

Deo Ele Posanga

Bariai Bible

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Otnga Mugaeai	4
Ibada Mulian	52
Mateus	95
Markus	133
Lukas	156
Ioanes.....	194
Panua Ato ad	221
Rom	255
1 Korin.....	273
2 Korin.....	289
Galesia.....	301
Epesus.....	307
Pilipai.....	313
Kolosi.....	317
1 Tesalonika.....	322
2 Tesalonika.....	326
1 Timoti	328
2 Timoti	334
Taitus	338
Pilemon	341
Ibru	343
Jems	357
1 Petrus.....	362
2 Petrus.....	368
1 Ioanes.....	371
2 Ioanes.....	376
3 Ioanes.....	377
Jut.....	378
Posanga Mumulnga	380

Otnga Mugaeai

Ninipunga ngan Deo ikado danga toa ngada ne ga iuot

1 Mugaeai mugaeai tau, Deo ikado bubur ga tano ga iuot. ² Be tano ianun eta mao. Ienono sapaeaan. Tibur toa ngada oa dodom, be eau kekelen. Be Deo Itautau Tutui iroro gadae ngan eau igogo.

³ †Idio ta Deo ikeo, "Manta taranga iuot." Tota taranga iuot. ⁴ Deo igera mambe taranga eiua kemi. Ta idol taranga idio iadag, be dodom idio iadag.

⁵ Deo iuato taranga eine "ado," be iuato dodom eine "bong." Io, bong ila, be gaisala iuot. Eine ado ede.

⁶ ††Ga kus ta Deo ikeo, "Kalakalanga ede manta iuot ta ipoga eau ga idio ngan tibur rua." ⁷ Io, kalakalanga tota iuot. Deo ikado kalakalanga toa oa ta ipoga eau gadae ga eau gadio ngan kalakalanga. ⁸ Deo iuato kalakalanga toa oa "mariamba." Io, bong ila, be gaisala iuot. Eine ado rua aea.

⁹ Ga kus ta Deo ikeo, "Eau ienono gadio ngan mariamba, manta ila iluplup ngan tibur kelede, ta tibur mamasa iuot." Io, tota iuot. ¹⁰ Deo iuato tibur mamasa eine "tano." Be eau toa ila iluplup ngan tibur kelede, iuato "tad." Ta Deo igera gid danga toa oa eine kemi.

¹¹ Ga kus ta Deo ikeo, "Manta tano ipapot gid abei ga gilgilnga ga annga imata ede ga ede toman ngan ipuapua. Ta gid abei kelede kelede itautau ga iuot toman ngan ipuapua." Io, tota iuot. ¹² Tano ipapot gid abei ga gilgilnga ga annga imata ede ga ede toman ngan ipuapua. Ga gid abei kelede kelede itautau iuot toman ngan ipuapua. Deo igera gid danga toa oa eine kemi. ¹³ Io, bong ila, be gaisala iuot. Eine ado tol aea.

¹⁴ Ga kus ta Deo ikeo, "Gid taranga manta titara mariambai ta tikado bong ila ga kus ta ado inasi, ta timan kilala ngan gid rai ga taun ga ado. ¹⁵ Gid taranga toa oa ga ienono mariambai ta titara ga isulug tanoeai." Io, tota iuot. ¹⁶ Deo ikado taranga kapepei rua. Taranga kapei eine ngan itara ado, be kakauede ngan itara bong. Ga ikado gid gigima pade. ¹⁷ Ta idol gid taranga toa oa mariambai ta titara ga isulug tanoeai ¹⁸ ado ga ado ga bong ga bong. Ga tikado tibur meremere iadag ga tibur dodom iadag. Deo igera gid danga toa oa eine kemi.

¹⁹ Io, bong ila, be gaisala iuot. Eine ado pange aea.

²⁰ Ga kus ta Deo ikeo, "Tad manta iuon ngan gid masilau imata ede ga ede matad bibita. Ga gid man

pade manta tiuot ga tiroro alele mariambai gadae ngan tano." ²¹ Tota Deo ikado gid masilau kapepei ga gid masilau padengada tad aea ga eau aea ga tiuot ta tilalala alele tadiai ga eaiuai. Ga ikado gid man imata ede ga ede. Deo igera gid danga toa oa eine kemi. ²² Idio ta Deo ikado posanga kemi ngan pamatuanga gid ta ikeo, "Gimi masilau tad aea, manta apupulou ga aot busa ta aparangrang tibur toa ngada ne tadiai. Be gimi man, manta aot busa tanoeai." ²³ Io, bong ila, be gaisala iuot. Eine ado lima aea.

²⁴ Ga kus ta Deo ikeo, "Manta tano ipapot gid masilau tibur aea imata ede ga ede matad bibita, ta gid masilau matad mud ga matad saksak, kapepei ga gereirei tiuot." Io, tota tiuot. ²⁵ Deo ikado gid masilau tibur aea imata ede ga ede, edengada matad mud, padengada matad saksak, kapepei ga gereirei. Deo igera gid danga toa oa eine kemi.

²⁶ †Ga kus ta Deo ikeo, "Eine takado eababa ga tiuot mambe gita, ta matad lalaede mambe gita. † Ta tadol gid ga timariala ngan tano ga ngan gid ia ga gid man ga gid masilau tibur aea kapepei ga gereirei ga gid danga toa ngada ne tilalala alele tanoeai."

²⁷ ††Tota Deo ikado gid eababa ga tiuot mambe ei. Inasi ei ianun ta ikado gid ga tiuot.

Ikado gid ga tiuot arangaranga ga taine.

²⁸ Idio ta Deo ikado posanga kemi ngan pamatuanga gid ta ikeo, "Gimi manta apupulou ga aot busa ta aparangrang tibur toa ngada ne tanoeai ta amariala ngan. Manta gimi amadid ga amugamuga ngan gid ia ga man ga masilau tibur aea kapepei ga gereirei toa ngada ne, ta tidio bagemiai."

²⁹ Ga kus ta Deo ikeo, "Ega, gau nabada gid abei ga gilgilnga tanoeai aea imata ede ga ede toman ngan itautau ga ipuapua pagimi, ta gid danga toa ne ga iman gimi ami annga. ³⁰ Be nabada gid abei ilaun ga gilgilnga padengada tibur aea iman annga togid masilau tibur aea kapepei ga gereirei ga togid man ga togid danga toa ngada ne matad bibita." Io, tota iuot.

³¹ Deo igera gid danga toa ngada oa ikado ga iuot eine kemi tau. Io, bong ila, be gaisala iuot. Eine ado lima ga ede aea.

‡ 1.26 1Ko 11.7 †† Deo iposa pan sai ta ikeo ga eababa tiuot mambe gita? Panua oatainga ad idanga ede tiuanga Deo ikeo pan Inat ga Itautau Tutui. †† 1.27 Mt 19.4, Mk 10.6 ††† 1.27 OM 5.1-2

2 Toa bedaoa ta Deo ipasala ele naurata ngan bubur ga tano ga danga toa ngada ne ienono ngan.

^{2†} ^{††} Be ngan ado lima ga rua aea, Deo igera naurata toa ngada oa ipasala ga kus, ta iarai ngan ado toaiua. ³ Tota Deo ikado posanga kemi ngan pamatua ngan ado lima ga rua aea ta idol ele ul ngan ado toa oa. Ikado toa bedaoa ngansa ipasala ele naurata toa ngada oa ga kus, ta iarai ngan ado toaiua.

Deo ikado gid eababa ga tiuot ngan dadanga Iden

⁴ Ninipunga ga oaine eine ngan bubur ga tano led otnga ngan ado toaiua Deo ikado gid ga tiuot. Ngan ado toa *MARON*[†] Deo ikado bubur ga tano ga iuot, ⁵ gid abei ga gilgilnga tibur aea tipara ga tidae tanoelai maitne. Eine ngansa *MARON* Deo ikado aoara ga itap tanoelai maitne, be eaba eta imamado ngan kadonga naurata dadangai mao. ⁶ Be gid lelele tiuot tano iloleai ta tipaburisinga tibur toa ngada oa tano igogoeai.

⁷ ^{††} Idio ta *MARON* Deo ikapo tano aea kangkanga ga iuot mambe eababa. Ta iuso iaoa uru mata bibita aea ga idudunga eaba inuidiai. Tota eaba [†] toa oa imata bibita.

⁸ Be *MARON* Deo ikado dadanga ede ngan tibur Iden toa ado ele parangai. Toa eoa idol eaba toa ikado.

⁹ ^{†††} Be *MARON* Deo ikado tano ga ipapot gid abei imata ede ga ede toa tautaudid kemikemi ngan eaneannga ga matad kemikemi. Be rabu ngan dadanga toa oa, abei rua timadmadid. Ede eine abei madonga kemi aea, be ede pade eine abei ibada oatainga ngan gid danga kemikemi ga danga papaeamao.

¹⁰ Be eau ede iuot ngan tibur Iden ta ipaburisinga dadanga toa oa. Toa iulngai oa imapoga ga iuot eau pange. ¹¹ Eau toa iaoa ede ieda Pison. Eine ilele ga ibaliu ngan tibur kapei ieda Avila. Ngan tibur toa oa gol ienono. ¹² Be gol toa oa kemikemi. Delium ga pat oniks ienono toa eoa pade. ^{†††} ¹³ Be eau toa iaoa ede pade ieda Gion. Eine ilele ga ibaliu ngan tibur kapei ieda Kus. ¹⁴ Be eau toa iaoa tol aea ieda Taigris. Eine ilele ngan tibur kapei Asiria isaleai toa ado ele parangai. Be eau toa iaoa pange aea ieda Iupretis.

¹⁵ Idio ta *MARON* Deo ibada eaba toa oa ta idol ei ga idio imado ngan dadanga Iden, ta ikado naurata ngan ga imariala ngan. ¹⁶ Idio ta *MARON* Deo irenren matua

† 2.2 Ibr 4.4, 10 †† 2.2 IM 20.11 ‡ Ngan posanga Ibru, tibode Deo ieda bedane: YHWH. Be eaba eta labone iuatai kemi ngan edaeda toa ne aea oatonga mao. Panua edengada tiuato edaeda toa ne Yawe. Be mugaeai ga inam, gid Ibru tilolon kapei ngan edaeda toa ne, ta tikeo ga eaba eta irangrang ngan iuato mao. Tibode ngan laulau, be ngan aoad tiuato edaeda ede pade ipu mambe Maron. Muriai Iesus ele aluagau pade tinasi kadonga toa ne ngan pulnga Deo ieda toa bedaoa. Tota labone tabode posanga idil toa ne Maron ngan gid leta kapeipei ngan pasolannga mambe posanga toa tapul, eine Deo ieda ngan posanga Ibru. †† 2.7 1Ko 15.45 †† Ngan posanga Ibru, posanga idil toa ne eaba eine lalaede mambe edaeda toa ne Adam. Be posanga idil toa ne ipu ede pade eine tano. ††† 2.9 PM 2.7, 22.2, 14 ††† Eaba eta labone iuatai kemi ngan delium eine saoa danga mao. Panua oatainga ad busa tiadi mambe eine abei ede itekea iuad kemi. Be pat oniks eine pat ede aea olnga kapei tau imata mariluangge.

pan ta ikeo, "Eao rangrang ngan ean abei toa ngada ne itautau, ¹⁷ be abei toa ibada oatainga ngan gid danga kemikemi ga danga papaeamao, eao rangrang ngan ean mao. Ngansa oangga ean, eao ga mate ngan ado toaiua."

¹⁸ Idio ta *MARON* Deo ikeo, "Eaba toa ne ei kekelen imamado, eine kemi mao. Gau ga nakado iarea eta ngan luanga ei."

¹⁹ Be mugaeai *MARON* Deo ikapo tano ta ikado gid masilau tibur aea ga gid man toa ngada oa ga tiuot. Ta ital gid ga tila pan eaba toa oa, ta Deo iuangga igera ei iuatoato gid kelede kelede edad. Tota iuatoato gid masilau mud ga masilau saksak ga gid man toa ngada oa edad. Ta saoa edaeda eaba toa oa iuatoato ngan gid, eiaua gid edad.

Be Adam igera iarea eta ngan luanga ei mao. ²¹ Idio ta *MARON* Deo ikado ga eaba toa oa imate ngan enonga. Ei idio ieno, ta Deo inusi ituatua ede ikarkareai. Ga kus ta ipatoi mulian itin kukul. ²² Ta *MARON* Deo ikado taine ede ngan eaba ikarkare ituatua toa ibada. Ta ital ei ga ila pan.

²³ Eaba igera taine toa oa ta ikeo, "Ta! Patautene gau areag!

Ei ituatua iuot ngan gau tuatuag.

Be imedameda iuot ngan gau medamedag.

Gau ga naoato ei 'taine §,'

ngansa Deo ikado ei ga iuot ngan gau tuatuag."

²⁴ ^{††} Ngan ipu toaine kadonga ga oaine iuotot: Eaba ga itnan itama ga itna ta ila ilup toman ngan iadaoa, ta eine mambe gisirua tinid iuot kelede.

²⁵ Be eaba toa oa ga iadaoa tibangabanga, be maea-maea gid mao.

Aranga ga taine tilongo Deo ilinge mao

3 ^{†††} *MARON* Deo ikado gid masilau tibur aea toa ngada ne ga tiuot, be eta ngan gid ele oatainga kapei ngan kadonga parumrumnga mambe mota mao. Idio ta mota ibeta taine bedane, "Tautauanga Deo iaoa ikarara gimii ngan eannga abei itautau toa ngada ne dadangai na?"

² Ta taine ikeo pan mota bedane, "Mao. Deo ilongo ngan gai aean abei itautau toa ngada ne dadangai. ³ Be iaoa ikarara gai ngan abei kelede mon imadmadid rabu ngan dadanga. Deo ikeo ga gai aean mao ga akisi mao pade, ngan kado ta amate."

⁴ Be mota ikeo pan taine, "Irangrang ngan gimii amate mao. ⁵ Ngansa Deo iuatai, oangga gimirua aean abei toa ne itautau, eine matami ga iualai ta aot mambe ei, ta aotai ngan danga kemikemi ga danga papaeamao."

⁶ Io, taine igera abei toa oa itautau imata kemi ngan eaneannga ta ingale. Ta ikeo iloleai bedane, "Kemi ngan naean abei toa ne itautau ta nabada oatainga kemikemi imata ede ga ede." Tota ibada ta ian. Be iba-da ilia ga ila pan iadaoa toa imamado toman ngan ei,

§ Ngan posanga Ibru, posanga idil toa ne, taine, itang boloma lalaede mambe posanga idil ede pade, aranga. †† 2.24 Mt 19.5, Mk 10.7-8, 1Ko 6.16, Ep 5.31 ††† 3.1 PM 12.9, 20.2

ta ei pade ian. ⁷Io, tota gisirua matad iualai ta tiuatai mambe tibangabanga. Tota tilolodi abei fik ilaun ta tip-it ga iman ad malo.

⁸Idio ta del lailai aea iuot ta gisirua tilongo *MARON* Deo ilalala dadanga iloleai ga inam. Tota eaba toa oa toman ngan iadaoa timumul ngan *MARON* Deo imata rabu ngan gid abei dadangai. ⁹Be *MARON* Deo ibaba ga ila pan eaba toa oa ta ikeo, "Eao sida?"

¹⁰Ta ikoli ele posanga bedane, "Gau nalongo eao lalala dadanga iloleai, ta namataud ga namumul, ngansa gau nabangabanga."

¹¹Ta Deo ibeta ei, "Sai ikeo pago ngan eao banga-banga? Kado eao ean abei itautau toa aoag ikarara go ngan."

¹²Ta eaba toa oa ikeo, "Taine toa eao bada pagau ne, ei ibada abei itautau toa ne pagau ta naean."

¹³†Ta *MARON* Deo ibeta taine bedane, "Eao lem kadonga toa ne madongan?"

Ta taine ikeo, "Mota ipakaka gau ta naean."

Deo ipamadid aranga ga taine ga mota ngan posanga

¹⁴Tota *MARON* Deo ikeo pan mota bedane, "Eao kado kadonga paeamao toa ne, tota

"Rabu ngan gid masilau saksak ga masilau mud toa ngada oa,

eao kekelego am panasnga paeamao ga paeamao tau.

Eao ga rarai ngan gogom

ga ean tano aea kangkanga ga ila irangrang ngan lem madonga tanoelai kus.

¹⁵†Gau nakado ga eao man taine aea isat, ta ei iman eao am isat.

Ga eao lem gergeu timan ariapolpol ngan ei ele gergeu.

Ede ngan gid ga irau laboram, be eao ga rau iae igub."

¹⁶Be Deo ikeo pan taine bedane,

"Ieieinga toa eao naman ngan poponga gergeu, gau ga nakado ga ila kapei ga kapei tau.

Eao ga naman ieieinga kapei ngan poponga gergeu.

Somisomi lolom ga ila pan adaoam, be eao ga dio ei ibageai."

¹⁷‡Be Deo ikeo pan Adam bedane, "Eao longo adaoam ilinge ta ean abei itautau toa aoag ikarara gimirua ngan.

"Ngan ipu toaine ta napaeabu ngan tano, ta gid annga ga idae kemi mao.

Ngansa eao longo lingeg mao.

Eao ga naman ieieinga

ngan lem naurata kulupu dadangai ga ila irangrang ngan lem madonga tanoelai kus.

¹⁸Be gid oaroaro aea gigi

ga gid purup papaeamao ga tiparapara ga tidae ta tiluga am dadanga.

Ta eao ga la ilo am annga tibur iloleai.

¹⁹Eao ga kado naurata kapei ngan badanga am annga,

be kasiksiknga ga iuot matameai.

Eao ga kakado toa bedaoa

ga irangrang ngan lem matenga ta luago mulian tanoelai.

Ngansa gau nakado go ga ot ngan tano aea kangkanga,

ta eao ga luago mulian tanoelai."

²⁰Idio ta eaba iuato iadaoa Eva ‡, ngansa muriai ei iuot panua matad bibita toa ngada ne tnad. ²¹Ga kus ta *MARON* Deo ibada masilau tibur aea tinid kukul ga iman Adam ga iadaoa ad malo ta ipit ngan gisirua.

Deo isere Adam ga Eva ngan dadanga Iden

²²‡Idio ta *MARON* Deo ikeo, "Ega, labone gid eababa tibada oatainga ngan danga kemikemi ga danga papaeamao ta tiuot mambe gita. Be irangrang ngan talongean gid ta tila boloma ngan abei madonga kemi aea mao. Ngan kado ta tian itautau ta tibada madonga kemi somisomi." ²³Tota *MARON* Deo isere ei ga iadaoa ngan dadanga Iden, ta isula ei ga ila ikado naurata ngan tano toa Deo ikado ei ga iuot ngan. ²⁴Io, isere gisirua ga kus ta idol gid kerubim ‡‡ ta timariala ngan dadanga Iden ngan ado ele parangai. Be toa eoa idol didi kapei paraunga aea pade. Didi toa oa aea dinga irarabal imatai be ipulpul ei alele. Ta ipakala edap ila ngan abei madonga kemi aea.

Kain irau itar kakau Abel ga imate

4 Idio ta eaba toa oa ieno toman ngan iadaoa Eva, ta iapa ta ipopo gergeu aranga. Ta Eva ikeo, "*MARON* ilua gau ta nabada gergeu aranga." Ta iuato ieda Kain ‡‡. ²Ga kus ta ipopo itar kakau Abel pade.

Idio ta gisirua tidae kapeipei ta tikakado led naurata. Abel imariala ngan sipsip, be Kain ikakado dadanga.

³Idio ga muriai, ta gisirua tikado led tenainga ga ila pan *MARON*. Kain itenai ele annga edengada dadanga aea. ⁴§Be Abel ipamate ele sipsip lautabtabe edengada toa luad kapeipei ta timan ele tenainga. *MARON* itin igelgel ngan Abel ga ele tenainga. ⁵Be itin igelgel ngan Kain ga ele tenainga mao. Tota Kain ilolo bake ta imata imirmirianga.

⁶Ta *MARON* ikeo pan Kain, "Eao kamado ga lolom bake ga matam imirmirianga? ⁷Oangga eao kado kadonga kemi, eine ga tinim igelgel, ngansa gau ga nakim lem tenainga. Be oangga eao kado kadonga kemi mao, eine kadonga sat ienono lem atama iaoai ta iuangga ipaeabu ngan go. Kadonga sat ikim tau ngan isasal go, be eao manta uram ta easal kadonga sat."

†† Ngan posanga Ibru, edaeda Evaeine boloma lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: panua matad bibita. ‡‡ 3.22 PM 22.14 ‡‡† Eaba eta labone iuatai kemi ngan kerubimeine saoa danga mao. Somisomi led naurata ngan timariala ngan tibur isaoa Deo ele ul ienono ngan. Panua edengada toa matad inasnasi Deo ele laulau tiadi mambe gid boloma lalaede mambe masilau saksak, be bagbaged ga aed pange. ‡‡‡ Ngan posanga Ibru, edaeda Kainitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: nabada. § 4.4 Ibr 11.4

⁸ †Idio ta Kain ikeo pan itar kakau Abel ngan gisirua tila tiburiai. Gisirua tilalala tiburiai, be Kain irau itar kakau Abel ga imate.

⁹ Ta MARON ibeta Kain bedane, "Tadim kakau Abel si-da?"

Ta ikeo, "Gau naoatai mao. Ikamado? Eine gau leg naurata ngan matag ikikisi tadig kakau?"

¹⁰ ††Ta ikeo, "Eao kado mado? Tadim kakau ising ilele tanoelai, ta nalongo ising itang ga inam pagau! ¹¹ Tota gau leg panasnga ngan eao bedane: Eao pamate am kakau ta kado ga tano iun ising. Tota gau ga napakala tano ta irangrang ngan eao kado dadanga pade mao. ¹² Be oangga kado dadanga, eine nakado ga tano imona mao, ta am annga irangrang ngan idaedae kemi mao. Tota eao ga patpat alele ngan tibur ga tibur." ¹³ Kain ikeo pan MARON bedane, "Gau narangrang ngan ag panasnga toa ne mao. Eine kapei tau. ¹⁴ Ega, eao keo ga nakado dadanga pade mao, be namado aluai ngan eao. Ta eao keo ga napatpat alele tanoelai. Be namataud. Ngan kado ta panua tiuot pagau ta tirau gau ga namate."

¹⁵ Be MARON ikeo pan bedane, "Eine mao. Oangga sai ipamate go, eine ga napanas ei kapei tau irangrang ngan palima ga rua." Tota MARON idol kilala ede ngan Kain, ta oangga eaba eta iuot pan, eine irangrang ngan ipamate ei mao. ¹⁶ Idio ta Kain itnan MARON ta ilalala ga ila. Ga kus ta ila imado ngan tibur ede ieda Nod ‡ toa ado ele parangai ngan dadanga Iden.

Kain ele gergeu edad

¹⁷ Idio ta Kain ieno toman ngan iadaoa ta ipopo gergeu aranga ta iuato ieda Enok. Idio ga muriai ta Kain ikado tuanga ede, ta idol inat ieda ga idae ngan tuanga toa oa. ¹⁸ Ga kus ta Enok iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Irat. Be Irat iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Meujael. Be Meujael iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Metusael. Be Metusael iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Lamek.

¹⁹ Lamek iuai taine rua. Ede ieda Ada, be ede pade ieda Sila. ²⁰ Ada ipopo gergeu aranga ieda Iabal. Gid panua timariala ngan bulmakao ga timamado ngan gid palata, gid tiuatoato Iabal eine tibud. ²¹ Be Iabal itar kakau ieda Iubal. Gid panua tikakado baunga ngan arp ga piloli, gid tiuatoato Iubal eine tibud. ²² Be Sila ipopo gergeu aranga ieda Tubalkein. Be Tubalkein ikakado gid danga sisid naurata aea ngan bras ga aen. Be Tubalkein iliu ieda Nama.

²³ Idio ta Lamek ikeo pagid iadadaoa toa rua oa bedane,

"Ada ga Sila, gimirua alongo gau.

Gimirua adadaoag alongo leg posanga.

Eaba ede itapa gau,

be napamate ei.

Eaba iriau ede ipoda gau,

ta narau ei ga imate.

²⁴ ††Deo ikeo ga oangga eaba eta ipamate Kain,

eine ga ibada panasnga kapei irangrang ngan palima ga rua.

Be gau nakeo ga oangga eaba eta ipamate gau,

eine ga ibada panasnga kapei irangrang ngan sangalima sangaul rua igegea lima ga rua."

Eva ipopo gergeu ede pade

²⁵ Idio ta Adam ieno toman ngan iadaoa pade, ta ipopo gergeu aranga. Ta iadaoa ikeo, "Deo ibada gergeu ede pade ga inam pagau ngan badanga Abel imul. Ngansa Kain irau ei ga imate." Tota iuato ieda Set ‡. ²⁶ Muriai Set iadaoa ipopo gergeu aranga ta iuato ieda Enos.

Ngan ado toaiua, gid panua timuga ngan oatoatonga MARON ieda, ta tibaba ga ila pan ngan led raring.

Adam ele gergeu edad

5 ††Adam aea titnga ga bedane:

Ngan ado toaiua Deo ikado gid eababa ga tiuot, eine ikado ga tiuot mambe ei. ² †††Ikado gid ga tiuot arangaranga ga taine. Ngan ado toaiua ikado gid ga tiuot, ikado posanga kemi ngan pamatuanga gid ta iuato gid "eababa."

³ Adam aea rai bunu ede sangaul tol (130), be iadaoa ipopo gergeu aranga ga iuot mambe ei. Ta iuato ieda Set. ⁴ Adam iadaoa ipopo Set ga kus ta Adam imamado irangrang ngan rai bunu lima bunu tol (800). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada. ⁵ Adam aea rai toa ngada oa iuot bunu lima bunu pange sangaul tol (930), ga kus ta imate.

⁶ Set aea rai bunu ede igegea lima (105), be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Enos. ⁷ Set iadaoa ipopo Enos ga kus ta Set imamado irangrang ngan rai bunu lima bunu tol igegea lima ga rua (807). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada. ⁸ Set aea rai toa ngada oa iuot bunu lima bunu pange sangaul ede igegea rua (912), ga kus ta imate.

⁹ Enos aea rai sangalima sangaul pange, be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Kenan. ¹⁰ Enos iadaoa ipopo Kenan ga kus ta Enos imamado irangrang ngan rai bunu lima bunu tol sangaul ede igegea lima (815). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada. ¹¹ Enos aea rai toa ngada oa iuot bunu lima bunu pange igegea lima (905), ga kus ta imate.

¹² Kenan aea rai sangalima sangaul rua, be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Maalalel. ¹³ Kenan iadaoa ipopo Maalalel ga kus ta Kenan imamado irangrang ngan rai bunu lima bunu tol sangaul pange (840). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada. ¹⁴ Kenan aea rai toa ngada oa iuot bunu lima bunu pange sangaul ede (910), ga kus ta imate.

¹⁵ Maalalel aea rai sangalima sangaul ede igegea lima, be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Iaret.

¹⁶ Maalalel iadaoa ipopo Iaret ga kus ta Maalalel imamado irangrang ngan rai bunu lima bunu tol sangaul

‡ ‡ Ngan posanga Ibru, edaeda Seteine boloma lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: ibada ga inam pagau. ††† 5.1 OM 1.27-28 ††† 5.2 Mt 19.4, Mk 10.6

† 4.8 Mt 23.35, Lu 11.51, 1Io 3.12 †† 4.10 Ibr 12.24 ‡ Ngan posanga Ibru, edaeda Nodipu eine langa alele. †† 4.24 Mt 18.22

tol (830). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada. ¹⁷ Maalalel aea rai toa ngada oa iuot bunu lima bunu tol sangalima sangaul pange igegea lima (895), ga kus ta imate.

¹⁸ Iaret aea rai bunu ede sangalima sangaul ede igegea rua (162), be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Enok. ¹⁹ Iaret iadaoa ipopo Enok ga kus ta Iaret imamado irangrang ngan rai bunu lima bunu tol (800). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada. ²⁰ Iaret aea rai toa ngada oa iuot bunu lima bunu pange sangalima sangaul ede igegea rua (962), ga kus ta imate.

²¹ Enok aea rai sangalima sangaul ede igegea lima, be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Metusela. ²² Enok iadaoa ipopo Metusela ga kus ta Enok ilalala toman ngan Deo irangrang ngan rai bunu tol. Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada. ²³ Enok aea rai toa ngada oa iuot bunu tol sangalima sangaul ede igegea lima (365). ²⁴ †Enok ilalala toman ngan Deo. Be Deo ibada ei ga ila, ta panua tigera ei pade mao.

²⁵ Metusela aea rai bunu ede sangalima sangaul tol igegea lima ga rua (187), be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Lamek. ²⁶ Metusela iadaoa ipopo Lamek ga kus ta Metusela imamado irangrang ngan rai bunu lima bunu rua sangalima sangaul tol igegea rua (782). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada.

²⁷ Metusela aea rai toa ngada oa iuot bunu lima bunu pange sangalima sangaul ede igegea lima ga pange (969), ga kus ta imate.

²⁸ Lamek aea rai bunu ede sangalima sangaul tol igegea rua (182), be iadaoa ipopo gergeu aranga ²⁹ ta iuato ieda Noa ††. Ngansa Lamek ikeo, “Mugaeai *MARON* ipanas gita ta ipaeabu ngan tano, ta takakado naurata kulupulupu tau dadangai. Be gergeu toa ne ga iaran gita ngan leda naurata kulupulupu.” ³⁰ Lamek iadaoa ipopo Noa ga kus ta Lamek imamado irangrang ngan rai bunu lima sangalima sangaul pange igegea lima (595). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada. ³¹ Lamek aea rai toa ngada oa iuot bunu lima bunu rua sangalima sangaul rua igegea lima ga rua (777), ga kus ta imate.

³² Noa aea rai bunu lima, be iadaoa ipopo gergeu arangaranga tol: Siem ga Am ga Iapet.

Kadonga sasat togid panua tanoelai

6 †Idio ta gid eababa tiuot busa tanoelai, be tipopo gid gergeu taine. ² Be gid gergeu arangaranga ton Deo †† tigera gid eababa led gergeu taine toa matad kemikemi tau. Ta tisiosio gid ngan led kimnga ta tiuaioai gid. ³ Idio ta *MARON* ikeo, “Gau nadol Taudig Tutui ga ila idio pagid panua ngan kadonga gid ga matad bibita. Be gid mambe danga sapaeen

† 5.24 Ibr 11.5, Jut 14 †† Ngan posanga Ibru, edaeda Noaitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: iaran gita. ‡ 6.1 Jop 1.6, 2.1 †† Panua oatainga ad idanga ede tiuangga gid gergeu arangaranga ton Deo ikeo ngan gid angelo papaeamao tiuaioai gid taine tanoelai aea. Be panua padengada tiuangga posanga toa ne ikeo ngan gid eababa. Tikeo bedaoa ngansa Jesus ikeo ga gid angelo tirangrang ngan tiuai mao. Gera posanga ngan Mt 22.30.

tanoelai aea. Tota irangrang ngan nalongean Taudig Tutui ga idio pagid mole tau mao. Eine ga nalongean gid ga timamado irangrang ngan ad rai bunu ede sangaul rua mon (120). Ga kus ta timate.”

⁴ ††Ngan ado toaiua ga muriai ga ila, gid panua led tubnga kapepei timamado tanoelai. Gid eine gergeu togid taine toa tieno toman ngan gid gergeu arangaranga ton Deo. Gid panua toa oa bebed ga urad kapepei ngan kadonga naurata imata ede ga ede. Tota mugaeai oalud kapei.

⁵ ††Be *MARON* igera kadonga sasat togid panua ngan tibur toa ngada oa iuot paeamao tau. Somisomi ado ga ado matad nanan danga papaeamao ga led kimnga papaeamao mon. ⁶ Tota *MARON* ipul ilolo ta ikeo ga kemi oangga ikado gid eababa ga tiuot mao. Ta ilolo isat kapei. ⁷ Tota *MARON* ikeo, “Gau ga napamukuru gid panua tanoelai toa mugaeai nakado gid ga tiuot. Eine ga napamukuru gid eababa ga masilau kapepei ga gereirei ga gid man. Eine ngansa mugaeai nakado gid ga tiuot, be labone napul lolog ta nakeo ga kemi oangga nakado gid ga tiuot mao.” ⁸ Be *MARON* ilolo marum ngan Noa.

Noa aea ninipunga

⁹ ††Noa aea titnga ga bedane:

Noa ei eaba tutui. Be rabu ngan gid panua padengada ngan ado toaiua, ei ele idil eta paeamao mao. Noa ilalala toman ngan Deo ta somisomi inasnasi Deo ilinge. ¹⁰ Noa ele gergeu tol, Siem ga Am ga Iapet.

¹¹ Be Deo igera panua padengada tanoelai led kadonga papaeamao tau. Ngan tibur toa ngada oa panua tangad balbal ta tipaparau. ¹² Ei imata inasnasi gid panua tanoelai ad be igera mambe gid eine panua papaeamao, ngansa gid toa ngada oa tisio edap kadonga paeamao aea.

¹³ Tota Deo ikeo pan Noa bedane, “Gau ga napamukuru panua toa ngada ne tanoelai, ngansa tibur toa ngada ne iuon ngan led kadonga sasat ga paraunga sapaeen. Ega, gau ga napaeabu ngan tano toa ne, ta gid ga tiduaea. ¹⁴ Tota eao manta bada gid abei goper ⁵ ta kado lem oaga kapei eta. Eao ga kado bobo etangada iloleai ta sama naraelo gadudunga ga gaot ngan. ¹⁵ Eao ga kado lem oaga ga bedane: Oaga aea mamarae ga iuot sangalima sangaul rua leoa lima. Be aea babanga ga iuot sangaul ede leoa rua aea mana. Be ipao gadae ga isulug, eine ga iuot leoa lima leoa rua aea mana. ¹⁶ Eao ga kado aea udud. Be oangga did, kado ga ila tung ngan oaga aea udud mao. Be eao manta tal aea batanga kauteta gadae ngan para ta irangrang ngan oaga ilolo meremere. Be gadudunga, kado aea patanonga tol, ede gadae, ede rabu, be ede pade gadio. Ta kado aea atama ede ikarkareai.

¹⁷ “Ega, gau ga nakado oanga kapei ga iuot tanoelai. Eine ga ipaeabu ngan danga toa ngada ne matad bibita ga timate. ¹⁸ Be gau ga narau posanga toman ngan

‡‡ 6.4 Nam 13.33 ††† 6.5 Mt 24.37, Lu 17.26, 1Pe 3.20 ††† 6.9 2Pe 2.5 ‡‡ Abei gopereine abei ede mugaeai aea, be labone eaba eta iuatai kemi ngan abei toa ne imata madongan mao.

eao ta loloda kelede. Ta gimirua adaoam ga adudunga oagaeai toman ngan lemi gergeu tol ga adadaoad.

¹⁹ Ta eao ga bada masilau ruangada imata ede ga ede ta tidudunga oagaeai, ede aranga, ede taine. Toa bedaoa ta irangrang ngan timate mao. ²⁰ Gid man imata ede ga ede ruangada, ga masilau kapepei ga gereirei imata ede ga ede ruangada, gid ga tinam pago ta tidudunga oagaeai toman ngan eao ta irangrang ngan timate mao. ²¹ Be eao manta bada annga imata ede ga ede ta nonoi oagaeai, ta iman gid masilau ga man ad ga gimi ami."

²² †Io, Noa ikado danga toa ngada oa mambe Deo ikeo pan ngan.

Oanga kapei iuot

7 Idio ta *MARON* ikeo pan Noa bedane, "Rabu ngan panua toa ngada ne tanoelai, gau nagera mambe eao kekelego eaba tutui. Tota eao amingada lem gergeu, gimi toa ngada na adudunga oagaeai. ² Be gid masilau toa nakeo ga timan tenainga aea, nakim eao bada arangaranga lima ga rua ga taine lima ga rua. Be gid masilau toa kemikemi ngan tenainga mao, eao bada ruangada, arangaranga ga taine, ta tidae oagaeai toman ngan eao. ³ Be gid man imata ede ga ede, nakim eao bada arangaranga lima ga rua, ga taine lima ga rua pade. Eao kado toa bedaoa ta irangrang ngan timate mao, be muriai ga tiuot busa tanoelai pade. ⁴ Muriai ngan ado lima ga rua, eine ga nakado aoara ga itap tanoelai ga irangrang ngan aea ado ga bong sangaul pange. Ngan aoara toa ne, gau ga napamukuru gid danga toa ngada ne tanoelai toa mugaeai nakado gid ga tiuot."

⁵ Io, Noa ikado danga toa ngada oa mambe *MARON* ikeo pan ngan.

⁶ Noa aea rai buno lima buno ede (600) be oanga kapei iuot tanoelai. ⁷ ††Ta Noa ga iadaoa ga ele gergeu toman ngan adadaoad tiaoa ngan oanga kapei ta tidudunga oagaeai. ⁸ Gid masilau toa Deo ikeo ga timan tenainga aea, ga gid masilau kemikemi ngan tenainga mao, ga gid man ga gid masilau gereirei, ⁹ arangaranga ga taine, tila pan Noa ta tidudunga oagaeai, mambe Deo ikeo pan ngan. ¹⁰ Be ado lima ga rua ila ga kus ta oanga kapei iuot ta irobi tano.

¹¹ †Ngan rai toa oanga kapei iuot, Noa aea rai buno lima buno ede (600). Be oanga kapei iuot ngan rai toa oa aea taiko rua aea, ngan aea ado sangaul igegea lima ga rua aea. Ngan ado toaiua, tano ipokakai ta eau gadio tanoelai ibeula ga idae. Ga gid baba kapepei mariambai aoad ipokakai ta eau gadae mariambai ilele ga isulug. ¹² Tota aoara itap ga isulug tanoelai irangrang ngan aea ado ga bong sangaul pange.

¹³ Tutui ngan ado toaiua, Noa ga iadaoa ga ele gergeu tol, Siem ga Am ga Iapet, asingada adadaoad tidudunga oagaeai. ¹⁴ Be gid masilau saksak ga masilau mud kapepei ga gereirei ga gid man imata ede ga ede, gid toa ngada oa tidudunga oagaeai toman ngan *Noa masin*. ¹⁵ Gid masilau toa ngada oa matad bibita,

aranga ede ga taine ede, tidudunga toa oagaeai oa, mambe Deo ikeo pan Noa ngan. Ga kus ta *MARON* isaisai atama ngan gid.

¹⁷ Oanga toa oa iuotot ga ila irangrang ngan aea ado sangaul pange, be eau iuon ga ilalala ga idae ta isoa oaga kapei ga idae gadae ta imomono. ¹⁸ Eau isum ga idae kapei tau ta irobi tibur toa ngada oa. Be oaga ipatpat gadae ngan eau igogo. ¹⁹ Be eau isum ga idae kapei ta irobi gid lusi kapepei toa ngada oa. ²⁰ Eau ilalala ga idae ta iasal gid lusi laborad ga irangrang mambe leoa pange. ²¹ Gid danga toa ngada oa matad bibita tanoelai timukuru. Gid man ga masilau saksak ga masilau mud kapepei ga gereirei ga gid eababa pade timukuru ga kus. ²² Danga toa ngada oa timamado ngan tano mamasa, tiun eau ga timatemate. ²³ Deo ipamukuru danga toa ngada oa matad bibita tanoelai. Gid eababa ga gid masilau kapepei ga gereirei ga gid man tiduaea gid ga kus. Be Noa kekelen toman ngan gid toa oagaeai oa tiduaea mao.

²⁴ Oanga kapei toa oa irobi tano ga irangrang ngan aea ado buno ede sangalima (150).

Oanga kapei kus

8 Idio ta Deo imata nanan Noa ga gid masilau saksak ga masilau mud toa ngada oa oagaeai. Ta ikado rai ga ilado gadae ngan eau igogo. Ta eau kos ga isulug. ² Be eau gadio tanoelai ibeula ga idae pade mao. Be gid baba kapepei mariambai tila gip, ta aoara itap pade mao. ³ Tota eau kos ga kos ga isulug. Eau ilalala ga isulug irangrang ngan aea ado buno ede sangalima (150). ⁴ Be ngan rai toa oa aea taiko lima ga rua, ngan aea ado sangaul ga igegea lima ga rua, Noa ele oaga idae tos ngan lusi ilabora ngan tibur Ararat. ⁵ Eau ilalala ga isulug, be ngan rai toa oa aea taiko sangaul, ngan aea ado imuga ngan taiko toa oa, gid lusi laborad tiuotot.

⁶ Be ado sangaul pange ila ga kus ta Noa ibage ipapa ele oaga aea atama kakauede ⁷ ta ibada man akrok ede ta itado ei ta iroro ga ila. Man akrok toa oa iroro alele ga ila ga inam. Ikakado toa bedaoa ga ila irangrang ngan eau isulug ga tano imamasa. ⁸ Be Noa itado man barur ede ta iroro ga ila, ngansa iuangga iuatai kemi, eau isulug ga tano imamasa, mao maitne. ⁹ Be man barur toa oa iloilo tibur kemi earainga aea ga mao. Ngansa eau irobi tano maitne. Tota iluai mulian pan Noa oagaeai. Noa idol ibage ga iuot, ta man barur itamaroro ga idae ibageai, ta ibada ei ga idudunga mulian. ¹⁰ Be isanga ado lima ga rua ga kus ta itado man barur toa oa ta iroro ga ila pade. ¹¹ Idio ga lailai sagogogo ta man barur iluai mulian. Be iaoai, Noa igera abei oliv ilaun pau ede ienono. Tota Noa iuatai mambe eau ilalala ga isulug tanoelai na. ¹² Isanga ado lima ga rua ga kus ta isula man barur toa oa ga ila pade, be iluai mulian mao.

¹³ Tano imamasa ngan Noa aea rai buno lima buno ede igegea ede (601). Tano ikado bedaoa ngan taiko imuga ngan rai toa oa, ngan ado imuga ngan taiko toa oa. Tota Noa irepe oaga aea usi idanga tede, ta igera

† 6.22 *Ibr* 11.7 †† 7.7 *Mt* 24.38-39, *Lu* 17.27 ‡ 7.11 *2Pe* 3.6

tano iuangga imamasa. ¹⁴ Be ngan rai toa oa aea taiko rua, ngan aea ado sangaul rua igegea lima ga rua, tano toa ngada oa imamasa.

¹⁵ Idio ta Deo ikeo pan Noa bedane, ¹⁶ "Io, tota atnan oaga ta asulug tanoelai, eao ga adaoam ga lem gergeu asingada adadaoad. ¹⁷ Bada gid masilau toa ngada oa ga tisulug toman ngan eao. Gid man ga gid masilau kapepei ga gereirei, eao bada gid ga tisulug ta tibilin ga tipupulou ta tipakaranga tano toa ngada ne."

¹⁸ Tota Noa iuot toman ngan iadaoa ga ele gergeu ga adadaoad. ¹⁹ Be gid masilau kapepei ga gereirei ga gid man ga gid danga matad bibita toa ngada oa, tiluplup ngan gid iaoa kelede kelede togid ta tiuot ga tisulug tanoelai.

Noa ikado tenainga ga ila pan Deo

²⁰ Idio ta Noa ikado popou tenainga aea ngan kadonga tenainga ga ila pan *MARON*. Ta ibada gid masilau ga gid man idanga ede toa Deo ikeo ga timan tenainga aea, ta idol gid ga tidae dingaeai ta dinga inono ga timomout ga kus. Ta iman ele tenainga ga ila pan. ²¹ *MARON* inud tenainga toa oa iuad kemi ta ikeo iloleai bedane, "Irangrang ngan napaeabu ngan tano pade mao, ngan panasnga gid panua ngan led kadonga sasat. Tautauga, gid gereirei maitne ga tidae kapepei, be somisomi matad nanan danga papaeamao ga led kimnga papaeamao mon. Be irangrang ngan napamukuru gid danga matad bibita toa ngada ne pade mao, mambe patautene nakado.

²² "Oangga tano ienono maitne, earumnga ga kulenga gid annga ga iuotot, be tibur memednga ga oanaoana ga iuotot, be ado aea sau ga aoara lolo ga iuotot, be ado ga bong pade ga iuotot ga ilalala ga ila."

Deo irau posanga toman ngan Noa ta lolod kelede

9 ¹Idio ta Deo ikado posanga kemi ngan pamatuan-ga Noa ga ele gergeu ta ikeo, "Gimi manta apupulou ga aot busa ta aparangrang tibur toa ngada ne tanoelai. ² Gid masilau tibur aea kapepei ga gereirei ga gid man ga gid ia, gid ga timataud gimi, be nadol gid ga tidae bagemiai. ³ Danga toa ngada ne matad bibita tanoelai timan gimi ami masilau. Mugaeai nabada gid sabatnga ga abei itautau pagimi, be labone napan danga toa ngada ne iman ami annga.

⁴ ^{††}Be danga kelede toa gimi arangrang ngan aean mao, eine masilau imedameda toa ising ienono ngan. Ngansa sing eine mata bibita ipu. ⁵ Be oangga masilau eta, mao eaba eta ipamate gimi, eine ga napanas ei. Tautauga oangga eaba eta irau eaba ede pade ga imate, eine ga napamadid ei ngan posanga ta napanas ei ngan ele kadonga.

⁶ [‡]Eaba ipamate eaba ede pade, ei pade ga imate ngan panua padengada baged,

ngansa gau Deo nakado gid eababa ga tiuot mambe gau.

⁷ ^{††}Be gimi manta apopo gergeu ga aot busa ta ala aparangrang tibur toa ngada ne tanoelai."

⁸ Idio ta Deo ikeo pan Noa ga ele gergeu bedane, ⁹ "Ega, labone, narau posanga toman ngan eao ga lem gergeu toa muriai ga tiuotot ta loloda kelede. ¹⁰ Be narau posanga pade toman ngan gid danga toa ngada ne matad bibita. Narau posanga toman ngan gid man ga gid masilau saksak ga masilau mud. Eine gid toa ngada oa tanoelai ad tisulug oagaeai toman ngan eao. ¹¹ Narau posanga toman ngan gimi ga bedane: Naposa tautauga, irangrang ngan nakado oanga kapei ga iuot ngan pamukurunga gid danga toa matad bibita ne pade mao. Be oanga kapei ga irangrang ngan ipaeabu ngan tano pade mao."

¹² Ta Deo ikeo, "Gau nadol leg aoara aea mariluangge ga idio mariambai ngan gid laulau, ta iman kilala ngan leg posanga tautauga toa narau toman ngan gimi ga gid masilau. Tota aoara aea mariluangge ga oaine, eine kilala ngan posanga tautauga toa narau toman ngan danga toa ngada ne tanoelai. Leg posanga tautauga toa ne ga ienono somisomi ga ilalala ga ila. ¹⁴ Oangga nakado gid laulau ga iuot mariambai, eine aoara aea mariluangge ga iuot pade, ¹⁵ ta gau ga matag nanan leg posanga tautauga toa narau toman ngan gimi ga gid masilau imata ede ga ede. Tota irangrang ngan oanga kapei ipaeabu ngan gid danga toa matad bibita ne pade mao. ¹⁶ Oangga nagera aoara aea mariluangge iuot laulau, eine ga matag nanan leg posanga tautauga toa narau ga ienono rabu ngan gau ga danga toa ngada ne matad bibita tanoelai. Posanga tautauga toa ne ga ienono somisomi ga ilalala ga ila."

¹⁷ Ta Deo ikeo pan Noa, "Aoara aea mariluangge toa ne, eine kilala ngan posanga tautauga toa narau toman ngan danga toa ngada ne matad bibita tanoelai."

Noa ilolo bake pan ele gergeu, Am

¹⁸ Noa ele gergeu toa tisulug oagaeai toman ngan ei, eine Siem ga Am ga Iapet. Be Am eine Kenan itama.

¹⁹ Noa ele gergeu toa tol ne, eine gid panua toa ngada ne tanoelai tibud.

²⁰ Noa ei eaba naurata dadanga aea. Be ei imuga ngan earumnga dadanga oain. ²¹ Ado ede iun ele oain idanga ede, ta ilabora imangamanga. Be aea malo gruk ga isulug ta ieno bangabanga ele palata iloleai.

²² Be Am toa, Kenan itama, igera itama ieno bangabanga, ta ila ikeo pagid itar kapepei toa timadmadid gaot. ²³ Ta Siem ga Iapet tibada malo ede ta tikisi ga idae kepedeai ta tilalala pan murid ga tidudunga palatai ta tirobi tamad. Be matad kleng ta tigera tamad ibangabanga mao.

²⁴ Idio ta Noa idae ta imata iualai mulian pade ta ilongo posanga mambe ele gergeu ketnga tud, Am toa, igera ei ieno bangabanga. ²⁵ Ta ikeo,

† 9.1 OM 1.28 †† 9.4 Wkp 7.26-27, 17.10-14, 19.26, Lo 12.16, 23, 15.23 ‡ 9.6 OM 1.26, IM 20.13

†† 9.7 OM 1.28

“Kenan ga ibada panasnga paeamao tau!
 Ei ga iman paeaeanga sapaeang togid itar kapeipei.”
²⁶ Be Noa ikeo pade bedane,
 “Be Deo ag *MARON* ga ikado kemi tau ngan Siem! †
 Kenan ga iuot paeaeanga sapaeang ton Siem.
²⁷ Be Deo ga ikado Iapet ele gergeu ga tiuot busa
 ta isarung ad tano ga ila kapei. ††
 Eine ga timado kemi toman ngan gid iaoa keledede
 pan Siem.
 Be Kenan ga iman ele paeaeanga sapaeang.”
²⁸ Muriai ngan oanga kapei toa oa, Noa imamado
 irangrang ngan rai buno tol sangalima (350).²⁹ Noa
 aea rai toa ngada oa iuot buno lima buno pange san-
 galima (950), ga kus ta imate.

Noa ele gergeu, Siem ga Am ga Iapet, tibutibud edad

10 Noa ele gergeu arangaranga tol, Siem ga Am
 ga Iapet, ad titnga ga bedane. Gid panua iaoa
 toaine tiuot muriai ngan oanga kapei.
² Iapet ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
 Gomer ga Magok ga Madai ga Iavan ga Tubal ga
 Mesek ga Tiras.
³ Be Gomer ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
 Askenas ga Ripat ga Togarma.
⁴ Be Iavan ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
 Elisa ga Tarsis. Be gid panua Kit ad ga Dodan ad, gid
 pade tiuot pan Iavan. ⁵ Gid panua iaoa toaine, led
 gergeu ga tibutibud timamado labiai ga inuiai. Gid
 panua iaoa toaine, gid Iapet ituhtub. Be gid iaoa
 keledede keledede togid, tibilin ga tila timado ngan gid
 keledede keledede ad tano. Be gid iaoa keledede keledede led
 posanga lalaede mao.
⁶ Am ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
 Kus ga Misraim ‡ ga Put ga Kenan.
⁷ Be Kus ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
 Seba ga Avila ga Sapta ga Rama ga Saptaka.
 Be Rama ele gergeu arangaranga rua:
 Seba ga Dedan.
⁸ Be Kus ele gergeu aranga ede pade ieda Nimrot. Be
 Nimrot idae kapei ta iuot eaba paraunga aea ga iura
 kapei. ⁹ *MARON* ipamatua ei ta iura kapei ngan ilonga
 masilau tibur aea pade. Toa bedaoa ta oangga gid
 panua tigera eaba eta kemi ngan ilonga masilau, eine
 tipakuru ngan ei bedane, “*MARON* ipamatua eaba toa
 ne ta iura kapei ngan ilonga masilau tibur aea mambe
 Nimrot.” ¹⁰ Nimrot iman maron kapei ngan tuanga ga
 gid ne: Babel ga Ereka ga Akat ga Kalne. Gid tuanga toa
 ne tienono ngan tibur kapei Sinar ††. ¹¹ Ga kus ta Nim-
 rot itnan tibur kapei toa oa ta ila ngan tibur kapei
 Asiria ta ikado tuanga kapeipei ga gid ne: Ninive ga
 Reobotir ga Kala ¹² ga Resin. Resin toa ienono rabu
 ngan Ninive ga tuanga kapei Kala.

† *Posanga idil toa ne Deo ag MARON ga ikado kemi tau ngan Siem, tarangrang ngan tapul ngan edap ede pade ta takeo, Taso MARON ieda. Ei Deo ton Siem.* †† *Ngan posanga Ibru, edaeda Iapet itang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: isarung.* ‡ *Misraimeine Isipieda ede pade.* †† *Sinareine Babiloniaieda ede pade.*

¹³ Misraim eine panua ga gid ne tibud: gid Lidia ga
 gid Anam ga gid Leap ga gid Naptu ¹⁴ ga gid Patrus ga
 gid Kaslu ga gid Kaptor †. Be gid panua Pilistia, gid
 iaoa keledede pagid Kaptor.

¹⁵ Be Kenan ele gergeu lautabe ieda Saidon.

Kenan ei panua ga gid ne tibud: gid It ¹⁶ ga gid Iebus
 ga gid Amor ga gid Girgas ¹⁷ ga gid Ivi ga gid Arka ga
 gid Sini ¹⁸ ga gid Arvat ga gid Semar ga gid Amat.

Muriai gid iaoa keledede keledede pan Kenan tibilin alele.

¹⁹ Be gid Kenan ad tano aea but imata ienono ngan
 tuanga Saidon ga ila irangrang ngan tuanga Gasa
 boloma ngan tuanga Gerar. Toa eoa ad tano aea but
 ipol ga ila ado ele parangai ga iuot ngan tuanga
 Sodom ga Gomora ga Atma ga Seboim ga Lasa.

²⁰ Gid panua iaoa toaine, gid Am ituhtub. Be gid iaoa
 keledede keledede togid, tila timado ngan gid keledede
 keledede ad tano. Be gid iaoa keledede keledede led posanga
 lalaede mao.

²¹ Be Siem toa, Iapet itar kapei, ei pade ele gergeu.
 Siem eine gid panua Eber tibud.

²² Siem ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Elam ga Asur ga Arpaksat ga Lidia ga Aram.

²³ Be Aram ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
 Us ga Ul ga Geter ga Mas.

²⁴ Be Arpaksat ei Sela itama,
 be Sela ei Eber itama.

²⁵ Be Eber ele gergeu arangaranga rua.

Ede ieda Pelek ††. Ngansa ngan taun toaiua gid pan-
 ua tanoelai timapmapoga alele ga tikado gid iaoa
 busa. Be Pelek itar kakau ieda Ioktan.

²⁶ Be Ioktan eine panua ga gid ne tamad:

Almodat ga Selep ga Asarmavet ga Iera ²⁷ ga Ado-
 ram ga Usal ga Dikla ²⁸ ga Obal ga Abimael ga Seba
²⁹ ga Opir ga Avila ga Iobap. Gid panua toa ne, gid Iok-
 tan ele gergeu.

³⁰ Tibur toa gid panua toa ne timamado ngan, aea but
 imata ienono ngan tibur Mesa ga ila irangrang ngan
 tibur Separ ngan tibur aea bereo toa ado ele parangai.

³¹ Gid panua iaoa toaine, gid Siem ituhtub. Be gid
 iaoa keledede keledede togid tila timado ngan gid keledede
 keledede ad tano. Be gid iaoa keledede keledede led posanga
 lalaede mao.

³² Gid iaoa keledede toa ngada ne, eine gid iaoa keledede
 keledede pagid Noa ele gergeu. Muriai ngan oanga
 kapei, Noa ele gergeu tipopo gid iaoa keledede toa ne,
 be panua toa ngada ne tanoelai tiuot ngan gid ta tibilin
 ga timado alele.

Deo ipabuobuo gid panua ngan led posanga

11 Mugaeai panua toa ngada ne tanoelai led
 posanga keledede mon. ² Gid tilalala alele ngan
 tibur ado ele parangai ta tiuot ngan tibur ede aea
 dubu, ieda Sinar, ta tirau tuanga toa eoa.

³ Idio ta tiposa pol ngan gid bedane, “Io, gita tabul
 tano ga takapo gid ta tanono ngan dinga ga ila matua
 mambe pat, ta iman leda luma aea.” Tota tilalo gid pat

†† *Kaptoreine inu Kritieda ede pade.* ††† *Ngan posanga Ibru, edaeda Pelekpu eine timapmapoga.*

matua toa oa ga idae ta tisama ngan kolta ta tikakado led luma ngan. ⁴ Tota tikeo, "Io, gita takado leda tuanga kapei eta be takado aea luma mamarae koknga ta isibo mariamba. Toa bedaoa ta panua tigera ta oaluda iuot kapei, ta irangrang ngan tamapoga alele tanoelai mao."

⁵ Idio ta *MARON* isulug ga inam ngan geranga gid eababa led tuanga ga luma mamarae toa tikakado.

⁶ Ta *MARON* ikeo, "Ega, gid panua toaine tiluplup ga tiuot alu kelede ga led posanga kelede mon. Oangga tikado tuanga kapei toa bedane, eine ga tirangrang ngan tikado saoa danga tikim. ⁷ Io, tasulug ga tala tapabuobuo gid ngan led posanga, ta irangrang ngan gid kelede kelede tiuatai ngan oaed ede pade ele posanga mao."

⁸ Tota *MARON* ipatabilin gid ta tipakaranga tano toa ngada ne. Tota tikaput ngan kadonga tuanga toa oa.

⁹ Ngan ipu toaine tiuato tuanga toa oa ieda Babel †. Ngansa toa eoa *MARON* ipabuobuo gid panua toa ngada ne tanoelai ngan led posanga. Toa eoa *MARON* ipatabilin gid ta tila ngan tibur toa ngada ne tanoelai.

Siem ele gergeu ga itubtub edad

¹⁰ Siem aea titnga ga bedane:

Rai rua muriai ngan oanga kapei, Siem aea rai iuot buno, be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Arpaksat.

¹¹ Siem iadaoa ipopo Arpaksat ga kus ta Siem imamado irangrang ngan rai buno lima. Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada.

¹² Arpaksat aea rai sangaul tol igegea lima, be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Sela. ¹³ Arpaksat iadaoa ipopo Sela ga kus ta Arpaksat imamado irangrang ngan rai buno pange igegea tol (403). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada.

¹⁴ Sela aea rai sangaul tol, be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Eber. ¹⁵ Sela iadaoa ipopo Eber ga kus ta Sela imamado irangrang ngan rai buno pange igegea tol (403). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada.

¹⁶ Eber aea rai sangaul tol igegea pange, be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Pelek. ¹⁷ Eber iadaoa ipopo Pelek ga kus ta Eber imamado irangrang ngan rai buno pange sangaul tol (430). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada.

¹⁸ Pelek aea rai sangaul tol, be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Reu. ¹⁹ Pelek iadaoa ipopo Reu ga kus ta Pelek imamado irangrang ngan rai buno rua igegea lima ga pange (209). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada.

²⁰ Reu aea rai sangaul tol igegea rua, be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Seruk. ²¹ Reu iadaoa ipopo Seruk ga kus ta Reu imamado irangrang ngan rai buno rua igegea lima ga rua (207). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada.

²² Seruk aea rai sangaul tol, be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Naor. ²³ Seruk iadaoa ipopo Naor ga kus

† Ngan posanga Ibru, edaeda Babelitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: ipabuobuo.

ta Seruk imamado irangrang ngan rai buno rua (200). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada.

²⁴ Naor aea rai sangaul rua igegea lima ga pange, be iadaoa ipopo gergeu aranga ieda Tera. ²⁵ Naor iadaoa ipopo Tera ga kus ta Naor imamado irangrang ngan rai buno ede sangaul ede igegea lima ga pange (119). Be ele gergeu arangaranga ga taine padengada.

²⁶ Tera aea rai sangalima sangaul rua, be iadaoa ipopo Abram ga Naor ga Aran.

²⁷ Tera aea titnga ga bedane:

Tera ei Abram ga Naor ga Aran tamad. Be Aran ei Lot itama. ²⁸ Tera imamado maitne, be ele gergeu Aran imate ngan aea tuanga ipu Ur ngan tibur togid panua Kaldia. ²⁹ Be Abram ga Naor gisirua tiuai taine. Abram iadaoa ieda Sarai, be Naor iadaoa ieda Milka. Milka ei Naor itar kapei Aran inat taine. Be Aran ei Iska itama pade. ³⁰ Be Sarai irangrang ngan ipopo gergeu mao.

³¹ Idio ta Tera ibada inat Abram ga ilaoa taine Sarai toa Abram iadaoa, ga itub Lot toa gergeu ton inat Aran, ta gisingada titnan tuanga Ur ngan tibur togid panua Kaldia, ta tiuangga tila ngan tibur kapei Kenan. Be edap irabuiai tiuot ngan tuanga Aran ta tidio toa eoa.

³² Be Tera imamado irangrang ngan aea rai buno rua igegea lima (205), ga kus ta imate ngan tuanga Aran.

Deo iposa tautauga pan Abram ngan ikado kemi ngan ei

12 ††Idio ta *MARON* ikeo pan Abram bedane, "Eao tnan am tano ga sobosobom ga gid iaoo kelede togo, ta la ngan tano toa gau ga napasolan eao ngan.

² "Gau ga nakado ga tibutibum tiuot alu kapei tau, ta gau ga nakado kemi tau ngan eao. Be gau ga nakado ga edam iuot kapei.

Ta eao ga kado ta leg kadonga kemi toa ne idae pade ngan gid panua padengada.

³ *Gau ga nakado kemi ngan gid panua toa tikado kemi ngan eao,

be gid panua toa tikado paeamao ngan eao, eine ga nakado paeamao ngan gid pade.

Be kadonga kemi toa nakado ngan eao,

eine ga iparangrang gid lum ga lum ngan tibur toa ngada ne tanoelai."

⁴ Tota Abram itnan tuanga Aran, mambe *MARON* ikeo pan ngan, be Lot ila toman ngan ei. Ngan ado toaiua Abram itnan tuanga Aran, ei aea rai sangalima sangaul rua igegea lima. ⁵ Ei ibada iadaoa Sarai, ga itar kapei inat Lot, ga led paeaeanga arangaranga ga taine, ga led danga sisid toa ngada oa ienono ngan tuanga Aran. Ta tidae ga tinasi edap ila ngan tibur kapei Kenan.

Tila tiuot Kenan ga kus ⁶ ta tibulou tibur kapei toa oa ga tila irangrang ngan tibur ede ieda More, boloma ngan tuanga Sekem. Tibur toa oa aea abei ouk †† ede

†† 12.1 PA 7.2-3, Ibr 11.8 ‡ 12.3 Gal 3.8 †† Oukeine abei ede ieda ngan posanga Inglis. Ngan Ibru tiuato elon, be eine pagita aea mao. Ngan ado toaiua, gid panua tikim abei toa oa ibulolo iman tibur kemi raring aea.

imadmadid. Be ngan ado toaiua, gid panua Kenan timamado maitne ngan tano toa oa. ⁷ †Idio ta *MARON* iuot pan Abram ta ikeo, "Gau ga napan tibur kapei toa ne aea tano ga iman lem gergeu ga tibutibum ad." Ta Abram ipagun popou tenainga aea toa eoa ta iraring pan *MARON* toa iuot pan.

⁸ Ga kus ta Abram itnan tibur toa oa ta ila ngan tibur aea bereo toa ado ele parangai ngan tuanga Betel. Ta ikado saupu toa eoa ta ipagun palata. Tibur toa oa ienono rabu ngan tuanga Betel ga tuanga Ai. Betel ienono ado ele dilngai, be Ai ienono ado ele parangai. Toa eoa ipagun popou tenainga aea ton *MARON* ta ibaba ga ila pan ta isoa ieda. ⁹ Ga kus ta itnan tibur toa oa ta ilalala ga ingata tibur kapei ieda Negev.

Abram ila Isip

¹⁰ Idio ta sapanga kapei iuot ngan tibur toa oa, ta Abram ila imado Isip kautede, ngansa sapanga ngan tibur toa oa paeamao tau. ¹¹ Tilalala ga tipaboloma Isip, be Abram ikeo pan iadaoa Sarai bedane, "Ega, gau naoatai, eao taine namelapau. ¹² Be oangga gid Isip tigera eao, eine ga tikeo, 'Taine toa ne iadaoa eine eaba ga eko.' Ta gid ga tirau gau ga namate ta tipaeaoa go. ¹³ ††Tota kemi ngan eao keo pagid mambe eao gau liug. Toa bedaoa ta oangga tikim eao, eine ga tikado kemi ngan gau be tipamate gau mao."

¹⁴ Idio ta Abram ga Sarai tiuot Isip ga kus ta gid Isip tigera mambe Sarai ei taine namelapau tau. ¹⁵ Be gid madidnga ton maron kapei Isip aea tigera Sarai ta tipakuru ngan ei toa maron kapei imatai. Ta maron kapei ikeo ga tibada ei ga ila ele lumaeai. ¹⁶ Maron kapei toa oa igera Sarai ta ikim ei tau. Tota ikado kemi pan Abram ta ipan ele sipsip ga meme ga bulmakao ga donki arangaranga ga taine ga kamel ga gid paeaeanga arangaranga ga taine.

¹⁷ Be *MARON* ikado dibala papaeamao edengada ga iuot pan maron kapei Isip aea ga pagid panua toa timamado ele lumaeai. Ngansa ei ibada Abram iadaoa Sarai ga iman ele taine. ¹⁸ Idio ta maron kapei Isip aea ibaba Abram ga inam pan ta ikeo, "Eao kamado kado bedane ngan gau? Eao kamado palongo gau mao ngan taine toa ne ei eao adaoam? ¹⁹ Eao kamado keo ga ei lium? Tota nabada ei ga iman adaoag. Ega, bada adaoam ta gimirua ala!" ²⁰ Io, maron kapei Isip aea ikeo pagid ele madidnga ta tisere Abram ga iadaoa. Tota tibada led danga sisid toa ngada oa ta tila.

Lot itnan Abram

13 Idio ta Abram itnan Isip ta ila ngan tibur kapei Negev. Ei ila toman ngan iadaoa ga ele danga sisid toa ngada oa. Be Lot pade ila toman ngan ei. ² Be Abram ele danga sisid busa tau. Ei ele masilau mud busa ga ele silva ga gol pade.

³ Idio ta itnan tibur kapei Negev ta ilalala ga ila be ikakado gid saupu edap irabuiai. Ikakado toa bedaoa ga ila iuot ngan tibur toa ienono rabu ngan tuanga Be-

tel ga Ai. Mugaeai ikado saupu ngan ⁴ tibur toa oa ta ipagun popou tenainga aea. Ta Abram ibaba ga ila pan *MARON* ta isoa ieda toa eoa pade.

⁵ Be Lot ilalala toman ngan Abram, ei pade ele meme ga sipsip ga bulmakao ga paeaeanga busa. ⁶ Be tano toa oa irangrang ngan gisirua tilup ga timado ngan mao, ngansa gisirua led danga sisid busa tau. ⁷ Be ado ede gid panua toa timariala ngan Abram ele masilau mud, aoad parau pagid panua toa timariala ngan Lot ele masilau mud. Be ngan ado toaiua, gid panua Kenan ga gid Peres timamado maitne ngan tibur toa oa.

⁸ Tota Abram ikeo pan Lot bedane, "Longo. Gitarua sing kelede. Be kado paraunga iuot rabu ngan gitarua ga leda paeaeanga. ⁹ Gera, tano kapei ienono. Kemi ngan gitarua tamapoga. Oangga eao kim nasi edap ngan bageda angas, eine gau ga nanasi edap ngan bageda oatai. Be oangga eao kim nasi edap ngan bageda oatai, eine gau ga nanasi edap ngan bageda angas."

¹⁰ †Io, Lot imata isaoe ta igera tibur Iordan aea dubu kapei, be aea eau busa ga ila irangrang ngan tuanga Soar. Tibur toa oa kemi mambe dadanga ton *MARON* ga mambe tano togid Isip. (Ngan ado toaiua, *MARON* ipaeabu ngan tuanga Sodom ga Gomora maitne.)

¹¹ Tota Lot isio dubu toa kapei oa ngan tibur Iordan ga iman ei ele. Ta itnan Abram ta ila ngan tibur toa ado ele parangai. Tota gisirua tilup ga timado pade mao.

¹² Abram idio imado ngan tibur Kenan, be Lot ila imado rabu ngan gid tuanga kapeipei ngan eau Iordan aea dubu kapei. Ta irau ele saupu boloma ngan tuanga Sodom. ¹³ Be gid panua Sodom eine gid panua papaeamao, ta tikakado kadonga sasat paeamao tau *MARON* imatai.

Deo iposa tautauanga pan Abram ngan tano

¹⁴ Lot itnan Abram ga ila ga kus ta *MARON* ikeo pan Abram bedane, "Dae madid ta matam isaoe tibur toa ngada ne ado ele parangai ga ado ele dilngai, pan not ga ila irangrang ngan saut pade. ¹⁵ ††Tano toa ngada ne eao gera, eine ga nabada pago ga pagid lem gergeu ga tibutibum. Tano toa ne ga iman gimi ami somisomi ga ilalala ga ila. ¹⁶ Be gau ga nakado ga lem gergeu ga tibutibum tiuot busa tau mambe riringa tano aea. Ta oangga eaba eta irangrang ngan iuade gid riringa tano aea, eine ga irangrang ngan iuade lem gergeu ga tibutibum pade. ¹⁷ Io, lalala ga la ta gera tano aea mamarae ga aea babanga, ngansa gau napan ga iman am."

¹⁸ Abram itnan saupu toa oa ta ila imado boloma ngan tuanga Ebron, ta irau ele saupu boloma ngan gid abei ouk ton eaba ieda Mamre. Ta ikado popou tenainga aea ngan tibur toa oa ta isoa *MARON* ieda.

† 12.7 PA 7.5, Gal 3.16 †† 12.13 OM 20.2, 26.7

‡ 13.10 OM 2.10 †† 13.15 PA 7.5

Abram ibada Lot mulian ngan paraunga kapei togid mamaron

14 Ngan ado toaiua, mamaron pange tiluplup ngan kadonga paraunga pagid ad miri itamata-ma. Gid mamaron toa pange oa edad ga bedane: Kedorlaomer (maron togid Elam) ga Amrapel (maron togid Sinar) ga Ariok (maron togid Elasar) ga Tidal (maron togid Goim). ² Gid mamaron toa pange oa tiuangga tiparau pagid mamaron lima. Mamaron toa lima ne edad ga bedane: Bera (maron ngan tuanga Sodom) ga Birsas (maron ngan tuanga Gomora) ga Sinap (maron ngan tuanga Atma) ga Semeber (maron ngan tuanga Seboim) ga maron ede pade ngan tuanga Bela. (Tuanga Bela toa ieda ede pade Soar.) ³ Gid mamaron toa lima oa tila tiluplup ngan dubu kapei ngan tibur Sidim, boloma ngan liu kapei Melak †, ta tisinga gid mamaron toa pange oa ngan paraunga.

⁴ Paraunga toa ne iuot ngansa mugaeai gid mamaron toa lima oa tidio Kedorlaomer ibageai ta timan ele paeaeanga sapaeen irangrang ngan rai sangaul igegea rua. Be ngan rai sangaul igegea tol, tinid ngan ei mao ta tilongo ilinge pade mao. ⁵ Be ngan rai sangaul ga igegea pange, Kedorlaomer ibaba gid iarerea, mamaron toa tol oa, ta tilua ei ngan paraunga ta tiasal ad miri itamatama padengada. Ad miri itamatama toa oa led tuanga edad ga bedane: gid Repaim ngan tuanga Asterot-Karnaim, ga gid Sus ngan tuanga Am, ga gid Em ngan tibur dubu boloma ngan tuanga Kiri-ataim, ⁶ ga gid Or ngan gid bereo ngan tibur Seir. Kedorlaomer ga iarerea tibutatan ad miri itamatama toa oa ga tila irangrang ngan tibur ieda Elparan, boloma ngan tibur modamodanga. ⁷ Tibutatan gid ga kus ta tiluagid mulian ga tila ngan tuanga Kades. (Kades toa ieda mugamuga eine Enmispat.) Kedorlaomer ga iarerea tiparau ga tiasal ad miri itamatama ngan tibur toa ngada oa togid Amalek, ga tiasal gid Amor toa timamado ngan tuanga Asason-Tamar pade.

⁸ Be gid mamaron lima toa mugaeai tilongo Kedorlaomer ilinge mao, gid tigera mambe ei ikakado paraunga pagid aea miri itamatama, ta tipaluplup led panua paraunga ad ta tisinga ei ngan paraunga ngan dubu kapei ngan tibur Sidim. Gid mamaron toa lima oa led tuanga edad ga bedane: Sodom ga Gomora ga Atma ga Seboim ga Bela toa ieda ede pade Soar. ⁹ Be Kedorlaomer (maron togid Elam) asingada iarerea toa tol oa tinam tiuot ngan dubu kapei toa oa ta timadmadid iadag. Kedorlaomer iarerea toa tol oa edad ga bedane: Tidal (maron togid Goim) ga Amrapel (maron togid Sinar) ga Ariok (maron togid Elasar). Toa eoa mamaron toa pange oa tiparau pagid mamaron toa lima oa. ¹⁰ Be dubu kapei ngan tibur Sidim aea baba busa iuon ngan kolta ††. Be ngan ado toaiua, mamaron togid Sodom ga Gomora led panua idanga ede tiao

† Ngan posanga Ibru, edaeda Melakipu eine sol. Tiutato ieda toa bedaoa ngansa liu toa oa aea sol kapei. Be ieda ngan posanga Inglis eine Detsi. †† Koltatoa oa marum be oanaoana. Oangga panua titap ga tislug ngan, irangrang ngan tidaa mulian mao.

ngan paraunga ta titaptap ga tislug ngan gid baba toa oa. Be gid mamaron padengada toman ngan led panua tiao ga tila bereoeai. ¹¹ Tota Kedorlaomer toman ngan iarerea tol tiasal paraunga ta tipaeaoa danga sisid ga annga toa ngada oa ngan tuanga Sodom ga Gomora. Ga kus ta tila. ¹² Be Lot, gergeu ton Abram itar kapei, imamado Sodom, ta gid mamaron pange tipaeaoa ei pade toman ngan ele danga sisid ta tila.

¹³ Be eaba ede iaoa ngan paraunga ta ila pan Abram, eaba Ibru aea, ta ikeo pan ngan danga toa ngada oa iuot ngan paraunga. Ngan ado toaiua, Abram ele saupu ienono boloma ngan gid abei ouk ton Mamre. Mamre toa ei eaba Amor aea, be itar kakau rua. Ede ieda Eskol ga ede pade ieda Aner. Gid panua toa tol ne timan Abram ele aluagau ngan paraunga. ¹⁴ Be Abram ilongo mambe tipaeaoa iua Lot, tota ibaba ele panua paraunga ad buno tol sangaul ede igegea lima ga tol (318). Gid panua toa oa eine Abram ele paeaeanga be tinanale ngan paraunga. Abram imuga ngan gid ga tila tibutatan gid mamaron toa pange oa ga tila irangrang ngan tuanga Dan. ¹⁵ Toa eoa Abram ipota ele panua paraunga ad ta tiuot iaoa rua. Tisinga bong ta tikado paraunga pagid mamaron toa pange oa. Tota tiasal gid ta tibutatan gid ga tila irangrang ngan tuanga Oba, iadag ngan tuanga kapei Damaskus. ¹⁶ Toa bedaoa ta Abram ibada mulian gid danga sisid toa ngada oa gid mamaron tipaeaoa, ga ibada mulian iua Lot toman ngan iadaoa masin ga gid taine ga gid paeaeanga ga ele danga sisid.

Melkisedek ikado posanga kemi ngan pamatuanga Abram

¹⁷ Abram iasal paraunga toman ngan Kedorlaomer ga iarerea ga kus ta iluai mulian ga inam. Be maron ngan tuanga Sodom inam iuot pan ngan dubu kapei ngan tibur ieda Save. (Tibur toa oa ieda ede pade eine Dubu Kapei Togid Mamaron Kapeipei.)

¹⁸ Be maron ede pade ieda Melkisedek inama iuot. Ei maron ngan tuanga Salem †† be ei eaba tenainga aea ton Deo Gadae Tau. Ei ibada bret ga oain ga ila pan Abram ¹⁹ ta ikado posanga kemi ngan pamatuanga ei ta ikeo,

“Deo Gadae Tau toa ikado bubur ga tano ga iuot, ei ikado kemi tau ngan Abram.

²⁰ Taso Deo Gadae Tau ieda,

ngansa ei idol am miri itamatama ga tidaa bage-meai.”

Be danga sisid toa ngada oa Abram ibada ngan paraunga, eine ipota ga tiuot suknga sangaul. Ga kus ta ipan Melkisedek ele suknga ede.

²¹ Idio ta maron ngan tuanga Sodom ikeo pan Abram bedane, “Danga toa ngada ne eao bada ngan paraunga, kemi ngan idio pago, be gid panua kekelegid, gau nakim tiluagid mulian ga tinam pagau.”

‡ 14.18 Ibr 7.1-10 †† Tuanga Salemeine Ierusalem ieda mugamuga.

²² Be Abram ikeo pan maron Sodom aea bedane, "Be gau nakado posanga tautaunga pan Deo ag *MARON* Gadae Tau. Ei ikado bubur ga tano ga iuot, be nakado posanga tautaunga ngan ei ieda ga bedane: ²³ Iran-grang ngan nabada lem danga eta mao. Danga eta kakauede mambe salumu aea oaro, mao oaro su aea, eine irangrang ngan nabada mao. Ngan kado ta muri-ai eao keo bedane, 'Gau nakado ga Abram ele danga sisid busa.' ²⁴ Tota gau ga nabada danga eta mao. Gid annga toa gaingada leg arangaranga aean ga kus, eine ikaranga. Be gau oaeoag toa tol ne, Aner ga Eskol ga Mamre, gid ga tibada anad."

Deo irau posanga toman ngan Abram ta lolod kelede

15 Idio ta Abram igera danga ede mambe ianun ta igera *MARON* ikado posanga pan bedane, "Abram, eao mataud mao.

Gau ga napamumul go mambe lem gariau.

Am lasunga kapei tau, tota gau ne."

² Be Abram ikeo, "O Deo ag *MARON*! Gau leg gergeu eta mao, be lem kadonga kemi pagau ga madongan? Ngansa oangga namate, Elieser Damaskus aea ga ibada leg danga sisid toa ngada ne." ³ Ta Abram ikeo pade bedane, "Ega, eao pan leg gergeu eta mao, tota leg paeaeanga toa ne ga ibada danga toa ngada ne to-gau."

⁴ Be mole mao *MARON* ele posanga iuot pan ta ikeo, "Eaba toa ne irangrang ngan ibada lem danga sisid mao, be gergeu ede iuot ngan eao singim, ei ga ibada mulim ga lem danga toa ngada ne." ⁵ †Idio ta ibada ei ga ila gaot, ta ikeo pan bedane, "Eao matam idae ga ila mariambai ta gera gid gigima ta ton oadenga gid. Eao rangrang na? Longo, lem gergeu ga tibutibum ga tiuot busa toa bedaoa."

⁶ †Abram ilolo matua ngan *MARON*, ta ngan ipu toaine ei irau posanga ngan Abram ta iuato ei eaba tutui.

⁷ Ta ikeo, "Gau *MARON*. Gau nabada go ga tnan tuanga Ur ngan tibur togid Kaldia, ta napan tano toa ne ga iman am."

⁸ Be Abram ikeo, "O Deo ag *MARON*! Gau ga naoatai madongan mambe tano toa ne ga iman ag?"

⁹ Ta ikeo pan Abram, "Bada danga ga gid ne ga tinam pagau: bulmakao taine ede aea rai tol, ga meme taine ede aea rai tol, ga sipsip aranga ede aea rai tol, ga man ganei ede, ga man barur ede."

¹⁰ Io, Abram ibada gid danga toa oa ga ila ta iket gid ga timan ruangada ta ilalo gid ikatinge iadag ga iadag. Be man toa rua oa, iket mao. ¹¹ Idio ta man abalem edengada tisulug ta tiuangga tian gid masilau toa oa patid, be Abram isere gid.

¹² †Ado iuangga idil, be Abram ieno ga ibalo. Ei ienono ta igera dodom kapei inam irobi ei ta imataud paeamao tau. ¹³ †Ta Deo ikeo pan Abram bedane, "Naposu tautaunga pago, eine ga tibutibum tila tidio ngan tano togid panua padengada, ta timan paeaeanga

sapaean togid. Gid panua toa oa ga tikado paeamao ngan gid irangrang ngan ad rai buno pange. ¹⁴ †Be gau ga napanas gid panua toa tipaeaea gid. Ga kus ta tibutibum ga titnan tano toa oa, be tinam toman ngan led danga sisid busa. ¹⁵ Be eao ga mamado lem kemi irangrang ngan ot eaba kapei tau ta mate ga titaian go. ¹⁶ Be gid gabagabad ga tiluagid mulian toa eko. Irangrang ngan tiluagid mulian manmanae mao, ngansa gau naoangga napanas gid Amor, be led kadonga sasat iuot kapei maitne."

¹⁷ Io, ado idil ga tibur dodom, ta ulo ede per ga iuot. Ulo toa oa aea dinga irarabal mambe usi ga aea basu idaedae, be danga toa oa ilalala rabu ngan gid masilau ikatinge. ††18 ††Ngan bong toaiua *MARON* irau posanga toman ngan Abram ta lolod kelede ta ikeo, "Gau napan tano toa ne pagid tibutibum. Tano aea but imata idio ngan tibur Isip aea eau, be aea but iadag ila iuot ngan eau kapei Iupretis. ¹⁹ Labone alu ga gid ne timamado toa eoa: gid Kin ga gid Kenas ga gid Katmon ²⁰ ga gid It ga gid Peres ga gid Repaim ²¹ ga gid Amor ga gid Kenan ga gid Girgas ga gid Iebus."

Sarai iuangga Agar ipopo ei ele gergeu eta

16 Be Abram iadaoa Sarai ipopo ele gergeu eta mao. Be Sarai ele taine paeaeanga ede Isip aea ieda Agar. ² Ta ado ede Sarai ikeo pan Abram bedane, "Ega, *MARON* ipakala gau ngan poponga gergeu. Tota kemi ngan eao la eno toman ngan leg paeaeanga, ta oangga irangrang, ei ga ipopo leg gergeu eta."

Io, Abram ilongo Sarai ele posanga. ³ Sarai ibada ele paeaeanga toa Isip aea, Agar, ga ila pan Abram ta iuot mambe iadaoa. Ngan ado toaiua, Abram imamado Kenan aea rai sangaul. ⁴ Abram ieno toman ngan Agar, ta iapa.

Idio ta Agar iuatai mambe iapa, ta ilolon ngan aea maron iadaoa pade mao. ⁵ Ta Sarai ikeo pan Abram, "Kadonga kulupu toa iuot ngan gau ne, eine eao lem idil paeamao. Gau nabada leg paeaeanga ga ila pago, ta labone iuatai mambe ei iapa, ta ilolon ngan gau pade mao. Be gau nakim *MARON* ikeo ga sai ngan gitartua itutui."

⁶ Ta Abram ikeo pan Sarai bedane, "Ega, lem paeaeanga idio eao bagemeai. Saa kadonga eao keo ga kemi ngan ei, tota nasi." Idio ta Sarai ikado kulupu ngan Agar, ta Agar iaoa ngan ei.

⁷ Be anggelo ton *MARON* iuot pan Agar boloma ngan eaumata ede ngan tibur modamodanga, ngan edap ila ngan tuanga Sur. ⁸ Ta ikeo pan bedane, "Agar, paeaeanga ton Sarai, eao mado sida ga nam, be eao la sida?"

‡‡ 15.14 IM 12.40-41, PA 7.7 ‡‡‡ Ngan gid Ibru mugaeai, oangga panua rua tirau posanga tautaunga ngan danga ede, eine ga tiket masilau tinid ga timan ruangada. Ga kus ta tilalala rabu ngan gid masilau ikatinge. Kadonga toa ne iman kilala ngan posanga toa tirau oa, irangrang ngan tipalele pade mao. Tikeo ga oangga eta ngan gisirua inasi led posanga mao, Deo ga irangrang ngan iket ei ga iman rua mambe gid masilau. Deo irau posanga toa bedaoa toman ngan Abram, be ei kekelen ilalala rabu ngan gid masilau ikatinge. ‡‡‡ 15.18 PA 7.5

† 15.5 Ro 4.18, Ibr 11.12 †† 15.6 Ro 4.3, Gal 3.6, Jms 2.23 ‡ 15.12 Jop 4.13, 14 ‡† 15.13 IM 1.1-14, PA 7.6

Ta Agar ikeo, "Gau naeaoa ngan ag maron iadaoa, Sarai."

⁹Ta anggelo ton *MARON* ikeo, "Luago ga la pan Sarai, ta mamado ei ibageai ta nasi ilinge." ¹⁰Be anggelo ton *MARON* ikeo pade bedane, "Gau ga nakado tibutibum ga tiuot busa tau, ta irangrang ngan eaba eta iuade gid mao."

¹¹Ta anggelo ton *MARON* ikeo pan bedane, "Ega, teta pade eao ga popo gergeu aranga.

Ta eao ga oato ieda Ismael †.

Ngansa kadonga paeamao iuot ngan eao, be *MARON* ilongo lem tandanga na.

¹²Be gergeu toa ne ga iuot mambe donki saksak ede, ta irangrang ngan ilongo eaba eta ilinge mao.

Ei ga iman panua toa ngada ne ad isat, be gid ga timan ei aea isat pade.

Ta irangrang ngan imamado kemi toman ngan iso-bosobo mao."

¹³Agar imata nanan *MARON* ikado posanga toa oa pan, ta iuato ieda bedane, "Eao Deo toa matam ikikisi gau." Ngansa ei ikeo, "Gau nagera Deo toa imata kikisi gau." ¹⁴Ngan ipu toaine, gid panua tiuato eamata aea baba toa oa ieda Ber-Laai-Roi ††. Eamata toa oa ienono rabu ngan tuanga Kades ga tibur Beret.

¹⁵†Idio ta Agar ipopo Abram ele gergeu aranga, ta Abram iuato ieda Ismael. ¹⁶Abram aea rai sangalima sangaul tol igegea lima ga ede, be Agar ipopo Ismael.

Deo idol Abram ieda pau

17 Abram aea rai sangalima sangaul pange igegea lima ga pange, be *MARON* iuot pan ta ikeo, "Gau Deo Matua Soke Tau. Eao manta kado kadonga itutui gau matageai, be irangrang ngan lem idil eta paeamao mao. ²Ta gau ga narau posanga toman ngan eao ta loloda kelede. Be gau ga nakado ga lem gergeu ga tibutibum tiuot busa tau."

³Io, Abram ikor iae ta idol imata ga isulug tanoelai, ta Deo ikeo pan, ⁴"Ega, posanga toa narau toman ngan eao eine ga bedane: Eao ga man gid alu busa tibud.

⁵†Be gau napalele edam. Ta gid panua tirangrang ngan tiuato edam Abram pade mao. Eine ga tiuato edam Abraam ††, ngansa gau nakado ga eao ot alu busa tibud. ⁶Tibutibum ga tiuot busa tau, ta timan alu busa. Edengada ngan gid ga tiuot mamaron kapepei.

⁷††Posanga toa narau toman ngan eao ga tibutibum muriai, eine ga ienono somisomi ga ilalala ga ila. Posanga ga bedane: Gau naman am Deo ga Deo togid tibutibum muriai ga ilalala ga ila. ⁸†††Tano Kenan toa labone eao mamado ngan mambe kaluae, eine ga napan ga iman eao togo ga togid tibutibum toa tiuotot muriai. Tano toa ne ga iman gid ad somisomi ga ilalala ga ila. Ta gau ga naman gid ad Deo pade."

† Ngan posanga Ibru, edaeda Ismaelipu eine Deo ilongo. †† Ngan posanga Ibru, edaeda Ber-Laai-Roiipu eine eamata ton Deo toa imamado somisomi ga imata kikisi gau. ‡ 16.15 Gal 4.22 †† 17.5 Ro 4.17 ††† Ngan posanga Ibru, edaeda Abramipu eine Tasoa tamada ieda gadae. Be edaeda Abraamipu eine panua busa tamad. †††† 17.7 Lu 1.55 †††† 17.8 PA 7.5

Deo ikeo ga Abraam manta ipalu ele arangaranga

⁹Idio ta Deo ikeo pan Abraam, "Eao ga lem gergeu ga tibutibum toa tiuotot muriai, manta anasi posanga toa narau toman ngan gimi ne. ¹⁰†Be gimi manta anasi kilala toa ne ngan posanga toa narau toman ngan eao ga tibutibum muriai. Kilala toa ne ga bedane: Eao manta palu lem arangaranga toa ngada ne. ¹¹Ngan ami palunga eine ga tiket tinimi kukul ta iman kilala ngan posanga toa narau toman ngan gimi ne.

¹²Labone ga muriai ga ila, eao manta palu lem arangaranga toa ngada ne. Ado lima ga tol muriai ngan ad poponga ta apalu gid. Be eao ga palu gid lem paeaeanga pade. Lem paeaeanga toa ngada ne tnatnad tipopo gid lem lumaeai, ga gid paeaeanga toa ol gid ngan iaoa ede pade, manta apalu gid. ¹³Manta palu lem arangaranga toa ngada ne. Gid toa tnatnad tipopo gid lem lumaeai ga gid arangaranga toa eao ol gid ga timan lem paeaeanga, gid toa ngada oa manta tibada palunga. Kilala toa ne manta ienono ngan tini-mi. Toa bedaoa ta panua tiuatai mambe posanga toa narau toman ngan gimi, eine ga ienono ga ilalala ga ila. ¹⁴Be eaba sai, oangga ibada palunga ngan itin mao, eine inasi posanga toa narau toman ngan gimi ne mao. Toa bedaoa ta irangrang ngan imamado toman ngan ele panua pade mao. Eine ga tisuk ei ga ila."

¹⁵Be Deo ikeo pan Abraam pade bedane, "Be eao ga oato adaoam ieda Sarai pade mao. Eao ga oato ieda pau Sara ††. ¹⁶Eine ga nakado kemi tau ngan ei ta ipopo lem gergeu aranga ede, ta iuot alu busa tibud taine. Itubtub edengada ga tiuot mamaron kapepei."

¹⁷Abraam ikor iae ga idol ilabora ga isulug tanoelai, be inging ta ikeo iloleai bedane, "Eaba aea rai buno irangrang ngan ipopo gergeu pade? Be Sara aea rai sangalima sangaul pange. Ei ga irangrang ngan ipopo gergeu?" ¹⁸Ta Abraam ikeo pan Deo bedane, "Kemi ngan matam ikikisi Ismael ta kado kemi ngan ei."

¹⁹Ta Deo ikeo, "Tautaunga. Be adaoam Sara, ei pade ga ipopo lem gergeu aranga, ta eao ga oato ieda Aisak †††. Gau ga narau posanga toman ngan ei ga ele gergeu ga itubtub ta lolomai kelede. Be posanga toa ne ga ienono somisomi ga ilalala ga ila. ²⁰Be Ismael toa eao beta gau ngan matag ikikisi ei, eine ga nakado. Ega, gau ga nakado kemi tau ngan ei ta nakado ga ele gergeu tiuot busa. Ei ga iuot mamaron sangaul igegea rua tamad. Ta nakado ga itubtub tiuot alu kapei tau. ²¹Be gau ga narau leg posanga toman ngan Aisak. Eine Sara ga ipopo ei rai matadai ngan taiko toaine." ²²Deo iposa toman ngan Abraam ga kus ta itnan ei ta idae ga ila.

²³Ngan ado toaiua, Abraam ipalu inat Ismael ga ipalu ele paeaeanga arangaranga toa ngada oa. Gid paeaeanga edengada tnatnad tipopo gid Abraam ele lumaeai, be padengada Abraam iuol gid ga timan ele,

§ 17.10 PA 7.8, Ro 4.11 †† Ngan posanga Ibru, edaeda toa rua ne Saraga Saraiipu bedane: maron kapei inat taine. ††† Ngan posanga Ibru, edaeda Aisakipu eine inging.

ipalu gid toa ngada oa. Ipalu gid ngan tinid kukul lalaede mambe Deo ikeo pan ngan. ²⁴ Abraam aea rai sangalima sangaul pange igegea lima ga pange, be tipalu ei pade. ²⁵ Be inat Ismael aea rai sangaul igegea tol ngan ado toaiua ibada palunga. ²⁶ Tota tipalu Abraam ga inat Ismael ngan ado toa kelede oa. ²⁷ Be tipalu Abraam ele arangaranga toa ngada oa pade. Arangaranga edengada tnatnad tipopo gid Abraam ele lumaeai, be padengada Abraam iuol gid ga timan ei ele, gid toa ngada oa tibada palunga toman ngan Abraam ngan ado toaiua.

Deo ikeo ga Sara ga ipopo gergeu aranga

18 Idio ta *MARON* iuot pan Abraam boloma ngan gid abei ouk ton Mamre. Abraam imamado ele palata aea atama iaoai, be ado ilang kapei. ² †Be imata idae ta igera panua tol per ga tiuot ta timadmadid boloma. Igera gid ta itnan ele palata ta ilado manmanae ga ila pagid. Ikor iae ta idol ilabora ga isulug tanoelai.

³ Ta ikeo pagid, "Mamaron, oangga lolomi marum ngan gau, nakim adio pagau kauteta. Be asapir ngan gau ga ala sapaeanao mao. Gau mambe lemi paeaeanga. ⁴ Gau ga nakeo pan eaba ede ngan ibada eau ga inam ta asigiri aemi ga kus ta aearagimi kauteta abei ibuloloeai. ⁵ Be kemi ngan nabada annga etangada ga inam aean ta ipamatua tinimi. Ga kus ta alalala pade. Ngansa gimi anam pagau ta naoangga nalua gimi."

Ta gid tikeo, "Eine kemi, kado mambe eao keo ngan."

⁶ Tota Abraam manmanae ga ila palata iloleai ta ikeo pan Sara bedane, "Bada tabla kapei eta iuon ngan plaoa, ta bib manmanae ta nono ga iman ad bret."

⁷ Ga kus ta ilado ga ila igera ele bulmakao ipu ta isio bulmakao daenga pau ede itub kapei. Ta ibada ga ila pan ele paeaeanga ta ibage manmanae ngan aea totinga, ga kus ta ila inono. ⁸ Ta Abraam ibada bulmakao itud isul ga sis †† toman ngan bulmakao imedamede ga ila pagid ta tian. Gid tianean, be Abraam imadmadid abei ibuloloeai boloma pagid.

⁹ Ta tibeta ei bedane, "Adaoam Sara, ei sida?"

Ta ikeo, "Ega, imamado palata iloleai."

¹⁰ †Be ede ngan gid ikeo, "Gau ga naluagau mulian rai matadai ngan taiko toaine, ta Sara ga ikikisi ele gergeu aranga ede."

Be Sara imamado boloma palata iaoai, muriai ngan eaba toa oa, ta ilongolongo ele posanga. ¹¹ Be Abraam ga Sara gisirua tiuot kapepei na, ta Sara aea rai ponga aea ila gid ga kus. ¹² ††Ta Sara inging mulian ngan ei ta ikeo iloleai bedane, "Gau taine kapei be tinig imogougou na. Be adaoag ei pade eaba kapei. Ta gau ga tinig igelgel bedane madongan?"

¹³ Ta *MARON* ikeo pan Abraam bedane, "Sara ikamado ga inging ta ikeo, 'Gau taine kapei, be gau ga napopo gergeu madongan?' ¹⁴ ††Longo! Danga eta ikulupu ngan *MARON* mao. Gau ga naluagau mulian rai

† 18.2 Ibr 13.2 †† Siseine annga ede tikado ngan bulmakao itud isul be matua tede. ‡ 18.10 Ro 9.9 †† 18.12 1Pe 3.6 †† 18.14 Lu 1.37

matadai ngan taiko toaine, ta Sara ga ikikisi ele gergeu aranga ede."

¹⁵ Be Sara imataud ta ipaisiamo ta ikeo, "Gau nanging mao."

Be ei ikeo, "Mao. Eao nging."

Deo iuangga ipaeabu ngan Sodom, ta Abraam ibetabeta ei ngan

¹⁶ Panua tol tidae ga tila, be Abraam iuangga ital gid ga tila edapeai. Be toa eoa matad isulug ta tigera tuanga Sodom aluai tede. ¹⁷ Be *MARON* ikeo, "Danga toa naoangga nakado ne, eine ga namudan pan Abraam mao. ¹⁸ Ngansa Abraam itubtub ga tiuot alu kapei ga matua tau. Be kadonga kemi toa nakado ngan ei, eine ga iparangrang gid alu toa ngada ne tanoelai. ¹⁹ Ngansa gau nasio ei ngan badanga leg posanga ga ila pagid ele gergeu ga itubtub toa tiuotot muriai, ta tinasnasi leg edap ta tikado kadonga kemikemi ga tutui. Toa bedaoa ta gau ga nakado danga toa ngada oa pan mambe nakeo tautaunga pan mugaeai."

²⁰ Ta *MARON* ikeo, "Gau nalongo selelenga kapei tau ngan gid Sodom ga Gomora led kadonga sasat. Led kadonga sasat papaeamao tau, ²¹ ta naoangga nala nagera kadonga toa tikakado ta naoatai, led kadonga papaeamao mambe selelenga toa nalongo ne, mao madongan?"

²² Ga kus ta panua rua tidae ta tilalala ga tila Sodom, be Abraam idio toman ngan *MARON*. ²³ Ta Abraam ila boloma pan ta ibeta ei bedane, "Be eao ga paeabu ngan panua tututui toman ngan panua papaeamao na? ²⁴ Be oangga panua tututui sangalima timamado ngan tuanga toa oa, eine gau madongan? Eao ga paeabu ngan gid pade? Be irangrang ngan matam nanan gid panua tututui toa sangalima oa, ta lolom isat ngan tuanga toa oa ta paeabu ngan gid mao? ²⁵ Eao oangga paeabu ngan panua tututui toman ngan panua papaeamao, eine kemi mao. Ngan kado ta lem kadonga pagid panua tututui ga panua papaeamao iuot lalaede. Be eao ga nasi kadonga tutui, na? Ngansa eao madid mambe eaba patutuanga posanga aea ngan gid panua toa ngada ne tanoelai."

²⁶ Ta *MARON* ikoli ele posanga bedane, "Oangga nagera panua tututui sangalima toa tuanga oa, eine ga matag nanan gid ta lolog isat ngan tuanga aea panua toa ngada oa."

²⁷ Ta Abraam ikeo pade bedane, "Ag Maron, ega, gau mambe danga sapaeanao tanoelai aea, be longean gau ta naposa pade pago. ²⁸ Oangga panua tututui dabad imata karanga mao, be gid sangaul pange igegea lima mon timamado, eine gau madongan? Eao ga paeabu ngan tuanga aea panua toa ngada oa oangga gera panua tututui lima timamado mao?"

Ta ikeo, "Oangga nagera panua tututui sangaul pange igegea lima, eine ga napaeabu ngan tuanga toa oa mao."

²⁹ Ta Abraam ikado posanga pan pade bedane, "Be oangga panua tututui sangaul pange mon timamado, eine gau madongan?"

Ta ikeo, "Oangga nagera panua tututui sangaul pange, eine ga napaeabu ngan tuanga toa oa mao."

³⁰ Ta Abraam ikeo, "Ag Maron, eao malmal pagau padam. Be gau ga naposa pade pago. Oangga panua tututui sangaul tol mon timamado, eine gau madongan?"

Ta ikeo, "Oangga nagera panua tututui sangaul tol, eine ga napaeabu ngan tuanga toa oa mao."

³¹ Ta Abraam ikeo, "Ag Maron, tautaunga leg posanga pago busa tau, be longean gau ta naposa pade pago. Oangga panua tututui sangaul rua mon timamado, eine gau madongan?"

Ta ikeo, "Oangga nagera panua tututui sangaul rua, eine ga napaeabu ngan mao."

³² Ta Abraam ikeo pade bedane, "Ag Maron, eao malmal pagau padam, be gau ga naposa pakelede pade. Oangga panua tututui sangaul mon timamado, eine gau madongan?"

Ta ikeo, "Oangga nagera panua tututui sangaul, eine ga napaeabu ngan tuanga toa oa mao."

³³ Io, MARON iposa toman ngan Abraam ga kus ta itnan ei ga ila, be Abraam iluai mulian ele saupuiai.

Gid Sodom led kadonga sasat

19 Ngan bong toaiua gid anggelo toa rua oa tila tiuot Sodom. Be Lot imamado ngan tibur rourounga aea boloma ngan tuanga aea atama kapei. Ei igera gid ta idae ga ila pagid. Ikor iae ta idol ilabora ga isulug tanoeai ² ta ikeo, "Ega, mamaron, kemi ngan gimirua anam leg lumaeai. Gau mambe lemi paeaeanga. Kemi ngan gimirua asigiri aemi ta aeno leg lumaeai. Ta gaisala rumaruma, gimirua adae ta alalala pade."

Be gid tikeo, "Mao. Gai ga aeno nene ngan tibur rourounga aea."

³ Be Lot iparpar tau ngan gisirua ta tila ele lumaeai. Tota ikado ad annga ta inono ad bret toa aea yis ienono ngan mao, ta tian. ⁴ Gisirua tila tieno maitne, be gid arangaranga busa ngan tuanga Sodom tinam tibaliu ngan luma toa oa. Gid arangaranga toa ngada oa tinam, gid kapeipei ga kakau iririau pade. ⁵ †Ta tibaba ga ila pan Lot bedane, "Panua toa rua na tinam pago labone bong, timamado sida? Bada gid ga tinam pagai ta akado arala ngan gid."

⁶ Be Lot iuot ga ila ele atama iaoai, ta isaisai ele atama toa imuriai oa, ⁷ ta ikeo, "Oaeoag, akado kadonga paeamao toa ne padam! ⁸ Ega, natug taine blalala rua timamado, tieno toman ngan eaba eta maitne. Gau ga nabada gisirua ga tila pagimi, ta gimi akado saoa danga ngan gid mambe akim. Be arangaranga toa rua ne tinam pagau mambe ag kaluae. Ta gau manta namari-ala ngan gisirua. Tota akado kadonga eta ngan gisirua mao."

⁹ Be gid panua Sodom tikeo bedane, "Gera. Eaba patpatnga aea toa ne iuanga iuot mambe ada madidnga patutuinga posanga aea!" Ta tikeo pan Lot, "Eao la aluai! Kadonga paeamao gai ga akado ngan eao, eine ga iasal kadonga toa ga akado ngan gisirua." Io, tisusuran Lot ta tiuanga tigoro ele atama.

¹⁰ Be panua rua toa gadudunga oa, baged iuot ta tidada Lot ga idudunga mulian ta tisaisai atama pade.

¹¹ ††Ga kus ta tikado panua toa ngada oa gaot ga matad sususu. Gid kapeipei ga gid kakau pade tirangrang ngan tigeragera mao be ikulupu ngan tilo atama ta tidabdab alele.

Lot itnan Sodom

¹² Panua toa rua oa tibeta Lot bedane, "Be eao lem panua etangada toa nene pade? Lem gergeu arangaranga ga taine etangada, mao laolaoam etangada timamado? Manta bada gid ta amingada aeaoa ngan tuanga toa ne. ¹³ Ngansa gairua aoangga apaeabu ngan tuanga toa ne. MARON ilongo posanga selengga kapei tau ngan gid panua toa ne, ta isula gai ga anama apaeabu ngan tuanga toa ne."

¹⁴ Be Lot ilaoalaoa rua tiuanga tiuai inat taine toa rua oa. Ta Lot ila pagisirua ta ikeo, "Manmanae, adae ta aeaoa ngan tuanga toa ne, ngansa MARON iuanga ipaeabu ngan." Be ilaoalaoa toa rua oa tiuanga ei igalgalinge.

¹⁵ Gaga itakai ta anggelo toa rua oa aoad isensen Lot bedane, "Manmanae! Bada adaoam ga natum taine toa rua ne ta aeaoa ngan tuanga. Ngan kado ta gimi amukuru toman ngan tuanga toa ne aea panua ngan ad panasnga."

¹⁶ †Be Lot ikado aea gerei. Ta panua toa rua oa tikisi ibage matua toman ngan iadaoa ga inat taine rua baged, ta tibada gid ga tila gaot ngan tuanga, ngansa MARON ilolo isat ngan Lot. ¹⁷ Tibada gid ga tiuot ga kus ta ede ngan gid ikeo, "Aeaoa manmanae! Ngan kado amate. Matami kleng ga iluai mulian mao ga aearagimi ngan tibur eta dubuai mao pade. Aeaoa ga ala bereoeai. Ngan kado ta amate."

¹⁸ Be Lot ikeo pagisirua, "Aiao, mamaron, gau narangrang ngan kadonga bedane mao. ¹⁹ Ega, lemi luanga ga lolomi isat ngan gau eine kemi, be gau narangrang ngan naeaoa manmanae ga nala bereoeai mao. Gau ga naot bereoeai maitne, be danga paeamao ga ibada gau pade ta namate. ²⁰ Ega, tuanga ede ga boloma na. Gau narangrang ngan nalado manmanae ga nala ngan. Eine tuanga kakauede. Longo ngan gau nala toa eoa ta nasapir ngan panasnga paeamao toa na."

²¹ Ta ikoli ele posanga bedane, "Goibe. Gau ga nalongo ngan lem posanga toa ne pade, ta napaeabu ngan tuanga kakauede toa na mao. ²² Be la manmanae! Ngansa gau ga nakado danga eta mao, ga irangrang ngan gimi aot toa eoa." Ngan ipu toaine tiuato tuanga toa oa ieda Soar ††.

† 19.5 Het 19.22-24

†† 19.11 2Kin 6.18 ‡ 19.16 2Pe 2.7 †† Ngan posanga Ibru, eadaeda Soaripu eine kakauede.

Deo ipaeabu ngan Sodom ga Gomora

²³ Ado ipara ga idae, ta Lot ila iuot ngan tuanga Soar.
²⁴ †Be mole mao, *MARON* ikado dinga ga gid pat kaeau kakatol ga itaptap buburiai ga isulug ngan tuanga Sodom ga Gomora. ²⁵ Tota ipaeabu ngan gid tuanga toa oa toman ngan aea dubu kapei. Gid panua toa ngada oa timukuru ngan tano toa oa toman ngan gid abei. ²⁶ ††Lot iadaoa inasi ei ga ila, be imata kleng ta imate. Be mole mao ipat iuot mambe sol aea suknga ede ta imadmadid mambe kadanga.

²⁷ Be gaisala rumaruma, Abraam idae ta iluai mulian ga ila ngan tibur toa mugaeai iposaposa toman ngan *MARON*. ²⁸ Imata isulug ga ila ta igera basu kapei tau idaedae ngan tuanga Sodom ga Gomora, ngan tibur aea dubu kapei. Basu toa oa kapei mambe suksuknga kapei ede aea basu.

²⁹ Toa bedaoa ta Deo ipaeabu ngan gid tuanga ngan dubu kapei toa oa. Mugaeai Lot imamado ngan tuanga toa oa. Be Deo imata nanan Abraam, ta ibada Lot mulian ngan gid tuanga toa timukuru oa.

Gid alu Moap ga Amon led otnga

³⁰ Idio ta Lot ga inat taine toa rua oa titnan tuanga Soar ta tila timado bereoeai ngan pat kapei ede aea baba, ngansa Lot imataud ngan madonga Soar. ³¹ Be ado ede taine lautabe ikeo pan itar kakau bedane, "Gera. Tamada ei eaba kapei na. Be tibur toa ne aea eaba eta mao. Tota leda edap eta ngan kadonga mambe panua toa ngada ne tanoelai tikakado ne mao. ³² Be kemi ngan tapan tamada ngan oain ta ilabora imangamanga. Ta taeno toman ngan ei, ta ipapot gergeu pagitarua. Toa bedaoa ta gita iaoa toaine iranrang ngan kus mao."

³³ Tota ngan bong toaiua tipaun tamad ngan oain ta ilabora imangamanga. Ta gergeu lautabe ila ieno toman ngan ei. Be ei iuatai ngan inat taine ele naman-ga mao ga ngan ele luainga mao pade.

³⁴ Ado sae taine lautabe ikeo pan itar kakau bedane, "Ega, made bong naeno toman ngan tamada. Be labone bong tapan ei pade ta eao la eno toman ngan ei. Toa bedaoa ta ipapot gergeu pagita, ta gita iaoa toaine iranrang ngan kus mao." ³⁵ Io, tipaun tamad ngan oain ta ilabora imangamanga ngan bong toaiua pade. Ta taine toa oa itar kakau, ei pade ila ieno toman ngan tamad. Be Lot iuatai ngan inat taine ele naman-ga mao ga ngan ele luainga mao pade.

³⁶ Toa bedaoa ta Lot inat taine toa rua oa apad pan. ³⁷ Idio ta inat taine lautabe ipopo gergeu aranga ta iuato ieda Moap ‡. Ta muriai gergeu toa oa itubtub tiuot alu toa labone taoatoato gid Moap. ³⁸ Be Lot inat taine ede pade ipopo gergeu aranga pade ta iuato ieda Be-

nami †. Ta muriai gergeu toa oa itubtub tiuot alu toa labone taoatoato gid Amon.

Abraam ipakaka Abimelek ngan iadaoa Sara

²⁰ Idio ta Abraam itnan Mamre ele tuanga ta ila imado ngan tibur kapei Negev, rabu ngan tuanga Kades ga Sur. Be ila imado tede ngan tuanga Gerar. ² †Be Abraam ikeo pagid panua Gerar ngan iadaoa Sara ta ikeo ga, "Ei gau liug." Tota Abimelek, maron kapei togid Gerar, isula ele paeaeanga ga tila tibada Sara ga inam pan.

³ Be ngan bong toaiua Abimelek ieno. Ngan ianun Deo ikeo pan bedane, "Ega, taine toa eao bada na, ei oainga. Tota eao ga mate!"

⁴ Be Abimelek ieno toman ngan Sara maitne ta ikeo pan Deo bedane, "Maron, oangga eaba ele idil eta paeamao mao, eao ga paeabu ngan ei toman ngan ele panua pade? ⁵ Ngansa ei ikeo pagau mambe Sara ei iliu. Be Sara pade ikeo ga Abraam ei iliu. Gau nabada taine toa ne, be naoangga leg kadonga itutui mon. Leg idil eta paeamao mao."

⁶ Be Deo ikoli ele posanga ngan ianun bedane, "Gau naoatai, eao oangga lem kadonga itutui ta kado bedane. Tota napakala eao ngan enonga toman ngan ei, ta eao kado kadonga sat matageai mao. ⁷ Be eao man-ta palua ei ga iluai mulian pan iadaoa. Ngansa eaba toa oa ibabada aoag ga ila pagid panua. Ta ei ga iraring ngan luanga eao ta eao ga mate mao. Be oangga eao palua ei ga iluai mulian mao, eine eao ga mate toman ngan lem panua toa ngada na."

⁸ Io, gaisala rumaruma ngan ado sae, Abimelek idae ta ibaba ele madidnga toa ngada oa ga tinam pan, ta ikeo pagid ngan Deo ele posanga toa ngada oa. Tota timataud kapei. ⁹ Ta Abimelek ibaba Abraam ga inama ta ibeta ei bedane, "Eao kamado kado bedane ngan gai? Gau leg idil isaoa paeamao pago ta eao kado ta gaingada leg panua toa bagegeai ne lemai kadonga sat kapei bedane? Lem kadonga toa ne itutui mao." ¹⁰ Ta Abimelek ikeo pan Abraam pade bedane, "Lem ipu isaoa ta kado toa bedane ngan gai?"

¹¹ Ta Abraam ikoli ele posanga bedane, "Gau nakeo lologeai bedane, 'Panua ngan tuanga toa ne tilolon ngan Deo mao. Oangga tikim adaog, eine ga tipaeaoa ei be tipamate gau.' ¹² Be tautaunga ei gau liug. Gairua tamamai keledede, be ei itna ede pade, gau tngag ede pade. Be naoai ei. ¹³ Mugaeai, Deo ikeo ga natnan tamag ele luma ta nala alele ngan tibur padengada, be gau nakeo pan Sara bedane, 'Oangga lolom ikim gau tautaunga, eao keo pagid panua ngan tuanga toa ngada ne mambe eao gau liug.'"

¹⁴ Idio ta Abimelek ibada Sara ga iluai mulian pan Abraam, ta ipan Abraam ele sipsip ga bulmakao ga paeaeanga arangaranga ga taine. ¹⁵ Ta Abimelek ikeo, "Ega, tano toa ngada ne togau. Be oangga eao kim dio mado ngan tibur eta, goibe la mado ngan."

† 19.24 Mt 10.15, 11.23-24, Lu 10.12, 17.29, 2Pe 2.6, Jut 7 ††
 19.26 Lu 17.32 ‡ Ngan posanga Ibru, edaeda Moapitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: pan tamada.

†† Ngan posanga Ibru, edaeda Benamiipu eine gergeu aranga togid leg panua. ‡‡ 20.2 OM 12.13, 26.7

¹⁶ Be ikeo pan Sara bedane, "Ega, gau napan lium ele pat silva bunoringring. Eine ngan patutuinga idil toa ne ngan eao. Toa bedaoa ta panua toa ngada ne tiu-atai, eao lem idil eta paeamao mao."

¹⁷ Idio ta Abraam iraring ga ila pan Deo, ta Deo ikado kemi Abimelek ga iadaoa ga ele taine paeaeanga, ta irangrang ngan tipopo gergeu pade. ¹⁸ Ngansa *MARON* iuanga ipanas Abimelek ngan ele idil paeamao ngan Abraam iadaoa Sara, ta mugaeai ipakala Abimelek ele taine toa ngada oa ngan poponga gergeu.

Sara ipopo Aisak

21 Idio ta *MARON* imata nanan Sara ngan luanga ei ta ikado kadonga kemi ngan ei lalaede mambe iposa tautauanga ngan mugaeai. ² †Sara iapa ta ipopo Abraam ele gergeu aranga. Abraam ei eaba kapei, be Sara ipopo ele gergeu tutui ngan taiko toa mugaeai Deo ikeo pan ngan. ³ Ta Abraam iuato gergeu toa iadaoa ipopo oa ieda Aisak ††. ⁴ †Be ado lima ga tol muriai ngan Aisak aea poponga, Abraam ipalu ei mambe Deo ikeo pan ngan. ⁵ Abraam aea rai bunu, be iadaoa ipopo inat Aisak.

⁶ Ta Sara ikeo, "Deo ikado ga tinig igelgel ta nanging. Ta panua toa ngada ne tilongo bedane, eine ga tinging pade toman ngan gau." ⁷ Ta Sara ikeo pade bedane, "Mugaeai sai irangrang ngan ikeo pan Abraam ngan iadaoa Sara ga ipopo ele gergeu ta ipadud ei? Abraam ei eaba kapei na, be gau napopo ele gergeu aranga!"

Abraam isuk Agar ga Ismael

⁸ Idio ta Aisak idae kapei ta iaoa tnan tud. Be ngan ado toaiua, Abraam ikado eaneannga kapei ngan imata nanan ele gergeu iaoa tnan tud. ⁹ Be Sara igera gergeu ton Agar, taine Isip aea, igalgalinge paeamao ngan Aisak. ¹⁰ ††Tota Sara ikeo pan Abraam bedane, "Suk taine paeaeanga toa ne toman ngan ele gergeu! Ngansa oangga eao mate, irangrang ngan lem danga etangada ila pan gergeu toa oa mao ga mao tau. Gau leg gergeu Aisak ga ibada lem danga toa ngada ne."

¹¹ Be posanga toa ne ikado ga Abraam ilolo ede ga ede tau, ngansa Ismael ei pade Abraam ele gergeu. ¹² ††Be Deo ikeo pan Abraam bedane, "Eao lolom ede ga ede ngan gergeu toa oa ga itna padam. Saa posanga Sara ikeo pago ngan, eao kado, ngansa gid gergeu busa toa naposa tautauanga pago ngan, eine ga tiuot ngan Aisak. ¹³ Be gergeu ton taine paeaeanga, gau ga nakado ga itubtub tiuot alu kapei, ngansa ei pade eao lem gergeu."

¹⁴ Io, ado sae gaisala rumaruma Abraam ibada annga idanga ede ga meme itin kukul iuon ngan eao, ta idol Agar ikepei. Ga kus ta isula ei ga inat ga tila. Ta gisirua tilalala alele ngan tibur modamodanga ieda Berseba.

¹⁵ Idio ta eao toa ienono ngan meme itin kukul oa kus. Tota Agar idol gergeu toa oa ga idio ieno abei

† 21.2 Ibr 11.11 †† Ngan posanga Ibru, edaeda Aisakipu eine inging. ‡ 21.4 OM 17.12, PA 7.8 †† 21.10 Gal 4.29-30 †† 21.12 Ro 9.7, Ibr 11.18

kakauede ipuai. ¹⁶ Ga kus ta ila ga tedaoa mambe tupi ele tapnga ta idio imado. Ngansa ikeo iloleai bedane, "Gau tinig ngan geranga leg gergeu ele matenga mao." Ei idio imado be itangtang kapei.

¹⁷ Be Deo ilongo gergeu toa oa itangtang, ta anggelo ton Deo toa imamado buburiai ibaba ga ila pan Agar bedane, "Agar, eao kamado? Mataud mao. Lem gergeu toa ienono nena, Deo ilongo ele tandanga na. ¹⁸ La soa ei ga idae ta kisi ei ngan bagem. Ngansa gau ga nakado ele gergeu ga itubtub ga tiuot alu kapei." ¹⁹ Idio ta Deo ikado ga Agar imata idae ta igera eao ede aea baba. Tota ila ied ngan meme itin kukul ta ibada ga ila pan inat ta iun.

²⁰ Idio ta Deo imata kikisi gergeu toa oa ga idae kapei. Ei imamado ngan tibur modamodanga be ele oatainga kapei ngan pandenga aea galgalnga. ²¹ Imamado ngan tibur modamodanga ieda Paran. Be ado ede, itna ibada taine ede Isip aea ga iman iadaoa.

Abraam irau posanga toman ngan Abimelek ta lolod kelede

²² ††Ngan ado toaiua, Abimelek toman ngan ele madidnga paraunga aea ieda Pikol tila pan Abraam ta tikeo bedane, "Ngan danga toa ngada ne eao kakado, Deo ilualua go. ²³ Tota nakim eao posa tautauanga Deo imatai, ta irangrang ngan eao kado kadonga eta pakakanga pagau mao, ga pagid leg gergeu ga tibutibug mao pade. Ngansa gau leg kadonga kemi ngan eao. Toa bedaoa ta eao manta kado kadonga kemi pagau ga pagid panua ngan tibur kapei togau pade, mambe gau nakado ngan eao ngan ado toaiua eao nama nene ta mamado mambe kaluae ga irangrang ngan labone."

²⁴ Ta Abraam ikeo, "Naposi tautauanga. Gau ga nakado toa bedaoa."

²⁵ Ga kus ta Abraam iselele Abimelek, ngansa ele paeaeanga tasio eao aea baba ede ton Abraam ga iman led. ²⁶ Ta Abimelek ikeo bedane, "Gau naoatai mao ngan sai ikado kadonga toa oa. Eao keo pagau mugaeai ngan mao. Patautene nalongo posanga toa ne."

²⁷ Ta Abraam ipan Abimelek ele sipsip ga bulmakao edengada, ta gisirua tirau posanga. ²⁸ Ta Abraam ibada ele sipsip taine gereirei lima ga rua, ta idol gid ga tidio rol ngan sipsip padengada. ²⁹ Ta Abimelek ibeta Abraam bedane, "Gid sipsip taine gereirei toa eao dol ga tidio rol ne timan saoa aea?"

³⁰ Ta ikeo, "Eao bada gid sipsip toa lima ga rua ne. Eine iman kilala ngan pasolannga mambe loloda kelede ngan eao aea baba toa ne, eine gau nalei."

³¹ Ta gisirua tirau posanga ngan tibur toa oa. Tota tiuato tibur toa oa ieda Berseba †††.

³² Gisirua tirau posanga ngan tibur Berseba ga kus ta Abimelek ga ele madidnga paraunga aea, toa Pikol, tiluagid mulian ga tila led tuangai ngan tibur kapei togid Pilstia. ³³ Idio ta Abraam iarum abei esel [§] ede

††† 21.22 OM 26.26 ††† Ngan posanga Ibru, edaeda Bersebaipu eine eaumata toa tikado posanga tautauanga ngan. § Ngan

ngan tibur Berseba, ta ibaba ga ila pan *MARON* ta isoa ieda. Ngansa ei Deo toa imamado somisomi ne. ³⁴ Ta Abraam idio imamado mole tede ngan tibur togid Pilistia.

Deo ikeo pan Abraam ngan itenai Aisak ga ila pan

22 [†]Idio ga muriai ta Deo itoba Abraam, ngansa iuangga iuatai ngan ilolo. Ta ikeo, "Abraam!"

Ta Abraam ikeo, "Gau ta eko."

^{2 ††}Ta ikeo, "Gau naoatai, natum toa kelede na Aisak, eao kim ei tau. Be nakim eao bada ei ta gimirua ala ngan tibur ede ieda Moria, ngan bereo ede toa gau ga napasolan pago. Gau nakim eao pamate ei toa eoa ta dol ei ga idae dingaeai ta iman lem tenainga ga inam pagau, ta dinga inono ga imomout ga kus."

³Io, gaisala rumaruma ngan ado sae Abraam idae ta idol danga tulua aea ga idae donki ipaoeai. Ibada Aisak ga ele paeaeanga rua ta tila toman ngan ei. Ikoror gid abei dinga aea iman tenainga aea nononga, ga kus ta gisingada tila ngan tibur toa Deo ikeo pan ngan oa. ⁴Ado tol ila ga kus ta Abraam imata idae ta igera tibur toa oa boloma tede. ⁵Ta ikeo pagid ele paeaeanga bedane, "Gimirua adio nene toman ngan donki, be gairua natug ga ala ga eoa. Asoa Deo ieda ga kus ta aluagai mulian pagimi."

⁶Io, Abraam ibada gid abei dinga aea ta idol ga idae Aisak ikepeai ta ibisi. Be ei ibada dinga ga didi. Ta gisirua tilalala ga tila. ⁷Be Aisak ikeo pan itama Abraam bedane, "Apa?"

Ta ikeo, "Natug, gau ta eko."

Ta Aisak ibeta ei, "Ega, leda dinga ga abei ienono, be sipsip tenainga aea sida?"

⁸Ta Abraam ikeo, "Natug, Deo kekelen ga ipan leda sipsip tenainga aea." Ta gisirua tilalala ga tila.

^{9 †}Idio ta tiuot ngan tibur toa Deo ikeo pan ngan oa. Ga kus ta Abraam ipagun popou tenainga aea ta ilalo gid abei ga idae popou ipaoeai. Be ikaukau inat Aisak ta isoa ei ga idae popouiai, gadae ngan gid abei. ¹⁰Io, ibage ila ibada didi, ta iuangga ipamate inat. ¹¹Be mao. Anggelo ton *MARON* ibaba buburiai ga isulug ta ikeo, "Abraam, Abraam!"

Ta ikeo, "Gau ta eko."

¹²Ta anggelo ikeo, "Pamate natum padam. Kado kadonga eta ngan ei mao. Labone gau naoatai, eao lolon ngan Deo kapei. Ngansa eao dangadangan natum toa kelede na pagau mao."

¹³Be Abraam imata kleng ta igera sipsip aranga ede aea pelenga kas ngan abei iboga. Ta ila iluku ga inam ta ipamate. Ga kus ta inono ngan dinga. Ta sipsip toa oa ibada inat Aisak imul ta iman ele tenainga ga ila pan Deo. ¹⁴Tota Abraam iuato tibur toa oa ieda " *MARON* ipan leda." Toa bedaoa ta labone pade panua tikakado posanga idil toa ne, "Ngan bereo ton *MARON*, ei ga ipan leda."

ado toaiua, gid panua tikim abei eselaea molomolo iman tibur kemi raring aea. Eine abei ede pagita aea mao. † 22.1 Ibr 11.17-19 †† 22.2 2Sto 3.1 † 22.9 Jms 2.21

¹⁵Be anggelo ton *MARON* ibaba parua aea buburiai ga isulug ta ikeo pan Abraam, ^{16 ††}Gau *MARON*, naposa tautaunga ngan gau edag bedane: Eao dangadangan natum toa kelede na pagau mao, ^{17 ††}tota gau ga nakado kemi tau ngan eao. Ta gau ga nakado ga lem gergeu ga tibutibum tiuot busa mambe gid gigima mariambai ga mambe riringa lab aea. Be tibutibum ga tiasal ad miri itamatama ngan paraunga ta tibada led tuanga ga iman led. ^{18 †††}Be kadonga kemi toa nakado ngan tibutibum, eine ga iparangrang alu toa ngada ne tanoelai, ngansa eao longo lingeg."

¹⁹Ga kus ta Abraam ga inat Aisak tiluagid mulian ga tila pagid ele paeaeanga. Ta gisingada tilalala ga tila Berseba. Ta Abraam imamado mole tede toa eoa.

Naor ele gergeu edad

²⁰Idio ga muriai ta Abraam ilongo posanga bedane, "Ega, tadim kakau Naor iadaoa Milka ipopo gergeu edengada." ²¹Gid gergeu toa ne edad ga bedane: Us ei lautabe ga itar kakau Bus ga Kemuel, toa Aram itama, ²²ga Keset ga Aso ga Pildas ga Jitlap ga Betuel. ²³Betuel ei Rebeka itama. Milka ipopo gid gergeu arangaranga toa lima ga tol ne ton Naor toa Abraam itar kakau. ²⁴Be Naor iuai ele taine paeaeanga ede ieda Reuma. Ta ei ipopo Teba ga Gaam ga Taas ga Maka.

Sara imate ta Abraam iuol tano ga iman denga aea

23 Sara aea rai buno ede sangaul rua igegea lima ga rua (127) ²ga kus ta imate ngan tuanga Kiri-at-Arba ngan tibur kapei Kenan. Tuanga toa oa ieda ede pade Ebron. Tota Abraam ilolo isat ga itangtang ngan ei.

³Ga kus ta itnan Sara ipat ga idio ta idae ga ila iposaposa toman ngan gid It. Ta ikeo, ^{4 ††}Gau tuanga itama mao, be nanam namamado pagimi mambe kaluae. Be adaoag imate, ta gau nakim naol tano idanga tede pagimi ta irangrang ngan nataian ag burua mate."

⁵Ta gid panua It tikoli ele posanga bedane, ⁶"Eaba kapei, longo. Eao maron kapei ede rabu ngan gai. Eao taian am burua mate ngan denga kemi eta togai. Eaba eta ngan gai ga idangadangan aea tano pago mao."

⁷Io, Abraam idae ta ikor iae ga idol ilabora ga isulug tanoelai ta lolon ngan gid It. ⁸Ta ikeo pagid, "Oangga lolomi kemi ngan nataian ag burua mate ngan ami tano, tota alongo leg posanga. Gau nakim gimibeta Epron, gergeu ton Soar, ⁹ta pat kapei aea baba toa ienono ngan ele tibur ieda Makpela, gau ga naol pan toa gimimataimiai ga iman leg. Baba toa oa ienono digedige ngan aea tano. Gimibeta ei ngan gau napan tano toa oa aea olnga dodol ga ila pan, ta iman amai denga aea."

¹⁰Be Epron imamado rabu ngan gid panua It ad toa tirourou ngan tuanga toa oa aea atama iaoa. Ta ikoli Abraam ele posanga toa gid It matadeai bedane,

†† 22.16 Ibr 6.13-14 †† 22.17 Ibr 11.12 ††† 22.18 PA 3.25 ††† 23.4 Ibr 11.9, 13, PA 7.16

¹¹ “Eaba kapei, longo. Eao ol tano toa oa mao. Ngan panua toa ngada ne matad, gau napan sapaeen pago. Tano toa oa toman ngan pat kapei aea baba ga iman ami denga aea. Tota taian am burua mate ngan.”

¹² Io, Abraam ikor iae ga idol ilabora ga isulug tanoelai ta ilolon ngan gid It pade. ¹³ Ta gid tano ita-matama matadeai, ei ikeo pan Epron bedane, “Gau nakim eao longo leg posanga. Nakim naol tano toa oa pago. Bada leg pat toa ne, ta gau nataian ag burua mate toa eoa.”

¹⁴ Ta Epron ikoli Abraam ele posanga bedane, ¹⁵ “Eaba kapei, longo. Tano toa ne aea olnga pat silva buno sangepan mon. Be ngan gitarua, pat toa ne eine danga sapaeen. Taian am burua mate.”

¹⁶ Io, Abraam ilongo posanga toa ne, ta iuade tano toa oa aea olnga mambe Epron ikeo ngan toa gid It matadeai. Iuade ngan pat lalaede mambe togid panua oalo ad.

¹⁷ Toa bedaoa ta Abraam ibada tano toa oa ton Epron ga iman ei aea. Tano toa oa ienono ngan tibur Makpela boloma ngan tuanga ton Mamre. Abraam ibada tano toa oa ga pat kapei aea baba toman ngan gid abei toa ngada oa timadmadid ga tibalil ngan tibur toa oa. ¹⁸ Gid It toa tirourou ngan tuanga toa aea atama iaoa, tigera Abraam iuol tano toa oa ga iman ei aea. ¹⁹ Ga kus ta Abraam itaian iadaoa Sara ngan pat kapei aea baba, ngan tibur Makpela boloma ngan Mamre ele tuanga Ebron ngan tibur kapei Kenan. ²⁰ Tota tano toa oa idanga tede togid It toman ngan pat kapei aea baba ienono ngan, iman denga ton Abraam.

Abraam ele paeaeanga ilo taine ede ga iman Aisak iadaoa

24 Abraam ei eaba kapei na. Be *MARON* ikado danga toa ngada oa iuotot pan kemikemi mon. ² Ta Abraam ibaba ele paeaeanga ede toa eaba kapei ga inam pan. Paeaeanga toa oa imariala ngan Abraam ele danga sisid toa ngada oa. Ta Abraam ikeo pan bedane, “Dol bagem ga idio buleg ibuloloeai, ¹³ ta kado posanga tautaunga ngan *MARON* Deo ieda. Ei Deo ngan bubur ga tano. Kado posanga tautaunga ngan danga ga oaine. Ngan tano Kenan toa namamado ngan ne, eao rangrang ngan bada taine eta ga iman natug iadaoa mao. ⁴ Be eao manta la ngan ag tuanga ipu pagid sobosobog ta bada natug Aisak iadaoa eta.”

⁵ Be paeaeanga toa oa ibeta ei bedane, “Be oangga taine toa oa itin ngan itnan ele tuanga ga inama nene toman ngan gau mao, eine gau madongan? Eine ga nabada natum ga ila am tuanga ipuai pade?”

⁶ Ta Abraam ikeo, “Eao rangrang ngan bada natug ga ila toa eoa mao. ⁷ *MARON* toa ei Deo ngan bubur, ibada gau ta natnan tamag ele tuanga ga leg panua ad tano, ta ikado posanga tautaunga pagau bedane, ‘Gau

† Kadonga ngan dolnga ibage ga idio Abraam ibule ibuloloeai iman kilala ngan paeaeanga toa oa ele posanga tautaunga pan Abraam. Toa bedaoa ta ei manta inasi tutui Abraam ele renrennga. Gera posanga ngan OM 47.29.

ga napan tano toa ne ga iman tibutibum ad. Ei ga isula ele anggelo ta ila imuga ngan eao, ta eao rangrang ngan bada natug iadaoa eta toa eoa. ⁸ Be oangga taine itin ngan inam toman ngan eao mao, goibe, matam sapian posanga tautaunga toa eao kado ne. Be bada natug ga ila ngan ag tuanga ipu padam.” ⁹ Tota Abraam ele paeaeanga idol ibage ga idio aea maron Abraam ibule ibuloloeai ta ikado posanga tautaunga ngan nasinga ele posanga toa oa.

¹⁰ Paeaeanga toa oa ibada aea maron Abraam ele kamel sangaul ga gid gerebo kemikemi ton Abraam, ga kus ta ikakai ga ila Naor ele tuangai ngan tibur kapei Aram-Naaraim ††. ¹¹ Ado edengada ga kus ta ei iuot toa eoa ta ikado gid kamel ga tidio tieno boloma ngan eau ede aea baba, boloma tuangai. Eiuu lailai ngan ado imata toa gid taine tila ngan ednga eau.

¹² Ta iraring bedane, “O *MARON*, Deo ton ag maron Abraam, nakim eao lolom isat ngan ag maron, ta kado leg lalalanga labone ga iuot kemi. ¹³ Ega, gau namadmadid eamata isaleai ne, be gid taine blalala tuangai ad tinam tieded eau. ¹⁴ Be gau ga nakeo pan taine blala eta ga bedane, ‘Irangrang ngan eao dol lem ulo eau aea ga isulug ta naun teta?’ Be oangga ikeo, ‘Goibe, un, ta gau ga napaun lem kamel pade.’ Io, gau nakim eao sio taine tota nena ga iman lem paeaeanga Aisak iadaoa. Oangga gid danga iuot toa bedaoa, eine ga naoatai mambe eao lolom isat ngan ag maron ta lua ei.”

¹⁵ Io, ei iraring maitne, be Rebeka ibisi ulo ede eau aea ga inam iuot. Ei Betuel inat taine. Be Betuel ei Naor ga Milka natud. Be Naor ei Abraam itar kakau.

¹⁶ Be taine toa oa namelapau. Ei ieno toman ngan eaba eta maitne. Ei isulug ga ila eamatai ta ied eau, ga kus ta idae mulian ga inam.

¹⁷ Be paeaeanga toa oa ila manmanae pan ta ikeo, “Irangrang ngan naun eau kauteta ngan lem ulo na?”

¹⁸ Ta ikeo, “Goibe eaba kapei, nam un.” Ta manmanae isoa ulo ga isulug ta ibada pan ta iun.

¹⁹ Ei iun ga kus ta taine toa oa ikeo, “Gau ga napaun lem kamel pade, ga irangrang ngan tiun ga itara gid.”

²⁰ Tota itok eau ngan ulo toa oa manmanae ga ila ngan gid kamel ad golomada. Ga kus ta ilado mulian ga ila ngan eau aea baba toa oa ta ied pade ga irangrang ngan ele kamel toa ngada oa tiun ga itara gid. ²¹ Be eaba toa oa iposa eta mao. Ei imata inono taine toa oa ta iuangga iuatai, *MARON* ikado ele lalalanga ga iuot kemi, mao madongan.

²² Idio ta gid kamel tiun ga kus ta eaba toa oa ibada bangau gol ede ga iuot toman ngan poipoi gol rua. Bangau toa oa aea olnga kapei, be poipoi gol toa rua oa kulupu ga ad olnga kapei pade. ²³ Ta ibeta ei bedane, “Eao sai inat taine? Be eao gera tamam ele luma irangrang ngan gai pade aeno ngan toa labone bong?”

†† Ngan posanga Ibru, edaeda Aram-Naaraimipu eine tibur Aram aea eau rua. Ieda ede pade eine Padan-Arambe ngan posanga Grik eine Mesopotemia. ‡ Ngan posanga Ibru, ikeo ga bangau toa oa aea kulupu iuot 6 grem, be gid poipoi kelede kelede ad kulupu iuot 120 grem.

²⁴ Ta ikeo pan bedane, "Gau Betuel inat taine. Betuel ei Naor ga Milka natud." ²⁵ Ta ikeo pade bedane, "Gid kamel ad purup ga annga busa ienono, ga lemai luma eine irangrang ngan gimi aeno ngan pade."

²⁶ Io, eaba toa oa ilongo bedaoa ta ikor iae ta idol ilabora ga isulug tanoelai ta isoa *MARON* ieda. ²⁷ Ta ikeo, "Tasoa *MARON* ieda. Ei Deo ton ag maron Abraam. Ei ilolo isat ngan ag maron ta ikado kadonga mata tutui aea pan. *MARON* ibada gau ga nanam tutui ngan ag maron isobosobo!"

²⁸ Rebeka ilongo toa bedaoa ga kus ta ilado ga ila pan itna masin ta ikeo pagid ngan danga toa ngada ne. ²⁹ Be Rebeka iliu ede ieda Laban. Ei igera bangau gol toa ienono iliu inudiai ga gid poipoi gol ienono ibageai, be ilongo iliu Rebeka ininipu ngan eaba toa oa ele posanga pan. Ta ilado manmanae ga ila igera eaba toa oa imadmadid eaumatai boloma ngan gid kamel.

³¹ Ta Laban ikeo pan bedane, "Eaba kapei, *MARON* ikado kemi tau ngan eao. Eao kamado madmadid toa nene? Nam ta gitarua tala lumaeai. Gau nakemi luma ilolo motean ngan gimi, ga lemi kamel mulid pade."

³² Io, gisirua tila lumaeai, ta Laban ikeo pagid ele paeaeanga ta tisoa gid tulua kamel paodeai ga isulug ta tipan gid kamel ad annga. Ta ikeo pagid pade ta tibada eau ga inam ngan Abraam ele paeaeanga ga ele panua naurata ad tisigiri aed. ³³ Ga kus ta tibada annga ga inam, be Abraam ele paeaeanga ikeo, "Gau ga naean padam ge ga irangrang ngan napalongo ngan leg posanga."

Ta Laban ikeo, "Goibe, posa ge."

³⁴ Ta ikeo, "Gau paeaeanga ton Abraam. ³⁵ *MARON* ikado kemi tau ngan ag maron, ta ele pat ga danga sisid busa. Ipan ele sipsip ga meme ga bulmakao ga silva ga gol ga paeaeanga arangaranga ga taine ga kamel ga donki. ³⁶ Be ag maron iadaoa Sara, ngan ado toaiua ei taine kapei, ei ipopo ag maron ele gergeu aranga ede. Ta ag maron ipan ele danga toa ngada oa ga ila pan inat toa oa. ³⁷ Be ag maron ikeo matua pagau ta naposa tautauanga ngan danga ga oaine. Ta ikeo, 'Ngan tano Kenan toa namamado ngan ne, eao rangrang ngan bada taine eta ga iman natug iadaoa mao. ³⁸ Be eao manta la pagid tamag isobosobo ga gid iaoa keledede togau, ta bada taine eta ga iman natug iadaoa.'

³⁹ "Ta nabeta ag maron bedane, 'Be oangga taine toa oa itin ngan inam toman ngan gau mao, eine gau madongan?"

⁴⁰ "Ta ag maron ikeo, ' *MARON* toa somisomi nanas-nasi ilinge, eine ga isula ele anggelo ga ila toman ngan eao. Ta ei ga ikado ga lem lalalanga iuot kemi. Toa bedaoa ta eao rangrang ngan badanga taine eta pagid sobosobog ga gid iaoa keledede togau ta iman natug iadaoa. ⁴¹ Be oangga eao la pagid, be tilongo ngan eao bada taine toa oa ga iman natug iadaoa mao, goibe, matam sapian posanga tautauanga toa kado pagau ne, be eao lem idil eta paeamao mao.'

⁴² "Be labone ado, nanam naot eaumatai ta nararing bedane, 'O *MARON*, Deo ton ag maron Abraam, kado

leg lalalanga toa nanama ngan ne ga iuot kemi. ⁴³ Ega, gau namadmadid eaumata isaleai ne, be oangga taine eta inam ngan eau aea ednga, eine ga nakeo pan bedane, "Irangrang ngan naun eau kauteta lem uloeai?"

⁴⁴ Be oangga ikeo, "Goibe, un, ta gau ga napaun lem kamel pade," *MARON*, gau nakim eao sio taine tota nena ga iman ag maron inat iadaoa.'

⁴⁵ "Nararing lologeai toa bedaoa maitne, be Rebeka ibisi ulo eau aea ga inam iuot. Ei isulug ga ila eaumatai ta ied eau. Ga kus ta nakeo pan bedane, 'Nakim naun teta.'

⁴⁶ "Tota manmanae isoa ulo ga isulug ta ikeo bedane, 'Goibe un, ta gau ga napaun lem kamel pade.' Io, naun ga kus ta ipaun leg kamel pade.

⁴⁷ "Ta nabeta ei bedane, 'Eao sai inat taine?"

"Ta ikeo, 'Gau Betuel inat taine. Betuel ei Naor ga Milka natud.'

"Ikeo bedaoa pagau ga kus ta nasesean bangau gol toa oa ga idudunga inudiai ta nadol poipoi gol ibageai.

⁴⁸ Ga kus ta nakor aeg ga nadol laborag ga isulug tanoelai pan *MARON* ta nasoa *MARON* ieda, ei Deo ton ag maron Abraam. Ngansa ei ibada gau ga nanam tutui pagid iaoa keledede ton ag maron itar kakau, ngan badanga inat taine ede toaine ga iman ag maron inat iadaoa. ⁴⁹ Be oangga gimi akeo ga akado kadonga kemi ga tutui ngan ag maron, ta akeo pagau. Be oangga gimi tinimi ngan mao, tota akeo pagau pade. Toa bedaoa ga naoatai edap isaoa ga nanasi."

⁵⁰ Io, Laban ga Betuel tikoli ele posanga bedane, "Danga oaine, *MARON* ikado ga iuot. Ta gai arangrang ngan akado posanga eta ngan mao. ⁵¹ Ega, Rebeka ta imamado. Bada ei ta gimirua ala. Kemi ngan iuai am maron inat, mambe *MARON* ikeo ngan."

⁵² Io, paeaeanga ton Abraam ilongo posanga toa ne ga kus ta idol ilabora ga isulug tanoelai ta isoa *MARON* ieda. ⁵³ Ga kus ta ibada gid sogonga kemikemi ga iuot. Ibada silva ga gol ga barikia papau ga ila pan Rebeka. Ta ibada gid gerebo kemikemi toa aea olnga kapei ga ila pan Rebeka itna ga iliu. ⁵⁴ Io, tian ga tiun ga kus ta Abraam ele paeaeanga ga ele panua naurata ad tila tieno.

Gaisala ngan ado sae tidae ta Abraam ele paeaeanga ikeo bedane, "Nakeo ga naluagau mulian pan ag maron."

⁵⁵ Be Rebeka itna ga iliu tikeo bedane, "Longean taine blala toa ne ga idio toman ngan gai irangrang ngan ado sangaul, ga kus ta ila."

⁵⁶ Be Abraam ele paeaeanga ikoli led posanga bedane, "Gimi apaidi gau padam. *MARON* ikado leg lalalanga toa ne ga iuot kemi na. Gau nakim alongean gau ta naluagau mulian pan ag maron."

⁵⁷ Ta tikeo bedane, "Tababa taine toa oa ga inam ta tabeta ei ngan ilolo madongan." ⁵⁸ Io, tibaba Rebeka ga inam ta tibeta ei, "Eao kim la toman ngan eaba toa ne?"

Ta ikeo, "Be. Gau ga nala."

⁵⁹ Idio ta tilongean Rebeka ga taine kapei ede imari-ala ngan ei, ta tila toman ngan Abraam ele paeaeanga

ga ele panua naurata ad. ⁶⁰ Ta tikado posanga kemi ngan pamatuanga Rebeka ta tikeo, "Liumai, eine eao ga ot panua bunoringring busa tnad.

Eao tibutibum ga tibada tuanga togid ad miri ita-matama ga iman led."

⁶¹ Tota Rebeka toman ngan ele paeaeanga tidae ga timado kamel paodeai. Ta tinasi Abraam ele paeaeanga ga tila. Ngan kadonga toa bedaoa ta Abraam ele paeaeanga ibada Rebeka ga ila.

⁶² Be ngan ado toaiua, Aisak imamado ngan tibur kapei Negev. (Ngansa mugaeai itnan tibur Ber-Laai-Roi ta ila imado toa eoa.) ⁶³ Be lailai ede Aisak ilalala ga ila ngan tibur aea purup kemikemi ta idio iraring. Be imata idae ta igera gid kamel tilalala ga tinam. ⁶⁴ Be Rebeka ei pade imata idae ta igera Aisak. Ta isulug ngan kamel ⁶⁵ ta ibeta paeaeanga toa oa bedane, "Eaba sai toa ilalala ga eoa ga inam pagita?"

Ta paeaeanga ikeo, "Eine ag maron." Tota Rebeka ibada ilabora aea malo ta ipamumul ngan imata.

⁶⁶ Idio ta Abraam ele paeaeanga ipalongo Aisak ngan danga toa ngada oa ikado. ⁶⁷ Ta Aisak ibada Rebeka ga ila imado itna Sara ele palatai. Tota gisirua tiuai ngan gid, be Aisak ikim ei tau. Ta Aisak ilolo kemi mulian. Ngansa mugaeai ilolo isat ngan itna imate.

Abraam itubtub padengada

25 Idio ta Abraam iuai taine ede pade ieda Ketura. ² Ta ei ipopo Simran ga Ioksan ga Medan ga Midian ga Isbak ga Sua. ³ Be Ioksan ei Seba ga Dedan tamad. Be Dedan ei gid Asur ga gid Letus ga gid Leum tibud. ⁴ Be Midian ele gergeu arangaranga edad ga bedane: Epa ga Eper ga Anok ga Abida ga Elda. Gid iaoa toaine eine Ketura ele gergeu ga itubtub.

⁵ Idio ta Abraam ipan ele danga sisid toa ngada oa ga ila pan inat Aisak. ⁶ Be Abraam iuai gid ele taine paeaeanga edengada. Imamado maitne be ibada gid tenainga ga ila pagid iadadaoa toa oa led gergeu. Ga kus ta isula gid ga tila timado ado ele parangai, aluai ngan inat Aisak.

Abraam imate ta titaian ei

⁷ Abraam aea rai toa ngada oa iuot buno ede sangalima sangaul rua igegea lima (175). ⁸ Ei iuot eaba kapei tau ta itin igelgel ngan ele madonga mole tanoelai. Ga kus ta imate ta ila ieno toman ngan itubtub. ⁹ Be ele gergeu rua Aisak ga Ismael titaian ei ngan pat kapei aea baba ngan tibur ieda Makpela boloma ngan Mamre ele tuanga. Denga toa oa ienono ngan tano ton Epron, Soar inat, eaba It aea. ¹⁰ †Be tano toa oa, eine Abraam iuol pagid It. Ta Aisak ga Ismael titaian ei ngan denga toa mugaeai Abraam itaian iadaoa Sara ngan. ¹¹ Muri ai ngan Abraam ele matenga, Deo ikado kemi tau ngan inat Aisak. Ngan ado toaiua, Aisak imamado boloma ngan tibur Ber-Laai-Roi.

Ismael aea titnga

¹² Ismael aea titnga ga bedane: Ismael ei Abraam inat toa Agar ipopo. Agar ei taine Isip aea be ei Sara ele paeaeanga.

¹³ Be Ismael ele gergeu edad ga bedane: inat lautabe Nebaiot, ga kus ta Kedar ga Atbel ga Mipsam ¹⁴ ga Misma ga Duma ga Masa ¹⁵ ga Adat ga Tema ga Ietur ga Napis ga Kedema. ¹⁶ Eine gid Ismael ele gergeu arangaranga edad. Gid edaeda toa ne tiuatoato ngan gid iaoa toaine ad tano ga led tuanga. Gid panua toa sangaul ga igegea rua ne, timadid ga timugamuga ngan gid lum sangaul ga igegea rua. ¹⁷ Ismael aea rai toa ngada oa iuot buno ede sangaul tol igegea lima ga rua (137). Ga kus ta imate ta ila ieno toman ngan itubtub. ¹⁸ Ismael ele gergeu ga itubtub tila timado ngan tibur kapei rabu ngan Avila ga Sur. Sur ienono boloma ngan Isip, ngan edap ila ngan tibur kapei Asiria. Be gid iaoa toaine timanman ariapolpol ngan gid.

Rebeka ipopo Iso ga Iakop

¹⁹ Abraam inat Aisak aea titnga ga bedane:

Abraam ei Aisak itama. ²⁰ Be Aisak aea rai sangaul pange ta iuai Rebeka. Rebeka ei gergeu taine ton Betuel, eaba Aram aea ngan tibur kapei Padan-Aram ††. Rebeka iliu eine Laban, eaba Aram aea.

²¹ Be Aisak iadaoa Rebeka ipopo gergeu eta mao. Tota Aisak iraring ga ila pan MARON ngan luanga iadaoa. Ta MARON ilongo Aisak ele raring ta Rebeka iapa. ²² Be gergeu ninnga boge rua tienono Rebeka iapai, be tipa-parau. Ta Rebeka ikeo, "Ikamado ga danga toa ne iuot ngan gau?" Ei iuangga iutai ngan danga toa ne ipu, ta ibeta MARON.

²³ †Ta MARON ikeo pan bedane, "Gergeu rua toa apameai na, eine ga tiuot alu rua. Be alu rua toa eao ga popo ne, eine ga timan ariapolpol.

Ede ga iura kapei ngan ede pade.

Be gergeu kapei ga iman itar kakau ele paeaeanga."

²⁴ Io, ele ado poponga aea iuot ta ipopo gergeu ninnga boge rua. ²⁵ Gergeu toa imuga oa itin singsingia, be itin ilaun kapei. Tota tiuato ieda Iso ††. ²⁶ Ga kus ta ipopo itar kakau, be ibage igigiran Iso iae igub. Tota tiuato ieda Iakop ††. Aisak aea rai sangalima sangaul ede, be Rebeka ipopo gisirua.

Iso ilongean imul gergeu lautabe aea ga ila pan Iakop

²⁷ Gergeu toa rua oa tidae kapeipei, be Iso ele oatainga kapei ngan ilonga masilau tibur aea. Be Iakop ei eaba posanga aea mao. Ei mumun ga imamado saupuiai. ²⁸ Aisak ikim Iso ngansa itin igelgel ngan eannga gid masilau toa Iso ibabada. Be Rebeka ikim Iakop.

†† Padan-Aramieda ngan posanga Grik eine Mesopotemia. † 25.23 Ro 9.12 †† Ngan posanga Ibru, edaeda Isoeine boloma lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: itin ilaun kapei. †† Ngan posanga Ibru, edaeda Iakopipu eine igigiran iae igub. Be posanga toa ne ipu ede pade bedane: ipakaka.

²⁹ Ado ede Iakop iliu annga ngan ulo. Be Iso iluai mulian tiburial ga inam be pitoreanei ta itin imanggolenga tau. ³⁰ Ta Iso ikeo pan Iakop, "Manmanae! Bada annga singsingia toa uloeai na inam naean. Pitorea-gau ga tinig imanggolenga kapei tau." (Ngan ipu toaine tiuato ieda ede pade Idom †.)

³¹ Be Iakop ikeo, "Longean mulim gergeu lautabe aea †† ga inam pagau bua."

³² Ta Iso ikeo, "Ega, naoangga namate ngan pitoro. Toa bedane mulig gergeu lautabe aea ga ilua gau madongan?"

³³ †Be Iakop ikeo, "Posa tautauga gadae bua, ngan mulim gergeu lautabe aea ga inam pagau." Tota Iso iposa tautauga gadae ta ilongean imul gergeu lautabe aea ga ila pan Iakop.

³⁴ Ga kus ta Iakop ipan aea bret ga sul singsingia toa ikado ngan lentil †† ipuapua. Iso ian ga iun ga kus ta idae ga ila.

Ngan kadonga toa bedaoa, Iso ipasolan mambe ei iuanga imul gergeu lautabe aea eine danga sapaeen.

Aisak ila imado ngan tibur Pilistia

26 Idio ta sapanga kapei iuot ngan tibur Kenan mambe mugaeai iuot ngan Abraam imamado. Ta Aisak ila pan Abimelek, maron kapei togid Pilistia, ngan tuanga Gerar. ² Be MARON iuot pan Aisak ta ikeo, "Eao la Isip mao. Eao manta la mado ngan tibur ede nene gau ga nakeo pago ngan. ³ ††Eao mamado ngan tano toa ne, ta gau ga namado toman ngan eao ga nakado kemi tau ngan eao. Ngansa gau ga napan tano toa kapei ne ga idio pago ga pagid lem gergeu ga tibutibum. Ta gau ga naparangrang leg posanga tautauga toa nakado pan tamam Abraam. ⁴ Be gau ga nakado ga lem gergeu ga tibutibum tiuot busa mambe gid gigima mariambai, ta gau ga napan tano toa ne pagid. Be kadonga kemi toa nakado ngan tibutibum, eine ga iparangrang alu toa ngada ne tanoelai, ⁵ ngansa Abraam ilongo lingeg ga inasi leg posanga toa ngada ne." ⁶ Tota Aisak idio ngan tuanga Gerar.

⁷ †††Idio ta gid arangranga Gerar tibeta Aisak ngan iadaoa. Ta ikeo, "Ei gau liug." Ngansa imataud ta ikeo iloleai bedane, "Gid panua ngan tuanga toa ne ga tipamate gau ta tibada adaoag. Ngansa ei taine namela-pau."

⁸ Mole tede ga kus ta Abimelek, maron kapei togid Pilistia, imamado ele lumaeai be imata ila ta igera Aisak ipatitiaudan iadaoa Rebeka. ⁹ Tota Abimelek iba-ba Aisak ga inam pan ta ikeo, "Ega, eine adaoam tau-taunga, na? Eao kamado keo ga ei lium?"

† Ngan posanga Ibru, edaeda Idomipu eine singsingia. †† Ngan gid Ibru mugaeai, mul gergeu lautabe aea eine danga kapei. Oangga tamad boloma ngan ele matenga, ei ga ipota ele danga sisid ga aea tano ga ila pagid ele gergeu. Ta ngan tamad ele matenga, gergeu lautabe ga ibada iana ruangada, be ele gergeu padengada anad keledengada. † 25.33 Ibr 12.16 †† Lentil ipuapuaeine boloma lalaede mambe bin be eine singsingia. †† 26.3 OM 22.16-18 ††† 26.7 OM 12.13, 20.2

Ta Aisak ikeo pan, "Ngansa oangga nakeo ga ei adaoag, eine ga tirau gau ga namate."

¹⁰ Ta Abimelek ikeo, "Eao kamado kado bedane ngan gai? Oangga eaba eta ngan gai ieno toman ngan ei, eine eao kado ga lemai kadonga sat kapei tau."

¹¹ Tota Abimelek iposa matua pagid panua toa ngada oa bedane, "Oangga sai ikado kadonga eta paeamao ngan eaba toa ne ga iadaoa, ei ga imate."

¹² Idio ta Aisak ikado dadanga ta iarum gid annga ipuapua ngan tano toa oa. Be ngan rai toaiua gid annga iuot busa ta iasal tau gid annga ipuapua toa iarum mugaeai, ngansa MARON ikado kemi tau ngan ei. ¹³ Tota Aisak ele pat ga danga sisid iuot busa. Ta ele danga sisid iuotot busa tau ga ilalala ga ila. ¹⁴ Ei ele sipsip ga bulmakao ga paeaeanga busa tau, tota gid Pilistia lolod paeamao ngan ei. ¹⁵ Ta tidom gid baba eau aea toa Abraam ele paeaeanga tilei mugaeai.

¹⁶ Ga kus ta Abimelek ikeo pan Aisak bedane, "Eao la aluai ngan gai! Eao uram kapei ta aeasal gai tau."

¹⁷ Tota Aisak itnan tibur toa oa, ta ila ikado saupu ngan dubu kapei ngan tibur Gerar ta imamado toa eoa. ¹⁸ Mugaeai Abraam ilei gid baba eau aea ngan tibur toa oa. Be muriai ngan imate, gid Pilistia tidom gid. Be Aisak ilei mulian gid baba eau aea toa oa ta iu-ato gid edad mambe itama iuatoato mugaeai.

¹⁹ Be ado ede, Aisak ele paeaeanga tila ngan dubu kapei ta tilei baba ede eau aea, ta eau ilele ngan ga iuot. ²⁰ Be gid panua toa timariala ngan gid bulmakao togid Gerar, aoad isokangai pagid Aisak ele paeaeanga ta tikeo, "Eau aea baba toa ne eine gai togai." Tota Aisak iuato eau aea baba toa oa ieda Esek †††, ngansa gid panua aoad isokangai pan. ²¹ Idio ta Aisak ele paeaeanga tilei eau aea baba ede pade, be gid panua aoad isokangai ngan pade. Tota Aisak iuato eau aea baba toa oa ieda Sitna §. ²² Ga kus ta Aisak itnan tibur toa oa ta ila ilei eau aea baba ede pade. Be gid panua aoad isokangai ngan mao. Tota Aisak iuato eau aea baba toa oa ieda Reobot †† ngansa ikeo bedane, "Labone MARON ipan tibur oatalai pagita, ta leda nau-rata ga iuot kemi toa eko."

²³ Idio ta Aisak itnan tibur toa oa ta ila ngan tibur Berseba. ²⁴ Be ngan bong toaiua MARON iuot pan ta ikeo, "Gau Deo ton tamam Abraam. Eao mataud mao, ngansa gau namado toman ngan eao. Gau ga nakado kemi tau ngan eao, ta nakado ga lem gergeu ga tibutibum tiuot busa, ngansa eao gergeu ton leg paeaeanga Abraam."

²⁵ Ta Aisak ipagun popou tenainga aea ngan tibur toa oa, ta ibaba ga ila pan MARON ta isoa ieda. Toa eoa irau ele palata, be gid paeaeanga tilei baba eau aea.

Aisak ga Abimelek tirau posanga ta lolod kelede

26 †††Be Abimelek itnan ele tuanga Gerar ta ila igera Aisak. Be panua rua tinam toman ngan ei. Ede eine

††† Ngan posanga Ibru, edaeda Esekipu eine aoad isokangai. § Ngan posanga Ibru, edaeda Sitnaipu eine ariapolpol. †† Ngan posanga Ibru, edaeda Reobotipu eine tibur oatalai. ††† 26.26 OM 21.22

Ausat, eaba ilualua Abimelek ngan ele posanga. Be ede pade eine Pikol, madidnga ngan Abimelek ele panua paraunga ad. ²⁷ Ta Aisak ibeta gid bedane, "Mugaeai gimi aman ag isat ta asere gau. Be labone akim saoa ga anam pagau pade?"

²⁸ Ta tikeo, "Labone gai aoatai tautauanga mambe MARON imamado toman ngan eao. Ta gai akim gitain-gada tarau posanga tautauanga ta loloda keledede. Tarau posanga ga bedane: ²⁹ Eao ga kado kadonga eta paeamao ngan gai mao. Ngansa gai akado kadonga eta paeamao ngan eao mao, be somisomi lemai kadonga kemi pago. Ta mugaeai eao tnan gai ga la, be eao lolod itarui ta la. Ta labone gai agera mambe MARON ikado kemi tau ngan eao."

³⁰ Io, Aisak ikado ele eaneannga kapei ede, ta gisingada tian ga tiun. ³¹ Ta gaisala rumaruma ngan ado sae, tidaa ta tirau posanga tautauanga ngan gid led kadonga kemi rabu ngan gid. Ta ital gid, be lolod itarui ta titnan ei ga tila.

³² Be ngan ado toaiua, Aisak ele paeaeanga tila pan ta tipalongo ei ngan baba eau aea toa tilei ta tikeo, "Eau iuot ngan." ³³ Tota Aisak iuato eau aea baba toa oa ieda Siba. Toa bedaoa ta labone pade panua tiuatoato tuanga toa oa ieda Berseba. †

Iso iadadaoa edad

³⁴ Iso aea rai sangaul pange, be iuai taine ede ieda Iudit. Ei gergeu taine ton Beri, eaba It aea. Be Iso iuai taine ede pade ieda Basemat. Ei gergeu taine ton Elon, eaba It aea. ³⁵ Be taine toa rua ne tikado Aisak ga Rebeka ta lolod itolatola tau ngan gisirua.

Iakop ipakaka itama ta ilub Iso aea pamatuanga

27 Idio ta Aisak iuot eaba kapei tau, be imata ikila ta irangrang ngan igeragera mao. Ta ado ede ibaba ele gergeu lautabe Iso ga inam pan. Ta ikeo, "Natug."

Ta Iso ikeo, "Gau ta eko."

² Ta Aisak ikeo, "Ega, gau eaba kapei na, be naoatai mao ngan ado isaoa ga namate. ³ Tota bada lem pandenga ga tutupi ta la tiburiai ngan ilonga ag masilau eta. ⁴ Eao bada masilau ga kus ta nono annga toa imana kemi mambe nakimkim. Ta bada ga inam pagau ta naean. Toa bedaoa ta nakado leg posanga kemi ngan pamatuanga go motean, ga kus ta namate."

⁵ Be Rebeka ilongo Aisak iposaposa pan inat Iso toa bedaoa. Ta Iso ila tiburiai ngan ilonga masilau. ⁶ Ga kus ta Rebeka ikeo pan inat Iakop bedane, "Ega, patautene nalongo tamam ikeo pan Iso bedane, ⁷ Bada ag masilau eta ta nono ga imana kemi ta naean. Ga kus ta nakado leg posanga kemi ngan pamatuanga go MARON imatai, mugaeai ngan leg matenga." ⁸ Natug, longo kemi ta nasi leg posanga. ⁹ La gera leda meme ipu ta bada meme daenga pau rua toa titub kapeipei. Ta gau ga nanono tamam aea annga imana kemi

† Ngan posanga Ibru, edaeda Sibaipu eine posanga tautauanga, be Bersebaipu eine eau aea baba toa tikado posanga tautauanga gadae ngan. Gera posanga ngan OM 21.31.

mambe ikimkim. ¹⁰ Ta eao ga bada ga ila pan tamam ta ian. Tota ei ga ikado ele posanga kemi ngan pamatuanga eao, mugaeai ngan imate."

¹¹ Be Iakop ikeo pan itna Rebeka bedane, "Be tadig kapei itin ilaun kapei. Be gau tinig ilaun mao. ¹² Kado tamag idab tinig ta iuatai mambe napakaka ei. Toa bedaoa ga ikado posanga paeamao ta Deo ipaeabu ngan gau, ta nabada pamatuanga eta mao."

¹³ Ta itna ikeo pan, "Natug, eao lolom ede ga ede mao. Posanga paeamao ga idae ngan gau. Be eao la kado mambe nakeo, ta bada gid meme toa oa ga inam pagau."

¹⁴ Tota ila ibada gid meme ga ila pan itna. Ta itna inono itama aea annga toa imana kemi mambe ikimkim.

¹⁵ Ga kus ta Rebeka ibada Iso ele barikia kemikemi ienono lumaeai ta idol ngan inat Iakop. ¹⁶ Ta irobi Iakop ibage ga igagal ngan meme itin kukul. Ipasogo Iakop bedaoa ga kus ¹⁷ ta ibada annga toa imana kemi toman ngan bret toa inono oa ga idae Iakop ibageai.

¹⁸ Ta Iakop ibada ga ila pan itama ta ikeo, "Apa."

Ta Aisak ikeo, "Natug, saoa toa? Eao sai?"

¹⁹ Ta Iakop ikeo pan itama, "Gau lem gergeu lautabe Iso. Gau nakado mambe eao keo pagau ngan. Dae mado ta ean am masilau idanga ede toa nanono ne. Ga kus ta kado posanga kemi ngan pamatuanga gau."

²⁰ Ta Aisak ibeta ei bedane, "Natug, eao bada masilau toa ne manmanae madongan?"

Ta Iakop ikeo, "Am MARON Deo ilua gau ta nabada manmanae."

²¹ Ta Aisak ikeo pan Iakop bedane, "Nam boloma ta nadab tinim ta naoatai, eao natug Iso, mao mao?"

²² Io, Iakop ila boloma pan, ta itama idab itin ta ikeo, "Ilinge mambe Iakop, be ibage mambe Iso." ²³ Ei iuatai ngan ei mao, ngansa meme ilaun irobi ibage, mambe Iso itin ilaun. Ta Aisak ipamatua ei. ²⁴ Be ibeta ei pade, "Tautauanga eao natug Iso na?"

Ta Iakop ikeo, "Be. Eine gau."

²⁵ Ta Aisak ikeo, "Natug, bada annga toa eao nono ne ga inam naean. Ga kus ta nakado leg posanga kemi ngan pamatuanga eao."

Io, Iakop ibada pan ta ian, ta ibada oain pade ga ila pan ta iun. ²⁶ Ga kus ta itama Aisak ikeo, "Natug, nam boloma pagau ta busum papag."

²⁷ †† Tota Iakop ila boloma pan ta ibusum ipapa. Be itama inud barikia ton Iso ta ikado posanga kemi ngan pamatuanga ei ta ikeo,

"A, natug itin iuad kemi toa ne, eine mambe dadanga ede iuad kemi, ngansa MARON ikado ga iuot kemi tau.

²⁸ Deo ga ikado namul buburiai aea ga isulug ga inam ngan am dadanga, ta am annga ga iuot busa.

Eine ga ikado ga am tano imona kapei ta am wit ga oain iuot busa pade.

²⁹ ‡Gid alu toa ngada ne ga timan lem paeaeanga, ta panua ngan tuanga toa ngada ne ga tikor aed ga tilolon ngan eao.

†† 27.27 Ibr 11.20 ‡ 27.29 OM 12.3

Eao ga man maron ngan am kakakau,
ta tnam ele gergeu ga tikor aed ga tilolon ngan eao
pade.

Be sapadua tikado posanga paeamao ngan eao,
eine Deo ga ipaeabu ngan gid.

Be sapadua tikado posanga kemi ngan eao,
eine Deo ga ikado kemi ngan gid."

³⁰ Io, Aisak ikado posanga kemi ngan pamatuanga
Iakop ga kus ta Iakop itnan ei ga idio. Be mole mao,
itar kapei Iso iluai mulian tiburial ga inam. ³¹ Ei pade
inono itama aea annga imana kemi ta ibada ga ila
pan. Ta ikeo, "Apa, dae mado ta ean am masilau toa
nabada ga inam. Ga kus ta kado lem posanga kemi
ngan pamatuanga gau."

³² Be Aisak ikeo, "Eao sai?"

Ta ikeo, "Gau natum lautabe Iso."

³³ Be Aisak ikakrik ta itin isamimi paeamao tau ta
ikeo, "Be sai patautene ibada masilau ga inam pagau?
Eao nam ot maitne, be naean o. Ta gau nakado posan-
ga kemi ngan pamatuanga ei, ta posanga toa oa ga
iuot ngan ei tautauanga."

³⁴ Io, Iso ilongo itama ele posanga toa bedaoa, ta ilo-
lo bake ga ingangar kapei tau. Ta ikeo, "Apa, kado
posanga kemi ngan pamatuanga gau pade!"

³⁵ Be Aisak ikeo, "Tadim kakau inam ta ipakaka gau ta
ilub am pamatuanga na."

³⁶ †Ta Iso ikeo bedane, "Ega, ei ipakaka gau parua na.
Mugaeai ilub mulig gergeu lautabe aea, ta labone ilub
ag pamatuanga pade. Tota ele kadonga pakakanga
toa ne inasi ieda ipu." †† Ta Iso ibeta itama pade be-
dane, "Be lem pamatuanga eta pade ngan gau mao?"

³⁷ Ta Aisak ikeo pan Iso, "Natug, ega, gau nakado ei
ga iuot maron ngan eao na. Be isobosobo toa ngada
ne ga timan ele paeaeanga. Be nakeo pade ngan aea
wit ga oain iuot busa. Toa bedaoa ga nakado saoa
pade ngan eao?"

³⁸ †Ta Iso ikeo pade pan itama, "Be lem pamatuanga
kelede mon? Apa, kado posanga kemi ngan pamat-
uanga gau pade!" Ta itang kapei.

³⁹ ††Be itama Aisak ikeo,

"Ega, eao ga mado aluai ngan tano imona.

Be namul buburial aea ga isulug ga ipatub am
dadanga mao.

⁴⁰ ††Eao ga parau ngan didi ngan badanga am annga
ga lem madonga kemi.

Be eao ga man tadim kakau ele paeaeanga.

Be murial eao ga tolatala ngan ei,
ta boko paeaeanga pan pade mao."

⁴¹ Iso ilolo paeamao ngan Iakop ngansa tamad ikado
posanga kemi ngan pamatuanga ei toa bedaoa. Ta
ikeo iloleai bedane, "Teta pade tamag ga imate, ta gai
atang ngan ei. Be oangga akado madonga lolo isat
aea ga kus, eine ga narau Iakop ga imate."

⁴² Be Rebeka ilongo posanga ngan ele gergeu
lautabe Iso iuangga ipamate Iakop, ta ibaba ele
gergeu atange Iakop ga inam pan ta ikeo, "Ega, am
kapei Iso iuangga ikado ga ilolo kemi mulian ngan pa-
matenga go. ⁴³ Tota eao manta nasi leg posanga. Toa
patautene dae ta eaoa manmanae ga la pan liug La-
ban ngan tuanga Aran. ⁴⁴ Eao dio mamado pan ga
irangrang ngan tadim kapei ilolo itano ga idio ⁴⁵ ta
imata sapian lem kadonga paeamao ngan ei. Ga kus
ta napaoen posanga ga ila pago, ta luago mulian.
Ngan kado ta gimirua amate ngan ado kelede ta na-
man aimara."

Aisak isula Iakop ga ila pan Laban

⁴⁶ Idio ta Rebeka ikeo pan Aisak bedane, "Gau lolog
itola tau ngan madonga boloma pagid taine It ad toa
ne. Oangga Iakop pade iuai taine It aea, mambe taine
toa rua ne, kemi ngan gau namate."

28 Tota Aisak ibaba Iakop ga inam pan ta iposa ke-
mi ngan pamatuanga ei. Ta irenren pan bedane,
"Eao rangrang ngan oai taine eta Kenan aea mao.
² Toa patautene dae ta la ngan tibur kapei Padan-Aram
pagid iaoa kelede ton Betuel, toa tnam itama. La pan
tnam iliu Laban ta bada inat taine eta ga iman
adaoam. ³ Kemi ngan Deo Matua Soke Tau ikado kemi
ngan eao, ta ikado ga lem gergeu tiuot busa. Tota eao
ga ot alu busa tibud. ⁴ ††Be kemi ngan pamatuanga
toa Deo ipamatua Abraam ngan mugaeai, idio pago
ga pagid tibutibum murial. Ta gimingada tibutibum ga
abada tano toa ne ga iman ami. Eao labone mamado
nene mambe kaluae ede. Eine tano toa Deo ipan ga
iman Abraam aea." ⁵ Io, Aisak iposa bedaoa ga kus ta
isula Iakop ga ila ngan tibur kapei Padan-Aram. Ila pan
Laban, Betuel inat, eaba Aram aea. Ei Rebeka iliu. Be
Rebeka ei Iakop ga Iso tnad.

Iso iuai taine ede pade

⁶ Iso igera mambe itama Aisak ikado posanga kemi
ngan pamatuanga Iakop ga kus ta isula ei ga ila ngan
tibur kapei Padan-Aram ngan badanga iadaoa eta toa
eoa. Be ngan ado toaiua tamad ipamatua Iakop, Iso
igera mambe tamad irenren pan Iakop ta ikeo ga iran-
grang ngan ibada iadaoa eta pagid taine Kenan ad
mao. ⁷ Be igera mambe Iakop ilongo tamad ga tnad
linged ta ila ngan tibur Padan-Aram. ⁸ Be igera pade
mambe itama Aisak itin ngan gid taine Kenan ad mao.
⁹ Tota Iso ila pagid iaoa kelede pan Ismael toa Abraam
inat ede pade, ta iuai taine ede pade, ieda Maalat.
Taine toa ne ei Ismael inat taine ga Nebaiot iliu. Taine
pau toa ne itlan Iso iadadaoa toa rua oa.

Iakop ianun

¹⁰ Be Iakop itnan Berseba ta inasi edap ga ila ngan
tuanga Aran. ¹¹ Iuot ngan tibur ede ta idio ieno toa
eoa, ngansa ado idil. Ibada pat ede iman aea nakulnga
ta idol ilabora ga idae ngan ta idio ieno toa eoa.

† 27.36 OM 25.29-34 †† Ngan posanga Ibru, edaeda
Iakopipu eine igigiran iae igub. Be posanga toa ne ipu ede pade
eine ipakaka. ‡ 27.38 Ibr 12.17 †† 27.39 Ibr 11.20 †† 27.40
OM 36.8, 2Kin 8.20

††† 28.4 OM 17.4-8

¹² †Ngan ianun igera tete mamarae ede idae ga ila buburial ga isulug tung tanoelai. Be gid anggelo ton Deo tilalala ga tidae ga tilalala ga tisulug ngan. ¹³ ††Ta Iakop igera *MARON* imadid gadae ngan ta ikeo, "Gau *MARON*, Deo ton tibun Abraam ga tamam Aisak. Gau ga napan tano toa eao eno ngan ne ga iman eao am ga lem gergeu ga tibutibum ad. ¹⁴ ‡Lem gergeu ga tibutibum ga tiuot busa mambe riringa tano aea. Gid ga tisarung ad tano aea but ngan tibur toa ngada ne, ngan ado ele parangai ga ado ele dilngai, ga not ga saut pade. Be kadonga kemi toa nakado ngan eao ga tibutibum, eine ga iparangrang gid lum ga lum toa ngada ne tanoelai. ¹⁵ Be ega, gau ga namado toman ngan eao ga matag ikikisi go ngan lem lalalanga toa ngada ne. Ta gau ga nabada go ga luago mulian ngan tano toa ne. Be gau ga natnan eao mao ga irangrang ngan nakado danga toa ngada ne iuot pago mambe naposa tautauanga pago ngan."

¹⁶ Io, Iakop ieno ga idae ta ikeo bedane, "Made bong naoatai mao mambe *MARON* imamado ngan tibur toa ne. Be tautauanga ei ta imamado!" ¹⁷ Iakop imataud ta ikeo, "Tibur ne ikado ga namataud kapei tau. Eine luma ton Deo. Be eine bubur aea atama."

¹⁸ To, gaisala rumaruma ngan ado sae, Iakop idae ta ibada aea nakulnga pat toa oa ta ipagun ga iman kilala ta itok bude † ga idae pat ipaoelai. ¹⁹ Ta iuato tibur toa oa ieda Betel ‡. Mugaeai gid panua tiuatoato tuanga ga boloma oa ieda Lus.

²⁰ Ta Iakop iposa tautauanga pan Deo ta ikeo, "Oangga Deo imamado toman ngan gau ga imata kikisi gau ngan leg lalalanga toa ne, ga ipanpan ag annga ga ag barikia papau, ²¹ ta oangga naluagau kemi tamag ele lumaeai, tota *MARON* ga iuot ag Deo. ²² Be pat toa napagun ne ga iman Deo ele luma. Ta danga toa ngada ne ibabada pagau, eine ga napota ga iuot suknga sangaul, ta natenai suknga ede ga ila pan."

Iakop iuot ngan tuanga ton Laban

29 Iakop ilalala ga ila ta iuot ngan tano togid panua ado ele parangai ad. ² Toa eoa ila ngan dubu ede ta igera eau aea baba. Be sipsip ipu tol timamado boloma ngan, ngansa somisomi tamatamad tieded eau ngan baba toa oa ta tipaun gid. Be pat kapitnami ede ipakala eau aea baba. ³ Somisomi oangga gid sipsip toa ngada oa tiluplup ga kus, eine gid panua timariala ngan sipsip tipul pat toa oa ngan eau aea baba ta tipaun gid sipsip. Ga kus ta tipatabul mulian pat ga ipakala baba iaoa.

⁴ Ta Iakop ibeta gid panua toa timariala ngan sipsip oa bedane, "Leg panua, gimi sida ami?"

Ta tikeo, "Gai lemai tuanga Aran."

⁵ Ta ibeta gid, "Gimi aoatai ngan Laban, Naor itub pade?"

† 28.12 *Ins 1.51* †† 28.13 *OM 13.14-15* ‡ 28.14 *OM 12.3, 22.18* †† Kadonga ngan toknga bude ga idae ngan pat toa oa ipasolan mambe ei itenai ei mulian ga ila pan Deo, ta Deo ele ul ienono toa eoa. ‡‡ Ngan posanga Ibru, edaeda Betelipu eine Deo ele luma.

Ta tikeo, "Be. Gai aoatai ngan ei."

⁶ Ta Iakop ibeta gid, "Laban imamado kemi na?"

Ta tikeo, "Be. Ei imamado kemi. Ega, inat taine Resel ta inam toman ngan gid sipsip."

⁷ Ta Iakop ikeo, "Ega, ado gadae maitne. Be ado imata toaine eine kemi ngan paluplupnga gid sipsip mao. Ikamado ga apaun gid sipsip manmanae mao? Toa bedaoa ta tiluagid ga tila ta tian ad purup."

⁸ Ta tikeo, "Gai arangrang ngan akado toa bedaoa mao. Manta gid sipsip toa ngada ne tiluplup ga kus ta apul pat ipakala eau aea baba ta apaun gid sipsip."

⁹ Iakop iposaposa toman ngan gid maitne, be Resel inama iuot toman ngan itama ele sipsip, ngansa ele naurata ngan imariala ngan gid. ¹⁰ Iakop igera Resel toman ngan iua Laban ele sipsip ipu, ta ila ipul pat kapei baba iaoai ta ipaun iua Laban ele sipsip. ¹¹ Ta Iakop ibusum Resel ipapa ta itang. ¹² Ta Iakop ipalongo Resel mambe ei gergeu ton Rebeka, itama iliu. Ta Resel ilado ga ila ipalongo itama.

¹³ Laban ilongo mambe gergeu ton iliu inama iuot, tota ilado ga ila iluku ei ta ibusum ipapa. Ga kus ta ibada ei ga ila lumaeai. Ta Iakop ininipu pan Laban ngan danga toa ngada oa iuot ngan ei. ¹⁴ Ta Laban ikeo pan bedane, "Tautauanga, gitarua taot ngan sing keledede."

Iakop ikado Laban ele naurata

Iakop imamado taiko dodol ede toman ngan Laban.

¹⁵ Ga kus ta Laban ikeo pan Iakop bedane, "Tautauanga eao gau sobog, be gau tinig ngan eao boko pagau sapaeen mao. Be keo pagau, eao kim am olnga pida?"

¹⁶ Be Laban ele gergeu taine rua. Lautabe ieda Lea, be atange ieda Resel. ¹⁷ Lea imata kemi tau mao, be Resel ei taine namelapau ga imata kemi tau. ¹⁸ Iakop ikim tau Resel ta ikeo pan Laban bedane, "Gau ga naboko rai lima ga rua pago, ta eao longean natum taine Resel ga iman adaoag."

¹⁹ Ta Laban ikeo, "Oangga eaba eta pade iuai ei, eine kemi tau mao. Be kemi ngan nabada ei ga ila pago. Eao dio pagau." ²⁰ Tota Iakop iboko rai lima ga rua ngan badanga Resel ga iman iadaoa. Be Iakop iuanga rai toa lima ga rua oa, eine danga eta mao, mambe ado pidaede, ngansa ilolo ikim Resel kapei tau.

²¹ Rai lima ga rua kus ta Iakop ikeo pan Laban bedane, "Gau ag rai lima ga rua kus na. Bada natum taine ga inam ta irangrang ngan naeno toman ngan ei."

²² Tota Laban ikado eaneannga kapei oaininga aea ta ibaba gid panua toa ngada oa tuangai ad ga tinam.

²³ Be ngan bong toaiua, ibada inat taine Lea ga ila pan Iakop, ta ieno toman ngan ei. ²⁴ Ta Laban ipan Lea ele taine paeaeanga ede ieda Silpa.

²⁵ Io, gaisala ngan ado sae, Iakop itograi ngan geranga taine toa ieno toman ngan ei. Eine Resel mao, be Lea! Tota Iakop ila ikeo pan Laban bedane, "Eao kamado kado kadonga toaine ngan gau? Gau nakado lem naurata ngan oaininga Resel. Eao kamado pakaka gau?"

²⁶ Be Laban ikeo, "Gai tuanga toa ne lemai nasinga ga bedane: Manta taine lautabe iuai mugaeai, ga kus

ta atange iuai. ²⁷ Eao sanga bong lima ga rua iran-grang ngan eaneannga oainga aea ne kus. Ta gai ga alongean natumai taine ede pade iuai go pade. Be eao ga kado leg naurata iran-grang ngan rai lima ga rua pade."

²⁸ Io, Iakop ikado toa bedaoa. Eaneannga oainga aea kus ta Laban ibada Resel pade ga ila pan Iakop ta iman iadaoa. ²⁹ Ta Laban ipan Resel ele taine paeaeanga pade ieda Bila. ³⁰ Ta Iakop ieno toman ngan Resel pade ga ikim ei kapei tau. Be ikim Lea tau mao. Tota Iakop iboko pan Laban iran-grang ngan rai lima ga rua pade.

Iakop ele gergeu edad

³¹ Idio ta MARON igera mambe Iakop ikim Lea tau mao, ta ilua ei ga iran-grang ngan iapa. Be Resel iran-grang ngan iapa mao. ³² Lea iapa ta ipopo gergeu aranga. Ta iuato ieda Ruben †, ngansa ikeo bedane, "MARON igera ag kadonga kulupu na. Ta labone adaoag ga ikim gau."

³³ Ga kus ta Lea iapa pade ta ipopo gergeu aranga. Ta ikeo, "MARON ibada gergeu aranga ede pade pagau, ngansa ilongo mambe Iakop ikim gau mao." Tota iuato ieda Simeon ††.

³⁴ Idio ta Lea iapa pade ta ipopo gergeu aranga. Ta ikeo, "Labone ga muriai ga ila, adaoag ga isolasola gau, ngansa napopo ele gergeu arangaranga tol." Ta iuato ieda Livai ‡.

³⁵ Idio ta Lea iapa pade ta ipopo gergeu aranga pade. Ta ikeo, "Labone gau ga nasoa MARON ieda ga idae." Ta iuato ieda Iuda ††. Idio ta Lea iapa pade mao.

30 Idio ta Resel igera mambe ei ipopo Iakop ele gergeu eta mao, ta ilolo paeamao ngan itar kapei Lea. Ta ikeo pan Iakop bedane, "Eao kado ta napopo gergeu eta! Oangga mao, gau ga namate."

² Be Iakop ilolo bake ta ikeo pan Resel bedane, "Eao oangga gau Deo ta narangrang ngan nabada gergeu pago na? Eine mao, be Deo ipakala eao ta apam mao."

³ Ta Resel ikeo bedane, "Ega, eao bada leg taine paeaeanga ne, Bila. Eao eno toman ngan ei ta ei ga ipopo leg gergeu etangada. Toa bedaoa ta gau pade ga naot gid gergeu tnad."

⁴ Tota Resel ibada ele taine paeaeanga Bila ga ila pan Iakop mambe iadaoa. Ta Iakop ieno toman ngan ei, ⁵ ta iapa ta ipopo Iakop ele gergeu aranga. ⁶ Ta Resel ikeo bedane, "Deo igera leg kadonga, ta ikeo ga gau tutui. Ta ilongo leg raring ta ibada gergeu aranga ede pagau." Tota iuato ieda Dan ††.

⁷ Idio ta Resel ele paeaeanga Bila iapa pade ta ipopo gergeu aranga ede pade ton Iakop. ⁸ Ta Resel ikeo,

† Ngan posanga Ibru, edaeda Rubenitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: Ei igera lolog ikulupu. Be edaeda toa ne ipu eine Gera, gergeu ne aranga. †† Ngan posanga Ibru, edaeda Simeoneine boloma lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: Ei ilongo gau. ‡ Ngan posanga Ibru, edaeda Livaiitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: Isolasaola gau. †† Ngan posanga Ibru, edaeda Iudaitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: Tasoia ieda. †† Ngan posanga Ibru, edaeda Danipu bedane: Ei ikeo ga gau tutui.

"Salisalinga ne kapei tau, be naeasal tadig kapei." Ta iuato ieda Naptali †††.

⁹ Idio ta Lea igera mambe iapa pade mao, ta ibada ele taine paeaeanga Silpa ga ila pan Iakop ta iuot mambe iadaoa. ¹⁰ Idio ta Lea ele taine paeaeanga Silpa ipopo Iakop ele gergeu aranga ede. ¹¹ Ta Lea ikeo, "Danga kemi tau iuot pagau." Ta iuato ieda Gat †††.

¹² Idio ta Silpa ipopo gergeu aranga ede pade ton Iakop. ¹³ Ta Lea ikeo, "Gau tinig igelgel kapei tau. Gid taine ga tikeo bedane ngan gau, 'Ei taine tingelgel aea.'" Ta iuato ieda Aser ‡.

¹⁴ Idio ta wit aea laoe iuot, ta Ruben ila tiburiai ta iuot ngan manderek itautau ‡† ta ibada ga ila pan itna Lea. Ta Resel ikeo pan Lea bedane, "Natum ele manderek itautau toa na, iran-grang ngan eao pan etangada ga iman ag?"

¹⁵ Be Lea ikeo pan bedane, "Eao paeaoa adaoag na. Be eao oangga kadonga toa ne danga sapaeen? Ta eao keo ga bada natug ele manderek itautau pade?"

Ta Resel ikeo, "Goibe, oangga eao bada ele manderek itautau ga inam pagau, bong labone Iakop ga ieno toman ngan eao."

¹⁶ Io, ngan lilai toaiua Iakop iluai mulian dadangai ga inam, be Lea iuot pan edapeai ta ikeo pan bedane, "Eao manta eno toman ngan gau bong labone, ngansa naol go ngan natug ele manderek itautau." Ta ieno toman ngan ei ngan bong toaiua.

¹⁷ Idio ta Deo ilongo Lea ele raring, ta iapa pade ta ipopo Iakop ele gergeu aranga lima aea. ¹⁸ Ta Lea ikeo, "Deo ilasu gau ngansa nabada leg taine paeaeanga ga ila pan adaoag." Ta iuato ieda Isakar ‡††.

¹⁹ Idio ta Lea iapa pade ta ipopo Iakop ele gergeu aranga lima ga ede aea. ²⁰ Ta Lea ikeo, "Deo ipan tenainga kemi ede pagau. Labone ga muriai ga ila, adaoag ga ilolon ngan gau ngansa napopo ele gergeu arangaranga lima ga ede." Ta iuato gergeu toa ieda Sebulun ‡†.

²¹ Idio ga muriai ta Lea ipopo gergeu taine ede ta iuato ieda Daina.

²² Idio ta Deo imata nanan Resel ta ilongo ele raring ta ikado ga Resel iran-grang ngan ipopo gergeu. ²³ Resel iapa ta ipopo gergeu aranga. Ta ikeo, "Deo ikado ga ag maeamaea ne kus. ²⁴ Ta gau nakim MARON ibada gergeu aranga ede pade pagau." Ta iuato ieda Iosep ‡††.

††† Ngan posanga Ibru, edaeda Naptaliipu eine gau leg salisalinga. ††† Ngan posanga Ibru, edaeda Gateine boloma lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: danga kemi tau. ‡ Ngan posanga Ibru, edaeda Aseripu eine Itin igelgel. ‡† Manderekeine gilgilnga ede pagita aea mao. Edaeda toa ne inam ngan posanga Inglis, be ngan Ibru tiuato dudaim. Ngan ado toaiua, gid taine tiadi oangga tian, eine ga ilua gid ta apad. ‡†† Ngan posanga Ibru, edaeda Isakaritang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: lasunga. ‡† Ngan posanga Ibru, edaeda Sebuluneine boloma lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: Ilolon. ‡†† Ngan posanga Ibru, edaeda Iosepipu eine Gau nakim ibada ede pade pagau.

Iakop ele sipsip ga meme tiuot busa

²⁵ Resel ipopo Iosep ga kus ta Iakop ikeo pan Laban bedane, "Eao longean gau ta naluagau mulian ag tuanga ipuiai. ²⁶ Longean adadaoag ga leg gergeu tinam toman ngan gau, ngansa nakado naurata kapei pago ngan olnga gid. Eao oatai, gau nakado lem naurata toa ngada ne kemikemi mon."

²⁷ Be Laban ikeo pan bedane, "Oangga lolom marum ngan gau, eao tnan gau padam. Ngan leg borou, naot ngan posanga ta naoatai mambe *MARON* ikado kemi ngan gau ngansa eao mamado toman ngan gau." ²⁸ Ta Laban ikeo pade bedane, "Keo tutui pagau ngan am olnga pida. Eine ga naol go toa bedaoa."

²⁹ Ta Iakop ikeo, "Eao oatai ngan leg naurata toa ngada ne nakakado. Ta eao oatai pade mambe gau namariala kemi tau ngan lem sipsip ga meme ta tiuot busa. ³⁰ Mugaeai lem sipsip ga meme pidaede mon. Be gau namamado toman ngan eao, ta labone tiuot busa, ngansa *MARON* ilua gau ngan leg naurata toa ngada ne, ta ikado kemi ngan eao. Be irangrang ngan nalualua gau leg luma lolo ngeda?"

³¹ Ta Laban ibeta Iakop bedane, "Gau ga nabada saoa pago iman am olnga?"

Ta Iakop ikeo, "Gau tinig ngan eao bada danga eta pagau mao. Be oangga eao longo lingeg ngan danga ga oaine, eine ga namariala ngan gid lem sipsip ga meme pade. Leg posanga ga bedane: ³² Labone gau ga nala nagera kemi gid lem sipsip ga meme, ta nabada gid sipsip ga meme toa ngada oa tinid kiripes ga gid sipsip gereirei toa ngada oa tinid asaso. Gau ga nabada gid ga iman ag olnga. ³³ Ta muriai, oangga eao kim, eao ga gera gid sipsip ga meme toa nabada ga iman ag olnga, ta eao oatai, gau nanasi tutui leg posanga toa ne, mao napakaka. Ta oangga eao gera gid masilau mud togau, be gera meme eta itin kiripes mao, ga oangga eao gera sipsip kakaueta toa itin asaso mao imamado rabu ngan gid, eine eao oatai, gau nalub."

³⁴ Ta Laban ikeo, "Eine kemi. Takado mambe eao keo." ³⁵ Tota ngan ado toaiua, Laban ilelean gid meme arangaranga ga taine toa ngada oa tinid kiripes, ga gid sipsip gereirei toa ngada oa tinid asaso, ta idol gid ga tidae ele gergeu arangaranga bagedeai, ta timariala ngan. ³⁶ Ta asingada Laban tilalala ga tila ga irangrang ngan ado tol, ta tidio toa eoa. Be Iakop idio imariala ngan gid sipsip ga meme padengada ton Laban.

³⁷ Be Iakop ibada abei salke ga poplar ga plen † ibogaboga papau, ta isoi itin kukul idanga edengada ta aea bodbode iuot. ³⁸ Ta ipagun gid abei ibogaboga toa oa gadudunga ngan gid sipsip ga meme ad golomada ununnga aea. Toa bedaoa ta oangga gid meme tinam tiun, eine ga tigera gid abei ibogaboga toa oa. Ei iuatai, oangga gid meme led taiko saeaeanga aea iuot ta tinam ngan unnga eau, ³⁹ eine gid meme

arangaranga ga tisaeaea gid meme taine boloma ngan gid abei ibogaboga toa oa. Ta muriai gid meme taine tipopo gid meme kiripes mon. ⁴⁰ Ta Iakop ilongean gid sipsip ton Laban tisaeaea gid sipsip taine boloma ngan gid meme gereirei tinid kiripes. Ta ngan kadonga toaine, Iakop ibada gid sipsip ga meme ei ton, be ipaluplup gid toman ngan Laban ele sipsip ga meme mao. ⁴¹ Ta somisomi oangga gid sipsip taine toa urad kapei tiuangga gid sipsip arangaranga tisaeaea gid, eine Iakop ga ipagun gid abei ibogaboga toa oa ga idudunga ngan sipsip ad golomada eau aea. Ta gid sipsip ga tigera gid abei ibogaboga, ta tisaeaea boloma ngan. ⁴² Be oangga gid sipsip ga meme taine urad mao, eine Iakop ga idol gid abei ibogaboga mao. Toa bedaoa ta gid sipsip ga meme toa urad mao, timan Laban ele, be gid sipsip ga meme toa urad kapei timan Iakop ele. ⁴³ Ngan kadonga toa bedaoa, Iakop ele dangasid iuot busa tau. Ei ele sipsip ga meme busa, ga ele paeaeanga arangaranga ga taine busa, ga ele kamel ga donki busa pade.

Iakop iaoa ngan Laban

31 Idio ta Iakop ilongo sal mambe Laban ele gergeu arangaranga tiposa pol ngan gid bedane, "Iakop ibada danga toa ngada ne ton tamada, ta ngan kadonga toaine ele danga sisid iuot busa tau." ² Ta Iakop igera mambe mugaeai Laban itin igelgel ngan ei, be labone mao.

³ Idio ta *MARON* ikeo pan Iakop bedane, "Eao luago mulian ta la ngan tuanga ton tamam ga sobosobom. Ta gau ga namado toman ngan eao."

⁴ Io, Iakop ipaoen posanga ga ila pan Resel ga Lea ngan tila tigera ei ngan tibur toa ele sipsip ga meme timamado ngan. ⁵ Ta ikeo pagisirua bedane, "Gau nagera mambe tamami itin igelgel ngan gau mambe mugaeai ne mao. Be Deo ton tamag imamado toman ngan gau. ⁶ Gimirua aoatai, gau nabokoboko matua tau pan tamami. ⁷ Be tamami ipakaka gau ta isogesoge ag olnga pabusa tau. Be Deo ipakala ei, ta ipaeabu ngan gau mao. ⁸ Mugaeai ikeo ga gid meme kiripes timan ag olnga, be gid meme tipopo kiripes mon. Idio ga muriai ta ikeo ga gid tinid sirisiri timan ag olnga, be gid meme tipopo sirisiri mon. ⁹ Toa bedaoa ta Deo ibada masilau mud toa ngada ne ton tamami ta ipan ga iman leg.

¹⁰ "Ngan gid meme led taiko saeaeanga aea, gau anunug ta nagera gid meme arangaranga tinid kiripes mon tisaeaea gid meme taine. ¹¹ Ta anggelo ton Deo ikeo pagau ngan anunug bedane, 'Iakop.' Ta nakeo, 'Gau ta eko.' ¹² Ta ikeo, 'Matam idae ta gera mambe gid meme arangaranga kiripes mon tisaeaea gid meme taine. Gau nakado ga iuot bedane, ngansa nagera kadonga toa Laban ikakado ngan eao. ¹³ ††Gau Deo toa mugaeai naot pago ngan tibur Betel. Ngan tibur toa oa eao pagun pat ede iman kilala ta tok bude ga idae ngan. Toa eoa eao kado posanga tautaunga ede pagau. Be toa patautene dae ta bada lem gergeu ga dan-

† Abei poplarga pleneine gid abei pagita aea mao. Ngan Ibru, edad libnega armon. Iuto toa gadudunga oa bodbode.

†† 31.13 OM 28.18-22

ga sisid ta nnan tibur toa ne, ta luago mulian am tuanga ipuaii.”

¹⁴ Io, Resel ga Lea tikoli ele posanga bedane, “Muriai ngan tamamai ele matenga, aea tano ga ele danga etangada ienono ngan tipota ga inam pagairua ne mao. ¹⁵ Ei ikado mambe gairua aot iaoa ede pade. Ibadaga gairua amai olnga, ta ianean ngan ga kus. ¹⁶ Tamamai ele danga toa ngada ne, tota Deo ibada pago ta iman gaingada gergeu lemai. Tota kemi ngan eao kado mambe Deo ikeo pago ngan.”

¹⁷ Io, Iakop idae ta idol gid iadadaoa ga ele gergeu ga tidae ngan gid kamel, ¹⁸ ta isula gid meme ga sipsip ipu tila timuga ngan ei toman ngan ele danga sisid toa ngada oa ibada ngan tibur Padan-Aram. Ta titnan tibur toa oa ta tilalala ga tinasi edap ila ngan itama Aisak ele tuanga ngan tibur Kenan.

¹⁹ Matad boloma ngan led lalalanga, be Laban ila ngan ketnga gid sipsip launid. Ta Resel ilub itama aea deo ad namer. ²⁰ Be Iakop ipakaka Laban, ngansa ipalongo ei ngan ele eaoanga mao. ²¹ Tota Iakop iaoa toman ngan ele danga sisid toa ngada oa, ta tiuore ngan eau kapei Iupretis ta tingata gid bereo ngan tibur Gileat.

Laban ilado ga inasi Iakop

²² Be ngan ado tol aea gid panua tipalongo Laban ngan Iakop iaoa ga ila. ²³ Tota Laban ibada isobosobo ta tilado ga tinasi Iakop irangrang ngan ado lima ga rua. Ta tiuot pagid ngan tibur Gileat aea bereo. ²⁴ Be ngan bong toaiua Deo iuot pan Laban toa eaba Aram aea, ngan ianun ta ikeo, “Eao gabit kemi. Kado posanga eta ngan dadanga Iakop ilolo mao ga posanga eta paeamao pan mao pade.”

²⁵ Io, Iakop irau ele saupu ngan tibur Gileat aea bereo ede, be Laban iuot pan. Ta Laban ga isobosobo tirau saupu toa eoa pade. ²⁶ Ta Laban ikeo pan Iakop bedane, “Eao kamado pakaka gau ta paeaoa leg gergeu taine mambe panua paraunga ad tikakado? ²⁷ Eao kamado eaoa mumulnga, be palongo gau mao? Be oangga eao palongo gau, eine ga nakeo pagid sobosobog ta tikado baunga etangada ngan abam ga arp, ta gai akado tingelgel be atal go ga la. ²⁸ Be mao. Eao longean gau ta nabusum tibutibug ga leg gergeu taine papad mao, ta natal gid kemi ga tila mao. Eao lem kadonga ne buobuonga tau. ²⁹ Gau narangrang ngan nakado paeamao ngan gimmi, be made bong Deo ton tamamai ikeo pagau bedane, ‘Eao gabit kemi. Kado posanga eta ngan dadanga Iakop ilolo mao ga posanga eta paeamao pan mao pade.’ ³⁰ Gau naoatai, eao kim tau ngan luago mulian am tuanga ipuaii ta nnan gau. Be eao kamado lub ag deo ad namer?”

³¹ Ta Iakop ikoli Laban ele posanga bedane, “Naeaoa mumulnga ngansa namataud. Ngan kado ta eao parau pagau ta bada mulian lem gergeu taine. ³² Be oangga eao ot ngan eaba eta ngan gai ilub am deo ad namer, goibe rau ei ga imate. Rabu ngan sobosoboda matad, eao nam ta sare kemi danga toa ngada ne. Ta oangga gera danga eta eao togo, tota bada mulian.”

Be Iakop iuatai mao mambe Resel ilub itama aea deo ad namer.

³³ Tota Laban idudunga Iakop ele palatai ta isare ele danga sisid. Ga kus ta idudunga Lea ele palatai ta isaresare pade. Ta isaresare ngan palata togid taine paeaeanga rua pade. Be igera aea deo ad namer mao. Ei itnan Lea ele palata ga idio ta ila ngan palata ton Resel. ³⁴ Be Resel ibada gid deo ad namer ta idol gid gadudunga ngan ele mul madonga aea toa tidoldol kamel ipaoeai. Ta Resel idio imado ngan. Io, Laban isaresare danga toa ngada oa palata iloleai, be iuot ngan gid namer toa oa mao.

³⁵ Ta Resel ikeo pan itama, “Apa, daba gau padam, be gau narangrang ngan namadid matameai mao, ngansa dibala togai taine iuot ngan gau.” Tota Laban ilolo aea deo ad namer ga mao.

³⁶ Be Iakop ilolo bake ta idaba Laban bedane, “Gau nakado saoa kadonga paeamao ngan eao? Leg idil isaoa paeamao ta eao butatan gau? ³⁷ Eao sare leg danga toa ngada ne ga kus, be eao ot ngan saoa danga togo? Oangga eao ot ngan lem danga eta, eao dol rabu ngan sobosoboda matad. Ta gid ga tigeria ta tikeo ga sai ngan gitarua itutui.

³⁸ “Gau namamado pago ag rai sangaul rua na. Be lem sipsip ga meme tidio gau bagegeai ta tipopo kemikemi mon. Be gau naean lem sipsip aranga eta mao. ³⁹ Oangga gid masilau saksak tirau lem sipsip ede ga imate, gau nabada ipat ga inama pago mao, be napakoli ngan sipsip ede togau. Somisomi eao keo ga oangga gid masilau saksak tibada lem sipsip bong mao ado, manta napakoli sipsip toa isusu oa. ⁴⁰ Somisomi ado inono gau ga del bong aea ipaeabu ngan gau. Be naeno eta kemi mao. ⁴¹ Nabokoboko pago toa bedaoa irangrang ngan ag rai sangaul rua. Nakado naurata irangrang ngan rai sangaul igegea pange ngan badanga natum taine toa rua ne, ta naboko pade ngan ag rai lima ga ede ngan badanga sipsip ga meme edengada ga iman leg. Be somisomi eao sogesoge ngan ag olnga. ⁴² Be Deo ton tibug Abraam imamado toman ngan gau. Ei Deo toa tamag Aisak pade ilolon ngan. Be oangga imamado toman ngan gau mao, eine eao ga sula gau ta naluagau mulian sapaeaan. Be Deo igera ag kadonga kulupulupu ga leg naurata oanaoana, ta made bong idaba go.”

Iakop ga Laban tirau posanga ta lolod kelede

⁴³ Ta Laban ikoli Iakop ele posanga bedane, “Gid taine toa rua ne eine gau leg gergeu. Be led gergeu toa ne eine gau leg gergeu pade. Be gid sipsip ga meme, gau togau pade. Danga toa ngada ne eao gera, eine gau togau. Be eine ga nakado mado ngan gid leg gergeu taine toman ngan led gergeu? ⁴⁴ Nam ta gitarua tarau posanga ta loloda kelede. Ta takado danga eta ngan luanga gitarua ta matada nanan posanga toa tarau ne.”

⁴⁵ Tota Iakop ibada pat mamarae ede ta ipagun ga iman kilala. ⁴⁶ Ta Iakop ikeo pagid isobosobo ta tigou gid patpat edengada ga inam ta tisuk gid. Ga kus ta

tian annga boloma ngan suknga toa oa. ⁴⁷ Laban iuato suknga toa oa ieda Iegar-Saaduta, be Iakop iuato ieda Galet. †

⁴⁸ Ta Laban ikeo, "Suknga toaine iman kilala ngan posanga toa gitarua tarau labone." Tota tiuato ieda Galet. ⁴⁹ Be tiuato ieda ede pade Mispa ††, ngansa Laban ikeo bedane, "Labone ga muriai ga ila, gitarua taluplup ga tamado mao, be MARON ga igeragera kemi leda kadonga. ⁵⁰ Be oangga eao kado paeamao ngan gid leg gergeu taine, mao oangga oai taine eta pade, io, manta matam nanan kemi danga ga oaine: Oangga eaba eta igera gitarua leda kadonga mao, Deo somisomi igeragera leda kadonga."

⁵¹ Ta Laban ikeo pan Iakop pade bedane, "Ega, eao gera pat mamarae napagun ga pat aea suknga toa ienono rabu ngan gitarua ne. ⁵² Pat aea suknga toman ngan pat mamarae toa ne timan kilala ngan posanga toa gitarua tarau labone. Ta muriai, gau ga narangrang ngan nalaputian kilala toa ne ngan kadonga paraunga pago mao. Be eao pade rangrang ngan laputian kilala toa ne ngan kadonga paraunga pagau mao. ⁵³ Be oangga kadonga eta sat iuot rabu ngan gitarua, eine Deo ga ikeo ga sai ngan gitarua itutui. Ei Deo ton Abraam ga Naor ga Deo togid tibutibud pade."

Tota Iakop iposa tautaunga ngan Deo ieda. Ei Deo toa itama Aisak ilolon ngan. ⁵⁴ Irau masilau ga iman ele tenainga ga ila pan Deo ngan bereo toa oa, ta ibaba isobosobo ta tian annga tenainga aea. Gid tian ga kus ta ado idil, ta tieno toa eoa.

⁵⁵ Be ado sae gaisala rumaruma Laban ibusum itubtub ga ele gergeu taine papad ta ikado posanga kemi ngan pamatuanga gid. Ga kus ta itnan gid ta iluai mulian ele tuangai.

Iakop ilolo ede ga ede ngan geranga Iso

32 Idio ta Iakop pade itnan tibur toa oa ta ilalala ga ila. Be edapeai gid anggelo ton Deo tiuot pan. ² Iakop igera gid ta ikeo, "Tibur ne Deo ele saupu!" Ta iuato tibur toa oa ieda Maanaim ‡.

³ Idio ta Iakop isula gid panua ato ad idanga ede ta timuga ngan ei ga tila pan itar kapei Iso ngan tibur kapei Seir. (Tibur toa oa ieda ede pade Idom.) ⁴ Be Iakop irenren pagid bedane, "Gimi ga akeo pan ag maron Iso ga bedane, 'Lem paeaeanga Iakop ikeo ga bedane: Gau namamado mole pan Laban, ta labone naoangga naluagau mulian. ⁵ Gau leg bulmakao ga donki ga sipsip ga meme ga paeaeanga arangaranga ga taine. Gau naeabalan posanga toaine ga ila pago, ngansa nakim lolom marum ngan gau.'"

⁶ Idio ta gid panua ato ad toa oa tiluagid mulian ta tikeo pan Iakop bedane, "Gai ala pan tadim kapei Iso,

ta patautene iuangga inama iuot pago edapeai. Be arangaranga bunu pange tinam toman ngan ei."

⁷ Iakop ilongo posanga toa oa ta imataud kapei ga ilolo ede ga ede. Tota ipota ele panua ga sipsip ga meme ga bulmakao ga kamel ta tiuot iaoa rua. ⁸ Ikeo bedane, "Oangga Iso inama ikado paraunga pagid iaoa ede, eine iaoa ede pade ga tiaoa."

⁹ Ta Iakop iraring bedane, "O Deo ton tibus Abraam ga tamag Aisak, eao MARON toa mugaeai keo pagau ngan naluagau mulian ag tuanga ipuai pagid sobosobog, ta eao posa tautaunga ngan kado kemi pagau. ¹⁰ Gau eao lem paeaeanga. Gau mambe eaba ieda mao, be ikamado ga lolom isat ngan gau somisomi ta kado kadonga mata tutui aea pagau? Mugaeai naore ngan eau Jordan ta nanam namado pan Laban. Be ngan ado toaiua, gau leg danga eta mao. Nakisi toto lalalanga aea kekelen. Be labone naluagau mulian toman ngan gid panua iaoa toa rua ne. ¹¹ Gau nabeta eao, lua gau ta bada gau mulian pan tadig kapei Iso ibageai. Ngansa namataud. Ngan kado ta ikado paraunga pagau ta ipamukuru gai toman ngan gid gergeu ga tnatnad. ¹² †† Be eao kado posanga tautaunga pagau bedane, 'Gau ga nakado kemi tau ngan eao ta nakado ga lem gergeu ga tibutibum tiuot busa mambe riringa lab aea, ta irangrang ngan eaba eta iuade gid mao.'"

¹³ Tota Iakop ieno ngan bong toaiua. Be ei isio gid masilau mud idanga ede ga timan ele tenainga ila pan itar kapei Iso. ¹⁴ Ei isio gid masilau mud ga tiuot bedane: meme taine bunu rua, ga meme arangaranga sangaul rua, ga sipsip taine bunu rua, ga sipsip arangaranga sangaul rua, ¹⁵ ga kamel taine sangaul tol toman ngan led gergeu, ga bulmakao taine sangaul pange, ga bulmakao arangaranga sangaul ede, ga donki taine sangaul rua, ga donki arangaranga sangaul. ¹⁶ Ei idol gid paeaeanga kelede kelede ta timariala ngan gid masilau ipu kelede kelede. Ta ikeo pagid bedane, "Gimi ala amuga ngan gau, be gid masilau ipu kelede kelede irangrang ngan tilalala boloma boloma mao."

¹⁷ Ta Iakop ikeo pan paeaeanga toa imuga oa bedane, "Oangga tadig kapei Iso iuot pagimi edapeai ta ibeta gimi, 'Gimi paeaeanga ton sai? Be ala sida? Be gid masilau ipu toa ne ton sai?' ¹⁸ tota gimi ga akoli posanga pan bedane, 'Danga toa ngada ne ton lem paeaeanga Iakop. Be ilongean gid ga timan tenainga ga ila pan aea maron Iso. Be ega, Iakop ta ilalala muriai ngan gai.'"

¹⁹ Ta Iakop ikado posanga lalaede pagid paeaeanga toa ngada oa tinasi paeaeanga toa imuga oa. Tilalala ga timuga ngan gid masilau ipu ga ipu, be ikeo pagid bedane, "Oangga gimi aot pan Iso, manta akado posanga lalaede pan. ²⁰ Ta gimi ga akeo pade bedane, 'Ega, lem paeaeanga Iakop ta inasnasi gai ga inam.'"

Iakop ikado bedaoa ngansa ikeo iloleai bedane, "Gau ga napatarui tadig kapei ilolo ngan gid tenainga toa imuga ngan gau ne. Ta muriai oangga igera gau, eine

† *Edaeda Galetaine posanga Ibru, be edaeda Iegar-Saaduta taeine posanga Aram. Edaeda toa rua ne ipu eine pat aea suknga iman kilala.* †† *Ngan posanga Ibru, edaeda Mispaipu eine luma mamarae gerageranga aea.* ‡ *Ngan posanga Ibru, edaeda Maanaimipu eine saupu rua.*

†† 32.12 OM 22.17

ga ilolo kemi pagau." ²¹ Tota Iakop ele tenainga ila imuga ngan ei, be ei kekelen idio saupuai ngan bong toaiua.

Iakop iparau pan Deo

²² Ngan bong toaiua Iakop idae ta ibada iadadao rua ga ele taine paeaeanga rua ga ele gergeu sangaul ga igegea ede, ta tiuore ngan eau kakauede ieda Iabok. ²³ Ital gid ga tiuore ga kus, ta iluai mulian ta ikeo pagid ele paeaeanga ta tibada ele danga sisid toa ngada oa ta tiuore pade. ²⁴ †Ei kekelen idio, be ngan bong toaiua eaba ede inam, ta gisirua tipaparau ga irangrang ngan gaisala. ²⁵ Gisirua tipaparau ga ila, be eaba toa oa igera mambe irangrang ngan iasal Iakop mao. Tota irau Iakop ise kasanga ta iae ituatua iseki. ²⁶ Ga kus ta eaba toa oa ikeo, "Teta pade gaga itakai. Longean gau ta nala."

Be Iakop ikeo, "Eao kado posanga kemi ngan pamatua ngan gau bua. Ga kus ta nalongean eao ta la."

²⁷ Ta eaba toa oa ibeta ei, "Eao edam sai?"

Ta ikeo, "Gau edag Iakop."

²⁸ ††Ta eaba toa oa ikeo, "Labone ga muriai ga ila, gid panua ga tiuatoato edam Iakop pade mao, be gid ga tiuato edam pau Israel ‡. Ngansa eao parau pagid eababa ga pan Deo ta easal gid."

²⁹ ††Ta Iakop ikeo, "Keo pagau ngan edam sai."

Be eaba toa oa ikeo, "Eao kamado beta gau ngan edag?" Ta ikado posanga kemi ngan pamatuanga ei toa eoa.

³⁰ Ta Iakop ikeo, "Gau nagera Deo imata, be namate mao." Tota iuato tibur toa oa ieda Peniel ‡.

³¹ Ado ipara ga idae ta Iakop iuore ngan eau ta itnan tibur Peniel, be isenggesengge ngansa iae ituatua iseki maitne. ³² Tota irangrang ngan labone pade, gid Israel tianean masilau ilisilisia ise kasangai mao, ngansa eaba toa oa irau Iakop, ta ise kasanga ituatua iseki.

Iakop iuot pan Iso

33 Idio ta Iakop imata idae ta igera Iso inama toman ngan ele panua bunu pange. Tota ipota gid gergeu rabu ngan Lea ga Resel ga gid taine paeaeanga toa rua oa. ² Ta ikeo ga taine paeaeanga toa rua oa toman ngan led gergeu tila timuga. Ga kus ta Lea toman ngan ele gergeu tilalala ga tinasi gid. Be Resel ga Iosep tisomur ngan gid. ³ Be Iakop ila imuga ngan ele panua toa ngada oa. Io, ipaboloma itar kapei Iso ta ikor iae ga idol ilabora ga isulug tanoelai. Ikado toa bedaoa palima ga rua ga ila irangrang ngan iuot pan.

⁴ Be Iso ilado ga ila pan ta iluku ei ta idol ilabora ga idae ikepeai ta ibusum ipapa. Ta gisirua titang. ⁵ Ta Iso imata idae ta igera gid taine toman ngan led gergeu. Ta ibeta Iakop, "Sapadua toa gimingada?"

† 32.24 Hos 12.3-4 †† 32.28 OM 35.10 ‡ Ngan posanga Ibru, edaeda Israelipu eine Iparau pan Deo. †† 32.29 Het 13.17-18 †† Ngan posanga Ibru, edaeda Penielipu eine Deo imata.

Ta Iakop ikeo, "Deo ikado kemi tau ngan gau, lem paeaeanga, ta ibada gid gergeu toa ne ga tinam pagau."

⁶ Idio ta gid taine paeaeanga tinam toman ngan led gergeu ta tikor aed pan Iso ta tidol laborad ga isulug tanoelai. ⁷ Ga kus ta Lea toman ngan ele gergeu tinam ta tikor aed pade ta tidol laborad ga isulug tanoelai. Ta muriai ngan gid toa ngada oa, Iosep ga Resel tinam tikor aed pade ta tidol laborad ga isulug tanoelai.

⁸ Ta Iso ikeo, "Be gid masilau mud ipu toa tiuot pagau edapeai oa timan saoa aea?"

Ta Iakop ikeo, "Ag maron, eine timan leg tenainga ila pago ta lolom marum ngan gau."

⁹ Ta Iso ikeo, "Ag kakau, leg danga sisid busa na. Kemi ngan lem danga sisid idio mulian pago."

¹⁰ Be Iakop ikeo, "Mao, mao. Oangga eao lolom marum ngan gau, bada tenainga toa ne togau ga iman lem. Patautene nagera matam, eine mambe nagera Deo imata, ngansa lolom marum ngan gau toa bedaoa. ¹¹ Eao manta bada leg tenainga toa nabada pago ne, ngansa Deo ikado kemi tau ngan gau, ta leg danga sisid imata karanga." Io, Iakop iparpar tau ngan Iso ga irangrang ngan ilongo, ta ibada ele tenainga toa oa.

¹² Idio ta Iso ikeo, "Io, gita tala. Ta gau ga napasolan go ngan edap."

¹³ Be Iakop ikeo, "Ag maron, eao oatai, gid gergeu urad tau mao. Be lolog ede ga ede ngan gid sipsip ga bulmakao toman ngan led gergeu toa tidudud maitne. Manta namariala kemi ngan gid. Oangga nakado gid ga tilalala ado dodol keledede pade, eine gid sipsip toa ngada oa ga timate. ¹⁴ Tota ag maron, kemi ngan eao muga, be gau, lem paeaeanga, ga tem ga tem muriai ta nanasi lalalanga togid masilau ipu ga gid gergeu, ga irangrang ngan naot pago ngan tibur kapei Seir."

¹⁵ Ta Iso ikeo, "Kemi ngan nalongean leg paeaeanga etangada ga tidio pago ngan badanga gimigi ga anam."

Be Iakop ikeo, "Eao oangga kado toa bedane ngan saoa? Eine kemi mao, be oangga lolom marum ngan gau, eine ikaranga."

¹⁶ Tota ngan ado toaiua, Iso ilalala ga iluai mulian ngan tibur kapei Seir. ¹⁷ Be Iakop ila ngan tibur Sukot, ta ikado ele luma ta irau palata gereirei togid masilau. Tota iuato tibur toa oa ieda Sukot ††.

¹⁸ Ngan kadonga toa bedaoa Iakop itnan tibur kapei Padan-Aram, ta iluai mulian ngan tibur kapei Kenan, be ele lalalanga iuot kemi. Ta irau saupu boloma ngan tuanga Sekem. ¹⁹ †††Ta tano idanga tede toa irau saupu ngan, ei iuol pagid iaoa keledede ton Sekem toa Amor inat. Tano toa oa aea olnga irangrang mambe pat silva bunu. ²⁰ Toa eoa ipagun popou tenainga aea ta iuato popou toa oa ieda El-Elloe-Israel ‡.

††† Ngan posanga Ibru, edaeda Sukotipu eine palata gereirei. ††† 33.19 Jos 24.32, Ins 4.5 § Ngan posanga Ibru, edaeda El-Elloe-Israelipu eine Deo eine Deo ton Israel.

Sekem ikado kadonga paeamao ngan Daina

34 Idio ta Daina toa gergeu taine ton Iakop ga Lea, ila ngan geranga gid taine toa timamado ngan tibur toa oa. ² Be eaba ede ieda Sekem imamado. Ei gergeu ton tibur toa oa aea madidnga kapei ieda Amor, eaba Ivi aea. Sekem igera Daina ta iluku ei ta ieno toman ngan ei ga ipamaeamaea ei. ³ Be ilolo ikim tau Daina, Iakop inat taine, ta ikado posanga meles pan. ⁴ Tota Sekem ila ikeo pan itama Amor bedane, "Apa, bada taine toaine ga inam ta naoai ei."

⁵ Idio ta Iakop ilongo posanga ngan ei ikado kadonga paeamao toa oa ngan inat taine, be ele gergeu arangaranga timariala ngan gid sipsip ga meme tiburiala. Ta Iakop iposa mao ga irangrang ngan tiluagid mulian ga tinam lumaeai.

⁶ Be Sekem itama Amor ila pan Iakop ta iposaposa toman ngan ei. ⁷ Be Iakop ele gergeu arangaranga tiluagid mulian tiburiala ga tinam tutui ngan ado imata toa tilongo posanga toa oa. Gid lolod bake tau ngansa kadonga toa Sekem ikado ngan enonga toman ngan liud, eine kadonga paeamao tau ngan gid Israel matad, ta tikeo ga kadonga toa bedaoa manta panua tikado mao.

⁸ Be Amor ikeo pagid, "Gau natug Sekem ilolo ikim tau natum taine, tota nakeo ga gimi alongean ei ta iuai ei. ⁹ Kemi ngan gitaingada taluplup ga tamado. Alongean lemi gergeu taine ta tiuaioai gai, ta gai pade ga alongean lemai gergeu taine ta tiuaioai gimi. ¹⁰ Ta kemi ngan gimi amamado toman ngan gai ngan tibur kapei toaine. Gimi ala amado ngan tibur isaoa akim. Ta akado lemi naurata pat aea ga aol tano idanga teta togimi."

¹¹ Be Sekem pade ikeo pan Daina itama ga iliuliu bedane, "Gau nakim lolomi marum ngan gau, ta alongo ngan leg betanga. Oangga bedaoa, saoa danga gimi abeta gau ngan, eine ga nabada pagimi. ¹² Oangga gimi adol taine toaine aea olnga kapei ta akeo pagau ngan saoa gerebo ga nabada pagimi, goibe eine ga naol. Be gau lolog ikim kapei ngan taine toaine iman adaog."

¹³ Be Iakop ele gergeu arangaranga tikado posanga pakakanga pan Sekem ga itama Amor, ngansa ei ikado kadonga paeamao ngan liud. ¹⁴ Ta tikeo pagisirua bedane, "Eaba sai toa ibada palunga mao, irangrang ngan gai alongean ei ga iuai liumai mao. Oangga bedaoa, eine ga maeamaea gai kapei tau. ¹⁵ Edap keled mon ienono ngan gai alongo ngan lemi betanga: Manta apalu lemi arangaranga toa ngada ne, ta tiuot mambe gai. ¹⁶ Oangga akado toa bedaoa, eine gai ga alongean lemai gergeu taine ta tiuaioai gimi, ta gai pade ga aoaioai lemi gergeu taine. Toa bedaoa ta gai ga amado toman ngan gimi ta gitaingada taot alu keled. ¹⁷ Be oangga gimi alongo ngan badanga palunga mao, eine gai ga abada liumai ta atnan gimi ga ala."

¹⁸ Io, Amor ga inat Sekem tikim posanga toaine.

¹⁹ Tota eaba iriau toa oa ikado aea gerei mao, ngansa

ilolo ikim Iakop inat taine kapei tau. Be ei ieda kapei rabu ngan itama isobosobo toa ngada oa. ²⁰ Tota Amor ga inat Sekem tila ngan tibur rourounga aea boloma ngan tuanga toa oa aea atama iaoa, ta tikeo pagid arangaranga tuangai ad bedane, ²¹ "Gid panua iaoa toaine gid panua kemikemi, tikeo ga timado kemi toman ngan gita. Ega, gita ada tano kapei. Kemi ngan talongean gid ta timado ngan leda tibur kapei ne ngan tibur isaoa tikim, ta tikado led naurata pat aea. Kemi ngan taoaioai led gergeu taine, ta gid pade ga tiuaioai leda gergeu taine. ²² Be tinid ngan timado toman ngan gita ga timan alu keled toman ngan gita sapaeanao. Tiparpar ngan posanga keled ga oaine: Tikeo ga gita arangaranga manta tabada palunga ta taot mambe gid. ²³ Oangga takado bedane, eine led bulmakao ga masilau mud ga danga sisid toa ngada oa ga iman leda! Tota kemi ngan talongo led posanga ta timado pagita."

²⁴ Io, gid panua toa tirourou ngan tuanga toa oa aea atama iaoa, gid toa ngada oa lolod keled ngan Amor ga Sekem led posanga, ta tipalu gid arangaranga toa ngada oa.

²⁵ Ngan ado tol aea gid panua toa oa tinid ieiei maitne, be Iakop inat rua Simeon ga Livai toa Daina iliuliu, tibada led didi paraunga aea ta tududunga ngan tuanga Sekem ta tiraurau gid arangaranga toa ngada oa ga timate. Be eaba eta irangrang ngan ipaidi gid mao. ²⁶ Tirau Amor ga inat Sekem ngan didi ga kus ta tibada mulian Daina toa imamado Sekem ele lumaeai ta tila. ²⁷ Ga kus ta Iakop ele gergeu arangaranga padengada tila Sekem pade ta tigera panua patid ienono, ta tilublub led danga sisid toa ngada oa. Kadonga toa oa iman kolinga ngan kadonga paeamao toa Sekem ikado ngan liud. ²⁸ Ta tibada led sipsip ga bulmakao ga donki, ga danga sisid toa ienono tuangai ga gaot ngan tuanga. ²⁹ Tipaeaoa adadaoad ga led gergeu pade ta tilublub led pat ga danga sisid ngan luma toa ngada oa.

³⁰ Ga kus ta Iakop ikeo pan Simeon ga Livai bedane, "Gimi akado ga kadonga paeamao idae ngan gau. Gid panua Kenan ga Peres ngan tibur kapei toa ne ga tigera gau mambe eaba paeamao ede. Gau leg panua ne busa mao, ta oangga tiluplup ga tikado paraunga pagau, eine ga tipamukuru gaingada leg panua toa ngada ne."

³¹ Be gisirua tikoli ele posanga bedane, "Ikamado? Eine kemi ngan talongean ei ta ikado ga liumai iuot mambe taine edap aea pade?"

Iakop iluai mulian Betel, ta Deo iposa kemi ngan pamauanga ei

35 Idio ta Deo ikeo pan Iakop bedane, "Eao dae ta la mado ngan tibur Betel ta kado popou tenainga aea ngan kadonga tenainga pagau. Gau Deo toa mugaeai naot pago ngan ado toaiua eao eaoa ngan tadim kapei Iso."

²Tota Iakop iposa pagid iadadaoa ga ele gergeu ga gid panua toa ngada oa timamado toman ngan ei, ta ikeo, "Atado gid deo ad namer tienono pagimi ga tiduaea. Manta anasi kadonga ngan sigiringa tinimi aea muk Deo imatai. Ta adol ami barikia papau. ³Ga kus ta tatnan tuanga toa ne ta tala Betel. Toa eoa ga nakado popou tenainga aea ton Deo. Ei Deo toa ilongo gau ga ilua gau ngan ado toaiua danga kulupu iuot ngan gau. Be imamado toman ngan gau ngan leg lalalanga toa ngada ne." ⁴Tota tibada gid deo ad namer toa ngada oa ga ila pan Iakop ga tibada tangad aea pato pade ga ila pan. Ta Iakop idom gid abei ouk ede ibuloloeai, boloma ngan tuanga Sekem. ⁵Ga kus ta tilalala ga tila, be Deo ikado ga gid panua toa ngada oa ngan gid tuanga boloma timataud gid gergeu arangaranga ton Iakop ta tibutatan gid mao.

⁶Idio ta Iakop ga ele panua toa ngada oa tiuot ngan tuanga Lus ngan tibur kapei Kenan. Lus eine Betel ieda mugamuga. ⁷Toa eoa ipagun popou tenainga aea ta iuato tibur toa oa ieda El-Betel † ngansa toa eoa Deo ipasolan ei mulian pan Iakop ngan ado toaiua iaoo ngan itar kapei.

⁸Gid timamado ngan tibur toa oa, be Rebeka ele paeaeanga, taine kapei Debora toa imariala ngan ei oa, imate ta titaian ei abei ouk ede ibuloloeai, boloma ngan tuanga Betel. Ta tiuato abei toa oa ieda Alon-Bakut ††.

⁹Muriai ngan Iakop itnan tibur kapei Padan-Aram ga iluai mulian ngan tibur Kenan, Deo iuot pan pade ta ikado posanga kemi ngan pamatuanga ei. ¹⁰†Ta Deo ikeo pan bedane, "Labone edam Iakop, be muriai ga ila, gid panua ga tiuatoato edam Iakop pade mao. Eine ga tiuato edam pau Israel." Toa bedaoa ta idol ieda pau Israel.

¹¹††Ta Deo ikeo pan pade bedane, "Gau Deo Matua Soke Tau. Eao manta papot gid gergeu busa. Ta muriai lem gergeu ga tibutibum tiuot alu busa. Edengada ngan gid ga tiuot mamaron kapeipei. ¹²Tano toa napan ga iman Abraam ga Aisak ad mugaeai, eine ga napan ga iman eao am pade. Ta muriai ngan eao, eine ga napan ga iman lem gergeu ga tibutibum ad." ¹³Deo iposa bedaoa pan ga kus ta itnan ei ga idio ta idae ga ila gadae.

¹⁴††Idio ta Iakop ipagun pat mamarae ede ta iman kilala ngan tibur toa Deo iposaposa pan ngan. Ga kus ta itok oain ga bude oliv aea ga idae ngan pat toa oa ta iman tenainga ila pan Deo. ¹⁵Ta Iakop iuato tibur toa Deo iposaposa pan ngan oa ieda Betel.

¹⁶Idio ta titnan tibur Betel ta tilalala ga tila pade. Be tipaboloma tuanga Eprata, ta Resel inaman gergeu ituntun ei, be ieiei paeamao tau. ¹⁷Inaman ieieinga kapei maitne, be taine papoponga aea ikeo pan bedane, "Eao mataud mao. Eine lem gergeu aranga ede pade." ¹⁸Io, Resel iuangga imate, be idada mosonga

pakelede ta iuato gergeu toa oa ieda Benoni. Be itama iuato ieda Benjamin. †††

¹⁹Resel imate ga kus ta titaian ei edap isaleai, boloma ngan tuanga Eprata. (Eprata eine Betleem ieda mugamuga.) ²⁰Ta Iakop ipagun pat ede iman kilala ngan Resel aea denga. Ta labone pat toa oa ienono maitne.

²¹Idio ta Israel ilalala ga ila pade ta itnan tuanga Migdal-Eder. Ta irau ele saupu pade. ²²†††Israel imamado ngan tibur toa oa maitne, be Ruben ieno toman ngan Bila, itama ele taine paeaeanga. Be Israel ilongo posanga ngan kadonga toa oa iuot.

Iakop ele gergeu edad

Iakop ele gergeu arangaranga sangaul ga igegea rua.

²³Gid gergeu arangaranga toa Lea ipopo, eine Ruben toa Iakop ele gergeu lautabe,

ga Simeon ga Livai ga Iuda ga Isakar ga Sebulun.

²⁴Be gid gergeu arangaranga toa Resel ipopo, eine Iosep ga Benjamin.

²⁵Be gid gergeu arangaranga ton Resel ele taine paeaeanga Bila eine Dan ga Naptali.

²⁶Be gid gergeu arangaranga ton Lea ele taine paeaeanga Silpa eine Gat ga Aser.

Gid gergeu toa ne, Iakop imamado ngan tibur Padan-Aram, be iadadaoa tipopo gid.

Aisak imate

²⁷†Idio ta Iakop iluai mulian pan itama Aisak ngan tuanga ton Mamre, boloma ngan tuanga Kiriati-Arba. (Kiriati-Arba eine Ebron ieda mugamuga.) Tuanga toa oa, Abraam ga Aisak timamado ngan mugaeai. ²⁸Aisak aea rai toa ngada oa iuot buno ede sangalima sangaul tol (180). ²⁹Ei iuot eaba kapei tau ta imate ga ila ieno toman ngan itubtub. Ta inat rua Iso ga Iakop titaian ei.

Iso ele gergeu ga itubtub edad

36 Iso ieda ede pade Idom. Aea titnga ga bedane:

²††Iso iuai gid taine Kenan ad. Ede eine Ada, gergeu taine ton Elon, eaba It aea. Ga ede pade eine Oolibama, gergeu taine ton Ana. Be Ana ei gergeu taine ton Sibeon, eaba Ivi aea. ³†††Ga pade, iuai Basemat, gergeu taine ton Ismael. Be Basemat ei Nebaiot iliu.

⁴Ada ipopo Iso inat Elipas, be Basemat ipopo Ru-el. ⁵Be Oolibama ipopo Jeus ga Ialam ga Kora. Iso imamado ngan tibur Kenan, be iadadaoa tipopo gid gergeu toa ne.

⁶Idio ga muriai ta Iso itnan itar kakau Iakop ta ila imado ngan tibur ede pade. Ei ibada iadadaoa ga ele gergeu arangaranga ga taine ga gid panua toa ngada oa timamado toman ngan ei, ga ele bul-

† Edaeda El-Betelipu eine tibur Betel aea Deo. †† Ngan posanga Ibru, edaeda Alon-Bakutipu eine abei tandanga aea. ‡ 35.10 OM 32.28 †† 35.11 OM 17.4-8 †† 35.14 OM 28.18-19

††† Ngan posanga Ibru, edaeda Benoniipu bedane: Gergeu toa napopo ei toman ngan ag ieieinga kapei. Be edaeda Benjaminipu bedane: Gergeu oaine ga imado ngan bageg oatai. ††† 35.22 OM 49.4 § 35.27 OM 13.18 †† 36.2 OM 26.34 ††† 36.3 OM 28.9

makao ga masilau mud padengada, ga ele danga sisid toa ngada oa ibada ngan tibur Kenan, ta tila.

⁷ Iso itnan Iakop ngansa gisirua led danga sisid ga masilau mud tiuot busa tau, ta tano toa oa iran-grang ngan gisirua tilup ga timado ngan mao. ⁸ To-ta Iso ila imado ngan tibur aea bereo ngan tibur kapei Seir. (Iso ieda ede pade Idom.)

⁹ Iso eine gid panua Idom tibud. Gid Idom timamado ngan tibur aea bereo ngan tibur kapei Seir. Iso aea titnga ga bedane.

¹⁰ Iso ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Elipas toa gergeu ton Iso iadaoa Ada, ga Ruel toa gergeu ton Iso iadaoa Basemat.

¹¹ Be Elipas ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Teman ga Omar ga Sepo ga Gatam ga Kenas.

¹² Be Iso inat Elipas iuai taine paeaeanga ede ieda Timna. Ta Timna ipopo Amalek. Gid gergeu toa ne, gid Iso itubtub pan iadaoa Ada.

¹³ Be Ruel ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Naat ga Sera ga Sama ga Misa. Gid gergeu toa ne, gid Iso itubtub pan iadaoa Basemat.

¹⁴ Be Iso iadaoa Oolibama ipopo Jeus ga Ialam ga Kora.

Gid gergeu toa ne, tnad ei Oolibama, gergeu taine ton Ana. Be Ana ei gergeu taine ton Sibeon.

¹⁵ Iso itubtub edengada tiuot madidnga.

Iso inat lautabe Elipas ele gergeu toa muriai tiuot madidnga, edad ga bedane:

Teman ga Omar ga Sepo ga Kenas ¹⁶ ga Kora ga Gatam ga Amalek. Gid gergeu toa ne timado ngan tibur kapei Idom be tiuot madidnga. Gid eine Elipas ele gergeu ga Ada itubtub.

¹⁷ Iso inat Ruel ele gergeu toa muriai tiuot madidnga, edad ga bedane:

Naat ga Sera ga Sama ga Misa. Gid gergeu toa ne timado ngan tibur kapei Idom be tiuot madidnga. Gid eine Ruel ele gergeu ga Iso iadaoa Basemat itubtub.

¹⁸ Iso iadaoa Oolibama ele gergeu toa muriai tiuot madidnga, edad ga bedane:

Jeus ga Ialam ga Kora. Gid madidnga toa ne, gid Iso iadaoa Oolibama ele gergeu. Be Oolibama ei gergeu taine ton Ana.

¹⁹ Gid gergeu toa ne, gid Iso ele gergeu toa muriai tiuot madidnga ngan gid iaoa keledede keledede togid. Be Iso ieda ede pade Idom.

Seir ele gergeu edad

²⁰ Seir ei eaba ede Or aea, be gid Or timamado motean ngan tibur kapei Idom. Seir ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Lotan ga Sobal ga Sibeon ga Ana ²¹ ga Dison ga Eser ga Disan. Gid panua toa ne, gid Seir ele gergeu arangaranga, be tiuot madidnga ngan gid panua Or toa timamado ngan tibur kapei Idom.

²² Be Lotan ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Ori ga Emam. Be Timna ei Lotan iliu.

²³ Be Sobal ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Alvan ga Manaat ga Ebal ga Sepo ga Onam.

²⁴ Be Sibeon ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Aia ga Ana. Ana toa ne imariala ngan itama Sibeon ele donki ngan tibur modamodanga, be iuot ngan gid eaumata oanaoana.

²⁵ Be Ana ele gergeu edad ga bedane:

Dison ga Oolibama. Oolibama ei gergeu taine ton Ana.

²⁶ Be Dison ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Emdan ga Esban ga Itran ga Keran.

²⁷ Be Eser ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Bilan ga Savan ga Akan.

²⁸ Be Disan ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Us ga Aran.

²⁹ Gid panua toa tiuot madidnga ngan gid Or, edad ga bedane:

Lotan ga Sobal ga Sibeon ga Ana ³⁰ ga Dison ga Eser ga Disan. Gid panua toa ne timadid ga timugamuga ngan gid lum ga lum togid Or ngan tibur kapei Seir.

Gid Idom ad mamaron kapeipei edad

³¹ Gid Israel ad maron kapei eta iuot maitne, be panua ga gid ne tiuot mamaron kapeipei ngan tibur kapei Idom:

³² Bela, gergeu ton Beor, iuot maron kapei togid Idom. Ele tuanga ieda Dinaba.

³³ Be Bela imate ga kus ta Iobap, gergeu ton Sera ngan tuanga Bosra, ibada imul ta iuot maron kapei.

³⁴ Be Iobap imate ga kus ta Usam, eaba ede Teman aea, ibada imul ta iuot maron kapei.

³⁵ Be Usam imate ga kus ta Adat, gergeu ton Bedat, ibada imul ta iuot maron kapei. Adat toa oa ila ngan tibur kapei Moap ta iparau pagid Midian ta iasal gid. Ele tuanga ieda Avit.

³⁶ Be Adat imate ga kus ta eaba ede ieda Samla ngan tuanga Masreka ibada imul ta iuot maron kapei.

³⁷ Be Samla imate ga kus ta eaba ede ieda Saul ibada imul ta iuot maron kapei. Ele tuanga Reobot, boloma ngan eau kapei Iupretis.

³⁸ Be Saul imate ga kus ta Balanan, gergeu ton Akbor, ibada imul ta iuot maron kapei.

³⁹ Be Balanan, gergeu ton Akbor, imate ga kus ta Adar ibada imul ta iuot maron kapei. Ele tuanga ieda Pau. Iadaoa ieda Meetabel, gergeu taine ton Matret. Be Matret ei Mesaap ele gergeu taine.

⁴⁰ Gid madidnga ngan gid iaoa keledede pan Iso timadid ga timugamuga ngan gid lum keledede keledede, be tila timado ngan gid keledede keledede ad tano. Gid madidnga toa ne edad ga bedane:

Timna ga Alva ga Ietet ⁴¹ ga Oolibama ga Ela ga Pinon ⁴² ga Kenas ga Teman ga Mipsar ⁴³ ga Makdiel ga Iram. Gid madidnga toa ne timadid ga timugamuga ngan gid panua Idom ad, ngan gid keledede keledede led tuanga ga ad tano.

Eiua Iso aea titnga. Ei gid panua Idom tibud.

Iosep itar kapepei lolod paeamao ngan ei

37 Iakop imamado Kenan ngan tibur toa itama Aisak imamado ngan mugaeai.

² Gid gergeru arangaranga ton Iakop ad titnga ga bedane:

Iosep ei iriau, aea rai sangaul ede igegea lima ga rua. Ei gisingada gid gergeru arangaranga togid itama iadadaoa, Bila ga Silpa, tila timariala ngan gid sipsip ga meme. Be Iosep ipalongo itama ngan itar kapepei led kadonga paeamao.

³ Israel ikimkim Iosep kapei ta ele kimnga toa ne isasal ele kimnga ngan ele gergeru padengada. Ikim Iosep kapei toa bedaoa ngansa itna ipopo ei ngan ei eaba kapei tau. Tota ikado ele pononga mamarae toa aea sogonga kemikemi oa ta ibada pan. ⁴ Ta Iosep itar kapepei tigera mambe tamad ikim ei kapei, be gid tau mao. Tota lolod paeamao ngan ei, ta irangrang ngan tikado posanga eta kemi pan mao.

⁵ Be ado ede Iosep ianun ta ininipu pagid itar kapepei ngan. Gid tilongo ngan ianun toa oa, ta lolod paeamao pan kapei tau. ⁶ Be Iosep ininipu pagid bedane, "Alongo anunug ga oaine: ⁷ Ega, gita takaukau gid wit aea tulua dadangai. Be mole mao, gau leg tulua idae imadid tutui, be gimi lemi tulua tibalil ngan gau leg ta tidol laborad ga isulug tanoelai boloma ngan gau leg."

⁸ Itar kapepei tilongo bedane ta tikeo, "Eao oangga ot maron kapei ngan gai, ta gai adio eao bagemeai na?" Tota itar kapepei lolod paeamao ga paeamao tau ngan ei, ngansa ininipu pagid ngan ianun toa bedaoa.

⁹ Idio ta ianun pade ta ininipu pagid itar kapepei bedane, "Ega, gau anunug pade ta mole mao nagera ado ga taiko ga gigima sangaul igegea ede tikor aed ga tidol laborad ga isulug tanoelai pagau."

¹⁰ Iosep ininipu pan itama toman ngan itar kapepei ngan ianun toa oa, be itama idaba ei ta ikeo, "Anunum ne madongan? Eao oangga gaingada tnam ga am kapepei anam akor aemai ta adol laboramai ga isulug tanoelai pago na?" ¹¹ †Tota Iosep itar kapepei lolod paeamao ngan ei, be itama imata nanan posanga toa ne.

Iosep ila iman paeaeanga sapaeen pagid Isip

¹² Be ado ede Iosep itar kapepei tila ngan tibur ede boloma ngan tuanga Sekem ngan ilonga tibur aea purup kemikemi ta led sipsip tianean. ¹³ Ta Israel ikeo pan Iosep bedane, "Tadim kapepei tila ngan tibur ede boloma ngan tuanga Sekem ngan ilonga tibur kemikemi ngan gid sipsip tian purup. Gau nakim eao la pagid."

Ta Iosep ikeo, "Goibe. Gau ga nala."

¹⁴ Tota Israel ikeo pan bedane, "La gera am kapepei ga leda sipsip, timamado kemi, mao madongan? Eao gera ga kus ta eabalan posanga ga inam pagau." Tota isula Iosep ga ila.

† 37.11 PA 7.9

Iosep itnan itama ngan dubu kapei ngan tibur Ebron ta ila iuot ngan tuanga Sekem. ¹⁵ Ei ilalala ngan tibur toa oa, be eaba ede iuot pan ta igera mambe ibuobuo ngan edap ta ibeta ei, "Eao iloilo saoa?"

¹⁶ Ta Iosep ikeo, "Gau nailoilo tadig kapepei. Gid tibada led sipsip ga tila ngan tibur isaoa? Eao oatai pade?"

¹⁷ Ta eaba toa oa ikeo, "Gid titnan tibur toa ne ta nalongo tikeo ga tila ngan tuanga Dotan."

Tota Iosep inasi itar kapepei ta ila boloma ngan tuanga Dotan, ta igera gid timamado aluai tede. ¹⁸ Gid tigera mambe ei ilalala aluai tede maitne, be mugaeai ngan ipaboloma gid, tirau posanga ngan pamatenga ei.

¹⁹ Ta tiposa pol ngan gid bedane, "Ega, eaba toa ianun somisomi ta inama. ²⁰ Alongo! Kemi ngan tarau ei ga imate, ta tatado ipat ga idudunga ngan baba eta. Ga kus ta takeo ga, 'Masilau saksak ede ian ei.' Toa bedaoa ta tagera ianun toa ininipu ngan oa iuot madongan."

²¹ Be Ruben ilongo mambe itar kakakau tiposa toa bedaoa, ta uangga ibada ei mulian pagid bagedeai. Ta ikeo, "Tarau ei ga imate mao. ²² Tatado ei ga idudunga ngan eau aea baba ga eko, ngan tibur modamodanga toa ne. Be tapaeabu ngan ei mao." Ruben ikado posanga toa ne ngansa uangga ibada Iosep mulian pagid bagedeai ta ibada ei ga iluai mulian pan itama.

²³ Io, Iosep iuot pagid itar kapepei ga kus ta tiluku ei ta titil ele pononga mamarae toa aea sogonga kemikemi oa. ²⁴ Ga kus ta titado ei ga idudunga ngan eau aea baba toa oa. Be baba toa oa mamasa.

²⁵ Ga kus ta tidio timado ga tianean, be mole mao matad idae ta tigera panua iaoa ede Ismael ad tilalala ga tinam toman ngan led kamel. Gid titnan tibur Gileat ga tinam ta tiuangga tila Isip ngan panua tiuolol led danga sisid. Led tulua toa kamel paodeai oa iuon ngan bude kemikemi dibala aea, ga danga padengada iuad kemikemi, ga abei mer itekea.

²⁶ Be Iuda ikeo pagid itar kapepei ga aea kakakau bedane, "Oangga tarau ei ga imate, be tapamumul ising, eine kadonga toa ne ga ilua gita madongan?"

²⁷ Alongo! Kemi ngan tadol ei ga idae pagid Ismael bagedeai ta tiuol ei ga iman led paeaeanga sapaeen. Be tarau ei ga imate mao. Ngansa ei gita ada kakau ga gita sing kelede." Ta Iuda itar kapepei ga aea kakakau tinasi ele posanga.

²⁸ ††Tota gid panua oalo ad toa led tuanga ipu Midian ‡ oa tinama tiuot. Be Iosep itar kapepei tidada ei babaeai ga idae, ta tidol ei ga idae pagid Ismael toa oa bagedeai, ta tiuol ei ngan pat silva sangaul rua. Ta tibada ei ga ila Isip.

²⁹ Idio ta Ruben iluai mulian babaeai, be ikakrik ngansa igera Iosep mao. Ta ilolo isat ga itaka ele pononga mulian. ³⁰ Ta iluai ga ila pagid itar kakakau ta ikeo, "Ada kakau eoa mao! Eine ga nakado mado?"

†† 37.28 PA 7.9 ‡ Gid panua iaoa ga rua ne Ismael ga Midian, mugaeai gid mambe alu kelede. Tota ngan posanga Ibru, tagera tiuato edad Midian ngan lain toa ne ga ngan lain 36 pade.

³¹ Tota tipamate meme ede ta tibada ising ta tigasi Iosep ele pononga mamarae ga idudunga ngan. ³² Ta tibada pononga mamarae toa aea sogonga kemikemi oa ga ila pan tamad ta tikeo, "Gai alalala ngan tibur ede, be aot ngan danga ga oaine. Gera kemi. Kado natum ele pononga mamarae."

³³ Ta tamad igera ga iuatai ngan ta ikeo, "Tautaunga. Eine natug ele pononga mamarae! Kado masilau saksak eta ipaeabu ngan Iosep ga imate."

³⁴ Tota Iakop ilolo isat kapei ta itaka ele pononga mulian ta ikado mok lolo isat aea. Be ado ga ado itangtang ngan inat irangrang ngan taiko busa. ³⁵ Ele gergeu arangaranga ga taine toa ngada oa tila pan ta titoba ngan pamusnga ei, be ei itin ngan mao. Ta ikeo, "Gau ga natangtang ngan ei ga irangrang ngan namate ta nala pan ngan tibur togid panua matemate." Tota itama itang kapei tau ngan ei.

³⁶ Be gid panua Midian toa oa tibada Iosep ga ila Isip ta tidol ei ga idae pan madidnga kapei ede ibageai ieda Potipa, ta iuol ei ga iman ele paeaeanga sapaeang. Potipa toa, ei madidnga ede ngan gid panua paraunga ad, be imariala ngan luma ton maron kapei Isip aea.

Tamar ipakaka Iuda

38 Ngan ado toaiua, Iuda itnan itar kapeipei ga aea kakakau ta ila igera iarea ede ieda Ira ngan tuanga Adulam, ta idio imado pan toa eoa. ² Toa eoa Iuda igera taine ede Kenan aea toa itama ieda Sua. Ta iuai ei ta ieno toman ngan ei. ³ Idio ta iapa ta ipopo gergeu aranga ede. Ta Iuda iuato ieda Er. ⁴ Idio ga muriai ta iapa pade ta ipopo gergeu aranga ede ieda Onan. ⁵ Ga kus ta ipopo gergeu aranga ede pade ta iuato ieda Sela. Iuda imamado ngan tuanga Kesip, be iadaoa ipopo Sela.

⁶ Iuda ele gergeu tidae kapeipei, ta ibada taine ede ieda Tamar ga iman ele gergeu lautabe Er iadaoa. ⁷ Be Iuda ele gergeu lautabe Er ele kadonga paeamao tau *MARON* imatai, ta *MARON* irau ei ga imate.

⁸ Ga kus ta Iuda ikeo pan Onan bedane, "Eao nasi gita alu toa ne leda nasinga ta la eno toman ngan tadim kapei iadaoa, ta gimirua apapot tadim kapei ele gergeu eta. Toa bedaoa ta iaoa kelede pan tadim kapei irangrang ngan kus mao." ⁹ Be Onan iuatai, oangga ipapot gergeu ton itar kapei, gergeu toa oa ga ei ton mao. Ta somisomi oangga gisirua tieno, ilongean isul ga itoki ga isulug tanoelai. Ngan kado ta ipapot itar kapei ele gergeu. ¹⁰ Ele kadonga toa oa paeamao tau *MARON* imatai. Tota irau ei pade ga imate.

¹¹ Ga kus ta Iuda ikeo pan ilaoa taine Tamar bedane, "Eao man asape na. Tota luago mulian tamam ele lumaeai ge. Oangga muriai, natug Sela idae kapei, ta gimirua aoai." Iuda ikado posanga sapaeang toa bedaoa ngansa imataud. Ngan kado ta Sela pade imate mambe itar kapeipei. Tota Tamar iluai mulian itama ele lumaeai ta idio imado toa eoa.

¹² Be mole tede ga kus ta Iuda iadaoa imate pade. (Iadaoa toa ei gergeu taine ton Sua.) Idio ta Iuda

ipasala ele madonga lolo isat aea ga kus, ta ila ngan tuanga Timna ngan geranga gid panua toa tiketket ele sipsip launid. Be iarea Ira, eaba Adulam aea, ila toman ngan ei.

¹³ Be Tamar ilongo gid panua tikeo pan bedane, "Ega, laoam patautene ila ngan tuanga Timna ngan ketnga ele sipsip launid." ¹⁴ Be Tamar igera mambe Sela ei kapei na, be Iuda ipaoai gisirua mao. Tota Tamar itil ele danga sisid mok aea ta ipamumul imata ngan malo kakauede, mambe gid taine edap ad tikakado. Ga kus ta idio imado edap iaoai boloma ngan tuanga Enaim. Tuanga toa oa ienono rabu ngan edap ila ngan tuanga Timna.

¹⁵ Be Iuda ilalala ga inam ta iadi mambe ei taine ede edap aea ngansa ipamumul imata. ¹⁶ Tota Iuda ila pan toa edap isaleai oa, ta ikeo, "Nam gitarua taeno." Be ei iuatai mao mambe taine toa oa, ei ilaoa taine.

Ta taine ibeta ei, "Be eao ga bada saoa pagau ta gitarua taeno."

¹⁷ Ta ikeo, "Gau ga naeabalan leg meme daenga pau eta ga ilat pago."

Ta taine toa oa ikeo, "Goibe, be eao manta bada danga eta pagau iman kilala ngan am gigi pagau, ta oangga lem meme inam iuot pagau ga kus, eine ga naeabalan lem danga iluai mulian."

¹⁸ Ta Iuda ikeo, "Eine ga nabada saoa pago iman kilala ngan ag gigi?"

Ta ikeo, "Eao bada lem toto lalalanga aea toa ienono bagemeai ga am namer toman ngan aea oaro toa ienono gagalimeai, ta longean ga inam pagau bua." Tota Iuda ibada gid danga toa oa ga ila pan ta ieno toman ngan ei. Ta Tamar iapa. ¹⁹ Tamar itnan ei ga ila ga kus ta itil malo kakauede toa imatai oa, ta idol mulian ele danga sisid mok aea.

²⁰ Idio ta Iuda ibada meme daenga pau ede ga idae iarea toa eaba Adulam aea ibageai, ta isula ei ga ila ngan badanga mulian aea namer ga toto lalalanga aea toa ibada pan taine. Be ei iloilo taine toa oa ga mao. ²¹ Ta ibeta gid arangaranga toa eoa bedane, "Taine edap aea sida, toa imamado edap iaoai boloma ngan tuanga Enaim?"

Be tikeo pan bedane, "Taine eta edap aea imamado nene mao."

²² Tota iluai mulian pan Iuda ta ikeo, "Gau nagera taine toa oa mao, be gid panua tuangai ad tikeo ga taine eta edap aea imamado toa eoa mao."

²³ Ta Iuda ikeo, "Goibe, gid danga oa idio pan. Tailoilo ei pade mao. Ngan kado ta panua tinging ngan gita. Ega, nanasi tutui leg posanga ta naeabalan meme ga ila pan, be eao ot ngan ei mao."

²⁴ Io, taiko tol ila ga kus ta panua tipalongo Iuda bedane, "Ega, laoam taine Tamar ikado arala ta iapa."

Ta Iuda ikeo, "Abada ei ga inam ta tanono ei ngan dinga ga imate."

²⁵ Idio ta tibada Tamar ga iuot, be ei ibada gid danga sisid toa iman kilala ngan Iuda aea gigi ta iabalan ga ila pan Iuda toman ngan posanga bedane, "Gau apag pan eaba toa ibada danga sisid ga nene pagau. Gera

kemi. Namer toa ne toman ngan aea oaro ga toto lalalanga aea ne ton sai?"

²⁶ Iuda igera ta iuatai ngan ta ikeo, "Ei itutui. Be gau nakado kadonga paeamao, ngansa napaoai ei toman ngan natug Sela mao." Tota Iuda ieno toman ngan ei pade mao.

²⁷ Idio ta Tamar imata boloma ngan poponga ta tigera mambe gergeu ninnga boge rua tienono iapai.

²⁸ Ei iuangga ipopo gid, be gergeu ede ibage iuot, ta taine papoponga aea ikaukau ibage ngan oaro singsingia ede ta ikeo, "Gergeu toa ne imuga." ²⁹ Be mole mao, idada ibage ga iluai mulian, ta itar kapei imuga ga iuot. Ta taine toa oa ikeo, "Madongan? Eao purusus ga ot na?" Ta iuato ieda Peres †. ³⁰ Ga kus ta itar kakau iuot, be oaro singsingia ienono ibageai. Ta iuato ieda Sera ††.

Potipa iadaoa isol Iosep ngan posanga

39 Be gid Ismael tibada Iosep ga ila Isip, ta Potipa toa eaba Isip aea oa, iuol ei ga iman ele paeaeanga sapaeana. Potipa ei madidnga ede ngan gid panua paraunga ad, be imariala ngan luma ton maron kapei Isip aea.

² Be *MARON* Deo imamado toman ngan Iosep ta ikado ga ele naurata toa ngada oa iuot kemikemi. Iosep ibokoboko aea maron Isip aea ele lumaeai, ³ ta aea maron igera mambe *MARON* Deo imamado toman ngan Iosep, ta saoa naurata toa ienono Iosep ibageai oa, *MARON* Deo ikado ga iuot kemikemi. ⁴ Tota eaba toa oa ilolo marum ngan Iosep, ta idol ei ga iman ele aluagau. Ei idol Iosep ta imariala ngan ele luma, ta ele danga sisid toa ngada oa idae Iosep ibageai. ⁵ Tota ngan ado toaiua ga ila, *MARON* Deo ikado kemi tau ngan eaba toa Isip aea oa ga ele panua, ngansa Iosep imamado toman ngan gid. *MARON* ikado kemi ngan ele danga toa ngada oa lumaeai ga dadangai pade. ⁶ Tota eaba toa oa idol Iosep ta imariala ngan ele danga toa ngada oa. Ele naurata toa ngada oa idae Iosep ibageai, tota ilolo ede ga ede ngan danga eta mao. Imamado ngan annga aea eannga kekelen.

Be Iosep ibebe kapei ga imata kemi. ⁷ Idio ga muriai, Iosep aea maron iadaoa ingale ei ta ikeo pan bedane, "Nam gitarua taeno."

⁸ Be Iosep ilongo mao, ta ikoli ele posanga bedane, "Ag maron idol gau ta namariala ngan danga toa ngada ne ele lumaeai. Tota ilolo ede ga ede ngan danga eta toa gau bagegeai ne mao. ⁹ Idol eaba eta pade ga imadid ga imuga ngan ele luma toa ne mao, gau kekelegau. Be idangadangan danga eta pagau mao, eao kekelego, ngansa eao iadaoa. Tota irangrang ngan nakado kadonga sat toa ne mao. Oangga nakado bedane, eine kadonga paeamao tau Deo imatai." ¹⁰ Be ado ga ado taine toa oa iparumrum Iosep ngan posanga, be ei ilongo ei mao, ga ieno toman ngan ei

mao, ga irangrang ngan imamado taine toa oa imatai mao pade.

¹¹ Be ado ede, Iosep idudunga lumaeai ngan kadonga ele naurata, be eaba eta pade imamado mao. ¹² Tota taine toa oa igikiran Iosep ele pononga mamarae ta ikeo, "Nam gitarua taeno!" Be Iosep ipiripiri ei ta itnan ele pononga mamarae ga idio ibageai, ta iaoa ga iuot ga ila.

¹³ Be taine toa oa igera mambe ei itnan ele pononga mamarae ga idio ibageai ga iaoa, ¹⁴ tota ibaba matua ga ila pagid paeaeanga arangaranga luma aea ta ikeo, "Agera! Adaoag ibada eaba Ibru aea toa ne ga inam pagita, be iuangga gai taine danga buligaliga! Ei idudunga ga inam pagau ta ikeo ga gairua aeno, be gau nangangar kapei. ¹⁵ Be ilongo gau nangangar ta itnan ele pononga mamarae ga idio pagau ta iaoa ga iuot ga ila."

¹⁶ Tota taine toa oa ikikisi Iosep ele pononga mamarae ga irangrang ngan Iosep aea maron iluai mulian ga inam ele lumaeai. ¹⁷ Inama iuot ga kus ta iadaoa ipalongo ei ngan kadonga toa oa bedane, "Paeaeanga Ibru aea toa eao bada ga inam leda lumaeai, ei inam pagau ta iuangga ikado kadonga arala ngan gau. ¹⁸ Be gau nangangar kapei, ta itnan ele pononga mamarae ga idio pagau, be ei iaoa ga iuot ga ila."

¹⁹ Io, Iosep aea maron ilongo iadaoa ele ninipunga ngan Iosep ele kadonga toa bedaoa, ta ilolo bake tau. ²⁰ Ta idol ei ga idudunga ngan luma panasnga aea. Ngan luma panasnga aea toa oa, tidoldol gid panua tikakado paeamao ngan maron kapei Isip aea.

Be ngan luma panasnga aea toa oa, ²¹ †† *MARON* Deo imamado toman ngan Iosep, ta ilolo isat ngan ei. Ta ikado ga madidnga ngan luma panasnga aea ilolo marum ngan Iosep ²² ta idol ei ga imariala ngan gid panua toa ngada oa luma panasnga aea iloleai. Ta ikeo ga naurata toa ngada oa ngan luma panasnga aea idae Iosep ibageai. ²³ Madidnga ngan luma panasnga aea imata ila ngan danga eta toa Iosep ibageai oa mao, ngansa *MARON* imamado toman ngan ei ta ikado ga ele naurata toa ngada oa iuot kemikemi.

Iosep ipaola panua rua anunud ipu

40 Idio ga muriai ta maron kapei togid Isip ele paeaeanga rua tikado kadonga paeamao ad maron imatai. Paeaeanga ede ele naurata ngan parerenga maron kapei aea oain. Be paeaeanga ede pade ele naurata ngan nononga maron kapei aea bret. ² Tota maron kapei ilolo bake pagisirua ³ ta idol gid ga tidio madidnga paraunga aea ibageai, ta ei idol gid ga tududunga ngan luma panasnga aea. Be luma panasnga aea toa oa eine Iosep pade imamado ngan. ⁴ Madidnga ibada naurata pan Iosep ngan luanga gisirua.

Tidio ngan luma panasnga aea mole tede ga kus, ⁵ ta bong ede maron kapei ele paeaeanga toa rua oa anunud toa luma panasnga aea iloleai oa. Be paeaeanga toa iparere maron kapei aea oain ianun

† Ngan posanga Ibru, edaeda Peresipu eine Ipurusus ga iuot.

†† Ngan posanga Ibru, edaeda Seraipu lalaede mambe posanga ga oaine: singsingia. ‡ 39.2 PA 7.9

†† 39.21 PA 7.9

ipu ede, be paeaeanga ede pade toa inonono maron kapei aea bret, ei ianun ipu ede pade.

⁶ Be gaisala ngan ado sae, Iosep igera gisirua matad kemi mao, mambe lolod ede ga ede. ⁷ Ta ibeta maron kapei ele paeaeanga rua toa gisingada timamado ngan luma panasnga aea oa bedane, "Ikamado ga matami imalai tau?"

⁸ Ta gisirua tikeo, "Gai anunumai, be eaba eta nene ngan paolanga anunumai ipu pagai mao."

Ta Iosep ikeo, "Deo kekelen irangrang ngan ipasolan gita ngan anunuda ipu. Be irangrang ngan aninipu pagau ngan pade?"

⁹ Tota eaba toa iboko ngan maron kapei aea oain ininipu pan Iosep bedane, "Ngan anunug nagera oaroaro oain ¹⁰ ibogaboga tol ienono. Mole mao ilaun papau iuot, ta ipur iuot, ga kus ta nagera itautau iuot ta iblabla. ¹¹ Maron kapei aea loba ienono bagegeai ta nabada oain itautau toa oa ta nabib ga isul idudunga ngan maron kapei aea loba. Ga kus ta nabada loba ga ila pan maron kapei."

¹² Ta Iosep ikeo, "Anunum ipu ga bedane: Gid oain ibogaboga tol, eine ado tol. ¹³ Be oangga ado tol kus, eine maron kapei ga ilongean go ta tnan luma panasnga aea, ta idol go mulian ngan lem naurata ngan badanga oain ga ila pan, mambe mugaeai eao kakado. ¹⁴ Be oangga eao la ta mado kemi, irangrang ngan matam nanan gau pade? Nakim eao lolom isat ngan gau ta keo pan maron kapei ta ilongean gau ta natnan luma panasnga aea toa ne. ¹⁵ Ngansa mugaeai namamado ngan tano togai Ibru, be panua tipaeaoa gau ga nanama nene. Be nene pade, leg idil eta paeamao mao. Tidol gau sapaeang ga nadudunga ngan luma panasnga aea."

¹⁶ Io, eaba ede pade toa iboko ngan maron kapei aea bret, igera mambe Iosep ipaola iuae ianun ipu kemi, ta ikeo pan Iosep bedane, "Gau pade anunug, be mole mao nagera karei tol iuon ngan bret ienono gadae ngan laborag. ¹⁷ Ngan karei toa gadae oa, nagera bret kemikemi imata ede ga ede mambe maron kapei ikimkim. Be gid man tinam tianean bret toa laborageai oa."

¹⁸ Ta Iosep ikeo, "Anunum ipu ga bedane: Karei tol eine ado tol. ¹⁹ Be oangga ado tol kus, eine maron kapei ga ibada go ga ot ta ikeo pagid panua ta tiket gagalim ga put, ta tipakantutu patim ga idae ngan abei. Ta gid man ga tinam tianean patim."

²⁰ Io, ado tol ila ga kus ta maron kapei ikado eaneannga kapei ngan aea poponga, ta ibaba ele madidnga busa ga tinam. Tota maron kapei ilongean panua toa rua oa ta titnan luma panasnga aea, ta ipamadid gisirua toa ele madidnga matadeai. ²¹ Ta idol eaba toa ibabada aea oain pan ta iluai mulian ngan ele naurata. ²² Be eaba toa iboko ngan aea bret, maron kapei ikeo pagid ele panua ta tipakantutu ipat ga idae ngan abei. Danga toa ne iuot lalaede mambe Iosep ipaola anunud ipu pagisirua ngan.

²³ Be eaba toa ibabada oain pan maron kapei, imata nanan Iosep pade mao. Imata sapian ei.

Iosep ipaola maron kapei togid Isip ianun ipu

41 Rai rua ila ga kus ta maron kapei togid Isip ieno ga ianun. Ta ngan ianun, igera mambe ei imadmadid eau Nail isaleai. ² Be mole mao igera bulmakao lima ga rua titubtub ga matad kemikemi, titnan eau ga tidae. Ta tianean purup boloma eau isaleai. ³ Ga kus ta igera bulmakao lima ga rua pade, be gid tipegepege ga matad papaeamao. Gid titnan eau Nail ga tidae, ta tila timadid boloma ngan gid bulmakao toa padengada eau isaleai. ⁴ Be gid bulmakao toa pegepege ga matad papaeamao oa tian gid bulmakao toa matad kemikemi oa ta tison gid ga kus. Maron kapei ianun toa bedaoa ga kus ta idae.

⁵ Idio ta ieno pade ga ianun, be mole mao igera wit itautau lima ga rua kemikemi ga titub kapeipei. Gid tiparapara ga tidae ngan wit iboga kelede. ⁶ Ga kus ta igera wit itautau lima ga rua pade, be gid titub kapei mao, ngansa namule oanaoana † inono gid ga timalai. ⁷ Be gid wit itautau toa titub mao oa tian gid wit itautau toa titubtub ga matad kemikemi oa ta tison gid ga kus. Maron kapei ianun toa bedaoa ga kus ta idae. Ta iuatai mambe ei ianun.

⁸ † Be gaisala ngan ado sae maron kapei ilolo ede ga ede ta ibaba gid panua oatainga ad ga gid panua borou ad toa ngada oa ga tinam pan, ta ipalongo gid ngan ianun. Be eaba eta irangrang ngan ipaola ianun ipu pan mao.

⁹ Be eaba toa iparere maron kapei aea oain ikeo bedane, "Labone, matag nanan leg kadonga sat ede. ¹⁰ Mugaeai eao lolom bake pagai lem paeaeanga ta eao dol gau ga nadudunga ngan luma panasnga aea toman ngan lem paeaeanga toa inonono am bret. Gairua amado ngan luma panasnga aea pan madidnga paraunga aea ibageai. ¹¹ Be bong ede gairua anunumai. Be anunumai toa oa lalaede mao. Ei ianun ipu ede pade, gau anunug ipu ede pade. ¹² Be eaba iri- au ede Ibru aea imamado toman ngan gai ngan luma panasnga aea. Ei paeaeanga ton madidnga paraunga aea. Gairua aninipu pan ngan anunumai, ta ipaola anunumai ipu kelede kelede pagai. ¹³ Ta danga toa ngada oa iuot lalaede mambe ipaola pagai ngan. Gau nabada mulian leg naurata. Be eaba ede pade tipakantutu ipat ga idae ngan abei."

¹⁴ Io, Maron kapei ilongo posanga toa ne ta isula ele paeaeanga ga tila ngan badanga Iosep ga inam pan. Ta manmanae tila ngan luma panasnga aea ta tibada Iosep ga iuot. Inin ei ga idol barikia pau ga kus ta tibatada ei ga ila maron kapei imatai.

¹⁵ Ta maron kapei ikeo pan Iosep bedane, "Gau anunug, be eaba eta irangrang ngan ipaola anunug ipu pagau mao. Be nalongo panua tiposaposa ngan eao ta tikeo ga oangga eao longo panua anunud, eao rangrang ngan paola anunud ipu pagid."

† Ngan posanga Ibru namule oanaoanaeine namule toa ilele ado ele parangai ga inam. Tikeo bedaoa ngansa tibur modamodanga toa ado ele parangai ngan tibur Isip eine oanaoana tau. †† 41.8 Dan 2.2

¹⁶ Ta Iosep ikoli ele posanga bedane, "Gau narangrang mao. Be Deo irangrang ngan ipaola tutui anumum ipu pago ta ipatarui lolom."

¹⁷ Ta maron kapei ikeo pan Iosep bedane, "Ngan anumug gau namadmadid eau Nail isaleai, ¹⁸ be mole mao nagera bulmakao lima ga rua titnan eau ga tidae. Gid titub kapepei ga matad kemikemi, be tianeane purup eau isaleai. ¹⁹ Ga kus ta nagera bulmakao lima ga rua pade titnan eau ga tidae. Be tinid imogougou ga tipegepege, be matad papaeamao tau. Ngan tibur toa ngada ne Isip, nagera bulmakao eta paeamao toa bedaoa mao. ²⁰ Be gid bulmakao toa pegepege oa tian gid bulmakao toa titubtub oa ta tison gid ga kus. ²¹ Io, tian ga kus, be imata mambe tian mao, ngansa gid tipegepege maitne, mambe mugaeai. Anunug toa bedaoa ga kus ta nadae.

²² "Be anumug pade ta mole mao nagera wit itautau lima ga rua tipara ga tidae ngan wit iboga kelede. Wit itautau toa oa kemikemi ga titub kapepei. ²³ Ga kus ta nagera wit itautau lima ga rua pade, be titub kapei mao ngansa namule oanaoana inono gid ga timalai. ²⁴ Be gid wit itautau toa gereirei oa tian gid wit itautau kemikemi ta tison gid ga kus. Gau napalongo gid panua borou ad ngan anumug toa ne, be eta ngan gid irangrang ngan ipaola anumug ipu pagau mao."

²⁵ Ta Iosep ikeo pan maron kapei bedane, "Anunum toa rua ne ipu kelede. Deo uangga ipasolan eao ngan danga ei uangga ikado. ²⁶ Gid bulmakao kemikemi lima ga rua, ga gid wit itautau kemikemi lima ga rua, gid mambe rai lima ga rua. Anunum toa rua ne tiposa ngan danga kelede. ²⁷ Be gid bulmakao pegepege ga matad papaeamao lima ga rua toa tiuot muriai ga gid wit itautau gereirei lima ga rua toa namule oanaoana inono gid, gid mambe rai lima ga rua sapanga aea.

²⁸ "Eine mambe nakeo pago ngan. Deo ipasolan eao ngan danga kapei toa uangga ikado. ²⁹ Ega, irangrang ngan rai lima ga rua, annga dadangai ga iuot kapei tau ngan tibur Isip. ³⁰ Be muriai ngan rai toa kemikemi oa, sapanga kapei ga iuot ga irangrang ngan rai lima ga rua pade. Ta panua ga matad sapian gid rai kemikemi, ngansa sapanga ga ipaeabu ngan ada tano. ³¹ Panua ga matad nanan gid rai kemikemi pade mao, ngansa sapanga toa oa ga iuot paeamao tau.

³² Anunum toa oa iuot parua bedaoa ngansa Deo irau ele posanga ngan ga kus, ta irangrang ngan ipul pade mao. Deo ga ikado patautene.

³³ "Tota kemi ngan eao dol eaba eta toa ele oatainga kapei ga ilolo iuatai ta imadid ga mugamuga ngan tibur kapei Isip. ³⁴ Ga pade, kemi ngan eao dol gid madidnga ta timugamuga ngan tibur kelede kelede Isip. Gid madidnga toa oa ga tibaba annga itautau ngan gid rai lima ga rua toa kemikemi ne, ta tipota ga iuot suknga lima. Ta tisiso suknga kelede ga iman takis ga ila pago. ³⁵ Kemi ngan lem madidnga tipaluplup gid annga ta tigor ngan gid rai toa kemikemi ne. Ta tibokoboko eao bagemeai ta tidoldol gid annga ngan luma annga aea ngan gid tuanga kelede kelede. ³⁶ Tota oangga rai lima ga rua sapanga aea iuot, gid panua

Isip ga tibaba annga toa gid madidnga tigor ga ienono. Toa bedaoa ta sapanga irangrang ngan ipamukuru gid panua ngan leda tibur toa ne mao."

Maron kapei idol Iosep ga iman madidnga kapei ta imugamuga ngan tibur Isip

³⁷ Maron kapei togid Isip ga gid ele madidnga tilongo Iosep ele posanga ta lolod kelede ngan. ³⁸ Ta maron kapei ikeo pagid ele madidnga bedane, "Gid deo timamado toman ngan eaba toa ne. Toa bedane ta irangrang ngan taot ngan eaba eta pade ngan kadonga naurata toa ne mao."

³⁹ Ga kus ta maron kapei ikeo pan Iosep bedane, "Deo ipasolan eao ngan gid danga toa ngada ne. Tota eaba eta pade ele oatainga kapei ga ilolo iuatai kemi mambe eao ne mao. ⁴⁰ †Eao ga ot madidnga kapei ngan gau leg luma. Be leg panua toa ngada ne manta tilongolongo lingem. Gau maron kapei, ta gau kekelegau namamado gadae ngan eao."

⁴¹ Ta maron kapei ikeo pan Iosep pade bedane, "Longo. Gau nadol eao ga ot madidnga kapei ngan tibur toa ngada ne Isip." ⁴² ††Ga kus ta maron kapei ipasu ibage igonga aea pato ta idol ga idae Iosep ibage igongai. Pato toa oa, maron kapei aea namer ienono ngan. Ga kus ta idol pononga kemi ngan Iosep, ta idol nagemgem gol ede ga idae igagaleai. ⁴³ Ngan ado toaiua ga ila, Iosep idaedae ngan maron kapei ele karis ede pade ta inasnasi maron kapei. Ta gid paeaeanga tiladlado ga timuga ngan ei ta tikeo pagid panua bedane, "Akor aemi!" Ngan kadonga toa bedaoa, maron kapei idol Iosep ga iman madidnga kapei tau ngan tibur Isip.

⁴⁴ Ta maron kapei ikeo pan Iosep bedane, "Gau maron kapei, nakeo bedane: Eaba eta Isip irangrang ngan ikado danga eta ngan ele kimnga mao. Manta ibeta eao bua." ⁴⁵ Ta maron kapei iuato Iosep ieda pau Sapat-Panea. Be ibada taine ede ga iman Iosep iadaoa. Taine toa oa ieda Asenat. Ei gergeu taine ton Potipera, eaba tenainga aea ede ngan tuanga On ‡. Tota Iosep ilalala alele ngan tibur Isip.

⁴⁶ Iosep aea rai sangaul tol, be maron kapei togid Isip idol ei ngan kadonga ele naurata. Ta Iosep itnan maron kapei ga idio ta ilalala ngan tibur toa ngada oa Isip. ⁴⁷ Ngan rai kemikemi lima ga rua, annga iuot kapei tau ngan tibur Isip. ⁴⁸ Tota ngan gid rai toa kemikemi oa Iosep igorgor gid annga busa. Ei igor gid annga dadanga aea ngan tuanga toa ngada oa Isip ta idoldol ngan gid luma annga aea boloma ngan gid tuanga kelede kelede. ⁴⁹ Annga toa Iosep igor oa, iuot busa tau, mambe riringa lab aea. Tota Iosep ikaput ngan annga aea oadenga, ngansa iuot busa tau.

⁵⁰ Gid rai sapanga aea iuot maitne, be Iosep iadaoa Asenat ipopo Iosep ele gergeu arangaranga rua. (Asenat toa ei gergeu taine ton Potipera, eaba tenainga aea ngan tuanga On.) ⁵¹ Ta Iosep ikeo, "Deo ilua gau ta matag sapian ag kadonga kulupu ga gid iaoga kelede

† 41.40 PA 7.10 †† 41.42 Dan 5.29 ‡ Tuanga Onieda ngan posanga Grik eine Eliopolis.

togau." Tota iuato ele gergeu lautabe ieda Manase †.
⁵² Ga kus ta Iosep ikeo, "Deo ikado ga napapot gergeu, ga leg naurata iuot kemikemi ngan tibur toa nabada ieieinga ngan ne." Ta iuato ele gergeu atange ieda Epraim ††.

⁵³ Idio ta tibur Isip aea rai kemikemi lima ga rua kus.
⁵⁴ †Ta rai lima ga rua sapanga aea iuot, lalaede mambe Iosep ikeo ngan. Sapanga toa oa ipakaranga gid alu toa ngada oa ad tano. Be ngan tibur Isip, annga ienono. ⁵⁵ ††Idio ta sapanga iuot ngan tibur Isip pade. Ta gid panua titang ga ila pan maron kapei ngan annga. Ta maron kapei ikeo pagid panua Isip toa ngada oa bedane, "Ala pan Iosep ta anasi saoa posanga ikeo pagimi ngan."

⁵⁶ Idio ta sapanga iuot paeamao tau ngan tibur Isip, ta Iosep ipokaka gid luma annga aea, ta gid panua Isip tiuolol ad annga. ⁵⁷ Ta gid alu padengada tinam Isip ngan olnga ad annga pan Iosep, ngansa sapanga paeamao ipakaranga tibur toa ngada oa tanoelai.

Iosep itar kapeipei tinam Isip ngan olnga ad annga

42 Be Iakop ilongo posanga ngan annga ienono Isip ta ikeo pagid ele gergeu arangaranga bedane, "Ikamado ga matami inonono pol ngan gimi ga amamado sapaeen? ² ††Ega, nalongo mambe annga ienono Isip. Tota gimi ala ta aol ada annga etangada. Toa bedaoa ta tamado kemi be tamate ngan pitoro mao."

³ Tota Iosep itar kapeipei sangaul tidae ga tila Isip ngan olnga ad annga. ⁴ Be Iakop isula Iosep itar kakau Benjamin ga ila toman ngan gid mao, ngansa imataud. Ngan kado ta danga eta ipaeabu ngan ei. ⁵ Tota Israel ele gergeu pade tila Isip ngan olnga ad annga toman ngan gid panua busa, ngansa sapanga toa oa iuot ngan tibur Kenan pade.

⁶ Be Iosep ei madidnga kapei ngan tibur Isip, ta gid panua toa ngada oa tilagalaga pan ngan olnga ad annga. Tota Iosep itar kapeipei tinam tiuot pan, ta tikor aed ga tidol laborad ga isulug tanoelai boloma pan. ⁷ Be Iosep igera itar kapeipei, ta manmanae iuatai ngan gid. Be iposaposa pagid mambe iuatai ngan gid mao. Ta iposa malmal pagid ta ikeo, "Gimi sida ami?"

Ta tikeo, "Gai Kenan amai. Be gai akeo ga aol amai annga."

⁸ Iosep iuatai ngan itar kapeipei, be gid tiuatai ngan ei mao. ⁹ †††Tota Iosep imata nanan ianun ngan gid mugaeai, ngan tidol laborad ga isulug pan. Ta ikeo pagid bedane, "Gimi panua papaeamao, aoangga anama atalelean lemai tibur kapei ne. Gimi ailoiilo gid tibur toa panua timariala ngan kemi mao."

¹⁰ Ta tikeo, "Maron, eine mao. Gai lem paeaeanga, anama ngan olnga annga. ¹¹ Gai toa ngada ne eaba

kelede ele gergeu. Gai lem paeaeanga, posanga tau-taunga amai. Gai atalelean lemi tibur kapei ne mao."

¹² Be Iosep ikeo pagid, "Eine mao. Gid tibur togai, toa panua timariala ngan kemi mao, tota anama atalelean."

¹³ Ta tikeo, "Maron, gai panua sangaul igegea rua ngan iaoa kelede. Gai gergeu ton eaba kelede imamado Kenan. Amai ketnga tud ta imamado pan tamamai, be amai kakau ede pade isusu ga ila o."

¹⁴ Be Iosep ikeo, "Eine mambe nakeo pagimi, gimi anama atalelean lemai tibur kapei! ¹⁵ Gau ga natoba gimi ga bedane: Naposa tautaunga ngan maron kapei togid Isip ieda, manta ami ketnga tud inama nene. Oangga mao, irangrang ngan atnan tibur toa ne mao.

¹⁶ Gimi asula eaba eta ngan gimi ta ila ibada ami ketnga tud ga inama. Be gimi padengada ga adio amado ngan luma panasnga aea ga irangrang ngan gai aoatai tutui ngan gimi: aposa tutui, mao apakaka. Be oangga gai aoatai mambe gimi apakaka, naposa tautaunga ngan maron kapei togid Isip ieda bedane: Gimi anama atalelean lemai tibur kapei, ta gimi ga abada panasnga ngan." ¹⁷ Tota Iosep idol gid ga tidudunga ngan luma panasnga aea, irangrang ngan ado tol.

¹⁸ Ngan ado tol aea Iosep ikeo pagid bedane, "Oangga akeo ga amado kemi, manta alongo ngan leg posanga ga oaine. Ngansa gau nalolon ngan Deo.

¹⁹ Oangga gimi panua posanga tautaunga ami, atnan eaba eta ngan gimi ta idio ngan luma panasnga aea, be gimi padengada abada annga ga ila lemi tuangai pagid sobosobomi toa pitoreagid. ²⁰ Be manta abada ami ketnga tud ga inam pagau. Toa bedaoa ta naoatai mambe lemi posanga tautaunga, ta irangrang ngan napamate gimi mao." Io, tota tilongo ngan ele posanga toa oa.

²¹ Be tiposa pol ngan gid bedane, "Tautaunga, gita leda idil paeamao toa mugaeai takado ngan ada kakau, ta ngan ipu toaine danga kulupu toa ne iuot ngan gita. Matada nanan ei itangtang ga iansaban gita ngan luanga ei, be gita talongo ei mao. Tota labone kadonga paeamao toa ne iuot ngan gita."

²² †††Ta Ruben ikeo, "Ngan ado toaiua, nakeo pagimi ngan akado kadonga sat ngan ada kakau toa oa mao, be gimi alongo gau mao. Ega, labone tabada panasnga paeamao ngan ele matenga." ²³ Iosep itar kapeipei tiposaposa Ibru, be tiuatai mao mambe Iosep ilongolongo led posanga. Ngansa somisomi Iosep ikado posanga Isip ga ila pagid, be eaba ede pade ipul ele posanga ga ila ngan posanga Ibru.

²⁴ Tota Iosep ipul imur pagid, ta itang. Itang ga kus ta iluai mulian ta iposa pade pagid. Ta ikeo pagid paeaeanga ngan tiluku Simeon, ta ngan gid matad tiaud ei.

Iosep itar kapeipei tiluagid mulian Kenan

²⁵ Idio ta Iosep ikeo pagid ele paeaeanga ta tinonoi wit ga idudunga ngan itar kapeipei led samare toman

† Ngan posanga Ibru, edaeda Manaseitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: Matag sapian. †† Ngan posanga Ibru, edaeda Epraimitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: Ikado ga napapot gergeu, ga leg naurata iuot kemikemi. ‡ 41.54 PA 7.11 †† 41.55 Ins 2.5 †† 42.2 PA 7.12 ††† 42.9 OM 37.5-10

‡‡‡ 42.22 OM 37.21-22

ngan ad tamad lalalanga aea. Be ikeo ga tidol mulian gid keledede keledede led pat ga idudunga ngan led samare pade. Ele paeaeanga tikado toa bedaoa ga kus²⁶ ta itar kapeipei tidol led tulua ga idae donki ipaoeai ta tila.

²⁷ Tilalala ga edap irabuiai ta tidio tirau saupu ngan enonga bong toaiua. Be eaba ede ngan gid iuangga ipan ele donki aea annga ta ipokaka ele samare iaoa. Be mole mao igera ele pat ienono samare iloleai. ²⁸ Ta ikeo pagid aea kapeipei ga aea kakakau bedane, "Ega, tipalua leg pat! Ta ienono samare iloleai!"

Io, tilongo bedaoa ta tikakrik be timataud kapei tau. Ta tikeo pol ngan gid bedane, "Deo ikado mado ngan gita?"

²⁹ Be tila tiuot pan tamad Iakop ngan tibur Kenan ga kus ta tipalongo ei ngan danga toa ngada oa iuot pagid. Ta tikeo, ³⁰ "Madidnga kapei toa imugamuga ngan tibur toa oa, iposa malmal pagai ta isol gai ngan posanga mambe gai atalelean ele tibur kapei. ³¹ Be gai akoli ele posanga bedane, 'Gai panua posanga tau-taunga amai. Gai atalelean lem tibur kapei toa ne mao. ³² Gai panua sangaul igegea rua ngan iaoa keledede. Gai eaba keledede ele gergeu. Amai kakau ede isusu, be ketnga tud ta imamado pan tamamai ngan tibur Kenan.'

³³ "Ga kus ta madidnga kapei ikeo pagai pade bedane, 'Gau ga natoba gimi ga bedane ta naoatai, lemi posanga tautauanga, mao pakakanga. Manta atnan eaba eta ngan gimi ta idio pagau. Be gimi padengada abada annga ga ila pagid sobosobomi toa pitoreagid. ³⁴ Be manta abada ami ketnga tud ga inam pagau. Toa bedaoa ta naoatai lemi posanga tautauanga, be atalelean lemai tibur kapei ne mao. Akado bedaoa ga kus ta nalongean ami ede pade ga iluai mulian pagimi. Ga kus ta alalala alele ngan tibur isaoa gimi akim."

³⁵ Idio ta titok ad annga ga isulug lumaeai, be gid keledede keledede tigera led pat ienono led samare iloleai! Be tamad pade igera toa bedaoa ta gid toa ngada oa timataud kapei. ³⁶ Ta tamad Iakop ikeo pagid bedane, "Gimi akado ga naman aimara. Mugaeai Iosep isusu, ga kus ta Simeon pade isusu. Ta labone aoangga abada Benjamin ga itnan gau pade? Gid kadonga kulupulupu toa ngada ne iuotot ngan gau!"

³⁷ Be Ruben ikeo pan itama bedane, "Oangga nabada Benjamin ga iluai mulian pago mao, eine eao ga rangrang ngan rau leg gergeu arangaranga toa rua ne ga timate. Longean gau ta namariala ngan ei, ta gau ga nabada ei ga iluai mulian pago."

³⁸ Be Iakop ikeo, "Gau natug irangrang ngan ila toa eoa toman ngan gimi mao. Itar kapei imate, ta ei kekelen imamado. Gau eaba kapei tau, ta oangga danga eta ipaeabu ngan ei edapeai, eine gimi ga akado ga lolog iketi tau ta namate ga nala dengaeai."

Iosep itar kapeipei tibada Benjamin ga ila Isip

43 Be sapanga toa oa iuraura maitne ngan tibur Kenan. ² Idio ta wit toa mugaeai Israel ele gergeu tiuol ngan tibur Isip, tianean ga kus. Tota

tamad Israel ikeo pagid bedane, "Aluagimi ga ala ta aol ada annga etangada pade."

³ Be Iuda ikeo pan itama bedane, "Apa, gai akeo pagon ngan eaba toa oa ele posanga na. Ei ikado posanga matua tau pagai bedane ta ikeo, 'Oangga ami ketnga tud inama toman ngan gimi mao, eine irangrang ngan agera matag pade mao.' ⁴ Tota oangga eao longo ngan Benjamin inam toman ngan gai, eine gai ga ala aol am annga. ⁵ Be oangga eao longean ei ga inam toman ngan gai mao, gai ga ala mao. Ngansa eaba toa oa ikeo pagai bedane, 'Oangga ami ketnga tud inama toman ngan gimi mao, eine irangrang ngan gimi agera matag pade mao.'"

⁶ Ta Israel ikeo, "Ikamado ga akado paeamao ngan gau ta apalongo eaba toa oa ngan ami kakau ede pade imamado?"

⁷ Ta tikeo, "Eaba toa oa ibeta nanan gai ngan iaoa keledede togita ta ikeo, 'Tamami imamado maitne? Be ami kakau eta pade imamado?' Ta gai akolikoli ele betanga. Gai aotai mao mambe ei ga ikeo ga abada amai ketnga tud ga ila pade."

⁸ Ta Iuda ikeo pan itama Israel bedane, "Longean natum toa na ga inam toman ngan gau ta gaingada ala toa patautene. Toa bedaoa ta gitaingada leda gergeu tamate ngan pitoro mao, be tadio kemi. ⁹ Naposa tau-taunga, gau ga matag ikikisi ei, ta irangrang ngan danga eta ipaeabu ngan ei mao. Oangga nabada ei ga iluai mulian pago mao, idil paeamao toa ne ga ienono ngan gau somisomi ga ilalala ga ila. ¹⁰ Be oangga eao kado aea gerei ngan gai mao, eine gai arangrang ngan ala ga aluagai mulian parua na."

¹¹ Idio ta tamad Israel ikeo pagid bedane, "Oangga edap eta pade mao, akado ga bedane: Gimi abada danga kemikemi nene aea ga idudunga lemi samareai, ta iman tenainga ga ila pan eaba toa oa. Abada bude dibala aea, ga bon isul, ga danga padengada iuad kemikemi, ga abei mer itekea, ga abei itau-tau mambe angal ga salke. ¹² Be abada lemi pat ta apaluplup toman ngan pat mugaeai aea, ngansa manta akoli mulian pat toa tidol lemi samareai. Kado tibuobuo ta tipalua pat toa oa. ¹³ Abada ami ketnga tud ta ala pan eaba toa oa patautene. ¹⁴ Be kemi ngan Deo Matua Soke Tau ikado ga eaba toa oa ilolo isat ngan gimi, ta irangrang ngan ilongean Benjamin ga ami ede pade ta tiluagid mulian toman ngan gimi. Be oangga Deo ikeo ga naman aimara, eine ga naman aimara."

¹⁵ Tota tibada gid tenainga toman ngan led pat toa tipaluplup oa, ga tibada Benjamin pade ga tila. Tila manmanae ngan tibur Isip ta tila timadid Iosep imatai.

¹⁶ Iosep igera mambe gisingada Benjamin tinama, ta ikeo pan ele paeaeanga luma aea bedane, "Bada gid panua toa ne ga tila leg lumaeai. Totoi bulmakao eta ta kado amai annga, ngansa labone arobad, gau ga naean toman ngan gid."

¹⁷ Tota paeaeanga toa oa ila ikado mambe Iosep ikeo ngan, ta ibada gid ga tila Iosep ele lumaeai.

¹⁸ Tidudunga lumaeai maitne, be timataud ta tiposa

pol ngan gid bedane, "Kado matad nanan pat toa mugaeai tidol leda samareai. Ta ngan ipu toaine tibada gita ga tala ele lumaeai. Eine ga tiluku gita ta tiaud gita ga taman led paeaeanga sapaeai. Ta tibada leda donki pade ga iman led."

¹⁹ Tota tila pan Iosep ele paeaeanga toa boloma atama iaoai ta tikeo pan bedane, ²⁰ "Trangrang ngan longo lemai posanga ge? Mugaeai gai anama nene ngan olnga amai annga. ²¹ Gai aol ga kus ta alalala pade, be ngan tibur toa arau saupu ngan, agera mambe gai kelede kelede lemai pat annga aea ienono samare iloleai. Tota gai akoli pat toa ne ga iluai mulian. ²² Be abada pat pau ngan olnga amai annga pade. Gai aoatai mao, sai idol pat toa oa ga idudunga lemai samareai?"

²³ Be paeaeanga toa oa ikeo, "Lolomi itarui. Amataud mao. Ami Deo toa, Deo ton tamamami, ipan lemi pat ga idudunga samareai. Be pat toa aol ngan annga mugaeai, gau nabada o." Paeaeanga iposa bedaoa ga kus ta ibada Simeon ga iuot ga ila pagid.

²⁴ Ga kus ta paeaeanga toa oa ibada gid ga tila tidudunga Iosep ele lumaeai, ta ibada eau ga inam ta tisigiri aed. Ta ipan led donki ad annga pade. ²⁵ Be tilongo mambe Iosep ga ian toman ngan gid ngan arobad, ta tibada led tenainga ga iuot.

²⁶ Iosep iluai mulian ga inam lumaeai ta tibada led tenainga ga ila pan, ta tikor aed boloma pan ta tidol laborad ga isulug tanoelai. ²⁷ Ta ibeta gid ngan led madonga, ta ibeta gid pade bedane, "Tamami eaba kapei toa akeokeo pagau ngan, ta imamado maitne?"

²⁸ Ta tikeo, "Lem paeaeanga, tamamami, ta imamado kemi." Be tilolon ngan ei ta tikor aed pan ta tidol laborad ga isulug tanoelai pan pade.

²⁹ Iosep imata ila ta igera Benjamin toa gisirua tnad kelede, ta ibeta gid, "Ami ketnga tud toa akeo pagau ngan, tota nene?" Ta Iosep ikeo pan Benjamin bedane, "Leg gergeu, Deo ele kadonga lolo marum aea idio pago." ³⁰ Be igera itar kakau ta ilolo ila pan kapei tau, ta iuangga itang. Tota manmanae ila idudunga ngan ele luma aea bobo ede pade ta itang.

³¹ Be imen imata ngan eau ga ipamatua ilolo ga kus ta iluai mulian ta ikeo pagid ele paeaeanga bedane, "Apota annga."

³² Io, Iosep idio imado ngan popou ede, be itar kapeipei timado ngan popou ede pade, be gid Isip timado ngan popou ede pade, ngansa gid Isip ga gid Ibru tirangrang ngan tiluplup ga tianean mao. Ngansa ngan gid Isip matad, eine paeamao. ³³ Be Iosep ikeo pagid ele paeaeanga motean ngan tidol itar kapeipei mulid madonga aea ga inasi ad poponga. Lautabe imuga ga ila irangrang ngan ad ketnga tud. Be Iosep itar kapeipei tigera bedaoa ta tikakrik ga matad inono pol ngan gid. ³⁴ Gid paeaeanga tibada annga Iosep ele popouiai ta tipota ga ila pagid itar kapeipei. Be Benjamin aea annga tipota kapei tau, irangrang ngan panua lima tian ngan. Tota tinid igelgel toman ngan Iosep ta tianean ga tiunun oain ga itara gid.

Iosep aea loba isusu

44 Tian ga kus ta Iosep ikeo pan ele paeaeanga luma aea bedane, "Eao nonoi led samare ga iuon tau ngan annga. Be eao dol gid kelede kelede led pat ga idudunga mulian led samare iloleai. ² Ga kus ta dol ag loba silva ga idudunga ngan samare ton ad ketnga tud toman ngan ele pat annga aea." Io, paeaeanga toa oa ila ikado mambe Iosep ikeo ngan.

³ Gaisala rumaruma gid paeaeanga tisula Iosep itar kapeipei ga tila toman ngan led donki. ⁴ Ta titnan tuanga ga tilalala ga tila. Gid tila aluai mao, be Iosep ikeo pan ele paeaeanga luma aea bedane, "Manmanae, la nasi gid panua toa oa. Be oangga eao ot pagid, keo pagid bedane, 'Gai akado kadonga kemi ngan gimi, be ikamado ga akoli paeamao pagai?' ⁵ Loba toa gimi abada, eine ag maron aea loba ununnga aea. Be ikakado borou ngan loba toa oa, ta ilualua ei ngan badanga oatainga ngan gid danga ienono mumulnga pade. Lemi kadonga toa ne paeamao tau."

⁶ Io, Iosep ele paeaeanga ila inasi gid ga iuot pagid, ta ikado posanga toa bedaoa pagid. ⁷ Be tikeo pan bedane, "Maron, eao kamado kado posanga toa bedane ngan gai? Gai lem paeaeanga arangrang ngan akado danga eta bedaoa mao. ⁸ Ega, eao oatai, gai atnan Kennan ga anama ta aoangga akoli mulian pat toa ienono lemai samare iloleai. Toa bedaoa ta gai ga alub am maron ele danga mambe silva ga gol madongan? ⁹ Oangga eao ot ngan eaba eta ngan gai ilub am maron aea loba, ei ga imate, ta gai padengada ga aman am maron ele paeaeanga sapaeai."

¹⁰ Ta paeaeanga toa oa ikeo, "Eine takado mambe gimi akeo. Be eaba sai ikikisi loba toa oa, ei kekelen ga iuot paeaeanga sapaeai. Be gimi padengada lemi idil eta paeamao mao, tota aluagimi mulian."

¹¹ Io, manmanae gid toa ngada oa tisoa led samare ga isulug tanoelai ta gid kelede kelede tipokaka. ¹² Ga kus ta paeaeanga isaresare gid kelede kelede led samare, be imuga ngan ad lautabe ga ila irangrang ngan ad ketnga tud. Be igera loba toa oa ienono ngan Benjamin ele samare. ¹³ Be itar kapeipei tigera bedaoa ta lolod isat kapei tau ta titaka led pononga mulian. Ta tidol led samare ga idae mulian donki ipaeai ta tiluagid mulian Iosep ele tuangai.

¹⁴ Iuda toman ngan aea kapeipei ga aea kakakau tinam tiuot, be Iosep imamado lumaeai maitne. Tota manmanae tikor aed ga tidol laborad ga isulug tanoelai pan. ¹⁵ Ta Iosep ikeo pagid, "Gimi akado saoa kadonga ngan gau? Ngan leg borou, gau narangrang ngan naoatai ngan gid danga ienono mumulnga, be gimi aoatai mao?"

¹⁶ Ta Iuda ikoli ele posanga bedane, "Maron, gai arangrang ngan akado posanga eta pago mao. Gai ga apasolan mambe gai panua tututui madongan? Deo ikado ga lemai idil paeamao iuot masaeai. Tota labone, eaba toa ilub am loba ne, ei kekelen ga iuot lem paeaeanga sapaeai mao. Ega, gai toa ngada ne ga aot lem paeaeanga sapaeai."

¹⁷ Be Iosep ikeo, "Eine mao. Irangrang ngan gimi akado bedane mao. Eaba toa ilub ag loba ne, ei kekelen ga iuot leg paeaeanga sapaeen. Be gimi padengada lolomi itarui ta aluagimi mulian pan tamami."

Iuda iuangga ibada Benjamin imul

¹⁸ Be Iuda ila boloma pan Iosep ta ikeo, "Aiao, maron! Irangrang ngan eao longo leg posanga? Tautauga, eao maron kapei tau mambe Isip ad maron kapei, be gau, lem paeaeanga, nakim eao malmal pagau padam be longo leg posanga. ¹⁹ Mugaeai eao beta gai, lem paeaeanga bedane, 'Gimi tamami ga ami kakau eta ta timamado?' ²⁰ Ta gai akoli lem posanga bedane, 'Be. Tamamai ei eaba kapei tau ta imamado. Be inat ketnga tud ta imamado pade. Itna ipopo ei ngan tamamai ei eaba kapei tau. Itna toa oa ipopo gergeu rua mon. Ede imate, be ei kekelen imamado. Be itama ikim ei kapei tau.'

²¹ "Ga kus ta eao keo pagai, lem paeaeanga bedane, 'Abada ami ketnga tud toa oa ga inama nene ta nagera ei.' ²² Be gai akoli lem posanga bedane, 'Gergeu toa ne irangrang ngan itnan itama mao. Oangga itnan ei, itama ga imate.' ²³ Be eao keo pagai bedane, 'Oangga ami ketnga tud inama toman ngan gimi mao, irangrang ngan agera gau pade mao.' ²⁴ To ta gai aluagai mulian pan tamamai ta apalongo ei ngan lem posanga toa ne.

²⁵ "Idio ta tamamai ikeo pagai bedane, 'Aluagimi mulian ta aol ada annga etangada pade.' ²⁶ Be gai akeo, 'Gai arangrang ngan ala mao. Oangga eao longean amai ketnga tud ga inama toman ngan gai, ta gai ala. Be oangga amai ketnga tud inama toman ngan gai mao, irangrang ngan agera eaba toa oa pade mao.'

²⁷ "Tota lem paeaeanga tamamai ikeo pagai bedane, 'Gimi aoatai, adaog ipopo gergeu rua mon. ²⁸ Ede isusu ta nagera ei pade mao. Masilau saksak ede ipaeabu ngan ei ga imate. ²⁹ Tota oangga gimi abada itar kakau pade ga itnan gau ga ila, be danga eta ipaeabu ngan ei edapeai, eine gimi ga akado ga lolog isat kapei tau ta namate ga nala dengaeai.'

³⁰ "Tota labone, oangga naluagau mulian pan tamag, be igera inat ketnga tud inama toman ngan gau mao, eine ga imate. Ngansa gisirua lolod ikim ngan gid kapei tau. Gai tamamai ei eaba kapei. Ta oangga gai aluagai mulian toman ngan eaba toa ne mao, eine ga akado ga tamamai ilolo isat kapei tau ga imate. ³² Ga pade, gau nakado posanga tautauga pan tamag ngan matag ikikisi eaba toa ne. Ta nakeo pan bedane, 'Oangga nabada ei ga iluai mulian pago mao, eine leg idil paeamao toa matameai ne ga ienono ngan gau somisomi ga ilalala ga ila.'

³³ "Tota labone nakim eao longean gau ta nabada eaba toa ne imul, ta naman lem paeaeanga sapaeen. Be eao longean eaba toa ne ga iluai mulian pan itama toman ngan itar kapeipei. ³⁴ Be oangga eaba toa ne iluai mulian toman ngan gau mao, irangrang ngan nagera tamag pade mao. Tinig ngan nagera kadonga kulupu toa ne iuot ngan tamag mao."

Iosep ikeo pagid itar kapeipei ngan ei sai

45 ¹Iosep itoba pamatuanga ilolo toa ele paeaeanga matadeai ga mao, ta iuangga itang. Be iposa matua pagid bedane, "Gimi toa ngada ne aot ga ala." Tota ei kekelen imamado toman ngan itar kapeipei be ikeo pagid ngan ei sai. ² Be Iosep itang kapei tau, ta gid Isip tilongo. Ta gid panua toa maron kapei ele lumaeai tilongo ngan pade.

³ Ta Iosep ikeo pagid itar kapeipei bedane, "Gau Iosep. Tamag imamado maitne na?" Be itar kapeipei tirangrang ngan tikoli ele posanga mao, ngansa timataud kapei tau.

⁴ Ta Iosep ikeo pade bedane, "Anam boloma pagau." Io, tila boloma pan ta ikeo, "Gau tadimi kakau Iosep. Mugaeai gimi adol gau ga nadae pagid Ismael bagedeai, ta gid Isip tiuol gau ga naman led paeaeanga sapaeen. ⁵ Be kado lolomi ngur ga ngur ngan gimi mulian ngan lemi kadonga paeamao toa akado ngan gau ne. Lolomi ede ga ede mao pade, ngansa Deo isula gau ta namuga ngan gimi, ngansa iuangga ilua gimingada panua busa ta irangrang ngan amate mao. ⁶ Ngansa sapanga iuot ngan tibur toa ne, aea rai rua ila na. Be irangrang ngan rai lima pade, gid panua ga tirangrang ngan tibada annga dadangai mao. ⁷ Be Deo isula gau ta namuga ngan gimi ga nanama nene, ngansa iuangga ilua gita panua toa pidaede ne ta irangrang ngan tamukuru tanoeai mao. Be ngan iura kapei tau iuangga ibada gita mulian.

⁸ "Eine gimi asula gau ga nanama nene mao, be Deo isula gau. Ei ikado ga naot mambe aluagau ton maron kapei Isip aea. Gau naot madidnga kapei ngan ele luma ga tibur toa ngada ne Isip. Ta ilongolongo leg posanga mambe gergeu ilongolongo itama ele posanga. ⁹ †Tota aluagimi manmanae ga ala pan tamag, ta akeo pan bedane, 'Natum Iosep ikeo bedane: Deo ikado ga naot madidnga kapei ngan tibur Isip. Tota eao manta nam pagau manmanae. ¹⁰ Eao ga mado boloma pagau ngan tibur ede ieda Gosen. Eao nama toman ngan lem gergeu ga tibutibum ga lem sipsip ga bulmakao ga lem danga sisid toa ngada oa. ¹¹ Gau ga namariala ngan eao toa nene, ngansa sapanga toa ne aea rai lima maitne. Ngan kado ta pitoro ipaeabu ngan eao ga lem panua toa ngada na.'

¹² "Ega, agera kemi matag ta aoatai, gau eaba eta pade mao, gau ami kakau Iosep. Be tadig kakau Benjamin pade iuatai ngan gau. ¹³ Apalongo tamag ngan gau edag iuot kapei tau ngan tibur Isip, ta apalongo ei ngan danga toa ngada ne gimi agera. Ga kus ta abada ei manmanae ga inama nene."

¹⁴ Iosep iposa bedaoa ga kus ta iluku itar kakau Benjamin ta idol ilabora ga idae ikepeai ga itang. Be Benjamin pade ikisi Iosep ga itang. ¹⁵ Ga kus ta Iosep ikisi itar kapeipei kelede kelede ga itang ngan gid ga ibusum papad. Idio ta itar kapeipei tiposaposa pan.

¹⁶ Be maron kapei togid Isip ilongo posanga ngan Iosep itar kapeipei tinam tiuot pan, ta ei ga ele ma-

didnga toa ngada oa tinid igelgel. ¹⁷ Ta maron kapei ikeo pan Iosep bedane, "Keo pagid am kapepei ta tidol led tulua ga idae led donki ipaoeai, ta tiluagid mulian Kenan. ¹⁸ Manta tibada tamami ga led panua toa ngada oa ta tiluagid ga tinam pagau. Ta gau ga na-longean gid ta tila timado ngan tano ede kemi tau, ta irangrang ngan ad annga dadangai iuot busa.

¹⁹ "Be manta keo pagid pade bedane, 'Gimi abada gid karis Isip aea toa ne ga iman tamami ga lemi gergeu ga adadaoami led lalalanga aea. Ta gimingada adae ngan ta aluagimi ga anama nene. ²⁰ Be lolomi ede ga ede ngan lemi danga sisid ngan tibur Kenan mao, ngansa danga sisid kemikemi toa ngada ne ngan tibur Isip ga iman lemi."

²¹ Io, Israel ele gergeu arangaranga tikado toa be- daoa mambe maron kapei togid Isip ikeo ngan. Iosep ibada karis pagid ga ipan ad tamad lalalanga aea. ²² Be ipan gid kelede kelede ad barikia papau, be ipan Benjamin ele pat silva bunu tol ga ele barikia papau lima. ²³ Ga kus ta Iosep ibada danga kemikemi busa Isip aea ngan luanga itama edapeai, ta idol ga idae donki arangaranga sangaul paodeai, ta ibada gid wit ga bret ga annga imata ede ga ede iman itama aea tamad lalalanga aea ta idol ga idae donki taine sangaul paodeai. ²⁴ Ga kus ta isula itar kapepei ga tila, be ikeo pagid bedane, "Gimi aoami isokangai edapeai mao."

²⁵ Tota Iosep itar kapepei titnan Isip ga tila tiuot pan tamad Iakop ngan tibur Kenan. ²⁶ Ta tikeo pan bedane, "Iosep imate mao! Ei imamado Isip be iuot madidnga kapei ngan tibur toa oa!" Iakop ilongo bedaoa ta itograi, be uangga tipakaka. ²⁷ Be tionalongo ei ngan danga toa ngada oa Iosep ikeo pagid ngan, ga igera gid karis toa Iosep isula ga inam ngan badanga ei, ta ilolo ikapok. ²⁸ Ta Israel ikeo, "Tautauga. Natug Iosep ta imamado! Manmanae ga nala ta nagera ei mugaeai ngan leg matenga."

Iakop toman ngan ele panua toa ngada oa tila Isip

46 Idio ta Israel ipagorou ele danga sisid toa ngada oa, ta ei toman ngan ele panua toa ngada oa tinasi edap ngan langa Isip. Be tila tiuot ngan tibur Berseba, ta Israel irau gid masilau ta iman ele tenainga ga ila pan Deo ton itama Aisak.

² Be ngan bong toaiua, Israel igera Deo iuot pan ta ibaba ga ila pan bedane, "Iakop, Iakop!"
Ta ikeo, "Gau ta eko."

³ Ta ikeo, "Gau Deo, Deo ton tamam Aisak. Eao mataud ngan langa Isip mao. Ngansa gau ga nakado ga lem gergeu ga tibutibum tiuot alu kapei tau toa eoa. ⁴ Gau ga nala Isip toman ngan eao, be gau ga nabada go ga luago mulian pade. Be oangga eao mate, Iosep ga ipatutui lem enonga ta itaian go."

⁵ Idio ta Iakop ikakai ngan lalalanga, be ele gergeu arangaranga tidol ei ga led gergeu ga adadaoad ta tidae ngan gid karis toa maron kapei togid Isip iabalan ga ila ngan badanga gid, ta titnan tibur Berseba ga tila. ⁶ †Ta Iakop toman ngan ele panua toa ngada oa

tila Isip. Be tibada led masilau mud ga danga sisid toa ngada oa ngan tibur Kenan ta tila. ⁷ Iakop ele gergeu ga itubtub arangaranga ga taine toa ngada oa tila Isip toman ngan ei.

⁸ Israel, toa ieda ede pade Iakop, ele gergeu ga itubtub toa tila Isip toman ngan ei, edad ga bedane:
Inat lautabe ieda Ruben.

⁹ Be Ruben ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
Anok ga Palu ga Esron ga Karmi.

¹⁰ Be Simeon ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Iemuel ga Iamin ga Oat ga Iakin ga Soar ga Saul. Be Saul itna ei taine Kenan aea.

¹¹ Be Livai ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
Gerson ga Koat ga Merari.

¹² Be Iuda ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
Er ga Onan ga Sela ga Peres ga Sera. Be Er ga Onan gisirua timate ngan tibur Kenan.

Be Peres ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
Esron ga Amul.

¹³ Be Isakar ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
Tola ga Pua ga Iop ga Simron.

¹⁴ Be Sebulun ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Seret ga Elon ga Ialel.

¹⁵ Be Ruben ga Simeon ga Livai ga Iuda ga Isakar ga Sebulun, eine gid gergeu arangaranga toa Iakop iadaoa Lea ipopo ngan tibur Padan-Aram. Be Lea ipopo gergeu taine ede ieda Daina. Be Lea ele gergeu ga itubtub arangaranga ga taine toa ngada oa dabad iuot sangaul tol igegea tol.

¹⁶ Be Gat ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
Sipion ga Agi ga Suni ga Esbon ga Eri ga Arodi ga Areli.

¹⁷ Be Aser ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
Imna ga Isva ga Isvi ga Beria.
Be liud ieda Sera.
Be Beria ele gergeu arangaranga edad ga bedane:
Eber ga Malkiel.

¹⁸ Gid panua iaoa toaine, eine Iakop iadaoa Silpa ele gergeu ga itubtub. Be Silpa ei taine paeaeanga toa Laban ilongean ga ila pan inat taine Lea. Gid panua iaoa toaine dabad iuot sangaul ede igegea lima ga ede.

¹⁹ Be Iakop iadaoa Resel ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Iosep ga Benjamin. ²⁰ ††Be Iosep imamado Isip ta iuai taine ede ieda Asenat. (Asenat ei gergeu taine ton Potipera, eaba tenainga aea ngan tuanga On.) Asenat ipopo gergeu arangaranga rua, Manase ga Epraim.

²¹ Be Benjamin ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Bela ga Beker ga Asbel ga Gera ga Naman ga Ei ga Ros ga Mupim ga Upim ga Art.

²² Gid panua iaoa toaine, eine Iakop iadaoa Resel ele gergeu ga itubtub. Dabad iuot sangaul ede igegea pange.

²³ Be Dan ele gergeu aranga ieda Usim.

† 46.6 PA 7.15

†† 46.20 OM 41.50-52

²⁴ Be Naptali ele gergeu arangaranga edad ga bedane:

Iasel ga Guni ga Ieser ga Silem.

²⁵ Gid panua iaoa toaine, eine Iakop iadaoa Bila ele gergeu ga itubtub. Be Bila ei taine paeaeanga toa Laban ilongean ga ila pan inat taine Resel. Gid panua iaoa toaine dabad iuot lima ga rua.

²⁶ Gid iaoa keledede pan Iakop toa tila Isip toman ngan ei, dabad iuot sangalima sangaul ede igegea lima ga ede. Be dabad toa ne ipaluplup Iakop ele gergeu adadaoad mao. ²⁷ †Be Iosep iadaoa ipopo gergeu rua ngan tibur Isip. Tota gid iaoa keledede toa ngada oa pan Iakop tila Isip toman ngan ei, dabad iuot sangalima sangaul rua.

Iakop toman ngan ele panua toa ngada oa tila timado Isip

²⁸ Idio ta Iakop isula Iuda ta imuga ga ila pan Iosep ngan badanga ei ga ila ipasolan gid ngan tibur Gosen aea edap. Tota Iakop masin tiuot ngan tibur Gosen, ²⁹ be Iosep ilongo bedaoa ta ikeo pagid ele paeaeanga ta tibada ele karis ga iuot edapeai. Ta Iosep idae ngan ta ila Gosen ngan geranga itama Israel. Io, Iosep igera itama ta ila iluku ei ga itang mole tede.

³⁰ Ga kus ta Israel ikeo pan Iosep bedane, "Labone, oangga namate, tinig igelgel ngan langa dengaeai, ngansa nagera go ngan matag ta naoatai, eao mama-dodo maitne."

³¹ Ta Iosep ikeo pagid itar kapeipei ga gid iaoa keledede toa ngada oa ton itama bedane, "Gau ga nala napalongo maron kapei Isip aea ta nakeo pan bedane, 'Ag kapeipei ga gid luma lolo ton tamag titnan tibur Kenan ga tinam tiuot pagau. ³² Timariala ngan sipsip ga masilau mud iman led naurata pat aea. Gid tinama toman ngan led sipsip ga bulmakao ga danga sisid toa ngada oa.' ³³ Gau ga nakado posanga toa bedaoa pan maron kapei, ta oangga maron kapei ibaba gimi ga anam pan ta ibeta gimi ngan saoa naurata gimi akakado, ³⁴ ta gimi ga akoli ele posanga bedane, 'Maron, gai lem paeaeanga amariala ngan sipsip ga bulmakao. Mugaeai gai gereirei maitne ga irangrang ngan labone, gai akakado naurata toa ne, mambe tibutibumai tikakado mugaeai.' Manta akado posanga toa bedaoa pan maron kapei, ta ei ga ilongean gimi ta ala amado ngan tibur Gosen. Ngansa gid Isip tikeo ga naurata ngan timariala ngan sipsip eine naurata paeamao." ††

47 Be Iosep ila pan maron kapei Isip aea ta ikeo, "Gau tamag ga tadig kapeipei titnan Kenan ga tinam tiuot nene toman ngan led sipsip ga bulmakao ga danga sisid toa ngada oa. Ega, patautene tirau led saupu ngan tibur Gosen." ² Be Iosep isio aea kapeipei lima ta tila timadid maron kapei imatai.

³ Ta maron kapei ibeta gid bedane, "Gimi akado saoa naurata?"

Ta tikoli maron kapei ele posanga bedane, "Gai amariala ngan sipsip, mambe tibutibumai tikakado mugaeai. ⁴ Be gai akeo ga amado kauteta nene, ngansa sapanga toa ne iuot paeamao tau ngan tibur Kenan. Be purup eta ngan lem ai masilau tianean mao. Tota akeo ga eao longean gai lem paeaeanga ta ala amado ngan tibur Gosen."

⁵ Ta maron kapei Isip aea ikeo pan Iosep bedane, "Tamam ga am kapeipei tinam ta tikeo ga timado toman ngan eao. ⁶ Eao manta sio tano eta kemi tau ngan tibur Isip ta keo pagid ta tila timado ngan. Kemi ngan tila timado Gosen. Be oangga eao oatai etangada ngan gid toa led oatainga kapei ngan timariala ngan bulmakao, ta dol gid ga timariala ngan gau leg bulmakao ipu."

⁷ Idio ta Iosep ibada itama Iakop ga ila igera maron kapei. Iakop ikado posanga kemi pan ga kus ta ⁸ maron kapei ibeta ei, "Eao am rai pida?"

⁹ Ta Iakop ikeo pan maron kapei bedane, "Gau nama-mado tanoelai irangrang ngan ag rai buno ede sangaul tol (130). Leg madonga ne mole tau mao. Be danga kulupulupu busa iuotot ngan gau. Gau tibutibug timamado mole tau tanoelai, be gid ad rai iasal gau ag rai."

¹⁰ Ga kus ta Iakop ikado posanga kemi pan maron kapei ta itnan ei ga ila.

¹¹ Toa bedaoa ta Iosep ilua itama ga itar kapeipei ta tila timado ngan tibur Isip. Ei ilongean tano pagid ngan tibur ieda Rameses ‡, mambe maron kapei ikeo ngan. Tano toa ne kemi tau ga iasal tibur padengada Isip. ¹² Be somisomi Iosep ibabada annga ga ila pan itama ga itar kapeipei toman ngan led gergeu, be ele potanga annga inasnasi dabad.

Sapanga kapei ipaeabu ngan tibur Isip

¹³ Sapanga toa oa iuot paeamao tau, ta tibur toa ngada oa aea annga eta mao. Sapanga ipaeabu ngan tibur Kenan ga Isip pade. ¹⁴ Tota gid panua toa ngada oa Kenan ga Isip tiuolol annga pan Iosep ga irangrang ngan led pat kus. Ta Iosep ibada pat toa oa ta idol ga ila ngan maron kapei ele luma. ¹⁵ Idio ta gid panua toa ngada oa Kenan ga Isip led pat kus, ta gid Isip tila pan Iosep ta tikeo, "Eao pan amai annga. Oangga mao, sapanga ga ipaeabu ngan gai, ta amate eao matameai. Manta lua gai, ngansa lem ai pat toa ngada ne kus."

¹⁶ Ta Iosep ikeo pagid bedane, "Oangga lemi pat kus, ta abada lemi masilau mud ga inam pagau, ta iman ami annga aea olnga." ¹⁷ Tota tibada led os ga sipsip ga meme ga bulmakao ga donki ta ila pan Iosep ta iman ad annga aea olnga. Ta Iosep ilualua gid ngan annga toa bedaoa ga irangrang ngan rai toaiua kus.

¹⁸ Be ngan rai ede pade, tila pan Iosep ta tikeo bedane, "Gai arangrang ngan amudan amai kadonga kulupu pago mao. Eao bada lem ai pat ga masilau mud toa ngada oa ga iman lem. Lem ai danga eta pade

† 46.27 PA 7.14 †† *Imata mambe tibur Gosen aea eaba eta mao. Tota oangga maron kapei ilongo mambe Iakop ele panua timariala ngan sipsip, ei ga itin igelgel ngan tila timado toa eoa, ngansa gid Isip tinid ngan gid panua tikakado naurata toa bedaoa timamado boloma pagid mao.*

‡ *Rameseseine Gosen ieda ede pade.*

ngan badanga pago mao. Eine gai kekelegai ga amai tano. ¹⁹ Eao longean gai ga amate ngan pitoro padam. Ngan kado ta amai tano iman danga buligaliga. Kemi ngan eao lualua gai ngan annga, ta gai ga aman maron kapei ele paeaeanga sapaeen. Ta amai tano pade ga iman ele. Be eao manta bada gid annga ipuapua earumnga aea ga inam pagai. Ngan kado ta amate ta amai tano aea eaba eta imariala ngan mao."

²⁰ Tota gid panua toa ngada oa Isip tilongean ad tano ga ila pan Iosep ta iuol ga iman maron kapei aea, ngansa sapanga toa oa paeamao tau. Ta tano toa ngada oa Isip iman maron kapei aea. ²¹ Ta Iosep ikado ga gid panua Isip toa ngada oa tila timado ngan gid tuanga kapeipei Isip. ²² Be Iosep iuol tano togid panua tenainga ad mao, ngansa maron kapei ibabada pat pagid ta iman ad annga aea olnga. Tota gid panua tenainga ad kekelegid tilongean ad tano ga ila pan maron kapei mao.

²³ Idio ta Iosep ikeo pagid panua bedane, "Ega, gau naol gimigi ga ami tano pade, ta gimigi aman paeaeanga sapaeen ton maron kapei. Be gid annga ipuapua earumnga aea ta eko. Abada ga ila ta aearum dadangai. ²⁴ Be oangga annga dadangai imatua, manta apota ga iuot suknga lima. Ta suknga ede ga iman maron kapei ele. Be gimigi lemi suknga pange ta iman gimingada lemi gergeu ami. Be manta adol ipuapua etangada ga iman earumnga aea."

²⁵ Io, gid panua tikeo pan Iosep bedane, "Maron, gai tinimai igelgel ngan aman paeaeanga sapaeen ton maron kapei, ngansa eao bada gai mulian ta amado kemi na. Gai akim lolom marum ngan gai."

²⁶ Tota ngan ado toaiua ga ila, Iosep idol apu kapei ede ngan tibur Isip ga bedane: Oangga gid Isip ad annga dadangai imatua, manta tipota ga iuot suknga lima. Be suknga ede ga iman maron kapei ele. Be labone pade, apu toa ne ienono maitne. † Gid panua tenainga ad kekelegid ad tano iman maron kapei aea mao.

Iosep iposa tautaunga pan Iakop ngan itaian ei Kenan

²⁷ Gid Israel timamado Isip ngan tibur Gosen, ta tiba-da tano ngan tibur toa eoa. Be tipopo gergeu ga tiuot busa ta led danga sisid pade iuot busa.

²⁸ Be Iakop imamado Isip irangrang ngan aea rai sangaul ede igegea lima ga rua. Aea rai toa ngada oa iuot bunu ede sangaul pange igegea lima ga rua (147). ²⁹ †† Ele matenga inam boloma, ta ibaba Iosep ga inam pan ta ikeo, "Oangga lolom marum ngan gau, nakim eao dol bagem ga idio buleg ibuloloeai, ‡ ta posa tautaunga pagau ngan eao ga lolom isat ngan gau ta kado kadonga tautaunga pagau ngan danga ga oaine: Irangrang ngan eao taian gau Isip mao. ³⁰ Be oangga

† Posanga toa ne, labone pade, iposa ngan gita labone tamamado mao, be iposa ngan ado toaiua mugaeai eaba toa ibode laulau Otnga Mugaeai imamado. †† 47.29 OM 49.29-32, 50.6 ‡ Kadonga ngan dolnga ibage ga idio Iakop ibule ibuloloeai iman kilala ngan Iosep ele posanga tautaunga pan Iakop. Toa bedaoa, ei manta inasi tutui Iakop ele renrennga. Gera posanga ngan OM 24.2.

namate ga nala naeno toman ngan tibutibug, eao manta bada patig ga itnan Isip, ta la taian gau ngan denga toa titaian tibutibug ngan."

Ta Iosep ikeo, "Gau ga nakado mambe eao keo."

³¹ Be Iakop ikeo pan pade bedane, "Eao manta posa tautaunga gadae ngan kadonga toaine." Tota Iosep ikado posanga tautaunga gadae. Ga kus ta Israel idol ilabora ga isulug imuliai †† ta ilolon ngan Deo.

Iakop ikado posanga kemi ngan pamatuanga Epraim ga Manase

48 Idio ga muriai gid panua tikeo pan Iosep bedane, "Ega, tamam idibal." Tota Iosep ibada ele gergeu arangaranga rua, Epraim ga Manase, ta tila tigeria itama. ² Ta gid panua tikeo pan Iakop bedane, "Ega, natum Iosep ta inam pago." Tota Israel ipamatua ei ga idae imado imuliai.

³ †† Ta Iakop ikeo pan Iosep bedane, "Deo Matua Soke Tau iuot pagau ngan tuanga Lus ngan tibur Kenan. Ta ikado posanga kemi ngan pamatuanga gau ⁴ ta ikeo pagau bedane, 'Ega, gau ga nakado ga lem gergeu ga tibutibum tiuot busa ta tiuot alu kapei tau. Be gau ga napan tano toa ne ga iman lem gergeu ga tibutibum ad somisomi ga ilalala ga ila.'

⁵ "Mugaeai ngan nanam naot pago ngan tibur Isip, adaoam ipopo lem gergeu arangaranga rua nene. Gergeu toa rua ne ga tiuot mambe gau leg gergeu. Ta Epraim ga Manase ga tiuot gergeu tautaunga togau, mambe Ruben ga Simeon. ⁶ Oangga lem gergeu etangada muriai ngan Epraim ga Manase, gid eao lem. Ta muriai oangga tipota tano pagid iaoa kelede kelede pagau, lem gergeu muriai ad ga tidio gadio ngan Epraim ga Manase edad. ⁷ ††† Nakado posanga toa ne ngansa lolog isat ngan tnam Resel. Ngan ado toaiua tatnan Padan-Aram ga tala ngan tibur Kenan, ei imate edap irabuiai. Gita tapaboloma tuanga Eprata, ta nataian ei edap isaleai." (Eprata eine Betleem ieda mugamuga.)

⁸ Be Israel igera Iosep ele gergeu ta ibeta ei bedane, "Eine sapadua?"

⁹ Ta Iosep ikeo, "Eine leg gergeu rua toa Deo ibada pagau ngan tibur Isip."

Ta Israel ikeo, "Bada gisirua ga tinam pagau ta nakado posanga kemi ngan pamatuanga gid."

¹⁰ Be Israel ei eaba kapei tau ta imata igeragera kemi mao. Tota Iosep ibada gisirua ga tila boloma pan itama, ta Israel ikisi gid ga ibusum papad.

¹¹ Ta Israel ikeo pan Iosep bedane, "Mugaeai naeadi mambe narangrang ngan geranga go pade mao. Be ega, Deo ilongean gau ta nagera eao ga lem gergeu pade."

¹² Ta Iosep isoa gisirua Iakop ibuleai ga tisulug, ta ikor iae ga idol ilabora ga isulug tanoelai ta ilolon ngan itama. ¹³ Be Iosep ibada Epraim ngan ibage oatai ga Manase ngan ibage angas ta tila timadid boloma pan

†† Posanga toa ne, imuliai, ipu ede pade ngan posanga Ibru bedane: Igaltereian ei ngan toto. Gera posanga ngan Ibr 11.21. †† 48.3 OM 28.13-14 ††† 48.7 OM 35.16-19

Iakop toa imatai oa, ngansa Iosep ikim Manase imadid ngan Israel ibage oatai ga Epraim ngan ibage angas.

¹⁴ Tautaunga Epraim eine gergeu atange, be Israel ipalaurerean ibage ta idol ibage oatai ga idae ngan Epraim ilabora, be ibage angas idae ngan gergeu lautabe Manase ilabora.

¹⁵ Ta Iakop ikado posanga kemi ngan pamatuanga Iosep ta iraring pan Deo bedane, "Mugaeai eao Deo ton tibug Abraam ga tamag Aisak, ta gisirua tinasnasi eao.

Be eao mariala kemi ngan gau toa ag popongai ga irangrang ngan labone, mambe eaba imariala kemi ngan ele sipsip.

¹⁶ Eao otot pagau mambe Anggelo, ta somisomi eao bada gau mulian ngan danga papaeamao iuangga ipaeabu ngan gau.

Be labone nabeta eao, kado kemi ngan gergeu toa rua ne pade.

Ta eao kado led gergeu ga tibutibud tiuot busa tau tanoelai.

Toa bedaoa ta gid panua ga matad nanan gau edag ga tibug Abraam ga tamag Aisak edad pade."

¹⁷ Be Iosep igera mambe itama idol ibage oatai ga idae ngan Epraim ilabora, ta iuangga itutui mao, tota ikisi itama ibage ta iuangga idol ga idae ngan Manase ilabora. ¹⁸ Ta ikeo, "Apa, eine mao. Gergeu lautabe ta eko. Dol bagem oatai ga idae ngan ei ilabora."

¹⁹ Be Israel itin ngan mao ta ikeo, "Natug, gau naoatai. Tautaunga Manase pade ieda ga iuot kapei, ta ele gergeu ga itubtub ga tiuot busa, be itar kakau Epraim ga iasal ei, ta ele gergeu ga itubtub ga tiuot mambe alu busa tau." ²⁰ †Tota ngan ado toaiua, Israel ikado posanga kemi ngan pamatuanga gisirua ta ikeo,

"Labone ga muriai ga ila, oangga gid Israel tikado posanga kemi ngan pamatuanga pol ngan gid, eine ga tiuato lem gergeu toa rua ne edad ta tikeo bedane,

'Deo ikado kemi tau ngan gimi, mambe mugaeai ikado kemi ngan Epraim ga Manase."

Ngan kadonga toa bedaoa Israel idol Epraim ga ila imuga ngan Manase.

²¹ Ga kus ta Israel ikeo pan Iosep bedane, "Ega, gau teta pade namate. Be Deo ga imamado toman ngan gimi, ta ei ga ibada gimi ta aluagimi mulian ngan tano togid tibutibumi. ²² Be eao madid gadae ngan am kapeipei ta mugamuga ngan gid. Tota napan tano toa aea bereo kemi ede †† ga iman am. Eine tano toa mugaeai naparau pagid Amor ngan didi ga pandenga ta nabada. Be labone napan ga iman am."

Iakop ikado posanga kemi ngan pamatuanga ele gergeu arangaranga

49 Idio ta Iakop ibaba ele gergeu arangaranga ga tinam pan ta ikeo pagid bedane, "Gimi anam boloma pagau, ta gau ga naposa ngan soa danga ga iuot ngan gimi maitne muriai.

² "Gimi gergeu togau Iakop, anam aluplup boloma pagau.

Gau tamami Israel, alongo kemi leg posanga.

³ "Ruben, eao leg gergeu lautabe.

Gau tinig gargar maitne be napopo eao, ta eao man kilala ngan gau urag.

Eao edam ga uram kapei tau, ta madid ga mugamuga.

⁴ †Be eao parpar ngan nasinga lem kimnga mambe eau imasesel.

Tota eao rangrang ngan madid ga muga pade mao, ngansa eao eno toman ngan adaoag, ta pamaeamaea gau kapei tau.

⁵ "Simeon ga itar kakau Livai led kadonga lalaede, tibabada led didi paraunga aea ta tipaeabu ngan panua padengada.

⁶ Irangrang ngan lolog keledede ngan gisirua led posanga mao.

Gau eaba ede toa panua tilolon ngan, ta irangrang ngan nalongo ngan soa posanga gisirua tirau oa mao.

Ngansa ngan led malmalnga tipamate panua.

Be tinasi led tingelgel ta tiket bulmakao aed ilisisia.

⁷ Led malmalnga eine danga paeamao tau.

Tiuatai ngan kadonga lolo isat aea mao ga mao.

Gau ga napatabilin gid ta timado alele ngan gid lum padengada Israel.

⁸ "Iuda, am kapeipei ga am kakakau ga tisoaso edam. ††

Eao ga gigiran am miri itamatama gagalid.

Be tamam ele gergeu padengada ga tikor aed ga tilolon ngan eao.

⁹ ††Iuda, eao mambe laion daenga pau ede, ta eao raurau am masilau ta eanean, ga kus ta dae ga la.

Iuda ei mambe laion ede imata inono masilau, ta tem ga tem ngan aea raunga.

Eaba eta irangrang ngan ikado ele pespes ta ipa-masmasi ilolo mao.

¹⁰ Iuda ga ikikisi toto togid mamaron kapeipei somisomi.

Ele gergeu muriai ga timadid ga timugamuga.

Ieda kapei ga ienono toa bedaoa

ga irangrang ngan eaba tutui ede ibada imul muriai.

Gid alu toa ngada ne tanoelai ga tilongolongo eaba toa oa ilinge.

¹¹ Iuda ele oain itautau kemikemi ga iuot busa tau, ta ei ga ikaukau ele donki aea oaro ngan ibogaboga,

† 48.20 Ibr 11.21 †† Posanga idil tano aea bereo kemi edengan posanga Ibru, eine lalaede mambe edaeda Sekem, ta panua edengada tiadi mambe Iakop ipan tuanga toa oa ga iman Iosep ele. Muriai tuanga Sekem iman Iosep inat Manase itubtub led.

‡ 49.4 OM 35.22 †† Ngan posanga Ibru, edaeda Iudaitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: Tasoa ieda. †† 49.9 Nam 24.9, PM 5.5

ta ilongean ele donki daenga pau ianean itautau toa oa pade.

Be ei ga imum ele danga sisid ngan ele oain isul pade.

¹² Iuda imata kadlo rua ila singsingia, ngansa iunun oain kapei.

Be iluo bodbode tau, ngansa iunun bulmakao itud isul somisomi.

¹³ "Sebulun ga imamado lab matai.

Ele lab aea igal kemikemi ngan gid oaga tidudunga.

But ngan aea tano ga idio boloma ngan tuanga Saidon.

¹⁴ "Isakar ei mambe donki ede iura kapei.

Be gid tulua ienono ipaoeai ipakulupu ei, ta idae imadid mao.

¹⁵ Ei ga igera ele tibur earainga aea kemi ga aea tano kemi ngan madonga,

ta iura pakpakia ngan kadonga naurata.

Be muriai ei ga iuot paeaeanga sapaeang

ta ikado naurata kulupulupu.

¹⁶ "Dan ga iuot eaba patutuinga posanga aea ngan ele panua.

Ta ei ieda kapei mambe gid lum padengada Israel.

¹⁷ Dan imamado edap isaleai mambe mota aipel.

Oangga gid panua paraunga ad tiladlado ngan os ga tinam,

ei ga idug ta ingot aed igub,

ta os toman ngan itama ga titap pan murid ga tisu-lug.

¹⁸ " *MARON*, nasangasanga eao ngan badanga gau mulian.

¹⁹ "Gid panua lublubnga ad ga tinam tiparau pan Gat,

be ei ga ikoli paraunga pagid,

ta inasnasi aed mul ta ilado tatan gid.

²⁰ "Tano ton Aser imona kapei.

Ei ga inonono gid annga kemikemi toa gid mamaron kapeipei tikimkim.

²¹ "Naptali ei mambe meme saksak ede,

inasnasi ele kimnga mulian ta ilalala alele.

Ei ipopo gid gergeu kemikemi.

²² "Iosep ei mambe oaroaro oain ede tiarum boloma ngan eaumata,

ta itautau iuot busa.

Ibogaboga iuot mamarae ta ilugaluga dadanga aea ala.

²³ Gid panua toa tipaparau ngan pandenga tiuangga tirau ei

ta tikado paraunga matua pan.

²⁴ Be ei ikikisi matua ele pandenga,

ga ibage isamimi mao.

Ngansa Iakop aea Deo toa iura kapei tau idol ibage ga idae ngan ei ngan pamatuanga ei.

Deo toa ne somisomi imariala ngan gid Israel,

be ei mambe led pat matua.

²⁵ Iosep, tamam aea Deo,

ei eao am luanga.

Deo Matua Soke Tau ga ikado kemi ngan eao

ta ibabada danga kemikemi ga ila pago.

Ele pamatuanga ngan eao ga itaptap mariambai ga isulug

ga iuotot tanoelai ga idae pade.

Lem taine ga masilau mud ga tipopo kemi ga tipadudud led gergeu.

²⁶ Gau tamam, naposa kemi ngan pamatuanga go,

be gid danga kemikemi toa nakeo ga eao bada,

eine ga iuot kapei tau ga iasal gid lusi kapeipei labo-rad.

Gid danga toa kemikemi ne ga iasal gid danga kemikemi

toa tibutibum tibabada mugaeai.

Gid danga kemikemi toa ngada ne ga iuot ngan eao Iosep,

ngansa eao edam kapei ga easal am kapeipei.

²⁷ "Benjamin ei mambe kau saksak ede.

Gaisala ila ngan raunga gid masilau tibur aea,

be lailai ipotapota gid danga toa ibabada."

²⁸ Eiuua gid lum sangaul igegea rua togid Israel. Ngan ado toaiua tamad iuangga imate, ei ikado posanga kemikemi toa bedaoa ngan pamatuanga gid. Ta gid kelede kelede ad pamatuanga itutui ngan gid.

Iakop imate ta titaian ei

²⁹ Iakop ikado posanga toa bedaoa ga kus, ta irenren pagid ele gergeu arangaranga bedane, "Teta pade gau ga namate ta nala ngan tibur togid leg panua matemate. Be gimi manta ataian gau toman ngan tibutibug ga tamatamag ngan pat kapei aea baba, ngan tano ton Epron, eaba It aea. ³⁰ †Baba toa oa ienono ngan tibur Makpela boloma ngan tuanga ton Mamre ngan tibur kapei Kenan. Mugaeai Abraam iuol tano toa oa toman ngan pat kapei aea baba pan Epron, eaba It aea, ta iman Abraam aea ngan taianninga ele panua matemate. ³¹ ††Ngan denga toa oa, titaian Abraam ga iadaoa Sara, ga Aisak ga iadaoa Rebeka, be gau nataian Lea toa eoa pade. ³² Tano toa oa toman ngan pat kapei aea baba, Abraam iuol pagid It."

³³ †Io, Iakop irenren pagid bedaoa ga kus ta isoa iae ga idae imuliai ta idada mosonga pakelede ga imate ta ila ieno toman ngan itubtub.

50 Be Iosep igera itama imate, ta itap ga idae itama igogoeai ta itang ga ibusum ipapa. ² Ga kus ta Iosep ikeo pagid panua keminga dibala ad, ta tisa sama danga iuad kemikemi ngan Israel ipat ta iran-grang ngan ibuda mao. Tota gid panua keminga dibala ad tikado toa bedaoa ³ ga iran-grang ngan ado sangaul pange, lalaede mambe led nasinga ngan pasogonga gid matemate patid. Ta gid panua Isip titang-tang ngan ei ga iran-grang ngan ado sangalima sangaul rua.

⁴ Be madonga lolo isat aea kus ta Iosep ila ikeo pagid madidnga ton maron kapei bedane, "Oangga lolomi marum ngan gau, nakim gimi akado leg posanga ila pan maron kapei ga bedane, ⁵ ††Boloma ngan tamag imate, iposa matua pagau ta nakado posanga tau-

† 49.30 OM 23.3-20 †† 49.31 OM 25.9-10, 35.29 ‡ 49.33 PA 7.15 †† 50.5 OM 47.29-31

taunga pan ngan badanga ipat ga ila nataian ngan denga toa ei ikemi motean ngan tibur Kenan. Tota nakeo ga eao longo gau ta nala nataian ei, ga kus ta naluagau mulian.”

⁶ Ta maron kapei ikeo, “Eao manta nasi lem posanga tautaunga pan tamam ta bada ipat ga ila ta taian ei, mambe ikeo pago ngan.”

⁷ Tota Iosep ila ngan taiangga itama. Be gid madidnga ga paeaeanga ton maron kapei ga gid panua kapepei Isip ad busa tila toman ngan ei. ⁸ Be gid iaoa keledede ton Iosep gisingada adadaoad ga led gergeu tila toman ngan ei. Be gid gergeu gereirei kekelegid tidio ngan tibur Gosen toman ngan gid sipsip ga meme ga bulmakao. ⁹ Be gid karis ga panua tidae ngan gid os pade tila toman ngan ei. Ta tiuot ipom kapei tau.

¹⁰ Tila tiuot ngan tibur Atat, toa ado ele parangai ngan eau Jordan. Tibur toa oa gid Atat tilelean wit aea sakirkir ngan. Be Iosep masin tila tiuot toa eoa ta titang kapei tau ngan Iakop. Be tidio toa eoa ta Iosep inasi kadonga lolo isat aea irangrang ngan ado lima ga rua. ¹¹ Ta gid Kenan ngan tibur toa oa tigera gid panua titang kapei tau toa eoa ta tikeo, “Gid Isip titang kapei tau ngan eaba imate.” Tota tibur toa boloma ngan eau Jordan oa, tiuato ieda Abel-Misraim †.

¹² Tota Iakop ele gergeu arangaranga tikado mambe irenren pagid ngan. ¹³ ††Tibada ipat ga ila Kenan, ta titaian ei ngan pat kapei aea baba ngan tibur Makpela boloma ngan tuanga ton Mamre. Mugaeai Abraam iuol tano toa oa toman ngan pat kapei aea baba pan Epron, eaba It aea, ta iman Abraam aea ngan taiangga ele panua matemate. ¹⁴ Titaian Iakop ga kus ta Iosep toman ngan itar kapepei ga panua toa ngada oa tila toman ngan gid, tiluagid mulian Isip.

Iosep isamum itar kapepei led kadonga sat

¹⁵ Be Iosep itar kapepei tigera mambe tamad imate ta tikeo, “Labone gau madongan? Kado Iosep ilolo ngur ga ngur pagita maitne ta iuanga ikoli kadonga papaeamao toa takado ngan ei mugaeai.” ¹⁶ Tota tibalalan posanga ga ila pan Iosep bedane, “Mugaeai ngan tamada imate, ei ikado posanga ede pagai.

† Ngan posanga Ibru, edaeda Abel-Misraimipu eine Gid Isip titang. †† 50.13 PA 7.16

¹⁷ Ikeo ga gai akado posanga pago ga bedane, ‘Iosep, nabeta matua eao, samum tadim kapepei led kadonga sasat toa tikado ngan eao.’ Tamada ikeo toa bedaoa, tota gai, paeaeanga ton tamada aea Deo, abeta eao bedane: Irangrang ngan eao samum lem ai kadonga sasat?” Io, Iosep ilongo toa bedaoa ta itangtang.

¹⁸ Ga kus ta itar kapepei tila tigera ei ta tidol laborad ga isulug tanoeai pan ta tikeo, “Ega, gai eao lem paeaeanga sapaean.”

¹⁹ Be Iosep ikeo pagid, “Amataud mao. Gimi aoangga gau Deo? Eine mao. ²⁰ Gimi aoangga apaeabu ngan gau, be Deo ilongean kadonga toa ne ga iuot ta iman leda kemi aea, ngansa iuanga ilualua panua busa ta irangrang ngan tamate mao. Ta gimi agera danga kapei toa Deo ikado ga iuot ne. ²¹ Tota amataud mao. Gau ga napanpan gimingada lemi gergeu ami annga.” Ta Iosep ikado posanga meles pagid toa bedaoa ta ipamatua lolod.

Iosep imate

²² Idio ta Iosep imamado Isip toman ngan gid iaoa keledede pan itama. Imamado ga irangrang ngan aea rai buno ede sangaul ede (110). ²³ Ei igera ele sasa toa Epraim itubtub tipopo. Be gid gergeu ton Makir toa Manase inat, gid tidio timado Iosep ibuleai muriai ngan tnad ipopo gid. Ta tiuot mambe Iosep ele gergeu pade. ‡

²⁴ Idio ga muriai ta Iosep ikeo pagid iaoa keledede ei ton bedane, “Gau teta pade namate. Be muriai Deo ga ilualua gimi ta ibada gimi ta atnan tibur toa ne ta ala ngan tano toa mugaeai iposa tautaunga pan Abraam ga Aisak ga Iakop ngan.” ²⁵ ††Ga kus ta Iosep ikeo, “Gimi manta akado posanga tautaunga gadae ngan kadonga ga oaine: Oangga Deo inama ngan luanga gimi, manta abada tuatuag ta atnan tibur toa ne ga ala.”

²⁶ Tota Iosep aea rai buno ede sangaul ede (110) ta imate. Ga kus ta tisama ipat ngan gid danga iuad kemikemi ta irangrang ngan ibuda mao. Ta tidol ipat ga idudunga ngan ribrib ede ngan tibur Isip.

‡ Kadonga ngan dolnga gergeu ga tidio Iosep ibuleai, eine iman kilala ngan Iosep isau gisirua. Mugaeai Iakop ikado toa bedaoa pade ngan Epraim ga Manase. Gera posanga ngan OM 48.5-12. †† 50.25 IM 13.19, Jos 24.32, Ibr 11.22

Ibada Mulian

Gid Isip tikado paeamao ngan gid Israel

1 †Gid gergeu arangaranga ton Iakop toa tila Isip toman ngan ei, gid keledede keledede tila toman ngan adadaoad ga led gergeu. Israel ele gergeu arangaranga edad ga bedane: ² Ruben ga Simeon ga Livai ga Iuda ³ ga Isakar ga Sebulun ga Benjamin ⁴ ga Dan ga Naptali ga Gat ga Aser. ⁵ Ngan ado toaiua, gid iaoa keledede pan Iakop, dabad iuot sangalima sangaul rua. Be Iosep imamado motean toa Isip oa.

⁶ Idio ta Iosep asingada itar kapeipei ga panua toa ngada oa ngan ado toaiua timamado led ga kus. Be muriai ngan led matenga, ⁷ ††gid Israel tipopo gergeu busa ta tiuot alu ede matua tau ta tipakaranga tibur toa oa.

⁸ †Idio ta maron kapei pau ede imadid ga imugamuga ngan tibur Isip. Be maron kapei toa oa iuatai ngan Iosep mao. ⁹ Ta ikeo pagid ele panua bedane, “Ega, gid Israel tiuot busa, be urad kapei iasal gita tau. ¹⁰ ††Be oangga paraunga eta iuot, eine ga tilup toman ngan ada miri itamatama ta tikado paraunga pagita. Toa bedaoa ta titnan leda tibur ga tila. Be manta tanasi oatainga kemi ta tailo edap eta ngan pakalanga gid, ta irangrang ngan tiuot busa pade mao.”

¹¹ Tota gid Isip tidol gid madidnga naurata ad ta tipaeaea gid Israel ta tikado kulupu tau ngan gid. Tiposa matua pagid Israel ta tikado tuanga kapeipei rua, Pitom ga Rameses, ngan gornga maron kapei ele annga ga danga padengada. ¹² Gid Isip urad ngan paeaeanga gid Israel, be gid Israel urad ta tiuotot busa pade. Tota gid Isip timataud gid Israel ¹³ ta tikado gid ga tisonggaro ngan naurata, be lolod isat ngan gid mao. ¹⁴ Gid Isip tikado ga gid Israel led madonga paeamao ngan naurata kulupulupu. Tidoldol naurata pagid ngan bulnga tano ga iuot matua ta tikado ngan gid luma, be tikakado naurata imata ede ga ede dadangai pade. Gid Isip lolod isat ngan gid Israel mao. Tipaeaea gid paeamao tau.

¹⁵ Be maron kapei togid Isip ibaba taine rua Ibru ad, Sipra ga Pua, ta tinam pan. Gisirua led naurata ngan papoponga gid taine Ibru. ¹⁶ Ta ikeo pagisirua bedane, “Somisomi oangga gimirua apapopo gid taine Ibru ad, ta agera mambe tipopo gergeu aranga, arau ei ga imate. Be oangga tipopo gergeu taine, atnan ei ga idio.” ¹⁷ Be taine toa rua oa timataud Deo ta tinasi maron kapei togid Isip ele posanga mao. Titnan gid

† 1.1 OM 46.8-27 †† 1.7 PA 7.17 ‡ 1.8 PA 7.18 †† 1.10 PA 7.19

gergeu arangaranga ga tidio. ¹⁸ Idio ta maron kapei ibaba taine toa rua oa ga tinam pan ta ibeta gid bedane, “Ikamado ga akado bedane? Atnan gid gergeu arangaranga ga tidio ngan saoa?”

¹⁹ Ta taine toa rua oa tikoli maron kapei ele posanga bedane, “Gid taine Ibru ad eine mambe gid taine Isip ad mao. Gai aot maitne, be tipopo. Ngansa gid urad kapei.”

²⁰ Tota Deo ikado kemi ngan taine toa rua oa, ta ikado gisirua ga tipopo led gergeu pade, ngansa timataud Deo. Be gid Israel tipopo busa ga tiuot alu matua ede.

²² †Idio ta maron kapei iposa matua pagid panua Isip bedane, “Oangga gid taine Ibru ad tipopo gergeu arangaranga, atado gid ga tisulug ngan eau kapei Nail. Be oangga tipopo gergeu taine, atnan gid ga tidio.”

Tipamate gergeu Moses mao

2 Ngan ado toaiua, eaba ede ngan lum pan Livai iuai taine ede toa gisirua lum keledede. ² ††Idio ta ia-pa ta ipopo gergeu aranga ede. Be taine toa oa igera mambe ele gergeu imata kemi tau ta imudan ei irangrang ngan taiko tol. ³ Be taiko tol kus ta irangrang ngan imudan gergeu pade mao. Tota ibada tia ede ta isama ngan naraelo ta idodon ngan tia ibaba. Ta idol gergeu ga idudunga tia iloleai ta imudan tia toa oa piso iloleai, ngan eau kapei Nail isal. ⁴ Be gergeu toa oa iliu imadmadid aluai tede ngan geranga saoa danga ga iuot ngan ei.

⁵ Ngan ado toaiua, maron kapei inat taine ila illiu eaiuai, be ele taine paeaeanga tilalala eau isaleai. Be maron kapei inat taine igera tia toa oa imomono piso iloleai, ta isula ele taine paeaeanga ede ta ila ibada.

⁶ Maron kapei inat taine ipokaka tia iaoa ta igera gergeu aranga toa oa itangtang. Be ilolo isat ngan ei ta ikeo, “Talo. Gergeu aranga ede ne togid Ibru.”

⁷ Gergeu toa oa iliu ibeta maron kapei inat taine bedane, “Irangrang ngan nabada taine eta Ibru aea ga inam ta ipadud gergeu toa na?”

⁸ Ta maron kapei inat taine ikoli ele posanga bedane, “Goibe, la.” Tota taine kakauede toa oa ila ibada gergeu itna. ⁹ Idio ta itna inama iuot, ta maron kapei inat taine ikeo, “Nakim eao lua gau ta bada gergeu toa ne ta padudud ei ga geragera ei kemi. Ta gau ga naol go.” Tota gergeu itna toa oa ibada ei ta ipadudud ei.

¹⁰ ††Be gergeu idae kapei tede, ta itna ibada ei ga ila

‡‡ 1.22 PA 7.19 ††† 2.2 PA 7.20, Ibr 11.23 †††† 2.10 PA 7.21

pan maron kapei inat taine, ta iuot mambe ei ele gergeu. Ta iuato ieda Moses † ngansa ikeo, "Gau nada-da ei eaiuai ga idae."

Moses iaoa ga ila Midian

¹¹ †† Idio ga muriai Moses idae kapei ta ila igera gid ele panua Ibru ad. Be igera mambe tikakado naurata kulupulupu ton maron kapei Isip aea. Igera eaba ede Isip aea itapa eaba ede Ibru aea paeamao. ¹² Ta Moses imata kleng alele, be igera eaba eta pade mao, tota manmanae ila irau eaba Isip aea ga imate ta imudan ipat ngan tantano. ¹³ Be ngan ado sae, iuot ga ila pade ta igera panua rua Ibru ad tipaparau. Idae ta ibeta eaba toa ikado paeamao ngan iuae ede pade ta ikeo, "Eao kamado tapa oaem Ibru aea toa ne?"

¹⁴ Be eaba toa oa ikeo, "Sai idol go ga man amai madidnga patutuinga posanga aea? Eao oangga rau gau pade mambe rau eaba Isip aea made na?"

Moses ilongo toa bedaoa ta imataud ta ikeo iloleai bedane, "Danga toa nakado ne, panua tiutai ngan."

¹⁵ †† Be maron kapei togid Isip ilongo mambe Moses ikado danga toa ne, ta iloilo ei ngan pamatenga ei. Be Moses iaoa ngan maron kapei ta ila imado ngan tibur Midian, boloma ngan eau aea baba ede. ¹⁶ Be eaba tenainga aea ede ngan tibur Midian toa ieda Ietro, ei ele gergeu taine lima ga rua timamado. Gid ele gergeu taine tila ngan eau aea baba toa oa ngan ednga eau ga idudunga ngan tamad ele sipsip ga meme ad golomada. ¹⁷ Be gid arangaranga toa timari-ala ngan sipsip ipu ede pade, tisere gid taine toa oa. Be Moses idae ta isere gid arangaranga toa oa, ga kus ta ipaun sipsip ga meme togid taine.

¹⁸ Idio ta gid taine tiluagid mulian pan tamad Ruel †, ta ibeta gid bedane, "Ikamado ga labone aluagimi manmanae tau?"

¹⁹ Ta tikeo, "Eaba ede Isip aea ilua gai ta gid arangaranga tirangrang ngan tisere gai mao. Be eaba toa oa ied eau pade ta ipaun leda sipsip ga meme."

²⁰ Ta tamad ibeta gid, "Eaba toa oa sida? Ikamado ga atnan ei ga idio toa eoa? Ala abada ei ga inam ta ian toman ngan gita."

²¹ Io, tamad ikeo ga Moses idio imado toman ngan ei, ta Moses ilongo. Ta tamad ipaoai Moses ngan inat taine ede ieda Sipora. ²² Muriai Sipora ipopo Moses ele gergeu aranga ede, ta Moses iuato ieda Gersom ††, ngansa ikeo, "Gau eaba ngan tibur ede pade, be nanam namado ngan tano toa ne."

²³ Idio ga rai edengada muriai ta maron kapei togid Isip imate. Be gid Israel tisolil ngan ad ieieinga ngan naurata kulupulupu, ta tingangar ngan tandanga. Be tiansaban Deo ngan luanga gid ngan led naurata kulupulupu. Ta led tandanga idae ga ila pan. ²⁴ ††† Ta

† Ngan posanga Ibru, edaeda Mosesitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: Nadada ei ga idae. †† 2.11 Ibr 11.24 † 2.11 PA 7.23-28 †† 2.15 PA 7.29, Ibr 11.27 †† †† Gid taine toa oa tamad ieda ede pade Ietro. Gera posanga ngan IM 3.1. ††† Ngan posanga Ibru, edaeda Gersomitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: eaba ngan tibur ede pade. ††† 2.24 OM 15.13-14

Deo ilongo led tandanga ta imata nanan ele posanga tautaunga toa mugaeai irau toman ngan Abraam ga Aisak ga Iakop. ²⁵ Tota Deo igera gid Israel led madonga paeamao toa bedaoa ta iloilo isat ngan gid.

Deo ibaba Moses

3 Ngan ado toaiua, Moses imariala ngan gid sipsip ga meme ton ilaoa Ietro, eaba tenainga aea ngan tibur Midian. Ta Moses ibada gid sipsip ga meme ta tiuore ga tila ngan tibur modamodanga isal iadag. Ta ila iuot ngan lusi Orep §. Lusi toa oa ton Deo. ² †† Toa eoa anggelo ton MARON iuot pan mambe dinga irarabal ngan abei kakauede ibogaboga. Mole mao, Moses igera abei kakauede toa dinga irarabal ngan, be dinga inono abei toa oa ilaun ga ibogaboga eta mao. ³ Ta ikeo, "Danga ne iuot madongan? Ikamado ga dinga inono abei toa oa mao? Gau ga nala boloma ta nagera."

⁴ Be MARON imamado rabu ngan abei toa oa, ta igera Moses inam boloma ngan geranga, ta ibaba ga ila pan bedane, "Moses, Moses!"

Ta Moses ikeo, "Gau ta eko."

⁵ Ta Deo ikeo, "Eao nam boloma mao. Til lem su ga idio. Ngansa tano toa eao madmadid ngan ne, eine leg ul ienono ngan. ⁶ Gau Deo togid tibutibum Abraam ga Aisak ga Iakop." Be Moses ilongo bedaoa ta ipamu-mul imata, ngansa imataud ngan geranga Deo.

⁷ Ta MARON ikeo, "Gau nagera kadonga kulupulupu iuot ngan leg panua ngan tibur Isip na. Be nalongo led tandanga inam pagau ngan gid madidnga naurata ad tilasu paeaeanga gid tau. Ta gau lolog isat ngan ad ieieinga. ⁸ Tota nasulug ga nanam ngan badanga gid mulian pagid Isip bagedeai. Be nakeo ga nabada gid ga titnan Isip ta tila timado ngan tano ede kemi, aea tibur oatalai, be imona kapei ta bon isul ga bulmakao itud isul iuotot ngan. Tibur toa oa labone gid alu ga gid ne timamado ngan: gid Kenan ga gid It ga gid Amor ga gid Peres ga gid Ivi ga gid Iebus. ⁹ Ega, nalongo gid Israel led tandanga na, be nagera gid Isip tikakado paeamao ngan gid. ¹⁰ Tota gau ga nasula go ga la pan maron kapei togid Isip ngan badanga leg panua Israel ta titnan Isip ga tinam."

¹¹ Be Moses ikeo pan Deo bedane, "Gau eaba madongan ta narangrang ngan nala pan maron kapei ngan badanga gid Israel ta titnan Isip ga tinam?"

¹² Ta Deo ikeo, "Gau ga namado toman ngan eao. Be gau ga nakado kilala ede ngan pasolannga mambe nasula go tautaunga. Kilala ga bedane: Oangga eao bada gid Israel ta titnan Isip ga tinam, eine gimingada ga asoa gau edag ngan lusi tota nene."

¹³ †† Be Moses ikeo pan Deo bedane, "Ega, eine ga nala pagid Israel ta nakeo pagid bedane, 'Deo togid tibutibumi isula gau ta nanam pagimi,' be oangga ti-beta gau ta tikeo, 'Ei ieda sai?' eine ga nakoli led posanga madongan?"

¹⁴ †† Ta Deo ikeo pan Moses, "Gau Eine Tota Bedane. Ta eao ga keo pagid Israel, 'Deo iuato ieda mulian be-

§ Lusi Orepieda ede pade eine lusi Sainai. †† 3.2 PA 7.30-34 ††† 3.13 IM 6.2-3 †† 3.14 PM 1.4,8

dane: Gau Eine Tota Bedane. Ta ei isula gau Moses ta nanam pagimi.”¹⁵ Ta Deo ikeo pan Moses, “Eao ga keo pagid Israel bedane, ‘MARON†, Deo togid tibutibumi Abraam ga Aisak ga Iakop, isula gau ta nanam pagimi. Ikeo ga ieda eine toa bedaoa, ta gid panua ga matad nanan ei toa bedaoa somisomi ga ilalala ga ila.”

¹⁶“Eao ga la paluplup gid kapepei togid Israel ta keo pagid bedane, ‘MARON, Deo togid tibutibumi Abraam ga Aisak ga Iakop, iuot pagau ta ikeo: Gau Deo, matag ikikisi gimi. Be nagera danga papaeamao toa ngada ne gid Isip tikakado ngan gimi. ¹⁷Be naposa tautaunga ngan badanga gimi mulian ngan kadonga papaeamao pagid Isip bagedeai. Ta gau ga nabada gimi ga ala ngan tano togid Kenan ga It ga Amor ga Peres ga Ivi ga Iebus. Tano toa ne kemi ga imona kapei ta bon isul ga bulmakao itud isul iuotot ngan.’

¹⁸“Gid kapepei Israel ad ga tilongo eao ta tinasi lem posanga. Ga kus ta eao ga gid kapepei toa oa ga ala pan maron kapei togid Isip ta akeo pan bedane, ‘MARON Deo togai Ibru ilup toman ngan gai ta ikeo ga gai anam abeta eao ngan longean gai ta ala ngan tibur modamodanga, irangrang ngan ado tol, ta gai ga arau gid masilau iman lemai tenainga ga ila pan amai MARON Deo.’ ¹⁹Gimi ga akado posanga pan toa bedaoa, be gau naoatai mambe maron kapei togid Isip ga irangrang ngan ilongean gimi ga ala sapaeam mao. Be oangga napasolan ei ngan urag, eine ga ilongean gimi ta ala. ²⁰Tota ngan gau urag, eine ga napaeabu ngan tibur Isip, ta napamatala gid ngan leg uisinga imata ede ga ede toa nakado ga iuot matadeai. Ga kus ta ei ga ilongean gimi ta ala.

²¹††“Be gau ga nakado ga gid Isip lolod marum ngan gimi ta irangrang ngan akilolo ga atnan Isip mao.

²²Gid taine Israel ad ga tibetabeta gid taine Isip ad ga gid Isip led kaluae pade, ta tibada danga sisid silva ga gol ga gid barikia papau ga ila pagid. Ta gimi ga adol ga idae ngan lemi gergeu. Ngan kadonga toa bedane, gimi ga abada sapaeam gid Isip led danga sisid busa.”

Deo ipamatua Moses ngan kadonga gid uisinga

4 Ta Moses ikoli ele posanga bedane, “Be oangga gid Israel tiadi gau mao ga tilongo leg posanga mao ta tikeo, ‘Eao pakaka. MARON iuot pago mao,’ eine ga nakado mado?”

²Ta MARON ikeo, “Saoa danga toa ienono bagemeai?” Ta Moses ikeo, “Eine toto lalalanga aea.”

³Ta ikeo, “Tado ga isulug tanoelai.”

Io, Moses itado ga isulug tanoelai, ta ipul ei ga iuot mota. Be Moses igera ta iuangga iaoa. ⁴Be MARON ikeo, “Bagem isulug ta kisi iuui.” Tota Moses ibage isulug ta ikisi mota iuui, ta ipul ei mulian ga iuot toto pade. ⁵Ta ikeo, “Oangga eao la pagid Israel ta kado toa bedaoa, eine ga tiuatai kemi mambe gau MARON

naot pago tautaunga. Gau Deo togid tibutibud Abraam ga Aisak ga Iakop.”

⁶Ta MARON ikeo pan Moses pade bedane, “Dol bagem ga idudunga ngan lem pononga mamarae.” Io, Moses ikado toa bedaoa, be mole mao inusi ibage ga iuot mulian, ta igera ibage aea dibala kankan, be imata bodbode tau.

⁷Ta ikeo pan Moses pade bedane, “Dol bagem ga idudunga pade.” Ta Moses idol ibage ga idudunga pade, be inusi ibage ga iuot mulian ta igera ibage iuot kemi mambe itin toa ngada oa.

⁸Ta ikeo, “Oangga panua tigera eao kado uisinga ngan toto be tiadi go mao, eine ga tiadi go ngan uisinga toa ede pade ne. ⁹Be oangga tigera uisinga toa rua ne be tiadi go mao ga tilongo lem posanga mao, tota ede eau kauteta Nail ta tok ga isulug tanoelai. Oangga eau toa oa isulug tanoelai, eine ga iuot sing.”

¹⁰Be Moses ikeo pan MARON bedane, “O Maron, mu-gaeai ga inam, gau eaba posanga kemi ag mao. Be labone eao posaposa pagau, be aoag ikulupu maitne. Tota narangrang ngan nakado posanga kemi panua matadeai mao.”

¹¹Be MARON ikeo, “Sai ikado eaba iaoa ga iuot? Be sai irangrang ngan ikado ei ga itanga kua ga iaoa gum? Be sai irangrang ngan ikado ei ga imata ikila ga imata igeragera? Gau kekelegau MARON, nakado toa bedaoa. ¹²Tota la ne. Gau ga nalua go ngan posanga, ta napaoatai go ngan saoa posanga eao posa ngan.”

¹³Be Moses ikeo, “Aiao Maron. Gau narangrang mao. Kemi ngan eao sula eaba eta pade.”

¹⁴MARON ilolo bake pan Moses ta ikeo, “Be tadim kapei Aron imamado, na? Ei ede ngan gid Livai, ga naoatai mambe ei irangrang ngan ikado posanga kemi. Ega, patautene inama ngan geranga go. Be oangga inama iuot pago, eine ga itin igelgel. ¹⁵Eao ga kado posanga toa ngada ne pan, ta ei ga iposa ngan. Be gau ga nalua gimirua ngan posanga ga napaoatai gimirua ngan saoa danga gimi akado. ¹⁶Aron ga ibada eao aoam ngan posanga pagid panua. Be ngan ei imata, eao ga ot mambe Deo. ¹⁷Be manta bada toto lalalanga aea toa ne ta la. Muriai ta eao kado gid uisinga ngan.”

Moses iluai mulian Isip

¹⁸Moses ilongo Deo ele posanga ga kus ta iluai mulian pan ilaoa Ietro ta ikeo pan, “Gau nakim eao longo ta naluagau mulian Isip, pagid leg panua, ta nagera gid ta naoatai, labone timamado madongan.”

Ta Ietro ikeo, “Goibe. Lolom itarui ta la.”

¹⁹Be Moses imamado Midian maitne, ta MARON ikeo pan bedane, “Eao luago mulian Isip. Ngansa gid panua toa tikeo ngan am pamatenga, timate gid ga kus.”

²⁰Tota Moses ibada iadaoa toman ngan ele gergeu arangaranga ta idol gid ga tidae donki ipaoelai, ta tika-ga gid ngan langa Isip. Be Moses ikikisi toto lalalanga aea ton Deo.

²¹Ta MARON ikeo pan Moses bedane, “Oangga eao ot Isip, eao manta kado gid uisinga toa na ga iuot maron

† Gera palongonga ngan Deo ieda ngan OM 2.4. Ngan posanga Ibru, Deo ieda eine YHWH. Be edaeda toa ne eine boloma lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: Gau eine tota bedane. (Gera lain 14.) †† 3.21 IM 12.35-36

kapei imatai. Gid uisinga toa na, napamatua go ngan aea kadonga. Be gau ga nakado ga maron kapei ilolo matua ga ipaki itanga, ta ei ga irangrang ngan ilongean leg panua ga tila mao. ²² Be eao ga keo pan maron kapei Isip aea bedane, ' *MARON* Deo ele posanga bedane: Israel eine gau leg gergeu lautabe. ²³ †Be gau nakeo ga eao longean natug toa ne ga inam ta isoa gau edag. Be ega, oangga eao longean ei ga inama mao, eine ga narau eao lem gergeu lautabe ga imate.'"

²⁴ Be ngan saupu ede edap irabuiai, *MARON* iuot pan Moses ta iuangga irau ei ga imate. ²⁵ Be Sipora, Moses iadaoa, ibada adial ede imata ta ipalu inat ngan itin kukul. Ga kus ta idol inat itin kukul toa oa ga idae ngan Moses iae ta ikeo, "Natuda ising idae ngan eao, ta labone eao gau adaog tautaunga." ††²⁶ Moses iadaoa ikeo toa bedaoa ngansa imata nanan kadonga ngan palunga inat. Ta Deo ipaeabu ngan Moses mao.

²⁷ Be *MARON* ikeo pan Aron bedane, "Eao la ngan tibur modamodanga ta ot pan Moses." Tota ila iuot pan Moses ngan lusi ton Deo. Igera ei ta ibusum ipapa. ²⁸ Idio ta Moses iaoa inasi pan Aron ngan danga toa ngada oa *MARON* isula ei ngan keonga ga ngan gid uisinga toa irenren pan ngan.

²⁹ Idio ga muriai ta Moses ga Aron tila tipaluplup gid kapepei Israel ad. ³⁰ Ta Aron ikeo pagid ngan danga toa ngada oa *MARON* ikeo pan Moses ngan. Ga pade Moses ikado gid uisinga panua matadeai. ³¹ Ta gid panua Israel tiuangga gisirua led posanga eine tautauga. Be tilongo mambe *MARON* igera kadonga papaeamao toa gid Isip tikakado ngan gid ga iuangga ilua gid, tota tikor aed ga tidol laborad ga isulug tanoelai ta tisoa Deo ieda.

Maron kapei togid Isip ipaeaea gid Israel paeamao tau

5 Idio ta Moses ga Aron tila pan maron kapei togid Isip ta tikeo, "Gai Israel amai *MARON* Deo ikeo ga eao longean ele panua ta tila ngan tibur modamodanga ta tikado eaneannga ngan soanga ieda."

² Be maron kapei togid Isip ikeo, " *MARON* sai toa? Ikamado ga nalongo ele posanga ta nalongean gimi Israel ga ala? Gau naoatai ngan *MARON* toa na mao. Be irangrang ngan nalongean gimi Israel ga ala mao."

³ Ta gisirua tikeo, "Deo togai Ibru ilup toman ngan gai. Gai aoangga alalala ga ala ngan tibur modamodanga irangrang ngan ado tol, ta gai ga apamate gid masilau iman tenainga ga ila pan amai *MARON* Deo. Be irangrang ngan eao longean gai ta ala? Oangga gai akado toa bedane mao, kado ta ipaeabu ngan gai ngan paraunga, mao ngan dibala kapei eta."

⁴ Be maron kapei togid Isip ikeo pagisirua bedane, "O Moses ga Aron, ikamado ga akado ta gid panua titnan led naurata? Manmanae, aluagimi ga ala ngan le-

† 4.23 IM 12.29 †† *Panua oatainga ad edengada tiuangga Moses iadaoa iposa ngan ei toa bedaoa ngansa eine mambe ibada Moses mulian ngan matenga, ta iuangga gisirua led oaiinga iuot pau pade.*

mi naurata!" ⁵ Ta maron kapei ikeo, "Gid Israel tiuot busa ngan tibur toa ne, be gimirua aoangga akado ta titnan led naurata."

⁶ Tota ngan ado toaiua, maron kapei togid Isip ikado posanga matua pagid madidnga naurata ad togid Isip ga gid paeaeanga aoad togid Israel ta ikeo, ⁷ "Irangrang ngan gimi akado mambe oadla ga inama ne mao. Irangrang ngan abada purup mamasa ga ila pagid panua ngan bulnga toman ngan tano ngan kadonga pat matua oa mao. Manta gid kekelegid tila tigou led purup mamasa. ⁸ Be gimi ga akeo matua pagid ngan tikado pat matua busa lalaede mambe tikakado oadla ga inam. Irangrang ngan tisarung pat matua dabad ga isulug mao. Gid panua malainga ad, tota titang pagau ta tikeo, 'Longean gai ta ala arau masilau ta iman tenainga ga ila pan amai Deo.' ⁹ Adol naurata kulupu pagid ta tisonngaro ngan led naurata aea kadonga ta irangrang ngan tilongo posanga pakakanga bedane pade mao."

¹⁰ Idio ta gid madidnga naurata ad togid Isip ga gid paeaeanga aoad togid Israel tila pagid panua ta tikeo, "Maron kapei Isip aea ikeo ga irangrang ngan ibada purup mamasa pagimi pade mao. ¹¹ Gimi kekelegimi ga ala agou lemi purup mamasa ngan tibur isoa aot ngan. Be manta akado pat matua busa lalaede mambe somisomi." ¹² Gid Israel tilongo bedaoa ta tibilin ga tila alele ngan tibur toa ngada oa Isip ngan gounga purup isakirkir iman led pat matua aea. ¹³ Be gid madidnga naurata ad togid Isip tipasensen gid ta tikeo, "Manta apasala lemi naurata ado ga ado, lalaede mambe oadla gai ababada purup pagimi." ¹⁴ Ta gid madidnga naurata ad togid Isip timuimui gid paeaeanga aoad togid Israel ta tikeo, "Ikamado ga gimi apasala lemi naurata ngan pat matua aea kadonga made ga labone mao, mambe akakado mugaeai?"

¹⁵ Tota gid paeaeanga aoad togid Israel titang ga ila pan maron kapei Isip aea bedane, "Ikamado ga eao kado bedane ngan gai lem paeaeanga? ¹⁶ Tibada purup mamasa pagai mao, be aoad isensen gai, lem paeaeanga, ngan pat matua aea kadonga. Ega, timuimui gai, be lemai idil eta paeamao mao. Idil paeamao togimi Isip."

¹⁷ Ta maron kapei Isip aea ikeo, "Gimi panua malainga ami! Tota aparpar ta akeo, 'Longo ta gai ala akado tenainga ga ila pan amai *MARON*.' ¹⁸ Io, aluagimi ngan lemi naurata! Gai ga abada purup mamasa pagimi mao, be manta akado pat matua busa lalaede mambe somisomi."

¹⁹ Io, gid paeaeanga aoad togid Israel tilongo maron kapei ikeo ga tirangrang ngan tisarung led pat matua dabad ga isulug ado ga ado mao, ta tiuatai, kadonga kulupu tau tota iuot ngan gid. ²⁰ Tota titnan maron kapei Isip aea ga idio, ta tila tiuot pan Moses ga Aron. Gisirua timadmadid ga tisangasanga gid, ²¹ be gid paeaeanga aoad togid Israel tikeo pagisirua bedane, " *MARON* Deo igera gimirua lemi kadonga na. Ta ei ga ipanas gimirua. Ngansa gimirua akado ga maron kapei Isip aea toman ngan ele madidnga tiuangga gai

ele paeaeanga eine danga buligaliga. Gimirua akado edap ngan gid Isip tipamate gita.”

Moses ilolo ede ga ede ta iraring ga ila pan Deo

²² Be Moses iluai mulian ga ila pan *MARON* Deo ta ikeo, “O Maron, eao kamado kado paeamao ngan lem panua ngan kadonga toa ne? Eao sula gau ga nanam ngan ipu toaine na? ²³ Ngan ado toaiua nabada lem posanga ga ila pan maron kapei Isip aea, ga irangrang ngan labone, ei ikado paeamao tau ngan lem panua. Be eao kado danga eta ngan luanga gid mao.”

6 Ta *MARON* Deo ikeo pan Moses bedane, “Teta pade ta eao gera gid danga naoangga nakado ngan maron kapei togid Isip. Ngan gau urag ta nakado ei ga ilongean gimi ta ala. Ta ei ga ipasensen gimi ta isuk gimi ta atnan ele tibur.”

Deo iposa tautauga ngan badanga ele panua mulian

^{2†} Ta Deo ikeo pan Moses pade bedane, “Gau eine *MARON*. ³ Mugaeai naot pan Abraam ga Aisak ga Iakop, ta tiuatai mambe gau Deo Matua Soke Tau. Be tiuatai ngan edag toaine *MARON* mao, ngansa napalongo gid ngan mao. ⁴ Be ngan ado toaiua, narau leg posanga tautauga toman ngan gid ngan pannga tano Kenan ga iman ad. Be timamado ngan tano toa oa mambe kaluae. ⁵ Be labone gid Isip tipaeaea leg panua Israel, ta tisolil ngan ad ieieinga. Be gau nalongo led tandanga na. Ta labone matag nanan leg posanga tautauga toa narau toman ngan tibutibud.

⁶ “Tota eao manta bada leg posanga ga ila pagid Israel bedane: Gau eine *MARON*. Be gau ga nabada gimi mulian pagid Isip bagedeai, ngan gid danga kulupulupu tikakado ngan gimi. Ta gau ga napola gimi ta atnan lemi naurata paeaeanga ta amado lemi kemi. Be ngan gau urag kapei, eine ga nabada gimi mulian ta napanas gid Isip paeamao tau. ⁷ Ta gau ga nakado ga gimi aot leg panua, ta gau ga naot ami Deo. Be gimi ga aotai mambe gau eine *MARON* Deo togimi toa nabada gimi ga atnan lemi naurata paeaeanga pagid Isip. ⁸ Be gau ga nabada gimi ta ala ngan tano toa mugaeai naposa tautauga pan Abraam ga Aisak ga Iakop ngan. Tano toa oa eine ga napan ga iman ami. Gau eine *MARON*.”

⁹ Io, Moses ipalongo gid Israel ngan posanga toa ngada ne, be tilongo ele posanga mao. Ngansa naurata paeaeanga ikado gid ga lolod igagagai.

¹⁰ Ga kus ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, ¹¹ “La pan maron kapei togid Isip ta keo pan, ei manta ilongean gid Israel ta titnan ele tibur.”

¹² Be Moses ikeo pan *MARON* bedane, “Oangga gid Israel tilongo leg posanga mao, eine maron kapei Isip aea ga ilongo leg posanga madongan? Ngansa gau aoag ikulupu ngan posanga.”

¹³ Be *MARON* iposa toman ngan Moses ga Aron ta ibada naurata pagisirua ngan tila pagid Israel ga pan

† 6.2 OM 17.1, 28.3, 35.11, IM 3.13-15

maron kapei Isip aea, ta ikeo ga led naurata eine ngan badanga gid Israel ta titnan Isip.

Moses ga Aron tibutibud edad

¹⁴ Panua ga gid ne timugamuga ngan gid iaoa edengada Israel.

Ruben ei Israel ele gergeu lautabe. Ruben ele gergeu arangaranga edad ga bedane: Anok ga Palu ga Esron ga Karmi. Gid panua toa ne timugamuga ngan gid iaoa keledede pan Ruben.

¹⁵ Simeon ele gergeu arangaranga edad ga bedane: Iemuel ga Iamin ga Oat ga Iakin ga Soar ga Saul. Saul itna ei taine Kenan aea. Gid panua toa ne timugamuga ngan gid iaoa keledede pan Simeon.

^{16†} Livai ele gergeu arangaranga ga itubtud arangaranga edad ga bedane: Gerson ga Koat ga Merari. Be Livai imamado irangrang ngan aea rai buno ede sangaul tol igegea lima ga rua (137), ga kus ta imate.

¹⁷ Be Gerson ele gergeu arangaranga edad ga bedane: Lipni ga Simeil. Gisirua timugamuga ngan gid iaoa edengada pan Livai.

¹⁸ Be Koat ele gergeu arangaranga edad ga bedane: Amram ga Isar ga Ebron ga Usiel. Be Koat imamado irangrang ngan aea rai buno ede sangaul tol igegea tol (133), ga kus ta imate.

¹⁹ Be Merari ele gergeu arangaranga edad ga bedane: Mali ga Musi.

Gid panua toa ne timugamuga ngan gid iaoa keledede pan Livai.

²⁰ Be Amram iuai itama iliu Iokebet, be taine toa oa ipopo Aron ga Moses. Be Amram imamado irangrang ngan aea rai buno ede sangaul tol igegea lima ga rua (137), ga kus ta imate.

²¹ Be Isar ele gergeu arangaranga edad ga bedane: Kora ga Nepek ga Sikri.

²² Be Usiel ele gergeu arangaranga edad ga bedane: Misael ga Elsapan ga Sitri.

²³ Be Aron iuai taine ede ieda Eliseba. Ei gergeu taine ton Aminadap, be iliu ieda Nason. Aron iadaoa Eliseba ipopo ele gergeu arangaranga edad ga bedane: Nadap ga Abiu ga Eleasar ga Itamar.

²⁴ Be Kora ele gergeu arangaranga edad ga bedane: Asir ga Elkana ga Abiasap. Gid panua toa ne timugamuga ngan gid iaoa keledede pan Kora.

²⁵ Aron inat Eleasar iuai gergeu taine ede ton Putiel. Ei ipopo Pinias.

Gid panua toa ne timugamuga ngan gid iaoa keledede keledede pan Livai.

²⁶ Panua rua toa *MARON* ikeo pagid ngan badanga gid iaoa keledede keledede togid Israel ta titnan Isip, panua toa rua oa, eine Moses ga Aron. Gisirua edad iuot ngan gid iaoa toaine. ²⁷ Gisirua tota tila pan maron kapei Isip aea ngan badanga gid Israel ta titnan Isip. Panua toa rua ne tota tikado kadonga toa oa.

†† 6.16 Nam 3.17-20, 26.57-58, 1Sto 6.16-19

Aron ga ibada Moses iaoa

²⁸ Moses imamado Isip ta *MARON* iposa pan. Be ngan ado toaiua, ²⁹ *MARON* ikeo pan bedane, "Gau eine *MARON*. Eao manta keo pan maron kapei togid Isip ngan posanga toa ngada ne naposa pago ngan."

³⁰ Be Moses ikeo pan *MARON* bedane, "Gau eaba posanga kemi ag mao. Tota maron kapei togid Isip ga ilongo gau madongan?"

7 Ta *MARON* ikeo pan Moses, "Longo. Ngan maron kapei Isip aea imata, gau ga nakado ta eao ot mambe Deo. Be tadim kapei Aron ga ibada aoam, ta ei ga ibada lem posanga ga ila pan maron kapei togid Isip. ² Danga toa ngada ne naposa pago ngan, eine eao ga keo pan tadim kapei Aron ngan. Ta Aron ga iposa pan maron kapei Isip aea ngan ilongean gid panua Israel ta titnan ele tibur. ³ †Be gau ga nakado ta maron kapei ilolo matua ga ipaki itanga. Toa bedaoa ta nakado gid uisinga busa iman kilala rabu ngan gid Isip. ⁴ Be maron kapei togid Isip irangrang ngan ilongo lemi posanga mao. Tota gau ga napasolan urag ta napasana gid Isip ngan gid pamukurunga kapepei. Be gau ga naot mambe madidnga paraunga aea ta namuga ngan leg panua, gid iaoa kelede kelede togid Israel, ta titnan Isip ga tila. ⁵ Be oangga napaeabu ngan tibur Isip ta nabada gid panua Israel ta titnan tibur toa oa, eine gid Isip ga tiuatai kemi mambe gau eine *MARON*."

⁶ Tota Moses ga Aron tikado mambe *MARON* ikeo pagisirua ngan. ⁷ Ngan ado toaiua gisirua tila tiposa pan maron kapei togid Isip, Moses aea rai sangalima sangaul tol, be Aron aea rai sangalima sangaul tol igeegea tol.

Aron ele toto lalalanga aea ipul ei ga iuot mota

⁸ Idio ta *MARON* ikeo pan Moses ga Aron bedane, ⁹ "Oangga maron kapei togid Isip ikeo pagimirua ngan kadonga uisinga eta ngan pasolannga mambe gau nasula gimirua, eine eao ga keo pan Aron ta ibada ele toto lalalanga aea ta itado ga isulug maron kapei Isip aea imatai, ta ele toto ga ipul ei ga iuot mota."

¹⁰ Tota Moses ga Aron tila pan maron kapei togid Isip ta tikado mambe *MARON* Deo ikeo pagisirua ngan. Aron itado ele toto ga isulug maron kapei Isip aea ga ele madidnga matadeai, ta ipul ei ga iuot mota. ¹¹ Be maron kapei igera toa bedaoa ta ibaba ele panua oatainga ad ga ele panua borou ad, ta tikado toa bedaoa pade ngan led borou mambe Aron ikado. ¹² Gid kelede kelede titado led toto ga isulug tanoelai ta tipul gid ga tiuot mota. Be Aron ele mota ison gid led mota ga kus. ¹³ Maron kapei togid Isip igera, be ilolo matua ga ipaki itanga. Ta ilongo gisirua led posanga mao, lalaede mambe *MARON* Deo ikeo ngan.

Gid eau Isip tiuot sing

¹⁴ Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Maron kapei togid Isip ilolo matua tau, ta itin ngan ilongean gid Israel ga tila mao. ¹⁵ Be gaisala rumaruma ei ga ila eaiuai, ta eao ga la ot pan. Bada toto toa mugaeai iuot mota ta la sanga ei eau Nail isaleai. ¹⁶ Ta eao ga keo pan bedane, 'Gai Ibru amai *MARON* Deo isula gau ga nanam ta nakeo pago bedane: Eao manta longean ele panua ga tila ngan tibur modamodanga ta tisoa ieda. Be irangrang ngan labone, eao longo ele posanga mao. ¹⁷ ††Tota labone *MARON* Deo ikeo bedane: Eao ga gera gid danga naoangga nakado, ta eao ga oatai kemi mambe gau eine *MARON*.' Ega, gau ga nabal eau Nail ngan toto toa bagegeai ne, ta eau ga iuot sing. ¹⁸ Gid ia ga timatemate, be eau ga iuad paeamao tau, ta irangrang ngan gid Isip tiun mao."

¹⁹ Ta *MARON* ikeo pan Moses pade ga bedane, "Keo pan Aron ta ibada ele toto ta igaga ga ingata gid eau kapepei ga gereirei ga liuliu toa ngada ne ngan tibur Isip. Ta gid eau ga tiuot sing. Tota ngan tibur toa ngada ne Isip, sing ga iuon ngan gid eau. Be gid tabla ga ulo ga eupat pade ga tiuon ngan sing."

²⁰ Tota Moses ga Aron tikado lalaede mambe *MARON* ikeo pagisirua ngan. Ngan maron kapei togid Isip ga ele madidnga matad, Aron isoa ele toto ga idae ta ibal eau Nail, ta eau toa ngada oa iuot sing. ²¹ Ia toa ngada oa ngan eau Nail timatemate, be eau toa oa iuad paeamao tau, ta irangrang ngan gid Isip tiunun mao. Sing iuon ngan tibur toa ngada oa Isip.

²² Be gid panua borou ad togid Isip tikado led borou ta tikado toa bedaoa pade. Ta maron kapei Isip aea ilongo Moses ga Aron led posanga mao, ngansa ilolo matua ga ipaki itanga mambe *MARON* Deo ikeo ngan. ²³ Tota maron kapei togid Isip iluai mulian ele lumaeai. Kadonga toa ne ikado ga ilolo ede ga ede eta mao. ²⁴ Be gid panua Isip tirangrang ngan tiun eau Nail mao, tota tileilei gid baba eau Nail isaleai ngan badanga ad eau. ²⁵ Be *MARON* ikado ga eau Nail ienono paeamao toa bedaoa irangrang ngan ado lima ga rua.

Gid kalo busa tiuot

8 Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "La pan maron kapei togid Isip ta keo pan, ' *MARON* Deo ele posanga bedane: Eao manta longean leg panua ta tila tisoa gau edag. ² Be ega, oangga eao longean gid ga tila mao, eine ga nakado ta gid kalo busa tiuot ngan tibur Isip, ta napaeabu ngan lemi tibur toa ngada oa. ³ Eau Nail ga iuon tau ngan gid kalo. Be gid kalo ga titnan eau ga tidae ta tidugdug ga tila ngan lem luma ga lem bobo enonga aea ga mulim pade. Be gid kalo ga tidugdug ga tidae pade ngan luma togid lem madidnga ga lem panua toa ngada ne. Be gid ga tidugdug ga tidae pade ngan lemi danga nononga aea ga lemi tabla bret aea. ⁴ Gid kalo ga tidugdug ga tidae

† 7.3 PA 7.36

†† 7.17 PM 16.4

ngan eao ga lem madidnga ga lem panua toa ngada ne.”

⁵ Ta *MARON* ikeo pan Moses pade bedane, “Keo pan Aron ta ikisi ele toto lalalanga aea ga idae ta ipatutui ibage, ta igaga ga ingata gid eau kapepei ga gereirei ga liuliu toa ngada oa ngan tibur Isip. Toa bedaoa ga gid kalo tiunon ngan tibur Isip.”

⁶ Tota Aron ikisi ele toto lalalanga aea ga idae ta ipatutui ibage, ta igaga ga ingata gid eau Isip, ta gid kalo tidae ga tiluga tibur Isip. ⁷ Be gid panua borou ad togid Isip tikado led borou, ta gid pade tikado ga gid kalo titnan eau ga tidae ngan tibur Isip.

⁸ Idio ta maron kapei togid Isip ibaba Moses ga Aron ga tinam pan ta ikeo, “Manta gimirua araring ga ila pan ami *MARON* Deo ta isere gid kalo ta titnan gau ga leg panua. Ga kus ta nalongean gimingada lemi panua ta ala akado tenainga ga ila pan ami *MARON*.”

⁹ Ta Moses ikeo pan maron kapei Isip aea bedane, “Goibe, gau ga nararing ngan luanga eao ga lem madidnga ga lem panua. Toa bedaoa ta gid kalo ga titnan gimi ga lemi luma, ta tila mulmulid eai. Be eao kim nararing ngeda? Tota nadol ga idae eao bagemeai.”

¹⁰ Ta maron kapei togid Isip ikeo, “Raring sabale.”
Ta Moses ikeo, “Gau ga nakado mambe eao keo ngan, tota eao ga oatai kemi bedane: Deo eta pade mambe gai amai *MARON* Deo mao. ¹¹ Gid kalo ga titnan eao ga lem madidnga ga lem panua ga lemi luma. Toa tila mulmulid eai.”

¹² Io, Moses ga Aron titnan maron kapei Isip aea ga idio, ga kus ta Moses iraring matua ga ila pan *MARON* Deo ngan serenga gid kalo toa mugaeai isula ga tidae ngan maron kapei Isip aea. ¹³ Tota *MARON* Deo ikado mambe Moses ibeta ei ngan. Ta gid kalo timatemate lumaeai ga tuanga iloleai ga dadangai pade. ¹⁴ Ta tisuksuk gid kalo patid ngan suknga ga suknga ngan tibur toa ngada oa Isip, be tibur toa oa iuad paeamao tau. ¹⁵ Be maron kapei togid Isip igera mambe gid kalo timatemate, ta ilolo ikapok. Tota ilolo matua pade ga ipaki itanga. Ta ilongo Moses ga Aron led posanga mao, mambe *MARON* Deo ikeo ngan.

Kikiramo tiuot busa

¹⁶ Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, “Keo pan Aron ta isoa ele toto ga idae ta ibal tano, ta tano aea kangkanga ngan tibur toa ngada ne Isip ga iuot kikiramo.” ¹⁷ Tota gisirua tikado toa bedaoa. Aron isoa ele toto ga idae ta ibal tano, ta tano aea kangkanga toa ngada oa Isip iuot kikiramo. Be kikiramo tigonggong gid eababa ga masilau mud pade. ¹⁸ Be gid panua borou ad togid Isip titoba ngan kadonga kikiramo ngan led borou pade, be tirangrang mao. Kikiramo tigonggong gid eababa ga masilau.

¹⁹ Ta gid panua borou ad tikeo pan maron kapei Isip aea bedane, “Deo kekelen ikado kadonga toa ne.” Be maron kapei ilolo matua ga ipaki itanga ngan Moses ga Aron led posanga, mambe *MARON* Deo ikeo ngan.

Langlango busa tiuot

²⁰ Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, “Gaisala rumaruma, oangga maron kapei togid Isip ila eai, eao dae ta la ot pan. Ta keo pan ngan leg posanga bedane, ‘Gau *MARON* Deo nakeo ga bedane: Eao longean leg panua ta tila tisoa gau edag. ²¹ Be ega, oangga eao longean leg panua ga tila mao, gau ga nakado ta langlango busa tau tidae ngan eao ga lem madidnga ga lem panua toa ngada oa, be tidudunga lemi lumaeai pade. Langlango ga tiunon ngan gimi Isip lemi luma ga tibur isaoa amamado ngan.

²² “Be oangga gid langlango tiuot, eine ga nakado kadonga ede pade ngan gau leg panua toa timamado ngan tibur Gosen. Langlango eta ga ila pagid leg panua ngan tibur toa oa mao. Toa bedaoa ta eao ga gera ta oatai kemi mambe gau *MARON* Deo nakado kadonga toa ne ngan lem tibur. ²³ Be gau ga nabada mulian leg panua, ta langlango ga tila pagid mao, be pagid eao lem panua kekelegid. Longo, uisinga kapei toa ne ga iuot sabale.”

²⁴ Tota *MARON* Deo ikado toa bedaoa. Gid langlango ipu ga ipu tiroro ga tidudunga maron kapei ele lumaeai. Ga pade tidudunga ngan luma togid ele madidnga ga tibur toa ngada oa Isip. Gid langlango tikaado ga tibur Isip iuot paeamao.

²⁵ Idio ta maron kapei togid Isip ibaba Moses ga Aron ga tinam pan ta ikeo, “Gimi adio ngan tibur Isip ta akado tenainga ga ila pan ami Deo.”

²⁶ Be Moses ikeo, “Oangga gai akado bedane, eine tutui mao. Ngansa gid tenainga toa gai akakado ga ila pan amai *MARON* Deo, eine gid Isip ga tigera mambe danga ede paeamao ga paeamao tau. Oangga gid Isip tigera gai arau gid masilau tenainga aea toa bedaoa, eine ga tirau gai ngan patpat ga amate. ²⁷ Gai manta alalala ga ala ngan tibur modamodanga irangrang ngan ado tol ta akado tenainga ga ila pan amai *MARON* Deo toa eoa, mambe ikeo pagai ngan.”

²⁸ Ta maron kapei togid Isip ikeo, “Goibe, gau ga nalongean gimi ta ala ngan tibur modamodanga ngan kadonga tenainga ga ila pan ami *MARON* Deo, be irangrang ngan ala aluai tau mao. Be manta araring ngan luanga gau pade.”

²⁹ Ta Moses ikeo, “Ega, gau ga natnan go ga dio, ga kus ta nararing ga ila pan *MARON* Deo, ta sabale ei ga isere gid langlango ngan eao ga lem madidnga ga lem panua. Be kado eao pakaka gai pade ta pakala gai ngan kadonga tenainga ga ila pan amai *MARON* Deo.”

³⁰ Tota Moses itnan maron kapei togid Isip ga idio, ga kus ta iraring ga ila pan *MARON* Deo. ³¹ Ta *MARON* ikado mambe Moses ibeta ei ngan. Gid langlango titnan maron kapei Isip aea ga ele madidnga ga ele panua. Langlango eta idio mao. ³² Gid langlango tila ga kus, be maron kapei togid Isip ilolo matua ga ipaki itanga pade, ta ilongean gid panua ga tila mao.

Gid masilau mud togid Isip timatemate

9 Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "La pan maron kapei togid Isip ta keo pan bedane, 'Gau *MARON* Deo togid Ibru. Leg posanga ga bedane: Longean leg panua ta tila tisoa gau edag. ² Be oangga eao longean gid ga tila mao, be dangadangan gid maitne, ³ eine gau ga nakado dibala ede paeamao tau iuot ngan lemi masilau mud. Lemi os ga donki ga kamel ga bulmakao ga sipsip ga meme gau tidibal kapei ta timate. ⁴ Be gau leg kadonga ngan gid Israel led masilau ga iuot lalaede mambe nakado ngan gimi Isip lemi masilau mao. Masilau eta togid Israel ga imate mao."

⁵ Io, tota *MARON* Deo idol ado imata ngan kadonga toa ne iuot ta ikeo, "Sabale eine ga nakado toa bedaoa ngan tibur toa ne." ⁶ Ta ngan ado sae *MARON* ikado ga iuot toa bedaoa. Gid masilau mud toa ngada oa togid Isip timatemate. Be masilau eta togid Israel imate mao. ⁷ Be maron kapei togid Isip isula ele panua eden-gada ga tila pagid Israel, ngansa iuangga iuatai: masilau eta togid Israel imate, mao madongan. Be tiluagid mulian ga tila pan ta tikeo, "Mao. Masilau eta togid Israel imate mao." Io, maron kapei togid Isip igera bedaoa, be ilolo matua ga ipaki itanga pade, ta ilongean gid Israel ga tila mao pade.

Gid sererie iuotot ngan gid Isip tinid

⁸ Idio ta *MARON* ikeo pan Moses ga Aron bedane, "Gimirua ala ngan tibur toa tinono pat matua ngan, ta akori dinga itae idanga eta ta ala pan maron kapei togid Isip. Gimi aot pan ga kus ta Moses ga isiran dinga itae toa oa ga idae gadae toa maron kapei imatai. ⁹ Ta dinga itae ga ibilin ta ipakaranga tibur toa ngada oa Isip. Be oangga dinga itae toa oa itap ga idae ngan gid eababa ga masilau tinid, eine ga ipapot gid sererie ga iuotot ta timapmapoga. Ga kus ta gid boto kapeipei ga iuotot."

¹⁰ Io, tota Moses ga Aron tikori dinga itae ta tila timadid maron kapei Isip aea imatai, ta Moses isiran dinga itae toa oa ga idae gadae. Ta dinga itae ipapot gid sererie ngan gid eababa ga masilau tinid. Ga kus ta timapmapoga ta gid boto kapeipei tiuotot. ¹¹ Be gid panua borou ad togid Isip tirangrang ngan timadid Moses imatai mao, ngansa gid sererie iuotot ngan gid tinid pade mambe iuotot ngan gid Isip toa ngada oa tinid. ¹² Be *MARON* Deo ikado ga maron kapei Isip aea ilolo matua ga ipaki itanga pade. Ta ilongo Moses ga Aron led posanga mao, mambe *MARON* Deo ikeo pan Moses ngan.

Aoara idildil matua mambe patpat itaptap

¹³ Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Gaisala ru-maruma eao dae ta la ot pan maron kapei togid Isip, ta kado leg posanga pan bedane, 'Gau *MARON* Deo togid Ibru. Nakeo ga bedane: Longean leg panua ta

tila tisoa gau edag. ¹⁴ Oangga mao, gau ga nakado leg pamukurunga toa ngada ne ta napaeabu ngan eao ga lem madidnga ga lem panua. Ta gimi ga aoatai kemi bedane: Ngan tibur toa ngada ne tanoelai, deo eta pade mambe gau mao. ¹⁵ Be oangga nakim, gau narangrang ngan napaeabu ngan eao ga lem panua ngan dibala kapei eta ta napamukuru gimi ga kus. ¹⁶ †Be nakado toa bedaoa mao ngansa naoangga napasolan gimi ngan urag kapei, ta nakim oalug ipakaranga tibur toa ngada ne tanoelai. Ta ngan ipu toaine nadol go. ¹⁷ Be eao pakala leg panua maitne ta longean gid ga tila mao. ¹⁸ Tota longo. Sabale ngan ado imata toa bedane, gau ga nakado aoara kapei toa idildil matua mambe patpat ga itap ngan tibur Isip. Mugaeai, tibur Isip iuot pau ga irangrang ngan labone, aoara kapei eta bedane itap mao. ¹⁹ Toa patautene eao manta kado posanga matua ga ila pagid lem panua ta tibada lem bulmakao ga danga padengada ienono gaot, ta tinam tududunga lumaeai. Ngansa aoara idildil matua mambe patpat eine ga itaptap ga idae ngan gid eababa ga masilau toa ngada oa timamado gaot. Ta gid ga timate."

²⁰ Io, maron kapei togid Isip ele madidnga edengada timataud *MARON* Deo ele posanga ta tila manmanae ta tibada led paeaeanga ga masilau mud ga tududunga lumaeai. ²¹ Be maron kapei ele madidnga padengada matad ila ngan *MARON* Deo ele posanga mao, ta titnan led paeaeanga ga led masilau mud ga tidio gaot.

²² Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Soa bagem ga idae ta gaga ga ingata mariamba, ta aoara idildil matua mambe patpat eine ga itaptap ngan tibur toa ngada ne Isip. Eine ga itap ga idae ngan gid eababa ga masilau mud ga gid annga toa ngada oa dadangai." ²³ Idio ta Moses isoa ele toto ga idae ta igaga ga ingata mariamba, ta *MARON* Deo ikado ga gla isamil ga pelaka ger. Ta ikado ga aoara kapei toa idildil matua mambe patpat itaptap ngan tibur toa ngada oa Isip. ²⁴ †Aoara idildil matua toa oa itaptap kapei tau, be gla isamil alele ngan tibur toa ngada oa. Mugaeai, tibur Isip iuot pau ga irangrang ngan ado toaiua, gid Isip tigera aoara eta kapei bedaoa mao. ²⁵ Aoara toa idildil matua ipaeabu ngan gid eababa ga masilau ga danga toa ngada oa ienono gaot. Be ipaeabu ngan gid annga dadangai ga ikorkor gid abei toa ngada oa pade. ²⁶ Be ngan tibur Gosen kekelen, toa gid Israel timamado ngan, aoara idildil matua itap eta mao.

²⁷ Idio ta maron kapei togid Isip ibaba Moses ga Aron ga tinam pan ta ikeo, "Labone leg kadonga paeamao. *MARON* Deo ele kadonga itutui, be gaingada leg panua lemai idil paeamao. ²⁸ Gimi araring ga ila pan ami *MARON* ta ipamate mariamba ele tandanga ga aoara idildil matua ga idio. Ngansa aoara toa idildil matua ne ipaeabu ngan gai tau. Tota gau ga nalongean gimi ga ala. Irangrang ngan amado mole nene pade mao."

²⁹ Ta Moses ikeo, "Oangga natnan tuanga toa ne ga nala, eine ga nasoa bageg ta nararing pan *MARON* Deo. Ta mariamba ele tandanga ga aoara idildil matua

ga kus ga tidio. Toa bedaoa ta eao ga oatai kemi mambe tibur toa ngada ne tanoelai, eine ton *MARON* Deo. ³⁰ Be gau naoatai, eao ga lem madidnga alolon ngan *MARON* Deo mao."

³¹ Ngan ado toaiua, aoara idildil matua ipaeabu ngan pleks ga bali toa ngada oa dadangai, † ngansa ado toaiua eine gid danga oa ad laoe. ³² Be gid wit ga kusemet †† timate mao, ngansa gid ad laoe iuot maitne.

³³ Be Moses itnan maron kapei Isip aea ga idio ta itnan tuanga toa oa ga ila, ta isoa ibage ga idae ta iraring ga ila pan *MARON* Deo. Tota mariamba ele tandanga ga aoara idildil matua kus ta itaptap tanoelai pade mao. ³⁴ Be maron kapei togid Isip igera mambe aoara idildil matua ga mariamba ele tandanga kus, ta gisingada ele madidnga lolod matua ga tipaki tangad ta tikadong kadonga sat pade. ³⁵ Tota maron kapei togid Isip ilolo matua ta ilongean gid Israel ga tila mao, lalaede mambe Moses ibada *MARON* Deo iaoa ngan.

Gid gurisi busa tiuot

10 Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Eao la gera maron kapei togid Isip pade. Ngansa gau nakado ta ei toman ngan ele madidnga lolod matua tau ga tipaki tangad. Toa bedaoa ta gau ga nakado gid uisinga iman kilala rabu ngan gid. ² Nakado toa bedaoa ta muriai gimi ga aninipu pagid lemi gergeu ga tibutibumi ngan gau nakoli paeamao pagid Isip ngan gid uisinga toa nakado rabu ngan gid, be lolog isat ngan gid mao. Toa bedaoa ta gimi toa ngada ne ga aotai kemi mambe gau eine *MARON*."

³ Io, Moses ga Aron tila pan maron kapei Isip aea ta tikeo, " *MARON* Deo togai Ibru ele posanga ga bedane: 'Ngeda be eao lolon ngan gau ta longo lingeg? Longean leg panua ta tila tisoa gau edag. ⁴ Be oangga eao longean gid ga tila mao, sabale gau ga nakado ta gid gurisi busa tinam tiuon ngan lem tibur. ⁵ Gid ga tirobi tibur toa ngada ne ta tiuon ngan, ta irangrang ngan gimi agera tano igogo mao. Annga idanga eden-gada toa aoara idildil matua ipaeabu ngan mao ne, toa gid gurisi ga tian ga kus toman ngan gid abei toa tiparapara tiburial ga dadangai. ⁶ Gid gurisi ga tiroro ga tila tiuon ngan lem luma ga luma togid lem madidnga ga lem panua toa ngada ne. Mugaeai, tamata-mami ga tibutibumi timamado Isip ga irangrang ngan labone, gid tigera gurisi tiuot busa toa bedaoa mao.'" Io, Moses iposa bedaoa ga kus ta ipul ei mulian ta itnan maron kapei togid Isip ga ila.

⁷ Be gid madidnga ton maron kapei Isip aea tikeo pan bedane, "Eaba toa ne ga ikado kulupu ngan gita papida pade? Longean ele panua ta tila tisoa ad *MARON* Deo ieda! Tibur Isip paeamao na. Be eao gera mao?"

† Plekseine abei kakauede toa gid panua mugaeai tikado oaro salumu aea ngan itin kukul. Be balieine annga ede boloma lalaede mambe wit, be aea laoe iuot mugaeai ngan wit aea laoe. †† Kusemeteine annga ede boloma lalaede mambe wit. Ngan Inglis tiuato spelt.

⁸ Idio ta tila tibada Moses ga Aron ta tiluagid mulian pan maron kapei togid Isip, ta ikeo pagisirua, "Goibe. Gimi ala asoa ami *MARON* Deo ieda. Be sapadua ngan gimi ga tila?"

⁹ Ta Moses ikeo, "Gai toa ngada ne ga ala. Gaingada gid kakau ga kapepei ga gergeu arangaranga ga taine ga lemai sipsip ga meme ga bulmakao. Ngansa gai ga akado eaneannga ngan soanga amai *MARON* Deo ieda."

¹⁰ Be maron kapei togid Isip ikeo, "Irangrang ngan gimi toa ngada ne ala mao. Oangga adadaoami ga lemi gergeu tila pade, manta ami *MARON* Deo ilua gimi! Ngansa gau nakeo ga tidio. Gau naoatai, gimi aoangga akado paeamao ngan gai. ¹¹ Mao tau! Gimi arangaranga kekelegimi ga ala asoa ami *MARON* ieda. Ngansa gimi abeta pagau ngan toa bedane." Maron kapei togid Isip iposa bedaoa ga kus ta ele madidnga tisuusuran Moses ga Aron ta tiuot ga tila.

¹² Ga kus ta *MARON* Deo ikeo pan Moses bedane, "Soa bagem ga idae ta gaga ga ingata tibur Isip. Ta irangrang ngan gid gurisi busa tiroro ga tinam tiuon ngan tibur Isip. Gid annga ga danga padengada toa aoara idildil matua ipaeabu ngan mao ne, eine gid gurisi ga tian ga kus."

¹³ Io, tota Moses isoa ele toto ga idae ta igaga ga ingata tibur Isip, ta *MARON* Deo ikado ga rai kapei iuot ado ele parangai ga inam, irangrang ngan ado dodol ede ga bong. Be gaisala rumaruma ngan ado sae tota rai itilak gid gurisi ga tinam. ¹⁴ †† Tisulug ga tisaoe tibur toa ngada oa Isip ga iuon ngan gid. Mugaeai ga inama, gurisi tiuot busa toa bedaoa mao. Be irangrang ngan tiuot busa toa bedaoa muriai mao pade. ¹⁵ Tirobi tano igogo ga ikusuksuk. Tota tian annga ga danga toa ngada oa aoara idildil matua ipaeabu ngan mao. Titnan abei itautau ga abei ilaun eta ga ienono ngan tibur Isip mao. Tian toa ngada oa ga kus.

¹⁶ Tota manmanae maron kapei togid Isip ibaba Moses ga Aron ga tinam pan ta ikeo, "Gau nakado kadonga sat pan ami *MARON* Deo ga pagimi pade. ¹⁷ Tota asamum leg kadonga sat toa ne pakelede pade, ta araring ga ila pan ami *MARON* Deo ta ikado ga danga paeamao toa ne kus. Ngan kado ta ipaeabu ngan gau."

¹⁸ Tota Moses itnan maron kapei Isip aea ga idio, ta iraring ga ila pan *MARON* Deo. ¹⁹ Tota *MARON* Deo ipalele rai ele ladonga ta iuot ado ele dilngai ga inam. Ta rai toa oa iuot kapei tau ta itilak gid gurisi ta tisulug ngan tad Singsingia ††. Be gurisi eta idio ngan tibur Isip mao. ²⁰ Be *MARON* Deo ikado ga maron kapei Isip aea ilolo matua ga ipaki itanga pade. Ta ilongean gid Israel ga tila mao pade.

‡ 10.14 PM 9.2-3 †† Panua tilongo edaeda ne Singsingiata tiuanga tad toa oa singsingia. Be mao, tad toa oa birbirianga. Edaeda Singsingia, panua tiuatoato sapaeaan. Be ngan posanga Ibru, tad toa ne ieda ipu bedane: tad aea piso busa.

Dodom kapei iuot Isip

²¹ Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Soa bagem ga idae ta gaga ga ingata mariamba, ta iran-grang ngan tibur toa ngada oa Isip iuot dodom. Dodom toa ne ga iuot ede pade tau, mambe danga ede idae tor ngan panua tinid ga tinaman." ²² †Io, Moses isoa ibage ga idae ta igaga ga ingata mariamba, tota tibur toa ngada oa Isip iuot dodom tau iran-grang ngan ado tol. ²³ Eaba eta Isip iran-grang ngan geranga iuae eta pade mao. Gid timamado lumaeai, be tiran-grang ngan langa gaot mao, ngansa dodom kapei ipakala gid iran-grang ngan ado tol. Be dodom toa oa iuot pagid Israel mao. Gid timamado merengai.

²⁴ Idio ta maron kapei togid Isip ibaba Moses ga iman pan ta ikeo, "Gimi ala asoa ami *MARON* Deo ieda. Goibe, gimingada adadaoami ga lemi gergeu ga ala. Be lemi bulmakao ga sipsip ga tidio Isip."

²⁵ Be Moses ikeo, "Mao. Eao manta longean gai ta abada lemai masilau pade ta timan lemai tenainga aea. Edengada, gai ga adol dingaeai ta dinga inono ga timomout ga kus, ta iman tenainga ga ila pan amai *MARON* Deo. ²⁶ Tota lemai masilau mud toa ngada ne ga tila toman ngan gai. Gai ga atnan eta ga idio mao. Be toa nene iran-grang ngan gai aotai ngan masilau isaoa ga iman tenainga aea mao. Gai ala aot toa eoa ga kus ta asio gid masilau toa timan tenainga ga ila pan amai *MARON* Deo ngan soanga ieda."

²⁷ Be *MARON* Deo ikado ga maron kapei togid Isip ilolo matua ga ipaki itanga pade. Ta itin ngan ilongean gid ga tila mao. ²⁸ Ta maron kapei togid Isip ikeo pan Moses bedane, "La aluai ngan matag! Iran-grang ngan eao luago mulian pagau pade mao. Oangga eao luago mulian pagau pade, eao ga mate."

²⁹ Ta Moses ikeo, "Eine mambe eao keo. Gau ga nanam nagera matam pade mao."

Deo ikeo ga gid gergeu lautabtabe togid Isip ga timate

11 Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Gau ga nakado pamukurunga keledede pade ga iuot ngan maron kapei togid Isip toman ngan ele panua. Ga kus ta ei ga ilongean gimi ta atnan tibur toa ne ga ala. Be ei ga ipasensen gimi ta isuk gimi toa ngada ne ga ala. ² Be keo pagid arangaranga ga taine Israel ad ta tibeta gid Isip toa timamado boloma pagid ta tibada so-gonga silva ga gol ga ila pagid." ³ (Be ngan ado toaiua, gid Isip tilongo gid Israel linged ta tibada danga sisid toa oa pagid, ngansa *MARON* Deo ikado ga gid Isip lolod marum ngan gid Israel. Be maron kapei Isip aea ele panua ga ele madidnga pade tilolon ngan Moses ta tigera ei mambe madidnga kapei ede.)

⁴ Ta Moses ikeo pan maron kapei togid Isip bedane, "*MARON* Deo ikeo ga bedane: Bong irabu, gau ga nala ngan luma keledede keledede togid Isip, ⁵ ta gid gergeu lautabtabe arangaranga toa ngada oa Isip ad ga timate. Eao lem gergeu lautabe toa sio ei ngan badanga

mulim, ei ga imate. Ga gergeu lautabtabe togid panua edad kapepei ga panua edad mao toa ngada oa ga iran-grang ngan gergeu lautabe ton taine paeaeanga ilumulumu wit itautau, gid toa ngada oa ga timate. Be gid bulmakao led gergeu lautabtabe ga timate pade. ⁶ Toa bedaoa ta gid Isip ga tikado tandanga kapei tau. Tandanga eta kapei bedane iuot mugaeai ngan tibur Isip mao, be muriai iran-grang ngan tandanga kapei bedane iuot mao pade. ⁷ Be pagid Israel, kua eta ga isok mao, ga kadonga eta ga iuot pagid led panua mao ga led masilau mud mao pade. Toa bedaoa ta gimi ga aotai kemi mambe *MARON* Deo ikado kadonga lalaede pagid Israel mambe ikado pagimi Isip mao. ⁸ Eao lem madidnga ga lem panua toa ngada ne ga tinam tikor aed pagau ta tiposa matua bedane, 'Man-mananae! La toman ngan panua toa ngada na tinasnasi lingem!' Kadonga toa ngada ne iuot ga kus ta gau ga natnan Isip ga nala." Moses iposa bedaoa ga kus ta itnan maron kapei togid Isip ta iuot ga ila, be ilolo bake tau.

⁹ Be somisomi *MARON* Deo ikeo pan Moses bedane, "Maron kapei togid Isip ga ipaki itanga ngan lem posanga pade. Toa bedaoa ta leg uisinga iuot busa rabu ngan gid Isip." ¹⁰ Be Moses ga Aron tikado gid uisinga toa busa ne maron kapei Isip aea imatai ga kus. Be *MARON* Deo ikado ei ga ilolo matua ga ipaki itanga somisomi, ta ilongean gid Israel ga titnan ele tibur mao.

Eaneannga Pasova aea

12 ††Moses ga Aron timamado Isip maitne, be *MARON* ikeo pagisirua bedane, ² "Taiko toaine eine gimi lemi taiko imugamuga ngan rai toa ngada ne. ³ Be gimirua ga akeo pagid panua toa ngada ne Israel ad ga bedane: Ngan taiko toaine aea ado sangaul, gid luma itamatama keledede keledede ga tisio gid ad sipsip mao meme eta. ⁴ Oangga luma eta aea panua busa mao ta tiran-grang ngan eannga masilau dodol toa oa ga kus mao, eine ga tilup toman ngan iaoo ede pade boloma ngan gid. Manta matad inasi kemi led panua dabad ta tipota masilau imedameda ga iran-grang ngan gid. ⁵ Be manta asio sipsip mao meme aranga eta toa aea rai keledede. Be iran-grang ngan asio sipsip eta toa aea tibun mao ga danga eta pade ipaeabu ngan itin mao pade.

⁶ "Gimi ga amariala kemi ngan gid iran-grang ngan taiko toaine aea ado sangaul igegea pange. Ngan lailai sagogogo ngan ado toaiua, eine gimi toa ngada ne ga atotoi gid. ⁷ Manta adoi singid kauteta ta asama ngan lemi atama aea kisinga toa rua oa ga aea tabalanga gadae pade. Akado bedaoa ngan gid luma keledede keledede toa aeanean ngan. ⁸ Ngan bong toaiua gimi ga alut ami sipsip ngan dinga ga kus ta aean toman ngan sabatnga ipaipai ga bret toa aea yis ienono ngan mao. ⁹ Be iran-grang ngan aean sipsip imedameda gargar mao, ga anadnad ngan eau mao pade. Be manta alut ngan dinga toman ngan ilabora ga iae ga ibage ga

† 10.22 Sng 105.28, PM 16.10

†† 12.1 Wkp 23.5, Nam 9.1-5, 28.16, Lo 16.1-2

idanga sisid toa ngada oa iloleai. ¹⁰ Be irangrang ngan gimi atnan ilia ga idio gaisala mao. Oangga ilia idio gaisala, anono ngan dinga ga imomout ga kus.

¹¹ Oangga aean, gimi manta anasi ga bedane: Apit ami malo ga akaukau ngan ami pus, ta adol lemi su ga akisi lemi toto lalalanga aea. Manta aean manmanae. Ngansa eine gau *MARON* leg eaneannga Pasova † aea.

¹² †† "Be ngan bong toaiua gau ga nala ngan gid luma kelede kelede togid Isip ta napamate gid gergeu lautabtabe arangaranga ga masilau led gergeu lautabtabe toa ngada oa. Toa bedaoa ta gau ga napanas gid deo togid Isip. Gau eine *MARON*. ¹³ Be sing toa asama ngan lemi luma aea atama iaoa, eine ga iman kilala ngan gimi. Ta oangga napamukuru gid Isip led gergeu lautabtabe, eine ga nagera sing toa oa, ta nasapir ngan gimi, ta natnan gimi ga adio kemi.

¹⁴ †† "Rai ga rai ngan ado toaine, manta akado eaneannga toa ne ta matami nanan kadonga kapei toa gau *MARON* nakado. Be lemi gergeu ga tibutibumi tiuotot muriai ga ila, manta tinasnasi apu toa ne pade."

Eaneannga ngan Bret aea Yis Ienono ngan Mao

¹⁵ Idio ta Deo ikeo pade bedane, "Irangrang ngan ado lima ga rua, gimi ga aean bret toa aea yis ienono ngan mao. Be ngan ado toa imuga oa, manta atado saoa yis ienono lemi lumaeai ga iduaea. Be ngan ado toa imuga oa ga irangrang ngan ado lima ga rua, oangga sai ian annga eta toa yis ienono ngan, manta asuk ei ga ila aluai ngan gimi Israel. ¹⁶ Be ngan ado toa imuga oa, ga pade ngan ado lima ga rua aea, gimi ga aluplup ngan soanga gau edag. Be irangrang ngan akado naurata eta ngan ado toa rua ne mao, ngansa gau leg ul ienono ngan. Naurata kelede mon arangrang ngan akado, eine ami annga aea kadonga.

¹⁷ "Gimi ga akado eaneannga ngan Bret aea Yis Ienono ngan Mao ne, ngansa gau nabada gimi iaoa kelede kelede Israel ami ta atnan Isip ngan ado toaine. Manta akado eaneannga kapei toa ne ngan rai ga rai ga ila, ta muriai lemi gergeu ga tibutibumi tikakado pade. ¹⁸ Be lailai ngan taiko toaine aea ado sangaul igegea pange, ga ila irangrang ngan lailai ngan ado sangaul rua igegea ede, gimi manta aeanean bret toa aea yis ienono ngan mao. ¹⁹ Ngan ado toa lima ga rua ne, irangrang ngan yis eta ienono lemi lumaeai mao. Be oangga eaba eta ngan gimi, mao eaba eta ngan tibur ede pade toa imamado rabu ngan gimi ian danga eta toa yis ienono ngan, manta asuk ei ga ila aluai ngan gimi Israel. ²⁰ Ngan tibur isaoa gimi amamado ngan, aean annga eta toman ngan yis padam. Manta aean bret toa yis ienono ngan mao."

† Posanga idil Pasovaipu eine Isapir. Tiuoto eaneannga ieda toa bedaoa ngansa matad nanan mambe Deo ipaeabu ngan gid Israel mao be isapirngan gid ta itnan gid ga tidio kemi. (Gera lain 13.)

†† 12.14 IM 23.15, 34.18, Wkp 23.6-8, Nam 28.17-25, Lo 16.3-8

Tian annga Pasova aea

²¹ Idio ta Moses ibaba gid kapeipei Israel ad ga tinam pan ta ikeo pagid, "Gimi kelede kelede ala manamana ta asio ami sipsip mao meme eta, ta atotoi gid ga iman amingada lemi gergeu ami Pasova aea.

²² Aparere singid kautede ga idae ngan tabla gereirei, ga kus ta abada abei isop iboga ta agasi ga idudunga ngan sing toa oa, ta asama ngan lemi atama aea kisinga toa rua oa ga aea tabalanga gadae pade. Be irangrang ngan gimi atnan lemi luma ga ala gaot mao ga irangrang ngan gaisala. ²³ †Oangga *MARON* ila ngan luma kelede kelede ngan tibur Isip ngan raunga gid gergeu lautabtabe, ei ga igera sing toa ienono ngan lemi atama iaoa, ta ei ga isapir ngan gimi. Toa bedaoa ta ei ga ilongean anggelo pamatenga aea ga idudunga lemi lumaeai ngan pamatenga lemi gergeu lautabtabe mao.

²⁴ "Gimi ga anasi apu toa ne ngan rai ga rai, be muriai lemi gergeu ga tibutibumi ga tinasnasi toa bedane pade. ²⁵ Be muriai oangga gimi ala amado ngan tano toa *MARON* iposa tautaunga pagimi ngan, manta anasnasi kadonga toa ne pade. ²⁶ Be oangga lemi gergeu tibeta gimi bedane, 'Eaneannga toa ne ipu madongan?' ²⁷ tota akeo pagid bedane, 'Gita takado eaneannga Pasova aea toa ne toman ngan aea masilau tenainga aea ga ila pan *MARON*, ngansa matada nanan ado toa ei irau gid Isip led gergeu lautabtabe ga timate, be isapir ngan gita Israel leda luma ta itnan gitaingada leda gergeu lautabtabe ga tadio kemi.'"

Gid panua Israel tilongo posanga toa ne ta tikor aed ga tidol laborad ga isulug tanoelai. ²⁸ Ga kus ta tila tika do danga toa ngada oa mambe *MARON* irenren pan Moses ga Aron ngan.

Gid gergeu lautabtabe togid Isip timate

²⁹ †Be bong irabu *MARON* Deo irau gid gergeu lautabtabe toa ngada oa togid Isip ga timate. Ei ipamate maron kapei togid Isip ele gergeu lautabe ga gergeu lautabtabe togid panua edad kapeipei ga panua edad mao toa ngada oa ga irangrang ngan gergeu lautabtabe togid panua timamado ngan luma panasnga aea. Be ipamate gid masilau mud led gergeu lautabtabe pade. ³⁰ Maron kapei togid Isip toman ngan ele madidnga ga panua toa ngada oa Isip ad tidae bong ta tigera led gergeu lautabtabe timate, ta tikado tandanga kapei. Luma toa ngada oa Isip, eta aea sala ngan matenga mao.

³¹ Ngan bong toaiua maron kapei togid Isip ibaba Moses ga Aron ga tinam pan ta ikeo, "Manmanae! Gimingada panua Israel adae ta atnan leg panua ga ala. Ala asoa ami *MARON* Deo ieda mambe abetabeta gau ngan. ³² Abada lemi masilau mud mambe akeo ngan ta ala. Be manta araring ngan Deo ikado kemi ngan gau pade."

‡ 12.23 Ibr 11.28 †† 12.29 IM 4.22-23

³³ Idio ta gid Isip aoad isensen gid Israel ngan tnangga led tibur manmanae. Ta tikeo bedane, "Oangga atnan gai manmanae mao, eine gai toa ngada ne ga amate!" ³⁴ Tota gid Israel tibada ad plaoa sapaeen. Tibul yis ngan mao, be tidoldol ngan gid tabla ta tiluga ngan gid malo, ga kus ta tibisibisi ga tila. ³⁵ †Be tibetabeta gid Isip ngan badanga sogonga silva ga gol ga barikia papau pagid mambe Moses ikeo pagid ngan. ³⁶ Ta gid Isip tilongo ta tibada danga sisid toa tibetabeta ngan pagid, ngansa *MARON* Deo ikado ga gid Isip lolod marum ngan gid Israel. Ngan kadonga toa bedaoa, gid Israel tibada danga sisid busa togid Isip sapaeen.

Gid Israel titnan Isip

³⁷ Idio ta gid Israel titnan tuanga Rameses, ta tilalala ga tila ngan tuanga Sukot. Gid ipom toa tilalala, arangaranga kekelegid dabad iuot bunoringring bunolima, bunoringring bunolima ede (600,000). Be tiuade gid taine ga gergeu mao. ³⁸ Tibada led bulmakao ga sipsip ga meme ipu ga ipu ta tila toman ngan gid. Be panua busa padengada tila toman ngan gid pade. ³⁹ Be tinono bret ngan plaoa toa aea yis ienono ngan mao. Plaoa toa oa tibada Isip ga inam, be aea yis ienono ngan mao, ngansa gid Isip tipasensen gid, ta tirangrang ngan tikado kemi ad tamad mao.

⁴⁰ ††Gid Israel timamado Isip irangrang ngan rai bunopange sangaul tol (430). ⁴¹ Be tutui ngan rai toa bunopange sangaul tol kus, tota *MARON* ele panua Israel iaoa keledede titnan Isip ga tila. ⁴² Ngan bong toaiua *MARON* imata arar ta imariala kemi ngan gid Israel ta ibada gid ta titnan Isip ga tila. Tota rai ga rai ngan bong toaiua, gid Israel matad arar ngan soanga *MARON* ieda, ta matad nanan ele kadonga.

Gid apu ngan eaneannga Pasova aea

⁴³ Idio ta *MARON* ikeo pan Moses ga Aron bedane, "Alongo gid apu ngan eaneannga Pasova aea:

"Eaba eta ngan tibur ede pade toa imamado rabu ngan gimii, irangrang ngan ian annga Pasova aea mao. ⁴⁴ Be oangga aol lemi paeaeanga aranga eta, ta ikeo ga ian annga Pasova aea, manta apalu ei, ga kus ta irangrang ngan ian toman ngan gimii. ⁴⁵ Be panua timamado pagimi mole mao, ga panua tibokoboko pat pagimi, tirangrang ngan tian annga toa ne mao.

⁴⁶ ††Manta aean annga toa na gadudunga ngan lemi luma keledede keledede. Irangrang ngan abada imedame da eta ga ila gaot mao. Be irangrang ngan akor masilau toa oa ituatua eta mao. ⁴⁷ Ipom toa ngada ne Israel, manta tikado eaneannga toa ne.

⁴⁸ "Be oangga eaba ngan tibur ede pade imamado rabu ngan gimii ta iuangga ian *MARON* ele eaneannga Pasova aea pade, manta ipalu ele arangaranga toa ngada oa. Oangga ikado bedaoa ga kus, ei ga irangrang ngan ian annga toa ne mambe gimii Israel pade.

† 12.35 IM 3.21-22 †† 12.40 OM 15.13, Gal 3.17 † 12.46 Nam 9.12, Ins 19.36

Be eaba eta toa ibada palunga mao, irangrang ngan ian annga toa ne mao. ⁴⁹ Apu toa lalaede ne ipakaranga gimii Israel ga gid panua ngan tibur ede pade timamado rabu ngan gimii."

⁵⁰ Idio ta gid Israel toa ngada oa tikado mambe *MARON* irenren pan Moses ga Aron ngan. ⁵¹ Be tutui ngan ado toaiua, *MARON* ibada gid iaoa keledede keledede togid Israel ta titnan Isip ga tila.

Deo ikeo ga tidol ele ul ngan led gergeu lautabtabe ta timan ei ele

13 Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, ² ††"Gimii manta adol leg ul ngan lemi gergeu lautabtabe arangaranga toa ngada ne ta timan gau leg. Be manta adol leg ul pade toa bedaoa ngan gergeu lautabtabe togid lemi masilau mud."

Moses ipalongo gid Israel ngan eaneannga ngan Bret toa aea Yis Ienono ngan Mao

³ Idio ta Moses ikeo pagid panua bedane, "Mugaeai gid Isip tipakala gimii ta akado naurata paeaeanga pagid. Be ngan *MARON* Deo iura, ei ibada gimii ta atnan tibur toa oa ga anam. Tota somisomi muriai, gimii manta matami nanan ado toaine. Be irangrang ngan aean annga eta toa aea yis ienono ngan mao. ⁴ Gimii atnan Isip labone, ngan taiko Abip ††. ⁵ Mugaeai *MARON* iposa tautauanga pagid tibutibumi ngan ipan tano pagid. Eine tano togid Kenan ga It ga Amor ga Ivi ga Iebus. Be tano toa ne kemi tau ga imona kapei ta bon isul ga bulmakao itud isul iuotot ngan. Tota oangga ibada gimii ga ala ngan tano toa oa, manta akado eaneannga toa ne ngan Bret aea Yis Ienono ngan Mao. Rai ga rai ngan taiko toaine, manta akado eaneannga toa ne. ⁶ Irangrang ngan ado lima ga rua, gimii ga aean bret toa aea yis ienono ngan mao. Be ngan ado lima ga rua aea, gimii ga akado eaneannga ngan soanga *MARON* ieda. ⁷ Ngan ado toa lima ga rua ne, gimii ga aean bret aea yis ienono ngan mao. Annga eta toa yis ienono ngan, irangrang ngan ienono lemi lumaeai mao, ga ngan lemi tibur mao pade. ⁸ Ngan ado toaiua, akeo pagid lemi gergeu bedane, 'Gita takado bedane ngansa matada nanan *MARON* ele kadonga ngan luanga gita ta tatnan Isip.' ⁹ Eaneannga toa ne ga iman kilala ngan matami nanan *MARON* ele kadonga, mambe kilala ede akaukau ga idae bagemiai mao laboramiai. Toa bedaoa ga matami nanan Deo ele apu ta aposaposa ngan. Ngansa *MARON* iura kapei ta ibada gimii ta atnan Isip ga anam. ¹⁰ Manta anasnasi apu toa ne rai ga rai ngan ado toaine."

Manta tikado tenainga ngan patutuinga led gergeu lautabtabe ad ul

¹¹ Moses ikeo pade bedane, " *MARON* ga ibada gimii ga ala ngan tano togid Kenan. Ei ga ipan tano toa oa ga iman ami, lalaede mambe iposa tautauanga pagimi

†† 13.2 Nam 3.13, Lu 2.23 †† Gid Israel led taiko Abip eine lalaede mambe gita leda taiko Mas mao Epril.

ga pagid tibutibumi mugaeai ngan. ¹² †Be oangga ibada gimi ga ala amado toa eoa ga kus, manta adol lemi gergeu lautabtabe arangaranga toa ngada ne ga tidae *MARON* ibageai, ngansa ei idol ul ngan gid. Be idol ul pade ngan gid gergeu lautabtabe togid lemi masilau mud, ngansa gid timan *MARON* ele. ¹³ Be manta atenai sipsip ede ngan patutuinga ul toa idol ngan lemi donki ele gergeu lautabe. Be oangga tinimi ngan tenainga sipsip ngan patutuinga donki toa oa aea ul mao, manta akor donki toa oa igagal. Be manta akado tenainga ede pade ngan patutuinga lemi gergeu lautabtabe arangaranga ad ul.

¹⁴ †Be muriai, oangga lemi gergeu tibeta gimi ta tikeo, 'Kadonga toa ne ipu madongan?' ta akeo pagid, 'Mugaeai gid Isip tipakala gita ta takado naurata paeaeanga pagid. Be *MARON* iura kapei ta ibada gita ta tatnan tibur toa oa ga tanam. ¹⁵ Be maron kapei togid Isip ilolo matua ga ipaki itanga ta ilongean gita ga tala mao, tota *MARON* Deo ipamate gid gergeu lautabtabe toa ngada oa togid Isip. Be ipamate gid gergeu lautabtabe togid masilau mud pade. Ngan ipu toaine gita tarau gid gergeu lautabtabe togid masilau mud ta timan tenainga ga ila pan *MARON*. Be takado tenainga ede pade ngan patutuinga leda gergeu lautabtabe ad ul. ¹⁶ Gita tanasi kadonga toa ne ta matada nanan *MARON* Deo iura ngan badanga gita ta tatnan tibur Isip ga tanam. Kadonga toa ne eine mambe kilala ede takaukau ga idae bagedai ga laboradai ngan papeinga matada ngan ele kadonga toa ne."

Deo imamado gadudunga ngan laulau ga dinga

¹⁷ Maron kapei togid Isip ilongean gid Israel ta tila ga kus, be Deo ibada gid ga tinasi edap aea bolobolo toa ila labiai ngan tibur Pilistia oa mao. Ngansa ikeo iloleai bedane, "Ngan kado ta tigera alu ede pade tikado paraunga pagid, ta tipul lolod ta tiluagid mulian ga tila Isip." ¹⁸ Tota Deo ibada gid ta timalele ngan tibur modamodanga ta tinasi edap ila ngan tad Singsingia. Be gid Israel tibada danga sisid paraunga aea pade ta titnan tibur Isip ta tilalala ga tila.

¹⁹ †Be Moses ibada Iosep ituatua pade ta tila, ngansa mugaeai Iosep irenren pagid Israel ta tiposa tau-taunga pan, ta ikeo, "Muriai Deo ga ilua gimi ta ibada gimi ga atnan Isip. Be ngan ado toaiua, manta abada tuatuag ga ila toman ngan gimi pade."

²⁰ Idio ta gid Israel titnan tuanga Sukot ta tila tirau saupu ngan tibur Etam. Tibur toa oa digedige ngan tibur modamodanga. ²¹ Be ado ga ado, *MARON* Deo imamado gadudunga ngan laulau mamarae ede ta imugamuga ngan gid ga ipasolan gid ngan edap. Be bong ga bong imamado gadudunga ngan dinga mamarae ede ta itaratarata gid. Toa bedaoa ta tirangrang ngan tilalala bong ga ado. ²² Ado somisomi laulau toa oa ilalala ga imugamuga ngan gid, be somisomi bong, dinga toa oa imugamuga ngan gid pade.

Gid Israel tiuore ngan tad Singsingia

¹⁴ Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, ² "Keo pagid Israel ta tiluagid mulian ta tirau saupu boloma tad matai ngan tuanga Piariot toa rabu ngan tuanga Mikdol ga tad Singsingia, iadag ngan tuanga Balsepon. ³ Be maron kapei togid Isip ga ikeo iloleai bedane, 'Gid Israel tilalala mangamanga alele ngan tibur toa oa, be led edap eta ngan tnannga tibur toa oa mao, ngansa tibur modamodanga ipakala gid.' ⁴ Be gau ga nakado ga maron kapei togid Isip ilolo matua ga iparpar maitne, ta ei ga ilado tatan gid. Be gau ga naeasal ei ngan paraunga, toman ngan ele panua paraunga ad. Be ngan kadonga toa ga nakado, eine ga panua tisoa gau edag. Ta gid Isip ga tiutai kemi mambe gau eine *MARON*." Io, tota gid Israel tinasi Moses ele posanga toa oa.

⁵ Be maron kapei togid Isip ilongo posanga mambe gid Israel tiaoa ga tila, tota ei toman ngan ele madidnga tipul lolod mulian ta lolod paeamao ngan gid Israel ta tikeo, "Ikamado ga talongean gid Israel ga tila? Labone sapadua ga tikado leda naurata?" ⁶ Tiposa bedaoa ga kus ta maron kapei togid Isip ibada ele karis ta ibaba ele panua paraunga ad. ⁷ Be ibada ele karis kemikemi paraunga aea buno lima buno ede (600), toman ngan gid karis paraunga aea toa ngada oa Isip, be ele madidnga kelede kelede tiladlado ngan gid. ⁸ Be *MARON* Deo ikado ga maron kapei togid Isip ilolo matua ga iparpar maitne, ta tilado tatan gid Israel. Gid Israel toa oa tilalala ga titnan Isip be timataud gid Isip mao. ⁹ Ta gid Isip led os ga karis paraunga aea ga karis itamatama ga panua paraunga ad padengada tilado tatan gid Israel ta tipaboloma led saupu toa boloma tad matai ngan tuanga Piariot, iadag ngan tuanga Balsepon.

¹⁰ Maron kapei togid Isip toman ngan ele panua tiladlado ga tingata gid Israel, be gid Israel matad idae, ta tigera gid Isip ru ga ru ga per. Tota timataud kapei ta tiansaban ga ila pan *MARON*. ¹¹ Ta tikeo pan Moses bedane, "Eao kamado bada gai ga anam ngan tibur modamodanga toa ne? Eao oangga tibur Isip aea denga busa mao, ta bada gai ga anama amate ngan tibur modamodanga toa ne? Kemi ngan gai amado Isip ga amate. ¹² Be gita tamamado Isip maitne, ta gai akeo pago bedane, 'Tnan gai ga adio. Kemi ngan gai aman paeaeanga sapaeang togid Isip.' Be paeamao ngan gai amate ngan tibur modamodanga toa ne."

¹³ Be Moses ikeo pagid panua, "Amataud mao. Amadid matua ta agera danga toa *MARON* ga ikado ngan badanga gimi mulian labone. Ngansa gid panua Isip toa labone agera, eine muriai ga agera gid pade mao. ¹⁴ Alongo. *MARON* ga iparau ala ngan gimi. Be gimi ga amumun ga amadmadid."

¹⁵ Ga kus ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Eao kamado tang ga inam pagau? Keo pagid Israel ta tidae ga tila. ¹⁶ Soa lem toto lalalanga aea ga idae ta gaga ga ingata tad. Tota tad ga imapoga ga iman rua, ta gid Israel ga tilalala ngan tano mamasa ta tiuore ga tila

† 13.12 IM 34.19-20, Lu 2.23 † 13.19 OM 50.25, Jos 24.32

iadag. ¹⁷ Be ega, gau ga nakado ta gid Isip lolod matua ta tiparpar ngan nasinga gid. Be gau ga naparau pan maron kapei togid Isip toman ngan ele panua paraunga ad ga led karis ga gid karis itamatama, ta naeasal gid. Ngan leg kadonga toa ne, gid panua ga tisoa gau edag. ¹⁸ Be oangga naeasal maron kapei togid Isip ga ele karis ga gid karis itamatama toa bedaoa, eine gid Isip ga tiuatai kemi mambe gau eine *MARON*."

¹⁹ Io, anggelo ton Deo toa imugamuga ngan gid Israel led panua paraunga ad, tota ipul ei mulian ta ila imadid muriai ngan gid. Be laulau mamarae toa ilalala ga imugamuga ngan gid, tota ipul ei mulian pade ta ila imadid muriai ngan gid. ²⁰ Ta ila imadid rabu ngan gid panua paraunga ad togid Israel ga togid Isip. Ngan bong dodol toaiua laulau kapei toa oa ikado dodom kapei ila pagid Isip, be tibur meremere ila pagid Israel. Tota gid Isip tirangrang ngan tila boloma pagid Israel mao ga irangrang ngan gaisala.

²¹ Idio ta Moses isoa ibage ga idae ta igaga ga ingata tad, ta *MARON* ikado ga rai kapei iuot ado ele parangai ga inam ta ipalua tad irangrang ngan gaisala. Be tad imapoga ga iman rua, ta tano gadio madaoan iloleai, tota imamasa ga iuot masaeai. ²² †Ta gid Israel tilalala ga tiuore iadag ngan tano mamasa. Be tad iuot mambe kali imadmadid led edap isaleai iadag ga iadag.

²³ Be gid Isip tilado tatan gid, ta maron kapei Isip aea ele os ga karis ga gid karis itamatama toa ngada oa tinasi gid ga tila rabu ngan tad toa oa. ²⁴ Gaga iuangga itakai, be *MARON* imamado rabu ngan laulau mamarae ga dinga, ta imata isulug pagid panua paraunga ad togid Isip ta ipabuobuo laborad ga timangamanga. ²⁵ Ta ikado ga led karis aed tos ga tos, ta tirangrang ngan tiladlado kemi mao. Tota gid Isip tikeo, "Man-manae! Tala aluai ngan gid Israel. Ad *MARON* iparau ala ngan gid ga inam pagita."

²⁶ Ga kus ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Soa bagem ga idae ta gaga ga ingata tad, ta tad ga krau ga isulug ta irobi gid Isip toman ngan led os ga karis ga gid karis itamatama." ²⁷ Io, gaga itakai ta Moses isoa ibage ga idae ta igaga ga ingata tad. Tota tad krau ga isulug mulian imuliai. Gid Isip tigera ta tiuanga tiaoa ngan, be tirangrang mao, ngansa *MARON* itado gid ga tidudunga tad iloleai. ²⁸ Be tad ilele mulian ta irobi gid karis ga gid karis itamatama ga gid panua paraunga ad toa ngada oa ton maron kapei Isip aea. Gid Isip toa tinasi gid Israel ga tila tad irabuiai oa, eta ngan gid iluai mulian mao. Toa ngada oa timatemate ga kus.

²⁹ Be gid Israel tilalala ga tiuore ga tila iadag ngan tano mamasa. Be tad iuot mambe kali imadmadid led edap isaleai iadag ga iadag. ³⁰ Ngan ado toaiua, *MARON* ibada mulian gid Israel pagid Isip bagedeai. Be gid Israel tigera gid Isip timate ga patid ienono labiai.

³¹ Gid Israel tigera *MARON* iasal gid Isip ngan iura kapei toa bedaoa, ta timataud ga tilolon ngan *MARON*, be

lolod matua ngan ei ga ngan ele paeaeanga Moses pade.

Moses ele baunga

15 ††Ngan ado toaiua, Moses gisingada gid Israel tikado baunga ga oaine ila pan *MARON*.

"Gau ga nakado baunga ila pan *MARON*, ngansa ei iasal aea miri itamatama, ta ieda idae gadae tau.

Gid os toman ngan os itamatama, itado gid ga tisolug tadiai.

² ‡ *MARON* ipamatua gau ta urag kapei, ta nakado baunga toa ne ngan ei.

Ei ibada gau mulian, ta gau ga nasoa ieda.

Ei gau ag Deo ga Deo ton tamag pade, ta gau ga nakado baunga ngan soanga ieda.

³ *MARON* ei eaba paraunga aea ede toa iura kapei. Ei ieda *MARON*.

⁴ Ei itado maron kapei Isip aea ele karis ga panua paraunga ad ga tisolug tadiai.

Maron kapei togid Isip ele madidnga kemikemi tidal ngan tad Singsingia ga timate.

⁵ Tad kapei irobi gid, ta timadi ga tisolug madaoan iloleai mambe pat.

⁶ "O *MARON*, bagem oatai iura kapei tau ta ipasolan lem taranga.

Maron, bagem oatai ipurum am miri itamatama ga kus.

⁷ Eao mamado gadae tau ta easal gid panua toa tikado paraunga pago ta tado gid ga tisolug gadio.

Eao lolom bake mambe dinga irarabal, ta nono am miri itamatama ga kus mambe purup imisimisi.

⁸ Aoam uru iuso tad ta isum ga idae.

Be ngalu kapeipei timadid tutui iadag ga iadag mambe kali.

Ta tad kapei imadid matua toa madaoan iloleai oa.

⁹ "Am miri itamatama tikeo,

'Gai ga abutatan gid ta aluku gid.

Be gai ga apota alele led danga sisid kemikemi.

Gai ga akere gai ngan led danga sisid kemikemi aea badanga.

Gai ga anusi lemai didi paraunga aea ta apaeabu ngan gid ngan gai uramai.'

¹⁰ Be eao uso aoam uru pakelede, tota tad irobi gid.

Ta timadi ga tisolug madaoan iloleai mambe pat.

¹¹ "O *MARON*, Deo eta pade mambe eao mao.

Eao kekelego tutui tau ta mamado gadae.

Panua toa ngada ne timataud ngan eao ta tipakuru ngan go,

be eao pamatala gid panua ngan lem uisinga kapeipei.

¹² Eao patutui bagem oatai,

† 14.22 1Ko 10.1-2, Ibr 11.29

†† 15.1 PM 15.3‡ 15.2 Sng 118.14, Ais 12.2

tota tano ipokakai ta ison gid.

¹³ "Be ngan lem kadonga lolo isat aea ga mata tutui aea,

eao bada lem panua mulian ngan led naurata paeaeanga,

ta eao madid ga mugamuga ngan gid.

Ngan eao uram, eao ga pasolan gid ngan led edap, ta tilalala ga tila ngan tibur kemi toa eao sio ga iman lem.

¹⁴ Be gid alu padengada toa tilongo ngan lem kadonga,

timataud kapei ga tisamimi.

Mataudnga kapei ga ibada gid Pilistia.

¹⁵ Gid madidnga togid Idom ga timataud ta laborad imangamanga.

Gid madidnga togid Moap ga tisamimi paeamao tau.

Be gid panua Kenan ga timataud ta tiaoa alele.

¹⁶ Gid toa ngada oa ga timataud ga lolod ede ga ede.

Ngan eao bagem iura kapei, gid ga tisapun mao mambe pat, ga irangrang ngan lem panua tilalala ga tisapir ga tila.

MARON, gid panua toa oa eao ol gid ga timan lem.

¹⁷ O *MARON*, gid mambe eao lem abei kemi ede toa earum dadangai.

Ta eao ga bada gid ga tila timado kemi ngan lusi toa eao sio ga iman lem.

Tibur toa oa, eao mulmulim ngan.

Ngan eao bagem eao kado lem tibur madonga aea toa eoa.

¹⁸ *MARON*, danga toa ngada ne ga idio eao bagemeai somisomi ga ilalala ga ila."

Miriam ele baunga

¹⁹ Ngan ado toaiua, maron kapei togid Isip ele panua paraunga ad ga led karis ga karis itamatama tinasi gid Israel ga tila rabu ngan tad kapei, be *MARON* Deo ikado ta tad iluui mulian ga irobi gid. Be gid Israel tilalala ga tila tad irabuui ngan tano mamasa.

²⁰ Ta ngan ado toaiua, Aron iliu Miriam, taine toa ibabada Deo iaoa, ibada ele golo ta gid taine tinasi ei ta tibada led golo pade ta titoltol. ²¹ Ta Miriam ikado baunga ila pagid ga bedane:

"Gimi abau ga ila pan *MARON*, ngansa ei iasal aea miri itamatama, ta ieda idae gadae tau.

Gid os toman ngan os itamatama, itado gid ga tislug tadiai."

Eau imana paipai

²² Idio ta Moses ibada gid Israel ta titnan tad Singsingia ta tilalala ga tila ngan tibur modamodanga ieda Sur. Tilalala alele ngan tibur modamodanga irangrang ngan ado tol, be tigera eau eta mao. ²³ Ga kus ta tiuot ngan eau ede ngan tibur Mara, be tirangrang ngan tiun mao, ngansa imana paipai. Ngan ipu toaine tiuato

tibur toa oa ieda Mara †. ²⁴ Tota gid panua tiririak ngan Moses ta tikeo, "Gai ga aun saoa?"

²⁵ Idio ta Moses iansaban ga ila pan *MARON*, ta *MARON* ipasolan ei ngan abei itul ede ienono. Moses ibada ta itado ga isulug eauiai. Tota eau toa oa imana iuot marilonga kemi, ta tirangrang ngan tiun.

Toa eoa Deo idol apu edengada ngan gid tinasnasi, be itoba gid toa eoa, ngansa iuanga iuatai, gid ga tinasi ilinge, mao madongan? ²⁶ Ta ikeo pagid, "Gau *MARON* Deo togimi. Oangga alongolongo lingeg ga akado kadonga tututui ngan gau matag ta alongo kemi leg apu toa ngada ne ga anasnasi, eine gid dibala papaeamao toa nakado ga iuot ngan gid Isip, eta ngan gid ga iuot ngan gimi mao ga mao tau. Ngansa gau *MARON* toa nakemikemi ami dibala."

²⁷ Ga kus ta tilalala ga tiuot ngan tibur Elim. Toa eoa eamata sangaul igegea rua ienono ga abei det †† sangalima sangaul rua timadmadid. Tota gid Israel tirau saupu boloma ngan eau toa oa.

Deo ipan gid Israel ad mana ga man kaeau

16 Taiko rua muriai ngan gid Israel titnan Isip, ngan taiko toa oa aea ado sangaul igegea lima, gid Israel toa ngada oa titnan tibur Elim ta tilalala ga tila ngan tibur modamodanga ieda Sen. Tibur toa oa ienono rabu ngan tibur Elim ga lusi Sainai. ² Ngan tibur modamodanga toa oa gid Israel toa ngada oa tiririak ga ila pan Moses ga Aron. ³ Gid Israel tikeo pagisirua bedane, "Gai aoangga kemi ngan *MARON* ipamate gai motean ngan tibur Isip. Toa eoa lemai ulo iuon ngan masilau imedameda ta gai aeanean annga irangrang ngan lemai kimnga. Be gimirua abada gai ga anama ngan tibur modamodanga toa ne ta aoangga apamate gai toa ngada ne ngan pitoro."

⁴ †Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Ega, gau ga nakado ta annga itaptap mariambai ga isulug mambe aoara. Ngan ado keledede keledede gid panua ga tiuot ta tila tigou annga toa oa irangrang ngan ado keledede aea. Ngan kadonga toa ne, eine ga natoba gid ta naoatai, gid ga tinasi lingeg, mao madongan? ⁵ Be ngan ado lima ga ede aea, gid ga tibada annga irangrang ngan ado rua, ta tinono motean ga ienono."

⁶ Tota Moses ga Aron tikeo pagid Israel toa ngada oa bedane, "Labone lailai gimi ga aoatai kemi mambe *MARON* kekelen ibada gimi ta atnan Isip. ⁷ Gimi aririak ga ila pan *MARON*, ta ei ilongo na. Tota sabale gaisala gimi ga agera *MARON* ele taranga kapei. Ikamado ga aririak ga inam pagai? Gairua panua sapaeau." ⁸ Be Moses ikeo pade bedane, "Oangga *MARON* ipan ami masilau lailai ga ipan ami annga gaisala ga irangrang ngan lemi kimnga, eine gimi ga aoatai mambe ei keklen ibada gimi ta atnan Isip. Ngansa ei ilongo gimi aririak ga ila pan. Gairua panua sapaeau. Gimi aririak ga inam pagai, be tautaunga aririak ga ila pan *MARON*."

† *Edaeda Maraipu eine danga imana paipai.* †† *Abei detimata mambe bu, be itautau imana kemi ngan eaneannga.* ‡ 16.4 Ins 6.31

⁹ Ga kus ta Moses ikeo pan Aron, "Keo pagid panua Israel toa ngada ne bedane, 'Gimi anam amadid bolo-ma pan *MARON*, ngansa ei ilongo lemi ririaknga na."

¹⁰ Io, Aron iposaposa maitne pagid panua Israel, be matad ila ngan tibur modamodanga ta tigera *MARON* ele taranga kapei iuot laulauiai ga isulug.

¹¹ Ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, ¹² "Gau nalongo gid Israel tiririak ga inam pagau. Tota keo pagid, 'Lailai sagogogo gimi ga aean masilau imedameda, be gaisala gimi ga aean annga irangrang ngan lemi kimnga. Toa bedaoa ta gimi ga aotai kemi mambe gau eine *MARON* Deo togimi."

¹³ Io, ngan lailai toaiua gid man kaeau tiroro ga tisu-lug ta tiuon ngan led saupu. Be gaisala ngan ado sae, namul bong aea isulug ta ikado led saupu idigedige ga iburisinga. ¹⁴ Be namul toa oa imamasa ga ila ga kus ta tigera gid danga gereirei busa ienono tano igogoeai mambe mama aea kota be malamalan. ¹⁵ †Ta gid Israel tigera ta tiposa pol ngan gid bedane, "Danga ne saoa?" Ngansa tigera danga eta bedaoa mugaeai mao.

Be Moses ikeo pagid bedane, "Eine ami annga toa *MARON* ibada ga ila pagimi. ¹⁶ *MARON* iposa matua pagita bedane, 'Gimi kelede kelede ga abada annga toa ne irangrang ngan gimi aean. Anonoi ngan ulo gereirei kelede kelede ta apota ga irangrang ngan lemi panua pida ngan palata ede."

¹⁷ Idio ta gid Israel tikado toa bedaoa mambe Moses ikeo pagid ngan. Panua edengada tigou busa, be panua padengada tigou busa tau mao. ¹⁸ ††Ga kus ta tinonoi ngan gid ulo gereirei, ta tigera mambe gid panua toa tigou busa, eine gid ad ikaranga ngan gid, be gid panua toa tigou busa tau mao, gid ad pade ikaranga ngan gid. Gid toa ngada oa tibada ga irangrang ngan gid.

¹⁹ Ta Moses ikeo pagid, "Irangrang ngan gimi adol annga ilia eta ga idio gaisala mao."

²⁰ Be mao. Panua edengada tilongo Moses ilinge mao ta tidol annga ilia ga idio gaisala. Be tigera iuon ngan motamota gereirei ga iuad paeamao. Tota Moses ilolo bake ngan gid.

²¹ Gaisala ngan ado ga ado, panua toa ngada oa tigou annga toa oa ga irangrang ngan gid. Be oangga ado idae ta tibur oanaoana, annga isaoa ienono tanoelai maitne, tota ado inono ga isapa. ²² Be ngan ado lima ga ede aea, tigou busa tede irangrang ngan ado rua. Tigou irangrang mambe ulo gereirei rua ngan panua kelede kelede. Be gid madidnga togid Israel tila tipalongo Moses ele toa bedaoa. ²³ †Ta Moses ikeo pagid, " *MARON* iposa matua pagita ga bedane, 'Sabale eine Ado Earainga aea ton *MARON*. Ei idol ele ul ngan ado toa oa. Tota gimi ga anono annga toa ngada ne labone. Gimi atuba ngan dinga, mao oangga akim, anono ngan ulo. Be adol ami annga ilia iadag iman sabale aea."

²⁴ Io, tota tidol ad annga ilia iadag ga idio iman sabale aea, mambe Moses ikeo pagid ngan. Be annga toa oa ibudabuda mao, ga aea motamota eta mao

† 16.15 1Ko 10.3 †† 16.18 2Ko 8.15 ‡ 16.23 IM 20.8-11

pade. ²⁵ Ta ngan ado sae Moses ikeo pagid, "Ami annga ilia iadag, tota aean labone. Ngansa labone eine Ado Earainga aea ton *MARON*. Irangrang ngan gimi aot ngan annga eta toa ne labone mao. ²⁶ Gimi ga agou annga toa ne irangrang ngan ado lima ga ede, be ngan ado lima ga rua aea, gimi ga aot ngan eta mao, ngansa eine Ado Earainga aea."

²⁷ Be mao. Ngan ado lima ga rua aea, panua edengada tiuot ga tila ngan gounga annga toa oa, be tiuot ngan eta mao. ²⁸ Ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Ngeda be gimi atnan lemi tanga balbal ta alongo ga anasi lingeg? ²⁹ Alongo kemi. Gau *MARON* Deo nadol Ado Earainga aea ngan luanga gimi. Ngan ipu toaine, ngan ado lima ga ede aea, napan ami annga irangrang ngan ado rua. Be ngan ado lima ga rua aea, gimi toa ngada ne manta adio lemi saupuiai. Irangrang ngan eaba eta iuot ga ila gaot ngan saupu mao." ³⁰ Tota gid panua tiaragid ngan ado lima ga rua aea.

³¹ ††Gid panua Israel tiuato annga toa oa ieda mana ‡. Mana toa oa bodbode be gereirei mambe abei korianda †† ipuapua. Be imana mambe mama tisama ngan bon isul. ³² Be Moses ikeo, " *MARON* iposa matua pagita ga bedane, 'Abada ulo kakaueta iuon ngan mana ta adol kemi ga ienono ngan lemi gergeu ga tibutibumi tigera muriai ga ilalala ga ila. Toa bedaoa ta tiutai ngan annga toa napan pagimi ngan tibur modamodanga muriai ngan nabada gimi ta atnan Isip."

³³ †††Ta Moses ikeo pan Aron, "Bada ulo kakaueta ta nonoi ngan mana. Ga kus ta dol ga idio *MARON* imatai, ta ienono ngan pasolannga pagid tibutibuda muriai ga ilalala ga ila."

³⁴ †Io, Aron ikado mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan, ta idol mana toa oa ga idio boloma ngan korol apu aea, ta imulmulu toa eoa. ³⁵ ††Gid Israel tianean mana ga irangrang ngan rai sangaul pange. Be ngan rai toa sangaul pange oa kus, tila tiuot ngan tibur kapei Kenan aea but ta timamado kemi ga tianean annga dadangai.

³⁶ (Ngan ado toaiua, gid Israel tiuadoade annga ngan gid ulo gereirei ga kapeipei. Gid ulo kapeipei irangrang ngan titok ulo gereirei sangaul ga idudunga ngan.)

Eau iuot ngan pat

17 Gid panua Israel toa ngada oa titnan tibur modamodanga ieda Sen, ta tilalala ga tila ngan tibur ga tibur mambe *MARON* ikeo pagid ngan. Ga kus ta tirau saupu ngan tibur ieda Repidim. Be toa eoa eau eta ienono ngan gid panua tiun mao. ² Tota tiririak ga ila pan Moses ta tikeo, "Bada eau ga inam aun!"

Be Moses ikeo, "Ikamado ga aririak ga inam pagau? Gimi aoangga atoba *MARON* iura ngan saoa?"

†† 16.31 Nam 11.7-8 †† Ngan posanga Ibru, manaipu bedane: Danga ne saoa?(Gera posanga ngan IM 16.15.) ††† Korian-daeine abei toa oa ieda ngan posanga Inglis. Ngan Ibru tiuato gat. Be itautau ga ipuapua gereirei ga kaponga. ††† 16.33 Ibr 9.4 § 16.34 IM 25.10-22, 37.1-9 †† 16.35 Jos 5.12

³ Be gid panua marumian gid kapei tau, ta tiririak ga ila pan Moses ta tikeo, "Eao kamado bada gai ta atnan Isip? Eao kim gaingada lemai gergeu ga masilau mud marumian gai ga amate?"

⁴ Idio ta Moses iansaban *MARON* ta ikeo, "Eine ga nakado mado ngan gid panua toa ne? Teta pade ga tiraurau gau ngan pat ga namate."

⁵ Ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Bada gid kapepei etangada togid Israel ta gimingada alalala ga amuga ngan gid panua. Be bada lem toto lalalanga aea toa mugaeai eao bal eau Nail ngan, ta gimingada ala. ⁶ Be ega, gau ga namadid matameai, gadae ngan pat kapei ngan lusi Orep. Ta eao ga bal pat toa oa, ta eau ga ilele ga iuot, ta gid panua tiun." Io, Moses ikado toa bedaoa ngan gid kapepei Israel matad. ⁷ Ta iuato tibur toa oa ieda rua bedane: Masa ga Meriba. [†] Eine ngansa gid Israel tiposa malmal ga ila pan Moses ta ti-beta, " *MARON* imamado rabu ngan gita, mao mao?" Be ngan kadonga toa bedaoa, titoba *MARON* iura.

Gid Israel tiasal gid Amalek ngan paraunga

⁸ Idio ta gid Amalek tinam tikado paraunga pagid Israel ngan tibur Repidim. ⁹ Ta Moses ikeo pan Iosua bedane, "Sio leda arangaranga etangada, ta gimingada ala aparau pagid Amalek sabale. Be gau ga nakikisi toto lalalanga aea ton Deo ta namadid gadae bereoeai."

¹⁰ Tota Iosua toman ngan gid panua paraunga ad togid Israel tiparau pagid Amalek, mambe Moses ikeo ngan. Be Moses ga Aron ga Ur tidae ga tila bereo ipaoeai. ¹¹ Somisomi oangga Moses isoa ibage ga idae, gid Israel tiasal gid Amalek ngan paraunga. Be oangga ibage isulug, gid Amalek tiasal gid Israel. ¹² Idio ta Moses ibage imamatenga, tota Aron ga Ur tibada pat ede ga inama, ta Moses idio imado ngan. Gisirua timadid iadag ga iadag boloma pan, ta tikisi ibage ga idae ta imulmuli ga irangrang ngan ado idil. ¹³ Tota Iosua toman ngan gid Israel tiasal gid Amalek ngan paraunga, ta tipaeabu ngan gid ngan didi paraunga aea.

¹⁴ ^{††} Ga kus ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Bode posanga ga oaine ga idae ngan laulau ede, ngan gid panua matad nanan ga bedane, 'Gau ga napamukuru gid Amalek, ta irangrang ngan gid panua matad nanan gid pade mao.' Be eao ga palongo Iosua ngan posanga toaine pade."

¹⁵ Idio ta Moses ipagun popou tenainga aea ta iuato popou toa oa ieda bedane, " *MARON* ei mambe gau leg mirmir [‡]." ¹⁶ Moses iuato ieda toa bedaoa ngansa ikeo, "Gid tigaga baged ngan paraunga ga ila pan *MARON* toa imamado ngan ele mul maron aea. Tota *MARON* ga ipaparau pagid Amalek ga led gergeu ga tibutibud ga ilalala ga ila."

[†] Ngan posanga Ibru, edaeda Masaipu eine Titoba. Be edaeda Meribaipu eine Tiposa malmal. ^{††} 17.14 Lo 25.17-19, 1Sml 15.2-9
[‡] Gita labone taoatai ngan gid Israel led mirmirimata madongan mao. Be danga toa Moses ikeo ngan, eine malo ede toa tipit ga idae ngan abei mamarae ta iman kilala ngan alu togid.

Ietro ila igera Moses

18 Be Moses ilaoa Ietro, eaba tenainga aea ngan tibur Midian, ilongo ngan danga toa ngada oa Deo ikado ngan luanga Moses ga ele panua Israel. Be ilongo pade ngan saoa danga *MARON* ikado ngan badanga gid Israel ta titnan Isip.

² [‡] Be mugaeai Moses isula iadaoa Sipora toman ngan ele gergeu rua ga tila pan ilaoa Ietro ta tidio pan. ³ ^{‡‡} Moses ele gergeu toa rua oa, ede ieda Gersom, ngansa mugaeai Moses ikeo, "Gau eaba ngan tibur ede pade, be nanam namado ngan tano toa ne." ^{‡‡‡} Be iuato ele gergeu ede pade ieda Elieser, ngansa ikeo, "Deo ton tamag, ei gau ag luanga. Ibada gau mulian, ta irangrang ngan maron kapei Isip aea ipamate gau mao." ^{‡‡}

⁵ Tota Moses ilaoa Ietro toman ngan Moses iadaoa ga ele gergeu rua tinam tiuot pan Moses ele saupuai ngan tibur modamodanga boloma ngan lusi ton Deo. ⁶ Be mugaeai Ietro iabalan posanga ga ila pan Moses bedane, "Gau laoam Ietro toman ngan adaoam ga lem gergeu rua aoangga anam pago."

⁷ Moses ilongo toa bedaoa ta idae ga ila iuot pan Ietro edapeai. Ta Moses ikor iae boloma pan. Ga kus ta ibusum ipapa. Tibeta pol gid ngan led madonga ga kus ta tidudunga Moses ele palatai. ⁸ Ta Moses ininipu pan ilaoa ngan danga toa ngada oa *MARON* Deo ikado ngan maron kapei togid Isip ga ele panua. Be ininipu pade ngan gid danga kulupulupu iuotot ngan gid Israel toa edapeai, be somisomi *MARON* ilualua gid ga ibada gid mulian.

⁹ Be Ietro itin igelgel kapei ngan longonga danga kemikemi toa ngada oa *MARON* ikado ngan badanga gid Israel mulian pagid Isip bagedeai. ¹⁰ Ta Ietro ikeo, "Tasoa *MARON* ieda, ngansa ei ibada gimi mulian pan maron kapei Isip aea ga ele panua bagedeai, ta atnan lemi naurata paeaeanga pagid. ¹¹ Labone naoatai kemi mambe *MARON* Deo iasal gid deo toa ngada oa, ngansa ei ipanas gid panua tanga balbal ad toa tiuangga tikado paeamao ngan ele panua Israel." ¹² Io, ga kus ta Moses ilaoa Ietro idol masilau ede ga idae dingaeai, ta dinga inono ga imomout ga kus ta iman ele tenainga ga ila pan Deo. Be ikado tenainga padengada ga ila pan Deo pade. Ta Aron toman ngan gid kapepei Israel ad toa ngada oa tila tian annga toa Deo imatai oa toman ngan Moses ilaoa Ietro.

Tidol panua edengada ngan patutuinga posanga

¹³ Ngan ado sae Moses idio imado ngan patutuinga posanga togid panua Israel. Be panua busa tinam pan ga timadmadid ga tisanga ei gaisala ga irangrang ngan lailai. ¹⁴ Be Moses ilaoa Ietro igera danga toa ngada oa Moses ikakado ngan luanga gid panua ta ikeo, "Kadonga toa eao kakado ngan gid panua toa ne

[‡] 18.2 IM 2.21-22 ^{‡‡} 18.3 PA 7.29 ^{‡‡‡} Ngan posanga Ibru, edaeda Gersomitang lalaede mambe posanga ede pade ipu bedane: eaba ngan tibur ede pade. ^{‡‡‡} Ngan posanga Ibru, edaeda Elieseripu bedane: Deo eine gau ag luanga.

madongan? Eao kamado kekelego patutui posanga ngan gid? Gera, gid panua toa ne timadmadid be ti-sangasanga go gaisala ga iranrang ngan lailai."

¹⁵ Ta Moses ikeo pan ilaoa bedane, "Gid panua tinam pagau ngansa tiuanga tiutai ngan Deo ele kimnga ta tinasi. ¹⁶ Somisomi oangga panua rua aoad parau, tibada gid ga tinam pagau, ta gau nakeo ga sai ngan gisirua itutui, ta napaoatai gid ngan gid apu ton Deo."

¹⁷ Be Moses ilaoa ikoli ele posanga bedane, "Edap toa eao nasi ngan kadonga naurata toa ne, eine kemi mao. ¹⁸ Naurata toa ne ikulupu tau ngan eao kekelego kado. Oangga eao kekelego kado, eine gimingada panua toa ngada ne ga atolatola. ¹⁹ Be longo ga inam pagau, ta napanasi go ngan edap kemi ede ngan kadonga naurata toa ne. Ta Deo ga imamado toman ngan eao. Eao ga man gid panua bebed ta raring ga ila pan Deo ngan patutuinga led aoa parau. ²⁰ Eao ga pananale gid ngan Deo ele apu, ga paoatai gid ngan edap isaoa kemi ngan tinasi ga saoa naurata kemikemi tikakado. ²¹ Be manta sio panua kemikemi oatainga ad etangada rabu ngan gid Israel toa ngada oa, ta timan madidnga ga timugamuga ngan gid panua bunoringring, ga padengada timuga ngan panua bunu, ga padengada timuga ngan panua sangalima, ga padengada timuga ngan panua sangaul. Gid madidnga toa ne, manta tilolon ngan Deo, ga taranrang ngan taeadi gid, be manta tinid ngan panua tiparumrum gid ngan pat mao. ²² Gid ga tipatutui posanga pagid panua somisomi, be oangga posanga eta kapei tau ngan gid, eine ga tilongean ga ila pago. Gid kekelegid ga tipatutui posanga gereirei. Toa bedaoa ta tilualua eao ngan naurata toa ne, ta eao lem naurata malamalan. ²³ Oangga eao nasi bedane, be Deo ilolo kelede ngan pade, eao ga madid matua ngan naurata toa ne, be gid panua ga lolod itarui ta tiluagid mulian."

²⁴ Io, Moses ilongo ilaoa ele posanga ta ikado danga toa ngada oa mambe ikeo pan ngan. ²⁵ Ei isio gid panua kemikemi oatainga ad rabu ngan gid Israel toa ngada oa, ta idol gid ga timan madidnga ngan gid panua bunoringring, ga panua bunu, ga panua sangalima, ga panua sangaul. ²⁶ Gid tipatutui posanga ngan gid panua somisomi. Ta gid kekelegid tipamate posanga gereirei. Be gid posanga kapeipei, tilongean ga ila pan Moses.

²⁷ Ga kus ta Moses ital ilaoa Ietro ga ila edapeai, ta iluai mulian ga ila ele tuangai.

Gid Israel tila timado boloma lusi Sainai ipuai

19 Taiko tol muriai ngan gid Israel titnan Isip, ngan ado imuga ngan taiko toa oa, gid Israel tiuot ngan tibur modamodanga ieda Sainai. ² Titnan tibur Repidim ga kus ta tila tiuot toa eoa. Ta gid Israel tirau saupu ngan tibur modamodanga boloma lusi Sainai isaleai.

³ Idio ta Moses idae ga ila pan Deo. Be *MARON* imamado lusia ta ibaba ga ila pan Moses ta ikeo, "Eao ga palongo Iakop itubtub toa gid panua Israel ga bedane, ⁴ Gimi agera saoa danga nakado ngan gid Isip. Ga

pade gimi agera nabisi gimi mambe man abalem ibisi ele gergeu ngan ibagbage, ta nabada gimi ga anam ta adio pagau. ⁵ ††Be labone, oangga gimi alongo lingeg ga anasi kemi posanga toa narau toman ngan gimi, eine gimi ga aot leg panua. Tautauanga, gid alu toa ngada ne tanoeai gau togau, be gau ga nasio gimi, ta aot leg panua toa lolog ikimkim. ⁶ †Gimi ga amado gau bagegeai ta akakado leg naurata ngan luanga gid panua ta lolod matua ngan gau. Gau leg ul ga ienono ngan gimi, ta gimi aot leg panua tututui rabu ngan gid alu padengada. Be Moses, eao ga bada leg posanga toa ne ga ila pagid Israel."

⁷ Tota Moses iluai mulian ga ila ta ipaluplup gid kapeipei Israel ad ta ipalongo gid ngan posanga toa ngada ne *MARON* ikeo pan ngan. ⁸ Ta gid panua linged kelede ta tikeo, "Gai ga akado danga toa ngada ne mambe *MARON* ikeo ngan." Tiposa bedaoa ga kus ta Moses ibada led posanga ga ila pan *MARON*.

⁹ Ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Ega, gau ga nanam pago ngan laulau kapei aea molomolo, ta gid panua ga tilongo gau naposaposa toman ngan eao. Toa bedaoa ta somisomi gid ga tiadi go." Ga kus ta Moses ikeo pan *MARON* ngan gid panua led posanga.

¹⁰ Ta *MARON* ikeo pan Moses, "La pagid panua ta dol leg ul ngan gid labone ga sabale. Ta keo pagid ngan tinasi kadonga ngan pasolannga mambe leg ul ienono ngan gid ga timum led danga sisid, ¹¹ ta tikemi gid mulian ngan ado tol aea. Ngansa ngan ado tol aea, gid ga tigera gau *MARON* nasulug ga nanam ta nadio ngan lusi Sainai. ¹² ††Be eao ga dol but ga ibalil ngan lusi ta pabib led bedane, 'Agabit kemi. Ngan kado ta alaputian but toa ne ta adae ga ala lusia. Be anam boloma lusi ipuai mao pade. Ngansa oangga sai ilaputian but toa ne, manta arau ei ga imate. ¹³ Be iranrang ngan gimi arau ei ngan bagemi mao. Manta araurau ei ngan pat, mao agal ei ngan tutupi. Oangga eababa mao masilau eta ilaputian but toa ne, manta apamate ei toa bedaoa. Be oangga gimi alongo taule itang, tota adae ga anam lusia."

¹⁴ Io, Moses isorir lusia ga isulug, ta ila pagid panua ta idol Deo ele ul ngan gid, ta ikeo ga tinasi kadonga ngan pasolannga mambe Deo ele ul ienono ngan gid ta timum led danga sisid pade. ¹⁵ Ta ikeo pagid, "Manta akemi gimi mulian ngan ado tol aea. Be aenono toman ngan gid taine mao."

¹⁶ †††Io, gaisala ngan ado tol aea, gla isamil ga pelaka itang, be laulau kapei iluga lusi. Be taule itang kapei tau, ta gid panua toa saupuai oa timataud kapei ga tisamimi. ¹⁷ Idio ta Moses ila imuga ngan gid panua ta tila timadid lusi ipuai, ngansa teta pade tilup toman ngan Deo. ¹⁸ Be *MARON* imamado ngan dinga kapei ta isulug ga inam ngan lusi Sainai, be basu kapei puk ga idae ta iluga lusi. Basu toa oa kapei mambe suksuknga kapei ede aea basu. Be lusi isamimi paeamao tau.

† 19.5 Lo 4.20, 7.6, 14.2, 26.18, Tt 2.14 †† 19.5 1Pe 2.9 †
19.6 PM 1.6, 5.10 †† 19.12 Ibr 12.18-20 †† 19.16 PM 4.5 †††
19.16 Lo 4.11-12

¹⁹ Taule itang ga ila kapei ga kapei tau. Ga kus ta Moses iposa, ta Deo ilinge ikoli ele posanga.

²⁰ Be *MARON* isulug ta imadid lusi Sainai ilaborai. Ta ibaba Moses ta idae ga ila pan toa lusi ilaborai oa. Tota Moses idae ga ila, ²¹ ta *MARON* ikeo pan, "Sulug ga la ta kado posanga matua pagid panua ngan tilaputian but toaine mao. Ngan kado ta tigera gau *MARON* ta gid busa timate. ²² Be gid panua tenainga ad pade, manta tilolon ngan ul toa nadol ngan gid ta tinasi kadonga ngan pasolannga mambe leg ul ienono ngan gid. Ngan kado ta napaeabu ngan gid."

²³ Ta Moses ikeo pan *MARON*, "Be gid panua tiran-grang ngan tidae ga tinam lusiai ne mao. Ngansa eao posa matua pagai ta adol but ga ibalil ngan lusi Sainai. Toa bedaoa ta tilolon ngan lem ul toa ne."

²⁴ Be *MARON* ikeo pan, "Sulug ga la ta bada Aron ta gimirua adae ga anam pagau. Be irangrang ngan gid panua tenainga ad ga gid ipom tilaputian but ta tidae ga tinam pagau mao. Ngan kado ta napaeabu ngan gid."

²⁵ Io, tota Moses isulug ga ila ta ipalongo gid ngan posanga toa ngada ne.

Deo ele apu kapeipei sangaul

20 Ta Deo ikado posanga toa ngada ne ga bedane, ² "Gau *MARON* Deo togo, toa nabada go ga tnan Isip. Ngan tibur toa oa mugaeai tipakala go ta eao kakado led naurata paeaeanga.

³ "Irangrang ngan deo eta pade iman am deo mao. Gau kekelegau naman am Deo.

⁴ "Irangrang ngan eao kado lem deo eta aea namer mao. Be kado danga eta pade aea namer mao pade. Danga eta ienono buburial, mao tanoeai, mao ngan eau gadio tanoeai, irangrang ngan eao kado aea namer mao. ⁵ †† Be irangrang ngan eao kor aem ngan gid deo padengada mao ga soa edad mao pade. Ngansa gau, *MARON* Deo togo, naparpar tau ta irangrang ngan nalongean deo eta pade ibada mulig mao. Be sapadua lolod paeamao ngan gau, gid led idil paeamao ienono matageai, ta gau ga napanas gid ngan led kadonga sat ga napanas led gergeu ga tibutibud ga led sasasa pade. ⁶ Be sapadua lolod ikim gau ga tinasnasi leg apu, gau ga lolog ikim gid pade ga nanasi kadonga mata tutui aea pagid toman ngan led gergeu ga tibutibud ga ila irangrang ngan led panua iaoa bunoringring muriai ngan gid.

⁷ † Irangrang ngan eao oato am *MARON* Deo ieda sapaeau mao. Ngansa gau *MARON* ga napanas sapadua toa tiuatoato edag sapaeau.

⁸ †† "Eao manta matam nanan kemi Ado Earaiinga aea ta lolon ngan ado toa oa aea ul. ⁹ †† Ngan ado toa lima ga ede ne, eao ga kado lem naurata toa ngada ne.

¹⁰ Be ado lima ga rua aea, eine Ado Earaiinga aea ton am *MARON* Deo. Ngan ado toaiua, irangrang ngan eao kado naurata eta mao. Be lem gergeu arangaranga ga

† 20.4 IM 34.17, Wkp 19.4, 26.1, Lo 4.15-18, 27.15 †† 20.5 IM 34.6-7, Nam 14.18, Lo 7.9-10 † 20.7 Wkp 19.12 †† 20.8 IM 16.23-30, 31.12-14 †† 20.9 IM 23.12, 31.15, 34.21, 35.2, Wkp 23.3

taine, ga lem paeaeanga arangaranga ga taine, ga lem masilau mud, ga panua ngan tibur padengada toa timamado pago, gimi toa ngada ne arangrang ngan akado naurata eta ngan ado toaiua mao. ¹¹ †† Ngansa ngan ado toa lima ga ede oa mugaeai, gau *MARON* nakado bubur ga tano ga tad ga danga toa ngada ne ienono ngan ga iuot. Be naearagau ngan ado lima ga rua aea. Tota gau *MARON* nakado posanga kemi ngan pamatuanga Ado Earaiinga aea ta nadol leg ul ngan ado toa oa.

¹² †† "Manta lolon ngan tamam ga tnam ta nasi linged. Oangga eao kado toa bedaoa, eine eao ga mamado mole ngan tano toa am *MARON* Deo iuangga ipan ga iman am.

¹³ † Irangrang ngan eao pamate eaba ede pade mao.

¹⁴ †† Irangrang ngan eao paeabu ngan oaiinga ngan kadonga arala mao.

¹⁵ †† Irangrang ngan eao lublub mao.

¹⁶ †† Oangga eao madid ngan posanga, irangrang ngan eao pakaka ta sol lem eaba ede pade ngan posanga sapaeau mao.

¹⁷ †† Irangrang ngan eao ngale ga kim luma ton eaba ede pade mao, ga ngale ga kim iadaoa mao, ga ngale ele paeaeanga arangaranga ga taine mao, ga ngale ele bulmakao ga donki mao, ga ngale ele danga sisid padengada mao pade."

Gid panua timataud Deo

¹⁸ † Be gid panua tilongo taule itang ga pelaka ele tandanga, ga tigera gla isamil alele ga basu puk ga idae lusiai, tota timataud kapei ga tisamimi. Ta kos ga tiluagid ta timadid aluai tede ngan lusi ¹⁹ ta tikeo pan Moses, "Kemi ngan eao kekelego posa pagai ta alon-go. Be kado Deo iposa ga inam pagai ta amate."

²⁰ Be Moses ikeo pagid, "Amataud mao. Deo inam ngan tobanga gimi. Toa bedaoa ta alolon ngan ei, ta irangrang ngan akado kadonga sasat mao."

²¹ Io, gid panua timadmadid aluai tede maitne, be Moses ilalala ga ingata laulau kusuksuk toa Deo imamado ngan.

Deo ele apu ngan gid deo ad namer ga gid popou tenainga aea

²² Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Keo pagid panua Israel ga bedane, 'Gimi agera ngan matami ta aoatai mambe gau namamado buburial ta naposaposa pagimi. ²³ Tota irangrang ngan akado deo eta pade ga itlan gau mao. Be gimi akado lemi deo eta aea namer ngan gol ga silva mao.

²⁴ "Abada tano ta akado ngan leg popou tenainga aea, ta arau lemi sipsip ga meme ga bulmakao ngan,

††† 20.11 OM 2.1-3, IM 31.17 ††† 20.12 Lo 27.16, Mt 15.4, 19.19, Mk 7.10, 10.19, Lu 18.20, Ep 6.2,3 § 20.13 OM 9.6, Wkp 24.17, Mt 5.21, 19.18, Mk 10.19, Lu 18.20, Ro 13.9, Jms 2.11 †† 20.14 Wkp 20.10, Mt 5.27, 19.18, Mk 10.19, Lu 18.20, Ro 13.9, Jms 2.11 ††† 20.15 Wkp 19.11, Mt 19.18, Mk 10.19, Lu 18.20, Ro 13.9 †† 20.16 IM 23.1, Mt 19.18, Mk 10.19, Lu 18.20 ††† 20.17 Ro 7.7, 13.9 †† 20.18 Ibr 12.18-19

ta timan lemi tenainga ga inam pagau. Edengada adol ga idae dingaeai, ta dinga inono ga timomout ga kus, be padengada iman tenainga eaneannga aea ngan gitaingada loloda keledede. Ngan tibur isaoa nadol ngan gimi asoa edag ngan, gau ga nanam pagimi ta nakado kemi ngan gimi. ²⁵ †Be oangga akado leg popou tenainga aea ngan pat, irangrang ngan akado ngan gid pat toa panua tiket oa mao. Ngansa oangga aket pat ngan danga eta mambe kabasi, eine gimi apaeabu ngan, ta irangrang ngan adol ngan leg popou tenainga aea mao. ²⁶ Be irangrang ngan akado leg popou tenainga aea ga idae gadae mao. Ngan kado ta aeasi ngan tete ga adae ta panua tigeria tinimi.”

Apu ngan gid paeaeanga sapaeaan

21 Deo ikeo pade bedane, “Eao manta bada apu ga gid ne ga ila pagid:
² ††“Oangga gimi aol eaba eta Ibru aea ta iman lemi paeaeanga sapaeaan, ei ga iboko pagimi irangrang ngan rai lima ga ede. Be ngan rai lima ga rua aea, gimi ga alongean ei ta itnan gimi ga ila. Ei ga iuol gimi mao.
³ Oangga ei iriau maitne be gimi aol ei, ei kekelen ga itnan gimi ga ila ngan rai lima ga rua aea. Be oangga gimi aol eaba oaininga ga inam toman ngan iadaoa, iadaoa ga ila toman ngan ei ngan rai lima ga rua aea.
⁴ Be oangga aea maron ipaoai ei ngan taine ede ta ipopo ele gergeu etangada, taine toa oa toman ngan ele gergeu ga timan maron ele. Paeaeanga aranga kekelen ga itnan aea maron ga ila.
⁵ “Be oangga paeaeanga toa oa ikeo, ‘Gau lolog ikim tau ag maron ga adaoag ga leg gergeu, ta tinig ngan natnan gid ga nala mao,’ ⁶ tota aea maron ga ibada ei ta gisirua tila Deo ele luma aea atama iaoai. Ta ei ga imadid boloma ngan atama aea kisinga, ta aea maron ga idul itanga ngan salumu. Kadonga toa ne iman kilala ngan ei ga ibokoboko paeaeanga pan ga irangrang ngan ele matenga.
⁷ “Oangga eaba eta ilongean inat taine ga ila pan eaba ede pade ta iuol ei ga iman ele paeaeanga sapaeaan, taine toa oa irangrang ngan itnan aea maron ngan rai lima ga rua aea mao, mambe gid paeaeanga arangaranga tikakado oa mao. ⁸ Oangga eaba iuol taine toa oa ta ikeo ga iuai ei, be muriai itin igelgel ngan ei mao, manta ilongean taine toa oa itama masin tiuol ei mulian. Eaba toa oa ele kadonga pan taine itu-tui mao, tota irangrang ngan ilongean ei ga ila pagid alu padengada ga tiuol ei mao. ⁹ Be oangga isio taine toa oa ga iman inat iadaoa, manta ikakado kadonga kemi ga tutui pan, mambe ikakado ngan inat taine.
¹⁰ Be oangga maron toa oa iuai taine ede pade, manta imariala kemi ngan taine toa mugamuga oa, ta ipan aea annga ga barikia papau ga gisirua tienono pade.
¹¹ Be oangga inasi kadonga toa tol ne ngan taine paeaeanga oa mao, ei manta ilongean ei ta itnan ei ga ila. Be taine toa oa ga ibada olnga eta ga ila pan mao.”

Gid apu ngan patutuinga paraunga

¹² †Deo ikeo pade bedane, “Oangga sai irau eaba ede pade ga imate, manta arau eaba toa oa ga imate.
¹³ ††Be oangga eaba toa oa itoba ngan pamatenga iuae ede pade mao, be ikakrik ngan ele matenga, manta eaba toa oa iaoa ga ila ngan tibur ede gau ga nasio, ta ei ga imado kemi toa eoa. Ngansa Deo kekelen ilongean iuae toa ede pade oa ga imate. ¹⁴ Be oangga iloilo edap eta ngan raunga eaba ede pade ga imate ta ikado toa bedaoa, manta arau eaba toa oa ga imate. Irangrang ngan iaoa ngan aea panasnga ta ila ngan leg popou tenainga aea mao. Oangga bedaoa, aluku ei toa eoa ta abada ei ga ila ngan tibur ede pade ta arau ei ga imate.
¹⁵ “Oangga sai itapa itama mao itna, manta arau ei ga imate.
¹⁶ ††“Oangga gimi agera eaba eta ipaeaoa eaba ede pade, ta ila iuot mambe ele paeaeanga sapaeaan, manta arau ei ga imate. Oangga aluku eaba toa oa, be agera paeaeanga toa oa idio pan maitne, mao oangga agera ilongean ei pagid panua padengada ta tiuol ei, manta arau eaba toa oa ga imate.
¹⁷ †††“Oangga sai iposa paeamao ngan itama mao itna, manta arau ei ga imate.
¹⁸ “Oangga panua rua tiparau, ta eaba ede itapa iuae ede pade, mao oangga irau ei ngan pat, be iuae toa oa imate mao, irangrang ngan gimi apanas eaba toa oa mao. Be oangga iuae toa oa imate mao, be ibada ieieinga ta ienono imuliai, be muriai idae ta ibada ele toto ta ilalala alele, eine eaba toa irau ei oa manta iuol ei ngan ado pida itnan ele naurata. Ga pade, ei manta imariala ngan ei ga irangrang ngan itin iuot kemi mulian.
²⁰ “Oangga eaba eta imui ele paeaeanga aranga mao taine ngan toto, ta paeaeanga toa oa imate ngan ado toaiua, manta apanas paeaeanga toa oa aea maron.
²¹ Be oangga paeaeanga toa oa ieno ngan ado ede mao rua, ga kus ta imate, irangrang ngan apanas aea maron toa oa mao. Ngansa paeaeanga toa oa imamado aea maron ibageai, ta ele matenga eine danga ton aea maron.
²² “Be oangga panua tiparau, be taine ede iapa imadid boloma, ta tirau ei, ta ipopo gergeu ga imate, be taine toa oa imate mao, eaba toa irau taine, manta iuol taine toa oa iadaoa ngan pat pida iadaoa ikim. Be gid panua patutuinga posanga ad, manta lolod keledede ngan pat pida iuol ga ila pan taine iadaoa. ²³ Be oangga taine toa oa ibada ieieinga paeamao ga ienono, manta akado kadonga lalaede toa bedaoa pan eaba toa irau ei. Be oangga taine toa oa imate, manta arau eaba toa oa ga imate pade. ²⁴ †††Be oangga eaba ipaeabu ngan taine toa oa imata, mao iluo, mao ibage, mao iae, manta akado kadonga lalaede toa bedaoa pan. ²⁵ Be oangga inono taine toa oa itin ngan dinga,

† 20.25 Lo 27.5-7, Jos 8.31 †† 21.2 Wkp 25.39-46

‡ 21.12 Wkp 24.17 †† 21.13 Nam 35.10-34, Lo 19.1-13, Jos 20.1-9 †† 21.16 Lo 24.7 ††† 21.17 Wkp 20.9, Mt 15.4, Mk 7.10 ††† 21.24 Wkp 24.19-20, Lo 19.21, Mt 5.38

mao oangga ipaeabu ngan taine toa oa itin ga aea nasimou, mao oangga irau ei ga itin idadalnga, manta akado kadonga lalaede pan eaba toa oa pade.

²⁶ "Oangga eaba irau ele paeaeanga aranga mao taine ga idae imatai, ta ipaeabu ngan imata, manta ilongean paeaeanga toa oa ta itnan ei ga ila. Kadonga toa ne iman paeaeanga imata aea olnga. ²⁷ Be oangga eaba irau ele paeaeanga aranga mao taine ga ikor iluo, manta ilongean paeaeanga toa oa ta itnan ei ga ila. Kadonga toa ne iman paeaeanga iluo aea olnga."

Apu ngan patutuinga bulmakao ele idil paeamao

²⁸ Deo ikeo pade bedane, "Oangga bulmakao irau eaba eta mao taine eta ngan aea pelenga ga imate, manta araurau bulmakao toa oa ngan pat ga imate. Be irangrang ngan aean imedameda mao. Be bulmakao itama ele idil eta paeamao mao. ²⁹ Be oangga bulmakao ele kadonga toa bedaoa somisomi, ta gid panua tikado posanga matua ga ila pan bulmakao itama, be idol bulmakao ga idio koroleai mao, ta irau eaba mao taine ga imate, manta araurau bulmakao toa oa ngan pat ga imate. Be apamate bulmakao itama pade. ³⁰ Be oangga eaba toa imate oa isobosobo tikim, bulmakao itama manta iuol pat pida toa tikeo ngan oa ga ila pagid, ta bulmakao itama ga imate mao. ³¹ Be oangga bulmakao irau gergeu aranga mao taine, eine ga anasi apu toa lalaede ne pade. ³² Be oangga bulmakao irau eaba ede pade ele paeaeanga aranga mao taine, bulmakao itama manta iuol paeaeanga aea maron ngan pat silva sangaul tol. Be manta tiraurau bulmakao toa oa ngan pat ga imate.

³³ "Oangga eaba ilalaoan nasulung iaoa aea pakalanga, mao oangga ilei nasulung be irobi mao, ta eaba ede pade ele bulmakao mao donki itap ga isulug ngan ga imate, ³⁴ manta nasulung itama iuol ga ila pan masilau toa oa itama. Be masilau toa imate oa ga iman ei ele.

³⁵ "Be oangga eaba ede ele bulmakao irau bulmakao ton eaba ede pade ga imate, gisirua ga tilongean bulmakao toa imata igeragera oa ta panua tiuol. Ga kus ta tipota pat toa oa toman ngan masilau toa imate oa rabu ngan gisirua. ³⁶ Be oangga tiutai mambe bulmakao toa oa ipaparau somisomi, be itama idol ei ga idudunga koroleai mao, ei manta ikoli ele bulmakao ede pade ga ila pan bulmakao toa imate oa itama. Be bulmakao toa imate oa pade ga iman ele."

Apu ngan patutuinga gid idil papaeamao

22 Deo ikeo pade bedane, "Oangga eaba ede ilub iuae ede pade ele bulmakao, mao sipsip, ga kus ta itotoi, mao ilongean ga ila pagid panua padengada ta tiuol, manta eaba toa lublubnga aea oa ikoli bulmakao lima ga ila pan iuae ede pade ngan ele bulmakao ede. Be oangga ilub sipsip, manta ikoli sipsip pange ga ila pan.

² "Oangga eaba lublubnga aea igoro luma bong, be luma itama irau ei ga imate, luma itama ele idil eta

paeamao ngan raunga ei ga imate mao. ³ Be oangga irau ei ado ga imate, luma itama ele idil paeamao ngan raunga ei ga imate.

"Eaba lublubnga aea manta ikoli mulian saoa danga ilub. Be oangga ele danga eta mao, manta tilongean ei pagid panua padengada ta tiuol ei ga iman led paeaeanga sapaeen. Pat toa ne ga ila pan danga sisid itama ngan olnga ele danga toa ilub oa.

⁴ "Oangga eaba ede ilub iuae ede pade ele bulmakao, mao donki, mao sipsip, ta tiluku eaba lublubnga aea toa oa, be masilau imata igeragera maitne, manta eaba lublubnga aea ikoli ngan masilau rua ga ila pan masilau itama.

⁵ "Oangga eaba ibada ele masilau mud ga tila tian purup dadangai, mao boloma ngan dadanga oain, be masilau toa oa tilaputian but ta tila tian eaba ede pade aea dadanga, manta masilau toa oa itama ikoli annga kemikemi ga oain kemikemi ga ila pan dadanga itama.

⁶ "Oangga eaba itun aea dadanga, be dinga ian sasari purup mamasa ta iuore ga ila ian eaba ede pade aea dadanga, mao ian ele wit aea suknga, mao wit padengada tiket maitne, manta eaba toa ipaisi dinga oa ikoli saoa annga toa dinga ian.

⁷ "Oangga eaba ibada ele pat silva, mao ele danga sisid padengada ga ila idio pan iuae ede pade, ta imariala ngan, be eaba lublubnga aea inam ilub danga sisid toa oa pan iuae ele lumaeai, ta tiluku ei, manta eaba lublubnga aea ikoli danga sisid ruangada ga ila pan danga sisid itama. ⁸ Be oangga tiluku eaba lublubnga aea mao, luma itama ga ila imadid pagid panua patutuinga posanga ad matadeai, ta ei manta ikado posanga ga ila pagid ga bedane, 'Tautauga, gau nalub oaeg ede pade ele danga sisid mao.' ⁹ Be oangga panua rua aoad parau ngan danga ede mambe bulmakao, mao donki, mao sipsip, mao barikia, mao danga eta pade, ta gisirua tiparpar ngan posanga ta tikeo, 'Eine gau togau,' eine gisirua ga tila timadid pagid panua patutuinga posanga ad matadeai. Oangga panua patutuinga posanga ad tikeo ga ede ngan gisirua ipakaka, eaba toa oa manta ikoli danga sisid ruangada ga ila pan iuae toa ede pade oa.

¹⁰ "Oangga eaba ibada ele donki, mao bulmakao, mao sipsip, mao masilau mud eta pade ga ila pan iuae ede pade, ta imariala ngan, be masilau toa oa ibada nasimou, mao imate, mao eaba lublubnga aea ipaeaoa, be eaba eta pade igera mao, ¹¹ eine gisirua ga tikado posanga tautauga ngan MARON ieda, ta eaba toa imariala ngan masilau manta ikado posanga bedane, 'Tautauga gadae, gau napaeabu ngan oaeg ede pade ele masilau mud mao, be nalub mao pade.' Be masilau itama manta ilongo ngan posanga toa ne. Ta iuae ede pade ga ikoli danga eta pan mao. ¹² Be oangga masilau itama iuae toa oa imariala ngan masilau kemi mao, ta eaba lublubnga aea ipaeaoa, eine iuae toa oa ga iuol ga ila pan masilau itama. ¹³ Be oangga masilau saksak ede irau masilau mud toa oa ga imate, eaba toa oa ga ibada masilau ikatinge ede

ga ila ipasolan pan masilau itama, ta ei ga iuol ga ila pan masilau itama mao.

¹⁴“Oangga eaba iuanana iuae ede pade ele masilau mud ta iuol ei motean ngan ado toa pidaede oa, be masilau toa oa aea kadonga ede, mao imate, be masilau toa oa itama igera mao, manta eaba toa iuanana masilau ibada masilau aea olnga dodol ga ila pan masilau itama. ¹⁵ Be oangga masilau itama igera masilau aea kadonga paeamao toa oa, eaba toa iuanana masilau ga iuol ga ila pan masilau itama mao. Ngansa pat kautede toa ibada motean pan, eine ikaranga.”

Gid apu edengada

¹⁶ †Deo ikeo pade bedane, “Oangga eaba ipalum taine blala ede toa ieno toman ngan eaba eta maitne, be tasio taine toa oa motean ngan oainga eaba eta pade mao, be eaba toa oa ieno toman ngan ei, ei manta ibada gid gerebo ga ila pan taine toa oa itama. Ga kus ta eaba toa oa ga iuai ei. ¹⁷ Be oangga taine itama itin ngan eaba toa oa iuai inat taine mao, eine gisirua ga tiuai mao, be eaba toa oa manta ibada gid gerebo ga ila pan taine itama.

¹⁸ ††“Oangga taine sai ikado borou, manta arau ei ga imate.

¹⁹ †“Oangga sai ieno toman ngan masilau, manta arau ei ga imate.

²⁰ ††“Manta akado tenainga ga ila pan *MARON* kekelen. Oangga sai irau masilau ga iman tenainga ga ila pan deo eta pade, manta arau ei ga imate ga apaeabu ngan ele danga sisid.

²¹ ††“Oangga eaba ngan tibur ede pade imamado rabu ngan gimi, irangrang ngan akado kadonga eta paeamao ngan ei mao. Akado kulupu ngan ei mao pade, ngansa mugaeai gimi panua ngan tibur ede pade toa amamado Isip.

²² “Irangrang ngan akado paeamao ngan gid asapape ga akonokono mao. ²³ Oangga akado bedaoa, be tiansaban gau ngan luanga gid, eine ga nalongo led tandanga. ²⁴ Toa bedaoa ta lolog bake ta nasula ami miri itamatama ta tinam tirau gimi ga amate. Toa bedaoa ta adadaoami ga tidio timan asapsape ga lemi gergeu timan akonokono.

²⁵ ††“Oangga leg panua edengada rabu ngan gimi led danga sisid imata karanga mao ta tiuanana lemi pat, irangrang ngan akeo ga tikoli ad gigi pagimi toman ngan aea tlannga mambe gid panua oalo ad tikakado oa mao. ²⁶ ††“Oangga oaem ede pade ibada ele pononga mamarae ga idio pago ta iman kilala ngan aea gigi pago, mugaeai ngan ado idil, eao manta bada ele pononga toa oa ga iluai mulian pan.

²⁷ Ngansa ele danga eta pade ngan robinga itin mao. Be oangga ieno, ei ga irobi ei ngan saoa? Tota oangga itang ga inam pagau, eine ga nalongo ele tandanga.

† 22.16 Lo 22.28-29 †† 22.18 Lo 18.10,11 † 22.19 Wkp 18.23, 20.15-16, Lo 27.21 †† 22.20 Lo 17.2-7 †† 22.21 IM 23.9, Wkp 19.33-34, Lo 24.17-18, 27.19 ††† 22.25 Wkp 25.35-38, Lo 15.7-11, 23.19-20 ††† 22.26 Lo 24.10-13

Ngansa somisomi lolog isat ngan gid panua toa bedaoa.

²⁸ †“Irangrang ngan aposa paeamao ngan ami madinga mao. Be aposa paeamao ngan Deo mao pade.

²⁹ “Irangrang ngan adangadangan lemi wit ga oain ga bude oliv aea pagau mao. Manta atenai etangada ga iman lemi tenainga ga inam pagau.

“Manta adol lemi gergeu lautabtabe arangaranga ga tidae bagegeai. ³⁰ Be manta atenai lemi bulmakao ga sipsip lautabtabe ga tinam pagau pade. Gid bulmakao ga sipsip lautabtabe ga tidio pagid tnatnad irangrang ngan ado lima ga rua. Be ngan ado lima ga tol aea, manta atenai gid ga tinam pagau.

³¹ ††“Gimi manta apasolan mambe leg ul ienono ngan gimi. Tota oangga masilau saksak irau lemi masilau mud eta ga imate, irangrang ngan aean imedameda mao. Atado ga ila pagid kaua.”

Apu ngan kadonga tututui

23 ††Deo ikeo pade bedane, “Irangrang ngan gimi apaoasasa posanga pakakanga mao. Oangga eaba ede ele idil paeamao ta tipamadid ei ngan posanga, irangrang ngan gimi akado posanga pakakanga ngan aea isat ngan luanga ei mao.

² “Oangga gid ipom tiuangga tikado kadonga paeamao ede, irangrang ngan gimi anasi gid ngan kadonga toa oa mao. Be oangga tipamadid eaba ede ngan posanga, be panua busa tiuangga tikado posanga pakakanga ngan luanga ei, irangrang ngan gimi anasi gid ngan led posanga pakakanga mao. ³ ††Be oangga tipamadid eaba lululunga aea ngan posanga, irangrang ngan gimi akado kadonga bagbage keled ngan luanga ei mao.

⁴ ††“Oangga agera ami isat ele bulmakao, mao donki itnan aea korol ta iaoa, manta abada ga iluai mulian pan. ⁵ Be oangga agera ami isat ede ele donki itap toman ngan ele tulua, manta alua ei ngan soanga ele donki ga idae. Atnan ei ga idio ienono tanoeai mao.

⁶ ††“Oangga tipamadid eaba lululunga aea ngan posanga, irangrang ngan gimi aposa pakakanga ngan ei mao. Ngan kado ta tipatutui ele posanga kemi mao. ⁷ Be irangrang ngan gimi apakaka ta apamadid eaba ede pade ngan posanga sapaean mao. Be oangga eaba tutui ede ele idil eta paeamao mao, irangrang ngan gimi apamadid ei ngan posanga sapaean ta arau ei ga imate mao. Ngansa oangga sai ele idil paeamao ngan kadonga toaine, gau ga napamadid ei ngan posanga, ta irangrang ngan isapir ngan aea panasnga mao.

⁸ “Oangga eaba ede iparumrum gimi ngan pat ta ikeo ga akado posanga pakakanga ngan luanga ei, irangrang ngan alongo ei mao. Ngansa kadonga toaine ipabuobuo panua kemikemi led posanga ta ikado ga panua patutuinga posanga ad tipaeabu ngan panua tututui.

§ 22.28 PA 23.5 †† 22.31 Wkp 17.15 ††† 23.1 IM 20.16, Wkp 19.11-12, Lo 5.20 †† 23.3 Wkp 19.15 ††† 23.4 Lo 22.1-4 †† 23.6 Wkp 19.15, Lo 16.19

⁹†“Oangga eaba ngan tibur ede pade imamado rabu ngan gimi, irangrang ngan akado kulupu ngan ei mao. Ngansa matami nanan ami kadonga kulupulupu gid Isip tikakado ngan gimi mugaeai.”

Apu ngan rai lima ga rua aea ga Ado Earainga aea

¹⁰††“Irangrang ngan rai lima ga ede, gimi ga aearum ami annga dadangai ga ababada ami annga imatua dadangai pade. ¹¹ Be ngan rai lima ga rua aea, manta atnan dadanga toa oa ga idio iman balim, ga abada saoa annga ienono ngan pade mao. Akado toa bedaoa pade ngan ami dadanga oain ga ami oalu oliv. Toa bedaoa ta gid panua lululunga ad ga tibabada ad annga ngan, be gid masilau saksak pade ga tian saoa annga gid panua lululunga ad titnan ga idio.

¹²‡“Ngan ado toa lima ga ede ne, gimi ga akado lemi naurata. Be ngan ado lima ga rua aea, irangrang ngan gimi akado naurata eta mao. Toa bedaoa ta lemi bulmakao ga donki ga lemi paeaeanga ga eaba ngan tibur ede pade toa imamado rabu ngan gimi, eine ga tiaragid, ta urad iluai mulian.

¹³“Alongo kemi ga anasnasi posanga toa ngada ne nakeo pagimi ngan. Irangrang ngan gimi araring ga ila pagid deo padengada mao. Be aoatoato gid deo padengada edad mao pade.”

Ado kapepei tol eaneannga aea ngan soanga Deo ieda

¹⁴“Ngan rai ga rai, gimi manta akado eaneannga kapepei tol ngan soanga gau edag.

¹⁵††“Akado eaneannga kapei ngan Bret toa aea Yis Ienono ngan Mao mambe nakeo pagimi ngan. Ngan ado toa lima ga rua ne, manta aean bret aea yis ienono ngan mao. Akado eaneannga toa ne tutui ngan aea ado ngan taiko Abip ‡. Ngansa ngan taiko toa ne, gimi atnan Isip ga anam.

“Irangrang ngan bagemi sapaean ga anama pagau ngan eaneannga toa tol ne mao. Manta anam toman ngan lemi tenainga.

¹⁶‡†“Be akado eaneannga kapei ede pade ngan Matami Nanan Annga Imatua aea Badanga. Manta atenai lemi annga isaoa imatua ga imuga ta iman tenainga ga inam pagau.

“Be akado eaneannga kapei ede pade ngan Matami Nanan lemi Madonga Palatai, ngan taiko annga aea laoe ‡. Ngan ado toaiua apaluplup ami oliv itautau ga annga padengada itautau, ta akado eaneannga toa ne.

¹⁷“Ngan eaneannga kapepei toa tol ne, gimi arangranga toa ngada ne manta anam pagau ta asoa

gau edag. Gau *MARON* toa namadid ga namugamuga ngan danga toa ngada ne.

¹⁸“Irangrang ngan atenai lemi masilau eta ga inam pagau toman ngan annga aea yis mao.

“Ngan gid eaneannga toa ne irangrang ngan adol masilau tenainga aea imona ga idio gaisala mao.

¹⁹§“Lemi annga kemikemi imatua ga imuga, manta abada ga ila leg palatai, ta iman tenainga ga inam pagau ami *MARON* Deo.

“Irangrang ngan anono meme daenga pau eta ngan ulo toman ngan itna itud isul mao.”

Deo ikado posanga tautauga edengada pagid Israel

²⁰ Deo ikeo pade bedane, “Ega, gau nasula anggelo ga imuga ngan gimi, ta ei ga imariala ngan gimi edapeai. Ei ga ibada gimi ga ala aot ngan tibur toa nakemi motean ngan gimi. ²¹ Alongo kemi ele posanga ga anasi. Be apamasmasi ilolo mao. Ngansa gau nama-

mado toman ngan ei, ta ei ga isamum lemi kadonga tanga balbal aea mao. ²² Oangga alongo kemi ele posanga ga akado danga toa ngada ne mambe nakeo ngan, eine ga naman ami miri itamatama ad isat. Be oangga sapa dua tiparau pagimi, eine ga naparau ga ila pagid. ²³ Leg anggelo toa ne ga imuga ngan gimi ta ibada gimi ga ala ngan tano togid Amor ga It ga Peres ga Kenan ga Ivi ga Iebus. Ta gau ga napamukuru gid ga kus. ²⁴ Be irangrang ngan akor aemi ngan ad deo mao, ga asoa ad deo edad mao. Be irangrang ngan anasi led kadonga mao pade. Manta apaeabu ngan ad namer ga agorogoro led pat kilala aea ga irumrum.

²⁵ Gau *MARON* Deo togimi. Manta asoa gau kekelegau edag. Oangga akado bedaoa, eine ga nakado kemi ngan ami annga ga eau, ga naseresere dibala ga ila aluai ngan gimi. ²⁶ Be gid taine apapad ga tipopo kemi led gergeu, ta irangrang ngan eta imate itna iapai mao. Be taine eta ga iman taine lasi mao pade. Ta gimi ga arangrang ngan amate manmanae mao. Gimi ga amamado mole tanoeai.

²⁷ “Gid alu isaoa tigera gimi, eine ga nakado ga timataud kapei ta napabuobuo laborad ta timangamanga alele. Be ami miri itamatama toa ngada oa ga tipul murid pagimi ta tiaoa ga tila. ²⁸ Be gau ga nasula gid gulupa ta timugamuga ngan gimi, ta tipitpit gid Ivi ga Kenan ga It, ta tila aluai ngan gimi. ²⁹ Be gau ga nasere gid ga kus ngan rai kelede mao. Ngan kado ta tano toa oa ienono sapaean ta gid masilau saksak tiuot busa ta tipapaeabu ngan gimi. ³⁰ Eine ga napaeabu ngan gid katedengada ga irangrang ngan gimi aot busa ta apakaranga tano toa oa ga amadid matua ngan.

³¹ “Eine ga nadol ami tano aea but imata ga idio ngan tad Singsingia aea lab, be aea but imata iadag ga idio ngan tad kapei togid Pilistia, be aea but imata iadag ga idio ngan tibur modamodanga, be aea but imata iadag ga idio ngan eau kapei Iupretis. Be gid panua timamado ngan tibur toa oa, eine ga nadol gid ga tidae bagemiai, ta gimi ga asere gid ta tiaoa ga tila.

† 23.9 IM 22.21, Wkp 19.33-34, Lo 24.17-18, 27.19 †† 23.10 Wkp 25.1-7 ‡ 23.12 IM 20.9-11, 31.15, 34.21, 35.2, Wkp 23.3, Lo 5.13-14 †† 23.15 IM 12.14-20, Wkp 23.6-8, Nam 28.17-25 ‡‡ Israel led taiko Abipeine lalaede mambe gita leda taiko Mas mao Epril. ‡‡† 23.16 Wkp 23.15-21, 39-43, Nam 28.26-31 ‡‡‡ Eaneannga ngan Matad Nanan led Madonga Palatai uotot rai ga rai ngan taiko Septemba mao Oktoba.

§ 23.19 IM 34.26, Lo 14.21, 26.2

³² Be irangrang ngan arau posanga ta lolomi kelede toman ngan gid alu toa oa ga ad deo mao. ³³ Be alongean gid ga timamado ngan ami tano mao pade. Ngan kado ta tidada gimi ta akado kadonga sasat ngan gau. Ngansa oangga asoa ad deo edad, eine kadonga toa ne ga ipaeabu ngan gimi mambe adae kas ngan pitpit."

Deo irau posanga toman ngan gid Israel ta lolod kelede

24 Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Gau nakim eao dae ga nam pagau lusiai toman ngan Aron ga Nadap ga Abiu ga gid kapeipei Israel ad sangalima sangaul rua. Gid ga timadid aluai tede ta tikor aed ga tisoa gau edag. ² Be Moses, eao kekelego nam boloma pagau *MARON*. Be gid panua padengada tirangrang ngan tinam boloma pagau mao. Be gid ipom pade tirangrang ngan tidae ga tinam toman ngan eao mao."

³ Io, Moses ila ikeo pagid ipom ngan *MARON* ele posanga ga ele apu toa ngada oa. Ga kus ta linged kelede ta tikeo, "Gai ga akado danga toa ngada ne mambe *MARON* ikeo ngan." ⁴ Tiposa bedaoa ga kus ta Moses ibode *MARON* ele posanga toa ngada oa ga idae ngan laulau ede.

Be gaisala rumaruma ngan ado sae, ipagun popou tenainga aea boloma lusi ipuai. Ga kus ta ipagun pat mamamarae sangaul ga igegea rua, iman kilala ngan gid lum sangaul igegea rua togid Israel. ⁵ Be isula gid kakau iririau Israel ad ta tila tikado gid tenainga ga ila pan *MARON*. Masilau edengada tidol ga idae dingaeai, ta dinga inono ga imomout ga kus, be titenai gid bulmakao daenga papau padengada, ta timan tenainga eaneannga aea ngan lolod kelede toman ngan Deo. ⁶ Be Moses idoi gid masilau singid ta itok ga idudunga ngan gid tabla gereirei, be itil sing ilia ga idae ngan popou tenainga aea. ⁷ Ga kus ta ibada laulau apu aea toa iman kilala ngan posanga toa Deo irau toman ngan gid Israel, ta iuato laulau aea posanga ga ila pagid panua. Tilongo ga kus ta tikeo, "Gai ga akado ga anasi tutui danga toa ngada ne mambe *MARON* ikeo ngan."

⁸ Ga kus ta Moses ibada sing ngan gid tabla toa oa ta itil ga idae ngan gid ipom ta ikeo, "Ega, sing toa ne iparangrang posanga tautaunga toa *MARON* irau ngan gimi, mambe laulau toa ne ikeo ngan."

⁹ Idio ta Moses ga Aron ga Nadap ga Abiu ga gid kapeipei Israel ad sangalima sangaul rua tidae ga tila lusiai ¹⁰ ta tigera Deo togid Israel. Iae ibuloloeai, tigera danga mambe edap ede tikado ngan pat sapaia bil. Be edap toa oa mil ga mil mambe mariamba. ¹¹ Tautauga, gid kapeipei Israel ad tigera Deo ngan matad, be Deo ipaeabu ngan gid mao. Ga kus ta tian annga ga tiun.

† 24.8 Mt 26.28, Mk 14.24, Lu 22.20, 1Ko 11.25, Ibr 9.19-20, 10.29

Moses idae ga ila lusi Sainai ilaborai

¹² Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Dae ga nam pagau lusiai ta dio toa eko. Ta gau ga nabada pat apu aea toa rua ne ga ila pago. Ngan pat toa rua ne, nabode gid apu ga posanga toa gid panua manta tinasnasi, ta eao ga paoatai gid ngan."

¹³ Io, Moses toman ngan ele aluagau Iosua tidae ga tila, ta Moses ibida ga idae ngan lusi ton Deo. ¹⁴ Be ikeo motean pagid kapeipei Israel ad bedane, "Gimi adio saupuai ne ta asangasanga gairua ga irangrang ngan aluagai mulian pagimi. Ega, Aron ga Ur tidio toman ngan gimi. Ta oangga sapatdua aoad parau, manta tila pagisirua, ta tipatutui posanga pagid."

¹⁵ Moses iposa bedaoa ga kus ta idae ga ila ngan lusi Sainai, be laulau kapei irobi lusi. ¹⁶ Be *MARON* ele taranga isulug laulauiai ga idio ngan lusi. Irangrang ngan ado lima ga ede, laulau kapei toa oa irobi lusi. Be ngan ado lima ga rua aea, Deo toa imamado laulau iloleai oa ibaba ga ila pan Moses. ¹⁷ Ngan gid Israel matad, *MARON* ele taranga imata mambe dinga kapei irarabal toa lusi ilaborai oa. ¹⁸ †Idio ta Moses ibida ga idae lusi ilaborai, be idudunga laulau iloleai. Ta Moses idio imamado toa lusiai oa irangrang ngan aea ado ga bong sangaul pange.

Deo ikeo ga tibada danga sisid kemikemi ga inam ngan kadonga ele palata (Ibada Mulian 35.4-9)

25 Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, ² "Keo pagid panua Israel ta tibada led danga sisid etangada ga inam pagau. Panua kelede kelede tikim badanga led danga etangada ga inam pagau, kemi ngan tital ga ila pagimi. ³ Ta gimi ga abada led danga toa titenai ga inam pagau ga bedane: gol, ga silva, ga bras, ⁴ ga sipsip ilaun toa tisama ngan pulo singsingia ga singsingia tede ga bil, ga gid malo kemikemi, ga malo tikado ngan meme ilaun, ⁵ ga sipsip arangaranga tinid kukul toa tisama ngan pulo singsingia, ga rui tinid kukul, ga abei akas ikatinge etangada. ⁶ Ga pade, kemi ngan tibada bude lam aea ga danga iuad kemikemi ngan bulnga toman ngan bude samanga aea toa iman kilala ngan gid danga sisid togau. Ga pade, kemi ngan tibada danga iuad kemikemi ngan bulnga toman ngan nabene ngan kadonga basu iuad kemi. ⁷ Ga pade, kemi ngan tibada pat oniks ga pat imata ede ga ede toa aea olnga kapei tau, ta muriai apatoi gid ga tidae ngan madidnga kapei tenainga aea irabu aea malo, ga apatoi etangada pade ga idae ngan igogo aea malo kakauede.

⁸ "Ta gid panua ga tibada gid danga sisid toa ne ta tikado leg palata ede ngan. Toa bedaoa ta namamado rabu ngan gid. ⁹ Be gimi manta akado palata toa ne toman ngan aea danga sisid toa ngada oa ta iuot lalaede mambe ianun toa gau ga napasolan pago."

†† 24.18 Lo 9.9

**Deo ikeo ga tikado korol iman kilala ngan ele posanga
toa irau toman ngan gid**
(Ibada Mulian 37.1-9)

¹⁰ Deo ikeo pan Moses pade bedane, "Ta gid panua ga tikado korol ede ngan abei akas, aea mamarae iluai kepeda iadag, be aea babanga iluai baidai, be aea gadae iluai baidai pade. ¹¹ Be manta abada gol kemikemi ta anono ngan dinga ga ila maraka, ta asile aea sakirkir toa ngada oa. Ga kus ta abada gol toa oa ikatinge babanga, ta apatoi ga idae ngan korol ilolo ga aluga ngan itin gaot pade. Ga pade, manta apatoi gol idanga ede mamarae ga iman korol aea lapinga ga ibalil ngan. ¹² Ga pade, akado korol aea koea gol pange ta apatoi gid ga tidae ngan korol iae gereirei pange. Apatoi koea rua ngan korol imata iadag, ga rua pade ngan korol imata iadag. ¹³ Ga kus ta abada abei akas mamarae rua ta aoliue gid kemi ta timan sig. Amol sig toa rua oa ngan gol ikatinge babanga. ¹⁴ Ga kus ta asabun sig toa rua oa ga tidudunga ngan gid koea korol aea. Asabun sig ede iadag, ga sig ede pade iadag, ta iman korol aea bisinga. ¹⁵ Sig toa rua oa manta ienono somisomi ngan gid koea. Irangrang ngan anusi gid sig toa oa pade mao. ¹⁶ Be muriai gau ga nabada pat rua apu aea ga ila pago. Ta eao ga dol pat toa rua oa ga tidudunga koroleai.

¹⁷ †Be gimi manta akado korol ipao ngan gol kemikemi, aea mamarae iluai kepeda iadag, be aea babanga iluai baidai. Korol ipao toa ne eine tibur toa sing isamum panua led kadonga sasat ga ila, ta lolong itarui mulian ngan gid. ¹⁸ Manta abada gol ikatinge kelede ta atut ngan pat patotonga aea ta akado korol ipao toman ngan aea kerubim †† rua, ede iadag, ede pade iadag. Akado ede ngan korol ipao imata ngan bageda oatai, be ede pade ngan bageda angas. Ta gid kerubim toa rua ne ga tidio ngan korol ipao imata iadag ga iadag. ²⁰ Kerubim toa rua ne ga tidio ngan tibur toa nasamum panua led kadonga sasat ngan, be matad inono ngan gid. Be gisirua bagbaged ga iualai ga idae ta tirobi korol ipao. ²¹ Ta gau ga nabada pat apu aea toa rua oa pago, ta eao ga dol gid ga tidudunga korol iloleai. Ga kus ta kapin korol ngan ipao. ²² Ta gau ga nalup toman ngan eao ngan tibur toa nasamum kadonga sasat ngan. Be gau ga namado rabu ngan kerubim toa rua oa ta napaola leg apu toa ngada ne pago. Be eao ga bada gid apu toa ne ga ila pagid Israel ta tinasi."

**Deo ikeo ga tikado popou ngan dolnga bret tenainga
aea**

(Ibada Mulian 37.10-16)

²³ Deo ikeo pade bedane, "Gimi manta akado popou ede ngan abei akas, aea mamarae ga iluai gogodai, be aea babanga ga iluai bageda aea makoreai, be aea

† 25.17 Ibr 9.5 †† Kerubimeine danga ede Deo idol ngan timariala ngan tibur isaoa ele ul ienono ngan. Panua edengada tiadi mambe gid boloma lalaede mambe masilau saksak, be bagbaged ga aed pange.

gadae ga iluai baidai. ²⁴ Be manta aluga popou toa ne ngan gol kemikemi ikatinge babanga. Be apatoi gol idanga ede mamarae ga iman popou aea lapinga ga ibalil ngan. ²⁵ Be manta apatoi gol ikatinge babanga ede pade ta imadid ngan popou ipao mambe ala ta ibalil ngan popou ipao imata. Gol ikatinge toa oa aea gadae ga iluai mambe bageda ilolo aea babanga. Ga pade, apatoi lapinga gol ede pade ga idae tatan ngan gol ikatinge toa babanga oa ga ibalil ngan. ²⁶ Ga pade, manta akado popou aea koea gol pange ta apatoi gid ga tidae ngan popou ipao aea gol ikatinge toa babanga oa ta inasi popou iae toa pange oa. Ta gid koea toa oa ga tikikisi sig rua ta timan popou aea bisinga. ²⁸ Be manta akado sig toa rua ne ngan abei akas ta amol gid ngan gol ikatinge babanga. ²⁹ Ga pade, manta akado gid tabla gereirei ga lalate ga eaupat ga loba ngan gol kemikemi. Gid danga sisid toa ne iman tenainga oain aea toknga. ³⁰ †Ta gimi ga adol bret tenainga aea ga idae ngan popou toa ne, ta ienono matageai somisomi."

Deo ikeo ga tikado lam iae

(Ibada Mulian 37.17-24)

³¹ Deo ikeo pade bedane, "Gimi manta abada gol kemikemi ta akado ga iman lam iae, ngan dolnga gid lam ga idae ngan. Atut gol ngan pat patotonga aea ta akado lam iae ipu ga ilua ga ibogaboga iman lam imul aea dolnga. Be akado gid lam mulid ngan gol ta matad mambe koko ipur. Be lam iae aea danga toa ngada ne, manta akado ngan gol ikatinge kelede. ³² Manta akado lam iae ilua toman ngan ibogaboga lima ga ede, tol iadag ga tol iadag. ³³ Ngan gid lam iae iboga kelede kelede, manta akado aea sogonga imata lalaede mambe abei salke ipur tol toman ngan ilaun gereirei. ³⁴ Be apasogo lam iae ilua pade toa bedaoa ga imata lalaede mambe abei salke ipur pange toman ngan ilaun gereirei. ³⁵ Be gadio ngan lam iae ilua ikasanga toa tol ne, manta apasogo ngan gol ga imata mambe abei salke ilaun gereirei. ³⁶ Manta abada gol ikatinge kelede ta atut ngan pat patotonga aea ta akado lam iae toman ngan aea danga sisid toa ngada ne.

³⁷ †"Akado bedaoa ga kus ta akado lam lima ga rua. Ta adol lam lima ga ede ga tidae ngan lam iae ibogaboga lima ga ede, be ede pade ga idae ngan lam iae ilua ilabora. Adol gid lam tutui ga lalaede ta titara kemi leg palata ilolo. ³⁸ Be manta akado gid danga mambe kaida gol iman lam aea wik imata aea ketketnga. Ga pade, akado lam aea lalate gol. ³⁹ Gol toa ngada ne ngan lam iae ga aea danga sisid, aea kulupu ga iuot mambe kilo sangaul tol igegea pange. ⁴⁰ ††Oangga akado danga sisid toa ngada ne, manta anasi tutui ga iuot lalaede mambe ianun toa napasolan pago lusiai."

Deo ikeo ga tikado ele palata

(Ibada Mulian 36.8-38)

26 Deo ikeo pade bedane, "Gimi manta akado leg palata ngan malo kemikemi sangaul. Be apaso-

‡ 25.30 Wkp 24.5-8 †† 25.40 PA 7.44, Ibr 8.5

go gid malo toa oa ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Akeo pan eaba mosi aea ta isaisai gid kerubim anunud ga idae ngan gid malo toa oa. ² Gid malo toa ngada ne manta tiuot lalaede. Ad mamarae ga iuot leoa lima leoa rua. Be ad babanga ga iuot leoa ede. ³ Asaisai malo lima ga tila tiluplup ta ila mamarae. Be akado toa bedaoa pade ngan gid malo lima pade. ⁴ Be abada malo ilialia bil ta asaisai gid koea, ta iman malo kapepei toa rua ne ad saunnga ta tila tiluplup. Asaisai gid koea toa ne ga tidae ngan malo kapepei toa rua ne ngan matad iadag kelede. ⁵ Asaisai koea sangalima ngan malo kapei imata ede, be asaisai koea sangalima pade ngan malo kapei ede pade imata iadag. ⁶ Ga pade, akado lingau gol sangalima ta iman malo kapepei toa rua ne ad saunnga, ta ila iuot mambe malo kapitnami kelede.

⁷ "Ga pade, manta akado malo sangaul igegea ede ngan meme ilaun ta iman leg palata aea robinga. ⁸ Gid malo toa sangaul igegea ede ne manta tiuot lalaede mon. Ad mamarae ga iuot leoa lima leoa rua aea mana. Be ad babanga ga iuot leoa ede. ⁹ Asaisai malo lima ga tila tiluplup ta iuot mambe malo mamarae kelede. Be asaisai gid malo toa lima ga ede ienono maitne ta tila tiluplup pade toa bedaoa, ta tiuot mambe malo mamarae ede pade, be ikatinge lima ga ede. Ga kus ta akop malo ikatinge toa lima ga ede aea ne, ta malo aea kopnga toa ne iman leg palata imata aea robinga. ¹⁰ Ga pade, asaisai malo aea koea sangalima ngan malo kapepei toa rua ne matad. ¹¹ Ga pade, manta akado lingau bras sangalima ta asaun ngan gid koea ta iman malo kapepei toa rua ne ad paluplupnga. Toa bedaoa ta iuot mambe malo kapitnami kelede. ¹² Be malo aea mana toa ienono sapaeon, manta atnan ga idio ta itututu leg palata imuriai. ¹³ Oangga adol malo kapitnami toa ne ga idae irobi leg palata, eine malo toa ne aea mamarae ga iasal leg palata aea mamarae kautede, irangrang mambe bageda aea makoreai, iadag ga iadag. Toa bedaoa ta ila irobi kemi leg palata. ¹⁴ Be gimi manta akado danga rua pade ngan robinga leg palata. Robinga ede, gimi ga akado ngan sipsip arangaranga tinid kukul toa tisama ngan pulo singsingia. Be gadae ngan robinga toa oa, akado robinga ede pade ngan rui tinid kukul.

¹⁵ "Ga pade, manta akado palata aea kadanga arangaranga ngan abei akas, be rabu ngan gid kadanga arangaranga ruangada, manta apatoto gid tabalanga, ta tikado ga gid kadanga arangaranga ruangada tiuot mambe pagirigiri. Toa bedaoa ta gid kadanga arangaranga ruangada toman ngan ad tabalanga timan didnga ituatua ikatinge kelede kelede. ¹⁶ Kadanga arangaranga kelede kelede ad mamarae ga iuot leoa rua aea mana. Be gid tabalanga rabu ngan gid kadanga arangaranga kelede kelede ad mamarae ga iluai baidai. ¹⁷ Be asap gid kadanga arangaranga toa ngada ne matad ila mamarae tede, ngan tila tidudunga ngan gid kadanga ipu silva ad baba ta timadid ngan. ¹⁸ Ngan palata ikarkare pan saut, manta akado didnga ituatua ikatinge sangaul rua toa bedaoa. ¹⁹ Ga

pade, akado kadanga ipu silva sangaul pange ta timan gid didnga ituatua ad pagunnga. Be ngan gid didnga ituatua ikatinge kelede kelede, manta adol kadanga ipu silva ruangada. ²⁰ Akado lalaede toa bedaoa pade ngan palata ikarkare iadag pan not. ²² Be ngan palata imur aea talele, akado didnga ituatua ikatinge lima ga ede toa bedaoa. ²³ Ga pade, akado didnga ituatua ikatinge rua pade, ngan paluplupnga palata ikarkare ga aea talele toa palata imuriai oa, ta tila tung ngan palata igal. ²⁴ Ngan palata imur igal toa rua ne, asaun gid didnga ituatua ikatinge toa oa ngan gid koea ga lingau, pan ipu ga ila gadae. Asaun palata imur igal toa rua oa bedaoa. ²⁵ Toa bedaoa ta palata imur aea talele ituatua ikatinge ga tiuot lima ga tol toman ngan ad kadanga ipu silva sangaul ede igegea lima ga ede. Gadio ngan gid didnga ituatua ikatinge kelede kelede, manta adol kadanga ipu silva ruangada.

²⁶ "Ga pade, manta abada abei akas ta akado palata aea lapinga tol, ede gadae, ede rabu, ga ede pade gadio. Akado gid lapinga toa ne ta tidae ngan palata ikarkare toa rua oa ga aea talele pan imur. Be aket gid lapinga gadae aea ga gadio aea, ga idio rabu ga iman rua. ²⁸ Be manta akado lapinga rabu aea ngan abei mamarae kelede, ta inasi palata aea mamarae ngan palata isal toa tol oa. ²⁹ Be amol gid didnga ituatua toa ngada oa ngan gol ikatinge babanga. Be ngan gid didnga ituatua ikatinge kelede kelede pan gaot, manta akado gid koea gol iman gid lapinga ad sabunnga. Be amol gid lapinga pade ngan gol ikatinge babanga.

³⁰ "Akado palata aea danga sisid toa ngada ne ga iuot lalaede mambe ianun toa napasolan pago lusiai.

³¹ "Ga pade, manta akado malo kemi ede, ta apakan-tutu palata iloleai, ta ipoga palata ilolo ga iman rua. Apasogo malo toa ne ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Be manta akeo pan eaba mosi aea ta isaisai gid kerubim anunud ga idae ngan malo kapei toa ne. ³² Ga kus ta abada abei akas ta akado malo toa oa aea kadanga mamarae pange. Amol kadanga toa pange ne ngan gol ikatinge babanga, ga kus ta apagun gid kadanga toa pange ne, ta gid kelede kelede timadid ngan ad kadanga ipu silva. Ga kus ta apatoi gid lingau gol ga idae ngan gid kadanga toa ne, ta malo kapei toa ne ga idae itututu ngan.

³³ †Adol malo kapei toa ne ga idio rabu ngan leg palata ilolo ta ipoga leg palata ilolo ga iman rua. Palata ilolo ede eine tibur toa aea ul kapei tede. Be palata ilolo ede pade, toa muriai ngan malo kapei, eine tibur toa aea ul kapei tau. Be abada korol apu aea toa iman kilala ngan posanga toa narau toman ngan gimi, ta adol ga idio muriai ngan malo kapei toa ne, ngan tibur toa aea ul kapei tau. ³⁴ Adol korol apu aea toa oa ga idudunga ngan tibur toa aea ul kapei tau, ta akapin korol toa oa ngan ipao. Korol ipao toa oa, eine tibur toa sing isamum panua led kadonga sasat, ta lolog itarui mulian ngan gid. ³⁵ Ga kus ta abada popou toa iman tenainga bret aea, ta adol leg palata iloleai, ngan

† 26.33 *Ibr* 6.19, 9.3-5

tibur toa aea ul kapei tede pan not. Be adol lam iae ngan leg palata ilolo toa oa pan saut.

³⁶ “Be manta akado malo kemi ede pade iman leg palata iaoa aea pakalanga. Be apasogo malo toa ne ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Be manta akeo pan eaba mosi aea ta isaisai gid sogonga kemikemi ga idae ngan. ³⁷ Abada abei akas ta akado malo toa ne aea kadanga lima, ta amol gid ngan gol ikatinge babanga. Ga kus ta apatoi gid lingau gol ta iman malo kapei toa ne aea tutunga. Manta akado gid kadanga toa lima ne toman ngan ad ipu bras.”

Deo ikeo ga tikado popou tenainga aea
(Ibada Mulian 38.1-7)

27 Deo ikeo pade bedane, “Gimi manta abada abei akas ta akado popou tenainga aea ngan. Aea gadae ga iluai bageda aea makor iadag, be aea mamarae ga aea babanga ga iuot lalaede ga iluai leoa ede ga ilia iluai bageda aea makoreai. ² Be gadae ngan popou igal toa pange ne, asap danga pange imata mambe bulmakao aea pelenga. Be manta asap popou igal toa pange oa toman ngan aea pelenga ngan abei akas ikatinge keledede. Be manta aluga popou tenainga aea isal toa ngada oa toman ngan aea pelenga ngan gid bras ikatinge babanga. ³ Ga pade, manta akado gid tabla iman dinga itae aea tadonga, ga dinga itae aea doidoinga, ga gid loba ngan dolnga masilau ising ngan, ga gid duduinga iman masilau imedameda aea galnga, ga gid lalate iman dinga aea badanga. Danga toa ngada ne akakado ngan bras kekelen. ⁴ Ga pade, manta akado popou toa ne aea kakari bras iman dinga aea. Be akado toman ngan aea koea pange toa tidae ngan igal toa pange oa. ⁵ Be ngan popou iae toa pange ne, apatoi bras idanga ede ga idae iae irabuiai, ta iman kakari bras aea kisinga. ⁶ Ga kus ta abada abei akas ta akado sig rua ta amol gid ngan bras ikatinge babanga. ⁷ Sig toa rua ne iman popou aea bisinga. Asabun gid ngan popou aea koea toa pange oa, sig ede iadag, ga sig ede pade iadag. ⁸ Gimi ga adid popou toa ne ngan abei ikatinge kemikemi, be atnan iaoa gadio ga gadae ga idio ibangabanga. Akado ga iuot lalaede mambe ianun toa napasolan pago lusiai.”

Deo ikeo ga titado silasila ga ibalil ngan ele palata
(Ibada Mulian 38.9-20)

⁹ Deo ikeo pade bedane, “Gimi manta abada malo kemikemi ta asilasila ga ibalil ngan leg palata. Be silasila toa ne ikarkare pan saut, aea mamarae ga iuot sangaul rua leoa lima. ¹⁰ Be manta akado silasila ikarkare toa ne toman ngan aea kadanga sangaul rua. Be akado gid kadanga ipu bras sangaul rua pade iman gid kadanga ad pagunnga. Be ngan gid kadanga keledede keledede, akado gid lingau silva ga tabalanga silva pade. ¹¹ Be silasila toa ne ikarkare pan not, eine ga iuot lalaede mambe iadag aea pade. Aea mamarae ga iuot sangaul rua leoa lima. Be akado aea kadanga sangaul rua toman ngan ad kadanga ipu bras sangaul rua pade iman gid kadanga ad pagunnga. Be ngan silasila

aea kadanga keledede keledede, akado gid lingau silva ga tabalanga silva pade.

¹² “Be silasila toa palata imuriai oa, aea mamarae ga iuot sangaul ede leoa rua aea mana. Be akado silasila toa oa aea kadanga sangaul toman ngan ad kadanga ipu bras sangaul pade iman gid kadanga ad pagunnga. Be akado aea malo lalaede toa bedaoa pade. ¹³ Be silasila iaoa toa ado ele parangai, aea mamarae ga iuot sangaul ede leoa rua aea mana. ¹⁴ Be ngan silasila iaoa isal iadag ga iadag, apakantutu malo rua, ede iadag, ede pade iadag, ad mamarae iuot leoa tol ga ilia iluai bageda aea makor iadag. Akado silasila iaoa isal toa rua ne toman ngan kadanga lima ga ede, tol iadag, ga tol pade iadag, toman ngan ad kadanga ipu bras.

¹⁶ “Be akado silasila iaoa aea malo kemi ede, aea mamarae ga iuot leoa lima. Be akeo pan eaba mosi aea ta ipasogo malo toa ne ngan gid oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Be akado silasila iaoa aea malo toa ne toman ngan aea kadanga pange ga kadanga ipu bras pange pade. ¹⁷ Manta akado silasila aea kadanga toa ngada ne toman ngan ad tabalanga silva ga ad lingau silva ga ad kadanga ipu bras. ¹⁸ Silasila toa ne aea mamarae ga iuot sangaul rua leoa lima. Be aea babanga ga iuot sangaul ede leoa rua aea mana. Akado silasila aea malo toa ngada ne ngan gid malo kemikemi. Be silasila aea gadae ga iuot leoa ede ga ilia iluai bageda aea makoreai. Be akado aea kadanga ipu ngan bras. ¹⁹ Be manta abada bras kekelen ta akado ngan leg palata aea danga nau-rata aea toa ngada ne. Ga pade, akado kisinga bras gereirei ngan kisinga gid oaro palata aea, ta muriai agin gid ga tidudunga tanoeai.”

Apu ngan lam aea bude
(Wok Pris 24.1-4)

²⁰ Deo ikeo pan Moses pade bedane, “Keo pagid panua Israel ta tibaba bude kemi oliv aea ga inam, ta iman gid lam aea ta titaratara somisomi. ²¹ Aron toman ngan ele gergeu arangaranga ga tibaba gid lam toa ne ga tidudunga leg palata iloleai ngan tibur toa nalup toman ngan gid. Gid lam toa ne ga ienono leg palata iloleai ngan tibur toa aea ul kapei tede, boloma ngan malo kapei toa ipamumul korol apu aea. Be ado ga ado, Aron ga ele gergeu arangaranga ga tiparere bude ngan gid lam, ta titaratara gau matageai somisomi lailai ga irangrang ngan gaisala. Gimi Israel toman ngan lemi gergeu ga tibutibumi tiuotot muriai, manta anasnasi apu toa ne ga ilalala ga ila.”

Deo ikeo ga tikado sogonga togid panua tenainga ad
(Ibada Mulian 39.1-7)

28 Deo ikeo pade bedane, “Oangga eao luago mulian, manta baba tadim kapei Aron toman ngan ele gergeu arangaranga Nadap ga Abiu ga Eleasar ga Itamar, ta tinam timadid rol ngan gid panua Israel. Ta eao ga dol gid ga timan leg panua tenainga ad. ² Eao ga kado sogonga kemikemi tenainga aea ton tadim

kapei Aron ngan pasogonga ei. Sogonga toa oa aea ul pade. Toa bedaoa ta ieda kapei, ta gid Israel ga tilolon ngan ei. ³ Gau nabada oatainga pagid panua edengada ngan kadonga mosi ngan malo kemikemi. Ta eao ga keo pagid ta tikado sogonga tenainga aea ton Aron. Ta Aron ga idol gid sogonga toa oa ngan ado toaiua nadol aea ul ngan kadonga leg naurata tenainga aea. ⁴ Gid sogonga tenainga aea, manta tikado ga bedane: igogo aea malo kakauede toa aea sogonga kemikemi, ga irabu aea malo, ga ele pononga mamarae, ga ele siot toa aea sogonga kemikemi, ga malo ede pade iman ilabora aea molnga, ga irabu aea pus. Sogonga toa ne aea ul pade. Gid panua mosi ad ga tikado gid sogonga toa ne ton Aron ga ele gergeu arangaranga, ngansa gid ga tikado leg naurata tenainga aea. ⁵ Ngan kadonga sogonga toa ngada ne, gid panua mosi ad ga tibada malo kemikemi ta tipasogo gid ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Be manta tiuaiai gid oaro gol gereirei ga idae ngan pade.

⁶ "Gid panua mosi ad ga tibada malo kemi ede ngan kadonga Aron irabu aea malo. Be manta tipasogo malo toa oa ngan gid oaro gol gereirei ga oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. ⁷ Be gadae ngan irabu aea malo toa ne, manta tisaisai ikepe aea oaro rua, iman kaukaunga aea. ⁸ Ga pade, manta tibada oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil ta tikado irabu aea pus. Be manta tiuaiai gid oaro gol gereirei ga idae ngan pade. Ga kus ta tisaisai pus toa ne ga idae ngan irabu aea malo toa oa imata, ta ila iuot mambe malo kelede.

⁹ "Ga pade, manta tibada pat oniks rua ta titotoi Iakop ele gergeu sangaul igegea rua edad ngan. ¹⁰ Manta titotoi edad ga inasi ad poponga, lima ga ede ngan pat ede, ga lima ga ede ngan pat ede pade. ¹¹ Manta dol naurata toa ne ngan eaba ede toa ele oatainga kapei ngan ketnga mosi ga idae ngan pat. Ta ei ga ibada gol ta ikado pat toa rua oa ipu ad kisinga toman ngan ad sogonga kemikemi. ¹² Ga kus ta panua mosi ad ga tikaukau pat toa rua ne ga tidae ngan ikepe aea oaro rua toa mugaeai tikaukau ngan irabu aea malo. Ta pat toa rua ne iman kilala ngan gid lum sangaul igegea rua togid Israel. Toa bedaoa ta Aron ga ibisibisi edad ngan pat toa rua oa, ta gau ga nagera ta matag nanan leg panua somisomi. ¹³ Manta tibada gol kemikemi ngan kadonga pat toa rua oa ipu ad kisinga toman ngan ad sogonga kemikemi. ¹⁴ Ga pade, manta tipilai oaro gol rua ta iuot mambe kenga, ta tikaukau oaro toa rua ne ga tidae ngan pat toa rua oa ipu ad kisinga gol."

Deo ikeo ga tikado eaba tenainga aea igogo aea malo kakauede

(Ibada Mulian 39.8-21)

¹⁵ Deo ikeo pade bedane, "Eao manta keo pan eaba mosi aea ta ikado eaba tenainga aea igogo aea malo kakauede toa ilualua ei ngan badanga oatainga ngan Deo ele kimnga. Akado malo kakauede toa ne aea so-

gonga ga iuot lalaede mambe eaba tenainga aea irabu aea malo. Asaisai malo toa ne ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Be manta aoaoai gid oaro gol gereirei ga tidae ngan pade.

¹⁶ Akado malo kakauede toa ne aea mamarae ga iluai bageda aea makoreai, be aea babanga iluai bageda aea ubereai. Akop malo toa ne ga idio irabuiai, ta aea mamarae ga aea babanga imata lalaede, ta kopnga toa ne iman danga rua aea dolnga. ¹⁷ Ga kus ta abada gid pat sangaul igegea rua toa aea olnga kapei tau. Be apatoi gid ga tidae ngan ipu ad kisinga ngan malo kakauede toa ne pan gaot. Alalo gid pat toa ne ngan iaoa pange. Ngan iaoa toa imuga oa, alalo pat rubi singsingia, ga pat topas eangonga, ga pat beril singsingia tau. ¹⁸ Be ngan pat iaoa ede pade, alalo pat terkois birbirianga, ga pat sapaia bil, ga pat emeral birbirianga. ¹⁹ Be ngan pat iaoa tol aea, alalo pat iasint singsingia tede, ga pat aget eangonga tede, ga pat ametis singsingia tau. ²⁰ Be ngan pat iaoa pange aea, alalo pat krisolait birbirianga, ga pat oniks mariluangge, ga pat iaspa birbirianga. Be manta apatoi gid pat kelede kelede ngan ipu ad kisinga gol. ²¹ Ngan gid pat toa sangaul igegea rua ne, manta atotoi Iakop ele gergeu arangaranga sangaul igegea rua edad. Gid panua toa ne timugamuga ngan gid lum sangaul igegea rua togimi Israel.

²² "Ga pade, manta abada gol kemikemi ta apilai oaro gol rua ta tiuot mambe kenga, ta iman eaba tenainga aea igogo aea malo kakauede aea kisinga. ²³ Manta akado malo toa ne aea koea gol rua, ta asaisai gid ga tidae ngan malo igal rua pan gadae. ²⁴ Ga kus ta asaun gid oaro gol rua ta tidudunga ngan gid koea toa rua oa. ²⁵ Be gid oaro gol matad iadag, manta akaukau ga tidae ngan gid pat ipu ad kisinga gol toa rua oa. Ta akaukau kisinga gol toa oa ngan ikepe aea oaro ta ikisi irabu aea malo. ²⁶ Ga pade, akado koea gol rua pade ta asaisai gid ga tidae muriai ngan igogo aea malo kakauede igal toa rua oa pan gadio, boloma ngan irabu aea malo. ²⁷ Be akado koea gol rua pade ta apatoi gid ga tidae ngan ikepe aea oaro toa mugaeai tikaukau ngan irabu aea malo, boloma ngan irabu aea pus. ²⁸ Ga kus ta abada gid oaro salumu aea bil ta asaisai ga tidae ngan gid koea ngan igogo aea malo. Be oaro matad iadag, eine ga akaukau ga tidae ngan irabu aea malo, boloma ngan irabu aea pus. Toa bedaoa ta igogo aea malo irangrang ngan bir ga bir mao.

²⁹ "Tota oangga Aron idudunga palata iloleai, ngan tibur toa aea ul kapei tede, eine Israel ele gergeu arangaranga edad ga ienono ngan igogo aea malo, ta gau ga nagera ta matag nanan leg panua somisomi ga ilalala ga ila. ³⁰ †Ga pade, manta abada danga rua †† ilualua eaba tenainga aea ngan badanga oatainga ngan Deo ele kimnga, ta adol gid ga tidudunga ngan igogo aea malo aea kopnga. Tota oangga Aron

† 28.30 Nam 27.21, Lo 33.8, Esr 2.63, Neh 7.65 †† Danga toa rua oa ilualua eaba tenainga aea ngan badanga oatainga ngan Deo ele kimnga, tiuato edad ngan posanga Ibru Urim ga Tumim.

idudunga leg palata iloleai ta inam boloma pagau, eine danga toa rua oa ga ienono boloma igogoeai, ta ilualua ei ngan badanga oatainga ngan saoa danga nakim gid Israel tikakado."

Deo ikeo ga tikado sogonga padengada togid panua tenainga ad

(Ibada Mulian 39.22-31)

³¹ Deo ikeo pade bedane, "Gimi manta abada malo bil ta akado eaba tenainga aea ele pononga mamarae ngan. ³² Be atal pononga mamarae toa ne aea baba ngan ilabora idudunga ngan. Be manta asaisai baba toa ne toman ngan igagal aea malo ga iuot matoltol teta ta irangrang ngan itakai mao. ³³ Ga pade, apasogo pononga mamarae toa ne iaoa aea les ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Akado sogonga toa ne ga imata mambe abei pomigranet itautau. Be akaukau gid golo gereirei toa tikado ngan gol, ta apalapala gid toman ngan abei pomigranet itautau anunud toa oa. ³⁵ Oangga Aron ikakado ele naurata tenainga aea, manta idol pononga mamarae toa ne. Tota oangga idudunga leg palata iloleai ga inam pagau, ngan tibur toa aea ul kapei tede, mao oangga itnan tibur toa oa ga iuot, eine gid panua ga tilongo gid golo greng ga greng. Toa bedaoa ta irangrang ngan imate toa eoa mao.

³⁶ "Ga pade, manta akado gol ikatinge kakauede ta atotoi posanga ga idae ngan bedane: *MARON ELE UL IENONO NGAN*. ³⁷ Be abada oaro salumu aea ede bil, ta akaukau gol ikatinge toa ne ga idae ngan ilabora aea malo, gadae ngan imata. ³⁸ Gol ikatinge toa aea posanga ienono ngan ne, manta ienono gadae ngan Aron imata somisomi. Toa bedaoa ta gau, *MARON* Deo togimi, ga nababada lemi tenainga isaoa adol ul ngan ga inam pagau, ta gau ga nakim. Ta oangga panua tenainga ad tinasi gid apu tenainga aea tutui mao, eine led idil paeamao ga idae ngan Aron, ta gau ga nasamung kadonga sasat toa oa.

³⁹ "Be manta abada oaro salumu aea kemikemi ta aooai ele siot ga ilabora aea malo. Ga pade, manta akeo pan eaba mosi aea ta iuaoi irabu aea pus, ga isaisai aea sogonga kemikemi ga idae ngan. ⁴⁰ Ga pade, manta akado Aron ele gergeu arangaranga led siot, ga rabud aea pus, ga gid malo laborad aea. Toa bedaoa ta tisogo ngan, ta edad iuot kapei panua matadeai, ta tilolon ngan gid. ⁴¹ Be oangga apasogo Aron ga ele gergeu arangaranga ngan gid sogonga toa ngada ne ga kus, atok bude ga idae laboradeai, ngan dolnga ad ul ngan kadonga leg naurata.

⁴² "Be manta akado led sainga ngan robinga tinid pan luad ga isulug buledeai. ⁴³ Somisomi oangga Aron ga ele gergeu arangaranga tila boloma ngan leg popou tenainga aea, mao oangga tidudunga ngan leg palata ngan tibur toa aea ul kapei tede, manta tidoldol sainga toa ne. Oangga mao, eine led idil paeamao ta timate.

"Somisomi Aron ga ele gergeu ga itubtub toa tiuotot muriai, manta tinasnasi apu toa ne."

Kadonga ngan dolnga panua tenainga ad

(Wok Pris 8.1-36)

²⁹ Deo ikeo pan Moses pade bedane, "Eao manta nasi kadonga ga bedane ngan dolnga Aron ga ele gergeu arangaranga ad ul ta tiuot leg panua tenainga ad. Bada bulmakao aranga ede daenga pau ga sipsip arangaranga rua toa ad tibun eta mao. ² Ga pade, bada wit aea plaoa kemikemi toa aea yis ienono ngan mao, ta kado bret imata tol ga bedane: Kado bret ede toa abul toman ngan bude, ga bret ede pade toa abul toman ngan bude mao, ga bisket toa asama ngan bude pade. ³ Dol gid bret toa oa ga idio ngan samare ede, ta bada ga inam pagau toman ngan bulmakao ga sipsip toa rua oa.

⁴ "Ga kus ta bada Aron toman ngan ele gergeu arangaranga ta tila timadid leg palata iaoai, ta paliliu gid toa eoa. ⁵ Ga kus ta pasogo Aron ngan gid sogonga tenainga aea. Dol siot ga idae ngan ei, ga pononga mamarae, ga irabu aea malo, ga igogo aea malo kakauede. Kaukau irabu aea malo toa oa toman ngan irabu aea pus toa gid panua mosi ad tiuaoi. ⁶ Ga kus ta dol ilabora aea malo, ta kaukau gol ikatinge kakauede toa aea posanga ienono ngan oa ga idae ngan ilabora aea malo. Gol ikatinge toa oa iman kilala ngan aea ul. ⁷ Ga kus ta bada bude toa iman kilala ngan gid danga sisid togau, ta tok ga idae ilaborai ngan dolnga ei ga iman leg eaba tenainga aea.

⁸ "Ga kus ta bada ele gergeu arangaranga ga tinam ta pasogo gid ngan led siot ⁹ ga laborad aea malo. Ga kus ta kaukau rabud ngan ad pus. Ngan kadonga toa bedane eao ga dol Aron ga ele gergeu ga timan leg panua tenainga ad. Ta gid iaoa toaine ga led gergeu ga tibutibud tiuotot muriai, eine ga tikakado leg naurata tenainga aea somisomi ga ilalala ga ila.

¹⁰ "Ga kus ta bada bulmakao tenainga aea ga inam boloma leg palata iaoai. Ta Aron ga ele gergeu arangaranga ga tidol baged ga idae ngan ilabora. ¹¹ Ngan gau matag, boloma ngan leg palata iaoa, totoi bulmakao toa oa. ¹² Ga kus ta doi ising kauteta, ta dol bagem igonga ga idudunga ngan, ta sama sing toa oa ga idae ngan popou aea pelenga toa pange oa. Be sing ilia ienono maitne, tok ga isulug popou ibulololeai. ¹³ Ga kus ta bada bulmakao ilolo imona, ga aea to-boloa idanga kemi, ga iaule toa rua oa toman ngan imona, ta dol ga idae dingaeai ngan leg popou tenainga aea. ¹⁴ Be bada imedamede ga itin kukul ga itae imogaleai, ta nono gid ngan dinga ede pade gaot ngan saupu. Bulmakao toa ne eine tenainga ngan samumnga kadonga sasat.

¹⁵ "Ga kus ta bada sipsip tenainga aea eta ngan gisirua, ta Aron toman ngan ele gergeu arangaranga ga tidol baged ga idae ngan ilabora. ¹⁶ Be eao ga totoi sipsip toa oa, ta doi ising kauteta ta til ga idae ngan popou tenainga aea isal toa pange oa. ¹⁷ Totoi sipsip toa oa ga kus, ta sigiri iae ga idanga sisid toa ngada oa iloleai, ta dol gid ga tidae dingaeai toman ngan ilabora ga ikatinge padengada. ¹⁸ "Ta dinga ga inono sipsip

ikatinge toa ngada oa ga imomout ga kus. Eine lemi tenainga ga inam pagau *MARON*. Ta gau ga tinig igelgel ngan iuad kemi.

¹⁹ "Be sipsip tenainga aea toa ede pade oa, Aron ga ele gergeu arangaranga ga tidol baged ga idae ngan ilabora. ²⁰ Ta eao ga totoi, ta doi ising kauteta. Ta sama sing toa oa ga idae ngan Aron ga ele gergeu arangaranga kelede kelede tangad oatai iuaro, ga baged oatai igonga kapei, ga aed oatai igonga kapei. Ga kus ta til sing ga idae ngan popou tenainga aea isal toa pange oa. ²¹ Ga kus ta bada sing kautede ienono popouia i toman ngan bude iman kilala ngan gid danga sisid togau, ta til ga idae ngan Aron, ga ele gergeu arangaranga, ga ad sogonga tenainga aea. Kado toa bedaoa ngan dolnga leg ul ngan gid toman ngan ad sogonga ta timan gau leg.

²² "Be sipsip toa idae dingaeai maitne, eine sipsip tenainga aea ngan dolnga leg panua tenainga ad ngan led naurata. Be bada sipsip toa na imona, ga iuui imona, ga ilolo imona, ga aea toboloa idanga kemi, ga iaule toa rua oa toman ngan imona, ga ibule oatai, ta dol gid ga tidae Aron ga ele gergeu arangaranga bagedai. ²³ Be ngan samare toa iuon ngan bret aea yis ienono ngan mao, toa ienono matageai, eao ga bada bret kelede kelede imata tol ga bedane: bret ede toa abul toman ngan bude, ga bret ede pade toa abul toman ngan bude mao, ga bisket toa asama ngan bude. ²⁴ Dol gid bret toa ne pade ga idae Aron ga ele gergeu arangaranga bagedeai. Ta gid ga tipatambolebole gau matageai. ²⁵ Ga kus ta bada danga sisid toa bagedeai, ta dol ga idae dingaeai, ta dinga ga inono ga imomout ga kus toman ngan sipsip tenainga aea ede pade. Eine lemi tenainga ga inam pagau *MARON*. Ta gau ga tinig igelgel ngan iuad kemi. ²⁶ Be sipsip toa idae dingaeai maitne, eao ga bada igogo ta patambolebole gau matageai. Ga kus ta iman eao am eaneannga aea.

²⁷ "Be somisomi oangga adol eaba ga iman leg eaba tenainga aea, manta adol ul ngan sipsip igogo, ta akisi ngan bagemi, ta apatambolebole matageai. Be adol ul pade ngan sipsip tenainga aea ibule. Ga kus ta masilau ikatinge toa rua ne iman Aron ga ele gergeu ad eaneannga aea. ²⁸ Somisomi oangga gid Israel tikakado tenainga eaneannga aea ngan kadonga lolomai kelede, masilau ikatinge toa rua ne ga iman Aron ga ele gergeu arangaranga ad. Gid Israel ga tikakado tenainga toa bedane ga inam pagau *MARON*.

²⁹ "Be gau nadol ul ngan Aron ele sogonga tenainga aea. Tota muriai, oangga Aron imate, eine sogonga toa oa ga iman ele gergeu arangaranga ga itubtub led. Toa bedaoa ta gid ga tidol sogonga toa ne ngan ado toaiua titok bude ga idae laboradeai ngan dolnga gid ga tiuot leg panua tenainga ad. ³⁰ Oangga Aron ele gergeu eta ibada imul ta iuot madidnga kapei tenainga aea, ei manta idol sogonga toa ne irangrang ngan ado lima ga rua. Be ngan ado toa lima ga rua oa, ei ga

itudunga leg palata iloleai ngan tibur toa aea ul kapei tede, ta ikakado leg naurata.

³¹ "Be oangga eao dol Aron ga ele gergeu ga timan leg panua tenainga ad, manta bada sipsip tenainga aea imedameda, ta nono ngan tibur ede aea ul, gadudunga ngan leg palata aea silasila. ³² Be Aron ga ele gergeu arangaranga ga tibada imedameda toa oa toman ngan bret ienono ngan samare, ta tian boloma leg palata iaoai. ³³ Ngan ado toaiua tidol ad ul ga timan leg panua tenainga ad, gid ga tian annga tenainga aea toa oa. Tenainga toa oa iman led kadonga sasat aea samumnga. Gid kekelegid tirangrang ngan eannga annga toa oa. Eaba eta pade irangrang ngan ian mao, ngansa annga toa oa aea ul pade. ³⁴ Be oangga sipsip toa oa imedameda toman ngan bret toa oa ienono ga gaisala, eine irangrang ngan tian mao. Manta tinono ngan dinga ga imomout ga kus, ngansa annga toa oa aea ul pade.

³⁵ "Eao manta kado danga toa ngada ne ngan dolnga Aron toman ngan ele gergeu arangaranga ta timan leg panua tenainga ad. Ta kado toa bedane ga irangrang ngan ado lima ga rua, mambe nakeo pago ngan. ³⁶ Ngan ado toa lima ga rua ne, manta tenai bulmakao kelede kelede ngan samumnga led kadonga sasat. Be kado tenainga ede pade ngan sigiringa popou tenainga aea. Toa bedaoa ta popou tenainga aea ga iuot kemi matageai. Be manta tok bude ga idae ngan popou tenainga aea, ngan dolnga leg ul ngan ta iman danga togau. ³⁷ Irangrang ngan ado lima ga rua, eao manta kado bedane ngan popou tenainga aea. Toa bedaoa ta popou tenainga aea oa, aea ul kapei tau. Be oangga sai isibo leg popou tenainga aea, mao oangga danga eta idae tos ngan, eine aea ul pade ta iman leg."

Tenainga aea kadonga ado ga ado

(Namba 28.1-8)

³⁸ Deo ikeo pade bedane, "Ado ga ado gimi manta abada sipsip ruangada, ad rai kelede, ta atenai gid ga tidae ngan leg popou tenainga aea. ³⁹ Atenai ede gaisala, be ede pade lailai. ⁴⁰ Oangga gaisala, atenai sipsip toa oa toman ngan wit aea plaoa kemikemi, aea kulupu irangrang mambe kilo kelede, ta abul toman ngan bude oliv aea, aea lita kelede. Ga pade, atok oain aea lita kelede ga iman lemi tenainga ga inam pagau. ⁴¹ Be oangga lailai, ta atenai sipsip ede pade toa bedaoa toman ngan wit aea plaoa ga bude ga oain lalaede mambe akado gaisala. Adol tenainga toa ne ga idae dingaeai ta iman lemi tenainga ga inam pagau *MARON*. Ta gau ga nakim iuad kemi.

⁴² "Somisomi muriai, gimi manta anono tenainga toa ne ngan dinga ga imomout ga kus. Be gimi ga akakado tenainga ado ga ado toa bedaoa gau matageai, boloma ngan leg palata iaoa. Toa eoa ga nalup toman ngan gimi ta napasoposa pagimi. ⁴³ Be gau ga nalup toman ngan gid Israel toa eoa pade. Ta leg taranga kapei ga iuot ta irobi leg palata, ta ikado tibur toa oa aea ul kapei, ta gid panua tilolon ngan.

⁴⁴“Toa bedaoa ta gau ga nadol ul ngan leg palata ga popou tenainga aea ga nadol ul ngan Aron pade toman ngan ele gergeu arangaranga ta timan gau leg, ta gid ga tikakado leg naurata tenainga aea. ⁴⁵ Ta gau ga namamado rabu ngan gimi Israel ta naman ami Deo. ⁴⁶ Toa bedaoa ta gimi ga aotai kemi mambe gau eine *MARON* Deo togimi. Gau Deo toa nabada gimi ta atnan Isip ga anam. Nakado toa bedaoa ngansa naoangga namamado rabu ngan gimi. Gau *MARON* Deo togimi.”

Deo ikeo ga tikado popou nabene aea
(Ibada Mulian 37.25-28)

30 Deo ikeo pade bedane, “Gimi manta abada abei akas ta akado popou tenainga aea ede pade, iman nabene aea nononga. ² Popou toa ne aea mama-rae ga aea babanga ga iuot lalaede ga iluai bageda aea makoreai. Be aea gadae ga iluai gogodai. Be ngan popou ipao igal toa pange oa, asap gid danga imata mambe bulmakao aea pelenga. Be akado popou ipao toman ngan aea pelenga ngan abei akas ikatinge kelede. ³ Ga kus ta abada gol kemikemi ikatinge babanga, ta aluga ngan popou isal toa pange oa, ga ipao, ga aea pelenga. Be apatoi gol idanga ede mama-rae ga iman popou aea lapinga ga ibalil ngan. ⁴ Be gadio ngan lapinga toa oa, apatoi koea gol rua, ede ngan isal iadag, be ede pade ngan isal iadag, ta iman sig ad sabunnga ngan popou aea bisinga. ⁵ Be abada abei akas ta akado sig rua, ga kus ta amol gid ngan gol ikatinge babanga. ⁶ Ga kus ta adol popou nabene aea toa ne ga idio leg palata iloleai, ngan tibur toa aea ul kapei tede, boloma ngan malo kapei, be iadag ngan korol apu aea ipao. Ngan korol ipao toa oa sing isamum panua led kadonga sasat, ta lolog itarui mulian ngan gid. Be nalup toman ngan gimi toa eoa pade.

⁷“Gaisala ngan ado ga ado, Aron ga idudunga leg palatai ngan patutuinga gid lam. Be oangga ikado bedaoa, manta inono nabene iuad kemi ngan popou toa ne. ⁸ Be lailai, oangga Aron itun gid lam pade, manta inono nabene toa bedaoa pade. Tota nabene ga ibung ga idae gau matageai ado ga ado ga ilalala ga ila. ⁹ Be irangrang ngan gimi atenai nabene eta pade ngan popou toa ne mao. Ga pade, irangrang ngan atenai masilau eta, mao wit eta, mao oain eta ga idae ngan popou toa ne mao. ¹⁰ Be pakelede ngan rai ga rai, Aron ga ikado ga popou nabene aea toa ne iuot kemi gau matageai. Ei ga inasi bedane: Ei ga ibada sing kauteta ngan masilau tenainga aea ngan samumnga panua led kadonga sasat. Ga kus ta isama ga idae ngan popou toa ne aea pelenga toa pange oa. Manta panua tenainga ad tinasi kadonga toa ne ga ilalala ga ila. Toa bedaoa ta popou toa ne ga iman danga togau *MARON*, ta aea ul kapei tau.”

Deo ikeo ga tibada pat ga ila pan ngan olnga gid mulian

¹¹ Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, ¹²“Oangga eao oade gid Israel dabad, eaba kelede kelede manta

ibada pat ga inam pagau *MARON* ngan olnga ei mulian. Ngan kado ta imate. Ngan ado toaiua eao oade gid, oangga tiuol gid mulian ngan pat toa oa, eine pamukurunga paeamao eta ga iuot ngan gid mao.

¹³ †Panua toa ngada oa tiuade dabad ga kus, manta tibada pat silva kelede †† ga iman tenainga ga inam pagau *MARON*. Manta tibada pat silva imata lalaede mambe gid panua tenainga ad led pat. ¹⁴ Gimi ga aoade arangaranga toa ngada oa ad rai sangaul rua ga idae, ta gid kekelegid manta tibada tenainga toa ne ga inam pagau *MARON*. ¹⁵ Be gid panua toa led danga sisid busa tirangrang ngan tibada pat busa ga inama mao. Be gid panua lululunga ad pade, tirangrang ngan tibada pat kautede ga inama mao. Gid toa ngada oa manta tibada pat idaba lalaede toa bedane ga inam pagau *MARON*. Ngan tenainga toa ne tiuol gid mulian. Ngan kado ta imate. ¹⁶ Eao ga bada pat toa ne ga inam ta dol ngan luanga leg palata aea naurata. Ta gau ga nagera pat toa ne ta matag nanan leg panua Israel. Oangga tikado toa bedaoa, eine ga lolog itarui mulian ngan gid, ta gid ga imate mao.”

Deo ikeo ga tikado tabla eau aea ngan sigiringa baged ga aed

¹⁷ *MARON* ikeo pan Moses pade bedane, ¹⁸ ††Gimi manta abada bras ta akado tabla kapei eta toman ngan aea popou. Tabla toa ne iman panua tenainga ad baged ga aed aea sigiringa. Adol tabla toa ne ga idio rabu ngan leg popou tenainga aea ga leg palata. Ga kus ta atok eau ga idudunga ngan. ¹⁹ Aron ga ele gergeu arangaranga manta tisigiri baged ga aed ngan eau toa oa. ²⁰ Somisomi oangga tidudunga leg palatai, manta tisigiri baged ga aed, ngan kado ta imate. Ga pade, oangga tila boloma ngan leg popou tenainga aea ngan kadonga gid tenainga ga inam pagau ga idae dingaeai, ²¹ manta tisigiri baged ga aed, ngan kado ta imate. Gid toman ngan led gergeu ga tibutibud tiuotot muriai, manta tinasnasi apu toa ne ga ilalala ga ila.”

Deo ikeo ga tikado bude iman kilala ngan danga sisid ei ton

²² †† *MARON* ikeo pan Moses pade bedane, ²³“Eao manta bada gid danga iuad kemikemi ga bedane: abei mer itekea toa aea kulupu irangrang mambe kilo lima ga ede, ga abei sinamon itin kukul toa aea kulupu irangrang mambe kilo tol, ga piso iuad kemi toa aea kulupu irangrang mambe kilo tol pade, ²⁴ ga abei kasia itin kukul toa aea kulupu irangrang mambe kilo lima ga ede, ga bude oliv aea lita pange. ²⁵ Be keo pan eaba ede toa ele oatainga kapei ngan kadonga danga sisid iuad kemi, ta ei ga ibul gid danga toa ne ga iuot mambe bude ede iuad kemi. Bude toa ne aea ul, ta iman kilala ngan danga sisid togau. ²⁶ Ga kus ta bada bude toa ne kauteta ta tok ga idae ngan leg palata, ga

† 30.13 IM 38.25-26, Mt 17.24 †† Ngan posanga Ibru, ikeo ga pat silva kelede toa aea kulupu iuot mambe 6 grem. ‡ 30.18 IM 38.8 †† 30.22 IM 37.29

korol apu aea, ²⁷ ga popou bret aea toman ngan aea danga sisid, ga lam iae toman ngan aea danga sisid, ga popou nabene aea, ²⁸ ga popou tenainga aea toman ngan aea danga sisid, ga tabla eau aea toman ngan aea popou. ²⁹ Eao ga tok bude toa ne ga idae ngan gid danga sisid toa ngada ne ngan dolnga leg ul ga idae ngan ta timan gau leg. Be oangga danga eta idae tos ngan danga sisid toa oa, eine aea ul pade ta iman leg.

³⁰ "Ga kus ta tok bude toa ne kauteta ga idae ngan Aron ga ele gergeu arangaranga, ngan dolnga ad ul ta timan leg panua tenainga ad ngan kadonga leg naurata. ³¹ Be eao manta keo pagid Israel bedane, 'Somisomi muriai, bude toa ne iman kilala ngan gid danga sisid ton Deo. Bude toa ne aea ul pade. ³² Irangrang ngan gimi atok ga idae ngan gid panua sapaeen tinid mao. Be irangrang ngan akado bude eta lalaede toa bedane mao, ngansa bude toa ne aea ul. Ta gimi manta alolon ngan. ³³ Oangga sai ikado bude eta lalaede toa bedane, mao oangga eaba eta itok ga idae ngan panua sapaeen, manta asuk ei ga ila aluai ngan gid iaoa keledede togimi."

Deo ikeo ga tikado nabene ngan kadonga basu iuad kemi

³⁴ *MARON* ikeo pan Moses pade bedane, "Eao manta bada gid danga sisid iuad kemikemi ga bedane: paura toa tikado ngan abei mer itekea, ga paura toa tikado ngan mase ipat, ga abei galbanum itekea, ga paura toa tikado ngan abei libanon itekea †. Danga toa ngada ne eao bada, manta ad kulupu iuot lalaede mon. ³⁵ Be eao ga keo pan eaba ede toa ele oatainga kapei ngan kadonga danga sisid iuad kemi, ta ei ga ibul gid danga toa ne ta iuot mambe nabene ngan kadonga basu iuad kemi. Be manta adol sol kauteta ngan, ta ikado nabene toa ne ga iuot kemi matageai, be leg ul ienono ngan. ³⁶ Ga kus ta alumu danga toa ngada ne ga ibilin ga ila gereirei. Io, akado bedaoa ga kus ta adol nabene toa ne idanga ede ga idio leg palata iloleai, iadag ngan korol apu aea. Ngan tibur toa oa, gau ga nalup toman ngan gimi. Be nabene toa ne aea ul kapei tau. Manta alolon ngan. ³⁷ Ta irangrang ngan gimi akado lemi nabene eta lalaede toa bedane mao. Ngansa eine danga togau *MARON*, be leg ul ienono ngan, ta gimi manta alolon ngan. ³⁸ Oangga sai ikim nabene iuad toa ne ta ikado ele nabene ga iuot lalaede toa bedane, manta asuk ei ga ila aluai ngan gid iaoa keledede togimi."

Deo isio gid panua ngan kadonga ele palata toman ngan aea danga sisid
(Ibada Mulian 35.30–36.1)

31 *MARON* ikeo pan Moses pade bedane, ² "Ega, gau nasio eaba ede ieda Besalel. Ei Uri inat ga Ur itub ngan lum pan Iuda. ³ Be gau nadol Tautaudig

† Abei libanoneine abei ede pagita aea mao. Itekea ngan posanga Inglis tiuato prenkingsens. Tibul danga eta toman ngan mao. Iuad kemi ga iman danga kemi nabene aea.

Tutui ga idio pan ta nakado ga ele oatainga kapei ga ilolo iuatai ngan kadonga naurata imata ede ga ede. ⁴ Ta ei ga irangrang ngan ikado mosi ngan gol ga silva ga bras. ⁵ Be ele oatainga kapei ngan ketnga gid pat toa aea olnga kapei toman ngan ipu ad kisinga gol. Ga ele oatainga kapei ngan sapnga gid abei pade. Ta ei ga irangrang ngan ikado naurata imata ede ga ede. ⁶ Be ega, gau nasio eaba ede pade ngan luanga ei, ieda Ooliap. Ei Aisamak inat ngan lum pan Dan. Be gau nabada oatainga kapei pagid panua naurata ad padengada ngan kadonga danga toa ngada ne mambe nakeo pago ngan. ⁷ Ta gid ga tikado leg palata, ga korol apu aea toman ngan ipao toa sing isamum kadonga sasat ngan ga lolog itarui mulian. Ta gid ga tikado palata aea danga sisid padengada ga bedane: ⁸ popou bret aea toman ngan aea danga sisid, ga lam iae gol toman ngan aea danga sisid, ga popou nabene aea, ⁹ ga popou tenainga aea toman ngan aea danga sisid toa ngada oa, ga tabla eau aea toman ngan aea popou, ¹⁰ ga sogonga tutui tenainga aea ton Aron ga ele gergeu arangaranga, ¹¹ ga bude iman kilala ngan danga sisid togau, ga nabene ngan kadonga basu iuad kemi leg palata iloleai ngan tibur toa aea ul kapei tede. Manta tikado danga toa ngada ne lalaede mambe nakeo pago ngan."

Apu ngan Ado Earaiinga aea

¹² *MARON* ikeo pan Moses pade bedane, ¹³ "Eao manta keo pagid Israel ga bedane, 'Somisomi gimi manta aearagimi ngan Ado Earaiinga aea. Gau nadol Ado Earaiinga aea toa ne ga iman kilala rabu ngan gau ga gimi ga lemi gergeu ga tibutibumi tiuotot muriai. Toa bedaoa ta gimi ga aoatai kemi mambe gau eine *MARON* toa nadol ul ngan gimi.

¹⁴ "Be gau nadol ul pade ngan Ado Earaiinga aea. Tota gimi manta aearagimi ngan. Oangga sai ilolon ngan Ado Earaiinga aea toa ne mao, manta arau ei ga imate. Be oangga sai ikado naurata ngan ado toaiua, manta asuk ei ga ila aluai ngan gid ele panua. ¹⁵ ††Gimi ga akado lemi naurata irangrang ngan ado lima ga ede. Be ado lima ga rua aea, eine Ado Earaiinga aea toa gau *MARON* nadol ul ngan. Oangga sai ikado naurata ngan Ado Earaiinga aea, manta arau ei ga imate. ¹⁶ Gimi Israel toman ngan lemi gergeu ga tibutibumi tiuotot muriai, manta aearagimi ngan Ado Earaiinga aea. Ngansa eine posanga tautaunga ede narau toman ngan gimi, ta eine ga ienono ga ilalala ga ila. ¹⁷ †Ado Earaiinga aea toa ne iman kilala rabu ngan gau ga gimi Israel somisomi. Ngansa ngan ado toa lima ga ede oa mugaeai, gau *MARON* nakado mariamba ga tano ga iuot. Be ngan ado lima ga rua aea, nakaput ngan leg naurata ta naearagau."

¹⁸ Io, *MARON* iposa pan Moses ngan lusi Sainai toa bedaoa ga kus, ta ibada pat rua apu aea ga ila pan. Deo kekelen ibage igonga ibode ele apu ga idae ngan pat toa rua oa.

†† 31.15 IM 20.8-11, 23.12, 34.21, 35.2, Wkp 23.3, Lo 5.12-14
‡ 31.17 IM 20.11

Gid panua tikado bulmakao aea namer ngan gol

(Lo 9.6-29)

32 †Idio ta gid panua tigera mambe Moses imamado mole tau lusiai, be iluai mulian manmanae mao. Tota tila tiluplup pan Aron ta tikeo pan bedane, "Eao manta kado amai deo etangada ta timuga ngan gai ngan lemai edap. Ngansa Moses, eaba toa ibada gita ta tatnan Isip ga tanam, gai aoatai ngan saoa danga iuot ngan ei mao."

²Io, Aron ikoli led posanga bedane, "Atil tangami aea pato gol ienono adadaoami ga lemi gergeu tangadeai, ta abada ga inam pagau." ³Tota gid panua tibada tangad aea pato gol ga ila pan. ⁴††Ta Aron ibada ta inono ngan dinga ga ila maraka, ta itok ga idudunga ngan baba ede toa ital ianun ngan mambe bulmakao daengga pau. Ta ibada didi ta ipenpen ngan bulmakao aea namer toa oa. Ga kus ta gid panua tikeo, "Gimi Israel alongo. Danga toa ne, eine gita ada deo toa ibada gita ta tatnan Isip ga tanam."

⁵Be Aron igera toa bedaoa ta ipagun popou tenainga aea boloma ngan bulmakao aea namer toa oa. Ta ikeo, "Sabale takado eaneannga kapei ngan soanga *MARON* ieda." ⁶†Io, gaisala rumaruma ngan ado sae, gid panua tibada gid masilau tenainga aea, ta edengada tidol ga idae dingaeai ngan dinga inono ga imomout ga kus. Be masilau padengada iman tenainga eaneannga aea ngan lolod kelede. Idio ta timamado ngan eaneannga ga ununnga, ga kus ta tidae ga tila tititiau.

⁷Idio ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Sulug ga lal Ngansa gid lem panua toa bada gid ga titnan Isip oa tikado kadonga sasat kapei tau. ⁸Tipul murid manmanae tau ngan gau ta titnan edap toa nakeo ga tinasi. Be tikado deo ede pade aea namer gol ga imata mambe bulmakao, ta tikor aed ngan ga tirau gid masilau ga iman led tenainga ga ila pan. Ta tikeo, 'Gimi Israel alongo. Danga toa ne, eine gita ada deo toa ibada gita ga tatnan Isip ga tanam.'"

⁹Ta *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Gau nagera led kadonga na. Gid panua toa ne tanga balbal ad tau.

¹⁰Gau lolog bake tau. Eao dio ge, ta napamukuru gid. Be gau ga nakado ga eao lem gergeu ga tibutibum tiuot alu kapei tau."

¹¹††Be Moses iuangga ikado ga aea *MARON* Deo ilolo itano ga idio, ta iraring matua ga ila pan bedane, "O *MARON*, eao lolom bake ngan lem panua padam. Ngansa ngan uram kapei, eao bada gid ta titnan Isip.

¹²Oangga eao pamukuru gid, eine gid Isip ga tikeo, 'Deo ilolo paeamao ngan ele panua ta ibada gid ga tila lusiai, ngansa iuangga ipamukuru gid.' Be manta pul lolom mulian ta tnan lem kadonga lolo bake aea ta paeabu ngan lem panua padam. ¹³††Matam nanan lem paeaeanga Abraam ga Aisak ga Iakop. Mugaeei eao posa tautauga pagid ta keo bedane, 'Ngan gau edag naposa tautauga, gau ga nakado ga lemi gergeu ga

tibutibumi tiuot busa mambe gigima mariambai.' Be eao posa tautauga pagid pade ngan pannga tano ga iman ad, ta eao keo ga mulmulid ga timamado toa eoa somisomi." ¹⁴Moses iraring bedaoa ga kus ta *MARON* ipul ilolo mulian ta ipaeabu ngan gid mao.

¹⁵Idio ta Moses ibada pat apu aea toa rua oa ta isorir lusiai ga isulug. Pat apu aea toa rua oa, Deo ibode apu ga idae ngan imata ga idibe. ¹⁶Deo kekelen ikado pat toa rua oa ga iuot, ta ibode posanga ga idae ngan.

¹⁷Be Iosua ilongo panua arerengad ga tingangar, ta ikeo pan Moses bedane, "Panua arerengad mambe paraunga ede iuot saupuiai."

¹⁸Be Moses ikeo,

"Eine mao. Arerengad oa mambe panua tiasal paraunga mao.

Be eine mambe panua ad miri itamatama tiasal gid mao pade.

Be nalongo ad gagal mambe panua tibaubau."

¹⁹Io, Moses ila boloma saupuiai ta igera bulmakao aea namer ga panua titoltol alele, ta ilolo bake ta itado pat apu aea toa rua oa ga isulug ta timapmapoga lusi ipuiai. ²⁰Idio ta ibada bulmakao aea namer toa oa ta itado ga idae dingaeai ga inono. Ga kus ta itut ga ila gereirei mambe kangkanga, ta isiran ga isulug eauiai, ta ikado ga gid Israel tiun eau toa oa.

²¹Idio ta ikeo pan Aron, "Gid panua toa ne tikado mado ngan eao, ta eao muga ngan gid ngan kadonga sat kapei toa bedane?"

²²Ta Aron ikeo, "Eaba kapei, eao malmal padam. Eao oatai, gid panua toa ne tiparpar tau ngan kadonga sasat. ²³Tikeo pagau bedane, 'Kado amai deo etangada ta timuga ngan gai ngan lemai edap. Ngansa Moses, eaba toa ibada gita ta tatnan Isip ga tanam, gai aoatai ngan saoa danga iuot ngan ei mao.' ²⁴Tota nakeo pagid, 'Oangga sai ele sogonga gol, manta itil ta ibada ga inam pagau.' Tota tibada led gol ga inam pagau, ta natado ga idae dingaeai. Be mole mao bulmakao aea namer toa ne iuot sapaean."

²⁵Io, Moses igera mambe panua tiladlado alele, be Aron irangrang ngan ipakoko gid mao. Tota Moses ikeo iloleai bedane, "Kado ta amai miri itamatama tigera ta tinging paeamao ngan gai." ²⁶Tota ila imadid saupu aea edap iaoai ta ibaba kapei bedane, "Oangga sai ikeo ga inasi *MARON*, manta inam pagau." Io, tota gid panua ngan lum pan Livai tila timadid boloma pan.

²⁷Ta Moses ikeo pagid, " *MARON* Deo togita Israel ikeo ga bedane, 'Gimi kelede kelede abada lemi didi paraunga aea ta ala ngan tibur toa ngada ne saupuiai, ta aketket ami kakakau ga kapeipei ga oaeoemi ga panua padengada timamado boloma pagimi.'" ²⁸Io, tota gid Livai tila tikado mambe Moses ikeo pagid ngan. Be ngan ado toaiua, panua bunoringring tol timate. ²⁹Ga kus ta Moses ikeo pagid Livai bedane, "Labone gimi arau ami kapeipei ga kakakau ga lemi gergeu ga timate, ngansa tikado kadonga sat kapei. Tota labone *MARON* ikado kemi tau ngan gimi ta isio gimi ngan kadonga ele naurata."

† 32.1 PA 7.40 †† 32.4 1Kin 12.28, PA 7.41 ‡ 32.6 1Ko 10.7
†† 32.11 Nam 14.13-19 ††† 32.13 OM 22.16-17, 17.8

³⁰ Io, ngan ado sae Moses ikeo pagid panua bedane, "Gimi akado kadonga sat kapei tau. Be gau ga nadae ga nala lusiai pan *MARON* ta naton betanga ei ngan isamum lemi kadonga sat."

³¹ Tota Moses iluai mulian ga ila pan *MARON* ta ikeo, "Aiao! Gid panua toa ne tikado kadonga sat kapei tau. Tikado deo padengada ad namer ngan gol ta tisoa edad. ³² †Be gau nabeta eao, oangga eao kim, samum led kadonga sat. Be oangga eao tinim ngan mao, tota samum gau edag ngan laulau toa eao bode na."

³³ Ta *MARON* ikeo pan Moses, "Eine mao. Oangga sapadua tikado kadonga sat ngan gau, eine ga nasamum gid kekelegid edad ngan leg laulau. ³⁴ Be eao la. La muga ngan gid panua ta bada gid ga tila ngan tibur toa nakeo pago ngan. Ega, gau leg anggelo ga ila imuga ngan gimi. Be muriai, gau ga nanam ta napanas gid ngan led kadonga sasat tutui ngan ado panasnga aea."

³⁵ Idio ta *MARON* ikado dibala kapei ga iuot ngan gid, ngan panasnga gid ngan led kadonga sat. Ngansa gid tiposa matua pan Aron ta ikado bulmakao aea namer gol toa oa.

Deo ikeo ga ei ga ila toman ngan gid Israel mao

33 †† *MARON* ikeo pan Moses pade bedane, "Eao ga gid panua toa bada gid ga titnan Isip ga tinam, gimingada atnan tibur toa ne ta ala ngan tano toa naposi tautauanga ngan. Mugaiei naposa tautauanga pan Abraam ga Aisak ga Iakop bedane, 'Gau ga napan tano toa ne ga iman lemi gergeu ga tibutibumi ad.' ² Be gau ga nasula leg anggelo, ta ei ga imuga ngan gimi ta isere gid Kenan ga Amor ga It ga Peres ga Ivi ga Iebus. ³ Tota ala ngan tano kemi toa oa. Tano toa oa imona kapei ta bon isul ga bulmakao itud isul iuotot ngan. Be gau ga nala toman ngan gimi mao. Ngansa gimi panua tanga balbal ami tau. Ngan kado ta nala toman ngan gimi, ta napaeabu ngan gimi edapeai."

⁴ Gid panua tilongo ato paeamao toa ne ta lolod isat ta tidoldol led sogonga gol mao. ⁵ Be *MARON* ikeo pan Moses bedane, "Keo pagid Israel, 'Gimi panua tanga balbal ami tau. Oangga nala toman ngan gimi, mole mao ta napamukuru gimi. Tota patautene atil lemi sogonga gol, ta gau ga matag nanan kemi saoa danga ga nakado ngan gimi.'" ⁶ Tota gid Israel titil led sogonga gol lusi Orep ipuiyai ta tidol sogonga toa oa pade mao.

Somisomi Deo iposaposa toman ngan Moses

⁷ Somisomi oangga gid Israel tirau saupu ngan tibur ede, Moses ipagun palata ede boloma tede ngan saupu, ta iuato palata toa oa ieda "Palata Luplupnga aea toman ngan Deo." Be oangga sai ikeo ga iuatai ngan *MARON* ele kimnga, ei ga ila ngan palata toa oa boloma tede ngan saupu. ⁸ Somisomi oangga Moses itnan saupu ta ila ngan palata toa oa, gid panua tidae timadid led palata iaoai ta tigeragera Moses ila

idudunga ngan palata toa oa. ⁹ Be oangga Moses idudunga palatai, tota laulau mamarae isulug ga ila imadid boloma palata iaoai, ta Deo iposaposa toman ngan Moses. ¹⁰ Be oangga gid panua tigera laulau mamarae toa oa isulug ga imadid palata iaoai, gid toa ngada oa tidae ta tikor aed toa led palata iaoai. ¹¹ Be somisomi *MARON* iposaposa toman ngan Moses mambe ei ga iuae ede matad inono ngan gid ta tiposaposa. Be oangga gisirua tiposa ga kus, ta Moses iluai mulian saupuiai. Be ele aluagau Iosua, gergeu ton Nun, ei imamado palata iloleai somisomi. Ado ga ado ei itnan palata toa oa mao.

Moses ikim igera Deo ele taranga

¹² Idio ta Moses ikeo pan *MARON* bedane, "Ega, somisomi eao keo pagau ngan badanga panua toa ne ga tila ngan tano toa keo pagau ngan, be eao palongo gau ngan sai toa eao sula ei ga inam toman ngan gau ne mao. Be eao keo pagau bedane, 'Gau naoatai kemi ngan eao, ga lolog marum ngan eao.' ¹³ Be oangga lolom marum ngan gau, paoatai gau ngan lem edap, ta gau ga naoatai kemi ngan eao ta nanasi kadonga mambe eao kim. Ga pade, nakim eao matam nanan alu toa ne, gid eao lem panua."

¹⁴ Ta Deo ikoli ele posanga bedane, "Gau ga nala toman ngan eao ta naearan go kemi."

¹⁵ Ta Moses ikeo pan pade bedane, "Oangga eao nam toman ngan gai mao, kemi ngan gai atnan tibur toa ne mao. ¹⁶ Be oangga eao nam toman ngan gai mao, panua padengada ga tiuatai madongan mambe lolom marum ngan gau ga lem panua toa ne? Be oangga eao nam toman ngan gai, eine gid alu padengada tanoelai ga tikakrik ngan gai alu toa ne ede pade tau ngan gid."

¹⁷ Ta *MARON* ikeo pan Moses, "Gau ga nakado tutui mambe eao keo ngan, ngansa lolog marum ngan eao ga naoatai kemi ngan go."

¹⁸ Ta Moses ikeo, "Pasolan gau ngan lem taranga."

¹⁹ †Ta Deo ikeo, "Toa patautene gau ga napasolan eao mambe gau eaba kemi tau, ta gau ga naoato edag *MARON* pago. Longo. Oangga nakeo ga lolog isat ngan eaba eta, eine ga lolog isat ngan ei. Be oangga nakeo ga nauduan eaba eta, eine ga nauduan ei. ²⁰ Be irangrang ngan eao gera matag mao. Ngansa oangga sai igera matag, ei ga imate."

²¹ Ta *MARON* ikeo pade bedane, "Ega, pat kapei ede ienono boloma pagau. Ta eao ga dae madid ngan."

²² Tota oangga leg taranga inam boloma, gau ga nadol go ga dudunga ngan pat toa ne aea baba, ta napamumul go ngan bageg ga irangrang ngan nasapir ngan go ga nala. ²³ Ga kus ta nasoa bageg ga idae pade, ta eao ga gera murig. Be irangrang ngan eao gera matag mao."

† 32.32 Sng 69.28, PM 3.5 †† 33.1 OM 12.7, 26.3, 28.13

‡ 33.19 Ro 9.15

Moses ibada pat apu aea pau pade

(Lo 10.1-5)

34 *MARON* ikeo pan Moses pade bedane, "Manta ket pat rua pade, lalaede mambe pat apu aea toa mugaeai eao tado ga timapoga. Ta gau ga nabode posanga ga idae ngan gid lalaede mambe mugaeai. ² Sabale gaisala, eao manta bada pat toa rua ne ta dae ga nam pagau lusi ilaborai ta madmadid nene. ³ Be irangrang ngan eaba eta inam toman ngan eao mao. Be tinig ngan nagera eaba eta pade ilalala alele lusiai mao pade. Be gid bulmakao ga sipsip, tirangrang ngan tian purup lusi ipuai mao pade."

⁴ Io, tota Moses iket pat rua pade lalaede mambe mugaeai aea, ta gaisala rumaruma ibada pat toa rua oa ta idae ga ila lusi Sainai, mambe *MARON* ikeo pan ngan. ⁵ Be *MARON* imamado laulauiai ta isulug ga ila imadmadid toman ngan Moses, ta ei iuato ieda mulian *MARON*. ⁶ †Be *MARON* ila boloma pan Moses, ta ibaba bedane, "Gau *MARON*, gau *MARON*. Gau Deo, eaba lolo isat aea ga eaba uduangga aea. Be lolog bake manmanae mao. Gau ga nanasnasi kadonga kimnga aea ga kadonga mata tutui aea somisomi. ⁷ Somisomi lolog ikimkim gid panua bunoringring busa ta nasamum led kadonga sasat ga kadonga tanga balbal aea imata ede ga ede. Be gid panua toa led idil paeamao, irangrang ngan natnan gid ga tidio kemi mao. Gid ga tibada ad panasnga. Oangga sapa dua tinasnasi kadonga papaeamao, gau ga napanas gid ga led gergeu ga tibutibud ga led sasasa pade."

⁸ Deo iposaposa bedaoa, be manmanae Moses ikor iae ta idol ilabora ga isulug tanoelai. ⁹ Ta ikeo, "O Maron, oangga lolom marum ngan gau tautaunga, to ta nakim eao nam toman ngan gai. Tautaunga, gid panua toa ne tanga balbal ad tau, be nakim eao samum lemai kadonga sasat ga lemai idil papaeamao, ta bada gai ga aman lem panua tautaunga."

Deo irau posanga toa oa pade toman ngan ele panua ta lolod kelede

(Ibada Mulian 23.14-19, Lo 7.1-5, 16.1-17)

¹⁰ Idio ta Deo ikeo, "Ega, labone narau posanga toman ngan gimi ta loloda kelede. Ngan gimi matami, gau ga nakado uisinga kapepei mambe gid alu padengada tigera mugaeai ga inama ne mao. Be gid panua timamado boloma pagimi, eine ga tigera danga imata ede ga ede nakado ngan luanga gimi, ta gid ga timataud. ¹¹ Be manta gimi anasnasi leg apu toa nabadapago labone. Be ega, gau ga namuga ngan gimi ta nasere gid Amor ga Kenan ga It ga Peres ga Ivi ga Iebus. ¹² Be manta agabit kemi. Ngan kado ta arau posanga toman ngan gid panua timamado ngan tibur toa gimi ala ngan oa, ta lolomi kelede. Oangga akado bedaoa, eine paeamao ngan gimi mambe adae kas ngan pitpit. ¹³ ††Be gimi manta arepe led popou tenainga aea, ga agoro led pat kilala aea ga irumrum, ga

† 34.6 IM 20.5-6, Nam 14.18, Lo 5.9-10, 7.9-10 †† 34.13 Lo 16.21

aged ad deo taine Asera aea namer ga tisulug. ¹⁴ Irangrang ngan gimi asoa deo eta pade ieda mao. Ngansa gau *MARON*, edag ede pade eine Eaba Lolo Bake aea. Ta gau ga lolog bake, ta irangrang ngan nalongean deo eta pade ibada mulig mao.

¹⁵ "Be agabit kemi. Irangrang ngan gimi arau posanga toman ngan gid panua ngan tano toa oa mao. Ngansa gid ga tisoa ad deo edad ngan led kadonga arala, ta tirau masilau iman led tenainga ga ila pagid. Be oangga tikado bedaoa, eine ga tidada gimi ga ala toman ngan gid, ta aeanean led annga tenainga aea. ¹⁶ Be oangga apaoai lemi gergeu arangaranga ngan gid led gergeu taine, eine ga tisoa ad deo edad ngan led kadonga arala, ta tikado ga lemi gergeu arangaranga tinasi gid pade.

¹⁷ †††Irangrang ngan akado deo eta aea namer ngan danga mambe gol ga silva ga aen mao.

¹⁸ †††Manta akado eaneannga ngan Bret toa aea Yis Ienono ngan Mao mambe nakeo pagimi ngan. Ngan ado toa lima ga rua ne, manta aean bret toa aea yis ienono ngan mao. Akado eaneannga toa ne tutui ngan aea ado ngan taiko Abip ††. Ngansa ngan taiko toa ne, gimi atnan Isip ga anam.

¹⁹ ††††Gau nadol ul ngan lemi gergeu lautabtabe ga gergeu lautabtabe togid lemi bulmakao ga sipsip ga masilau padengada, ta gid toa ngada ne timan gau leg. Manta atenai gergeu lautabtabe togid lemi masilau ga tinam pagau. ²⁰ †††Be manta atenai sipsip ede ngan patutuinga lemi donki ele gergeu lautabe aea ul. Be oangga tinimi ngan tenainga sipsip ngan patutuinga donki toa oa aea ul mao, manta akor igagal. Be manta akado tenainga ede pade ngan patutuinga lemi gergeu lautabtabe arangaranga ad ul.

"Irangrang ngan bagemi sapae anam pagau mao. Manta anam toman ngan lemi tenainga.

²¹ ††††Irangrang ngan ado lima ga ede, gimi ga akado lemi naurata. Be ngan ado lima ga rua aea, manta aearagimi. Goibe, ado lima ga rua aea ne iuotot ngan lemi taiko earumnga annga aea ga iuotot ngan lemi taiko badanga annga imatua aea, be irangrang ngan gimi akado naurata ngan ado toa oa mao. Manta aearagimi.

²² †††††Aoadode gid Ado Earaiinga aea †††† ta akado eaneannga kapei ede pade ngan tenainga lemi wit isaoa imatua ga imuga. Be ngan taiko annga aea laoe toa ababada gid annga imatua dadangai ga inam, manta akado eaneannga kapei ede pade ngan Matami Nanan lemi Madonga Palatai ††. ²³ Be patol ngan rai ga rai, manta gimi arangaranga toa ngada ne anam pa-

‡ 34.17 IM 20.4, Wkp 19.4, Lo 5.8, 27.15 †† 34.18 IM 12.14-20, Wkp 23.6-8, Nam 28.16-25 ††† Gid Israel led taiko Abipeine lalaede mambe gita leda taiko Mas mao Epril. †††† 34.19 IM 13.2 †††† 34.20 IM 13.13 § 34.21 IM 20.9-10, 23.12, 31.15, 35.2, Wkp 23.3, Lo 5.13-14 ††† 34.22 Wkp 23.15-21, 39-43, Nam 28.26-31 †††† Gid Iuda tiuade Ado Earaiinga aea lima ga rua muriai ngan Pasova ta tikado eaneannga toa oa ngan titenai led wit isaoa imatua ga imuga ga ila pan Deo. Eaneannga toa ne ieda ngan posanga Grik eine Pentekos. §† Eaneannga ngan Matad Nanan led Madonga Palatai iuotot rai ga rai ngan taiko Septemba mao Oktoba.

gau ta asoa gau edag. Gau *MARON* Deo togimi Israel, danga toa ngada ne ienono gau bagegeai. ²⁴ Be gid alu toa labone timamado ngan tano togimi, gau ga nasere gid ga tila aluai ngan gimi. Be gau ga nasarung ami tano aea but ta ila kapei. Be patol ngan rai ga rai, oangga atnan lemi tuanga ta anam aluplup pagau *MARON* Deo togimi, irangrang ngan ami isat eta ikado ele pespes ngan badanga ami tano mao.

²⁵ †“Irangrang ngan atenai lemi masilau eta ga inam pagau toman ngan annga aea yis mao. Be irangrang ngan adol annga Pasova aea eta ga idio gaisala mao.

²⁶ ††“Lemi annga kemikemi imatua ga imuga, manta abada ga inam pagau *MARON* Deo togimi ta atenai toa leg palatai.

“Irangrang ngan anono meme daenga pau eta ngan ulu toman ngan itna itud isul mao.”

²⁷ Idio ta *MARON* ikeo pan Moses pade bedane, “Posanga toa aoag inasi ngan pago ne, manta bode ga idae ngan laulau ede, ngansa ngan gid apu toa ne, narau posanga toman ngan gimi Israel ta loloda keledede.”

²⁸ Io, Moses idio imamado toman ngan *MARON* irangrang ngan aea ado ga bong sangaul pange. Be ngan gid ado toa oa, ianean annga mao ga iunun eau mao pade. Be Deo ibode posanga toa irau toman ngan gid Israel ga idae ngan pat toa rua oa. Posanga toa oa eine gid apu kapepei sangaul ton Deo.

Moses imata mil ga mil tau

²⁹ †Ngan ado toaiua Moses isorir ngan lusi Sainai ga isulug, ei ikikisi pat rua apu aea ga isulug. Be iuatai mao mambe imata mil ga mil tau. Imata ikado toa be daoa ngansa iposaposa toman ngan Deo. ³⁰ Be Aron ga gid panua Israel tigera Moses imata mil ga mil tau, ta timataud ngan langa boloma pan. ³¹ Be Moses ibaba ga ila pagid, tota Aron ga gid madidnga toa ngada oa tila boloma pan pade, ta Moses iposaposa pagid.

³² Idio ta gid Israel toa ngada oa tila boloma pan, ta iposa pagid ngan apu toa ngada oa *MARON* ibada ga ila pan ngan lusi Sainai.

³³ Moses iposa pagid ga kus, ta ipamumul imata ngan malo kakauede. ³⁴ Be somisomi oangga Moses idudunga *MARON* ele palatai ngan posanga toman ngan ei, itil malo kakauede toa oa ga irangrang ngan iuot mulian pade. Ta oangga Moses iuot ga ila ta ikeo pagid Israel ngan saoa posanga ei ikeo pan ngan, ³⁵ eine tigera imata mil ga mil tau. Tota somisomi Moses ibada malo kakauede toa oa ta ipamumul ngan imata ga irangrang ngan ila iposa toman ngan ei pade.

Apu ngan Ado Earaiinga aea

35 Idio ta Moses ibaba gid panua Israel toa ngada oa ta tinam tiluplup pan, ta ikeo pagid, “*MARON* ikeo ga gimi manta anasi gid apu ga bedane: ² †Irangrang ngan ado lima ga ede, gimi ga akado lemi nau-

† 34.25 IM 12.10 †† 34.26 Lo 24.21, 26.2 ‡ 34.29 2Ko 3.7-16 †† 35.2 IM 20.8-11, 23.12, 31.15, 34.21, Wkp 23.3, Lo 5.12-14

rata, be *MARON* idol ul ngan ado lima ga rua aea, ta ikeo ga eine Ado Earaiinga aea ei ton. Manta aearagimi ngan ado toaiua. Oangga sai ikado naurata ngan Ado Earaiinga aea, manta arau ei ga imate. ³ Be ngan Ado Earaiinga aea, irangrang ngan gimi apaisi dinga lemi lumaeai mao pade.”

Moses ikeo ga tibada danga sisid kemikemi ngan kadonga Deo ele palata

(Ibada Mulian 25.1-9)

⁴ Idio ta Moses ikeo pagid panua Israel toa ngada oa bedane, “*MARON* iposa matua pagita ga bedane: ⁵ Ikeo ga kemi ngan gimi abada lemi danga sisid etangada ga ila pan. Panua keledede keledede toa tikim badanga led danga etangada ga ila pan *MARON*, kemi ngan titenai gid danga sisid ga bedane: gol, ga silva, ga bras, ⁶ ga sipsip ilaun toa tisama ngan pulo singsingia ga singsingia tede ga bil, ga gid malo kemikemi, ga malo tikado ngan meme ilaun, ⁷ ga sipsip arangaranga tinid kukul toa tisama ngan pulo singsingia, ga rui tinid kukul, ga abei akas ikatinge etangada. ⁸ Ga pade, kemi ngan tibada bude lam aea ga danga iuad kemikemi ngan bulnga toman ngan bude samanga aea toa iman kilala ngan gid danga sisid ton Deo. Ga pade, kemi ngan tibada danga iuad kemikemi ngan bulnga toman ngan nabene ngan kadonga basu iuad kemi. ⁹ Ga pade, kemi ngan tibada pat oniks ga pat imata ede ga ede toa aea olnga kapei tau, ta muriai tipatoi gid ga tidae ngan madidnga kapei tenainga aea irabu aea malo, ga tipatoi etangada pade ga idae ngan igogo aea malo kakauede.”

Moses ikeo pagid Israel ngan kadonga Deo ele palata aea danga sisid

(Ibada Mulian 39.32-43)

¹⁰ Moses ikeo pade bedane, “Oangga sapadua timamado rabu ngan gimi be led oatainga kapei ngan naurata imata ede ga ede, manta tinam ta tikado danga toa ngada ne *MARON* iposa ngan ga bedane: ¹¹ Deo ele palata toman ngan aea malo, ga aea lingau, ga didnga ituatua, ga palata aea lapinga, ga gid kadanga toman ngan ad kadanga ipu, ¹² ga korol apu aea toman ngan aea sig, ga korol ipao toa sing ipatarui Deo ilolo ngan, ga malo kapei toa ipoga palata ilolo ga iman rua. ¹³ Ga pade, manta tikado bret tenainga aea toman ngan aea popou, ga popou aea sig, ga danga padengada ngan dolnga bret tenainga aea ga ienono Deo imatai, ¹⁴ ga lam iae toman ngan aea lam, ga aea danga sisid padengada iman palata ilolo aea taranga, ga lam aea bude, ¹⁵ ga popou nabene aea toman ngan aea sig, ga bude iman kilala ngan danga sisid ton Deo, ga nabene ikado basu iuad kemi, ga malo kapei iman palata iaoa aea pakalanga, ¹⁶ ga popou tenainga aea toman ngan aea kakari bras, ga popou aea sig, ga aea danga sisid padengada, ga tabla bras iman eau aea toman ngan aea popou, ¹⁷ ga gid malo silasila aea toman ngan ad kadanga ga gid kadanga ipu, ga malo kapei ipakala silasila iaoa, ¹⁸ ga gid oaro palata aea ga silasila aea,

ga gid kisinga gereirei bras toa tigin ga idudunga tanoeai ngan kisinga gid oaro toa oa, ¹⁹ ga gid so-gonga tutui tenainga aea ton Aron ga ele gergeu arangaranga ngan kadonga led naurata tenainga aea Deo ele palata iloleai ngan tibur toa aea ul kapei tede.”

Gid panua tibada danga sisid ila pan Deo ta iman ele palata aea

²⁰ Gid panua Israel toa ngada oa titnan Moses ga tila. ²¹ Be Moses ele posanga ipul gid panua busa lolod, ta gid kelede kelede toa tikim badanga led danga edengada ga ila pan *MARON*, tota tibada led danga sisid ga iman led tenainga ga ila pan. Led danga sisid toa oa, ila ngan kadonga Deo ele palata, ga ngan luanga ele palata aea naurata, ga ngan kadonga sogonga togid panua tenainga ad. ²² Be gid panua kelede kelede arangaranga ga taine toa tikim badanga led danga sisid edengada ga ila pan, tota tibada led sogonga gol imata ede ga ede ga bedane: danga gol gereirei tikapin ga idae ngan led pononga, ga tangad aea pato gol, ga baged igonga aea pato gol, ga gid sogonga gol padengada. Sogonga gol toa ngada oa, tisoa ngan baged ga idae ta tipatamblebole *MARON* imatai, ta iman led tenainga ga ila pan. ²³ Be panua padengada tibada led oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil toa tikado ngan sipsip ilaun, ga meme ilaun, ga malo kemikemi, ga sipsip arangaranga tinid kukul toa tisama ngan pulo singsingia, ga rui tinid kukul. ²⁴ Be panua padengada tibada led silva ga bras iman led tenainga ga ila pan *MARON*. Be panua padengada tibada led abei akas ikatinge edengada ngan kadonga Deo ele palata aea danga sisid.

²⁵ Be gid taine edengada led oatainga kapei ngan loinga oaro salumu aea. Gid tibada led oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil, ga led malo kemikemi. ²⁶ Be taine padengada tikim badanga led danga sisid ga inam. Gid led oatainga kapei ngan kadonga oaro salumu aea ngan meme ilaun ta tibada ga inam. ²⁷ Be gid madidnga tibada led pat oniks ga gid pat padengada toa aea olnga kapei ga inam ngan patoinga ga idae ngan madidnga kapei tenainga aea irabu aea malo ga igogo aea malo kakauede. ²⁸ Ga pade, tibada danga imata ede ga ede iuad kemikemi, ga bude oliv aea iman lam aea, ga bude iman kilala ngan danga sisid ton Deo, ga bude ngan bulnga toman ngan nabene ngan kadonga basu iuad kemi. ²⁹ Tota gid Israel busa toa tikim badanga led danga sisid ga iman *MARON* ele, tibada led danga toa oa ga ila ngan kadonga naurata toa ngada oa mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan.

Deo isio gid panua ngan kadonga naurata (Ibada Mulian 31.1-11)

³⁰ Idio ta Moses ikeo pagid Israel bedane, “Ega, *MARON* isio eaba ede ieda Besalel. Ei Uri inat ga Ur itub ngan lum pan Iuda. ³¹ Be Deo idol Itautau Tutui ga idio pan eaba toa oa ta ikado ga ele oatainga kapei ga ilolo iuatai ngan kadonga naurata imata ede ga ede. ³² Ta ei

ga irangrang ngan ikado mosi ngan gol ga silva ga bras. ³³ Be ele oatainga kapei ngan ketnga gid pat toa aea olnga kapei toman ngan ipu ad kisinga gol. Ga ele oatainga kapei ngan sapnga gid abei pade. Ta ei ga irangrang ngan ikado naurata mosi aea imata ede ga ede. ³⁴ Ga pade, Deo ibada oatainga kapei pan Ooliap toa Aisamak inat, ngan lum pan Dan. Ta ikado ga gisirua lolod ikim ngan paoatainga panua padengada naurata ad. ³⁵ Be ei ibada oatainga pagid ngan kadonga naurata imata ede ga ede ga bedane: Tirangrang ngan tiketket pat mil ga mil, ga tirangrang ngan tikado mosi imata ede ga ede, ga tirangrang ngan oaoinga malo kemikemi ga tisaisai sogonga kemikemi ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Be tirangrang ngan tikado mosi imata ede ga ede.

36 “*MARON* ibada oatainga kapei toa bedaoa pan Besalel ga Ooliap toman ngan panua naurata ad padengada, ta led oatainga kapei. Ta gid ga tirangrang ngan tikado Deo ele palata toa aea ul ienono ngan oa toman ngan aea danga sisid toa ngada oa, mambe *MARON* ikeo ngan.”

Gid panua tibada danga sisid busa tau

² Idio ta Moses ibaba Besalel, ga Ooliap, ga panua padengada toa *MARON* ibada oatainga kemi pagid, ga panua padengada toa tikim tau naurata, ta gid toa ngada oa tila pan Moses, ta ikeo pagid ngan kadonga naurata. ³ Tota Moses ibada danga sisid toa ngada oa gid Israel tipaluplup ngan kadonga naurata tenainga aea toa oa, ta idol ga idae gid panua naurata ad bagedeai. Be gaisala ngan ado ga ado, gid panua tibabada led danga sisid ga iman led tenainga ga ila pan Deo. Be tikaput ngan danga sisid aea badanga mao. ⁴ Tota gid panua naurata ad tigera danga sisid toa ngada oa, ta titnan led naurata ga idio, ⁵ ta tila tikeo pan Moses bedane, “Gid panua tibada danga sisid busa tau, ta imata karanga ngan naurata toa *MARON* ikeo pagita ngan. Be danga sisid busa ga idio sapaeen.”

⁶ Idio ta Moses ikado posanga matua ga ila pagid panua saupuiai ga bedane, “Irangrang ngan eaba eta pade ibada ele danga eta ngan kadonga palata toa ne mao.” Tota tikaput ngan badanga danga sisid pade ga inam, ⁷ ngansa danga sisid toa tipaluplup oa, iuot busa tau ga imata karanga ngan kadonga naurata toa ngada oa. Be tigera mambe danga sisid ilia ga idio sapaeen.

Tikado Deo ele palata (Ibada Mulian 26.1-37)

⁸ Idio ta gid panua naurata ad toa led oatainga kapei tikado Deo ele palata ngan malo kemikemi sangaul. Be tipasogo gid malo toa oa ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Be eaba ede mosi aea isaisai gid kerubim anunud ga idae ngan gid malo toa oa. ⁹ Gid malo toa ngada oa tiuot lalaede. Ad mamarae iuot leoa lima leoa rua. Be ad babanga iuot leoa ede. ¹⁰ Eaba ede mosi aea isaisai malo lima ga tila tilu-

plup ta ila mamarae. Be ikado toa bedaoa pade ngan gid malo lima pade. ¹¹ Be ibada malo ilialia bil ta isaisai gid koea, ta iman malo kapepei toa rua oa ad saunnga, ta tila tiluplup. Isaisai gid koea toa oa ga tidae ngan malo kapepei toa rua oa ngan matad iadag kelede. ¹² Isaisai koea sangalima ngan malo kapei imata ede, be isaisai koea sangalima pade ngan malo kapei ede pade imata iadag. ¹³ Ga pade, ikado lingau gol sangalima ta iman malo kapepei toa rua oa ad saunnga, ta ila iuot mambe malo kapitnami kelede.

¹⁴ Ga pade, ikado malo sangaul igegea ede ngan meme ilaun ta iman Deo ele palata aea robinga. ¹⁵ Gid malo toa sangaul igegea ede oa tiuot lalaede mon. Ad mamarae iuot leoa lima leoa rua aea mana. Be ad babanga iuot leoa ede. ¹⁶ Isaisai malo lima ga tila tiluplup ta iuot mambe malo mamarae kelede. Be isaisai gid malo toa lima ga ede ienono maitne, ta tila tiluplup pade toa bedaoa, ta tiuot mambe malo mamarae ede pade, be ikatinge lima ga ede. ¹⁷ Ga pade, isaisai malo aea koea sangalima ngan malo kapepei toa rua oa matad. ¹⁸ Ga pade, ikado lingau bras sangalima ta isaun ngan gid koea, ta iman malo kapepei toa rua oa ad paluplupnga. Toa bedaoa ta iuot mambe malo kapitnami kelede. ¹⁹ Be ikado danga rua pade ngan robinga Deo ele palata. Robinga ede, ikado ngan sip-sip arangaranga tinid kukul toa tisama ngan pulo singsingia. Be gadae ngan robinga toa oa, ikado robinga ede pade ngan rui tinid kukul.

²⁰ Ga pade, ikado palata aea kadanga arangaranga ngan abei akas, be rabu ngan gid kadanga arangaranga ruangada, ipatoto gid tabalanga, ta ikado ga gid kadanga arangaranga ruangada tiuot mambe pagirigiri. Toa bedaoa ta gid kadanga arangaranga ruangada toman ngan ad tabalanga timan didnga ituatua ikatinge kelede kelede. ²¹ Kadanga arangaranga kelede kelede ad mamarae iuot leoa rua aea mana. Be gid tabalanga rabu ngan gid kadanga arangaranga kelede kelede ad mamarae iluai baidai. ²² Be isap kadanga arangaranga toa ngada oa matad ila mamarae tede, ngan tila tidudunga ngan gid kadanga ipu silva ad baba ta timadid ngan. ²³ Be ngan palata ikarkare pan saut, ikado didnga ituatua ikatinge sangaul rua toa bedaoa. ²⁴ Ga pade, ikado kadanga ipu silva sangaul pange ta timan gid didnga ituatua ad pagunnga. Be ngan gid didnga ituatua ikatinge kelede kelede, idol kadanga ipu silva ruangada. ²⁵ Ikado lalaede toa bedaoa pade ngan palata ikarkare iadag pan not. ²⁷ Be ngan palata imur aea talele, ikado didnga ituatua ikatinge lima ga ede toa bedaoa. ²⁸ Ga pade, ikado didnga ituatua ikatinge rua pade, ngan paluplupnga palata ikarkare ga aea talele toa palata imuriai oa, ta tila tung ngan palata igal. ²⁹ Ngan palata imur igal toa rua oa, isaun gid didnga ituatua ikatinge toa oa ngan gid koea ga lingau, pan ipu ga ila gadae. Isaun palata imur igal toa rua oa bedaoa. ³⁰ Toa bedaoa ta palata imur aea talele ituatua ikatinge tiuot lima ga tol toman ngan ad kadanga ipu silva sangaul ede igegea lima ga ede. Gadio ngan gid

didnga ituatua ikatinge kelede kelede, idol kadanga ipu silva ruangada.

³¹ Ga pade, ibada abei akas ta ikado palata aea lapinga tol, ede gadae, ede rabu, ga ede pade gadio. Ikado gid lapinga toa oa ta tidae ngan palata ikarkare toa rua oa ga aea talele pan imur. Be iket gid lapinga gadae aea ga gadio aea, ga idio rabu ga iman rua.

³³ Be ikado lapinga rabu aea ngan abei mamarae kelede, ta inasi palata aea mamarae ngan palata isal toa tol oa. ³⁴ Be imol gid didnga ituatua toa ngada oa ngan gol ikatinge babanga. Be ngan gid didnga ituatua ikatinge kelede kelede pan gaot, ikado gid koea gol iman gid lapinga ad sabunnga. Be imol gid lapinga pade ngan gol ikatinge babanga.

³⁵ Ga pade, ikado malo kemi ede ta ipakantutu palata iloleai, ta ipoga palata ilolo ga iman rua. Ipasogo malo toa oa ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Be eaba ede mosi aea isaisai gid kerubim anunud ga idae ngan. ³⁶ Ga kus ta ibada abei akas ta ikado malo toa oa aea kadanga mamarae pange. Imol kadanga toa pange oa ngan gol ikatinge babanga, ga kus ta ipagun gid ga timadid ngan ad kadanga ipu silva. Ga kus ta ipatoi gid lingau gol ga tidae ngan gid kadanga toa oa, ta malo kapei idae itututu ngan. ³⁷ Be ikado malo kemi ede pade ta iman Deo ele palata iaoa aea pakalanga. Be ipasogo malo toa oa ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Be eaba ede mosi aea isaisai gid sogonga kemikemi ga idae ngan. ³⁸ Be ikado malo toa oa aea kadanga lima, ta ipatoi gid lingau ga tidae ngan, ta iman malo kapei toa oa aea tutunga. Ga kus ta ibada gol ikatinge babanga ta imol ngan gid kadanga laborad ga gid tabalanga. Be ikado gid kadanga toa lima oa toman ngan ad ipu bras.

Tikado korol iman kilala ngan posanga toa Deo irau toman ngan gid

(Ibada Mulian 25.10-22)

37 Besalel ikado korol ede ngan abei akas, aea mamarae iluai kepeda iadag, be aea babanga iluai baidai, be aea gadae iluai baidai pade. ² Ibada gol kemikemi ta inono ngan dinga ga ila maraka, ta isile aea sakirkir toa ngada oa. Ga kus ta ibada gol toa oa ikatinge babanga, ta ipatoi ga idae ngan korol ilolo ga iluga ngan itin gaot pade. Ga pade, ipatoi gol idanga ede mamarae ta iman korol aea lapinga ga ibalil ngan. ³ Ga pade, ikado korol aea koea gol pange ta ipatoi gid ga tidae ngan korol iae gereirei pange. Ipatoi koea rua ngan korol imata iadag, ga rua pade ngan korol imata iadag. ⁴ Ga kus ta ibada abei akas mamarae rua ta iualiuue gid kemi ta timan sig. Ta imol sig toa rua oa ngan gol ikatinge babanga. ⁵ Ga kus ta isabun sig toa rua oa ga tidudunga ngan gid koea korol aea. Isabun sig ede iadag, ga sig ede pade iadag, ta iman korol aea bisinga.

⁶ Be ikado korol ipao ngan gol kemikemi, aea mamarae iluai kepeda iadag, be aea babanga iluai baidai. Korol ipao toa oa, eine tibur toa sing isamum panua

led kadonga sasat, ta Deo ilolo itarui mulian ngan gid. ⁷ Ibada gol ikatinge kelede ta itut ngan pat patotonga aea ta ikado korol ipao toman ngan aea kerubim rua, ede iadag, ede pade iadag. ⁸ Ede ngan gid kerubim toa oa, ikado ngan korol ipao imata ngan bageda oatai, be ikado ede pade ngan bageda angas. Ikado korol ipao toman ngan kerubim toa rua oa ngan gol ikatinge kelede. ⁹ Ikado kerubim toa rua oa ga tidio ngan tibur toa Deo isamum kadonga sasat ngan, be matad inono ngan gid. Be gisirua bagbaged iualai ga idae ta tirobi korol ipao.

Tikado popou ngan dolnga bret tenainga aea (Ibada Mulian 25.23-30)

¹⁰ Ga kus ta ikado popou ede ngan abei akas, aea mamarae iluai gogodai, be aea babanga iluai bageda aea makoreai, be aea gadae iluai baidai. ¹¹ Ga kus ta iluga popou toa oa ngan gol kemikemi ikatinge babanga. Be ipatoi gol idanga ede mamarae ga iman popou aea lapinga ga ibalil ngan. ¹² Be ipatoi gol ikatinge babanga ede ta imadid ngan popou ipao mambe ala ta ibalil ngan popou ipao imata. Gol ikatinge toa oa aea gadae iluai mambe bageda ilolo aea babanga. Ga pade, ipatoi lapinga gol ede pade ga idae tatan ngan gol ikatinge toa oa ga ibalil ngan. ¹³ Ga pade, ikado popou aea koea gol pange ta ipatoi gid ga tidae ngan popou ipao aea gol ikatinge babanga ta inasi popou iae toa pange oa. Ta gid koea toa oa tikikisi sig rua ta timan popou aea bisinga. ¹⁵ Ikado sig toa rua oa ngan abei akas ta imol gid ngan gol ikatinge babanga. ¹⁶ Ga pade, ikado gid tabla gereirei ga lalate ga eaupat ga loba ngan gol kemikemi. Gid danga sisid toa oa iman tenainga oain aea toknga.

Tikado lam iae (Ibada Mulian 25.31-40)

¹⁷ Ga kus ta ibada gol kemikemi ta ikado ga iman lam iae, ngan dolnga gid lam ga idae ngan. Itut gol ngan pat patotonga aea ta ikado lam iae ipu ga ilua ga ibogaboga iman lam imul aea dolnga. Be ikado gid lam mulid ngan gol ta matad mambe koko ipur. Be lam iae aea danga toa ngada oa, ikado ngan gol ikatinge kelede. ¹⁸ Be ikado lam iae ilua toman ngan ibogaboga lima ga ede, tol iadag ga tol iadag. ¹⁹ Ngan gid lam iae iboga kelede kelede, ikado aea sogonga imata lalaede mambe abei salke ipur tol toman ngan ilaun gereirei. ²⁰ Be ipasogo lam iae ilua pade toa bedaoa ga imata lalaede mambe abei salke ipur pange toman ngan ilaun gereirei. ²¹ Be gadio ngan lam iae ilua ikasanga toa tol oa, ipasogo ngan gol ga imata mambe abei salke ilaun gereirei. ²² Ibada gol ikatinge kelede ta itut ngan pat patotonga aea ngan kadonga lam iae toman ngan aea danga sisid toa ngada oa.

²³ Ikado toa bedaoa ga kus ta ikado aea lam lima ga rua. Be ikado gid danga mambe kaida gol iman lam aea wik imata aea ketketnga. Ga pade, ikado lam aea lalate gol. ²⁴ Gol toa ngada oa ngan lam iae ga aea

danga sisid, aea kulupu iuot mambe kilo sangaul tol igegea pange.

Tikado popou nabene aea (Ibada Mulian 30.1-5)

²⁵ Ga kus ta ibada abei akas ta ikado popou tenainga aea ede pade, iman nabene aea nononga. Popou toa oa aea mamarae ga aea babanga iuot lalaede ga iluai bageda aea makoreai. Be aea gadae iluai gogodai. Be ngan popou ipao igal toa pange oa, isap gid danga imata mambe bulmakao aea pelenga. Ikado popou ipao toman ngan aea pelenga ngan abei akas ikatinge kelede. ²⁶ Ga kus ta ibada gol kemikemi ikatinge babanga, ta iluga ngan popou isal toa pange oa, ga ipao, ga aea pelenga. Be ipatoi gol idanga ede mamarae ga iman popou aea lapinga ga ibalil ngan. ²⁷ Be gadio ngan lapinga toa oa, ipatoi koea gol rua, ede ngan isal iadag, be ede pade ngan isal iadag, ta iman sig ad sabunnga ngan popou aea bisinga. ²⁸ Be ibada abei akas, ta ikado sig rua, ga kus ta imol gid ngan gol ikatinge babanga.

Tikado bude ga nabene (Ibada Mulian 30.22-38)

²⁹ †Be ikeo pan eaba ede toa ele oatainga kapei ngan kadonga danga sisid iuad kemi, ta ikado bude kemi ede. Bude toa oa aea ul, ta iman kilala ngan gid danga sisid ton Deo. Ga pade, ikado nabene ngan kadonga basu iuad kemi.

Tikado popou ngan nononga gid masilau tenainga aea (Ibada Mulian 27.1-8)

38 Ga kus ta ibada abei akas ta ikado popou tenainga aea ngan. Aea gadae iluai bageda aea makor iadag, be aea mamarae ga aea babanga iuot lalaede ga iluai leoa ede ga ilia iluai bageda aea makoreai. ² Be gadae ngan popou igal toa pange oa, isap danga pange imata mambe bulmakao aea pelenga. Be isap popou igal toa pange oa toman ngan aea pelenga ngan abei akas ikatinge kelede. Be iluga popou tenainga aea isal toa ngada oa toman ngan aea pelenga ngan gid bras ikatinge babanga. ³ Ga pade, ikado gid tabla iman dinga itae aea tadonga, ga dinga itae aea doidoinga, ga gid loba ngan dolnga masilau ising ngan, ga gid duduinga iman masilau imedamede aea galnga, ga gid lalate iman dinga aea badanga. Danga toa ngada oa ikado ngan bras kekelen. ⁴ Ga pade, ikado popou toa oa aea kakari bras iman dinga aea. Be ngan popou iae toa pange oa, ipatoi bras idanga ede ga idae iae irabuiai, ta iman kakari bras aea kisinga. ⁵ Be ikado gid koea bras pade ta ipatoi gid koea toa oa ga tidae ngan kakari bras igal toa pange oa. Gid koea toa oa iman sig ad sabunnga ngan bisinga kakari bras. ⁶ Ga kus ta ibada abei akas, ta ikado sig rua ta imol gid ngan bras ikatinge babanga. ⁷ Sig toa rua oa iman popou aea bisinga. Isabun gid ngan popou aea koea

toa pange oa, sig ede iadag, ga sig ede pade iadag. Be idid popou toa oa ngan abei ikatinge kemikemi, be itnan iaoa gadio ga gadae ga idio ibangabanga.

Tikado tabla eau aea ngan sigiringa baged ga aed
(Ibada Mulian 30.18)

⁸ Be ngan palata luplupnga aea toman ngan Deo, gid taine edengada tikakado naurata boloma palata iaoai. Gid led bras idanga edengada iman matad aea tlonga. Be tibada bras toa oa ga ila pan eaba naurata aea, ta ikado tabla eau aea toman ngan aea popou ngan bras toa oa, ta iman panua tenainga ad baged ga aed aea sigiringa.

Titado silasila ga ibalil ngan Deo ele palata
(Ibada Mulian 27.9-19)

⁹ Ga kus ta ibada malo kemikemi ta tisilasila ga ibalil ngan Deo ele palata. Be silasila toa oa ikarkare pan saut, aea mamarae iuot sangaul rua leoa lima. ¹⁰ Be tikado silasila ikarkare toa oa toman ngan aea kadanga sangaul rua. Be tikado gid kadanga ipu bras sangaul rua pade iman gid kadanga ad pagunnga. Be ngan gid kadanga kelede kelede, tikado gid lingau silva ga tabalanga silva pade. ¹¹ Be silasila toa oa ikarkare pan not iuot lalaede mambe iadag aea pade. Aea mamarae iuot sangaul rua leoa lima. Be tikado aea kadanga sangaul rua toman ngan ad kadanga ipu bras sangaul rua pade iman gid kadanga ad pagunnga. Be ngan silasila aea kadanga kelede kelede, tikado gid lingau silva ga tabalanga silva pade.

¹² Be silasila toa palata imuriai oa, aea mamarae iuot sangaul ede leoa rua aea mana. Be tikado silasila toa oa aea kadanga sangaul toman ngan ad kadanga ipu bras sangaul pade iman gid kadanga ad pagunnga. Be tikado aea malo lalaede toa bedaoa pade. Be ngan silasila aea kadanga kelede kelede, tikado gid lingau silva ga tabalanga silva pade. ¹³ Be silasila iaoa, toa ado ele parangai, aea mamarae iuot sangaul ede leoa rua aea mana. ¹⁴ Be ngan silasila iaoa isal iadag ga iadag, tipakantutu malo rua, ede iadag, ede pade iadag, ad mamarae iuot leoa tol ga ilia iluai bageda aea makor iadag. Tikado silasila iaoa isal toa rua oa toman ngan kadanga lima ga ede, tol iadag, ga tol pade iadag, toman ngan ad kadanga ipu bras. ¹⁶ Be tibada malo kemikemi kekelen ngan kadonga silasila toa oa. ¹⁷ Be tibada bras ngan kadonga silasila aea kadanga ipu toa ngada oa. Be tibada silva ngan kadonga gid kadanga kelede kelede ad lingau ga tabalanga. Be timol gid kadanga laborad ngan silva ikatinge babanga pade. Toa bedaoa ta gid kadanga ad tabalanga toa ngada oa, eiuva silva kekelen.

¹⁸ Be tikado silasila iaoa aea malo kemi ede. Aea mamarae iuot leoa lima. Be aea gadae iuot leoa ede ga ilia iluai bageda aea makoreai, lalaede mambe silasila aea malo padengada. Be eaba mosi aea ipasogo malo toa oa ngan gid oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. ¹⁹ Be tikado silasila iaoa aea malo toa oa toman ngan aea kadanga pange ga kadanga

ipu bras pange pade. Be tibada silva ngan kadonga gid kadanga toa oa ad lingau ga tabalanga. Be timol gid kadanga laborad ngan silva ikatinge babanga pade. ²⁰ Be tibada bras ngan kadonga gid kisinga gereirei ngan kisinga gid oaro palata aea ga gid oaro silasila aea pade, ta muriai tigin gid ga tidudunga tanoelai.

Gid gol ga silva ga bras toa tikado ngan Deo ele palata

²¹ Ngan Deo ele palata toa pat rua apu aea ienono ngan, gid panua naurata ad tibada gol ga silva ga bras ta tikado ngan. Be Moses ikeo pagid Livai ta tiuade gol ga silva ga bras toa oa, ta tibode aea kulupu ga idae ngan laulau. Be Itamar, gergeu ton eaba tenainga aea Aron, imuga ngan oadenga danga sisid toa oa. ²² Be Besalel, Uri inat ga Ur itub ngan lum pan Iuda, ikado palata aea danga toa ngada oa mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan. ²³ Be Ooliap, Aisamak inat ngan lum pan Dan, ilualua Besalel. Be ei ele oatainga kapei ngan kadonga naurata imata ede ga ede mambe totoinga posanga ga idae ngan pat mil ga mil, ga ikakado mosi imata ede ga ede, ga isaisai sogonga kemikemi ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil ta tidae ngan gid malo kemikemi. ²⁴ Be gid gol toa ngada oa gid Israel titenai ngan kadonga Deo ele palata, tipatambolebole Deo imatai. Be tiuade gol toa oa aea kulupu iuot kilo buno lima buno pange, sangalima sangaul pange, igegea lima ga tol (998).

²⁵ †Gid arangaranga toa ad rai sangaul rua ga idae, tiuade dabad ga kus ta gid kelede kelede titado pat silva kelede ga ila ngan kadonga Deo ele palata. Be gid silva toa tipaluplup oa, tiuade aea kulupu iuot kilo bunoringring tol, buno pange sangaul tol (3,430). Gid arangaranga toa oa dabad iuot bunoringring buno lima, bunoringring buno ede, igegea bunoringring tol, buno lima sangalima (603,550). ²⁷ Be tibada silva toa oa idanga ede ngan kadonga palata aea kadanga ipu, ga palata ilolo aea malo aea kadanga ipu. Silva toa oa aea kulupu iuot kilo bunoringring tol, buno pange (3,400). Gid kadanga ipu kelede kelede aea kulupu iuot kilo sangaul tol igegea pange. ²⁸ Be silva toa idanga ede pade, eaba naurata aea ikado ngan gid kadanga ad lingau ga tabalanga, be imol ga idae ngan gid kadanga laborad pade. Be silva toa oa aea kulupu iuot kilo sangaul tol.

²⁹ Be gid bras toa ngada oa gid Israel titenai ngan kadonga Deo ele palata, tiuade aea kulupu iuot kilo bunoringring rua, buno pange, sangaul rua igegea lima (2,425). ³⁰ Bras toa oa, ei ikado ngan Deo ele palata iaoa aea kadanga ipu, ga iluga ngan popou tenainga aea, ga ikado ngan aea kakari bras, ga ikado ngan popou aea danga sisid toa ngada oa. ³¹ Be silasila aea kadanga ipu tikado ngan bras toa oa pade, ga tikado ngan silasila iaoa aea kadanga ipu, ga tikado ngan gid kisinga gereirei ngan kisinga gid oaro palata aea ga oaro silasila aea.

† 38.25-26 IM 30.11-16, Mt 17.24

Tikado sogonga togid panua tenainga ad

(Ibada Mulian 28.1-14)

39 Be tibada oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil ta tikado gid sogonga kemikemi togid panua tenainga ad. Deo ikeo ga somi-somi oangga gid panua tenainga ad tidudunga ga tila ngan tibur toa aea ul kapei tede, ngan kadonga ele naurata, manta tidol sogonga tenainga aea toa oa. Be tikado Aron aea sogonga tenainga aea ga iuot lalaede mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan.

² Eaba mosi aea ibada malo kemi ede ngan kadonga Aron irabu aea malo. Be ipasogo malo toa oa ngan gid oaro gol gereirei ga oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. ³ Ngan kadonga gid oaro gol toa oa, eaba mosi aea ibada pat patotonga aea ta itut gid gol ikatinge gereirei ta iket gid ga ila iuot mambe oaro gol gereirei. Ga kus ta iuaoi gid oaro gol toa oa toman ngan gid oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil, ta iman malo toa oa aea sogonga. ⁴ Be gadae ngan Aron irabu aea malo toa oa, tisaisai ikepe aea oaro rua, iman kaukaunga aea. ⁵ Ga pade, tibada oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil ta tikado irabu aea pus. Be tiuaoi gid oaro gol gereirei ga idae ngan pade. Ga kus ta tisaisai pus toa oa ga idae ngan irabu aea malo toa oa imata, ta ila iuot mambe malo kelede, mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan.

⁶ Ga pade, tibada pat oniks rua ta titotoi Iakop ele gergeu sangaul igegea rua edad ngan. Be tibada gol ta tikado pat toa rua oa ipu ad kisinga toman ngan ad sogonga kemikemi. ⁷ Ga kus ta tikaukau pat toa rua oa ga tidae ngan ikepe aea oaro rua toa mugaeai tikaukau ngan irabu aea malo. Ta pat toa rua oa iman kilala ngan gid lum sangaul igegea rua togid Israel, mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan.

Tikado eaba tenainga aea igogo aea malo kakauede

(Ibada Mulian 28.15-30)

⁸ Ga kus ta eaba mosi aea ikado eaba tenainga aea igogo aea malo kakauede. Ikado malo kakauede toa oa aea sogonga ga iuot lalaede mambe eaba tenainga aea irabu aea malo. Isaisai malo toa oa ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Be iuaoi gid oaro gol gereirei ga tidae ngan pade. ⁹ Ikado malo kakauede toa oa aea mamarae ga iluai bageda aea makoreai, be aea babanga iluai bageda aea ubereai. Ikop malo toa oa ga idio irabuiai, ta aea mamarae ga aea babanga imata lalaede, ta kopnga toa oa iman danga rua aea dolnga. ¹⁰ Ga kus ta tibada gid pat sangaul igegea rua toa aea olnga kapei tau. Be tipatoi gid ga tidae ngan ipu ad kisinga ngan malo kakauede toa oa pan gaot. Tilalo gid pat toa oa ngan iaoa pange. Ngan iaoa toa imuga oa, tilalo pat rubi singsingia, ga pat topas eangonga, ga pat beril singsingia tau. ¹¹ Be ngan pat iaoa ede pade, tilalo pat terkois birbirianga, ga pat sapaia bil, ga pat emeral birbirianga. ¹² Be ngan pat iaoa tol aea, tilalo pat iasint

singsingia tede, ga pat aget eangonga tede, ga pat ametis singsingia tau. ¹³ Be ngan pat iaoa pange aea, tilalo pat krisolait birbirianga, ga pat oniks marilungge, ga pat iaspa birbirianga. Be tipatoi gid pat kelede kelede ngan ipu ad kisinga gol. ¹⁴ Ngan gid pat toa sangaul igegea rua oa, titotoi Iakop ele gergeu arangaranga sangaul igegea rua edad. Gid panua toa ne timugamuga ngan gid lum sangaul igegea rua togid Israel.

¹⁵ Ga pade, tibada gol kemikemi ta tipilai oaro gol rua ta tiuot mambe kenga, ta iman eaba tenainga aea igogo aea malo kakauede aea kisinga. ¹⁶ Be tikado gid pat toa oa ipu ad kisinga gol rua ga aea koea gol rua, ta tisaisai gid koea ngan malo igal rua pan gadae.

¹⁷ Ga kus ta tisaun gid oaro gol rua ta tidudunga ngan gid koea toa rua oa. ¹⁸ Be tikaukau gid oaro gol matad iadag ga tidae ngan gid pat toa oa ipu ad kisinga gol rua. Ta tikaukau kisinga gol toa oa ngan ikepe aea oaro ta ikisi irabu aea malo. ¹⁹ Be tikado koea gol rua pade, ta tisaisai gid ga tidae muriai ngan igogo aea malo kakauede igal toa rua oa pan gadio, boloma ngan irabu aea malo. ²⁰ Be tikado koea gol rua pade, ta tipatoi gid ga tidae ngan ikepe aea oaro toa mugaeai tikaukau ngan irabu aea malo, boloma ngan irabu aea pus. ²¹ Ga kus ta tibada gid oaro salumu aea bil, ta tisaisai ga tidae ngan gid koea ngan igogo aea malo. Be tikaukau oaro matad iadag ga tidae ngan irabu aea malo, boloma ngan irabu aea pus. Toa bedaoa ta igogo aea malo irangrang ngan bir ga bir mao. Tikado toa bedaoa mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan.

Tikado sogonga padengada togid panua tenainga ad

(Ibada Mulian 28.31-43)

²² Ga kus ta eaba ede toa ele oatainga kapei ngan oaoinga malo ibada malo bil ta ikado eaba tenainga aea ele pononga mamarae ngan. ²³ Be ital pononga mamarae toa oa aea baba ngan ilabora idudunga ngan. Be isaisai baba toa oa toman ngan igagal aea malo ga iuot matoltol tede ta irangrang ngan itakai mao. ²⁴ Ga pade, tipasogo pononga mamarae toa oa iaoa aea les ngan oaro salumu aea singsingia ga singsingia tede ga bil. Be tikado sogonga toa oa ga imata mambe abei pomigranet itautau. ²⁵ Be tikado golo gereirei ngan gol kemikemi, ta tikaukau ga tidae ngan iaoa aea les pade, ta tipalapala gid golo toa oa toman ngan gid abei pomigranet itautau anunud. Be *MARON* iposa matua pan Moses ngan eaba tenainga aea manta idol pononga mamarae toa oa somisomi oangga ikakado ele naurata.

²⁷ Be eaba ede toa ele oatainga kapei ngan oaoinga malo ibada malo kemikemi ta ikado Aron ga ele gergeu arangaranga led siot. ²⁸ Be tibada malo kemikemi ta tikado Aron ilabora aea malo ga ele gergeu arangaranga laborad aea malo pade. Be tibatada malo kemikemi ta tikado led sainga pade. ²⁹ Be tibada malo kemikemi ta tikado Aron irabu aea pus. Be eaba ede mosi aea ibada oaro salumu aea singsingia

ga singsingia tede ga bil, ta isaisai sogonga ga idae ngan, mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan.

³⁰ Ga pade, tikado gol ikatinge kakauede iman kilala ngan aea ul, ta titotoi posanga ga idae ngan bedane: *MARON ELE UL IENONO NGAN*. ³¹ Be tibada oaro salumu aea ede bil ta tikaukau gol ikatinge toa oa ga idae ngan Aron ilabora aea malo, mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan.

Tipasala naurata toa ngada oa ga kus

(Ibada Mulian 35.10-19)

³² Toa bedaoa ta tipasala Deo ele palata aea naurata toa ngada oa ga kus. Ngan palata toa oa Deo iluplup toman ngan ele panua. Be gid Israel tikado naurata toa ngada oa tutui mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan. ³³ Ga kus ta tibada danga sisid toa ngada oa ga ila pan Moses. Tibada Deo ele palata toman ngan aea malo ga aea danga sisid ga bedane: aea lingau, ga gid didnga ituatua, ga palata aea lapinga, ga gid kadanga toman ngan ad kadanga ipu, ³⁴ ga aea robinga tikado ngan sipsip arangaranga tinid kukul toa tisama ngan pulo singsingia, ga aea robinga ede pade tikado ngan rui tinid kukul, ga malo kapei toa ipoga palata ilolo ga iman rua, ³⁵ ga korol apu aea toman ngan aea sig, ga korol ipao toa sing ipatarui Deo ilolo ngan, ³⁶ ga bret tenainga aea toman ngan aea popou ga aea danga sisid ngan dolnga bret tenainga aea ga ienono Deo imatai, ³⁷ ga lam iae gol toman ngan aea lam, ga aea danga sisid padengada, ga lam aea bude, ³⁸ ga popou gol iman tenainga nabene aea, ga bude iman kilala ngan danga sisid ton Deo, ga nabene ikado basu iuad kemi, ga malo kapei iman palata iaoa aea pakalanga, ³⁹ ga popou bras iman tenainga aea toman ngan aea kakari bras, ga popou bras aea sig, ga aea danga sisid padengada, ga tabla eau aea toman ngan aea popou, ⁴⁰ ga gid malo silasila aea toman ngan ad kadanga ga gid kadanga ipu, ga malo kapei ipakala silasila iaoa, ga silasila aea oaro toman ngan gid kisinga gereirei ngan kisinga gid oaro. Tota tibada Deo ele palata aea danga sisid toa ngada oa ga ila pan Moses. Ngan palata toa oa, Deo iluplup toman ngan ele panua. ⁴¹ Ga pade, tibada gid sogonga togid panua tenainga ad ga ila pan Moses ga bedane: Aron aea sogonga tutui tenainga aea, ga ele gergeu arangaranga ad sogonga kemikemi tenainga aea. Sogonga toa oa, eine ngan gid panua tenainga ad tidol ngan kadonga led naurata Deo ele palata iloleai, ngan tibur toa aea ul kapei tede.

⁴² Toa bedaoa ta gid Israel tipasala naurata toa ngada oa tutui mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan. ⁴³ Be Moses imata inasi danga toa ngada oa gid panua tikado, ta igera mambe tikado tutui mambe *MARON* ikeo pan ngan. Tota Moses ikado posanga kemi ngan pamatuanga gid.

Tipagun Deo ele palata ta tidol ele ul ngan

40 Idio ta *MARON* ikeo pan Moses, ² "Ngan rai toa ne aea taiko imuga, ngan taiko toa ne aea ado imuga, manta pagun leg palata, toa gitaingada talu-

plup ngan. ³ Be dol korol apu aea ga idudunga ngan leg palata, ga kus ta apakantutu malo kapei toa ipoga leg palata ilolo ga iman rua, ta dol korol apu aea ga idio muriai ngan. ⁴ Ga kus ta bada popou tenainga bret aea ga idudunga leg palatai, ta lalo aea danga sisid ga idae ngan. Ga kus ta bada lam iae ta dol aea lam ga tidae ngan. ⁵ Ga kus ta bada popou gol iman nabene aea, ta dol ga idudunga leg palata iloleai, ngan tibur toa aea ul kapei tede, iadag ngan korol apu aea. Ga kus ta apakantutu palata iaoa aea malo.

⁶ "Be gaot ngan leg palata iaoa, manta dol popou tenainga aea. ⁷ Be rabu ngan leg palata ga popou tenainga aea, manta dol tabla eau aea, ta tok eau ga idudunga ngan. ⁸ Ga kus ta atado silasila ga ibalil ngan leg palata, ta apakantutu silasila iaoa aea malo.

⁹ "Ga kus ta bada bude toa iman kilala ngan leg danga sisid, ta tok ga idae ngan leg palata ga danga toa ngada oa palata iloleai. Toa bedaoa ta eao dol leg ul ngan palata ga aea danga sisid ta iman gau leg. ¹⁰ Ga kus ta tok bude toa oa ga idae ngan popou tenainga aea toman ngan aea danga sisid naurata aea. Toa bedaoa ta eao dol leg ul ngan popou toman ngan aea danga sisid, ta gimi manta alolon ngan kapei tau. ¹¹ Ga kus ta tok bude toa oa ga idae ngan tabla eau aea toman ngan aea popou, ta dol leg ul ngan ta iman gau leg.

¹² "Ga kus ta bada Aron ga ele gergeu arangaranga ta tila timadid leg palata iaoai, ta paliliu gid ngan eau.

¹³ Ga kus ta pasogo Aron ngan aea sogonga tutui tenainga aea, ta tok bude ga idae ngan ei ngan dolnga leg ul ngan ei ngan kadonga leg naurata tenainga aea.

¹⁴ Ga kus ta bada ele gergeu arangaranga ta pasogo gid ngan led siot tenainga aea. ¹⁵ Ga kus ta tok bude ga idae ngan gid pade mambe tok ga idae ngan tamad. Toa bedaoa ta tirangrang ngan tikado leg naurata tenainga aea. Naurata tenainga aea toa eao dol gid ngan, eine gid kekelegid ga tikikisi, toman ngan led gergeu ga tibutibud ga ilalala ga ila." ¹⁶ Io, Moses ikado danga toa ngada oa mambe *MARON* ikeo pan ngan.

¹⁷ Rai ede muriai ngan gid Israel titnan Isip, ngan rai toa oa aea taiko imuga, ngan ado imuga ngan taiko toa oa, gid tipagun Deo ele palata. ¹⁸ Be Moses toman ngan panua naurata ad tipagun Deo ele palata ga bedane: Tidol gid kadanga ipu, ga kus ta tipaluplup gid didnga ituatua ikatinge, ta tidol aea lapinga ga tidae ngan, ga kus ta tisoa gid kadanga ta tipagun. ¹⁹ Ga kus ta tirobi palata ngan aea malo kapei, be tidol aea robinga rua pade ga idae gadae ngan, mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan.

²⁰ Ga kus ta Moses ibada pat rua apu aea ta idol ga idudunga koroleai. Be isabun aea sig ga tidudunga ngan aea koea. Ga kus ta idol korol ipao. Ngan korol ipao toa oa sing isamum panua led kadonga sasat, ta Deo ilolo itarui mulian ngan gid. ²¹ Ga kus ta idol korol apu aea toa oa ga idudunga palatai, ta ipakantutu palata ilolo aea malo kapei, ta ipoga palata ilolo ga

iman rua, ta ipamumul korol apu aea, mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan.

²² Ga kus ta Moses idol popou tenainga bret aea ga idudunga palata iloleai, ngan tibur toa aea ul kapei tede pan not. ²³ Ga kus ta idol bret tenainga aea ga idae ngan popou toa oa ta ienono *MARON* imatai, mambe ikeo pan Moses ngan.

²⁴ Ga kus ta idol lam iae ga idudunga palata iloleai pan saut, iadag ngan popou tenainga bret aea. ²⁵ Ga kus ta idol gid lam ga idae ngan iae ta ienono *MARON* imatai, mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan.

²⁶ Ga kus ta Moses idol popou gol iman nabene aea ga idudunga palata iloleai, ngan tibur toa aea ul kapei tede, boloma ngan malo kapei. ²⁷ Be gadae ngan popou toa oa, inono nabene ikado basu iuad kemi, mambe *MARON* ikeo pan ngan. ²⁸ Ga kus ta tipakantutu palata iaoa aea malo.

²⁹ Ga kus ta Moses idol popou tenainga aea ga idio gaot ngan palata iaoa, ta inono gid tenainga gadae ngan, ta dinga inono ga timomout ga kus. Be inono gid tenainga wit pade, mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan.

³⁰ Ga kus ta idol tabla eau aea rabu ngan palata ga popou tenainga aea ta itok eau ga idudunga ngan.

³¹ Ta Moses ga Aron ga Aron ele gergeu arangaranga tisigiri baged ga aed ngan. ³² Somisomi oangga

tidudunga Deo ele palatai, mao oangga tila boloma ngan popou tenainga aea, eine tisigiri baged ga aed, mambe *MARON* ikeo pan Moses ngan.

³³ Ga kus ta Moses toman ngan panua naurata ad titado silasila ga ibalil ngan palata ga popou tenainga aea. Ga kus ta tipakantutu silasila iaoa aea malo. Toa bedaoa ta Moses ipasala naurata toa ngada oa.

Deo ele taranga kapei iuon ngan ele palata

³⁴ †Naurata toa ngada oa kus, ta *MARON* ele laulau irobi ele palata, be ele taranga kapei idudunga palata iloleai ga iuon ngan. ³⁵ Ta Moses irangrang ngan idudunga palatai mao, ngansa *MARON* ele laulau isulug ngan ta irobi, be ele taranga kapei iuon iloleai.

³⁶ Somisomi oangga tigera laulau itnan palata ga idae, eine gid Israel tikaka gid ngan lalalanga. ³⁷ Be oangga tigera laulau toa oa itnan palata ga idae mao, eine tikisi madonga ga timamado ga irangrang ngan ado toa tigera laulau itnan palata ga idae. ³⁸ Toa bedaoa ta somisomi tigera *MARON* ele laulau toa oa imadid gadae ngan ele palata ado ga ado, be somisomi bong, tigera dinga ianean laulau iloleai. Ikakado toa bedaoa ngan gid Israel led lalalanga toa ngada oa.

---

† 40.34 1Kin 8.10-11, Ais 6.4, Ese 43.4-5, PM 15.8

Mateus

Iesus Kristus itubtub edad

(Lukas 3.23-38)

1 †Laulau ga eine iposa ngan Iesus Kristus aea titnga ngan itubtub. Iesus ei iaoa keledede pan Devit, ga Devit ei iaoa keledede pan Abraam.

² Abraam ei Aisak itama.

Aisak ei Iakop itama.

Iakop ei Iuda itama toman ngan itar kapeipei ga aea kakakau.

³ ††Iuda ei Peres ga Sera tamad. (Gisirua tnad ieda Tamar.)

Peres ei Esron itama.

Esron ei Ram itama.

⁴ Ram ei Aminadap itama.

Aminadap ei Nason itama.

Nason ei Salmon itama.

⁵ *Salmon ei Boas itama. (Boas itna ieda Raap.)

Boas ei Obet itama. (Obet itna ieda Rut.)

Obet ei Iesi itama.

⁶ ††Iesi ei maron kapei Devit itama.

Devit ei Solomon itama. (Be Solomon itna, mugaeai iadaoa Uria.)

⁷ Solomon ei Reoboam itama.

Reoboam ei Abia itama.

Abia ei Asa itama.

⁸ Asa ei Jeosapat itama.

Jeosapat ei Jeoram itama.

Jeoram ei Usia itama.

⁹ Usia ei Iotam itama.

Iotam ei Aas itama.

Aas ei Esekia itama.

¹⁰ Esekia ei Manase itama.

Manase ei Emon itama.

Emon ei Iosaia itama.

¹¹ ††Iosaia ei Jeoiakin ga itar kakakau tamad. Ngan taun toaiua, gid Babilon tinam tisere gid Israel ta titnan ad tano ga tila timado Babilon.

¹² ††Muriai ngan gid Babilon tisere gid Israel,

Jeoiakin ei Sealtiel itama.

Sealtiel ei Serubabel itama.

¹³ Serubabel ei Abiut itama.

Abiut ei Eliakim itama.

Eliakim ei Asor itama.

¹⁴ Asor ei Sadok itama.

Sadok ei Akim itama.

Akim ei Eliut itama.

¹⁵ Eliut ei Eleasar itama.

Eleasar ei Matan itama.

Matan ei Iakop itama.

¹⁶ Iakop ei Iosep itama. Iosep ei Maria iadaoa. Maria toaine ipopo Iesus toa taoato ei Kristus †††.

¹⁷ Tota gid iaoa keledede pan Abraam ga ila irangrang ngan Devit, eine tiuot sangaul ga igegea pange. Be gid iaoa keledede pan Devit ga ila irangrang ngan gid Babilon tisere Israel, eine tiuot sangaul ga igegea pange pade. Be gid iaoa keledede muriai ngan gid Babilon tisere Israel ga ila irangrang ngan Kristus, eine tiuot sangaul ga igegea pange pade.

Maria ipopo Iesus Kristus

(Lukas 2.1-7)

¹⁸ ††Iesus Kristus aea poponga iuot ga bedane: Itna Maria, tisio ei ngan oainga Iosep. Gisirua tilup maitne, be tigera Maria iapa. Eine ngansa ngan Itautau Tutui iura, Maria iapa. ¹⁹ Be iadaoa Iosep ei eaba tutui, ta itin ngan ipamaeamaea Maria panua busa matadeai mao. Tota iuangga itnan ei mumulnga.

²⁰ Iosep imata nanan kadonga toa ne maitne, be mole mao, anggelo ton Maron iuot pan ngan ianun ta ikeo bedane, "Iosep, eao iaoa keledede pan Devit, irangrang ngan lolom ede ga ede ngan badanga Maria ga iman adaoam mao. Ngansa gergeu toa iapa ngan oa, eine Itautau Tutui ibada pan. ²¹ †††Ei ga ipopo gergeu aranga, ta eao ga oato ieda Iesus †††, ngansa ei ga ibada ele panua mulian ngan led kadonga sasat."

²² Danga toa ngada ne iuot ta iparangrang Maron ele posanga mambe eaba ibada Deo iaoa mugaeai ikeo ngan ga bedane, ²³ †††Ega, taine ede ieno toman ngan eaba eta maitne, ei ga iapa. Ta ei ga ipopo gergeu aranga, ta gid ga tiuato ieda Emanuel." (Edaeda toa ne ipu bedane, "Deo imamado pagita.")

²⁴ Iosep ieno ga idae ta ila ikado mambe anggelo ton Maron irenren pan ngan. Iuai Maria toa, ²⁵ †††be gisirua

---

††† Posanga idil toaine Kristusipu ga bedane: eaba toa titok bude ga idae ilaborai. Be ngan nasinga togid Iuda mugaeai, kadonga ngan toknga bude ga idae eaba ilaborai eine iman kilala ngan eaba sai toa Deo isio ngan imadid ga imugamuga ngan ele panua. Mugaeai ngan Iesus ele namanga, panua busa tigaga matad alele ngansa lolod iminmin ngan eaba pau ede ga inam ngan badanga gid mulian ngan ad kadonga kulupulupu. Tiuato eaba toa oa Kristus. Ga pade, tiuato ei Devit itubngansa Deo ele laulau (Jer 23.5) ikeo ga ei ga iuot ngan iaoa keledede pan maron kapei Devit. † 1.18 Lu 1.27 †† 1.21 Lu 1.31, 2.21 ††† Edaeda toa Iesusipu bedane: Maron ibada gita mulian. †† 1.23 Ais 7.14 ††† 1.25 Lu 2.21

---

† 1.1 OM 22.18, 1Sto 17.11 †† 1.3 OM 38.29-30, Rut 4.18-22
 † 1.5 Rut 4.13-17 †† 1.6 2Sml 12.24 †† 1.11 2Kin 22-24, 2Sto 36.10, Jer 27.20 ††† 1.12 Esr 3.2

tilup mao ga irangrang ngan ipopo gergeu aranga. Ta iuato ieda Iesus.

Kapepei ado ele parangai ad tila tigera Iesus

2 Ngan ado toaiua, Erot iman maron kapei, be Iesus itna ipopo ei ngan tuanga Betleem ngan tibur Iudea. Itna ipopo ei ga kus ta gid kapepei eden-gada ado ele parangai ad tinam tiuot Ierusalem. Gid led oatainga kapei ngan gigima iman kilala. Tiutot Ierusalem ga kus ta tibetabeta alele bedane, 2[†]“Gergeu pau toa muriai ga iuot maron kapei togimi Iuda, ei imamado sida? Ngansa gai amado ado ele parangai, be agera gigima iman kilala ngan aea ppongga. Ta gai anam aoangga asoa ieda.”

3 Maron kapei Erot ilongo bedaoa ta ilolo ede ga ede, ga panua busa Ierusalem, gid pade lolod ede ga ede.

4 Tota ibaba gid madidnga tenainga ad ga apu ad togid Iuda ta tinam tiluplup pan. Ta ibeta gid bedane, “Eaba toa tiuato ei Kristus^{††} ga iuot ngan tuanga isaoa?”

5 Ta gid tikoli ele posanga bedane, “Ei ga iuot ngan tuanga Betleem ngan tibur Iudea, ngansa eaba ibada Deo iaoa mugaeai ibode posanga bedane,

6[‡]“Eao Betleem ngan tibur Iudea,

eao edam iuot kapei mambe gid tuanga kapepei Iudea.

Ngansa eaba ede pagimi aea ga iuot Maron kapei, ta ei ga imariala ngan leg panua Israel mambe eaba imariala ngan sipsip.”

7 Erot ilongo bedaoa ga kus ta ipaoen posanga mulnga ga ila pagid kapepei oatainga ad, ngan tila pan. Ta ibeta gid bedane, “Gigima toa gimi agera na iuot ngeda?” Ilongo kemi led posanga ngan ga kus⁸ ta isula gid ga tila Betleem ta ikeo pagid, “Gimi ala Betleem ta amarum ngan ilonga gergeu toa oa. Be oangga gimi aot ngan ei, anam apalongo gau. Ta gau pade nala nasoa ieda.”

9 Io, tilongo Erot ga kus ta tila. Be mole mao gigima toa mugaeai tigera ado ele parangai, iuot pade be imuga ngan gid ga ila imadid tutui ngan tibur toa gergeu ienono ngan. 10 Tigera gigima toa oa iuot pade ta tinid igelgel kapei tau. 11^{‡†} Ta gid tila lumaeai ta tigera gergeu toa oa toman ngan itna Maria. Ta tikor aed ga tidol laborad ga isulug tanoeai pan gergeu ta tisoa ieda. Ta tipokaka led apou ta tibada led tenainga ga iuot. Gid tipan ele gol, ga nabene, ga abei mer itekea kemikemi. ^{‡†2} Be ngan anunud Deo ipabib led ngan tiluagid mulian pan Erot mao. Tota tinasi edap ede pade ta tiluagid ga tila led tuangai.

Iosep ga Maria tibada gergeu ta tiaoa ga tila Isip

13 Gid kapepei oatainga ad tiluagid mulian ga kus, be mole mao anggelo ton Maron iuot pan Iosep ngan ianun ta ikeo, “Eao dae ta bada gergeu toman ngan it-

† 2.2 Nam 24.17 †† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. ‡ 2.6 Mai 5.2, Ins 7.42 †† 2.11 Sng 72.10-15, Ais 60.6 ‡† Abei mer itekeaaine danga ede tisama ngan gid mate-mate patid ngan ikado ga iuad kemi.

na, ta gimi tol aeaoga ga ala Isip. Ta amamado toa eoa ga irangrang ngan naposa pago pade. Ngansa Erot iuangga ilo gergeu toa ne ta ipaeabu ngan ei.”

14 Tota bong maitne, Iosep idae ta ibada gergeu toman ngan itna ta tiaoa ga tila Isip. 15^{‡††} Ta tidio toa eoa ga irangrang ngan Erot imate. Danga toa ne iuot ta iparangrang Maron ele posanga mambe eaba ibada Deo iaoa mugaeai ikeo ngan bedane, “Gau nababa natug ta itnan tibur Isip ga inam.”

Erot ipamate gid gergeu arangaranga Betleem

16 Erot isanga gid kapepei oatainga ad ga mao, ta iuatai mambe tipakaka ei, ta ilolo bake paeamao tau. Tota isula ele panua paraunga ad ga tila Betleem ga gid tuanga boloma ngan, ta tipamate gid gergeu arangaranga toa ngada oa ad rai rua ga isulug. Ei imata nanan gid kapepei oatainga ad led posanga ngan gigima ele otnga, ta iuade gid gergeu ad rai toa bedaoa. 17 Be kadonga toa ne iuot ta iparangrang Deo ele posanga ede. Ieremaia ibada Deo iaoa mugaeai ta ibode posanga bedane,

18^{‡††}“Tilongo tandanga kapei ga keoinga iuot ngan tuanga Rama.

Eine Resel itangtang ngan gid ele gergeu.

Ei ilolo isat kapei,

be itin ngan panua tipamus ei mao,

ngansa ele gergeu timate gid ga kus.”

Iosep ga Maria tibada gergeu ta tiluagid mulian Nasaret

19 Idio ta Erot imate, be mole mao anggelo ton Maron ila Isip ta iuot pan Iosep ngan ianun²⁰ ta ikeo, “Eao dae ta bada gergeu toman ngan itna ta aluagimi ga ala ngan tibur Israel. Ngansa gid panua toa tiuangga tipamate gergeu ne, timate na.”

21 Tota Iosep idae ta ibada gergeu toman ngan itna ta tiluagid mulian Israel. 22 Be Iosep ilongo mambe Arkelaus ibada itama Erot imul ta iman maron kapei togid Iuda, tota imataud ngan langa toa eoa. Be ngan Iosep ianun, Deo ipabib ele, ta ila imado ngan tibur Galili²³ ngan tuanga Nasaret. Kadonga toa ne iuot ta iparangrang posanga ede gid panua tibada Deo iaoa mugaeai tikeo ngan ga bedane, “Gid ga tiuato ei eaba Nasaret^{§†} aea.”

Ioanes Paliliunga aea ipaola posanga

(Markus 1.2-8, Lukas 3.1-18, Ioanes 1.19-28)

3 Ngan taun toaiua, Ioanes Paliliunga aea ila ngan tibur modamodanga ede ngan tibur Iudea ta ipaola posanga ga ila pagid ipom² ^{§††}bedane, “Gimi apul lolomi ga apatutui lemi kadonga! Ngansa teta

‡†† 2.15 Hos 11.1 ‡†† 2.18 OM 35.19, Jer 31.15 § 2.23 Ais 11.1, 53.2, Lu 2.39, Ins 1.45 §† Tautauanga ngan laulau togid panua tibada Deo iaoa, tuanga Nasaret ieda iuot eta mao. Be ngan ado toaiua, gid panua matad ibiu tuanga Nasaret. (Gera posanga ngan Ins 1.46.) Tota panua edengada oatainga ad tikeo ga Mateus ele posanga ipu eine ngan gid panua busa tibada Deo iaoa tikeo ga panua ga matad ibiu Kristus. §†† 3.2 Mt 4.17, Mk 1.15

pade madonga Deo ibageai ga iuot.”^{3 †}Be Ioanes ei eaba toa mugaeari Aisaia ibada Deo iaoa ta ikeo ngan ei bedane,

“Ngan tibur modamodanga, eaba ede ipotalae ta ikeo,

‘Gimi manta asoa Maron ele edap ga apatutui kemi ngan ele namanga pagimi.”

^{4 ††}Be Ioanes ipit aea malo tikado ngan kamel ilaun, ga ikaukau irabu ngan aea pus tikado ngan bulmakao itin kukul. Be ianean gurisi ga iunun bon isul tibur aea. ⁵Idio ta panua busa Ierusalem, ga gid tuanga padengada Iudea, ga gid tuanga boloma ngan eau Jordan tila pan Ioanes. ⁶Ta tiuaoa ngan led kadonga sasat, ta Ioanes ipaliliu gid ngan eau Jordan.

^{7 †}Be ei igera gid Parisi ga Sadiusi busa tinama ngan badanga paliliunga pade, ta ikeo pagid bedane, “Gimi mota ele gergeu! Sai ipabuobuo gimi ta aoangga abada paliliunga sapae an ta asampir ngan Deo ele kadonga lolo bake aea? Gimi arangrang mao. ⁸Be oangga apul lolomi, manta apatutui lemi kadonga pade, ta ipasolan mambe gimi apul lolomi tautaunga. ^{9 ††}Be kado gimi apakaka gimi mulian ta aoangga gimi iaoa keledede pan Abraam, ta ngan ipu toaine Deo ga ipanas gimi mao. Eine mao. Ngansa gau nakeo pagimi, Deo ipapauis ngan gid iaoa keledede pan Abraam mao. Oangga ikim, ei irangrang ngan ikado ga gid patpat toa ne tiuot iaoa keledede pan Abraam. ^{10 ††}Be kabasi ienono motean abei ipuai. Ta abei isoa itautau iuot kemikemi mao, eine ga iged ga isulug ta itado ga idae dingaeai.

^{11 †††}Gau napaliliu gimi ngan eau iman kilala ngan gimi apul lolomi. Be eaba ede ga inam muriai ngan gau, ei iura kapei ngan gau. Ei iasal gau tau, ta irangrang ngan nalua ei ngan ele su aea kisinga mao. Ei ga ipaliliu gimi ngan Itautau Tutui ga dinga. ¹²Ei mambe eaba ikisi duduinga kapei ta ilelean sakirkir toa ngada oa ienono ngan wit. Ta ei ga isuk gid wit itautau kemikemi ta idol ngan luma wit aea. Be itado wit aea sakirkir ga idae dingaeai. Dinga toa oa irangrang ngan imate mao.”

Ioanes ipaliliu Iesus

(Markus 1.9-11, Lukas 3.21-22)

¹³Idio ta Iesus itnan tibur Galili ta ila pan Ioanes ngan eau Jordan ngan Ioanes ipaliliu ei. ¹⁴Be Ioanes iuanga ipaidi ei ta ikeo, “Gau napapauis ngan eao paliliu gau, be keo ga gau napaliliu go ngan saoa?”

¹⁵Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, “Longo. Patautene eao nasi mambe nakeo ngan. Ngansa gita manta taparangrang kadonga tutui toa ngada ne.” Tota Ioanes ilongo ta ipaliliu ei.

^{16 †††}Iesus ibada paliliunga ga kus ta itnan eau ga idae. Be mole mao bubur ipokakai, ta igera Deo Itautau Tutui isulug ga inam pan mambe man barur, ta itamaroro ga isulug pan. ^{17 †}Be babanga ede isulug

† 3.3 Ais 40.3 †† 3.4 2Kin 1.8 † 3.7 Mt 12.34, 23.33 †† 3.9 Ins 8.33, Ro 4.12 †† 3.10 Mt 7.19, Lu 13.6-9 ††† 3.11 Ins 1.26-27, PA 1.5 ††† 3.16 Ins 1.32 § 3.17 Sng 2.7, Ais 42.1, Mt 12.18, 17.5, Lu 9.35

buburiai ga inam ta ikeo, “Eine gau Natug toa nakim ei tau. Tinig igelgel ngan ei.”

Satan itoba Iesus

(Markus 1.12-13, Lukas 4.1-13)

⁴[†]Idio ta Itautau Tutui ibada Iesus ga ila ngan tibur modamodanga ta eaba paeamao itoba ei. ^{2 †††}Iesus iplése annga ga irangrang ngan aea ado ga bong sangaul pange. Ila ga pitoreanei kapei tau. ³Be eaba paeamao tobanga aea ila pan ta ikeo, “Oangga eao Deo Inat, posa ngan gid patpat toa ne ta tiuot am bret.”

^{4 ††}Be Iesus ikoli ele posanga ta ikeo, “Deo ele laulau aea posanga bedane, ‘Gid panua tirangrang ngan badanga madonga kemi ngan eannga bret kekelen mao. Be tibada madonga kemi ngan longonga Deo ele posanga toa ngada ne.”

⁵Idio ta eaba paeamao ibada ei ga tila Deo ele tuangai Ierusalem ta ipamadid ei gadae Deo ele luma kapei ipaoeai. ^{6 †††}Ta ikeo pan, “Oangga eao Deo Inat, dug ga sulug. Ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane,

“‘Ei ga ikeo pagid ele anggelo ta matad ikikisi go, ta tisoa go ngan baged, ngan kado ta pat eta igal aem.”

^{7 ††}Be Iesus ikeo pan bedane, “Deo ele laulau aea posanga ede pade ikeo ga, ‘Eao toba am Maron Deo padam.”

⁸Ga kus ta eaba paeamao ibada ei ga ila ta tidae ngan lusi ede gadae tau. Ta ipasolan ei ngan tibur kapei togid mamaron kapeipei toa ngada ne tanoeai ga led danga sisid kemikemi. ⁹Ta ikeo pan, “Oangga eao kor aem ta soa gau edag, gau ga napan danga sisid toa ngada ne ga iman lem.”

^{10 ††}Ta Iesus ikeo pan bedane, “Satan, eao la aluai! Ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane, ‘Eao manta soa am Maron Deo ieda, ta eao kikisi ei kekelen ele naurata.”

¹¹Tota eaba paeamao itnan ei, be mole mao gid anggelo tinam tilua ei.

Iesus ele naurata iuot matamata Galili

(Markus 1.14-15, Lukas 4.14-15)

^{12 †††}Idio ta Iesus ilongo mambe tidol Ioanes Paliliunga aea ga idudunga ngan luma panasnga aea, ta ei iluai mulian ga ila Galili ¹³ngan tuanga Nasaret. Be itnan tuanga Nasaret ta ila imado ngan tuanga Kapernaum toa liu kapei Galili isaleai, ngan tano togid Sebulun ga Naptali. ¹⁴Kadonga toa ne iuot ta iparangrang Deo ele posanga ede. Aisaia ibada Deo iaoa mugaeari ta ibode posanga bedane,

^{15 ††††}Ngan tano togid Sebulun ga Naptali, ngan edap ila ngan liu kapei, iadag ngan eau Jordan, ngan tibur kapei Galili,

† 4.1 Ibr 2.18, 4.15 ††† 4.2 IM 34.28 †† 4.4 Lo 8.3 ††† 4.6 Sng 91.11-12 †† 4.7 Lo 6.16 †† 4.10 Lo 6.13 ††† 4.12 Mt 14.3, Mk 6.17, Lu 3.19-20 ††† 4.15 Ais 9.1-2

gid panua Israel ad mao timamado.

¹⁶ Gid mambe panua timamado ngan tibur dodom, be tigera taranga kapei.

Ngan tibur dodom toa mugaeai timamado ngan oa timataud matenga, be Deo ele taranga kapei itara gid.”

Iesus ibaba panua pange ta tinasi ei

(Markus 1.16-20, Lukas 5.1-11)

¹⁷ †Tota ngan ado toaiua ga ila, Iesus ipaola posanga bedane, “Gimi apul lolomi ga apatutui lemi kadonga! Ngansa madonga Deo ibageai tota iuot ne.”

¹⁸ †Idio ta ipapaele labiai ngan liu kapei Galili ta igera panua rua, Saimon toa tiuato ei Petrus, ga itar kakau Andreas, titatado puo liuiuai ngansa gisirua tibabada ia iman led pat aea. ¹⁹ †Ta ikeo pagisirua, “Gimirua anama anasi gau, ta gau ga napaoatai gimi ngan badanga panua ga tinam pagau, mambe labone ababada ia.”

²⁰ †Mole mao gisirua titnan led puo ga idio, ta tila tinasi ei.

²¹ †Idio ta ilalala pade, ta igera panua rua pade, Jems toa Sebedi inat, ga itar kakau Ioanes. Gisirua timamado oagaeai toman ngan tamad Sebedi, be tiaman led puo. Ta Iesus ibaba gisirua. ²² †Mole mao, titnan tamad ga idio oagaeai ta tila tinasi Iesus.

Iesus ipapaoatai gid ipom ga ikemikemi gid dibala

(Lukas 6.17-19)

²³ ††Tota Iesus ilalala ga ila ngan tuanga toa ngada oa Galili, ta ipapaoatai gid panua led luma raring aea iloleai. Ta ipaola ato kemi ngan madonga Deo ibageai, ga ikemikemi gid panua ad dibala imata ede ga ede.

²⁴ ††Tota iualu ilado ga ipakaranga tuanga toa ngada oa Siria. Ta gid titaltal panua ad dibala imata ede ga ede ta tila pan. Edengada ieieinga kapei ikado gid, ga padengada iriau papaeamao ienono ngan gid, ga padengada dibala kakapanga ikado gid, ga padengada aed ga baged imate. Ta Iesus ikado kemi gid. ²⁵ ††Be ipom busa Galili, ga Dekapolis, ga tuanga Ierusalem, ga gid tuanga padengada Iudea, ga gid tuanga iadag ngan eau Jordan, gid busa tinasi Iesus somisomi.

Iesus ikeo ngan gid panua toa ad kadonga kemikemi

(Lukas 6.20-23)

5 Iesus igera gid ipom busa ta idae ga ila lusiai. Ei idio imado, ta ele aluagau tinam pan, ² ta ipaoatai gid ta ikeo ga,

³ ††Kemi tau ngan gid panua toa tiuatai mambe tirangrang mao Deo imatai!

Ngansa gid timamado Deo ibageai.

⁴ ††Kemi tau ngan gid panua toa lolod itangtang!

Ngansa Deo ga ipamus gid.

⁵ ††Kemi tau ngan gid panua toa tiparim ngan gid mulian mao!

Ngansa Deo ga ipan tano toa ngada ne ga iman ad.

† 4.17 Mt 3.2, 10.7 †† 4.23 Mt 9.35, Mk 1.39, PA 10.38 †
4.24 Mk 6.55 †† 4.25 Mk 3.7-8 †† 5.3 Ais 57.15 ††† 5.4 Ais
61.2-3, PM 7.17 ††† 5.5 Sng 37.11

⁶ †Kemi tau ngan gid panua toa tikim kadonga tutui, mambe eaba pitoreanei ga marumian ei!

Ngansa Deo ga iparangrang gid mambe eaba ian ga iapa isum.

⁷ †Kemi tau ngan gid panua toa lolod isat ngan panua padengada!

Ngansa Deo ga ilolo isat ngan gid.

⁸ †Kemi tau ngan gid panua toa lolod aea danga eta mao!

Ngansa gid ga tigera Deo ngan matad.

⁹ †Kemi tau ngan gid panua toa tipamate ariapolpol ga tipatarui panua lolod!

Ngansa Deo ga iuato gid ele gergeu.

¹⁰ ††Kemi tau ngan gid panua toa tinasi kadonga tutui, be ngan ipu toaine panua padengada tikado kulupu ngan gid!

Kemi tau ngan gid, ngansa gid timamado Deo ibageai.

¹¹ †††Oangga panua tigera gimi anasi gau, be ngan ipu toaine tidaba gimi sat, ga tikado kulupu ngan gimi, ga tipakaka ta tisol gimi ngan posanga papaeamao imata ede ga ede, kemi tau ngan gimi! ¹² ††Manta lolomi kemi ga tinimi igelgel, ngansa gimi ga abada lasunga kemi tau buburial. Danga kulupulupu toa iuot ngan gimi, eine iuot toa bedaoa pade ngan gid panua tibatada Deo iaoa mugaeai.”

Gimi mambe sol ga taranga

(Markus 9.50, Lukas 14.34-35)

¹³ †Iesus ikeo pade bedane, “Ngan lemi kadonga rabu ngan gid panua tanoelai ad, gimi mambe sol ikado annga ga imana kemi ta irangrang ngan ibuda manmanae mao. Be oangga sol imana kus, irangrang ngan gimi akado ga imana iluai mulian mao. Sol toa bedaoa eine kemi ngan danga eta mao. Eine panua tisiran ga iduaea ta tiuadoad ngan aed.

¹⁴ †††Gimi mambe taranga ngan gid panua tanoelai ad. Tuanga ienono gadae bereoeai irangrang ngan imumul mao. ¹⁵ ††Ga pade, oangga tatun lam, eine tarobi ngan ulo mao. Be gita tadol ga idae ngan lam imul ta itara gid panua toa ngada oa luma iloleai.

¹⁶ ††Toa bedaoa ta lemi kadonga manta iuot panua matadeai, mambe lam itara gid. Ta irangrang ngan tigera lemi kadonga kemikemi ta tisoa Tamami toa buburial oa ieda.”

Iesus iposa ngan Deo ele apu

¹⁷ †††Iesus ikeo pade bedane, “Kado gimi aoangga gau nanama ngan samumnga Deo ele apu ga posanga togid panua tibada Deo iaoa. Eine mao. Gau nanama ngan samumnga mao, be nanama ngan napanarangrang posanga toa oa ga iuot tautauanga.

¹⁸ †††Ngansa nakeo tautauanga pagimi, tano ga mariamba ga isapa, be irangrang ngan Deo ele apu aea

§ 5.6 Ais 55.1-2 §† 5.10 1Pe 3.14 §†† 5.11 1Pe 4.14 §†
5.12 2Sto 36.16, PA 7.52 §†† 5.14 Ins 8.12, 9.5 §† 5.15 Mk 4.21,
Lu 8.16, 11.33 §† 5.16 Ep 5.8-9, 1Pe 2.12 §§† 5.17 Ro 3.31
§§† 5.18 Lu 16.17, 21.33

posanga idil eta isapa mao. Ele apu imatua ga ienono toa bedaoa ga irangrang ngan aea posanga toa ngada oa iuot tautaunga. ¹⁹ †Tota oangga sai ipul imur ngan Deo ele posanga idil kakau eta, ga ipaoatai gid panua ngan pulnga murid ngan ele posanga toa bedaoa pade, eine eaba toa oa ieda ga isulug gadio tau ngan gid panua timamado Deo ibageai. Be oangga sai inasi Deo ele apu ga ipapaoatai gid panua ngan nasinga kemi toa bedaoa, eine eaba toa oa ieda ga iuot kapei rabu ngan gid panua timamado Deo ibageai.

²⁰ Ngansa gau nakeo pagimi, oangga lemi kadonga tutui iasal kadonga togid madidnga apu ad ga togid Parisi mao, eine irangrang ngan gimi abada madonga Deo ibageai mao."

Iesus iposa ngan kadonga sat aea patutuinga (Lukas 12.57-59)

²¹ ††Iesus ikeo pade bedane, "Gimi aoatai ngan posanga ga oaine tibutibuda tibada mugaeai, 'Irangrang ngan eao pamate eaba ede pade mao. Be oangga sai ipamate eaba ede pade, ei ga imadid ngan posanga kapei ta ibada panasnga ngan ele kadonga sat.' ²² †Be gau nakeo pagimi ga bedane: Oangga sai ilolo bake ngan iuae ede pade, ei ga imadid ngan posanga kapei ta ibada panasnga. Be oangga sai idaba iuae ede pade ta ikeo, 'Eao mangamanga!' ei ga imadid ngan posanga pagid madidnga patutuinga posanga ad matadeai. Be oangga sai idaba iuae ede pade ta ikeo, 'Laboram pat!' ei ele idil paeamao ta irangrang ngan ila ngan dinga imperno.

²³ ††Tota oangga eao tal lem tenainga ga ila Deo ele popouiai, be toa eoa matam nanan mambe oaem ede pade ele seelenga ngan go, ²⁴ tota tnan lem tenainga ga idio. La pan oaem ge ta nasi edap ngan gimirua lolomi itarui mulian. Ga kus ta tal lem tenainga ga ila pan Deo.

²⁵ "Be oangga eaba eta ikeo ga ipamadid go ngan posanga, mugaeai ngan gimi ala, eao manta patutui posanga toa na manmanae, ta ilolo keleda mulian toman ngan go. Ngan kado ta idol go pan eaba patutuinga posanga aea ibageai, ta ei ibada go ga la pan madidnga togid nakala, ta tidol go ga dudunga ngan luma panasnga aea. ²⁶ Nakeo tautaunga pago, irangrang ngan eao tnan luma panasnga aea toa oa mao, ga irangrang ngan eao ol mulian lem idil papaeamao toa ngada oa."

Iesus iposa ngan kadonga arala

²⁷ ††Iesus ikeo pade bedane, "Gimi aoatai ngan posanga mugaeai aea ga bedane, 'Irangrang ngan eao kado kadonga arala ta paeabu ngan oainga mao.' ²⁸ Be gau nakeo pagimi ga bedane: Oangga sai imata inono taine be ilolo paeamao ngan ei, eaba toa oa ele kadonga sat, ngansa ikado kadonga arala ngan ei toa iloleai oa.

²⁹ ††Be oangga matam eta idada go ngan kadonga sat, pasu matam toa ga iduaea. Kemi ngan matam eta ipasui ga ila. Be paeamao oangga matam rua ta tinim dodol ila ngan dinga imperno. ³⁰ ††Be oangga bagem oatai idada go ngan kadonga sat, ket bagem toa ga iduaea. Kemi ngan bagem eta blos ga ila. Be paeamao oangga tinim dodol ila ngan dinga imperno."

Iesus iposa ngan ketnga oainga (Mateus 19.9, Markus 10.11-12, Lukas 16.18)

³¹ †Iesus ikeo pade bedane, "Be posanga mugaeai aea ede pade ga bedane, 'Oangga sai isuk iadaoa, ei manta ibada laulau ga ila pan iadaoa ngan ketnga led oainga.' ³² †Be gau nakeo pagimi ga bedane: Oangga eaba iadaoa ikado kadonga arala eta mao, be eaba toa oa isuk ei, eine ikado ga iadaoa iuot mambe taine arala aea (oangga iuai pau pade). Ngansa Deo imatai, led oainga ienono maitne. Ga oangga eaba pau iuai taine toa oa, ei pade ikado kadonga arala."

Akado posanga tautaunga gadae padam

³³ ††Iesus ikeo pade bedane, "Be gimi aoatai posanga ede pade ila pagid tibutibuda ga bedane, 'Oangga eao kado posanga tautaunga gadae, irangrang ngan eao pakaka mao. Be eao manta parangrang posanga toa oa ga iuot tautaunga Deo imatai.' ³⁴ †Be gau nakeo pagimi ga bedane: Irangrang ngan eao kado posanga tautaunga gadae eta mao. Be eao oato bubur ngan pamatuanga lem posanga padam. Ngansa bubur eine mul madonga aea ton Deo. ³⁵ ††Be oato tano ngan pamatuanga lem posanga padam. Ngansa tano eine mul toa Deo idol iae gadae ngan. Be oato Ierusalem ngan pamatuanga lem posanga padam. Ngansa Ierusalem eine tuanga ton ada Maron kapei. ³⁶ Be irangrang ngan eao oato eao mulian ngan pamatuanga lem posanga mao pade. Ngansa eao rangrang ngan kado launim eta ga iuot mama mao ga kusuksuk mao pade. ³⁷ Be kemi ngan gimi oangga akeo ga bedane, 'Be. Gau ga nakado.' Ga mao, akeo bedane, 'Gau ga nakado mao.' Posanga toa bedaoa ikaranga. Be oangga akado posanga eta pade ngan pamatuanga lemi posanga, eine eaba paeamao ikado ga iuot."

Gimi akoli kadonga sat mao (Lukas 6.29-30)

³⁸ †Iesus ikeo pade bedane, "Gimi aoatai posanga mugaeai aea ga bedane, 'Oangga eaba eta ipaeabu ngan eaba ede pade imata kadlo mao iluo, tota akoli bedaoa ga ila pan pade.' ³⁹ Be gau nakeo pagimi ga bedane: Oangga eaba eta ikado paeamao ngan go, eao paidi ei mao. Be oangga eaba eta ipoda papam, pul papam iadag ga ila pan pade. ⁴⁰ Be oangga eaba eta ipamadid go ngan posanga ta iuangga tinim aea pononga iman ele, tota bada lem pononga gaot aea

† 5.19 Jms 2.10 †† 5.21 IM 20.13, Lo 5.17 † 5.22 1Io 3.15
†† 5.23 Mk 11.25 †† 5.27 IM 20.14, Lo 5.18

††† 5.29 Mt 18.9, Mk 9.47 ††† 5.30 Mt 18.8, Mk 9.43 § 5.31
Lo 24.1-4, Mk 10.4 †† 5.32 1Ko 7.10-11 ††† 5.33 Wkp 19.12,
Nam 30.2, Lo 23.21 †† 5.34 Ais 66.1, Mt 23.22, Jms 5.12 †††
5.35 Sng 48.2, Ais 66.1 †† 5.38 IM 21.24, Wkp 24.20, Lo 19.21

ga ila pan pade. ⁴¹ Be oangga eaba eta ipaeaea go ta ikeo ga eao bisi ele danga sisid ga ila iranrang ngan kilomita ede, eao bisi ga ila iranrang ngan kilomita rua. ⁴² Be oangga sai igau danga eta pago, ta eao bada pan. Be oangga sai ikeo ga lem pat mao danga eta pade ila pan ta iuanana, eao palua ei sapaean mao."

Gimi manta akim ami miri itamatama

(Lukas 6.27-28, 6.32-36)

⁴³ †Iesus ikeo pade bedane, "Be gimi aoatai posanga mugaeai aea ga bedane, 'Eao manta kim oaem ede pade, be lolom paeamao ngan am miri itamatama.' ⁴⁴ ††Be gau nakeo pagimi, manta akim ami miri itamatama. Ta araring ngan luanga gid panua tikakado kulupu ngan gimi. ⁴⁵ Toa bedaoa ta gimi aot gergeu ton Tamami buburiai. Ngansa ei ikado ele ado ga ipara ga idae ta itara gid panua papaeamao ga panua kemikemi pade. Be ikado aoara ga itap ngan luanga gid panua tututui ga gid panua kadonga sasat ad pade. ⁴⁶ Ngansa oangga akimkim gid panua toa tikimkim gimi, gimi ga abada saoa lasunga? Ngansa gid panua takis ad tikakado toa bedaoa pade. ⁴⁷ Be oangga akeo 'ado kemi' pagid oaeoemi kekelegid, lemi kadonga iasal kadonga ton eaba eta pade mao. Ngansa gid panua toa timangamanga ngan Deo tikakado toa bedaoa pade. ⁴⁸ ††Tota gimi manta aot tutui tau, mambe Tamami buburiai ei tutui tau."

Iesus iposa ngan kadonga lolo isat aea

⁶ ††Iesus ikeo pade bedane, "Gimi agabit kemi. Ngan kado ta akim gid panua tigera lemi kadonga tututui ta apasolan pagid panua busa matadeai. Toa bedaoa ta gimi ga abada lasunga eta inam pan Tamami buburiai mao.

² "Ta oangga eao lua gid panua lululunga ad, iranrang ngan eao kado mambe gid panua pakakanga ad mao. Gid tisula eaba imuga ngan gid ta iuso taule panua busa matadeai ta iman kilala ngan led kadonga kemi. Tikakado bedaoa luma raring aea iloleai ga melemeleai ngansa tikim panua busa tigera gid ta tisoa edad. Nakeo tautaunga pagimi, gid tibada ad lasunga o. ³ Be oangga eao lua gid panua lululunga ad, kado mumulnga, ta iranrang ngan oaem toa kemi na pade iuatai ngan mao. ^{††4} Toa bedaoa ta lem kadonga lolo isat aea ga ienono mumulnga. Ta Tamam toa igera danga mumulnga toa ngada oa ga ikoli kemi pago."

Iesus iposa ngan raring

(Lukas 11.2-4)

⁵ ††Iesus ikeo pade bedane, "Be oangga gimi araring, akado mambe gid panua pakakanga ad mao. Ngansa gid tikim tau ngan kadonga raring panua busa

† 5.43 Wkp 19.18 †† 5.44 IM 23.4-5, Lu 23.34, PA 7.60, Ro 12.14 † 5.48 Wkp 19.2, Lo 18.13 †† 6.1 Mt 23.5 †† Ngan posanga Grik, Iesus ikeo, Iranrang ngan alongean bagemi angas iuatai ngan saoa danga bagemi oatai ikakado na mao. ††† 6.5 Mt 23.5, Lu 18.10-14

matadeai toa luma raring aea iloleai ga melemeleai, ta panua busa tigera gid. Nakeo tautaunga pagimi, gid tibada ad lasunga o. ⁶ Be oangga eao raring, eao dudunga lem luma iloleai ta saisai atama ta raring ga ila pan Tamam toa imamado mumulnga. Ta Tamam toa igera danga mumulnga toa ngada oa ga ikoli kemi pago.

⁷ †††Be oangga gimi araring, akado mambe gid panua toa timangamanga ngan Deo oa tikakado mao. Gid tikado posanga busa sapaean, ta tiuangga ad deo ga ilongo gid ngan led posanga mamarae. ⁸ †Iranrang ngan anasi led kadonga mao. Ngansa gimi abeta Tamami maitne, be ei iuatai ngan saoa danga apa-pauis ngan.

⁹ "Tota gimi araring ga bedane,

"Tamamai buburiai,

manta panua tilolon ngan eao edam.

¹⁰ ††Kemi ngan danga toa ngada ne idae eao bage-meai,

ga eao lem kimnga iuotot tanoelai

mambe iuotot buburiai pade.

¹¹ Amai annga ado ga ado,

eao pan gai ngan labone pade.

¹² †††Be samum lemai kadonga sasat,

mambe gai pade asamum togid panua tikado sat pagai.

¹³ ††Pakala gai ta iranrang ngan atap ngan tobanga mao,

be bada gai mulian ngan danga paeamao.' †††

¹⁴ ††Ngansa oangga asamum gid panua led kadonga sasat, eine Tamami buburiai ga isamum gimi lemi kadonga sasat pade. ¹⁵ Be oangga asamum gid panua led kadonga sasat mao, eine Tamami ga isamum gimi lemi kadonga sasat mao pade."

Iesus iposa ngan plesenga annga

¹⁶ ††Iesus ikeo pade bedane, "Be oangga gimi aplese annga, iranrang ngan matami imalai alele mambe gid panua pakakanga ad tikakado mao. Gid tikado ga matad iuot paeamao ngansa tikim panua busa tiuatai mambe lolod isat ga tiplése annga. Nakeo tautaunga pagimi, gid tibada ad lasunga o. ¹⁷ Be oangga eao plese annga, kado ga bedane: liliu kemi, ga men matam, ga sama laboram ngan bude mambe somisomi. ¹⁸ Toa bedaoa ta iranrang ngan eaba eta iuatai ngan eao plese annga mao. Be Tamami imamado mumulnga, ei kekelen iuatai. Ta Tamami toa igera danga mumulnga toa ngada oa ga ikoli kemi pago."

Iesus iposa ngan gornga danga kemikemi buburiai

(Lukas 12.33-34)

¹⁹ †††Iesus ikeo pade bedane, "Iranrang ngan agor lemi danga sisid kemikemi tanoelai mao. Ngansa nene tanoelai lemi danga sisid imotmot, ga ngorongoro

††† 6.7 1Kin 18.25-29 § 6.8 Mt 6.32 §† 6.10 Lu 22.42 §†† 6.12 Mt 18.21-35 §† 6.13 Lu 22.40, Jms 1.13, Ins 17.15, 2Te 3.3, 2Ti 4.18 §†† Posanga idil toaine bada gai mulian ngan danga paeamaoipu ede pade ngan posanga Grik eine bada gai mulian

tipaeabu ngan, ga panua lublubnga ad tigor lemi luma ga tilub lemi danga sisid. ²⁰ †Be kemi ngan gimi agor lemi danga sisid kemikemi buburiai. Toa eoa lemi danga sisid imotmot mao, ga ngorongoro tirangrang ngan tipaeabu ngan mao, ga panua lublubnga ad tirangrang ngan tilub mao pade. ²¹ Ngansa oangga lem danga sisid kemikemi ienono tanoelai, lolom pade ga inasi gid danga tanoelai aea. Be oangga lem danga sisid kemikemi ienono buburiai, lolom pade ga inasi gid danga buburiai aea.”

Matada mambe lam ngan tinida

(Lukas 11.34-36)

²² Iesus ikeo pade bedane, “Matada kadlo eine mambe lam ngan tinida. Tota oangga matam igeragera kemi, eine tinim toa ngada na ga iuon ngan taranga. ²³ Be oangga matam paeamao, tinim toa ngada na pade ga iuot dodom. Tota oangga taranga toa lolomeai na imate, eine dodom toa na kapei tau!” ††

Irangrang ngan taboko gadio ngan madidnga rua mao

(Lukas 16.13)

²⁴ Iesus ikeo pade bedane, “Eaba eta irangrang ngan iboko gadio ngan madidnga rua mao. Ngansa ei ga ilolo paeamao ngan ede, be ilolo ikim ede pade. Be ei ga ilongo ede ilinge, be ipul imur ngan ede pade. Irangrang ngan pat iman ami maron toman ngan Deo mao.”

Lolomi ede ga ede padam

(Lukas 12.22-31)

²⁵ †Iesus ikeo pade bedane, “Tota nakeo pagimi, gimi lolomi ede ga ede ngan lemi madonga mao, ga ngan ami annga ga eau mao, ga ngan tinimi aea pononga mao pade. Ngansa tinimi eine danga kapei, be aea pononga eine danga kapei mao. Lemi madonga eine danga kapei, be annga eine danga kapei mao. ²⁶ ††Matami nanan gid man. Gid tiarum annga mao, ga tibada annga dadangai ga inam tigor led lumaeai mao pade. Be Tamami buburiai ipanpan gid. Ega, ngan Deo imata, gimi kapei tau ngan gid man. ²⁷ Be sai ngan gimi ngan ele kadonga lolo ede ga ede irangrang ngan igalbatan ado imata keledede ngan ele madonga tanoelai?

²⁸ “Be ikamado ga lolomi ede ga ede ngan lemi pononga? Matami nanan gid koko tiburiai. Gid tipara madongan? Gid tiboko mao, ga tikado ad malo mao pade. ²⁹ ††Be gau nakeo pagimi, sogonga togid koko toa ne iasal tau maron kapei Solomon aea sogonga pade. ³⁰ Gid koko tiparapara tiburiai labone, be sabale

ngan eaba paeamao. †† 6.14 Mk 11.25-26 †† 6.16 Ais 58.5-9 †† 6.19 Jms 5.1-3 †† 6.20 Mt 19.21, Lu 18.22 †† Ngan posanga Grik, posanga idil matam igeragera kemiipu ede pade eine mambe lem lualuanga ga kadonga mamaron kemi. Ga matam paeamaoeine mambe lem kadonga mogal buda ga matam nanan eao kekelego. † 6.25 Plp 4.6, 1Ti 6.6-8, 1Pe 5.7 †† 6.26 Mt 10.29-31, Lu 12.6-7 †† 6.29 1Kin 10.4-7, 2Sto 9.3-6

iman abei ibedbed. Be oangga Deo ipasogo gid koko kemi toa bedaoa, eine ga idol tinimi aea pononga pade. Ikamado ga lemi kadonga lolo matua aea kapei mao? ³¹ Tota lolomi ede ga ede ngan ilonga saoa danga aoangga aeanean ga aunun oa mao. ³² ††Ngansa gid panua toa timangamanga ngan Deo oa lolod ede ga ede ta tiloilo gid danga sisid toa bedaoa. Be Tamami buburiai iuatai ngan danga toa ngada ne gimi apa-pauis ngan. ³³ ††Be danga kapei gimi manta amarum ngan ilonga, eine lemi madonga Deo ibageai ga ele kadonga tutui iparangrang gimi. Oangga akado toa bedaoa, ei ga ibada danga toa ngada ne pagimi pade. ³⁴ Tota lolomi ede ga ede ngan sabale padam. Ngansa sabale ga inam toman ngan aea kadonga kulupulupu pade. Be gid danga kulupulupu labone aea, ikaranga ngan labone.”

Gimi aselele panua padengada padam

(Lukas 6.37-38, 6.41-42)

7 †Iesus ikeo pade bedane, “Gimi aselele panua padengada padam. Ngan kado ta Deo iseलेle gimi pade. ² ††Ngansa Deo ga iseलेle gimi lalaede mambe gimi aselele panua padengada. Be saoa kadonga gimi akakado pagid panua padengada, ngan kadonga toa ne, Deo ga ikoli pagimi pade.

³ “Be eao kamado gera sakirkir kakauede ienono ngan oaem ede pade imata, be matam nanan abei kapitnami ienono eao matameai mao? ⁴ Eao keo pan oaem ede pade bedane, ‘Nam boloma ta nasile sakirkir kakauede ienono matameai,’ be ega, abei kapitnami ta ienono ngan eao matam! ⁵ Eao eaba pakakanga am! Pul abei kapitnami ienono eao matameai bua, ga kus ta matam igera kemi, ta eao rangrang ngan sile sakirkir kakauede ienono ngan oaem ede pade imata.

⁶ “Gid danga kemikemi ton Deo, gimi abada ga ila pagid kaula mao. Ngan kado ta tipul gid ta tingot gimi. Be lemi nagemgem kemikemi, atado ga ila pagid gaea mao. Ngan kado ta tiuadoad ngan aed.” ††

Deo ga ibada danga kemikemi pagid panua tibeta ei

(Lukas 11.9-13)

⁷ †Iesus ikeo pade bedane, “Gimi abetabeta Deo, ta ei ga ibada pagimi. Gimi ailoiilo saoa danga pan Deo, ta gimi ga aot ngan. Gimi atintin atama, ta Deo ga irepe ngan gimi. ⁸ ††Ngansa eaba sai ibetabeta Deo, ei ga ibada saoa danga ibeta ei ngan. Ga eaba sai iloilo danga inam pan Deo, ei ga iuot ngan. Ga eaba sai itintin atama, Deo ga irepe ngan ei.

⁹ “Sai ngan gimi, oangga inat ibeta ei ngan badanga annga pan, eine ga ibada patpat pan? Na? Oo, eaba eta ikado bedaoa mao! ¹⁰ Be oangga ibeta ei ngan ia,

††† 6.32 Mt 6.8 ††† 6.33 1Kin 3.11-14, Sng 37.4, 25, Ro 14.17 § 7.1 Ro 2.1, 1Ko 4.5, Jms 4.11-12 †† 7.2 Mk 4.24 †† Iesus ele oanenga itna ngan kaula ga gaea ipu bedane: Oangga panua paeamao titolatola tau ngan Deo ele posanga, irangrang ngan tap-atutui gid ngan mao. †† 7.7 Mk 11.24, Ins 14.13, 15.7, 16.23-24 ††† 7.8 1Io 3.22, 5.14-15

eine ga ibada mota pan? Na? Mao tau! ¹¹ †Tautauga gimi panua papaeamao, be somisomi aoatai ngan badanga danga kemikemi ga ila pagid lemi gergeu. Be Tamami buburiai iasal gimi ngan kadonga kemikemi, ta ei ga ibada danga kemikemi tau pagid panua tibeta ei ngan. ¹² ††Tota saoa kadonga gimi akim gid panua tikado ngan gimi, gimi akado toa bedaoa pade ngan gid. Ngansa kadonga toa ne, eine posanga ipu ngan Deo ele apu ga posanga togid panua tibada Deo iaoa mugaeai.”

Manta adudunga ngan atama kakauede

(Lukas 13.24)

¹³ Iesus ikeo pade bedane, “Gimi manta adudunga ngan atama kakauede. Ngansa atama ila ngan dinga imperno eine kapei, ga aea edap maknga ga ienono. Ta panua busa tidudunga ngan atama toa oa. ¹⁴ Be atama ila ngan madonga kemi, eine kakauede tau, ga aea edap iuanaoana tau ngan nasinga. Ta panua kele-dengada tigera ga tinasi.”

Gimi agabit kemi ngan panua pakakanga ad

(Lukas 6.43-44, 13.25-27)

¹⁵ †Iesus ikeo pade bedane, “Gimi agabit kemi ngan panua pakakanga ad tikeo ga tibada Deo iaoa. Gid mambe kua saksak tipit sipsip itin kukul ta tila rabu ngan gid sipsip ta tipaeabu ngan gid. ¹⁶ ††Oangga matami inasi annga saoa iuotot ngan led kadonga, gimi ga aoatai ngan gid. Ngansa oain itautau irangrang ngan iuot ngan oaroaro aea gigi mao. Be abei fik itautau irangrang ngan iuot ngan purup aea asile mao pade. ¹⁷ Toa bedaoa ta gid abei kemikemi tautaudid iuot kemikemi, be gid abei papaeamao tautaudid iuot papaeamao. ¹⁸ Abei kemi irangrang ngan itautau iuot papaeamao mao. Be abei paeamao irangrang ngan itautau iuot kemikemi mao pade. ¹⁹ ††Be abei isaoa itautau iuot kemikemi mao, eina ga tigid ta titado ga idae dingaeai. ²⁰ †††Tota matami inasi saoa annga iuotot ngan led kadonga, ta aoatai ngan gid.

²¹ †††Kado gimi aoangga panua toa busa ne tiuatoato gau ‘Maron, Maron,’ ga tibada madonga Deo ibageai. Eine mao. Be gid panua tinasi Tamag buburiai ele kimnga, gid kekelegid ga tibada madonga Deo ibageai. ²² Muriwai oangga Deo ipamadid gid panua ngan posanga, panua busa ga tikeo pagau bedane, ‘Maron, Maron, ngan eao edam gai abada Deo iaoa. Ga gai asere iriau papaeamao ngan eao edam. Ga gai akado gid uisinga ngan eao edam. Be matam nanan mao?’ ²³ †Be ngan ado toaiua, gau ga nakeo tutui pagid bedane, ‘Mugaeai ga inama, gau naoatai ngan gimi mao. Gimi panua toa apul murimi ngan Deo ele posanga, ala aluai ngan gau!’”

Edap rua ngan luma aea kadonga

(Lukas 6.47-49)

²⁴ Iesus ikeo pade bedane, “Oangga sai ilongo leg posanga ga inasi, ei mambe eaba oatainga aea toa ipagun ele luma gadae ngan pat matua. ²⁵ Ga muriwai, aoara itap ga oanga imasesel, ta sariaba kapei inam ta inuga luma toa oa paeamao tau. Be luma toa oa grum ga isulug mao. Ngansa aea kadonga imadid ga idudunga ngan pat matua. ²⁶ Be oangga sai ilongo leg posanga be inasi mao, ei mambe eaba ilolo buobuo ta ipagun ele luma gadae ngan tano marum. ²⁷ Ga muriwai, aoara itap ga oanga imasesel, ta sariaba kapei inam ta inuga luma toa oa. Ta luma toa oa grum ga isulug be grok ga grok paeamao tau.”

²⁸ Idio ta Iesus ipasala ele posanga ga kus, be gid ipom timatala kapei ngan ele paoatainga. ²⁹ ††Ngansa ei ipaoatai gid mambe gid madidnga apu ad mao. Be ikado posanga mambe eaba ieda kapei.

Iesus ikado kemi eaba aea dibala kankan

(Markus 1.40-44, Lukas 5.12-14)

8 Idio ta Iesus isorir lusiai ga isulug, ta ipom kapei tinasi ei. ² Be mole mao eaba ede aea dibala kankan inam ta ikor iae boloma pan ta ikeo, “Maron, oangga eao kim, eao rangrang ngan kado tinig ga iuot kemi Deo imatai.” ††

³ Io, Iesus igaga ibage ta idol ngan ei ta ikeo, “Gau nakim. Ot kemi toa patautene.” Mole mao, tota itin iuot kemi. ⁴ ††Ta Iesus ikeo pan, “Eao gabit kemi. Keo pan eaba eta pade ngan mao. Be la pasolan tinim pan eaba tenainga aea, ta kado lem tenainga ngan tinim aea keminga, mambe Moses ele apu ikeo ngan. Kadonga toa oa ga ipasolan gid mambe tinim iuot kemi tautauga.”

Iesus ikado kemi paeaeanga ton madidnga paraunga aea

(Lukas 7.1-10)

⁵ Idio ta Iesus ila ngan tuanga Kapernaum, be madidnga paraunga aea ede togid Rom †† inam ta iansaban ei ta ikeo, ⁶ “O Maron, leg paeaeanga idibal ta ienono imuliai. Iae imate, be itin ieiei paeamao tau.”

⁷ Ta Iesus ikeo, “Gau ga nala nakemi ei.”

⁸ Be madidnga paraunga aea ikoli ele posanga bedane, “Maron, gau leg idil kemikemi imata karanga ngan eao nam dudunga leg lumaeai mao. Be eao dio nene ta kado posanga kekelen, ta leg paeaeanga ga iuot kemi. ⁹ Ngansa gau pade namamado gadio ngan gid panua toa edad kapeipei, be leg panua paraunga ad timamado gadio ngan gau. Ta oangga nakeo pan

† 7.11 Jms 1.17 †† 7.12 Mt 22.39-40, Lu 6.31, Ro 13.8-10 † 7.15 Mt 24.24, PA 20.29, 2Pe 2.1 †† 7.16 Gal 5.19-22, Jms 3.12 †† 7.19 Mt 3.10, Lu 3.9, Ins 15.6 ††† 7.20 Mt 12.33 ††† 7.21 Lu 6.46, Jms 1.25 † 7.23 Sng 6.8, 2Ti 2.19

† 7.11 Jms 1.17 †† 7.12 Mt 22.39-40, Lu 6.31, Ro 13.8-10 † 7.15 Mt 24.24, PA 20.29, 2Pe 2.1 †† 7.16 Gal 5.19-22, Jms 3.12 †† 7.19 Mt 3.10, Lu 3.9, Ins 15.6 ††† 7.20 Mt 12.33 ††† 7.21 Lu 6.46, Jms 1.25 † 7.23 Sng 6.8, 2Ti 2.19

ede, 'Eao la,' ei ga ila. Be oangga nakeo pan ede pade, 'Eao nam,' ei ga inam. Be oangga nakeo pan leg paeaeanga, 'Eao kado naurata toa ne,' ei ga ikado. Tota dibala toa ne ga ilongo lingem pade."

¹⁰ Iesus ilongo bedaoa ta imatala ta ikeo pagid panua tinasi ei bedane, "Nakeo tautaunga pagimi, ngan panua toa ngada ne Israel, nagera eaba eta ele kadonga lolo matua aea kapei mambe eaba toa ne mao.

¹¹ †Be nakeo pade pagimi, muriai panua busa ga tinam ado ele parangai ga ado ele dilngai ga tinam ta tibada gid mul ngan eaneannga kapei ngan madonga Deo ibageai toman ngan Abraam ga Aisak ga Iakop. ¹² ††Be gid panua Israel toa mugaeai timamado Deo ibageai, ei ga isere gid ga tila ngan tibur dodom, gaot ngan Deo ele tuanga kemi. Toa eoa ga titangtang paeamao ga luod kek ga kek."

¹³ Ta Iesus ikeo pan madidnga paraunga aea bedane, "Eao la. Danga toa ne ga iuot lalaede mambe lolom matua ngan." Io, tutui ngan ado imata toaiua, ele paeaeanga toa oa itin iuot kemi.

Iesus ikado kemi Petrus ilaoa taine

(Markus 1.29-31, Lukas 4.38-39)

¹⁴ Idio ta Iesus ila idudunga Petrus ele lumaeai ta igera Petrus ilaoa taine idibal ta ienono imuliai, be itin iuanaoana. ¹⁵ Be Iesus ikisi ibage ta oanaoananga toa oa itnan ei. Tota taine toa oa idae ta ila ipan Iesus aea annga.

Iesus ikado kemi panua busa

(Markus 1.32-34, Lukas 4.40-41)

¹⁶ Ado idil ngan lailai toaiua, ta gid panua tuangai tital gid panua busa toa iriau papaeamao ienono ngan gid, ta tila pan Iesus. Ei ikado posanga kekelen ta gid iriau papaeamao titnan gid. Ta ikemi gid dibala tamad toa ngada oa pade. ¹⁷ †Kadonga toa ne iparangrang Deo ele posanga ede. Aisaia ibada Deo iaoa mugaeai ta ibode posanga bedane,

"Ei ikado kemi ada dibala imata ede ga ede, ta isere gid ga tila aluai ngan gita."

Iesus iposa ngan nasinga ei

(Lukas 9.57-60)

¹⁸ Iesus igera ipom kapei tibalil ngan ei, ta ikeo pagid ele aluagau ngan gisingada tila liu isal iadag. ¹⁹ Be madidnga ede apu aea inam pan ta ikeo, "Eaba paotainga am, gau ga nanasi go ngan tibur isaoa eao la ngan."

²⁰ ††Be Iesus ikeo pan bedane, "Gid kaua saksak ad baba enonga aea tanoelai, ga gid man ad luma abeiai, be Eaba Inat ele tibur eta enonga aea mao."

²¹ ††Idio ta aluagau ede pade ikeo pan bedane, "Maron, longo ngan gau nala nataian tamag bua."

²² Be Iesus ikeo pan bedane, "Gid panua tiutai ngan madonga kemi toman ngan Deo mao, gid tirangrang

† 8.11 Lu 13.29 †† 8.12 Mt 22.13, 25.30, Lu 13.28 † 8.17 Ais 53.4 †† 8.20 2Ko 8.9 †† 8.21 1Kin 19.20

ngan titaian led panua matemate, be eao nam nasi gau."

Iesus ipamate rai ga ngalu

(Markus 4.35-41, Lukas 8.22-25)

²³ Idio ta Iesus idae oagaeai, ta ele aluagau tinasi ei. ²⁴ Tiutot ga tila liu irabuiai, be mole mao sariaba kapei inam, ta sobo iuangga irobi led oaga. Be Iesus ienono. ²⁵ Gid tila pan ta tiuaogan ei ta tikeo, "Maron, kado taduaea ta! Lua gita!"

²⁶ ††Be ikeo pagid, "Ikamado ga amataud? Lemi kadonga lolo matua aea kapei eta mao." Idio ta idae imadid ta idaba rai ga ngalu. Tota tibur madlo ituntun.

²⁷ Be gid panua toa oa timatala kapei ta tikeo, "Ei eaba madongan ta rai ga ngalu tilongo ilinge?"

Iesus isere iriau papaeamao ngan panua rua

(Markus 5.1-17, Lukas 8.26-37)

²⁸ Iesus iuot ngan liu isal iadag ta ila ngan tibur togid Gadara. Be panua rua toa iriau papaeamao ienono ngan gid, tiutot dengaeai ga tila pan. Gisirua matad saksak tau, ta gid panua tirangrang ngan tilalala ngan edap toa oa mao. ²⁹ ††Be mole mao gisirua tingangrang pan ta tikeo, "Eao Deo Inat, eao ga kado mado ngan gai? Ado kolikolonga aea maitne, be eao nam ngan paieiei gai na?"

³⁰ Be gaea ipu kapei timadmadid aluai tede ga tianean. ³¹ Ta gid iriau papaeamao tibeta matua ei bedane, "Oangga sere gai, longean gai ta ala adudunga ngan gaea ipu ga oaiua."

³² Ta ikeo pagid, "Ala!" Tota titnan panua rua ta tila tidudunga ngan gaea ipu toa oa. Be mole mao, gid gaea toa ngada oa tilado manmanae ga titaptap perperei ga tisulug ngan liu kapei ta timatemate. ³³ Be gid panua toa timariala ngan gaea, tiaoa ga tila tuangai ta tipalongo ngan danga toa ngada oa, ga ngan panua rua toa iriau papaeamao titnan gid. ³⁴ Be mole mao, gid ipom tiutot ga tila ngan geranga Iesus. Tiutot pan ga kus ta tibeta matua ei ngan itnan led tibur toa oa.

Iesus ikado kemi eaba iae ga ibage imate

(Markus 2.1-12, Lukas 5.17-26)

⁹ † Iesus idae oagaeai ta iuore ga ila liu isal iadag, ta ila ele tuangai. ^{†2} Be mole mao, panua edengada tibisi dibala tamad ede ga ila pan. Ei iae ga ibage imate, ta ienono ngan aea nagarengreng. Iesus igera led kadonga lolo matua aea ta ikeo pan dibala tamad bedane, "Leg eaba, pamatua lolom. Gau nasamum lem kadonga sasat na."

³ Be mole mao, gid madidnga apu ad tiposa pol ngan gid bedane, "Eaba toa ne iuangga ibada Deo imul!" ^{††}

††† 8.26 Mt 14.31, Sng 89.9 ††† 8.29 Mk 1.24, Lu 4.41 § 9.1 Mt 4.13 §† Ngan ado toaiua, Iesus ele tuanga Kapernaum. Gera posanga ngan Mt 4.13. §†† Tikeo ga Iesus iuangga ibada Deo imul ngansa tikeo ga Deo kekelen irangrang ngan samumnga kadonga sasat. Gera posanga ngan Mk 2.6 ga Lu 5.21.

⁴ †Be Iesus iuatai ngan lolod ta ikeo, "Ikamado ga lolomi paeamao toa bedaoa? ⁵ Posanga isaoa aea nau-rata malan: oangga nakeo, 'Gau nasamum lem kadonga sasat,' mao oangga nakeo, 'Dae madid ta lalala?' ⁶ ††Be gau ga napasolan gimii ta irangrang ngan aoatai kemi mambe Eaba Inat ieda kapei tanoelai ngan samumnga kadonga sasat." Ta ikeo pan dibala tamad bedane, "Dae madid. Bada am nagarengreng ta la lem lumaeai." ⁷ Tota eaba toa oa idae imadid ta ilalala ga ila ele lumaeai. ⁸ Be gid ipom tigeria ta titogragid ga ti-soa Deo ieda. Ngansa ei ipamatua gid eababa ngan kadonga toa bedaoa.

Iesus ibaba Mateus, ta inasi ei

(Markus 2.13-17, Lukas 5.27-32)

⁹ Idio ta Iesus ilalala ga ila ta igera eaba ede ieda Mateus imamado ngan luma takis aea. Ta ikeo pan, "Eao nam nasi gau." Tota idae ga ila inasi ei.

¹⁰ Idio ta gisirua timamado lumaeai ga tianean. Be panua busa takis ad ga kadonga sasat ad tinam tianean toman ngan Iesus ga ele aluagau. ¹¹ †Be gid Parisi tigeria bedaoa ta tikeo pagid ele aluagau bedane, "Ikamado ga lemi eaba paoatainga aea ianean toman ngan gid panua takis ad ga kadonga sasat ad?" ††

¹² Be Iesus ilongo bedaoa ta ikoli led posanga bedane, "Gid panua tinid kemi, led ipu eta ngan tila pan eaba keminga aea mao, be gid dibala tilagalaga pan. ¹³ ††Be gimii ala abada oatainga ngan Deo ele posanga ga oaine: 'Gau tinig ngan lemi tenainga sapaeanao mao. Be nakim lolomi isat ngan eaba ede pade.' Ngansa gau nanam ngan babanga gid panua tututui mao, be nanam ngan babanga gid panua kadonga sasat ad."

Iesus ele posanga pau irangrang ngan itlan led kadonga mugamuga mao

(Markus 2.18-22, Lukas 5.33-39)

¹⁴ †††Idio ta gid aluagau ton Ioanes Paliliunga aea tinam tibeta Iesus bedane, "Ikamado ga gaingada gid Parisi anasnasi kadonga ngan plesenga annga, be lem aluagau tiplése annga mao?"

¹⁵ Ta Iesus ikeo pagid, "Oangga eaba ede iuai taine, ta tikado eaneannga ngan led oainga, gid toman ngan oaeoed tirangrang ngan lolod isat mao, ngansa eaba oainga imamado toman ngan gid. Be ado ede muriai, panua padengada ga tipaeaoa eaba toa oa ga ila aluai ngan gid. Ta ngan ado toaiua, gid ga tiplése annga.

¹⁶ "Be eaba eta irangrang ngan ibada malo pau ilia ta isaisai ngan aea malo mugamuga aea krak mao. Oangga ikado bedaoa, be imum ga kus ta ipaeanao, eine malo pau ilia ga itaka malo mugamuga ga paeamao. †††¹⁷ Be eaba eta irangrang ngan iparere oain pau

† 9.4 Lu 9.47, Ins 2.25 †† 9.6 Ins 17.2 † 9.11 Lu 15.2 †† Gid Iuda mugaeai tikeo ga oangga tianean toman ngan panua paeamao, eine gid pade ga tiuot paeamao Deo imatai. †† 9.13 Hos 6.6, Mt 12.7 ††† 9.14 Lu 18.12 ††† Ikamado ga Iesus ikeo ga malo pau ilia ga itaka malo mugamuga? Eine ngansa gid Israel mugaeai, ad malo ede pade ngan gita ada malo labone. Togid,

ngan meme itin kukul mugamuga mao. Oangga ikado bedaoa, eine oain pau ga ikado meme itin kukul mugamuga ga pak. Ta oain ga itoki, be meme itin kukul ga iduaea pade. Be gita taparere oain pau ngan meme itin kukul papau, ta oain toman ngan meme itin kukul ga tidio kemi."

Iesus ipei mulian taine kakauede imate, ga ikemi taine kapei isibo itin aea pononga

(Markus 5.21-43, Lukas 8.41-56)

¹⁸ Iesus iposaposa maitne pagid aluagau ton Ioanes, be mole mao madidnga ede inam ikor iae boloma pan ta ikeo, "Gau natug taine imate toa patautene. Be eao nam dol bagem ga idae ngan ei, ta ei ga idae mulian." ¹⁹ Ta Iesus idae ta inasi ei ga ila toman ngan ele aluagau.

²⁰ Be mole mao, taine ede aea dibala sing palapala ilalala Iesus imuriai ta isibo ele pononga imata. Aea dibala toa oa ikakado ei irangrang ngan aea rai sangaul ga igegea rua, ²¹ †be ikeo iloleai bedane, "Oangga nasibo ele pononga kekelen, eine ga naot kemi pade."

²² Be Iesus ipul ei ta igera taine toa oa ta ikeo, "Taine, pamatua lolom. Lem kadonga lolo matua aea ikado ga tinim iuot kemi." Tota ngan ado imata toaiua ga ila, itin kemi mulian.

²³ Idio ta Iesus ila idudunga madidnga ele lumaeai ta tigeria panua titangtang ga tiusouso piloli ga arerengad kapei. ²⁴ Be ikeo pagid, "Gimii adae ga ala. Taine kakauede imate mao. Ei ienono." Be gid tinging ngan ei. ²⁵ Be ei isere gid ga tila gaot, ta idudunga ga ila pan taine kakauede ta ikisi ibage. Ta idae mulian. ²⁶ Tota ato ngan Iesus ele kadonga toa oa iuasasa ga ipakaranga tibur toa oa.

Iesus ikado kemi panua rua matad ikila ga eaba ede iaoa gum

²⁷ ††Idio ta Iesus itnan tuanga toa oa ta ilalala ga ila. Be panua rua matad ikila tinasi ei ta tibaba bedane, "Devit itub, ††† uduan gairua."

²⁸ Io, Iesus idudunga lumaeai, be gisirua tinasi ei ga tila pan. Ta ibeta gisirua bedane, "Gimirua lolomi matua ta aeadii mambe gau narangrang ngan nakado kemi matami na?"

Ta gisirua tikeo, "Be, Maron."

²⁹ Tota idol ibage ga idae ngan gisirua matad ta ikeo, "Eine ga iuot ngan gimirua lalaede mambe lolomi matua ngan." ³⁰ ††Tota gisirua matad pal ta tigeragera pade. Be Iesus iposa matua pagisirua bedane, "Gimirua agabit kemi. Ngan kado ta eaba eta pade iuatai ngan." ³¹ Be mao. Gisirua tiuot ga tila tipaoasasa posanga ngan ei ta iualu ipakaranga tibur toa oa.

³² Gisirua tiuot ga tila, be mole mao panua padengada tital eaba ede iriau paeamao ienono ngan ei ta ila pan Iesus. Iriau ikado ei ga iaoa gum. ³³ †††Iesus isere

oangga tiuaoi pau ga kus ta timum ta tipaeanao, eine ga ila kakauede. § 9.21 Mt 14.36 §† 9.27 Mt 20.29-34 §†† Gera palongonga ngan posanga idil Devit itubngan Mt 1.16. §‡ 9.30 Mt 8.4 §†† 9.33 Mk 2.12

iriau paeamao ta eaba toa oa iposaposa pade. Be gid ipom tigera ga timatala ta tikeo, "Mugaeai ga inam, danga eta bedane iuot Israel mao."

³⁴ †Be gid Parisi tikeo, "Ei iseresere gid iriau papaeamao ngan madidnga togid iriau papaeamao iura."

Iesus ilolo isat ngan gid ipom

³⁵ †Idio ta Iesus ilalala ga ila ngan gid tuanga kapepei ga gereirei toa ngada oa. Ta ipapaoatai gid panua led luma raring aea iloleai, ga ipaola ato kemi ngan madonga Deo ibageai, ga ikemikemi ad dibala imata ede ga ede. ³⁶ †Be igera gid ipom ta ilolo isat ngan gid, ngansa danga papaeamao iuotot ngan gid ta lolod ede ga ede ngan led madonga paeamao, be ad luanga eta mao. Gid mambe sipsip, be tamad eta imariala ngan gid mao. ³⁷ †Tota ikeo pagid ele aluagau bedane, "Annga busa tau imatua ga ienono dadangai, be gid panua tibokoboko ngan aea badanga, gid busa mao. ³⁸ Tota manta araring matua ga ila pan dadanga Itama, ta isula panua busa naurata ad ga tila tibada gid annga imatua."

Aluagau sangaul ga igegea rua edad

(Markus 3.13-19, Lukas 6.12-16)

10 †Idio ta Iesus ibaba ele aluagau sangaul igegea rua ga tinam pan. Ta ipamatua gid ngan serenga iriau papaeamao ga keminga panua ad dibala imata ede ga ede.

² Iesus ele panua ato ad sangaul igegea rua, edad ga bedane: eaba imuga ngan gid eine Saimon toa tiuato ei Petrus, ga itar kakau Andreas, ga Jems toa Sebedi inat, ga itar kakau Ioanes, ³ ga Pilip, ga Bartolomeus, ga Tomas, ga Mateus toa mugaeai ibabada takis, ga Jems toa Alpius inat, ga Tadius, ⁴ ga Saimon Selot ††, ga Iudas Iskariot toa muriai idol Iesus ga idae aea miri itamatama bagedeai.

Iesus ibada naurata pagid ele aluagau

(Markus 6.7-13, Lukas 9.1-5)

⁵ Iesus isula gid panua toa sangaul igegea rua oa ta irenren pagid bedane, "Gimi ala pagid alu padengada mao, ga ala ngan tuanga eta togid Samaria mao pade. ⁶ ††Be gimi ala pagid Israel kekelegid. Gid titnan Deo ele edap ga tisuus mambe sipsip. ⁷ †Gimi alalala ga ala ta apaola posanga ga bedane, 'Madonga Deo ibageai tota iuot ne.' ⁸ Gimi ala akado kemi gid panua ad dibala, ga apeai mulian gid panua timate, ga akado kemi gid panua ad dibala kankan ga tiuot kemi Deo imatai, ga asere gid iriau papaeamao. Pamatuanga toa ne nabada pagimi sapaeaan, tota ala abada sapaeaan pagid panua. Eine aea olnga mao. ⁹ †Gimi alalala be akikisi lemi pat gol ga silva mao, ga pat

singsingia mao pade. ¹⁰ ††Abada ami bisinga mao, ga lemi pononga ga su ruangada mao, ga toto lalalanga aea mao pade. Ngansa eine tutui ngan gid panua tipan annga ga ila pagimi panua naurata ami ton Deo.

¹¹ "Oangga gimi ala ngan tuanga kapei, mao kakauede isaoa, ailo eaba kemi eta ta aeno ele lumaeai ga irangrang ngan atnan tuanga toa oa. ¹² †Ta oangga adudunga ngan luma ede, abada lemi ado kemi ga posanga lolo tarui aea ga ila pagid panua toa oa. ¹³ Ta oangga gid panua kemikemi, lemi posanga lolo tarui aea ga idio pagid. Be oangga gid panua kemikemi mao, tota abada mulian lemi posanga lolo tarui aea. ¹⁴ ††Be oangga sapadua tibada gimi ga ala led lumaeai mao, ga tinid ngan longonga lemi posanga mao, tota atnan luma toa oa, mao tuanga toa oa, ta asile aemi aea kangkanga ga idio pagid. ¹⁵ ††Nakeo tautauanga pagimi, muriai oangga Deo ipamadid gid panua ngan posanga, gid ad panasnga ga iasal gid Sodom ga Gomora ad panasnga."

Gid danga kulupulupu ga iuot

(Markus 13.9-13, Lukas 21.12-17)

¹⁶ ††Iesus ikeo pade bedane, "Ega, gau nasula gimi ga ala mambe sipsip tilalala rabu ngan kaua saksak. Tota manta anasi oatainga kemi lalaede mambe gid mota, be lolomi aea danga eta mao mambe man barur. ¹⁷ ††Be agabit kemi ngan panua papaeamao. Ngansa gid ga tidol gimi ga adae pagid madidnga patutuinga posanga ad bagedeai ta timuimui gimi led luma raring aea iloleai. ¹⁸ Ta gid ga tipamadid gimi pagid mamaron kapepei ga gavana matad, ngansa gimi gau leg panua. Toa bedaoa ta gimi ga apalongo gid ngan leg ato kemi, ta gid kapepei toa oa ga gid panua Iuda ad mao ga tilongo. ¹⁹ Be oangga tidol gimi ga adae bagedeai, lolomi ede ga ede ngan saoa posanga aoangga akoli ga ila pagid mao. Ngansa ngan ado imata toaiua, Deo ga ibada posanga pagimi.

²⁰ †††Ngansa eine gimi lemi posanga mao, be Tamami Itautau Tutui ga ikado posanga ga iuot aoamiai.

²¹ ††"Be eaba itar kapepei ga aea kakakau ga tidol ei ga idae pagid madidnga bagedeai ta tirau ei ga imate. Be gergeu tamatamad ga tikado toa bedaoa pade ngan led gergeu. Ga gid gergeu ga timan tnatnad ga tamatamad ad isat ta tikeo pagid panua ta tirau gid ga timate. ²² Be panua busa ga lolod paeamao ngan gimi, ngansa gimi gau leg panua. Be oangga sai imadid matua ga irangrang ngan ele madonga tanoelai kus, eine Deo ga ibada ei mulian. ²³ Be oangga tuanga ede tipaieiei gimi, tota aeaoga ga ala ngan tuanga eta pade. Ngansa nakeo tautauanga pagimi, gimi ga apasala lemi naurata ngan gid tuanga Israel maitne, be Eaba Inat ga iluai mulian ga inam.

† 9.34 Mt 12.24, Mk 3.22, Lu 11.15 †† 9.35 Mt 4.23, Mk 1.39 † 9.36 Nam 27.17, 1Kin 22.17, Sek 10.2, Mt 14.14, Mk 6.34 †† 9.37 Lu 10.2 †† 10.1 Mk 6.7, Lu 9.1 ††† Ngan ado toaiua, tidol edaeda Selotga idae ngan eaba sai toa iuangga isere gid Rom ta titnan Israel ga tidio. ††† 10.6 Jer 50.6 † 10.7 Mt 3.2, 4.17, Lu 10.9, 11.5† 10.9 Lu 10.4

††† 10.10 Lu 10.7, 1Ko 9.14 †† 10.12 Lu 10.5-6 ††† 10.14 Lu 10.10-12, PA 13.51 †† Kadonga ngan silenga aed aea kangkanga eine kilala ipasolan gid mambe gid aluagau tipabib led ga kus. Ta oangga muriai gid panua toa oa tibada panasnga, eine danga togid. †† 10.15 OM 19.1-29, Mt 11.24, Jut 7 ††† 10.16 Lu 10.3, Ro 16.19 ††† 10.17 Mk 13.9-11, Lu 12.11-12, 21.12-15 ††† 10.20 Ins 14.26 18 10.21 Mai 7.6, Mt 10.35, Mk 13.12, Lu 21.16

²⁴ †Aluagau eta iasal ele eaba paoatainga aea mao, ga paeaeanga eta iasal aea maron mao pade. ²⁵ ††Be oangga aluagau iuot mambe ele eaba paoatainga aea, eine ikaranga ngan ei. Ga oangga paeaeanga iuot mambe aea maron, eine ikaranga ngan ei pade. Tota oangga panua aoad ibiu luma itama ta tiuato ei Belsebul ‡, eine ga tiposa paeamao ga paeamao tau ngan gid ele luma lolo.”

Manta tamataud Deo kekelen

(Lukas 12.2-7)

²⁶ ††Jesus ikeo pade bedane, “Tota gimi amataud gid panua mao. Ngansa soa danga ienono mumulnga labone, eine muriai ga iuot masaeai. Be soa danga timudan labone, muriai panua toa ngada ne ga tiuatai ngan. ²⁷ Saa posanga nakeo pagimi ngan tibur dodom, gimi manta apalongo ga iuot merengai. Ga soa posanga nakamur ngan ga alongo tangamiai, manta amadid luma ipaoeai ta apaola ga iuot pagid ipom. ²⁸ ††Ga pade, gid panua toa tiuangga tipamate gimi, irangrang ngan amataud gid mao. Ngansa gid tipamate tinimi, be irangrang ngan tipamate tautaudimi mao. Be gimi amataud Deo. Ngansa ei irangrang ngan ipamate tinimi, be ipaeabu ngan tautaudimi pade ngan dinga imperno. ²⁹ Gimi aoatai, man gereirei eine panua tiuol rua ngan pat singsingia kelede, be eta ngan gid irangrang ngan itap ga imate sapaean mao. Tamami imata nanan gid toa ngada oa. ³⁰ Be ei iuade launimi idil toa ngada ne laboramiai, ta irangrang ngan imata sapian gimi mao pade. ³¹ †††Tota amataud mao. Ngan Deo imata, gimi kapei tau ngan man gereirei busa.”

Irangrang ngan maeamaea gita pan Iesus mao

(Lukas 12.8-9)

³² Jesus ikeo pade bedane, “Tota oangga sai iuaoa pagid panua ngan ei gau leg eaba ede, eine gau pade ga naoaoa pan Tamag buburiai ngan ei gau leg eaba. ³³ †††Be oangga sai ikeo pagid panua ngan ei gau leg eaba mao, eine gau pade ga nakeo pan Tamag buburiani ngan eaba toa oa gau leg eaba mao.”

Manta takim Iesus kapei tau

(Lukas 12.51-53, 14.26-27)

³⁴ Jesus ikeo pade bedane, “Kado gimi aoangga gau nanam ngan kadonga gid panua tanoelai ga lolod itarui. Eine mao. Be gau nanam ngan talnga didi paraunga aea ga inam! ³⁵ †Ngansa ngan gau leg naman-ga, gid panua ga timan ariapolpol ngan gid. “Eaba ga iman itama aea isat, ga taine ga iman itna aea isat, ga taine oainga ga iman ilaoa taine aea isat. ³⁶ Tota eaba isobosobo ga timan aea miri itamatama.”

³⁷ “Eaba sai ikim itama ga itna kapei, be ikim gau kapei tau mao, eine irangrang ngan iman leg eaba mao. Toa bedaoa pade ngan inat ga inat taine, oangga ikim gid kapei, be ikim gau kapei tau mao, eine irangrang ngan iman leg eaba mao. ³⁸ ††Be oangga sai ibisi aea abei tabala ga inasi gau mao, eine irangrang ngan iman leg eaba mao. ³⁹ Oangga sai ikim tau ele madonga tanoelai, ei ga imate ta ele madonga ga iduaea. Be oangga sai imate ngan nasinga gau, ei ga ibada madonga kemi tautaunga.”

Eaba ilua Iesus ele panua, ei ga ibada lasunga kemi muriai

(Markus 9.41)

⁴⁰ ††Jesus ikeo pade bedane, “Oangga sai itin igelgel ngan badanga gimi, eine ibada gau pade. Be oangga sai ibada gau, eine ibada gau kekelegau mao, be ibada eaba toa isula gau pade. ⁴¹ Oangga sai itin igelgel ngan badanga eaba ede ibada Deo iaoa, ngansa Deo isula ei, Deo ga ilasu eaba toa oa lalaede mambe ilasu gid panua tibabada iaoa. Be oangga sai itin igelgel ngan badanga gid panua tututui, ngansa Deo isula gid, eine Deo ga ilasu eaba toa oa lalaede mambe ilasu gid panua tututui. ⁴² Be oangga sai ikeo ga ilua gid aluagau togau ta ibada eau memednga ga ila pan aluagau eta togau toa ieda mao, nakeo tautaunga pagimi, irangrang ngan eaba toa oa isapir ngan badanga aea lasunga mao.”

Ioanes Paliliunga aea isula ele aluagau ta tila pan Iesus

(Lukas 7.18-35)

11 Iesus ipasala ele renrennga pagid ele aluagau sangaul igegea rua, ga kus ta itnan tibur toa oa, ta ila ngan gid Galili led tuanga ga tuanga ta ipapaoatai gid ga ipapaola Deo ele posanga ga ila pagid.

² Be Ioanes Paliliunga aea imado ngan luma panasnga aea ta ilongo ngan Kristus †† ele bokonga. Tota isula ele aluagau ta tila pan ³ ta tikeo, “Eao eaba toa Deo iposa tautaunga ngan isula go ga nam, mao gai asanga eaba eta pade?”

⁴ Ta Iesus ikoli led posanga bedane, “Aluagimi ta apalongo Ioanes ngan soa danga alongolongo ga ageragera. ⁵ ††Gid panua matad sususu tigeragera pade. Gid panua aed imate tilalala pade. Gid panua ad dibala kankan tiuot kemi Deo imatai. Gid panua tangad kua tilongolongo pade. Gid matemate tidae mulian. Ga gid panua lululunga ad tilongolongo ato kemi. ⁶ Be kemi tau ngan eaba sai toa ilolo matua ngan gau, be ele kadonga lolo matua aea itap mao!”

⁷ Gid aluagau ton Ioanes tiluagid ga tila ga kus ta Iesus iposa pagid ipom ngan Ioanes. Ta ikeo, “Mugaeai gimi ala ngan tibur modamodanga ngan geranga soa? Aoangga agera eaba ilolo iburlogologoi alele mambe piso ede rai ipabeu na? Eine mao. ⁸ Be gimi ala

† 10.24 Lu 6.40, Ins 13.16, 15.20 †† 10.25 Mt 9.34, 12.24, Mk 3.22, Lu 11.15 ‡ Belsebuleine Satan ieda ede pade. †† 10.26 Mk 4.22, Lu 8.17 †† 10.28 Jms 4.12 ††† 10.31 Mt 6.26 ††† 10.33 Mk 8.38, Lu 9.26, 2Ti 2.12 ‡ 10.35 Mai 7.6

‡† 10.38 Mt 16.24-25, Mk 8.34-35, Lu 9.23-24, 17.33, Ins 12.25 ††† 10.40 Mk 9.37, Lu 10.16, Ins 13.20 ‡† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. ‡†† 11.5 Ais 35.5-6, 6.1

ngan geranga saoa danga? Aoangga agera eaba idol danga sisid kemikemi? Eine mao. Ega, gid panua tidol danga sisid kemikemi timamado ngan luma togid mamaron kapeipei. ⁹ Be ikamado ga gimi ala? Ala ngan geranga eaba ibada Deo iaoa? Be! Ei tota nena. Be nakeo pagimi, Ioanes iasal gid panua padengada tibabada Deo iaoa mugaeai. ¹⁰ †Deo ele laulau iposa ngan ei bedane,

“Ega, gau ga nasula leg eaba ato aea ta ila imuga ngan eao.

Ta ei ga ipatutui danga toa ngada ne ngan lem namanga.’

¹¹ Nakeo tautauanga pagimi, mugaeai ga irangrang ngan labone, eaba eta tanoelai iasal Ioanes Paliliunga aea mao. Be labone gid panua timamado Deo ibageai, gid edad kapeipei ga gid edad mao toa ngada ne tiasal Ioanes. ^{††12} ‡Be ngan ado toaiua Ioanes Paliliunga aea ipaola posanga ga irangrang ngan labone, gid panua tiparpar tau ga tiparparau ngan badanga madonga Deo ibageai. ¹³ Ngansa gid panua tibada Deo iaoa ga gid panua tibode Deo ele apu, gid tikakado led posanga ga irangrang ngan Ioanes iuot. ¹⁴ ††Be oangga gimi akim, kemi ngan aeadi Ioanes, ei Elaija toa Deo iposa tautauanga ngan mugaeai, ngan sulanga ei ga inam. ¹⁵ Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine.

¹⁶ “Be gau ga natado oanenga itna isaoa idodo kemi gid panua labone ad? Gid mambe gergeu timamado ngan tibur oalo aea ta tibaba ga ila pagid areread ga bedane,

¹⁷ “Gai auso piloli ngan gimi, be ikamado ga atoltol mao?

Gai akado keoanga, be ikamado ga atangtang mao?’

¹⁸ Ngansa Ioanes inam ta iunun oain mao ga iplese annga, be gid panua tikeo ga iriau paeamao ienono ngan ei. ¹⁹ ††Be Eaba Inat inam ta ianean ga iunun, be gid tikeo, ‘Ega, eaba ne ele eaneannga ga ununnga sat tau. Ei iarerea gid panua takis ad ga panua kadonga sasat ad.’ Gid tiselele toa bedaoa, be kadonga togid panua tikado Deo ele naurata tautauanga, eine ipasolan mambe Deo ele oatainga itutui.”

Paeamao tau ngan gid tuanga toa tipul lolod mao
(Lukas 10.13-15)

²⁰ Idio ta Iesus iselege gid tuanga toa tigera ele uisinga pabusa, ngansa tipul lolod mao. ²¹ †††Ta ikeo bedane, “Paeamao tau ngan gimi panua ngan tuanga Korasin ga Betsaida! Ngansa oangga gid panua ngan tuanga Tair ga Saidon ††† tigera gid uisinga mambe gimi agera nakakado, eine ga tidol danga sisid mok aea toa mugaeai oa ga tisama matad ngan asaso ta iman kilala ngan tipul lolod. ²² Be nakeo pagimi, muriai

† 11.10 Mal 3.1, Lu 1.76 †† Iesus ele posanga ipu ga bedane: Gid tiasal Ioanes ngansa gid tigera ga tiuatai ngan Iesus ele bokonga, be Ioanes igera mao. ‡ 11.12 Lu 16.16 †† 11.14 Mal 4.5, Mt 17.10-13, Mk 9.11-13 †† 11.19 Mt 9.10 ††† 11.21 Ais 23, Ese 26.1-28.26, Jol 3.4-8, Amo 1.9-10, Sek 9.2-4 ††† Tuanga Tair ga Saidoneine gid tuanga Iuda ad mao, be edad iuot kapei ngan led kadonga sasat.

oangga Deo ipamadid gid panua ngan posanga, gimi ami panasnga ga iasal gid Tair ga Saidon ad panasnga. ²³ §Be gimi panua Kapernaum aoangga Deo ga isoa gimi ga adae buburial na? Mao tau! Gimi ga asulug gadio, ta ala ngan tibur paeamao togid matemate. Ngansa oangga gid panua Sodom tigera gid uisinga mambe gimi Kapernaum agera nakakado, eine ga Sodom ienono ga irangrang ngan labone. ²⁴ ††Be nakeo pagimi, muriai oangga Deo ipamadid gid panua ngan posanga, gimi ami panasnga ga iasal gid Sodom ad panasnga.”

Gimi anam pagau ta aearagimi
(Lukas 10.21-22)

²⁵ †††Ngan ado toaiua, Iesus iraring ga bedane, “Apa, eao Maron ngan bubur ga tano. Gau nasoa edam, ngansa eao mudan lem posanga ipu pagid panua oatainga ad. Be gid panua toa edad mao, eao pasolan lem posanga ipu pagid. ²⁶ Be tautauanga Apa, eao nasi lem kimnga ta kado toa bedane.

²⁷ †††Gau Tamag idol danga toa ngada ne ga idae bagegeai. Be eaba eta iuatai ngan Deo Inat mao. Tamag kekelen iuatai. Be eaba eta pade iuatai ngan Tamag mao. Inat kekelen iuatai, toman ngan gid panua toa Inat ikim ipasolan ei pagid.

²⁸ †††Gimi panua toa akakado naurata oanaoana ga danga kulupulupu ipaieiei gimi, gimi toa ngada ne anam pagau, ta gau ga naearan gimi kemi. ²⁹ Gimi abada oatainga pagau ga aboko gadio ngan gau, mambe bulmakao iboko gadio ngan itama ta idada ele danga sisid. Ngansa gau nakado kadonga marum ngan gid panua, ga nasoa edag mulian mao. Ta gimi ga aearagimi kemi ga lolomi ede ga ede mao.

³⁰ †††Ngansa gau leg posanga ikulupu ngan aea nasinga mao, be leg naurata malamalan.”

Iesus iposa ngan kadonga ngan Ado Earaiinga aea
(Markus 2.23-28, Lukas 6.1-5)

12 †††Ngan taun toaiua, ngan Ado Earaiinga aea, Iesus asingada ele aluagau tilalala rabu ngan dadanga wit. Ele aluagau pitoreagid ta tipasu gid wit itautau idanga ede ta tian. ² †††Be gid Parisi tigera ta tikeo pan bedane, “Ega, kadonga toa lem aluagau tikakado eine tutui ngan Ado Earaiinga aea mao.”

³ †††Ta ikoli led posanga bedane, “Kado gimi aoato laulau ngan Devit ele kadonga toa mugaeai oa mao. Ngan ado toaiua, Devit asingada iuaeoae pitoreagid, ⁴ †††ta idudungo Deo ele palatai ta ibada bret tenainga aea toa ienono Deo imatai ta ian. Be bret toa oa itutui ngan gid panua tenainga ad kekelegid tianean.

⁵ †††Be kado gimi aoato posanga ede pade ga oaine ngan laulau apu aea mao. Ikeo ngan Deo ele luma, oangga gid panua tenainga ad tikakado naurata

§ 11.23 OM 19.24-28, Ais 14.13-15 †† 11.24 Mt 10.15, Lu 10.12 ††† 11.25 1Ko 1.26-29 †† 11.27 Mt 28.18, Ins 1.18, 3.35, 10.15, 17.2 ††† 11.28 Jer 31.25 †† 11.30 1Io 5.3 †† 12.1 Lo 23.25 ††† 12.2 IM 20.10 ††† 12.3 1Sml 21.1-6 ††† 12.4 Wkp 24.5-9 18 12.5 Nam 28.9-10

tenainga aea toa eoa ngan Ado Earaiinga aea, gid led idil eta paeamao mao. Tautauinga tinasi apu ngan Ado Earaiinga aea toa eoa mao, be gid led idil eta paeamao mao. ⁶†Be gau nakeo pagimi, eaba ede rabu ngan gimi, ei ieda kapei iasal luma ton Deo. ⁷††Be posanga ede pade ngan Deo ele laulau ikeo bedane, 'Gau tinig ngan lemi tenainga sapaeanao mao, be nakim lolomi isat ngan eaba ede pade.' Oangga gimi aoatai kemi ngan posanga toa oa, irangrang ngan aselele gid panua tutui mao. ⁸Ngansa Eaba Inat ei Maron ngan Ado Earaiinga aea."

Ngan Ado Earaiinga aea, Iesus ikado kemi eaba ibage imate

(Markus 3.1-6, Lukas 6.6-11)

⁹Iesus itnan tibur toa oa ta ila idudunga ngan led luma ede raring aea. ¹⁰†Be toa eoa eaba ede imamado, ibage ede imate. Ta gid panua tiuangga tigera idil eta paeamao pan Iesus ta tibeta ei bedane, "Eine tutui ngan takado kemi gid dibala ngan Ado Earaiinga aea pade, mao madongan?"

¹¹††Be ei ikeo pagid bedane, "Oangga eaba eta ngan gimi ele sipsip itap ga isulug babaeai ngan Ado Earaiinga aea, ei ga ikado mado? Ei ga idada ga idae mulian na? ¹²Be gita eababa taesal sipsip tau. Tota eine tutui ngan tanasi kadonga kemi ngan Ado Earaiinga aea."

¹³Io, Iesus ikeo pan eaba toa ibage imate oa bedane, "Patutui bagem." Tota ipatutui ibage, ta ibage iuot kemi mulian mambe ibage ede pade. ¹⁴††Be gid Parisi tiuot ga tila ta tiraurau aea posanga ngan pamatenga ei.

Deo isio Iesus ngan kadonga ele naurata

¹⁵Be Iesus iuatai ngan danga toa gid Parisi tiuangga tikado ngan ei, tota itnan tibur toa oa ga ila. Be ipom kapei tau tinasi ei ta ikado kemi ad dibala toa ngada oa. ¹⁶††Be irenren matua pagid ngan tiuaoa ngan ei pagid panua padengada mao. ¹⁷Ngan kadonga toa oa, ei iparangrang Deo ele posanga ede. Aisaia ibada Deo iaoa mugaeai ta ibode ga bedane,

¹⁸††[§]Ega, eaba toa ne ei gau leg paeaeanga.

Gau nasio ei.

Gau nakim ei tau

ga lolog kemi ngan ei.

Gau ga nadol Tautaudig Tutui ga ienono pan, ta ei ga ipaola posanga pagid alu toa ngada ne tanoelai ngan leg edap ngan patutuinga gid.

¹⁹Ei ga iaoa parau pagid panua mao ga ngar ga ngar mao.

Be gid panua ga tirangrang ngan tilongo ele posanga iuot kapei melemeleai mao pade.

²⁰Piso ikolakolanga ta iuangga imakor, ei ga ikor mao.

Be lam aea dinga imata igigimonga, ei ga ipamate mao. ^{§†}

† 12.6 Mt 12.41-42 †† 12.7 Hos 6.6, Mt 9.13 ‡ 12.10 Lu 14.3 †† 12.11 Lu 14.5 †† 12.14 Ins 5.16 ††† 12.16 Mt 8.4, Mk 3.12 ††† 12.18 Ais 42.1-4 § 12.18 Mt 3.17 §† Posanga oaine

Ei ga ibokoboko toa bedaoa ga irangrang ngan ikado ga leg kadonga tutui iparangrang tibur toa ngada ne.

²¹Ta gid alu toa ngada ne tanoelai ga tigaga matad ngan ei ngan badanga gid mulian."

Gid Parisi tikeo ga Iesus iboko toman ngan Belsebul

(Markus 3.20-30, Lukas 11.14-23, 12.10)

²²Idio ta tital eaba ede iriau paeamao ienono ngan ei, ta ila pan Iesus. Eaba toa oa imata ikila ga iaoa gum. Ta Iesus ikado kemi ei, ta iposaposa ga igeragera pade. ²³Gid ipom tigera toa bedaoa ta timatala kapei ta tikeo, "Kado eaba toa ne Devit itub ^{§††}?"

²⁴††Be gid Parisi tilongo bedaoa ta tikeo, "Eaba toa ne iseresere gid iriau papaeamao sapaeanao mao. Be Belsebul, madidnga togid iriau papaeamao, ipamatua ei ta ikakado toa bedaoa."

²⁵Be Iesus iuatai ngan gid lolod ta ikeo pagid, "Oangga maron kapei ede ele panua timapoga ta tiparau pol ngan gid, eine ga timukuru. Ga toa bedaoa pade ngan tuanga ede, mao luma ede, oangga timapoga ta tiparau pol ngan gid, eine irangrang ngan timadid matua mao. ²⁶Tota oangga Satan isere Satan, eine ele panua timapoga ta tiparau pol ngan gid. Toa bedaoa ga Satan imadid ga imugamuga ngan ele tibur kapei madongan? ²⁷Be oangga asol gau ngan serenga iriau papaeamao ngan Belsebul iura, gimi akeo mado ngan lemi panua toa tiseresere gid iriau papaeamao pade? Gimi aoangga Satan ilualua gid? Tota naurata togid lemi panua ga ipasolan mambe lemi selelenga itutui mao. ²⁸††Be oangga Deo Itautau Tutui ipamatua gau ngan serenga iriau papaeamao, kadonga toa ne ipasolan gimi mambe madonga Deo ibageai iuot rabu ngan gimi na.

²⁹"Eaba eta irangrang ngan idudunga sapaeanao ngan luma ton eaba iura kapei, ngan lubnga ele danga sisid mao. Be oangga ikaukau eaba toa iura kapei oa ngan kenga ga kus, tota ei ga irangrang ngan ilub ele danga toa ngada oa lumaeai.

³⁰††"Oangga sai iboko toman ngan gau mao, ei gau ag isat. Ga oangga sai ilua gau ngan badanga gid panua ga tinam boloma pan Deo mao, eine eaba toa oa iseresere gid ga tila aluai ngan Deo. ³¹††Ngan ipu toaine nakeo pagimi, Deo ga isamum gid panua led kadonga sasat ga posanga papaeamao imata ede ga ede, be eaba sai ipaeabu ngan Itautau Tutui ieda, Deo ga isamum ele kadonga sat mao. ³²Ga oangga sai iposa paeamao ngan Eaba Inat, eine irangrang ngan Deo isamum ele kadonga sat. Be eaba sai iposa paeamao ngan Itautau Tutui, eine Deo ga isamum ele kadonga sat mao. Labone ga muriai pade, ele kadonga sat aea samumnga mao."

ton Aisaia ikeo ngan gid panua lolod matua tau mao ngan Deo. Iesus ikado kadonga marum ngan gid ta ilua gid ngan tinam pan Deo. ^{§††} Gera palongonga ngan posanga idil Devit itubngan Mt 1.16. [§] 12.24 Mt 9.34, 10.25 ^{§††} 12.28 PA 10.38, 1Io 3.8 ^{§†} 12.30 Mk 9.40, Lu 9.50 [§] 12.31 Ibr 6.4-6

Abei paeamao, itautau pade paeamao
(Lukas 6.43-45)

³³ †Iesus ikeo pade bedane, “Oangga akeo ga abei ede eine kemi, manta akado posanga lalaede toa bedaoa ngan itautau kemikemi. Oangga akeo ga abei ede eine paeamao, akado posanga lalaede toa bedaoa ngan itautau papaeamao. Ngansa gita taoatai ngan abei kemi ga abei paeamao ngan geranga itautau. ³⁴ ††Gimi mota ele gergeu! Gimi panua papaeamao, toa akakado posanga kemikemi madongan? Ngansa saoa posanga iuon eaba iloleai, eine iaoa ga iposa ngan ga iuot. ³⁵ Oangga eaba kemi, eine posanga kemikemi ienono iloleai, ta inasi posanga kemikemi toa oa. Be oangga eaba paeamao, eine posanga papaeamao ienono iloleai, ta inasi posanga papaeamao toa oa. ³⁶ Be gau nakeo pagimi, muriai oangga Deo ipamadid gid panua ngan posanga, eine ga imata nanan lemi posanga idil toa ngada oa akakado alele toa mugaeai ga inam, ta gimi ga akoli posanga ga ila pan ngan. ³⁷ Deo ga imata inasi eao lem posanga ta iuato eao eaba tutui. Oangga mao, ei ga imata inasi eao lem posanga ta ipanas go.”

Gid kapepei Iuda ad tiuangga tigera Iesus ikado uisinga eta

(Markus 8.11-12, Lukas 11.29-32)

³⁸ †Idio ta gid madidnga apu ad ga gid Parisi edengada tikeo pan Iesus bedane, “Eaba paoatainga am, gai akim agera eao kado uisinga eta iman kilala.”

³⁹ ††Be ei ikoli led posanga bedane, “Gid panua papaeamao labone ad lolod itnan Deo somisomi tau. Gid tikim tigera uisinga iman kilala. Be irangrang ngan tigera mao. Kilala keledede mon ga tigera, eine ngan Iona toa ibada Deo iaoa mugaeai. ⁴⁰ ††Ngan ado toaiua, ei ieno ado tol ga bong tol ia kapei iloleai. Ta lalaede toa bedaoa, Eaba Inat ga ieno tano iloleai aea ado tol ga bong tol. ⁴¹ †††Be muriai oangga Deo ipamadid gid panua ngan posanga, eine gid panua Ninive ga timadid ta tisol gid panua labone ad ngan posanga. Ngansa gid Ninive tilongo Iona ele posanga pabibnga aea ta tipul lolod. Be ega, labone eaba ede rabu ngan gimi iasal Iona, be gimi apul lolomi mao. ⁴² †††Be oangga Deo ipamadid gid panua ngan posanga ngan ado toaiua, taine nagerara ngan tibur saut ga idae mulian toman ngan gid panua labone ad ta isol gid ngan posanga. Ngansa ele tuanga ienono tano idigedigeai, be ei ilalala aluai ga inam ngan longonga Solomon ele paoatainga. Be ega, labone eaba ede rabu ngan gimi iasal Solomon.”

Iesus ipaoatai gid panua ngan iriau papaeamao led kadonga
(Lukas 11.24-26)

⁴³ Iesus ikeo pade bedane, “Oangga iriau paeamao itnan eaba ede, eine ga ilalala alele ngan tibur mama, ta iloilo tibur eta kemi earainga aea. Be iuot ngan mao ⁴⁴ ta ikeo, ‘Gau ga naluagau mulian ngan luma toa natnan oa.’ Ta oangga ila iuot toa eoa, ei ga igera luma toa oa ienono sapaeaan, be tisile ga tipatutui mulian. ⁴⁵ §Ga kus ta ila ibada gid iriau papaeamao lima ga rua toa tiasal ei ngan kadonga sasat. Ta gisingada tidudunga ta timulmulu toa eoa. Tota labone eaba toa oa ele madonga paeamao tau ga iasal ele madonga toa mugaeai aea. Gid panua papaeamao labone ad, eine ga tiuot toa bedaoa pade.

Iesus itna ga aea kakakau sapadua?

(Markus 3.31-35, Lukas 8.19-21)

⁴⁶ Iesus iposaposa pagid ipom maitne, be mole mao itna ga itar kakakau timadmadid gaot ngan luma toa oa ta tiuangga tiposa toman ngan ei. ⁴⁷ Ta eaba ede ikeo pan, “Ega, tnam ga am kakakau timadmadid gaot, be tiuangga tiposa toman ngan eao.” §†

⁴⁸ Be Iesus ikoli eaba toa oa ele posanga bedane, “Sai gau tngag, ga sapadua ag kakakau?” ⁴⁹ Ta igaga ibage ga idae ta idodo gid ele aluagau ta ikeo, “Ega, gau tngag ga ag kakakau tota eko. ⁵⁰ §††Ngansa oangga sapadua tinasi Tamag toa buburiala oa ele kimnga, gid gau ag kakakau ga liuliug ga tnatngag.”

Oanenga itna ngan eaba isiran wit ipuapua dadangai

(Markus 4.1-9, Lukas 8.4-8)

13 Ngan ado toaiua, Iesus itnan luma ta iuot ga ila gaot. Ta idio imado liu kapei isaleai. ² §†Be gid ipom kapei tinam tiluplup pan. Tota idug ga idae ngan oaga ede ta idio imado ngan, be gid ipom timadmadid labiai. ³ Ta itado oanenga itna busa pagid ta ikeo, “Ega, dadanga itama ila isiran wit ipuapua. ⁴ Ei isisiran ga ila, be wit ipuapua idanga ede itaptap ga idio edap isaleai. Be gid man tinam ta tian ga kus. ⁵ Be wit ipuapua idanga ede itaptap ga idio ngan tano aea patpat kapepei. Be tano kapei tau mao, tota wit ipara ga idae manmanae ngansa isulug tau mao. ⁶ Ado ipara ga idae ta ilaba wit. Be wit iuaroar tos ngan pat, tota imalai ga imisi. ⁷ Be wit ipuapua idanga ede itaptap ga idio ngan oaroaro aea gigi. Be oaroaro idae kapei ta imol wit ga paeamao. ⁸ Be wit ipuapua idanga ede itaptap ga idio ngan tano kemi, ta itautau iuot busa. Idanga ede itautau iuot buno, idanga ede itautau iuot sangalima sangaul ede, idanga ede itautau iuot sangaul tol. ⁹ Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine.”

† 12.33 Mt 7.16-20 †† 12.34 Mt 3.7, 15.18, Lu 3.7, 6.45 ‡ 12.38 Mt 16.1, Lu 11.16, Ins 6.30 †† 12.39 Mt 16.4, Mk 8.12 †† 12.40 Jna 1.17 ††† 12.41 Jna 3.5 ††† 12.42 1Kin 10.1-10

§ 12.45 2Pe 2.20 §† Lain 47 ienono ngan laulau mugamuga edengada ngan posanga Grik mao. §†† 12.50 Ro 8.29 §‡ 13.2 Lu 5.1-3

Ikamado ga Iesus itatado oanenga itna?

(Markus 4.10-12, Lukas 8.9-10)

¹⁰ Idio ta Iesus ele aluagau tinam pan ta tibeta ei bedane, "Ikamado ga eao tatado oanenga itna pagid ipom somisomi?"

¹¹ Ta ikoli led posanga bedane, "Ngansa Deo ilongean gimi ta aotai kemi ngan ele posanga ipu mumulnga ngan madonga ibageai. Be ibada oatainga toa ne ga ila pagid ipom mao. ¹² †Oangga sai ele oatainga, Deo ga igaltatan ele oatainga ga ila kapei. Be oangga sai ele oatainga mao, saoa danga ei iutai ngan kautede, eine Deo ga ikado ga imata sapian.

¹³ Natado oanenga itna pagid ngan ipu ga oaine:

"Matad igeragera,

be tiutai ngan saoa danga toa tigera oa mao.

Ga tangad ibabada,

be tiutai ngan saoa danga toa tilongo oa mao,

ga tibada oatainga ngan mao pade.

¹⁴ ††Ngan kadonga toaine tiparangrang Deo ele posanga ede. Aisaia ibada Deo iaoa mugaeai ta ibode bedane,

"Gimi ga alongo posanga somisomi,

be eine ga aotai ngan ipu mao.

Be gimi ageragera pabusa,

be irangrang ngan laborami ibada mao.

¹⁵ Ngansa gid panua toa ne lolod buobuo,

be tangad itola ngan longonga posanga.

Be matad isi pade.

Ngan kado ta tigera ngan matad,

ga tangad ilongo

ta laborad ibada kemi posanga ipu.

Toa bedaoa ta tipul lolod,

ta nakado gid ga tiuot kemi. Be eine mao.'

¹⁶ †Be kemi tau ngan gimi! Ngansa gimi matami pal ta ageragera Deo ele posanga ipu, ga tangami ilongolongo ga abada oatainga. ¹⁷ Nakeo tautauga pagimi, mugaeai ga inam, panua busa tibada Deo iaoa ga gid panua tututui busa lolod iminmin ngan geranga gid danga toa labone gimi agera, be gid tigera mao. Be lolod iminmin ngan longonga posanga toa gimi labone alongo, be gid tilongo mao."

Iesus ipaola oanenga itna ipu ngan wit ipuapua

(Markus 4.13-20, Lukas 8.11-15)

¹⁸ Iesus ikeo pade bedane, "Tota alongo oanenga itna ipu ngan wit ipuapua ta abada oatainga ngan.

¹⁹ Oangga panua tilongo ato kemi ngan madonga Deo ibageai, be tiutai ngan ipu mao, Deo ele posanga ila pagid mambe wit ipuapua itaptap edap isaleai. Be eaba paeamao inam ta ipaeaoa posanga toa lolodeai oa.

²⁰ Be Deo ele posanga ila pagid panua padengada mambe wit ipuapua itaptap ngan tano aea patpat. Gid tilongo Deo ele posanga ga tibada manmanae ta tinid igelgel ngan. ²¹ Be posanga toa oa isulug lolodeai mao, mambe wit iuaroar isulug gadio tanoelai mao.

† 13.12 Mt 25.29, Mk 4.25, Lu 8.18, 19.26 †† 13.14 Ais 6.9-10, Ins 12.40, PA 28.26-27 ‡ 13.16 Lu 10.23-24

Gid tidio mole tau mao, ta oangga kadonga kulupulupu iuot, ga panua tipaieiei sapatua tinasi Deo ele posanga, eine led kadonga lolodeai matua aea itap manmanae tau. ²² ††Be Deo ele posanga ila pagid panua padengada mambe wit ipuapua itaptap ngan oaroaro aea gigi. Gid tilongo Deo ele posanga, be gid danga tanoelai aea ikakado ga lolodeai ede ga ede, be tikim tau pat ta ipabuobuo laborad. Tota gid danga toa oa iuot mambe oaroaro aea gigi toa imol Deo ele posanga lolodeai, ta irangrang ngan itautau iuot mao. ²³ Be Deo ele posanga ila pagid panua padengada mambe wit ipuapua itaptap ngan tano kemi. Gid tilongo Deo ele posanga ta tiutai kemi ngan ipu. Tota gid mambe tano kemi toa wit itautau iuot busa ngan. Idanga ede itautau iuot buno, padengada itautau iuot sangalima sangaul ede, padengada itautau iuot sangaul tol."

Oanenga itna ngan purup papaeamao ipara dadangai

²⁴ Iesus itado oanenga itna ede pade pagid ta ikeo, "Madonga Deo ibageai eine mambe eaba isiran wit ipuapua kemikemi aea dadangai. ²⁵ Bong ede ele panua tienono, be aea isat ede inam ta isiran purup papaeamao wit iloleai. Ga kus ta ila. ²⁶ Idio ga muriai, wit ipara ga idae ta iuangga itautau, be tigera purup papaeamao pade ipara toman ngan wit.

²⁷ "Ta gid paeaeanga ton dadanga itama tila pan ta tikeo, 'Maron, mugaeai eao siran wit kemikemi am dadangai, be ikamado ga purup papaeamao iparapara toman ngan?'

²⁸ "Ta ikeo pagid, 'Gau ag isat ede ikado toa bedane.'

"Ta gid paeaeanga tikeo pan, 'Oangga eao kim, ta gai ala akule gid purup papaeamao ta asuk gid.'

²⁹ "Be ikeo, 'Mao. Ngan kado ta akule wit toman ngan purup papaeamao. ³⁰ Atnan gisirua ga tidio ga irangrang ngan wit itautau imatua. Ta oangga wit imatua, eine ga nakeo pagimi paeaeanga ta ala asuk gid purup papaeamao mugaeai, ta akaukau gid ngan tulua ga tulua ta iman dinga aea. Be asuk gid wit itautau ta adol ngan leg luma annga aea.'"

Oanenga itna ngan mastet ipuapua

(Markus 4.30-32, Lukas 13.18-19)

³¹ Idio ta Iesus itado oanenga itna ede pade pagid ta ikeo, "Madonga Deo ibageai eine mambe mastet ipuapua eaba ede ibada ta iarum aea dadangai. ³² Tautauga, mastet ipuapua eine kakauede tau ngan gid annga padengada ipuapua. Be oangga ipara ga idae, eine idae ga ila kapei ta iasal gid annga padengada dadangai. Ta iuot mambe abei, ta gid man tirangrang ngan tinam ta tirau ad luma ngan ibogaboga."

Oanenga itna ngan yis

(Lukas 13.20-21)

³³ Idio ta Iesus itado oanenga itna ede pade pagid ipom bedane, "Madonga Deo ibageai eine mambe yis

†† 13.22 Lu 12.16-21, 1Ti 6.9-10

toa taine ede ibada, ta ibul toman plaoa iuon ngan tabla kapepei tol. Ga kus ta plaoa toa ngada oa isum ga idae kapei.”

Iesus itado posanga ngan gid oanenga itna mon
(Markus 4.33-34)

³⁴ Gid posanga toa ngada oa Iesus itado pagid ipom, eine itado ngan gid oanenga itna mon. Ei iposa masaeai ngan danga eta mao. ³⁵ †Ngan kadonga toa oa, ei iparangrang Deo ele posanga mambe eaba ibada Deo iaoa mugaeai ikeo ngan ga bedane, “Gau ga natado gid oanenga itna pagimi ta napalongo ngan gid danga toa ienono mumulnga.

Ngan danga toa ngada ne led otnga mugaeai ga iran-grang ngan labone,
gid posanga toa oa ienono mumulnga.”

Iesus ipaola oanenga itna ipu ngan purup papaeamao

³⁶ Iesus itnan gid ipom ga tidio ta ila idudunga lumaeai. Be ele aluagau tila pan ta tikeo, “Trangrang ngan eao paola oanenga itna ipu pagai ngan purup papaeamao dadangai?”

³⁷ Ta ikoli led posanga bedane, “Eaba isiran wit ipuapua kemikemi eine Eaba Inat. ³⁸ Be dadanga eine tibur toa ngada ne tanoelai. Be wit ipuapua kemikemi eine gid panua timamado Deo ibageai. Be purup papaeamao eine gid panua timamado eaba paeamao ibageai. ³⁹ Be dadanga itama aea isat eine eaba paeamao. Be ado badanga annga aea, eine ado muriai toa madonga tanoelai kus. Be panua naurata ad eine gid anggelo.

⁴⁰ ††“Be ngan ado muriai toa madonga tanoelai kus, kadonga ga iuot lalaede mambe gid panua tikulekule gid purup papaeamao ta titado ga tidae dingaeai.

⁴¹ †Eaba Inat ga isula ele anggelo ta tibada danga toa ngada oa idadada gid panua ngan kadonga sasat ga gid panua toa ngada oa tipul murid ngan Deo ele apu, ta tila aluai ngan gid panua timamado Deo ibageai.

⁴² ††Eine ga titado gid ga tidae dingaeai. Toa eoa ga titangtang paeamao ga luod kek ga kek. ⁴³ ††Ngan ado toaiua, gid panua tututui ga tiuot masaeai mambe ga ado imata ele taranga. Ta gid ga timamado Tamad Deo ibageai. Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine.”

Oanenga itna ngan apou iuon ngan pat ga ienono tano iloleai

⁴⁴ Iesus ikeo pade bedane, “Madonga Deo ibageai eine mambe apou ede ienono mumulnga tano iloleai. Eaba ede iuot ngan apou toa oa ta imudan pade. Itin igelgel kapei ta ila ilongean ele danga sisid toa ngada oa pagid panua ta tiuolol gid. Ga kus ta ibada ele pat ta ila iuol tano toa oa ga iman ei aea.”

Oanenga itna ngan nagemgem ede aea olnga kapei

⁴⁵ Iesus ikeo pade bedane, “Ga pade, madonga Deo ibageai eine mambe eaba ede toa ele naurata ngan badanga gid nagemgem kemikemi ta gid panua tiuolol pan. ⁴⁶ Ado ede iuot ngan nagemgem ede kemi tau aea olnga kapei. Tota ila ilongean ele danga sisid toa ngada oa pagid panua ta tiuolol gid. Ga kus ta ibada ele pat ta ila iuol nagemgem toa oa ga iman ele.”

Oanenga itna ngan puo

⁴⁷ Iesus ikeo pade bedane, “Ga pade, madonga Deo ibageai eine mambe puo ede titado ngan liu kapei. Titado puo toa oa ta tibabada ia busa imata ede ga ede. ⁴⁸ Idio ta puo iuon, ta gid panua tidada ga idae labiai. Tota tidio timado ta tilelean gid ia. Ia kemikemi tidoldol ga tidae ngan karei, be ia papaeamao titado ga iduaea. ⁴⁹ Eine ga iuot toa bedaoa pade ngan ado muriai toa madonga tanoelai kus. Gid anggelo ga tila ta tilelean panua papaeamao timamado rabu ngan panua tututui. ⁵⁰ ††Eine ga titado gid ga tidae dingaeai. Toa eoa ga titangtang paeamao ga luod kek ga kek.”

⁵¹ Ta Iesus ibeta ele aluagau bedane, “Gimi aoatai ngan posanga toa ngada ne ipu pade?”
Ta tikeo, “Be.”

⁵² Ta ikeo pagid, “Tota gid aluagau toa ngada ne to-gau, gid mambe panua oatainga ad ngan Deo ele apu. Be gid tibada paoatainga ngan madonga Deo ibageai pade. Tota gid mambe luma itama ede toa ibada danga sisid kemikemi ele apouiai ga iuot. Danga sisid edengada mugamuga ga padengada papau.”

Gid Nasaret tipul murid ngan Iesus

(Markus 6.1-6, Lukas 4.16-30)

⁵³ Idio ta Iesus ipasala ele posanga ngan gid oanenga itna toa ne ga kus ta itnan tibur toa oa. ⁵⁴ ††Ta iluai mulian aea tuanga ipuai Nasaret ta ipaoatai gid panua luma raring aea iloleai. Be gid tikakrik ta tikeo, “Eaba toa ne ibada ele oatainga sida? Iura madongan ta ikakado gid uisinga? ⁵⁵ †Be eaba toa ne itama ikakado gid luma na? Itna ieda Maria ga itar kakakau Jems ga Iosep ga Saimon ga Iudas na? ⁵⁶ Iliuliu pade timamado toman ngan gita na? Tota eaba ne ibada iura ga ele oatainga sida?” ⁵⁷ ††Gid panua lolod paeamao ngan ei ta tiposa toa bedaoa.

Be Iesus ikeo pagid, “Oangga eaba ibada Deo iaoa ta ila ngan tuanga ga tuanga, panua busa ga tilolon ngan ei. Be oangga ila aea tuanga ipuai, pagid isobosobo, gid ga tilolon ngan ei mao.”

⁵⁸ Tota Iesus ikado uisinga busa toa eoa mao ngansa lolod matua ngan ei mao.

† 13.35 Sng 78.2 †† 13.40 Ins 15.6 † 13.41 Mt 24.31, 25.31, Mk 13.27 †† 13.42 Mt 8.12 †† 13.43 Dan 12.3

††† 13.50 Mt 13.42, Lu 13.28 ††† 13.54 Ins 7.15 § 13.55 Ins 6.42 †† 13.57 Ins 4.44

Erot iuangga Iesus ei Ioanes Paliliunga aea

(Markus 6.14-29, Lukas 3.19-20, 9.7-9)

14 Ngan ado toaiua, madidnga kapei Erot † ilongo Iesus iualu. ² Ta ikeo pagid ele paeaeanga bedane, "Eaba toa ne ei Ioanes Paliliunga aea, be idae mulian ngan ele matenga. Tota iura kapei ngan kadonga gid uisinga."

³ † Erot ikeo bedaoa ngansa ei iuai Erodias, itar kapei Pilip iadaoa. Be ngan ipu toaiua Ioanes iselee Erot bedane, "Lem kadonga ngan oainga lem kadenge ne itu-tui mao." Tota Erot isula ele panua ta tiluku Ioanes ta tiaud ei ga tidol ei ga idudunga ngan luma panasnga aea. ⁵ † Ta Erot iuangga ipamate Ioanes, be imataud gid ipom, ngansa gid tiuangga Ioanes ei eaba ibada Deo iaoa.

⁶ Be ado ede, Erot ikado eaneannga kapei ngan aea poponga. Be rabu ngan eaneannga toa oa, Erodias inat taine inam itoltol gid nounge matadeai, ta ikado ga Erot itin igelgel kapei. ⁷ Tota ikado posanga tautauga pan taine blala toa oa ngan badanga saoa dangga ikim ga ila pan.

⁸ Be ei inasi itna ilinge ta ikeo pan bedane, "Gau nakim toa patautene eao dol Ioanes Paliliunga aea ilabora ngan lalate ta bada ga inam pagau." ⁹ Maron kapei Erot ilongo posanga toa oa ta ilolo ikulupu ngan, be imata nanan ele posanga tautauga toa ikado gid nounge matadeai. Tota ikeo pan ele paeaeanga ta ila ikado mambe taine blala ikeo ngan. ¹⁰ Ta ele paeaeanga ila ngan luma panasnga aea ta iket Ioanes igagal ga put. ¹¹ Tota idol ilabora ga idae ngan lalate ede ta ibada ga ila pan taine blala toa oa, ta ei ibada ga ila pan itna. ¹² Idio ta Ioanes ele aluagau tinam tibada ipat ta tila titaian. Ga kus ta tila tipalongo Iesus.

Iesus ipan panua bunoringring lima ad annga

(Markus 6.31-44, Lukas 9.10-17, Ioanes 6.1-13)

¹³ Iesus ilongo posanga ngan Ioanes ele matenga ga kus, ta itnan tibur toa oa. Ei idae oagaeai toman ngan ele aluagau, ta kekelegid tila ngan tibur modamodanga ede. Be gid ipom ngan gid tuanga boloma, tilongo ngan ele langa toa oa ta tipaele ga tinasi ei. ¹⁴ Ei itnan oaga ga idio be igera ipom kapei tau, ta ilolo isat ngan gid, ta ikado kemi ad dibala.

¹⁵ Idio ta ado iuangga idil, ta ele aluagau tila pan ta tikeo, "Tibur ne modamodanga, be ado iuangga idil. Tota sula gid ipom ga tila ngan gid tuanga ta tiuol ad annga."

¹⁶ Be Iesus ikeo pagid, "Kemi ngan gid tila mao. Gimi apan ad annga."

¹⁷ Be ele aluagau tikeo, "Annga eta pade nene mao. Amai bret lima ga ia rua mon ienono."

¹⁸ Ta ikeo, "Abada ga inam pagau." ¹⁹ † † Io, Iesus ikeo pagid ipom ta tidio timado tanoelai †. Ta ibada bret lima ga ia rua ta imata idae ga ila buburiai ta iposa ke-

† Erot toaine ieda ede pade Antipas. Ei madidnga kapei ngan tibur Galili ngan ado toaiua. Ei gergeu ton Erot ede pade toa mu-gaeai iuangga irau gergeu Iesus ga imate. Gera posanga ngan Mt

mi pan Deo ngan. Ga kus ta itei ta ibada ga ila pagid ele aluagau, ta gid tiuade ga ila pagid ipom. ²⁰ Be gid toa ngada oa tian ga apad isum. Ga kus ta tibada mulian annga ilialia ta tinonoi ngan karei sangaul ga igegea rua. ²¹ Toa eoa arangaranga bunoringring lima tian toman ngan adadaoad ga led gergeu.

Iesus ilalala eau igogoeai

(Markus 6.45-52, Ioanes 6.16-21)

²² Be mole mao, Iesus iaoa isensen ele aluagau ta tidae oagaeai ta timuga ngan ei ga tila liu isal iadag. Be ei ikeo ga idio ta isula gid ipom ga tila. ²³ † † Io, isula gid ipom ga tila ga kus ta ei kekelen idae ga ila lusiai ta idio iraring. Tibur bong be ei kekelen imamado lusiai. ²⁴ Be ele aluagau tiuodeode ga tila liu irabuiai, aluai tau ngan lab. Be rai kapei iuot ta isoka gid ga ngalu ipatabulbul gid.

²⁵ Io, gaga iuangga itakai, be Iesus ilalala eau igogoeai ga ingata gid. ²⁶ † † Be gid aluagau tigera ei ilalala eau igogoeai ta tikakrik kapei ta tikeo, "Danga oa lausio eta!" Tota timataud ga tingangar.

²⁷ Be mole mao Iesus ibaba ga ila pagid ta ikeo, "Lolomi pu! Eine gau. Amataud mao."

²⁸ Be Petrus ikeo pan bedane, "Maron, oangga eao tautauga, keo pagau ta nalalala eau igogoeai ga nalat pago."

²⁹ Ta Iesus ikeo, "Nama."

Tota Petrus isulug oagaeai ta ilalala gadae ngan eau igogo ga ingata Iesus. ³⁰ Be ei igera rai kapei ta imataud. Tota iuangga imadi ta ibaba, "Maron, lua gau!"

³¹ † Be mole mao, Iesus igaga ibage ta igigiran Petrus ta ikeo, "O Petrus, eao lem kadonga lolo matua aea ne kapei mao. Eao kamado ga lolom ruangada?"

³² Io, gisirua tidae oagaeai, tota rai itano ga idio. ³³ Be gid toa oagaeai oa tilolon ngan ei kapei tau ta tikeo, "Tautauga, eao Deo Inat."

Iesus ikado kemi dibala busa Genesaret

(Markus 6.53-56)

³⁴ Gid tiuore ngan liu isal iadag ta tidudunga ngan tuanga Genesaret. ³⁵ Gid panua tigera Iesus ta tiuatai ngan ei. Tota tisula ato ga ila ngan gid tuanga boloma, ta tital gid panua ad dibala ga tila pan. ³⁶ † † Gid tibeta matua ei ngan ilongean gid ta tisibo ele pononga imatamata. Ta gid toa ngada oa tisibo ei bedaoa, tinid iuot kemi.

Deo ele posanga iasal nasinga togid Iuda tibutibud

(Markus 7.1-13)

15 Idio ta gid Parisi edengada toman ngan gid madidnga apu ad titnan Ierusalem ga tila pan Iesus ta tibeta ei bedane, ² "Ikamado ga lem aluagau tipul

2.1-20. † † 14.3-4 Wkp 18.16, 20.21, Lu 3.19-20 † 14.5 Mt 21.26 † † 14.19 Mt 15.35-39, Mk 8.6-10 † † Ngan posanga Grik, ikeo ga tidio timado garaseai. † † † 14.23 Lu 6.12, 9.28 † † † 14.26 Lu 24.37 † 14.31 Mt 8.26, Mk 4.39 † † 14.36 Mt 9.20-21

murid ngan nasinga togid tibutibuda? Gid tisigiri baged mao be tian."

³ Ta ei ikoli led posanga bedane, "Be ikamado ga lemi nasinga ikado ga apul murimi ngan Deo ele posanga?"

⁴ †Ngansa Deo ikeo, 'Eao manta lolon ngan tamam ga tnam ta nasi linged.' Ga 'Oangga sai kado posanga paeamao ngan itama mao itna, ei ga imate.' ⁵ Be gimim akeo ga oangga sai ikim, kemi ngan ikeo pan itama ga itna bedane, 'Leg pat toa mugaeai ienono ngan luanga gimirua, gau nasio ngan iman Deo ele tenainga.' ⁶ Tota ei ga ilolon ngan itna ga itama mao, be gimim akeo ga eine kemi. Tota ngan lemi nasinga, gimim akado ga Deo ele posanga iman danga buligaliga. ⁷ Gimim panua pakakanga ami! Mugaeai Aisaia ibada Deo iaoa tutui ngan gimim ta ikeo,

⁸ †"Gid panua toa ne tilolon ngan gau ngan aoad kekelen,

be lolod inam pagau tautaunga mao.

⁹ Gid tisoa edag sapaeaan.

Tikado paoatainga ngan gid eababa led posanga ta tikeo ga eine Deo ele apu."

Iesus iposa ngan gid danga ikado gita ga taot paeamao Deo imatai

(Markus 7.14-23)

¹⁰ Iesus ibaba gid ipom ga tinam pan ta ikeo pagid bedane, "Gimim alongo kemi leg posanga ga abada oatainga. ¹¹ †Saoa danga idudunga eaba iaoai iran-grang ngan ikado ei ga iuot paeamao Deo imatai mao. Be saoa danga ienono eaba iloleai ga iuot iaoai, eine ikado ei ga iuot paeamao Deo imatai."

¹² Idio ta ele aluagau tila pan ta tibeta ei bedane, "Gid Parisi tilongo posanga toa ne ta lolod paeamao ngan, be eao oatai pade?"

¹³ Ta ikoli led posanga bedane, "Saoa danga toa Tam-ag buburiai iarum aea dadangai mao, eine ga ikule ta itado ga iduaea. ¹⁴ †Gimim atnan gid ga tidio. Gid mambe panua matad sususu tipasolan edap pagid panua padengada matad sususu. Toa bedaoa ga gisingada titap babaeai ga tisulug."

¹⁵ Be Petrus ibeta ei bedane, "Iran-grang ngan eao paola posanga ipu pagai ngan oanenga itna toa ne pade?"

¹⁶ Ta Iesus ikeo, "Ikamado? Gimim pade laborami ibada maitne? ¹⁷ Manta aoatai bedane: Saoa danga idudunga eaba iaoai, eine ga ila iapai ta inasi edap sakir aea.

¹⁸ Be gid danga iuot eaba iaoai, eine inam iloleai ga iuot. Ta gid danga toa bedaoa ikado ei ga iuot paeamao Deo imatai. ¹⁹ Ngansa gid danga inam eaba iloleai ga iuot, eine gid danga papaeamao ga bedane: matad nanan danga papaeamao, ga raunga eaba ga imate, ga kadonga arala, ga kadonga iriau aea, ga lublubnga, ga posanga pakakanga, ga dabanga sasat.

²⁰ Gid kadonga toa ne ikado eaba ga iuot paeamao Deo imatai. Be oangga eaba ian annga be isigiri ibage

mao, kadonga toa ne iran-grang ngan ikado ei ga iuot paeamao Deo imatai mao."

Taine ede Kenan aea ilolo matua ngan Iesus

(Markus 7.24-30)

²¹ Idio ta Iesus ila aluai ngan tibur toa oa ga ila ngan tibur togid panua Tair ga Saidon. ²² Be mole mao taine Kenan † aea ede ngan tibur toa oa ila pan ta ibaba bedane, "Maron, eao Devit itub, †† uduan gau! Iriau paeamao ipaeabu ngan natug taine paeamao tau."

²³ Be Iesus ikoli ele posanga eta mao. Ta ele aluagau tila pan ta tikeo, "Palua taine toa ne ga ila, ngansa ei inasnasi gita be ibababa parpar tau."

²⁴ †† Be ei ikoli led posanga bedane, "Deo isula gau ga nanam pagid alu padengada mao. Isula gau ngan luanga gid Israel kekelegid toa titnan ele edap ga tisususu mambe sipsip."

²⁵ Be ei inam boloma pan ta ikor iae ga isulug ta ikeo, "Maron, lua gau!"

²⁶ Be Iesus ikoli ele posanga bedane, "Oangga nata-do gid gergeu ad bret ga ila pagid kaua, eine kemi mao."

²⁷ Ta ei ikeo, "Tautaunga, Maron. Be gid kaua pade tianean annga isakirkir togid tamatamad itaptap ga isulug popou ibuloloeai."

²⁸ Iesus ilongo posanga toa ne ta ikeo, "O taine, lem kadonga lolo matua aea kapei tau. Danga toa ne ga iuot lalaede mambe eao kim." Io, tutui ngan ado imata toaiua, taine toa oa ele gergeu iuot kemi.

Iesus ikado kemi panua busa

²⁹ Idio ta Iesus itnan tibur toa oa ta ilalala ga ila liu kapei Galili isaleai. Ei idae ga ila bereoeai ta idio imado. ³⁰ Be ipom kapei tila pan ta tital gid panua busa ad dibala. Edengada aed imatemate, padengada matad ikilakila, padengada tuatuaad konggekongge, padengada aoad gum, ga dibala padengada busa. Tidol gid boloma ngan Iesus iae, ta ikado kemi gid. ³¹ † Be panua tigera gid aoad gum tiposaposa, ga panua tuatuaad konggekongge iuot tutui, ga panua aed imatemate tilalala, ga panua matad ikilakila tigeragera pade. Tota gid ipom timatala kapei ta tisoa Deo togid Israel ieda.

Iesus ipan panua bunoringring pange ad annga

(Markus 8.1-10)

³² † Idio ta Iesus ibaba ele aluagau ga tinam pan ta ikeo, "Gau lolog isat ngan gid ipom toa ne, ngansa timamado toman ngan gau iran-grang ngan ado tol na, be ad annga eta mao. Be tinig ngan nasula gid ga tila toman ad pitoro mao. Ngan kado ta tinid iura mao ta titaptap edapeai."

³³ Be ele aluagau tikeo, "Tibur ne modamodanga. Be gita tabada annga sida iran-grang ngan ipom kapei toa bedane?"

†† Kenan eine alu ede pade. Gid Israel ad mao. Tuanga Tair ga Saidon ienono ngan led tibur kapei toa oa. ††† Gera palongonga ngan posanga idil Devit itubngan Mt 1.16. †††† 15.24 Mt 10.6 § 15.31 Mk 7.37 §† 15.32 Mt 14.14

† 15.4 IM 20.12, 21.17, Wkp 20.9, Lo 5.16 †† 15.8 Ais 29.13

‡ 15.11 Mt 12.34 †† 15.14 Lu 6.39, Ro 2.19

³⁴ Ta Iesus ibeta gid, "Gimi ami bret pida ienono?"
Ta tikeo, "Lima ga rua toman ngan ia gereirei pi-daede."

³⁵ Io, Iesus ikeo pagid ipom ta tidio timado tanoelai.
³⁶ Ta ibada bret lima ga rua toman ngan ia, ta iposa kemi pan Deo. Ga kus ta itei ta ibada ga ila pagid aluagau, ta gid tiuade ga ila pagid ipom. ³⁷ Gid toa ngada oa tian ga apad isum. Ga kus ta tibada gid annga ilialia mulian ta tinonoi ngan samare lima ga rua.
³⁸ Arangaranga bunoringring pange tian toa eoa toman ngan adadaoad ga led gergeu. ³⁹ Io, Iesus isula gid ipom ga tila, ga kus ta idae oagaeai ta ila ngan tibur togid Magadan.

Gid Parisi ga Sadiusi tibeta Iesus ngan kadonga uisinga

(Markus 8.11-13, Lukas 12.54-56)

16 [†]Idio ta gid Parisi ga Sadiusi tila pan Iesus ngan tobanga ei. Ta tibeta ei ngan pasolannga gid ngan uisinga eta iman kilala ngan ei ikakado Deo ele naurata.

² Ta ikoli led posanga bedane, "Oangga ado idil ga mariamba isingsingia, gimi ga akeo, 'Sabale ga tibur kemi, ngansa mariamba isingsingia.' ³ Be oangga gaisala, gimi ga akeo, 'Labone rai ga iuot ga aoara itap, ngansa mariamba isingsingia be laulau kapei ipakala ado imata.' Gimi aotai kilala ngan tibur kemi ga tibur paeamao ngan geranga mariamba, be ikamado ga aotai kilala ngan saoa danga iuotot labone rabu ngan gimi ne mao? ⁴ ^{††}Gid panua papaeamao labone ad, lolod itnan Deo somisomi, be tikim tigera uisinga iman kilala. Be gid ga tigera kilala eta pade mao. Kilala keledede mon ga tigera, eine kilala ngan Iona." [‡] Iesus iposa bedaoa ga kus ta itnan gid ga ila.

Oanenga itna ngan yis togid Parisi ga Sadiusi

(Markus 8.14-21)

⁵ Idio ta Iesus toman ngan ele aluagau tiuot ngan liu isal iadag, be ele aluagau matad sapian ngan badanga bret. ⁶ ^{††}Be Iesus ikeo pagid, "Gimi agabit kemi. Ala aluai ngan yis togid Parisi ga Sadiusi."

⁷ Ta tiposa pol ngan gid bedane, "Ei ikado posanga toa ne ngansa gita tabada bret mao."

⁸ Be Iesus iutai ngan posanga toa tikeo ngan ta ikeo, "Lemi kadonga lolo matua aea kapei eta mao! Ikamado ga aposaposa ngan ami bret ienono mao? ⁹ ^{††}Gimi laborami ibada maitne? Be kadonga iuot oadla ne, matami nanan mao? Gitaingada ipom bunoringring lima, gita ada bret lima mon, be gimi anonoi annga ilialia ngan karei pida? ¹⁰ ^{†††}Be gitaingada ipom bunoringring pange, gita ada bret lima ga rua mon, be anonoi annga ilialia ngan samare pida? ¹¹ Ikamado ga aotai ngan leg posanga ipu mao? Gau naposa pagimi ngan bret mao, be nakeo ga agabit kemi ngan

[†] 16.1 Mt 12.38, Lu 11.16 ^{††} 16.4 Mt 12.39, Lu 11.29 [‡] Kilala ngan Ionaeine posanga ngan Iesus ele daenga mulian ngan matenga. Gera posanga ngan Mt 12.39-40. ^{††} 16.6 Lu 12.1 ^{†††} 16.9 Mt 14.17-21 ^{†††} 16.10 Mt 15.34-38

yis togid Parisi ga Sadiusi." ¹² Io, tota tiutai ngan ele posanga ipu. Ei iposa pagid ngan yis bret aea mao, be ikeo ga tigabit kemi ngan paoatainga togid Parisi ga Sadiusi.

Petrus iuaoa ngan Iesus ei sai

(Markus 8.27-30, Lukas 9.18-21)

¹³ Idio ta Iesus ilalala ga ila ngan tibur boloma ngan tuanga Sisaria Pilipai. Ta ibeta ele aluagau bedane, "Gid panua tikeo ga Eaba Inat ei sai?"

¹⁴ ^{†††}Ta gid tikeo, "Panua edengada tikeo ga eao Ioanes Paliliunga aea, be padengada tikeo ga eao Elaija, be padengada tikeo ga eao Ieremaia, mao eaba ede ibada Deo iaoa mugaeai."

¹⁵ Ta ibeta gid, "Be gimi akeo ga gau sai?"

¹⁶ ^{§†}Ta Saimon Petrus ikoli ele posanga bedane, "Eao Kristus ^{§†}, gergeu ton Deo toa imamado somisomi ne."

¹⁷ ^{§††}Ta Iesus ikeo, "Saimon, gergeu ton Iona, kemi tau ngan eao! Ngansa eaba eta tanoelai ipaola posanga toa ne pago mao, be Tamag buburiai ipaola ga ila pago. ¹⁸ ^{§††}Be gau nakeo pago, lalaede mambe edam Petrus ipu eine 'pat,' gau ga nakado ga gid panua tiuot iaoa keledede togau ga timadid matua ngan pat toa ne, ta irangrang ngan matenga iura iasal gid iaoa keledede togau mao. ¹⁹ ^{§††}Be atama ila ngan madonga Deo ibageai, gau nabada aea kuklang ga ila pago. Ta saoa danga eao pakala tanoelai, eine Deo ga ipakala buburiai pade, be saoa danga eao longo ngan tanoelai, eine ga Deo ilongo ngan buburiai pade." ^{§†20} Idio ta Iesus irenren matua pagid aluagau ngan tikeo pan eaba eta pade mao ngan ei Kristus.

Iesus iposa ngan ele matenga ga daenga mulian

(Markus 8.31-9.1, Lukas 9.22-27)

²¹ Ngan ado toaiua ga ila, Iesus iaoa inasi pagid ele aluagau ngan ei manta ila Ierusalem ta ibada ieieinga imata ede ga ede pagid kapeipei ga gid madidnga tenainga ad ga apu ad bagedeai, ta tirau ei ga imate. Be ngan ado tol aea ta idae mulian.

²² Be Petrus ilongo bedaoa ta ibada Iesus ga ila digedige ta idaba ei bedane, "Maron, mao tau! Irangrang ngan kadonga toa ne iuot ngan eao mao ga mao!"

²³ Be ei ipul ei ta ikeo pan Petrus bedane, "Satan, eao la muriai ngan gau! Eao oangga pakala leg edap na? Eao nasi Deo ele kimnga mao, be eao nasi gid eababa led kimnga."

²⁴ ^{§†}Tota Iesus ikeo pagid ele aluagau bedane, "Oangga sai ikim inasi gau, manta itnan ele kimnga tano aea ga idio, ta ibisi aea abei tabala ta inasi gau.

²⁵ ^{§§†}Ngansa oangga sai igera ele madonga tanoelai mambe danga kapei tau, ei ga imate ta ele madonga

^{†††} 16.14 Mt 14.1-2, Mk 6.14-15, Lu 9.7-8 [§] 16.16 Ins 6.69 ^{§†} Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. ^{§††} 16.17 Gal 1.15-16 ^{§†} 16.18 Ins 1.42, Ep 2.20 ^{§††} 16.19 Mt 18.18, Ins 20.23 ^{§†} Ngan posanga Grik Iesus ikeo ga bedane: Saa danga eao kaukau tanoelai, Deo ga ikaukau buburiai pade. Be saoa danga eao pola tanoelai, Deo ga ipola buburiai pade. ^{§†} 16.24 Mt 10.38, Lu 14.27 ^{§§†} 16.25 Mt 10.39, Lu 17.33, Ins 12.25

iduaea. Be oangga sai imate ngan nasinga gau, ei ga ibada madonga kemi tautaunga. ²⁶†Ngansa oangga eaba eta ibabada danga sisid toa ngada ne tanoelai, be isapir ngan madonga kemi muriai ngan ele matenga, ele danga toa ngada oa ga ilua ei madongan? Ngansa eaba eta irangrang ngan iuol ele madonga kemi muri-ai aea mao. ²⁷††Be teta pade Eaba Inat ga inam toman ngan Itama ele taranga kapei ga ele anggelo. Ngan ado toaiua, ei ga ikoli pagid panua keledede keledede ga inasi led kadonga. ²⁸Nakeo tautaunga pagimi, panua edengada timadmamid toa nene ga timate maitne, be tigera Eaba Inat inama ta danga toa ngada ne idae ibageai.”

Iesus itin iuot ede pade
(Markus 9.2-13, Lukas 9.28-36)

17 Muriai ngan ado lima ga ede, Iesus ibada Petrus ga Jems ga itar kakau Ioanes kekelegid ta tidae ga tila ngan lusi ede gadae tau. ²‡Be toa eoa Iesus itin iuot ede pade matadeai. Ei imata iuot mambe ado, be ele danga sisid iuot bodbode ga mil ga mil mambe taranga. ³Be mole mao tigera Moses ga Elaija per ga tiuot, ta gisingada Iesus tiposaposa.

⁴Be Petrus ikeo pan Iesus bedane, “Maron, eine kemi ngan tadio toa eko. Oangga eao kim, gau ga naka-
do palata tol, eao lem ede, ga Moses ele ede, ga ede pade ton Elaija.”

⁵††Ei iposaposa maitne, be mole mao laulau ede bod-
bode tau irobi gid. Be babanga ede iuot laulau iloleai ta ikeo, “Eine gau Natug toa nakim ei tau. Lolog kemi ngan ei. Gimi alongo ilinge.”

⁶Gid aluagau tilongo bedaoa ta tikor aed ga tidol laborad ga isulug tanoelai be timataud kapei tau. ⁷Be Iesus inam ta ibage idae ngan gid ta ikeo, “Adae amaidid. Amataud mao.” ⁸Be matad idae ta tigera Iesus kekelen, be eaba eta pade mao.

⁹Idio ta tisorir lusia ga tisulug, ta Iesus irenren matua pagid ta ikeo, “Danga toa gimi agera ne, akeo pan eaba eta pade ngan mao, ga ila irangrang ngan Eaba Inat idae mulian ngan ele matenga.”

¹⁰‡†Be ele aluagau tibeta ei bedane, “Ikamado ga gid madidnga apu ad tikeo ga Elaija ga inam imuga ngan Kristus?”

¹¹Ta ikoli led posanga bedane, “Posanga toa ne tau-
taunga. Elaija inam ta ipatutui danga toa ngada ne ngan Kristus ele namanga. ¹²‡†Be gau nakeo pagimi, Elaija imuga ga inama o. Be gid tiutai ngan ei mao. Tota tinasi led kimnga ta tikado paeamao ngan ei. Eine ga tipaieiei Eaba Inat toa bedaoa pade.” ¹³‡††Iesus iposa bedaoa ta ele aluagau tiutai, ei iposa pagid ngan Ioanes Paliliunga aea.

Iesus ikado kemi gergeu ede toa iriau paeamao ienono ngan ei

(Markus 9.14-29, Lukas 9.37-42)

¹⁴Iesus toman ngan ele aluagau toa tol oa tiuot pagid ipom. Be eaba ede ila pan ta ikor iae boloma pan ¹⁵ta ikeo, “Maron, uduan gau natug. Ei aea kaka-
panga ta ibabada ieieinga paeamao tau. Pateatea itap ga idae dingaeai ga pateatea itap ga isulug eaiuai. ¹⁶Ta gau natal ei ga ila pagid lem aluagau, be tiran-
grang ngan tikemi ei mao.”

¹⁷Ta Iesus ikeo bedane, “O gimi panua labone ami! Lolomi matua eta mao, be ananale ngan lemi kadonga sasat tau. Papida ga namamado toman ngan gimi ga nabisi ami kadonga kulupulupu? Atal gergeu toa na in-
am pagau.” ¹⁸Io, Iesus idaba iriau paeamao ta itnan gergeu toa oa. Tota aea kakapanga kus ngan ado ima-
ta toaiua.

¹⁹‡Idio ta ele aluagau kekelegid tila pan ta tibeta ei, “Ikamado ga gai arangrang ngan serenga iriau pae-
mao toa oa mao?”

²⁰‡†Ta ikeo pagid, “Eine ngansa lemi kadonga lolo matua aea kapei mao. Nakeo tautaunga pagimi, oang-
ga lolomi matua ngan Deo kautede pade, mambe mastet ipuapua kakauede, eine gimi ga arangrang ngan akeo pan lusi ga oaine bedane, ‘Eao dae ta la ga eoa,’ ta eine ga ilongo lingemi ga ila. Toa bedaoa ta gi-
mi ga arangrang ngan akado danga toa ngada ne.” ^{‡††}

Iesus iposa parua aea ngan ele matenga ga daenga mulian

(Markus 9.30-32, Lukas 9.43-45)

²²‡Idio ta Iesus toman ngan ele alugau tila tiluplup Galili, ta ikeo pagid bedane, “Teta pade ga tidol Eaba Inat ga idae pagid panua bagedeai. ²³Ta gid ga tirau ei ga imate, be ngan ado tol aea, ei ga idae mulian.” Be ele aluagau tilongo posanga toa oa ta lolod isat kapei.

Iesus ga Petrus tiuol led takis

²⁴‡††Iesus toman ngan ele aluagau tila tiuot Kaper-
naum, be gid panua takis ad ngan Deo ele luma tila pan Petrus ta tibeta ei, “Lemi eaba paoatainga aea iuolol takis ngan Deo ele luma pade?”

²⁵Ta Petrus ikeo, “Be. Ei iuolol.”

Idio ta Petrus idudunga lumaeai, be ikado posanga eta maitne, ta Iesus ibeta ei, “Saimon, eao keo mado ngan gid mamaron kapeipei tanoelai aea? Sapadua tibabada takis ga ila pagid, gid iaoo keledede togid, mao panua padengada?”

²⁶Ta Petrus ikeo, “Panua padengada.”

Ta Iesus ikeo, “Eine tautaunga. Tota gid iaoo keledede ton maron kapei tiuolol takis mao. ²⁷Be kado ta tapa-

† 16.26 Mt 4.8-9 †† 16.27 Sng 62.12, Snd 24.12, Mt 25.31, Ro 2.6, PM 22.12 ‡ 17.2 2Pe 1.16-18 †† 17.5 Lo 18.15, Sng 2.7, Ais 42.1, Mt 3.17, Mk 1.11, Lu 3.22 ‡‡ 17.10 Mal 4.5 ††† 17.12 Mt 11.14 †††† 17.13 Lu 1.17

§ 17.19 Mt 10.1 §† 17.20-21 Mt 21.21, Mk 11.23, Lu 17.6, 1Ko 13.2 §†† Ngan laulau mugamuga edengada ngan posanga Grik, tibalbatan posanga ede pade ngan lain toa ne bedane: ²¹*Be iriau papaeamao toa bedane tirangrang ngan tilongo gimi sapaeaan mao. Manta araring ga aplese annga ta io. §‡ 17.22 Mt 16.21 §†† 17.24 IM 30.13, 38.26

masmasi lolod. Tota eao la ngan liu kapei ta tado lem konaonanga ga ila. Ia isaoa imuga ga ibada, tota dada ga idae ta pokaka iaoa. Eao ga gera pat ede ienono iaoi. Bada pat toa na ga ila pagid ta iman gitarua leda takis aea."

Sai ieda iuot kapei tau ngan gid panua timamado Deo ibageai?

(Markus 9.33-37, Lukas 9.46-48)

18 †Ngaran ado imata toaiua, Iesus ele aluagau tila pan ta tibeta ei, "Sai ieda iuot kapei tau ngan gid panua timamado Deo ibageai?"

² Be Iesus ibaba gergeu ede ga inam pan ta idol ei rabu ngan gid ³ ††ta ikeo, "Nakeo tautauga pagimi, manta apul lolomi ga aot mambe gergeu. Oangga mao, irangrang ngan gimi abada madonga Deo ibageai mao. ⁴ Tota oangga sai idol ei mulian ga idio gadio, mambe gergeu toaine, ei ieda ga iuot kapei rabu ngan gid panua timamado Deo ibageai. ⁵ †Be oangga sai ibada gergeu keledede toa bedane ngan gau edag ta ilua ei, eine ibada gau ta ilua gau."

Tapaeabu ngan panua led kadonga lolo matua aea mao

(Markus 9.42-48, Lukas 17.1-2)

⁶ Iesus ikeo pade bedane, "Gid leg panua toa edad mao bedane, gid lolod matua ngan gau kemi. Be oangga sai ipabuobuo eta ngan gid ta ele kadonga lolo matua aea itap, eine Deo ga ipanas eaba toa oa paeamao tau. Kemi ngan tikaukau eaba toa oa igagal ngan pat kapei ede ta titado ei ga isulug tadiai motean! Toa bedaoa ta irangrang ngan ipabuobuo eta ngan gid mao.

⁷ †Paeamao tau ngan tal mon gid panua tanoeai! Ngansa danga busa iuangga ipabuobuo gid ta led kadonga lolo matua aea itap. Gid danga toa bedaoa ga iuotot. Be paeamao tau ngan eaba sai ikado danga toa bedaoa ga iuot. ⁸ ††Tota oangga bagem mao aem ikado ga lem kadonga lolo matua aea itap, ket ta tado ga iduaea! Kemi ngan bagem keledede, mao aem keledede, ta eao la ngan madonga kemi. Be kado bagem rua, mao aem rua, ta Deo itado go ga la ngan dinga imperno. Dinga toa oa ianean somisomi ga ilalala ga ila. ⁹ Be oangga matam eta ikado ga lem kadonga lolo matua aea itap, pasu matam ga iuot ta tado ga iduaea! Kemi ngan matam keledede ta eao la ngan madonga kemi. Be kado matam rua ta Deo itado go ga la ngan dinga imperno.

¹⁰ ††Gimi agabit kemi. Ngan kado ta matami ibiu eta ngan leg panua toa edad mao ne. Ngansa gau nakeo pagimi, gid ad anggelo buburial somisomi tigeragera Tamag imata toa buburial oa." ††

† 18.1 Lu 22.24 †† 18.3 Mt 19.14, Mk 10.15, Lu 18.17 †
18.5 Mt 10.40, Lu 10.16, Ins 13.20 †† 18.8 Mt 5.29-30 ††
18.10-11 Lu 19.10, Ibr 1.14 ††† Ngan laulau mugamuga edengada ngan posanga Grik, tigalbatan posanga ngan lain toa ne ga bedane:
†† * Ngansa Eaba Inat inam ngan badanga mulian gid panua tis-
ususu.

Oanenga itna ngan sipsip isusu

(Lukas 15.3-7)

¹² Iesus ikeo pade bedane, "Oangga eaba ede ele sipsip buno, be ede ngan gid isusu, gimi aoangga ei ga ikado mado? Eine ga itnan gid sangalima sangaul pange igegea lima ga pange ga tidio bereoeai ta ila iloilo toa keledede oa isusu. ¹³ Nakeo tautauga pagimi, oangga iuot ngan sipsip toa oa, eine ga itin igelgel kapei. Ele tingelgel toa ne ga iasal ele tingelgel ngan gid padengada toa tisuus mao. ¹⁴ Lalaede toa bedaoa, Tamami buburial itin ngan ele panua gereirei toa eta ngan gid isusu mao."

Iesus iposa ngan patutuinga kadonga sat ton leda eaba ede pade

¹⁵ ††† Iesus ikeo pade bedane, "Oangga oaem ede pade ele kadonga sat ngan eao, la pan ta gimirua kekelegimi amado ta eao patutui ei. Oangga ilongo eao, tota kemi ngan gimirua lolomi itarui mulian. ¹⁶ †Be oangga ilongo lem posanga mao, tota bada eaba eta, mao panua rua pade ta tila toman ngan eao, ta timan bebem. Toa bedaoa ta 'panua rua mao tol tipamatua posanga ga iuot tutui.' ¹⁷ Be oangga ilongo lemi posanga mao, tota apaola posanga toa oa pagid iaoa keledede ton Deo matadeai. Be oangga itin ngan longonga gid iaoa keledede ton Deo mao pade, tota atnan ei ga idio ta iuot mambe eaba takis aea, mao mambe eaba ede imangamanga ngan Deo. ††

¹⁸ ††† Nakeo tautauga pagimi, saoa danga apakala tanoeai, eine Deo ga ipakala buburial pade, be saoa danga alongo ngan tanoeai, eine Deo ga ilongo ngan buburial pade. ††

¹⁹ ††† Nakeo pade pagimi, oangga panua rua ngan gimi toa tanoeai ne lolod keledede ngan saoa danga tibeta Tamami buburial ngan, eine ga ilongo gid ta ikado led posanga ga iuot. ²⁰ Ngansa oangga panua rua mao tol tiluplup ngan gau edag, gau namamado rabu ngan gid."

Oanenga itna ngan paeaeanga isamum iuae ede pade aea gigi mao

²¹ Idio ta Petrus ila pan Iesus ta ibeta ei bedane, "Maron, oangga oaeg ede pade ele kadonga sat ngan gau, gau manta nasamum papida? Oangga ikado kadonga sat pagau palima ga rua, ta nasamum toa bedaoa palima ga rua, ikaranga na?"

²² †† Be Iesus ikoli ele posanga bedane, "Nakeo pago, lem kadonga ngan samumnga ele kadonga sasat pali-

††† 18.15 Lu 17.3, Gal 6.1 † 18.16 Lo 19.15, Ins 8.17 ††
Ngan gid Iuda mugaeai, panua toa ngada oa lolod bake ngan gid panua takis ad. Eine ngansa panua takis ad somisomi tipakaka panua padengada ta tibada pat kapei sapaeen. Be Iesus ikim ibada mulian gid panua toa bedaoa ga gid panua timangamanga ngan Deo pade ta tipul lolod. Gera posanga ngan Mt 9.9-13. ††† 18.18 Mt 16.19, Ins 20.23 ††† Gera palongonga ngan posanga idil toa ne ngan Mt 16.19. ††† 18.19 Mk 11.24, Ins 15.7 †† 18.22 OM 4.24, Lu 17.4

ma ga rua ne irangrang mao. Be eao samum ga ila irangrang ngan palima ga rua, ga palima ga rua pade ga ila irangrang ngan sangalima sangaul rua. †

²³ “Ngan ipu toaine, madonga Deo ibageai eine mambe maron kapei ede tanoelai aea toa ikeo ga ele paeaeanga tinam pan ta tipatutui ad gigi. ²⁴ Ei ikakado toa bedaoa, be tital eaba ede ga ila pan toa aea gigi gadae ngan pat bunoringring sangaul, irangrang ngan tiuade mao. ²⁵ Ei irangrang ngan ikoli aea gigi toa oa mao. Ta aea maron ikeo pagid ele paeaeanga padengada ta tilongean eaba toa oa toman ngan iadaoa ga ele gergeu ta panua padengada tibada gid ga timan led paeaeanga sapaeen. Ta ele danga sisid toa ngada oa, panua ga tiuolol ga irangrang ngan aea gigi toa dodol oa kus.

²⁶ “Be paeaeanga toa oa ikor iae pan ta ibeta matua bedane, ‘Eao sanga gau kauteta ta nakoli ag gigi toa dodol ne ga ila pago.’ ²⁷ Be maron ilolo isat ngan paeaeanga toa oa, ta isamum aea gigi toa dodol oa ta ilongean ei ga ila sapaeen.

²⁸ “Be paeaeanga toa oa iuot ga ila ta igera iuae ede pade toa gisirua led naurata kelede. Eaba toa oa aea gigi pan iuot mambe pat buno ede ††. Tota iluku ei ta igigiran matua igagal ta ikeo, ‘Eao manta koli am gigi pagau toa patautene!’

²⁹ “Be eaba toa oa ikor iae pan ta ibeta ei matua bedane, ‘Eao sanga gau kauteta, ta nakoli ag gigi toa ne ga ila pago.’

³⁰ “Be paeaeanga toa oa itin ngan mao. Be ila idol eaba toa oa ga idudunga ngan luma panasnga aea, ga irangrang ngan ikoli aea gigi. ³¹ Be gid paeaeanga padengada tigera ele kadonga toa bedaoa, ta lolod ikulupu tau. Tota tila pan ad maron ta aoad inasi pan ngan paeaeanga toa oa ele kadonga toa ngada oa.

³² “Idio ta maron ibaba paeaeanga toa oa ga inam pan ta ikeo, ‘Eao paeaeanga paeamao! Mugaeai eao tang pagau ta nasamum am gigi toa kapitnami oa.

³³ Be eao kamado ga lolom isat ngan oaem ede pade mao, mambe gau lolog isat ngan eao mugaeai?’

³⁴ †Maron ilolo bake ta idol ei ga idae pagid madidnga bagedeai ngan luma panasnga aea, ta tipaieiei ei ga irangrang ngan iuol mulian aea gigi toa ngada oa.

³⁵ ††Be Tamag buburiai ga inasi kadonga lalaede toa bedaoa ngan gimi pade, oangga asamum tautaunga oaemi ede pade ele kadonga sasat ngan gimi mao.”

Iesus iposa ngan ketnga oaininga

(Markus 10.1-12, Lukas 16.18)

19 Idio ta Iesus ipasala gid posanga toa ne. Ga kus ta itnan Galili ta ila ngan gid tuanga Iudea iadag ngan eau Iordan. ² Ipom kapei tinasi ei, ta ikado kemi ad dibala ngan tibur toa oa.

³ Be gid Parisi tita pan ta tiuangga titoba ei ta tibeta ei bedane, “Eao keo mado ngan ketnga oaininga? Oang-

ga eaba isuk iadaoa, be inasi ipu eta mao, eine tutui pade, mao madongan?”

⁴ ††Ta Iesus ikoli led posanga bedane, “Kado gimi aea to laulau ngan danga toa Deo ikado mugaeai oa mao? Ele laulau ikeo ga mugaeai tau ikado danga toa ngada ne ga iuot, be ‘ikado gid panua ga tiuot arangaranga ga taine.’ ⁵ ††Ta Deo ikeo bedane, ‘Ngan ipu toaine eaba ga itnan itama ga itna ta ila ilup toman ngan iadaoa, ta eine mambe gisirua tinid iuot kelede.’ ⁶ Toa bedaoa ta tirangrang ngan timan rua pade mao. Gisirua tiuot kelede Deo imatai. Tota danga toa Deo ikaukau, irangrang ngan eaba eta iket mao.”

⁷ ††Ta gid Parisi tikeo, “Tota ikamado ga Moses ibode apu ngan eaba iuangga isuk iadaoa, manta ibada laulau ngan ketnga led oaininga ga ila pan, ga kus ta isuk ei ga ila?”

⁸ Ta Iesus ikeo, “Gimi apaki tangami ngan Deo ele posanga somisomi tau, tota Moses ilongean gimi ta asuksuk adadaoami. Be mugaeai tau ga inam, Deo ilongo ngan kadonga eta bedane mao. ⁹ †Be gau nakeo pagimi, oangga sai iadaoa ikado arala mao, be isuk ei sapaeen ta iuai taine pau pade, eaba toa oa ikado kadonga arala.”

¹⁰ Ta ele aluagau tikeo pan, “Oangga eaba imado paeamao toman ngan iadaoa bedaoa, kemi ngan gisirua tiuai mugaeai mao.”

¹¹ Ta Iesus ikeo pagid, “Irangrang ngan panua toa ngada ne tinasi posanga ga oaine mao, be Deo ibada pagid panua keledengada. ¹² Alongo, arangaranga edengada tiuai taine mao ngan ipu imata ede ga ede. Edengada tinid paeamao ngan tnad ipopo gid, ta tirangrang ngan tiuai mao. Padengada, panua tipae-abu ngan tinid ta tirangrang ngan tiuai mao. Be padengada tiuai mao ngansa tiuangga tikado naurata ngan luanga gid panua ta tibada madonga Deo ibageai. Eaba sai irangrang ngan inasi posanga toa ne, kemi ngan inasi.”

Iesus ikeo ga tilongean gid gergeu ga tita pan

(Markus 10.13-16, Lukas 18.15-17)

¹³ Idio ta gid panua tital led gergeu ga tita pan Iesus, ta tiuangga idol ibage ga idae ngan gid ta iraring ngan luanga gid. Be ele aluagau tidaba gid.

¹⁴ †Be Iesus ikeo, “Alongean gid gergeu ga tinam pagau. Apaiddi gid mao. Ngansa madonga Deo ibageai eine togid panua toa bedane.” ¹⁵ Idio ta idol ibage ga idae ngan gid gergeu kelede kelede, ga kus ta itnan tibur toa oa ga ila.

Eaba toa ele danga sisid busa ila pan Iesus

(Markus 10.17-31, Lukas 18.18-30)

¹⁶ Be mole mao eaba ede ila pan Iesus ta ibeta ei bedane, “Eaba paoatainga am, gau ga nakado saoa kadonga kemi ta nabada madonga kemi somisomi?”

† Iesus idol pakalanga eta ngan samumnga kadonga sasat mao. Ei ikim takakado somisomi. †† Ngan ado toaiua, pat buno ede eine mambe oinga togid panua naurata ad ngan taiko tol. † 18.34 Mt 5.25-26 †† 18.35 Mt 6.15, Mk 11.25, Ep 4.32, Kol 3.13

‡‡ 19.4 OM 1.27, 5.2 ††† 19.5 OM 2.24, Ep 5.31 ††† 19.7 Lo 24.1-4, Mt 5.31 § 19.9 Mt 5.32, 1Ko 7.10-11 §† 19.14 Mt 18.2-3

¹⁷ †Ta Iesus ikeo, "Ikamado ga eao beta gau ngan kadonga kemikemi? Deo kekelen ei kemi. Be oangga eao keo ga bada madonga kemi somisomi, eao manta nasi gid apu ton Deo."

¹⁸ ††Ta ibeta ei, "Eao keo ngan gid apu isaoa?"

Ta Iesus ikeo, "Eao pamate eaba ede pade mao, eao kado arala ta paeabu ngan oainga mao, eao lublub mao, oangga eao madid ngan posanga, irangrang ngan eao pakaka mao, ¹⁹ †be eao manta lolon ngan tamam ga tnam ta nasi linged. Be eao kim lem eaba ede pade mambe kim go mulian."

²⁰ Ta eaba iriau toa oa ikeo, "Gau nanasnasi gid posanga toa ngada ne. Be leg idil isaoa imata karanga maitne?"

²¹ Ta Iesus ikeo pan, "Oangga eao keo ga ot tutui tau, eao la longean lem danga sisid toa ngada oa pagid panua ta tiuolol. Ta bada lem pat, ta oade ga ila pagid panua lululunga ad. Toa bedaoa ta lem danga sisid kemikemi ienono buburiai. Ga kus ta nam nasi gau."

²² Be eaba iriau ilongo posanga toa ne ta ilolo itangtang be itnan ei ga ila. Ngansa ele danga sisid busa.

²³ Ta Iesus ikeo pagid ele aluagau, "Nakeo tautaunga pagimi, eine kulupu tau ngan gid panua toa led danga sisid busa ngan tibada madonga Deo ibageai. ²⁴ Nakeo pade pagimi, oangga kamel itoba ngan ipurususu ngan salumu aea baba, eine ga kulupu ngan ei, mao madongan? Be kulupu ga kulupu tau ngan eaba sai toa ele danga sisid busa, ngan ibada madonga Deo ibageai."

²⁵ Be gid aluagau tilongo posanga toa ne ta tikakrik kapei ta tikeo, "Toa bedaoa ta sai irangrang ngan Deo ibada ei mulian?"

²⁶ ††Be Iesus imata ila pagid ta ikeo, "Gid eababa tirangrang mao. Be Deo kekelen irangrang ngan ikado danga toa ngada ne."

²⁷ Tota Petrus ikeo, "Ega, gai atnan lemai danga sisid toa ngada oa ta anama anasi go. Eine gai ga abada saoa?"

²⁸ ††Ta Iesus ikeo pagid, "Nakeo tautaunga pagimi, muriai oangga Deo ikado danga toa ngada ne ga iuot pau, Eaba Inat ga idio imado ngan ele mul Maron aea ngan taranga kapei. Ta gimi panua toa anasnasi gau, gimi pade ga amamado ngan lemi mul maron aea kelede kelede ta amugamuga ngan gid lum sangaul igegea rua togid Israel. ²⁹ Be oangga sai inasi gau ta itnan ele luma, ga itar kapeipei, ga aea kakakau, ga iliu, ga itama, ga itna, ga ele gergeu, ga aea dadanga, eine Deo ga ikoli bunu pade pan eaba toa oa ngan danga sisid toa ne, ta ei ga ibada madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila. ³⁰ ††Be panua busa toa edad kapei labone, muriai edad ga isulug. Be panua busa toa edad mao labone, muriai edad ga iuot kapei."

† 19.17 Wkp 18.5, Lu 10.28 †† 19.18 IM 20.13-16, Lo 5.17-20
‡ 19.19 IM 20.12, Wkp 19.18, Lo 5.16 †† 19.26 Jop 42.2 ††
19.28 Mt 25.31, Lu 22.30, PM 3.21 ††† 19.30 Mt 20.16, Lu 13.30

Oanenga itna ngan gid panua tiboko ngan dadanga oain

20 Iesus ikeo pade bedane, "Nakeo bedaoa ngansa madonga Deo ibageai eine mambe ninipunga ga oaine ngan dadanga itama ede. Gaisala rumaruma ei isogou ga ila ngan ilonga gid panua ta tiboko ngan aea dadanga oain. ² Gid panua naurata ad tilongo ngan badanga pat kelede iman ad olnga ngan ado toaiua. Tota isula gid ga tila tiboko aea dadangai. ³ "Be gaisala ngan ado imata lima ga pange, eaba toa oa ila ngan tibur oalo aea ta igera gid panua timadmadid sapaeen. ⁴ Ta ikeo pagid, 'Gimi pade ala aboko ngan ag dadanga oain, ta gau ga naol gimi ngan saoa olnga itutui ngan lemi naurata.' ⁵ Tota gid pade tila tiboko toa eoa.

"Be ngan arobad ei ila ipalum gid panua toa bedaoa pade, ga lailai ngan ado imata tol, ikado toa bedaoa pade. ⁶ Be lailai ngan ado imata lima, ila ngan tibur oalo aea pade ta igera panua padengada timadmadid sapaeen ta ikeo pagid, 'Ikamado ga gimi amadmadid sapaeen ado dodol toa ne ga lailai?'

⁷ "Ta tikeo pan bedane, 'Eine ngansa eaba eta ibada naurata pagai mao.'

"Ta ikeo pagid, 'Gimi pade ala aboko ngan ag dadanga oain.'

⁸ †††Io, ado idil ga kus ta dadanga itama ikeo pan ele madidnga ngan gid panua naurata ad bedane, 'Baba gid panua naurata ad ga tinam, ta bada ad olnga ga ila pagid. Be eao pamuga olnga ila pagid panua toa tinam lailai tau, ta ol gid ga ila irangrang ngan gid panua tinama gaisala.'

⁹ "To, gid panua tinam lailai ngan ado imata lima, gid kelede kelede tibada pat kelede iman ad olnga. ¹⁰ Ila ga kus ta gid panua toa tinama gaisala ngan naurata, gid tiuangga ad olnga ga iasal olnga togid panua tiboko lailai kekelen. Be mao. Gid pade tibada pat kelede. ¹¹ Tibada ad olnga toa bedaoa ta tiselele dadanga itama ¹² ta tikeo, 'Gid panua tinam muriai tau, gid tikado naurata kautede mon, be eao kamado ol gid lalaede mambe gai pade? Be gai aboko matua ado dodol ga lailai, be ado ilang karkar gai tau!'

¹³ "Be dadanga itama ikoli posanga pan eaba ede ngan gid ta ikeo, 'Leg eaba, gau leg idil eta paeamao ngan go mao. Gaisala gitarua loloda kelede ngan eao bada pat kelede ngan lem naurata labone na? ¹⁴ Eao bada am olnga ta la. Be gid panua tinam muriai, gau nakim naol gid ngan olnga lalaede mambe eao bada. ¹⁵ Eine danga togau. Be oangga nanasi leg kimnga ngan saoa danga togau, eao gera mambe itutui mao na? Be kado lolom paeamao ngan leg mamaron?'"

¹⁶ ††Be lalaede toa bedaoa, panua busa toa edad kapei labone, muriai edad ga isulug. Be panua busa toa edad mao labone, muriai edad ga iuot kapei."

††† 20.8 Wkp 19.13, Lo 24.15 § 20.16 Mt 19.30, Mk 10.31

Iesus iposa patol aea ngan ele matenga ga daenga mulian

(Markus 10.32-34, Lukas 18.31-33)

¹⁷ Idio ta Iesus ilalala ga ila Ierusalem, be edap irabuiai, ibada ele aluagau sangaul igegea rua, ta gid kekelegid tila digedige ta ikeo pagid, ¹⁸ [†]Ega, gita tala Ierusalem. Be toa eoa ga tidol Eaba Inat ga idae pagid madidnga tenainga ad ga apu ad bagedeai. Ta gid ga tipamadid ei ngan posanga ta tirau posanga ngan pamatenga ei. ¹⁹ Eine ga tidol ei ga idae pagid alu padengada bagedeai, ta gid ga tigalinge paeamao ngan ei, ga timuimui ei, ga tipatoto ei ngan abei tabala. Be ngan ado tol aea ta idae mulian."

Jems ga Ioanes tnad iuangga gisirua tibada edaeda kapei

(Markus 10.35-45)

²⁰ Idio ta Sebedi iadaoa ibada ele gergeu rua ta tila pan Iesus. Ta ikor iae ta iuangga ibeta ei ngan danga ede.

²¹ ^{††}Ta Iesus ibeta ei, "Eao kim saoa?"

Ta ikeo, "Muriai oangga eao ot Maron kapei ta danga toa ngada ne idae bagemeai, gau nakim leg gergeu toa rua ne tibada edaeda kapei toman ngan eao, ta ede imado ngan bagem oatai, be ede pade ngan bagem angas."

²² [‡]Be Iesus ikoli ele posanga bedane, "Gimi aoatai ngan saoa danga abeta ngan ne mao. Loba ieieinga aea toa teta pade ga naun, gimi arangrang ngan aun pade?"

Ta gisirua tikeo pan, "Be. Gairua arangrang."

²³ Ta ikeo pagid, "Tautauanga, gimirua ga aun loba ieieinga aea mambe gau naun. Be sapadua ga timado ngan bageg oatai ga bageg angas, eine danga togau mao. Tamag kekelen ibada gid mul toa ne pagid panua toa ei isio."

²⁴ Idio ta gid aluagau padengada tilongo posanga toa oa ta lolod bake pagisirua. ²⁵ ^{‡‡}Be Iesus ibaba gid ga tinam pan ta ikeo, "Gimi aoatai ngan kadonga togid alu padengada. Ad mamaron kapeipei timadid matua ta tipaeaea led panua, ga ad madidnga tikado kulupu tau ngan gid. ²⁶ ^{‡‡}Be irangrang ngan gimi anasi kadonga toa ne mao. Be sai ngan gimi iuangga ieda iuot kapei, manta ikado naurata ngan luanga gimi. ²⁷ Ga sai iuangga imadid ga imuga ngan gimi, ei ga iman lemi paeaeanga. ²⁸ ^{‡‡‡}Eine mambe Eaba Inat pade. Ei inama ngan gid panua tilua ei mao, be ei inama ngan luanga gid panua. Ta ilongean ei mulian ga imate ngan patu-tuinga panua busa ad gigi kapei Deo imatai."

Iesus ikado kemi panua rua matad sususu

(Markus 10.46-52, Lukas 18.35-43)

²⁹ Idio ta Iesus asingada ele aluagau titnan tuanga Ieriko ga tila, be ipom kapei tinasi ei. ³⁰ Be panua rua

[†] 20.18 Mt 16.21, 17.22-23 ^{††} 20.21 Mt 19.28, Lu 22.30 [‡] 20.22 Mt 26.39, Ins 18.11 ^{††} 20.25 Lu 22.25-26 ^{‡‡} 20.26 Mt 23.11, Mk 9.35 ^{‡‡‡} 20.28 Lu 22.27, Pp 2.7

timamado edap isaleai, matad sususu. Gisirua tilongo ngan Iesus ilalala ga inam, ta mole mao tibaba matua bedane, "Maron, eao Devit itub, ^{‡‡‡} uduan gairua!"

³¹ Be gid ipom tidaba gisirua ta tikeo, "Amumun!"

Be mao. Gisirua tibaba matua pade, "Maron, eao Devit itub, uduan gairua!"

³² Ta Iesus iae tor ta ibaba gisirua ga tinam ta ikeo, "Gimirua akim nakado mado ngan gimi?"

³³ Ta tikeo, "Maron, gai akim eao kado kemi mata-mai."

³⁴ Io, Iesus ilolo isat ngan gisirua ta idol ibage ga idae ngan matad. Be mole mao, matad iuot kemi pade ta tilalala ga tinasi ei.

Iesus idudunga Ierusalem mambe maron kapei

(Markus 11.1-11, Lukas 19.28-40, Ioanes 12.12-19)

21 Idio ta Iesus asingada ele aluagau tipaboloma Ierusalem ta tiuot ngan tuanga Betpage ngan bereo Oliv. Ta isula ele aluagau rua ² ta irenren pagisirua bedane, "Gimirua ala ngan tuanga ga matadai ne, be mole mao, gimirua ga agera donki ede tikaukau ngan oaro toman ngan ele gergeu daenga pau. Apola ad oaro ta abada gisirua ga tinam pagau. ³ Be oangga eaba eta ibeta gimirua ngan, gimi ga akeo, 'Maron ele bokonga ngan gisirua. Be mole mao ei ga isula gisirua ta tiluagid mulian.'"

⁴ Kadonga toa ne iuot ta iparangrang Deo ele posanga mambe eaba ibada Deo iaoa mugaeai ikeo ngan bedane,

⁵ [‡]Apalongo gid panua ngan bereo Saion ^{‡†} bedane, 'Ega, ami Maron kapei tota ila pagimi ne.

Ei iparim ngan ei mulian mao,

be imamado donki ipaoeai,

be imamado donki daenga pau ede ipaoeai."

⁶ Io, aluagau toa rua oa tila tikado mambe Iesus ikeo pagisirua ngan. ⁷ Tibada donki itna toman ngan ele gergeu, ta tidol led pononga mamarae ga idae paodeai ta Iesus idae imado ngan. ⁸ Be panua busa tau tibada led pononga mamarae ta tilalo edapeai. Be padengada tiket abei ilaun kapeipei ta tilalo edapeai pade. ⁹ ^{‡††}Panua busa tilalala ga timuga ngan ei, be padengada tilalala muriai, ta tibaba bedane,

"Eao Devit itub,

gai asoa edam ga idae ^{‡††}"

"Maron ipamatua eaba toa inama ngan ei ieda ne!"

"Tasoa Maron gadae tau ieda!"

¹⁰ Io, Iesus idudunga Ierusalem toa bedaoa, ta gid ipom tuangai ad titogragid ta tibeta pol gid alele bedane, "Eaba toa ne sai?"

^{‡‡‡} Gera palongonga ngan posanga idil Devit itubngan Mt 1.16. Posanga idil toa ne iuot ngan 21.9 pade. [‡] 21.5 Sek 9.9 ^{‡†} Ngan posanga Grik, panua ngan bereo Saioneine ga bedane: gergeu taine Saion aea, be iposaposa ngan gid panua Ierusalem ad. Bereo Saion eine bereo toa tuanga Ierusalem ienono ngan. ^{‡††} 21.9 Sng 118.25-26 ^{‡‡} Posanga idil toa ne gai asoa edam ga idaengan posanga Grik eine ga bedane: Osanabe posanga idil toa ne iuot pade ngan lain 15.

¹¹ Be panua toa oa, tikoli led posanga bedane, "Eine Iesus, eaba toa ibada Deo iaoa. Aea tuanga ipu Nasaret ngan tibur Galili."

Iesus isere gid panua tiboko ngan pat aea badanga Deo ele lumaeai

(Markus 11.15-19, Lukas 19.45-48, Ioanes 2.13-22)

¹² Idio ta Iesus idudunga ngan Deo ele luma aea ala ta isere gid panua tibokoboko ngan pat aea badanga ga gid panua tiuolol danga sisid Deo ele lumaeai. Ta ipatabul gid popou togid panua tilaumlile ngan pat ga ipatabul gid mul madonga aea togid panua toa ti-longean man barur ga panua tiuolol. ¹³ †Ta ikeo pagid, "Deo ele laulau aea posanga bedane, 'Gau leg luma, gid panua ga tiuato luma raring aea.' Be gimi apul ga iman 'baba mumulnga aea togid panua lublubnga ad.'"

¹⁴ Idio ta gid panua matad ikilakila ga panua aed imatemate tila pan toa gadudunga ngan Deo ele luma aea ala, ta ikado kemi gid. ¹⁵ Be gid madidnga tenain-ga ad ga apu ad tigera kadonga kemikemi toa Iesus ikakado, ga tigera gid gergeu gereirei Deo ele lumaeai tibaba ga ila pan bedane, "Eao Devit itub, gai asoa edam ga idae!" Ta gid madidnga toa oa lolod bake.

¹⁶ ††Ta tibeta ei bedane, "Eao longo posanga toa tikakado ngan eao na?"

Ta Iesus ikoli led posanga bedane, "Nalongo led posanga na. Be posanga ga oaine ienono ngan Deo ele laulau, be kado gimi aoato mao? Ikeo ga bedane, "'Deo, eao kado ga gid gergeu gereirei ga gergeu pu-ruanga pade tisoasoa eao edam.'"

¹⁷ Idio ta Iesus itnan gid ga tidio ta iuot ga ila gaot ngan tuanga Ierusalem, ta ila ngan tuanga Betani ta ieno ngan bong toaiua.

Iesus iposa ta abei fik imalai ga imate

(Markus 11.12-14, 11.20-24)

¹⁸ Be gaisala rumaruma Iesus ilalala ga ila Ierusalem pade, be pitoreanei. ¹⁹ Ta igera abei fik ede imadmadid edap isaleai, ta ila boloma ngan. Be igera itautau eta mao. Ilaun kekelen ienono. Tota ikeo ga abei fik toa oa irangrang ngan itautau pade mao ga ilalala ga ila. Be mole mao, abei toa oa imalai ga imate.

²⁰ Be ele aluagau tigera ta tikakrik ta tikeo, "Ikamado ga abei toa ne imalai ga imate manmanae tau?"

²¹ †Ta Iesus ikoli led posanga bedane, "Nakeo tau-taunga pagimi, oangga lolomi matua ngan Deo, be lolomi ruangada mao, eine gimi ga akado mambe gau nakado ngan abei fik toa ne. Ga pade, gimi ga akado posanga ngan lusi ga oaine bedane, 'Eao dae ta dug ga la tadiai!' Ta eine ga ila ikado toa bedaoa. ²² ††Ta oangga lolomi matua ngan Deo, gimi ga abada saoa danga araring ga ila pan ngan."

Kapeipei tibeta Iesus ngan sai isula ei ngan kadonga naurata

(Markus 11.27-33, Lukas 20.1-8)

²³ Idio ta Iesus idudunga ngan Deo ele luma aea ala ta ipaoatai gid ipom. Be gid madidnga tenainga ad ga gid kapeipei togid Iuda tila pan ta tibeta ei bedane, "Sai idol naurata toa ne ga idae bagemeai ta isula go ngan aea kadonga?"

²⁴ Ta Iesus ikoli led posanga bedane, "Gau pade ga nabeta gimi ngan posanga ede. Ta oangga akoli leg posanga, eine ga nakeo pagimi ngan sai isula gau ngan kadonga naurata toa ne. ²⁵ Naurata toa Ioanes ikakado mugaeai, ngan paliliunga gid panua, eine in-am buburiai ga inam, mao inam pagid eababa?"

Be taurau posanga pol ngan gid ta tikeo, "Oangga takeo ga inam buburiai ga inam, eine ga ikeo, 'Ikamado ga lolomi matua ngan ele posanga mao?' ²⁶ ††Be oangga takeo ga inam pagid eababa, eine tamataud gid ipom. Ngansa gid busa tiadi mambe Ioanes ei eaba ede ibada Deo iaoa."

²⁷ Tota tikoli Iesus ele posanga bedane, "Gai aoatai mao."

Ta ikeo pagid, "Goibe, gau pade ga nakeo pagimi mao ngan sai isula gau ngan kadonga naurata toa ne."

Oanenga itna ngan eaba ele gergeu rua

²⁸ Iesus ikeo pade bedane, "Gimi akeo mado ngan posanga ga oaine? Eaba ede ele gergeu rua. Ei ila pan lautabe ta ikeo, 'Natug, eao la boko ngan dadanga oain labone.'

²⁹ "Be ikoli ele posanga bedane, 'Gau tinig ngan mao.' Be muriai, ipul ilolo ta ila iboko toa eoa.

³⁰ "Idio ta ila pan ele gergeu toa ede pade oa ta ikado posanga toa bedaoa pade ngan langa dadangai. Ta ikeo, 'Apa, gau ga nala.' Be ila eta mao.

³¹ "Tota sai ngan gisirua ilongo tamad ilinge?"

Ta tikeo, "Gergeu lautabe."

Ta Iesus ikeo, "Nakeo tautauunga pagimi, gid panua takis ad ga gid taine edap ad timugamuga ngan gimi ta tibada madonga Deo ibageai. ³² †††Ngansa mugaeai Ioanes inam ta ipasolan gimi ngan edap tutui aea nasinga, be lolomi matua ngan ei mao. Be gid panua takis ad ga taine edap ad lolod matua ngan ei. Be gimi agera tikakado bedaoa, be apul lolomi mao, ga lolomi matua ngan ei mao pade."

Oanenga itna ngan panua papaeamao tiboko ngan dadanga oain

(Markus 12.1-12, Lukas 20.9-19)

³³ †††Iesus ikeo pade bedane, "Alongo oanenga itna ede pade. Dadanga itama ede iarum gid abei oain aea dadangai. Ei itado ala ngan ta ikado tibur ede kemi ngan bibnga oain itautau ta tibada isul ngan. Ga ikado luma mamarae ede ngan gid panua timadid ngan ta

† 21.13 Ais 56.7, Jer 7.11 †† 21.16 Sng 8.2 ‡ 21.21 Mt 17.20, Lu 17.6, Ins 14.12, 1Ko 13.2 †† 21.22 Mt 7.7-11, 18.19

‡ 21.26 Mt 14.5 ††† 21.32 Lu 3.12, 7.29-30 ††† 21.33 Ais 5.1-2

matad ikilele. Ga kus ta ilongean dadanga toa oa ga idae gid panua naurata ad bagedeai, be ei ila ngan tibur ede pade aluai.

³⁴ "Idio ta oain aea laoe iuot, ta isula ele paeaeanga ga tila pagid panua naurata ad ngan badanga oain itautau idanga ede ga ila pan. ³⁵ Be gid panua naurata ad tiluku gid paeaeanga toa oa, ta tirau ede paeamao tau, be tipamate ede pade, be ede pade tiraaurau ei ngan pat. ³⁶ Ga kus ta dadanga itama isula ele paeaeanga padengada ga tila pagid, be isula gid busa tede iasal gid toa mugaeai isula gid oa. Be gid panua naurata ad tikado toa bedaoa pade. ³⁷ Ele paeaeanga toa ngada oa, isula gid ga kus. Be muriai, isula inat ga ila pagid ta ikeo, 'Eine ga tilolon ngan natug.'

³⁸ † "Be gid panua naurata ad tigera inat ta tiposa pol ngan gid bedane, 'Ega, muriai eaba toa ne ga ibada danga sisid toa ngada ne ton itama. Io, tarau ei ga imate, ta ele danga sisid toa ngada ne ga iman ledal! ³⁹ †† "Tota tiluku ei ta titado ei ga ila gaot ngan dadanga aea ala, ta tirau ei ga imate."

⁴⁰ "Io, oangga dadanga itama iluai mulian, gimidi aonga ei ga ikado mado ngan gid panua naurata ad?"

⁴¹ Ta gid tikeo, "Ei ga ipaeabu ngan gid panua papaeamao toa oa. Ta ilongean aea dadanga ga ila pagid panua padengada. Ta oangga oain aea laoe iuot, gid ga tibada aea oain itautau tutui ga ila pan."

⁴² † "Ta Iesus ikeo pagid, "Eine tautauga. Be posanga ga oaine ienono ngan Deo ele laulau, be kado gimidi aoato mao? Ikeo ga bedane, "Pat toa ne, gid panua tikakado luma tiuanga eine paeamao ta titado ga iduaea.

Be labone iman luma aea kisinga.

Maron ikado ga iuot bedane, ta gai agera eine kemi tau ta amatala ngan.'

⁴³ "Tota nakeo pagimi, Deo ga isuk gimidi ga ala, ta abada madonga ei ibageai mao. Be gid panua iaoa ede pade toa tinasnasi tutui ele kimnga, gid ga tibada madonga ibageai. ⁴⁴ Oangga sai itap ga idae ngan pat toa ne, eine ga krau ga krau ga irumrum. Be oangga pat toa ne itap ga idae ngan eaba sai, eine ga ibib ei ga imaraka."

⁴⁵ Io, gid madidnga tenainga ad ga gid Parisi tilongo Iesus ele oanenga itna, ta tiutai mambe ei iposaposa ngan gid. ⁴⁶ Ta gid tiuanga tilo edap eta ngan lukunga ei, be timataud gid ipom, ngansa gid busa tiadi mambe ei ibada Deo iaoa tautauga.

Oanenga itna ngan eaneannga kapei oainga aea

(Lukas 14.16-24)

22 Idio ta Iesus itado oanenga itna ede pade pagid ta ikeo, ² "Madonga Deo ibageai eine mambe maron kapei ede toa ikado eaneannga kapei ngan inat ele oainga. ³ Mugaeai, isio gid panua ngan tinam ngan ele eaneannga ta ipalongo gid ngan. Idio ta ado eaneannga aea iuot ta isula ele paeaeanga ga tila

pagid panua toa oa, ta tikeo pagid ngan tinam, be gid tinid ngan namanga mao.

⁴ "Be isula ele paeaeanga padengada ga tila pagid ta irenren matua bedane, 'Gimi ala pagid panua toa nababa gid mugaeai, ta akeo pagid bedane, "Ega, gau natotoi gid bulmakao ga masilau titubtub kapeipei, ta danga sisid toa ngada ne imata karanga ga kus. Nanono annga toa ngada ne ga imisi o. Tota anama ngan leg eaneannga oainga aea."

⁵ "Io, gid paeaeanga tila tikado toa bedaoa, be gid panua tilongo maron kapei ele posanga mao. Eaba ede ila aea dadangai, be ede pade ila ikado ele naurata ngan badanga pat. ⁶ †† "Be padengada tiluku maron kapei ele paeaeanga ta tikado paeamao ngan gid ta tirau gid ga timate. ⁷ Tota maron kapei ilolo bake ta isula ele panua paraunga ad ga tila tipaeabu ngan gid panua papaeamao toa oa ta titun led tuanga.

⁸ "Idio ta maron kapei ikeo pagid ele paeaeanga pade bedane, 'Agera, annga oainga aea imisi ga ienono, be gid panua toa mugaeai nababa gid, led idil kemikemi imata karanga mao. ⁹ Tota gimidi ala ngan gid edap kapeipei iaoa, ta sapadua gimidi agera, ababa gid ga tinam ngan eaneannga toa ne. ¹⁰ Idio ta ele paeaeanga tila ngan gid edap kapeipei iaoa, ta tipaluplup gid panua sapadua toa tigera. Eiuu gid panua kemikemi ga panua papaeamao, ta tibada gid ga tila timado ngan luma eaneannga aea ga irangrang ngan iuon.

¹¹ "Gid busa timamado ngan eaneannga, ta maron kapei idudunga ga ila igera gid. Be toa eoa igera eaba ede idol pononga eta kemi ngan eaneannga oainga aea mao. ¹² Ta ikeo pan, 'Leg eaba, ikamado ga eao dol pononga eta kemi mao, be nam dudunga ngan eaneannga toa ne?' Be eaba toa oa ele posanga eta mao.

¹³ †† "Ta maron kapei ikeo pagid ele paeaeanga bedane, 'Gimi akaukau iae ga ibage ta atado ei ga ila gaot, ta idio ngan tibur dodom. Toa eoa ga titangtang paeamao ga luod kek ga kek.'

¹⁴ "Alongo. Deo ibaba panua busa, be isio gid keledengada ga timan ele panua."

Itutui ngan taol takis ga ila pan Kaisa?

(Markus 12.13-17, Lukas 20.20-26)

¹⁵ †† "Idio ta gid Parisi tila tirau posanga ngan tobanga edap ede ngan pabuobuanga Iesus. Ngansa tikim tigera ei ikado posanga idil paeamao eta ta irangrang ngan tipamadid ei ngan posanga. ¹⁶ Tota tisula led aluagau gisingada Erot ele panua ga tila pan. Ta tikeo, "Eaba paoatainga am, gai aoatai mambe eao eaba posanga tautauga am, ta eao papaoatai gid panua ngan Deo ele edap tautauga. Eao kado kadonga bagbage keledede mao, ngansa eao mataud eaba eta mao. ¹⁷ Be keo pagai, eine tutui ngan taol takis ga ila pan Kaisa, mao madongan?"

† 21.38 Mt 27.1 †† 21.39 Ibr 13.12 † 21.42 Sng 118.22-23, Ro 9.33, 1Pe 2.6-8

†† 22.6 Mt 21.35 †† 22.13 Mt 8.12, 25.30, Lu 13.28 ††† 22.15 Mk 3.6

¹⁸ Be Iesus iuatai ngan lolod paeamao ta ikeo, "Gimi panua pakakanga ami! Akamado ga atoba pabuobuonga gau? ¹⁹ Apasolan pat eta takis aea pagau." Io, tibada ga ila pan, ²⁰ ta ikeo pagid, "Sai ianun ga ieda ienono ngan pat toa ne?"

²¹ †Ta tikeo, "Kaisa ianun ga ieda."

Ta ikeo pagid, "Tota danga ton Kaisa, abada ga ila pan Kaisa. Be danga ton Deo, abada ga ila pan Deo."

²² Gid tilongo toa bedaoa ta titogradid, be titnan ei ga tila.

Gid Sadiusi tibeta Iesus ngan daenga mulian ngan matenga

(Markus 12.18-27, Lukas 20.27-40)

²³ ††Ngan ado toaiua, gid Sadiusi tila pan Iesus. Gid somisomi tikeo ga panua matemate tirangrang ngan tidae mulian mao. Tota tibeta ei bedane, ²⁴ †Eaba paoatainga am, Moses ibode posanga bedane, 'Oangga eaba eta ele gergeu mao be imate, eine itar kakau ga iuai asape toa oa ta tipopo gergeu iman eaba toa imate oa aea kolinga.' ²⁵ Be ado ede, kadonga toa ne iuot pagai ga bedane: Arangaranga lima ga rua ngan iaoa ede timamado. Ad lautabe iuai taine, ga kus ta imate, be gisirua led gergeu eta mao. Tota itar kakau atange iuai asape toa oa, ²⁶ be ei pade imate toa bedaoa. Ga kus ta itar kakau tol aea iuai ei ga imate ga ila irangrang ngan gid arangaranga toa lima ga rua oa. Tipopo gergeu eta mao, be timate. ²⁷ Ga kus ta taine toa oa imate pade. ²⁸ Tota ngan ado toaiua, oangga gid matemate tidae mulian, taine toa oa ga iman sai iadaoa? Ngansa gid toa lima ga rua oa tiuai ei."

²⁹ Ta Iesus ikoli led posanga bedane, "Gimi abuobuo ngansa aotai ngan Deo ele laulau aea posanga mao, ga aotai ngan iura mao pade. ³⁰ Ngansa muriai, oangga panua matemate tidae mulian, gid ga tiuaioai mao, ga tipapaoai led gergeu mao pade. Be gid ga tiuot mambe gid anggelo buburiai. ³¹ Be posanga ngan gid matemate tidae mulian, Deo iposa pagimi ngan ele laulau na. Be kado gimii aoato mao? Ikeo ga bedane, ³² ††Gau Deo ton Abraam ga Aisak ga Iakop.' †† Agera, ei Deo togid panua matemate mao, be ei Deo togid panua matad bibita."

³³ Gid ipom tilongo bedaoa ta timatala kapei ngan ele paoatainga.

Deo ele apu isaoa kapei?

(Markus 12.28-31, Lukas 10.25-28)

³⁴ Idio ta gid Parisi tilongo mambe Iesus ikado ga gid Sadiusi tirangrang ngan tikoli ele posanga mao, ta gid pade tiluplup. ³⁵ Ta eaba apu aea ede ngan gid iuang-

ga itoba Iesus ta ibeta ei bedane, ³⁶ "Eaba paoatainga am, apu isaoa kapei ga iasal gid apu toa ngada ne?"

³⁷ ††Ta Iesus ikeo, "Eao manta kim am Maron Deo kapei tau ngan lolom, ga tautaudim, ga lem oatainga." ³⁸ Apu toaine kapei ga iasal gid apu padengada. ³⁹ ††Be apu kapei ede pade eine lalaede mambe apu toa ne. Aea posanga bedane, 'Eao manta kim lem eaba ede pade mambe kim go mulian.' ⁴⁰ †Apu toa rua ne iman posanga ipu ngan apu toa ngada ne ga ngan posanga togid panua tibada Deo iaoa mugaeai."

Iesus ibeta gid Parisi ngan Kristus, ei iaoa keledede pan sai

(Markus 12.35-37, Lukas 20.41-44)

⁴¹ Gid Parisi tiluplup ga timamado, be Iesus ibeta gid bedane, ⁴² ††Gimi akeo mado ngan eaba toa tiuato ei Kristus †††? Ei ga iuot ngan iaoa keledede pan sai?" Ta tikeo, "Ei iaoa keledede pan Devit."

⁴³ Ta Iesus ikeo, "Be ikamado ga Devit iuato eaba toa oa aea Maron? Ngansa Itautau Tutui ibada oatainga pan Devit ta ikeo bedane,

⁴⁴ ††"Maron Deo ikeo pan ag Maron bedane, "Eao dio mamado ngan bageg oatai, ga irangrang ngan nadol am miri itamatama ga tidio aem ibuloloeai." "

⁴⁵ Ega, oangga Devit iuato eaba toa oa aea Maron, ei ga iuot ngan iaoa keledede pan Devit madongan?"

⁴⁶ Iesus iposa bedaoa, be eaba eta irangrang ngan ikoli ele posanga mao. Tota ngan ado toaiua ga ila, gid panua timataud ngan betanga ei ngan posanga eta pade.

Iesus iposa ngan kadonga sasat togid madidnga apu ad ga gid Parisi

(Markus 12.38-39, Lukas 11.43, 11.46, 20.45-46)

23 Idio ta Iesus iposa pagid ipom toman ngan ele aluagau bedane, ² "Gid madidnga apu ad ga gid Parisi tibada Moses imul ta tipapaoatai gimii ngan apu ton Deo mambe Moses ikakado mugaeai. ³ ††Tota saoa danga tikeo pagimi ngan, manta alongo ga anasi. Be kadonga tikakado, irangrang ngan gimii anasi mao. Ngansa gid tikado posanga, be tinasid led posanga mulian mao. ⁴ Led posanga kulupu tau ngan panua tinasid, mambe tulua kulupulupu tidol ga idae panua kepedeai ta tipaeaea gid ngan aea bisinga. Be tinid ngan luanga gid ngan aea bisinga kauteta mao.

⁵ ††"Led kadonga toa ngada oa, eine tikado ngansa tikim panua tigera gid ta tisoa edad. Gid tipapasogo led apou gereirei raring aea ta tipitpit ga idae labo- radeai ga bagedeai, ga tikaukau oaro mamamarae ngan led pononga imamatama ngansa tiuangga iman kilala ngan tinasnasi Deo. ††† Be oangga tila ngan luma

† 22.21 Ro 13.7†† 22.23 PA 23.8 † 22.24 Lo 25.5 †† 22.32 IM 3.6, 15, Mt 8.11 †† Iesus ele posanga ipasolan mambe gid matemate tidae mulian ne madongan? Oangga Abraam ga Aisak ga Iakop timate ga kus, eine irangrang ngan Deo ikeo ga ei Deo togid mao, be ngan posanga Ibru ei ga ikeo ga mugaeai ei Deo togid. Be ei iposa bedaoa mao.

††† 22.37 Lo 6.5 ††† 22.39 Wkp 19.18, Mt 7.12 † 22.40 Ro 13.10, Gal 5.14 †† 22.42 Ins 7.42 ††† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusga Devit itubngan Mt 1.16. †† 22.44 Sng 110.1, Mt 26.64 ††† 23.3 Mal 2.7-8 †† 23.5 IM 13.9, Nam 15.38-39, Lo 6.8, Mt 6.1 †† Apou gereirei raring aea eine danga togid Iuda mugaeai. Gid tidol Deo ele posanga aea laulau edengada ga idudunga apou iloleai, ta tikaukau ngan oaro ta tipit ga idae labo-

raring aea ga tila ngan gid eaneannga kapepei, tikim tau ngan badanga mul kemikemi togid panua edad kapepei. ⁷ Be oangga tila ngan tibur oalo aea, tikim panua busa tilolon ngan gid ta tikeo, 'Ado kemi, mamaron.' Ga tikim tau ngan gid panua tiuatoato gid 'panua paoatainga ad.'

⁸ "Be irangrang ngan gimi alongean eaba eta iuatoato gimi 'panua paoatainga ami' mao. Ngansa lemi eaba paoatainga aea kelede mon, be gimi toa ngada ne lalaede ngan iaoa kelede. ⁹ Be irangrang ngan aoato eaba eta tanoelai aea 'tamami' mao. Ngansa Tamami kelede mon imamado buburiai. ¹⁰ Be irangrang ngan alongean gid panua tiuatoato gimi 'mamaron' mao, ngansa ami Maron kelede mon, eine Kristus †. ¹¹ ††Be eaba sai iman lemi paeaeanga, ei ga ieda iuot kapei ngan gimi. ¹² †Ngansa oangga sai isoa ieda mulian ga idae, Deo ga idol ieda ga isulug. Be oangga sai idol ieda mulian ga isulug, eine Deo ga isoa ieda ga idae."

Iesus iselege gid kapepei Iuda ad ngan led kadonga pakakanga

(Markus 12.40, Lukas 11.39-52, 20.47)

¹³ Iesus ikeo pade bedane, "Paeamao tau ngan gimi madidnga apu ami ga gimi Parisi! Gimi panua pakakanga ami! Ngansa gimi apakala edap ngan gid panua tiuangga tibada madonga Deo ibageai. Gimi pade ala ngan badanga madonga Deo ibageai mao, be apakala gid panua padengada ta gid tibada madonga toa oa mao pade. ††

¹⁵ "Paeamao tau ngan gimi madidnga apu ami ga gimi Parisi! Gimi panua pakakanga ami! Ngansa gimi alalala ngan tibur toa ngada ne tanoelai ga tadiai ngan ilonga eaba kelede ta inasi lemi edap. Be oangga inasi gimi, gimi akado ei ta iasal gimi ngan kadonga paeamao. Toa bedaoa ta gimingada ga ala ngan dinga imperno.

¹⁶ ††Paeamao tau ngan gimi! Gimi mambe panua matad sususu, be aoangga apasolan panua padengada ngan edap. Ngansa gimi akeo, 'Oangga sai iposa tautauanga gadae ta ikeo ngan Deo ele luma ngan pamatuanga ele posanga, be iparangrang ele posanga toa oa mao, eine danga eta mao. Be oangga iposa tautauanga gadae ngan danga sisid gol ienono Deo ele luma iloleai, ei manta iparangrang ele posanga ga iuot tautauanga.' ¹⁷ Gimi mambe panua matad sususu ga amangamanga! Gimi aoangga gol eine danga kapei ta

radeai ga bagedeai. Tikado bedaoa ngansa tiuangga tinasi tutui Deo ele posanga ngan Lo 6.8. Be tidol oaro mamarae ngan led pononga imatamata ngansa tiuangga tinasi Deo ele posanga ngan Nam 15.37-41. Gid danga toa oa iman kilala ngan panua tinasnasi Deo, be gid Parisi tikakado sapaeen, ngansa tiuangga panua tisoa edad. † Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. †† 23.11 Mt 20.26, Mk 9.35, Lu 22.26 † 23.12 Jop 22.29, Snd 29.23, Lu 14.11, 18.14 †† Ngan laulau mugamuga idanga ede ngan posanga Grik, tigalbatan posanga ede pade ngan lain oaine bedane: ¹⁴ *Paeamao tau ngan gimi madidnga apu ami ga gimi Parisi! Gimi panua pakakanga ami! Ngansa gimi apakaka gid asapsape, ta ababada led luma ga danga sisid. Ga kus ta araring mamarae, be lemi raring pakakanga aea. Be muriai gimi ga abada panasnga paeamao ga paeamao tau. †† 23.16 Mt 15.14

iasal Deo ele luma? Eine mao. Deo ele luma iasal gol. Ngansa gol aea ul ienono sapaeen mao. Deo ele luma ikado gol ga iman ei ele. ¹⁸ Ga pade, gimi akeo, 'Oangga eaba iposa tautauanga gadae ta ikeo ngan popou tenainga aea ngan pamatuanga ele posanga, be iparangrang ele posanga toa oa mao, eine danga eta mao. Be oangga iposa tautauanga gadae ngan tenainga ienono popou ipaoelai, ei manta iparangrang ele posanga ga iuot tautauanga.' ¹⁹ Gimi mambe panua matad sususu! Gimi aoangga tenainga eine danga kapei ta iasal popou tenainga aea pade? Eine mao. Popou iasal tenainga. Ngansa tenainga aea ul ienono sapaeen mao. Popou kekelen ikado tenainga ga iman Deo ele. ²⁰ Toa bedaoa ta oangga sai iposa tautauanga gadae ta ikeo ngan popou tenainga aea, eine ipamatua ele posanga ngan popou kekelen mao, be ipamatua ele posanga ngan popou toa oa toman ngan tenainga. ²¹ Be oangga sai iposa tautauanga gadae ta ikeo ngan Deo ele luma, eine ipamatua ele posanga ngan luma kekelen mao, be ipamatua ele posanga ngan Deo ga ele luma toa imamado ngan. ²² ††Be oangga sai iposa tautauanga gadae ta ikeo ngan Deo ele mul Maron aea buburiai, eine ipamatua ele posanga ngan Deo ele mul Maron aea kekelen mao, be ipamatua ele posanga ngan Deo pade imamado ngan mul toa oa.

²³ †††Paeamao tau ngan gimi madidnga apu ami ga gimi Parisi! Gimi panua pakakanga ami! Ngansa gid sabatnga imata ede ga ede, gimi apota ga iuot suknga sangaul, ta atenai suknga ede ga ila pan Deo. Gimi anasi gid apu gereirei toa bedaoa kemi, be atnan Deo ele apu kapepei ga idio, mambe kadonga tutui, ga kadonga lolo isat aea, ga kadonga mata tutui aea. Gimi manta anasi gid apu kapepei toa ne, be atnan gid apu gereirei toa oa mao. ²⁴ Gimi mambe panua matad sususu, be aoangga apasolan panua padengada ngan edap. Gimi mambe eaba igera umoumo kakauede sapa ienono ngan aea sul ta ibada ga itado ga ila, be kamel kapitnami § ienono ngan sul, eine gimi agera mao. Tota aun sul, be ason kamel pade ga ila.

²⁵ †††Paeamao tau ngan gimi madidnga apu ami ga gimi Parisi! Gimi panua pakakanga ami! Ngansa gimi asigiri loba ga lalate tinid pan gaot, be ilolo iuon ngan gid danga gimi ababada ngan lemi kadonga kate aea ga mogal buda. ²⁶ Gimi Parisi mambe panua matad sususu. Manta asigiri loba ga lalate ilolo bua. Toa bedaoa ta itin pan gaot ga iuot kemi pade.

²⁷ ††††Paeamao tau ngan gimi madidnga apu ami ga gimi Parisi! Gimi panua pakakanga ami! Ngansa gimi mambe pat denga aea tisama ngan pulo bodbode. Denga pan gaot imata kemi, be ilolo iuon ngan panua tuatua ga danga papaeamao imata ede ga ede. ²⁸ ††Gimi toa bedaoa pade. Ngan panua matad, gimi

††† 23.22 Ais 66.1, Mt 5.34 ††† 23.23 Wkp 27.30, Mai 6.8 § Kameleine masilau ede Deo ele apu ikeo ga gid Iuda tirangrang ngan tian mao. Tota gid Iuda tinid ngan eannga kamel imedameda mao. Be Iesus ele oanenga itna ipu bedane: Gid Parisi led kadonga paeamao ngansa tinasnasi gid apu gereirei kemi, be gid apu

mambe panua tututui, be tautaunga lolomi iuon ngan kadonga pakakanga ga tnannga Deo ele apu.

²⁹ "Paeamao tau ngan gimi madidnga apu ami ga gimi Parisi! Gimi panua pakakanga ami! Ngansa gimi akado kemi ga apasogo denga togid panua tututui ga panua tibada Deo iaoa mugaeai. ³⁰ Ta gimi akeo, 'Oangga gai amado ngan ado toaiua tibutibumai timamado, eine gai ga alua gid ngan pamatenga gid panua tibabada Deo iaoa oa mao.' ³¹ †Ngan lemi posanga toa ne, gimi aoaoa ngan gimi mulian ta akeo ga gimi iaoa kelede pagid panua tipapamate gid panua tibada Deo iaoa. ³² Goibe, gimi apasala kadonga papaeamao togid tibutibumi, ta abada panasnga ngan pade!

³³ ††Gimi gergeu togid mota papaeamao! Gimi ga aspir ngan ami panasnga ngan dinga imperno madongan? ³⁴ Ega, ngan ipu toaine gau ga nasula gid panua tibada Deo iaoa, ga panua oatainga ad, ga panua tipapaoatai gimi ngan Deo ele posanga ta tila pagimi. Be gimi ga arau edengada ga timate, ga apatoto padengada ngan abei tabala, ga amuimui padengada luma raring aea iloleai. Ta gimi ga abutatan gid ta tiaoa ga tila ngan tuanga ga tuanga. ³⁵ †Toa bedaoa ta Deo ga ipanas gimi ngan pamatenga gid panua tututui toa ngada ne tanoelai. Ei ga ipanas gimi ngan Abel aea pamatenga mugaeai, ga ila iranrang ngan Sekaraia, gergeu ton Berekia, toa gimi apamate rabu ngan Deo ele luma ga popou tenainga aea. ³⁶ Nakeo tautaunga pagimi, panasnga ngan kadonga sasat toa ngada ne ga iuot ngan gid panua toa labone timamado."

Iesus ilolo isat ngan tuanga Ierusalem

(Lukas 13.34-35)

³⁷ Iesus ikeo pade bedane, "O Ierusalem, Ierusalem, gimi apapamate gid panua tibada Deo iaoa. Ga gid panua Deo isula gid ga tila pagimi, gimi araurau gid ngan pat ga timatamate. Somisomi naoangga napaluplup gimi ga namariala kemi ngan gimi mambe kokako taine ipaluplup inatnat ibagbage ibuloloeai, be gimi tinimi ngan mao. ³⁸ †Tota alongo. Deo ga itnan ele luma ta lemi tuanga ga idio sapaean. ³⁹ ††Ngansa nakeo pagimi, gimi ga agera gau pade mao ga ila iranrang ngan ado toaiua gimi akeo, 'Maron ipamatua eaba toa ne ta isula ei ga inama ngan ei ieda.'"

Iesus ikeo ga muriai panua ga tipaeabu ngan Deo ele luma

(Markus 13.1-2, Lukas 21.5-6)

24 Idio ta Iesus iuangga itnan Deo ele luma aea ala ta ilalala ga ila. Be ele aluagau tila pan ta tiuangga tipasolan ei ngan gid luma gadudunga ngan Deo ele luma aea ala. ² ††Ta ikeo pagid, "Gimi agera gid luma toa ngada ne kemikemi na? Nakeo tautaunga pagimi, muriai luma toa ne aea pat eta ga idae

tatan pat eta pade mao. Eine ga tirepe toa ngada ne ga isulug."

Iesus ikeo ngan gid danga kulupulupu ga iuot

(Markus 13.3-13, Lukas 21.7-19)

³ Idio ta Iesus idio imado ngan bereo Oliv, be ele aluagau kekelegid tila pan ta tibeta ei bedane, "Keo pagai, gid kadonga toa ne ga iuot ngeda? Be saoa kilala ga iuot ta ipasolan mambe teta pade eao luago ga nam, ta ado muriai ga muriai tau ga iuot?"

⁴ Ta Iesus ikoli led posanga bedane, "Gimi agabit kemi. Ngan kado ta eaba eta ipakaka gimi. ⁵ ††Ngansa panua busa ga tinam ngan gau edag ta tikeo ngan gid mulian bedane, 'Gau Kristus ⁵.' Ta gid ga tipabuobuo panua busa. ⁶ Be gimi ga alongo paraunga kapepei iualu boloma ga aluai, be iranrang ngan atogragimi mao. Ngansa gid paraunga toa bedane ga iuotot, be ado muriai ga muriai tau ga iuot maitne. ⁷ Ngansa panua ngan alu ede ga tiparau pagid alu ede pade, be maron kapei ede ele panua ga tiparau pagid panua ton maron kapei ede pade. Ngan tibur edengada sapanga kapepei ga iuotot, be nauruge ga inuga tibur padengada ga inogonogoi. ⁸ Be gid danga papaeamao toa ne iranrang ngan kus manmanae mao, mambe ieienga iuot ngan taine mugaeai ngan ipopo gergeu.

⁹ ††Ngan ado toaiua, gid ga tiluku gimi ta tipaieiei gimi, ta tirau gimi ga amate. Ta gid alu toa ngada ne ga lolod itola ngan gimi, ngansa lolomi matua ngan gau. ¹⁰ Be panua busa lolod ga itnan gau, ta gid ga timan ariapolpol ngan gid ta tidol led panua mulian ga tidae pagid madidnga bagedeai. ¹¹ †††Be panua busa ga tinam ta tipakaka ngan badanga Deo iaoa ta tipabuobuo panua busa. ¹² Be kadonga ngan tnannga Deo ele apu ga iuot kapei, ta eine ga ikado ga panua busa titnan kadonga ngan kimnga eaba ede pade. ¹³ ††Be oangga sai imadid matua ga iranrang ngan ele madonga tanoelai kus, eine Deo ga ibada mulian ei. ¹⁴ †††Be eine ga tipaola ato kemi toa ne ngan madonga Deo ibageai ta ila ngan tibur toa ngada ne tanoelai. Ta gid alu toa ngada ne ga tilongo. Ga kus ta ado muriai ga muriai tau ga iuot."

Iesus iposa ngan danga ede paeamao ga paeamao tau ga iuot

(Markus 13.14-23, Lukas 21.20-24)

¹⁵ ††Iesus ikeo pade bedane, "Be muriai gimi ga agera danga ede paeamao ga paeamao tau imadmadid ngan tibur toa Deo ele ul ienono ngan, ta ikado ga panua tiaoa ta titnan tibur toa oa ga idio sapaean. Mugaeai Daniel ibada Deo iaoa ta iposa ngan danga toaine. (Eaba iuato laulau, manta iuatai kemi ngan posanga toa ne.) ¹⁶ Ngan ado toaiua, gid panua timamado Iudea, manta tiaoa ga tila bereoeai. ¹⁷ ††Be oangga sai imamado luma ipaoeai, ei manta isulug ta iaoa

kapepei tinasnasi mao. †† 23.25 Mk 7.4 ††† 23.27 PA 23.3 †† 23.28 Lu 16.15 † 23.31 PA 7.52 †† 23.33 Mt 3.7, 12.34, Lu 3.7 † 23.35 OM 4.8, 2Sto 24.20-21 †† 23.38 1Kin 9.7-8, Jer 22.5 †† 23.39 Sng 118.26 ††† 24.2 Lu 19.44

††† 24.5 Mt 24.23-24, 1Io 2.18 † Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. †† 24.9 Mt 10.22 ††† 24.11 Mt 24.5, 24, 1Io 4.1 †† 24.13 Mt 10.22 ††† 24.14 Mt 28.19 †† 24.15 Dan 9.27, 11.31, 12.11 †† 24.17 Lu 17.31

manmanae. Irangrang ngan ila ibada ele danga etan-gada luma iloleai mao. ¹⁸ Be oangga sai imamado dadangai, irangrang ngan ipul ei mulian ngan badan-ga ele pononga gaot aea mao. ¹⁹ Be paeamao tau ngan gid taine apapanga ga gid pinapina ngan ado toaiua. Gid tal mon ga kulupu ngan eaoanga. ²⁰ Be manta araring ta lemi eaoanga iuot ngan aoara lolo mao, ga Ado Earaiinga aea mao pade. ²¹ †Ngansa danga kulupulupu tau ga iuot ngan ado toaiua. Ngan danga toa ngada ne led otnga ga irangrang ngan labone, danga eta kulupu bedaoa iuot mao, be muriai pade danga eta kulupu bedaoa ga iuot mao pade. ²² Be oangga Deo ikeo ga gid danga kulupulupu toa ne ga idio mole, panua toa ngada ne tanoelai ga timukuru. Be ei imata nanan ele panua toa isio gid, ta ikeo ga danga kulupulupu toa ne ga idio mole tau mao.

²³ ††Ngan ado toaiua, oangga eaba eta ikeo pagimi, 'Ega, Kristus tota eoa!' mao 'Ei tota eko!' irangrang ngan aead i posanga toa oa mao. ²⁴ †Ngansa panua busa ga tinam ta tipakaka ta tikeo, 'Gau Kristus.' Be padengada ga tipakaka ta tikeo ga tibada Deo iaoa. Ta gid ga tikado uisinga kapeipei iman kilala ga gid danga ipamatala panua busa. Ta oangga tirangrang, gid ga tipabuobuo Deo ele panua toa isio gid. ²⁵ Ega, gau napalongo gimi motean ngan danga toa ngada ne.

²⁶ ††Tota oangga tikeo pagimi, 'Ega, ei imamado ngan tibur modamodanga,' gimi anasi gid ga ala mao. Be oangga tikeo, 'Ega, ei imamado luma iloleai,' gimi aead i led posanga mao pade. ²⁷ ††Ngansa Eaba Inat ele namanga eine ga iuot mambe gla isamil ta itara mari-amba dodol, toa ado ele parangai ga irangrang ngan ado ele dilngai. ²⁸ ††Be ngan tibur isaoa burua mate ienono ngan, eine gid man abalem ga tinam tiluplup."

Muriai Eaba Inat ga inam

(Markus 13.24-27, Lukas 21.25-28)

²⁹ †††Jesus ikeo pade bedane, "Ga muriai oangga gid danga kulupulupu toa oa kus, tota

"ado ga iuot domom,

be taiko ga itara mao,

be gid gigima ga titaptap mariambai ga tisulug,

be gid danga kapeipei mariambai ga inogonogoi.'

³⁰ †Ga kus ta kilala ngan Eaba Inat ga iuot mari-ambai. Ta gid alu toa ngada ne tanoelai ga lolod isat ga titangtang. Gid ga tigera Eaba Inat isulug ga inam ngan gid laulau mariambai toman ngan iura ga ele taranga kapei. ³¹ ††Be taule ga itang kapei tau, ta ei ga isula ele anggelo ga tila ngan tano igal toa pange oa ta tipaluplup ele panua toa isio gid. Gid ga tipaluplup gid ngan tibur toa ngada ne, irangrang ngan tano aea digedige iadag ga iadag, ta tibada gid ga tinam."

Gimi abada oatainga ngan abei fik

(Markus 13.28-31, Lukas 21.29-33)

³² Jesus ikeo pade bedane, "Gimi alongo oanenga it-na ngan abei fik ta abada oatainga. Oangga ibogabo-ga aea eau, ga ilaun papau iuotot, eine gimi aoatai, ado aea sau teta pade ga iuot. ³³ Toa bedaoa ta oang-ga gimi agera gid kadonga toa ngada ne iuotot, eine gimi aoatai, ado toaiua ta inam boloma, mambe eaba imadid atama iaoai. ³⁴ †††Nakeo tautaunga pagimi, gid panua ado toa ne ad ga timate maitne be kadonga toa ngada ne ga iuot. ³⁵ †††Mariamba ga tano ga isapa, be irangrang ngan leg posanga isapa mao ga mao tau."

Eaba eta iuatai ngan ado toaiua mao

(Markus 13.32-37, Lukas 17.26-30, 17.34-36)

³⁶ †††Jesus ikeo pade bedane, "Be eaba eta iuatai mao, gid danga toa oa ga iuot ngeda, mao ado imata pida be gid danga toa oa iuot. Gid anggelo buburiai tiutai mao, be Deo Inat iuatai mao pade. Tamag kekelen iu-atai. ³⁷ ††Kadonga toa gid panua tikakado ngan ado toaiua Noa imamado, eine ga tikado toa bedaoa pade ngan Eaba Inat ele namanga. ³⁸ Ngan ado toaiua, mu-gaeai ngan oanga kapei iuot, gid panua tianean ga tiu-nun ga tiauioai ga tipapaoai led gergeu taine, ga ila irangrang ngan ado toa Noa idudunga oagaeai.

³⁹ ††Gid tiutai mao ngan danga toa oa ga iuot. Tima-mado toa bedaoa ga irangrang ngan oanga kapei iuot ta ipamukuru gid. Be Eaba Inat ele namanga eine ga iuot toa bedaoa pade. ⁴⁰ Ngan ado toaiua, panua rua ga tiboko dadangai. Deo ga ibada ede ga ila, be itnan ede pade ga idio. ⁴¹ Taine rua ga tilumulumu wit ipua-pua ngan pat. Deo ga ibada taine ede ga ila, be itnan ede pade ga idio.

⁴² †††Tota agabit kemi. Ngansa gimi aoatai mao, ami Maron ga inam ngeda. ⁴³ †††Be matami nanan: Oangga luma itama iuatai ngan eaba lublubnga aea ga inam bong ngan ado imata pida, eine ga imata arar ga iga-bit kemi ngan ele luma, ta irangrang ngan eaba lublubnga aea igoro mao. ⁴⁴ Tota gimi pade matami idae, ngansa Eaba Inat ga inama ngan ado imata eta gimi aoatai ngan mao."

Oanenga itna ngan paeaeanga kemi ga paeaeanga paeamao

(Lukas 12.42-46)

⁴⁵ Jesus ikeo pade bedane, "Paeaeanga isaoa ele oatainga kemi ga imata tutui ngan ele naurata? Maron ga idol paeaeanga ede bedaoa ta iman madidnga ngan ele paeaeanga padengada. Ta ei ga ipotapota ad annga tutui ngan ado imata aea maron ikeo ngan.

⁴⁶ Oangga paeaeanga toa oa aea maron iluai mulian ta igera ei ikakado naurata kemi toa bedaoa, kemi tau ngan paeaeanga toa oa! ⁴⁷ †††Nakeo tautaunga pagimi, ei ga idol ele danga sisid toa ngada oa ga idae

† 24.21 Dan 12.1 †† 24.23 Mt 24.5 † 24.24 Lo 13.1-3, 2Te 2.8-9, PM 13.13-14 †† 24.26 Lu 17.23-24 †† 24.27 Mt 24.37-39 ††† 24.28 Lu 17.37 ††† 24.29 Ais 13.10, 34.4, Ese 32.7, Jol 2.10, 2Pe 3.10, PM 6.12-13 § 24.30 Dan 7.13, Sek 12.10, PM 1.7 §† 24.31 1Ko 15.52, 1Te 4.16

††† 24.34 Mt 16.28 §† 24.35 Mt 5.18 §†† 24.36 PA 1.7, 1Te 5.1-2 §† 24.37 OM 6.5-8 §† 24.39 OM 7.21-23 §†† 24.42 Mt 25.13 §§† 24.43 Lu 12.39-40, PM 16.15 §§§ 24.47 Mt 25.21,23

paeaeanga toa oa ibageai ta imariala ngan. ⁴⁸ Be oangga paeaeanga toa oa paeamao, eine ga ikeo iloleai bedane, 'Ag maron irangrang ngan inama manmanae mao.' ⁴⁹ Tota ei ga iraurau gid paeaeanga padengada ta ianean ga iunun toman ngan panua led ununnga sat. ⁵⁰ Oangga bedaoa, eine aea maron ga iluai mulian ngan ado ede, mao bong ede toa ei iuatai ngan mao. ⁵¹ Tota aea maron ga ipanas paeaeanga toa oa paeamao tau †, ta idol ei ga idio toman ngan gid panua pakakanga ad. Toa eoa ga titangtang paeamao ga luod kek ga kek."

Oanenga itna ngan taine blalala sangaul

25 ††Jesus ikeo pade bedane, "Ngan ado toaiua, madonga Deo ibageai ga iuot mambe ninipunga ga oaine ngan taine blalala sangaul. Bong ede eaba iuangga iuai pau ikeo ga inama ngan badanga iadaoa. Gid taine blalala sangaul tibada led lam ta tila tisanga ei edapeai, ngan badanga ei ga inam. ² Taine blalala lima lolod buobuo, be gid lima pade lolod iuatai. ³ Gid toa lolod buobuo oa, tibada led lam ga tila sapaeen, be aea bude mao. ⁴ Be gid toa lolod iuatai, tiparere bude ngan eapat, ta tibada ga inam toman ngan led lam. ⁵ Be eaba toa iuangga iuai, inama manmanae mao, tota gid taine toa ngada oa matad iboboeo ta tidio tieno.

⁶ "Be bong irabu tilongo eaba ede ibaba bedane, 'Ega, eaba iuangga iuai tota inama! Adae ta tala tagera ei ta tabada ei ga inam.'

⁷ "Tota taine toa sangaul oa tidae ta tikado kemi led lam. ⁸ Be gid lolod buobuo oa tikeo pagid lolod iuatai bedane, 'Apan lemai bude kauteta. Lemai lam iuangga imate.'

⁹ "Be gid lolod iuatai tikoli led posanga bedane, 'Mao. Bude toa ne irangrang ngan gita busa mao. Gimi ala pagid panua oalo ad ta aol lemi.'

¹⁰ "Io, gid toa lima oa tila ngan olnga led bude, be eaba toa iuangga iuai, ta inama. Tota gid toa led danga imata karanga motean, gid tila tidudunga lumaeai toman ngan ei ngan eaneannga oaininga aea. Ta tisaisai atama.

¹¹ †"Be muriai, taine blalala padengada tinam ta tibaba bedane, 'Maron, maron, repe atama ngan gai.'

¹² ††"Be ikoli led posanga bedane, 'Nakeo tautaunga pagimi, gau naoatai ngan gimi mao.'"

¹³ ††Ta Jesus ikeo, "Tota agabit kemi. Ngansa gimi aoatai mao, ami Maron ga inama ngan ado isaoa ga ado imata pida."

Oanenga itna ngan paeaeanga tol tibada pat

(Lukas 19.11-27)

¹⁴ Jesus ikeo pade bedane, "Be muriai, kadonga ga iuot mambe ninipunga ga oaine ngan maron ede toa

† Ngan posanga Grik, posanga idil toa ne ipanas paeaeanga toa oa paeamao taueine ga bedane: iket ei ga iman rua. Be eine posanga idil ede toa ipu mambe panasnga paeamao. †† 25.1 Lu 12.35, PM 19.7 † 25.11 Lu 13.25-27 †† 25.12 Mt 7.23 †† 25.13 Mt 24.42

iuangga ila ngan tibur ede aluai. Mugaeei ngan ila, ibaba ele paeaeanga ga tinam, ta idol ele danga sisid ga idae bagedeai ta timariala ngan. ¹⁵ ††Ei imata nanan kadonga togid paeaeanga kelede kelede ga urad, ta ipota pat ga ila pagid. Paeaeanga ede ibada bunoringring lima, be ede pade ibada bunoringring rua, be ede pade ibada bunoringring kelede. Maron ipota bedaoa ga kus ta ila. ¹⁶ Ila ga kus ta paeaeanga toa ibada bunoringring lima, ei iboko ngan ta ibada pat bunoringring lima pade. ¹⁷ Be paeaeanga toa ibada pat bunoringring rua, ei ikado toa bedaoa pade ta ibada pat bunoringring rua pade. ¹⁸ Be paeaeanga toa ibada bunoringring kelede, ei ila ta ilei baba tanoelai ta imudan aea maron ele pat.

¹⁹ "Be mole tede ga kus ta ad maron iluai mulian ta ikeo ga ele paeaeanga tipalongo ei ngan pat toa mugaeei tibada. ²⁰ Tota paeaeanga toa ibada bunoringring lima, ei ibada bunoringring lima pade ga inam ta ikeo, 'Maron, mugaeei eao bada pat bunoringring lima pagau. Be ega, nakado naurata ngan, ta nabada pat bunoringring lima pade.'

²¹ ††"Ta aea maron ikeo pan bedane, 'Kemi tau! Eao paeaeanga kemi ga matam tutui somisomi. Ngan ado toaiua eao mariala ngan danga sisid pidaede, eao pascalan mambe matam tutui. Tota labone nadol eao ta mariala ngan danga sisid busa. Nam dudunga ta tinim igelgel toman ngan gau.'

²² "Idio ta paeaeanga toa ibada bunoringring rua, ei pade inam ta ikeo, 'Maron, mugaeei eao bada pat bunoringring rua pagau. Be ega, nakado naurata ngan, ta nabada pat bunoringring rua pade.'

²³ "Ta aea maron ikeo pan bedane, 'Kemi tau! Eao paeaeanga kemi ga matam tutui somisomi. Ngan ado toaiua eao mariala ngan danga sisid pidaede, eao pascalan mambe matam tutui. Tota labone nadol eao ta mariala ngan danga sisid busa. Nam dudunga ta tinim igelgel toman ngan gau.'

²⁴ "Be paeaeanga toa ibada bunoringring kelede, ei pade inam ta ikeo, 'Maron, gau naoatai mambe lem kadonga kulupulupu. Ngan tibur toa eao earum annga ngan mao, eao kulekule gid annga. Be ngan tano toa eao siran annga ipuapua ngan mao, eao sukses gid annga. ²⁵ Tota namataud ta nala namudan lem pat tanoelai. Ega, lem pat tota eko.'

²⁶ "Ta aea maron ikoli ele posanga bedane, 'Eao paeaeanga paeamao ga malainga am! Eao keo ga oatai mambe nakulekule annga ngan tibur toa naearum mao, ga nababada annga ngan tano toa nasiran ipuapua ngan mao. Eine tautaunga? ²⁷ Tota eao kamado dol leg pat ga idio ngan luma pat aea mao? Toa bedaoa ta oangga naluagau, eine ga nabada aea tlannga pade, be eine mao.'

²⁸ ††"Tota gimi abada pat bunoringring kelede ne ga ila pan eaba toa ele pat bunoringring sangaul.

²⁹ †Ngansa oangga sai ele danga sisid ienono, gau ga napan etangada pade ga ila pan ta ele danga sisid

††† 25.15 Ro 12.6 ††† 25.21 Mt 24.45-47, Lu 16.10 § 25.29 Mt 13.12, Mk 4.25, Lu 8.18

busa. Be oangga sai ele danga eta mao, saoa danga ei ikikisi, eine ga nabada mulian pan. ³⁰ †Be paeaeanga paeamao toa ne, atado ei ga ila gaot, ngan tibur dodom. Toa eoa ga titangtang paeamao ga luod kek ga kek.”

Muriai Eaba Inat ga ipamadid panua ngan posanga

³¹ ††Jesus ikeo pade bedane, “Muriai oangga Eaba Inat iluai mulian, ei ga inam toman ngan ele taranga kapei ga ele anggelo busa. Ta ei ga idio imado ngan ele mul Maron aea kemi tau. ³² †Eine ga ipaluplup gid alu toa ngada ne ga tinam pan. Ta ei ga ipota gid ga tiuot iaoa rua, mambe eaba imariala ngan sipsip ipota ele sipsip ga tila iadag, ga meme tila iadag. ³³ Ta ei ga idol gid sipsip ngan ibage oatai, be gid meme ngan ibage angas.

³⁴ “Ga kus ta Maron kapei ga ikeo pagid panua ngan ibage oatai bedane, ‘Gimi anam. Tamag ikado kemi tau ngan gimi! Mugaeai ngan danga toa ngada ne led otnga, ei isio gimi ngan badanga madonga kemi ei ibageai. Tota anam abada madonga kemi toa ne! ³⁵ ††Ngansa mugaeai pitoreagau, be gimi apan ag annga. Marumian gau, be gimi abada eau pagau. Gau eaba ngan tuanga ede pade, be gimi abada gau ga nala lemi lumaeai. ³⁶ Gau leg pononga eta mao, be gimi apan leg pononga. Gau ag dibala, be gimi anam akiakia gau. Gau namado ngan luma panasnga aea, be gimi anam agera gau.’

³⁷ “Ta gid panua tututui ga tibeta ei bedane, ‘Maron, gai agera eao pitoreago ngeda, ta apan am annga? Be marumian go ngeda, ta abada eau pago? ³⁸ Be agera eao mambe eaba ngan tuanga ede pade ngeda, ta abada go ga la lemai lumaeai? Be gai agera mambe lem pononga mao, ta apan lem pononga ngeda? ³⁹ Be agera eao dibal ngeda, ga mado ngan luma panasnga aea ngeda, ta anama akia go?’

⁴⁰ ††“Ta Maron kapei ga ikoli led posanga bedane, ‘Nakeo tautauanga pagimi, saoa danga akakado ngan gid panua toa edad mao ngan iaoa keledede togau, eine akado ngan gau.’

⁴¹ †††“Ga kus ta ei ga ikeo pagid panua ngan ibage angas bedane, ‘Gimi panua toa Deo ga ipanas gimi ne, ala aluai ngan gau! Ala ngan dinga imperno toa ianean somisomi ga ilalala ga ila. Dinga toa ne, Deo ikado ga iman tibur panasnga aea ngan eaba paeamao toman ngan ele anggelo. ⁴² Ngansa mugaeai pitoreagau, be gimi apan ag annga mao. Marumian gau, be gimi abada eau pagau mao. ⁴³ Gau eaba ngan tuanga ede pade, be gimi abada gau ga nala lemi lumaeai mao. Gau leg pononga eta mao, be apan leg pononga mao. Gau ag dibala, ga namado ngan luma panasnga aea, be gimi anam akia gau mao.’

⁴⁴ “Ta gid pade ga tikoli ele posanga bedane, ‘Maron, ngeda gai agera eao pitoreago, ga marumian go, ga eao eaba ngan tuanga ede pade, ga lem pononga

† 25.30 Mt 8.12, Lu 13.28 †† 25.31 Mt 16.27, 19.28 † 25.32 Eze 34.17, PM 20.11-13 †† 25.35 Ais 58.7 †† 25.40 Snd 19.17, Mt 10.42, Mk 9.41 ††† 25.41 Mt 7.23

mao, ga am dibala, ga mado ngan luma panasnga aea, be alua go mao?’

⁴⁵ “Ta ei ga ikoli led posanga bedane, ‘Nakeo tau-taunga pagimi, saoa danga akakado ngan gid panua toa edad mao ngan iaoa keledede togau mao, eina akado ngan gau mao pade.’

⁴⁶ †††“Tota gid ga tila ngan ad panasnga somisomi ga ilalala ga ila. Be gid panua tututui ga tila ngan madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila.”

Gid madidnga tirau posanga ngan pamatenga Iesus

(Markus 14.1-2, Lukas 22.1-2, Ioanes 11.45-53)

26 Iesus ipasala ele posanga toa ngada oa ga kus ta ikeo pagid ele aluagau bedane, ² ††Gimi aotai, ado rua ga kus ta eaneannga Pasova ^{††} aea ga iuot. Be gid panua ga tidol Eaba Inat ga idae pagid aea isat bagedeai, ta tipatoto ei ngan abei tabala.”

³ Idio ta gid madidnga tenainga ad ga gid kapeipei togid Iuda tila tirou ngan luma kemi ton madidnga kapei tenainga aea ieda Kaiapas. ⁴ Gid tiraaurau posanga ngan edap eta ngan pakakanga Iesus ta irangrang ngan tiluku ei ta tirau ei ga imate. ⁵ Be gid tikeo, “Iran-grang ngan takado bedane rabu ngan eaneannga toa ne mao. Ngan kado gid ipom tigera ta tiparau.”

Taine ede itok bude kemi ga idae Iesus ilaborai

(Markus 14.3-9, Ioanes 12.1-8)

⁶ Idio ta Iesus imamado ngan tuanga Betani ngan luma ton eaba ede ieda Saimon. Mugaeai eaba toa oa aea dibala kankan. ⁷ †††Jesus imamado ga ianean, be taine ede inam ibada ele botol pat ^{††}, aea bude iuad kemi ienono ngan. Bude toa oa aea olnga kapei tau, be itok ga idae Iesus ilaborai.

⁸ Be ele aluagau tigera ta lolod bake ta tikeo, “Ikamado ga itok bude toa ne ga kus sapaean? ⁹ Kemi ngan ilongean pagid panua ta tiuol, ta ibada pat kapei. Toa bedaoa ta ilualua gid panua lululunga ad. Be tota mao ne.”

¹⁰ Be Iesus iutai ngan led posanga ta ikeo, “Ikamado ga akado kulupu ngan taine toa ne? Ei ikado kadonga kemi tau ngan gau. ¹¹ †††Ngansa gid panua lululunga ad timamado pagimi somisomi, be gau namamado pagimi somisomi mao. ¹² Ei itok bude toa ne ga idae ngan gau, be ngan kadonga toa ne ipasogo gau motean, ngan muriai nala dengaeai. ¹³ Nakeo tau-taunga pagimi, muriai gid panua ga tila tipaola leg ato kemi ngan tibur toa ngada ne tanoeai, be eine ga tininipu pade ngan taine toa ne ele kadonga, ta panua ga matad nanan ei.”

††† 25.46 Dan 12.2, Ins 5.29 § 26.2 IM 12.1-27, Mt 20.18

§† Ngan eaneannga toa oa gid Iuda matad nanan Deo iuduan tibutibud ta ibada gid mulian ta titnan Isip. §†† 26.7 Lu 7.37-38

§‡ Botol pat toa oa eine lalaede tede mambe ulo kakauede iaoa igigirai, be tikado ngan pat bodbode ede tiuato alabastro. Eine inam Isip ga inam, be aea olnga kapei. §†† 26.11 Lo 15.11

Iudas iposa tautaunga ngan dolnga Iesus ga idae pagid madidnga bagedeai
(Markus 14.10-11, Lukas 22.3-6)

¹⁴ Idio ta eaba tiuato ei Iudas Iskariot, toa ede ngan gid aluagau sangaul igegea rua, ei ila pagid madidnga tenainga ad ¹⁵ †ta ibeta gid bedane, “Oangga nadol ei ga idae bagemiai, eine ga abada saoa pagau?” Ta tibatada pat silva sangaul tol ga ila pan. ¹⁶ Tota ngan ado toaiua ga ila, ei isangasanga ado eta kemi ngan dolnga Iesus ga idae bagedeai.

Iesus ian toman ngan ele aluagau
(Markus 14.12-21, Lukas 22.7-14, 22.21-23, Ioanes 13.21-30)

¹⁷ ††Ngan ado toa imuga ngan eaneannga ngan Bret aea Yis Ienono ngan Mao, Iesus ele aluagau tila pan ta tibeta ei bedane, “Eao kim gai ala sida ta akado annga Pasova aea ta tae?”

¹⁸ Ta ikeo, “Gimi ala tuangai pan eaba ede, ta akeo pan bedane, ‘Eaba Paoatainga aea ikeo ga ele ado imata ta boloma ne. Tota iuangga inam lem lumaeai ta ikado eaneannga Pasova aea toman ngan ele aluagau.’” ¹⁹ Io, ele aluagau tila tikado mambe Iesus irenren pagid ngan, ta tikado annga Pasova aea.

²⁰ Ado idil ngan lailai toaiua, ta Iesus imamado popouiai toman ngan ele aluagau sangaul igegea rua.

²¹ Gid tianean, be ikeo pagid bedane, “Nakeo tautauga pagimi, eaba ede ngan gimi ga idol gau pagid ag isat bagedeai.”

²² Tilongo bedaoa ta lolod isat kapei, ta gid kelede kelede tibeta ei bedane, “Maron, eine gau mao, na?”

²³ †Be ikoli led posanga bedane, “Eine eaba toa ga idol ibage ga idudunga ngan lalate toman ngan gau. Eaba tota nena ga idol gau pagid ag isat bagedeai.

²⁴ Tautaunga, Eaba Inat ga inasi edap mambe Deo ele laulau ikeo ngan ei, be paeamao tau ngan eaba toa idol Eaba Inat ga idae pagid aea isat bagedeai! Kemi ngan eaba toa oa oangga itna ipopo ei mao.”

²⁵ Be Iudas, eaba toa ga idol ei pagid aea isat bagedeai, ikeo bedane, “Eaba paoatainga am, eine gau mao, na?”

Be Iesus ikeo, “Eine eao keo toa bedaoa.”

Iesus ipan ele aluagau ngan bret ga oain
(Markus 14.22-26, Lukas 22.15-20, 1 Korin 11.23-25)

²⁶ Idio ta Iesus asingada ele aluagau tianean, be ei ibada bret ta iposa kemi pan Deo. Ga kus ta itei ta ibada ga ila pagid aluagau ta ikeo, “Gimi abada ta aean. Eine gau medamedag.”

²⁷ Ga kus ta ibada loba ta iposa kemi pan Deo ta ibada pagid. Ta ikeo, “Gimi toa ngada ne aun. ²⁸ ††Eine gau singig. Singig toa ne iparangrang posanga toa Deo irau ngan ele panua. Eine itoki ngan samumnga kadonga sasat. ²⁹ Nakeo pagimi, gau ga naun oain isul pade mao ga ila irangrang ngan ado toaiua tamado

kemi Tamag ibageai. Toa eoa ga naun oain pau toman ngan gimi.”

³⁰ ††Idio ta tibau baunga ede ngan Deo, ga kus ta tiuot ga tila ngan bereo Oliv.

Iesus ikeo ga Petrus ga ipaisiamo ngan iuatai ei mao
(Markus 14.27-31, Lukas 22.31-34, Ioanes 13.36-38)

³¹ ††Idio ta Iesus ikeo pagid, “Labone bong, gimi ga agera kadonga iuot ngan gau, ta gimi toa ngada ne lemi kadonga lolo matua aea ga itap. Ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane,

“Gau ga narau eaba imariala ngan sipsip, ta gid sipsip ga tibilin alele.”

³² ††Be muriai gau ga nadae mulian ngan matenga ta namuga ngan gimi ga nala Galili.”

³³ Be Petrus ikeo pan bedane, “Goibe, gid toa ngada ne ga tigera kadonga iuot ngan eao ta led kadonga lolo matua aea ga itap, be irangrang ngan gau leg kadonga lolo matua aea itap mao.”

³⁴ †Iesus ikeo pan bedane, “Nakeo tautaunga pago, labone bong kokako ga itang maitne, be eao ga paisiamo patol ngan oatai gau mao.”

³⁵ Be Petrus ikeo, “Goibe, gau ga namate toman ngan eao, be irangrang ngan napaisiamo bedaoa ngan eao mao ga mao tau.” Ta gid aluagau padengada tiposa lalaede toa bedaoa pade.

Iesus iraring dadangai Getsemani
(Markus 14.32-42, Lukas 22.39-46)

³⁶ Idio ta Iesus toman ngan ele aluagau tila ngan tibur ede tiuato Getsemani. Ta ikeo pagid aluagau, “Gimi adio amado nene, be gau nala eoa ta nararing.”

³⁷ Io, ibada Petrus ga Sebedi inat rua ga tila toman ngan ei, be ilolo isat kapei ta inaman kemi mao. ³⁸ ††Ta ikeo pagid, “Gau lolog isat kapei tau, ta naoangga namate. Gimi adio nene, be matami arar toman ngan gau.”

³⁹ Idio ta ila kautede pade ta idol ilabora ga isulug tanoeai ta iraring bedane, “Apa, oangga eao longo, bada loba ieieinga aea toa ne ga ila aluai ngan gau. Be nasi gau lingeg mao, nasi eao lingem.”

⁴⁰ Ga kus ta iluai mulian pagid ele aluagau, ta igera tienono. Ta ikeo pan Petrus bedane, “Madongan? Gimi arangrang ngan matami arar toman ngan gau irangrang ngan ado imata keleta mao? ⁴¹ Matami arar ga araring ta irangrang ngan atap ngan tobanga mao. Ngansa lolomi ikim inasi Deo, be tinimi iura mao.”

⁴² Idio ta ila iraring toa bedaoa pade ta ikeo, “Apa, nakim loba ieieinga aea toa ne ila aluai ngan gau. Be oangga edap eta pade mao, ta eao keo ga manta naun, goibe kado mambe eao kim.”

⁴³ Ga kus ta iluai mulian pade, ta igera tienono maitne, ngansa matad iboboero. ⁴⁴ Ta itnan gid pade ta ila iraring lalaede toa bedaoa patol aea.

⁴⁵ Ga kus ta iluai mulian pagid aluagau ta ikeo, “Gimi aearagimi ga aenono maitne? Ega, ado imata tota iuot

† 26.15 Sek 11.12, Ins 11.57 †† 26.17 IM 12.14-20 ‡ 26.23 Sng 41.9 †† 26.28 IM 24.8, Jer 31.31-34, Sek 9.11, 1Ko 10.16

‡ 26.30 Lu 22.39, Ins 18.1 ††† 26.31 Sek 13.7, Ins 16.32 ††† 26.32 Mt 28.7, 16 § 26.34 Mt 26.69-75 †† 26.38 Ins 12.27

ne. Eine ga tidol Eaba Inat ga idae pagid panua papaeamao bagedeai. ⁴⁶ †Adae ta tala. Ega, eaba toa iuangga idol gau pagid panua papaeamao bagedeai, tota inam boloma ne.”

Iudas ipasolan Iesus pagid aea miri itamatama

(Markus 14.43-50, Lukas 22.47-53, Ioanes 18.3-12)

⁴⁷ Iesus iposaposa maitne, be mole mao Iudas, alua-gau ede ngan gid sangaul igegea rua, inama iuot toman ngan ipom kapei. Gid madidnga tenainga ad ga gid kapeipei togid Iuda tisula gid ga tila be tikikisi didi ga kaip. ⁴⁸ Be eaba toa iuangga idol Iesus ga idae bagedeai, ikeo pagid motean ngan kilala ede iuangga ikado. Ta ikeo, “Oangga nabusum eaba ede ipapa, eaba toa oa eine Iesus. Gimi aluku ei.” ⁴⁹ Be mole mao ila pan Iesus ta ikeo, “Bong kemi, eaba paoatainga am.” Ta ibusum ipapa.

⁵⁰ Ta Iesus ikeo, “Leg eaba, danga eao nama ngan, kado manmanae.” ††

Tota tila pan Iesus ta tidol baged ga idae ngan ei ta tiluku ei. ⁵¹ †Be mole mao, Iesus ele aluagau ede inusi ele didi ga iuot ta irau ngan paeaeanga ton madidnga kapei tenainga aea ta iket itanga ga put.

⁵² ††Be Iesus ikeo, “Dol lem didi ga iluai mulian aea lumaeai! Ngansa oangga sai iparau ngan didi, eine ga tipaeabu ngan ei pade ngan didi. ⁵³ Be gau narangrang ngan nababa ga ila pan Tamag ta isula ele anggelo bunoringring sangaul bunoringring rua (12,000) ta tinam tilua gau. Be eao oatai mao? ⁵⁴ Be oangga nakado bedaoa, irangrang ngan Deo ele laulau aea posanga iuot tautaunga mao. Ngansa ele laulau ikeo ga gid danga manta iuot toa bedane.”

⁵⁵ ††Ngan ado imata toaiua, Iesus ikeo pagid ipom bedane, “Gimi abada didi ga kaip ta anama ngan lukunga gau mambe aluku eaba ede lublubnga aea? Ado ga ado namamado gadudunga ngan Deo ele luma aea ala ga napapaoatai gid ipom, be gimi aluku gau mao. ⁵⁶ Be danga toa ngada ne iuot ta iparangrang Deo ele posanga mambe gid panua tibada iaoa tibode mu-gaeai.” Tota ele aluagau toa ngada oa titnan ei ta tiaoa alele.

Gid madidnga tipamadid Iesus ngan posanga

(Markus 14.53-65, Lukas 22.54-55, 22.63-71, Ioanes 18.13-14, 18.19-24)

⁵⁷ Gid panua toa tiluku Iesus tibada ei ga ila pan madidnga kapei tenainga aea ieda Kaiapas. Gid madidnga apu ad ga gid kapeipei togid Iuda tiluplup toa eoa. ⁵⁸ Petrus inasi ei ga ila, be idio aluai tede ga ila irangrang ngan madidnga kapei tenainga aea ele luma aea ala. Ei idudunga ngan ala toa oa ta ila imado toman ngan gid nakala ton madidnga kapei, be iuangga igera saoa kadonga ga iuot ngan Iesus.

⁵⁹ Be gid madidnga tenainga ad ga gid madidnga patutuinga posanga ad padengada tiloilo panua eden-

† 26.46 Ins 14.31 †† Ngan posanga Grik, posanga idil toa ne ipu ede pade bedane: Leg eaba, eao nama ngan saoa? † 26.51 Ins 18.26 †† 26.52 OM 9.6, PM 13.10 †† 26.55 Lu 19.47, 21.37

gada ngan tiuaoa ngan posanga pakakanga ngan Iesus, ta irangrang ngan tiuot ngan ipu eta ngan raunga ei ga imate. ⁶⁰ Ta panua busa tinam ta tisol ei ngan posanga pakakanga, be tiuot ngan ele idil eta ngan pamatenga ei mao.

Be panua rua tinam muriai ⁶¹ ††ta tikeo bedane, “Eaba toa ne ikeo ga irangrang ngan irepe Deo ele luma, ta ipagun mulian ngan ado tol.”

⁶² Tota madidnga kapei tenainga aea imadid ta ibeta Iesus bedane, “Eao kado posanga eta mao? Posanga toa tisol go ngan ne madongan?” ⁶³ ††Be Iesus mumun ga imadmadid.

Ta madidnga kapei tenainga aea ikeo pan bedane, “Ngan Deo toa imamado somisomi ne ieda, eao posa tautaunga pagai, eao Kristus †, Deo Inat?”

⁶⁴ ††Ta Iesus ikeo, “Eine mambe eao keo. Be gau nakeo pagimi, muriai gimi ga agera Eaba Inat imado ngan Deo toa iura kapei tau ibage oatai, ta ei ga isulug ga inam ngan gid laulau mariambai.”

⁶⁵ ††Io, madidnga kapei tenainga aea alongo bedaoa ta itaka ele pononga mulian ta ikeo, “Eaba ne iuangga ibada Deo imul! Gita leda ipu eta ngan ilonga panua padengada ngan solnga eaba toa ne mao. Patautene talongo ipaeabu ngan Deo ieda. ⁶⁶ ††Gimi aoangga takado mado ngan ei?”

Ta tikeo, “Ei ele idil paeamao. Manta imate.”

⁶⁷ ††Tota tiplapla imata ga tiraurau ei. Be padengada tipodapoda ei ⁶⁸ ta tikeo, “Eao Kristus na? Oangga eao bada Deo iaoa tautaunga, keo pagai toa patautene, sai ga sai tirau go?”

Petrus ikeo ga iuatai ngan Iesus mao

(Markus 14.66-72, Lukas 22.56-62, Ioanes 18.15-18, 18.25-27)

⁶⁹ Be Petrus imamado gadudunga ngan ala ton madidnga kapei tenainga aea, be taine paeaeanga ede ila boloma pan ta ikeo, “Eao pade mamado toman ngan Iesus Galili aea.”

⁷⁰ Be ei ipaisiamo panua busa matadeai ta ikeo, “Mao. Gau naoatai ngan danga toa eao posaposa ngan ne mao.”

⁷¹ Ta ila boloma ngan ala iaoa, ta taine ede pade igera ei ta ikeo pagid panua toa timadid boloma bedane, “Eaba toa ne imamado toman ngan Iesus Nasaret aea.”

⁷² Be ei ipaisiamo pade ta ikeo, “Tautaunga gadae, gau naoatai ngan eaba toa ne mao.”

⁷³ Idio ta gid panua toa timadid boloma oa tila pan Petrus ta tikeo, “Tautaunga, eao eaba ede ngan gid. Lingem ipasolan go mulian. Ngansa am gagal mambe gid Galili.”

⁷⁴ Be iposa tautaunga gadae ta ikeo, “Gau naoatai ngan eaba toa oa mao. Oangga napakaka, goibe Deo ga ipaeabu ngan gau.”

††† 26.61 Ins 2.19-21 ††† 26.63 Ais 53.7, Mt 27.12 † Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. †† 26.64 Sng 110.1, Dan 7.13, Mt 24.30 ††† 26.65 Mt 9.3, Ins 10.33 †† 26.66 Wkp 24.16, Ins 19.7 ††† 26.67 Ais 50.6, 53.5

Be mole mao kokako itang. ⁷⁵†Tota Petrus imata nanan Iesus ele posanga pan bedane, "Kokako ga itang maitne, be eao ga paisiamo patol ngan oatai gau mao." Tota iuot ga ila gaot ta itang paeamao tau.

Tibada Iesus ga ila pan Pailat
(Markus 15.1, Lukas 23.1-2, Ioanes 18.28-32)

27 Gaisala rumaruma ngan ado sae, gid madidnga tenainga ad ga gid kapepei togid Iuda tirau posanga ngan pamatenga Iesus. ² Tota tikaukau ei ta tibada ei ga ila pan Pailat, gavana ngan tibur toa oa.

Iudas ele matenga
(Panua Ato ad 1.18-19)

³ Be Iudas, eaba toa idol Iesus ga idae pagid aea isat bagedeai, igera mambe tirau posanga ngan pamatenga ei, ta ipul ilolo. Ei ibada pat silva sangaul tol toa oa ga iluai mulian pagid madidnga tenainga ad ga gid kapepei togid Iuda. ⁴ Ta ikeo, "Gau nakado kadonga sat ngan dolnga ei ga idae bagemiai. Ngansa ele idil eta paeamao mao, be gimi ga arau ei ga imate."

Be gid tikeo, "Eine gai lemai danga eta mao. Eine eao lem danga."

⁵ †Tota itado pat toa oa ga idio Deo ele lumaeai, ta itnan gid ta ila ikon igagal ga imate.

⁶ Be gid madidnga tenainga ad tibada pat toa oa ta tikeo, "Oangga tadol pat toa ne toman ngan gid tenainga toa Deo ele lumaeai, eine tutui mao. Ngansa eine olnga ngan raunga eaba ga imate." ⁷ Tota tirau posanga ngan pat toa oa ta tiuol ngan tano ede ton eaba ikakado ulo. Ta tano toa oa iman denga togid panua ngan gid tuanga aluai. ⁸ Tota tiuato tano toa oa, "Tano Sing aea." Be panua tiuatoato ieda toa bedaoa ga iranrang ngan labone pade. ⁹ †Kadonga toa oa ipararang Deo ele posanga ede. Ieremaia ibada Deo iaoa mugaeai ta ikeo ga bedane, "Eaba toa oa, gid panua tiuol ei ngan pat silva sangaul tol ga iman led. Eine gid Israel tirau posanga ngan aea olnga iuot toa bedaoa. †† Be gid panua tibada pat toa oa ¹⁰ ga ila pan eaba ikakado ulo ngan olnga aea tano idanga tede. Kadonga toa oa iuot mambe Maron irenren pagau ngan."

Pailat ibeta Iesus, "Eao maron kapei togid Iuda na?"
(Markus 15.2-5, Lukas 23.3-5, Ioanes 18.33-38)

¹¹ Idio ta Iesus imadid gavana imatai, ta gavana ibeta ei bedane, "Eao maron kapei togid Iuda na?"

Ta Iesus ikeo, "Eine mambe eao keo."

¹² ††Ta gid madidnga tenainga ad ga gid kapepei togid Iuda tisol ei ngan posanga busa. Be ei iposa eta mao. ¹³ Ga kus ta Pailat ibeta ei bedane, "Gid tisol go ngan posanga busa, be eao longo mao?" ¹⁴ Be Iesus ikoli posanga eta mao. Ta gavana imatala kapei.

Pailat ikeo ga tipatoto Iesus ngan abei tabala
(Markus 15.6-15, Lukas 23.13-25, Ioanes 18.39-19.16)

¹⁵ Be rai ga rai ngan ado Pasova aea, gavana inasnasi ipom linged ta ilongean eaba kelede ta itnan luma panasnga aea. ¹⁶ Be ngan ado toaiua, eaba ede ieda Barabas imamado ngan luma panasnga aea. Ei eaba paeamao ede ta iualu kapei. ¹⁷ Io, gid ipom tiluplup, ta Pailat ibeta gid bedane, "Gimi akim nalongean sai ga ila pagimi? Akim Barabas, mao akim Iesus toa tiuato ei Kristus?" ¹⁸ ††Pailat ibeta gid ipom bedaoa ngansa iuatai mambe gid lolod paeamao sapaean ngan Iesus ta tiluku ei ga ila pan.

¹⁹ Ta Pailat imamado ngan mul patutuinga posanga aea, be iadaoa ipaoen posanga ga ila pan bedane, "Eao kado kadonga eta ngan eaba tutui toa na mao. Ngansa made bong nagera ei ngan anunug, be nana-man paeamao lologeai."

²⁰ Be gid madidnga tenainga ad ga gid kapepei togid Iuda tidada gid ipom ngan posanga ta tibeta ei ngan ilongean Barabas ga ila pagid be irau Iesus ga imate.

²¹ Ta gavana ibeta gid pade bedane, "Gimi akim nalongean sai ngan gisirua ta ila pagimi?"

Ta tikeo, "Barabas!"

²² Ta Pailat ibeta gid, "Tota akim nakado mado ngan Iesus toa tiuato ei Kristus?"

Ta gid toa busa oa tingangar bedane, "Patoto ei ngan abei tabala!"

²³ Ta Pailat ibeta gid, "Ngan saoa? Ele kadonga isaoa paeamao?"

Be tingangar kapei pade bedane, "Patoto ei ngan abei tabala!"

²⁴ †††Io, Pailat igera mambe tilongo ele posanga eta mao, be tiuanga tikado paraunga. Tota ibada eau ta isigiri ibage ipom matadeai ta ikeo, "Eine gau leg idil eta paeamao ngan eaba toa ne aea pamatenga mao. Eine gimi lemi idil paeamao."

²⁵ †Ta gid panua toa ngada oa tikoli ele posanga bedane, "Goibe, aea pamatenga eine idil paeamao togai ga lemai gergeu."

²⁶ Tota ilongean Barabas ga ila pagid, be idol Iesus ga idae pagid panua paraunga ad bagedeai. Ta ikeo ga timuimui ^{§†} ei ga kus ta tipatoto ei ngan abei tabala.

Gid panua paraunga ad tigelinge sat ngan Iesus
(Markus 15.16-20, Ioanes 19.2-3)

²⁷ Idio ta gavana ele panua paraunga ad tibada Iesus ga ila ngan luma gavman aea. Ta gid panua paraunga ad toa busa oa tiluplup Iesus imatai. ²⁸ †††Gid titil pononga ngan ei ta tidol pononga singsingia ngan itin mambe pononga togid mamaron kapepei. ²⁹ Ga kus ta tibada oaroaro aea gigi ta tikado mambe nakala togid mamaron kapepei ta tidol ga idae ilaborai. Be

† 26.75 Mt 26.34 †† 27.5 Mt 26.14-15, PA 1.18-19 ‡ 27.9 Jer 19.1-13, 32.6-9, Sek 11.12-13 †† Ngan ado toaiua, oangga sai ikim iuol paeaeanga sapaean ga iman ei ele, ei ga ibada pat silva sangaul tol ga ila pagid panua ngan olnga ei. †† 27.12 Ais 53.7

††† 27.18 Ins 11.47-48, 12.19 ††† 27.24 Lo 21.6-9 § 27.25 PA 5.28 §† Oaro toa timuimui Iesus ngan, tikado ngan bulmakao itin kukul. Ngan oaro imata, tikaukau aen gereirei ta itakataka itin. §†† 27.28 Lu 23.11

tidol piso matua ede ngan ibage oatai, ta tigalinge ngan ei. Be tikor aed boloma pan ta tikeo, "Ado kemi, maron kapei togid Iuda!"³⁰ †Gid tiplapla ei ga tibada piso toa oa ta tiraurau ngan ilabora.³¹ Tigalinge ngan ei toa bedaoa ga kus ta titil pononga singsingia ngan ei, ta tidol ele pononga mulian. Ta tibada ei ga ila ngan patotonga ei ngan abei tabala.

Tipatoto Iesus ngan abei tabala

(Markus 15.21-32, Lukas 23.26-43, Ioanes 19.17-27)

³² Idio ta tilalala ga tila, be gid panua paraunga ad tigera eaba ede Sairini aea ieda Saimon. Gid tiparpar ngan ei ta ibisi Iesus aea abei tabala.³³ Tota tiuot ngan tibur toa tiuato Golgota. Edaeda toa ne ipu eine Tibur Laborada Ituatua aea.³⁴ ††Toa eoa tibada oain pan Iesus, be tibul toman ngan sul ede ipaipai. Ei itoba, be itin ngan aea unnga mao.³⁵ ††Tipatoto ei ngan abei tabala ga kus ta tipota ele danga sisid pol ngan gid, be titado danga ede iman salisalinga ngan sionga sai ga sai ga tibada.³⁶ Ta tidio timamado be timariala ngan ei.³⁷ Be gadae ngan ilabora, tibode posanga toa tisol ei ngan bedane, "Eine Iesus, maron kapei togid Iuda."³⁸ ††Be boloma ngan Iesus, tipatoto panua rua lublubnga ad ngan abei tabala pade, ede ngan ibage oatai, be ede pade ngan ibage angas.³⁹ †††Be gid panua toa tila ga tinam, tiposa paeamao ngan ei ga laborad itam-bolebole⁴⁰ †††ta tikeo, "Eao oangga repe Deo ele luma ta pagun mulian ngan ado tol? Oangga eao Deo Inat, lua eao mulian ta tnan abei tabala ga sulug!"

⁴¹ Be gid madidnga tenainga ad ga apu ad ga gid kapeipei togid Iuda, aoad ibiu ei toa bedaoa pade ta tikeo,⁴² "Ei ilualua panua padengada, be irangrang ngan ilua ei mulian mao. Be ei maron kapei Israel aea! Kemi ngan itnan abei tabala ga isulug. Toa bedaoa ga loloda matua ngan ei.⁴³ †Ei ikeo ga ilolo matua ngan Deo. Ta oangga Deo ikim ei, kemi ngan ibada ei mulian. Ngansa ikeo ngan ei mulian bedane, 'Gau Deo Inat.'" ⁴⁴ Be panua rua lublubnga ad toa tipatoto gid ngan abei tabala boloma ngan Iesus, gid pade tiposa paeamao ngan ei toa bedaoa.

Iesus ele matenga

(Markus 15.33-41, Lukas 23.44-49, Ioanes 19.28-30)

⁴⁵ Be tutui ngan arobad, tibur toa ngada oa iuot dodom ga irangrang ngan lailai toaiua ngan ado imata tol.⁴⁶ ††Be boloma ngan ado imata tol, Iesus ingangar kapei bedane, "Eli, Eli, lama sabaktani." Posanga toa ne ipu bedane, "Ag Deo, ag Deo, eao pul murim ngan gau ngan saoa?"

⁴⁷ Be panua edengada toa timadid boloma oa tilongo posanga toa oa ta tikeo, "Ei ta ibaba Elaija!"

† 27.30 Ais 50.6 †† 27.34 Sng 69.21 ‡ Panua oatainga ad edengada tiadi mambe sul toa ipaipai oa, iman marasin ieieinga aea. Be Iesus iun mao, ngansa iuangga inaman ieieinga ta ibada gita ada panasnga ngan leda kadonga sasat. †† 27.35 Sng 22.18 †† 27.38 Ais 53.12 ††† 27.39 Sng 22.7, 109.25 ††† 27.40 Mt 26.61, Ins 2.19 § 27.43 Sng 22.8 †† 27.46 Sng 22.1

⁴⁸ †††Ta manmanae eaba ede ngan gid ilado ga ila ibada asile tad aea ta ilolo ngan oain isul meleoleonga. Ga kus ta iaud ngan piso imata ta iuangga ipaun ei ngan.⁴⁹ Be gid padengada tikeo, "Kado ei mao. Tadio ge ta tagera. Elaija ga inama tautaunga ngan badanga ei mulian, mao mao?"

⁵⁰ Idio ta Iesus ingangar kapei pade ta itautau itnan ei ga ila be imate.

⁵¹ ††Be tutui ngan ado imata toaiua, malo kapitnami toa itututu Deo ele luma iloleai oa, itakai pan gadae ga isulug ta iuot rua. Be nauruge kapei inuga tano ta gid pat kapeipei timapoga.⁵² Be gid denga aoad ipokakai, ta panua tututui busa toa timate mugaeai tota tidae mulian.⁵³ Gid titnan denga, be muriai ngan Iesus ele daenga mulian, tidudunga tuanga iloleai ta panua busa tigera gid.

⁵⁴ Be madidnga paraunga aea ga ele panua paraunga ad toa timariala ngan Iesus, tigera tano inogoi ga gid danga padengada iuot toa bedaoa, ta timataud kapei ta tikeo, "Tautaunga, eaba toa ne, ei Deo Inat!"

⁵⁵ †††Be taine busa timadmadid aluai tede ga timamaran ele matenga. Gid tinasnasi Iesus Galili ga tinam, be tilualua ei.⁵⁶ Ede ngan gid, eine Maria Makdala aea, be ede pade eine Maria toa Jems ga Iosep tnad, be ede pade eine Sebedi iadaoa.

Tidol Iesus ipat dengaeai

(Markus 15.42-47, Lukas 23.50-55, Ioanes 19.38-42)

⁵⁷ Ado iuangga idil ngan lailai toaiua, be eaba ede tuanga Arimatea aea inam, ieda Iosep. Ele danga sisid busa, be ei pade iman aluagau ede ton Iesus.⁵⁸ ††Ei ila pan Pailat ta ibeta ei ngan ilongean Iesus ipat ta ibada. Io, Pailat ilongo ta ikeo pagid panua paraunga ad ta tibada Iesus ipat ga ila pan.⁵⁹ Iosep ibada Iesus ipat ta imol ei ngan malo bodbode toa aea muk eta mao.

⁶⁰ †††Ga kus ta idol ngan denga pau ede ei ton. Denga toa oa eine Iosep ipir pat kapei ede ta ikado aea baba. Tota ipul pat kapei ede ta ipakala denga iaoga ngan, ga kus ta ila.⁶¹ Be Maria Makdala aea ga Maria toa ede pade oa timamado boloma, iadag ngan denga iaoga.

Panua paraunga ad timariala ngan Iesus aea denga

⁶² Ado toaiua eine Ado Koromotnga aea toa imuga ngan Ado Earainga aea. Be ngan ado sae gid madidnga tenainga ad ga gid Parisi tiluplup ga tila pan Pailat⁶³ †††ta tikeo bedane, "Eaba kapei, gai matamai nanan posanga ede toa eaba pakakanga aea oa ikado ngan ei imata eababa maitne. Ikeo, 'Muriai ngan ado tol, eine ga nadae mulian.'" ⁶⁴ Tota eao manta keo pagid panua paraunga ad ta timariala kemi ngan denga ga irangrang ngan ado tol aea. Ngan kado ta ele aluagau tila tipaeaoa ipat ta tikeo pagid ipom bedane, 'Ei idae mulian ngan matenga.' Toa bedaoa ga posan-

††† 27.48 Sng 69.21 †† 27.51 IM 26.31-33, Ibr 10.19-20 ††† 27.55 Lu 8.2-3 †† 27.58 Lo 21.22-23 †† 27.60 Ais 53.9 ††† 27.63 Mt 12.40, 16.21, Mk 9.31, 10.33-34, Lu 9.22, 18.31-33, Ins 2.19-21

ga pakakanga pau toa ne iasal posanga pakakanga toa ei ikakado mugaeai.”

⁶⁵ Ta Pailat ikeo pagid, “Gid panua paraunga ad tidio bagemiai. Ala adol gid ta timariala kemi ngan denga, mambe gimi akeo ngan.” ⁶⁶ Tota tila tipakala denga iaoa ta tidol kararanga ede ngan pat kapei toa oa. Ta tidol gid panua paraunga ad ta tidio timariala ngan.

Iesus idae mulian ngan matenga

(Markus 16.1-10, Lukas 24.1-10, Ioanes 20.1-18)

28 Gaisala rumaruma ngan ado toa inasi Ado Ear- ainga aea, Maria Makdala aea ga Maria ede pade tisogou ga tila ngan geranga Iesus aea denga.

² Be mole mao, nauruge kapei inuga tano. Ngansa anggelo ton Maron isulug buburiai ga inam ta ila ipul pat kapei denga iaoai ta idae imado ngan. ³ Anggelo toa oa imata mil ga mil mambe gla isamil, be ele pononga bodbode tau mambe laulau bodbode mari- ambai. ⁴ Gid panua paraunga ad toa timariala ngan denga oa timataud kapei ga tisamimi, be titap ga tisu- lug mambe panua timate.

⁵ Be anggelo ikeo pagid taine bedane, “Amataud mao. Gau naoatai, gimi anam ngan ilonga Iesus, eaba toa tipatoto ei ngan abei tabala. ⁶ †Be ei nene mao. Idae mulian o! Eine mambe ikeo pagimi ngan mu- gaeai. Anama agera imul. ⁷ Be ala manmanae ta apa- longo ele aluagau bedane, ‘Ei idae mulian ngan matenga! Be ega, ei ga imuga ngan gimi ta ila Galili. Ta gimi ga agera ei toa eoa.’ Ega, napalongo gimi na.”

⁸ Io, gid taine titnan denga manmanae be timataud kapei ga tinid igelgel. Gid tilado ga tila ngan palon- gonga ele aluagau. ⁹ Be mole mao Iesus iuot pagid edapeai ta ikeo, “Gaisala kemi.” Be gid tila boloma pan ta tikisi iaepu ga tisoa ieda. ¹⁰ ††Ta Iesus ikeo pagid,

† 28.6 Mt 12.40, 16.21 †† 28.10 Mt 26.32

“Amataud mao. Be ala apalongo oaeoag ta tila Galili. Ta gid ga tigera gau toa eoa.”

Posanga togid panua paraunga ad

¹¹ Gid taine tilado ga tila, be mole mao gid panua pa- raunga ad idanga ede tila tuangai ta tipalongo gid ma- didnga tenainga ad ngan danga toa ngada oa iuot.

¹² Gid tiluplup toman ngan gid kapeipei togid Iuda ta tirau posanga ede. Ta tibada pat silva kapei tede ga ila pagid panua paraunga ad ¹³ ta tikeo, “Oangga sapa- da tibeta gimi, manta akeo bedane, ‘Ele aluagau tinam bong ta tipaeaoa ipat, be gai aenono.’ ¹⁴ Be oangga gavana ilongo posanga toa ne, eine gai ga apatarui posanga ga ila pan, ta kadonga kulupu eta ga iuot ngan gimi mao.” ¹⁵ Idio ta gid panua paraunga ad tiba- da pat toa oa ta tila tikado mambe gid madidnga tikeo pagid ngan. Tota posanga toa ne iuasasa alele pagid Iuda ga irangrang ngan labone.

Iesus ibada naurata pagid ele aluagau

(Markus 16.14-18, Lukas 24.36-49, Ioanes 20.19-23)

¹⁶ †Idio ta gid aluagau sangaul ga igegea ede tila Galili ngan lusi toa Iesus ikeo pagid ngan. ¹⁷ Gid tigera ei ta tisoa ieda, be edengada lolod ruangada. ¹⁸ ††Be Iesus ila boloma ta ikeo pagid bedane, “Deo idol dan- ga toa ngada ne buburiai ga tanoai ga idae gau bagegeai. ¹⁹ ††Tota gimi ala ta akado ga gid alu toa ngada ne lolod matua ga tinasnasi gau. Be apaliliu gid ngan Tamada ieda ga Inat ga Itautau Tutui. ²⁰ Be leg posanga toa ngada ne nababada pagimi, apaoatai gid ngan ta tinasnasi pade. Be ega, gau namamado toman ngan gimi toa somisomi ne ga irangrang ngan madonga tanoai kus.”

‡ 28.16 Mt 26.32 †† 28.18 Ins 13.3, Ep 1.20-22 †† 28.19 Mk 16.15-16, PA 1.8

Markus

Ioanes Paliliunga aea ipaola posanga

(Mateus 3.1-12, Lukas 3.1-18, Ioanes 1.19-28)

1 Ato kemi ton Iesus Kristus, Deo Inat, iuot mu-gaeai ga bedane: ² †Aisaia ibada Deo iaoa ta ibode ga bedane,

“Ega, gau ga nasula leg eaba ato aea ta ila imuga ngan eao.

Ta ei ga isaoa edap ngan lem namanga.”

³ ††“Eaba ede ipotalae ngan tibur modamodanga bedane,

‘Asoa Maron ele edap ga apatutui kemi!’”

⁴ †Tota Ioanes Paliliunga aea ila ngan tibur modamodanga, ta ipaola posanga pagid ipom ngan gid manta tipul lolod ga tibada paliliunga, ta Deo isamum led kadonga sasat. ⁵ Gid panua busa ngan tibur Iudea ga tuanga Ierusalem tila pan Ioanes ta tiuaoa ngan led kadonga sasat, ta Ioanes ipaliliu gid ngan eau Iordan. ⁶ †Be Ioanes ipit malo tikado ngan kamel ilaun ta ikaukau irabu ngan aea pus tikado ngan bulmakao itin kukul. Ianean gurisi ga iunun bon isul tibur aea. ⁷ ††Ei ipaola posanga bedane, “Eaba ede ga inam muriai ngan gau, ei iura kapei ngan gau. Ei iasal gau tau, ta iranrang ngan namouru ngan luanga ei ngan ele su aea polanga mao. ⁸ Gau napaliliu gimmi ngan eau, be ei ga ipaliliu gimmi ngan Itautau Tutui.”

Ioanes ipaliliu Iesus

(Mateus 3.13-17, Lukas 3.21-22)

⁹ Idio ta ngan ado toaiua, Iesus itnan tuanga Nasaret ngan tibur Galili ta ila ngan eau Iordan, ta Ioanes ipaliliu ei. ¹⁰ Ei itnan eau ga idae, be mole mao igera bubuk ipokakai ta Itautau Tutui isulug ga inam pan mambe man baru. ¹¹ †††Be babanga ede isulug buburimai ga inam ta ikeo, “Eao gau Natug. Gau nakim go tau. Tinig igelgel ngan eao.”

Satan itoba Iesus

(Mateus 4.1-11, Lukas 4.1-13)

¹² Be mole mao, Itautau Tutui isula Iesus ta ila ngan tibur modamodanga. ¹³ †††Ei idio ngan tibur toa oa aea ado sangaul pange, be Satan itobatoba ei. Ei imamado toman ngan gid masilau saksak, be gid anggelo tinam tilua ei.

† 1.2 Mal 3.1 †† 1.3 Ais 40.3 † 1.4 PA 13.24, 19.4 †† 1.6 2Kin 1.8, Mt 11.8 †† 1.7 PA 13.25 ††† 1.11 Sng 2.7, Ais 42.1, Mt 12.18, Mk 9.7 ††† 1.13 Sng 91.11-13

Iesus ele naurata iuot matamata Galili

(Mateus 4.12-17, Lukas 4.14-15)

¹⁴ §Be muriai ngan tidol Ioanes ngan luma panasnga aea, Iesus ila ngan gid tuanga Galili ta ipaola Deo ele ato kemi. ¹⁵ §†Ta ikeo, “Ado toa Deo isio ne tota inama. Madonga Deo ibageai ta iuot. Tota gimmi manta apul lolomi ta lolomi matua ngan ele ato kemi!”

Iesus ibaba panua pange ta tinasai ei

(Mateus 4.18-22, Lukas 5.1-11)

¹⁶ Idio ta Iesus ipapaele labiai ngan liu kapei Galili, ta igera Saimon ga itar kakau Andreas titatado puo liuai, ngansa gisirua tibabada ia iman led pat aea. ¹⁷ Ta Iesus ikeo pagisirua, “Gimirua anam anasi gau, ta gau ga napaoatai gimmi ngan badanga panua ga tinam pagau, mambe labone ababada ia.” ¹⁸ Mole mao, gisirua titnan led puo ga idio, ta tila tinasai ei.

¹⁹ Idio ta ilalala pade ta igera Jems toa Sebedi ele gergeu ga itar kakau Ioanes. Gisirua pade timamado oagaeai ta tiaman led puo. ²⁰ Mole mao, ibaba gisirua. Tota titnan tamad Sebedi ga idio oagaeai gisingada ele panua naurata ad, ta gisirua tila tinasai ei.

Iesus isere iriau paeamao ngan eaba ede

(Lukas 4.31-37)

²¹ Idio ta Iesus asingada ele aluagau tila Kapernaum. Be mole mao idudunga ngan luma raring aea ngan Ado Earaiinga aea ta ipapaoatai gid. ²² §††Tilongo ele paoatainga ta timatala kapei, ngansa ei ipapaoatai gid mambe gid madidnga apu ad mao, be ikakado paoatainga mambe eaba ieda kapei. ²³ Be mole mao, eaba ede ingangar luma raring aea iloleai. Iriau paeamao ienono pan ²⁴ §†ta ikeo, “Iesus, Nasaret am, eao ga kado mado ngan gai? Eao nam ngan paeabunga gai na? Gau naoatai ngan eao. Eao Eaba Tutui ton Deo.”

²⁵ Be Iesus idaba iriau paeamao ta ikeo, “Kapin aoam ta tnan ei.” ²⁶ §††Tota iriau paeamao toa oa inuga ei paeamao tau ta ingangar, ga kus ta itnan ei ga ila.

²⁷ Be panua toa ngada oa tikakrik ta tibeta pol ngan gid bedane, “Danga ne saoa toa? Eine paoatainga pau ede inam pan eaba ieda kapei! Ei iposa pagid iriau paeamao ta tilongo ilinge.” ²⁸ §†Tota iualu ilado manmanae ga ila ngan tuanga toa ngada oa Galili.

§ 1.14 Mk 6.17 §† 1.15 Mt 3.2 §†† 1.22 Mt 7.28-29 §† 1.24 Mk 5.7 §†† 1.26 Mk 9.26 §† 1.28 Mt 4.24

Iesus ikado kemi Petrus ilaoa taine

(Mateus 8.14-15, Lukas 4.38-39)

²⁹ Iesus asingada ele aluagau titnan luma raring aea ga tiuot ta tila tutui pan Saimon ga Andreas led lumaeai. Jems ga Ioanes tila pade. ³⁰ Be Saimon ilaoa taine itin iuanaoana ta ienono imuliai. Be tutui ngan Iesus inama iuot, tipalongo ei. ³¹ Ei ila boloma pan ta ikisi ibage ta ilua ei ga idae. Be oanaoananga itnan ei, ta ila ipan ad annga.

Iesus ikado kemi panua busa

(Mateus 8.16-17, Lukas 4.40-41)

³² Ado idil ngan lailai toaiua, be gid panua tital panua busa ad dibala ta tila pan Iesus. Ga tital padengada toa iriau papaeamao ienono ngan gid ta tila pan. ³³ Gid ipom toa ngada oa tuangai tinam timadmadid atama iaoai. ³⁴ †Ta ei ikemi panua busa ad dibala imata ede ga ede, ga iseresere iriau papaeamao pagid panua padengada. Be ei ilongean gid iriau papaeamao ta tiposaposa mao, ngansa gid tiutai ngan ei sai.

Iesus ila ngan tuanga busa Galili

(Lukas 4.42-44)

³⁵ ††Gaga iuangga itakai, be Iesus idae ta iuot ga ila ngan tibur modamodanga. Ei idio iraring toa eoa. ³⁶ Be Saimon masin tiloilo ei. ³⁷ Tiuot ngan ei ga kus ta tikeo, "Panua busa tiloilo eao."

³⁸ Be ikeo pagid, "Kemi ngan tala ngan gid tuanga padengada boloma, ta irangrang ngan napaola posanga ga ila pagid. Ngansa gau nanama ngan ipu tota nene." ³⁹ †Idio ta ila ngan gid tuanga busa Galili ga idudunga ngan gid luma raring aea, ta ipaola Deo ele posanga ga ila pagid ga iseresere iriau papaeamao.

Iesus ikado kemi eaba aea dibala kankan

(Mateus 8.1-4, Lukas 5.12-16)

⁴⁰ Idio ta eaba ede aea dibala kankan ila pan Iesus. Ei ikor iae pan ta ibeta matua ei bedane, "Oangga eao kim, eao rangrang ngan kado tinig ga iuot kemi Deo imatai †."

⁴¹ Iesus iuduan ei ta idol ibage ga idae ngan ei ta ikeo, "Gau nakim. Eao tinim iuot kemi." ⁴² Be mole mao, dibala kankan itnan ei ta iuot kemi pade.

⁴³ Iesus isula ei manmanae ga ila be iposa matua pan bedane, ⁴⁴ ††Gabit kemi. Keo pan eaba eta pade mao. Be la tutui pan eaba tenainga aea ta pasolan tinim pan. Ga kus ta tal lem tenainga ngan tinim iuot kemi, mambe Moses ele apu ikeo ngan. Kadonga toa ne ga ipasolan gid mambe tinim iuot kemi tautauanga." ⁴⁵ Be mao. Eaba toa oa ila ta iuaoa pagid panua busa ngan

† 1.34 Mk 3.10-12 †† 1.35 Mt 14.23, Mk 6.46 † 1.39 Mt 4.23, 9.35 †† Gid Iuda led apu ikeo ga oangga eaba ede aea dibala kankan, ei irangrang ngan imamado tuangai mao, ga iraring toman ngan panua padengada mao pade. Ngan kado ta dibala iuore ngan panua padengada. Toa bedaoa ta tikeo ga eaba toa oa itin paeamao Deo imatai. Gera posanga ngan Wkp 13.43-46. †† 1.44 Wkp 14.1-32

danga toa oa ta ipaoasasa aea posanga. Toa bedaoa ta Iesus irangrang ngan ilalala tuangai panua matadeai mao. Be ei idio ngan tibur modamodanga, ta panua busa ngan tuanga toa ngada oa tilagalaga pan.

Iesus ikado kemi eaba iae ga ibage imate

(Mateus 9.1-8, Lukas 5.17-26)

2 Ado edengada ila ga kus ta Iesus iluai mulian ele tuangai Kapernaum. Ta gid panua tilongo mambe ei imamado lumaeai. ² Be panua busa tiluplup ta tipakaranga luma ilolo, be atama iaoa pade iuon ngan gid panua. Ei ipaola Deo ele posanga ila pagid. ³ Be panua pange tibisi eaba ede ngan aea nagarengreng ta tinam. Eaba toa oa iae ga ibage imate. ⁴ Be tirangrang ngan tibada ei ga ila boloma pan mao, ngansa panua busa ga edap mao. Tota tidae ga tila ta tirepe usi gadae ngan tibur toa Iesus imamado ngan. Tikaukau aea nagarengreng ngan oaro ta tipasil ei ngan baba toa oa ta idudunga lumaeai. ⁵ Iesus igera led kadonga lolo matua aea ta ikeo pan dibala tamad bedane, "Leg eaba, gau nasamum lem kadonga sasat na."

⁶ Be gid madidnga apu ad timamado pade ta tikeo lolodeai bedane, ⁷ "Ikamado ga eaba toa ne iposa bedane? Ei iuangga ibada Deo imul! Eaba eta irangrang ngan isamum kadonga sasat mao. Deo kekelen irangrang."

⁸ Be mole mao toa iloleai oa, Iesus iuatai ngan led posanga lolodeai ta ikeo pagid bedane, "Ikamado ga aposa bedaoa lolomia? ⁹ Posanga isaoa aea naurata malan: oangga nakeo pan dibala tamad bedane, 'Gau nasamum lem kadonga sasat,' mao oangga nakeo, 'Dae madid, bada am nagarengreng ta lalala?' ¹⁰ Be gau ga napasolan gimi ta irangrang ngan aoatai kemi mambe Eaba Inat ieda kapei tanoelai ngan samumnga kadonga sasat." Ta ikeo pan dibala tamad bedane, ¹¹ "Nakeo pago, dae madid, bada am nagarengreng ta la lem lumaeai." ¹² Tota eaba toa oa idae imadid ta manmanae ibada aea nagarengreng ta iuot ga ila panua busa matadeai. Ta gid toa ngada oa timatala kapei ga tisoa Deo ieda ta tikeo, "Mugaeai ga inam, gai agera danga eta bedane mao!"

Iesus ibaba Livai ta inasi ei

(Mateus 9.9-13, Lukas 5.27-32)

¹³ Idio ta Iesus ila labiai ngan liu kapei Galili pade. Be ipom kapei tila pan, ta ipaoatai gid. ¹⁴ Ga kus ta ilalala ga ila ta igera Livai toa Alpius inat imamado ngan luma takis aea. Ta Iesus ikeo pan, "Eao nam nasi gau." Tota idae ta ila inasi ei.

¹⁵ Idio ta gisirua timamado Livai ele lumaeai ga tianean. Be panua busa takis ad ga kadonga sasat ad timamado ga tianean toman ngan Iesus ga ele aluagau. Ngansa panua matad ede ga ede tinasnasi ei. ¹⁶ ††Be gid madidnga apu ad ga gid Parisi tigera ei ianean toman ngan gid panua kadonga sasat ad ga

††† 2.16 Mt 11.19

panua takis ad, ta tikeo pagid ele aluagau bedane, "Ikamado ga ami Maron ianean toman ngan gid panua kadonga sasat ad ga panua takis ad?"

¹⁷ Be Iesus ilongo toa bedaoa ta ikeo pagid, "Gid panua tinid kemi led ipu eta ngan tila pan eaba keminga aea mao, be gid dibala tilagalaga pan. Gau nanam ngan babanga gid panua tututui mao, be nanam ngan babanga gid panua kadonga sasat ad."

Iesus ele posanga pau irangrang ngan itlan led kadonga mugamuga mao

(Mateus 9.14-17, Lukas 5.33-39)

¹⁸ Be gid aluagau ton Ioanes Paliliunga aea ga togid Parisi tinasnasi kadonga ngan plesenga annga. Ta ado ede tila pan Iesus ta tibeta ei, "Ikamado ga gid aluagau ton Ioanes Paliliunga aea ga togid Parisi tiplése annga, be eao lem aluagau tiplése annga mao?"

¹⁹ Ta Iesus ikoli led posanga bedane, "Oangga eaba ede iuai taine ta tikado eaneannga ngan led oainga, gid toman ngan oaeoed tirangrang ngan tiplése annga pade? Eine mao. Oangga eaba oainga imamado toman ngan gid, tinid igelgel ta tirangrang ngan tiplése annga mao. ²⁰ Be ado ede muriai, panua padengada ga tipaeaoa eaba toa oa ga ila aluai ngan gid. Ta ngan ado toaiua, gid ga tiplése annga.

²¹ "Eaba eta irangrang ngan ibada malo ilia pau ta isaisai ngan aea malo mugamuga aea krak mao. Oangga ikado bedaoa, be imum ga kus ta ipaeonado, eine malo pau ilia ga itaka malo mugamuga ga paeamao. ²² Be eaba eta irangrang ngan iparere oain pau ngan meme itin kukul mugamuga mao. Oangga ikado bedane, eine oain pau ga ikado meme itin kukul mugamuga ga pak. Ta oain ga itoki, ga meme itin kukul pade ga iduaea. Be gita taparere oain pau ngan meme itin kukul papau."

Iesus iposa ngan kadonga ngan Ado Earaiinga aea

(Mateus 12.1-8, Lukas 6.1-5)

²³ Idio ta ngan Ado Earaiinga aea ede, Iesus ilalala rabu ngan dadanga wit, be ele aluagau tipasu wit itau-tau edengada ta tianean ga tilalala. ²⁴ ††Be gid Parisi tikeo pan bedane, "Ega, ikamado ga lem aluagau tika-dokadonga itutui mao ngan Ado Earaiinga aea?"

²⁵ †Be ikeo pagid, "Kado gimi aoato laulau ngan Devit ele kadonga toa mugaeai oa mao? Ngan ado toaiua, Devit asingada iuaeoae ad annga mao, ta pitoreagid. ²⁶ ††Ta idudunga Deo ele palatai ngan ado toaiua Abiatar iman madidnga kapei tenainga aea, ta ibada bret tenainga aea toa ienono Deo imatai ta ian. Be bret toa oa, itutui ngan gid panua tenainga ad kekelegid tianean. Be Devit ian ta ipan iuaeuae ad pade."

²⁷ ††Ta Iesus ikeo pagid, "Deo ele ipu ngan dolnga gid eababa, eine ngan nasinga gid apu ngan Ado Earaiinga

aea mao. Be ele ipu ngan dolnga Ado Earaiinga aea, eine ngan luanga gid eababa. ²⁸ Tota Eaba Inat, ei Maron ngan Ado Earaiinga aea pade."

Ngan Ado Earaiinga aea, Iesus ikemi eaba ibage

(Mateus 12.9-14, Lukas 6.6-11)

³ Idio ta Iesus idudunga pade ngan luma raring aea. Be eaba ede ibage imate imamado toa eoa.

² Be gid panua matad ingitngit Iesus, ngansa oangga tigera ei ikado kemi dibala ngan Ado Earaiinga aea, eine ga tisol ei ngan posanga. ³ Be ikeo pan eaba toa ibage imate oa bedane, "Nam madid rabu."

⁴ ††Ta ibeta gid bedane, "Ngan Ado Earaiinga aea, eine tutui ngan takado kadonga kemi, mao takado kadonga paeamao? Eine tutui oangga tabada mulian gid panua, mao tapaeabu ngan gid?" Be gid tiposa eta mao.

⁵ Ta imata inono gid kelede kelede be ilolo bake, ngansa tipaki tangad ngan posanga tautauanga, ta ei ilolo itang. Ta ikeo pan eaba toa oa, "Patutui bagem." Io, ipatutui ibage, be ibage iuot kemi pade. ⁶ ††Idio ta gid Parisi tiuot ga tila tiluplup toman ngan Erot ele panua, ta tiloilo edap eta ngan pamatenga ei.

Panua busa tiluplup boloma ngan liu kapei Galili

⁷ Idio ta Iesus asingada ele aluagau titnan tuanga toa oa ta tila ngan liu kapei Galili. Be gid ipom tinasi gid. Gid panua Galili, ga Iudea, ⁸ ga tuanga Ierusalem, ga tibur Idumea, ga gid tuanga iadag ngan eau Iordan, ga tuanga Tair ga Saidon, ga gid tuanga boloma ngan, gid busa tilongo ngan ele kadonga ta tilagalaga pan. ⁹ Ta ikeo pagid ele aluagau ngan tibada oaga eta ga inam ta imomono boloma, ta oangga gid ipom tigong ei, eine ga idug ga idae ngan. ¹⁰ §Ngansa ei ikakado kemi panua busa. Ta sapadua tidibal, eine tiparpar ngan sibonga ei ta tipairile ngan gid. ¹¹ ††Be oangga gid iriau papaeamao tigera ei, gid tikor aed ngan ei ta tingangar ta tikeo, "Eao Deo Inat." ¹² †††Be ei ipakoko gid matua tau ngan tiuaoa ngan ei sai.

Iesus idol ele aluagau sangaul ga igegea rua

(Mateus 10.1-4, Lukas 6.12-16)

¹³ Idio ta Iesus idae ga ila lusai ta ibaba gid panua toa ikim gid, ta tila pan. ¹⁴ Ei idol panua sangaul ga igegea rua ta iuato gid ele panua ato ad. Ei ikim timamado toman ngan ei somisomi, ta uangga isula gid ga tila tipaola posanga, ¹⁵ ga uangga ipamatua gid ngan serenga iriau papaeamao. ¹⁶ ††Gid sangaul ga igegea rua toa Iesus idol oa, edad ga bedane: Saimon toa Iesus iuato ieda ede pade Petrus, ¹⁷ †††ga Jems toa Sebedi inat, ga itar kakau Ioanes. (Iesus iuato gisirua edad ede pade Boanerges. Be edaeda toa ne ipu bedane: Gisirua mambe mariamba ele tandanga.) ¹⁸ Ga idol Andreas, ga Pilip, ga Bartolomeus, ga Mateus, ga Tomas, ga Jems toa Alpius inat, ga Tadius, ga Saimon

† Ikamado ga Iesus ikeo ga malo pau ilia ga itaka malo mugamuga? Eine ngansa gid Israel mugaeai, ad malo ede pade ngan gita ada malo labone. Togid, oangga tiuaoi pau ga kus ta timum ta tipaeonado, eine ga ila kakauede. †† 2.24 Lo 23.25 † 2.25 1Sml 21.1-6 †† 2.26 Wkp 24.5-9 †† 2.27 Lo 5.14

††† 3.4 Lu 14.3 ††† 3.6 Mt 22.15-16 § 3.10 Mt 14.36 †† 3.11 Lu 4.41 ††† 3.12 Mk 1.34 †† 3.16 Ins 1.42 ††† 3.17 Lu 9.54

Selot †, ¹⁹ ga Iudas Iskariot toa muriai idol Iesus ga idae aea isat bagedeai.

Madidnga apu ad tiuangga Iesus iboko toman ngan Belsebul

(Mateus 12.22-32, Lukas 11.14-23, 12.10)

²⁰ Idio ta Iesus idudunga lumaeai. Be panua busa tiluplup pade ta tikado ga Iesus asingada ele aluagau tirangrang ngan tian ad annga mao. ²¹ Be isobosobo tilongo toa bedaoa ta tikeo ga ei imangamanga. Tota tila ngan badanga ei mulian.

²² †† Be gid madidnga apu ad titnan Ierusalem ga tinam ta tikeo, "Belsebul ‡ toa gid iriau papaeamao ad madidnga ienono pan, ta iseresere gid iriau papaeamao ngan Belsebul iura."

²³ Be Iesus ibaba gid ga tinam pan ta itado oanenga itna pagid bedane, "Satan irangrang ngan isere Satan mao. ²⁴ Oangga maron kapei ede ele panua timapoga ta tiparau pol ngan gid, irangrang ngan timadid matua mao. ²⁵ Ga oangga gid panua ngan luma ede timapoga ta tiparau pol ngan gid, gid iaoa keleda toa oa tirangrang ngan timadid matua mao pade. ²⁶ Tota oangga Satan ele panua timapoga ta tiparau pol ngan gid, eine ga timadid matua mao, be gid ga timukuru ga tila. ²⁷ Be eaba eta irangrang ngan idudunga sapaean ngan luma ton eaba iura kapei ngan lubnga ele danga sisid mao. Be oangga ikaukau eaba toa iura kapei oa ngan kenga ga kus, tota ei ga irangrang ngan ilub ele danga toa ngada oa lumaeai. ²⁸ Nakeo tau-taunga pagimi, Deo ga isamum panua led kadonga sasat ga led posanga papaeamao imata ede ga ede, ²⁹ be eaba sai ipaeabu ngan Itautau Tutui ieda, Deo ga isamum ele kadonga sat mao. Labone ga muriai pade ele kadonga sat aea samumnga mao ga ilalala ga ila."

³⁰ Iesus ikeo bedaoa ngansa gid tikeo ga iriau paeamao ienono pan.

Iesus itna ga itar kakakau tila pan

(Mateus 12.46-50, Lukas 8.19-21)

³¹ †† Idio ta Iesus itna toman ngan itar kakakau tinam ta timadmadid gaot ngan luma toa oa, be tisula ato ga ila pan ta tiuangga ei ila pagid. ³² Panua busa timamado ga tibalil ngan ei ta tikeo pan bedane, "Ega, tnam ga am kakakau ga liulium timadmadid gaot, be tiuangga tigera go."

³³ Ta ikoli led posanga bedane, "Sai gau tngag, ga sapadua ag kakakau?"

³⁴ Ta imata ila pagid panua toa timamado ga tibalil ngan ei ta ikeo, "Ega, gau tngag ga ag kakakau tota eko. ³⁵ Ngansa eaba sai inasi Deo ele kimnga, ei ag kakakau ga liulium ga tnatngag."

Oanenga itna ngan eaba isiran wit ipuapua dadangai

(Mateus 13.1-9, Lukas 8.4-8)

⁴ † Idio ta Iesus ila ngan liu kapei Galili ta ipaoatai gid panua pade. Ipom kapei tau tinam tiluplup pan, ta idae oagaeai ta idio imado. Gid ipom timadmadid labiai, ² †† be ei itado oanenga itna busa pagid ngan paoatainga gid. Ei ipapaoatai gid ta ikeo, ³ "Alon-go, dadanga itama ila isiran wit ipuapua dadangai. ⁴ Ei isisiran ga ila, be wit ipuapua idanga ede itaptap ga idio edap isaleai. Ta gid man tinam tian ga kus. ⁵ Be wit ipuapua idanga ede itaptap ga idio ngan tano aea patpat kapeipei. Be tano kapei tau mao, tota wit ipara ga idae manmanae ngansa isulug tau mao. ⁶ Ado ipara ga idae ta ilaba wit. Be wit iuaroar tos ngan pat, tota imalai ga imisi. ⁷ Be wit ipuapua idanga ede itaptap ga idio rabu ngan oaroaro aea gigi. Be oaroaro idae kapei ta imol wit ta irangrang ngan itautau mao. ⁸ Be wit ipuapua idanga ede itaptap ga idio ngan tano kemi, ta idae kapei ga itautau iuot busa. Idanga ede itautau iuot sangaul tol, idanga ede itautau iuot sangalima sangaul ede, idanga ede itautau iuot bunu."

⁹ Ta Iesus ikeo, "Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine."

Ikamado ga Iesus itatado oanenga itna?

(Mateus 13.10-17, Lukas 8.9-10)

¹⁰ Idio ta Iesus imamado toman ngan ele aluagau sangaul igegea rua ga gid panua toa tinasnasi ei, ta gid kekelegid timamado. Ta tibeta ei ngan gid oanenga itna toa oa ipu madongan. ¹¹ Ta ikeo pagid, "Deo ipaola pagimi ngan posanga ipu mumulnga ngan madonga ibageai. Be gid panua toa timan iaoa ede toman ngan gita mao, gid ga tibada posanga toa ngada ne ngan oanenga itna kekelen. ¹² ††† Toa bedaoa ta, "Matad igeragera, be laborad ibada mao.

Ga tangad ilongolongo, be tibada oatainga mao.

Ngan kado ta tipul lolod ta nasamum led kadonga sasat."

Iesus ipaola oanenga itna ipu ngan wit ipuapua

(Mateus 13.18-23, Lukas 8.11-15)

¹³ Idio ta Iesus ibeta gid, "Oanenga itna toa ne, gimimaoatai ngan ipu mao na? Oangga bedaoa, gimimaoatai ngan oanenga itna padengada madongan?"

¹⁴ Dadanga itama eine mambe eaba itado Deo ele posanga ga ila pagid panua. ¹⁵ Be Deo ele posanga ila pagid panua edengada mambe wit ipuapua itaptap edap isaleai. Gid tilongo Deo ele posanga, be manmanae Satan inam ta ipaeaoa posanga toa lolodeai oa. ¹⁶ Be Deo ele posanga ila pagid panua padengada mambe wit ipuapua itaptap ngan tano aea patpat. Gid tilongo Deo ele posanga ga tibada manmanae ta tinid igelgel ngan. ¹⁷ Be posanga toa oa isulug lolodeai mao, mambe wit iuaroar isulug gadio tanoeai mao. Gid timamado mole mao, ta oangga kadonga

† Ngan ado toaiua, tidol edaeda Selotga idae ngan eaba sai toa iuangga isere gid Rom ta titnan Israel ga tidio. †† 3.22 Mt 9.34, 10.25 ‡ Belsebuleine Satan ieda ede pade. †† 3.31 Mk 6.3, Ins 2.12, PA 1.14

‡ 4.1 Mk 3.7-9, Lu 5.1-3 ††† 4.2 Mt 13.34, Mk 4.33-34 ††† 4.12 Ais 6.9-10, PA 28.26-27

kulupulupu iuot, ga gid panua tipaieiei sapadua tinasi Deo ele posanga, eine led kadonga lolo matua aea itap manmanae tau. ¹⁸ Be Deo ele posanga ila pagid panua padengada mambe wit ipuapua itaptap ga idio ngan oaroaro aea gigi. Gid tilongo Deo ele posanga, ¹⁹ †be gid danga tanoelai aea ikakado ga lolod ede ga ede, ga tikim tau pat ta ipabuobuo laborad, ga tingale danga imata ede ga ede. Tota gid danga toa oa iuot mambe oaroaro aea gigi toa imol Deo ele posanga lolodeai ta irangrang ngan itautau iuot mao. ²⁰ Be Deo ele posanga ila pagid panua padengada mambe wit ipuapua itaptap ga idio ngan tano kemi. Gid tilongo Deo ele posanga ta tikikisi kemi lolodeai. Tota gid mambe tano kemi toa wit itautau iuot busa ngan. Idanga ede itautau iuot sangaul tol, padengada itautau iuot sangalima sangaul ede, padengada itautau iuot bunu.”

Deo ele posanga eine mambe lam itara

(Lukas 8.16-18)

²¹ ††Idio ta Iesus ikeo pagid, “Oangga eaba eta ibada lam ga inam, ei ga irobi ngan ulo mao, ga idol mul ibuloloeai mao pade. Be ei ga idol ga idae ngan lam imul, ngan tibur ede masaeai. ²² †Ngansa soa danga labone ienono mumulnga, eine muriai ga iuot masaeai. Be soa posanga toa ipu ienono masaeai mao, muriai eine ga iuot merengai. ²³ Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine.”

²⁴ ††Iesus ikeo pagid pade bedane, “Be posanga toa gimi alongo, manta matami nanan kemi. Saa kadonga gimi anasi ngan longonga Deo ele posanga, ei ga ibada oatainga pagimi ngan kadonga lalaede toa bedaoa, be ei ga ikado ga lemi oatainga ilalala ga idae pade. ²⁵ ††Oangga sai ele oatainga, Deo ga igal tatan ele oatainga ga ila kapei. Be oangga sai ele oatainga mao, soa danga ei iuatai ngan kautede, eine Deo ga ikado ga imata sapian.”

Oanenga itna ngan annga ele paranga

²⁶ Iesus ikeo pade bedane, “Madonga Deo ibageai eine mambe eaba ede iarum kon ipuapua dadangai. ²⁷ Bong ga bong eaba toa oa ienono. Ado ga ado idae ta ilalala, be ei iuatai mao, kon toa oa ipara madongan. ²⁸ Tano kekelen ikado ga kon ipara ga idae ta itautau iuot. Ilaun iuot mugaeai, ga kus ta aea boloae pros ga iuot irabuiai, ga kus ta itautau iuot aea boloae iloleai. ²⁹ †††Be oangga itautau itub ga ila kapei, manmanae eaba toa oa iket ta ibada, ngansa aea laoe iuot na.”

Oanenga itna ngan mastet ipuapua

(Mateus 13.31-32, Lukas 13.18-19)

³⁰ Iesus ikeo pade bedane, “Madonga Deo ibageai eine mambe soa danga? Oanenga itna isaoa kemi ta napaola pagimi ngan? ³¹ Eine mambe mastet ipuapua

† 4.19 Mt 19.23-24 †† 4.21 Mt 5.15, Lu 11.33 † 4.22 Mt 10.26, Lu 12.2 †† 4.24 Mt 7.2 †† 4.25 Mt 13.12, 25.29, Lu 19.26 ††† 4.29 Jol 3.13, PM 14.15

taearum dadangai. Mastet ipuapua kakauede tau ngan gid annga ipuapua toa ngada ne tanoelai. ³² Be oangga taearum ga kus ta ipara ga idae, eine idae ga ila kapei ta iasal gid annga padengada dadangai. Ibo-gaboga ila kapepei ta irangrang ngan gid man tirau ad luma ngan ta timado kemi aea molomoleai.”

Iesus itado gid oanenga itna mon

(Mateus 13.34-35)

³³ Idio ta Iesus itado oanenga itna busa pagid toa bedaoa, irangrang ngan tilongolongo ga laborad ibabada. ³⁴ Be ei iposa masaeai pagid ngan danga eta mao. Ei itado gid oanenga itna mon. Be oangga imamado toman ngan ele aluagau kekelegid, eine ipaola posanga toa ngada oa ipu pagid.

Iesus ipamate rai ga ngalu

(Mateus 8.23-27, Lukas 8.22-25)

³⁵ Idio ta ado idil ngan lailai toaiua, ta Iesus ikeo pagid ele aluagau bedane, “Gita taore ga tala ngan liu isal iadag.” ³⁶ Tota titnan gid ipom ga tidio, be gid tidae ngan oaga toa Iesus imamado ngan. Be oaga padengada tinasi gid. ³⁷ Idio ta rai kapei iuot ta sobo iraurau led oaga. Ta oaga ilolo iuangga iuon ngan lilimo. ³⁸ Be ei idio oaga imuriai, ta ilabora idae ngan aea nakulnga ta ieno. Tota tiuaoan ei ta tikeo, “Eaba paoatainga am, teta pade taduaea, be matam ila ngan mao?”

³⁹ Tota Iesus idae imadid ta idaba rai ga ngalu ta ikeo, “Ikaranga na! Aoam itano ga idio!” Tota rai ga ngalu kos ga idio, be tibur madlo ituntun.

⁴⁰ Ta ikeo pagid, “Ikamado ga amataud? Lolomi matua eta maitne?”

⁴¹ Be gid tilolon ngan ei kapei tau, ta tibetabeta pol ngan gid, “Eaba toa ne sai, ta rai ga ngalu tilongo ilinge?”

Iesus isere gid iriau papaeamao ngan eaba ede

(Mateus 8.28-34, Lukas 8.26-39)

5 Idio ta Iesus asingada ele aluagau tiuot liu isal iadag ngan tibur togid Gerasa. ² Ei itnan oaga ga idio, be manmanae eaba ede inam dengaeai ga ila pan. Iriau paeamao ienono pan ³ ta ikado ei ta imamado alele ngan gid denga. Panua tiuangga tiaud ei ngan sen, be tirangrang mao. ⁴ Somisomi tiaud iae ga ibage ngan sen ga ankap, be ei idada sen ga iketi ga igoro ankap pade. Tota eaba eta irangrang ngan ipakoko ei mao. ⁵ Somisomi bong ga ado ei idio imamado alele dengaeai ga bereoeai, be ingangar ga iketket itin ngan patpat.

⁶ Ei igera Iesus aluai maitne, ta ilado ga ila pan ta ikor iae. ⁷ †††Be ingangar matua tau ta ikeo, “Iesus, gergeu ton Deo Gadae Tau, eao ga kado mado ngan gau? Nabeta eao ngan Deo ieda, paieiei gau padam.”

⁸ Ei ikeo toa bedaoa ngansa Iesus ikeo pan bedane, “Iriau paeamao, eao tnan eaba toa ne ga idio!”

⁹ Ta Iesus ibeta ei, “Eao edam sai?”

††† 5.7 Mk 1.24

Ta ikeo, "Gau edag Ipom, ngansa gai busa tau." ¹⁰ Ta gid tibeta ei matua ngan isere gid ta titnan tibur toa oa mao.

¹¹ Be boloma ngan bereo toa oa, gaea ipu kapei ede tianean. ¹² Ta gid iriau papaeamao tibeta ei matua bedane, "Longean gai ta ala adudunga ngan gaea ipu ga eoa." ¹³ Ta Iesus ilongo. Tota gid iriau papaeamao titnan eaba toa oa ta tila tidudunga ngan gaea ipu. Be manmanae gid gaea tiladlalo ga titaptap perpereai ga tislug liuiai. Tota gid gaea toa bunoringring rua oa tidal liuiai ga timatemate.

¹⁴ Be gid panua toa timariala ngan gaea oa tiaoa ga tila tipalongo gid panua tuangai ga gid panua gaot ngan tuanga. Tota gid busa tila ngan geranga saoa danga iuot. ¹⁵ Ta tila pan Iesus ta tigera eaba toa mugaeai gid iriau papaeamao timamado pan. Be patautene eaba toa oa ilolo iluai mulian ga ipit malo kemi ta imamado. Tigera bedaoa ta timataud. ¹⁶ Ta gid panua toa tigera saoa danga iuot oa aoad inasi pagid ngan iriau papaeamao titnan eaba toa oa madongan, ga ngan gid gaea titap perpereai. ¹⁷ Be gid panua tiparpar pan Iesus ngan itnan gid ta ila ngan tibur eta pade.

¹⁸ Idio ta Iesus uangga idae oagaeai, be eaba toa iriau papaeamao titnan ei oa ibeta matua Iesus ngan ilalala toman ngan ei somisomi.

¹⁹ Be Iesus ipalua ei ta ikeo, "Eao luago ga la lem lumaeai pagid sobosobom, ta palongo gid ngan saoa danga Maron ikado ngan eao ga ilolo isat ngan go."

²⁰ Idio ta eaba toa oa ilalala ga ila ngan gid tuanga Dekapolis ta ipaoasasa posanga ngan saoa danga Iesus ikado ngan ei, ta timatala kapei.

Iesus ipei mulian taine kakauede imate, ga ikemi taine kapei isibo itin aea pononga
(Mateus 9.18-26, Lukas 8.40-56)

²¹ Idio ta Iesus asingada ele aluagau tidae oagaeai pade ta tiuore ga tila ngan liu isal iadag. Ei isulug ta imadmadid labiai, be panua busa tiana ga tinam pan.

²² Be madidnga ede ngan luma raring aea, ieda Iairus, inam igera ei ta ikor iae boloma pan. ²³ Ei iansaban Iesus ta ibeta matua bedane, "Natug taine teta pade imate. Nam dol bagem ga idae ngan ei, ta itin iuot kemi mulian ta imamado." ²⁴ Tota gisirua tila, be ipom kapei tinasi gid ta tigong ei.

²⁵ Be taine ede ilalala toman ngan gid. Ei aea dibala sing palapala ikakado ei irangrang ngan aea rai sangaul ga igegea rua. ²⁶ Aea ieieinga kapei ta ila pagid panua keminga ad ta iuolol gid ga irangrang ngan ele pat kus, be itin iuot kemi eta mao. Aea dibala ila paeamao ta iasal toa mugaeai aea pade. ²⁷ Be taine toa oa ilongo Iesus iualu, ta ikeo iloleai bedane, "Oangga nasibo ele pononga, tota tinig ga iuot kemi." Tota idudunga ipom lolodeai ta ila Iesus imuriai ta isibo ele pononga. ²⁹ Be mole mao, sing palapala ilaea ngan ei ta inaman aea dibala kus.

³⁰ †Be Iesus iuatai manmanae mambe iura idanga ede ila ngan keminga, ta ipul ei ipom lolodeai ta ibeta, "Sai isibo leg pononga?"

³¹ Ta ele aluagau tikeo, "Gera, panua busa tigong go. Eao kamado beta ngan sai isibo go?"

³² Be imata kleng alele ngan gid ipom ngan geranga sai ikado toa bedaoa. ³³ Be taine toa oa iuatai ngan kadonga toa iuot ngan ei, ta imataud ga isamimi. Ta inam ikor iae pan ta iuaoa ngan gid danga toa ngada oa. ³⁴ ††Ta Iesus ikeo pan bedane, "Taine, lem kadonga lolu matua aea ikado ga tinim iuot kemi. Lolom itarui ta la. Eao am dibala kus."

³⁵ Ei iposaposa maitne, be gid panua tinam madidnga toa oa ele lumaeai ga tinam ta tikeo, "Natum taine imate o. Paeaea eaba paoatainga aea ne pade mao."

³⁶ Be Iesus imata ila ngan posanga toa oa mao ta ikeo pan madidnga toa oa, "Mataud mao. Lolom matua kekelen."

³⁷ Iesus ipaidi gid panua padengada, be ibada Petrus ga Jems ga itar kakau Ioanes kekelegid ³⁸ ta tila madidnga ele lumaeai. Toa eoa igera panua titangtang ga tiansaban ga arerengad kapei. ³⁹ Ei idudunga lumaeai ta ikeo pagid, "Ikamado ga arerengami ga atangtang toa bedaoa? Gergeu imate mao. Ei ienono." ⁴⁰ Be gid tinging ngan ei.

Be ei isere gid toa ngada oa ga tila gaot. Ta ibada gergeu itama ga itna toman ngan ele aluagau toa oa kekelegid, ta ila boloma ngan taine kakauede imul. ⁴¹ †Ei ikisi gergeu toa oa ibage ta ikeo, "Talita kum." (Posanga toa ne ipu bedane, "Taine kakauede, nakeo pago, dae!") ⁴² Be mole mao, taine kakauede toa oa idae imadid ta ilalala. Ngansa ei aea rai sangaul ga igegea rua. Gid tigera ta timatala kapei tau. ⁴³ Be ei iposa matua pagid ta ikeo ga tiposa alele ngan danga toa oa mao. Ga kus ta ikeo ga tipan taine kakauede aea annga.

Gid Nasaret tipul murid ngan Iesus
(Mateus 13.53-58, Lukas 4.16-30)

6 Idio ta Iesus itnan tibur toa oa ta ila aea tuanga ipuiai Nasaret. Ele aluagau pade tinasi ei. ² †Be ngan Ado Earainga aea, ei ila ngan luma raring aea ta ipaoatai gid panua.

Panua busa tilongo ele posanga ta titogragid ta tikeo, "Eaba toa ne ibada ele oatainga madongan? Ele posanga inam sida ga inam? Be sai ipamatua ei ta ikakado gid uisinga?" ³ Be tautauanga ei Maria ele gergeu toa mugaeai ikakado luma. Ei itar kakau Jems ga Iosep ga Iudas ga Saimon ga iliuliu pade timamado toman ngan gita." Gid lolod paeamao ngan ei ta tiposa bedaoa.

⁴ ††Ta Iesus ikeo pagid, "Oangga eaba ibada Deo iaoa ta ila ngan tuanga ga tuanga, gid busa ga tilolon ngan ei. Be oangga ila aea tuanga ipuiai, pagid isobosobo ga iaoa kelede ei ton, gid ga tilolon ngan ei mao." ⁵ To-

† 5.30 Lu 6.19 †† 5.34 Mk 10.52, Lu 7.50, 17.19 ‡ 5.41 Lu 7.14 †† 6.2 Ins 7.15 †† 6.4 Ins 4.44

ta ei irangrang ngan ikado uisinga kapei eta toa eoa mao. Be idol ibage ga idae ngan dibala pidaede ta ikado kemi gid. ⁶ Ta igera mambe lolod matua eta mao ta itograi. Be ei ila ngan gid tuanga boloma ta ipapaoatai gid.

Iesus isula ele aluagau ta tila ngan gid tuanga

(Mateus 10.5-15, Lukas 9.1-6)

⁷ Idio ta Iesus ibaba ele aluagau sangaul ga igegea rua ta tinam pan. Ei ipamatua gid ngan serenga iriau papaeamao, ta isula gid ruangada ga tila ngan tuanga ga tuanga.

⁸ †Ei irenren pagid ta ikeo ngan led lalalanga toa oa, irangrang ngan tikisi led toto lalalanga aea kekelen, be danga eta pade mao. Ikeo ga tibada annga mao ga pat mao ga bisinga mao pade. ⁹ Irangrang ngan tidol su, be led pononga ruangada mao. ¹⁰ Ta irenren pagid bedane, "Oangga gimidi ala ngan luma eta, adio aeno ngan luma toa oa irangrang ngan atnan led tuanga. ¹¹ ††Be oangga tuanga ede tibada gimidi ala led lumaeai mao, ga tinid ngan longonga lemi posanga mao, tota atnan tuanga toa oa, be asile aemi aea kangkanga ga idio pagid ta iman kilala ngan paoatainga gid." ‡

¹² Idio ta tila tipaola posanga ta tikeo ga gid panua manta tipul lolod. ¹³ ††Ta tiseresere iriau papaeamao busa, ga tisama gid dibala ngan bude ta tikado kemi gid.

Erot ipamate Ioanes Paliliunga aea

(Mateus 14.1-12, Lukas 9.7-9)

¹⁴ ††Idio ta maron kapei Erot ilongo ngan Iesus, ngansa iualu iuot ngan tuanga toa ngada oa. Ta panua edengada tikeo ga, "Ioanes Paliliunga aea idae mulian ngan ele matenga ta ngan ipu toaine ikakado gid uisinga."

¹⁵ Be panua padengada tikeo ga, "Mao, ei Elaija."

Be padengada tikeo ga, "Ei eaba ede ibada Deo iaoa, mambe gid panua mugaeai tibabada Deo iaoa."

¹⁶ Be Erot ilongo posanga toa oa ta ikeo, "Mugaeai naket Ioanes igagal, be ei idae mulian pade!"

¹⁷ Erot ikeo bedaoa ngansa mugaeai isula ele panua ta tiluku Ioanes ta tiaud ei ta tidol ei idudunga ngan luma panasnga aea. Ngansa Ioanes iselele Erot ngan oaininga ele kadenge Erodias toa itar kapei Pilip iadaoa.

¹⁸ †††Ngansa Ioanes ikeo pan Erot bedane, "Lem kadonga ngan oaininga lem kadenge ne itutui mao." ¹⁹ Tota Erodias ilolo paeamao ngan Ioanes ta iuangga ipamate ei, be irangrang mao. ²⁰ Ngansa Erot iuatai mambe Ioanes ei eaba tutui, ta ilolon ngan ei ga imariala kemi ngan ei. Ioanes ele posanga ikakado ei ga ilolo ede ga ede, be ikim tau ngan longonga ele posanga.

† 6.8 Lu 10.4-11 †† 6.11 PA 13.51 ‡ Kadonga ngan silenga aed aea kangkanga eine kilala ipasolan gid mambe gid aluagau tipabib led ga kus. Ta oangga muriai gid panua toa oa tibada panasnga, eine danga togid. †† 6.13 Jms 5.14 †† 6.14 Mt 16.14, Mk 8.28, Lu 9.19-20 ††† 6.18 Wkp 18.16

²¹ Be ado ede danga toa Erodias ikim, iuot ga bedane: Erot ikado eaneannga kapei ngan aea poponga. Ta ibaba ele panua toa edad kapeipei, ga gid madiidnga paraunga ad, ga gid mamaron Galili ad. ²² Gid tianean, be Erodias inat taine blala idudunga ga inam ta itoltol. Ta ikado ga Erot toman ngan ele nounga tinid igelgel kapei.

Ta maron kapei Erot ikeo pan taine blala toa oa bedane, "Eao kim saoa pagau, eine ga nabada pago." ²³ Ta ikado posanga tautaunga gadae pan bedane, "Naposi tautaunga, saoa danga eao beta gau ngan, eine ga nabada pago. Oangga eao keo ga napoga leg tibur kapei toman leg danga sisid ga iman rua ta lem iadag, eine ga nakado."

²⁴ Ta taine toa oa iuot ga ila ta ibeta itna, "Gau ga nakeo pan ngan saoa ga ibada pagau?"

Ta itna ikeo, "Eao keo pan ta ibada Ioanes Paliliunga aea ilabora ga inam."

²⁵ Tota taine blala toa oa iluai manmanae ga ila pan maron kapei ta ikeo, "Gau nakim toa patautene eao dol Ioanes Paliliunga aea ilabora ga idae ngan lalate ta bada ga inam pagau."

²⁶ Be maron kapei Erot ilongo posanga toa oa ta ilolo itang. Be imata nanan ele posanga tautaunga gadae toa ikado ele nounga matadeai, ta igera mambe irangrang ngan itolatola ngan taine toa oa ele posanga mao. ²⁷ Ta manmanae isula ele eaba ede ga ila ngan luma panasnga aea ta irenren pan ngan badanga Ioanes ilabora ga inam. Tota eaba toa oa ila iket Ioanes igagal ga put. ²⁸ Ga kus ta idol ilabora ga idae ngan lalate ta ibada ga ila pan taine blala toa oa, ta ei ibada ga ila pan itna. ²⁹ Idio ta Ioanes ele aluagau tilongo ngan kadonga toa oa iuot, ta tila tibisi ipat ga ila ta tidol dengaeai.

Iesus ipan panua bunoringring lima ad annga

(Mateus 14.13-21, Lukas 9.10-17, Ioanes 6.1-14)

³⁰ †††Idio ta Iesus ele panua ato ad tiluagid mulian ta tiluplup pan. Ta tininipu pan ngan kadonga toa ngada oa tikakado ga ngan saoa posanga tipapaoatai ngan.

³¹ Be panua busa tau tila ga tinam ta tikado ga Iesus asingada ele aluagau tirangrang ngan tian ad annga mao. Ta ikeo pagid, "Anam ta gita kekelegita tala ngan tibur modamodanga, ta aearagimi teta."

³² Tota tidae oagaeai ta gid kekelegid tila ngan tibur modamodanga. ³³ Be panua busa tigera gid tila ta tiuatai ngan led lalalanga toa oa. Ta panua busa ngan tuanga ga tuanga tiladlado labiai ga tila ta tipaket gid matad. ³⁴ †Idio ta Iesus itnan oaga ga idio ta igera ipom kapei toa oa ta ilolo isat ngan gid, ngansa gid mambe sipsip, be tamad eta imariala ngan gid mao. Ta ipaoatai gid ngan danga imata ede ga ede.

³⁵ †Idio ta ado iuangga isulug ta ele aluagau tila pan ta tikeo, "Tibur ne modamodanga, be teta pade ado idil. ³⁶ Tota sula gid ipom ga tila ngan gid tibur ga tuanga gereirei boloma, ta tiuol ad annga ta tian."

††† 6.30 Lu 10.17 § 6.34 Nam 27.17, Mt 9.36 †† 6.35 Mk 8.1-9

³⁷ Be Iesus ikoli led posanga ta ikeo, "Gimi apan ad annga."

Ta tikeo pan bedane, "Eao oangga gai ala ta aol ad bret ngan pat buno rua † ta apan gid?"

³⁸ Be ibeta gid, "Gimi ami bret pida ienono? Ala agera."

Io, tigura ga kus ta tikeo, "Gai amai bret lima ga ia rua."

³⁹ Idio ta ikeo pagid ipom ta tidio timado ngan roun-ga ga roun-ga toa tanoelai †† oa. ⁴⁰ Ngan roun-ga eden-gada panua dabad iuot buno, be ngan roun-ga paden-gada dabad iuot sangalima. ⁴¹ Idio ta ibada bret lima ga ia rua ta imata idae ga ila buburiai ta iposa kemi pan Deo. Ta itei bret ta ibada ga ila pagid ele aluagau, ta gid tiuade pagid ipom. Ta ipota gid ia toa rua oa ga ila pagid toa ngada oa. ⁴² Ta gid toa ngada oa tian ga apad isum. ⁴³ Ga kus ta tibada mulian annga ilialia ta tinonoi ngan karei sangaul ga igegea rua. ⁴⁴ Ngan gid ipom toa tian annga oa, gid arangaranga tiuot bunor-ingring lima.

Iesus ilalala eau igogoeai
(Mateus 14.22-33, Ioanes 6.15-21)

⁴⁵ Idio ta Iesus iaoa isensen ele aluagau ta tidae oagaei ta timuga ngan ei ga tila ngan liu isal iadag, ngan tuanga Betsaida. Be ei idio ta isula gid ipom ta tiluagid mulian led tuangai. ⁴⁶ †Ga kus ta itnan gid ta idae ga ila lusai ta iraring.

⁴⁷ Io, bong ta gid aluagau tiuodeode ga tila liu irabuai, be ei kekelen imamado tanopuai. ⁴⁸ Be ei ig-era rai isoka gid be pakpakid ngan odenga. Io, gaga iuangga itakai be Iesus ilalala gadae ngan eau igogo ta ingata gid, be iuangga ilalala ga ila matadeai. ⁴⁹ ††Be gid tigura ei ilalala gadae ngan eau igogo, ta tiuangga ei lausio eta, ta tingangar. ⁵⁰ Gid toa ngada oa tigura ei ta timataud kapei. Be ei iposa toman ngan gid ta ikeo, "Lolomi pu! Eine gau. Amataud mao." ⁵¹ ††Tota idae pagid oagaei, be rai kos ga idio. Ta gid timatala kapei tau. ⁵² Ngansa gid tiuatai kemi mao ngan ele kadonga ipu ngan ikado bret ga iuot busa. Laborad irangrang ngan ibada mao.

Iesus ikado kemi dibala busa Genesaret
(Mateus 14.34-36)

⁵³ Iesus asingada ele aluagau tiuore ngan liu isal iadag ta tidudunga ngan tuanga Genesaret ta titado nagun. ⁵⁴ Gid titnan oaga ga idio, be mole mao panua tiuatai mambe eine Iesus. ⁵⁵ Ta ipom kapei ngan tuanga busa ngan tibur toa oa tiladlado ga tila pan. Somi-somi oangga panua tilongo ngan ei imamado ngan tibur isaoa, gid tibusibisi gid dibala ngan nagarengreng ga tila pan. ⁵⁶ Ta somisomi oangga ila ngan gid tibur ga tuanga kapeipei ga gereirei, gid tidol gid dibala ngan tibur oalo aea, ta tibeta matua ei ngan ilongean

† Ngan ado toaiua, pat buno rua eine eaba aea olnga ngan kadonga naurata ngan taiko lima ga tol. †† Ngan posanga Grik, ikeo ga tidio timado garaseai. ‡ 6.46 Lu 5.16 †† 6.49 Lu 24.37 †† 6.51 Mk 4.39

gid dibala ta tisibo ele pononga imatamata. Ta gid toa ngada oa tisibo ei bedaoa, tinid iuot kemi.

Iesus iselege gid madidnga ngansa tinasi Deo ele posanga mao
(Mateus 15.1-9)

7 Idio ta gid Parisi ga gid madidnga edengada apu ad titnan Ierusalem ta tila tiluaplup pan Iesus. ² ††Gid tigura ele aluagau edengada tianean be tisigiri baged mao, ta tiselele Iesus. ³ (Ngansa gid Parisi ga gid Iuda toa ngada oa tinasnasi tibutibud led nasinga, ta oangga tisigiri baged mao, irangrang ngan tian mao. ⁴ ††Ga oangga tila ngan tibur oalo aea ta tiluagid led lumaeai, be tisigiri tinid aea muk mao, eine iran-grang ngan tian mao pade. Tinasi led nasinga busa bedaoa ta tisigiri ad loba ga eupat ga ulo ga mulid.)

⁵ Tota gid Parisi ga madidnga apu ad tibeta ei bedane, "Ikamado ga lem aluagau tinasi tibutibuda led nasinga ngan bageda aea sigiringa mao, be tianean sapae?"

⁶ †Ta ei ikeo pagid bedane, "Mugaeai Aisaia ibada Deo iaoa tutui ngan gimi panua pakakanga ami ta ibode bedane,

"Gid panua toa ne tilolon ngan gau ngan aoad keke-len,

be lolod inam pagau tautaunga mao.

⁷ Gid tisoa edag sapaean.

Tikado paoatainga ngan gid eababa led posanga ta tikeo ga eine Deo ele apu.'

⁸ Gimi atnan Deo ele apu, be akisi matua gid eababa led nasinga."

⁹ Ta ikeo pade bedane, "Gimi anasi kemi nasinga togid tibutibumi, be apaki tangami ngan Deo ele apu.

¹⁰ ††Nakeo pagimi bedane ngansa mugaeai Moses ikeo, 'Eao manta lolon ngan tamam ga tnam ta nasi linged,' ga 'Oangga sai iposa paeamao ngan itama, mao ngan itna, ei ga imate.' ¹¹ Be gimi akeo ga oangga sai ikim, kemi ngan ikeo pan itama ga itna bedane, 'Leg pat toa mugaeai ienono ngan luanga gimirua, gau nasio ga iuot korban.' (Posanga idil toaine ipu bedane: Deo ele tenainga.) ¹² Ta panua tinasi lemi kadonga toa ne ta tirangrang ngan tilua tamad ga tnad mao. ¹³ Tota ngan lemi nasinga, gimi akado ga Deo ele posanga iman danga buligaliga. Gimi abada nasinga toa ne pagid tibutibumi ta apaoatai lemi gergeu ngan pade. Be lemi kadonga toa bedaoa imata ede ga ede."

Iesus iposa ngan gid danga ikado gita ga taot paeamao Deo imatai
(Mateus 15.10-20)

¹⁴ Idio ta Iesus ibaba gid ipom ta tinam pan pade ta ikeo pagid, "Gimi toa ngada ne alongo kemi leg posanga ga abada oatainga ngan. ¹⁵ ††Gid danga ienono gaot ngan eaba ga idudunga iaoai, irangrang ngan ikado ei ga iuot paeamao Deo imatai mao. Be gid dan-

††† 7.2 Lu 11.38 ††† 7.4 Mt 23.25 § 7.6 Ais 29.13 †† 7.10 IM 20.12, 21.17, Lo 5.16 §†† 7.15-16 PA 10.14-15

ga toa ienono eaba iloleai ga iuot, tota ikado ei ga iuot paeamao Deo imatai.” †

¹⁷ Idio ta itnan gid ipom toa oa ga tidio ta idudunga lumaeai. Be ele aluagau tibeta ei ngan oanenga itna toa ne ipu. ¹⁸ Ta ikeo pagid, “Ikamado? Gimi pade labo-rami ibada maitne? Manta gimi aoatai bedane: Saa danga ienono gaot ngan eaba ga idudunga iaoai, eine iranrang ngan ikado ei ga iuot paeamao Deo imatai mao. ¹⁹ Eine ngansa idudunga tautaunga eaba iloleai mao, be idudunga iapai ta inasi edap sakir aea.” (Ngan posanga toa ne, Iesus ikeo ga annga toa ngada ne kemi ngan eaneannga.)

²⁰ Ta ikeo pade bedane, “Be gid danga ienono eaba iloleai ga iuot, tota ikado ei ga iuot paeamao Deo imatai. ²¹ Ngansa gid danga inam eaba iloleai ga iuot, eine gid danga ga bedane: matad nanan danga papaeamao, ga kadonga iriau aea, ga lublubnga, ga raunga panua ga timate, ²² ga kadonga arala, ga mogal buda, ga lolod papaeamao, ga pakakanga, ga nasinga kadonga mambe kaula, ga mata galgal, ga dabanga sat, ga kadonga parimnga, ga kadonga mangamanga. ²³ Gid danga papaeamao toa ngada ne ienono panua lolodeai ga iuot, ta ikado gid ga tiuot paeamao Deo imatai.”

Taine alu ede pade aea ilolo matua ngan Iesus

(Mateus 15.21-28)

²⁴ Idio ta Iesus idae ta itnan tuanga toa oa ta ila ngan tibur togid panua Tair ad. Ei idudunga ngan luma ede, be itin ngan panua tiuatai ngan ei mao. Be ei iranrang ngan imumul mao. ²⁵ Mole mao taine ede ilongo posanga ngan ei ta ila ikeo iae boloma pan. Ele gergeu taine, iriau paeamao ienono ngan ei. ²⁶ Be taine toa oa Iuda aea mao. Ei tibur Ponisia aea ngan tibur kapei Siria. Be ila ta ibeta matua ei ngan serenga iriau paeamao ngan inat taine.

²⁷ Be Iesus ikeo pan bedane, “Kemi ngan gid gergeu tian ga apad isum bua. Ngansa oangga nabada ad annga ta natado ga ila pagid kaula, eine kemi mao.” ††

²⁸ Be taine toa oa ikoli ele posanga bedane, “Be Maron, gid kaula pade toa popou ibuloloeai tian annga isakir togid gergeu.”

²⁹ Ta Iesus ikeo pan, “Eao keo bedane kemi. Tota luago ga la. Iriau paeamao itnan lem gergeu na.”

³⁰ Idio ta taine toa oa iluai mulian ele lumaeai ta igera ele gergeu ienono imuliai, be iriau paeamao itnan ei ga ila o.

Iesus ikado kemi eaba itanga kua ga imae kulupu ngan posanga

³¹ Idio ta Iesus idae pade ta itnan tibur togid Tair ga Saidon ta ila boloma ngan liu kapei Galili ngan tibur togid Dekapolis. ³² Ila ta panua edengada tital eaba

† Ngan laulau mugamuga edengada ngan posanga Grik, tibalbatan posanga ede pade ngan lain toaine ga bedane: ¹⁶ *Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine. †† Iesus ele oanenga itna toa ne ipu bedane: Deo isula ei ngan luanga gid Iuda mugaeai. Ngan ado toaiua, gid Iuda tiuatoato gid alu padengada kaula.

ede toa itanga kua ga imae kulupu, ta ila pan Iesus. Gid tibeta ei matua ngan idol ibage ga idae ngan eaba toa oa.

³³ Idio ta Iesus ibada ei ga ila ta titnan gid ipom, be gisirua kekelegid tidio. Ta idol ibage igonga ga idae ngan eaba itanga toa rua oa. Ta ipla imau ta ibage idae ngan eaba toa oa imae. ³⁴ Ga kus ta Iesus imata idae ga ila buburial ta isolil. Ta ikeo pan eaba toa oa bedane, “Epata!” (Posanga toa ne ipu bedane, “Manta pak!”) ³⁵ Be mole mao, eaba toa itanga pak ga imae imapolai ta iposaposa kemi.

³⁶ †Idio ta Iesus iaoa ikarara gid ngan tiposa alele ngan danga toa oa. Ei iposa matua pagid, be mao. Gid tipaoasasa alele pagid panua busa. ³⁷ ††Be gid panua tilongo ngan posanga toa oa ta timatala kapei ta tikeo, “Ele kadonga toa ngada ne kemi. Ei ikado gid panua tangad kua ta tilongolongo, ga ikado panua aoad gum ta tiposaposa pade.”

Iesus ipan panua bunoringring pange ad annga

(Mateus 15.32-39)

8 ††Ngan ado ede toaiua, ipom kapei tiluplup pade be ad annga eta mao. Ta Iesus ibaba ele aluagau ga tinam pan ta ikeo pagid, ² “Gau lolog isat ngan gid ipom toa ne, ngansa timamado toman ngan gau iranrang ngan ado tol na, be ad annga eta mao. ³ Be oangga nasula gid ga tila led tuangai toman ad pitoro, eine ga tinid iura mao ta titaptap edapeai. Be edengada tilalala aluai ga tinam.”

⁴ Ta ele aluagau tikeo, “Tibur ne modamodanga. Be gita tabada annga sida iranrang ngan gid ipom toa ne?”

⁵ Be ei ibeta gid, “Gimi ami bret pida ienono?”

Ta tikeo, “Lima ga rua.”

⁶ Tota Iesus iposa pagid ipom ta tidio timado tanoelai. Ta ibada bret toa lima ga rua oa, ta iposa kemi pan Deo ta itei. Ga kus ta ibada ga ila pagid ele aluagau ngan oadenga ga ila pagid ipom. Tota tiuade ga ila pagid. ⁷ Be gid ad ia pidaede ienono pade, ta ei iposa kemi pan Deo ngan gid pade ta ikeo pagid, “Aoade ia toa ne ga ila pagid pade.” ⁸ Ta gid toa ngada oa tian ga apad isum. Ga kus ta tibada gid annga ilialia mulian ta tinonoi ngan samare lima ga rua. ⁹ Gid ipom toa oa dabad iuot mambe bunoringring pange. Idio ta isula gid ga tila. ¹⁰ Be mole mao, ei idae oagaeai toman ngan ele aluagau ta tila ngan tibur Dalmanuta.

Gid Parisi tibeta Iesus ngan kadonga uisinga

(Mateus 16.1-4)

¹¹ Idio ta gid Parisi tila pan Iesus ta aoad isokangai toman ngan ei. Gid tiuangga titoba ei ta tibeta ei ngan pasolannga gid ngan uisinga eta iman kilala ngan ei ikakado Deo ele naurata.

¹² ††Be ei ilolo kulupu ngan led betanga, ta iuru ei ta ikeo, “Ikamado ga gid panua labone ad tikim tigera uisinga iman kilala? Nakeo tautaunga pagimi, gimi ga

‡ 7.36 Mk 1.43-45 †† 7.37 Ais 35.5 †† 8.1 Mk 6.35-44

††† 8.12 Mt 12.39, Lu 11.29

agera uisinga eta mao ga mao tau." ¹³ Tota Iesus itnan gid ga idae oogaeai pade ta ila ngan liu isal iadag.

Oanenga itna ngan yis togid Parisi ga ton Erot
(Mateus 16.5-12)

¹⁴ Be Iesus ele aluagau matad sapian ngan badanga bret. Ad bret keledede mon ienono oogaeai. ¹⁵ †Idio ta Iesus ipabib led bedane, "Gimi agabit kemi. Ala aluai ngan yis togid Parisi ga ton Erot."

¹⁶ Ta tiposa pol ngan gid ta tikeo ga ei ikado posanga toa oa ngansa ad bret ienono mao.

¹⁷ ††Be ei iuatai ngan led posanga ta ikeo pagid, "Ikamado ga aposaposa ngan ami bret ienono mao? Gimi lolomi iuatai maitne? Laborami ibada maitne? Be gimi arangrang ngan abada oatainga mao? ¹⁸ Gimi matami, be agera danga eta mao? Gimi tangami, be alongo posanga eta mao? Be matami nanan mao na? ¹⁹ †Mu-gaeai gitaingada ipom bunoringring lima, ta natei bret toa lima oa, be gimi anonoi annga ilialia ngan karei pida?"

Ta tikeo, "Sangaul ga igegea rua."

²⁰ Ta ikeo, "Be gitaingada ipom bunoringring pange, ta natei bret toa lima ga rua oa, be gimi anonoi annga ilialia ngan samare pida?"

Ta tikeo, "Lima ga rua."

²¹ Ta ikeo pagid, "Ikamado ga laborami ibada maitne?"

Iesus ikado kemi eaba ede imata ikila Betsaida

²² Idio ta Iesus asingada ele aluagau tila ngan tuanga Betsaida. Be panua edengada tital eaba ede imata ikila ga ila pan. Ta tibeta ei matua ngan idol ibage ga idae ngan ei. ²³ Ta ei ikisi eaba toa imata ikila oa ibage ta ibada ei ga tila gaot ngan tuanga. Ga kus ta ipla eaba toa oa imata ta idol ibage ga idae ngan ei. Ta ibeta ei, "Matam igera danga eta, mao maitne?"

²⁴ Ta eaba toa oa imata idae ta ikeo, "Gau nagera panua edengada mambe abei, be tilalala alele."

²⁵ Ta Iesus idol ibage ga idae ngan eaba toa oa imata pade, ta imata pal be iuot kemi ta igera danga toa ngada oa masaeai. ²⁶ Ga kus ta Iesus isula ei ga ila ele lumaeai ta ikeo pan bedane, "Lalala alele tuanga iloleai mao."

Petrus iuaoa ngan Iesus ei sai
(Mateus 16.13-20, Lukas 9.18-21)

²⁷ Idio ta Iesus asingada ele aluagau tilalala ga tila ngan gid tuanga boloma ngan Sisaria Pilipai. Be edapeai ibeta ele aluagau bedane, "Gid panua tikeo ga gau sai?"

²⁸ ††Ta tikeo, "Panua edengada tikeo ga eao Ioanes Paliliunga aea, be padengada tikeo ga eao Elaija, be padengada tikeo ga eao eaba ede mugaeai aea ibada Deo iaoa."

²⁹ ††Ta ibeta gid, "Be gimi akeo ga gau sai?"

† 8.15 Lu 12.1 †† 8.17 Mk 6.52 † 8.19 Mk 6.41-44 ††
8.28 Mk 6.15 †† 8.29 Ins 6.68-69

Ta Petrus ikeo, "Eao Kristus ††."

³⁰ †††Be Iesus iaoa ikarara gid ngan tiuaoa ngan ei pagid panua padengada mao.

Iesus iposa ngan ele matenga ga daenga mulian
(Mateus 16.21-28, Lukas 9.22-27)

³¹ Idio ta Iesus ipaoatai ele aluagau ta ikeo ga Eaba Inat manta ibada ieieinga imata ede ga ede. Ta gid kapepei togid Iuda ga gid madidnga tenainga ad ga apu ad gau tipul murid ngan ei. Ta gid ga tirau ei ga imate. Be muriai ngan ado tol, ei ga idae mulian.

³² Iesus iposa masaeai bedaoa, be Petrus ibada Iesus ga tila digedige ta idaba ei.

³³ Be Iesus ipul ei mulian ta imata ila pagid ele aluagau, ta idaba Petrus ta ikeo, "Satan, eao la aluai ngan gau! Ngansa eao nasi Deo ele kimnga mao, be eao nasi gid eababa led kimnga."

³⁴ †Ta ibaba gid ipom toman ngan ele aluagau ga tinam boloma pan ta ikeo pagid, "Oangga eaba eta ikim inasi gau, manta itnan ele kimnga tano aea ga idio, ta ibisi aea abei tabala ta inasi gau. ³⁵ Ngansa oangga sai igera ele madonga tanoeai mambe danga kapei tau, ei ga imate ta ele madonga iduaea. Be oangga sai imate ngan ele kadonga lolo matua aea ngan gau ga leg ato kemi, ei ga ibada madonga kemi tautauanga. ³⁶ Ngansa oangga eaba eta ibabada danga sisid toa ngada ne tanoeai, be isapir ngan madonga kemi muriai ngan ele matenga, ele danga toa ngada oa ga ilua ei madongan? ³⁷ Ngansa eaba eta irangrang ngan iuol ele madonga kemi muriai aea mao. ³⁸ ††Be oangga sai maeamaea ei ngan gau ga leg posanga labone, pagid panua kadonga sasat ad ga panua toa lolod itnan Deo somisomi, muriai Eaba Inat ga maeamaea ei pan eaba toa oa ngan ado toaiua inama ngan Itama ele taranga kapei toman ngan gid anggelo tututui."

⁹ †††Ta ikeo pagid, "Nakeo tautauanga pagimi, panua edengada timadmadid toa nene ga timate maitne, be tigera Deo iura kapei ga danga toa ngada ne idae ibageai."

Iesus itin iuot ede pade

(Mateus 17.1-13, Lukas 9.28-36)

² †Muriai ngan ado lima ga ede, Iesus ibada Petrus ga Jems ga Ioanes kekelegid ta tidae ga tila ngan lusi ede gadae tau. Be toa eoa Iesus itin iuot ede pade matadeai. ³ Ele pononga iuot bodbode, be mil ga mil kapei tau. Eaba eta tanoeai irangrang ngan imum malo ga iuot bodbode toa bedaoa mao. ⁴ Be tigera Elaija toman ngan Moses per ga iuot, ta gisingada Iesus tiposaposa.

⁵ Be Petrus ikeo pan Iesus bedane, "Eaba paoatainga am, eine kemi ngan tadio toa eko. Longo ta gai akado palata tol eta, eao lem ede, ga Moses ele ede, ga ede

††† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16.
††† 8.30 Mk 9.9 § 8.34 Mt 10.38-39, Lu 14.27 †† 8.38 Mt
10.33 ††† 9.1 Mk 13.30 §† 9.2 PA 3.22, 2Pe 1.17-18

pade ton Elaija.”⁶ (Petrus iuatai ngan saoa posanga ikakado oa mao, ngansa timataud kapei.)

⁷ Be laulau ede irobi gid. Ta babanga ede inam laulau iloleai ga iuot ta ikeo, “Eine gau Natug. Nakim ei tau. Gimi alongo ilinge.”

⁸ Mole mao, matad kleng alele, be tigera eaba eta pade mao. Iesus kekelen idio toman ngan gid.

⁹ Idio ta tisorir lusiai ga tisulug, ta ei iposa matua pagid ngan tikeo pan eaba eta ngan danga toa tigera oa mao ga ila irangrang ngan Eaba Inat idae mulian ngan ele matenga.

¹⁰ Tota timudan posanga toa oa be tibeta pol ngan gid bedane, “Posanga ngan daenga mulian ngan matenga ne ipu madongan?”

¹¹ Idio ta tibeta ei, “Ikamado ga gid madidnga apu ad tikeo ga Elaija ga inam imuga ngan Kristus?”

¹² ††Ta ikeo pagid, “Tautauga, Elaija imuga ta ipatu-tui danga toa ngada ne. Be ikamado ga Deo ele laulau ikeo ga Eaba Inat ga ibada ieieinga imata ede ga ede, ta panua ga tikado paeamao ngan ei? ¹³ †Be gau nakeo pagimi, Elaija imuga ga inama o. Be gid panua tinasi led kimnga ta tikado paeamao ngan ei, lalaede mambe Deo ele laulau ikeo ngan.”

Iesus ikado kemi gergeu ede toa iriau paeamao ienono ngan ei

(Mateus 17.14-21, Lukas 9.37-43a)

¹⁴ Idio ta Iesus toman ngan ele aluagau toa tol oa tila tiuot pagid aluagau padengada. Ta tigera panua busa tigong gid aluagau toa padengada oa. Be gid madidnga apu ad aoad isokangai toman ngan gid. ¹⁵ Mole mao gid ipom tigera ei ta timatala ta tilado manmanae ga tila pan ta tikeo “ado kemi” pan.

¹⁶ Be ei ibeta ele aluagau, “Gimingada madidnga apu ad aoami isokangai ngan saoa?”

¹⁷ Be eaba ede ngan ipom toa oa ikoli ele posanga ta ikeo, “Eaba paoatainga am, gau labone natal natug ga inam pago. Iriau paeamao ienono ngan ei ta ikado ei ga iaoa gum. ¹⁸ Somisomi iriau paeamao toa ne ibada ei ta itado ei ga isulug tanoelai. Ikado ga ingarongaro iuotot iaoai, ga iluo kek ga kek, be itin toa ngada oa igagagai. Ta nabeta lem aluagau ngan serenga iriau paeamao toa ne, be tirangrang mao.”

¹⁹ Ta Iesus ikeo pagid, “O gimi panua labone ami! Lolomi matua eta mao. Papida ga namamado toman ngan gimi ga nabisi ami kadonga kulupulupu? Atal gergeu toa na inam pagau.”

²⁰ Tota tital ei ga ila pan. Be mole mao iriau paeamao igera ei ta inuga gergeu ta itap ga isulug tanoelai. Ipu-lpul ei alele ga ingarongaro iuotot iaoai.

²¹ Ta Iesus ibeta itama, “Aea kadonga toa ne iuot ngeda?”

Ta itama ikeo, “Ikado ei toa ngan ei kakauede ngan oa. ²² Somisomi iriau paeamao iuanga ipaeabu ngan ei ta itado ei ga idae dingaeai ga eaiuai. Be oangga eao rangrang, eao uduan gai ta lua gai.”

²³ ††Be Iesus ikeo pan, “Eao kamado keo, ‘Oangga narangrang? Eaba sai ilolo matua ngan Deo, saoa danga ibeta ei ngan, eine irangrang ngan iuot.”

²⁴ Be gergeu itama ibaba ta ikeo, “Gau lolog matua ngan ei, be lua gau ta irangrang ngan lolog ruangada mao!”

²⁵ Io, Iesus igera ipom kapei tilado ga tinam tiluplup, ta idaba iriau paeamao ta ikeo, “Iriau paeamao, toa kakado panua aoad gum ga tangad kua ne, naposa matua pago, nran gergeu toa ne, be dudunga pan pade mao.”

²⁶ ††Ta iriau paeamao ingangar kapei ga inuga gergeu toa oa paeamao tau ta itnan ei ga ila. Be gergeu idio ienono tanoelai mambe imate, ta gid panua tikeo ga, “Ei imate!” ²⁷ Be Iesus ikisi ibage ta ipei ei ga idae imadid.

²⁸ Idio ta Iesus ila lumaeai ta imado toman ngan ele aluagau kekelegid. Ta tibeta ei, “Ikamado ga gai arangrang ngan serenga iriau paeamao toa oa mao?”

²⁹ Ta ikeo, “Ngan raring kekelen tarangrang ngan serenga iriau papaeamao toa bedaoa. Edap eta pade mao.”

Iesus iposa parua aea ngan ele matenga ga daenga mulian

(Mateus 17.22-23, Lukas 9.43b-45)

³⁰ ††Idio ta Iesus asingada ele aluagau titnan tuanga toa oa ta tilalala ngan tibur Galili. Be ei itin ngan eaba eta iuatai ngan ei mao, ³¹ ††ngansa ei ipapaoatai ele aluagau. Ta ikeo pagid, “Gid panua ga tidol Eaba Inat ga idae pagid panua bagedeai. Ta gid ga tirau ei ga imate. Be ado tol muriai ngan ele matenga, eine ga idae mulian.” ³² †Be gid aluagau tiuatai ngan posanga toa oa ipu mao. Be timataud ngan betanga ei pade.

Sai ieda iuot kapei tau?

(Mateus 18.1-5, Lukas 9.46-48)

³³ Idio ta Iesus asingada ele aluagau tila Kapernaum ta tidudunga lumaeai. Be ei ibeta gid bedane, “Toa edapeai oa aoami isokangai ngan saoa?” ³⁴ Be gid tikoli ele posanga eta mao, ngansa toa edapeai oa aoad isokangai ngan sai ngan gid ieda ga iuot kapei tau.

³⁵ ††Ei idio imado ga kus ta ibaba gid toa sangaul igegea rua oa ga tinam pan ta ikeo pagid, “Sai ikim ieda iuot kapei, ei manta idol ieda ga isulug gadio tau ngan gimi toa ngada ne ga iman lemi paeaeanga.”

³⁶ Ta ei ibada gergeu ede ta idol ei rabu ngan gid. Ikisi ei ta ikeo pagid bedane, ³⁷ ††“Oangga sai ibada gergeu kelede toa bedane ngan gau edag ta ilua ei, eine ibada gau ta ilua gau. Be eaba sai ibada gau, eine ibada gau kekelegau mao, be ibada Eaba toa isula gau ga nanam ne.”

† 9.11 Mal 3.1 †† 9.12 Sng 22.1-18, Ais 53.3, Mal 4.5-6 † 9.13 Mt 11.14

†† 9.23 Mt 21.21, Mk 11.23 †† 9.26 Mk 1.26 ††† 9.30 Ins 7.1 ††† 9.31 Mk 8.31, 10.32-34 § 9.32 Lu 9.45 †† 9.35 Mt 20.25-27, Mk 10.43-44, Lu 22.24-26 ††† 9.37 Mt 10.40

Eaba sai iman ada isat mao, ei ilualua gita

(Lukas 9.49-50)

³⁸ Be Ioanes ikeo pan Iesus bedane, "Eaba paoatainga am, gai agera eaba ede isere iriau papaeamao ngan eao edam. Be gai apaidi ei, ngansa ei inasnasi gita mao."

³⁹ Be Iesus ikeo, "Apaidi ei mao. Ngansa oangga eaba eta ikado uisinga ngan gau edag, eine ga irangrang ngan ipul ei manmanae ta iposa paeamao ngan gau mao. ⁴⁰ †Ngansa eaba sai iman gita ada isat mao, ei ilualua gita. ⁴¹ ††Nakeo tautauga pagimi, oangga sai igera gimi anasi gau Kristus ‡, ta ipaun gimi ngan eau, eine Deo ga ilasu ei. Irangrang ngan eaba toa oa isapir ngan badanga aea lasunga mao."

Tapaeabu ngan panua led kadonga lolo matua aea mao

(Mateus 18.6-9, Lukas 17.1-2)

⁴² Iesus ikeo pade bedane, "Gid leg panua toa edad mao bedane, gid lolod matua ngan gau kemi. Be oangga sai ipabuobuo eta ngan gid ta ele kadonga lolo matua aea itap, eine Deo ga ipanas eaba toa oa paeamao tau. Kemi ngan tikaukau eaba toa oa igagal ngan pat kapei ede ta titado ei ga isulug tadiai motean. Toa bedaoa ta irangrang ngan ipabuobuo eta ngan gid mao. ⁴³ ††Tota oangga bagem eta ikado ga lem kadonga lolo matua aea itap, ket bagem toa ga iduaea. Kemi ngan bagem kelede ta eao la ngan madonga kemi. Kado bagem rua be eao la ngan dinga imperno. Dinga toa oa irangrang ngan imate mao. ⁴⁴ ††Ga oangga aem eta ikado ga lem kadonga lolo matua aea itap, ket aem toa ga iduaea. Kemi ngan aem kelede ta eao la ngan madonga kemi. Kado aem rua be eao la ngan dinga imperno. ⁴⁷ †††Ga oangga matam eta ikado ga lem kadonga lolo matua aea itap, pasu matam toa ga iduaea. Kemi ngan matam kelede ta la mado Deo ibageai. Kado matam rua, be Deo itado go ga la ngan dinga imperno.

⁴⁸ †††"Toa eoa motamota tianean panua papaeamao somisomi,

ga dinga toa eoa irangrang ngan imate mao.'

⁴⁹ Ngansa sol mambe dinga ga itaptap ga idae ngan panua toa ngada ne. ⁵

⁵⁰ ††"Sol eine danga kemi. Be oangga imana kus, irangrang ngan gimi akado ga imana iluai mulian pade

† 9.40 Mt 12.30, Lu 11.23 †† 9.41 Mt 10.42 ‡ Gera palongga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. †† 9.43-44 Mt 5.30 †† Ngan laulau edengada ngan posanga Grik tidol lain 48 aea posanga ga ila iman lain 44 ga 46 pade. Toa bedaoa ta lain 48 aea posanga iuot patol. Be laulau padengada tidol posanga toa oa ngan lain 48 kekelen. ††† 9.47 Mt 5.29 ††† 9.48 Ais 66.24 § Panua oatainga ad edengada tiadi mambe Iesus ele posanga ipu ngan lain 49 eine ga bedane: Titil sol ga idae ngan tenainga toa ngada oa ngan kadonga tenainga ga iuot kemi Deo imatai. Ta lalaede toa bedaoa, gid kadonga kulupulupu ga iuotot ngan leg panua toa ngada ne mambe dinga inono tinid, ta ikado gid ga tiuot panua kemikemi ga timan Deo kekelen ele. †† 9.50 Mt 5.13, Lu 14.34

mao. Gimi manta aot mambe sol ta apapot kadonga lolo tarui aea pol ngan gimi."

Iesus iposa ngan ketnga oainga

(Mateus 19.1-12, Lukas 16.18)

10 Idio ta Iesus itnan tuanga toa oa ta inasi edap iadag ngan eau Iordan ta iuore ga ila ngan tibur Iudea. Be ipom kapei tinam tiluplup pan pade. Ta ei inasi ele kadonga mambe somisomi ta ipaoatai gid.

² Be gid Parisi tinam boloma pan ngan tobanga ei, ta tibeta ei bedane, "Oangga eaba iket ele oainga ta isuk iadaoa, eine tutui, mao madongan?"

³ Ei ikoli led posanga ta ibeta gid, "Moses ikado posanga madongan pagimi?"

⁴ ††Ta tikeo, "Moses ilongo ngan eaba ibode laulau ngan ketnga oainga ta ibada pan iadaoa ta isuk ei ga ila."

⁵ Ta Iesus ikeo pagid, "Gimi apaki tangami ngan Deo ele posanga somisomi tau, tota Moses ibode apu toaine pagimi. ⁶ ††Be mugaeai tau, Deo ikado danga toa ngada ne ga iuot, be 'ikado gid panua ga tiuot arangaranga ga taine.' ⁷ ††Ta ele laulau ikeo pade ga bedane, 'Nga ipu toaine, eaba ga itnan itama ga itna ta ila ilup toman ngan iadaoa, ⁸ ta eine mambe gisirua tinid iuot kelede.' Toa bedaoa ta tirangrang ngan timan rua pade mao. Gisirua tiuot kelede Deo imatai. ⁹ Tota danga toa Deo ikaukau, irangrang ngan eaba eta iket mao."

¹⁰ Idio ta idudunga lumaeai ta ele aluagau tibeta ei ngan posanga idil toa ne pade. ¹¹ ††Ta ikeo pagid, "Oangga sai isuk iadaoa ta iuai taine pau, eine ikado kadonga arala iadaoa mugamuga imatai. ¹² Ga oangga taine itnan iadaoa ta iuai eaba pau, ei pade ikado kadonga arala iadaoa mugamuga imatai."

Iesus ikeo ga tilongean gid gergeu ga tila pan

(Mateus 19.13-15, Lukas 18.15-17)

¹³ Idio ta gid panua tital gid gergeu ga tila pan Iesus. Ta tiuangga ei idol ibage ga idae ngan gid. Be ele aluagau tidaba gid. ¹⁴ Be ei igera ta ilolo bake ta ikeo, "Alongean gid gergeu ga tinam pagau. Apaidi gid mao, ngansa madonga Deo ibageai eine togid panua toa bedane. ¹⁵ ††Nakeo tautauga pagimi: Oangga sai ilongean Deo ga iman aea maron lalaede mambe gid gergeu toa ne mao, eine ga irangrang ngan ibada madonga Deo ibageai mao." ¹⁶ Idio ta ikisi gid gergeu kelede kelede, ta idol ibage ga idae ngan gid ta ikado posanga kemi ngan pamatuanga gid.

Eaba toa ele danga sisid busa ila pan Iesus

(Mateus 19.16-30, Lukas 18.18-30)

¹⁷ Idio ta Iesus ilalala edapeai, be eaba ede ilado ga ila pan ta ikor iae ta ibeta ei bedane, "Eaba kemi paoatainga am, gau ga nakado mado ta nabada madonga kemi somisomi?"

††† 10.4 Lo 24.1-4, Mt 5.31 †† 10.6 OM 1.27, 5.2 ††† 10.7 OM 2.24, Ep 5.31-33 †† 10.11 Mt 5.32 †† 10.15 Mt 18.3

¹⁸ Be Iesus ikeo pan, "Eao oato gau 'eaba kemi' ngan saoa? Eaba eta pade kemi mao. Deo kekelen ei kemi.
¹⁹ †Be eao oatai ngan Deo ele apu. Ikeo ga bedane, 'Eao pamate eaba ede pade mao. Eao kado arala ta paeabu ngan oainga mao. Eao lublub mao. Oangga eao madid ngan posanga, irangrang ngan eao pakaka mao. Irangrang ngan eao pakaka eaba ede pade ta bada ele danga sisid mao. Manta lolon ngan tamam ga tnam ta nasi linged.'"

²⁰ Ta eaba toa oa ikeo, "Eaba paoatainga am, mu-gaeai gau kakauede ga irangrang ngan labone, gau nanasnasi gid apu toa ngada ne."

²¹ Iesus imata inono ei be ikim ei tau ta ikeo, "Lem idil kelede mon imata karanga maitne. La longean lem danga sisid toa ngada oa pagid panua ta tiuol. Ta bada lem pat ta oade ga ila pagid panua lululunga ad. Toa bedaoga ta lem danga sisid kemikemi ienono buburiai. Ga kus ta nam nasi gau."

²² Ei ilongo posanga toa ne ta imata imalai, be ilolo itangtang ta itnan ei ga ila. Ngansa ele danga sisid busa.

²³ Iesus imata igera pol gid ele aluagau ta ikeo, "Eine kulupu tau ngan gid panua toa led danga sisid busa ngan tibada madonga Deo ibageai!"

²⁴ Be gid aluagau tikakrik ngan ele posanga toa ne. Be ikeo pagid pade, "Leg gergeu, eine kulupu tau ngan gid panua ngan tibada madonga Deo ibageai!"

²⁵ Oangga kamel itoba ngan ipurususu ngan salumu aea baba, eine ga kulupu ngan ei, mao madongan? Be kulupu ga kulupu tau ngan eaba sai toa ele danga sisid busa, ngan ibada madonga Deo ibageai."

²⁶ Ta gid aluagau tikakrik kapei tau ta tibetabeta pol ngan gid, "Toa bedaoga ta sai irangrang ngan Deo ibada ei mulian?"

²⁷ Be Iesus imata ila pagid ta ikeo, "Gid eababa tirangrang mao. Be danga eta ikulupu ngan Deo mao. Ei irangrang ngan ikado danga toa ngada ne."

²⁸ Be Petrus ikeo pan bedane, "Ega, gai atnan lemai danga sisid toa ngada oa ta anama anasi go!"

²⁹ Ta Iesus ikeo, "Nakeo tautaunga pagimi, oangga sai itnan ele luma, ga itar kapeipei, ga aea kakakau, ga iliuliu, ga itna, ga itama, ga ele gergeu, ga aea dadanga, ngan luanga gau ga leg ato kemi, ³⁰ eine Deo ga ikoli bunu pade pan eaba toa oa. Ei ga ibada gid luma, ga itar kapeipei, ga aea kakakau, ga iliuliu, ga itnatna, ga gid gergeu, ga gid dadanga. Eaba toa oa ga imado tanoelai maitne, be Deo ga ikoli kemi pan bedaoga. Be ei ga ibada ieieinga pagid panua papaeamao bagedeai pade. Be muriai ei ga ibada madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila. ³¹ ††Be panua busa toa edad kapei labone, muriai edad ga isulug. Be panua busa toa edad mao labone, muriai edad ga iuot kapei."

Iesus iposa patol aea ngan ele matenga ga daenga mulian

(Mateus 20.17-19, Lukas 18.31-34)

³² †Idio ta Iesus asingada ele aluagau tinasi edap ila ngan tuanga Ierusalem, be Iesus imugamuga ngan gid. Ele aluagau timatala, be gid panua toa tinasnasi gid oa timataud. Be ei ibada ele aluagau sangaul igegea rua ta iaoa inasi pagid pade ngan saoa danga ga iuot toa eoa. ³³ Ta ikeo, "Ega, gita talalala ga tala Ierusalem, be gid panua ga tidol Eaba Inat ga idae pagid madidnga tenainga ad ga apu ad bagedeai. Ta gid ga tipamadid ei ngan posanga ta tirau posanga ngan pamatenga ei. Eine ga tidol ei ga idae pagid alu padengada bagedeai. ³⁴ Ta gid ga tigalinge paeamao ngan ei, ga tiplapla ei, ga timuimui ei, ga tirau ei ga imate. Be muriai ngan ado tol, eine ga idae mulian."

Jems ga Ioanes tiuangga tibada edaeda kapei

(Mateus 20.20-28)

³⁵ Idio ta Sebedi ele gergeu rua, Jems ga Ioanes, tila boloma pan Iesus ta tikeo, "Eaba paoatainga am, gairua akeo ga eao kado saoa danga gai abeta go ngan."

³⁶ Ta ikeo, "Akim nakado mado ngan gimirua?"

³⁷ Ta tikeo pan, "Muriai oangga edam iuot kapei tau, gai akim eao longo ngan gairua abada edaeda kapei toman ngan eao, ta ede ngan gai imado ngan bagem oatai, be ede pade imado ngan bagem angas."

³⁸ †Be Iesus ikeo pagisirua, "Gimirua aoatai ngan saoa danga abeta ngan ne mao. Loba ieieinga aea toa teta pade ga naun, gimi arangrang ngan aun pade? Be paliliunga toa teta pade nabada, gimi arangrang ngan abada pade?"

³⁹ ††Ta gisirua tikeo pan, "Be. Gairua arangrang."

Ta Iesus ikeo pagisirua, "Tautaunga, gimirua ga aun loba ieieinga aea mambe gau naun, ga abada paliliunga ieieinga aea mambe gau pade. ⁴⁰ Be sapa dua ga timado ngan bageg oatai ga bageg angas, eine danga togau mao. Deo kekelen ibada gid mul toa ne pagid panua toa ei isio."

⁴¹ Io, gid aluagau padengada tilongo posanga toa oa ta lolod bake ngan Jems ga Ioanes. ⁴² †††Be Iesus ibada gid ga tinam pan ta ikeo pagid, "Gid panua toa tibada edaeda mambe madidnga togid alu padengada, gimi aoatai ngan led kadonga na. Timadid matua ta tipaeaea led panua. Ga led panua toa edad kapeipei tikado kulupu tau ngan gid. ⁴³ †††Be irangrang ngan gimi anasi kadonga toa ne mao. Be sai ngan gimi uangga ieda iuot kapei, manta ikado naurata ngan luanga gimi. ⁴⁴ Ga sai uangga imadid ga imuga ngan gimi, ei ga iman paeaeanga ngan gimi toa ngada ne.

⁴⁵ Ngansa Eaba Inat, ei pade inama ngan gid panua tilua ei mao, be ei inama ngan luanga gid panua. Ta

† 10.32 Mk 8.31, 9.31 †† 10.38 Mk 14.36, Lu 12.50 ††
 10.39 PA 12.2, PM 1.9 ††† 10.42 Lu 22.25-26 ††† 10.43 Mt
 23.11, Mk 9.35

† 10.19 IM 20.12-17, Lo 5.16-20 †† 10.31 Mt 20.16, Lu 13.30

ilongean ei mulian ga imate ngan patutuinga panua busa ad gigi kapei Deo imatai."

Iesus ikado kemi Bartimeus imata sususu

(Mateus 20.29-34, Lukas 18.35-43)

⁴⁶ Idio ta Iesus toman ngan ele aluagau tila Ieriko. Ta gisingada ipom kapei titnan Ieriko ga tila. Be Bartimeus, gergeu ton Timeus, imamado edap isaleai. Ei imata sususu, be somisomi igaugau pat ga danga sisid pagid panua. ⁴⁷ Ei ilongo ngan Iesus Nasaret aea ilalala ga inam ta ibaba matua bedane, "Iesus, Devit itub, † uduan gau."

⁴⁸ Be panua busa tidaba ei ta tikeo, "Eao mumun!"

Be mao. Ei ibaba matua pade, "Devit itub, uduan gau!"

⁴⁹ Ta Iesus iae tor ga imadid ta ikeo, "Ababa ei ga inam."

Tota tibaba eaba toa imata sususu oa, ta tikeo pan, "Lolom pu ta dae madid. Ei ta ibaba go!" ⁵⁰ Tota itado ele pononga mamarae ga idio ta manmanae idug ga idae imadid ta ila pan Iesus.

⁵¹ Ta Iesus ibeta ei bedane, "Eao kim nakado mado ngan go?"

Ta eaba toa imata sususu oa ikeo, "Eaba paoatainga am, gau nakim matag pal ta nageragera pade."

⁵² †† Ta Iesus ikeo pan, "Eao la. Lem kadonga lolo matua aea ikado ga matam iuot kemi." Mole mao, eaba toa oa igeragera pade ta inasi Iesus toa edapeai oa.

Iesus ila idudunga Ierusalem mambe maron kapei

(Mateus 21.1-11, Lukas 19.28-40, Ioanes 12.12-19)

11 Idio ta Iesus asingada ele aluagau tipaboloma Ierusalem ta tiuot ngan tuanga Betpage ga Betani boloma ngan bereo Oliv. Ta ei isula ele aluagau rua ² ta ikeo pagisirua, "Gimirua ala ngan tuanga ga matadai ne. Be tutui ngan gimirua ala aot toa eoa, gimimi ga agera donki daenga pau ede tikaukau ngan oaro. Donki toa oa, eaba eta imado ngan maitne. Apola aea oaro ta abada ei ga inam. ³ Be oangga eaba eta ibeta gimirua, 'Ikamado ga akado bedane?' gimimi ga akoli ele posanga bedane, 'Maron ele bokonga ngan. Be mole mao ei ga isula ei ta iluai mulian toa nene.'" ⁴ Idio ta gisirua tila ta tigera donki toa oa. Panua tikaukau ei atama iaoai boloma edap isaleai. Tota gisirua tipola aea oaro. ⁵ Be panua edengada timadmadid toa eoa tikeo pagisirua, "Gimirua akado mado ga apola donki aea oaro?" ⁶ Ta tikeo pagid mambe Iesus ikeo ngan. Tota panua toa oa tilongo, ⁷ ta gisirua tibada donki ga ila pan Iesus. Ta tidol led pononga mamarae ga idae donki ipaoeai ta Iesus idae imado ngan. ⁸ Be panua busa tilalo led pononga mamarae ga idio edapeai, be padengada tila dadangai ta tiket abei ilaun ga inam ta tilalo edapeai pade. ⁹ † Panua busa tilalala ga timuga ngan ei, be padengada tilalala muri-ai ta tibaba bedane,

"Maron, gai asoa edam ga idae! ††

Maron ipamatua eaba toa inama ngan ei ieda ne!"

¹⁰ "Maron ipamatua eaba toa ne, ta ei ga imadid ga imugamuga ngan gita mambe tibuda Devit mugaeai. Taso a Maron ieda gadae tau!"

¹¹ Tota Iesus iuot Ierusalem ta idudunga ngan Deo ele luma aea ala, ta imata igera alele danga toa ngada oa. Be ado iuanga idil, tota iuot ga ila Betani toman ngan ele aluagau sangaul ga igegea rua.

Iesus iposa ngan abei fik, muriai ga itautau mao

(Mateus 21.18-19)

¹² Ngan ado sae Iesus asingada ele aluagau titnan Betani ta tilalala pade, be Iesus pitoreanei. ¹³ †† Ei igera abei fik ede toa ilaun iuotot ga imadmadid boloma tede. Ta ei ila boloma, ngansa iuanga igera, itautau eta ienono, mao mao. Be itautau eta mao. Ilaun kekelen ienono, ngansa aea laoe maitne. ¹⁴ Tota ikeo pan abei toa oa bedane, "Irangrang ngan eaba eta ian tau- taudim pade mao ga ilalala ga ila." Be ele aluagau ti- longolongo posanga toa oa.

Iesus isere panua tiboko ngan pat aea badanga Deo ele lumaeai

(Mateus 21.12-17, Lukas 19.45-48, Ioanes 2.13-22)

¹⁵ Idio ta Iesus asingada ele aluagau tila tiuot Ierusalem. Ei idudunga ngan Deo ele luma aea ala ta isere gid panua tibokoboko ngan pat aea badanga ga gid panua tiuolol danga sisid Deo ele lumaeai. Ta ipatabul gid popou togid panua tilaumulile ngan pat, ga ipatabul gid mul madonga aea togid panua toa ti- longean gid man barur ga panua tiuolol. ¹⁶ Ta ipakala gid panua ngan badanga danga sisid ga idudunga ngan Deo ele luma aea ala. ¹⁷ ††† Ta ipaoatai gid ta ikeo, "Deo ele laulau aea posanga ga bedane, "Gau leg luma, gid panua ga tiuato luma raring aea togid alu toa ngada ne."

Be gimimi apul ga iman baba mumulnga aea togid panua lublubnga ad."

¹⁸ ††† Idio ta gid madidnga tenainga ad ga apu ad ti- longo bedaoa ta tiloilo edap ngan pamatenga ei. Be timataud ei, ngansa gid ipom timatala ngan ele paoatainga.

¹⁹ Idio ga lailai, Iesus asingada ele aluagau titnan tuanga ga tila.

Eaba sai ilolo matua ngan Deo, Deo ga ilongo ei

(Mateus 21.20-22)

²⁰ Gaisala ngan ado sae Iesus asingada ele aluagau tilalala ga tila ta tigera abei fik toa Iesus iposa ngan. Be iuaroar ga ilaun toa ngada oa imalai ga imisi. ²¹ Ta Petrus imata nanan Iesus ele posanga ta ikeo, "Eaba paoatainga am, gera. Abei fik toa made eao posa ngan, tota imisi!"

²² Ta Iesus ikoli ele posanga ta ikeo, "Manta lolomi matua ngan Deo. ²³ † Nakeo tautaunga pagimi, oangga sai ikeo pan lusi ga oaine bedane, 'Eao dae ta dug ga

† Gera palongonga ngan posanga idil Devit itubngan Mt 1.16.

†† 10.52 Mk 5.34 †† 11.9 Sng 118.25-26 †† Posanga idil toa

ne Maron, gai asoa edam ga idaengan posanga Grik eine ga be- dane: Osana. Be tikeo toa bedaoa pade ngan lain 10. †† 11.13 Lu

sulug tadiai,' ta eaba toa oa ilolo ruangada mao, be ilolo matua ta iadi mambe ele posanga toa oa ga iuot, eine ga iuot tautaunga ngan ei. ²⁴†Ngan ipu toaine nakeo pagimi, saoa danga gimi araring ta abeta Deo ngan, manta lolomi matua ta aedi mambe lemi posanga toa oa ga iuot. Ta eine ga iuot tautaunga ngan gimi. ²⁵††Be oangga amadid ga araring ta mata-mi nanan ami gagal pan oaemi ede pade ngan ele idil paeamao eta, manta asamum ele kadonga sat toa oa. Toa bedaoa ta Tamami toa buburiai oa ga isamum gimi lemi kadonga sasat pade. ††

Gid madidnga tibeta Iesus ngan sai isula ei ngan kadonga naurata

(Mateus 21.23-27, Lukas 20.1-8)

²⁷ Idio ta Iesus asingada ele aluagau tila Ierusalem pade. Ei ilalala gadudunga ngan Deo ele luma aea ala, be gid madidnga tenainga ad ga apu ad ga gid kapepei togid Iuda tila pan. ²⁸ Ta tibeta ei bedane, "Sai idol naurata toa ne ga idae bagemeai ta isula go ngan aea kadonga?"

²⁹ Ta Iesus ikeo pagid, "Gau pade ga nabeta gimi ngan posanga ede. Ta oangga akoli leg posanga, eine ga nakeo pagimi ngan sai isula gau ngan kadonga naurata toa ne. ³⁰ Paliliunga toa Ioanes ikakado mu-gaeai, eine inam buburiai ga inam, mao inam pagid eababa? Akoli leg posanga!"

³¹ Be tiraurau posanga pol ngan gid ta tikeo, "Oangga takeo ga inam buburiai ga inam, eine ga ikeo, 'Ikamado ga lolomi matua ngan ele posanga mao?' ³² Be irangrang ngan takeo ga inam pagid eababa mao pade." Tikeo bedaoa ngansa timataud gid ipom, ngansa gid busa tiadi mambe Ioanes ibada Deo iaoa tautaunga.

³³ Tota tikoli Iesus ele posanga bedane, "Gai aoatai mao."

Ta ikeo pagid, "Goibe, gau pade ga nakeo pagimi mao ngan sai isula gau ngan kadonga naurata toa ne.††

Oanenga itna ngan panua papaeamao tikado naurata ngan dadanga oain

(Mateus 21.33-46, Lukas 20.9-19)

12 ††Idio ta Iesus itatado gid oanenga itna pagid ta ikeo, "Eaba ede iarum gid abei oain aea dadan-gai. Ei itado ala ngan ga ikado tibur ede kemi ngan bibnga oain itautau ta tibada isul ngan. Ga ikado luma mamarae ede ngan gid panua timadid ngan ta matad ikilele. Ga kus ta ilongean dadanga toa oa pagid panua naurata ad bagedeai, be ei ila ngan tibur ede pade aluai.

² †Idio ta oain aea laoe iuot, ta isula ele paeaeanga ede ga ila pagid panua naurata ad ngan badanga oain

13.6 ††† 11.17 Ais 56.7, Jer 7.11 ††† 11.18 Mk 14.1 § 11.23 Mt 17.20 † 11.24 Mt 7.7 †† 11.25-26 Mt 6.14-15 † Ngan laulau edengada ngan posanga Grik, tigalbatan posanga ngan lain toa ne ga bedane: ²⁶ * Be oangga gimi asamum ele kadonga sasat mao, Tamami toa buburiai oa ga isamum gimi lemi kadonga sasat mao pade. †† 12.1 Ais 5.1-2

itautau idanga etangada ga inam pan. ³ Be gid tiluku ei ta tirau ei ta tisere ei ga iluai sapaeen. ⁴ Be dadanga itama isula ele paeaeanga ede pade ga ila pagid, be tirau ei ga idae ilaborai ga tipamaeamae ei. ⁵ Idio ta isula ele paeaeanga ede pade ga ila, be tirau ei ga imate. Tota isulasula ele paeaeanga busa pagid, be tiraurau edengada ga tipapamate padengada.

⁶ †Ila ga ele eaba keledede idio. Eaba toa oa, ei inat toa ikim ei tau. Dadanga itama isula ei ga ila muriai ngan ele paeaeanga toa ngada oa ta ikeo, 'Eine ga tilolon ngan natug.'

⁷ †Be gid panua naurata ad tiposa pol ngan gid bedane, 'Eaba toa ne muriai ga ibada danga sisid toa ngada ne ton itama. Io, tarau ei ga imate. Ta ele danga sisid toa ngada ne ga iman leda!' ⁸ ††Tota tiluku ei ta tirau ei ga imate. Be titado ipat ga ila gaot ngan dadanga aea ala.

⁹ †Toa bedaoa ta dadanga itama ga ikado mado? Eine ga inam ta ipaeabu ngan gid panua naurata ad ta idol dadanga oain ga idae pagid panua padengada bagedeai. ¹⁰ †††Posanga ga oaine ienono ngan Deo ele laulau, be kado gimi aoato mao? Ikeo bedane, "Pat toa ne, gid panua tikakado luma tiuangga eine paeamao ta titado ga iduaea.

Be labone iman luma aea kisinga.

¹¹ Maron ikado ga iuot bedane, ta gai agera eine kemi tau ta amatala ngan."

¹² Be gid tiuangga tiluku ei, ngansa tiuatai mambe ei itado oanenga itna toa ne ga idodo gid. Be timataud gid ipom, tota titnan ei ga tila.

Itutui ngan taol takis ga ila pan Kaisa?

(Mateus 22.15-22, Lukas 20.20-26)

¹³ †††Idio ta gid madidnga tisula Parisi edengada toman ngan Erot ele panua edengada ga tila pan Iesus. Tiuangga tipabuobuo ei ngansa tikim tigera ei ikado posanga idil eta paeamao ta irangrang ngan tipamadid ei ngan posanga. ¹⁴ Tota tila tikeo pan bedane, "Eaba paoatainga am, gai aoatai mambe eao eaba posanga tautaunga am. Eao kado kadonga bagebage keledede mao ga mao tau, ngansa eao mataud eaba eta mao. Be eao papaoatai gid panua ngan Deo ele edap tautaunga. Be keo pagai, eine tutui ngan taol takis ga ila pan Kaisa, mao madongan? Eao keo ga gita manta taol, mao mao?"

¹⁵ Be Iesus iuatai ngan led pakakanga ta ikeo pagid, "Ikamado ga atoba gau? Abada pat eta ga inam ta nagera!" ¹⁶ Io, tibada ga ila pan, ta ibeta gid, "Sai ianun ga ieda ienono ngan pat toa ne?"

Ta tikeo, "Kaisa ianun ga ieda."

¹⁷ †Ta Iesus ikeo pagid, "Io, danga ton Kaisa, abada ga ila pan Kaisa, be danga ton Deo, abada ga ila pan Deo."

Gid tilongo ele posanga ta tikakrik ngan ei.

Gid Sadiusi tibeta Iesus ngan matenga ga daenga mulian

(Mateus 22.23-33, Lukas 20.27-40)

¹⁸ †Idio ta gid Sadiusi tila pan Iesus. Gid tikeo ga panua matemate tirangrang ngan tidae mulian mao. Ta tikeo pan bedane, ¹⁹ ††Eaba paoatainga am, Moses ibode apu ede pagita ta ikeo ga, 'Oangga eaba eta itar kapei imate ta itnan iadaoa ga idio, be ele gergeu eta mao, manta itar kakau iuai asape toa oa ta tipopo itar kapei aea kolinga eta.'"

²⁰ "Be ado ede, arangaranga lima ga rua ngan iaoa ede timamado. Ad lautabe iuai taine, ga kus ta imate, be gisirua led gergeu eta mao. ²¹ Tota itar kakau atange iuai asape toa oa, be ei pade ipopo gergeu mao ga imate. Ga kus ta itar kakau tol aea iuai ei ga imate toa bedaoa pade. ²² Kadonga lalaede iuot ngan gid arangaranga toa lima ga rua oa. Tipopo gergeu mao be timate. Ta muriai taine toa oa imate pade.

²³ Tota ngan ado toaiua, oangga gid matemate tidae mulian, taine toa oa ga iman sai iadaoa? Ngansa gid toa lima ga rua oa tiuai ei."

²⁴ Ta Iesus ikeo pagid, "Gimi abuobuo ngansa aoatai ngan Deo ele laulau aea posanga mao, ga aoatai ngan iura mao pade. ²⁵ Ngansa muriai, oangga panua matemate tidae mulian, eine ga tiuaioai mao ga tipapaoai led gergeu mao pade. Be gid ga tiuot mambe gid anggelo buburiai. ²⁶ †Be posanga ngan gid matemate tidae mulian ienono ngan Moses ele laulau, be gimi aoato mao? Ikeo ga Deo ele babanga iuot abei kakauede iloleai ta ikeo pan Moses bedane, 'Gau Deo ton Abraam ga Aisak ga Iakop.' ††²⁷ Agera, ei Deo togid panua matemate mao. Ei Deo togid panua matad bibi-ta. Gimi abuobuo kapei tau."

Deo ele apu isaoa kapei?

(Mateus 22.34-40, Lukas 10.25-28)

²⁸ ††Be madidnga ede apu aea ilongolongo gid Sadiusi aoad kaukau pan Iesus, ta igera mambe ei ikoli led posanga kemi tau, ta ibeta ei bedane, "Deo ele apu isaoa kapei ngan apu toa ngada oa?"

²⁹ †††Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Apu ga oaine kapei ga kapei tau. Eine ga bedane, 'Gimi Israel alongo! Maron Deo togita ei Deo keledede. Ei kekelen Maron.

³⁰ Be eao manta kim tau am Maron Deo kapei tau ngan lolom, ga tautaudim, ga lem oatainga, ga uram.'

³¹ †††Be apu kapei ede pade eine ga bedane, 'Eao manta kim lem eaba ede pade mambe kim go mulian.' Apu eta pade kapei mambe toa rua ne mao."

³² Ta madidnga apu aea toa oa ikeo pan bedane, "Eaba paoatainga am, lem posanga kemi. Tautauga Deo kekelen ei Maron, be Deo eta pade mao, mambe eao

keo. ³³ †Ga manta takim ei tau ngan loloda, ga leda oatainga, ga urada. Ga manta takim eaba ede pade mambe takim gita mulian. Oangga tanasi apu toa rua ne, eine kadonga toa ne iasal gid tenainga imata ede ga ede ga gid tenainga tinono ngan dinga ga imomout ga kus."

³⁴ Ta Iesus igera mambe eaba toa oa ikoli posanga mambe ei eaba oatainga aea kemi ta ikeo, "Eao boloma ngan badanga madonga Deo ibageai." Idio ta gid panua timataud ngan betanga Iesus ngan posanga eta pade.

Iesus ibeta gid ipom ngan Kristus

(Mateus 22.41-46, Lukas 20.41-44)

³⁵ Idio ta Iesus ipapaoatai gid panua gadudunga ngan Deo ele luma aea ala ta ikeo, "Ikamado ga gid madidnga apu ad tikeo ga Kristus st eine iaoa keledede pan Devit? ³⁶ ††Ngansa ngan pamatuanga inam pan Itautau Tutui, Devit ikeo,

"Maron Deo ikeo pan ag Maron bedane:

"Eao dio mamado ngan bageg oatai, ga irangrang ngan nadol am miri itamatama ga tidio aem ibuloloeai."'

³⁷ Agera, Devit pade iuato eaba toa oa aea Maron. Tota ei ga iuot ngan iaoa keledede pan Devit madongan?"

Be gid ipom tinid igelgel ngan longonga Iesus ele posanga.

Iesus iposa ngan kadonga papaeamao togid madidnga apu ad

(Mateus 23.1-36, Lukas 20.45-47)

³⁸ Idio ta Iesus ipapaoatai gid ipom ta ikeo, "Gimi agabit kemi ngan gid madidnga apu ad. Gid tikim tau ngan dolnga pononga mamarae ta tilalala alele. Ga oangga tila ngan tibur oalo aea, tikim panua busa tikeo 'ado kemi' ta tilolon ngan gid. ³⁹ Ga oangga tila ngan luma raring aea, ga tila ngan gid eaneannga kapeipei, gid tikim tau ngan badanga mul kemikemi togid panua edad kapeipei. ⁴⁰ Be tipakaka gid asapsape ta tibabada sapaeen led luma ga danga sisid. Ga kus ta tiraring mamarae, be led raring eine pakakanga aea. Muriai gid ad panasnga ga paeamao ga paeamao tau."

Asape lululunga aea idol ele tenainga

(Lukas 21.1-4)

⁴¹ Idio ta Iesus imamado boloma ngan apou tenainga aea toa Deo ele lumaeai. Ei igeragera gid ipom tinam tidoldol led pat ga idudunga ngan apou toa oa. Panua busa toa led pat ga danga sisid busa tidoldol led pat kapeipei. ⁴² Be asape ede lululunga aea inam ta idol pat gereirei rua. Pat toa oa irangrang mambe pat singsingia keledede.

⁴³ ††Ta Iesus ikamo ele aluagau ga tinam pan ta ikeo pagid, "Nakeo tautauga pagimi, asape lululunga aea

§ 12.33 1Sml 15.22, Hos 6.6 †† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. ††† 12.36 Sng 110.1 †† 12.43 2Ko 8.12

† 12.18 PA 23.8 †† 12.19 Lo 25.5 † 12.26 IM 3.2,6 †† Iesus ele posanga ipasolan mambe gid matemate tidae mulian ne madongan? Oangga Abraam ga Aisak ga Iakop timate ga kus, eine irangrang ngan Deo ikeo ga ei Deo togid mao, be ngan posanga Ibru ei ga ikeo ga mugaeieie Deo togid. Be ei iposa bedaoa mao.
 †† 12.28 Lu 10.25-28 ††† 12.29 Lo 6.4-5 ††† 12.31 Wkp 19.18

toa ne ele tenainga iasal tenainga togid panua toa ngada ne. ⁴⁴ Ngansa gid toa ngada oa led danga sisid busa ta tipota ilia iman led tenainga. Be asape toa ne, ele danga sisid imata karanga mao, be ei idol ele pat madonga aea toa ngada oa ga kus."

Iesus ikeo ga muriai ga tirepe Deo ele luma ga isulug
(Mateus 24.1-2, Lukas 21.5-6)

13 Idio ta Iesus iuangga itnan Deo ele luma ta ilalala ga ila, be ele aluagau ede ikeo pan bedane, "Eaba paoatainga am, gera Deo ele luma aea mosi kemi tau ga aea pat kapepei!"

² †Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Eao gera gid luma kapepei toa ne aea mosi kemi na? Muriai luma toa ne aea pat eta ga idae tatan pat eta pade mao. Eine ga tirepe toa ngada ne ga isulug."

Iesus ikeo ngan gid danga kulupulupu ga iuot
(Mateus 24.3-14, Lukas 21.7-19)

³ Idio ta Iesus idio imado ngan bereo Oliv ta igera Deo ele luma imadmadid iadag. Be Petrus ga Jems ga Ioanes ga Andreas kekelegid tila pan ta tibeta ei bedane, ⁴ "Eao keo pagai, gid danga kulupulupu toa ne ga iuot ngeda? Be saoa kilala ga iuot ta ipasolan mambe gid danga toa ne teta pade ga iuot?"

⁵ Ta Iesus ikoli led posanga bedane, "Gimi agabit kemi. Ngan kado ta eaba eta ipakaka gimi. ⁶ Ngansa panua busa ga tinam ngan gau edag ta tikeo ngan gid mulian bedane, 'Gau eaba toa Deo isula gau ne.' Ta gid ga tipabuobuo panua busa. ⁷ Be oangga gimi alongo paraunga kapepei iualu boloma ga aluai, atogragimi ngan mao. Gid paraunga toa bedane ga iuotot, be ado muriai ga muriai tau ga iuot maitne. ⁸ Ngansa panua ngan alu ede ga tiparau pagid alu ede pade, be maron kapei ede ele panua ga tiparau pagid panua ton maron kapei ede pade. Ngan tibur edengada nauruge ga inuga tano ga isamimi. Be sapanga kapepei ga iuotot pade. Be gid danga kulupulupu toa ne irangrang ngan kus manmanae mao, mambe ieieinga iuot ngan taine mugaeai ngan ipopo gergeu.

⁹ ††Be gimi agabit kemi. Ngansa gid panua ga tidol gimi ga adae pagid madidnga patutuinga posanga ad bagedeai. Ta gid ga timuimui gimi luma raring aea iloleai. Ta gid ga tipamadid gimi ngan posanga pagid gavana ga mamaron kapepei matadeai, ngansa gimi anasi gau. Ta gimi ga apamatua leg posanga ila pagid. ¹⁰ Be mugaeai ngan ado toaiua, leg panua ga tipaola ato kemi ga ila pagid alu toa ngada ne tanoelai. ¹¹ †Be oangga tidol gimi ga adae bagedeai ta tipamadid gimi ngan posanga, irangrang ngan lolomi ede ga ede ngan saoa edap aoangga anasi ngan kolinga led posanga solsolnga oa mao. Be saoa posanga Deo idol aoamiai ngan ado toaiua, manta akoli ga ila pagid. Ngansa eine gimi lemi posanga mao, be Itautau Tutui ele posanga.

¹² ††Be eaba itar kapepei ga aea kakakau ga tidol ei ga idae pagid madidnga bagedeai, ta gid ga tirau ei ga

† 13.2 Lu 19.44 †† 13.9 Mt 10.17-20 ‡ 13.11 Lu 12.11-12

imate. Be gergeu tamatamad ga tikado toa bedaoa pade ngan led gergeu. Ga gid gergeu ga timan tnad ga tamad ad isat ta tikeo pagid madidnga ta tirau gid ga timate. ¹³ ††Be panua toa ngada ne ga lolod itola ngan gimi, ngansa lolomi matua ngan gau edag. Be oangga sai imadid matua ga irangrang ngan ele madonga tanoelai kus, eine Deo ga ibada ei mulian."

Iesus iposa ngan danga ede paeamao ga paeamao tau ga iuot

(Mateus 24.15-28, Lukas 21.20-24)

¹⁴ ††Iesus ikeo pade bedane, "Be muriai gimi ga agera danga ede paeamao ga paeamao tau imadmadid ngan mul ton Deo ta ikado ga panua tiaoa ta titnan ele luma ga idio sapaeen. (Eaba iuato laulau manta iuatai kemi ngan posanga toa ne.) Ngan ado toaiua, gid panua timamado Iudea manta tiaoa ga tila bereoeai. ¹⁵ ††Be oangga sai imamado luma ipaoelai, ei manta isulug ta iaoa manmanae. Irangrang ngan idudunga ele lumaeai ngan badanga ele danga etangada mao. ¹⁶ Be oangga sai imamado dadangai, irangrang ngan ipul ei mulian ngan badanga ele pononga gaot aea mao. ¹⁷ †Be paeamao tau ngan gid taine apapanga ga gid pinapina ngan ado toaiua. Gid tal mon ga kulupu ngan eaoanga. ¹⁸ Be manta araring ta danga paeamao toa ne iuot ngan aoara lolo mao.

¹⁹ ††Ngansa ngan ado toaiua, danga kulupulupu tau ga iuot. Ngan danga toa ngada ne led otnga ga irangrang ngan labone, danga eta kulupu bedaoa iuot mao, be muriai pade danga eta kulupu bedaoa ga iuot mao pade. ²⁰ Be oangga Maron ikeo ga gid danga kulupulupu toa ne ga idio mole, panua toa ngada ne tanoelai ga timukuru. Be ei imata nanan ele panua toa isio gid, ta ikeo ga danga kulupulupu toa ne ga idio mole tau mao. ²¹ Ngan ado toaiua, oangga eaba eta ikeo pagimi, 'Ega, eaba tiuato ei Kristus ††† tota eko!' mao 'Ei tota eoa!' irangrang ngan aeadi posanga toa oa mao. ²² †††Ngansa panua busa ga tinam ta tipakaka ta tikeo, 'Gau Kristus.' Be padengada ga tipakaka ta tikeo ga tibada Deo iaoa. Ta gid ga tikado uisinga iman kilala ga gid danga ipamatata panua busa. Ta oangga tirangrang, gid ga tipabuobuo Deo ele panua toa isio gid. ²³ Toa bedaoa ta gimi agabit kemi. Gau napalongo gimi motean ngan danga toa ngada ne."

Muriai, Eaba Inat ga inam

(Mateus 24.29-31, Lukas 21.25-28)

²⁴ †††Iesus ikeo pade bedane, "Be ngan ado toaiua, oangga gid danga kulupulupu toa oa kus, tota

"ado ga iuot dodom, be taiko ga itara mao, ²⁵ be gid gigima ga titaptap mariambai ga tislug, be gid danga kapepei mariambai ga inogonogoi.'

†† 13.12 Mt 10.21 †† 13.13 Mt 10.22, Ins 15.21 ††† 13.14 Dan 9.27, 11.31, 12.11 ††† 13.15 Lu 17.31 § 13.17 Lu 23.29 §† 13.19 Dan 12.1, PM 7.14 §†† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. §† 13.22 PM 13.13 §†† 13.24 Ais 13.10, Jol 2.10, 3.15, PM 6.12-13

²⁶ †Ga kus ta panua ga tigera Eaba Inat isulug ga inam ngan gid laulau toman ngan iura kapei ga ele taranga. ²⁷ ††Ga kus ta ei ga isula ele anggelo ga tila ngan tano igal toa pange oa ta tipaluplup ele panua toa isio gid. Gid ga tipaluplup gid ngan tibur toa ngada ne, ngan tano aea digedige ga ila bubur aea digedige pade, ta tibada gid ga tinam.”

Oanenga itna ngan abei fik
(Mateus 24.32-35, Lukas 21.29-33)

²⁸ Iesus ikeo pade bedane, “Gimi alongo oanenga itna ngan abei fik ta abada oatainga. Oangga ibogaboga aea eau ga ilaun papau iuotot, eine gimi aoatai, ado aea sau teta pade ga iuot. ²⁹ Toa bedaoa ta oangga gimi agera gid danga toa ne iuotot, eine gimi aoatai, ado toaiua ta inam boloma, mambe eaba imadid atama iaoai. ³⁰ Nakeo tautaunga pagimi, gid panua ado toa ne ad ga timate maitne be kadonga toa ngada ne ga iuot. ³¹ Mariamba ga tano ga isapa, be irangrang ngan leg posanga isapa mao ga mao tau.”

Eaba eta iuatai ngan ado toaiua mao
(Mateus 24.36-44)

³² Iesus ikeo pade bedane, “Be eaba eta iuatai mao, gid danga toa oa ga iuot ngeda, mao ado imata pida be gid danga toa oa iuot. Gid anggelo buburial iuatai mao, be Deo Inat iuatai mao pade. Tamag kekelen iuatai. ³³ Tota matami arar ga agabit kemi. Ngansa gimi aoatai mao, gid danga toa oa ga iuot ngeda. ³⁴ Eine mambe eaba ede itnan ele luma ta ila ngan langa ede. Ei ikeo pagid ele paeaeanga ta timariala ngan ele luma, ta ipota naurata pagid ele paeaeanga kelede kelede. Ta ikeo pan eaba toa imariala ngan atama bedane, ‘Eao gabit kemi.’

³⁵ ††Tota agabit kemi, ngansa gimi aoatai mao, luma itama ga iluai mulian ngeda. Ei ga inam lailai, mao bong irabu, mao kokako itang, mao gaisala rumaruma, eine gimi aoatai mao. ³⁶ Kado ei inama manmanae ta igera gimi aenono. ³⁷ Posanga toa nakeo pagimi ne, eine nakeo pagid panua toa ngada ne: ‘Agabit kemi!’”

Gid madidnga tiposa ngan raunga Iesus ga imate
(Mateus 26.1-5, Lukas 22.1-2, Ioanes 11.45-53)

14 Ngan ado toaiua, eaneannga Pasova aea ga eaneannga ngan Bret aea Yis Ienono ngan Mao inam boloma. Be ado rua imuga ngan eaneannga Pasova aea, gid madidnga tenainga ad ga apu ad tiloi lo edap eta ngan pakakanga Iesus ta irangrang ngan tiluku ei ta tirau ei ga imate. ² Be tikeo bedane, “Irangrang ngan takado bedane rabu ngan eaneannga toa ne mao. Ngan kado ta gid ipom tigera ta tiparau.”

Taine ede itok bude kemi ga idae Iesus ilaborai
(Mateus 26.6-13, Ioanes 12.1-8)

³ †Idio ta Iesus imamado Betani ngan luma ton eaba ede ieda Saimon. Mugaeai eaba toa oa aea dibala

† 13.26 PM 1.7 †† 13.27 Mt 13.41 † 13.35 Lu 12.38

kankan. Iesus imamado ga ianean, be taine ede inam ibada ele botol pat †† iuon ngan bude ede iuad kemi tiuato nardo. Tigalbatan danga eta ngan bude toa oa mao, ta aea olnga kapei. Be ei ipir botol iaoa ta itok bude dodol toa oa ga idae Iesus ilaborai.

⁴ Be edengada ngan gid tigera bedaoa ta lolod bake ta tiposa pol ngan gid bedane, “Ikamado ga itok bude toa ne ga kus sapaeaan? ⁵ Kemi ngan ilongean bude toa ne ga panua tiuol ngan pat kapei iasal buno tol †††. Toa bedaoa ta ilualua gid panua lululunga ad, be mao.” To ta tidaba taine toa oa.

⁶ Be Iesus ikeo, “Adaba ei mao. Ikamado ga akado kulupu ngan ei? Ei ikado kadonga kemi tau ngan gau. ⁷ †††Ngansa gid panua lululunga ad timamado pagimi somisomi. Ta ngan ado isaoa akim, gimi arangrang ngan alua gid. Be gau namamado pagimi somisomi mao. ⁸ †Ele luanga ngan gau, tota ikado ne. Ei ipasogo gau motean ngan bude toa ne, ngan muriai nala dengaeai. ⁹ Nakeo tautaunga pagimi, muriai gid panua ga tila tipaola leg ato kemi ngan tibur toa ngada ne tanoeai, be eine ga tininipu pade ngan taine toa ne ele kadonga, ta panua ga matad nanan ei.”

Iudas iposa tautaunga ngan dolnga Iesus ga idae pagid madidnga bagedeai
(Mateus 26.14-16, Lukas 22.3-6)

¹⁰ Idio ta aluagau ede ngan gid sangaul igegea rua, ieda Iudas Iskariot, ila pagid madidnga tenainga ad, ngansa iuangga idol Iesus ga idae pagid bagedeai. ¹¹ Tilongo toa bedaoa ta tinid igelgel, be tiposa tautaunga ngan badanga pat silva ga ila pan. Tota isan-gasanga ado eta kemi ngan dolnga ei ga idae bagedeai.

Iesus asingada ele aluagau tian
(Mateus 26.17-25, Lukas 22.7-14,21-23, Ioanes 13.21-30)

¹² ††Be ngan ado toa imuga ngan eaneannga ngan Bret aea Yis Ienono ngan Mao, ngan ado toa titotoi gid sipsip Pasova aea, Iesus ele aluagau tibeta ei bedane, “Eao kim gai ala sida ta akado annga Pasova aea ta taean?”

¹³ Tota isula ele aluagau rua ta irenren pagisirua bedane, “Gimirua ala adudunga tuanga iloleai, ta eaba ede ibisi ulo eau aea ga iuot pagimirua. Gimirua ala anasi ei. ¹⁴ Ta oangga idudunga ngan luma isaoa, gimirua akeo pan luma itama bedane, ‘Eaba Paoatainga aea iuangga ibeta go: Lem bobo kaluae aea sida, ngan ei ian annga Pasova aea toman ngan ele aluagau?’ ¹⁵ Ta ei ga ipasolan gimirua ngan bobo kapei ede ienono gadae luma iloleai. Aea popou ga mul ga dang toa ngada oa ienono motean. Gimirua akado ada annga Pasova aea tota eoa.”

†† 14.3 Lu 7.37-38 †† Botol pat toa oa eine lalaede tede mambe ulo kakauede iaoa igigirai, be tikado ngan pat bodbode ede tiuato alabastro. Eine inam Isip ga inam, be aea olnga kapei. ††† Gid Iuda mugaeai tibokoboko ad rai dodol kelede ngan badanga pat buno tol. ††† 14.7 Lo 15.11 † 14.8 Ins 19.40 †† 14.12 IM 12.6

¹⁶ Idio ta ele aluagau toa rua oa tila tuanga iloleai ta tigeria danga toa ngada oa lalaede mambe Iesus ikeo ngan. Tota tidio tikado annga Pasova aea.

¹⁷ Io, ado idil ngan lailai toaiua, ta Iesus asingada ele aluagau tila ngan luma toa oa. ¹⁸ †Gid timamado ga tianean, be ikeo pagid bedane, “Nakeo tautauga pagimi, eaba ede ngan gimi ga idol gau pagid ag isat bagedeai. Nakeo ngan eaba ede ianean toman ngan gau.”

¹⁹ Tilongo bedaoa ta lolod isat kapei, ta gid kelede kelede tibeta ei bedane, “Eine gau mao, na?”

²⁰ Ta ikeo pagid bedane, “Eine eaba ede ngan gimi toa sangaul ga igegea rua ne, eaba toa ga igasi aea bret ngan lalate toman ngan gau. ²¹ Tautauga, Eaba Inat ga inasi edap mambe Deo ele laulau ikeo ngan ei, be paeamao tau ngan eaba toa idol Eaba Inat ga idae pagid aea isat bagedeai! Kemi ngan eaba toa oa oangga itna ipopo ei mao.”

Iesus ipan ele aluagau ngan bret ga oain

(Mateus 26.26-30, Lukas 22.14-20, 1 Korin 11.23-25)

²² Idio ta Iesus asingada ele aluagau tianean, be ei ibada bret ta iposa kemi pan Deo. Ga kus ta itei ta ibada ga ila pagid ta ikeo, “Gimi abada bret toa ne, eine gau medamedag.”

²³ Ga kus ta ibada loba ta iposa kemi pan Deo ta ibada pagid, ta gid kelede kelede tiun.

²⁴ ††Ta ikeo, “Eine gau singig. Singig toa ne iparangrang posanga toa Deo irau ngan ele panua. Eine itoki ngan luanga panua busa. ²⁵ Nakeo tautauga pagimi, gau ga naun oain isul pade mao ga ila irangrang ngan ado toaiua tamado kemi Deo ibageai. Toa eoa ga naun oain pau toman ngan gimi.”

²⁶ Idio ta tibau baunga ede ngan Deo, ga kus ta tiuot ga tila ngan bereo Oliv.

Iesus ikeo ga Petrus ga ipaisiamo ngan iuatai ei mao

(Mateus 26.31-35, Lukas 22.31-34, Ioanes 13.36-38)

²⁷ †Idio ta Iesus ikeo pagid, “Gimi toa ngada ne lemi kadonga lolo matua aea ga itap. Ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane:

“Gau ga narau eaba imariala ngan sipsip, ta gid sipsip ga tibilin alele.”

²⁸ ††Be muriai, gau ga nadae mulian ngan matenga ta namuga ngan gimi ga nala Galili.”

²⁹ Be Petrus ikeo pan bedane, “Goibe, gid toa ngada ne led kadonga lolo matua aea ga itap, be irangrang ngan gau leg kadonga lolo matua aea itap mao.”

³⁰ Be Iesus ikeo pan bedane, “Nakeo tautauga pago, labone bong, kokako ga itang parua maitne, be eao ga paisiamo patol ngan oatai gau mao.”

³¹ ††Be Petrus ikeo matua pade, “Goibe, gau ga namate toman ngan eao, be irangrang ngan napaisiamo bedaoa ngan eao mao ga mao tau.” Ta gid toa ngada oa tiposa lalaede toa bedaoa pade.

† 14.18 Sng 41.9 †† 14.24 IM 24.8, Jer 31.31-34, Sek 9.11, 1Ko 10.16, Ibr 9.20 ‡ 14.27 Sek 13.7 †† 14.28 Mt 28.16, Mk 16.7 †† 14.31 Ins 11.16

Iesus iraring dadangai Getsemani

(Mateus 26.36-46, Lukas 22.39-46)

³² ††Idio ta Iesus toman ngan ele aluagau tila ngan tibur ede tiuato Getsemani, ta ikeo pagid, “Gimi adio amado nene, be gau nala eoa ta nararing.” ³³ Io, ibada Petrus ga Jems ga Ioanes ta tila toman ngan ei, be ilolo ede ga ede ta inaman kemi mao. ³⁴ ††Ta ikeo pagid, “Gau lolog isat kapei tau, ta naoangga namate. Gimi adio nene be matami arar.”

³⁵ Idio ta ila kautede pade ta idol ilabora ga isulug tanoeai. Ta iraring ta ikeo ga oangga edap eta ienono, ikim ado imata toa oa isapir ngan ei. ³⁶ †Ta ikeo, “Apa, eao rangrang ngan kado danga toa ngada ne. Tota bada loba ieieinga aea toa ne ga ila aluai ngan gau. Be nasi gau lingeg mao. Nasi eao lingem.”

³⁷ Ga kus ta iluai mulian pagid, ta igera tienono. Ta ikeo pan Petrus, “Saimon, eao eno na? Eao rangrang ngan matam arar ado imata keleta mao? ³⁸ Gimi mata-mi arar kemi ga araring ta irangrang ngan atap ngan tobanga mao. Ngansa lolomi ikim inasi Deo, be tinimi iura mao.”

³⁹ Idio ta ila iraring toa bedaoa pade. ⁴⁰ Ga kus ta iluai mulian ta igera tienono maitne, ngansa matad iboboero tau. Be tiutai ngan posanga eta kemi ngan kolinga ga ila pan mao.

⁴¹ Idio ta ila iraring patol aea ta iluai mulian pade ta ikeo pagid, “Gimi aearagimi ga aenono maitne? Ikaranga! Ado imata tota iuot ne. Ega, eine ga tidol Eaba Inat ga idae pagid panua papaeamao bagedeai.

⁴² Adae ta tala! Ega, eaba toa iuangga idol gau pagid panua papaeamao bagedeai, tota inam boloma ne.”

Iudas ipasolan Iesus pagid aea miri itamatama

(Mateus 26.47-56, Lukas 22.47-53, Ioanes 18.3-12)

⁴³ Iesus iposaposa maitne, be mole mao Iudas, aluagau ede ngan gid sangaul igegea rua, inama iuot toman ngan ipom ede tikikisi didi ga kaip. Gid madidnga tenainga ad ga apu ad ga gid kapeipei togid Iuda tisula gid ga tinam.

⁴⁴ Be eaba toa iuangga idol Iesus ga idae bagedeai, ikeo pagid motean ngan kilala ede iuangga ikado. Ta ikeo, “Oangga nabusum eaba ede ipapa, eaba toa oa eine Iesus. Gimi aluku ei ta abada ei ga ila, be amariala kemi ngan ei.” ⁴⁵ Tota ila manmanae ga ila pan Iesus ta ikeo, “O eaba paoatainga am,” ta ibusum ipapa. ⁴⁶ Tota tidol baged ngan ei ta tiluku ei. ⁴⁷ Be ele aluagau ede imadmadid boloma ta inusi ele didi ga iuot ta irau ngan paeaeanga ton madidnga kapei tenainga aea ta iket itanga ga put.

⁴⁸ Be Iesus ikeo pagid, “Gimi abada didi ga kaip ta anama ngan lukunga gau mambe aluku eaba ede lublubnga aea? ⁴⁹ †Ado ga ado gau namamado toman ngan gimi ga napapaoatai gid ipom gadudunga ngan Deo ele luma aea ala, be gimi aluku gau mao. Be kadonga toa ne iuot ta iparangrang Deo ele laulau aea

††† 14.32 Ins 18.1 ††† 14.34 Ins 12.27 § 14.36 Mk 10.38, Ins 6.38 †† 14.49 Lu 19.47, 21.37, Ins 18.20

posanga." ⁵⁰ †Tota ele aluagau toa ngada oa titnan ei ta tiaoa alele.

Kakau iriau ede iaoa

⁵¹ Be kakau iriau ede inasi Iesus ga ila. Ei ipit malo kemi ede, be ele pononga eta pade mao. Gid tiluku ei pade, ⁵² be itirtir ei, ta aea malo gruk ga isulug, be ibangabanga ga iaoa ga ila.

Gid madidnga tipamadid Iesus ngan posanga

(Mateus 26.57-68, Lukas 22.54-55,63-71, Ioanes 18.13-14,19-24)

⁵³ Idio ta tibada Iesus ga ila pan madidnga kapei tenainga aea. Be gid madidnga tenainga ad ga apu ad ga gid kapeipei togid Iuda, gid busa tiluplup toa eoa.

⁵⁴ Petrus inasi ei ga ila, be idio aluai tede ga irangrang ngan idudunga ngan ala ton madidnga kapei tenainga aea. Ta ila imado toman ngan gid nakala ton madidnga kapei tenainga aea, be imamadi ngan dinga.

⁵⁵ Be gid madidnga tenainga ad ga gid madidnga patutuinga posanga ad padengada tiloilo panua eden-gada ngan tiuaoa ngan Iesus ele kadonga, ta irangrang ngan tiuot ngan ipu eta ngan raunga ei ga imate. Be tiuot ngan ipu eta mao. ⁵⁶ Ngansa panua busa tikado posanga pakakanga ngan ei, be led posanga iuotot lalaede mao.

⁵⁷ Be panua padengada timadid ta tisol ei ngan posanga pakakanga ta tikeo ga bedane, ⁵⁸ ††Gai alongo eaba toa ne ikeo ga ei ga irepe Deo ele luma toa gid eababa tikado ngan baged, ta ngan ado tol, ei ga ipagun ede pade toa iuot ngan gid eababa baged mao." ⁵⁹ Tiposa bedaoa, be led posanga iuot lalaede mao pade.

⁶⁰ Idio ta madidnga kapei tenainga aea imadid rabu ngan gid ta ibeta Iesus bedane, "Eao kado posanga eta mao? Be posanga toa tisol go ngan ne madongan?" ⁶¹ Be Iesus mumun. Ikoli posanga eta mao.

Ta madidnga kapei tenainga aea ibeta ei pade bedane, "Keo pagai. Eao Kristus ‡, gergeu ton Deo toa tasoa ieda somisomi ne, mao madongan?"

⁶² Ta Iesus ikeo, "Be, eine gau. Be muriai gimi ga agera Eaba Inat imado ngan Deo toa iura kapei tau ibage oatai. Ta ei ga isulug ga inam toman ngan gid laulau mariambai."

⁶³ Madidnga kapei tenainga aea ilongo posanga toa oa ta itaka ele pononga mulian ta ikeo, "Leda ipu eta ngan ilonga panua padengada ngan solnga eaba toa ne mao. ⁶⁴ ††Patautene gimi alongo uangga ibada Deo imul! Gimi akim takado mado ngan ei?"

Tota gid toa ngada oa tikeo ga ei manta imate. ⁶⁵ Idio ta edengada ngan gid tiplapla ei. Ta tikaukau imata ngan malo ta tiraurau ei ta tikeo, "Eao bada Deo iaoa ta keo pagai! Sai irau go?" Ta gid nakala ton madidnga kapei tibada ei ta tipodapoda nanan ei.

Petrus ikeo ga ei iuatai ngan Iesus mao

(Mateus 26.69-75, Lukas 22.56-62, Ioanes 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Petrus imamado gadio, gadudunga ngan luma toa oa aea ala, be taine paeaeanga ede ton madidnga kapei tenainga aea inam. ⁶⁷ Ei igera Petrus imamadi ngan dinga ta imata inono ei ta ikeo, "Eao pade mamado toman ngan Iesus Nasaret aea."

⁶⁸ Be ei ipaisiamo ta ikeo, "Mao. Gau naoatai ngan soa danga toa eao posaposa ngan ne mao." Ta iuot ga ila boloma ala iaoai, be mole mao kokako itang.

⁶⁹ Idio ta taine paeaeanga igera ei toa eoa ta iposa pade pagid panua timadmadid boloma ta ikeo, "Eaba toa ne, ei ede ngan gid panua toa oa." ⁷⁰ Be Petrus ipaisiamo pade.

Idio ta gid panua timadmadid boloma tikeo pan bedane, "Tautauga! Eao eaba ede ngan gid, ngansa eao Galili am pade."

⁷¹ Be iposa tautauga gadae ta ikeo, "Eaba toa gimi akeokeo ngan, gau naoatai ngan ei mao. Oangga napakaka, goibe, Deo ipaeabu ngan gau."

⁷² Be mole mao, kokako itang parua aea pade. Ta Petrus imata nanan Iesus ele posanga toa bedane, "Kokako ga itang parua maitne, be eao ga paisiamo patol ngan oatai gau mao." Tota ilolo isat ga itang paeamao.

Tibada Iesus ga ila pan Pailat

(Mateus 27.1-2,11-14, Lukas 23.1-5, Ioanes 18.28-38)

15 †Be gaisala ngan ado sae gid madidnga tenainga ad ga apu ad ga gid kapeipei togid Iuda tika-do aea gerei mao. Gaisala rumaruma tiluplup ngan posanga aea patutuinga toman ngan gid madidnga padengada patutuinga posanga ad, ta tirau posanga ngan Iesus. Tota tikaukau ei ta tibada ei ga ila pan Pailat.

² Ta Pailat ibeta ei, "Eao maron kapei togid Iuda na?"

Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Eine mambe eao keo."

³ Be gid madidnga tenainga ad tisol ei ngan posanga busa, ⁴ ta Pailat ibeta ei pade bedane, "Ega, tisol go ngan posanga busa tau. Be eao koli posanga eta mao?"

⁵ ††Be Iesus iposa eta mao, ta Pailat imatala.

Pailat ikeo ga tipatoto Iesus ngan abei tabala

(Mateus 27.15-26, Lukas 23.13-25, Ioanes 18.39-19.16)

⁶ Be rai ga rai ngan ado Pasova aea, Pailat inasnasi gid ipom linged ta ilongean eaba keleda ta itnan luma panasnga aea. ⁷ Be ngan ado toaiua, eaba ede ieda Barabas imamado ngan luma panasnga aea toman ngan iuaeoae padengada toa tikado paraunga pan gavman ta tirau panua edengada ga timate. ⁸ Idio ta gid ipom tila pan Pailat ta tibeta ei ngan ikado mambe somisomi ta ilongean eaba eta ga itnan luma panasnga aea.

† 14.50 Sng 31.11 †† 14.58 Ins 2.19-21 ‡ Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. †† 14.64 Wkp 24.16, Ins 19.7

‡† 15.1 Lu 22.66 ††† 15.5 Ais 53.7, Mk 14.61

⁹ Ta Pailat ibeta gid, "Gimi akim nalongean maron kapei togid Iuda ta ila pagimi?" ¹⁰ Ei ibeta gid bedaoa ngansa iuatai mambe gid madidnga tenainga ad lolod paeamao sapaeen ngan Iesus ta tidol ei ga idae ibageai. ¹¹ †Be gid madidnga tenainga ad tipamasiasi ipom lolod, ta tibaba pan Pailat ngan ilongean Iesus mao, be Barabas ga ila pagid.

¹² Ta Pailat ibeta gid pade bedane, "Tota akim nakado mado ngan eaba toa gimi aoato ei maron kapei togid Iuda?"

¹³ Ta tibaba pade bedane, "Patoto ei ngan abei tabala!"

¹⁴ Ta Pailat ibeta gid, "Ngan saoa? Ele kadonga isaoa paeamao?"

Be tingangar matua pade bedane, "Patoto ei ngan abei tabala!"

¹⁵ Idio ta Pailat iuanga ikado ga gid ipom tinid igelgel ta ilongean Barabas ga ila pagid. Be idol Iesus ga idae pagid panua paraunga ad bagedeai ta ikeo ga timuimui †† ei, ga kus ta tipatoto ei ngan abei tabala.

Gid panua paraunga ad tigalinge ngan Iesus

(Mateus 27.27-31, Ioanes 19.2-3)

¹⁶ Idio ta gid panua paraunga ad tibada Iesus ga tila tidudunga ngan ala toa ibalil ngan luma gavman aea, ta tibaba gid panua paraunga ad toa ngada oa ga tinam. ¹⁷ Ta tidol pononga singsingia tede ga bil ga idae ngan ei mambe pononga togid mamaron kapepei, ga tibada oaroaro aea gigi ta tikado mambe nakala togid mamaron kapepei ta tidol ga idae ilaborai. ¹⁸ Ga kus ta tigalinge ta tibaba ga ila pan bedane, "Ado kemi, maron kapei togid Iuda!" ¹⁹ Ta tiraurau ilabora ngan piso matua ede ga tiplapla ei be tikor aed ngan ei ga tipakaka ngan soanga ieda. ²⁰ Tigalinge ngan ei toa bedaoa ga kus ta titil pononga toa singsingia tede ga bil oa ngan ei, ta tidol ele pononga mulian. Tota tibada ei ga ila ngan patotonga ei ngan abei tabala.

Tipatoto Iesus ngan abei tabala

(Mateus 27.32-44, Lukas 23.26-43, Ioanes 19.17-27)

²¹ †Gid panua paraunga ad tibada Iesus ga tilalala ga tila be tiuot ngan eaba ede Sairini aea ilalala tiburiai ga inam, ieda Saimon. (Ei Aleksanda ga Rupus tamad.) Gid tikeo ga ei manta ibisi Iesus aea abei tabala. ²² Idio ta tibada Iesus ga tila ngan tibur toa tiuato Golgota. Edaeda toa ne ipu eine Tibur Laborada Ituatua aea. ²³ Toa eoa tiuanga tipaun ei ngan oain toa tibul toman ngan abei mer itekea †, be ei iun mao. ²⁴ ††Tota tipatoto ei ngan abei tabala. Ga kus ta tipota ele dangga sisid pol ngan gid, be titado danga ede iman salisalinga ngan sionga sai ga sai ga tibada.

† 15.11 PA 3.13-14 †† Oaro toa timui Iesus ngan, tikado ngan bulmakao itin kukul. Ngan oaro imata, tikaukau aen gereirei ta itakataka itin. ‡ 15.21 Ro 16.13 †† Tibul abei mer itekeangan oain toa oa ngan pamarumnga Iesus aea ieieinga, be ei iun mao. †† 15.24 Sng 22.18

²⁵ Ado imata toa tipatoto ei ngan, eiaua gaisala ngan ado imata lima ga pange. ²⁶ Be gadae ngan aea abei tabala tibode posanga toa tisol ei ngan bedane, "Maron kapei togid Iuda." ²⁷ ††Be boloma ngan Iesus, tipatoto panua rua lublubnga ad ngan abei tabala pade, ede ngan ibage oatai, be ede pade ngan ibage angas. ††²⁹ §Be gid panua toa tila ga tinam, tiposa paeamao ngan ei ga laborad itambolebole ta tikeo, "Eao oangga repe Deo ele luma ta pagun mulian ngan ado tol? ³⁰ Tota lua eao mulian ta tnan abei tabala ga sulug."

³¹ Gid madidnga tenainga ad ga apu ad aoad ibiu ei pade ta tiposa pol ngan gid bedane, "Ei ilualua panua padengada, be irangrang ngan ilua ei mulian mao.

³² Oangga ei Kristus ††, maron kapei togid Israel, kemi ngan itnan abei tabala ta isulug ga inam, ta gita tagera ta loloda matua ngan ei." Be panua rua toa tipatoto gid boloma ngan Iesus, gid pade tiposa paeamao ngan ei.

Iesus imate

(Mateus 27.45-56, Lukas 23.44-49, Ioanes 19.28-30)

³³ Be tutui ngan arobad, tibur toa ngada oa iuot dodom ga irangrang ngan lailai toaiua ngan ado imata tol. ³⁴ ††Be ngan ado imata tol Iesus ingangar kapei ta ikeo, "Eloi, Eloi, lama sabaktani!" Posanga toa ne ipu bedane, "Ag Deo, ag Deo, eao pul murim ngan gau ngan saoa?"

³⁵ Be panua edengada timadid boloma, tilongo posanga toa oa ta tikeo, "Ega, ei ta ibaba Elaija!"

³⁶ ††Ta eaba ede ilado ta ibada asile tad aea ta ilolo ngan oain isul meleoleonga. Ga kus ta iaud ngan piso imata ta iuanga ipaun Iesus ngan ta ikeo, "Tadio ge ta tagera. Elaija ga inama tautaunga ngan badanga ei ga isulug, mao mao?"

³⁷ Idio ta Iesus ingangar kapei ga idada mosonga pakelede ga imate.

³⁸ Iesus imate, be malo kapitnami toa itututu Deo ele luma iloleai oa itakai pan gadae ga isulug ta iuot rua.

³⁹ Be madidnga paraunga aea toa imadid boloma ngan Iesus oa igera ele matenga toa bedaoa ta ikeo, "Tautaunga, eaba toa ne ei Deo Inat!"

⁴⁰ ††Be taine edengada timadmadid aluai tede ta timamaran ele matenga. Ede ngan gid, eine Maria Makdala aea. Be ede pade eine Maria toa Jems kakau ga Iosep tnad. Be ede pade eine Salome. ⁴¹ Mugaesai Iesus imamado Galili, be gid taine toa ne tinasnasi ei ga tilualua ei. Be taine busa pade tila Ierusalem toman ngan ei, gid pade timamaran ele matenga.

††† 15.27-28 Ais 53.12 ††† Ngan laulau mugamuga edengada ngan posanga Grik, tigalbatan posanga ede pade ngan lain toa ne ga bedane: ²⁸ *Kadonga toa oa iparangrang posanga ede ienono ngan Deo ele laulau ga bedane, "Tiadi mambe ei ede ngan gid panua tipul murid ngan Deo ele apu." § 15.29 Sng 22.7, 109.25, Mk 14.58 †† Gera palongonga ngan posanga idil Kristus ngan Mt 1.16. ††† 15.34 Sng 22.1 §† 15.36 Sng 69.21 §†† 15.40 Lu 8.2-3

Tidol Iesus ipat dengaeai

(Mateus 27.57-61, Lukas 23.50-56, Ioanes 19.38-42)

⁴² Ado toaiua eine Ado Koromotnga aea toa imuga ngan Ado Earaiinga aea. Ngan lailai toaiua, ado iuanga idil ⁴³ be eaba ede ieda Iosep Arimatea aea inam. Ei eaba ede ngan gid madidnga patutuinga posanga ad, be ieda kapei rabu ngan gid. Ei pade ilolo iminmin ngan geranga madonga Deo ibageai iuot, ta isan-gasanga. Be ei iuanga ibada Iesus ipat ta idol dengaeai. Tota idudunga ta ila imadid Pailat imatai, be imataud mao. Ta ibeta ei ngan badanga Iesus ipat. ⁴⁴ Be Pailat itograi, ngansa iuanga Iesus imate maitne, ta ibaba madidnga paraunga aea ta ibeta ei bedane, "Eaba toa oa imate, mao maitne?" ⁴⁵ Madidnga ipalongo Pailat ga kus, ta Pailat ilongean Iosep ngan badanga Iesus ipat. ⁴⁶ Ta Iosep ila iuol malo bod-bode ede kemi. Ta isoa Iesus ipat ngan abei tabala ga isulug ta imol ngan malo toa oa. Ga kus ta idol ei ga idudunga dengaeai. Denga toa oa eine panua tipir pat kapei ede ta tikado aea baba. Ga kus ta ipul pat kapei ede ta ipakala denga iaoa ngan. ⁴⁷ Be Maria Makdala aea, ga Maria Iosep itna tigera denga toa tidol ei ngan.

Iesus idae mulian ngan ele matenga

(Mateus 28.1-8, Lukas 24.1-12, Ioanes 20.1-10)

16 Ado Earaiinga aea kus, ta Maria Makdala aea, ga Maria Jems itna, ga Salome tila tiuol bude ga gid danga iuad kemikemi. Ta tiuanga tisama ngan Iesus ipat. ² Be gaisala rumaruma ngan ado toa inasi Ado Earaiinga aea, ado idae pau, ta gid tisogou ga tila dengaeai. ³ Be tibeta pol ngan gid bedane, "Sai ga ilua gita ngan pulnga pat kapei toa denga iaoai oa?" ⁴ Be matad ila denga iaoai, ta tigera denga iaoa ibangabanga. Pat toa kapei oa imapul ga ila o. ⁵ Tota tila tidudunga dengaeai ta tigera eaba iriau ede imamado denga iloleai pan baged oatai. Ele pononga bod-bode be mamarae. Ta titogradid. ⁶ Be ikeo pagid bedane, "Atogragimi mao. Gimi ailoi-lo Iesus Nasaret aea toa tipatoto ei ngan abei tabala. Be ei idae mulian o! Ei nene mao. Agera mul toa tidol ei ngan tota nene. ⁷ †Be gimi ala apalongo ele aluagau, ga Petrus pade. Ta akeo pagid bedane, 'Ei imuga ngan gimi ga ila Galili, ta gimi ga agera ei toa eoa, lalaede mambe ikeo pagimi ngan.'" ⁸ Tota gid taine tiuot ga tilado manmanae ga tila, be timatala kapei tau ga tisamimi. Be tiposa pan eaba eta pade mao, ngansa timataud.

Maria Makdala aea igera Iesus ††

(Mateus 28.9-10, Ioanes 20.11-18)

⁹ Gaisala rumaruma ngan ado toa inasi Ado Earaiinga aea, Iesus idae mulian, ta matamata iuot pan Maria Makdala aea. Maria toa oa mugaeai Iesus isere iriau papaeamao lima ga rua pan. ¹⁰ Ei igera Iesus ga kus ta ila ipalongo gid panua toa tilalala toman ngan Iesus somisomi. Gid lolod isat ta tidio titangtang. ¹¹ Tilongo Maria ikeo pagid mambe Iesus imata bibita ga igera ei, be tiadi ele posanga mao.

Aluagau rua tigera Iesus edapeai

(Lukas 24.13-35)

¹² Ga kus ta aluagau rua titnan tuanga ta tilalala ga tila edapeai, be Iesus iuot pagisirua, be imata ede pade. ¹³ Ta gisirua tila tipalongo gid aluagau padengada, be gid tiadi gisirua led posanga mao pade.

Iesus isula ele aluagau

(Mateus 28.16-20, Lukas 24.36-49, Ioanes 20.19-23, Panua Ato ad 1.6-8)

¹⁴ †Muriai gid aluagau toa sangaul ga igegea ede timamado ga tianean, be Iesus iuot pagid. Ei idaba gid, ngansa tiadi gid panua led posanga mao, ngan tigera ei idae mulian ga imata bibita. Idaba gid, ngansa tipaki tangad ngan posanga toa oa ga lolod matua ngan mao.

¹⁵ ††Ta ikeo pagid bedane, "Gimi ala ngan tibur toa ngada ne tanoeai ta apaola ato kemi ga ila pagid panua toa ngada oa. ¹⁶ ††Oangga sai ilolo matua ga ibada paliliunga, eine Deo ga ibada ei mulian. Be oangga sai ilolo matua ngan posanga toa oa mao, ei ga ibada panasnga paeamao ngan ele kadonga sasat. ¹⁷ †††Be gid panua toa lolod matua, kilala ga gid ne ga iuotot bagedeai: Ngan gau edag, eine ga tiseresere gid iriau papaeamao, ga maed ga iposaposa ngan gid posanga padengada papau. ¹⁸ †††Gid ga tikisi gid mota ngan baged, be oangga tiun danga eta ipapamate gid panua, eina ga ipaeabu ngan gid mao. Ga pade, gid ga tidol baged ga idae ngan gid dibala, ta tiuot kemi."

Deo isoa Iesus ga idae buburiai

(Lukas 24.50-53, Panua Ato ad 1.9-11)

¹⁹ †Maron Iesus iposa pagid toa bedaoa ga kus, ta Deo isoa ei ga idae buburiai. Ta idio imado ngan Deo ibage oatai. ²⁰ ††Be ele aluagau tila tipaola ele ato kemi

†† *Posanga ngan 16.9-20 ienono ngan laulau mugamuga edengada ngan posanga Grik mao. Ngan laulau padengada ngan posanga Grik, tibode posanga ede pade ga bedane: Idio ta gid taine tila manmanae, ta tipalongo Petrus masin ngan posanga toa ngada oa tilongo pan eaba iriau toa oa. Ga kus ta Iesus pade irenren pagid ele aluagau ta isula gid ngan paolanga ele ato kemi ga ila ngan tuanga toa ngada ne, toa ado ele parangai ga ila ado ele dilngai pade. Ele ato toa oa eine ngan Deo ibada mulian ele panua ta tibada madonga kemi somisomi. Posanga toa ne ton Deo ta irangrang ngan isapa mao. Eine tautauga. † 16.14 1Ko 15.5 †† 16.15 PA 1.8 †† 16.16 PA 2.38 ††† 16.17 PA 2.4, 8.7 ††† 16.18 Lu 10.19, PA 28.3-6 § 16.19 PA 1.9-11, 2.33-34 §† 16.20 PA 14.3, Ibr 2.3-4*

† 16.7 Mt 26.32, Mk 14.28

ngan tibur toa ngada oa. Be Maron ibokoboko toman
ngan gid ta ipamatua led posanga ngan gid kilala toa
iuotot bagedeai.

Lukas

Lukas ibode laulau toa ne ga ila pan Tiopilus

1 †Eaba kapei Tiopilus, mugaeai panua busa titoba bodenga ninipunga ngan gid danga toa iuot rabu ngan gai. ²Led ninipunga inasi posanga togid panua tigera Iesus Kristus ele kadonga ngan matad toa mugaeai ga ilalala ga inam. Ga pade, led ninipunga inasi posanga togid panua naurata ad ngan Iesus Kristus ele ato toa tibada ga inam pagai. ³Be gau nagal nanan ngan danga toa ngada ne ipu pan mugaeai ga inam. Toa bedaoa ta gau pade naoangga nabode ninipunga inasi edap tutui pan ipuai ga ila irangrang ngan iuduai, ta naeabalan ga ila pago. ⁴Toa bedaoa ta eao ga oatai kemi mambe posanga toa tipaoatai go ngan, eine tautaunga.

Anggelo ikeo pan Sekaraia ngan Ioanes Paliliunga aea ga iuot

⁵Ngan taun toaiua, Erot iman maron kapei ngan tibur kapei Iudea, be eaba ede ieda Sekaraia imamado. Ei eaba tenainga aea ede ton Deo, be iuot ngan iaoa keledede tenainga aea pan Abia. Be iadaoa toa ieda Elisabet iuot ngan iaoa keledede pan Aron. ⁶Gisirua led lalalanga itutui Deo imatai, ga tinasnasi tutui Maron ele apu ga ele posanga toa ngada oa, be led idil eta paeamao ngan mao. ⁷Be gisirua led gergeu eta mao, ngansa Elisabet ei taine lasi, be gisirua kapeipei o.

⁸Be ngan ado ede, naurata tenainga aea idae pagid iaoa keledede ton Abia bagedeai, ta Sekaraia pade ikakado ele naurata tenainga aea Deo imatai. ⁹†Tinasi kadonga mugamuga togid panua tenainga ad ngan sionga eaba ede ngan gid ta idudunga Deo ele luma iloleai ngan nononga nabene ikado basu iuad kemi. Ta titado pat gereirei ta ipasolan mambe Sekaraia ieda iuot ngan kadonga naurata toa oa. ¹⁰Be ngan ado imata toa nabene aea nononga, Sekaraia idudunga Deo ele luma iloleai, be gid ipom tiluplup gaot ta tiraring.

¹¹Be anggelo ton Maron per ga iuot pan ta idio imadid popou nabene aea isaleai pan ibage oatai.

¹²Sekaraia igera ta ikakrik ga imataud kapei tau. ¹³Be anggelo ikeo pan bedane, "Sekaraia, mataud mao, ngansa Deo ilongo lem raring na. Adaoam taine Elisabet ga ipopo lem gergeu aranga, ta eao ga oato ieda Ioanes. ¹⁴Ei ga ikado ta tinim igelgel kapei, be panua busa pade ga tinid igelgel ngan aea poponga,

¹⁵‡ngansa ei ieda ga iuot kapei Maron imatai. Be iran-

† 1.1 PA 1.1 †† 1.9 IM 30.7‡ 1.15 Nam 6.2-3

grang ngan iun oain ga gid eau matua padengada mao. Ienono itna iapai maitne, be Itautau Tutui ga iuon pan. ¹⁶Ta ei ga ipul panua Israel busa lolod ta tilu- agid mulian pan ad Maron Deo. ¹⁷‡†Ei ga ikado naurata ga imuga ngan Maron. Be ei ga iboko toman ngan Itautau Tutui iura mambe Elaija mugaeai. Ta ei ga ipul gid gergeu tamatamad lolod ga iluai mulian pagid led gergeu, ga ipatutui gid panua tipaki tangad ngan Deo ele posanga ta tibada oatainga kemi mambe gid panua toa led kadonga tutui. Ei ga ikado ga panua matad idae ta tisangasanga Maron ele namanga."

¹⁸Io, Sekaraia ibeta anggelo bedane, "Be gau ga naoatai ngan danga toa ne iuot pagau madongan? Ngansa gau ga adaoag taine, gairua kapeipei o."

¹⁹‡Be anggelo ikoli ele posanga bedane, "Gau anggelo Gabriel toa somisomi namadmadid Deo imatai. Deo isula gau ngan talnga ato toa ne ga inam pago. ²⁰Be ega, labone eao ga rangrang ngan posa mao ga irangrang ngan ado toaiua danga toa ne iuot tautaunga, ngansa eao eadi leg posanga mao. Be eine ga iuot tautaunga ngan ado toa Deo ikim."

²¹Io, gid ipom tisangasanga Sekaraia, be lolod ede ga ede ngansa ei idio mole tau Deo ele luma iloleai. ²²Be iuot ga inam, ta irangrang ngan ikado posanga eta pagid mao. Tota tiuatai mambe ei igera danga ede Deo ele luma iloleai. Ta ikakado posanga ngan ibage ngansa iaoa gum.

²³Idio ta ele naurata tenainga aea kus, ta iluai mulian ga ila ele lumaeai. ²⁴Be muriai, iadaoa Elisabet iapa ta imumul ga imamado lumaeai ga irangrang ngan aea taiko lima. Idio ta Elisabet ikeo, ²⁵"Labone Maron imata isulug ga inam pagau ta ikado toa bedane ngan gau. Ngansa gau taine lasi, be isamum ag maeamaea toa ne pagid ipom busa matadeai."

Anggelo ipalongo Maria ngan ei ga ipopo Iesus

²⁶Elisabet iapa ngan aea taiko lima ga ede, be Deo isula anggelo Gabriel ga ila ngan tuanga ede ieda Nasaret ngan tibur kapei Galili. ²⁷‡†Ta ila pan taine blala ede toa ilup toman ngan eaba eta maitne. Taine toa ne, tasio ei ngan oainga eaba ede ieda Iosep ngan iaoa keledede pan Devit. Taine blala toa ne ieda Maria. ²⁸Ei ila iuot pan ta ikeo, "Ado kemi, taine. Maron imado toman ngan go ga ilolo marum tau ngan eao."

²⁹Be ei ilolo ede ga ede ngan ele posanga ta ikeo iloleai bedane, "Posanga toa ne madongan?"

‡† 1.17 Mal 3.1, 4.5-6, Mt 17.11-13 ‡‡ 1.19 Dan 8.16, 9.21
‡‡† 1.27 Mt 1.16,18

³⁰ Be anggelo ikeo pan bedane, "Maria, eao mataud mao. Ngansa Deo ilolo marum ngan eao. ³¹ Ega, eao ga apam ta popo gergeu aranga, ta eao ga oato ieda Iesus. ³² Ei ieda ga iuot kapei, ta gid panua ga tiuato ei gergeu aranga ton Deo Gadae Tau. Be Maron Deo ga ibada itub Devit ele mul maron aea ga ila pan. ³³ Ta ei ga imadid ga imugamuga ngan gid iaoa kelede pan Iakop somisomi, ta ele naurata maron aea ga iran-grang ngan kus mao."

³⁴ Be Maria ikoli anggelo ele posanga bedane, "Danga toa ne ga iuot madongan? Ngansa gau nalup toman ngan eaba eta maitne."

³⁵ Ta anggelo ikoli ele posanga bedane, "Itautau Tutui ga isulug ga inam pago, ta Deo Gadae Tau iura kapei ga irobi go. Tota gid panua ga tiuato gergeu tutui toa eao ga popo ne ei Deo Inat. ³⁶ Be ega, sobom Elisabet ei taine lasi ga taine kapei o, be ei pade iapa, ta aea taiko lima ga ede. ³⁷ Ngansa danga eta ikulupu ngan Deo mao."

³⁸ Ta Maria ikeo, "Ega, gau taine paeaeanga ton Maron. Kemi ngan ikado toa bedane ngan gau mambe eao keo." Ga kus ta anggelo itnan ei ga ila.

Maria ila ikia Elisabet

³⁹ Ngan ado toaiua, Maria idae manmanae ga ila ngan tuanga ede ienono bereoeai ngan tibur kapei Iudea. ⁴⁰ Toa eoa ila idudunga Sekaraia ele lumaeai ta ikeo "ado kemi" pan Elisabet. ⁴¹ Be ngan ado imata toa Elisabet ilongo Maria ele ado kemi, tota ele gergeu iud iapa, ta Itautau Tutui iuon ngan Elisabet. ⁴² Ta imemetae ngan posanga ta ikeo, "Rabu ngan taine toa ngada ne, Deo ikado kemi tau ngan eao! Ga pade, Deo ikado kemi tau ngan gergeu toa apameai na. ⁴³ Be gau taine madongan ga ag Maron itna inam pagau? ⁴⁴ Ngansa tangag ilongo lem ado kemi pagau, ta gergeu toa apageai ne itin igelgel ga idug. ⁴⁵ Be kemi tau ngan eao, ngansa lolom matua ngan Maron ele posanga pago ta eao eadi mambe eine ga iuot tau-taunga."

Maria ele baunga

⁴⁶ Ta Maria ikeo,
"Nga gau lolog, napakuru ngan Maron,
⁴⁷ be ngan tautaudig, gau tinig igelgel ngan Deo toa ibada gau mulian.

⁴⁸ Ngansa gau edag kapei mao,
be ei imata nanan gau ele taine paeaeanga.
Ega, labone ga muriai ga ilalala ga ila, gid panua toa ngada oa ga tikeo ga Deo ikado kemi tau ngan gau,
⁴⁹ ngansa Deo matua soke tau ikado danga kapei ngan luanga gau.

Ei ieda itutui tau.
⁵⁰ Ele kadonga lolo isat aea iparangrang gid panua toa tilolon ngan ei,
labone ga muriai ga ilalala ga ila.

† 1.31 Ais 7.14, Mt 1.21-23 †† 1.32 2Sml 7.12, 13, 16, Ais 9.7
‡ 1.37 OM 18.14 †† 1.46 1Sml 2.1-10 †† 1.50 Sng 103.13,17

⁵¹ Ngan ibage, ikado naurata kapeipei.

Gid panua toa tiuangga gid kekelegid edad kapeipei, ei isere gid.

⁵² Gid mamaron kapeipei toa timamado ngan led mul madonga aea kapeipei, ei isek gid ga tisulug gadio,

be gid panua toa edad mao, ei isoa gid ga tidae.

⁵³ Gid panua toa pitoreagid, ei iparangrang gid ngan danga kemikemi,

be gid panua toa led pat kapei, ei isere gid ga tila sapaean.

⁵⁴ Ei ilua gid ele paeaeanga Israel ad,

be imata sapian ele kadonga lolo isat aea ngan gid oa mao.

⁵⁵ Eine ele kadonga lolo isat aea toa ikado ngan Abraam ga itubtub toa mugaeai ga inam, lalaede mambe ikeo pagid tibutibuda."

⁵⁶ Be Maria idio pan Elisabet irangrang ngan taiko tol, ga kus ta iluai mulian ele tuangai.

Elisabet ipopo Ioanes Paliliunga aea

⁵⁷ Idio ta Elisabet imata poponga aea inam boloma, ta ipopo gergeu aranga. ⁵⁸ Aea tuanga ipu ga isobosobo tilongo mambe Maron ilolo isat kapei ngan ei, ta tinid igelgel toman ngan ei.

⁵⁹ Be ngan ado lima ga tol aea, tinam ngan gergeu aea palunga ta tiuangga tidol itama ieda Sekaraia idae ngan ei. ⁶⁰ Be itna ikeo, "Mao, be taoato ieda Ioanes."

⁶¹ Ta tikeo pan bedane, "Eao sobom eta ieda toa bedana mao."

⁶² Tota tiposa ngan baged ga ila pan itama ngansa tiuangga tiuatai, ei ikim ieda sai. ⁶³ Ta ibeta ngan pat bodenga aea ta ibode posanga bedane, "Ei ieda Ioanes." Ta panua toa ngada oa timatala. ⁶⁴ Be mole mao, iaoa ikakai ta imae imalamalan ta iposaposa be isoa Deo ieda. ⁶⁵ Panua toa tuangai oa timataud, be panua ngan tuanga ga tuanga bereoeai ngan tibur kapei Iudea tiposaposa ngan gid danga toa ngada ne. ⁶⁶ Be panua toa ngada oa tilongo bedaoa, matad nanan posanga toa ne lolodeai ta tibetabeta pol ngan gid bedane, "Gergeu toa ne, muriai ga iuot eaba madongan?" Ngansa Maron idol ibage ga idae ngan ei.

Sekaraia ibada Deo iaoa

⁶⁷ Idio ta gergeu itama Sekaraia iuon ngan Itautau Tutui ta ibada Deo iaoa ta ikeo,

⁶⁸ Taso a Maron ieda, ei Deo togita Israel,
ngansa ei inama ngan luanga gita ele panua, ta ipola gita ta tatnan leda madonga paeamao.

⁶⁹ Ei isula eaba ede iura kapei, ta iuot ngan iaoa kelede pan ele paeaeanga Devit.

Ta eaba toa ne inama ngan badanga gita mulian.

††† 1.51 2Sml 22.28 ††† 1.52 Jop 12.19, 5.11, Sng 147.6 §
1.53 Sng 34.10 †† 1.54 Sng 98.3 ††† 1.55 OM 17.7, Mai 7.20
§† 1.59 OM 17.12, Wkp 12.3, Lu 2.21 ††† 1.68 Sng 72.18 ††
1.69 Sng 18.2

⁷⁰ Eine mambe ikeo pagid ele panua tututui toa tibabada iaoa mugaeai.

⁷¹ †Isula eaba toa oa ngan badanga gita mulian pagid ada miri itamatama bagedeai

ga pagid panua toa ngada oa lolod paeamao ngan gita.

⁷² ††Ikado bedaoa ngan pasolannga ele kadonga lolo isat aea pagid tibutibuda,

ta labone imata nanan ele posanga tutui toa irau toman ngan gid mugaeai.

⁷³ †Eine ele posanga tautaunga toa ikado pan tibuda Abraam

⁷⁴ ngan badanga gita mulian pagid ada miri itamatama bagedeai,

ta tarangrang ngan tamataud mao, be takakado ele naurata

⁷⁵ ††ga tapasolan mambe Deo ele ul ienono ngan gita ga tamamado tutui imatai somisomi ado ga ado.

⁷⁶ ††Be eao leg gergeu, gid ga tiuato eao eaba toa ibada Deo Gadae Tau iaoa,

ngansa eao ga muga ngan Maron ta patutui edap ngan ei.

⁷⁷ ††Eao ga paoatai ele panua ngan saoa danga ei iuangga ikado ngan samumnga led kadonga sasat

ga saoa danga iuangga ikado ngan badanga gid mulian.

⁷⁸ ††Ada Deo ikado bedane ngansa ilolo inam pagita ga ilolo isat tau ngan gita.

Ngan ele kadonga lolo isat aea toa ne, isula ele eaba toa oa mambe ado itara buburiai ga isulug ga inam pagita.

⁷⁹ Gid panua toa timamado ngan tibur dodom ga timataud matenga,

eine ga itara gid.

Ta ei ga ipasolan gita ta talalala ngan edap lolo tarui aea."

⁸⁰ Tota gergeu toa oa idae kapei ga ibada pamatuanga inam pan Itautau Tutui. Ei imamado ngan tibur modamodanga ga irangrang ngan ado toa ei per ga iuot masaeai pagid Israel.

Maria ipopo Iesus

(Mateus 1.18-25)

2 Ngan ado toaiua, Kaisa Ogastus ei maron kapei ngan tibur toa ngada oa Rom, be idol ele apu kapei ede ngan badanga panua toa ngada oa edad ga idae ngan laulau. ² Naurata toa ne ngan panua edad aea badanga iuot ngan taun toa Kuirinius iman madidnga kapei ngan tibur Siria. (Be muriai ngan ado toaiua, tibada panua edad parua aea pade.) ³ Tota panua toa ngada oa tiluagid mulian ad tuanga ipuiai ngan tibode edad.

⁴ Be Iosep pade itnan tuanga Nasaret ngan tibur kapei Galili ta ila ngan tibur kapei Iudea ngan tuanga Betleem, toa mugaeai maron kapei Devit imamado

ngan. Ikado bedaoa ngansa ei iuot ngan iaoa keledede pan Devit. ⁵ Tota gisirua Maria tila ngan dolnga edad ga idae ngan laulau pade. Maria toa, tasio ei ngan oaininga Iosep, be iapa. ⁶ Gid timamado Betleem maitne be Maria imata boloma ngan poponga. ⁷ Tota ipopo ele gergeu lautabe aranga ta imol ei ngan malo ilia mamarae ta ipaeno ei ngan gid bulmakao ad golomada, ngansa luma kaluae aea iuon tau ngan gid panua.

Gid anggelo tipalongo gid panua timariala ngan sipsip

⁸ Be boloma ngan tibur toa oa, gid panua edengada timamado saupuiai be timariala ngan led sipsip bong. ⁹ Mole mao, anggelo ton Maron iuot pagid, be taranga ton Maron ibaliu ngan gid. Ta timataud kapei tau. ¹⁰ Be anggelo ikeo pagid bedane, "Amataud mao. Ega, gau natal ato kemi ga inam pagimi, ta ikado ga gimi panua toa ngada ne tinimi igelgel. ¹¹ Eine ga bedane: Labone ngan Devit ele tuanga, taine ede ipopo gergeu aranga. Gergeu toa ne eine Kristus ⁵ ami Maron toa ibada gimi mulian. ¹² Be gimi ga aoatai ngan ei ngan kilala ga oaine: Gimi ga agera gergeu ede timol ei ngan malo ilia mamarae ta ienono ngan gid bulmakao ad golomada."

¹³ Be mole mao gid anggelo iaoa kapei ede buburiai aea per ga tiuot toman ngan anggelo toa oa. Gid tisoa Deo ieda ta tikeo,

¹⁴ ††"Tasoa Deo ieda toa imamado gadae tau!

Be gid panua tanoelai toa Deo itin igelgel ngan gid, eine ele kadonga lolo tarui aea idio pagid."

Gid panua timariala ngan sipsip tila tigera Iesus

¹⁵ Gid anggelo titnan gid ga tila buburiai ga kus, ta gid panua toa timariala ngan sipsip oa tiposa pol ngan gid ta tikeo, "Toa patautene tala Betleem ta tagera danga toa Maron ipalongo gita ngan!"

¹⁶ Tota manmanae ga tila ta tigera Maria ga Iosep ga gergeu toa ienono ngan gid bulmakao ad golomada.

¹⁷ Tigera ei ga kus, tota tipaoasasa anggelo ele posanga ngan gergeu toa ne. ¹⁸ Be gid panua toa ngada oa tilongo led posanga ta timatala. ¹⁹ ††Be Maria imata nanan danga toa ngada oa ta idol ga ienono iloleai.

²⁰ Idio ta gid panua toa timariala ngan sipsip oa tiluagid mulian be tisoa Deo ieda ga tipakuru ngan ei,

ngansa danga toa ngada oa tilongo ga tigera, eine iuot tautaunga mambe anggelo ikeo pagid ngan.

Gid tiuato Iesus ieda

²¹ ††Ngan ado lima ga tol aea, tipalu ei ta tiuato ieda Iesus. Itna iapa ngan ei maitne be anggelo iposa ngan ieda toa bedaoa.

Simeon ga Ana tigera Iesus Deo ele lumaeai

²² ††Ngan ado toaiua, Maria inasi kadonga ngan sigiringa ei ga ele gergeu tinid aea muk Deo imatai

† 1.71 Sng 106.10 †† 1.72 OM 17.7, Sng 105.8-9 † 1.73 OM 22.16-17 †† 1.75 Tt 2.12-14 †† 1.76 Ais 40.3 ††† 1.77 Jer 31.34 ††† 1.78 Ais 60.1-2

§ Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. †† 2.14 Lu 19.38 ††† 2.19 Lu 2.51 †† 2.21 Lu 1.31 ††† 2.22 Wkp 12.1-8

mambe Moses ele apu ikeo ngan. Ga kus ta tibada gergeu ga tila Ierusalem ngan dolnga ei ga idae Maron ibageai. ²³ †Kadonga toa bedaoa inasi Maron ele apu aea posanga ga bedane, “Manta adol leg ul ngan lemi gergeu arangaranga lautabtabe toa ngada ne ta timan gau leg.” ²⁴ ††Ga pade, tikado tenainga mambe Maron ele apu ikeo ngan ga bedane, “Manta atenai man barur rua, mao man ganei rua.”

²⁵ Be ngan ado toaiua, eaba ede ieda Simeon imamado Ierusalem. Ei eaba tutui ga ilolon ngan Deo, be Itautau Tutui ienono pan. Somisomi imamado be isan-gasanga Deo ngan sulanga eaba ede ngan ramusnga ele panua Israel. ²⁶ Be Itautau Tutui ipaola posanga pan, ngan ei ga imate maitne be igera Maron ele eaba toa tiuato ei Kristus. ²⁷ Idio ta inasi Itautau Tutui ele kimnga ta idudunga ga ila ngan Deo ele luma aea ala. Be mole mao, Iesus itna ga itama tibada ei ga idudunga toa eoa ngan dolnga ei ga idae Maron ibageai mambe apu ikeo ngan. ²⁸ Be Simeon igera ei ta ikisi ei ta isoa Deo ieda ta ikeo,

²⁹ “Maron, gau lem paeaeanga. Labone narangrang ngan natnan tano toa ne be lolog itarui ta nala.

³⁰ †Ngansa ngan gau matag nagera gergeu toa eao sula ei ngan badanga gai mulian.

³¹ Eao sio ei motean ta pasolan ei pagid panua busa matadeai.

³² ††Ei mambe taranga kapei ede ipasolan gid alu padengada ngan lem edap,

ga ikado lem panua Israel ga oalud kapei.”

³³ Be gergeu itama ga itna timatala ngan natud aea posanga toa bedaoa. ³⁴ †Ga kus ta Simeon ikado posanga kemi ngan pamatuanga gid. Be ikeo pan itna Maria bedane, “Ega, Deo isio gergeu toa ne ngan kadonga panua busa Israel ga edad isulug ga padengada edad idae. Ei mambe kilala ngan Deo ele edap, be panua busa ga tiselele ei. ³⁵ Toa bedaoa ta panua busa led posanga mumulnga lolodeai ga iuot masaeai. Be eao pade ga lolom isat kapei tau ngan ei, ta eao ga naman mambe didi paraunga aea igal lolom.”

³⁶ Be ngan ado toaiua, taine kapei ede ibabada Deo iaoa imamado, ieda Ana. Ei Panuel inat taine ngan iaoa keledede pan Aser. Mugaeai ei taine blala ta iuai aranga ede, be rai lima ga rua ga kus ta iadaoa imate.

³⁷ Tota iman asape irangrang ngan aea rai sangaulima sangaul tol igegea pange. Somisomi itnan Deo ele luma aea ala mao, be idio toa eoa ta isoasoa Deo ieda ga iplése annga ga ikakado raring bong ga ado. ³⁸ Be tutui ngan ado imata toa oa, ei inam boloma pan gergeu ta ikado posanga kemi pan Deo, be iposaposa ngan ei pagid sapadua toa lolod iminmin ngan Deo ipola ele panua Ierusalem ad ta titnan led madonga paeamao.

Iosep ga Maria tiluagid mulian Nasaret

³⁹ ††Iosep ga Maria tikado danga toa ngada oa mambe Maron ele apu ikeo ngan ga kus, ta tiluagid mulian led tuangai Nasaret ngan tibur kapei Galili. ⁴⁰ Be gergeu toa oa idae kapei ga itin pakpakia, be ele oatainga kapei, ga Deo ele kadonga lolo marum aea ienono pan.

Iesus ila Deo ele lumaeai ngan ei aea rai sangaul igegea rua

⁴¹ †††Be rai ga rai, Iesus itama ga itna tilagalaga Ierusalem ngan eaneannga Pasova aea. ⁴² Tota ngan ei aea rai sangaul igegea rua, tila ngan eaneannga toa oa mambe somisomi tikakado. ⁴³ Be eaneannga toa oa kus, ta itama ga itna tilalala ga tiluagid. Be tiuatai mambe Iesus idio imamado maitne Ierusalem oa mao. ⁴⁴ Gisirua tiadi mambe ei asingada gid panua padengada tilalala. Tota ngan ado dodol toaiua, gisirua tilalala ga tila. Be muriai tota tiloilo ei rabu ngan sobosobod ga oaeoed. ⁴⁵ Tiloilo ei ga mao, tota tipul gid mulian ga tila Ierusalem ngan ilonga ei. ⁴⁶ Idio ga ado tol muriai ta tiuot ngan ei gadudunga ngan Deo ele luma aea ala, be imamado rabu ngan gid panua paoatainga ad be ilongolongo led posanga ga ibetabeta gid pade. ⁴⁷ Be sapadua toa tilongo ele posanga, timatala kapei ngan ele oatainga ga ele kolinga led betanga. ⁴⁸ Itna ga itama tigera ei ta tikakrik, be itna ikeo pan bedane, “Natug, ikamado eao kado toa bedane ngan gai? Ega, gairua tamam lolomai ede ga ede be ailoiilo go.”

⁴⁹ Be Iesus ikeo pagid, “Ikamado ga ailoiilo gau? Gau manta namamado Tamag ele lumaeai, ⁵ be gimim aotai mao?” ⁵⁰ Be gisirua tiuatai ngan ele posanga ipu mao.

⁵¹ ††Ga kus ta ila toman ngan gid ta tiluagid mulian Nasaret, ta ilongolongo gisirua linged. Be itna imata nanan danga toa ngada ne ta idol ga ienono iloleai. ⁵² †††Be Iesus itub ga idae kapei ga ele oatainga kapei, be Deo ikim ei tau, ga gid panua tikim ei pade.

Ioanes Paliliunga aea ipaola posanga

(Mateus 3.1-12, Markus 1.1-8, Ioanes 1.19-28)

3 Be ngan rai toaiua, Kaisa Taiberius ei maron kapei ngan tibur toa ngada oa. Be ngan aea rai sangaul igegea lima, Pontius Pailat ei gavana ngan tibur Iudea, ga Erot Antipas ei madidnga kapei ngan tibur Galili, ga Erot Antipas itar kakau Pilip ei madidnga kapei ngan tibur Ituria ga Trakonitis, ga Lisnias ei madidnga kapei ngan tibur Abilene. ² Be ngan rai toa oa pade, Anas ga Kaiapas timan madidnga kapeipei tenainga ad. Be tutui ngan taun toaiua, Deo ele posanga iuot pan Sekaraia inat Ioanes toa imamado ngan tibur modamodanga. ³ ††Tota ila ngan tibur toa ngada oa boloma ngan eau Iordan ta ipaola

††† 2.39 Mt 2.23 ††† 2.41 IM 12.24-27, 23.14-17, Lo 16.1-8
§ Posanga idil toa ne ipu ede pade ngan posanga Grik ga bedane: Gau manta namamado ngan Tamag ele danga sisid. †† 2.51 Lu 2.19 ††† 2.52 1Sml 2.26, Snd 3.4 †† 3.3 PA 13.24

† 2.23 IM 13.2, 12 †† 2.24 Wkp 12.8 † 2.30 Ais 52.10, Lu 3.6, Tt 2.11 †† 2.32 Ais 42.6, 49.6, 52.10 †† 2.34 Ais 8.14, Mt 21.42, 1Pe 2.8

posanga pagid ipom ngan gid manta tipul lolod ga tibada paliliunga, ta Deo isamum led kadonga sasat.
⁴†Kadonga toa ne iuot lalaede mambe laulau ton Aisia, eaba toa ibada Deo iaoa mugaeai ikeo ngan ga bedane,

“Ngan tibur modamodanga, eaba ede ipotalae ta ikeo ga,

‘Manta asaoa Maron ele edap
 ga apatutui kemi!

⁵ Gid bereo toa ngada oa, manta aket gid ga tisulug,
 ta apaon gid baba dubuai.

Be gid edap ikonggekongge, manta apatutui,
 ga edap isaoa idio ga idae, manta aris ga iuot kemi.

⁶ Tota gid panua toa ngada ne ga tigersa soa danga Deo ikado ngan badanga gid mulian.”

⁷††Be Ioanes ikado posanga ga ila pagid panua toa tinam pan ngan badanga paliliunga ta ikeo, “Gimi mo-ta ele gergeu! Sai ipabib lemi ta aoangga abada paliliunga sapaean ta aeaoa ngan Deo ele kadonga lolo bake aea toa teta pade ga iuot? Irangrang ngan akado toa bedaoa mao. ⁸†Tota oangga apul lolomi, manta apatutui lemi kadonga pade, ta ipasolan mambe gimi apul lolomi tautaunga. Be kado apakaka gimi mulian ta aoangga gimi iaoa keledede pan Abraam, ta ngan ipu toaine Deo ga ipanas gimi mao. Eine mao. Ngansa gau nakeo pagimi, Deo irangrang ngan ikado gid patpat toa ne ga tiuot iaoa keledede pan Abraam. ⁹††Be kabasi ienono motean abei ipuai. Ta abei isaoa toa itautau kemikemi mao, eine ga iged ta itado ga idae dingaeai.”

¹⁰ Idio ta gid ipom tibeta ei bedane, “Be gai ga akado mado?”

¹¹ Ta ikoli led posanga bedane, “Oangga sai aea barikia rua, manta ipan iuae ede pade, toa ei aea mao. Be oangga sai aea annga ienono, manta ikado toa bedaoa pade.”

¹²††Be gid panua takis ad pade tinam ngan badanga paliliunga ta tikeo, “Eaba paoatainga am, gai ga akado mado?”

¹³ Ta ikeo ga, “Irangrang ngan adada sapaean gid panua led pat mao. Be manta abada pat ianun isaoa gid madidnga tikeo pagimi ngan.”

¹⁴ Be gid panua paraunga ad pade tibeta ei bedane, “Be gai ga akado mado?”

Ta ikeo pagid, “Irangrang ngan apamataud gid panua ngan badanga sapaean led pat mao ga apamadid gid ngan posanga sapaean mao pade. Be soa olnga toa gimi abada, manta lolomi keledede ngan.”

¹⁵ Be panua toa ngada oa lolod iminmin ngan Deo ibada gid mulian ad isat bagedeai ta tigaga matad alele. Be lolod ede ga ede ngan Ioanes ta tikeo lolodeai bedane, “Kado eaba toa ne eine Kristus ††?”

¹⁶†††Ta Ioanes ikoli panua toa ngada oa led posanga bedane, “Gau napaliliu gimi ngan eau, be eaba ede in-am muriai ngan gau, ei iura kapei ngan gau. Ei iasal

gau tau, ta irangrang ngan nalua ei ngan ele su aea polanga mao. Ei ga ipaliliu gimi ngan Itautau Tutui ga dinga. ¹⁷ Ei mambe eaba ikisi ele duduinga kapei, ta ilelean sakirkir toa ngada oa ienono ngan wit. Ei ga isuk gid wit itautau ta idol ngan ele luma wit aea. Be wit aea sakirkir, ei ga itado ga idae dingaeai. Dinga toa oa irangrang ngan imate mao.” ¹⁸ Be Ioanes idada gid ipom lolod ngan posanga padengada busa, ta ipapao-la Deo ele ato kemi pagid.

Erot idol Ioanes Paliliunga aea ngan luma panasnga aea

¹⁹§Be Ioanes idaba madidnga kapei Erot, ngansa ei iuai ele kadenge Erodias ga ikado kadonga sasat padengada. ²⁰ Tota gadae ngan gid kadonga sasat toa ne, Erot ikado kadonga sat ede pade ga bedane: Idol Ioanes ga idudunga ngan luma panasnga aea.

Ioanes ipaliliu Iesus

(Mateus 3.13-17, Markus 1.9-11)

²¹ Be ngan taun toaiua gid ipom tibabada paliliunga pan Ioanes maitne, Iesus pade inam ta ibada paliliunga. Ei irararing, be bubur ipokakai, ²²§†ta Itautau Tutui ipul ei ga iuot mambe man barur ta isulug ga inam pan. Be babanga ede isulug buburial ga inam ta ikeo, “Eao gau Natug. Gau nakim go tau. Tinig igelgel ngan eao.”

Iesus itubtub edad

(Mateus 1.1-17)

²³§††Iesus aea rai mambe sangaul tol ngan ado toaiua ipei ele naurata. Gid panua tiuangga ei Iosep inat.

Be Iosep ei Eli inat.

²⁴ Eli ei Matat inat.

Matat ei Livai inat.

Livai ei Melki inat.

Melki ei Ianai inat.

Ianai ei Iosep inat.

²⁵ Iosep ei Matatias inat.

Matatias ei Amos inat.

Amos ei Naum inat.

Naum ei Esli inat.

Esli ei Nagai inat.

²⁶ Nagai ei Mat inat.

Mat ei Matatias inat.

Matatias ei Semen inat.

Semen ei Iosek inat.

Iosek ei Ioda inat.

²⁷ Ioda ei Ioanan inat.

Ioanan ei Resa inat.

Resa ei Serubabel inat.

Serubabel ei Sealtiel inat.

Sealtiel ei Neri inat.

²⁸ Neri ei Melki inat.

† 3.4 Ais 40.3-5 †† 3.7 Mt 12.34, 23.33 † 3.8 Ins 8.33 †† 3.9 Mt 7.19 †† 3.12 Lu 7.29 ††† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. ††† 3.16 PA 13.25

§ 3.19 Mt 14.3-4, Mk 6.17-18 §† 3.22 Ins 1.32 §†† 3.23 Lu 4.22, Ins 6.42

Melki ei Adi inat.
 Adi ei Kosam inat.
 Kosam ei Elmadam inat.
 Elmadam ei Er inat.
²⁹ Er ei Iosua inat.
 Iosua ei Elieser inat.
 Elieser ei Iorim inat.
 Iorim ei Matat inat.
 Matat ei Livai inat.
³⁰ Livai ei Simeon inat.
 Simeon ei Iuda inat.
 Iuda ei Iosep inat.
 Iosep ei Ionam inat.
 Ionam ei Eliakim inat.
³¹ Eliakim ei Melea inat.
 Melea ei Mena inat.
 Mena ei Matata inat.
 Matata ei Natan inat.
 Natan ei Devit inat.
³² †Devit ei Iesi inat.
 Iesi ei Obet inat.
 Obet ei Boas inat.
 Boas ei Salmon inat.
 Salmon ei Nason inat.
³³ Nason ei Aminadap inat.
 Aminadap ei Atmin inat.
 Atmin ei Arni inat.
 Arni ei Ebron inat.
 Ebron ei Peres inat.
 Peres ei Iuda inat.
³⁴ Iuda ei Iakop inat.
 Iakop ei Aisak inat.
 Aisak ei Abraam inat.
 Abraam ei Tera inat.
 Tera ei Naor inat.
³⁵ Naor ei Seruk inat.
 Seruk ei Reu inat.
 Reu ei Pelek inat.
 Pelek ei Eber inat.
 Eber ei Sela inat.
³⁶ †Sela ei Kainan inat.
 Kainan ei Arpaksat inat.
 Arpaksat ei Siem inat.
 Siem ei Noa inat.
 Noa ei Lamek inat.
³⁷ Lamek ei Metusela inat.
 Metusela ei Enok inat.
 Enok ei Iaret inat.
 Iaret ei Maalalel inat.
 Maalalel ei Kenan inat.
³⁸ †Kenan ei Enos inat.
 Enos ei Set inat.
 Set ei Adam inat.
 Be Adam ei Deo inat.

Eaba paeamao itoba Iesus

(Mateus 4.1-11, Markus 1.12-13)

4 Iesus itnan eau Jordan ta iluai mulian ga inam, be Itautau Tutui iuon ngan ei. Inasi Itautau Tutui ilinge ta ila ngan tibur modamodanga ² ta imamado toa eoa irangrang ngan aea ado sangaul pange, be eaba paeamao itobatoba ei. Be ngan taun toaiua Iesus ian annga eta mao, ta muriai ngan gid ado toa oa, ei pitoreanei.

³ Ta eaba paeamao ikeo pan bedane, "Oangga eao Deo Inat, posa ngan pat toa ne ta iuot am bret."

⁴ †Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Deo ele laulau aea posanga ikeo ga, 'Eaba eta irangrang ngan badanga madonga kemi ngan eannga bret kekelen mao.'"

⁵ Ga kus ta ibada ei ta tidae ga tila ngan tibur ede gadae, ta manmanae ipasolan ei ngan tibur kapei togid mamaron kapepei toa ngada ne tanoelai. ⁶ Ta eaba paeamao ikeo pan, "Gau ga nadol tibur toa ngada ne toman ngan aea danga sisid kemikemi ga idae eao bagemeai. Ngansa ienono gau bagegeai, ta gau narangrang ngan nabada ga ila pan eaba sai nakim. ⁷ Tota oangga eao kor aem ta soa gau edag, eine danga toa ngada ne ga iman lem."

⁸ †Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Deo ele laulau aea posanga bedane, 'Eao manta soa am Maron Deo ieda, ta eao kikisi ei kekelen ele naurata.'"

⁹ Idio ta ibada ei ga tila Ierusalem, ta ipamadid ei gadae Deo ele luma kapei ipaoelai ta ikeo pan, "Oangga eao Deo Inat, ta dug ga sulug. ¹⁰ ††Ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane,

"'Ei ga iposa matua pagid ele anggelo ta matad ikisi go.'

¹¹ Ga pade ikeo,

"'Gid ga tisoa go ngan baged, ngan kado ta pat eta igal aem.'"

¹² ††Be Iesus ikoli ele posanga bedane, "Deo ele laulau ikeo ga, 'Eao toba am Maron Deo padam.'"

¹³ †Io, eaba paeamao ipasala ele tobanga toa ngada oa ga kus ta itnan ei ga ila, be isanga ado eta kemi ngan tobanga ei pade.

Iesus ele naurata iuot matamata Galili

(Mateus 4.12-17, Markus 1.14-15)

¹⁴ Be ngan Itautau Tutui iura, Iesus iluai mulian ga ila ngan tibur Galili. Ta iualu iuasasa ga ila ngan tibur toa ngada oa. ¹⁵ Somisomi ipapaoatai gid ipom led luma raring aea iloleai, be gid panua toa ngada oa tiposaposa kemi ngan ei.

Gid Nasaret tipul murid ngan Iesus

(Mateus 13.53-58, Markus 6.1-6)

¹⁶ Idio ta Iesus ila tuangai Nasaret toa mugaeai imamado ngan ga irangrang ngan idae kapei. Be ngan Ado Earainga aea, ila idudunga ngan luma raring aea mambe somisomi ikakado, ta idae imadid ngan oaton-

† 3.32 Rut 4.17-22 †† 3.36 OM 11.10-26 † 3.38 OM 4.25-26

†† 4.4 Lo 8.3 †† 4.8 Lo 6.13-14 ††† 4.10 Sng 91.11-12
 ††† 4.12 Lo 6.16, 1Ko 10.9 § 4.13 Ibr 2.18, 4.15

ga Deo ele laulau. ¹⁷ Tota titumian laulau ton Aisaia, eaba toa ibada Deo iaoa mugaeai, ga ila pan ta ipaola ga iuot ngan posanga toa ikeo ga bedane,

¹⁸ †Maron Itautau Tutui ta ienono pagau, ngansa itok bude kemi ga idae ngan laborag ngan sionga gau ngan paolanga ato kemi pagid panua lululunga ad.

Ga isula gau ngan palongonga gid panua toa timanman paeaeanga, ngan Deo ipola gid ta titnan led madonga paeamao.

Ga napalongo gid panua matad sususu ta tiger-agera pade.

Ga napola gid panua toa ad kadonga kulupulupu ta timado led kemi.

¹⁹ Ga napalongo gid panua ngan taun toa ilalala ga inam ga bedane: Maron ga ilolo kemi ngan ele panua.”

²⁰ Io, iuato ga kus ta ipol mulian laulau toa oa ta ibada ga ila pan eaba toa imugamuga ngan luma raring aea, ta idio imado. Be panua toa ngada oa luma raring aea iloleai matad inono ei. ²¹ Ta ikeo pagid bedane, “Deo ele posanga toa alongo naoato pagimi, labone iuot tautauanga.”

²² ††To, gid panua toa ngada oa tiposa kemi ngan ei, be timatala ngan gid posanga kemikemi toa ikakado ta tikeo, “Eaba toa ne Iosep inat na?”

²³ Ta ikeo pagid, “Gau naoatai, gimi aoangga atado oanenga itna ngan gau ta akeo ga bedane, ‘Oangga eao eaba keminga am, manta kemi go mulian. Eao manta kado gid uisinga etangada am tuanga ipuia mambe gai alongo eao kakado Kapernaum.”

²⁴ †Ta ikeo, “Nakeo tautauanga pagimi, oangga eaba ibada Deo iaoa ngan ele tuanga ipu, eine ga tinid igel-gel ngan badanga ei mao. ²⁵ ††Gau napakaka mao, be ngan ado toaiua Elaija ibada Deo iaoa mugaeai, gid asapsape Israel ad busa timamado. Ngan taun toaiua Deo ipakala mariamba, ta aoara itap mao ga iran-grang ngan rai tol ga taiko lima ga ede, tota sapanga kapei iuot ngan tibur toa ngada oa. ²⁶ ††Be Deo isula Elaija ga ila ngan luanga asape eta Israel aea mao. Deo isula ei ga ila pan asape ede toa alu ede pade aea ngan tuanga Sarepat ngan tibur kapei Saidon. ²⁷ †††Ga pade, ngan taun toaiua Elisa ibada Deo iaoa, eine gid panua busa Israel tibada dibala kankan. Be Elisa ikemi eta ngan gid mao. Ikemi eaba alu ede pade aea, Naman kekelen ngan tibur kapei Siria.”

²⁸ Io, panua toa ngada oa luma raring aea iloleai tilongo posanga toa oa ta lolod bake. ²⁹ Tota tidae ta tisere ei ga ila gaot ngan tuanga, ta tidada ei ga ila imadid perper imatai toa led tuanga idigeai, ta tiuangga titado ei ga isulug. ³⁰ Be ei ilalala rabu ngan gid ipom ta itnan gid ga ila.

Iesus isere iriau paeamao ngan eaba ede

(Markus 1.21-28)

³¹ Iesus isulug ga ila ngan tuanga Kapernaum ngan tibur kapei Galili, ta ngan Ado Earainga aea ipapaoatai gid ipom. ³² ††Be gid tikakrik ngan ele paoatainga, ngansa ei ikakado ele posanga mambe eaba ieda kapei.

³³ Be gadudunga ngan luma raring aea, eaba ede toa iriau paeamao ienono ngan ei oa imamado. Ei ingan-gar kapei ta ikeo ga, ³⁴ “Ae! Iesus Nasaret am, eao oangga kado mado ngan gai? Eao oangga paeabu ngan gai na? Gau naoatai ngan go. Eao Eaba Tutui ton Deo.”

³⁵ Be Iesus idaba ei ta ikeo, “Kapin aoam ta tnan eaba toa na.” Io, iriau paeamao itado eaba toa oa ga isulug tanoeai gid panua matadeai, ta itnan ei ga ila be ipaeabu ngan ei mao.

³⁶ Be gid panua toa ngada oa tikakrik ta tibetabeta pol ngan gid bedane, “Paoatainga toa ne madongan? Ei ikado posanga matua mambe eaba iura ga ieda kapei, ta gid iriau papaeamao titnan gid panua ga tila.” ³⁷ Tota iualu ilado ga ila ngan tuanga toa ngada oa ngan tibur toa oa.

Iesus ikado kemi Petrus ilaoa taine

(Mateus 8.14-15, Markus 1.29-31)

³⁸ Iesus itnan luma raring aea ta ila idudunga Saimon ele lumaeai. Be Saimon ilaoa taine idibal ga itin iua-naoana tau. Ta tibeta Iesus ngan luanga ei. ³⁹ Idio ta ila imadid boloma imuliai ta iposa matua ngan oanaoananga toa oa. Tota dibala itnan ei ga ila. Be mole mao, taine toa oa idae ta ipan ad annga.

Iesus ikado kemi panua busa

(Mateus 8.16-17, Markus 1.32-34)

⁴⁰ Ado idil ngan lailai toaiua, ta gid panua tital sapatua ad dibala imata ede ga ede ga tila pan Iesus. Ta ei idol ibage ga idae ngan gid kelede kelede ta ikado kemi gid. ⁴¹ §Be gid iriau papaeamao titnan panua busa pade, be tingangar ta tikeo, “Eao Deo Inat.” Be ei idaba gid ta ipakala aoad ngan posanga, ngansa gid tiuatai mambe ei Kristus ^{§†}.

Iesus ila ngan gid tuanga padengada

(Markus 1.35-39)

⁴² Gaisala rumaruma ngan ado sae Iesus iuot ga ila ngan tibur ede modamodanga. Be gid ipom tiloilo ei ga iranrang ngan tiuot ngan ei, ta tiuangga tipaidi ei ta itnan gid mao. ⁴³ Be ikeo pagid bedane, “Gau manta nala ngan gid tuanga padengada ta napaola ato kemi ngan madonga Deo ibageai. Ngansa Deo isula gau ga nanam ngan ipu toaine.” ⁴⁴ †††Tota ila ipapaola ele posanga ngan gid luma raring aea ngan tibur Iudea.

† 4.18 Ais 61.1-2 †† 4.22 Lu 3.23, Ins 6.42 † 4.24 Ins 4.44
†† 4.25 1Kin 17.1,7 †† 4.26 1Kin 17.8-16 ††† 4.27 2Kin 5.1-14

††† 4.32 Mt 7.28-29 § 4.41 Mt 8.29, Mk 3.11-12 §† Gera palongonga ngan posanga idil Kristus ngan Mt 1.16. §†† 4.44 Mt 4.23

Iesus ikado ga Petrus ibada ia busa

(Mateus 4.18-22, Markus 1.16-20)

5 †Idio ta Iesus imadmadid liu kapei Genesaret †† isaleai, be gid ipom tinam tigong ei ngansa tiuangga tilongo Deo ele posanga. ² Be igera oaga rua togid panua ia aea badanga toa titnan ga idio ipatpat lab imatai, be gid tila tisisigiri led puo. ³ Tota ila idae ngan oaga ton Saimon ta ibeta ei ngan isarung oaga ta itnan lab ga iuot kauteta. Ta idio imado oagaeai be ipapaoatai gid ipom.

⁴ Ei iposaposa ga kus ta ikeo pan Saimon, "Toto ga la siliai, ta atado lemi puo ga isulug ngan badanga ia."

⁵ †Be Saimon ikoli ele posanga bedane, "Maron, bong dodol ga irangrang ngan gaisala, gai abokoboko toa bedane be abada ia eta mao. Be ngan eao lem posanga, eine ga natado gid puo ga isulug."

⁶ Io, tikado toa bedaoa ta tibada ia idaba kapei tau, ta led puo iuangga itakai. ⁷ Tota tikamo oaeoed ngan oaga toa ede pade oa ta tinam ngan luanga gid. Ta tinonoi oaga toa rua oa ngan ia ga tiuangga timadi.

⁸ Be Saimon Petrus igera bedaoa, ta idol ilabora ga isulug boloma ngan Iesus iae ta ikeo, "Maron, la aluai ngan gau, ngansa gau eaba kadonga sasat ag." ⁹ Iposa bedaoa ngansa ei gisingada iuaeoae tikakrik tau ngan ia busa toa tibada. ¹⁰ Be Sebedi ele gergeu rua, Jems ga Ioanes toa gisingada Saimon led naurata keled, gid pade tikakrik.

Be Iesus ikeo pan Saimon bedane, "Mataud mao. Toa labone ga ila, eao ga babada gid panua ga tinam pagau." ¹¹ ††Tota tisike led oaga ga idae labiai, ga kus ta titnan led danga sisid toa ngada oa ga idio, ta tila tinasi ei.

Iesus ikado kemi eaba aea dibala kankan

(Mateus 8.1-4, Markus 1.40-45)

¹² Idio ta Iesus imamado ngan tuanga ede, be toa eoa eaba ede imamado, be dibala kankan iuon ngan itin. Ei igera Iesus ta idol ilabora ga isulug tanoelai ta iansaban ei ta ikeo, "Maron, oangga eao kim, eao rangrang ngan kado tinig ga iuot kemi Deo imatai ††."

¹³ Io, Iesus igaga ibage ta idol ngan ei ta ikeo, "Gau nakim. Ot kemi toa patautene." Mole mao dibala kankan itnan ei.

¹⁴ †††Ta Iesus iposa matua pan bedane, "Eao keo pan eaba eta pade ngan danga toa ne mao. Be la pasolan tinim pan eaba tenainga aea ta kado lem tenainga ngan tinim aea keminga mambe Moses ele apu ikeo ngan. Kadonga toa ne ga ipasolan gid mambe tinim iuot kemi tautaunga."

¹⁵ Be mao, posanga ngan Iesus ele kadonga iuasasa ga ila kapei. Tota gid ipom busa tinaganagam somiso-

† 5.1 Mt 13.1-2, Mk 3.9-10 †† Genesareteine liu kapei Galili ieda ede pade. ‡ 5.5 Ins 21.3-8 †† 5.11 Mt 19.27 †† Gid Iuda led apu ikeo ga oangga eaba ede aea dibala kankan, ei irangrang ngan imamado tuangai mao, ga iraring toman ngan panua padengada mao pade. Ngan kado ta dibala iuore ngan panua padengada. Toa bedaoa ta tikeo ga eaba toa oa itin paeamao Deo imatai. Gera posanga ngan Wkp 13.43-46. ††† 5.14 Wkp 14.1-32

mi ta tiluplup ngan longonga ele posanga ga ngan ad dibala aea keminga. ¹⁶ Be ei ilagalaga ngan tibur modamodanga ta idio iraring.

Iesus ikado kemi eaba iae ga ibage imate

(Mateus 9.1-8, Markus 2.1-12)

¹⁷ Ado ede Iesus ipapaoatai gid ipom, be gid Parisi ga madidnga apu ad timamado. Gid tinam ngan tuanga busa Galili ga Iudea ga tuanga Ierusalem ga tinam. Be Maron iura kapei ienono pan ngan keminga dibala.

¹⁸ Be mole mao panua edengada tibisi eaba ede ngan aea nagarengreng ga inam. Ei iae ga ibage imate, be tiuangga tidudunga ta tidol ei ga idio Iesus imatai.

¹⁹ Be led edap eta mao, ngansa ipom kapei tau. Tota tidae luma ipaoelai ta tirepe usi ta tipasil ei toman ngan aea nagarengreng ga isulug rabu ngan gid panua, tutui Iesus imatai.

²⁰ †††Be Iesus igera led kadonga lolo matua aea ta ikeo pan dibala tamad bedane, "Leg eaba, gau nasamum lem kadonga sasat na."

²¹ Be gid madidnga apu ad ga gid Parisi tikeo lolodeai bedane, "Eaba toa ne sai ta iuangga ibada Deo imul? Eaba eta irangrang ngan isamum gid kadonga sasat mao. Deo kekelen irangrang!"

²² Be Iesus iuatai ngan lolod ta ikeo pagid, "Ikamado ga akado posanga toa bedaoa lolomia? ²³ Posanga isaoa aea naurata malan: Oangga nakeo, 'Gau nasamum lem kadonga sasat,' mao oangga nakeo, 'Dae madid ta lalala?' ²⁴ †Be gau ga napasolan gimmi ta irangrang ngan aoatai kemi mambe Eaba Inat ieda kapei tanoelai ngan samumnga kadonga sasat." Ta ikeo pan dibala tamad bedane, "Nakeo pago, dae madid, bada am nagarengreng ta la lem lumaeai." ²⁵ Io, mole mao ker ga idae imadid ipom matadeai, ta ibada aea nagarengreng toa ienono ngan oa ta ila ele lumaeai, be isoasoa Deo ieda.

²⁶ Gid panua toa ngada oa timatala kapei ta tisoa Deo ieda. Be timataud pade ta tikeo, "Danga toa tagera labone eine ede pade tau!"

Iesus ibaba Livai

(Mateus 9.9-13, Markus 2.13-17)

²⁷ Ga kus ta Iesus iuot ga ila ta igera eaba ede ibabada takis, ieda Livai, imamado ngan luma takis aea. Ta ikeo pan, "Eao nam nasi gau." ²⁸ Tota itnan ele danga sisid toa ngada oa ga idio ta idae ga ila inasi ei.

²⁹ Idio ta Livai ikado eaneannga kapei ede ele lumaeai ngan Iesus. Be ipom kapei takis ad ga gid panua padengada tinam tianean toman ngan gid. ³⁰ ††Be gid Parisi toman ngan led panua apu ad tiririak ga ila pagid ele aluagau ta tikeo, "Ikamado ga gimmi aeanean ga aunun toman ngan gid panua takis ad ga kadonga sasat ad?"

³¹ Be Iesus ikoli led posanga bedane, "Gid panua tinid kemi, led ipu eta ngan tila pan eaba keminga aea mao. Be gid dibala tilagalaga pan. ³² Gau nanam ngan

babanga gid panua tututui mao, be nanam ngan babanga gid panua kadonga sasat ad ta tipul lolod."

Iesus ele posanga pau irangrang ngan itlan led kadonga mugamuga mao

(Mateus 9.14-17, Markus 2.18-22)

³³ Be gid panua idanga ede tikeo pan Iesus bedane, "Toanes ele aluagau somisomi tirararing ga tiplése annga, ga gid aluagau togid Parisi tikakado toa bedaoa pade. Be ikamado ga eao lem aluagau tianean ga tiunun?"

³⁴ †Ta Iesus ikeo pagid, "Oangga eaba ede iuai taine ta tikado eaneannga ngan led oainga, irangrang ngan gimim akado ga oaeoed tiplése annga mao, ngansa eaba oainga imamado rabu ngan gid. ³⁵ Be ado ede muriai, panua padengada ga tipaeoae eaba oainga ga ila aluai ngan gid. Ta ngan ado toaiua, gid ga tiplése annga."

³⁶ Ta Iesus itado oanenga itna ede pade pagid bedane, "Eaba eta irangrang ngan itaka malo pau ilia ta isaisai ga idae ngan malo mugamuga aea baba mao. Oangga ikado bedaoa, eine ipaeabu ngan malo pau. Ga pade, malo pau ilia ga imata lalaede mambe malo mugamuga mao. ³⁷ Be eaba eta irangrang ngan iparere oain pau ngan meme itin kukul mugamuga mao. Oangga ikado bedaoa, eine oain pau ga ikado meme itin kukul mugamuga ga pak, ta oain ga itoki, be meme itin kukul ga iduaea pade. ³⁸ Be gita taparere oain pau ga idudunga ngan meme itin kukul papau. ³⁹ Be oangga sai iun oain mugamuga, eine ga itin ngan unnga oain pau mao, ngansa ikeo ga oain mugamuga eine kemi."

Iesus iposa ngan kadonga ngan Ado Earaiinga aea

(Mateus 12.1-8, Markus 2.23-28)

6 ††Idio ta ngan Ado Earaiinga aea ede, Iesus ilalala rabu ngan dadanga wit, be ele aluagau tipasu wit itautau edengada, ta tilumu itin kukul ngan baged ga ila ta tian. ² †Be gid Parisi edengada tikeo ga, "Ikamado ga akado kadonga toa ne itutui mao ngan Ado Earaiinga aea?"

³ ††Ta Iesus ikoli led posanga bedane, "Kado gimim aoa to laulau ngan Devit ele kadonga toa mugaeai oa mao? Ngan ado toaiua, asingada iuaeoae pitoreagid, ⁴ ††ta idudunga Deo ele palatai ta ibada bret tenainga aea toa ienono Deo imatai, ta ian ga ipan iuaeoae ad pade. Be bret toa oa, itutui ngan gid panua tenainga ad kekelegid tianean." ⁵ Ta Iesus ikeo pagid, "Eaba Inat ei Maron ngan Ado Earaiinga aea."

Ngan Ado Earaiinga aea, Iesus ikado kemi eaba ibage imate

(Mateus 12.9-14, Markus 3.1-6)

⁶ Idio ta ngan Ado Earaiinga aea ede pade, Iesus idudunga ngan luma raring aea ta ipaootai gid panua. Be eaba ede imamado toa eoa ibage oatai imate. ⁷ Be

† 5.34 Ins 3.29 †† 6.1 Lo 23.25 † 6.2 Ins 5.10 †† 6.3 1Sml 21.1-6 †† 6.4 Wkp 24.5-9

gid Parisi ga madidnga apu ad matad ingitngit Iesus, ngansa oangga tigera ei ikado kemi dibala ngan Ado Earaiinga aea, eine ga tisol ei ngan posanga. ⁸ Be ei iuatai ngan lolod, ta ikeo pan eaba toa ibage imate oa bedane, "Ker ga dae, ta madid rabu." Tota idae imadid toa eoa.

⁹ Ta Iesus ikeo pagid, "Gau naoangga nabeta gimim bedane: Ngan Ado Earaiinga aea, eine tutui ngan takado kadonga kemi, mao takado kadonga paeamao? Eine tutui oangga tabada mulian gid panua, mao tapaeabu ngan gid?"

¹⁰ Io, imata inono gid kelede kelede ga kus ta ikeo pan eaba toa oa bedane, "Patutui bagem." Tota ipatutui ibage, be iuot kemi mulian. ¹¹ Be gid lolod bake tau ta tiposa pol ngan gid ngan saoa danga tiuangga tikadonga ngan Iesus.

Iesus isio ele aluagau sangaul ga igegea rua

(Mateus 10.1-4, Markus 3.13-19)

¹² Idio ta ado ede, Iesus ikeo ga iraring ta idae ga ila lusiai. Be iraring ga ila pan Deo ngan bong dodol toaiua. ¹³ Gaisala rumaruma ngan ado sae, ibaba ele aluagau ga tinam pan ta isio sangaul ga igegea rua ngan gid ta iuato gid ele panua ato ad. ¹⁴ Edad ga bedane: Saimon toa iuato ieda ede pade Petrus, ga Andreas toa Saimon itar kakau, ga Jems, ga Ioanes, ga Pilip, ga Bartolomeus, ¹⁵ ga Mateus, ga Tomas, ga Jems toa Alpius inat, ga Saimon toa tiuato ei Selot ††, ¹⁶ ga Iudas toa Jems inat, ga Iudas Iskariot toa muriai idol Iesus ga idae aea miri itamatama bagedeai.

Iesus ikemikemi panua busa

(Mateus 4.23-25)

¹⁷ Iesus asingada ele aluagau tisorir lusiai ga tisulug, ta ei ila imadid ngan tibur ede aea dubu. Be ele aluagau busa tinam pan toman ngan ipom kapei tau ngan tibur Iudea ga tuanga Ierusalem, ga tibur Tair ga Saidon aea lab pade. ¹⁸ Gid busa tinam pan ngan longonga ele posanga ga ngan ad dibala aea keminga. Be gid panua toa iriau papaeamao tikakado gid, eine ikemikemi gid pade. ¹⁹ Ta gid busa tiparpar ngan sibonga ei, ngansa Deo iura ienono pan ta ikemikemi gid toa ngada oa.

Iesus ikeo ngan gid panua toa ad kadonga kemikemi ga padengada ad kadonga papaeamao

(Mateus 5.1-12)

²⁰ Be Iesus imata ila pagid ele aluagau ta ikeo, "Kemi tau ngan gimim panua toa lemi danga sisid imata karanga mao!

Ngansa gimim amado Deo ibageai.

²¹ †††Kemi tau ngan gimim panua toa pitoreagimim labone!

Ngansa Deo ga ipan gimim ga apami isum.

Kemi tau ngan gimim panua toa atangtang labone!

††† Ngan ado toaiua, tidol edaeda Selot ga idae ngan eaba sai toa iuangga isere gid Rom ta titnan Israel ga tidio. ††† 6.21 Sng 126.5-6, Ais 61.3, PM 7.16-17

Ngansa gimi ga anginging.

²² †Kemi tau ngan gimi oangga panua tigera gimi anasi Eaba Inat, be lolod paeamao ngan gimi, ga tisuk gimi, ga tidaba gimi sat, ga tipaeabu ngan edami.

²³ “Oangga tikado toa bedaoa ngan gimi, manta adugdug ga tinimi igelgel, ngansa gimi ga abada ami lasunga kemi tau buburiai. Ngansa gid tibutibud tikado toa bedaoa pade ngan gid panua toa tibada Deo iaoa mugaai.

²⁴ “Be paeamao tau ngan gimi panua toa lemi danga sisid busa!

Ngansa lemi danga kemikemi tingelgel aea, abada ga kus.

²⁵ Be paeamao tau ngan gimi panua toa apami isum labone!

Ngansa gimi ga pitoreagimi.

Be paeamao tau ngan gimi panua toa anginging labone!

Ngansa gimi ga lolomi isat ga atangtang.

²⁶ Be paeamao tau ngan gimi oangga panua tipos-aposi kemi ngan gimi!

Ngansa gid tibutibud tikado toa bedaoa pade ngan gid panua toa tipakaka ngan badanga Deo iaoa.”

Gita manta takim ada miri itamatama

(Mateus 5.38-48, 7.12a)

²⁷ Iesus ikeo pade bedane, “Be gimi panua toa alongolongo leg posanga, gau nakeo pagimi bedane: Manta akim ami miri itamatama ga akado kemi ngan gid panua toa lolod paeamao ngan gimi. ²⁸ Be oangga panua tipaeabu ngan gimi ngan posanga paeamao, manta akado posanga kemi ngan pamatuanga gid. Ta oangga tikado paeamao ngan gimi, manta araring ngan luanga gid. ²⁹ Be oangga eaba eta ipoda papam, pul papam iadag ga ila pan pade. Be oangga eaba eta ipaeaoa lem pononga gaot aea, eao dangadangan tinim aea pononga pan mao. ³⁰ Be oangga sai igau go ngan lem danga eta, eao bada pan. Be oangga sai ipaeaoa lem danga sisid, irangrang ngan eao parpar ngan lem danga iluai mulian mao. ³¹ †Saoa kadonga akim gid panua tikado ngan gimi, manta akado toa bedaoa ngan gid pade.

³² “Be oangga akimkim gid panua kekelegid toa tikimkim gimi, irangrang ngan eaba eta ilasu gimi mao. Ngansa gid panua kadonga sasat ad pade tikimkim gid panua toa tikim gid. ³³ Be oangga akado kemi ngan gid panua kekelegid toa tikado kemi ngan gimi, irangrang ngan eaba eta ilasu gimi mao. Ngansa gid panua kadonga sasat ad pade tikakado toa bedaoa. ³⁴ Be oangga alongean lemi pat ga danga sisid ga ila pagid panua kekelegid toa aeadi gid ngan aea kolinga mulian, irangrang ngan eaba eta ilasu gimi mao. Gid panua kadonga sasat ad pade tilongean led danga sisid ga ila pagid panua kadonga sasat ad padengada, ta tiadi gid ngan kolinga mulian saoa danga tianana. ³⁵ Be manta akim ami miri itamatama ga akado kemi ngan gid, ga alongean lemi danga sisid ga

ila pagid, be lolomi ede ga ede ngan aea kolinga mulian mao. Ngan kadonga toa bedaoa, gimi ga abada lasunga kapei ta ipasolan mambe gimi gergeu ton Deo Gadae Tau. Ngansa gid panua kadonga sasat ad ga gid panua toa tikado posanga kemi ga ila pan mao, ei ilolo marum ngan gid. ³⁶ Manta lolomi isat ngan gid lalaede mambe Tamami Deo ilolo isat.”

Irangrang ngan aselele panua padengada mao

(Mateus 7.1-5)

³⁷ †Iesus ikeo pade bedane, “Gimi aselele panua padengada mao, ta Deo ga iseलेle gimi mao pade. Be aparpar ngan panua padengada ad panasnga mao, ta Deo ga iparpar ngan ami panasnga mao pade. Asamum panua led kadonga sasat, ta Deo ga isamum lemi kadonga sasat pade. ³⁸ †Akado lemi mamaron pagid panua, ta Deo ga ikado ele mamaron pagimi. Be ei ga ikoli kapei ga ila pagimi, ta ipatae ga idudunga ami bisinga iloleai ga irangrang ngan iuon ta ibilin alele. Ngansa saoa kadonga gimi akakado ngan gid panua, eine Deo ga ikado lalaede ngan gimi pade.”

³⁹ †Iesus itado oanenga itna ede pade bedane, “Irangrang ngan eaba imata sususu ipasolan edap ngan eaba ede pade imata sususu mao. Oangga bedaoa, gisirua titap ga tisulug babaeai. ⁴⁰ ††Be aluagau eta irangrang ngan iasal ele eaba paoatainga aea mao. Be oangga ibada oatainga kemi ga kus, ei ga iuot mambe ele eaba paoatainga aea.

⁴¹ “Eao kamado gera sakirkir kakauede ienono ngan oaem ede pade imata, be eao gera abei kapitnami toa ienono eao matameai na mao? ⁴² Eao kamado keo pan oaem ede pade bedane, ‘Leg sil, nam boloma ta nasile sakirkir kautede ienono matameai,’ be eao gera abei kapitnami toa ienono eao matameai na mao? Eao eaba pakakanga am! Pul abei kapitnami ienono eao matameai bua, ga kus ta matam igera kemi, ta eao sile sakirkir kakauede ienono ngan oaem ede pade imata.”

Abei paeamao, itautau pade paeamao

(Mateus 7.16-20, 12.33-35)

⁴³ Iesus ikeo pade bedane, “Abei kemi irangrang ngan itautau iuot papaeamao mao. Be abei paeamao irangrang ngan itautau iuot kemikemi mao pade.

⁴⁴ Ngansa taoatai ngan gid abei kelede kelede ngan geranga itautau. Gita tababada abei fik itautau ngan oaroaro aea gigi mao, be tababada oain itautau ngan purup aea asile mao pade. ⁴⁵ Oangga eaba kemi, eine danga kemikemi ienono iloleai ta ipapot kadonga kemikemi. Be oangga eaba paeamao, eine danga papaeamao ienono iloleai ta ipapot kadonga papaeamao. Ngansa saoa danga iuon eaba iloleai, eine iaoa iposa ngan ga iuot.”

† 6.22 *Ins* 15.19, 16.2, 1*Pe* 4.14 †† 6.31 *Mt* 7.12

‡ 6.37 *Mt* 6.14 †† 6.38 *Mk* 4.24 †† 6.39 *Mt* 15.14 ††† 6.40 *Mt* 10.24-25

Edap rua ngan luma aea kadonga

(Mateus 7.24-27)

⁴⁶ †Iesus ikeo pade bedane, "Ikamado ga gimi aoato gau, 'Maron, Maron,' be anasi leg posanga mao? ⁴⁷ Be eaba sai inam pagau ta ilongo leg posanga ga inasi, gau ga napasolan gimi ngan ele kadonga ga bedane: ⁴⁸ Ei mambe eaba ikado luma, be ilei baba ga isulug gadio tau ta ipagun luma aea kadanga gadae ngan pat. Ga kus ta oanga imasesel ga inam ta idae tul ngan luma toa oa, be irangrang ngan inuga luma mao, ngansa ei ikado luma kemi ga matua. ⁴⁹ Be eaba sai ilongo sapaeen leg posanga be inasi mao, eine mambe eaba ipagun luma sapaeen tano ipaoeai. Ga kus ta oanga imasesel ga inam ta idae tul ngan luma toa oa, be mole mao grum ga isulug be imarepei paeamao tau."

Iesus ikado kemi paeaeanga ton madidnga paraunga aea

(Mateus 8.5-13)

7 ¹ Gid ipom tilongo Iesus ipasala ele paoatainga ga kus ta ei ila Kapernaum. ² Be toa eoa paeaeanga ton eaba ede imugamuga ngan gid Rom led panua paraunga ad ^{††} idibal ga uangga imate. Be madidnga ikim tau ele paeaeanga toa oa. ³ Ei ilongo ngan Iesus ta isula gid madidnga edengada togid Iuda ga tila tibeta ei ngan inam ta ikemi ele paeaeanga toa oa. ⁴ Tila pan Iesus ta tibeta matua ei bedane, "Madidnga toa ne ei eaba kemi, ta oangga eao lua ei, eine tutui. ⁵ Ngansa ei ikim tau gita Iuda ta ikado leda luma raring aea." ⁶ Tota Iesus ila toman ngan gid.

Ei ipaboloma luma toa oa, be madidnga paraunga aea isula iuaeoae ga tila tibada iaoa pan ga bedane, "Maron, paeaea go mulian padam. Ngansa gau leg idil kemikemi imata karanga ngan eao nam dudunga leg lumaeai mao. ⁷ Ngan ipu toaine, gau nanam pago mao, be nasula leg panua, ngansa nagera mambe gau eaba kemi tau mao. Be eao dio toa nena ta kado posanga kekelen, ta leg paeaeanga ga iuot kemi.

⁸ Ngansa gau pade namamado gadio ngan gid panua toa edad kapepei. Be leg panua paraunga ad timamado gadio ngan gau. Ta oangga nakeo pan ede, 'Eao la,' ei ga ila. Be oangga nakeo pan ede pade, 'Eao nam,' ei ga inam. Be oangga nakeo pan leg paeaeanga ede, 'Eao kado naurata toa ne,' ei ga ikado. Tota dibala toa ne ga ilongo lingem pade."

⁹ Iesus ilongo bedaoa ta imatala ta ipul imata ga ila pagid panua toa tinasi ei ta ikeo, "Gau nakeo pagimi, ngan panua toa ngada ne Israel nagera eaba eta ilolo matua mambe eaba toa ne mao." ¹⁰ Io, gid panua toa madidnga isula gid oa tiluagid mulian lumaeai ta tigera paeaeanga toa oa itin iuot kemi pade.

Iesus ipei mulian eaba iriau ede ngan tuanga Nain

¹¹ Ngan ado sae Iesus ila ngan tuanga ede ieda Nain, be ele aluagau ga ipom kapei tila toman ngan ei.

¹² Iesus ipaboloma tuanga aea atama be igera burua mate ede tibisi ga iuot. Eaba toa oa itna asape be ele gergeu eta pade mao. Be ipom kapei tede ngan tuanga toa oa tinam toman ngan ei. ¹³ Maron igera taine toa oa ta ilolo isat ngan ei ta ikeo ga, "Tang mao."

¹⁴ Tota ila boloma ta idol ibage ga idae ngan ribrib, ta gid panua toa tibisi burua mate oa aed tor ga timadid. Ta ikeo, "Leg eaba, gau nakeo pago, dae!" ¹⁵ †Io, eaba toa imate oa ker ga idae imado, ta iaoa pel ngan posanga. Tota Iesus ibada ei ga ila pan itna.

¹⁶ ††Be ipom toa ngada oa timataud kapei ga tisoa Deo ieda ta tikeo ga, "Eaba ede ieda kapei iuot rabu ngan gita ga ibada Deo iaoa." Be padengada tikeo, "Deo inam ngan luanga ele panua." ¹⁷ Tota ato toa ne iuasasa ga ila ngan gid tuanga toa ngada oa Iudea ga gid tibur padengada boloma ngan.

Ioanes Paliliunga aea isula ele aluagau rua ga tila pan Iesus

(Mateus 11.2-19)

¹⁸ Be Ioanes Paliliunga aea ele aluagau tipalongo ei ngan danga toa ngada oa Iesus ikado. Tota Ioanes iba-ba ele aluagau rua ga tinam pan, ¹⁹ ††ta isula gisirua ga tila pan Maron ngan betanga ei, "Eao eaba toa Deo iposa tautauanga ngan isula go ga nam, mao gai asanga eaba eta pade?"

²⁰ Io, panua toa rua oa tila pan ta tikeo, "Ioanes Paliliunga aea isula gairua ta anam abeta go bedane: Eao eaba toa Deo isula go ga nam, mao gai asanga eaba eta pade?"

²¹ Be ngan ado toaiua, Iesus ikado kemi gid panua busa ad dibala imata ede ga ede, ga isere gid iriau paeamao, ga ikado kemi panua busa toa matad ikilakila ta tigeragera pade. ²² †††Ta Iesus ikoli led posanga bedane, "Aluagimi ga ala ta apalongo Ioanes ngan saoa danga gimi agera ga alongo. Gid panua matad ikilakila tigeragera pade, ga gid panua aed imate tilalala pade, ga gid panua ad dibala kankan tiuot kemi Deo imatai, ga gid panua tangad ikua tilongolongo, ga gid panua toa timate tidae mulian, ga gid panua lulu-lunga ad tilongolongo ato kemi. ²³ Be kemi tau ngan eaba sai toa ilolo matua ngan gau, be ele kadonga lolo matua aea itap mao."

²⁴ Io, Ioanes ele panua ato ad tila ga kus, ta Iesus iposa ga ila pagid ipom ngan Ioanes ta ikeo ga, "Gimi ala ngan tibur modamodanga ngan geranga saoa? Aoangga agera eaba ilolo iburlogologoi alele mambe piso ede rai ipabeu na? Eine mao. ²⁵ Be gimi ala ngan geranga saoa danga? Aoangga agera eaba idol danga sisid kemikemi? Eine mao. Ega, gid panua toa tidoldol danga sisid kemikemi, timamado kemi ngan luma kemikemi togid mamaron kapepei. ²⁶ †††Be gimi aot ga

† 6.46 Mt 7.21 †† Ngan posanga Grik ngan lain toaine, posanga idil toa ne imugamuga ngan gid Rom led panua paraunga adipu bedane: madidnga toa imugamuga ngan panua paraunga ad buno.

‡ 7.15 1Kin 17.23, 2Kin 4.36 †† 7.16 Lu 1.68 †† 7.19 Sng 40.7, Mal 3.1, PM 1.8 ††† 7.22 Ais 35.5-6, 61.1, Lu 4.18

ala ngan geranga saoa? Ala ngan geranga eaba ibada Deo iaoa? Be! Ei tota nena. Be nakeo pagimi, Ioanes iasal gid panua padengada tibabada Deo iaoa mugaeai. ²⁷ †Deo ele laulau iposa ngan ei bedane, “Ega, gau ga nasula leg eaba ato aea ta ila imuga ngan eao.

Ta ei ga isaoa edap ngan eao lem namanga.’
²⁸ Nakeo pagimi, mugaeai ga irangrang ngan labone, eaba eta tanoelai iasal Ioanes mao, be labone gid panua toa edad mao be timamado Deo ibageai, gid toa ngada ne tiasal Ioanes.” ††

²⁹ ‡(Gid panua toa ngada oa ga gid panua takis ad pade tilongo Iesus ele posanga ta tikeo ga Deo ele edap itutui, ngansa gid tibada paliliunga pan Ioanes. ³⁰ ††Be gid Parisi ga gid madidnga apu ad tibada paliliunga pan Ioanes mao, ta tipul murid ngan edap kemi toa Deo iuangga tinasi.)

³¹ “Be gau ga natado oanenga itna isaoa idodo kemi gid panua labone ad? Gid mambe saoa danga? ³² Gid mambe gergeu timamado ngan tibur oalo aea ta tibaba ga ila pagid areread ga bedane,

“Gai auso piloli ngan gimi,

be ikamado ga atoltol mao?

Be gai akado keoinga,

be ikamado ga atangtang mao?’

³³ Ngansa Ioanes Paliliunga aea inam ta iplese annga ga iun oain mao pade, be gimi akeo ga iriau paeamao ienono ngan ei. ³⁴ ††Be Eaba Inat inam ta ianean ga iun, be gimi akeo, ‘Ega, eaba ne ele eaneannga ga ununnga sat tau. Ei iarerea panua takis ad ga panua kadonga sasat ad.’ ³⁵ Gid tiselele toa bedaoa, be gid panua toa tinasi Deo ele edap, eine tipasolan mambe Deo ele oatainga itutui.”

Taine ede isama Iesus iae ngan bude iuad kemi

³⁶ Be Parisi ede ibeta Iesus ngan ila ian toman ngan ei. Tota ila idudunga eaba toa oa ele lumaeai ta idio imado ngan eaneannga. ³⁷ †††Be taine ede kadonga sat aea ngan tuanga toa oa iuatai ngan Iesus imamado Parisi ele lumaeai. Be mole mao ibada botol pat ††† ga inam, aea bude iuad kemi ienono ngan. ³⁸ Ta ila imou-ru ga isulug muriai ngan ei toa iaepuiai oa ta itangtang be ipaburisinga iae ngan imata sul. Be ipusi imata sul ngan ilaun ga ibusum iae. Ta itok bude ga idae ngan pade.

³⁹ Be Parisi toa ibaba Iesus ngan eaneannga oa igera bedaoa ta ikeo iloleai bedane, “Oangga eaba toa ne ibada Deo iaoa tautaunga, ei ga iuatai ngan taine sai toa isibo ei, ga ele kadonga madongan, ngansa ei taine kadonga sat aea.”

⁴⁰ Be Iesus ikoli ele posanga bedane, “Saimon, gau leg posanga ede pago.”

††† 7.26 Lu 1.76 † 7.27 Mal 3.1 †† Iesus ele posanga ipu ga bedane: Gid tiasal Ioanes ngansa gid tigera ga tiuatai ngan Iesus ele bokonga, be Ioanes igera mao. † 7.29 Lu 3.12 †† 7.30 Mt 21.32 †† 7.34 Lu 15.2 ††† 7.37 Mt 26.7, Mk 14.3, Ins 12.3 ††† Botol pat toa oa eine lalaede tede mambe ulo kakauede iaoa igigirai, be tikado ngan pat bodbode ede tiuato alabastro. Eine inam Isip ga inam, be aea olnga kapei.

Ta ikeo, “Eaba paoatainga am, posa.”

⁴¹ Ta Iesus ikeo, “Eaba ede ilongean ele pat, ta panua rua tiuanana. Ede aea gigi iuot buno lima, be ede pade aea gigi sangalima. ⁴² Be eta ngan gisirua irangrang ngan ikoli aea gigi mao. Tota isamum gisirua ad gigi. Be eao oangga sai ngan gisirua ga ikim ei kapei tau?”

⁴³ Ta Saimon ikeo pan bedane, “Naoangga eaba toa aea gigi kapei ga ikim ei tau.”

Ta ikeo pan, “Eao posa tutui.”

⁴⁴ Tota ipul imata ga ila pan taine toa oa ta ikeo pan Saimon bedane, “Eao gera taine toa ne pade? Gau nanam nadudunga lem lumaeai, be eao bada eau eta ngan sigiringa aeg mao. Be taine toa ne ipaburisinga aeg ngan imata sul, ga kus ta ipusi ngan ilaun. ⁴⁵ Eao busum papag eta mao. Be ngan gau nadudunga lem lumaeai ga irangrang ngan patautene, taine toa ne ikaput ngan busumnga aeg mao. ⁴⁶ Eao tok bude eta ga idae ngan laborag mao. Be ei itok bude iuad kemi ga idae aegeai. ⁴⁷ Tota nakeo pago, ei ele kadonga sasat toa busa oa, gau nasamum gid ga kus, ta ele kadonga kimnga aea kapei tau. Be eaba sai toa ele kadonga sat kapei mao ga nasamum, ele kadonga kimnga aea kapei tau mao.”

⁴⁸ Ga kus ta ikeo pan taine toa oa bedane, “Lem kadonga sasat toa ngada na, nasamum ga kus.”

⁴⁹ Be gid panua toa tianean toman ngan ei tilongo ta tiposa pol ngan gid bedane, “Eaba toa ne sai ta iuangga isamum gid panua led kadonga sasat?”

⁵⁰ †Ta Iesus ikeo pan taine toa oa pade bedane, “Lem kadonga lolo matua aea ikado ga Deo ibada go mulian. Lolom itarui ta la.”

Taine edengada tilalala toman ngan Iesus

8 Ga kus ta Iesus ila ngan gid tuanga kapeipei ga gereirei toa ngada oa ta ipaola ato kemi ngan madonga Deo ibageai. Gid aluagau sangaul igegea rua tila toman ngan ei. ² †Be taine edengada toa mugaeai Iesus isere iriau papaeamao ngan gid ga ikemi ad dibala, gid pade tila toman ngan ei. Ede ngan gid eine Maria toa tiuato ei tuanga Makdala aea. Mugaeai Iesus isere iriau papaeamao lima ga rua ienono ngan ei. ³ Be Ioana (toa iadaoa Kusa ei madidnga ngan Erot ele luma) ila toman ngan ei pade gisingada Susana ga taine busa padengada. Gid taine toa ne tilualua Iesus ga ele aluagau ngan ololnga ad annga ga danga padengada.

Oanenga itna ngan eaba isiran wit ipuapua dadangai

(Mateus 13.1-9, Markus 4.1-9)

⁴ Ipom kapei tau ngan tuanga ga tuanga tinam tiluplan pan Iesus, ta itado oanenga itna pagid ga bedane, ⁵ “Dadanga itama ila isiran ele wit ipuapua dadangai. Ei isisiran ga ila, be wit ipuapua idanga ede itaptap ga idio edap isaleai, ta gid panua tiuadoad, ga gid man tinam tian ga kus. ⁶ Be wit ipuapua idanga ede itaptap ga idio ngan patpat kapeipei aea tano

§ 7.50 Lu 8.48, 18.42 †† 8.2 Mt 27.55-56, Mk 15.40-41, Lu 23.49

kautede ienono ngan. Ta wit ipara ga idae, be mole mao imalai ga imate ngansa iuaroar ibada eau mao. ⁷ Be wit ipuapua idanga ede itaptap ga idio rabu ngan oaroaro aea gigi. Be oaroaro idae kapei toman ngan, ta imol wit ga paeamao. ⁸ Be wit ipuapua idanga ede itaptap ga idio ngan tano kemi, ta idae ga itautau iasal wit ipuapua toa dadanga itama isiran oa ta iuot bunongada."

Io, Iesus iposa bedaoa ga kus ta ibaba ga ila pagid ta ikeo, "Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine."

Ikamado ga Iesus itatado oanenga itna?

(Mateus 13.10-17, Markus 4.10-12)

⁹ Idio ta ele aluagau tibeta ei bedane, "Oanenga itna toa ne ipu madongan?"

¹⁰ †Ta ikeo, "Deo ibada oatainga mumulnga pagimi ngan madonga ibageai, be panua padengada, natado oanenga itna pagid. Toa bedaoa ta,

"Matad igeragera, be tiuatai ngan saoa danga toa tigeria oa mao,

ga tangad ibabada, be tiuatai ngan saoa danga toa tilongo oa mao pade."

Oanenga itna ipu ngan wit ipuapua

(Mateus 13.18-23, Markus 4.13-20)

¹¹ Iesus ikeo pade bedane, "Oanenga itna toa ne ipu ga bedane: Wit ipuapua, eine mambe Deo ele posanga. ¹² Be wit ipuapua toa itap ga idio edap isaleai, eine mambe gid panua tilongo Deo ele posanga, ga kus ta eaba paeamao inam ta ipaeaoa Deo ele posanga lolodeai, ngan kado ta lolod matua ngan Deo ta ibada gid mulian. ¹³ Be wit ipuapua toa itap ga idio ngan patpat kapepei toa aea tano kautede ienono ngan, eine mambe gid panua tilongo Deo ele posanga ga tibada ta tinid igelgel ngan. Be gid mambe wit iuaroar isulug ga ila gadio mao. Lolod matua ngan Deo kautede ga ila irangrang ngan tobanga iuot ngan gid, tota lolod itnan Deo ta titap. ¹⁴ Be wit ipuapua toa itap ga idio rabu ngan oaroaro aea gigi, eine mambe gid panua toa tilongo Deo ele posanga, be oangga tilalala ga tila, danga ga gid ne idada gid: lolod ede ga ede ngan saoa danga iuotot ngan gid, ga tikim tau pat, ga tikim tau tingelgel tano aea. Tota gid danga toa ne iuot mambe oaroaro toa imol gid ta irangrang ngan wit itautau imatua kemi mao. ¹⁵ Be wit ipuapua toa itap ngan tano kemi, eine mambe gid panua toa lolod kemi ga tutui. Gid tilongo Deo ele posanga ga tikikisi. Ta timadid matua ta tipapot kadonga kemikemi mambe wit itautau iuot kemikemi."

Oanenga itna ngan lam ele taranga

(Markus 4.21-25)

¹⁶ ††Iesus ikeo pade bedane, "Eaba eta itun lam ga irobi ngan ulo mao. Ga idol ga idio mul ibuloloeai mao pade. Be ei ga idol ga iuot masaeai ngan lam imul. Ta

oangga gid panua tidudunga ga tinam, eine ga tigeria ele taranga. ¹⁷ †Ngansa saoa danga ienono mumulnga labone, eine muriai ga iuot masaeai. Ga saoa danga Deo ipamumul labone, muriai ga iuot merengai, ta panua tiuatai ngan. ¹⁸ ††Tota agabit kemi ta alongo kemi posanga. Ngansa oangga sai ele oatainga, Deo ga igaltatan ele oatainga ga ila kapei. Be oangga sai ele oatainga mao, saoa danga iadi mambe iuatai kautede ngan, eine Deo ga ikado ga imata sapian."

Sapadua eine Iesus itna ga itar kakakau?

(Mateus 12.46-50, Markus 3.31-35)

¹⁹ Idio ta Iesus itna ga itar kakakau tinam ngan geranga ei, be tirangrang ngan tinam boloma pan mao, ngansa ipom kapei tau. ²⁰ Ta gid panua tipalongo ei bedane, "Eao tnam ga am kakakau timadmadid gaot be tiuangga tigeria go."

²¹ Be ei ikoli led posanga bedane, "Sapadua tilongo Deo ele posanga ga tinasi, eine gau tngag ga ag kakakau."

Iesus ipamate rai ga ngalu

(Mateus 8.23-27, Markus 4.35-41)

²² Ado ede Iesus idae oagaeai toman ngan ele aluagau ta ikeo pagid, "Taore ga tala ngan liu isal iadag." Tota tiuot ga tila. ²³ Gid tiladlado ga tila, be ei idio ieno. Mole mao, rai kapei iuot liuiiai, ta led oaga sor ga sor ta tiuangga timadi.

²⁴ Be gid tiuaoan ei ta tikeo, "Maron, Maron, teta pade taduaea!"

Be ei idae ta idaba rai ga ngalu, tota kos ga idio ta tibur madlo. ²⁵ Ta ikeo pagid, "Lemi kadonga lolo matua aea sida?"

Be gid timataud ga timatala, ta tiposa pol ngan gid bedane, "Eaba toa ne sai? Ei iposa ngan rai ga ngalu ta tilongo ilingel!"

Iesus isere iriau papaeamao ngan eaba ede

(Mateus 8.28-34, Markus 5.1-20)

²⁶ Iesus asingada ele aluagau tilado ngan oaga ga titnan Galili ta tila ngan liu isal iadag, ngan tibur togid Gerasa. ²⁷ Ei isulug labiai, be mole mao eaba ede ngan tuanga toa oa iuot pan. Iriau papaeamao tienono ngan ei. Mugaeai ga inam, eaba toa ne iuatai danga sisid aea dolnga mao, ga imamado lumaeai mao pade. Be idio imamado alele ngan gid denga. ²⁸ Ei igera Iesus ta ikor iae boloma pan ta ingangar kapei ta ikeo, "Iesus, gergeu ton Deo Gadae Tau, eao ga kado mado ngan gau? Nabeta matua eao, paieiei gau padam!" ²⁹ Ei iposa bedaoa ngansa Iesus ikeo ngan iriau paeamao toa oa manta itnan ei. Mugaeai ga inam, iriau paeamao ipadada eaba toa oa. Somisomi panua tiaud iae ga ibage ngan sen ga timariala ngan ei, be ei igorogoro sen, ga kus ta iriau paeamao idada ei ga ilagalaga ngan tibur modamodanga.

³⁰ Idio ta Iesus ibeta ei, "Eao edam sai?"

† 8.10 Ais 6.9-10 †† 8.16 Mt 5.15, Lu 11.33

‡ 8.17 Mt 10.26, Lu 12.2 †† 8.18 Mt 25.29, Lu 19.26

Ta ikeo, "Gau edag Ipom," ngansa iriau papaeamao busa tudungana ngan ei. ³¹ Ta tibeta ei sarian ngan isula gid ga tila ngan baba kilikilinga † mao.

³² Be gaea ipu ede tianean bereoeai boloma ngan tibur toa oa, ta gid iriau papaeamao tibeta matua ei ngan ilongean gid ga tila tudungana ngan gaea ipu toa oa, ta Iesus ilongo. ³³ Tota iriau papaeamao titnan eaba toa oa ta tila tudungana ngan gid gaea. Ta gaea ipu toa oa tilado manmanae ga titaptap perpereai ga tisu-lug liuiai ta tidal ga timatemate.

³⁴ Be gid panua toa timariala ngan gaea, tigera bedaoa ta tiaoa ga tila tipalongo gid panua ngan tuanga kapei ga aea tuanga gereirei pade. ³⁵ Ta gid panua tila ngan geranga saoa danga iuot ta tila pan Iesus ta tigera eaba toa iriau papaeamao titnan ei, be imamado boloma ngan Iesus iae ga idol danga sisid ga ilolo iluai mulian. Be tigera bedaoa ta timataud. ³⁶ Ta gid panua toa tigera bedaoa, tipalongo gid ipom ngan Iesus ike-mi eaba toa oa madongan. ³⁷ Tota gid ipom toa busa oa ngan tibur kapei Gerasa tibeta Iesus ngan itnan gid ga ila, ngansa timataud kapei tau. Tota idae oagaeai ta iluai mulian.

³⁸ Be eaba toa iriau papaeamao titnan ei, ibeta matua Iesus ngan ila toman ngan ei, be Iesus ipalua ei ta ikeo, ³⁹ "Luago mulian pagid lem luma lolo ta keo pagid ngan saoa danga Deo ikado ngan eao." Tota eaba toa oa ila ipaola posanga pagid ipom toa ngada oa tuangai ngan saoa danga Iesus ikado ngan ei.

Iesus ipei mulian taine kakauede imate, ga ikemi taine kapei isibo itin aea pononga
(Mateus 9.18-26, Markus 5.21-43)

⁴⁰ Iesus iluai mulian, ta gid ipom tinid igelgel ngan badanga ei ngansa tisangasanga ei. ⁴¹ Be mole mao, madidnga kapei ngan luma raring aea, ieda Iairus, inam ta idol ilabora ga isulug boloma ngan Iesus iae, ta iansaban ei ngan inam ele lumaeai. ⁴² Ngansa inat taine toa kelede oa aea rai sangaul igegea rua iuang-ga imate.

Tota Iesus ilalala ga ila toman ngan ei, be gid ipom tigong ei. ⁴³ Be rabu ngan ipom toa oa, taine kapei ede ilalala pade. Ei aea dibala sing palapala ikakado ei iran-grang ngan aea rai sangaul igegea rua. Ei ipasala ele pat toa ngada oa ngan olnga gid panua keminga ad, be iran-grang ngan ibada keminga eta pagid mao. ⁴⁴ Ei ingata Iesus pan imur ta isibo itin aea pononga imata. Be mole mao, sing palapala toa oa kus ngan ei.

⁴⁵ Ta Iesus ikeo, "Sai isibo gau?"

Be gid toa ngada oa tikeo ga, "Mao."

Ta Petrus ikeo, "Maron, ipom kapei tigong go ta tidae tor ga tor ngan eao."

⁴⁶ Be Iesus ikeo, "Mao, eaba ede isibo gau, ngansa naoatai, urag idanga ede iuot ga ila o."

⁴⁷ Tota taine toa oa igera mambe iran-grang ngan imumul mao, ta inam ikor iae boloma ngan ei be isamimi, ta panua busa matadeai, iuaoa ngan isibo ei

† Baba kilikilingatoa oa eine tibur panasnga aea ngan gid iriau papaeamao ga antu.

ngan ipu saoa, ga ngan itin iuot kemi manmanae.

⁴⁸ ††Ta Iesus ikeo pan bedane, "Taine, lem kadonga lolo matua aea ikado ga tinim iuot kemi. Lolom itarui ta la."

⁴⁹ Ei iposaposa maitne, be eaba ede inam madidnga ele lumaeai ga inam ta ikeo, "Natum taine imate o. Paeaea eaba paoatainga aea ne pade mao."

⁵⁰ Be Iesus ilongo toa bedaoa ta ikeo pan bedane, "Mataud mao. Lolom matua kekelen, ta ei ga iuot kemi."

⁵¹ Io, tiuot madidnga ele lumaeai, be Iesus ilongean eaba eta pade ga idudunga toman ngan ei mao. Ibada Petrus ga Ioanes ga Jems kekelegid toman ngan gergeu itama ga itna. ⁵² Be gid ipom tiansaban ga ti-tangtang ngan ei. Be ei ikeo, "Gimi atang mao. Ei imate mao, be ienono."

⁵³ Be gid tinging ngan ei ngansa tiuatai mambe ei imate o. ⁵⁴ Be Iesus ikisi ibage ta iaoa ura ta ikeo, "Gergeu, ker ga dae!" ⁵⁵ Tota itautau isabun ei, ta mole mao idae imadid. Ta Iesus ikeo pagid ngan tibada annga eta ga inam ta ian. ⁵⁶ Itna ga itama timatala kapei tau, be Iesus irenren pagid ngan danga toa iuot ne, iran-grang ngan tikeo pan eaba eta pade ngan mao.

Iesus isula ele aluagau sangaul ga igegea rua

(Mateus 10.5-15, Markus 6.7-13)

9 Iesus ibaba ele aluagau sangaul igegea rua ga tinam tiluplup pan, ta ipamatua gid ga idol iura ga idae ngan gid ngan serenga gid iriau papaeamao toa ngada oa ga keminga gid dibala. ² Isula gid ga tila ngan paolanga posanga ngan madonga Deo ibageai ga ngan keminga gid panua ad dibala. ³ †Ta ikeo pagid, "Ngan lalalanga toa ne, iran-grang ngan gimii abada danga eta ga ala toman ngan mao. Abada toto lalalanga aea mao, ga bisinga mao, ga annga ga pat ga ami barikia mao pade. ⁴ Be luma isaoa gimii adudunga ngan, amamado toa eoa ga iran-grang ngan athan tuanga toa oa. ⁵ Be oangga panua tibada gimii ga ala led lumaeai mao, manta asile aemi aea kangkanga ga idio pagid, ta iman kilala ngan paoatainga gid." ††⁶ Io, tota tilalala ga tila ngan tuanga ga tuanga. Be ngan tibur isaoa tila ngan, tipapaola ato kemi ga tikemikemi gid panua ad dibala.

Erot ilolo ede ga ede ngan Iesus ei sai

(Mateus 14.1-12, Markus 6.14-29)

⁷ ††Idio ta Erot, madidnga kapei ngan tibur toa oa, ilongo ngan danga toa ngada oa iuotot ta ilolo ede ga ede, ngansa panua edengada tikeo ga Ioanes idae mulian ngan ele matenga. ⁸ Be padengada tikeo ga Elaija per ga iuot sapaean. Be padengada tikeo ga eaba ede ibada Deo iaoa mugaeai idae mulian pade. ⁹ ††Be Erot ikeo, "Ioanes, naket igagal ga put o. Be ea-

†† 8.48 Lu 7.50 † 9.3 Lu 10.4-11 †† Kadonga ngan silenga aed aea kangkanga eine kilala ipasolan gid mambe gid aluagau tipabib led ga kus. Ta oangga muriai gid panua toa oa tibada panasnga, eine danga togid. †† 9.7 Mt 16.14, Mk 8.28, Lu 9.19 ††† 9.9 Lu 23.8

ba sai toa ikakado gid danga toa nalongolongo ngan ne?" Ta itobatoba ngan geranga Iesus.

Iesus ipan panua bunoringring lima ad annga

(Mateus 14.13-21, Markus 6.30-44, Ioanes 6.1-14)

¹⁰ Iesus ele panua ato ad tiluagid mulian ga tinam ta tipalongo ei ngan saoa danga tikado. Ta ei ibada gid ga titnan tibur toa oa ta gid kekelegid tila ngan tuanga ede ieda Betsaida. ¹¹ Be ipom kapei tilongo bedaoa ta tinasi ei. Ei itin igelgel ngan badanga gid ta iposa pagid ngan madonga Deo ibageai, ga ikemi gid panua sapadua tipapauis ngan ad keminga.

¹² Be ado iuangga idil, ta gid aluagau sangaul igegea rua tinam pan ta tikeo, "Sula gid ipom ga tila ngan gid tuanga ga tibur boloma, ta tiuol ad annga ga tilo tibur enonga aea. Ngansa tibur toa ne modamodanga."

¹³ Be ikeo pagid, "Gimi apan ad annga."

Ta tikeo, "Gita ada bret lima ga ia rua mon ienono. Madongan? Gai ga ala aol annga ngan gid ipom toa ne pade?" ¹⁴ (Ngansa gid arangaranga toa oa dabad iuot mambe bunoringring lima.)

Be ikeo pagid ele aluagau bedane, "Akeo pagid ta tidio timado sangalima ngan rounga kelede kelede." ¹⁵ Io, tikado toa bedaoa, ta gid toa ngada oa tidio timado. ¹⁶ Be Iesus ibada bret lima ga ia rua ta imata idae ga ila buburiai ta iposa kemi pan Deo ngan. Ga kus ta itei ta ibada ga ila pagid aluagau ta gid tiuade ga ila pagid ipom. ¹⁷ Ta gid toa ngada oa tian ga itara gid, ta gid aluagau tigou annga ilialia ta tinonoi ngan karei sangaul ga igegea rua.

Petrus iuaoa ngan Iesus ei sai

(Mateus 16.13-19, Markus 8.27-29)

¹⁸ Idio ta Iesus ei kekelen iraring, be ele aluagau tidio toman ngan ei. Ta ibeta gid bedane, "Gid ipom tikeo ga gau sai?"

¹⁹ Ta tikoli ele posanga bedane, "Panua edengada tikeo ga eao Ioanes Paliliunga aea, be padengada tikeo ga eao Elaija, be padengada tikeo ga eaba ede toa ibada Deo iaoa mugaeai idae mulian."

²⁰ Ta ibeta gid, "Be gimi akeo ga gau sai?"

Ta Petrus ikoli ele posanga bedane, "Eao Kristus † toa nam pan Deo."

²¹ Be Iesus iaoa ikarara gid matua tau ngan tikeo pan eaba eta pade ngan posanga toa ne mao.

Iesus iposa ngan ele matenga ga daenga mulian

(Mateus 16.20-28, Markus 8.30-9.1)

²² † Iesus ikeo pade bedane, "Eaba Inat manta ibada ieieinga busa, ta gid kapepei togid Iuda ga gid madidnga tenainga ad ga apu ad gau tipul murid ngan ei ta tirau ei ga imate. Be ngan ado tol aea, ei ga idae mulian."

²³ † Ta ikeo pagid toa ngada oa, "Oangga eaba eta ikim inasi gau, manta itnan ele kimnga tano aea ga

idio, ta ibisi aea abei tabala ado ga ado ta inasi gau.

²⁴ †† Ngansa oangga sai igera ele madonga tanoelai mambe danga kapei tau, ei ga imate ta ele madonga iduaea. Be oangga sai imate ngan nasinga gau, ei ga ibada madonga kemi tautaunga. ²⁵ Ngansa oangga eaba eta ibabada danga sisid toa ngada ne tanoelai be is-apir ngan madonga kemi muriai ngan ele matenga, ele danga toa ngada oa ga ilua ei madongan? ²⁶ †† Be oangga sai maeamaea ei ngan gau ga leg posanga labone, muriai Eaba Inat ga maeamaea ei pan eaba toa oa ngan ado toaiua inama ngan ele taranga kapei ga Itama ele taranga kapei toman ngan gid anggelo tututui. ²⁷ Be nakeo tautaunga pagimi, panua edengada timadmadid toa nene ga timate maitne, be tigera danga toa ngada ne idae Deo ibageai."

Iesus itin iuot ede pade

(Mateus 17.1-8, Markus 9.2-8)

²⁸ Muriai ngan Iesus ikeo toa bedaoa, mambe ado lima ga tol ga kus, ei ibada Petrus ga Ioanes ga Jems, ta tidae ga tila lusiai ngan kadonga raring. ²⁹ Ei idio iraring, be imata iuot ede pade, ga ele danga sisid iuot bodbode ga mil ga mil. ³⁰ † Mole mao, panua rua, Moses ga Elaija, per ga tiuot toman ngan taranga ta tiposaposa toman ngan ei ngan ele naurata iuangga ipasala ngan tnannga tano toa ne ngan tuanga Jerusalem. ³² †† Petrus masin matad boboeo ga tieno. Be matad pal ga tidae ga kus, ta tigera ele taranga ga panua rua timadmadid toman ngan ei. ³³ Idio ta gisirua tiuangga titnan Iesus ga tila, be Petrus ikeo pan bedane, "Maron, eine kemi ngan tadio toa eko. Longo ta gai akado palata tol eta. Ede togo, ede pade ton Moses, ga ede pade ton Elaija." (Be ei iuatai ngan saoa posanga toa ikakado oa mao.)

³⁴ Ei iposaposa maitne, be laulau ede inam ta irobi gid. Tidudunga ngan ta timataud. ³⁵ †† Be babanga ede inam laulau iloleai ga iuot ta ikeo, "Eine gau Natug. Gau nasio ei. Gimi alongo ilinge!" ³⁶ Io, babanga iposa bedaoa ga kus, ta tigera Iesus kekelen. Be gid timudan posanga ngan saoa danga tigera, ta ngan taun toaiua tikeo pan eaba eta ngan mao.

Iesus ikado kemi gergeu ede toa iriau paeamao ienono ngan ei

(Mateus 17.14-18, Markus 9.14-27)

³⁷ Ngan ado sae tisorir lusiai ga tisulug, ta ipom kapei tiuot pan. ³⁸ Be mole mao, eaba ede rabu ngan ipom toa oa ibaba ta ikeo, "Eaba paoatainga am, nabe-ta matua eao, nam gera leg gergeu, ngansa ei natug toa kelede ne. ³⁹ Ega, somisomi iriau paeamao ipadada ei ta mole mao ikado ei ga ingangar ta ipasamimi ei paeamao tau. Be ingarongaro iuotot iaoai. Iriau toa ne itin ngan itnan ei mao, be iuangga ipaeabu ngan ei. ⁴⁰ Nabeta matua lem aluagau ngan aea serenga, be tirangrang mao."

† 9.19 Lu 9.7-8 †† 9.20 Ins 6.68-69 † Gera palongonga ngan posanga idil Kristus ngan Mt 1.16. †† 9.22 Lu 9.44, 18.32-33 †† 9.23 Mt 10.38, Lu 14.27

††† 9.24 Mt 10.39, Lu 17.33, Ins 12.25 ††† 9.26 Mt 10.33, Lu 12.9 † 9.30-31 Lu 9.22 †† 9.32 2Pe 1.16-18 ††† 9.35 Lu 3.22

⁴¹ Ta Iesus ikeo, "O gimi panua labone ami! Lolomi matua eta mao, be ananale ngan lemi kadonga sasat tau. Papida ga namamado toman ngan gimi ga nabisi ami kadonga kulupulupu? Bada natum toa na inam pagau."

⁴² Io, tibada gergeu toa oa ga ila pan, be iriau paeamao itado ei ga isulug tanoeai ta ipasamimi ei. Be Iesus idaba iriau paeamao ta ikado kemi gergeu toa oa. Ga kus ta ibada ei ga ila pan itama. ⁴³ Ta gid toa ngada oa tikakrik ngan geranga Deo iura kapei.

Iesus iposa parua aea ngan ele matenga

(Mateus 17.22-23, Markus 9.30-32)

Gid ipom timatala ngan danga toa ngada oa Iesus ikakado, be ei ikeo pagid ele aluagau bedane, ⁴⁴ "Apagege tangami kemi ngan leg posanga ga oaine: Teta pade ga tidol Eaba Inat ga idae aea miri itamata-ma bagedeai." ⁴⁵ "Be gid tiuatai ngan posanga toa ne ipu mao. Ienono mumulnga ngan gid, ta irangrang ngan laborad ibada kemi mao. Be timataud ngan bentanga ei.

Sai ieda iuot kapei tau?

(Mateus 18.1-5, Markus 9.33-37)

⁴⁶ "Idio ta gid aluagau aoad isokangai ngan sai ngan gid ieda iuot kapei tau. ⁴⁷ Be Iesus iuatai ngan lolod ta ibada gergeu ede ta idol ei ga imadid isaleai. ⁴⁸ "Ta ikeo pagid, "Oangga sai ibada gergeu toa ne ngan gau edag ta ilua ei, eine ibada gau ga ilua gau. Be oangga sai ibada gau, eine ibada Eaba toa isula gau ga nanam. Ngansa oangga sai ngan gimi ieda mao ga idio gadio tau ngan gimi toa ngada ne, ei ieda iuot kapei."

Eaba sai iman ami isat mao, ei ilualua gimi

(Markus 9.38-40)

⁴⁹ Ioanes ikoli Iesus ele posanga bedane, "Maron, gai agera eaba ede isere iriau papaeamao ngan eao edam, ta aoangga apaidi ei, ngansa ei inasnasi gita mao."

⁵⁰ "Be Iesus ikeo pan, "Apaidi ei mao, ngansa eaba sai iman ami isat mao, ei ilualua gimi."

Gid Samaria tinid ngan Iesus ila led tuangai mao

⁵¹ Io, ado imata inam boloma ngan Iesus idae ga ila buburiai, ta idol ilabora matua ngan ila Ierusalem.

⁵² Tota isula panua edengada ato ad ga timuga ngan ei ga tila ngan tuanga ede togid Samaria ngan patutuinga danga sisid ngan ele namanga pagid. ⁵³ Be gid panua toa oa tinid ngan ei inam pagid mao, ngansa ei iuangga ila Ierusalem. ⁵⁴ "Be aluagau rua Jems ga Ioanes tigeria bedaoa ta tikeo, "Maron, eao kim gai ababa dinga buburiai ga isulug ta ipaeabu ngan gid?" ⁵⁵ Be ipul ei ta idaba gisirua. ⁵⁶ Ta tila ngan tuanga ede pade.

Iesus iposa ngan nasinga ei

(Mateus 8.19-22)

⁵⁷ Gid tilalala edapeai ga tila, be eaba ede inam ta ikeo pan bedane, "Gau ga nanasi go ngan tibur isaoa eao la ngan."

⁵⁸ Be Iesus ikeo pan bedane, "Gid kaua saksak ad baba enonga aea tanoeai, ga gid man ad luma abeiai, be Eaba Inat ele tibur eta enonga aea mao."

⁵⁹ Idio ta ikeo pan eaba ede pade bedane, "Eao nam nasi gau."

Be eaba toa oa ikeo, "Maron, longo ngan gau nala nataian tamag bua."

⁶⁰ Ta Iesus ikeo pan, "Gid panua tiuatai ngan madonga kemi toman ngan Deo mao, gid tirangrang ngan titaian led panua matemate, be eao la ta paola posanga ngan madonga Deo ibageai."

⁶¹ "Idio ta eaba ede pade ikeo, "Maron, gau ga nanasi eao, be irangrang ngan longean gau ta nakisi gid iaoa keledede togau baged, ga kus ta natnan gid?"

⁶² Be Iesus ikeo pan, "Eaba ikikisi eado, be somisomi imata kleng ga kleng ga ila muriai, ei kemi ngan kadonga naurata ato aea ngan madonga Deo ibageai mao."

Iesus isula panua sangalima sangaul rua igegea rua

10 ⁵ Ga kus ta Maron ibada naurata pagid panua sangalima sangaul rua igegea rua, ta isula gid ga tila ruangada ta timuga ngan ei ngan gid tuanga keledede keledede toa iuangga ila ngan. ² "Ta ikeo pagid, "Tautauanga, annga busa tau imatua ga ienono dadangai, be gid panua toa tibokoboko ngan aea badanga, gid busa mao. Tota gimi araring matua ga ila pan dadanga Itama ta isula gid panua naurata ad ga tila aea dadangai ta tisuk ele annga. ³ "Io, gimi ala. Ega, nasula gimi ga ala mambe sipsip ele gergeu tilalala rabu ngan gid kaua saksak. ⁴ "Be irangrang ngan akikisi lemi apou pat aea mao, ga ami bisinga mao, ga lemi su eta mao pade. Be oangga agera gid panua edapeai, irangrang ngan akado posanga alele toman ngan gid mao.

⁵ "Be oangga adudunga ngan luma isaoa, matamata akado posanga kemi ga bedane, 'Kadonga lolo tarui aea idio ngan luma toa ne aea panua.' ⁶ Ta oangga eaba ede lolo tarui aea imamado, eine lemi posanga kemi ga ienono ngan ei. Be oangga mao, eine ga iluai mulian pagimi. ⁷ "Be gimi adio ngan luma toa keledede oa ta aeanean ga aunun saoa danga tibada pagimi, ngansa itutui ngan gid panua naurata ad tibada ad ololnga. Be irangrang ngan ala ngan luma ga luma mao.

⁸ "Be oangga ala aot ngan tuanga ede ga tibada gimi, aeanean annga toa tibabada pagimi. ⁹ Akemi gid panua ad dibala ta akeo pagid, 'Madonga Deo ibageai ta iuot pagimi na.' ¹⁰ Be oangga aot ngan tuanga isaoa

† 9.44 Lu 9.22 †† 9.45 Lu 18.34 ‡ 9.46 Lu 22.24 †† 9.48 Mt 10.40 †† 9.50 Mt 12.30, Lu 11.23 ††† 9.54 2Kin 1.9-16

††† 9.61 1Kin 19.20 § 10.1 Mk 6.7 §† 10.2 Mt 9.37-38, Ins 4.35 §†† 10.3 Mt 10.16 §† 10.4 Mt 10.7-14, Mk 6.8-11, Lu 9.3-5 §†† 10.7 1Ko 9.6-14, 1Ti 5.18 §† 10.8 1Ko 10.27

ga tibada gimimao, ala led melemeleai ta akeo ga bedane, ¹¹ †Lemi tuanga aea kangkanga toa itoi aemai, gai asile ga idio pagimi. †† Be manta aotai bedane: Madonga Deo ibageai ta iuot pagimi na.' ¹² †Nakeo pagimi, ngan ado toa Deo ipamadid gid panua ngan posanga, tuanga toa oa ad panasnga ga iasal gid Tair ga Saidon ad panasnga."

Paeamao tau ngan gid tuanga tipul lolod mao

(Mateus 11.20-24)

¹³ Iesus ikeo pade bedane, "Paeamao tau ngan gimimao panua ngan tuanga Korasin ga Betsaida! Ngansa oangga gid panua Tair ga Saidon tigera gid uisinga mambe gimimao agera nakakado, eine ga tidol danga sisid mok aea toa mugaeai oa ga tisama matad ngan asaso ta iman kilala ngan tipul lolod. ¹⁴ Be ngan ado toa Deo ipamadid gid panua ngan posanga, eine gimimao ami panasnga ga iasal gid Tair ga Saidon ad panasnga. ¹⁵ Be gimimao Kapernaum oangga Deo isoa gimimao ga adae buburial na? Mao tau! Gimimao ga adio gadio, ngan tibur paeamao togid matemate."

¹⁶ †† Be Iesus ikeo pagid aluagau bedane, "Oangga sai ilongolongo lemi posanga, eine ilongo gau leg posanga. Be oangga sai ipul imur ngan gimimao, eine ipul imur ngan gau pade. Be eaba sai ipul imur ngan gau, eine ipul imur ngan Eaba toa isula gau ga nanam."

Manta tinimi igelgel ngan Deo ibode edami buburial

¹⁷ Idio ta gid aluagau sangalima sangaul rua igegea rua tinid igelgel ga tiluagid mulian ta tikeo, "Maron, ngan eao edam gid iriau papaeamao pade tilongolongo lingemai!"

¹⁸ †† Ta Iesus ikeo pagid, "Gau nagera Satan itap buburial ga isulug mambe gla isamil. ¹⁹ †† Ega, gau nadol urag ga idae ngan gimimao ta arangrang ngan aoad gid mota ga apap ga arangrang ngan aeasal ami isat iura toa ngada ne. Irangrang ngan danga eta ipaeabu ngan gimimao. ²⁰ †† Be irangrang ngan tinimi igelgel ngan gid iriau papaeamao tilongo lingemai kekelen mao, be manta tinimi igelgel ngan Deo ibode edami buburial."

Iesus itin igelgel ngan Deo ipasolan iura pagid ele gergeu

(Mateus 11.25-27, 13.16-17)

²¹ Ngan ado imata toaiua, Itautau Tutui ikado ga Iesus itin igelgel kapei ta ikeo, "Apa, eao Maron ngan bubur ga tano. Gau naposa kemi pago ngansa eao mudan gid posanga toa ne ipu pagid panua oatainga ad, be eao pasolan pagid lem panua toa edad mao mambe gergeu gereirei. Apa, eine tautaunga, ngansa danga toa ne inasi eao lem kimnga.

† 10.11 PA 13.51, 18.6 †† Kadonga ngan silenga aed aea kangkanga eine kilala ipasolan gid mambe gid aluagau tipabib led ga kus. Ta oangga murial gid panua toa oa tibada panasnga, eine danga togid. † 10.12 OM 19.24-25, Mt 10.15, 11.24 †† 10.16 Mt 10.40, Lu 9.48, Ins 5.23 †† 10.18 Ins 12.31, PM 12.8-9 ††† 10.19 Sng 91.13, Mk 16.18 ††† 10.20 Plp 4.3, PM 3.5

²² †† Tamag idol danga toa ngada ne ga idae bagegeai. Be eaba eta iutai ngan Deo Inat ei sai mao. Tamag kekelen iutai. Be eaba eta iutai ngan Tamag ei sai mao. Inat kekelen iutai, toman ngan gid panua toa Inat ikim ipasolan ei pagid."

²³ Idio ta ipul imata ga ila pagid aluagau kekelegid ta ikeo, "Kemi tau ngan gimimao ga ngan panua toa ngada ne tigera saoa danga gimimao agera! ²⁴ Nakeo bedane pagimi ngansa mugaeai ga inam, gid panua tibada Deo iaoa ga gid mamaron kapeipei busa, lolod ikim tau ngan geranga saoa danga gimimao agera, be tigera mao. Ga lolod ikim tau ngan longonga saoa danga gimimao alongo, be tilongo mao."

Oanenga itna ngan eaba Samaria aea ele kadonga kemi

²⁵ †† Be mole mao, madidnga apu aea ede uangga itoba Iesus ta imadid ta ikeo, "Eaba paoatainga am, gau ga nakado mado ngan badanga madonga kemi somisomi?"

²⁶ Ta ei ikeo pan bedane, "Deo ele laulau apu aea ikeo mado? Eao gera madongan?"

²⁷ †† Ta ikoli ele posanga bedane, "Eao manta kim am Maron Deo kapei tau ngan lolom ga tautaudim ga uram ga lem oatainga.' Ga 'kim oaem ede pade mambe kim go mulian."

²⁸ †† Ta Iesus ikeo pan, "Eao koli tutui. Kado toa bedane, ta eao ga bada madonga kemi."

²⁹ Be eaba toa oa uangga ipasolan ei mulian mambe eaba tutui, ta ibeta Iesus bedane, "Be gau oaeg ede pade sai toa?"

³⁰ Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Eaba ede itnan Ierusalem ta isorir ga isulug ngan tuanga Ieriko. Be edapeai panua lublubnga ad tiuot pan, ta titakataka ele danga sisid ga tiraurau ei ta uangga imate. Ga kus ta titnan ei ga idio, ta tiaoa ga tila. ³¹ Be ngan ado toaiua pade, eaba tenainga aea ede inasi edap toa oa ga ilalala ga ila. Ei igera eaba toa oa, be irip ngan ei ga idio iadag ta ila. ³² Toa bedaoa pade, eaba ede ngan gid Livai ³³ †† ilalala ga ila ngan tibur toa oa ta igera ei, be ei pade irip ngan ei ta ila. ³³ Be eaba ede Samaria aea ³⁴ †† ilalala ga ila iuot pan. Ei igera ei ta ilolo isat ngan ei. ³⁴ Ila boloma pan ta imol aea tibun, be itok bude ga oain ga idae ngan pade. Ga kus ta isoa ei ga idae ngan ele donki ta ibada ei ga ila ngan luma kaluae aea ta idio imariala ngan ei. ³⁵ Be ngan ado sae ibada pat silva rua ga ila pan luma itama ta ikeo pan bedane, 'Eao mariala kemi ngan ei, ta oangga naluagau mulian ga nanam, saoa pat eao tado ngan luanga ei, eine gau ga nakoli.'

³⁶ "Be eaba toa gid panua lublubnga ad tirau ei, eao oangga sai ngan gid tol iman iuae?"

§ 10.22 Ins 3.35, 10.15 †† 10.25 Mt 22.35-40, Lu 18.18 ††† 10.27 Lo 6.5, Wkp 19.18 †† 10.28 Wkp 18.5 ††† Gid Livai eine lum ede ngan gid Israel. Deo isio gid ngan kadonga naurata tenainga aea. †† Ngan ado toaiua, gid Iuda lolod kemi ngan gid panua Samaria ad mao.

³⁷ Ta eaba apu aea toa oa ikeo ga, "Eaba toa ilolo isat ngan ei."

Ta Iesus ikeo pan, "La, ta kado toa bedaoa pade."

Iesus imado Marta ga Maria led lumaeai

³⁸ Tilalala ga tila, be Iesus iuot ngan tuanga ton taine ede ieda Marta. Ta ei ibaba Iesus ga ila ele lumaeai.

³⁹ †Be itar kakau ieda Maria, ei idio imado boloma ngan Maron iae ta ilongolongo ele posanga. ⁴⁰ Be Marta imata alele ngan gid naurata aea kadonga. Ei ila imadid boloma pan Iesus ta ikeo, "Maron, ag kakau itnan gau ta kekelegau nakakado naurata kapei ne. Be eao gera madongan? Keo pan ta ilua gau."

⁴¹ Be Maron ikoli ele posanga bedane, "O Marta, Marta. Eao lolom alele ga lolom ede ga ede ngan danga busa tau. ⁴² ††Be gimi manta ailoiilo danga keledede mon. Maria isio danga kemi, be gau ga napakala ei ngan aea badanga mao."

Iesus ipaoatai ele aluagau ngan raring

(Mateus 6.9-13, 7.7-11)

11 Ado ede Iesus iraring ngan tibur ede. Be ipasala ele raring ga kus ta ele aluagau ede ikeo pan bedane, "Maron, paoatai gai ngan raring mambe Ioanes ipaoatai ele aluagau ngan."

² Ta ikeo pagid bedane, "Oangga gimi araring, akeo ga bedane,

"Tamamai, † manta panua tilolon ngan eao edam, kemi ngan danga toa ngada ne idae eao bagemeai. ††

³ Pan gai ngan amai annga ado ga ado.

⁴ Be samum lemai kadonga sasat, ngansa gai pade asamum kadonga sasat togid panua toa ngada oa tikado sat ngan gai.

Be longean gai ta atap ngan tobanga mao." ††

⁵ Ta ikeo pagid bedane, "Sai ngan gimi ga ila pan iuae ede pade bong irabu ta ikeo pan bedane, 'Leg eaba, irangrang ngan eao longean bret tol eta ga inam pagau bua? ⁶ Ngansa gau oaeg ede ilalala ngan tibur aluai ga inam pagau, be ag annga eta ngan nabada pan mao?'

⁷ "Be eaba toa gadudunga oa ga ikeo, 'Eao paieiei gau mao. Ngansa gau nasaisai atama o. Gaingada leg gergeu aeno. Gau narangrang ngan nadae ta nabada danga eta pago mao! Ei ikeo iloleai toa bedaoa, ⁸ be nakeo pagimi, ei ga ipan saoa danga eaba toa oa ipapauis ngan. Tautauga, gisirua tikemikemi ngan gid, be ei ga ilua ei ngan ipu toaine mao. Ei ga ilua ei ngansa itolatola ngan ele parparnga. †††

⁹ "Tota nakeo pagimi, abetabeta Deo, ta ei ga ibada pagimi. Be ailoiilo saoa danga pan Deo, ta gimi ga aot ngan. Be atintin atama, ta Deo ga irepe ngan gimi.

† 10.39 Ins 11.1, 12.2-3 †† 10.42 Mt 6.33 † Laulau edengada ngan posanga Grik ikeo ga bedane: Tamamai buburiai. †† Ngan laulau edengada ngan posanga Grik tibalbatan posanga ngan lain toa ne ga bedane: Kemi ngan lem kimnga iuot tanoai mambe buburiai pade. †† Ngan laulau edengada ngan posanga Grik tibalbatan posanga ngan lain toa ne ga bedane: Bada gai mulian ngan danga paeamao. ††† Posanga idil toa ne ipu ede pade ngan posanga Grik ga bedane: Ei ga ilua ei, ngan kado ta iualu paeamao.

¹⁰ Ngansa eaba sai ibetabeta Deo, ei ga ibada saoa danga ibeta ei ngan. Ga eaba sai iloilo danga inam pan Deo, ei ga iuot ngan. Ga eaba sai itintin atama, Deo ga irepe ngan ei.

¹¹ "Be sai ngan gimi, oangga inat ibeta ei ngan ia, eine ga ibada mota pan? Na? Oo, eaba eta ikado bedaoa mao! †††¹² Ga pade, oangga ibeta ngan kakatol, eine ga ibada apap pan? Na? Mao tau! ¹³ Tautauga gimi lemi kadonga papaeamao, be somisomi aotai ngan badanga danga kemikemi ga ila pagid lemi gergeu. Be Tamami toa buburiai oa ga iasal gimi ngan kadonga kemikemi, ta ei ga ibada Itautau Tutui pagid panua toa tibeta ei ngan."

Gid panua tiuangga Iesus iboko toman ngan Belsebul

(Mateus 12.22-30, Markus 3.20-27)

¹⁴ Idio ta Iesus isere iriaua paeamao ede toa ikado eaba ga iaoa gum. Iriaua paeamao itnan eaba toa oa, tota iposaposa pade, be gid ipom tigera ta timatala. ¹⁵ §Be edengada ngan gid tikeo ga, "Belsebul, madidnga togid iriaua papaeamao, ipamatua eaba toa ne ta iseresere gid iriaua papaeamao." ¹⁶ §†Be panua padengada titoba ei ta tibeta ei ngan kadonga uisinga eta ta iman kilala ngan ei ikado Deo ele naurata.

¹⁷ Be Iesus iuatai ngan lolod ta ikeo pagid bedane, "Oangga maron kapei ede ele panua timapoga ta tiparau pol ngan gid, eine ga timukuru. Ga pade, oangga gid panua ngan luma ede timapoga ta tiparau, eine ga tipaeabu ngan gid mulian. ¹⁸ Tota oangga Satan ele panua timapoga ga tiparau pol ngan gid, eine Satan ga imadid ga imugamuga ngan ele tibur kapei madongan? Gau nakeo bedane ngansa gimi aoangga nasere iriaua papaeamao ngan Belsebul iura. ¹⁹ Be oangga asol gau ngan serenga iriaua papaeamao ngan Belsebul iura, gimi akeo mado ngan lemi panua toa tiseresere gid iriaua papaeamao pade? Gimi aoangga Satan ilualua gid? Tota naurata togid lemi panua ga ipasolan mambe lemi seelenga itutui mao. ²⁰ Be oangga nasere iriaua papaeamao ngan Deo iura, kadonga toa ne ipasolan gimi mambe madonga Deo ibageai iuot rabu ngan gimi na.

²¹ "Oangga eaba matua ede ikisi ele danga sisid paraunga aea ta imariala ngan ele luma, eine ele danga sisid ga ienono kemi. ²² §††Be oangga eaba ede iura kapei tau inam ta iasal eaba toa oa, ei ga ilub ele danga sisid paraunga aea. Eaba toa oa mugaeai iadi mambe ele danga sisid paraunga aea ga imariala ngan ei, be mao. Eaba toa iura kapei oa ga ilub ele danga sisid toa ngada oa lumaeai ta ipota ga ila pagid panua padengada.

²³ §†"Oangga sai iboko toman ngan gau mao, ei iman ag isat. Ga oangga sai ilua gau ngan badanga gid panua ga tinam boloma pan Deo mao, eine eaba toa oa iseresere gid ga tila aluai ngan Deo."

††† Ngan laulau edengada ngan posanga Grik tibalbatan posanga ngan lain toa ne ga bedane: Be oangga ibeta ei ngan bret, eine ga ibada patpat pan? Na? § 11.15 Mt 9.34, 10.25 §† 11.16 Mt 12.38 §†† 11.22 Kol 2.15 §† 11.23 Lu 9.50

Iesus ipaoatai gid panua ngan iriau papaeamao led kadonga
(Mateus 12.43-45)

²⁴ Iesus ikeo pade bedane, "Oangga iriau paeamao itnan eaba ede, eine ga ilalala alele ngan tibur mamas ta iloilo tibur eta kemi earainga aea. Be iuot ngan mao ta ikeo, 'Gau ga naluagau mulian ngan luma toa natnan oa.' ²⁵ Ta oangga ila iuot toa eoa, ei ga igera mambe tisile ga tipatutui mulian. ²⁶ Ga kus ta ila ibada gid iriau papaeamao lima ga rua pade toa tiasal ei ngan kadonga sasat, ta gisingada tidudunga ta timulmulu toa eoa. Tota labone, eaba toa oa ele madonga paeamao tau ga iasal ele madonga toa mugaeai aea."

Kemi tau ngan sapadua tilongo Deo ele posanga ga tinasi

²⁷ †Iesus ikakado posanga toa bedaoa, be rabu ngan gid ipom, taine ede ibaba ta ikeo, "Kemi tau ngan taine toa ipopo eao ga ipadud go!"

²⁸ Be ei ikeo, "Mao be kemi tau ngan sapadua tilongo Deo ele posanga ga tinasi."

Gid panua tikim tigera uisinga
(Mateus 12.38-42)

²⁹ ††Gid ipom kapei tinaganagam pan Iesus, ta ei ikeo, "Gid panua labone ad, gid panua papaeamao. Tikim tigera uisinga eta iman kilala. Be gau ga napa-solan kilala eta pagid mao. Kilala keledede mon ga tigera eine ngan Iona. ³⁰ Ngansa lalaede mambe Iona iman kilala ngan gid panua Ninive ad mugaeai, tota Eaba Inat ga iman kilala ngan gid panua labone ad pade.

³¹ †Be ngan ado toaiua Deo ipamadid gid panua ngan posanga, taine nagerara ngan tibur saut ga idae mulian toman ngan gid panua labone ad, ta isol gid ngan posanga. Ngansa ele tuanga ienono tano idigedigeai, be ilalala aluai ga inam ngan longonga Solomon ele paoatainga. Be ega, labone eaba ede rabu ngan gimi iasal Solomon. ³² ††Be gid panua Ninive ad pade ga timadid ngan ado toaiua ta tisol gid panua labone ad ngan posanga. Ngansa gid Ninive tilongo Iona ipaola posanga ta tipul lolod. Be ega, labone eaba ede rabu ngan gimi iasal Iona."

Matada eine mambe taranga ngan tinida
(Mateus 5.15, 6.22-23)

³³ †††Iesus ikeo pade bedane, "Eaba eta itun lam ga imudan mao, ga irobi ngan ulo mao pade. Be ei ga idol ga idae ngan lam imul, ta oangga panua tidudunga lumaeai, eine ga tigera taranga toa oa. ³⁴ Be eao matam kadlo eine mambe lam ngan tinim. Oangga matam igeragera kemi †††, eine tinim toa ngada na ga iuon ngan taranga. Be oangga matam paeamao, eine

† 11.27 Lu 1.28,42,48 †† 11.29 Jna 1.17, 3.5, Mt 16.4 †
11.31 1Kin 10.1-10, 2Sto 9.1-12 †† 11.32 Jna 3.5-10 †† 11.33 Mk
4.21, Lu 8.16 ††† Ngan posanga Grik, posanga idil matam ke-
miiyu ede pade eine mambe lem lualuanga ga kadonga mamaron

tinim toa ngada na pade ga iuot dodom. ³⁵ Tota gabit kemi. Ngan kado ta taranga toa ienono lolomeai na iuot dodom. ³⁶ Be oangga tinim toa ngada na iuon ngan taranga, be tinim eta ienono dodomeai mao, eine tinim toa ngada na iuot merengai, lalaede mambe lam itara ga idae ngan go."

Iesus isebele gid Parisi ga gid madidnga apu ad
(Mateus 23.1-36, Markus 12.38-40)

³⁷ Iesus iposa bedaoa ga kus, ta Parisi ede ibeta ei ngan ila ian toman ngan ei. Tota ila ta idio imado popouiai. ³⁸ Be Parisi toa oa ikakrik ngansa igera mambe ei isigiri itin aea muk mugaeai ngan eaneannga mao.

³⁹ Be Maron ikeo pan bedane, "Ega, gimi Parisi asigiri loba ga lalate tinid pan gaot, be lolomi iuon ngan kadonga mogal buda ga kadonga papaeamao. ⁴⁰ Gimi panua buobuonga ami! Deo toa ikado tinida ga iuot, eine ikado loloda pade, be aoatai mao? ⁴¹ Be manta apan saoa danga toa ienono gadudunga ga ila pagid panua lululunga ad. Oangga akado toa bedaoa, eine ga aot kemi Deo imatai ngan lolomi ga tinimi gaot pade.

⁴² "Be paeamao tau ngan gimi Parisi! Ngansa gid sabatnga imata ede ga ede, gimi apota ga iuot suknga sangaul, be atenai suknga ede ga ila pan Deo. Eine anasi gid apu gereirei toa bedaoa kemi, be atnan gid apu kapepei ga idio, mambe kadonga tutui ga kadonga ngan kimnga Deo. Manta anasi gid apu kapepei toa bedaoa kemi, be atnan gid apu toa gereirei oa mao pade.

⁴³ "Paeamao tau ngan gimi Parisi! Ngansa gimi akim tau ngan badanga mul kemikemi togid panua edad kapepei toa luma raring aea iloleai, ga akim panua busa tikeo 'ado kemi' ga tilolon ngan gimi ngan tibur oalo aea.

⁴⁴ "Paeamao tau ngan gimi! Ngansa gimi mambe gid denga mugamuga toa aea kilala eta mao. Gid panua tiutai ngan mao ta tiuadoad ngan aed."

⁴⁵ Be madidnga ede apu aea ikoli ele posanga bedane, "Eaba paoatainga am, ngan lem posanga toa ne, eao pamaeamaea gai pade."

⁴⁶ Ta Iesus ikeo, "Paeamao tau ngan gimi madidnga apu ami! Ngansa gimi apakulupu gid panua ngan nasinga gid apu imata ede ga ede mambe eaba ibisi tulua kulupu tau. Be adol bagemi teta ngan luanga gid mao.

⁴⁷ "Paeamao tau ngan gimi! Ngansa gimi akakado denga togid panua tibada Deo iaoo mugaeai ga imata kemi, be eine tibutibumi tirau gid ga timate. ⁴⁸ Tota lemi kadonga toa ne ipasolan mambe lolomi keledede ngan kadonga papaeamao togid tibutibumi. Ngansa tibutibumi tirau gid ga timate, be gimi akado ad denga ga imata kemi. ⁴⁹ Ngan ipu toaine, Deo ikado posanga ga inasi ele oatainga kapei ta ikeo, 'Gau ga nasula gid panua tibada aoag ga gid panua ato ad ga tila pagid,

kemi. Ga matam paeamaoeine mambe lem kadonga mogal buda ga matam nanan eao kekelego.

be gid ga tirau edengada ga timate ga tipaieiei padengada.' ⁵⁰ Tota Deo ga ipanas gimi panua labone ami ngan pamatenga gid panua busa tibabada iaoa mugaeai. Ei ga imata nanan gid toa ngada oa led matenga, ngan tano ga bubur led otnga ga irangrang ngan labone pade. ⁵¹ Eine ga ipanas gimi ngan Abel aea pamatenga mugaeai ga ila irangrang ngan Sekaraia ele matenga. Ei eaba toa apamate ei rabu ngan luma ton Deo ga popou tenainga aea. Nakeo tautauंगा pagimi, panasngan ngan kadonga sasat toa ngada ne ga iuot ngan gid panua toa labone timamado.

⁵² "Paeamao tau ngan gimi madidnga apu ami! Ngansa gimi asaisai atama ngan gid panua tiuangga tibada oatainga ngan Deo. Gimi adudunga ngan atama toa oa mao, be apakala panua padengada ta irangrang ngan tidudunga mao pade."

⁵³ Io, Iesus ilalala ga iuangga itnan tibur toa oa, be gid madidnga apu ad ga gid Parisi lolod paeamao tau ngan ei, ta titado betanga kulupulupu imata ede ga ede ga ila pan. ⁵⁴ Ta tiuangga tipakaka ei ta tisol ei ngan kadonga posanga buobuonga eta.

Agabit kemi ngan kadonga pakakanga togid Parisi (Mateus 10.26-27)

12 Ngan ado toaiua, ipom kapei tau bunoringring busa tinam tiluplup, be panua busa tau ta tipair-ile ngan gid ga tiuadoad ngan aed. Be Iesus iposa matamata pagid ele aluagau bedane, "Gimi agabit kemi ngan yis togid Parisi, eine led kadonga pakakanga aea. ² †Danga saoa ienono mumulnga labone, eine muriai ga iuot masaeai. Be saoa danga timudan labone, muriai panua toa ngada ne ga tiuatai ngan. ³ Saa posanga gimi akado ngan tibur dodom, eine ga tilongo merengai. Ga saoa posanga gimi akamur tangamiai luma iloleai, eine ga timadid luma ipaoeai ta tipaola ga iuot masaeai."

Manta amataud Deo kekelen (Mateus 10.28-31)

⁴ Iesus ikeo pade bedane, "Nakeo pagimi oaeoag, amataud ngan gid panua tipamate patimi mao. Oangga tipamate gimi ga kus, irangrang ngan tikado danga eta pade mao. ⁵ Be gau ga napasolan eaba toa gimi manta amataud ei. Amataud Deo kekelen, ngansa ei irangrang ngan ipamate patimi, be iura kapei ngan itado tautaudimi pade ga ila ngan dinga imperno. Nakeo pade pagimi, amataud ei kekelen. ⁶ Gimi aotai, man gereirei lima, eine panua tiuol ngan pat gereirei rua, be irangrang ngan Deo imata sapian eta ngan gid mao. ⁷ ††Be ei iuade launimi idil toa ngada ne laboramiai. Tota amataud mao. Ngan Deo imata, gimi kapei tau ngan man gereirei busa."

Irangrang ngan maeamaea gita pan Iesus mao (Mateus 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

⁸ Iesus ikeo pade bedane, "Gau nakeo pagimi, oangga sai iuaoa pagid panua ngan ei gau leg eaba ede, eine gau pade ga naoa pagid anggelo ton Deo ngan ei gau leg eaba. ⁹ Be oangga sai ikeo pagid panua ngan ei gau leg eaba mao, eine gau pade ga nakeo pagid anggelo ton Deo ngan eaba toa oa gau leg eaba mao. ¹⁰ Be oangga sai iposa paeamao ngan Eaba Inat, eine irangrang ngan Deo isamum ele kadonga sat. Be oangga sai ipaeabu ngan Itautau Tutui ieda, eine Deo ga isamum eaba toa oa ele kadonga sat mao.

¹¹ ††Be oangga tipamadid gimi pagid madidnga luma raring aea, ga mamaron ga kapeipei padengada matadeai, lolomi ede ga ede ngan saoa posanga aoangga akoli ga ila pagid mao. ¹² Ngansa ngan ado imata toaiua, Itautau Tutui ga ipaoatai gimi ngan saoa posanga ga akado pagid."

Iesus itado oanenga itna ngan eaba ele danga sisid busa

¹³ Eaba ede rabu ngan gid ipom ikeo pan Iesus bedane, "Eaba paoatainga am, gai tamamai imate, be keo pan tadig kapei ta ipota ele danga sisid rabu ngan gairua."

¹⁴ Be Iesus ikeo pan bedane, "Leg eaba, sai ibada naurata pagau ngan patutuinga gimirua lemi posanga ta napota danga sisid rabu ngan gimirua?" ¹⁵ †Idio ta ikeo pagid ipom bedane, "Matami idae ga agabit kemi ngan kadonga mogal buda aea. Ngansa irangrang ngan tabada madonga kemi ngan gornga danga sisid tanoelai ne mao."

¹⁶ Ta ikeo pagid ngan oanenga itna ede bedane, "Eaba ede ele pat kapei. Aea annga dadangai itautau iuot busa. ¹⁷ Ta ikeo iloleai bedane, 'Eine ga nakado mado? Ngansa leg luma irangrang ngan annga kapei toa nagor ga ienono ne mao.'

¹⁸ "Ta ikeo, 'Eine ga nakado bedane: Gau ga narepe gid leg luma annga aea ta nakado gid luma kapeipei, ta nasuk gid annga ga leg danga sisid ngan. ¹⁹ Ta gau ga nakeo lologeai bedane, "Gau leg danga sisid kemikemi busa. Eine ga ienono mole aea rai busa. Gau ga naboko pade mao. Namamado, naeanan, naunun, be tinig igelgel ga ila."

²⁰ "Be Deo ikeo pan bedane, 'Eao buobuonga am! Labone bong tota eao mate, be lem danga sisid toa koromot gid ne, sai ga ibada?'

²¹ ††Kadonga toa bedane ga iuot ngan gid panua sapadua tisuksuk led danga sisid, be ngan Deo imata led danga eta mao."

† 12.2 Lu 8.17†† 12.7 Lu 12.24, PA 27.34

‡ 12.11 Mk 13.11, Lu 21.12-15 †† 12.15 1Ti 6.9-10 †† 12.21 Mt 6.19-20

Lolomi ede ga ede padam

(Mateus 6.25-34)

²² Idio ta Iesus ikeo pagid ele aluagau, "Tota nakeo pagimi, lolomi ede ga ede ngan lemi madonga mao, ga ngan ami annga mao, ga ngan tinimi aea pononga mao pade. ²³ Ngansa lemi madonga eine danga kapei, be annga eine danga kapei mao. Tinimi eine danga kapei, be aea pononga eine danga kapei mao. ²⁴ Mata-mi nanan gid man akrok. Gid tiarum annga mao ga tibada annga dadangai ga inama mao pade. Led luma eta ngan gornga ad annga mao. Deo kekelen ipanpan gid. Be gimi kapei tau ngan gid man. ²⁵ Be sai ngan gimmi, ngan ele kadonga lolo ede ga ede, irangrang ngan igalbatan ado imata keleta ngan ele madonga tanoelai? ²⁶ Tota oangga arangrang ngan kadonga danga gereirei bedaoa mao, ikamado ga lolomi ede ga ede ngan gid danga padengada?"

²⁷ "Matami nanan gid koko led paranga. Gid tiboko eta mao ga tikado ad malo mao pade. Be nakeo pagimi, sogonga togid koko toa ne iasal tau maron kapei Solomon aea sogonga pade. ²⁸ Gid koko toa tiparapara tiburiai labone, be sabale iman abei ibedbed. Tota oangga Deo ipasogo gid koko kemi toa bedaoa, eine ga idol tinimi aea pononga pade. Ikamado ga lemi kadonga lolo matua aea kapei mao? ²⁹ Tota lolomi ede ga ede ga ailoilo saoa danga gimi ga aeanean ga aunun mao. ³⁰ Ngansa gid alu padengada tanoelai, lolod ede ga ede ta tiloilo gid danga sisid toa bedaoa. Be Tamami iuatai ngan saoa danga gimi apapauis ngan. ³¹ Be manta amarum ngan ilonga lemi madonga Deo ibageai. Toa bedaoa ta ei ga ibada danga toa ngada ne pagimi."

Iesus iposa ngan gornga danga kemikemi buburiai

(Mateus 6.19-21)

³² Iesus ikeo pade bedane, "Gimi panua toa pidaede ne mambe sipsip ipu kakauede, amataud mao, ngansa Tamami itin igelgel ngan idol gimi ga amariala ngan danga sisid toa ienono ibageai. ³³ †Manta alongean lemi danga sisid ta panua tiuol, ta apota lemi pat toa oa ga ila pagid panua lululunga ad. Abada lemi apou ga eine iuatai motmotnga mao. Be agor lemi danga sisid kemikemi buburiai, ta irangrang ngan kus mao. Toa eoa gid panua lublubnga ad tirangrang ngan tilub mao, ga ngorongoro tirangrang ngan tipaeabu ngan mao pade. ³⁴ Ngansa oangga lemi danga sisid kemikemi ienono ngan tibur isaoa, lolomi pade ga inasi."

Gimi manta agabit kemi

³⁵ ††Iesus ikeo pade bedane, "Akat ami malo ga apit matua, be lemi lam manta itaratara. ³⁶ Be gimi akado mambe gid panua tisangasanga ad maron iluai mulian ngan eaneannga kapei oaininga aea. Ta oangga inama itintin atama, mole mao tirepe atama ngan ei. ³⁷ Be kemi tau ngan gid paeaeanga toa oa oangga ad maron

† 12.33 Lu 18.22 †† 12.35 Mt 25.1-13

inam ta igera gid tigabit kemi. Nakeo tautaunga pagimi, maron toa oa ga ipit malo mambe paeaeanga ta ikeo pagid ta tidio timado popouiai ta ipota ad annga ga ila pagid. ³⁸ Be oangga gid paeaeanga toa oa ad maron inama bong irabu, mao ngan kokako itangtang, be igera gid tigabit kemi toa bedaoa, kemi tau ngan gid paeaeanga toa oa! ³⁹ †Be matami nanan: Oangga luma itama iuatai ngan ado imata isaoa eaba lublubnga aea ga inama, ei ga irangrang ngan ilongean ei ta igoro ele luma mao. ⁴⁰ Tota gimi pade matami idae, ngansa Eaba Inat ga inama ngan ado imata eta gimi aotai ngan mao."

Oanenga itna ngan paeaeanga kemi ga paeaeanga paeamao

(Mateus 24.45-51)

⁴¹ Idio ta Petrus ibeta Iesus bedane, "Maron, oanenga itna toa ne, eao tado ngan gai, mao ngan gid panua toa ngada ne?"

⁴² Ta Maron ikeo ga, "Paeaeanga isaoa ele oatainga kemi ga imata tutui ngan ele naurata? Maron ga idol paeaeanga ede bedaoa ta iman madidnga ngan ele paeaeanga padengada. Ta ei ga ipotapota ad annga ngan ado imata toa aea maron ikeo ngan. ⁴³ Oangga paeaeanga toa oa aea maron iluai mulian ta igera ei ikakado naurata kemi toa bedaoa, kemi tau ngan paeaeanga toa oa! ⁴⁴ ††Nakeo tautaunga pagimi, ei ga idol ele danga sisid toa ngada oa ga idae paeaeanga toa oa ibageai ta imariala ngan. ⁴⁵ Be oangga paeaeanga toa oa ikeo iloleai bedane, 'Ag Maron ga irangrang ngan iluai mulian manmanae mao,' ta iraurau gid paeaeanga padengada arangranga ga taine, ta ianean ga iunun ga imangamanga, ⁴⁶ eine aea maron ga iluai mulian ngan ado isaoa ga ado imata ede toa ei iuatai ngan mao. Tota aea maron ga ipanas paeaeanga toa oa paeamao tau †† ta idol ei ga idio toman ngan gid panua toa lolod matua ngan Deo mao.

⁴⁷ †††"Oangga paeaeanga toa oa iuatai ngan aea maron ele kimnga, be inasi mao ga igabit mao pade, eine ga timuimui ei pabusa. ⁴⁸ Be oangga paeaeanga toa oa iuatai ngan aea maron ele kimnga mao, be ikado saoa danga itutui mao, eine ga timui ei kautede. Be sapadua tibada danga busa, manta tikoli busa ga iluai mulian. Be eaba sai toa tidol danga busa ga idae ibageai, eine ga tibeta ei ta ikoli busa pade ga ila pagid."

Ngan Iesus ele namanga, gid panua ga timan ariapolpol

(Mateus 10.34-36)

⁴⁹ Iesus ikeo pade bedane, "Gau nanam ngan tadonga dinga ga isulug tanoelai. Dinga toa ne, napaisi eta maitne, be lolog ikim tau ngan ian manmanae!"

‡ 12.39 Mt 24.43-44, 1Te 5.2 †† 12.44 Mt 25.21,23 †† Ngan posanga Grik, posanga idil toa ne ipanas paeaeanga toa oa paeamao tauine ga bedane: iket ei ga iman rua. Be eine posanga idil ede toa ipu mambe panasnga paeamao. ††† 12.47 Jms 4.17

⁵⁰ †Gau manta nabada paliliunga ede iman ieieinga aea. Be lolog ede ga ede tau, ngansa nabada maitne. ⁵¹ Kado gimi aoangga gau nanam ngan kadonga gid panua tanoeai ga lolod itarui. Eine mao. Nakeo pagimi, gau nanam ngan kadonga gid panua ga timan ariapolpol. ⁵² Ngansa labone ga ila, panua lima ngan iaoa ede ga timapoga. Tol ga timan rua ad isat, be rua ga timan tol ad isat. ⁵³ ††Gergeu ga iman itama aea isat, be itama ga iman gergeu aea isat. Tnad ga iman inat taine aea isat, be inat taine ga iman itna aea isat. Taine oainga ga iman ilaoa taine aea isat, be ilaoa taine ga iman inat iadaoa aea isat.”

Gid kilala iuotot ngan Iesus, gid panua tiutai ngan ipu mao

(Mateus 16.2-3)

⁵⁴ Iesus ikeo pagid ipom pade bedane, “Oangga gimi agera laulau ipara ga idae ado ele dilngai, manmanae tau gimi akeo, ‘Eine aoara ga inam.’ Tota aoara itap. ⁵⁵ Be oangga gimi agera rai kapei iuot saut ga inam, eine ga akeo, ‘Tibur ga oanaoana tau.’ Tota iuot toa bedaoa. ⁵⁶ Gimi panua pakakanga ami! Gimi aoatai kilala ngan tibur kemi ga tibur paeamao ngan geranga mariamba ga tano, be ikamado ga aoatai ipu ngan kadonga toa iuotot labone mao?”

Eao manta toba patutuinga posanga toman ngan eaba iuangga ipamadid go

(Mateus 5.25-26)

⁵⁷ Iesus ikeo pade bedane, “Ikamado gimi arangrang ngan arau posanga ngan saoa danga itutui mao? ⁵⁸ Ngansa oangga eao la toman ngan am isat toa iuangga ipamadid go pan eaba patutuinga posanga aea, manta tobatoba ngan kadonga gimirua ga lolomi keledede motean toa edapeai oa. Ngan kado ta ibada go ga la pan eaba patutuinga posanga aea, ta ei ibada go ga la pan madidnga togid nakala, ta madidnga toa oa idol go ga dudunga ngan luma panasnga aea. ⁵⁹ Nakeo pago, eao ga mamado toa eoa ga irangrang ngan ol mulian lem idil papaeamao toa ngada oa.”

Eaba ipul ilolo mao, ei ga imate

13 Ngan ado toaiua, panua edengada timamado be tikeo pan Iesus ngan gid panua Galili ad toa Pailat ele madidnga tirau gid ga timate ngan ado imata toa tikakado led tenainga ga ila pan Deo. ² †Ta Iesus ikoli led posanga bedane, “Gimi aoangga gid panua Galili ad toa ne led kadonga sasat iasal kadonga sat togid panua Galili ad padengada, ta kadonga paeamao toa ne iuot ngan gid na? ³ Nakeo pagimi, eine mao. Be oangga gimi apul lolomi mao, gimi toa ngada ne ga amate toa bedaoa pade. ⁴ Be panua sangaul igegea lima ga tol toa timate ngan luma mamarae Siloam itap ga ipatae gid, gimi aoangga led idil papaeamao iasal idil papaeamao togid panua padengada timamado Ierusalem na? ⁵ Nakeo pagimi, eine mao.

Be oangga gimi apul lolomi mao, gimi toa ngada ne ga amate toa bedaoa pade.”

Oanenga itna ngan abei itautau mao

⁶ Iesus itado oanenga itna bedane, “Eaba ede iarum abei fik aea dadangai. Idio ta inam ngan ilonga abei itautau, be mao. ⁷ ††Ta ikeo pan eaba toa imariala ngan dadanga bedane, ‘Ega, ngan rai tol gau nanam ngan ilonga abei fik toa ne itautau, be naot ngan eta mao. Ged ga isulug. Ikamado ga ipaeabu ngan tano toa ne imona?’

⁸ ††Be paeaeanga toa oa ikoli ele posanga bedane, ‘Maron, tnan ga idio ngan rai keleta pade bua, ta gau ga nasuk tano ga idae ngan ipu ga nadol bulmakao itae ngan. ⁹ Ta oangga rai muriai itautau, eine kemi. Be oangga mao, tota ged ga isulug.”

Ngan Ado Earaiinga aea Iesus ikado kemi taine ede aea dibala

¹⁰ Ngan Ado Earaiinga aea, Iesus ipapaoatai gid panua luma raring aea ede iloleai. ¹¹ Be taine ede imamado. Iriau paeamao ital ei ga ibeberonga ngan aea rai sangaul igegea lima ga tol. Ta irangrang ngan imadid tutui mao. ¹² Be Iesus igera ta ibaba ei ga inam ta ikeo, “Taine, gau napola go ta dibala toa ne ipakala go pade mao.” ¹³ Tota idol ibage ga idae ngan ei, be mole mao idae imadid tutui ta isoa Deo ieda.

¹⁴ ††Be madidnga ngan luma raring aea ilolo bake, ngansa Iesus ikemi dibala ngan Ado Earaiinga aea. Ta ikeo pagid ipom bedane, “Ado lima ga ede eine ado naurata aea. Gimi anama ngan gid ado toa oa, ta tikemikemi ami dibala, be anama ngan Ado Earaiinga aea mao.”

¹⁵ †††Be Maron ikoli ele posanga bedane, “Gimi panua pakakanga ami! Ngan Ado Earaiinga aea gimi keledede ala pagid lemi bulmakao mao donki ad lumaeai ta apola ad oaro ta abada gid ga tila tiun eau. ¹⁶ Be taine toa ne ei iaoa keledede pan Abraam pade, be Satan ipakala ei ngan aea dibala ngan rai sangaul igegea lima ga tol. Ta oangga napola ei ngan Ado Earaiinga aea ngan danga toa ipakala ei ne, gimi agera mambe itu-tui mao?”

¹⁷ Iesus iposa toa bedaoa, ta aea miri itamatama toa ngada oa maeamae gid. Be gid ipom tinid igelgel ngan gid danga kemikemi ei ikakado.

Oanenga itna ngan mastet ipuapua

(Mateus 13.31-32, Markus 4.30-32)

¹⁸ Idio ta Iesus ikeo, “Madonga Deo ibageai eine mambe saoa toa? Eine ga natado saoa oanenga itna ngan? ¹⁹ Eine mambe mastet ipuapua eaba ede ibada ta iarum aea dadangai. Idio ta ipara ga idae ta iuot mambe abei kapei ede, ta gid man tinam tirau ad luma ngan ibogaboga.”

† 12.50 Mk 10.38-39 †† 12.53 Mai 7.6 † 13.2 Ins 9.2

†† 13.7 Lu 3.9 †† 13.8 2Pe 3.9, 15 ††† 13.14 IM 20.9-10, Lo 5.13-14 ††† 13.15 Lu 14.5

Oanenga itna ngan yis

(Mateus 13.33)

²⁰ Iesus ikeo pade bedane, "Nakeo ngan madonga Deo ibageai, be eine mambe saoa toa? ²¹ Eine mambe yis toa taine ede ibada ta ibul toman plaoa iuon ngan tabla kapepei tol. Ga kus ta plaoa toa ngada oa isum ga idae kapei."

Manta adudunga ngan atama kakauede

(Mateus 7.13-14,21-23)

²² Iesus ilalala ga ila Ierusalem, be toa edapeai oa ila ngan gid tuanga kapepei ga gereirei ta ipapaoatai gid panua. ²³ Ta eaba ede ibeta ei bedane, "Maron, Deo ga ibada mulian panua pidaede mon, mao madongan?"

Ta ikeo pagid, ²⁴ "Gimi manta urami pakpakia ta adudunga ngan atama kakauede, ngansa nakeo pagimi, panua busa ga titoba ngan tidudunga, be tirangrang mao. ²⁵ Ngansa oangga luma itama idae ta isai-sai atama toa oa, eine gimi ga amadid gaot ta atintin atama ta aeansaban bedane, 'Maron, repe atama ngan gai.'

"Be ei ga ikeo pagimi bedane, 'Gau naoatai ngan gimi mao. Gimi sida ga anam?'

²⁶ "Ta gimi ga akeo, 'Gai aeanean ga aunun toman ngan go, be eao madmadid lemai melemeleai ta papaoatai gai.'

²⁷ "Be ei ga ikeo pagimi, 'Gau naoatai ngan gimi mao. Gimi sida ga anam? Gimi panua toa anasnasi kadonga papaeamao, gimi toa ngada ne ala aluai ngan gau!'

²⁸ "Ta gimi ga atangtang ga luomi kek ga kek ngan ado toaiua, ngansa gimi ga agera Abraam ga Aisak ga Iakop ga gid panua tibada Deo iaoa timamado Deo ibageai. Be gimi, eine ga tisere gimi ga ala gaot.

²⁹ "Gid panua ga tinam ado ele parangai ga ado ele dilngai ga not ga saut pade, ta tibada gid mul ngan eaneannga kapei ngan madonga Deo ibageai. ³⁰ "Be ega, ngan kadonga toaine, panua busa toa edad kapei labone, muriai edad ga isulug. Be panua busa toa edad mao labone, muriai edad ga iuot kapei."

Iesus ilolo isat ngan tuanga Ierusalem

(Mateus 23.37-39)

³¹ Ngan ado imata toaiua, gid Parisi idanga ede tila pan Iesus ta tikeo, "Eao ntnan tibur toa ne, ta la ngan tibur eta pade, ngansa Erot iuangga ipamate go."

³² Be ei ikeo pagid, "Ala ta akeo pan kaua saksak toa na bedane: Ega, gau ga nasere iriau papaeamao ga nakemi gid panua ad dibala labone ga sabale. Be ngan ado tol aea, gau ga napasala leg naurata toa ngada ne tanoelai. ³³ Goibe saoa danga iuotot, gau ga matag tui ngan leg naurata labone ga sabale ga bong rua. Ngansa eaba sai toa ibada Deo iaoa, irangrang ngan imate gaot ngan tuanga Ierusalem mao."

† 13.25 Mt 25.10-12 †† 13.27 Sng 6.8 † 13.28 Mt 8.11-12
†† 13.29 Sng 107.3 †† 13.30 Mt 19.30

³⁴ "O Ierusalem, Ierusalem, gimi apapamate gid panua tibada Deo iaoa. Ga gid panua toa Deo isula gid ga tila pagimi, gimi araurau gid ngan pat ga timate. Somi-somi naoangga napaluplup gimi ga namariala kemi ngan gimi mambe kokako taine ipaluplup inatnat ibagbage ibuloloeai, be tinimi ngan mao. ³⁵ "Ega, Deo ga itnan lemi tuanga ta adio sapaeen. Be gau nakeo pagimi, gimi ga agera gau pade mao ga ila irangrang ngan ado toaiua gimi akeo, 'Maron ipamatua eaba toa ne ta isula ei ga inama ngan ei ieda.'"

Iesus ikado kemi eaba ede iae kuakua

14 Ngan Ado Earainga aea ede, Iesus ila ngan luma ton madidnga ede togid Parisi ngan ian toman ngan ei. Be gid matad ingitngit ei. ² Be eaba ede iae kuakua imamado imatai. ³ "Ta Iesus ibeta gid Parisi ga gid madidnga apu ad bedane, "Eine tutui ngan takemi gid dibala ngan Ado Earainga aea pade, mao madongan?" ⁴ Be gid tiposa eta mao. Tota ibage idae ngan eaba toa oa ta ikemi ei. Ga kus ta isula ei ga ila.

⁵ "Ta ibeta gid, "Oangga eta ngan gimi inat, ^{5†} mao ele bulmakao, itap ga isulug ngan baba eau aea ngan Ado Earainga aea, eine ga idada ei manmanae ga iuot, mao itnan ga idio?" ⁶ Be gid tirangrang ngan tikoli ele posanga eta mao.

Eaba sai isoa ieda mulian, Deo ga idol ei ga idio gadio

⁷ Iesus igera gid panua toa tinama ngan eaneannga oa tisiosio gid mul togid panua edad kapepei, ta itado oanenga itna ede pagid bedane, ⁸ "Oangga eaba ede ibaba go ga la ngan eaneannga oainga aea, irangrang ngan eao la mado ngan mul togid panua edad kapepei oa mao. Ngan kado ta ibaba eaba eta pade ieda kapei ngan eao ga inama ngan eaneannga toa oa. ⁹ Ta eaba toa ibaba gimirua ga anama ngan eaneannga, eine ga ikeo pago bedane, 'Eao longean mul toa ne ila pan eaba ga eko.' Oangga bedaoa, eine eao ga maeamaea go kapei ta la mado ngan mul ede togid panua edad mao. ¹⁰ Be oangga tibaba go ga la ngan eaneannga, eao manta la mado ngan mul ede togid panua edad mao. Eao kado toa bedaoa, ta eaba toa ibaba go ngan eaneannga ga ikeo pago bedane, 'Leg eaba, dae ta la mado ngan mul ede togid panua edad kapepei.' Oangga bedaoa, eine eao edam ga iuot kapei rabu ngan panua toa ngada oa timado ngan eaneannga toman ngan eao. ¹¹ "Ngansa eaba sai isoa ieda mulian, Deo ga idol ei ga idio gadio. Be oangga sai idol ieda mulian ga isulug, eine Deo ga isoa ieda ga idae."

††† 13.35 Sng 118.26 ††† 14.3 Lu 6.9 § 14.5 Mt 12.11, Lu 13.15 §† Ngan laulau edengada ngan posanga Grik ikeo ngan inatmao, be ele donki. §†† 14.8 Snd 25.6-7 §† 14.11 Mt 23.12, Lu 18.14

Manta takado kemi ngan gid panua toa tirangrang ngan tikoli mulian pagita mao

¹² Idio ta Iesus ikeo pan eaba toa ibaba ei ngan eaneannga bedane, "Oangga eao baba gid panua ngan eaneannga, irangrang ngan baba gid oaeoem mao, ga am kakakau ga sobosobom mao, ga gid panua toa led danga sisid busa lem tuangai oa mao pade. Ngan kado ta tibaba go pade ngan eaneannga ta tikoli mulian lem mamaron. ¹³ Be oangga eao kado eaneannga, manta baba gid panua lululunga ad, ga gid panua aed imate ga baged imate, ga gid panua baged kukupu ga aed kukupu, ga gid panua matad iki-lakila. ¹⁴ †Eao kado toa bedaoa, ta Deo ga ikado kemi tau ngan eao. Ngansa gid panua toa bedaoa tirangrang ngan tikoli mulian pago mao, be Deo ga ikoli mulian pago ngan ado toaiua ipei mulian gid panua tututui ngan led matenga."

Oanenga itna ngan eaneannga kapei

(Mateus 22.1-10)

¹⁵ ††Be ede ngan gid kapeipei toa popouiai oa ilongo Iesus ele posanga ta ikeo pan bedane, "Kemi tau ngan eaba sai toa ila ngan eaneannga kapei ngan ado toaiua danga toa ngada ne idae Deo ibageai!"

¹⁶ Ta Iesus ikeo pan bedane, "Eaba ede ikoromot danga sisid eaneannga kapei aea ta ibaba gid panua busa. ¹⁷ Tota ngan ado imata eaneannga aea, isula ele paeaeanga ga ila ikeo pagid panua toa mugaeai ibaba gid ta ikeo, 'Gimi anam, ngansa annga toa ngada ne imisi ga ienono.'

¹⁸ "Be gid toa ngada oa tikado kadonga lalaede ngan posanga aea gerei. Eaba ede ikeo, 'Gau patautene naol tano idanga tede, ta gau manta nala ngan aea geranga. Tota nabeta eao, longo ta natal ngan eaneannga toa na mao.'

¹⁹ "Be ede pade ikeo, 'Gau patautene naol bulmakao sangaul ta naoangga natoba led naurata. Tota nabeta eao, longo ta natal ngan eaneannga toa na mao.'

²⁰ ††Be ede pade ikeo, 'Gau patautene naoi taine. Ta ngan ipu toaine irangrang ngan nanama mao.'

²¹ "Idio ta paeaeanga toa oa iluai mulian ta ipalongo aea maron ngan gid panua led posanga. Tota luma itama toa oa ilolo bake ta isula ele paeaeanga ta ikeo, 'La manmanae ngan gid edap gereirei ga gid luma maraoad toa tuangai, ta ilo gid panua lululunga ad, ga panua aed ga baged imate, ga panua matad sususu, ta bada gid ga tinam tidudunga toa eko.'

²² "Ta paeaeanga toa oa ikeo, 'Maron, danga toa eao keo ngan ne, nakado ga kus, be luma iuon kemi maitne.'

²³ "Be aea maron ikeo pan paeaeanga bedane, 'Ot ga la ngan gid edap kapeipei ga edap dadanga aea, ta posa matua pagid ta tinam tidudunga, ta irangrang ngan leg luma iuon. ²⁴ †Nakeo pagimi, gid panua toa

ngada oa nababa gid mugaeai, irangrang ngan eta ngan gid itoba leg annga imana mao."

Manta matada inasi leda kimnga, ga kus ta tanasi Iesus

(Mateus 10.37-38)

²⁵ Gid ipom kapei tilalala toman ngan Iesus, be ipul imata ga ila pagid ta ikeo, ²⁶ ††Oangga eaba eta inam pagau, manta ikim gau kapei tau ga iasal ele kimnga ngan itama, ga itna, ga iadaoa, ga ele gergeu, ga aea kapeipei, ga aea kakakau, ga iliuliu, ga ei pade. Oangga mao, irangrang ngan eaba toa oa iuot leg aluagau mao. ²⁷ Ga pade, oangga sai ibisi aea abei tabala ga inasi gau mao, eine irangrang ngan iuot leg aluagau mao.

²⁸ "Ngansa oangga eaba eta ngan gimi ikeo ga ikado luma kapei ede, ei ga idio imado ta imata inasi danga sisid aea olnga ta iuatai, ele pat irangrang ngan ipasala luma toa oa, mao madongan. ²⁹ Ngan kado ta ipagun aea kadanga kekelen be irangrang ngan ipasala mao, ta panua toa ngada oa tigeria ta tigalinge ngan ei. ³⁰ Ta tikeo, 'Eaba oaine iuangga ikado luma, be irangrang ngan ipasala mao.'

³¹ "Ga pade, oangga maron kapei ede ikeo ga ila iparau pan maron kapei ede pade, ei ga idio imado ta imata inasi ele panua paraunga ad ta iuatai, irangrang ngan ele panua bunoringring sangaul tiasal maron kapei ede pade ele panua bunoringring sangaul rua toa tiuangga tiparau pan, mao madongan. ³² Oangga mao, ei imamado aluai tede maitne, be isula ele panua edengada ta tibada iaoa ga ila pan maron kapei ede pade ta iansaban ei ngan inasi edap eta ngan kadonga gisirua ga lolod itarui mulian. ³³ Toa bedaoa pade ngan gimi toa ngada ne. Oangga apul murimi ngan lemi danga sisid toa ngada na mao, irangrang ngan aot leg aluagau mao."

Oanenga itna ngan sol imana kus

(Mateus 5.13, Markus 9.50)

³⁴ Iesus ikeo pade bedane, "Sol eine danga kemi. Be oangga imana kus, eine ga takado ga imana iluai mulian madongan? ³⁵ Sol toa bedaoa eine kemi ngan danga eta mao. Irangrang ngan ilua tano imona mao, ga irangrang ngan tadol toman ngan bulmakao itae mao pade. Eine tatado ga iduaea.

"Eaba sai itanga, manta ilongo posanga toaine."

Oanenga itna ngan sipsip isusu

(Mateus 18.12-14)

15 Gid panua takis ad ga panua kadonga sasat ad tila boloma pan Iesus ngan longonga ele posanga. ² ††Be gid Parisi ga gid madidnga apu ad lolod ngur ga ngur ta tikeo, "Eaba oaine itin igelgel ngan badanga gid panua kadonga sasat ad ta ian toman ngan gid."

³ Tota itado oanenga itna ede pagid ga bedane,
⁴ †“Oangga eaba ede ngan gimi ele sipsip buno, be ede ngan gid isusu, eine ga itnan gid sangalima sangaul pange igegea lima ga pange ga tidio ngan tibur ede, ta ila ilolo ede toa isusu oa ga irangrang ngan iuot ngan.
⁵ Ta oangga iuot ngan, eine ga itin igelgel ta idol ga idae ikepeai ⁶ ta iluai mulian tuangai. Ta ibaba gid iuaeuae ga gid panua ele tuangai ga tinam tiluplup ta ikeo pagid, ‘Tinimi igelgel toman ngan gau, ngansa naot ngan leg sipsip ede toa isusu!’ ⁷ Gau nakeo pagimi, tingelgel lalaede toa bedane iuotot buburiai oangga eaba kadonga sat aea kelede ipul ilolo. Tingelgel buburiai ngan eaba toa kelede ne ipul ilolo, iasal tingelgel ngan gid panua tututui sangalima sangaul pange igegea lima ga pange toa led ipu eta ngan pulnga lolod mao.”

Oanenga itna ngan pat biling ede isusu

⁸ Iesus ikeo pade bedane, “Ga pade, oangga taine ede ele pat biling †† sangaul be ede isusu, eine ga itun lam ta isile ele luma ilolo, ta iloilo kemi ga irangrang ngan iuot ngan. ⁹ Ta oangga iuot ngan, eine ga ibaba iarerea ga gid panua ele tuangai ga tinam tiluplup ta ikeo, ‘Tinimi igelgel toman ngan gau, ngansa naot ngan leg pat biling ede toa isusu ne!’ ¹⁰ Nakeo pagimi, gid anggelo ton Deo tinid igelgel lalaede toa bedao oangga eaba kadonga sat aea kelede ipul ilolo.”

Oanenga itna ngan gergeu isusu

¹¹ Iesus ikeo pade bedane, “Eaba ede ele gergeu rua.
¹² Be ele gergeu toa kakau oa ikeo pan bedane, ‘Apa, pota lem danga sisid toa patautene, ta gau anag inam pagau.’ Io, tota ipota ele danga sisid rabu ngan gisirua.

¹³ “Be mole tau mao, gergeu toa kakau oa ipagorou ele danga sisid toa ngada oa ta ila ngan tibur ede aluai. Be toa eoa iuolol danga sisid imata ede ga ede ngan kadonga ei mulian ga itin igelgel. ¹⁴ Io, ele danga sisid toa ngada oa kus, be mole mao sapanga kapei iuot ta iparangrang tibur toa ngada oa, ta ei inaman ele madonga iuot kemi mao ta ipapauis. ¹⁵ Tota ila pan eaba ede ngan tibur toa oa ta ila iboko pan, ta isula ei ga ila ngan gid gaea led tibur eaneannga aea ta ipanpan gid. ¹⁶ Igera gid bin boloae itin kukul toa ipanpan ngan gaea ta ilolo ila ngan aea eannga ngansa pitoreanei, be eaba eta ipan aea annga mao.

¹⁷ “Idio ta ilolo iluai mulian ta ikeo, ‘Gau tamag ele panua naurata ad toa ngada oa ad annga ilialia iman sakirkir, be gau ne, nakado namate ngan pitoro ta. ¹⁸ †Kemi ngan nadae ta naluagau ga nala pan tamag, ta gau ga nakeo pan bedane, “Apa, gau nakado kadonga sat ngan Deo imata ga ngan eao matam pade. ¹⁹ Gau eaba kemi mao, ta irangrang ngan eao oato gau lem gergeu pade mao. Dol gau mambe lem eaba

naurata aea ede.”’ ²⁰ Io, tota idae ta iluai mulian pan itama.

“Ei ilalala aluai tede maitne, be itama igera ei ta ilolo isat kapei tau ngan ei ta ilado ga ila pan. Ta iluku ei ga ibusum ipapa.

²¹ “Be inat ikeo pan, ‘Apa, gau nakado kadonga sat ngan Deo imata ga ngan eao matam pade, ta gau kemi mao. Irangrang ngan eao oato gau lem gergeu pade mao.’ ††

²² “Be itama ikeo pagid ele paeaeanga bedane, ‘Manmanae, abada pononga mamarae toa kemi tau na, ta adol ngan ei. Be adol pato ga idae ibage igongai, ga su idae ngan iae pade. ²³ Be aluku bulmakao daenga pau toa itub kapei na, ta atotoi ga anono. Gita taean ta tini-da igelgel, ²⁴ ††ngansa natug toa ne imate na, be labone imata bibita pade! Ei isusu, be naot ngan ei mulian!’ Io, tota tikado kadonga tingelgel aea.

²⁵ “Be mole mao, ele gergeu lautabe iluai mulian dadangai ga inam. Ipaboloma luma, be ilongo baunga ga ipom titoltol. ²⁶ Tota ibaba paeaeanga ede ga inam pan ta ibeta ei ngan saoa danga iuotot. ²⁷ Ta ikeo, ‘Tadim kakau iluai mulian, ta tamam itotoi bulmakao daenga pau toa itub kapei oa, ngansa ibada inat mulian be itin kemi.’

²⁸ “Io, itar kapei toa oa ilolo bake ta itin ngan idudunga lumaeai mao. Be itama iuot ga inam ta iposa meles pan. ²⁹ Be ikeo pan itama bedane, ‘Ega, rai busa naboko paeaeanga pago ga natolatola ngan lingem eta mao, be mugaeai ga inam, eao bada meme eta ga inam pagau ngan gaingada oaeoag aean ga tinimai igelgel mao. ³⁰ Be natum toa ipamukuru lem danga sisid ngan gid taine edap ad, labone inam ta eao totoi bulmakao daenga pau toa itub kapei oa.’

³¹ “Ta itama ikeo, ‘Natug, eao somisomi mamado toman ngan gau, be leg danga toa ngada ne eine eao lem. ³² Be labone manta takado eaneannga ga tinida igelgel, ngansa tadim kakau imate na, be imata bibita pade! Ei isusu, be labone taot ngan ei mulian!’”

Oanenga itna ngan madidnga paeamao inasi oatainga kemi

16 Iesus ikeo pade pagid ele aluagau bedane, “Maron ede ele pat kapei imamado. Be panua edengada tisol ele paeaeanga ad madidnga ngan posanga ta tikeo ga iboko tutui ngan aea maron ele danga sisid mao. ² Tota maron ibaba madidnga toa oa ga inam pan ta ibeta ei, ‘Posanga ede toa nalongo ngan eao ne madongan? Nakim eao matam inasi lem kadonga ngan leg danga sisid toa ienono bagemeai na, ta bode ga idae ngan laulau ta nagera. Ngansa irangrang ngan eao man madidnga pade mao.’

³ “Io, madidnga toa oa ikeo iloleai bedane, ‘Gau ga nakado mado? Ngansa ag maron iuangga isere gau ngan naurata madidnga aea. Be gau urag ngan kadonga dadanga mao. Ga pade, maeamaea gau

† 15.4 Ese 34.11, 16, Lu 19.10 †† Ngan gid panua mugaeai ad, pat biling ede toa Iesus ikeo ngan ne eine lalaede mambe naurata aea olnga ngan ado kelede. † 15.18 Sng 51.4

†† Ngan laulau edengada ngan posanga Grik tibalbatan posanga ngan lain toa ne bedane: Dol gau mambe lem eaba naurata aea ede. †† 15.24 Ep 2.1,5

ngan gaunga danga sisid pagid panua padengada.

⁴ Gau naoatai ngan saoa danga ga nakado. Ta oangga isere gau ngan naurata toa ne ga kus, eine ga panua tibada gau ga nala led lumaeai.'

⁵ "Io, tota ibaba panua kelede kelede toa ad gigi ienono pan aea maron ga tinam, ta ibeta eaba toa imuga oa bedane, 'Eao am gigi pan ag maron iuot pida?'

⁶ "Ta ikeo, 'Gau ag gigi ngan bude oliv aea ne iuot dram sangaul rua.'

"Be madidnga toa oa ikeo pan, 'Bada lem laulau gigi aea na, ta dio mado manmanae ta bode ga iuot sangaul mon.'

⁷ "Ga kus ta ibeta ede pade bedane, 'Be eao am gigi pan ag maron iuot pida?'

"Ta eaba toa oa ikeo, 'Gau ag gigi ngan karei wit iuot buno.'

"Ta ikeo pan, 'Bada lem laulau gigi aea na, ta bode ga iuot sangalima sangaul tol.'

⁸ "Tautauga, madidnga toa oa ele kadonga itutui mao, be aea maron igera ele kadonga toa bedaoa ta ipakuru ngan ei, ngansa inasi oatainga kemikemi. Ngansa gid panua tanoelai ad led oatainga kapei ngan kadonga kemi gid led panua. Led oatainga toa ne iasal oatainga togid panua timamado merengai. ⁹ Tota nakeo pagimi, ngan lemi madonga tanoelai, manta akado mamaron ngan lemi pat ta gid panua tiuot oaeoemi. Ta oangga pat kus, eine ga tibada gimi ga ala amado ngan luma kemikemi ienono somisomi ga ilalala ga ila.

¹⁰ "Oangga sai imata tutui ngan danga gereirei, eine ga imata tutui ngan danga kapeipei pade. Be oangga sai imata tutui ngan danga gereirei mao, eine ga iran-grang ngan imata tutui ngan danga kapeipei mao pade. ¹¹ Tota ngan lemi madonga tanoelai labone, oangga matami tutui ngan pat mao, sai ga iadi gimi ngan danga tautauga ta amariala ngan? ¹² Ta oangga matami tutui ngan eaba ede pade ele danga sisid mao, sai ga ipan danga eta ga iman lemi?'

¹³ †"Paeaeanga eta iran-grang ngan iboko gadio ngan madidnga rua mao. Ngansa ei ga ilolo paeamao ngan ede, be ilolo ikim ede pade. Be ei ga ilongo ede ilinge, be ipul imur ngan ede pade. Iran-grang ngan pat iman ami maron toman ngan Deo mao."

Iesus iposa ngan Deo ele apu ga ngan madonga ibageai

(Mateus 11.12-13)

¹⁴ Be gid Parisi tilongo Iesus ele posanga toa ngada ne ta tigalinge ngan ei, ngansa lolod ikim tau pat.

¹⁵ †Ta ikeo pagid, "Gimi akeo ga aot tutui panua matadeai, be Deo iuatai ngan lolomi na. Ngansa saoa danga gid panua tiuangga eine kemi tau, eine danga paeamao ga paeamao tau ngan Deo imata.

¹⁶ †"Deo ele apu ga posanga togid panua tibabada iaoa eine panua tipapaola ga iran-grang ngan Ioanes

Paliliunga aea iuot. Ngan ado toaiua ga inam, panua tipapalongo ngan ato kemi ngan madonga Deo ibageai, be gid panua toa ngada ne tiparpar tau ga tipaparau ngan badanga madonga toa oa. ¹⁷ †Eine malamalan ngan mariamba ga tano isapa, be iran-grang ngan Deo ele apu idil eta isapa mao."

Iesus iposa ngan ketnga oainga

(Mateus 5.31-32, 19.9, Markus 10.11-12)

¹⁸ Iesus ikeo pade bedane, "Oangga sai isuk iadaoa ta iuai taine pau, eine ikado kadonga arala. Ga oangga sai iuai taine ede toa iadaoa isuk ei mugaeai, eaba toa ne pade ikado kadonga arala."

Ninipunga ngan eaba ele pat busa ga Lasarus

¹⁹ Iesus ikeo pade bedane, "Ado ede eaba kapei ede toa ele pat busa imamado. Ado ga ado itin igelgel ga idoldol danga sisid kemikemi, singsingia ga bil, be ianean gid annga kemikemi. ²⁰ Be eaba lululunga aea ede ieda Lasarus itin iuon ngan botoboto. Somisomi tisoa ei ga ila imamado toa eaba kapei ele ala aea atama iaoai. ²¹ Ei ilolo iminmin ngan eannga annga isakirkir toa itaptap eaba kapei ele popouiai ga isulug. Be gid kua tinam tidamedame aea botoboto.

²² "Be ado ede eaba lululunga aea toa oa imate, ta gid anggelo tisoa ei ga ila imado pan Abraam isaleai. Be mole mao eaba toa ele pat busa oa imate pade ga titaian ei. ²³ Ta ngan tibur paeamao togid panua mate-mate, ibada ieieinga kapei. Be imata idae ta igera Abraam imamado aluai ga Lasarus imamado isaleai.

²⁴ Tota ibaba ga ila pan ta ikeo, 'Apa Abraam, lolom isat ngan gau ta sula Lasarus ta idol ibage igonga ga idudunga ngan eau ta inam teng ga idudunga aoageai, ta ipamemednga maeg, ngansa nabada ieieinga kapei tau toa dingaeai ne.'

²⁵ "Be Abraam ikeo, 'Natug, matam nanan lem madonga tanoelai. Eao babada lem danga kemikemi, be Lasarus ele madonga paeamao. Ta labone ei ibada pamusnga kemi, be eao bada ieieinga kapei. ²⁶ Ga pade, Deo idol perper kapei rabu ngan gita, ta gid panua toa eko tiuangga tiuore ga tila pagimi, tiran-grang mao. Be gid panua toa nena tiuangga tiuore ga tinam nene, gid pade tiran-grang mao.'

²⁷ "Ta eaba toa oa ikeo, 'Apa, tota nabeta eao, sula Lasarus ga ila tamag ele lumaeai. ²⁸ Ngansa ag kakakau lima ta timamado. Kemi ngan ila ipabib led, ngan kado ta gid pade tinam tidio ngan tibur toa ieieinga aea ne.'

²⁹ "Be Abraam ikeo, 'Posanga ton Moses ga gid panua tibada Deo iaoa ienono pagid. Kemi ngan tilongo ga tinasi led posanga.'

³⁰ "Be ei ikeo, 'Mao, apa Abraam, be oangga eaba mate ede itnan denga ga ila pagid, eine ga tipul lolod.'

³¹ "Be ikeo, 'Oangga tilongo Moses ga gid panua tibada Deo iaoa led posanga mao, iran-grang ngan posan-

† 16.10 Lu 19.17-26 †† 16.13 Mt 6.24 † 16.15 Mt 23.28, Lu 18.9-14 †† 16.16 Mt 11.12-13

‡ 16.17 Mt 5.18

ga ton eaba idae mulian ngan ele matenga igal lolod mao pade.”

Iesus iposa ngan kadonga sasat

(Mateus 18.6-7,21-22, Markus 9.42)

17 Iesus ikeo pagid ele aluagau bedane, “Gid kadonga toa idada panua ta led kadonga lolo matua aea itap, eine ga iuotot. Be paeamao tau ngan eaba sai ikado ga gid kadonga toa oa iuotot. ² Kemi ngan tikaukau eaba toa oa igagal ngan pat kapei ede ta titado ei ga isulug tadiai motean. Toa bedaoa ta irangrang ngan ikado ga eta ngan gid gergeu gereirei toa ne led kadonga lolo matua aea itap mao. ³ †Tota agabit kemi ngan gimi mulian.

“Oangga oaem ede ikado kadonga sat, daba ei. Ta oangga ipul ilolo, tota samum ele kadonga sat. ⁴ Ta oangga ikado kadonga sat ngan eao palima ga rua ngan ado ede, be ipul ei mulian palima ga rua ta ikeo pago, ‘Napul lolog,’ tota samum ele kadonga sat.”

Iesus iposa ngan kadonga lolo matua aea

⁵ Idio ta Maron ele panua ato ad tikeo pan bedane, “Lua gai ta lemai kadonga lolo matua aea ilalala ga idae.”

⁶ ††Ta Maron ikeo, “Oangga lolomi matua kautede mambe mastet ipuapua ga kakauede ne, eine gimi ga akeo pan abei ga oaine bedane, ‘Kule oaroarim ta la madid tadiai,’ ta eine ga ilongo lingemi.”

Iesus ikeo ga taot mambe paeaeanga

⁷ Iesus ikeo pade bedane, “Sai ngan gimi, oangga ele paeaeanga iboko dadangai, mao imariala ngan sipsip, ga kus ta iluai mulian ga inam, eine ga ikeo pan bedane, ‘Nam manmanae ta dio mado ta ean?’ Eine ga ikeo pan bedane mao. ⁸ Be ei ga ikeo, ‘Dol barikia nononga aea ta kado ag annga. Ta gal ga inam naean ga naun. Ga kus ta eao ean ga un.’ ⁹ Gimi aoangga ei ga ikado posanga kemi pan paeaeanga toa oa ngansa inasi ilinge na? Eine mao. ¹⁰ Tota gimi pade, oangga apasala naurata toa ngada ne Deo ibada pagimi, man-ta akeo bedane, ‘Gai paeaeanga kemi tau mao. Saoa danga gai akado, eine danga toa gai manta akakado.”

Iesus ikado kemi panua sangaul ad dibala kankan

¹¹ Iesus inasi edap ga ila Ierusalem, be ilalala rabu ngan but Samaria aea ga Galili. ¹² Ila idudunga ngan tuanga ede, be panua sangaul toa ad dibala kankan tiuot pan, be timadid aluai tede. ¹³ †Ta tibaba kapei ga ila pan bedane, “Iesus, Maron, uduan gai!”

¹⁴ ††Be Iesus igera gid ta ikeo, “Gimi ala apasolan tini-mi pagid panua tenainga ad.” Idio ta tilalala ga tila, be tinid iuot kemi.

¹⁵ Be ede ngan gid igera itin iuot kemi ta iluai mulian, be imemetae ngan soanga Deo ieda. ¹⁶ Ei ikor iae ta

idol ilabora ga isulug boloma ngan Iesus iae ta ikado posanga kemi pan. Be ei eaba Samaria aea.

¹⁷ Idio ta Iesus ikoli ele posanga bedane, “Panua sangaul tiuot kemi na? Be gid lima ga pange sida? ¹⁸ Eaba alu ede pade aea ne kekelen iluai mulian ngan soanga Deo ieda, be eaba eta pade mao?” ¹⁹ Ta ikeo pan, “Dae ta la. Lem kadonga lolo matua aea ikado ga tinim iuot kemi.”

Eaba Inat ga iuot masaeai

(Mateus 24.23-28,37-41)

²⁰ Gid Parisi tibeta Iesus bedane, “Madonga Deo ibageai ga iuot ngeda?”

Ta ikoli led posanga bedane, “Oangga madonga Deo ibageai iuot, irangrang ngan ageragera ngan matami mao. ²¹ Ga pade, irangrang ngan panua tikeo bedane mao, ‘Tota nene,’ mao ‘Tota eoa,’ ngansa madonga Deo ibageai ta ienono lolomia.”

²² Ta ikeo pagid ele aluagau bedane, “Muriai gimi ga lolomi iminmin ngan geranga ado ede toa Eaba Inat imamado, be gimi ga agera mao. ²³ ††Ta gid panua ga tikeo pagimi, ‘Ega, ei ta eoa,’ mao ‘Ei ta eko.’ Be irangrang ngan gimi alado ga anasi gid mao. ²⁴ Ngansa ngan ado toaiua Eaba Inat inam, eine ga iuot lalaede mambe gla isamil ta igal mariamba iadag ga iadag.

²⁵ Be mugaeai ngan ado toaiua, ei ga ibada ieieinga busa, ga gid panua labone ad ga tipul murid ngan ei.

²⁶ “Gid kadonga lalaede iuotot ngan ado toaiua Noa imamado, eine ga iuot pade ngan Eaba Inat ele namanga. ²⁷ Gid tianean, ga tiunun, ga tiuaioai, ga tipapaoai led gergeu taine, ga ila irangrang ngan ado toa Noa idudunga oagaeai. Ga kus ta oanga kapei iuot ta ipamukuru gid toa ngada oa.

²⁸ †††Ga pade, gid kadonga lalaede toa iuotot ngan ado toaiua Lot imamado, eine ga iuot pade. Gid tianean, ga tiunun, ga tiuolol danga sisid, ga tilongean led danga sisid ga panua tiuol, ga tiarum annga, ga tikakado luma. ²⁹ Be ngan ado toa Lot itnan tuanga Sodom, tota dinga toman ngan pat kaeau kakatol itap-tap buburiai ga isulug ta ipaeabu ngan gid toa ngada oa.

³⁰ “Eine ga iuot lalaede toa bedaoa ngan ado toaiua Eaba Inat iuot masaeai. ³¹ †††Ngan ado toaiua, oangga sai imamado luma ipaoeai, be ele danga sisid ienono luma iloleai, ei manta iaoa manmanae. Irangrang ngan isulug ga ila ibada ele danga eta mao. Ga pade, eaba sai imamado dadangai, irangrang ngan ipul ei mulian ngan badanga danga eta mao. ³² †Matami nanan Lot iadaoa! ³³ ††Oangga sai ikisi matua ele madonga tanoelai, ei ga imate ta ele madonga iduaea. Be oangga sai igera ele madonga tanoelai mambe danga kapei mao ta itnan ga idio, eine ga ikisi madonga kemi ga ilalala ga ila. ³⁴ Nakeo pagimi, ngan bong toaiua, panua rua ga tieno ngan mul keledede. Eine Deo ga ibada ede ga ila, be itnan ede pade ga idio. ³⁵ Be taine rua ga tiluplup ga tilumulumu wit ipuapua ngan

† 17.3 Mt 18.15 †† 17.6 Mt 17.20, 21.21 † 17.13 Wkp 13.45-46 †† 17.14 Wkp 14.2-3, Mt 8.3-4

†† 17.23 Mk 13.21, Lu 21.8 ††† 17.28 OM 18.20, 19.25 ††† 17.31 Mt 24.17-18 § 17.32 OM 19.17,26 §† 17.33 Lu 9.24

tibur ede. Deo ga ibada ede ga ila, be itnan ede pade idio.” †

³⁷ Ta ele aluagau tibeta ei bedane, “Maron, sida?”

Ta ikeo pagid, “Ngan tibur isaoa burua mate ienono ngan, eine gid man abalem ga tinam tiluplup.”

Oanenga itna ngan eaba patutuinga posanga aea ga asape ede

18 ††Iesus itado oanenga itna ede pagid ele aluagau ngan pasolannga mambe gid manta tiraring somisomi be tikaput ngan mao. ² Ta ikeo, “Eaba ede patutuinga posanga aea imamado ngan tuanga ede. Ei ilolon ngan Deo mao, ga imata idae ngan eaba eta mao pade. ³ Be asape ede imamado ngan tuanga toa oa. Ei inaganagam pan ngan aea gagal ede ta ikeo, ‘Patutui posanga kemi rabu ngan gau ga ag isat.’

⁴ “Mole tede eaba toa oa itin ngan mao, be muriai ikeo iloleai bedane, ‘Tautauga, gau nalolon ngan Deo mao, ga matag idae ngan eaba eta mao pade. ⁵ Be asape toa ne inaganagam pagau somisomi ta ipaieiei gau tau. Tota gau ga namarum kemi ngan patutuinga aea posanga, ngan kado ta ikado ga lolog igagagai.”

⁶ Io, Maron ikeo, “Tautauga eaba patutuinga posanga aea ne eaba paeamao, be alongo kemi ele posanga. ⁷ Oangga ipatutui asape toa oa aea posanga bedaoa, eine Deo ga ipatutui posanga ngan ele panua toa isio gid ne madongan? Ngansa tiansaban ei somisomi bong ga ado. Gimi aoangga ei ga ikado aea gerei ngan luanga gid? ⁸ Nakeo pagimi, ei ga ipatutui ad posanga manmanae. Be oangga Eaba Inat iluai mulian ga inam, eine ga igera kadonga lolo matua aea ienono tanoelai pade?”

Oanenga itna ngan panua rua tiraring ga ila pan Deo

⁹ Iesus itado oanenga itna ngan gid panua edengada toa tiuangga gid kekelegid tiuot tutui, be matad ibiu panua padengada. Ta ikeo, ¹⁰ “Panua rua tidae ga tila Deo ele lumaeai ta tiraring. Ede ngan gisirua eine Parisi, be ede pade eaba takis aea. ¹¹ Parisi toa oa imadid ta iraring iloleai bedane, ‘O Deo, gau naposa kemi pago, ngansa gau mambe gid panua padengada mao. Gau mambe gid panua lublubnga ad mao, ga gid panua kadonga sasat ad mao, ga gid panua arala ad mao, ga mambe eaba toa ibabada takis ne mao pade.

¹² †Gau naplese annga parua ngan wik ga wik, be somisomi saoa danga nababada ga aea suknga iuot sangaul, eine natenai aea suknga ede ga ila pago.’

¹³ ††“Be eaba takis aea imadid aluai tede. Ei maeamaea ei ta itin ngan imata idae ga ila buburiai mao. Ibin igogo ta ikeo, ‘O Deo, lolom isat ngan gau. Gau eaba kadonga sasat ag.”

¹⁴ ††Ta Iesus ikeo, “Nakeo pagimi, ngan ado imata toa eaba takis aea iluai ga ila ele lumaeai, ei iuot eaba tu-

† Ngan laulau edengada ngan posanga Grik, tibalbatan posanga ede pade ngan lain toa ne bedane: ³⁶ * Panua rua ga timado dadangai. Deo ga ibada ede ga ila, be itnan ede pade ga idio. †† 18.1 Kol 4.2, 1Te 5.17 † 18.12 Ais 58.1-4, Mt 23.23 †† 18.13 Sng 51.1 †† 18.14 Mt 23.12

tui Deo imatai, be eaba toa ede pade oa mao. Ngansa eaba sai isoa ieda mulian, Deo ga idol ei ga idio gadio. Be oangga sai idol ieda mulian ga isulug, eine Deo ga isoa ieda ga idae.”

Iesus ikeo ga tilongean gid gergeu ga tila pan

(Mateus 19.13-15, Markus 10.13-16)

¹⁵ Idio ta gid panua tital led gergeu gereirei ga tila pan Iesus ngan ibage idae ngan gid. Be ele aluagau tigeria bedaoa ta tidaba gid. ¹⁶ Be Iesus ibaba gid gergeu ga tinam pan, ta ikeo pagid ele aluagau bedane, “Alongean gid gergeu ga tinam pagau. Apaidi gid mao. Ngansa madonga Deo ibageai, eine togid panua toa bedane. ¹⁷ ††Nakeo tautauga pagimi, oangga sai ilongean Deo ga iman aea Maron lalaede mambe gid gergeu toa ne mao, eine ga irangrang ngan ibada madonga Deo ibageai mao.”

Eaba toa ele danga sisid busa ila pan Iesus

(Mateus 19.16-30, Markus 10.17-31)

¹⁸ ††Idio ta madidnga ede ibeta Iesus bedane, “Eaba kemi paoatainga am, gau ga nakado mado ngan badanga madonga kemi somisomi?”

¹⁹ Ta Iesus ikeo pan, “Eao oato gau eaba kemi ngan saoa? Eaba eta pade kemi mao. Deo kekelen ei eaba kemi. ²⁰ §Be eao oatai ngan Deo ele apu. Ikeo ga bedane, ‘Irangrang ngan eao kado arala ta paeabu ngan oaininga mao. Irangrang ngan eao pamate eaba ede pade mao. Irangrang ngan eao lublub mao. Oangga eao madid ngan posanga, irangrang ngan eao pakaka mao. Manta lolon ngan tamam ga tnam.”

²¹ Ta eaba toa oa ikeo, “Mugaeai gau kakauede ga irangrang ngan labone, gau nanasnasi gid apu toa ngada ne.”

²² Iesus ilongo toa bedaoa ta ikeo pan, “Lem idil keledede imata karanga maitne. Longean lem danga sisid toa ngada na ga panua tiuolol, ga kus ta bada lem pat ta oade ga ila pagid panua lululunga ad. Eao kado toa bedaoa, ta lem danga sisid kemikemi ga ienono buburiai. Ga kus ta nam nasi gau.”

²³ Be eaba toa oa ilongo posanga toa ne ta ilolo isat kapei, ngansa ele danga sisid busa tau. ²⁴ Be Iesus imata inono ei be ilolo isat ta ikeo, “Eine kulupu tau ngan gid panua toa led danga sisid busa, ngan tibada madonga Deo ibageai. ²⁵ Oangga kamel itoba ngan ipurususu ngan salumu aea baba, eine ga kulupu ngan ei, mao madongan? Be kulupu ga kulupu tau ngan eaba sai toa ele danga sisid busa, ngan ibada madonga Deo ibageai.”

²⁶ Be gid panua tilongo bedane ta tibeta, “Tota sai irangrang ngan Deo ibada ei mulian?”

²⁷ Ta ikeo, “Saoa kadonga gid eababa tirangrang ngan tikado mao, eine Deo irangrang ngan ikado.”

²⁸ Be Petrus ikeo, “Ega, gai atnan lemai danga sisid toa ngada oa ta anam anasi go!”

††† 18.17 Mt 18.3 ††† 18.18 Lu 10.25 § 18.20 IM 20.12-16, Lo 5.16-20

²⁹ Ta ikeo pagid, "Nakeo tautaunga pagimi, sapadua tiuangga madonga Deo ibageai eine danga kapei tau ta titnan led luma, ga adoad, ga ad kapepei ga ad kakakau, ga tnad ga tamad, ga led gergeu, ³⁰ eine ga tibada danga busa tau ngan led madonga labone tanoelai ga iasal led madonga mugaeai aea. Be muriai pade ga tibada madonga kemi somisomi."

Iesus iposa patol aea ngan ele matenga ga daenga mulian

(Mateus 20.17-19, Markus 10.32-34)

³¹ †Iesus ibada ele aluagau sangaul igegea rua ga tila rol, ta ikeo pagid bedane, "Ega, gita talalala ga tala Ierusalem, ta posanga toa ngada ne gid panua tibada Deo iaoa tibode ngan Eaba Inat, eine ga iuot tau-taunga. ³² ††Eine ga tidol ei ga idae pagid alu padengada bagedeai, ta gid ga tigalinge ngan ei, ga tikado paeamao ngan ei, ga tipla ei, ³³ ga timuimui ei, ga kus ta tipamate ei. Be ngan ado tol aea, eine ga idae mulian."

³⁴ †Be ele aluagau tiutai ngan posanga toa ne ipu mao. Ienono mumulnga ngan gid, ta iranrang ngan laborad ibada kemi saoa danga toa iposaposa ngan oa mao.

Iesus ikado kemi eaba ede imata sususu

(Mateus 20.29-34, Markus 10.46-52)

³⁵ Iesus ipaboloma tuanga Ieriko, be eaba ede imata sususu imamado edap isaleai, be igaugau pat pagid panua. ³⁶ Ei ilongo gid ipom tilalala ga tinam, ta ibeta ngan saoa danga iuot. ³⁷ Ta tipalongo ei mambe Iesus Nasaret aea ta ilalala ga inam.

³⁸ Tota ibaba ta ikeo, "Iesus, Devit itub, † uduan gau!"

³⁹ Be gid panua tilalala ga timuga, tidaba ei ta tikeo, "Mumun!"

Be ei ibaba kapei ga kapei pade ta ikeo, "Devit itub, uduan gau!"

⁴⁰ Io, Iesus iae tor ta ikeo ga tibada eaba toa oa ga inam pan. Ei inam boloma, ta ibeta ei, ⁴¹ "Eao kim nakado mado ngan eao?"

Ta ikeo, "Maron, gau nakim matag pal pade."

⁴² Ta Iesus ikeo pan, "Tota matam pal. Lem kadonga lolo matua aea ikado ga matam iuot kemi pade."

⁴³ Mole mao, igeragera pade ta inasi Iesus, be isoasoa Deo ieda. Be gid ipom tigera toa bedaoa, ta tipakuru ngan Deo.

Iesus ila Sakius ele lumaeai

19 Iesus idudunga Ieriko ta ilalala tuanga iloleai ga ila. ² Be eaba ede ieda Sakius imamado toa eoa. Ei madidnga togid panua takis ad, ga ele danga sisid busa. ³ Ei ikim igera Iesus ei eaba madongan, be iranrang mao, ngansa ei bolobolo, be ipom kapei tau.

⁴ Tota ilado ga imuga ta idae abei fik ngan geranga ei, ngansa teta pade Iesus inasi edap toa oa.

† 18.31 Lu 24.44 †† 18.32 Lu 9.22,44 † 18.34 Mk 9.32 ††
Gera palongonga ngan posanga idil Devit itubnga Mt 1.16.

⁵ Iesus iuot ngan tibur toa oa, ta imata idae ta ikeo pan bedane, "Sakius, sulug manmanae ga nam, ngansa labone gau ga nanam namado lem lumaeai."

⁶ Tota isulug manmanae ta ibada ei ga ila, be itin igel-gel.

⁷ ††Be gid panua toa ngada oa tigera bedaoa ta ngun ga ngun ta tikeo, "Ei ila iarai pan eaba kadonga sasat aea ele lumaeai."

⁸ †††Idio ta Sakius idae imadid ta ikeo pan Maron bedane, "Maron, ega, gau ga napoga leg danga sisid toa ngada ne, ta iadag ila pagid panua lululunga ad. Be oangga napakaka eaba eta ngan badanga ele danga sisid, eine ga nakoli papange ga ila pan."

⁹ †††Ta Iesus ikeo ngan ei bedane, "Labone Deo ibada mulian gid panua ngan luma toa ne. Ngansa eaba toa ne, ei pade iaoa keledede pan Abraam. ¹⁰ †Ngansa Eaba Inat inama ngan ilonga gid panua tisuusu ta ibada gid mulian."

Oanenga itna ngan gid paeaeanga tibada pat

(Mateus 25.14-30)

¹¹ Gid ipom tilongolongo Iesus ele posanga, be ei isalangan ele posanga ta itado oanenga itna ede pagid, ngansa ei ipaboloma Ierusalem, ta gid panua tiuangga teta pade madonga Deo ibageai ga iuot.

¹² Tota ikeo, "Madidnga kapei ede iuangga ila ngan tuanga ede aluai, ngan tidol ei ga iuot ad maron kapei, ga kus ta iuangga iluai mulian. ¹³ Be mugaeai ngan ele langa, ibaba ele paeaeanga sangaul ga tinam pan ta idol pat gol ^{§†} ga idae gid keledede keledede bagedeai. Ta ikeo pagid, 'Akado naurata ngan pat toa ne ga iranrang ngan naluagau mulian.'

¹⁴ "Be tibur toa oa aea panua lolod paeamao ngan ei, ta tinsula led panua iaoa ede ga tinasi ei ta tikeo pan aea madidnga bedane, 'Gai tinimai ngan eaba toa ne imadid ga imugamuga ngan gai mao.'

¹⁵ "Be mao. Ei iuot ad maron kapei ta iluai mulian. Ga kus ta ikeo, 'Ababa gid paeaeanga toa mugaeai nadol pat ga idae bagedeai, ta naoatai ngan pat aea tlannga iuot madongan.'

¹⁶ "Io, eaba toa imuga oa inam ta ikeo, 'Maron, lem pat gol toa ne ipupulou ga iuot sangaul.'

¹⁷ †††Ta ikeo pan, 'Kemi tau! Eao paeaeanga kemi. Eao matam tutui ngan danga sisid pidaede, tota eao ga mariala ngan tuanga sangaul.'

¹⁸ "Idio ta eaba ede pade inama ta ikeo, 'Maron, eao lem pat gol toa ne ipupulou ga iuot lima.'

¹⁹ "Ta ikeo pan paeaeanga toa ne bedane pade, 'Eao ga mariala ngan tuanga lima.'

²⁰ "Be eaba tol aea inama ta ikeo, 'Maron, gera, eao lem pat gol toa bada pagau ne, naluga ngan malo kakauede. ²¹ Ngansa namataud eao. Eao lem kadonga naurata ne oanooana tau. Ngan tibur toa eao earum

†† 19.7 Lu 15.2 ††† 19.8 IM 22.1, Nam 5.6-7 ††† 19.9 Lu 13.16, PA 16.31 § 19.10 Lu 15.4, Ins 3.17, 1Ti 1.15 §† Pat gol toa maron idol ga idae gid paeaeanga keledede keledede bagedeai oa eine mambe eaba aea olnga ngan naurata ngan taiko tol. §†† 19.17 Lu 16.10

annga ngan mao, eao kulekule gid annga. Be eao babada pat iuotot ngan naurata togid panua padengada.'

²² "Be ikeo pan, 'Eao paeaeanga paeamao! Eao lem posanga ipasolan lem idil paeamao, ta gau ga napanas go ngan. Eao keo ga oatai mambe gau leg kadonga naurata oanaoana tau, ta nakulekule annga ngan tibur toa naearum mao, ga nababada pat iuotot ngan naurata togid panua padengada. Eine tau-taunga? ²³ Tota eao kamado dol leg pat ga idudunga ngan luma pat aea mao? Toa bedaoa ta oangga nalua-gau, eine ga nabada aea tlannga pade, be eine mao.'

²⁴ "Ta ikeo pagid panua toa timadmadid boloma bedane, 'Abada pat gol toa ibageai na ga ila pan eaba ede pade toa ele pat gol sangaul.'

²⁵ "Be tikeo pan, 'Maron, ei ele pat gol sangaul o.'

²⁶ †"Ta ikeo, 'Nakeo pagimi, oangga sai ele danga sisid ienono, gau ga napan etangada pade ga ila pan. Be oangga sai ele danga eta mao, saoa danga ei ikikisi, eine ga nabada mulian pan. ²⁷ Be gid ag miri itamatama toa tinid ngan naman ad maron mao, abada gid ga tinam ta apamate gid toa matageai ne.'"

²⁸ Iesus ikado posanga toa ne ga kus ta ilalala ga imuga ga ila Ierusalem.

Iesus idudunga Ierusalem mambe maron kapei

(Mateus 21.1-11, Markus 11.1-11, Ioanes 12.12-19)

²⁹ Iesus ipaboloma tuanga Betpage ga Betani, boloma ngan bereo tiuato Oliv. Ta isula ele aluagau rua ga tila ³⁰ ta ikeo, "Gimirua ala ngan tuanga ga matadai ne, ta oangga ala aot, eine ga agera donki daenga pau ede toa eaba eta idae ngan maitne be tikaukau ngan oaro. Apola aea oaro ta abada ga inam. ³¹ Be oangga eaba eta ibeta gimirua, 'Ikamado ga apola aea oaro?' ta akeo pan bedane, 'Maron ele naurata ngan.'"

³² Io, isula gisirua ga tila ta tigera danga toa ngada oa mambe ikeo pagisirua ngan. ³³ Idio ta tipola aea oaro, be donki itamatama tibeta gid, "Ikamado ga apola aea oaro?"

³⁴ Ta gisirua tikeo, "Maron ele naurata ngan."

³⁵ Idio ta tidada ga ila pan Iesus, be titado led pononga mamarae ga idae donki ipaoeai, ta tilua Iesus ga idae imado ngan. ³⁶ Ei ilalala ga ila, be gid ipom tilalo led pononga mamarae edapeai.

³⁷ Idio ta ila boloma ngan edap aea sorirnga ngan bereo Oliv, ta ele aluagau busa tau tinid igelgel. Matad nanan gid uisinga busa tigera, ta timemetae ngan soanga Deo ieda. ³⁸ ††Ta tikeo,

"Maron Deo ipamatua maron kapei toa inama ngan ei ieda ne!"

"Deo ilolo itarui ngan gita! Taso Deo ieda toa imado gadae tau!"

³⁹ Be gid Parisi edengada toa ipom lolodeai oa tikeo pan bedane, "Eaba paoatainga am, daba lem aluagau!"

⁴⁰ Be ikeo, "Nakeo pagimi, oangga gid mumun, eine gid patpat ga tingangar."

Iesus itang ngan tuanga Ierusalem

⁴¹ Iesus ipaboloma tuanga Ierusalem ta igera, be itang ngan ⁴² ta ikeo, "Man ga gimi aotai labone ngan Deo ele edap lolo tarui aea toa isaoa ngan gimi! Be labone edap toa ne imumul ngan matami. ⁴³ Ngansa ado ede muriai ga inam, ami miri itamatama ga tisuk pat iman daedaenga ngan lemi tuanga aea ala, ta tianliunga ngan raunga gimi. ⁴⁴ †Eine ga tipaeabu ngan lemi tuanga ga gimingada lemi gergeu. Be eine ga titan pat eta ga idae tatan pat eta pade mao. Eine ga tirepe toa ngada oa ga isulug. Eine ga tikado danga toa ngada ne ngansa gimi aotai mao ngan ado toa Deo inama ngan luanga gimi."

Iesus isere gid panua tiboko ngan pat aea badanga Deo ele lumaeai

(Mateus 21.12-17, Markus 11.15-19, Ioanes 2.13-22)

⁴⁵ Iesus idudunga ngan Deo ele luma aea ala ta isere gid panua toa tilongean led danga sisid ga panua tiuolol. ⁴⁶ ††Ta ikeo pagid, "Deo ele laulau aea posanga bedane, 'Gau leg luma iman luma raring aea.' Be gimi apul ga iman baba mumulnga aea togid panua lublubnga ad."

⁴⁷ †Be ado ga ado, Iesus ipapaoatai gid ipom toa gadudunga ngan Deo ele luma aea ala. Be gid madidnga tenainga ad ga apu ad ga gid kapeipei togid Iuda tiloilo edap ngan pamatenga ei. ⁴⁸ Be led edap eta mao, ngansa gid ipom lolod ikim tau ngan longonga ele posanga.

Gid madidnga tibeta Iesus ngan sai isula ei ngan kadonga naurata

(Mateus 21.23-27, Markus 11.27-33)

20 Ado ede Iesus ipapaoatai gid ipom gadudunga ngan Deo ele luma aea ala ta ipapaola ato kemi ga ila pagid. Be gid madidnga tenainga ad ga apu ad toman ngan gid kapeipei togid Iuda timadid boloma pan ² ta tikeo, "Keo pagai, sai idol naurata toa ne ga idae bagemeai ta isula go ngan aea kadonga?"

³ Ta ikoli led posanga bedane, "Gau pade ga nabeta gimi ngan posanga ede ga oaine, ta akeo pagau.

⁴ Paliliunga toa Ioanes ikakado mugaeai, eine inam buburiai ga inam, mao inam pagid eababa?"

⁵ Be taurau posanga pol ngan gid ta tikeo, "Oangga takeo ga inam buburiai ga inam, eine ga ikeo ga, 'Ikamado ga lolomi matua ngan ei mao?' ⁶ Be oangga takeo ga inam pagid eababa, eine gid ipom ga tiraurau gita ngan pat, ngansa gid tiadi mambe Ioanes ibada Deo iaoa tautauanga."

⁷ Ta tikoli ele posanga bedane, "Gai aotai mao ngan inam sida ga inam."

⁸ Ta Iesus ikeo pagid, "Goibe, gau pade ga nakeo pagimi mao ngan sai isula gau ngan kadonga naurata toa ne."

† 19.26 Mt 13.12, Lu 8.18 †† 19.38 Sng 118.26, Lu 2.14

‡ 19.44 Lu 21.6 †† 19.46 Ais 56.7, Jer 7.11 †† 19.47 Lu 21.37

Oanenga itna ngan panua papaeamao tiboko ngan dadanga oain

(Mateus 21.33-46, Markus 12.1-12)

⁹ †Jesus itado oanenga itna pagid ipom bedane, “Eaba ede iarum dadanga oain ta idol dadanga toa oa ga idae pagid ele panua naurata ad bagedeai. Ga kus ta ila idio ngan tibur ede pade mole. ¹⁰ Idio ta oain aea laoe iuot, ta isula ele paeaeanga ede ga ila pagid panua naurata ad ngan badanga oain itautau etangada ga inam pan. Be gid panua naurata ad tirau ei ta tisere ei ga iluai sapaeen. ¹¹ Idio ta dadanga itama isula ele paeaeanga ede pade, be tirau ei pade ga tipamaeamae ei ta tisere ei ga iluai sapaeen. ¹² Ga kus ta isula ele paeaeanga tol aea ga ila, be tipaeabu ngan ei pade ta titado ei ga iuot ga ila.

¹³ †Idio ta dadanga itama ikeo, ‘Gau ga nakado mado? Eine ga nasula natug toa nakim ei. Be gid ga tilolon ngan ei, mao madongan?’

¹⁴ “Be gid panua naurata ad tigera ei ta tiposa pol ngan gid bedane, ‘Eaba toa ne muriai ga ibada danga sisid toa ngada ne ton itama. Tarau ei ga imate, ta danga sisid toa ngada ne ga iman leda!’ ¹⁵ Tota titado ei ga ila gaot ngan dadanga aea ala ta tirau ei ga imate.

“Be gimi aoangga dadanga itama ga ikado mado ngan gid panua naurata ad toa oa? ¹⁶ Eine ga inam ta ipaeabu ngan gid ta idol dadanga toa oa ga idae pagid panua padengada bagedeai.”

Io, gid panua tilongo posanga toa ne ta tikeo, “Oe, kadonga toa ne, manta iuot mao!”

¹⁷ ††Be Jesus imata inono gid ta ikeo, “Tota ikamado ga Deo ele laulau aea posanga bedane,

“Pat toa ne, gid panua tikakado luma tiuangga eine paeamao ta titado ga iduaea.

Be labone iman luma aea kisinga’

¹⁸ †Sapadua itap ga tidae ngan pat toa ne, eine gid ga krau ga krau ga tirumrum, be oangga pat toa ne itap ga idae ngan eaba sai, eine ga ibib ei ga imaraka.”

¹⁹ Io, ngan ado imata toa oa gid madidnga apu ad ga tenainga ad tiloilo edap ngan lukunga ei, ngansa tiuatai mambe ei itado oanenga itna toa ne ngan gid, be timataud gid ipom.

Itutui ngan taol takis ga ila pan Kaisa?

(Mateus 22.15-22, Markus 12.13-17)

²⁰ ††Gid madidnga tenainga ad ga apu ad matad ingitngit Jesus ta tisula panua edengada taleleanna ad toa tipakaka mambe gid panua kadonga tutui ad. Tikado bedaoa ngansa tikim tigera ei ikado posanga idil eta paeamao, ta irangrang ngan tipamadid ei ngan posanga ta tidol ei ga idae gavana ibageai. ²¹ Ta tibeta ei bedane, “Eaba paoatainga am, gai aoatai mambe lem posanga ga lem paoatainga itutui, be eao kado kadonga bagbage keleda mao ga mao tau, be somisomi eao nasi posanga tautauga ta papaoatai gid pan-

† 20.9 Ais 5.1 †† 20.17 Sng 118.22 ‡ 20.18 Ais 8.14-15
†† 20.20 Lu 11.54

ua ngan Deo ele edap. ²² Be keo pagai, eine tutui ngan taol takis ga ila pan Kaisa, mao madongan?”

²³ Be ei iuatai mambe maed ruangada ta ikeo pagid, ²⁴ “Apasolan pat eta pagau. Sai ianun ga ieda ienono ngan?”

Ta tikeo, “Kaisa ianun ga ieda.”

²⁵ Ta ikeo pagid, “Tota danga ton Kaisa, abada ga ila pan Kaisa, be danga ton Deo, abada ga ila pan Deo.”

²⁶ Be toa ipom matadeai oa, tirangrang ngan tiuot ngan ele posanga idil eta paeamao mao. Tota gid mumun be timatala ngan ele posanga.

Gid Sadiusi tibeta Jesus ngan matenga ga daenga mulian

(Mateus 22.23-33, Markus 12.18-27)

²⁷ Be Sadiusi edengada, toa tikeo ga gid panua mate-mate tirangrang ngan tidae mulian mao, tila boloma pan Jesus ²⁸ ††ta tibeta ei bedane, “Eaba paoatainga am, Moses ibode apu ede pagita ta ikeo ga oangga eaba eta itar kapei imate ta itnan iadaoa ga idio, be ele gergeu eta mao, manta itar kakau toa oa iuai ele asape ta tipopo aea kolinga eta. ²⁹ Be mugaeai, arangaranga lima ga rua ngan iaoa ede timamado. Ad lautabe iuai taine, ga kus ta imate be tipopo gergeu eta mao. ³⁰ Idio ta itar kakau atange iuai taine toa oa, be ei pade imate. ³¹ Ga kus ta itar kakau tol aea iuai ei, ta ei pade imate toa bedaoa. Be ngan kadonga lalaede toa ne, panua toa lima ga rua oa timate be tipopo gergeu eta mao. ³² Ga kus ta taine pade imate. ³³ Tota ngan ado toaiua, oangga gid matemate tidae mulian, eine taine toa ne ga iman sai iadaoa? Ngansa gid toa lima ga rua oa tiuai ei.”

³⁴ Ta Jesus ikeo pagid, “Gid panua labone ad tiuaioai ga tipapaoai led gergeu taine. ³⁵ Be gid panua toa Deo ikeo ga tirangrang ngan tidae mulian ngan ado toaiua, eine ga tiuaioai mao, ga tipapaoai led gergeu mao pade, ³⁶ ngansa irangrang ngan timate pade mao. Ngansa gid tiuot lalaede mambe gid angelo. Deo ipei gid mulian ngan matenga, ta timan ei ele gergeu.

³⁷ †††Be Moses pade ipasolan gita mambe gid matemate tidae mulian. Ngan titnga ngan abei kakauede irarabal, ei ikeo ga Maron eine ‘Deo ton Abraam ga Aisak ga Iakop.’ †††³⁸ Ei Deo togid panua matemate mao. Be ei Deo togid panua matad bibita. Ngansa ngan ei imata, panua toa ngada oa matad bibita.”

³⁹ Idio ta madidnga edengada apu ad tikeo ga, “Eaba paoatainga am, eao koli posanga ne kemi.” ⁴⁰ Be gid panua toa ngada oa timataud ngan betanga ei ngan posanga eta pade.

‡‡ 20.28 Lo 25.5 ††† 20.37 IM 3.6 ††† Jesus ele posanga ipasolan mambe gid matemate tidae mulian ne madongan? Oangga Abraam ga Aisak ga Iakop timate ga kus, eine irangrang ngan Deo ikeo ga ei Deo togid mao, be ngan posanga Ibru, ei ga ikeo ga mugaeai Deo togid. Be ei iposa bedaoa mao.

Iesus ibeta gid ipom ngan Kristus ei iaoa keledé pan sai

(Mateus 22.41-46, Markus 12.35-37)

⁴¹ Iesus ibeta gid ipom bedane, "Ikamado ga panua tikeo ga Kristus [†] ga iuot ngan iaoa keledé pan Devit?"

⁴² ^{††} Ngansa ngan Laulau Baunga aea, Devit pade ikeo bedane,

"Maron Deo ikeo pan ag Maron bedane:

"Eao dio mamado ngan bageg oatai

⁴³ ga irangrang ngan nadol am miri itamatama ga tidio aem ibuloloeai."

⁴⁴ Ega, Devit pade iuato ei 'Maron,' tota ei ga iuot ngan iaoa keledé pan Devit madongan?"

Iesus ipabib ele aluagau led ngan gid madidnga apu ad

(Mateus 23.1-36, Markus 12.38-40)

⁴⁵ Gid ipom tilongolongo Iesus ele posanga, be ikeo pagid ele aluagau bedane, ⁴⁶ "Gimi agabit kemi ngan gid madidnga apu ad. Gid tikim tau ngan dolnga pononga mamarae ga tilalala alele. Ga oangga tila ngan tibur oalo aea, tikim gid panua tikeo 'ado kemi' pagid ga tilolon ngan gid. Ga oangga tila ngan luma raring aea ga tila ngan gid eaneannga, tikim tau ngan badanga mul kemikemi togid panua edad kapepei.

⁴⁷ Be tipakaka gid asapsape ta tibabada sapaeen led luma ga danga sisid. Ga kus ta tiraring mamarae, be led raring pakakanga aea. Be muriai gid ad panasnga ga paeamao ga paeamao tau."

Asape lululunga aea idol ele tenainga ga ila pan Deo

(Markus 12.41-44)

21 Iesus imata idae ta igera gid panua toa led danga sisid busa tidol led tenainga ga idudunga ngan apou tenainga aea toa Deo ele lumaeai. ² Be igera asape lululunga aea ede idol ele pat gereirei rua. ³ [‡] Ta ikeo, "Nakeo tautauga pagimi, asape lululunga aea toa ne ele tenainga toa idol oa iasal gid toa ngada oa led tenainga. ⁴ Ngansa gid toa ngada oa led danga sisid busa, ta tipota ilia iman led tenainga. Be asape toa ne ele danga sisid imata karanga mao, be idol ele pat madonga aea toa ngada oa ga kus."

Iesus ikeo ga muriai ga tirepe Deo ele luma

(Mateus 24.1-2, Markus 13.1-2)

⁵ Idio ta panua edengada tiposa pan Iesus ngan Deo ele luma idanga sisid kemikemi tikado ngan pat toman ngan gid danga toa panua titenai ga ila pan Deo. Be Iesus ikeo, ⁶ ^{‡‡} "Gid danga toa gimi agera ne, ngan ado ede muriai, gid panua ga titnan pat eta ga idae tatan pat eta pade mao. Eine ga tirepe toa ngada ne ga isulug."

Iesus ikeo ga kadonga kulupulupu ga iuot

(Mateus 24.3-14, Markus 13.3-13)

⁷ Idio ta Iesus ele aluagau tibeta ei bedane, "Eaba paoatainga am, kadonga toa ne ga iuot ngeda? Be soa kilala ga iuot ta ipasolan mambe gid danga toa ne teta pade ga iuot?"

⁸ Ta ikeo, "Gimi agabit kemi. Ngan kado ta eaba eta ipakaka gimi. Ngansa panua busa ga tinama ngan gau edag ta tikeo ngan gid mulian bedane, 'Gau eaba toa Deo isula gau.' Ga padengada ga tikeo, 'Ado muriai ga muriai tau tota iuot ne.' Be irangrang ngan gimi ala anasi gid mao. ⁹ Be oangga gimi alongo ato ngan paraunga ga ngan panua tiparau ta tibada gavman imul, amataud mao. Ngansa gid paraunga toa bedane ga iuotot ga imuga, be ado muriai ga muriai tau ga iuot maitne."

¹⁰ Ta Iesus ikeo pagid, "Alu ede ga tiparau pagid alu ede pade, ga maron kapei ede ele panua ga tiparau pagid panua ton maron kapei ede pade. ¹¹ Be nauruge kapepei, ga sapanga, ga dibala kapepei gau iuotot ngan tibur edengada. Be gid kadonga ga iuot ta ipamataud gid panua, ga gid kilala kapepei ga iuotot mariambai.

¹² "Be mugaeai ngan danga toa ngada ne, gid panua ga tigera mambe lolomi matua ngan gau edag ta tiluku gimi, ga tipaieiei gimi, ga tipamadid gimi ngan posanga toa gid luma raring aea iloleai, ta tidol gimi ga adudunga ngan luma panasnga aea. Ga pade, gid ga tipamadid gimi ngan posanga pagid mamaron kapepei ga gavana matadeai. ¹³ Be kadonga toa ne ga iman lemi edap ngan pamatuanga leg posanga ga ila pagid. ¹⁴ ^{‡‡} Be manta arau posanga lolomia, ngan gimi ga lolomi ede ga ede ngan soa edap aoangga anasi ngan kolinga led posanga solsolnga mao. ¹⁵ ^{‡‡‡} Ngansa gau ga nadol posanga aoamiai ga oatainga kemi labo-ramiai, ta irangrang ngan ami miri itamatama tiasal mao ga tiple lemi posanga mao pade. ¹⁶ ^{‡‡‡} Be tnatnami ga tamtamami ga ami kapepei ga ami kakakau ga sobosobomi ga oaeoemi gau tidol gimi ga adae pagid ami miri itamatama bagedeai, ta gid ga tipamate edengada ngan gimi. ¹⁷ Be panua toa ngada ne ga lolod itola ngan gimi, ngansa lolomi matua ngan gau edag. ¹⁸ Be Deo ga imariala kemi ngan gimi ta irangrang ngan danga eta ipaeabu ngan launimi idil eta mao. ¹⁹ [§] Be oangga amadid matua, eine ga abada madonga kemi."

Iesus ikeo ga muriai panua ga tipaeabu ngan tuanga Ierusalem

(Mateus 24.15-21, Markus 13.14-19)

²⁰ Iesus ikeo pade bedane, "Be oangga gimi agera gid panua paraunga ad tinam tianliunga ngan tuanga Ierusalem, tota gimi ga aoatai, teta pade ga tipaeabu ngan ga paeamao tau. ²¹ Ngan ado toaiua, gid panua

[†] Gera palongonga ngan posanga idil Kristusga Devit itubngan Mt 1.16. ^{††} 20.42 Sng 110.1 [‡] 21.3 2Ko 8.12 ^{††} 21.6 Lu 19.44

^{‡‡} 21.14 Lu 12.11-12 ^{‡‡‡} 21.15 PA 6.10 ^{‡‡‡} 21.16 Mt 10.21-22 [§] Iesus ikeo ngan launida, be ele posanga ipu eine mambe danga eta irangrang ngan ipaeabu ngan tautaudida mao.

timamado Iudea manta tiaoa ga tila bereoeai, be gid panua timamado gadudunga ngan tuanga Ierusalem manta titnan tuanga ga idio, be gid panua timamado tiburiai irangrang ngan tiluagid mulian tuangai mao. ²² †Ngansa ado toa oa eine ado panasnga aea, ta iparangrang Deo ele laulau aea posanga toa ngada oa ga iuot tautaunga. ²³ Be paeamao tau ngan gid taine apapanga ga gid pinapina ngan ado toaiua. Ngansa kadonga kulupu tau ga iuot ngan tibur kapei Iudea, ta kadonga lolo bake aea ga iuot ngan gid Iuda toa ngada oa. ²⁴ ††Eine gid Iuda busa ga timate ngan didi, be tipaeaoa padengada ga tila timan paeaeanga sapaean togid alu toa ngada ne tanoelai. Be gid alu padengada ga tipakiuku tuanga Ierusalem ga ila irangrang ngan ado toa Deo isio ngan Ierusalem ienono gid alu toa oa bagedeai pade mao.”

Muriai Eaba Inat ga inam

(Mateus 24.29-31, Markus 13.24-27)

²⁵ †Iesus ikeo pade bedane, “Be muriai gid kilala ga iuotot ngan ado ga taiko ga gigima. Be tanoelai, gid alu toa ngada ne ga lolod ede ga ede ga lolod isal alele ngan tad iaoo ingongo ga aea ngalu kapepei idio ga idae. ²⁶ Be gid panua ga timate lebolebo ngansa timataud ga lolod alele ngan gid danga iuangga iuotot tanoelai, ngansa gid danga kapepei mariambai ga inogonogoi. ²⁷ ††Ta ngan ado toaiua, gid panua ga tigera Eaba Inat isulug ga inam ngan laulau toman ngan iura ga ele taranga kapei. ²⁸ Be oangga gid danga toa ne iuot ga imuga, gimi adae amadid ta matami idae, ngansa teta pade Deo ga ibada gimi mulian pagid ami isat bagedeai.”

Gimi abada oatainga ngan abei fik

(Mateus 24.32-35, Markus 13.28-31)

²⁹ Idio ta Iesus itado oanenga itna ede pagid ga bedane, “Agera abei fik ga gid abei toa ngada ne. ³⁰ Oangga agera ilaun papau iuotot, eine gimi aoatai, teta pade ado aea sau ga iuot. ³¹ Toa bedaoa pade, oangga agera gid danga toa ne iuotot, eine gimi aoatai, teta pade madonga Deo ibageai ga iuot. ³² “Nakeo tautaunga pagimi, gid panua ado toa ne ad ga timate maitne, be kadonga toa ngada ne ga iuot. ³³ Mariamba ga tano ga isapa, be irangrang ngan leg posanga isapa mao ga mao tau.”

Manta agabit kemi

³⁴ Iesus ikeo pade bedane, “Be manta agabit kemi, ngan kado ta eau matua idada gimi ta anasi kadonga mangamanga togid panua ununnga ad. Be agabit kemi, ngan kado ta lolomi ede ga ede ngan lemi madonga tanoelai, ta kadonga toa ne idada gimi. Toa bedaoa ta ado toaiua ipatogran gimi ³⁵ mambe pitpit isai gaea manmanae tau. Ngansa ado toa ne ga iuot ngan gid panua ngan tibur toa ngada ne tanoelai. ³⁶ Be manta

† 21.22 Jer 5.29, 46.10, Hos 9.7 †† 21.24 Sng 79.1, PM 11.2
‡ 21.25 Ais 13.10, Ese 32.7, Jol 2.31, PM 6.12-13 †† 21.27 Dan 7.13, Mt 26.64, PM 1.7

matami arar somisomi ga araring, ta irangrang ngan gimi aeaoa ngan gid danga toa ngada ne iuangga iuotot ta arangrang ngan amadid Eaba Inat imatai.”

³⁷ Io, ado ga ado Iesus ipapaoatai gid ipom toa Deo ele lumaeai, be bong ga bong ila imado ngan bereo toa tiuato Oliv. ³⁸ Be gaisala rumaruma, gid panua tiso-gou ga tila Deo ele lumaeai ngan longonga ele posanga.

Iudas iposa tautaunga ngan dolnga Iesus ga idae gid madidnga bagedeai

(Mateus 26.1-5, 14-16, Markus 14.1-2, 10-11, Ioanes 11.45-53)

22 Be ngan ado toaiua, eaneannga ngan Bret aea Yis Ienono ngan Mao inam boloma. Ado imuga ngan eaneannga toa oa tiuato Pasova. ² Be gid madidnga tenainga ad ga apu ad tiloilo edap eta ngan tipaeabu ngan Iesus, ngansa timataud gid ipom. ³ †Be aluagau ede ngan gid sangaul igegea rua, Iudas toa tiuato ieda ede pade Iskariot, Satan idudunga iloleai. ⁴ Ta ei ila pagid madidnga tenainga ad ga gid madidnga toa timariala ngan Deo ele luma, ta iposa pagid ngan dolnga Iesus ga idae bagedeai. ⁵ Ta gid tinid igelgel ta tirau posanga ngan badanga pat silva ga ila pan. ⁶ Tota ilongo ta iloilo ado kemi eta ngan dolnga Iesus ga idae bagedeai, be iuangga ikado pagid ipom matadeai mao.

Iesus ele aluagau tikoromot danga sisid eaneannga Pasova aea

(Mateus 26.17-25, Markus 14.12-21, Ioanes 13.21-30)

⁷ ††Idio ta ado eaneannga aea iuot ngan gid Iuda tian Bret aea Yis Ienono ngan Mao. Be manta titotoi sipsip Pasova aea ngan ado toaiua. ⁸ Ta Iesus isula Petrus ga Ioanes ta ikeo pagid, “Gimirua ala ta akado annga Pasova aea ngan gita taeen.”

⁹ Ta tikeo pan, “Be eao kim gai ala sida ta akado annga?”

¹⁰ Ta ikeo pagisirua, “Ega, oangga ala adudunga tuanga iloleai, eine ga aot ngan eaba ede ibisi ulo eau aea. Gimirua anasi ei ta ala adudunga ngan luma isaoa ei idudunga ngan. ¹¹ Ta akeo pan luma itama, ‘Eaba paoatainga aea iuangga ibeta go bedane: Lem bobo kaluae aea sida, ngan ei ian annga Pasova aea toman ngan ele aluagau?’ ¹² Ta ei ga ipasolan gimirua ngan bobo kapei ede ienono pan gadae luma iloleai. Aea popou ga mul ienono motean. Gimirua akado annga Pasova aea tota eoa.”

¹³ Io, gisirua tila ta tigera danga toa ngada oa lalaede mambe ikeo pagid ngan. Tota tidio tikado annga Pasova aea.

Iesus ipan ele aluagau ngan bret ga oain

(Mateus 26.26-30, Markus 14.22-26, 1 Korin 11.23-25)

¹⁴ Ado imata eaneannga aea iuot, ta Iesus imamado popouiai toman ngan ele panua ato ad. ¹⁵ Ta ikeo pagid, “Gau lolog ikim tau ngan eannga annga Pasova

aea toa ne toman ngan gimi, mugaeai ngan nabada ieieinga. ¹⁶ Ngansa nakeo pagimi, irangrang ngan naean annga toa ne pade mao ga ila irangrang ngan eaneannga toa ne ipu iuot tautaunga muriai, ta gitain-gada tamamado Deo ibageai."

¹⁷ Idio ta ibada loba ta iposa kemi pan Deo, ga kus ta ikeo, "Abada loba toa ne, ta gimi kelede kelede aun ngan. ¹⁸ Ngansa nakeo pagimi, irangrang ngan naun oain isul pade mao ga ila irangrang ngan madonga Deo ibageai iuot."

¹⁹ Idio ta ibada bret ta iposa kemi pan Deo. Ga kus ta itei ta ibada ga ila pagid ta ikeo, "Eine gau medamedag toa natumian ga ila ngan luanga gimi. Akado bedane ngan matami nanan gau."

²⁰ Be ngan kadonga lalaede toa bedaoa, muriai ngan tian, ibada loba ta ikeo, "Loba toa ne iparangrang posanga pau toa Deo irau ngan gau singig. Eine itoki ngan luanga gimi. ²¹ †Be ega, eaba toa iuangga idol gau ga nadae ag miri itamatama bagedeai ta imamado popouiai toman ngan gau. ²² Tautaunga, Eaba Inat ga inasi edap toa Deo isio ngan ei, be paeamao tau ngan eaba toa idol ei ga idae aea miri itamatama bagedeai!" ²³ Ta tibetabeta pol ngan gid ngan sai ga irangrang ngan ikado toa bedaoa.

Gid aluagau aoad isokangai ngan sai ieda iuot kapei ngan gid

²⁴ ††Idio ta aoa kaukau iuot rabu ngan gid aluagau, ngan sai ngan gid ieda iuot kapei tau. ²⁵ †Be Iesus ikeo pagid, "Gid alu padengada ad mamaron kapeipei tika-do kulupu tau ngan led panua, be ad madidnga tiuato gid mulian panua lualuanga ad. ²⁶ ††Be irangrang ngan gimi anasi bedaoa mao. Be sai ngan gimi iuangga ieda iuot kapei, ei manta iuot mambe eaba ieda mao. Ga eaba sai imadid ga imugamuga ngan gimi, manta iuot mambe lemi paeaeanga. ²⁷ ††Ngansa sai kapei, eaba imamado popouiai, mao eaba igalgal annga? Eine eaba toa imamado popouiai, na? Be gau namamado rabu ngan gimi mambe eaba iboko paeaeanga ngan gimi. ²⁸ Be somisomi oangga tobanga isaoa iuotot ngan gau, gimi amadmadid toman ngan gau, be atnan gau mao. ²⁹ Tota gau ga nadol gimi ga aman mamaron, lalaede mambe Tamag idol gau ga naman maron. ³⁰ †††Ngansa muriai oangga naman maron kapei ga danga toa ngada ne ienono bagegeai, nakim gimi aeanean ga aunun leg popouiai. Ta gimi ga amamado ngan lemi mul maron aea ta amugamuga ngan gid lum sangaul igegea rua togid Israel."

Iesus ikeo ga Petrus ga ipaisiamo ngan iuatai ei mao

(Mateus 26.31-35, Markus 14.27-31, Ioanes 13.36-38)

³¹ Iesus ikeo pade bedane, "O Saimon, Saimon, ega, Satan ibeta ngan tobanga gimi, mambe eaba ilelean wit aea sakirkir ga iduaea. ³² †††Be gau nararing ngan luanga eao, ta lem kadonga lolo matua aea irangrang

ngan itap mao. Ta oangga eao lolom iluai mulian, ta eao pamatua oaeoem lolod pade."

³³ Be Petrus ikeo pan bedane, "Maron, gau naoangga nala ngan luma panasnga aea ga namate toman ngan eao pade."

³⁴ Be Iesus ikeo, "Petrus, nakeo pago, labone bong kokako ga itang maitne, be eao ga paisiamo patol ngan oatai gau mao."

Iesus ikeo ga ele aluagau tibada led apou ga bisinga ga didi

³⁵ †Idio ta Iesus ikeo pagid ele aluagau bedane, "Ngan ado toaiua nasula gimi ga ala be lemi apou mao, ga bisinga mao, ga lemi su mao, eine apapauis ngan danga etangada, mao madongan?"

Ta tikeo, "Mao."

³⁶ Ta ikeo pagid, "Be labone oangga sai ele apou ienono, manta ibada. Toa bedaoa pade ngan bisinga. Be oangga sai ele didi paraunga aea ienono mao, manta ilongean ele pononga mamarae ta tiuol, ga kus ta ila iuol ele didi eta. ³⁷ ††Ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane, 'Gid panua tiuangga ei ede ngan gid panua tipul murid ngan apu.' Gau nakeo pagimi, gid panua ga tikado posanga toa bedane ngan gau, ngansa Deo ele laulau aea posanga toa ngada ne ngan gau eine ga iuot tautaunga."

³⁸ Idio ta tikeo, "Maron gera, didi paraunga aea rua tota eko."

Ta ikeo, "Eine ikaranga."

Iesus ila ngan bereo Oliv ta iraring

(Mateus 26.36-46, Markus 14.32-42)

³⁹ Iesus inasi ele kadonga mambe somisomi ta iuot ga ila ngan bereo Oliv, be ele aluagau tinasi ei. ⁴⁰ Ila iuot ngan tibur toa oa ta ikeo pagid, "Gimi araring ta irangrang ngan atap ngan tobanga mao." ⁴¹ Idio ta itnan gid ga ila ga tedaoa, mambe eaba itado pat ga ila isulug. Ta idio ikor iae ga iraring ⁴² ta ikeo, "Apa, oangga eao kim, bada loba ieieinga aea toa ne ga ila aluai ngan gau. Be nasi gau leg kimnga mao. Nasi eao lem kimnga." ⁴³ Idio ta anggelo ede buburiai aea iuot pan ta ipamatua ei. ⁴⁴ Be ei ilolo iketi tau ta iraring matua pade ga iasal toa mugaeai aea. Be aea kasiksiknga itap ga isulug mambe sing ipatpat teng ga teng ga isulug tanoelai. ††

⁴⁵ Ei iraring ga kus ta idae ta iluai mulian pagid ele aluagau, be igera gid tienono, ngansa lolod isat kapei. ⁴⁶ Ta ikeo pagid, "Ikamado ga aenono? Adae ta araring ta irangrang ngan atap ngan tobanga mao."

Iudas ipasolan Iesus pagid aea miri itamatama

(Mateus 26.47-56, Markus 14.43-50, Ioanes 18.3-11)

⁴⁷ Iesus iposaposa maitne, be mole mao gid ipom tinam. Be eaba ede ngan gid sangaul igegea rua toa tiuato ei Iudas, ei imugamuga ngan ipom toa oa, ta in-

† 22.21 Sng 41.9, Ins 13.21-22 †† 22.24 Lu 9.46 ‡ 22.25 Mt 20.25-27, Mk 10.42-45 †† 22.26 Mt 23.11, Mk 9.35 †† 22.27 Ins 13.12-15 ††† 22.30 Mt 19.28 ††† 22.32 Ins 17.15

§ 22.35 Lu 9.3, 10.4 †† 22.37 Ais 53.12 ††† Ngan laulau mugamuga edengada ngan posanga Grik, lain 43 ga 44 ienono mao.

am boloma pan Iesus ngan busumnga ipapa. ⁴⁸ Be Iesus ikeo pan bedane, "Iudas, eao busum papag ta oangga dol Eaba Inat ga idae aea miri itamatama bagedeai?"

⁴⁹ Io, ele aluagau toa tibalil ngan ei tigera kadonga iuanga iuot ta tibeta ei, "Maron, eao kim gai aket gid ngan didi?" ⁵⁰ Be ede ngan gid irau paeaeanga ton madidnga kapei tenainga aea ta iket itanga oatai ga put.

⁵¹ Be Iesus ikeo, "Ae, ikaranga!" Ga kus ta isibo itanga ta ikado kemi ei.

⁵² Idio ta gid madidnga tenainga ad, ga gid madidnga toa timariala ngan Deo ele luma, ga kapeipei padengada toa tinama ngan aea lukunga, Iesus ikeo pagid bedane, "Gimi anama toman ngan didi ga kaip, mambe anama aluku eaba lublubnga aea ede na?"

⁵³ Ado ga ado namamado toman ngan gimi gadudunga ngan Deo ele luma aea ala, be gimi aluku gau mao. Be ado imata toa ne eine gimi lemi ado imata ngan dodom iura kapei."

Petrus ikeo ga iutai ngan Iesus mao

(Mateus 26.57-58,69-75, Markus 14.53-54,66-72, Ioanes 18.12-18,25-27)

⁵⁴ †Tiluku Iesus ta tibada ei ga ila ngan luma ton madidnga kapei tenainga aea. Petrus inasnasi ei, be idio aluai tede. ⁵⁵ Idio ta tipaisi dinga gadudunga ngan luma toa oa aea ala, ta gisingada tidio timado, be Petrus imamado rabu ngan gid. ⁵⁶ Be taine paeaeanga ede igera ei imamado boloma ngan dinga ele taranga, ta imata inono ei ta ikeo, "Eaba toa ne toman ngan ei pade."

⁵⁷ Be ei ipaisiamo ta ikeo, "Taine, gau naoatai ngan ei mao."

⁵⁸ Idio ga kautede pade, eaba ede pade igera ei ta ikeo, "Eao pade ede ngan gid."

Be Petrus ikeo, "Eaba, gau mao!"

⁵⁹ Be ado imata keledede ila ga kus ta eaba ede pade iparpar ngan posanga ta ikeo ga, "Tautauanga eaba toa ne toman ngan ei, ngansa ei Galili aea pade."

⁶⁰ Be Petrus ikeo, "Eaba, gau naoatai ngan saoa danga eao posaposa ngan ne mao." Io, iposaposa maitne, be mole mao kokako itang. ⁶¹ Ta Maron ipul imata, ta imata inono Petrus. Be Petrus imata nanan Maron ele posanga pan bedane, "Labone bong kokako ga itang maitne, be eao ga paisiamo patol ngan oatai gau mao." ⁶² Ei iuot ga ila gaot ta itang paeamao.

Tigalinge sat ngan Iesus ga tiraurau ei

(Mateus 26.67-68, Markus 14.65)

⁶³ Idio ta gid panua toa timariala ngan Iesus tigalinge sat ngan ei ga tiraurau ei. ⁶⁴ Ta tikaukau imata ngan malo ta tibetabeta ei bedane, "Oangga eao bada Deo iaoa tautauanga, keo pagai, sai irau go?" ⁶⁵ Be gid tikakado posanga papaeamao padengada ngan ei.

Kapeipei Iuda ad tipamadid Iesus ngan posanga

(Mateus 26.59-66, Markus 14.55-64, Ioanes 18.19-24)

⁶⁶ Gaisala rumaruma ngan ado sae, gid kapeipei togid Iuda tirourou. Edengada ngan gid eine madidnga tenainga ad ga padengada apu ad. Gid busa tiluplup ngan patutuinga posanga, be tibada Iesus ga ila imadid matadeai. ⁶⁷ ††Ta tikeo, "Oangga eao Kristus ‡, keo pagai."

Be ikeo pagid, "Oangga nakeo pagimi, eine ga aead leg posanga mao, ⁶⁸ ga oangga nabeta gimi, eine ga akoli leg posanga mao pade. ⁶⁹ ††Be labone ga ila, Eaba Inat ga idio imado ngan Deo toa iura kapei tau ibage oatai."

⁷⁰ Ta gid toa ngada oa tibeta, "Tota eao Deo Inat?"

Ta ikeo pagid, "Eine gau, be gimi akeo bedane."

⁷¹ Ta tikeo, "Irangrang ngan tababa panua padengada ngan tinam tiuaoa ngan eaba toa ne ele kadonga mao. Ngansa patautene talongo posanga toa iuot iaoai!"

Iesus imadid ngan posanga pan Pailat imatai

(Mateus 27.1-2,11-14, Markus 15.1-5, Ioanes 18.28-38)

23 Idio ta gid kapeipei toa ngada oa tidae ta tibada Iesus ga ila imadid Pailat imatai. ² Be tisol sol ei ngan posanga ta tikeo, "Gai agera eaba toa ne iuanga ipabuobuo alu togai ta lemai panua ga tiuol takis ga ila pan Kaisa mao. Be ikeo ga ei Kristus, maron kapei ede."

³ Ta Pailat ibeta ei, "Eao maron kapei togid Iuda na?"

Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Eine mambe eao keo."

⁴ Ta Pailat ikeo pagid madidnga tenainga ad ga gid ipom bedane, "Gau naot ngan eaba toa ne ele idil eta paeamao mao."

⁵ Be gid tiparpar ta tikeo, "Ele paoatainga ipamasmasi gid ipom lolod ngan tibur toa ngada ne Iudea. Matamata ele naurata toa ne iuot Galili ta ilalala ga inam irangrang ngan toa eko pade."

Iesus imadid ngan posanga pan Erot imatai

⁶ Pailat ilongo mambe Iesus ele naurata iuot matamata Galili, ta ibeta gid bedane, "Ei eaba Galili aea na?" ⁷ ††Ta ilongo mambe ei imamado ngan tibur toa ienono Erot ibageai, ta isula ei ga ila pan Erot, ngansa ei pade imamado Ierusalem ngan ado toaiua.

⁸ Idio ta Erot igera Iesus, ta itin igelgel kapei, ngansa mole tau ga inam, ilolo ikim ngan geranga ei. Ngansa ei ilongo iualu ta ilolo iminmin ngan geranga uisinga eta pan. ⁹ Ta ibetabeta ei ngan posanga busa, be Iesus ikoli ele posanga eta mao. ¹⁰ Be gid madidnga tenainga ad ga apu ad timadid ta tikado posanga oanaoana tau ngan solnga ei. ¹¹ Ga kus ta Erot ga ele panua paraunga ad aoad ibiu ei ga tigalinge ngan ei. Ga kus ta tipasogo ei ngan malo kemi ede ta tinsula ei ga iluai

†† 22.67 Ins 3.12 ‡ Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. †† 22.69 PA 7.56 †† 23.7 Lu 3.1

mulian pan Pailat. ¹² Mugaeai, Erot ga Pailat timan ari-apolpol, be ngan ado toaiua ga ila, gisirua tikemikemi ngan gid.

Pailat ikeo ga tipatoto Iesus ngan abei tabala

(Mateus 27.15-26, Markus 15.6-15, Ioanes 18.39-19.16)

¹³ Pailat ibaba gid madidnga tenainga ad, ga gid madidnga padengada, toman ngan gid ipom ta tinam tiluplup, ¹⁴ ta ikeo pagid, "Gimi abada eaba toa ne ga inam pagau ta akeo ga ipabuobuo gid ipom ta tilongolongo gid madidnga linged pade mao. Be toa matami-ai ne, nagal nanan ngan aea posanga, be naot ngan ele idil eta paeamao mambe gimi asol ei ngan ne mao. ¹⁵ Be Erot pade iuot ngan ele idil eta paeamao mao, ngansa isula ei ga iluai mulian ga inam pagita. Ta gimi pade agera, ei ikado kadonga eta paeamao ngan tarau ei ga imate mao. ¹⁶ Tota gau ga napanas ei, ga kus ta nalongean ei ga iuot." †

¹⁸ Be gid toa ngada oa tingangar ta tikeo, "Bada ei ga ila ta pamate ei! Be longean Barabas ta itnan luma panasnga aea ga inam pagai!" ¹⁹ Be Barabas ila ngan luma panasnga aea ngansa tuanga iloleai, ikado paraunga pan gavman ga ipamate panua.

²⁰ Ta Pailat ibeta gid pade, ngansa iuangga ilongean Iesus ga iuot. ²¹ Be gid ipom tingangangar ta tikeo, "Patoto ei! Patoto ei ngan abei tabala!"

²² Be Pailat iposa patol aea pagid ta ikeo, "Ikamado? Ei ikado saoa kadonga paeamao? Gau naot ngan ele idil eta paeamao ngan pamatenga ei mao. Tota gau ga napanas ei, ga kus ta nalongean ei ga iuot."

²³ Be gid tingangar parpar tau ta tiposa matua pan ngan patotonga ei ngan abei tabala. Ta led ngan-garnga iasal Pailat ele posanga. ²⁴ Ta Pailat irau posanga ngan nasinga linged. ²⁵ Be eaba toa ila ngan luma panasnga aea ngan ele kadonga paraunga ga pamatenga, toa gid ipom tibetabeta ngan, Pailat ilongean ei ga iuot. Be idol Iesus ga idae pagid panua paraunga ad bagedeai ngan tila tikado mambe gid ipom tikim.

Tipatoto Iesus ngan abei tabala

(Mateus 27.32-44, Markus 15.21-32, Ioanes 19.17-27)

²⁶ Tibada Iesus ga ila, be tigera eaba ede Sairini aea ieda Saimon toa ilalala tiburiai ga inam, ta tiluku ei ta tidol Iesus aea abei tabala ga idae ikepeai, ta ibisi ga inasi Iesus. ²⁷ Be ipom kapei tinasi ei, ga gid taine pade tinasi ei be lolod isat ga titangtang. ²⁸ Be Iesus ipul imata ga ila pagid ta ikeo, "Gimi taine Ierusalem ami, atang ngan gau mao. Be atang ngan gimi mulian ga lemi gergeu. ²⁹ ††Ngansa ado ede muriai, kadonga paeamao ga iuot, ta gid panua ga tikeo ga eine kemi tau ngan gid taine lasi, ga taine tiutai poponga mao, ga gid taine tipadudud mao. ³⁰ *Ta ngan ado toaiua,

† Ngan laulau mugamuga edengada ngan posanga Grik, tigalbatan posanga ede pade ngan lain toa ne ga bedane: ¹⁷ * Be rai ga rai ngan eaneannga Pasova aea, Pailat manta ilongean eaba keleta ta itnan luma panasnga aea ga iuot. †† 23.29 Lu 21.23 ‡ 23.30 Hos 10.8, PM 6.16

"Eine ga tikeo ngan gid lusi bedane, "Atap ga adio ngan gai!"

Ga tikeo pagid bereo pade bedane, "Arobi gai!" † †

³¹ Ngansa oangga tikado bedane ngan abei ikatinge pau aea eau, eine saoa ga iuot ngan abei imisi?" † †

³² Be tibada panua papaeamao rua pade ga tila ngan pamatenga gid pade toman ngan ei. ³³ Tila ga tiuot ngan tibur toa tiuato Laborada Ituatua, ta tipatoto ei ngan abei tabala asingada panua papaeamao toa rua oa, ede ngan ibage oatai, be ede pade ngan ibage angas. ³⁴ ††Be Iesus ikeo, "Apa, samum led kadonga sat, ngansa tiutai ngan saoa danga tikakado ne mao." †† Idio ta gid panua paraunga ad tipotapota ele danga sisid, be titado danga ede iman salisalinga ngan sion-ga sai ga tila ga tibada.

³⁵ †Io, gid ipom timadmadid ga timamaran. Be gid madidnga aoad ibiu ei ta tikeo, "Ei ilualua panua padengada ga ibada gid mulian. Ta oangga ei Kristus ††, eaba toa Deo isio, kemi ngan ilua ei mulian."

³⁶ ††Be gid panua paraunga ad tinam boloma ta tialingeng ngan ei pade, ta tiuangga tipaun ei ngan oain isul meleoleonga. ³⁷ Ta tikeo, "Oangga eao maron kapei togid Iuda, ta lua eao mulian."

³⁸ Be gadae ngan aea abei tabala, tibode aea posanga bedane, "EINE MARON KAPEI TOGID IUDA."

³⁹ Be ede ngan panua papaeamao toa titututu oa ipaeabu ngan Iesus ieda ta ikeo, "Eao Kristus na? Tota lua eao mulian ga gairua pade!"

⁴⁰ Be eaba toa ede pade oa idaba iuae ta ikeo, "Eao kamado mataud Deo mao? Ngansa eao bada panasnga lalaede mambe ei. ⁴¹ Gid tipanas gita, eine tutui, ngansa ada panasnga toa ne inasi ngan leda kadonga. Be eaba toa ne ele idil eta paeamao mao."

⁴² Ga kus ta ikeo, "Iesus, muriai oangga eao ot maron kapei ga danga toa ngada ne idae bagemeai, matam nanan gau."

⁴³ Ta Iesus ikeo pan, "Naposi tautauanga pago, labone eao ga mamado toman ngan gau ngan Deo ele tuanga kemi."

Iesus ele matenga

(Mateus 27.45-56, Markus 15.33-41, Ioanes 19.28-30)

⁴⁴ Eiu arobad, be tibur toa ngada oa iuot dodom ga irangrang ngan lailai ngan ado imata tol, ⁴⁵ ††ngansa ado itara eta mao. Be malo kapitnami toa Deo ele luma iloleai oa itakai ga iman rua. ⁴⁶ Be Iesus ingangar kapei ta ikeo, "Apa, nadol tautaudig ga idae eao bage-meai." Io, ikado posanga toa ne ga kus ta idada mosonga pakelede ga imate.

†† Ikamado ga panua tikeo ga bereo irobi gid? Eine ngansa tiuangga tisapir ngan danga paeamao iuangga iuot ngan gid. †† Ngan Iesus ele oanenga itna toa ne, abei ikatinge pau aea eau eine idodo Iesus, eaba kadonga tutui aea. Be abei imisi idodo gid panua kadonga sasat ad toa tipul lolod mao. ††† 23.34 Sng 22.18, Ais 53.12 ††† Ngan laulau mugamuga edengada ngan posanga Grik, posanga ngan 23.34a ienono mao. § 23.35 Sng 22.7-8 †† Gera palongonga ngan posanga idil Kristus ngan Mt 1.16. ††† 23.36 Sng 69.21 § 23.45 Ibr 6.19-20, 10.19-20

⁴⁷ Be madidnga paraunga aea igera danga toa ngada ne iuot, ta isoa Deo ieda ta ikeo, "Tautauunga, eaba toa ne ei eaba tutui." ⁴⁸ Be gid panua toa ngada oa tinam tiluplup ngan mamarannga kadonga toa oa, gid lolod isat ta tibin gogod ta tilualuagid ga tila. ⁴⁹ Be gid iuaeoae toa ngada oa gisingada gid taine toa tinasi ei Galili ga tinam, timadid aluai tede ta tigera gid kadonga toa oa.

Tidol Iesus ipat ga idudunga pat ibabai
(Mateus 27.57-61, Markus 15.42-47, Ioanes 19.38-42)

⁵⁰ Ngan ado toaiua, eaba ede ieda Iosep imamado. Ei ele kadonga kemi ga tutui, be ei ede ngan gid madidnga patutuinga posanga ad. ⁵¹ Be ilolo keledede ngan posanga toa tirau ga tikado ngan Iesus oa mao. Ele tuanga ipu Arimatea, tuanga ede Iudea aea. Ei pade isangasanga Deo ele ado ngan danga toa ngada ne idae ibageai. ⁵² Ta ei ila pan Pailat ta ibeta ngan badanga Iesus ipat. ⁵³ Ta isoa ga isulug, ga kus ta imol ngan malo kemi ede ta idol ga idudunga ngan denga ede. Denga toa oa panua tipir pat kapei ede ta tikado aea baba. Be mugaeai ga inam, tidol eaba eta ipat ngan baba toa oa mao. ⁵⁴ Be ado toaiua, eine Ado Koro-motnga aea toa imuga ngan Ado Earainga aea, be teta pade Ado Earainga aea iuot.

⁵⁵ Be gid taine toa tilalala toman ngan Iesus Galili ga tinam, tinasi Iosep ta tigera denga toa oa ga Iosep ipaeno Iesus ipat madongan. ⁵⁶ †Ga kus ta tiluagid mulian tuangai ta tikoromot danga sisid ga bude iuad kemikemi ngan tisama ngan Iesus ipat. Be ngan Ado Earainga aea tiaragid mambe Deo ele apu ikeo ngan.

Iesus idae mulian

(Mateus 28.1-10, Markus 16.1-8, Ioanes 20.1-10)

24 Gaga itakai ngan ado toa inasi Ado Earainga aea, ta gid taine tibada gid danga iuad kemikemi toa tikoromot oa ta tisogou ga tila dengaeai. ² Be tigera pat kapei toa ipakala denga iaoa imapul ga ila o. ³ Tidudunga denga iloleai, be tigera Maron Iesus ipat mao. ⁴ Idio ta lolod ede ga ede ngan saoa danga iuot, be mole mao tigera panua rua timadid boloma pagid, be led danga sisid mil ga mil tau. ⁵ Gid timataud kapei tau ta timouru ga tidol laborad ga isulug tanoelai. Be gisirua tikeo pagid, "Ikamado ga ailoiilo eaba imata bibita rabu ngan gid matemate? ⁶ ††Ei nene mao. Idae mulian o! Matami nanan posanga toa ikado pagimi ngan gimingada amamado Galili maitne. ⁷ Ele posanga ga bedane, 'Eaba Inat, eine ga tidol ei ga idae pagid panua papaeamao bagedeai, ta tipatoto ei ngan abei tabala. Be ngan ado tol aea, ei ga idae mulian.'" ⁸ Ta gid taine matad nanan ele posanga.

⁹ Io, tiluagid dengaeai ga tinam, ta tipalongo gid aluagau sangaul igegea ede ga gid padengada ngan gid danga toa ne. ¹⁰ Gid taine toa tipalongo Iesus ele panua ato ad ngan danga toa ne, edad ga bedane: Maria Makdala aea, ga Ioana, ga Maria Jems itna, ga gid taine padengada toman ngan gid. ¹¹ Be tiadi gid taine

† 23.56 IM 20.10, Lo 5.14 †† 24.6 Lu 9.22

toa oa led posanga mao, ngansa tilongo led posanga mambe posanga mangamanga. ¹² Be Petrus idae ta ilado ga ila dengaeai, ta ikepa ga italolo, be igera malo kekelen ienono. Ga kus ta iluai mulian ga ila, be ilolo ede ga ede ngan saoa danga iuot.

Panua rua tigera Iesus ngan edap ila ngan tuanga Emeus

(Markus 16.12-13)

¹³ Be ngan ado toaiua, panua rua tilalala ga tila ngan tuanga ede ieda Emeus, toa aea maraoa ila Ierusalem iuot mambe kilomita sangaul igegea ede. ¹⁴ Be tiposaposa pol ngan gid ngan danga toa ngada oa iuot.

¹⁵ Tilalala ga tiposaposa, be Iesus iuot pagisirua ta ilalala toman ngan gid. ¹⁶ Be danga ede ipakala gisirua matad, ta irangrang ngan tiuatai ngan ei sai mao.

¹⁷ Ta ikeo pagisirua, "Gimirua alalala ga ala, be aposaposa ngan saoa?"

Ta gisirua timadid, be matad kakapanga. ¹⁸ Ta ede ngan gid toa ieda Kliopas ikeo pan, "Eao kaluae nama ngan tuanga Ierusalem, be eao kekelego oatai mao ngan saoa danga iuot oadla ga inam toa nena?"

¹⁹ Ta ibeta gisirua, "Saoa danga?"

Ta tikeo, "Gid danga iuot ngan Iesus Nasaret aea. Ei eaba ibada Deo iaoa, be ele posanga ga ele kadonga iura kapei tau toa Deo imatai ga gid panua matadeai pade. ²⁰ Be gid madidnga tenainga ad ga gid madidnga padengada togita Iuda tidol ei ga idae pagid Rom bagedeai, ta tirau posanga ngan pamatenga ei ta tipatoto ei ngan abei tabala. ²¹ †Be gai lolomai iminmin ngan ei ipola gita Israel ta tatnan madonga paeamao toa ada miri itamatama bagedeai. Be labone eine ado tol muriai ngan gid kadonga toa ne iuot. ²² Be taine edengada ngan gai tipatogran gai. Labone gaisala rumaruma tila dengaeai, ²³ be tigera Iesus ipat mao. Ga kus ta tiluagid ga tinam ta tikeo ga gid angelo per ga tiuot pagid, be tikeo ga ei imata bibita. ²⁴ ††Ta oaeoae-mai edengada tila dengaeai ta tigera denga toa oa mambe gid taine tikeo ngan, be tigera ei eta mao."

²⁵ Ta ikeo pagisirua, "O gimirua abuobuo tau! Posanga toa ngada oa togid panua tibada Deo iaoa, eine lolomi matua ngan manmanae mao na? ²⁶ ††Kristus †† manta ibada ieieinga toa ne, ga kus ta ila imado ngan ele taranga kapei. Be gimim aoatai mao?" ²⁷ †††Tota ngan Moses ele posanga ga ila irangrang ngan posanga togid panua tibada Deo iaoa, ei ipola Deo ele laulau aea posanga toa ngada oa ngan ei mulian.

²⁸ Tila ga tipaboloma tuanga toa tila ngan oa, be ei iuangga isalasala ngan lalalanga ga ila pade. ²⁹ Be gisirua tibeta ei matua ta tikeo, "Dio toman ngan gai, ngansa ado iuangga idil na. Teta pade bong." Tota idudunga lumaeai ta idio toman ngan gisirua.

³⁰ Idio ta imamado popouiai toman ngan gisirua, ta ibada bret ta iposa kemi pan Deo ngan. Ga kus ta itei ta ibada pagisirua. ³¹ Tota matad pal ta tiuatai ngan ei

‡ 24.21 Lu 19.11, PA 1.6 †† 24.24 Ins 20.3-10 †† 24.26 Lu 9.22 ††† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. ††† 24.27 Sng 22.1-21, Ais 53

sai. Be ei oas sapaean ga ila, ta tigera ei mao. ³² Ta tiposa pol ngan gid ta tikeo, "Toa edapeai oa ei ipaola Deo ele laulau ga inam pagitarua, be loloda buk ngan ele posanga!"

³³ Tota ngan ado imata toa oa, tidae ta tiluagid mulian ga tila Ierusalem. Idio ta tiuot pagid aluagau sangaul igegea ede gisingada oaeoed padengada toa tirourou. ³⁴ †Ta gisirua tilongo led posanga bedane, "Tautaunga, Maron idae mulian ngan ele matenga! Ei iuot pan Saimon o." ³⁵ Ga kus ta gisirua tininipu pagid ngan gid danga toa iuot edapeai, ga ngan ele teinga bret ta tiuatai ngan ei sai.

Iesus iuot pagid ele aluagau

(Mateus 28.16-20, Markus 16.14-18, Ioanes 20.19-23, Panua Ato ad 1.6-8)

³⁶ Gid aluagau tikakado posanga toa ne maitne, be Iesus iuot ta imadid rabu ngan gid. Ta ikeo pagid, "Kadonga lolo tarui aea idio pagimi!"

³⁷ ††Be gid tikakrik ga timataud ta tiuangga tigera lausio eta. ³⁸ Be ikeo pagid, "Ikamado ga amataud ga lolomi ruangada? ³⁹ Gimi agera bageg ga aeg. Gau tota eko. Be asibo gau ta agera, lausio eta imedamedada ga ituatua mambe gimi agera ngan gau ne mao."

⁴⁰ Io, ikeo bedaoa ga kus ta ipasolan ibage ga iae pagid. ⁴¹ Be lolod matua eta ngan ei maitne, ngansa tinid igelgel ga timatala kapei tau. Ta ibeta gid, "Ami annga etangada ta nena?" ⁴² Ta tipan aea ia ikatinge ede tilut ngan dinga. ⁴³ Tota ibada ta ian toa matadeai oa.

† 24.34 1Ko 15.4-5 †† 24.37 Mt 14.26

⁴⁴ †Ga kus ta ikeo pagid, "Ngan ado toaiua namamado toman ngan gimi, nakado leg posanga toa ne motean pagimi ga bedane: Posanga toa ngada ne ngan gau ienono ngan Moses ele apu, ga ngan laulau togid panua tibada Deo iaoa, ga ngan Laulau Baunga aea, manta iuot tautaunga."

⁴⁵ Tota ilua gid ta tiuatai kemi ngan Deo ele laulau aea posanga ipu. ⁴⁶ Ta ikeo pagid, "Deo ele laulau aea posanga bedane: Kristus manta ibada ieieinga ga imate. Be ngan ado tol aea ta idae mulian. ⁴⁷ Be ngan ei ieda, ato toa ne manta ila ngan tuanga Ierusalem ga ila irangrang ngan gid alu toa ngada ne tanoeai, ngan gid panua manta tipul lolod ta Deo isamum led kadonga sasat. ⁴⁸ ††Be gid danga toa gimi agera ne, manta apapalongo ngan. ⁴⁹ ††Be ega, gau ga nasula danga toa Tamag iposa tautaunga ngan oa ga ila pagimi. Be gimi adio amamado tuanga iloleai ga irangrang ngan Deo gadae tau irobi gimi ngan iura kapei."

Deo ibada Iesus ta idae ga ila buburiai

(Markus 16.19-20, Panua Ato ad 1.9-11)

⁵⁰ Idio ta Iesus ibada ele aluagau ta tiuot ga tila boloma ngan tuanga Betani. Ta isoa ibage ga idae ta ipamatua gid. ⁵¹ Ei ipapamatua gid maitne, be itnan gid, ta Deo ibada ei ta idae ga ila buburiai. ⁵² Tota tikor aed ga tisoa ieda. Ga kus ta tiluagid ga tila Ierusalem, be tinid igelgel kapei tau. ⁵³ Ta timamado somisomi toa Deo ele lumaeai be tisoaso Deo ieda.

‡ 24.44 Lu 9.22 †† 24.48 Ins 15.27, PA 1.8 †† 24.49 Ins 14.16, 15.26, PA 1.4

Ioanes

Posanga madonga kemi aea iuot eababa

1 †Matamata ngan danga toa ngada ne led otnga, Posanga †† ienono. Posanga toa ne ienono toman ngan Deo, be Posanga toa ne eine Deo. ² Ei imamado toman ngan Deo toa matamata oa.

³ †Ngan ei, ta Deo ikado danga toa ngada ne ga iuot. Be danga toa ngada ne iuot, eine iuot ngan edap eta pade mao. Iuot ngan ei kekelen. ⁴ ††Madonga kemi ipu ienono pan, be madonga kemi toa oa, eine iman taranga ngan gid eababa. ⁵ †††Taranga itara ngan tibur dodom, be irangrang ngan dodom iasal taranga toa oa mao.

⁶ †††Deo isula eaba ede ga inam ieda Ioanes †††. ⁷ Eaba toa oa inam ta ikado posanga ngan taranga toa oa. Ta ikim panua toa ngada ne tilongo ele posanga ta lolod matua ngan. ⁸ Ei taranga toa oa mao, be inam ngan paolanga posanga ngan taranga toa oa. ⁹ †Be taranga tautauga toa itara panua toa ngada ne, tota isulug ga inam tanoelai.

¹⁰ Ei imamado tanoelai. Ngan ei, ta Deo ikado danga toa ngada ne tanoelai. Be gid panua tanoelai ad tiutai ngan ei mao. ¹¹ Ei ila ngan aea tuanga ipu, be ele panua tibada ei mao. ¹² Be sapadua tibada ei ga lolod matua ngan ei, tota ilongean gid ga tiuot Deo ele gergeu. ¹³ ††Gid tiuot Deo ele gergeu ngan tnad ga tamad singid mao, ga kimnga tinida aea mao, ga eaba eta ele kimnga mao pade. Be Deo kekelen ikado gid ga tiuot ele gergeu.

¹⁴ †††Be Posanga iuot eababa, ta inam imamado rabu ngan gai. Ta gai agera ele taranga ga iura kapei, eine taranga ton gergeu toa kelede oa Itama isula ei ga inam. Ei iuon ngan kadonga lolo marum aea ga posanga tautauga.

¹⁵ Ioanes ipamatua aea posanga ta ibaba ga ikeo, "Eaba toa ne, mugaeai nakeo pagimi ngan ga bedane, 'Eaba inam muriai ngan gau, ei ieda kapei ngan gau. Ngansa ei imamado mugaeai ngan ado toaiua naot maitne.'"

¹⁶ Ngansa kadonga lolo marum aea iuon ngan ei. Be ele kadonga lolo marum aea toa ne, ei ipaore ga inam pagita kapei tau. ¹⁷ †††Ngansa apu iuot ngan Moses ibage, ta kadonga lolo marum aea ga posanga tau-

† 1.1 Ins 17.5, 1Io 1.1-2, PM 19.13 †† Posangatoa Ioanes iposaposa ngan ne, eine Kristus. † 1.3 1Ko 8.6, Kol 1.16-17, Ibr 1.2 †† 1.4 Ins 5.26 †† 1.5 Ins 3.19 ††† 1.6 Mt 3.1, Lu 1.13-17, 76 ††† Ioanes toa ne eine Ioanes Paliliunga aea. Be Ioanes toa ibode laulau, eine Iesus ele aluagau Ioanes. § 1.9 Ins 8.12 † 1.13 Ins 2.11, 3.3-6, 1Pe 1.23 †† 1.14 Plp 2.7 † 1.17 IM 34.28, Ro 6.14

taunga iuot ngan Iesus Kristus ibage. ¹⁸ †††Mugaeai ga inam, eaba eta igera Deo mao, be Deo toa kelede oa, imamado Itama isaleai, ei kekelen iaoa inasi pagita ngan Deo.

Ioanes Paliliunga aea ipaola posanga

(Mateus 3.1-12, Markus 1.1-8, Lukas 3.1-18)

¹⁹ Ioanes ipaola posanga ngan ado toaiua gid Iuda tisula gid panua tenainga ad ga gid Livai †† ga tila pan. Gid titnan Ierusalem ga tila ta tibeta ei bedane, "Eao sai?"

²⁰ Be ei iuaoa tutui pagid be imudan posanga mao, ta ikeo, "Gau Kristus †† mao."

²¹ †††Ta tibeta ei, "Be eao sai? Eao Elaija?"

Be ikeo, "Gau mao."

Ta tikeo, "Be eao eaba toa bada Deo iaoa toa gai asangasanga ne †††?"

Be ikeo ga, "Mao."

²² Tota tibeta ei pade bedane, "Be eao sai? Keo pagai ta irangrang ngan akoli posanga tutui ga ila pagid panua toa tisula gai. Eao keo mado ngan eao mulian?"

²³ †††Ta ikoli posanga lalaede mambe Aisaia toa ibada Deo iaoa mugaeai ikeo ngan ga bedane, "Gau eaba toa nababa ngan tibur modamodanga bedane, 'Apatutui Maron ele edap.'"

²⁴ Be gid panua toa tibetabeta Ioanes oa, gid Parisi tisula gid ga tila pan. ²⁵ Ta tibeta ei bedane, "Oangga eao Kristus mao, ga Elaija mao, ga eaba toa ibada Deo iaoa mao, ikamado ga eao paliliu gid panua?"

²⁶ Ta Ioanes ikoli led posanga bedane, "Gau napaliliu gid panua ngan eau, be eaba ede imadid rabu ngan gimi, gimi aoatai ngan ei mao. ²⁷ †††Eaba toa oa ga inam muriai ngan gau, be irangrang ngan napola ele su aea oaro mao, ngansa ei iasal gau tau."

²⁸ Be gid kadonga toa oa iuot Betani ngan eau Iordan isal iadag, ngan tibur toa Ioanes ipaliliu gid panua ngan.

Iesus ei Sipsip kakauede ton Deo

²⁹ †††Ngan ado sae, Ioanes igera Iesus ilalala ga inam pan ta ikeo, "Ega, eine Sipsip kakauede ton Deo. Ei isamum kadonga sasat togid panua tanoelai. ³⁰ †††Eaba toa

††† 1.18 IM 33.20, Ins 6.46, 1Ti 6.16 †† Gid Livai eine lum ede ngan gid Israel, be Deo isio gid ngan kadonga naurata tenainga aea. ††† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. ††† 1.21 Lo 18.15, 18, Mt 11.14 †††† Mugaeai Moses ikeo ga eaba ede ga inam muriai ta ibada Deo iaoa, ta gid Iuda tisangasanga ei. Gera posanga ngan Lo 18.15. †††† 1.23 Ais 40.3 18 1.27 Ins 1.15 19 1.29 Ais 53.6-7, 1Pe 1.18-19 20 1.30 Ins 1.15

ne, mugaeei nakeo ngan ei bedane, 'Eaba inam muriai ngan gau, ei ieda kapei ngan gau. Ngansa ei imamado mugaeei ngan ado toaiua naot maitne.' ³¹ Be gau pade natalingalinga ngan ei. Be napaliliu gid panua ngan eau ta irangrang ngan gid panua Israel tiutai kemi ngan ei."

³² †Be Ioanes ipamatua aea posanga ta ikeo bedane, "Gau nagera Itautau Tutui isulug buburiai ga inam mambe man barur, ta idio imado ngan ei. ³³ Gau pade natalingalinga ngan ei. Be Deo toa isula gau ngan paliliunga gid panua ngan eau, ikeo pagau bedane, 'Oangga eao gera Itautau Tutui isulug ga inam pan eaba ede ta idio imado ngan ei, eine eaba toa oa ga ipaliliu gid panua ngan Itautau Tutui.' ³⁴ ††Be gau nagera gid danga toa ne ngan matag, ta napamatua eaba toa oa aea posanga ta nakeo ga ei Deo Inat."

Matamata panua tol tiuot aluagau ton Iesus

³⁵ Ngan ado sae Ioanes imadmadid toa eoa pade toman ngan ele aluagau rua. ³⁶ Be igera Iesus ilalala ga ila ta ikeo, "Ega, eine Sipsip kakauede ton Deo."

³⁷ Io, aluagau toa rua oa tilongo ei iposa toa bedaoa ta tila tinasi Iesus. ³⁸ Be Iesus ipul imata ta igera gisirua tinasi ei, ta ibeta gid bedane, "Gimi akim saoa?"

Ta tikeo pan bedane, "Rabai, eao mamado sida?" Be posanga idil toa ne "Rabai" ipu mambe Eaba Paoatainga aea.

³⁹ Ta ikeo pagisirua, "Anama ta agera."

Tota gisingada tila ta tigera luma toa ei imamado ngan, ta gisingada tidio timamado ngan ado toaiua. Eiuu lailai ngan ado imata pange.

⁴⁰ †Be eaba ede ngan gisirua eine Andreas toa Saimon Petrus itar kakau. Mugaeei gisirua tilongo Ioanes iposa ngan Iesus, ta tinasi ei. ⁴¹ Be Andreas itnan Iesus ga kus ta ila tutui ngan ilonga itar kapei Saimon, ta ikeo pan bedane, "Gai aot ngan Mesaia na." Posanga idil toa ne "Mesaia" ipu mambe Kristus. ⁴² ††Ta Andreas ibada ei ga ila pan Iesus.

Idio ta Iesus igera ei ta ikeo, "Eao Saimon, Ioanes inat. Be labone ga ila, gid panua ga tiuato edam Sipas." Edaeda toa ne ipu eine lalaede mambe Petrus. †

Iesus ibaba Pilip ga Nataniel

⁴³ Ngan ado sae Iesus iuanga ila Galili, ta igera Pilip ta ikeo pan bedane, "Nasi gau."

⁴⁴ Be Pilip, ei tuanga Betsaida aea. Eine Andreas ga Petrus led tuanga. ⁴⁵ ††Idio ta Pilip iuot pan Nataniel ta ikeo pan, "Gai aot pan eaba toa Moses ibode ngan ei ngan laulau apu aea ga gid panua tibada Deo iaoa pade tibode ngan ei. Ei Iesus Nasaret aea, Iosep inat."

⁴⁶ Be Nataniel ikeo pan bedane, "Irangrang ngan danga eta kemi iuot Nasaret pade?"

Ta Pilip ikeo, "Nam ta gera."

† 1.32 Mt 3.16 †† 1.34 Mt 3.17 ‡ 1.40 Mt 4.18-20 ††
1.42 Mt 16.18 †† Edaeda toa rua ne Sipasga Petrusipu eine pat.
††† 1.45 Lo 18.18, Ais 7.14, 9.6, Jer 23.5, Ese 34.23

⁴⁷ Idio ta Iesus igera Nataniel ilalala ga inam ta ikeo ngan ei bedane, "Ega, eine eaba tautaunga ede Israel aea. Kadonga eta pakakanga aea ienono pan mao."

⁴⁸ Ta Nataniel ibeta ei bedane, "Eao oatai ngan gau madongan?"

Ta Iesus ikeo pan bedane, "Mugaeei ngan Pilip ibaba go, nagera eao mamado abei fik ipuiai."

⁴⁹ †††Ta Nataniel ikeo pan bedane, "Eaba paoatainga am, eao Deo Inat, ga eao Maron kapei togai Israel."

⁵⁰ Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Nakeo ga nagera go abei fik ipuiai, ta ngan ipu toaine eao lolom matua ngan gau na? Muriai eao ga gera danga kapeipei iasal danga toa ne." ⁵¹ ††Ta ikeo pade bedane, "Nakeo tautaunga pagimi, gimi ga agera bubur ipokakai, ta gid anggelo ton Deo tidae ga tisulug pan Eaba Inat."

Iesus ipul eau ga iuot oain ngan tuanga Kena

2 Ngan ado tol aea, eaneannga oainga aea iuot ngan tuanga Kena ngan tibur Galili. Be Iesus itna imamado toa eoa pade. ² Be tibaba Iesus asingada ele aluagau ngan eaneannga toa oa pade. ³ Idio ta oain kus, ta Iesus itna ikeo pan bedane, "Gid panua ad oain kus."

⁴ ††Be Iesus ikeo pan bedane, "Taine kapei, eine danga eta togau mao. Gau leg ado imata inam maitne."

⁵ Idio ta itna ikeo pagid paeaeanga bedane, "Sooa danga ikeo pagimi ngan kadonga, gimi akado."

⁶ Be ulo kapeipei eau aea lima ga ede ienono boloma. Gid ulo toa oa timan gid Iuda led sigiringa aea ngan nasinga led apu. Gid keledede keledede eine irangrang ngan galen sangaul rua mao sangaul tol.

⁷ Idio ta Iesus ikeo pagid bedane, "Anonoi gid ulo toa na ngan eau." Tota tinonoi ga iuon kemi iaoai.

⁸ Ga kus ta ikeo pagid, "Aed kauteta ta abada ga ila pan eaba toa imuga ngan eaneannga."

Io, tota tibada ga ila pan. ⁹ Be eau toa oa ipul ei ga iuot oain o. Ta eaba toa imuga ngan eaneannga oa itoba imana. Be iuatai ngan oain toa oa inam sida ga inam mao. Be gid paeaeanga toa tied oa tiuatai. Tota eaba toa imuga ngan eaneannga oa ibaba eaba oainga aea ga ila pan ¹⁰ ta ikeo, "Somisomi gid panua tibada oain kemi ga imuga, be oangga panua tiun ga itara gid, ga kus ta tibada oain kemi tau mao ga ila pagid. Be eao dol oain kemi toa na ga irangrang ngan patautene."

¹¹ Io, uisinga toa Iesus ikado ngan tuanga Kena oa, eine iman kilala be imuga ngan gid uisinga padengada toa ikado muriai. Ngan kadonga toa oa, ipasolan iura ga ele taranga kapei, ta ele aluagau lolod matua ngan ei.

¹² †††Ga kus ta isulug ga ila ngan tuanga Kapernaum toman ngan itna ga itar kakakau ga gid ele aluagau. Ta tidio toa eoa irangrang ngan ado pidaede.

††† 1.49 Mt 14.33, 16.16, Mk 3.11 § 1.51 OM 28.12 †† 2.4
Ins 7.30, 8.20 ††† 2.12 Mt 4.13

Iesus isere panua tiboko ngan pat aea badanga Deo ele lumaeai

(Mateus 21.12-13, Markus 11.15-17, Lukas 19.45-46)

¹³ †Be gid Iuda led eaneannga Pasova aea inam boloma. Ta Iesus ilalala ga ila Ierusalem. ¹⁴ Be gadudunga ngan Deo ele luma aea ala, igera gid panua tilongean gid bulmakao ga sipsip ga gid man barur ta panua tiuolol. Be panua padengada timamado popouiai ta tilaumlale ngan gid pat. ¹⁵ Idio ta Iesus ibada oaro ta ikado ga iman muinga aea, ta isere gid panua toa ngada oa toman ngan led sipsip ga bulmakao ta tiuot ga tila gaot. Be ipul popou togid panua tilaumlale ngan pat, ta led pat ibilin alele. ¹⁶ Ta ikeo pagid panua toa tilongean gid man barur bedane, "Abada gid danga toa ne ga ila. Irangrang ngan gim i akado Tamag ele luma ga iman luma oalo aea mao!"

¹⁷ ††Be ele aluagau matad nanan posanga ienono ngan Deo ele laulau ga bedane, "Gau lolog ikim tau lem luma, ta kimnga toa ne eine mambe dinga ianean lologeai."

¹⁸ Idio ta gid Iuda ad madidnga tibeta ei bedane, "Eao ga pasolan gai mambe edam kapei ngan kadonga toa bedane madongan? Kado uisinga eta ta iman kilala!"

¹⁹ †Be Iesus ikoli led posanga bedane, "Arepe Deo ele luma toa ne, ta gau ga napagun mulian ngan ado tol."

²⁰ Be gid Iuda tikeo, "Madongan? Deo ele luma toa ne, tipasala ngan aea rai sangaul pange igegea lima ga ede. Be eao keo ga pagun mulian ngan ado tol?"

²¹ ††Be luma toa Iesus iposaposa ngan oa, eine ei itin.

²² ††Tota muriai ngan ele daenga mulian ngan matenga, gid aluagau matad nanan posanga toa mugaeai ei ikado. Ta lolod matua ngan posanga ienono ngan Deo ele laulau toman ngan posanga toa Iesus ikado ngan ei mulian.

Iesus iuatai kemi ngan panua toa ngada ne lolod

²³ †††Iesus imamado maitne Ierusalem ngan eaneannga Pasova aea, be panua busa tigera gid uisinga iman kilala toa ei ikakado, ta lolod matua ngan ei ieda. ²⁴ Be Iesus iadi gid mao, ngansa ei iuatai motean ngan panua toa ngada oa. ²⁵ Ga pade, ele ipu eta ngan eaba eta ipalongo ei ngan gid panua led kadonga mao, ngansa ei iuatai ngan saoa danga ienono panua lolodeai.

Iesus ipaoatai Nikodemus

3 †††Be eaba ede Parisi aea ieda Nikodemus imamado. Ei madidnga kapei ede togid Iuda. ² Eaba toa ne ila pan Iesus bong ta ikeo pan bedane, "Eaba paoatainga am, gai aoatai mambe Deo isula go ga nam mambe eaba paoatainga aea. Ngansa irangrang ngan eaba eta sapaeen ikado gid uisinga iman kilala

mambe eao kakado ne mao. Be oangga Deo imamado toman ngan ei, ta io."

³ †Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Napos a tau-taunga pago, oangga sai aea poponga parua aea mao, irangrang ngan ibada madonga Deo ibageai mao."

⁴ Ta Nikodemus ikeo pan, "Oangga eaba iuot eaba kapei, eine ga tipopo ei pade madongan? Irangrang ngan idudunga itna iapai, ta ipopo ei pade?"

⁵ †Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Nakeo tau-taunga pago, oangga eaba eta aea poponga ngan eau kekelen, be ngan Itautau Tutui mao, eine ga irangrang ngan ibada madonga Deo ibageai mao. ⁶ ††Saoa danga eababa tipapot eine danga togid eababa, be saoa danga Itautau Tutui ipapot, eine danga ton Itautau Tutui. ⁷ Eao kamado kakrik ngan gau nakeo ga gim i man-ta ami poponga parua aea? ⁸ Somisomi rai ilele ga inam ta ila ngan tibur isaoa ikim ila ngan. Ta eao longo ele tandanga, be oatai ngan inam sida mao ga ila sida mao pade. Be Itautau Tutui ele naurata tota bedaoa. Gim i agera ngan matami mao, be ikakado gid panua ga tiuot pau."

⁹ Ta Nikodemus ibeta ei bedane, "Gid danga toa ne irangrang ngan iuot madongan?"

¹⁰ Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Eao eaba paoatainga am togid Israel, be oatai ngan gid danga toa ne mao? ¹¹ Nakeo tautaunga pago, gai aposa ngan saoa danga gai aoatai ngan, ga apalongo ngan saoa danga gai agera, be lolomi matua ngan lemai posanga mao. ¹² Gau naposa pagimi ngan danga tanoelai aea, be lolomi matua ngan mao. Ta oangga nakeo pagimi ngan danga buburiai aea, eine ga lolomi matua ngan madongan? ¹³ Mugaeai ga inam, eaba eta idae ga ila buburiai mao. Be Eaba Inat toa isulug buburiai ga inam, ei kekelen idae ga ila ta irangrang ngan iaoa inasi ngan. ¹⁴ ††Lalaede mambe Moses ipakantutu mota aea namer ga idae ngan abei ngan tibur modamodanga mugaeai †††, eine ga tipakantutu Eaba Inat toa bedaoa pade. ¹⁵ ††Toa bedaoa ta sapadua lolod matua ngan ei, gid ga tibada madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila.

¹⁶ †††Ngansa Deo ilolo ikim tau panua toa ngada ne tanoelai, ta ilongean Inat toa keled eoa, ta oangga sai ilolo matua ngan ei, eine ga irangrang ngan iduaea mao. Be ei ga ibada madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila. ¹⁷ †††Ngansa Deo isula Inat ga inam tanoelai ngan panasnga gid panua mao. Be isula ei ga inam ngan badanga gid mulian. ¹⁸ †††Oangga sai ilolo matua ngan ei, eine ga imadid ngan posanga mao. Be sai ilolo matua ngan ei mao, Deo irau posanga motean ngan aea panasnga na. Ngansa ei ilolo matua ngan Deo Inat toa keled e ne ieda mao. ¹⁹ †††Ngan ipu ga oaine ta Deo ipamadid gid ngan posanga. Ngansa ele

† 2.13 IM 12.1-27 †† 2.17 Sng 69.9 † 2.19 Mt 26.61, 27.40
†† 2.21 1Ko 6.19 †† 2.22 Lu 24.6-8, Ins 12.16 ††† 2.23 Ins
7.31 ††† 3.1 Ins 7.50, 19.39

§ 3.3 Mt 18.3, 1Pe 1.23 §† 3.5 Ese 36.25-27 §†† 3.6 Ins
1.13 §† 3.14 Ins 8.28, 12.32-34 §†† Mugaeai mota papaeamao
tingotngot gid Israel ngan tibur modamodanga, be Deo ikeo pan
Moses ngan ikado mota aea namer bras, ta oangga sai imata inono
mota toa oa, eine itin iuot kemi. Gera posanga ngan Nam 21.4-9.
§† 3.15 Ins 20.31 §† 3.16 Ins 3.36, 10.28, Ro 5.8, 8.32, 1Io

taranga isulug ga inam tanoeai na, be gid panua tikim tau madonga dodom aea. Be tikim Deo ele taranga mao, ngansa gid led kadonga papaeamao. ²⁰ Ngansa panua toa ngada ne tikakado kadonga papaeamao, gid timan taranga aea isat, ta tinam tiuot ngan taranga mao. Ngan kado ta led kadonga iuot masaeai. ²¹ Be oangga sai inasi posanga tautaunga, ei inam idudunga ngan taranga, ta irangrang ngan gid panua tigeria kemi mambe saoa danga ei ikakado, eine ikado ngan Deo iura."

Ioanes Paliliunga aea iposa ngan Iesus ei sai

²² †Ga kus ta Iesus asingada ele aluagau tila ngan tibur kapei Iudea. Be toa eoa idio imamado toman ngan gid ta ipaliliu gid panua. ²³ Be Ioanes pade ipaliliu gid panua ngan tibur ieda Ainon boloma ngan tuanga Salim. Ngansa tibur toa oa aea eau busa, ta gid panua tilagalaga pan ngan badanga paliliunga. ²⁴ Be ngan ado toaiua, Ioanes idudunga ngan luma panasnga aea maitne. ²⁵ Idio ta aoa kaukau iuot rabu ngan gid aluagau ton Ioanes ga eaba ede Iuda aea. Gid aoad isokangai ngan apu aea nasinga ngan sigiringa tinid aea muk. ²⁶ Ga kus ta tila pan Ioanes ta tikeo, "Eaba paoatainga am, eaba toa mugaeai imamado toman ngan eao ngan eau Iordan isal iadag toa eao paola posanga ngan ei, ei tota ipaliliu gid panua, be panua toa ngada oa tilagalaga pan."

²⁷ Ta Ioanes ikoli led posanga bedane, "Irangrang ngan eaba ibada danga eta sapaeen mao. Manta Deo toa imamado buburiai oa ibada pan. ²⁸ ††Be gimi alongo posanga nakeo ngan gau mulian mugaeai ga bedane, 'Gau Kristus ‡ mao. Be Deo isula gau ta namuga ngan ei.' ²⁹ Ngan eaneannga oainga aea, eaba toa iuai taine, ei kekelen ieda kapei, ngansa ei taine toa oa iadaoa. Be eaba oainga aea ele aluagau imadmadid boloma ta itin igelgel ngan longonga ilinge. Tota leg tingelgel toa ne ila iuot lai. ³⁰ Eaba toa oa manta ieda iuot kapei, be gau edag isulug gadio.

³¹ †††Eaba isulug buburiai ga inam, ei gadae ngan danga toa ngada ne. Be eaba imamado tanoeai, ei eaba tanoeai aea ta iposaposa ngan gid danga tanoeai aea. Be eaba isulug buburiai ga inam, ei gadae ngan danga toa ngada ne. ³² †††Ei ipaola posanga ngan saoa danga igeraga ilongo, be eaba eta ilolo matua ngan ele posanga mao. ³³ Be oangga sai ilongo ga ikisi matua ele posanga, eine ipasolan mambe Deo ei eaba posanga tautaunga aea. ³⁴ Ngansa eaba toa Deo isula ei ga inam ne, ei ikakado Deo ele posanga. Ngansa Deo ibada Itautau Tutui kautede ga ila pan mao. Eine Itautau Tutui ienono pan kapei tau. ³⁵ †††Deo Tamada ikim tau Inat, ta idol danga toa ngada ne ga idae ibageai. ³⁶ †††Oangga sai ilolo matua ngan Inat, ei ibada madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila. Be oangga

4.9-10 §§† 3.17 Lu 19.10 §§‡ 3.18 Ins 5.24 §§§ 3.19 Ins 1.5, 9, 8.12 † 3.22 Ins 4.1-2 †† 3.28 Mt 11.10, Ins 1.20 ‡ Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. †† 3.31 Ins 8.23 †† 3.32 Ins 3.11 ††† 3.35 Mt 11.27, Ins 5.20 ††† 3.36 Ins 3.16-18, 1Io 5.12

sai inasi Inat ele posanga mao, ei irangrang ngan ibada madonga kemi somisomi mao. Eine Deo ga ilolo bake ngan ei ta ipanas ei."

Iesus iposa toman ngan taine ede Samaria aea

⁴ †Idio ta gid Parisi tilongo mambe Iesus ipaliliu panua busa ta ikado ga tiuot ele aluagau. Be panua toa ne dabad iasal gid panua toa Ioanes ipaliliu gid. ² Be tautaunga Iesus ipaliliu gid panua mao, be ele aluagau tikakado. ³ Io, Iesus iutai mambe gid Parisi tilongo ngan ei toa bedaoa, ta itnan tibur Iudea ta iluai mulian Galili.

⁴ Be ei manta ilalala rabu ngan tibur Samaria. ⁵ ††Ilalala ga ila ta iuot ngan tuanga ede togid Samaria ieda Sikar. Tuanga toa oa boloma ngan tano toa mugaeai Iakop ipan ga iman inat Iosep ele. ⁶ Be eaumata ede ton Iakop ienono toa eoa. Iesus itin imanggolenga ngan lalalanga, ta idio imado boloma ngan eaumata toa oa. Eine ado imata boloma ngan arobad.

⁷ Be taine ede Samaria aea inam ngan ednga eau, ta Iesus ikeo pan bedane, "Bada eau ga inam naun." ⁸ Be ele aluagau tila tuangai ngan annga aea olnga.

⁹ †††Io, taine Samaria aea ikeo, "Eao eaba Iuda am, be gau taine Samaria ag. Be eao kamado keo pagau ngan napan am eau?" Taine toa oa ikado posanga toa bedaoa ngansa somisomi gid Iuda tiluplup ga tiposaposa toman ngan gid Samaria mao.

¹⁰ †††Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Man ga eao oatai ngan Deo ele tenainga, ga eaba toa ibeta eao ngan pannga aea eau. Toa bedaoa ta eao ga beta ei, ta ei ga ibada eau madonga kemi aea pago."

¹¹ Ta taine toa oa ikeo, "Maron, eao lem ulo eta ngan ednga eau mao. Be eaumata toa ne isulug ga ila gadio tau. Tota eao ga bada eau madonga kemi aea na sida? ¹² †††Kado eao oangga easal tibumai Iakop toa ipan eaumata toa ne pagai. Ei ga ele gergeu ga ele masilau mud tiunun ngan eaumata toa ne."

¹³ Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Sapadua tiun eau toa ne eine ga marumian gid pade. ¹⁴ ††Be oangga sai iun ngan eau toa gau nabada pan, eine ga irangrang ngan marumian ei pade mao. Eau toa gau nabada pan, eine ga iuot mambe eaumata ienono iloleai ta buk ga buk ga idaedae, ta ibada madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila."

¹⁵ Ta taine toa oa ikeo pan bedane, "Maron, bada eau toa na pagau, ta irangrang ngan marumian gau pade mao ga nanaganagam nene ngan ednga eau mao pade."

¹⁶ Ta Iesus ikeo pan bedane, "La baba adaoam ta gimirua anam."

¹⁷ Be taine toa oa ikoli ele posanga bedane, "Gau adaoag mao."

Ta Iesus ikeo, "Patautene keo ga adaoam mao, eine tautaunga. ¹⁸ Ngansa mugaeai ga inam, eao oai pali-

§ 4.1 Ins 3.22 †† 4.5 OM 33.19, Jos 24.32 ††† 4.9 Esr 4.1-5 §‡ 4.10 Ins 7.37-38, PM 21.6 ††† 4.12 Ins 8.53 †† 4.14 Ins 6.35

ma, be eaba toa labone gimirua amamado, eine eao adaoam mao. Lem posanga toa ne tautauanga."

¹⁹ Ta taine toa oa ikeo pan bedane, "Maron, patautene nagera mambe eao eaba ede bada Deo iaoa.

²⁰ †Be keo pagau, gai tibutibumai somisomi tiluplup ngan lusi ga oaine ta tiraring. Be gimi Iuda aoangga Ierusalem eine tibur tautauanga toa manta tararing ngan."

²¹ Ta Iesus ikeo pan bedane, "Taine, eao manta lolom keledede ngan leg posanga ga bedane: Ngan ado ede iuanga inam, gimi panua ga araring ga ila pan Tamada ngan lusi toa ne mao ga toa Ierusalem mao pade.

²² ††Gimi Samaria araring ngan Deo be aoatai ngan ei mao. Be gai Iuda araring ngan Deo toa aoatai ngan ei, ngansa Deo ele edap ngan badanga mulian gid panua eine ienono pagai Iuda. ²³ Be ngan ado ede iuanga iuot, gid panua toa tiuanga tiraring tautauanga, eine ga tiraring pan Tamada ngan Itautau Tutui iura ga posanga tautauanga. Be ado toa ne iuot patautene. Ngansa Tamada ikim gid panua toa bedane tiraring ngan ei. ²⁴ †Deo itin eta mao, be ei itautau. Ta gid panua tiraring ngan ei, manta tiraring ngan Itautau Tutui iura ga posanga tautauanga."

²⁵ Ta taine toa oa ikeo pan bedane, "Gau naoatai mambe Mesaia †† ga inam. Eine eaba toa tiuato ei Kristus. Ta oangga inam, ei ga iaoa inasi kemi pagai ngan danga toa ngada ne."

²⁶ ††Ta Iesus ikeo, "Eine gau tota eko, gau toa naposaposa toman ngan go."

²⁷ Io, mole mao ele aluagau tinam tiuot, be timatala ngansa tigera ei iposaposa toman ngan taine toa oa. Be eta ngan gid ibeta ei ngan ikim saoa mao, ga ngan ipu isaoa iposa toman ngan ei oa mao pade.

²⁸ Tota taine toa oa itnan ele ulu eau aea ga idio, ta iluai mulian ga ila tuanga ta ikeo pagid panua bedane, ²⁹ "Anam ta agera eaba ede ikeo pagau ngan danga toa ngada ne gau nakakado mugaeai. Kado eaba toa ne Kristus?" ³⁰ Tota titnan tuanga ta tilalala ga tila pan Iesus.

³¹ Be gid aluagau tikeo pan bedane, "Eaba paoatainga am, ean teta bua."

³² Be ikeo pagid, "Gau ag annga ede pade, be gimi aoatai ngan mao."

³³ Be ele aluagau tiposa pol ngan gid bedane, "Kado eaba eta ipan aea annga?"

³⁴ †††Ta Iesus ikeo pagid, "Gau ag annga eine ngan nasinga kimnga ton Eaba toa isula gau ga nanam ga napasala ele naurata. ³⁵ †††Gimi akeo ga taiko pange ienono maitne, ga kus ta taiko annga aea badanga iuot. Be gau nakeo pagimi, matami idae ta agera kemi gid dadanga. Patautene gid panua tilalala ga tinam, gid mambe annga imatua kemi ngan badanga na.

³⁶ Eaba iboko ngan annga aea badanga, ei ibada aea oInga. Ei ipaluplup gid annga itautau ngan madonga

kemi somisomi ga ilalala ga ila. Toa bedaoa ta eaba iarum annga ga eaba ibabada annga, gisirua tiluplup ga tinid igelgel. ³⁷ Ngansa posanga idil toa panua tikeokeo ngan ne, eine iuot tautauanga ga bedane, 'Eaba ede iarum annga dadangai, be eaba ede pade ibada annga itautau.' ³⁸ Gau nasula gimi ga ala ngan badanga annga toa mugaeai gimi aboko eta ngan mao. Panua padengada tiboko ngan. Be gimi ala abada annga toa iuot ngan gid led naurata."

³⁹ Io, panua Samaria ad busa ngan tuanga toa oa tilongo taine toa oa ele posanga bedane, "Eaba toa ne ikeo pagau ngan danga toa ngada ne nakakado mugaeai." Tilongo bedaoa ta lolod matua ngan Iesus.

⁴⁰ Tota gid Samaria tila pan ta tibeta ei ngan idio imado toman ngan gid, ta idio imado pagid irangrang ngan ado rua. ⁴¹ Be panua busa pade tilongo Iesus ele posanga ta lolod matua ngan ei.

⁴² †Idio ta tikeo pan taine toa oa bedane, "Gai alongo eao lem posanga ngan ei, be lolomai matua ngan ei ngan ipu toaine kekelen mao. Ngansa patautene alongo ele posanga ta aoatai mambe eaba toa ne, tautauanga ibada mulian panua toa ngada ne tanoeai."

Jesus ikado kemi madidnga ele gergeu

⁴³ Ado rua ila ga kus ta Iesus itnan tuanga toa oa ta ila Galili. ⁴⁴ ††Be mugaeai Iesus ipaola posanga ngan ei mulian ga bedane, "Oangga eaba ibada Deo iaoa ngan ele tuanga ipu, eine ga tilolon ngan ei mao." ⁴⁵ †††Io, ila iuot Galili, ta gid Galili tinid igelgel sapaean ngan badanga ei. Ngansa gid pade tila Ierusalem ngan eaneannga toa oa, ta tigera danga toa ngada oa ei ikado toa eoa.

⁴⁶ ††Idio ta iluai mulian ngan tuanga Kena ngan tibur kapei Galili. Mugaeai ipul eau ga iuot oain toa eoa. Be ngan tuanga Kapernaum, maron kapei ele madidnga ede inat idibal. ⁴⁷ †††Be madidnga toa oa ilongo mambe Iesus itnan Iudea ga inam iuot Galili, ta ila pan ta ibeta ei ngan isulug ga inam ta ikado kemi inat, ngansa teta pade ta imate.

⁴⁸ ††Ta Iesus ikeo pan, "Oangga gimi agera gid uisinga ga kilala mao, eine ga lolomi matua mao."

⁴⁹ Be madidnga toa oa ikeo, "Maron, sulug ga nam manmanae! Kado natug imate."

⁵⁰ ††Ta Iesus ikeo pan, "Eao la. Natum itin kemi o."

Tota madidnga ilolo matua ngan ele posanga pan, ta iluai mulian ga ila. ⁵¹ Io, ei iladlado edapeai maitne, be ele paeaeanga tila tiuot pan ta tikeo ga, "Natum itin kemi o!" ⁵² Ta ibeta gid ngan ado imata pida itin iuot kemi. Ta tikeo, "Made lailai ngan ado imata keledede itin oanaoana toa oa kus."

⁵³ Tota gergeu itama iuatai mambe inat iuot kemi tutui ngan ado imata toa Iesus ikeo pan bedane, "Natum itin kemi o." Tota asingada ele luma lolo, lolod matua ngan ei.

† 4.20 Lo 12.5-14, Sng 122.1-5 †† 4.22 2Kin 17.29-41, Ais 2.3, Ro 9.4-5 † 4.24 Ro 12.1, 2Ko 3.17, Plp 3.3 †† Posanga idil toa Mesaiane eine posanga Ibru, be Kristuseine posanga Grik. Posanga idil toa rua ne ipu lalaede. Gera palongonga ngan Mt 1.16. †† 4.26 Mk 14.61-62 ††† 4.34 Ins 6.38 ††† 4.35 Lu 10.2

§ 4.42 1Io 4.14 †† 4.44 Mt 13.57 ††† 4.45 Ins 2.23 †† 4.46 Ins 2.1-11 ††† 4.47 Mt 8.5-6 †† 4.48 Ins 2.18, 1Ko 1.22 †† 4.50 Mt 8.13

⁵⁴ †Be uisinga toa iman kilala ne, eine Iesus ele uisinga parua aea muriai ngan itnan Iudea ga inam idio Galili.

Jesus ikado kemi eaba ede ngan liu tiuato Betesda

5 Ado edengada muriai, Iesus ilalala ga ila Ierusalem ngan eaneannga ede raring aea togid Iuda. ² Be ngan tuanga Ierusalem liu ede ienono, tiuato ieda Betesda ngan posanga Ibru. Liu toa oa ienono boloma ngan tuanga aea atama toa gid sipsip tududunga ngan. Be palata lima imadmadid isaleai. ³ Be ngan gid palata toa oa gid panua busa ad dibala timamado. Edengada matad ikilakila ga padengada aed imatemate ga baged imatemate. ^{†5} Be eaba ede, dibala ikado ei ga irangrang ngan aea rai sangaul tol igegea lima ga tol. ⁶ Iesus igera eaba toa oa ienono ta iuatai mambe aea dibala ikakado ei mole tau. Ta ibeta ei bedane, "Eao kim tinim iuot kemi na?"

⁷ Ta dibala tamad ikeo, "Maron, gau leg eaba eta ngan luanga gau ga nasulug eaui ai mao. Somisomi oangga eau buk ga buk ga idaedae, eaba ede pade ga imuga ngan gau ta isulug."

⁸ †Be Iesus ikeo pan, "Dae madid. Bada lem moe ta lalala." ⁹ Io, mole mao eaba toa oa itin iuot kemi ta ibada ele moe ta ilalala.

Be kadonga toa oa iuot ngan Ado Earainga aea. ¹⁰ ††Ta gid Iuda ad madidnga tikeo pan eaba toa itin iuot kemi oa bedane, "Eao kamado bisi lem moe? Labone eine ado Earainga aea! Lem kadonga toa ne itutui mao."

¹¹ Ta ikeo, "Eaba toa ikado ga tinig iuot kemi ne ikeo pagau bedane, 'Bada lem moe ta lalala.'"

¹² Ta tibeta ei, "Eaba sai toa ikeo pago ngan bada lem moe ta lalala?"

¹³ Be eaba toa itin iuot kemi oa iuatai ngan Iesus ei eaba sai mao, ngansa ei ilim ga idudunga toa ipom lolodeai oa.

¹⁴ Idio ga muriai Iesus igera ei gadudunga ngan Deo ele luma aea ala, ta ikeo pan, "Ega, tinim ta iuot kemi na. Be kado kadonga sasat pade mao. Ngan kado ta kadonga eta kulupu ga kulupu tau iuot ngan go." ¹⁵ Ga kus ta eaba toa oa ila ikeo pagid madidnga togid Iuda mambe eaba toa ikado ga itin iuot kemi, eine Iesus.

¹⁶ Be ngan ado toaiua ga ila, gid Iuda ad madidnga timan Iesus aea isat, ngansa ei ikakado gid kadonga toa oa ngan Ado Earainga aea. ¹⁷ Idio ta Iesus ikeo pagid bedane, "Gau Tamag ikakado naurata somisomi ga irangrang ngan labone, be gau pade nakakado naurata." ¹⁸ ††Ngan ipu toaine gid Iuda ad madidnga tiparpar tau ngan ilonga edap eta ngan pamatenga ei. Ngansa ei itnan led apu ngan Ado Earainga aea kekelen mao, be ikeo ga Deo ei Itama pade. Ta ngan

† 4.54 Ins 2.11 †† Ngan laulau edengada ngan posanga Grik tibalatan posanga ede pade ngan lain toa ne ga bedane: Gid dibala toa oa tisangasanga eau buk ga buk, 4 * ngansa tiuanga pateatea anggelo ede ton Maron ga isulug ta imalango ngan eau toa oa ta buk ga idae, ta oangga sai idug ga imuga eaui ai, eine ga itin iuot kemi. ‡ 5.8 Mt 9.6 †† 5.10 Neh 13.19, Jer 17.21-22 †† 5.18 Mt 26.4, Ins 7.1, 10.30

kadonga toa ne idol ei mulian ga iuot lalaede mambe Deo.

Deo Inat ieda kapei ngan peinga mulian gid matemate

¹⁹ †††Iesus ikoli led posanga bedane, "Nakeo tau-taunga pagimi, Deo Inat irangrang ngan ikado danga eta ngan ei kekelen ele kimnga mao. Be saoa danga ei igera Itama ikakado, eine ikakado gid kadonga toa oa kekelen. Ngansa saoa kadonga Itama ikakado, eine Inat pade ikakado lalaede toa bedaoa. ²⁰ Ngansa Itama ikim tau Inat ta ipasolan ei ngan danga toa ngada ne ei ikakado. Be ei ga ipasolan ei ngan gid naurata padengada kapeipei toa iasal gid naurata ikakado mu-gaeai. Be gimi ga agera gid naurata toa ne ta amatala ngan. ²¹ Ngansa Itama ipei mulian gid matemate ta ikado ga matad bibita. Be lalaede toa bedaoa, Inat pade irangrang ngan isio panua sapadua toa ei ikim, ta ikado ga matad bibita. ²² †††Ga pade, Itama ipamadid eaba eta ngan posanga mao. Be naurata toa ngada oa ngan pamadidnga gid panua ngan posanga, eine idol ga idae Inat ibageai. ²³ †Toa bedaoa ta panua toa ngada ne ga tilolon ngan Inat lalaede mambe tilolon ngan Itama. Oangga sai ilolon ngan Inat mao, eine ga ilolon ngan Itama toa isula ei oa mao pade.

²⁴ †††Nakeo tautauanga pagimi, oangga sapadua tilongo leg posanga ga lolod matua ngan Eaba toa isula gau, eine tibada madonga kemi somisomi, ta irangrang ngan tibada panasnga mao. Eine titnan matenga ga idio, ta tila tibada madonga kemi. ²⁵ Nakeo tau-taunga pagimi, ado toa gid matemate tibada madonga pau tota iuot ne. Gid panua matemate ga tilongo Deo Inat ilinge, ta sapadua tilongo, eine ga tibada madonga kemi. ²⁶ Ngansa edap mata bibita aea ienono pan Itama, ta lalaede toa bedaoa, Deo ikeo ga edap mata bibita aea ienono pan Inat pade. ²⁷ Ta Itama idol ieda kapei ta irangrang ngan ipamadid gid panua ngan posanga, ngansa ei Eaba Inat.

²⁸ "Gimi akakrik ngan leg posanga toa ne padam, ngansa ado toa gid matemate tidae mulian ne, teta pade ga iuot. Ta gid toa ngada oa tienono ad dengaeai eine ga tilongo Eaba Inat ilinge. ²⁹ †††Ta gid ga titnan denga ga tiuot. Be sapadua tikado kadonga kemikemi, eine ga tidae mulian ta tibada madonga kemi, be sapadua tikado kadonga papaeamao, eine ga tidae mulian ta tibada ad panasnga."

Gid kilala ipasolan mambe Iesus ei sai

³⁰ †††Iesus ikeo pade bedane, "Ngan gau kekelegau leg kimnga, irangrang ngan nakado danga eta mao. Be gau nalongo Tamag ele renrennga ga kus ta narau gid panua kelede kelede ad posanga. Ta posanga toa narau eine tutui, ngansa nanasi gau leg kimnga mao. Be nanasi Tamag ele kimnga toa isula gau ga nanam.

³¹ "Oangga napaola posanga ngan gau mulian, eine lemi ipu eta ngan lolomi matua ngan leg posanga

††† 5.19 Ins 5.30 ††† 5.22 Ins 5.27, PA 10.42 § 5.23 Plp 2.10-11, 1Io 2.23 §† 5.24 Ins 3.15-18 §†† 5.29 Dan 12.2, Mt 16.27, PA 24.15 §† 5.30 Ins 5.19, 6.38

mao. ³² Be Eaba ede pade imamado ta ipapaola posanga ngan gau, eine Tamag. Ta naoatai mambe posanga toa ipapaola ngan gau ne, eine tautauga.

³³ "Mugaeai gimi asula gid panua edengada ga tila pan Ioanes Paliliunga aea ngan longonga ele posanga, ta posanga toa ei ipapaola ngan gau eine tautauga. ³⁴ Be gau naeadi mambe eaba eta ele posanga irangrang ngan ipamatua leg posanga mao. Be gau napapei matami ngan Ioanes ele posanga ngansa nakim Deo ibada gimi mulian. ³⁵ Ioanes ei mambe usi irarabal ta itara gimi. Ta ngan ado toaiua gimi alongo ele posanga, eine tinimi igelgel ngan ele posanga mambe usi itara gimi ngan ado pidaede.

³⁶ "Be kilala ede pade ngan gau ta ienono. Kilala toa ne iasal Ioanes ele posanga. Eine gid naurata toa Tamag ikeo ga napasala ne. Gid naurata toa nakakado ne ipasolan mambe Tamag isula gau ga nanam. ³⁷ "Be posang toa isula gau ga nanam ne, ei pade ipaola ag posanga. Gimi alongo ele babanga eta mao ga agera imata mao pade. ³⁸ Ta ele posanga ienono pagimi mao, ngansa lolomi matua ngan eaba toa ei isula ga inama ne mao. ³⁹ "Gimi matami inasnasi Deo ele laulau ngansa gimi aoangga abada madonga kemi somisomi ngan laulau toa ne. Laulau toa ne pade iposaposa ngan gau. ⁴⁰ Be gimi atolatola ngan anam pagau ngan badanga madonga kemi.

⁴¹ "Gau nailoilo gid panua ngan tisoa gau edag mao. ⁴² Be gau naoatai ngan gimi. Toa lolomia na gimi akim Deo mao. ⁴³ Gau nanam ngan Tamag ieda, be gimi apul murimi ngan gau. Be oangga eaba eta pade inama ngan ei ieda, eine tinimi igelgel ngan badanga ei. ⁴⁴ Gimi akim tau ngan oaeoemi tisoaso edami. Be Deo toa keleda oa isoaso edami ngan edap ede pade. Be gimi tinimi ngan nasinga edap toa oa mao. Tota irangrang ngan lolomi matua madongan?

⁴⁵ "Kado gimi aoangga gau ga nasol gimi ngan posanga toa Tamag imatai oa. Eine mao. Eaba toa ga isol gimi ngan posanga eine Moses toa aeadi ei ngan luanga gimi. ⁴⁶ "Ngansa oangga lolomi matua ngan Moses tautauga, eine ga lolomi matua ngan gau pade, ngansa ei ibode laulau ngan gau. ⁴⁷ Be oangga lolomi matua ngan posanga toa Moses ibode ne mao, eine ga lolomi matua ngan gau leg posanga madongan?"

Iesus ipan panua bunoringring lima ad annga

(Mateus 14.13-21, Markus 6.30-44, Lukas 9.10-17)

6 Idio ga muriai, ta Iesus iuore ga ila ngan liu kapei Galili isal iadag. (Liu toa ne ieda ede pade Taiberias.) ² Be ipom kapei tinasi ei ngansa tigera gid uisinga toa ei ikakado ngan keminga gid dibala. ³ Idio ta Iesus idae ga ila bereoeai ta idio imado toman ngan ele aluagau. ⁴ Ngan ado toaiua, gid Iuda led eaneannga Pasova aea imata boloma.

⁵ Be Iesus imata idae ta igera ipom kapei tingata ei ga tinam, ta ibeta Pilip bedane, "Gita ga taol annga si-

† 5.36 *Ins* 3.2, 14.11 †† 5.37 *Mt* 3.17, *Ins* 5.32, 8.18 ‡ 5.39 *Lu* 24.27 †† 5.46 *PA* 3.22

da ngan ipom toa ne tian?" ⁶ Ei ikado posanga toa ne ngan tobanga Pilip. Be ei iuatai ngan saoa danga ei ga ikado.

⁷ Ta Pilip ikoli ele posanga bedane, "Oangga tatado pat silva buno rua †† ngan olnga ad annga, eine ga irangrang ngan gid ipom toa ne tian kautede kautede mao."

⁸ Be ele aluagau ede ieda Andreas toa Saimon Petrus itar kakau idae ta ikeo, ⁹ "Gergeu aranga ede ta imamado ne. Ei aea ia rua toman ngan bret lima tikado ngan bali plaoa. Be annga kautede bedane ga iparangrang gid ipom toa ne madongan?"

¹⁰ Ta Iesus ikeo, "Akeo pagid ipom ta tidio timado." Be tibur toa oa aea purup kemikemi ngan madonga. Ta gid toa ngada oa tidio timado. Be gid aranganga kekelegid dabad iuot bunoringring lima. ¹¹ Idio ta Iesus ibada bret toa oa ta iposa kemi pan Deo ngan. Ga kus ta ipota ga ila pagid ipom toa timamado oa. Ta ikado bedaoa ngan ia pade. Ta gid toa ngada oa tibatada ga irangrang ngan led kimnga.

¹² Gid toa ngada oa tian ga apad isum. Ga kus ta ikeo pagid ele aluagau bedane, "Abada mulian annga ilialia, ngan kado ta etangada iduaea sapaeen." ¹³ Io, annga ilialia toa iuot ngan bret lima oa, ele aluagau tigou mulian ta tinonoi ngan karei sangaul ga igegea rua.

¹⁴ Be gid panua tigera uisinga toa Iesus ikado ta tikeo, "Deo ikeo ngan sulanga eaba ede ga inam tanoelai ngan badanga iaoa. Tautauga ei eaba tota nene!" ¹⁵ "Be Iesus iuatai mambe gid tiuangga tiluku ei ta tidol ei ga iman ad maron kapei. Tota itnan gid ga tidio, be ei kekelen idae ga ila lusiai.

Iesus ilalala eau igogoeai

(Mateus 14.22-33, Markus 6.45-52)

¹⁶ Ado ila sum ta ele aluagau tisulug ga tila liu isaleai. ¹⁷ Ta tidae oagaeai ngan langa tuangai Kapernaum ngan liu isal iadag. Eine tibur dodom na. Be Iesus inam iuot pagid maitne. ¹⁸ Be rai kapei iuot ta ipei ngalu ga idae. ¹⁹ Be gid tiuodeode ga tila aluai tede mambe kilomita lima. Be mole mao tigera Iesus ilalala eau igogoeai ga ipaboloma led oaga. Tota timataud. ²⁰ Be ei ikeo pagid, "Amataud mao. Eine gau." ²¹ Tota tinid igelgel ngan badanga ei ga idae oagaeai. Be mole mao led oaga idudunga ngan lab toa tila ngan oa.

Gid ipom tilo Iesus

²² Ngan ado sae, gid ipom toa timamado ngan liu isal iadag tigera mambe oaga eta pade ienono mao. Be oaga toa keleda oa Iesus ele aluagau tidae ngan ga tila o. Be tiuatai mambe Iesus idae ga ila toman ngan gid mao, be gid kekelegid tila. ²³ Idio ta oaga edengada togid Taiberias tidudunga boloma ngan tibur toa Maron ipan gid ipom ngan oa, muriai ngan ikado posanga kemi. ²⁴ Be gid ipom tigera Iesus eta mao ga

†† Ngan ado toaiua, oangga panua naurata ad tikeo ga tibada pat silva buno rua, eine ga tiboko mambe taiko lima ga tol. ††† 6.15 *Ins* 18.36

ele aluagau mao pade, tota tidae ngan gid oaga toa oa ta tila Kapernaum ngan ilonga Iesus.

Iesus ei annga madonga kemi aea

²⁵ Idio ta tiuot pan Iesus ngan liu isal iadag ta tibeta ei, "Eaba paoatainga am, eao nam ot nene ngeda?"

²⁶ Ta Iesus ikoli led posanga bedane, "Nakeo tau-taunga pagimi, gimi aean ga apami isum, ta ngan ipu toaine ailolilo gau. Be agera kemi gid uisinga toa nakado ga iman kilala oa mao. ²⁷ †Irangrang ngan aboko ngan badanga annga tanoelai aea toa ibudabuda ne mao. Manta aboko ngan badanga annga madonga kemi aea toa ienono somisomi. Eaba Inat ga ipan gimi ngan annga toa ne. Ngansa Itama Deo idol ieda kapei ngan kadonga toa bedaoa."

²⁸ Ta tibeta ei bedane, "Gai ga akado mado ta akado naurata mambe Deo ikim?"

²⁹ ††Ta Iesus ikeo pagid, "Deo ele naurata eine ga bedane: Manta lolomi matua ngan eaba toa isula ei ga inam."

³⁰ †Ta tibeta ei, "Eao ga kado soa uisinga iman kilala ta gai agera ta lolomai matua ngan eao? Eao ga kado soa? ³¹ ††Matam nanan tibutibuda tian mana † ngan tibur modamodanga, mambe Deo ele laulau ikeo ngan ga bedane, 'Ei ibada annga buburiai aea pagid ta tian.'"

³² Ta Iesus ikeo pagid, "Nakeo tautauanga pagimi, Moses ipan gimi ngan annga buburiai aea mao. Eine gau Tamag toa ipan gimi ngan annga tautauanga buburiai aea. ³³ Ngansa annga toa Deo ibada ne, eine eaba toa isulug buburiai ga inam. Ta ibada madonga kemi ga ila pagid panua tanoelai."

³⁴ Ta tikeo, "Maron, pan gai ngan annga toa na labone ga somisomi ga ila!"

³⁵ †††Iesus ikeo, "Gau annga madonga kemi aea. Eaba sai inam pagau, eine ga irangrang ngan pitoreanei pade mao. Be eaba sai ilolo matua ngan gau, eine ga marumian ei mao pade. ³⁶ Be mambe nakeo pagimi ga ila na, gimi agera gau, be lolomi matua mao. ³⁷ Panua sapadua toa Tamag ibada ga tinam pagau, eine ga tinam pagau. Be eaba sai inam pagau, eine ga nasuk ei mao ga mao tau. ³⁸ Ngansa gau nasulug buburiai ga nanam ngan nasinga gau leg kimnga mao. Be nanam ngan nasinga Tamag ele kimnga toa isula gau ga nanam. ³⁹ †††Tamag toa isula gau ga nanam ne, ele kimnga ga bedane: Gid panua toa ngada ne ibada ga tinam pagau, irangrang ngan eta ngan gid iduaea mao. Be gau ga napei gid mulian ngan ado muriai ga muriai tau. ⁴⁰ Ngansa Tamag ele kimnga eine ga bedane: Panua toa ngada ne tigera gau ga lolod matua ngan gau, gid ga tibada madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila. Ta gau ga napei gid mulian ngan ado muriai ga muriai tau."

† 6.27 Ins 6.48-58 †† 6.29 Ito 3.23 † 6.30 Mt 16.1, Ins 2.18 †† 6.31 IM 16.4,14-15, Nam 11.7-9, Neh 9.15, Sng 78.24 †† Manaeine annga toa Deo ikado ga itap buburiai ga isulug ta gid Israel tian. ††† 6.35 Ins 4.14 ††† 6.39 Ins 10.28-29, 17.12

⁴¹ Io, gid Iuda tiririak ngansa ei ikeo bedane, "Gau annga toa isulug buburiai ga inam." ⁴² †Ta tikeo, "Eaba toa ne Iesus, Iosep inat na? Itama ga itna, taoatai ngan gid. Tota ikamado ga patautene ikeo ga isulug buburiai ga inam?"

⁴³ Be Iesus ikeo pagid, "Gimi aririak pol ngan gimi mao. ⁴⁴ †Eaba eta irangrang ngan inam pagau ngan ei ele kimnga mao. Manta Tamag toa isula gau ga nanam ne idada ilolo ta inam pagau, ta gau ga napei ei mulian ngan ado muriai ga muriai tau. ⁴⁵ †††Posanga ienono ngan laulau togid panua tibada Deo iaoa ga bedane, 'Deo ga ipapaoatai gid panua toa ngada ne.' Panua toa ngada ne tilongo Tamag ele posanga ga tinasi, gid tinam pagau. ⁴⁶ ††Eaba eta igera Tamag mao. Gau namamado toman ngan Deo ga nanam, gau kekelegau nagera ei. ⁴⁷ †††Nakeo tautauanga pagimi, eaba sai ilolo matua ngan gau, ei ibada madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila. ⁴⁸ ††Gau annga madonga kemi aea. ⁴⁹ Tibutibumi tian mana ngan tibur modamodanga, be muriai gid pade timate. ⁵⁰ Be annga toa isulug buburiai ga inam, labone ienono. Ta oangga eaba sai ian annga toa ne, ei ga irangrang ngan imate mao. ⁵¹ †††Gau annga madonga kemi aea toa isulug buburiai ga inam. Oangga sai ian annga toa ne, ei ga imamado kemi somisomi ga ilalala ga ila. Tautauanga, annga toa ne eine gau medamedag toa natenai ngan badanga madonga kemi ga ila pagid panua tanoelai."

⁵² Be gid Iuda aoad isokangai pol ngan gid ta tikeo, "Madongan? Eaba toa ne ga ipan gita ngan imedameda ta taeen?"

⁵³ Ta Iesus ikeo pagid, "Nakeo tautauanga pagimi, oangga gimi aean Eaba Inat imedameda mao ga aun ising mao, irangrang ngan madonga kemi ienono pagimi mao. ⁵⁴ Be oangga sai ian medamedag ga iun singig, ei ibada madonga kemi somisomi. Ta gau ga napei ei mulian ngan ado muriai ga muriai tau.

⁵⁵ Ngansa gau medamedag eine annga tautauanga, ga singig eine danga tautauanga ununnga aea. ⁵⁶ Oangga sai ian medamedag ga iun singig, ei imamado pagau, ga gau namamado pan. ⁵⁷ †††Tamag toa imamado somisomi ne isula gau ga nanam. Ta ngan ei iura, gau pade namamado somisomi. Ta oangga sai ian medamedag, ei ga ibada madonga kemi ngan gau urag. ⁵⁸ Annga toa ne isulug buburiai ga inam. Eine lalaede mambe mana toa tibutibumi tian ga timate oa mao. Oangga sai ian annga toa ne, ei ga imamado kemi somisomi ga ilalala ga ila." ⁵⁹ Iesus ikado gid posanga toa ne ngan ele paoatainga ngan luma raring aea toa Kapernaum oa.

§ 6.42 Mt 13.55 †† 6.44 Ins 6.65 ††† 6.45 Ais 54.13 †† 6.46 Ins 1.18 ††† 6.47 Ins 3.15-16 †† 6.48 Ins 6.32,58 †† Ka-do gimi aoangga Iesus ikeo ga sapadua lolod matua ngan ei, eine ga tirangrang ngan timate ngan led madonga tanoelai mao. Eine mao. Be ei iposa ngan led madonga muriai buburiai. Ta ngan ado toaiua, irangrang ngan timate mao ga ilalala ga ila. ††† 6.57 Ito 3.24

Jesus ele posanga ibada madonga kemi somisomi

⁶⁰ Jesus ele aluagau busa tilongo ele posanga be-daoa ta tikeo, "Paoatainga ne kulupu tau! Sai ga iran-grang ngan ilongo?"

⁶¹ Be toa iloleai oa ei iuatai mambe ele aluagau lolod ngur ga ngur toa bedaoa. Ta ibeta gid, "Ikamado? Posanga toa ne ikado ga gimi pade lolomi itnan gau?"
⁶² Ta oangga gimi agera Eaba Inat idae mulian ga ila ngan tibur toa mugaeai imamado ngan oa, eine madongan? ⁶³ Itautau Tutui kekelen ikado ga abada madonga kemi, be eababa urad iran-grang ngan ilua gimi mao. Gid posanga toa naposa pagimi ngan ne, eine inam pan Itautau Tutui ta ikado ga abada madon-ga kemi. ⁶⁴ †Be edengada ngan gimi, lolomi matua mao." Jesus ikeo bedaoa ngansa sapadua toa lolod matua ngan ei mao, ei iuatai ngan toa mugaeai ga in-am. Ga iuatai ngan eaba sai ga idol ei ga idae pagid aea miri itamatama bagedeai. ⁶⁵ ††Jesus ikeo pade be-dane, "Edengada ngan gimi, lolomi matua mao. Ta ngan ipu toaine nakeo pagimi mambe eaba eta iran-grang ngan inam pagau ngan edap eta pade mao. Manta Tamag ilongean ei ga inam pagau."

⁶⁶ Be ngan ado toaiua ga ila, ele aluagau busa titnan ei ga tila ta tinasi ei pade mao.

⁶⁷ Ta Jesus ibeta ele aluagau toa sangaul igegea rua oa bedane, "Ikamado? Gimi aoangga atnan gau ga ala pade?"

⁶⁸ †Ta Saimon Petrus ikoli ele posanga bedane, "Maron, gai ga ala pan sai pade? Eao kekelego lem posanga ibada madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila. ⁶⁹ Be gai lolomai matua ga aoatai kemi mambe eao Eaba Tutui ton Deo."

⁷⁰ Ta Jesus ikeo, "Gau nasio gimi toa sangaul igegea rua ne, na? Be ede ngan gimi, eine eaba paeamao mambe Satan." ⁷¹ Be eaba toa ikeokeo ngan oa eine Iudas, Saimon Iskariot inat. Ei ede ngan gid aluagau sangaul igegea rua, be muriai ga idol ei pagid aea miri itamatama bagedeai.

Jesus ila ngan Eaneannga ngan Matad Nanan Madon-ga Palatai

7 †Idio ga muriai, Jesus ilalala ga ila ngan tuanga ga tuanga Galili. Be ei itin ngan langa Judea mao, ngansa gid Iuda tiloilo edap eta ngan pamatenga ei. ² ††Be gid Iuda led Eaneannga ngan Matad Nanan Madonga Palatai ††† ta inam boloma. ³ Ta Jesus aea kakakau tikeo pan bedane, "Eao tnan tibur toa ne ta la Judea ta iran-grang ngan lem aluagau tigera gid uisinga eao kakado. ⁴ Ngansa oangga eaba eta ikim iualu iuot kapei, ei ga ikado naurata mumulnga mao. Oang-

ga eao kakado gid naurata toa ne, kemi ngan eao pa-solan eao mulian pagid panua toa ngada ne tanoeai." ⁵ †††Aea kakakau tiposa bedaoa ngansa gid pade lolod matua ngan ei mao.

⁶ Ta Jesus ikeo pagid, "Gau leg ado imata inam maitne. Be ado toa ngada ne kemi ngan gimi. ⁷ Iran-grang ngan gid panua tanoeai timan ami isat mao. Gid timan gau ag isat, ngansa napaola posanga ngan kadonga papaeamao tikakado. ⁸ Gimi ala ngan eaneannga toa oa, be gau patautene ⁹ ga nala mao. Ngansa gau leg ado imata inam maitne." ⁹ Ei ikeo be-daoa ga kus, ta idio imamado Galili.

¹⁰ Be aea kakakau tila ga kus ta ei pade ila ngan eaneannga, be ila masaeai mao. Ei ila mumulnga. ¹¹ Be ngan eaneannga toa oa, gid Iuda ad madidnga tiloilo ei ta tikeo, "Eaba toa ne imamado sida?"

¹² Be gid ipom tikamur alele ngan aea posanga. Edengada tikeo ga, "Ei eaba kemi."

Be padengada tikeo ga, "Mao. Ei ipabuobuo gid ipom." ¹³ Be eaba eta ikado posanga masaeai ngan ei mao, ngansa timataud gid madidnga togid Iuda.

¹⁴ Idio ta gid ado eaneannga aea toa oa inam irabuiai, ta Jesus idae ga ila gadudunga ngan Deo ele luma aea ala ta ipapaoatai gid panua. ¹⁵ ††Be gid Iuda tikakrik ta tikeo, "Eaba toa ne ila ngan luma pananalenga aea mao, be ibada ele oatainga ne sida?"

¹⁶ †††Ta Jesus ikeo pagid, "Paoatainga toa ne gau to-gau mao. Eine posanga ton Eaba toa isula gau ga nanam. ¹⁷ Be oangga sai ikeo ga inasi Deo ele kimnga, ei ga iuatai kemi ngan paoatainga toa ne inam sida. Ei ga iuatai mambe paoatainga toa ne inam pan Deo, mao iuot ngan gau laborag ta naposa ngan. ¹⁸ ††Oang-ga sai ikado posanga ga iuot ngan ei ilabora, eine ikim gid panua padengada tipakuru ngan ei. Be eaba sai ipakuru ngan aea maron toa isula ei ga inam, ei eaba posanga tautaunga aea. Ele idil eta paeamao mao. ¹⁹ †††Mugaeai Moses ibada apu pagimi na? Be eaba eta ngan gimi inasnasi apu toa ne mao. Ikamado ga aoangga arau gau ga namate?"

²⁰ ††Ta gid ipom tikoli ele posanga bedane, "Kado iri-au paeamao ienono pago? Sai iuangga ipamate go?"

²¹ Ta Jesus ikeo pagid, "Gau nakado uisinga ede ngan Ado Earainga aea, ta gimi toa ngada ne akakrik. ²² ††Be matami nanan. Moses ibada nasinga palunga aea pagimi. Ta gimi apalu lemi gergeu arangaranga ngan ado toa ngada ne, ga ngan Ado Earainga aea pade. (Be tautaunga Moses ipaot nasinga toa ne mao, be inam pagid tibutibuda.) ²³ †††Io, gimi tinimi ngan atnan Moses ele apu mao. Ta ngan ipu toaine apalupalu lemi gergeu ngan Ado Earainga aea pade. Tota ikamado ga lolomi bake ngan gau ngan keminga eaba itin dodol ngan ado Earainga aea? ²⁴ Agera sapaean ngan mata-mi ta aselele leg kadonga mao. Manta anasi edap tutui ta arau lemi posanga."

† 6.64 *Ins* 13.11 †† 6.65 *Ins* 6.44 † 6.68 *Mt* 16.16 †† 7.1 *Ins* 5.18 †† 7.2 *Wkp* 23.34 ††† Ngan gid Iuda led eaneannga toa oa, timamado ngan gid palata, lalaede mambe tibutibud tikakado mugaeai toman ngan Moses ngan tibur modamodanga. Tikado eaneannga toa oa ga ila iran-grang ngan ado lima ga rua, be tinid igelgel ngan led abei oain ga oliv itautau imatua. Tikakado rai ga rai ngan taiko Septemba mao Oktoba.

††† 7.5 *PA* 1.14 § Ngan laulau edengada ngan posanga Grik, posanga idil toa ne patauteneienono mao. §† 7.15 *Mt* 13.54, *Lu* 2.47 §†† 7.16 *Ins* 12.49, 14.10 §† 7.18 *Ins* 8.50 §†† 7.19 *PA* 7.53, *Ro* 2.21-24 §† 7.20 *Ins* 8.48, 10.20 §† 7.22 *OM* 17.9-13, *Wkp* 12.3 §†† 7.23 *Ins* 5.8-10, 16

Gid panua lolod ede ga ede ngan Iesus ei sai

²⁵ Idio ta panua edengada Ierusalem ad tibeta alele bedane, "Eine eaba toa ada madidnga tiuangga tipamate na? ²⁶ Be ega, ei ipapaola posanga masaeai, be gid tikado posanga eta pan mao. Kado gid madidnga tiuot ngan posanga mambe tautaunga ei Kristus †? ²⁷ ††Be gita taoatai ngan eaba toa ne ele tuanga ipu. Be oangga Kristus inam, irangrang ngan eaba eta iuatai ngan ele tuanga ipu mao."

²⁸ †Io, Iesus ipapaoatai gid panua gadudunga ngan Deo ele luma aea ala, be ibaba ngan posanga ta ikeo, "Gimi aoatai ngan gau ga leg tuanga ipu na? Be gau nanam ngan gau leg kimnga mao. Eaba toa isula gau ga nanam, ei eaba posanga tautaunga aea. Gimi aoatai ngan ei mao. ²⁹ Be gau naoatai ngan ei, ngansa gau namamado toman ngan ei, ta isula gau ga nanam."

³⁰ ††Gid tilongo posanga toa bedaoa, ta tiuangga tiluku ei. Be eaba eta ibage idae ngan ei mao, ngansa ele ado imata inam maitne. ³¹ Be panua busa ngan ipom toa oa lolod matua ngan ei ta tikeo ga, "Tautau eaba toa ne Kristus. Ngansa eaba eta pade irangrang ngan ikado uisinga busa ga iasal eaba toa ne mao!"

Gid madidnga togid Iuda tisula led paeaeanga ngan lukunga Iesus

³² Idio ta gid Parisi tilongo gid ipom tikamur alele ngan Iesus aea posanga. Ta gid madidnga tenainga ad ga gid Parisi tisula led paeaeanga toa timariala ngan Deo ele luma, ta tila ngan lukunga Iesus.

³³ Be Iesus ikeo, "Gau namamado toman ngan gimi kauteta pade ga kus ta naluagau mulian pan Eaba toa isula gau ga nanam. ³⁴ ††Ta gimi ga ailo gau, be irangrang ngan aot ngan gau mao. Be tibur toa ga namamado ngan oa, irangrang ngan gimi ala ngan mao."

³⁵ Ta gid Iuda tiposa pol ngan gid bedane, "Ei ga ila sida ta irangrang ngan taot ngan ei mao? Ikamado? Ei ga ila pagid sobosoboda toa timamado alele ngan tibur togid alu padengada, ta ipapaoatai gid alu padengada? ³⁶ Ele posanga ne ipu madongan? Ngansa ei ikeo ga, 'Gimi ga ailo gau be irangrang ngan aot ngan gau mao.' Ga pade ikeo ga, 'Irangrang ngan gimi ala ngan tibur toa ga namamado ngan oa mao.'"

Iesus iposa ngan eau madonga kemi aea

³⁷ ††Be somisomi oangga gid Iuda tipasala led eaneannga toa oa, eine tikado ga iman ado kapei raring aea. Be tutui ngan ado toaiua, Iesus idae imadid ta ipotale ngan posanga ga bedane, "Oangga sai marumian ei, goibe inam pagau ta iun. †††³⁸ †Oangga sai ilolo

† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16.
†† 7.27 Ins 7.41, 9.29 † 7.28 Mt 11.27, Ins 8.55 †† 7.30 Ins 7.44 †† 7.34 Ins 8.21, 13.36 ††† 7.37 Wkp 23.36, Ais 55.1, Ins 4.14 ††† Iesus ikeo bedaoa ngan ei mulian sapaean mao. Ngansa nasinga ede toa gid Iuda tikakado somisomi ngan led eaneannga oa eine ga bedane: Toa Deo ele lumaeai oa madidnga kapei tenainga

matua ngan gau, eine Deo ele laulau aea posanga ga iuot tautaunga ngan ei, ta eau madonga kemi aea ga ilele iloleai ga iuot." ³⁹ ††Be itado oanenga itna toa ne ngan Itautau Tutui. Ngan ado toaiua, Itautau Tutui inama maitne, ngansa Iesus ibada edaeda kapei maitne. Be gid panua toa lolod matua ngan ei, muriai ga tiba-da Itautau Tutui.

Gid ipom timapoga alele

⁴⁰ ††Panua edengada ngan gid ipom tilongo ele posanga toa ne ta tikeo, "Tautau eaba toa ne ei eaba ibada Deo iaoa toa tasangasanga ne."

⁴¹ ††Be padengada tikeo, "Ei Kristus."

Be padengada tikeo, "Madongan? Irangrang ngan Kristus inam Galili mao. ⁴² ††Deo ele laulau ikeo ga Kristus ga iuot ngan iaoa keledede pan Devit, ta ele tuanga ipu Betleem toa mugaeai maron kapei Devit imamado ngan. Deo ele laulau ikeo bedaoa tautaunga na?" ⁴³ Tota gid panua lolod ede ga ede ngan ei ta timapoga alele. ⁴⁴ Edengada tiuangga tiluku ei, be eaba eta idol ibage ga idae ngan ei mao.

Gid madidnga Iuda ad lolod matua ngan Iesus mao

⁴⁵ Gid paeaeanga toa oa tiluagid mulian ga tila pagid madidnga tenainga ad ga gid Parisi. Ta gid madidnga toa oa tibeta gid bedane, "Ikamado ga gimi aluku ei ta abada ei ga inama mao?"

⁴⁶ ††Ta gid paeaeanga tikeo, "Mugaeai ga inam, eaba eta ikado posanga mambe eaba toa ne mao."

⁴⁷ Ta gid Parisi tikeo, "Madongan? Ele posanga pakakanga ipabuobuo gimi pade? ⁴⁸ ††Gimi agera madidnga eta, mao Parisi eta ilolo matua ngan ei pade, mao madongan? ⁴⁹ Be gid ipom toa ne tiuatai ngan apu mao, ta muriai Deo ga ipanas gid."

⁵⁰ ††Be eaba ede ngan gid ieda Nikodemus toa mugaeai ila pan Iesus, ibeta gid bedane, ⁵¹ "Gita leda apu ikeo ga itutui ngan tapanas eaba eta ngan posanga sapaean mao. Manta talongo kemi ele posanga ta taoatai kemi ngan danga saoa ei ikakado, ga kus ta io."

⁵² ††Ta tikoli ele posanga bedane, "Eao kamado? Eao Galili am pade? Matam ikirisi kemi ngan Deo ele laulau ta gera, eaba eta ibada Deo iaoa ga inam Galili mao."

⁵³ Idio ta gid keledede keledede tila led lumaeai. †††

Tibada taine arala aea ga ila pan Iesus

8 Be Iesus idae ga ila ngan bereo Oliv. ² Io, gaisala rumaruma ngan ado sae, Iesus ila idudunga ngan Deo ele luma aea ala pade, ta gid panua busa tila pan.

aea itok eau, ta gid Iuda matad nanan Deo ikado ga eau iuot ngan pat ngan luanga tibutibud mugaeai ngan tibur modamodanga. Gera posanga ngan IM 17.1-7. Be Iesus ikeo ga ei kekelen irangrang ngan ikado ga panua marumian gid pade mao. § 7.38 Ais 58.11, Sek 14.8 †† 7.39 Ins 16.7, 20.22, PA 2.4 ††† 7.40 Ins 6.14 †† 7.41 Ins 1.46 ††† 7.42 Sng 89.3-4, Mai 5.2 †† 7.46 Mk 1.22 †† 7.48 Ins 12.42 ††† 7.50 Ins 3.1-2 ††† 7.52 Ins 7.41-42 †††† Ngan gid laulau edengada ngan posanga Grik, posanga ngan 7.53 ga ila irangrang ngan 8.11 ienono mao.

Ei idio imado ta ipapaoatai gid. ³ Be gid madidnga apu ad ga gid Parisi tiluku taine ede toa ikado kadonga arala, ta tibada ei ga ila imadid rabu ngan gid ipom. ⁴ Ta tikeo pan Iesus bedane, "Eaba paoatainga am, gai agera taine toa ne ikado kadonga arala! ⁵ Be ngan Moses ele apu, ikeo ga gid taine tikado bedane, manta taraurau gid ngan pat ga timate. Be eao keo mado?" ⁶ Be tikado posanga toa bedaoa ngan tobanga ei, ngansa tiloilo ipu eta ngan solnga ei ngan posanga. Be Iesus imouru ga isulug, ta ibode tano ngan ibage igonga. ⁷ Io, tibetabeta ei maitne, ta Iesus idae imadid ta ikeo pagid, "Eaba sai rabu ngan gimi, oangga ele idil eta paeamao mao, goibe ei ga imuga ta itado pat ngan taine toa na." ⁸ Ga kus ta imouru ga isulug pade ta ibode tano.

⁹ Be gid tilongo posanga toa oa, ta gid kelede kelede sek ga sek ga tila. Gid kapepei timuga, be gid kakau tila muriai. Ila ga irangrang ngan Iesus kekelen idio toman ngan taine toa imadmadid rabu oa. ¹⁰ Idio ta Iesus idae imadid ta ibeta ei bedane, "Taine, gid ipom toa ne sida ga tila? Eta ngan gid idio ngan panasnga go mao?"

¹¹ Ta taine toa oa ikeo, "Maron, eaba eta idio mao."

Ta Iesus ikeo, "Gau pade ga napanas go mao. Eao la, be muriai kado kadonga sasat pade mao."

Iesus ei taranga ngan gid panua toa ngada ne tanoelai

¹² Idio ta Iesus ikeo pagid pade bedane, "Gau taranga ngan gid panua toa ngada ne tanoelai. Oangga sai inasi gau, ei ga ilalala ngan dodom mao ga mao tau. Be ei ga ibada taranga madonga kemi aea."

¹³ Ta gid Parisi tikeo pan bedane, "Eao rangrang ngan pasolan mambe lem posanga ne tautauga mao, ngansa eao bebem eta ngan ipamatua lem posanga mao, be eao posaposa ngan eao mulian."

¹⁴ Ta Iesus ikoli led posanga bedane, "Tautauga, nakado posanga ngan gau mulian, be leg posanga toa ne tautauga. Ngansa gau naoatai ngan gau nanam sida ga nala sida pade. Be gimi aoatai ngan nanam sida mao ga aoatai ngan nala sida mao pade. ¹⁵ Gimi anasi gid eababa led oatainga ta asol gau ngan posanga. Be gau nasol eaba eta ngan posanga mao. ¹⁶ Be oangga nasol eaba eta, eine leg posanga tautauga, ngansa gau kekelegau nasol ei mao, be gau ga Tamag toa isula gau ga nanam ne, gairua asol ei. ¹⁷ Ngan gimi lemi apu, ikeo ga oangga panua rua tiposa lalaede ngan saoa danga, eine led posanga tautauga.

¹⁸ Gau nakado posanga ngan gau mulian. Be eaba toa iman bebeg ta ipamatua leg posanga, eine Tamag toa isula gau ga nanam."

¹⁹ Ta tibeta ei, "Tamam toa eao posaposa ngan ne imamado sida?"

Ta Iesus ikeo, "Gimi aoatai ngan gau mao, ga Tamag mao pade. Oangga gimi aoatai ngan gau, eine ga

† 8.5 Wkp 20.10, Lo 22.22-24 †† 8.7 Lo 17.7 † 8.11 Ins 5.14 †† 8.12 Ais 49.6, Ins 1.4-9, 9.5, 12.46 †† 8.14 Ins 5.31-32, 7.28 ††† 8.15 Ins 12.47 ††† 8.16 Ins 5.30, 8.29 § 8.17 Lo 19.15 §† 8.18 1Io 5.9

aoatai ngan Tamag pade." ²⁰ Iesus ikado paoatainga toa oa gadudunga ngan Deo ele luma aea ala, boloma ngan apou tenainga aea. Be eaba eta idol ibage ga idae ngan ei mao, ngansa ele ado imata inam maitne.

Iesus ikeo ga gid panua tirangrang ngan tila ngan tibur toa ei ga ila ngan oa mao

²¹ Iesus ikeo pagid pade bedane, "Gau ga natnan gimimi, ta gimi ga ailo gau, be eine ga amate ngan lemi kadonga sasat. Irangrang ngan gimi ala ngan tibur toa gau nala ngan ne mao."

²² Gid Iuda tilongo toa bedaoa ta tibeta pol ngan gid bedane, "Ikamado ga ikeo ga irangrang ngan tala ngan tibur toa ei ila ngan oa mao? Kado uangga ipamate ei mulian?"

²³ Idio ta ikeo, "Gimi panua gadio ami, be gau eaba gadae ag. Gimi panua tanoelai ami, be gau eaba tanoelai ag mao. ²⁴ Mambe nakeo pagimi ga ila na, gimi ga amate ngan lemi kadonga sasat. Manta lolomi matua mambe Gau eine Ei. ²⁵ Oangga lolomi matua ngan gau toa bedane mao, eine ga lemi kadonga sasat ienono ga irangrang ngan amatemate."

²⁵ Ta tibeta ei, "Eao sai?"

Ta Iesus ikeo, "Eine nakeo pagimi matamata ga irangrang ngan patautene. ²⁶ Gau leg posanga busa ngan solsolnga gimi, be Eaba toa isula gau ga nanam, ei eaba posanga tautauga aea. Gid posanga toa nalongolongo pan, eine napapaola pagid panua tanoelai."

²⁷ Be gid tiuatai mao mambe iposaposa pagid ngan Itama. ²⁸ Idio ta Iesus ikeo, "Oangga gimi asoa Eaba Inat ga idae, ²⁹ eine ga aoatai mambe Gau eine Ei. Ga pade, gimi ga aoatai mambe nakado danga eta ngan gau leg kimnga mao, be nakado gid posanga toa ne lalaede mambe Tamag ipaoatai gau ngan. ²⁹ Eaba toa isula gau ne, ei imamado toman ngan gau, be itnan gau ga nadio kekelegau mao. Ngansa somisomi nakakado saoa danga ikado ei ga itin igelgel." ³⁰ Io, Iesus ikado posanga toa oa, ta gid busa lolod matua ngan ei.

"Posanga tautauga ipola gimi ta atnan madonga mambe paeaeanga sapaeaan"

³¹ Iesus ikeo pagid Iuda toa lolod matua ngan ei bedane, "Oangga gimi anasnasi leg posanga, eine ga aman leg aluagau tautauga. ³² Ta gimi ga aoatai ngan posanga tautauga, ta posanga tautauga toa ne ipola gimi ta atnan madonga mambe paeaeanga sapaeaan."

³³ Ta gid tikoli ele posanga bedane, "Gai iaoa kelede pan Abraam. Mugaeai ga inam, gai aman eaba eta ele paeaeanga sapaeaan mao. Tota eao kamado

§†† 8.20 Ins 7.30 §† 8.21 Ins 7.34, 13.33 §†† 8.23 Ins 3.31 §† Ipu madongan ta Iesus ikeo ga Gau eine Ei? Ikeo ga ei sai? Panua busa oatainga ad tiuangga ei ikeo ga ei Deo. Gera posanga lalaede bedane ngan Ais 41.4. §† 8.28 Ins 3.14 §§† Iesus ele posanga ipu madongan ta ikeo ga gimi asoa Eaba Inat ga idae? Panua busa oatainga ad tikeo ga iposa ngan ele matenga ngan abei tabala. Gera posanga ngan Ins 12.32-33. §§† 8.33 Mt 3.9

keo ga gai ga atnan madonga mambe paeaeanga sapaeen?"

³⁴ †Ta Iesus ikeo, "Nakeo tautauga pagimi, eaba sai ikado kadonga sasat, ei iman kadonga sat ele paeaeanga sapaeen. ³⁵ Gid paeaeanga sapaeen timamado ngan luma toa tibokoboko ngan oa somisomi mao. Be luma itama inat imamado somisomi ga ilalala ga ila. ³⁶ Ta oangga Deo Inat ipola gimi ta atnan madonga mambe paeaeanga sapaeen, eine ga amado kemi tautauga. ³⁷ Gau naoatai mambe gimi iaoa keledede pan Abraam. Be gimi aoangga apamate gau, ngansa leg posanga idudunga lolomia mao. ³⁸ Gau naposa ngan saoa danga Tamag ipasolan pagau. Ta lalaede toa bedaoa, gimi akado saoa danga alongo pan tamami."

³⁹ ††Ta tikoli ele posanga bedane, "Abraam eine gai tibumai."

Ta Iesus ikeo, "Oangga gimi Abraam itubtub, eine ga akakado saoa danga ei ikakado. ⁴⁰ Be gau napaola posanga tautauga pagimi mambe nalongo pan Deo. Ta labone gimi ailo edap ngan pamatenga gau. Abraam ele kadonga eta bedane mao. ⁴¹ †Gimi anasi gid kadonga mambe tamami ikakado."

Ta gid tikeo, "Gai ne budibala mao! Deo kekelen eine gai Tamamai!"

⁴² Ta Iesus ikeo pagid, "Oangga Deo ei Tamami, eine ga lolomi ikim gau. Ngansa gau namamado pan Deo ta nanam. Gau nanam sapaeen ngan gau leg kimnga mao, be ei isula gau ta nanam. ⁴³ Ikamado ga leg posanga iuot masaeai pagimi mao? Eine ngansa gimi tinimi ngan longonga leg posanga mao. ⁴⁴ ††Gimi anam pan tamami toa eaba paeamao, ta aoangga anasi tamami toa oa ele kimnga. Mugaai ga inam, ei ipapamate gid panua ga iman posanga tautauga aea isat. Ngansa posanga tautauga eta ienono pan mao. Posanga pakakanga eine ele naurata iuaro. Ngansa ei eaba pakakanga aea ga aleburo itama. ⁴⁵ Be gau leg posanga eine tautauga, ta lolomi matua ngan gau mao. ⁴⁶ ††Sai ngan gimi irangrang ngan ipasolan leg idil eta paeamao? Mao na? Tota oangga nakado posanga tautauga, ikamado ga lolomi matua ngan gau mao? ⁴⁷ †††Oangga sai ei gergeu ton Deo, eine ilongolongo Deo ele posanga. Be gimi alongo ele posanga mao, ngansa gimi gergeu ton Deo mao."

Iesus ikeo, "Abraam iuot maitne, be Gau Namamado"

⁴⁸ †††Ta gid Iuda tikoli ele posanga bedane, "Gai akeo ga eao eaba ede Samaria am, be iriau paeamao ienono ngan go, eine tautauga, na?"

⁴⁹ Ta Iesus ikeo, "Iriau paeamao eta ienono ngan gau mao. Gau nalolon ngan Tamag, be gimi alolon ngan gau mao. ⁵⁰ Gau nailoilo gid panua ngan tisoa gau edag mao. Eaba keledede isoa gau edag. Ei kekelen ga ipamadid gid panua ngan posanga. ⁵¹ †Nakeo tau-

† 8.34 Ro 6.16,20 †† 8.39 Mt 3.9 † 8.41 Ais 63.16 †† 8.44 1Io 3.8 †† 8.46 2Ko 5.21, 1Pe 2.22 ††† 8.47 1Io 4.6 ††† 8.48 Mk 3.21-22 § 8.51 Ins 5.24

taunga pagimi, oangga sai inasi leg posanga, iran-grang ngan imate mao ga ilalala ga ila." †

⁵² Ta gid Iuda tikeo pan bedane, "Ega, patautene gai aoatai, iriau paeamao ta ienono pago! Abraam imate ga gid panua tibada Deo iaoa timate pade. Be eao keo ga oangga sai inasi lem posanga, eine ga imate mao ga ilalala ga ila. ⁵³ Ikamado? Eao oangga easal tibumai Abraam? Ei imate na, ga gid panua tibada Deo iaoa timate pade. Eao keo ga eao eaba madongan?"

⁵⁴ Ta Iesus ikeo, "Oangga nasoa edag mulian, eine naporim ngan edag sapaeen. Be Tamag, ei Eaba toa isoa gau edag. Ei Eaba toa gimi aoangga ei ami Deo. ⁵⁵ Gimi aoatai ngan ei mao, be gau naoatai ngan ei. Oangga nakeo ga naoatai ngan ei mao, eine ga naot eaba pakakanga ag mambe gimi pade. Be tautauga gau naoatai ngan ei, ga nanasnasi ele posanga. ⁵⁶ Tibumi Abraam itin igelgel ngan geranga ado toa gau nanama ngan oa. Ei igera ta ilolo kemi."

⁵⁷ Ta gid Iuda tikeo, "Eao am rai sangalima maitne, be eao keo ga gera Abraam na?"

⁵⁸ †††Ta Iesus ikeo, "Nakeo tautauga pagimi, Abraam iuot maitne, be Gau Namamado †." ⁵⁹ Io, tota tibada pat ta tiuangga tirau ngan ei, be ei imumul ta itnan Deo ele luma aea ala ga iuot.

Iesus ikado kemi eaba imata ikila

9 Idio ta Iesus ilalala ga ila be igera eaba ede imata ikila toa aea popongai ga inam. ² ††Ta ele aluagau tibeta ei, "Eaba paoatainga am, sai ikado kadonga sat, eaba toa ne, mao itna ga itama, ta imata ikila toa aea popongai ga inam?"

³ †Ta Iesus ikeo, "Eaba toa ne ikado kadonga sat mao, ga itna ga itama tikado mao pade. Be danga toa ne iuot ta irangrang ngan Deo ele naurata iuot masaeai ngan ei. ⁴ Patautene tibur ado, ta gita manta takado naurata ton Eaba toa isula gau. Ngansa oangga bong inam, irangrang ngan eaba eta ikado naurata mao. ⁵ ††Oangga namamado tanoelai maitne, gau mambe taranga ngan gid panua tanoelai ad."

⁶ †††Io, ikeo bedane ga kus, ta ipla ga isulug tanoelai, ta ibul imau toman ngan tano. Ga kus ta isama tano maraka toa oa ga idae eaba toa oa imatai. ⁷ Ta ikeo pan bedane, "La men matam ngan liu Siloam." (Edae-da Siloam ipu eine "Tisula ei.") Tota ila imen imata, ga kus ta iluai mulian ga inam, be imata iuot kemi.

⁸ Be ele panua tuangai ga gid panua toa tigera ei mugaai mambe eaba gaugaunga aea, tikeo bedane, "Eaba sai toa oa? Eine eaba toa imamado ga igaugau danga sisid ne?" ⁹ Panua edengada tikeo, "Be. Ei tota nena."

† Kado gimi aoangga Iesus ikeo ga sapadua tinasi ele posanga, eine ga tirangrang ngan timate ngan led madonga tanoelai mao. Eine mao. Be ei iposa ngan led madonga muriai buburiai. Ta ngan ado toaiua, irangrang ngan timate mao ga ilalala ga ila. ††† 8.58 Ins 1.1 †† Posanga idil toa ne Gau Namamadoipu ede pade ngan posanga Grik ga bedane: Gau eine Ei.Iesus ikeo lalaede bedane ngan 8.24 ga 8.28 ga 13.19. ††† 9.2 Ese 18.20, Lu 13.2,4 †† 9.3 Ins 11.4 †† 9.5 Mt 5.14, Ins 8.12 ††† 9.6 Mk 8.23

Be padengada tikeo ga, "Mao. Eina eaba ede pade, be imata lalaede mambe ei."

Be ei ikeo, "Mao. Gau tota eko!"

¹⁰ Ta tibeta ei, "Be matam iuot kemi ne madongan?"

¹¹ Ta ikoli led posanga, "Eaba tiuato Iesus ibul tano toman ngan imau ta isama ngan matag, ta ikeo pagau bedane, 'La ngan liu Siloam ta men matam.' Tota nala namen matag ta nageragera pade!"

¹² Ta tibeta ei, "Eaba toa ne sida?"

Be ikeo, "Gau naoatai mao."

¹³ Io, tibada eaba toa mugaeai imata ikila oa ga ila pagid Parisi. ¹⁴ Be Iesus ele kadonga ngan bulnga tano ga iuot maraka ga keminga eaba oa imata, eine iuot ngan Ado Earainga aea. ¹⁵ Ta gid Parisi pade tibeta ei, "Eao matam iuot kemi ne madongan?"

Ta ikeo pagid, "Ei isama tano maraka ngan matag, ga kus ta namen matag, tota nageragera pade."

¹⁶ Ta Parisi edengada tikeo bedane, "Eaba toa ne inam pan Deo mao, ngansa ei inasi apu ngan Ado Earainga aea mao."

Be padengada tikeo, "Irangrang ngan eaba kadonga sat aea ikado gid uisinga bedane pade? Mao tau!" Tota timapoga ga tiuot iaoa rua.

¹⁷ †Idio ta tipul matad ga ila pan eaba toa mugaeai imata ikila oa, ta tibeta ei pade bedane, "Eao keo mado ngan ei? Ngansa eao matam toa na ei ikado kemi."

Ta ikeo, "Ei eaba ibada Deo iaoa."

¹⁸ Be gid madidnga togid Iuda tiadi mambe mugaeai ei imata ikila mao. Tiuangga ei ipakaka ngan imata iuot kemi. Tiadi bedaoa ga irangrang ngan tibaba itna ga itama ga tinam. ¹⁹ Ta tibeta gisirua bedane, "Eaba toa ne lemi gergeu? Ta gimi akeo ga ei imata ikila toa aea popongai ga inam, eine tautauanga na? Be ikamado ga labone igeragera pade?"

²⁰ Ta itna ga itama tikoli led posanga bedane, "Gai aoatai mambe eaba toa ne gai lemai gergeu. Ga pade aoatai mambe ei imata ikila toa aea popongai ga inam. ²¹ Be labone ikamado ga igeragera pade, mao sai ikemi imata, eine gai aoatai mao. Gimi abeta ei. Ei kapei ta irangrang ngan ikado posanga ngan ei mulian." ²² Itna ga itama tikeo bedane ngansa timataud gid madidnga togid Iuda. Ngansa mugaeai gid madidnga toa oa tirau posanga ta tikeo ga oangga sai iuaoa ngan Iesus mambe ei Kristus ††, ei ga irangrang ngan ila ilup toman ngan gid ngan luma raring aea pade mao. ²³ Ngan ipu toaine ta itna ga itama tikeo, "Ei kapei o. Gimi abeta ei."

²⁴ Io, tibaba eaba toa imata ikila oa parua aea pade ta tikeo, "Eao manta kado lem posanga tautauanga ta soa Deo ieda. Gai aoatai mambe eaba toa na kadonga sasat aea."

²⁵ Ta ei ikoli led posanga bedane, "Oangga ei eaba kadonga sasat aea, mao be ei eaba kadonga sasat aea mao, eine gau naoatai mao. Danga keledede gau naoatai ga bedane: Mugaeai gau matag ikila, be labone nageragera pade."

²⁶ Ta tibeta ei, "Ei ikado mado ngan eao? Ikado ga matam pal madongan?"

²⁷ Ta ikeo pagid, "Gau nakeo pagimi na, be gimi alongo mao. Ikamado akeo ga alongo pade? Gimi aoangga aot ele aluagau pade na?"

²⁸ Tota gid Parisi tidaba ei ta tikeo, "Eao sakirikir, aluagau ton eaba toa na! Be gai Moses ele aluagau. ²⁹ Gai aoatai mambe Deo iposa pan Moses. Be eaba toa na, gai aoatai ngan ei inam sida mao."

³⁰ Ta eaba toa oa ikoli led posanga bedane, "Gau namatala tau ngan lemi posanga! Ikamado ga aoatai ngan ei inam sida mao? Ei ikado ga matag pal! ³¹ †Gita taoatai mambe Deo ilongolongo gid panua kadonga sasat ad mao. Be ei ilongo eaba sai ilolon ngan ei ga inasnasi ele kimnga. ³² Mugaeai tau ga inam, talongo ato eta ngan eaba imata ikila toa aea popongai ga inam, ga kus ta tikado ga imata pal pade? Mao tau!"

³³ Oangga Deo isula eaba toa ne ga inama mao, ei ga irangrang ngan ikado danga eta mao."

³⁴ ††Ta gid Parisi tikoli ele posanga bedane, "Kadonga sat ibul go toa am popongai ga inam labone! Be eao oangga paoatai gai na?" Tota tisuk ei ga iuot ga ila.

Panua lolod matua ngan Iesus mao, gid mambe panua matad sususu

³⁵ Iesus ilongo mambe tisuk eaba toa oa ga iuot. Tota ila iuot pan ta ikeo, "Eao lolom matua ngan Eaba Inat?"

³⁶ Ta eaba toa oa ibeta ei bedane, "Maron, ei sai toa? Keo pagau ta lolog matua ngan ei."

³⁷ Ta Iesus ikeo, "Eao gera ei na. Gau tota naposaposa toman ngan eao ne."

³⁸ Ta eaba toa oa ikeo, "Maron, gau lolog matua ngan eao." Tota ikor iae ta isoa ieda.

³⁹ Ta Iesus ikeo, "Gau nanam tanoeai ngan patutuinga gid panua ad posanga. Toa bedaoa ta gid panua matad sususu ga tigeragera pade, be gid panua tikeo ga matad kemi, eine ga tiuot mambe panua matad sususu."

⁴⁰ ††Be gid Parisi edengada toa timamado, tilongo bedaoa ta tikeo, "Ikamado? Eao keo ga gai pade matamai sususu na?"

⁴¹ Ta Iesus ikeo pagid, "Oangga matami sususu, eine ga lemi kadonga sat eta mao. Be labone gimi akeo ga matami kemi, tota lemi kadonga sat ienono maitne."

Oanenga itna ngan eaba imariala ngan sipsip

10 Iesus ikeo pade bedane, "Nakeo tautauanga pagimi, eaba sai idudunga ngan gid sipsip led ala aea atama mao, be idug ga idudunga ngan tibur eta pade, ei eaba lublubnga aea ga ipapaeaoa gid sipsip. ² Be eaba idudunga ngan ala aea atama, ei gid sipsip tamad. ³ Eaba toa imariala ngan atama, ipokaka atama ngan ei, ta gid sipsip tilongo tamad ilinge. Be ei iuato gid sipsip keledede keledede edad, ta imugamuga ngan gid ga tiuot. ⁴ Oangga ibada ele sipsip toa ngada oa ga tiuot ga kus, ei ga imuga ngan gid, ta ele sipsip

† 9.17 Ins 4.19 †† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16.

‡ 9.31 Sng 34.15 †† 9.34 Sng 51.5 †† 9.40 Mt 15.14

tinasi ei, ngansa tiuatai ngan ilinge. ⁵ Gid ga tinasi eaba eta pade mao, be eine ga tiaoa ngan ei, ngansa tiuatai ngan eaba eta pade ilinge mao.” ⁶ Iesus itado oanenga itna toa ne, be gid panua tiuatai ngan saoa danga toa iposaposa ngan oa mao.

⁷ Idio ta Iesus ikeo pade, “Nakeo tautaunga pagimi, gau eine atama togid sipsip. ⁸ †Panua toa ngada oa tinam mugaeai ngan gau, eine gid panua lublubnga ad ga tipapaeaoa gid sipsip. Be gid sipsip tilongolongo gid mao. ⁹ Gau eine atama. Oangga sai inam pagau ta idudunga, Deo ga ibada ei mulian. Ta ei ga idudunga ga iuot ngan atama toa oa. Ta somisomi ei ga iuotot ngan purup kemikemi eaneannga aea. ¹⁰ Eaba lublubnga aea ikim ilub gid sipsip, ga ipapaeabu ngan gid, ga ipapamate gid. Ei inama ngan ipu eta pade mao. Be gau nanam ngan badanga madonga kemi pagid. Ta madonga kemi toa oa eine kemi ga kemi tau ga ilalala ga ila.

¹¹ ††Gau sipsip tamad kemi. Sipsip tamad kemi ilongean ei mulian ga imate ngan luanga gid. ¹² †Be eaba sai iboko pat pan sipsip tamad, ei sipsip tamad mao. Ei irangrang ngan imariala kemi ngan gid sipsip mambe sipsip tamad mao. Tota oangga igera kua saksak inam, eine ga itnan gid ga tidio, be iaoga ga ila. Ta kua saksak ga ian gid ga ipare gid alele. ¹³ Eaba toa oa iaoga ngansa ei iboko pat, ta imata ila ngan gid sipsip mao.

¹⁴ †Gau sipsip tamad kemi. Gau naoatai ngan leg sipsip, ga leg sipsip tiuatai ngan gau, ¹⁵ ††lalaede mambe Tamag iuatai ngan gau, ga gau pade naoatai ngan ei. Ta nalongean gau ga namate ngan luanga gid sipsip. ¹⁶ ††Be gau leg sipsip padengada toa tienono gadudunga ngan ala toa ne mao. Ta gau manta nabada gid pade ga tinama. Tota gid ga tilongo lingeg ta tiuot sipsip iaoga keledede ga tamad keledede pade. ¹⁷ †††Tamag ilolo ikim gau ngan ipu ga oaine: Nalongean gau mulian ga namate ngan luanga gid sipsip, ga kus ta nadae mulian pade. ¹⁸ Irangrang ngan eaba eta ipamate gau sapaean mao. Oangga nalongean gau ga namate, ta io. Gau urag kapei ngan longeannga gau ga namate, ga urag kapei ngan daenga mulian pade. Ngansa Tamag irenren pagau toa bedaoa.”

¹⁹ Io, ngan gid posanga toa ne, gid Iuda timapoga ga tiuot iaoga rua pade. ²⁰ Busa ngan gid tikeo ga, “Iriau paeamao ienono ngan ei ta imangamanga. Ikamado ga gimilongo ele posanga?”

²¹ Be padengada tikeo ga, “Posanga toa ne inam pan eaba eta toa iriaua paeamao ienono ngan ei ne mao. Irangrang ngan iriaua paeamao ikado eaba imata ikila ga igeragera pade? Mao tau!”

Gid Iuda timan Iesus aea isat

²² Ngan ado toaiua, gid Iuda led eaneannga iuot Ierusalem ngan Matad Nanan Deo ele Luma Ilolo aea Silenga. Eiuua aoara lolo. ²³ Be Iesus ilalala gadudunga

† 10.8 Jer 23.1-2, Ese 34.2-3 †† 10.11 Sng 23.1, PM 7.17 † 10.12 PA 20.29 †† 10.15 Mt 11.27, 1Io 3.16 †† 10.16 Ais 56.8, Ese 34.23 ††† 10.17 Plp 2.8-9

ngan Deo ele luma aea ala boloma ngan Naparpar ton Solomon. ²⁴ Be gid Iuda tinam tibalil ngan ei ta tikeo, “Ngeda be eao patarui lolomai ta keo pagai ngan eao sai? Oangga eao Kristus †††, manta posa masaeai pagai.”

²⁵ Ta Iesus ikoli led posanga bedane, “Gau nakeo pagimi na, be gimilolomi matua ngan gau mao. Gid uisinga nakakado ngan Tamag ieda, eine ipasolan gimilolomi mambe gau sai. ²⁶ Be gimilolomi matua mao, ngansa gimilolomi eine gau leg sipsip mao. ²⁷ Gau leg sipsip tilongo lingeg. Gau naoatai ngan gid, ta gid tinasi gau. ²⁸ †Ta gau nabada madonga kemi somisomi aea pagid, ta irangrang ngan eta ngan gid iduaea mao ga ilalala ga ila. Irangrang ngan eaba eta ipaeaoa gid toa bagegeai ne mao. ²⁹ Tamag toa ibada gid ga tinam pagau, ei kapei ngan panua toa ngada ne. Eaba eta irangrang ngan ipaeaoa gid Tamag ibageai mao. ³⁰ Gau ga Tamag aot keledede.”

³¹ Io, gid Iuda tibada pat pade ta tiuanga tirau ei, ³² be Iesus ikeo pagid bedane, “Gau napasolan gimilolomi ngan naurata kemikemi busa iuot ngan Tamag iura. Be gimilolomi aoangga arau gau ngan naurata isaoa?”

³³ ††Ta gid Iuda tikeo, “Gai arau go ngan naurata eta ngan gid naurata toa kemikemi ne mao, be aoangga arau go ngansa eao paeabu ngan Deo ieda ta keo ga ot mambe Deo, be eao eababa.”

³⁴ †††Ta Iesus ikeo pagid, “Posanga ga oaine tibode ga idae ngan lemi apu. Be gimilolomi aoatai mao? Ikeo ga bedane, ‘Gau nakeo ga gimilolomi aman deo.’ ³⁵ Gita taoatai mambe Deo ele laulau aea posanga eta irangrang ngan itap sapaean mao. Be Deo ikado posanga toa ne ga ila pagid madidnga. Tota oangga iuato gid deo, ³⁶ ikamado ga gimilolomi akeo ga gau napaeabu ngan Deo ieda ngan oatonga gau mulian Deo Inat? Ngansa Deo idol ele ul ngan gau ta isula gau ga nanam tanoelai. ³⁷ Oangga nakakado Tamag ele naurata mao, goibe lolomi matua ngan gau mao. ³⁸ ††Be gau nakakado ele naurata. Tota oangga lolomi matua ngan gau mao, goibe lolomi matua ngan gid uisinga, ta irangrang ngan aoatai kemi mambe Tamag imamado pagau, ga gau namamado pan Tamag.” ³⁹ Io, titoba ngan lukunga ei pade, be ei itir baged ga ila.

⁴⁰ †††Ei iluui mulian ta iuore ngan eau Iordan, ta ila ngan tibur toa Ioanes ipaliliu gid panua ngan mugaeai. Ei idio imamado toa eoa ⁴¹ be panua busa tilagalaga pan. Ta tikeo bedane, “Tautaunga Ioanes ikado uisinga eta iman kilala mao, be posanga toa ngada oa ikado ngan eaba toa ne eine tautaunga.” ⁴² Ta ngan tibur toa oa panua busa lolod matua ngan Iesus.

Lasarus ele matenga

11 ††Eaba ede ieda Lasarus idibal. Ei tuanga Betani aea, toa Maria ga itar kapei Marta led tuanga.

² ††(Maria toa ne, ei taine toa muriai ga itok bude iuad

††† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. § 10.28 Ins 3.16, 6.39 †† 10.33 Wkp 24.16 ††† 10.34 Sng 82.6 †† 10.38 Ins 14.10-11 ††† 10.40 Ins 1.28 †† 11.1 Lu 10.38-39 †† 11.2 Ins 12.3

kemi ga idae ngan Maron iae, ga kus ta ipusi ngan ilaun.)³ Io, tota Maria toman ngan itar kapei tiabalan posanga ga ila pan ta tikeo, "Maron, ega, eaba toa eao kim ei tau ne idibal."

⁴†Be Iesus ilongo ta ikeo ga, "Dibala toa ne iran-grang ngan ipamate ei mao. Be eine ga iman Deo ieda aea soanga. Toa bedaoa ta Deo Inat ieda ga iuot kapei ngan pade."⁵ Iesus ikim tau Marta ga itar kakau ga liud Lasarus. ⁶ Be ei ilongo mambe Lasarus idibal, ta idio ngan tibur toa imamado ngan oa aea ado rua pade.

⁷ Ga kus ta ikeo pagid ele aluagau, "Taluagita mulian Iudea pade."

⁸ Ta ele aluagau tikeo pan bedane, "Eaba paoatainga am, patautene gid Iuda tiuangga tirau go ngan pat, be eao oangga luago mulian toa eoa na?"

⁹ Ta Iesus ikeo, "Ngan ado kelede, tibur meremere irangrang ngan aea ado imata sangaul igegea rua. Oangga sai ilalala ado, irangrang ngan ikot iae mao, ngansa ei igera ado ele taranga isulug tanoeai. ¹⁰ Be oangga ilalala bong, eine ga ikot iae ta imokeke, ngansa ele taranga eta mao."

¹¹ Io, iposa bedaoa ga kus, ta ikeo pade bedane, "Oaeda Lasarus ienono. Be gau ga nala ta naoaoan ei ga idae."

¹² Ta ele aluagau tikeo pan bedane, "Maron, oangga ienono, ei ga iuot kemi pade."¹³ Be Iesus iposaposa ngan ele matenga, be ele aluagau tiuangga ikeo ngan enonga sapaeen.

¹⁴ Tota Iesus iposa masaeai pagid bedane, "Lasarus imate. ¹⁵ Be tinig igelgel ngansa gau namamado toman ngan ei mao. Toa bedane ta irangrang ngan gimmi agera saoa danga ga nakado, ta lolomi matua ngan gau. Be gita tala pan."

¹⁶ ††Be Tomas toa ieda ede pade Didimus ikeo pagid aluagau padengada bedane, "Gita tala, ta tamate toman ngan Iesus."

Iesus ikeo, "Gau daenga mulian ga madonga kemi ipu"

¹⁷ Iesus ila iuot toa eoa ta igera mambe Lasarus ienono dengaeai aea ado pange na. ¹⁸ Be Betani ienono boloma tede ngan Ierusalem. Aea maraoa mambe kilomita tol. ¹⁹ Tota gid Iuda busa tila pan Marta ga Maria ngan pataruinga lolod ngan liud ele matenga. ²⁰ Be Marta ilongo mambe Iesus ilalala ga inam, tota ila iuot pan toa edapeai, be Maria idio lumaeai.

²¹ Ta Marta ikeo pan Iesus bedane, "Maron, man ga eao mamado toa eko, ta irangrang ngan liug imate mao!²² Tautaunga ei imate, be gau naoatai, labone pade oangga eao beta Deo ngan saoa danga, ei ga ilongo go."

²³ Ta Iesus ikeo pan bedane, "Lium ga idae mulian pade."

²⁴ †Ta Marta ikeo, "Gau naoatai mambe ei ga idae mulian toman ngan gid matemate toa ngada oa ngan ado muriai ga muriai tau."

²⁵ Ta Iesus ikeo pan bedane, "Gau daenga mulian ga madonga kemi ipu. Oangga sai ilolo matua ngan gau, goibe, ei ga imate, be muriai ta idae mulian ta imamado. ²⁶ Oangga sai imata bibita be ilolo matua ngan gau, ei ga irangrang ngan imate mao ga ilalala ga ila. Eao lolom matua ngan posanga toa ne pade?"

²⁷ ††Ta ikeo pan bedane, "Be. Tautaunga Maron, gau lolog matua ngan eao. Eao Kristus †, Deo Inat toa sulug ga nam tanoeai."

Iesus itang

²⁸ Marta ikeo bedaoa ga kus, ta iluai mulian ta ibaba itar kakau Maria ta ikamur itangai bedane, "Eaba paoatainga aea ta inam ne, be ibetabeta ngan eao."

²⁹ Maria ilongo, ta idae manmanae ga ila pan. ³⁰ Be Iesus inam iuot tuangai maitne. Ei imamado ngan tibur toa Marta ila iuot pan ngan oa. ³¹ Be gid Iuda toa timamado lumaeai toman ngan Maria ngan pataruinga ilolo, tigera mambe ei idae manmanae tau ta iuot ga ila. Tota tinasi ei, ngansa tiuangga ei ila dengaeai ngan tandanga toa eoa.

³² Maria ila iuot ngan tibur toa Iesus imamado ngan oa, ta igera ei ta idol ilabora ga isulug iaepuai ta ikeo, "Maron, man ga eao mamado toa eko, ta irangrang ngan liug imate mao!"

³³ Io, Iesus igera itangtang, ga gid Iuda toa tinam toman ngan ei titang pade, tota ilolo kemi mao ta iuru ei. ³⁴ Ta ibeta gid bedane, "Gimi adol ei sida?"

Ta tikeo pan bedane, "Maron, nam ta gera."

³⁵ Iesus itang. ³⁶ Ta gid Iuda tikeo, "Ega, ei ikim ei kapei tau."

³⁷ ††Be padengada tikeo bedane, "Ei ikado gid panua matad ikilakila ga tigeragera pade, be ikamado ga irangrang ngan ilua eaba toa ne mao be imate?"

Iesus ipei mulian Lasarus ngan ele matenga

³⁸ Iesus ilolo kemi mao ta iuru ei pade. Ta ila iuot toa dengaeai oa. Be denga toa oa ienono ngan bereo aea baba ede, be pat kapei ipakala iaoo. ³⁹ Idio ta Iesus ikeo, "Asoa pat ga ila aluai."

Be Marta, toa matenga tamad iliu ikeo, "Maron, labone oadoad paeamao ga iuot, ngansa eine ado pange aea na."

⁴⁰ Ta Iesus ikeo, "Gau nakeo pago ga ila na, oangga eao lolom matua, eine eao ga gera Deo ele taranga. Be matam nanan mao na?"

⁴¹ Tota tisoa pat ga ila aluai, ta Iesus imata idae buburial ta ikeo, "Apa, gau naposa kemi pago ngansa eao longo gau. ⁴² Gau naoatai mambe somisomi eao longolongo gau, be nakado posanga toa ne ngan luanga gid panua toa timadmadid ne ta irangrang ngan tiutai kemi ga lolod matua mambe eao sula gau."

⁴³ Io, ikeo toa bedaoa ga kus ta ipotalee kapei, "Lasarus, ot ga nam!"⁴⁴ Tota eaba toa imate oa iuot ga

† 11.4 Ins 9.3 †† 11.16 Mk 14.31 ‡ 11.24 Ins 6.40

†† 11.27 Ins 6.69 †† Gera palongonga ngan posanga idil Kristus ngan Mt 1.16. ††† 11.37 Ins 9.6-7

inam toman ngan malo toa tikaukau ngan ibage ga iae, ga malo toa ede pade timol ngan ilabora.

Ta Iesus ikeo pagid, "Apola gid malo toa na ta alongean ei ga inam."

Gid madidnga tirau posanga ngan pamatenga Iesus

(Mateus 26.1-5, Markus 14.1-2, Lukas 22.1-2)

⁴⁵ †Gid Iuda busa toa tikia Maria ngan ado toaiua, tigera saoa danga Iesus ikado, tota lolod matua ngan ei.

⁴⁶ ††Be edengada tila pagid Parisi ta tikeo pagid ngan saoa danga Iesus ikado. ⁴⁷ Ta gid madidnga patutu- inga posanga ad, toa edengada Parisi ga padengada madidnga tenainga ad, gid busa tila tiluplup ngan patutu- inga posanga ta tikeo, "Eine ga takado mado? Ngansa eaba toa ne ikakado uisinga busa. ⁴⁸ Oangga talongean ei ta ikakado bedaoa, eine panua toa ngada ne ga lolod matua ngan ei. Ta gid Rom ga tinam ta tipaeabu ngan Deo ele luma, be leda tibur toa kapei ne ga iman led."

⁴⁹ Be eaba ede ngan gid, ieda Kaiapas, ei madidnga kapei tenainga aea ngan rai toaiua. Ei ikeo pagid bedane, "Gimi aoatai ngan danga eta mao ga mao. ⁵⁰ Gimi aoatai mao ngan kadonga isaoa kemi ga ilua gimi. Kemi ngan gimi oangga eaba keledede ibada panua toa ngada ne mulid ga imate. Ngan kado ta panua toa ngada ne timukuru."

⁵¹ Be posanga toa ne iuot sapae an ilaborai mao. Eine ibada Deo iaoa ngansa ei madidnga kapei tenainga aea ngan rai toaiua, ta iposa motean ngan Iesus ta ikeo ga ei ga imate ngan badanga gid Iuda toa ngada oa mulid. ⁵² †Be ikeo ga Iesus ga imate ngan luanga gid Iuda kekelegid mao, be ikeo ga ele matenga ga ipaluplup Deo ele gergeu toa timamado alele ngan tibur padengada ta tiuot alu keledede. ⁵³ ††Tota ngan ado toaiua ga ila, gid madidnga tiloilo edap ngan pamatenga ei.

⁵⁴ Tota Iesus irangrang ngan ilalala masaeai rabu ngan gid Iuda pade mao. Be itnan tibur toa oa ta ila boloma ngan tibur modamodanga, ngan tuanga ede ieda Epraim. Ta idio imamado toa eoa toman ngan ele aluagau.

⁵⁵ Idio ta gid Iuda led eaneannga Pasova aea imata boloma, ta panua busa titnan led tuanga ga tila Ierusalem ta tisigiri tinid aea muk Deo imatai mugaeai ngan Pasova. ⁵⁶ Gid tiloilo Iesus be timadid gadudunga ngan Deo ele luma aea ala, ta tibeta pol ngan gid, "Gimi lolomi madongan? Ei ga inam nene ngan eaneannga Pasova aea pade, mao mao?" ⁵⁷ Be gid madidnga tenainga ad ga gid Parisi tikado posanga matua ta tikeo ga oangga sai iuatai ngan Iesus imamado sida, ei manta iuaoa pagid ta tila tiluku ei.

Maria isama Iesus iae ngan bude

(Mateus 26.6-13, Markus 14.3-9)

12 †Ado lima ga ede imuga ngan eaneannga Pasova aea, Iesus ila ngan Lasarus ele tuanga Betani.

† 11.45 Ins 7.31 †† 11.46 Lu 16.31 † 11.52 Ins 10.16 †† 11.53 Ins 5.18 †† 12.1 Ins 11.1,43

Ei eaba toa Iesus ipei ei mulian ngan matenga. ² †††Be ngan lailai toaiua tinono annga tingelgel aea ngan Iesus. Marta ikado mosi, be Lasarus ei ede ngan gid panua toa timamado popouiai toman ngan Iesus. ³ †††Idio ta Maria ibada botol ede iuon ngan bude ede iuad kemi tiuato nardo. Tigalbatan danga eta ngan bude toa oa mao, ta aea olnga kapei. Be ei itok ga idae ngan Iesus iae ta isama, ta ipusi ngan ilaun. Be bude toa oa iuad ipakaranga luma ilolo.

⁴ Be Iesus ele aluagau ede, Iudas Iskariot toa iuanga idol ei ga idae aea miri itamatama bagedeai, ikeo bedane, ⁵ "Kemi ngan talongean bude toa ne ga panua tiuol ngan pat silva buno tol!" ⁶ Toa bedaoa ta talua gid panua lululunga ad." ⁶ Be tautaunga imata bada gid panua lululunga ad mao. Ei ikeo bedaoa ngansa ei eaba lublubnga aea. Ei eaba toa imariala ngan Iesus masin led pat, be ilublub ngan luanga ei mulian.

⁷ Be Iesus ikeo, "Adaba ei mao. Kemi ngan idol bude toa ne ga ienono irangrang ngan ado toaiua titaian gau. ⁸ ††Panua lululunga ad timamado toman ngan gimisomisomi, be gau namamado toman ngan gimisomisomi mao."

Madidnga tenainga ad tirau posanga ngan pamatenga Lasarus

⁹ Ipom kapei Iuda ad tilongo mambe Iesus imamado Betani, tota tila toa eoa ngan geranga Iesus kekelen mao, be Lasarus pade toa Iesus ipei ei mulian ngan matenga. ¹⁰ Tota gid madidnga tenainga ad tirau posanga ngan pamatenga Lasarus pade, ¹¹ †††ngansa gid Iuda busa tilongo iualu ta lolod itnan gid madidnga tenainga ad be lolod matua ngan Iesus.

Iesus idudunga Ierusalem mambe maron kapei

(Mateus 21.1-11, Markus 11.1-11, Lukas 19.28-40)

¹² Ngan ado sae, ipom kapei toa tinam Ierusalem ngan eaneannga Pasova aea, tilongo mambe Iesus ga inam Ierusalem. ¹³ †††Ta tibada abei babaka ilaun ta tila tiuot pan ta tibaba taran ei bedane,

"Maron, gai asoa edam ga idae! †††"

"Maron ipamatua eaba toa inama ngan ei ieda ne!"

"Ei Maron kapei togita Israel!"

¹⁴ Io, Iesus igera donki ede daenga pau ta idae imado ngan mambe Deo ele laulau ikeo ngan ga bedane,

¹⁵ †††"Gimi panua amamado ngan bereo Saion ††, amataud mao.

Ega, ami maron kapei ta idae imado ngan donki daenga pau ede ta ilalala ga inam ne."

††† 12.2 Lu 10.40 ††† 12.3 Lu 7.37-38 † Ngan ado toaiua, pat silva buno toleine lalaede mambe olnga ila pan eaba iboko pat ngan rai dodol ede. †† 12.8 Lo 15.11 ††† 12.11 Ins 11.45 †† 12.13 Sng 118.25-26, Ins 1.49 †††† Posanga idil toa ne Maron, gai asoa edam ga idaengan posanga Grik eine ga bedane: Osana. †† 12.15 Sek 9.9 †† Ngan posanga Grik, panua amamado ngan bereo Saioneine ga bedane: gergeu taine Saion aea, be iposaposa ngan gid panua Ierusalem ad. Bereo Saion eine bereo toa tuanga Ierusalem ienono ngan.

¹⁶ †Be ngan ado toaiua, ele aluagau tiuatai ngan kadonga toa ne ipu mao. Be muriai ngan ibada eda-da kapei, matad nanan mambe kadonga toa tikado ngan ei ne iuot lalaede mambe Deo ele laulau ikeo ngan.

¹⁷ Be gid ipom toa timamado toman ngan ei ngan ado toa ibaba Lasarus dengaeai ga iuot, tipaoasasa posanga ngan ipei ei mulian ngan matenga. ¹⁸ Tota gid ipom tila tiuot pan edapeai, ngansa tilongo mambe ei ikado uisinga toa ne ga iuot. ¹⁹ Ta gid Parisi tiposa pol ngan gid ta tikeo, "Agera, danga saoa taoangga takado, eine ga iuot mao. Ega, panua toa ngada ne tanoelai tila tinasi ei!"

Iesus ikeo, "Ado imata ngan Eaba Inat ibada edaeda kapei tota patautene"

²⁰ Be panua edengada Grik ad tila Ierusalem ngan ado toaiua ngan soanga Deo ieda ngan eaneannga toa oa pade. ²¹ Ta gid panua toa oa tila pan Pilip, eaba toa Betsaida aea ngan tibur kapei Galili, ta tikeo pan bedane, "Eaba, gai akim agera Iesus." ²² Io, Pilip ila ikeo pan Andreas, ta gisirua tila tikeo pan Iesus.

²³ ††Ta Iesus ikoli led posanga bedane, "Ado imata ngan Eaba Inat ibada edaeda kapei tota patautene. ²⁴ †Nakeo tautaunga pagimi, manta wit ipuapua itap ga isulug tanoelai ga imate. Oangga mao, eine ipuapua keled mon, ta itautau eta mao. Be oangga isulug tanoelai ga imate, muriai eine ga ipara ga idae ta itautau iuot busa. ²⁵ †Eaba sai ikim tau ele madonga tanoelai, eine ga imate ta ele madonga ga iduaea. Be oangga sai imata tnan ele madonga tanoelai, eine ga ibada madonga kemi ta ikikisi somisomi ga ilalala ga ila. ²⁶ Oangga sai ikado leg naurata, manta inasi gau. Ta ngan tibur isaoa namamado ngan, eine leg paeaeanga ga imamado toa eoa pade. Oangga sai ikakado leg naurata, eine Tamag ga ilasu ei."

Iesus ikeo, "Manta alalala ngan taranga"

²⁷ ††Iesus ikeo pade bedane, "Toa patautene lolog kemi mao, be gau ga nakeo mado? Kado gimi aoangga nakeo ga, 'Apa, bada gau mulian ngan kadonga kulupu toa iuangga iuot ngan gau ne.' Eine nakado posanga eta bedane mao, ngansa gau nanam ngan ipu tota nene. ²⁸ Apa, soa eao edam!"

Be mole mao, babanga ede isulug buburiai ga inam ta ikeo, "Gau nasoa ga idae na, be eine ga nasoa pade." ²⁹ Be gid ipom timadmadid toa eoa tilongo babanga toa oa ta tikeo ga mariamba itang. Be padengada tikeo ga anggelo ede iposa pan.

³⁰ Ta Iesus ikeo, "Babanga toa ne inam ngan gau mao, inam ngan gimi. ³¹ Labone eine Deo ele ado ngan pamadidnga gid panua tanoelai ngan posanga, ta ei ga isere eaba paeamao toa imugamuga ngan tano toa ne ga ila. ³² ††Be oangga tisoa gau ta natnan tano ga nadae, eine ga nadada panua busa lolod ga

† 12.16 *Ins* 2.22 †† 12.23 *Ins* 13.31-32, 17.1 † 12.24 *1Ko* 15.36 †† 12.25 *Mt* 16.25 †† 12.27 *Sng* 6.3, 42.5, *Mt* 26.38 ††† 12.32 *Ins* 3.14

tinam pagau." ³³ †††Ei ikeo bedane ngan paolanga posanga ngan matenga isaoa ei ga imate ngan.

³⁴ †Ta gid ipom tikeo, "Gai aotai mambe apu ikeo ga oangga Kristus †† inam, ei ga imamado somisomi ga ilalala ga ila. Tota eao kamado keo ga gid manta tisoa Eaba Inat ga idae? Eaba Inat sai toa?"

³⁵ †††Ta Iesus ikeo pagid bedane, "Taranga ga ienono pagimi mole mao. Manta alalala ngan taranga ngan ado kemi labone toa ienono pagimi. Ngan kado ta dodom inam ta irobi gimi. Be oangga sai ilalala dodom, ei iuatai ngan tibur isaoa ilalala ngan oa mao. ³⁶ †††Labone taranga ienono pagimi. Manta lolomi matua ngan taranga, ta gimi aot panua taranga ami." Io, Iesus iposa bedane ga kus ta itnan gid ta imumul ngan gid.

Gid Iuda lolod matua ngan Iesus mao

³⁷ Tautaunga Iesus ikado uisinga busa matadeai, be lolod matua ngan ei mao. ³⁸ †††Kadonga toa ne iuot ta iparangrang posanga ton Aisaia, eaba ibada Deo iaoa mugaeai. Ele posanga ga bedane,

"Maron, eaba eta ilolo matua ngan lemari posanga mao!"

Be eaba eta iuatai kemi ngan naurata toa ipasolan uram kapei ne mao."

³⁹ Ngan ipu toaine lolod matua mao. Ngansa Aisaia ibode posanga ede pade ga bedane,

⁴⁰ †††"Deo ikado ga matad sususu

ga laborad irangrang ngan ibada danga eta mao.

Ngan kado ta matad inasi kemi,

ga laborad ibada posanga,

ta tipul lolod ga tinam pagau. Toa bedaoa ta nakado kemi gid. Be eine mao."

⁴¹ ††Aisaia ikeo bedaoa ngansa igera Kristus ele taranga ta iposaposa ngan ei.

⁴² †††Be tautaunga madidnga busa tede lolod matua ngan ei, be tiposa masaeai ngan mao, ngansa timataud gid Parisi. Ngan kado ta tisuk gid ta tirangrang ngan tila ngan luma raring aea pade mao.

⁴³ †††Ngansa tikim tau ngan gid panua tipakuru ngan gid, be tinid ngan nasinga edap toa Deo ikeo ga tinasi ngan badanga pakurunga.

Iesus inam ngan badanga mulian gid panua tanoelai

⁴⁴ Idio ta Iesus ipotale ta ikeo, "Oangga sai ilolo matua ngan gau, eine ilolo matua ngan gau kekelegau mao, be ilolo matua ngan Eaba toa isula gau ga nanam. ⁴⁵ †††Oangga sai igera gau, eine igera Eaba toa isula gau pade. ⁴⁶ Gau nanam tanoelai mambe taranga, ta oangga sai ilolo matua ngan gau, eine ga imamado dodomeai mao.

⁴⁷ †††"Be oangga sai ilongo leg posanga ga inasi mao, gau ga napamadid ei ngan posanga mao. Ngansa gau

††† 12.33 *Ins* 19.6 † 12.34 *Sng* 110.4, *Ais* 9.7, *Dan* 7.14 ††
Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan *Mt* 1.16. †††
12.35 *Ins* 8.12 †† 12.36 *Ep* 5.8 ††† 12.38 *Ais* 53.1 †† 12.40
Ais 6.10 †† 12.41 *Ais* 6.1 ††† 12.42 *Ins* 9.22 ††† 12.43 *Ins*
5.44 ††† 12.45 *Ins* 14.9 18 12.47 *Ins* 3.17

nanam tanoelai ngan pamadidnga panua ngan posanga mao. Be nanam ngan badanga gid mulian. ⁴⁸ Be oangga sai ipul imur ngan gau ga ilongo leg posanga mao, sai ga ipamadid ei? Posanga toa gau naposa ngan, eine ga ipamadid ei ngan ado muriai ga muriai tau. ⁴⁹ Ngansa nanasi gau leg kimnga ta nakado posanga toa ne mao, be Tamag toa isula gau ga nanam, irenren pagau ngan saoa posanga nakado, ta napaola ei ele posanga. ⁵⁰ Be naoatai mambe Tamag ele renrennga, oangga eaba inasi, eine ga ikado ei ta ibada madonga kemi somisomi aea. Tota saoa posanga nakeo ngan, eine lalaede mambe Tamag ikeo ga naposa ngan."

Iesus isigiri ele aluagau aed

13 Mugaeai ngan eaneannga Pasova aea, Iesus iuatai mambe ele ado ngan tnannga tano toa ne ga luainga mulian pan Itama, tota iuot ne. Be ei ikim ele panua toa timamado tanoelai oa kapei tau ga irangrang ngan ele matenga. [†]

² ^{††}Ngan bong toaiua, Iesus asingada ele aluagau timamado ngan eaneannga Pasova aea. Be Saimon Iskariot inat Iudas, eaba paeamao idol posanga motean ilaborai ngan dolnga Iesus ga idae aea miri itamatama bagedeai. ³ [†]Iesus iuatai mambe Itama idol danga toa ngada ne ga idae ibageai. Ga iuatai pade mambe ei inam pan Deo ga teta pade iluai mulian ga ila pan Deo. ⁴ Tota itnan popou eaneannga aea ga idae. Ta itil ele pononga mamarae, ga kus ta ikaukau malo pusinga aea ga idae irabuiai. ⁵ Idio ta itok eau ga idudunga ngan tabla ta iboko ngan ele aluagau aed aea sigiringa, ta ipusi aed ngan malo pusinga aea toa irabuiai oa.

⁶ Be inam pan Saimon Petrus, ta Saimon ikeo pan bedane, "Maron, eao ga sigiri aeg?"

⁷ Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Labone eao oatai kemi ngan saoa danga nakakado ne mao. Be muriai eao ga oatai."

⁸ Ta Petrus ikeo, "Irangrang ngan eao sigiri aeg mao ga mao!"

Be Iesus ikeo pan, "Oangga nasigiri aem mao, irangrang ngan nabada anam eta ga ila pago mao."

⁹ Ta Saimon Petrus ikeo ga, "Maron, oangga bedaoa, sigiri aeg kekelen mao. Be sigiri bageg ga laborag pade!"

¹⁰ ^{††}Ta Iesus ikeo pan bedane, "Eaba sai ililiu ga kus, eine isigiri iae kekelen. Be ililiu pade mao, ngansa itin toa ngada oa aea muk eta mao. Ta gimi tinimi aea muk eta mao, be nakeo bedane ngan gimi toa ngada ne mao." ¹¹ Be Iesus iuatai motean ngan sai ga idol ei ga idae aea miri itamatama bagedeai, ta ngan ipu toaine ikeo ga, "Tinimi aea muk eta mao, be nakeo bedane ngan gimi toa ngada ne mao."

[†] Posanga idil toa ne ikim ele panua ... ga irangrang ngan ele matengaipu ede pade ngan posanga Grik ga bedane: ele kadonga kimnga aea ngan gid ila iuot lai. ^{††} 13.2 Lu 22.3, Ins 13.27 [†] 13.3 Ins 3.35, 16.28 ^{††} 13.10 Ins 6.64,70-71, 15.3

¹² Iesus isigiri aed ga kus, ta idol mulian ele pononga mamarae ta iluai mulian popouiai. Ta ibeta gid, "Gimi aoatai ngan saoa danga nakado ngan gimi?" ¹³ Gimi aoatoato gau eaba paoatainga aea ga Maron, eine tui, ngansa gau tota bedaoa. ¹⁴ ^{††}Gau ami Maron ga eaba paoatainga aea, tota oangga gau nasigiri aemi ne, gimi pade manta asisigiri aemi pol ngan gimi toa labone ga ila. ¹⁵ ^{†††}Ngansa gau napasolan kadonga toa ne pagimi, ta nakim gimi ala ta akado lalaede mambe gau nakado ngan gimi. ¹⁶ ^{†††}Nakeo tautauanga pagimi, paeaeanga irangrang ngan iasal aea maron mao. Be eaba ato aea iasal aea madidnga toa isula ei oa mao pade. ¹⁷ Labone gimi aoatai kemi ngan kadonga toa ne ipu, tota oangga anasnasi, kemi tau ngan gimi.

¹⁸ [§]Gau nakeo ngan gimi toa ngada ne mao. Panua sapadua nasio, eine naoatai ngan gid. Be Deo ele laulau aea posanga ga iuot tautauanga bedane, 'Eaba ian annga toman ngan gau, ei ga isoa iae ta iuad gau.'

¹⁹ ^{§†}Patautene nakeo pagimi motean ngan kadonga toa ne iuot. Ta muriai oangga iuot, gimi ga lolomi taua mambe Gau eine Ei. ²⁰ ^{§††}Nakeo tautauanga pagimi, oangga eaba eta itin igelgel ngan badanga eaba sai toa nasula ei, eine ibada gau pade. Be eaba sai toa ibada gau, eine ibada gau kekelegau mao, be ibada Eaba toa isula gau pade."

Iudas ila ngan dolnga Iesus ga idae aea isat bagedeai (Mateus 26.20-25, Markus 14.17-21, Lukas 22.21-23)

²¹ Iesus ikeo bedaoa ga kus ta inaman mambe ilolo kemi mao ta iuaoa ngan posanga bedane, "Nakeo tautauanga pagimi, ede ngan gimi ga idol gau ga nadae ag isat bagedeai."

²² Be ele aluagau matad inono pol ngan gid, be lolod ede ga ede ngansa tiutai ngan eaba sai toa iposaposa ngan oa mao. ²³ Be ede ngan gid aluagau eine eaba toa Iesus ikimkim ei tau. Ei imamado boloma tau ngan Iesus toa isaleai oa. ²⁴ Ta Saimon Petrus imata inono ei ta ilabora but ga but ngan keonga pan bedane, "Beta ei, sai toa."

²⁵ Io, aluagau toa oa ikepa ga ila pan Iesus ta idol ilabora ga idae igogoeai ta ibeta ei, "Maron, sai toa?"

²⁶ Ta Iesus ikeo, "Annga ilia ga oaine eine ga nagasi ga idudunga ngan sul, ga kus ta nabada pan. Eine eaba tota eko." Idio ta igasi annga ilia toa oa ga idudunga ngan sul ta ibada pan Iudas, Saimon Iskariot inat.

²⁷ ^{§†}Muriai ngan Iudas ian annga ilia toa oa, Satan idudunga iloleai.

Ta Iesus ikeo pan Iudas, "Saoa danga eao oangga kado, kado manmanae." ²⁸ Be eaba eta toa popouiai oa iuatai ngan posanga ipu toa Iesus iposa pan ngan oa mao. ²⁹ Be Iudas ei eaba imariala ngan Iesus masin led apou. Ta edengada ngan gid tiadi mambe Iesus isula ei ngan olnga saoa danga tikim ngan eaneannga toa oa, mao be ibada luanga eta ga ila pagid panua lulu-

^{††} 13.14 Mt 20.28, Lu 22.27 ^{†††} 13.15 Plp 2.5, Kol 3.13, 1Pe 2.21 ^{†††} 13.16 Mt 10.24 [§] 13.18 Sng 41.9 ^{§†} 13.19 Ais 41.4, Ins 8.24, 14.29 ^{§††} 13.20 Mt 10.40 [§] 13.27 Ins 13.2

lunga ad. ³⁰ Io, Iudas ian annga ilia toa oa ga kus, tota iuot ga ila, be tibur bong.

Iesus ibada apu pau ede pagid ele aluagau

³¹ †Iudas ila ga kus ta Iesus ikeo, "Labone Eaba Inat ibada edaeda kapei. Ga pade, Deo ibada edaeda kapei ngan Eaba Inat ele naurata. ³² ††Ta oangga Deo ibada edaeda kapei ngan Eaba Inat ele naurata, eine Deo ga isoa Eaba Inat ieda ngan ei ele naurata pade. Be eine ga ikado manmanae.

³³ ††Leg gergeu, gau ga namado toman ngan gimi mole tau mao. Gimi ga ailo gau. Ta posanga toa nakeo pagid Iuda mugaeai, eine nakeo lalaede pagimi ga bedane: Ngan tibur toa gau nala ngan, eine irangrang ngan gimi anam toa patautene mao.

³⁴ ††Apu pau ede gau nabada pagimi ga bedane: Manta lolomi ikimkim pol ngan gimi. Akado bedane lalaede mambe gau lolog ikim gimi. ³⁵ Kadonga kimnga aea manta ienono rabu ngan gimi. Ta ngan kadonga toa ne, gid panua toa ngada ne ga tiutai kemi mambe gimi gau leg aluagau."

Iesus ikeo ga Petrus ga ipaisiamo ngan iuatai ei mao

(Mateus 26.31-35, Markus 14.27-31, Lukas 22.31-34)

³⁶ Be Saimon Petrus ibeta ei, "Maron, eao ga la sida?" Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Ngan tibur toa nala ngan ne, irangrang ngan eao nasi gau labone mao. Be muriai ga eao nasi gau ta la ngan."

³⁷ Ta Petrus ibeta ei pade, "Maron, ikamado ga narangrang ngan nanasi go labone mao? Gau ga namate ngan luanga go pade!"

³⁸ Be Iesus ikeo, "Tautauga eao ga mate ngan luanga gau? Nakeo tautauga pago, kokako ga itang maitne, be eao ga paisiamo patol ngan oatai gau mao."

Iesus ei edap ngan gid panua tila pan Itama

14 Iesus ikeo pade bedane, "Lolomi ede ga ede padam. Lolomi matua ngan Deo ga lolomi matua ngan gau pade. ² Ngan Tamag ele luma, aea bobo busa ienono. Ta gau nala nakoromot bobo etangada motean ngan gimi. Be oangga posanga toa ne tautauga mao, irangrang ngan naposa pagimi bedane mao. ³ ††Ta oangga nala nakoromot lemi bobo ga kus, eine ga naluagau mulian ngan badanga gimi ga anam pagau. Toa bedaoa ta tibur toa namamado ngan, eine gimi pade ga amamado toman ngan gau toa eoa. ⁴ Be gimi aoatai ngan edap ila ngan tibur toa gau nala ngan."

⁵ Be Tomas ikeo pan bedane, "Maron, gai aoatai ngan eao la sida mao, tota gai ga aoatai ngan edap madongan ta ala toa eoa?"

⁶ ††Ta Iesus ikeo pan, "Gau edap, ga posanga tautauga, ga madonga kemi ipu. Eaba eta ila pan Tamag

ngan edap eta pade mao. Tota ngan gau kekelegau.

⁷ ††Oangga aoatai ngan gau, eine ga aoatai ngan Tamag pade. Be labone ga ila, gimi aoatai ngan ei ga agera ei pade."

⁸ Ta Pilip ikeo pan bedane, "Maron, danga keledede gai akim, pasolan Tamam pagai ta ikaranga."

⁹ ††Ta Iesus ikeo pan bedane, "Pilip, gau namamado toman ngan gimi mole tau, be eao oatai ngan gau maitne? Sai igera gau, eine igera Tamag pade. Eao kamado keo pagau, 'Pasolan Tamam pagai?' ¹⁰ ††Gau namamado pan Tamag, be Tamag imamado pagau. Eao lolom matua ngan posanga toa ne, mao mao? Posanga nakeo pagimi ngan, inam pagau mao, be inam pan Tamag. Ei imamado pagau ta ikakado ele naurata ngan gau. ¹¹ ††Manta lolomi matua ngan gau ta aoatai kemi mambe gau namamado pan Tamag ga Tamag imamado pagau. Oangga lolomi matua ngan leg posanga toa ne mao, manta matami inasi gid naurata nakakado ta lolomi matua. ¹² ††Nakeo tautauga pagimi, eaba sai ilolo matua ngan gau, eine ga ikakado gid naurata mambe gau nakakado. Be ei ga ikado gid naurata kapepei iasal leg naurata, ngansa gau nala pan Tamag. ¹³ ††Be oangga abeta ngan saoa danga ngan gau edag, eine ga nakado. Toa bedaoa ta Tamag ga ibada edaeda kapei ngan Inat ele naurata. ¹⁴ Goibe, abeta ngan saoa danga ngan gau edag, eine ga nakado."

Iesus iposa tautauga ngan Itautau Tutui ele naman-ga

¹⁵ ††Iesus ikeo pade bedane, "Oangga lolomi ikim gau, gimi ga anasnasi leg apu. ¹⁶ ††Be gau ga nabeta Tamag, ta ei ga isula ami Luanga ede pade. Ta ei ga imamado toman ngan gimi somisomi. ¹⁷ ††Ami Luanga toa ne eine Itautau Tutui. Ei Eaba posanga tautauga aea, be gid panua tanoelai tirangrang ngan tibada ei mao. Ngansa irangrang ngan tigera ei mao ga tiutai ngan ei mao pade. Be gimi aoatai ngan ei, ngansa imamado toman ngan gimi, ta ei ga imamado lolomi-ai. ¹⁸ Gau ga natnan gimi ga adio mambe akonokono mao. Gau ga naluagau mulian pagimi pade. ¹⁹ Teta pade gid panua tanoelai ga tigera gau pade mao, be gimi ga agera gau. Gau ga matag bibita, ta ngan ipu toaine, gimi pade ga matami bibita. ²⁰ ††Ngan ado toaiua, gimi ga aoatai mambe gau namamado pan Tamag, ga gimi amamado pagau, ga gau namamado pagimi. ²¹ Eaba sai iuatai ngan leg apu ga inasnasi, eine ilolo ikim gau. Be eaba sai ilolo ikim gau, eine gau Tamag ga ikim ei pade, ga gau pade ga nakim ei ga napasolan gau mulian pan."

²² Ta Iudas ede pade, toa Iskariot mao, ibeta ei bedane, "Maron, ikamado ga eao keo ga pasolan eao mulian pagai, be pagid panua tanoelai ad mao?"

† 13.31 Ins 12.23 †† 13.32 Ins 17.5 † 13.33 Ins 7.33-34
†† 13.34 Ins 15.12, 17, 1Io 3.23, 2Io 5 †† 14.3 Ins 12.26 †††
14.6 Ins 11.25, Ro 5.1-2

‡‡‡ 14.7 Ins 8.19 § 14.9 Ins 12.45, Kol 1.15, Ibr 1.3 §†
14.10 Ins 12.49 §†† 14.11 Ins 10.38 §† 14.12 Mk 16.19-20
§†† 14.13 Mt 7.7, Ins 15.16 §† 14.15 Ins 15.10, 1Io 5.3 §†
14.16 Ins 14.26, 15.26, 16.7 §†† 14.17 Ins 16.13 §†† 14.20 Ins
17.21-23

²³ Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Eaba sai ikim gau, eine ga inasi leg posanga. Ta gau Tamag ga ilolo ikim ei pade. Tota gairua Tamag ga anam pan ta mulmulimai pan eaba toa oa iloleai. ²⁴ †Be eaba sai ilolo ikim gau mao, eine ga inasi leg posanga mao. Posanga gimi alongo, eine togau mao. Be inam pan Tamag toa isula gau ga nanam.

²⁵ †Labone namamado toman ngan gimi maitne, be naposa pagimi ngan gid posanga toa ne. ²⁶ Be ami Luanga eine Itautau Tutui. Tamag ga isula ei ga inam ngan gau edag, ta ei ga ipaoatai gimi ngan danga toa ngada ne, ga ipapei matami ngan danga toa ngada ne naposa pagimi ngan. ²⁷ Gau nadol leg kadonga lolo tarui aea ga idio pagimi, be leg tenainga ila pagimi eine leg kadonga lolo tarui aea. Lolo tarui toa ne nabada pagimi mambe gid panua tanoeai ad tibabada pagimi mao. Lolomi ede ga ede padam, be amataud mao.

²⁸ ††Gimi alongo leg posanga mambe gau ga natnan gimi ga nala, ga kus ta naluagau mulian pagimi pade. Ta oangga lolomi ikim gau, eine ga tinimi igelgel ngansa gau nala pan Tamag. Be Tamag ei kapei ngan gau. ²⁹ †Kadonga toa ne iuot maitne, be gau nakeo pagimi motean ngan. Ta oangga muriai iuot, gimi ga lolomi matua ngan gau. ³⁰ Gau ga naposa pagimi mole tau mao, ngansa eaba paeamao toa imugamuga ngan tano toa ne ta inam ne. Be ei iura eta ngan kadonga danga eta ngan gau mao. ³¹ Be gau nakado danga toa ngada ne lalaede mambe Tamag ikeo pagau ngan. Toa bedaoa ta gid panua tanoeai tirangrang ngan tiutai mambe gau lolog ikim Tamag.

"Io, adae ta tala."

Iesus eine abei oain tautaunga

15 Iesus ikeo pade bedane, "Gau eine abei oain tautaunga, be dadanga itama eine gau Tamag. ² ††Abei iboga isaoa ngan gau toa itautau mao, eine iket ga iduaea, be iboga isaoa toa itautau pidaede, eine isalud idanga etangada ta itautau iuot busa. ³ Be gimi mambe abei iboga toa isalud ga iuot kemi na. Ngansa posanga toa nakado pagimi, eine ikado ga aot kemi. ⁴ Manta atoi gau, ta gau ga natoi gimi. Abei iboga eta irangrang ngan itautau sapaeam mao. Manta itoi itna ta itautau. Toa bedaoa pade ngan gimi. Oangga gimi atoi gau mao, eine ga lemi naurata itautau mao pade.

⁵ "Gau abei oain, be gimi ibogaboga. Oangga sai itoi gau ga gau natoi ei, eine ga itautau busa. Ngansa oangga gimi atnan gau, irangrang ngan akado danga eta mao. ⁶ ††Oangga sai itoi gau mao, ei mambe abei iboga toa titado ga iduaea. Ibogaboga bedane eine imalai ga imisi, ta tisuk ga kus ta titun. ⁷ Oangga gimi atoi gau, ga leg posanga ienono pagimi, goibe abeta ngan saoa danga ta gimi ga abada. ⁸ ††Manta lemi naurata itautau iuot busa ta ipasolan mambe gimi gau leg aluagau tautaunga. Toa bedaoa ta Tamag ga ibada edaeda kapei.

† 14.24 Ins 7.16 †† 14.28 Ins 20.17 † 14.29 Ins 13.19 †† 15.2 Mt 3.10 †† 15.6 Mt 7.19, 13.42 ††† 15.8 Mt 5.16

⁹ "Gau lolog ikim gimi, lalaede mambe Tamag ilolo ikim gau. Manta amamado ngan leg kimnga.

¹⁰ †††Oangga anasnasi leg apu, eine ga amamado ngan leg kimnga, lalaede mambe gau nanasi Tamag ele apu ga namamado ngan ele kimnga. ¹¹ Nakado gid posanga toa ne pagimi ngansa nakim leg tingelgel ienono pagimi, ta lemi tingelgel toa ne ga ila iuot lai. ¹² †Gau leg apu eine ga bedane: Manta akimkim pol ngan gimi, lalaede mambe gau nakimkim gimi. ¹³ ††Oangga sai ikimkim iuaeoae ta ilongean ei ga imate ngan luanga gid, ele kadonga kimnga aea toa ne iuot kapei tau. Kimnga eta pade irangrang ngan iasal kimnga toaine mao. ¹⁴ †††Be oangga anasnasi leg apu, gimi eine oaeoag. ¹⁵ Mugaeai ga inam, naoatoato gimi leg paeaeanga, be labone mao. Eine ngansa paeaeanga iuatai ngan aea maron ele naurata mao. Be labone naoato gimi oaeoag, ngansa posanga toa ngada ne nalongo pan Tamag, eine napaoatai gimi ngan na. ¹⁶ Gimi asio gau mao. Be gau nasio gimi ta nadol gimi ga ala ta akado naurata ga itautau iuot. Be lemi naurata itautau toa ne ga ienono toa bedaoa ga ilalala ga ila. Be saoa danga gimi abeta Tamag ngan gau edag, ei ga ibada pagimi. ¹⁷ ††Gau leg apu eine ga bedane: Akimkim pol ngan gimi."

Panua tanoeai ad ga timan gid aluagau ad isat

¹⁸ Iesus ikeo pade bedane, "Oangga panua tanoeai timan ami isat, manta aotai kemi mambe mugaeai timan gau ag isat pade. ¹⁹ †††Oangga gimi panua tanoeai ami, eine gid panua tanoeai ad ga tikim gimi. Be tautaunga gimi tanoeai ami mao. Gau nasio gimi ta adio rol ngan gid panua tanoeai ad, ta ngan ipu toaine timan ami isat. ²⁰ ††Matami nanan posanga nakado pagimi ga bedane, 'Paeaeanga eta irangrang ngan iasal aea maron mao.' Oangga tipaieiei gau, eine ga tipaieiei gimi pade. Be oangga tinasi gau leg posanga, eine ga tinasi gimi lemi posanga pade. ²¹ Be tiutai ngan Eaba toa isula gau ne mao, tota tikado kadonga papaeamao toa ngada ne ngan gimi, ngansa lolomi matua ngan gau edag. ²² Oangga nanam ta nakado Tamag ele posanga pagid mao, eine ga led idil eta paeamao ngan pulnga murid ngan gau mao. Be labone tirangrang ngan tikarara gid mao. ²³ ††Oangga sai iman ag isat, eine iman Tamag aea isat pade. ²⁴ Mugaeai ga inam, eaba eta ikado gid uisinga mambe gau nakakado rabu ngan gid mao. Ta oangga nakado gid uisinga toa ne mao, eine led idil eta paeamao ngan pulnga murid ngan gau mao. Be labone tigera gid uisinga, ta timan gau ag isat ga Tamag aea isat pade. ²⁵ †††Be kadonga toa ne iuot ta iparangrang posanga ede tibode ngan led apu ga bedane, 'Gid led ipu eta mao, be timan ag isat.'

²⁶ †††Be ami Luanga toa Itautau Tutui, ei Eaba posanga tautaunga aea. Gau ga nasula ei ta ila pagimi. Ei in-

††† 15.10 Ins 14.15, 1Io 2.5 § 15.12 Ins 13.34 †† 15.13 Ins 10.11, 1Io 3.16 ††† 15.14 Mt 12.50 †† 15.17 Ins 13.34 ††† 15.19 Ins 17.14 †† 15.20 Ins 13.16 †† 15.23 Lu 10.16 ††† 15.25 Sng 35.19, 69.4 ††† 15.26 Ins 14.26

am pan Tamag. Ta oangga ei inam, eine ga ipaola posanga ngan gau. ²⁷ Be gimi pade ga apaola posanga ngan gau, ngansa gimi amamado toman ngan gau toa mugaeai ga inam.

16 “Nakado gid posanga toa ne pagimi ngansa tinig ngan danga eta ikado ga gimi atap ngan lemi kadonga lolo matua aea mao. ² †Be gid ga tisuk gimi ta irangrang ngan alup toman ngan gid ngan led luma raring aea pade mao. Be ngan ado ede ga inam, sapadua tipamate gimi, eine ga tiuangga kadonga toa ne iman led tenainga ila pan Deo. ³ ††Eine ga tikado bedane ngansa tiuatai ngan gau mao ga Tamag mao pade. ⁴ Be labone nakeo pagimi ngan gid danga toa ne. Ta oangga iuot, eine ga matami nanan mambe nakeo pagimi ngan motean. Mugaeai ga inam, nakado gid posanga toa ne pagimi mao, ngansa gau namamado toman ngan gimi.”

Itautau Tutui ele naurata

⁵ Iesus ikeo pade bedane, “Teta pade gau nala pan Eaba toa isula gau, be eta ngan gimi ibeta gau ngan nala sida mao. ⁶ Be nakado gid posanga toa ne pagimi, ta labone lolomi isat kapei. ⁷ †Be nakeo tautauga pagimi, gau natnan gimi ngan lemi kemi aea. Gau manta nala, ngansa oangga nala mao, eine ami Luanga toa Itautau Tutui ga ila pagimi mao. Be oangga nala, eine ga nasula ei ga ila pagimi. ⁸ Ta oangga inam, ei ga igal gid panua tanoelai lolod ngan led kadonga sasat, ga led pakakanga ngan nasinga kadonga tututui, ga ngan led selelenga sapaean. ⁹ Ei ga igal lolod ngan led kadonga sasat, ngansa lolod matua ngan gau mao. ¹⁰ Be ei ga igal lolod ngan led pakakanga ngan kadonga tututui, ngansa gau nala pan Tamag, ta gimi ga agera gau pade mao. ¹¹ ††Be ei ga igal lolod pade ngan led selelenga sapaean, ngansa eaba paeamao toa imugamuga ngan tano toa ne, Deo irau posanga motean ngan aea panasnga.

¹² †††Gau leg posanga busa maitne ngan keonga pagimi, be patautene irangrang ngan laborami ibada mao. ¹³ Be oangga Eaba posanga tautauga aea toa Itautau Tutui inam, ei ga ipanasi gimi ngan posanga tautauga toa ngada ne. Ngansa ei ga inasi ele kimnga mulian ngan kadonga posanga mao. Be ei ga iposa ngan saoa danga ilongo, ga ipalongo gimi ngan saoa danga ga iuot muriai. ¹⁴ Be ei ga isoa gau edag ga idae, ngansa ei ga ibada posanga togau ta ipalongo gimi ngan. ¹⁵ Danga toa ngada ne ton Tamag, eine gau togau. Tota nakeo ga Itautau Tutui ga ibada saoa posanga inam pagau, ta ipalongo gimi ngan.”

Gid aluagau led lolo isat eine ga ipul ei ga iuot tingelgel

¹⁶ †††Iesus ikeo pade bedane, “Teta pade gimi ga agera gau mao. Be teta pade ga kus ta agera gau pade.”

¹⁷ Ta ele aluagau tibeta pol ngan gid, “Ele posanga toa ne ipu madongan ta ikeo ga teta pade tagera ei mao, be teta pade ga kus ta tagera ei pade? Ga pade ikeo ga, ‘Gau nala pan Tamag,’ be posanga toa ne ipu madongan?” ¹⁸ Idio ta tikeo, “Ele posanga idil toa ne, ‘Teta pade,’ eine ipu madongan? Taoatai ngan saoa danga iposaposa ngan mao.”

¹⁹ Be Iesus iuatai mambe tiuangga tibeta ei ngan posanga idil toa ne ta ikeo pagid, “Patautene nakeo ga teta pade gimi ga agera gau mao, be teta pade ga kus ta agera gau pade. Gimi abetabeta pol ngan gimi ngan posanga idil toa ne, na? ²⁰ Nakeo tautauga pagimi, gimi ga atangtang ga matami isul isulug, be gid panua tanoelai ad ga tinid igelgel. Gimi ga lolomi isat, be lemi lolo isat toa ne ga ipul ei ga iuot tingelgel. ²¹ Matami nanan, taine iuangga ipopo gergeu, ei ilolo ede ga ede ngansa ele ado poponga aea ta iuot. Be oangga ipopo gergeu ga kus, tota imata sapian aea kadonga kulupu toa oa, ngansa itin igelgel ngan ipopo gergeu pau ga isulug ngan tano toa ne. ²² Toa bedaoa pade ngan gimi. Patautene lolomi isat, be gau ga nagera gimi pade. Ta gimi ga tinimi igelgel. Be irangrang ngan eaba eta ipalakaukau lemi tingelgel toa ne mao. ²³ †††Ngan ado toaiua, gimi ga abeta gau ngan danga eta mao. Nakeo tautauga pagimi, oangga abeta Tamag ngan saoa danga ngan gau edag, eine ga ikado ngan gimi. ²⁴ Irangrang ngan labone, gimi abeta ngan danga eta ngan gau edag mao. Abeta ta abada, ta lemi tingelgel ga ila iuot lai.”

Iesus iasal eaba paeamao iura

²⁵ Iesus ikeo pade bedane, “Gau nakado gid posanga toa ne pagimi be natatado ngan oanenga itna. Be ado ede ga inam, eine ga natado oanenga itna pagimi pade mao. Eine ga nakado posanga masaeai kekelen, ta napalongo gimi ngan Tamag. ²⁶ Ngan ado toaiua, gimi ga abeta ei ngan gau edag. Be nakeo ga gau leg ipu eta ngan betanga ei ngan luanga gimi mao. ²⁷ †Ngansa Tamag tota ikim gimi. Ei ikim gimi ngansa gimi akim gau ga lolomi matua mambe gau nanam pan Deo. ²⁸ Mugaeai namamado pan Tamag ga kus ta nasulug ga nanam tanoelai. Be labone natnan tano toa ne ta naluagau mulian pan Tamag.”

²⁹ Ta ele aluagau tikeo pan, “Ega, patautene eao kado posanga masaeai, be tado oanenga itna mao. ³⁰ Patautene gai aoatai mambe eao oatai ngan danga toa ngada ne, ta lem ipu eta ngan eaba sai ibeta go ngan posanga mao. Ngansa gai abeta go maitne, be eao keo pagai ngan saoa posanga ienono lolomaiai. Kadonga toa ne ikado gai ga lolomai matua mambe eao nam pan Deo.”

³¹ Ta Iesus ikeo pagid, “Patautene lolomi matua? ³² ††Ega, ado ede iuangga inam, be patautene iuot, eine ga tipare gimi ta ala ngan gimi keledede lemi luma. Ta gimi ga atnan gau ta nadio kekelegau. Be

† 16.2 Mt 24.9, Lu 6.22, Ins 9.22 †† 16.3 Ins 15.21 † 16.7 Ins 14.16 †† 16.11 Ins 12.31 †† 16.12 1Ko 3.1-2 ††† 16.16 Ins 14.19

††† 16.23 Mt 7.7 § 16.27 Ins 14.21,23 †† 16.32 Mt 24.31,56

tautaunga nadio kekelegau mao, ngansa Tamag imamado toman ngan gau.

³³†“Nakado gid posanga toa ne pagimi, ngansa nakim matami nanan gau ta lolomi itarui. Ngan tano toa ne, kadonga kulupulupu busa ikado ga lolomi ede ga ede. Be apamatua lolomi! Ngansa gau naeasal eaba paeamao toa imugamuga ngan tano toa ne.”

Iesus iraring ngan luanga ele aluagau

17 Iesus ikado gid posanga toa oa ga kus, ta imata idae ga ila buburiai ta ikeo bedane, “Apa, leg ado imata tota iuot ne. Soa Natum ieda ga idae ta irangrang ngan Natum isoa eao edam ga idae pade. ²Ngansa eao dol panua toa ngada ne ga tidae ibageai, ta ei irangrang ngan ibada madonga kemi somisomi aea pagid panua sapadua toa eao bada ga tila pan. ³†Be madonga kemi somisomi aea ipu ga bedane: Gid panua toa ne tiuatai ngan eao mambe eao kekelego Deo tautauga, ga tiuatai ngan Iesus Kristus toa sula ei ga inam. ⁴‡Gau napasala naurata toa bada pagau ne. Ta ngan kadonga toa ne, nasoa eao edam rabu ngan gid panua tanoelai. ⁵‡Tano toa ne iuot maitne, be gau namamado toman ngan eao ta nabada edaeda kapei. Be Apa, labone nakim eao bada edaeda kapei pagau pade toa matameai na, lalaede mambe mugaeei.

⁶“Gid panua tanoelai toa eao bada ga tinam pagau ne, gau napaola edam pagid. Gid eao lem. Be eao bada gid ga tinam pagau, ta tinasnasi lem posanga. ⁷Labone tiuatai kemi mambe danga toa ngada ne eao bada pagau, eine inam pago. ⁸Ngansa gid posanga toa bada pagau ne, gau nabada pagid na, ta idudunga lolodeai ta tiuatai tautauga mambe mugaeei gau namamado toman ngan eao ga nanam, ga lolod matua mambe eao sula gau ga nanam. ⁹Gau nararing ngan luanga gid, be nararing ngan luanga panua toa ngada ne tanoelai mao. Nakeo ngan gid panua toa eao bada ga tinam pagau, ngansa gid eao lem panua. ¹⁰Leg panua toa ngada ne, eine eao lem. Be gid panua toa ngada ne eao lem, eine gau leg. Ta gau nabada edaeda kapei ngansa lolod matua ngan gau. ¹¹Be gau nalat pago, ta irangrang ngan namamado tanoelai pade mao. Be gid ga tidio tanoelai. Apa, eao kekelego tutui tau. Mariala ngan gid ngan eao edam. Edam toa ne eao dol ngan gau pade. Toa bedaoa ta gid ga tiuot kelede lalaede mambe gitarua taot kelede. ¹²‡Ngan ado toaiua namamado toman ngan gid, gau namariala ngan gid ga matag ikikisi gid kemi ngan eao edam toa dol ngan gau ne. Be eta ngan gid iduaea mao. Eaba kelede toa iman dinga imperno aea, ei kekelen iduaea. Ta kadonga toa ne iparangrang posanga toa ienono ngan lem laulau.

¹³“Teta pade nalat pago, be labone namamado tanoelai maitne ta nakakado gid posanga toa ne. Ngansa nakim leg tingelgel ga iuon lolodeai. ¹⁴Gau nabada lem posanga ga ila pagid na. Be gid panua

tanoelai timan ad isat, ngansa leda panua toa ne, gid tanoelai ad mao, lalaede mambe gau tanoelai ag mao pade. ¹⁵‡†Leg raring eine ngan eao bada gid ta titnan tano toa ne mao. Be nakim eao mariala ngan gid kemi ta irangrang ngan eaba paeamao ipaeabu ngan gid mao. ¹⁶Gid tanoelai ad mao, lalaede mambe gau pade tanoelai ag mao. ¹⁷Eao lem posanga eine posanga tautauga. Be ngan lem posanga toa ne, dol lem ul ngan gid. ¹⁸‡‡Gau nasula gid ga tila tanoelai, lalaede mambe eao sula gau ga nanam tanoelai. ¹⁹Be ngan led kemi aea, nalongean gau mulian ta lem ul idae ngan gau. Toa bedaoa ta lem posanga tautauga ikado ga lem ul ienono ngan gid pade.

²⁰“Be gau nararing ngan luanga gid kekelegid mao. Nararing pade ngan luanga gid panua toa tilongo led posanga ta lolod matua ngan gau. ²¹Apa, nararing ta irangrang ngan gid panua toa busa ne lolod kelede, lalaede mambe eao mado pagau ga gau namado pago. Ngansa nakim gid pade timado pagitarua. Toa bedaoa ta gid panua toa ngada ne tanoelai ga tiuatai kemi mambe eao sula gau ga nanam. ²²§Be taranga kapei toa eao bada pagau ne, eine nabada pagid pade. Ngansa nakim lolod kelede, lalaede mambe gitarua loloda kelede. ²³Gau namamado pagid, be eao mamado pagau. Toa bedaoa ta tilup kelede, ta led lupnga kelede toa ne ga ila iuot lai. Ngansa nakim panua toa ngada ne tanoelai tiuatai mambe eao sula gau ga nanam, ga tiuatai mambe eao kim gid lalaede mambe kim gau pade.

²⁴“Apa, gau nakim gid panua toa eao bada ga tinam pagau manta tilup toman ngan gau ngan tibur isaoa namamado ngan ta tigera leg taranga. Taranga toa ne, eao bada pagau ngansa lolom ikim gau mugaeei ngan tano ga bubur led otnga.

²⁵“Apa, eao tutui tau. Tautauga, gid panua tanoelai tiuatai ngan eao mao. Be gau naoatai ngan eao. Be leda panua toa ne tiuatai mambe eao sula gau ga nanam. ²⁶Gau tota napaola edam pagid, be gau ga napaola pade ga ilalala ga ila. Toa bedaoa ta lem kadonga kimnga aea toa kim gau ngan, eine ga ienono pagid, ga gau pade namamado pagid.”

Iudas ipasolan Iesus pagid aea miri itamatama

(Mateus 26.47-56, Markus 14.43-50, Lukas 22.47-53)

18 Iesus iraring toa bedaoa ga kus ta asingada ele aluagau tiuore ngan eau Kidron ga tila iadag. Ngan tibur toa oa abei oliv ilolo ienono, ta Iesus idudunga toa eoa toman ngan ele aluagau.

²Be Iudas, eaba toa uangga idol Iesus ga idae aea miri itamatama bagedeai, ei pade iuatai ngan tibur toa oa, ngansa somisomi Iesus iluplup toman ngan ele aluagau toa eoa. ³Idio ta Iudas ibada gid panua paraunga ad ga gid nakala edengada togid madidnga tenainga ad ga togid Parisi, ta ipasolan gid ga tila ngan tibur toa oa. Be tikikisi usi ga lam ga danga sisid paraunga aea.

† 16.33 *Ins* 14.27, *Ro* 5.1, *1Io* 5.4 †† 17.3 *1Io* 5.20 ‡ 17.4 *Ins* 4.34 †† 17.5 *Ins* 1.1 ‡‡ 17.12 *Ins* 6.39, 13.18

‡‡† 17.15 *Mt* 6.13, *2Te* 3.3 ‡‡‡ 17.18 *Ins* 20.21 § 17.22 *PA* 4.32

⁴Io, Iesus iuatai ngan danga toa ngada ne iuangga iuot ngan ei, ta ingata gid ga ila ta ikeo, "Gimi ailoilo sai?"

⁵Ta tikoli ele posanga bedane, "Iesus Nasaret aea."

Ta ikeo pagid, "Gau eine Ei." [†] Be Iudas, eaba toa iuangga idol Iesus ga idae bagedeai, ei pade imadmadid toman ngan gid. ⁶ Be tilongo Iesus ikeo, "Gau eine Ei," tota kos pan murid ta titap ga tisulug tanoelai.

⁷ Ta ibeta gid pade, "Gimi ailoilo sai?"

Ta tikeo, "Iesus Nasaret aea."

⁸ Ta Iesus ikeo, "Gau nakeo pagimi na, Gau eine Ei. Tota oangga ailoilo gau, alongean gid panua toa ne ga tila." ⁹ ^{††}Ngan kadonga toaine, iparangrang ele posanga toa ikado mugaeai ga bedane, "Gid panua toa eao bada ga tinam pagau ne, eta ngan gid iduaea mao."

¹⁰ Be Saimon Petrus ele didi ienono. Ta inusi ga iuot ta irau ngan paeaeanga ton madidnga kapei tenainga aea, ta iket itanga pan ibage oatai ga put. Be paeaeanga toa oa ieda Malkus.

¹¹ *Be Iesus ikeo pan Petrus, "Dol lem didi ga iluai mulian aea lumaeai. Ikamado? Eine ga naun ngan loba toa Tamag ibada pagau ne mao?"

Tibada Iesus ga ila pan Anas

¹² Gid panua paraunga ad toman ngan ad madidnga ga gid nakala togid Iuda tiluku Iesus ta tikaukau ei ngan oaro. ¹³ Ta matamata tibada ei ga ila pan Anas toa Kaiapas ilaoa. Be Kaiapas eine madidnga kapei tenainga aea ngan rai toaiua. ¹⁴ ^{††}Kaiapas, ei eaba toa mugaeai ipabib gid Iuda led ta ikeo, "Kemi ngan eaba kelede imate ngan badanga panua toa ngada ne mulid."

Petrus ikeo ga iuatai ngan Iesus mao

(Mateus 26.69-70, Markus 14.66-68, Lukas 22.55-57)

¹⁵ Be Saimon Petrus ga aluagau ede pade tinasi Iesus ga tila. Be aluagau toa ede pade oa, madidnga kapei tenainga aea iuatai ngan ei. Tota inasi Iesus ga ila gadudunga ngan ala ton madidnga kapei tenainga aea. ¹⁶ Be Petrus imadmadid gaot atama iaoai. Tota aluagau ede pade toa madidnga kapei tenainga aea iuatai ngan ei, iluai mulian ga ila ta ikeo pan taine toa imariala ngan atama ta ibada Petrus ga idudunga pade.

¹⁷ Io, taine paeaeanga toa imariala ngan atama ibeta Petrus, "Eao pade aluagau ede ton eaba toa ne, na?"

Ta Petrus ikeo, "Gau mao."

¹⁸ Be del kapei tau ta gid nakala ga gid paeaeanga tipaisi dinga aea asaso ta timadid ga tilanglang tinid ngan. Be Petrus pade imadmadid toman ngan gid ta ilanglang itin.

Madidnga kapei tenainga aea ieda Anas ipamadid Iesus ngan posanga

(Mateus 26.59-66, Markus 14.55-64, Lukas 22.66-71)

¹⁹ Idio ta madidnga kapei tenainga aea ibeta Iesus ngan ele aluagau ga ngan ele paoatainga.

²⁰ Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Gau nakado leg posanga masaeai pagid panua busa matadeai. Toa somisomi ne napapaoatai gid gadudunga ngan Deo ele luma aea ala, ga luma raring aea iloleai, ngan tibur isaoa gid Iuda tiluplup ngan. Be nakado posanga eta ngan tibur mumulnga mao. ²¹ Ikamado ga eao beta gau? Kemi ngan beta gid panua toa tilongolongo leg posanga. Ngansa gid tiuatai ngan saoa danga naposaposa ngan."

²² Io, iposa toa bedaoa ga kus ta nakala ede toa imadid boloma pan, ipoda Iesus ta ikeo, "Eao kamado koli madidnga kapei tenainga aea ele posanga bedane na?"

²³ Ta Iesus ikeo pan, "Oangga nakado posanga idil eta paeamao, eao oaoa ga iuot masaeai ngan saoa posanga idil paeamao nakado. Be oangga nakado posanga kemi, eao poda gau ngan saoa?" ²⁴ Idio ta Anas ikeo ta tibada ei ga ila pan madidnga kapei tenainga aea ieda Kaiapas. Be oaro toa tikaukau ei ngan ienono maitne.

Petrus ikeo pade ngan iuatai ngan Iesus mao

(Mateus 26.71-75, Markus 14.69-72, Lukas 22.58-62)

²⁵ Saimon Petrus imadmadid be ilanglang itin ngan dinga. Ta tibeta ei bedane, "Eao pade ele aluagau ede, na?"

Be ei ipaisiamo ta ikeo, "Gau mao."

²⁶ Be paeaeanga ede ton madidnga kapei tenainga aea imadid boloma pan Petrus. Ei eaba toa Petrus iket itanga oa isobo. Be ikeo pan bedane, "Gau nagera eao toman ngan ei toa oliv iloleai oa, na?" ²⁷ ^{††}Be Petrus ipaisiamo pade ta ikeo ga, "Mao." Be mole mao kokako itang.

Tibada Iesus ga ila pan Pailat

(Mateus 27.1-2,11-14, Markus 15.1-5, Lukas 23.1-5)

²⁸ Gaisala rumaruma ngan ado sae tibada Iesus ta titnan Kaiapas ele luma ta tila ngan luma gavman aea. Be tidudunga ngan luma toa oa mao, ngan kado ta tinid aea muk Deo imatai, ^{†††} ta tirangrang ngan tian annga Pasova aea mao. ²⁹ Ta Pailat iuot ga ila pagid ta ibeta gid bedane, "Gimi asol eaba toa ne ngan ele idil isaoa paeamao?"

³⁰ Ta tikoli ele posanga bedane, "Oangga ei eaba kadonga paeamao aea mao, gai arangrang ngan abada ei ga inam pago sapaeana mao."

^{††} 18.27 ^{†††} 18.38 ^{††††} Gavana Pailat ei eaba Iuda aea mao. Be gid Iuda led nasinga ikeo ga oangga tidudunga ngan luma togid alu padengada, eine tinid aea muk Deo imatai, ta manta tinasi edap ngan tinid aea sigiringa. Ga kus ta tirangrang ngan tila ngan gid eaneannga kapeipei raring aea.

[†] Ngan posanga idil toa ne Gau eine Ei, Iesus ikeo ga ei Deo. Ikeo lalaede bedane ngan *Ins* 8.24, 8.28, 8.58, ga 13.19. ^{††} 18.9 *Ins* 6.39, 17.12 [‡] 18.11 *Mt* 26.39 ^{†††} 18.14 *Ins* 11.49-51

³¹ †Ta Pailat ikeo pagid, "Abada ei ga ila ta apatutui aea posanga mambe gimil emi apu ikeo ngan."

Ta gid Iuda tikeo, "Be gimil Rom lemil emi apu ikeo ga itu-tui ngan gai apamate eaba eta mao." ³² ††Be kadonga toa ne iuot ta iparangrang Iesus ele posanga ngan matenga isaoa ei ga imate ngan.

³³ †Idio ta Pailat idudunga mulian ngan luma gavman aea ta ibaba Iesus ga inam pan ta ibeta ei, "Eao maron kapei togid Iuda na?"

³⁴ †Ta Iesus ikoli ele posanga bedane, "Posanga toa ne iuot ngan eao laboram, mao panua padengada tikeo pago ngan gau?"

³⁵ †Ta Pailat ikeo, "Eao oangga gau Iuda ag? Eine eao lem panua ga gid madidnga tenainga ad tidol go ga dae bagegeai. Eao kado saoa?"

³⁶ †Ta Iesus ikeo, "Eaba eta tanoelai idol gau ga naot maron kapei ne mao. Oangga gid eababa tidol gau ga naot maron kapei, eine ga leg paeaeanga tiparau ala ngan gau, ngan kado ta nadae pagid Iuda bagedeai. Be tautaunga Eaba toa idol gau ga naman maron kapei ne, ei tanoelai aea mao."

³⁷ †Ta Pailat ibeta ei, "Tota eao maron kapei na?"

Ta Iesus ikeo, "Eao keo ga gau maron kapei. Tipopo gau ga nanam ngan tano toa ne ngan kadonga naurata ga oaine. Eine ngan paolanga posanga tautaunga. Be sapadua tinasi posanga tautaunga, gid tilongolong lingeg."

³⁸ †Ta Pailat ibeta ei, "Posanga tautaunga eine saoa danga?"

Pailat ikeo ga tipatoto Iesus ngan abei tabala

(Mateus 27.15-31, Markus 15.6-20, Lukas 23.13-25)

Pailat ikeo bedaoa ga kus ta iuot mulian ga ila pagid Iuda ta ikeo, "Gau naot ngan ele idil eta paeamao mao. ³⁹ Be ngan lemil nasinga ngan eaneannga Pasova aea, gau narangrang ngan nalongean eaba sai toa gimil asio ta itnan luma panasnga aea. Tota akim nalongean maron kapei togimil Iuda ta ila pagimil?"

⁴⁰ †Ta tingangrang pade bedane, "Mao. Ei mao! Manta longean Barabas ga inam pagai!" Be Barabas ikado paraunga pagid gavman.

19 †Idio ta Pailat ikeo ga tibada Iesus ga ila ta timuimui ei. ² ††Ta gid panua paraunga ad tibada oaroaro aea gigi ta tipol ga iuot mambe nakala togid mamaron kapeipei ta tidol ga idae ilaborai. Be tidol pononga singsingia tede ga bil ga idae ngan ei mambe gid mamaron kapeipei led. ³ Be tila pan ta tikeo, "Ado kemi, maron kapei togid Iuda!" Ta tipodapoda ei.

⁴ †Idio ta Pailat iuot ga ila pagid pade ta ikeo, "Ega, gau ga nabada ei ta iuot ga inam pagimil ta aoatai mambe gau naot ngan ele idil eta paeamao mao." ⁵ †Ta Iesus iuot ga ila, be nakala toa tikado ngan oaroaro aea gigi ienono ilaborai maitne. Be pononga toa singsingia tede ga bil oa ienono pade. Ta Pailat ikeo pagid, "Ega, eaba tota eko."

⁶ †Idio ta gid madidnga tenainga ad ga gid nakala tigera ei ta tingangrang bedane, "Apatoto ei! Apatoto ei ngan abei tabala!"

Ta Pailat ikeo pagid, "Gimil abada ei ta apatoto ei ngan abei tabala, be gau naot ngan ele idil eta paeamao mao."

⁷ †Ta gid Iuda tikeo pan, "Gai lemil apu ede ikeo ga ei manta imate, ngansa ikeo ga ei Deo Inat."

⁸ †Be Pailat ilongo posanga toa ne ta imataud kapei.

⁹ ††Ta idudunga mulian ngan luma gavman aea ta ibeta Iesus, "Eao sida am?" Be Iesus ikoli ele posanga eta mao. ¹⁰ †Ta Pailat ikeo pan, "Madongan? Eao koli leg posanga mao? Gau edag kapei irangrang ngan nalongean go ga la, ga narangrang ngan patotonga go ngan abei tabala. Be eao oatai mao?"

¹¹ †††Ta Iesus ikeo, "Oangga Deo toa imamado gadae oa idol edam kapei ne mao, eine eao rangrang ngan kado danga eta ngan gau mao. Ngan ipu toaine eaba toa idol gau ga nadae bagegeai, ele idil paeamao ga iasal eao lem idil paeamao."

¹² †††Io, Pailat ilongo bedaoa ta iloilo edap eta ngan longeannga Iesus ga ila, be gid Iuda tingangrang ta tikeo, "Oangga eao longean eaba toa ne ga ila, eine eao man Kaisa iuae mao. Ngansa eaba sai ikeo ga ei maron kapei, ei iman Kaisa eaa isat."

¹³ †Be Pailat ilongo bedaoa tota ibada Iesus ta iuot ga ila, be ei idio imado ngan mul patutuinga posanga aea ngan tibur toa tilalo pat babanga mambe edap. Be tiuato tibur toa oa ieda Gabata ngan posanga Ibru. ¹⁴ †Be ado toaiua eine gid Iuda led Ado Koromotnga aea toa imuga ngan Ado Pasova aea. Eiuua ado imata boloma ngan arobad, be Pailat ikeo pagid Iuda, "Ega, ami maron kapei tota eko."

¹⁵ †Be gid tingangrang ta tikeo, "Pamate ei! Pamate ei! Patoto ei ngan abei tabala!"

Ta Pailat ibeta gid, "Gimil akeo ga napatoto ami maron kapei ngan abei tabala?"

Be gid madidnga tenainga ad tikeo, "Amal maron kapei eta pade mao. Kaisa kekelen."

¹⁶ †Io, tota Pailat idol Iesus ga idae bagedeai ngan patotonga ei ngan abei tabala.

Tipatoto Iesus ngan abei tabala

(Mateus 27.32-44, Markus 15.21-32, Lukas 23.26-43)

¹⁷ †Tibada Iesus ga ila, be ibisi abei tabala toa ei ton, ta itnan tuanga ga ila ngan tibur ede tiuato Tibur Laborada Ituatua aea. Be ngan posanga Ibru tiuato Golgota. ¹⁸ †Ngan tibur toa tipatoto ei ngan abei tabala oa, tipatoto panua rua pade toman ngan ei, ede iadag, ede pade iadag, be Iesus rabu.

¹⁹ †Be Pailat ikeo ga tibode posanga ede ta tidol ga idae ngan aea abei tabala. Posanga ga bedane: *IESUS NASARET AEA, MARON KAPEI TOGID IUDA*. ²⁰ †Ta gid Iuda busa tigera ga tiuato posanga toa oa, ngansa tibur toa tipatoto ei ngan oa, eine boloma tuangai ga Pailat ikeo ga tibode ngan posanga Ibru ga Rom ga Grik. ²¹ †Be gid

† 18.31 Ins 19.6-7 †† 18.32 Ins 3.14, 12.33 † 18.35 Ins 1.11 †† 19.2 Lu 23.11

‡‡ 19.9 Mt 27.12 ‡‡‡ 19.11 Ins 10.18, PA 2.23, Ro 13.1 ‡‡‡ 19.12 Lu 23.2, PA 17.7

madidnga tenainga ad togid Iuda tila pan Pailat ta tikeo, "Eao bode 'Maron kapei togid Iuda' mao, be manta bode posanga ga bedane, 'Eaba toa ne ikeo ga ei maron kapei togid Iuda.'"

²² Be Pailat ikeo, "Saoa posanga nabode, eine ienono."

²³ Io, gid panua paraunga ad tipatoto Iesus ngan abei tabala ga kus ta tibada ele danga sisid ta tipota ga iuot pange. Ta gid keledede keledede tibada anad. Be tibada itin aea pononga mamarae, ta tigera mambe ti-saisai malo ilialia ngan kadonga pononga toa oa mao, be tiuaaoi ga iuot malo keledede mon.

²⁴ †Ta gid panua paraunga ad tiposa pol ngan gid ta tikeo, "Tataka pononga toa ne mao. Kemi ngan takado salisalinga ngan sionga eaba sai ga ibada."

Be kadonga toa oa iparangrang posanga ede ienono ngan Deo ele laulau. Posanga ga bedane,

"Gid tipota leg danga sisid ta iman led, be titado danga salisalinga aea ngan sionga eaba sai ga ibada leg pononga."

Be gid panua paraunga ad tikado tota bedaoa.

²⁵ ††Be gid taine toa timadmadid boloma ngan Iesus aea abei tabala, eine Iesus itna, ga itna itar kakau, ga Maria toa Klopas iadaoa, ga Maria ede pade tuanga Makdala aea. ²⁶ †Io, Iesus igera itna ga aluagau toa ikim ei tau timadmadid boloma. Ta ikeo pan itna bedane, "Taine kapei, eaba toa na eao natum." ²⁷ Be ikeo pan aluagau toa oa bedane, "Ega, taine toa na eao tnam." Tota ngan ado toaiua ga ila, aluagau toa oa ibada ei ga ila ta imariala ngan ei.

Iesus imate

(Mateus 27.45-56, Markus 15.33-41, Lukas 23.44-49)

²⁸ ††Ga kus ta Iesus iuatai mambe ele naurata toa ngada oa kus. Ta ikeo, "Marumian gau." Ei ikado posanga toa ne ta iparangrang posanga ede ienono ngan Deo ele laulau. ²⁹ ††Be eaupat ede iuon ngan oain isul meleoleonga ienono boloma. Ta tibada asile tad aea ta tilolo ngan oain toa oa. Ga kus ta tiaud ga idae ngan abei isop ††† iboga ta tidol ga idae Iesus iaoai. ³⁰ Iesus itoba oain toa oa ga kus ta ikeo, "Tota kus ne." Ta ilabora itaperonga ga isulug ta itautau itnan ei ga ila.

Eaba paraunga aea ede igal Iesus ikarkare

³¹ †††Be ado toaiua eine gid Iuda led Ado Koromotnga aea toa imuga ngan Ado Earainga aea. Be Ado Earainga aea toa oa eine ado kapei, ngansa eine Ado Pasova aea pade. Toa bedaoa ta gid Iuda tinid ngan panua patid ienono ngan abei tabala ngan ado toa oa mao. Tota tikeo pan Pailat ngan kornga panua aed ituatua ta irangrang ngan timate manmanae, ta tibada patid ga ila. ³² Tota gid panua paraunga ad tila ta tikor eaba

† 19.24 Sng 22.18 †† 19.25 Mt 27.55-56 ‡ 19.26 Ins 13.23 †† 19.28 Sng 22.15 ††† 19.29 Sng 69.21 †††† Abei isopeine abei ede toa gid Iuda mugaeai tigasi ga idudunga ngan sipsip ising ta tisama ngan led atama iaoa ngan eaneannga Pasova aea. ††† 19.31 Lo 21.22-23

toa imuga oa iae ituatua, ga eaba ede pade toa itututu toman ngan Iesus. ³³ Io, tinam pan Iesus be tigera ei imate o. Ta tikor iae mao. ³⁴ Be eaba paraunga aea ede igal ikarkare ngan ido. Ta mole mao, sing toman ngan eau ilele ga iuot. ³⁵ ††Be eaba igera danga toa iuot ne, labone ipaola posanga ga ibode ngan saoa danga igera. Be ele posanga eine tautaunga. Ta ei pade iuatai mambe posanga toa ikado ne tautaunga. Toa bedaoa ta gimidi pade arangrang ngan lolomi matua ngan. ³⁶ ††Ngansa gid danga toa oa iuot ta iparangrang posanga ede ienono ngan Deo ele laulau ga bedane, "Irangrang ngan ituatua eta krau mao." ³⁷ †††Be Deo ele laulau aea posanga ede pade ikeo ga bedane, "Gid ga matad inono eaba toa tugal ei ngan ido."

Tidol Iesus ipat ngan denga pau ede

(Mateus 27.57-61, Markus 15.42-47, Lukas 23.50-56)

³⁸ Idio ta Iosep Arimatea aea ibeta Pailat ngan ilongean Iesus ipat ta ibada. Ngansa ei aluagau ede ton Iesus be imataud gid Iuda ta imudan ele kadonga lolo matua aea. Ta Pailat ilongo. Tota Iosep ila ibada Iesus ipat ga inam. ³⁹ ††Be Nikodemus, eaba toa mugaeai ila igera Iesus bong, ei pade inam. Be ibada bude iuad kemi toa tibul ngan abei mer itekea ga alos itekea. Bude toa oa aea kulupu iuot mambe kilo sangaul tol. ⁴⁰ Tota gisirua tibada Iesus ipat ta tisama ngan bude toa oa. Ga kus ta timol ngan malo kemikemi mambe gid Iuda led nasinga somisomi ngan panua matemate patid. ⁴¹ Be boloma ngan tibur toa tipatoto Iesus ngan, dadanga ede ienono. Be dadanga toa oa aea denga pau ede. Tidol eaba eta ipat ngan maitne. ⁴² Tota tidol Iesus ipat toa eoa, ngansa tibur boloma, ga pade, eine gid Iuda led Ado Koromotnga aea toa imuga ngan Ado Earainga aea.

Iesus idae mulian ngan ele matenga

(Mateus 28.1-8, Markus 16.1-8, Lukas 24.1-12)

20 Gaga itakai ngan ado toa inasi Ado Earainga aea, ta Maria Makdala aea ila dengaeai be tibur dodom maitne. Ila ta igera pat kapei toa ipakala denga iaoa ienono imuliai mao. ² Tota ilado ga ila pan Saimon Petrus ga aluagau ede pade toa Iesus ikimkim ei, ta ikeo, "Tibada Maron ipat dengaeai ga ila o. Be gai aotai ngan tidol ipat sida mao!"

³ Io, tota Petrus ga aluagau toa ede pade oa tila dengaeai. ⁴ Gisirua tiladlado ga tila, be aluagau ede pade ilado ga iasal Petrus ta imuga dengaeai. ⁵ Ta italolo ga idudunga dengaeai ta igera malo toa timol ngan Iesus ipat ienono, be ei idudunga mao. ⁶ Ga kus ta Saimon Petrus ilado muriai ga inam ta isalasala ga idudunga denga iloleai. Ta igera gid malo ienono. ⁷ Ga igera malo ede pade toa timol Iesus ilabora ngan. Be malo toa oa ienono toman ngan malo padengada mao. Ienono rol ngan tibur ede pade, be mambe eaba ede ikop †††. ⁸ Tota aluagau ede pade toa imuga dengaeai, ei pade

§ 19.35 Ins 21.24 †† 19.36 IM 12.46, Nam 9.12, Sng 34.20 ††† 19.37 Sek 12.10, PM 1.7 †† 19.39 Ins 3.1-2 ††† Posanga idil toa ne ikopipu ede pade ngan posanga Grik eine ipol.

idudunga ta igera ga ilolo matua. ⁹†Tautaunga Deo ele laulau ikeo ga Iesus manta idae mulian ngan ele matenga, be ngan ado toaiua, gid aluagau tiutai ngan maitne.

¹⁰ Ta gid aluagau tiluagid mulian tuangai.

Maria Makdala aea igera Iesus

(Mateus 28.9-10, Markus 16.9-11)

¹¹ Maria imadid gaot ngan denga ta itangtang. Ei itangtang maitne be italolo ga idudunga dengaeai.

¹² Ta igera angelo rua be led danga sisid bodbode. Gid timamado ngan tibur toa mugaeai Iesus ipat ienono ngan, ede pan ilabora be ede pade pan iae.

¹³ Ta tibeta ei, "Taine, eao tangtang ngan saoa?"

Ta ikeo pagisirua, "Tibada ag Maron ipat ga ila, be naoatai ngan tidol ei sida mao." ¹⁴††Ei ikado posanga toa oa ga kus ta ipul ei pan imur ta igera Iesus imadid. Be ei iuatai mambe eaba toa oa Iesus mao.

¹⁵ Ta Iesus ikeo pan bedane, "Taine, eao tangtang ngan saoa? Eao iloilo sai?"

Be ei iuanga eaba toa oa imariala ngan dadanga ta ikeo pan bedane, "Eaba, oangga eao bada ei ga ila, keo pagau ngan eao dol ei sida, ta gau ga nala nabada ei."

¹⁶ Ta Iesus iposa ngan gid linged bedane, "Maria."

Io, Maria ipul imata ga ila pan ta iposa ngan gid linged ngan posanga Ibru bedane, "Rabonai!" (Posanga toa ne ipu ga bedane, "Eaba paoatainga am.")

¹⁷ †Ta Iesus ikeo pan, "Eao sibo gau padam, ngansa nadae ga nala pan Tamag maitne. Be la pagid oaeoag ta palongo gid ta keo ga gau ga nadae ga nala pan Tamag ga gimi Tamami. Ei gau ag Deo ga gimi ami Deo pade."

¹⁸ Io, Maria Makdala aea ila ta ipalongo gid aluagau bedane, "Gau nagera Maron!" Ga ipalongo gid ngan posanga toa Iesus ikeo pan ngan pade.

Gid aluagau tigera Iesus

(Mateus 28.16-20, Markus 16.14-18, Lukas 24.36-49)

¹⁹ Gid aluagau timataud gid madidnga togid Iuda ta tisaisai led luma aea atama ta tidio timamado gadudunga. Be bong ngan ado toa inasi Ado Earainga aea, Iesus inam ta imadid rabu ngan gid ta ikeo, "Lolomi itarui!" ²⁰ ††Ikeo bedaoa ga kus ta ipasolan ibage ga ikarkare pagid. Tota gid aluagau tinid igelgel ngan geranga Maron.

²¹ Ta Iesus ikeo pagid pade bedane, "Lolomi itarui. Gau nasula gimi ga ala, lalaede mambe Tamag isula gau." ²² Io, ikeo bedaoa ga kus ta iuso iaoa uru ga idae ngan gid ta ikeo, "Abada Itautau Tutui! ²³ ††Oangga gimi asamum gid panua led kadonga sasat, eine Deo pade ga isamum led kadonga sasat. Be oangga asamum mao, eine Deo ga isamum led kadonga sasat mao pade."

† 20.9 PA 2.24-32, 1Ko 15.4 †† 20.14 Lu 24.16, Ins 21.4 † 20.17 Ro 8.29, Ibr 2.11-12 †† 20.20 Ins 16.22, 1Io 1.1 †† 20.23 Mt 16.19

Tomas igera Iesus

²⁴ Tomas toa ieda ede pade Didimus, ei ede ngan gid aluagau sangaul igegea rua, be imamado toman ngan gid ngan ado toaiua Iesus inam iuot pagid oa mao.

²⁵ Ta gid aluagau padengada tikeo pan, "Gai agera Maron o!"

Be ei ikeo pagid, "Oangga nagera tibun toa tipatoto ibage ngan oa mao, ga nadol bageg igonga ga idudunga ngan mao, ga nadol bageg ga idudunga ngan ikarkare aea tibun mao pade, eine irangrang ngan lolog matua mao ga mao tau."

²⁶ Io, ado lima ga rua ila ga kus, ta gid aluagau timamado luma iloleai pade, be Tomas pade imamado toman ngan gid. Gid tisaisai atama ga matua, be mole mao Iesus inam ta imadid rabu ngan gid ta ikeo, "Lolomi itarui!" ²⁷ Ta ikeo pan Tomas, "Nam dol bagem igonga nene ta gera bageg. Be bagem inam ta dol ga idudunga ngan karkareg aea tibun. Lolom ruangada mao. Manta lolom matua."

²⁸ Ta Tomas ikeo pan, "Eao ag Maron ga ag Deo!"

²⁹ ††Ta Iesus ikeo pan, "Eao gera gau ta lolom matua na? Be kemi tau ngan gid panua toa tigera gau mao be lolod matua."

Laulau toa ne aea posanga ipu

³⁰ Iesus ikakado uisinga padengada busa iman kilala toa ele aluagau matadeai. Be gau nabode ga idae ngan laulau toa ne mao. ³¹ †††Be posanga toa nabode ne, eine irangrang ngan ilua gimi ta lolomi matua mambe Iesus ei Kristus [§] toa Deo Inat. Ta oangga lolomi matua bedaoa, eine ga abada madonga kemi ngan ei ieda.

Aluagau lima ga rua tigera Iesus

21 Ga kus ta Iesus ipasolan ei pagid ele aluagau pade toa boloma ngan liu kapei Taiberias. ^{§†} Iuot ga bedane. ² Iesus ele aluagau ga gid ne tinam tilu-plup: Saimon Petrus, ga Tomas toa ieda ede pade Didimus, ga Nataniel toa tuanga Kena aea ngan tibur kapei Galili, ga Sebedi inat rua, ga aluagau rua pade ton Iesus. ³ ††Ta Saimon Petrus ikeo pagid, "Gau nala natado puo."

Ta tikeo pan, "Gitaingada tala." Tota tidae oagaeai ga tila, be bong dodol toaiua tibada ia eta mao.

⁴ Be gaisala rumaruma ngan ado sae, Iesus inam ta imadid labiai. Be ele aluagau tiutai mambe ei Iesus mao.

⁵ Ta Iesus ibaba ga ila pagid ta ikeo, "Gergeu, gimi abada ia etangada pade, mao mao?"

Ta tikeo ga, "Mao."

⁶ Ta ikeo pagid, "Atado lemi puo ga isulug oaga isaleai iadag ngan bagemi oatai, ta abada ia etanga-

††† 20.29 1Pe 1.8 ††† 20.31 Ins 3.15, Ro 1.17, 1Io 5.13 § Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. §† Liu kapei Taiberiasieda ede pade Galili. §†† 21.3 Lu 5.4-7

da." Io, tota titado puo ga isulug, be tibada ia busa tau ta urad ngan dadanga puo ga idae mao.

⁷†Tota aluagau toa Iesus ikim ei tau ikeo pan Petrus bedane, "Eine Maron." Be Saimon Petrus ilongo mambe eiua Maron, ta idol mulian ele pononga gaot aea ta ikaukau irabu aea pus, ngansa mugaeai itil ele danga sisid ngan kadonga naurata. Ga kus ta idug ga isulug liui ai ta iaoal ga idae labiai. ⁸ Be gid aluagau padengada toa oagaeai oa tiuodeode ga tidudunga. Be tiuona puo toa ia iuon ngan. Tibur toa oa aluai ngan lab mao, aea maraoa mambe leoa sangalima. ⁹ Tinam tidae labiai ga kus ta tigera dinga ianean ngan asaso be ia toman ngan bret ienono gadae ngan.

¹⁰ Ta Iesus ikeo pagid, "Ia toa abada patautene, abada etangada ga inam."

¹¹††Tota Saimon Petrus idae oagaeai ta iuona puo ga idae labiai. Puo iuon ngan gid ia kapepei, be krak eta mao. Ia toa oa idaba iuot bunu ede sangalima igegea tol (153). ¹² Ta Iesus ikeo pagid, "Anam aean annga gaisala aea." Be eta ngan gid aluagau irangrang ngan ikado ele pespes ngan betanga ei mambe ei sai mao. Gid tiuatai mambe ei Maron. ¹³ Iesus ila dingaeai ta ibada bret ta ibada ga ila pagid. Be ikado lalaede pade ngan ia. ¹⁴ †Eiua patol aea ngan Iesus ipasolan ei pagid ele aluagau, muriai ngan idae mulian ngan ele matenga.

Jesus ipamatua Petrus ilolo

¹⁵ Iesus asingada ele aluagau tian ga kus ta ibeta Saimon Petrus bedane, "Saimon, Ioanes inat, eao kim gau kapei tau ga easal oaeoem padengada led kimnga?"

Ta Petrus ikeo, "Be. Maron, eao oatai mambe gau nakim go."

Ta Iesus ikeo, "Matam bada leg sipsip gereirei ngan ad annga."

¹⁶ ††Io, Iesus ibeta ei pade bedane, "Saimon, Ioanes inat, lolom ikim gau na?"

Ta ikeo, "Be. Maron, eao oatai mambe nakim go."

Ta Iesus ikeo, "Mariala ngan leg sipsip."

¹⁷ Io, Iesus ibeta ei patol aea bedane, "Saimon, Ioanes inat, eao kim gau?"

† 21.7 Mt 14.29, Ins 13.23 †† 21.11 Lu 5.6 ‡ 21.14 Ins 20.19,26 †† 21.16 PA 20.28

Be Petrus ilolo isat ngansa Iesus ibeta ei patol aea bedane, "Eao kim gau?" Ta ikeo, "Maron, eao oatai ngan danga toa ngada ne. Eao oatai mambe gau nakim go."

Ta Iesus ikeo pan, "Matam bada leg sipsip ngan ad annga. ¹⁸ Nakeo tautauanga pago, ngan ado toaiua eao iriau maitne, eao kaukau rabum ngan am pus † ta lalala alele ngan tibur isaoa eao kim. Be muriai oangga eao eaba kapei, eao ga paoatan bagem ta eaba ede pade ga ikaukau rabum ta ibada go ga la ngan tibur toa eao kim la ngan mao." ¹⁹ ††Be Iesus ikeo bedaoa ngan paolanga posanga ngan matenga isaoa ei ga isoa Deo ieda ngan. Ga kus ta ikeo, "Nam nasi gau."

Ioanes eine aluagau toa Iesus ikim ei tau

²⁰ ††Be Petrus ipul ei ta igera aluagau ede pade toa Iesus ikim ei tau, ilalala ga inasnasi gid. Aluagau toa oa, rabu ngan led eaneannga mugaeai, idol ilabora ga idae Iesus igogoeai ta ibeta ei, "Maron, sai ga idol go ga dae am miri itamatama bagedeai?" ²¹ Be Petrus igera ei ta ibeta Iesus, "Maron, be eaba toa ne madongan?"

²² Ta Iesus ikeo pan, "Oangga nakim ei imamado ga irangrang ngan naluagau mulian, eine danga togo mao. Eao nam nasi gau." ²³ Tota posanga iuasasa rabu ngan gid iaoa keledede ton Kristus mambe aluagau toa oa irangrang ngan imate mao. Be Iesus iposa eta pan Petrus ngan eaba toa oa ele matenga mao. Ikeo ga bedane, "Oangga nakim ei imamado ga irangrang ngan naluagau mulian, eine danga togo mao."

²⁴ †Be aluagau toa ipaola posanga ngan gid danga toa ne ga ibode, eine gau tota eko. Be gai aoatai mambe posanga toa napapaola ne tautauanga.

²⁵ ††Be Iesus ikado danga padengada busa. Ta oangga tabode ninipunga ngan danga keledede keledede ga idae ngan laulau, eine tibur toa ngada ne tanoelai ga iuon ngan laulau kekelen, ta tibur eta pade ngan aea dolnga mao.

---

‡‡ Posanga idil toa ne, kaukau rabum ngan am pus, ipu ede pade ngan posanga Grik bedane: lem madonga ienono eao bage-meai. ††† 21.19 Mt 16.24-25, 2Pe 1.14 †††† 21.20 Ins 13.23-25 § 21.24 Ins 19.35 †† 21.25 Ins 20.30

Panua Ato ad

Iesus iposa tautaunga ngan isula Itautau Tutui

1 †Leg eaba Tiopilus, ngan leg laulau toa nabode matamata ga ila pago, nabode posanga ngan Iesus ele kadonga ga ele paoatainga toa ngada oa mugaeai ga inam 2 ††ga irangrang ngan ado toa Deo ibada ei ga ila buburiai. Be mugaeai ngan idae ga ila buburiai, ngan Itautau Tutui iura, ikado renrennga ga ila pagid ele panua ato ad toa isio gid. 3 †Ei ibada ieieinga ga imate, ga kus ta ipasolan ei mulian pagid panua toa ne ngan edap imata ede ga ede, ta tiuatai kemi tau mambe ei imata bibita. Ikakado bedaoa ga irangrang ngan ado sangaul pange, ga iposaposa pagid ngan madonga Deo ibageai. 4 ††Be ado ede, gisingada tianean, ta irenren pagid bedane, “Gimi atnan Ierusalem mao, be adio ta asangasanga danga toa Tamag iposa tautaunga ngan, toa alongo gau nakeokeo ngan. 5 ††Ngansa Ioanes ikado paliliunga ngan eau, be teta pade gimi ga abada paliliunga ngan Itautau Tutui.”

6 ††Io, tila tiluplup pade, ta tibeta ei bedane, “Maron, labone gau madongan? Tibur kapei Israel ga idae bagemeai ta eao ga ot amai maron kapei ta sere ada miri itamatama na?”

7 ††Ta ikeo pagid, “Oatainga ngan gid rai ga ado toa Tamag kekelen isiosio, eine danga togimi mao. 8 †Be gimi ga abada pamatuanga ngan ado toa Itautau Tutui isulug ga inam pagimi. Ta gimi ga apamatua leg posanga ga ila pagid Ierusalem, ga Samaria, ga ila irangrang ngan tibur toa ngada ne tanoeai.”

Iesus idae ga ila buburiai
(Markus 16.19-20, Lukas 24.50-53)

9 Iesus ikado posanga toa ne ga kus, ta Deo ibada ei ga idae ga ila, be ele aluagau matad inasi ei. Ga kus ta laulau ede irobi ei, ta tigeria ei pade mao.

10 Matad inono mariamba maitne, be ei ila o. Be mole mao, panua rua per ga tiuot toman ngan gid, be led danga sisid bodbode tau. 11 ††Ta gisirua tikeo, “Gimi panua Galili ami, ikamado ga amadmadid, be matami idae ga ila mariambai? Iesus toa keledene, Deo ibada ei ga ila buburiai, be ei ga iluai mulian pade ngan kadonga lalaede mambe patautene agera ei itnan gimi ta idae ga ila buburiai.”

Tisio Matias ga ibada Iudas imul

12 ††Idio ta gid aluagau titnan bereo toa tiuato Oliv, ta tiluagid mulian Ierusalem. (Bereo toa oa aea maraoa ila Ierusalem eiua mambe kilomita keledene.) 13 ††Tidudunga lumaeai, ta tidae ga tila ngan bobo gadae toa timamado ngan. Gid aluagau toa oa edad ga bedane: Petrus, ga Ioanes, ga Jems, ga Andreas, ga Pilip, ga Tomas, ga Bartolomeus, ga Mateus, ga Jems toa Alpius inat, ga Saimon toa tiuato ei Selot ††, ga Iudas toa Jems inat. 14 Gid toa ngada oa tidol lolod keledene ta tiraring somisomi toman ngan gid taine, ga Iesus itna Maria, ga itar kakakau. 15 Ngan taun toaiua gid panua toa lolod matua ngan Iesus, dabad iuot mambe buno ede sangaul rua (120).

Idio ta Petrus idae imadid rabu ngan gid ta ikeo ga, 16 ††“Oaeoag, mugaeai Itautau Tutui ikado posanga ga iuot Devit iaoai ngan Iudas, eaba toa ipasolan Iesus pagid panua ta tiluku ei. Be irangrang ngan Deo ele laulau aea posanga toa ne itap sapaeen mao.

17 Ngansa Iudas ei ede ngan gita ga ikado naurata toa ne toman ngan gita.”

18 ††(Be Iudas ibada pat toa tiuol ei ngan ele kadonga paeamao, ta iuol tano idanga ede. Ga kus ta imate, be itap ga ilabora imuga ga isulug ngan tano toa oa, be iapa pak ta imogal iborou ga iuot. 19 Panua toa ngada oa Ierusalem tiuatai ngan aea ninipunga toa ne, ta ngan led posanga tiuato tano toa oa ieda Akeldama. Edaeda toa ne ipu mambe Tano Sing aea.)

20 ††Io, Petrus ikeo pade bedane, “Ngansa posanga ienono ngan Laulau Baunga aea ga bedane, “Eaba toa ne ele tibur, irangrang ngan eaba eta ila ngan mao.

Ga irangrang ngan eaba eta imamado ngan mao pade.’

Be laulau toa ne aea posanga ede pade bedane, “Kemi ngan eaba eta pade ibada eaba toa ne imul ngan kadonga naurata.’

21 Tota gita manta tasio eaba eta rabu ngan gid arangaranga toa tilalala toman ngan gita somisomi ngan taun toa Maron Iesus ila ga inam rabu ngan gita.

22 ††Eaba toa ne manta imamado toman ngan gita toa mugaeai ga inam, ngan Ioanes Paliliunga aea ele naurata ga irangrang ngan patautene toa Deo ibada Iesus

† 1.1 Lu 1.3 †† 1.2 Mk 16.19, Lu 24.49-51 † 1.3 Lu 24.36-49, PA 10.41 †† 1.4 Lu 24.49, Ins 14.16-17, PA 2.33 †† 1.5 Mt 3.11 ††† 1.6 Lu 24.21 ††† 1.7 Mk 13.32 § 1.8 Mt 28.19, Lu 24.48 §† 1.11 Mt 26.64, Lu 21.27

§†† 1.12 Lu 24.50-53 §† 1.13 Mt 10.2-4 §†† Ngan ado toaiua, tidol edaeda Selot ga idae ngan eaba sai toa iuangga isere gid Rom ta titnan Israel ga tidio. §† 1.16 Sng 41.9 §† 1.18 Mt 27.3-8 §§† 1.20 Sng 69.25, 109.8 §§† 1.22 Mk 1.9, 16.19, Ins 15.27

ga itnan gita ga ila. Tasio eaba eta toa igera Iesus ele daenga mulian, ta iboko toman ngan gita ngan pamatuanga posanga toa ne."

²³ Ta tidol panua rua ga tidio rol, ede eine Iosep Barsabas toa ieda ede pade Iastus, be eaba ede pade ieda Matias. ²⁴ Tota tiring ta tikeo ga, "Maron, eao oatai ngan panua toa ngada ne lolod. Pasolan gai ngan sai ngan gisirua eao sio ²⁵ ngan badanga naurata ato aea toa ne. Ngansa Iudas itnan naurata toa ne ta ila inasi ei ele edap." ²⁶ Ta titado pat gereirei ta ipasolan mambe Matias ieda iuot ngan kadonga naurata toa ne. Tota ei itlan gid panua ato ad toa sangaul igegea ede.

Itautau Tutui isulug ga inam

2 ¹Idio ta eaneannga kapei Pentekos ^{††} aea iuot, ta gid aluagau toa ngada oa tila tiluplup ngan tibur kelede. ² Mole mao, tilongo danga mambe rai kapei tau iaoa ingongo buburiai ga inam, ta ele tandanga iuon ngan luma toa timamado ngan oa. ³ [†]Be tigera danga mambe dinga imaemae ibilin ga idae ngan gid kelede kelede. ⁴ ^{††}Ta gid toa ngada oa, Itautau Tutui iuon lolodeai, ta maed ikakado posanga ngan gid tuanga padengada led posanga mambe Itautau Tutui iparangrang gid ngan.

⁵ Be ngan ado toaiua, gid panua edengada Iuda ad toa tilolon ngan Deo timamado ngan tibur togid alu toa ngada ne tanoelai, be tila Ierusalem ngan eaneannga ta timan kaluae. ⁶ Be tilongo tandanga toa oa, ta gid busa tinam tiluplup, be titalingalinga, ngansa tilongo posanga iuotot ngan gid kelede kelede led posanga. ⁷ Tikakrik ga timatala ta tikeo, "Ega, panua toa tiposaposa ne, gid toa ngada ne Galili ad na? ⁸ Tota ikamado ga talongo tiposaposa ngan gita kelede kelede leda posanga toa tnatnada tipopo gita ngan? ⁹ Gita Iuda ada, be tamamado alele ngan tibur ga gid ne: Partia, ga Midia, ga Elam, ga Mesopotemia, ga Iudea, ga Kapadosia, ga Pontus, ga Esia, ¹⁰ ga Prigia, ga Pampilia, ga Isip, ga tibur togid Libia boloma ngan tuanga Sairini, ga gid kaluae Rom ad. ¹¹ Gita edengada tibutibuda Iuda ad, be padengada tipul gid ga tinasi raring togita Iuda. Edengada inu Krit ad, ga tibur Arebia ad, be gita toa ngada ne talongo gid panua Galili ad ne tiposaposa ngan Deo ele naurata kapeipei ngan gita kelede kelede leda posanga!" ¹² Tota gid toa ngada oa tikakrik ga titalingalinga, ta tibetabeta pol ngan gid ta tikeo, "Oae! Kadonga toa ne madongan?"

¹³ Be padengada tigalinge ngan gid ta tikeo ga, "Eine tilasu unnga oain tau!"

Petrus ipaola posanga ga ila pagid ipom

¹⁴ Idio ta Petrus idae imadid toman ngan gid aluagau sangaul igegea ede, ta iposa kapei ta ikeo, "Gimi pan-

[†] 2.1 Wkp 23.15-21, Lo 16.9-11 ^{††} Gid Iuda tikado eaneannga Pentekos aea ngan matad nanan Deo ikado kemi gid, ta titenai led annga imatua papau edengada ga ila pan. Gera posanga ngan IM 34.22. [‡] 2.3 Mt 3.11 ^{††} 2.4 Mk 16.17, PA 4.31, 10.44-46, 19.6

ua Iuda ami, ga gimi toa ngada ne amamado Ierusalem, gau ga napatarui posanga toa ne ga ila pagimi. Alongo kemi leg posanga. ¹⁵ Ngansa gid panua toa ne timangamanga ngan oain aea unnga mambe gimi akeo ngan ne mao, ngansa patautene gaisala ngan ado imata lima ga pange. Ado imata toa ne ununnga aea mao. ¹⁶ Be kadonga toa ne iparangrang posanga ton Ioel toa ibada Deo iaoa mugaeai ga bedane,

¹⁷ ^{†††}Deo ikeo ga bedane, "Boloma ngan ado muriai ga muriai tau, gau ga natok Tautaudig Tutui ga idae ngan gid panua toa ngada ne.

Ta lemi gergeu arangaranga ga taine ga tibabada aoag,

be lemi kakau iririau ga tigera gid danga napasolan pagid,

be lemi kapeipei ga anununud.

¹⁸ Ga pade, gau ga natok Tautaudig Tutui ga idae ngan leg paeaeanga arangaranga ga taine ngan ado toaiua.

Ta gid ga tibada aoag.

¹⁹ Be gau ga napasolan gid danga iuot mariambai ta ipamatala gid panua.

Be tanoelai, eine ga nakado sing ga dinga ga basu kapei iuot,

ta iman kilala ngan ado kapei toa oa.

²⁰ Be ado ga ipul ei ga iuot dodom,

ga taiko ga ila iuot mambe sing.

Gid danga toa ne ga iuot ga imuga.

Ga kus ta Maron ele ado kapei ga iuot, ta ele taranga ga iuot masaeai.

²¹ Ta ngan ado toaiua, oangga sai ibaba Maron ieda, eine ga ibada mulian ei."

²² "Gimi panua Israel ami, alongo leg posanga ga bedane: Iesus Nasaret aea, ei eaba toa Deo ipasolan pagimi toman ngan gid kilala ipamatala gimi ga gid uisinga toa Deo ikado eaba toa ne ibageai rabu ngan gimi. Be gimi aoatai kemi ngan danga toa ngada ne.

²³ Be gimi adol eaba toa ne ga idae pagid panua bagedeai toa tiuatai ngan Deo ele apu mao. Ta gid tilua gimi ta apatoto ei ngan abei tabala ga imate. Be kadonga toa ne inasi posanga toa Deo irau motean oa. ²⁴ Be Deo ipei ei mulian ngan ele matenga. Itnan ei ga idio ngan ieieinga kapei matenga aea oa mao, ngansa matenga irangrang ngan ikisi ei mao.

²⁵ ^{†††}Ngansa mugaeai Devit ibode posanga ngan ei ga bedane,

"Gau nagera Maron imamado matageai somisomi.

Ei idio boloma ngan bageg oatai,

ta irangrang ngan danga eta ikado ga lolong ede ga ede mao.

²⁶ Tota gau tinig igelgel ta nakakado posanga tingelgel aea.

Be naoatai kemi mambe Deo ga ikado tinig ga iuot pau, ta nabada madonga kemi somisomi, ta nadio nasangasanga.

^{††} 2.17 Jol 2.28-32 ^{†††} 2.25 Sng 16.8-11

²⁷ Ngansa eao ga tnan gau ga nadio ngan tibur togid matemate mao.

Be lem eaba tutui, eao ga longean ipat ga idio ibuda mao pade.

²⁸ Eao pasolan gau ngan edap mata bibita aea, ta gau ga tinig igelgel kapei matameai.'

²⁹ †Oaeoag, gau naposa masaeai pagimi ngan tibuda Devit. Ei imate ta titaian ei, be aea denga ienono pagita ga irangrang ngan labone. Posanga toa ikado ne, iposa ngan ei mulian mao. ³⁰ ††Be ei ibada Deo iaoa pade, ta iuatai mambe Deo iposa tautaunga gadae, ngan ei itub ede ga ibada naurata maron aea mambe ei. ³¹ †Ei iuatai motean ngan danga toa ne, ta iposa ngan Kristus ele daenga mulian. Ta ikeo ga Deo ga itnan ei ga idio ngan tibur togid matemate mao, ga irangrang ngan ipat ibuda mao pade. ³² Be eaba toa iposaposa ngan ne, eine Iesus. Deo ipei ei mulian ngan ele matenga, ta gai toa ngada ne agera bedane ta apamatua aea posanga. ³³ ††Tota Deo Tamada isoa ei ga idae ngan ibage oatai, ta ibada Itautau Tutui pan mambe iposa tautaunga ngan. Ta labone itok Itautau Tutui ga idae ngan gid panua toa ne, mambe patautene gimi ageragera ga alongolongo. ³⁴ ††Ngansa Devit idae ga ila buburiai mambe Iesus mao. Be ikeo, "Maron Deo ikeo pan ag Maron bedane:

"Eao dio mamado ngan bageg oatai

³⁵ ga irangrang ngan nadol am miri itamatama ga tidio aem ibuloloeai."

³⁶ †††Tota nakim gimi panua Israel ami toa ngada ne aotai kemi bedane: Iesus toa apatoto ei ngan abei tabala ne, Deo idol ei ga iuot Maron ga Kristus †† pade."

Panua busa tipul lolod ga tibada paliliunga

³⁷ Gid ipom tilongo posanga toa ne, be igal lolod ta tikeo pan Petrus ga gid panua ato ad padengada bedane, "Oaeoamai, gai ga akado mado?"

³⁸ Ta Petrus ikeo pagid, "Gimi keledede keledede apul lolomi ga abada paliliunga ngan Iesus Kristus ieda, ta Deo isamum lemi kadonga sasat. Tota gimi ga abada Itautau Tutui mambe tenainga ila pagimi. ³⁹ †Ngansa Deo ele posanga tautaunga toa ne eine ngan gimingada lemi gergeu, ga gid panua aluai ad, ga panua sapadua ada Maron Deo ibaba gid."

⁴⁰ Be ngan posanga busa pade Petrus ipabib led ga ikado posanga matua bedane, "Manta abeta Deo ta ibada gimi mulian, ngan kado ta amukuru toman ngan gid panua papaeamao labone ad!" ⁴¹ ††Gid ipom toa lolod matua ngan posanga toa ne, dabad iuot mambe bunoringring tol. Tibada paliliunga ta titlan gid panua lolo matua ad ngan ado toaiua.

Gid panua lolod keledede ta timamado

⁴² †††Gid panua toa oa timarum tau ngan kadonga ga gid ne: longonga gid panua ato ad led paotainga, ga kadonga lolo keledede aea, ga matad nanan Iesus

† 2.29 1Kin 2.10 †† 2.30 2Sml 7.12, Sng 89.3-4, 132.11 †
2.31 Sng 16.10 †† 2.33 PA 5.32, 7.55-56 †† 2.34 Sng 110.1
††† 2.36 PA 5.30-31 ††† Gera palongonga ngan posanga idil

imedameda ngan teinga bret, ga led kadonga raring. ⁴³ Gid keledede keledede timataud, ngansa tigera gid panua ato ad tikakado uisinga iman kilala ta ipamatala gid. ⁴⁴ ††Be gid panua lolo matua ad toa ngada oa tinam tiluplup somisomi, be gid keledede keledede led danga sisid iman gid toa ngada oa led. ⁴⁵ Gid tilongean ad tano ga danga sisid ta panua tiuol, ta tipotapota ga ila pagid sapadua tipapauis. ⁴⁶ Ado ga ado, lolod keledede ta tila tiluplup Deo ele lumaeai, ta titei bret ngan luma ga luma ngan matad nanan Iesus imedameda. Be tianean ad annga toman ngan led kadonga mamaron, ga tinid igelgel. ⁴⁷ †††Tisoasoa Deo ieda, be panua padengada toa lolod matua ngan Iesus mao, lolod marum ngan gid. Be Maron ibada mulian panua papau, ta igalbatan dabad ga idae ado ga ado.

Eaba iae paeamao iuot kemi

3 Lailai ede ngan ado imata tol, Petrus ga Ioanes tidae ga tila Deo ele lumaeai. Somisomi tirararing ngan ado imata toa oa. ² Be eaba ede imamado, iae paeamao toa aea popongai ga inam. Ado ga ado panua tisoa ei ga ila ta tidol ei ga idio imamado boloma ngan Deo ele luma aea atama toa ieda Imata Kemi, ta ei idio igaugau pat pagid panua toa tidudunga ngan Deo ele luma aea ala. ³ Ei igera mambe Petrus ga Ioanes tiangga tidudunga ngan Deo ele luma aea ala ta igau pat pagisirua. ⁴ ††Be Petrus ga Ioanes matad inono ei, ta Petrus ikeo, "Matam inam pagairua." ⁵ Tota imata idae pagisirua, ta iuangga ibada danga eta pagid.

⁶ ††Be Petrus ikeo, "Gau leg pat silva ga gol mao, be danga toa ienono pagau ne, gau ga nabada pago. Ngan Iesus Kristus Nasaret aea ieda nakeo pago, dae ta lalala!" ⁷ Tota ikisi ibage oatai ta ilua ei ga idae. Be mole mao, iaepu toman ngan iae aea tue iuot matua pade. ⁸ Tota idug ga idae ta ilalala alele. Ga kus ta idudunga Deo ele lumaeai toman ngan gisirua, be ilalala ga idugdug ga isoasoa Deo ieda. ⁹ Be gid ipom tigera ei ilalala ga isoasoa Deo ieda, ¹⁰ ta tiuatai mambe ei eaba toa igaugau pat boloma ngan Deo ele luma aea atama Imata Kemi. Tota tikakrik ga timatala ngan danga toa iuot ngan ei.

Petrus ipaola posanga Deo ele lumaeai

¹¹ Eaba toa mugaeai igaugau pat, ei itin igelgel ta iluku Petrus ga Ioanes, be gid panua toa ngada oa tikakrik kapei tau ta tilado ga tinam pagid ngan tibur toa tiuato Naparpar ton Solomon. ¹² Petrus igera bedaoa ta ikeo pagid, "Gimi panua Israel ami, ikamado ga akakrik ngan kadonga toa ne ga matami inono gairua? Kado gimi aoangga gairua lemai kadonga itu-tui tau, ta ngan ipu toaine uramai ngan kadonga eaba toa ne ga ilalala pade. Eine mao. ¹³ †††Deo togid tibutibuda Abraam, ga Aisak, ga Iakop idol edaeda

Kristusngan Mt 1.16. § 2.39 Ais 57.19 §† 2.41 PA 2.47, 4.4
§†† 2.42 PA 20.7 §† 2.44 PA 4.32-35 §†† 2.47 PA 6.7, 11.21
§† 3.4 PA 14.9 §† 3.6 PA 4.10, 16.18 §†† 3.13 IM 3.6, 15, Lu
23.13-25, PA 2.23

kapei ga idae ngan ele paeaeanga Iesus. Be gimi adol ei ga idae pagid Rom bagedeai. Pailat irau posanga ngan ilongean ei ga iuot, be gimi apul murimi ngan ei toa Pailat imatai oa. ¹⁴ Gimi apul murimi ngan eaba tui toa Deo ele ul ienono ngan ei, be abeta Pailat ngan ilongean eaba ipapamate panua ta ila pagimi. ¹⁵ Gimi apamate eaba toa ne. Ei madonga kemi ipu, be Deo ipei ei mulian ngan ele matenga. Gairua agera kadonga toa ne iuot ta apamatua aea posanga toa ne. ¹⁶ Gai lolomai matua ngan Iesus ieda, ta ngan kadonga lolo matua aea toa ne, eaba toa ne iuot kemi. Gimi agera ga aoatai ngan eaba toa ne, be itin iuot kemi ngan Iesus ieda ga ngan kadonga lolo matua aea ngan ei.

¹⁷ †Be oaeoaeag, labone naoatai mambe gimingada ami madidnga aoatai ngan saoa danga toa gimi akado oa mao. ¹⁸ Be ngan kadonga toa ne, Deo iparangrang posanga toa ikado motean pagid panua toa ngada oa tibada iaoa mugaeai. Tikeo ga eaba tiuato Kristus ††, ei ga ibada ieieinga ga imate. Ta labone posanga toa ne iuot tautauanga. ¹⁹ †Tota gimi manta apul lolomi ta aluagimi ga ala pan Deo, ta ei ga isamum lemi kadonga sasat. ²⁰ Oangga akado bedaoa, eine Maron ga imamadoman ngan gimi ga iaran gimi, ta isula eaba toa ei isio motean ngan badanga gimi mulian, eine Iesus Kristus. ²¹ Be ei ga idio buburiai ta isanga ado toa Deo isio ngan kadonga danga toa ngada ne ga iuot pau, mambe ele panua tututui tibada iaoa ngan mugaeai. ²² ††Ngansa Moses ikeo ga bedane, 'Muriai, ami Maron Deo ga ikado eaba ede ga ibada iaoa ga iuot mambe gau rabu ngan sobosobomi. Ta gimi man-ta alongo eaba toa oa ilinge ngan saoa danga ikeo pagimi ngan. ²³ Ta oangga sai ilongo eaba toa oa ele posanga mao, eine Deo ga ipaeabu ngan ei, ta irangrang ngan imado toman ngan ele panua pade mao.'

²⁴ "Be gid panua toa tibada Deo iaoa ngan ado toaiua Samuel imamado ga ilalala ga inam, gid toa ngada oa tiposa ngan kadonga toa iuotot labone. ²⁵ ††Posanga togid panua tibada Deo iaoa, ga posanga toa Deo irau toman ngan tibutibuda, eine ipalongo ngan gid danga toa Deo iposa tautauanga ngan. Ta gimi ga abada gid danga toa oa, mambe ikeo pan Abraam ngan ga bedane, 'Ngan eao tibum ede, gau ga nakado kemi ngan gid alu toa ngada ne tanoelai.' ²⁶ ††Ngan ado toaiua Deo isula ele paeaeanga ga inam, matamata isula ei ga ila pagimi ta ikado kemi ngan gimi, ta iuangga gimi kelede kelede atnan lemi kadonga papaeamao."

Tiluku Petrus ga Ioanes

4 Petrus ga Ioanes tiposaposa pagid ipom maitne, be madidnga imariala ngan Deo ele luma, ga gid panua tenainga ad, ga gid Sadiusi tingata gisirua. ² Gid lolod imasmasi tau, ngansa gisirua tipaoatai gid ipom ga tipaola posanga ngan Deo ta tikeo ga ei ga ipei mulian gid panua matemate mambe ipei mulian Iesus. ³ Tota tiluku gisirua ta tiuangga tipamadid gid ngan

† 3.17 Lu 23.34, 1Ti 1.13 †† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. ‡ 3.19 PA 2.38 †† 3.22 Lo 18.15,18-19 †† 3.25 OM 22.18 ††† 3.26 PA 13.46

posanga, be lailai sagogogo, ta tidol gid ga tidudunga ngan luma panasnga aea ga irangrang ngan ado sae. ⁴ ††Be panua busa tilongo gisirua led posanga ta lolod matua ngan. Ta gid panua toa lolo matua ad oa dabad iuot mambe bunoringring lima.

Tipamadid Petrus ga Ioanes ngan posanga

⁵ Ngan ado sae gid kapeipei togid Iuda, ga gid madidnga apu ad, ga gid madidnga padengada tila tiluplup Ierusalem. ⁶ Be panua ga gid ne timamado pade, madidnga kapei tenainga aea toa Anas, ga Kaiapas, ga Ioanes, ga Aleksanda, ga madidnga tenainga aea isobosobo padengada. ⁷ Ta tipamadid gisirua matadeai, ta tibeta gid bedane, "Gimirua abada pamatuanga sidda ngan kadonga toa bedane? Be akado ngan sai ieda?"

⁸ Be Petrus iuon ngan Itautau Tutui, ta ikeo pagid bedane, "Gimi madidnga togid panua ga gimi kapeipei, ⁹ labone, oangga agal nanan gairua ngan lemai kadonga ngan luanga dibala tamad toa ne, ga abeta gai ngan iuot kemi madongan, ¹⁰ †manta gimi panua Israel ami toa ngada ne aoatai kemi bedane: Eaba toa imadmadid matamiai ne iuot kemi ngan Iesus Kristus Nasaret aea ieda. Gimi apatoto ei ngan abei tabala, be Deo ipei ei mulian ngan ele matenga. ¹¹ ††Ei mambe pat toa Deo ele laulau ikeo ngan ga bedane, "Gimi panua akakado luma, aoangga pat toa ne paeamao ta atado ga iduaea.

Be labone iman luma aea kisinga.' ¹² ††Be eaba eta pade irangrang ngan ibada gita mulian mao, ngansa rabu ngan gid panua toa ngada ne tanoelai, Deo idol eaba eta pade ieda ngan badanga gita mulian mao."

¹³ Io, tiuatai mambe Petrus ga Ioanes tibada pananalenga eta mao, be tigera mambe gisirua timataud mao. Tota tikakrik, be matad nanan mambe gisirua timamado toman ngan Iesus. ¹⁴ Be tigera eaba toa itin iuot kemi asingada timadmadid, ta irangrang ngan tikado posanga eta pagisirua mao. ¹⁵ Ta tikeo ngan gisirua manta tiuot ga tila, ta tiraurau led posanga bua. ¹⁶ Gisirua tiuot ga tila ga kus ta gid madidnga tikeo, "Eine ga takado mado ngan panua toa rua ne? Ngansa tikado uisinga imata ede pade tau, ga panua toa ngada ne Ierusalem tiuatai ngan, ta irangrang ngan takeo ga tipakaka mao. ¹⁷ Be kemi ngan tapamir gid ta irangrang ngan tiposa pan eaba eta pade ngan edaeda toa ne mao. Ngan kado ta posanga toa ne iuasasa pagid ipom pade."

¹⁸ ††Idio ta tibaba gisirua ga tiluagid mulian, ta tiposa matua pagid ta irangrang ngan tiposa ngan Iesus ieda mao ga tipaoatai ngan mao pade. ¹⁹ ††Be Petrus ga Ioanes tikoli led posanga bedane, "Gimi agera saoa kadonga itutui ngan Deo imata, oangga gai anasi gimi lingemi, mao Deo ilinge? ²⁰ Ngansa gid danga gai agera ga alongo, irangrang ngan akaput ngan aea posanga mao."

‡‡‡ 4.4 PA 2.41 § 4.10 PA 3.6,13-16 †† 4.11 Sng 118.22 ††† 4.12 Mt 1.21 †† 4.18 PA 5.28 ††† 4.19 PA 5.29

²¹ Be tipamir gid pade, ga kus ta tilongean gid ga tiuot. Be tiuot ngan edap eta kemi ngan panasnga gid mao, ngansa gid panua toa ngada oa tisoasoa Deo ieda ngan kadonga toa iuot. ²² Ngansa eaba toa uisinga keminga aea iuot ngan ei, aea rai iasal sangaul pange.

Tiraring ta Deo ipamatua gid ngan paolanga posanga

²³ Tilongean Petrus ga Ioanes ta titnan luma panasnga aea ga tiuot, ga kus ta gisirua tiluagid mulian pagid led panua. Ta tipalongo gid ngan soa danga gid madidnga tenainga ad ga gid kapeipei togid Iuda tikeo pagid ngan. ²⁴ †Be tilongo bedaoa, ta lolod keledede ta tiraring ga ila pan Deo ta tikeo, “O Deo, eao Maron kapei. Eao kado bubur ga tano ga tad ga danga toa ngada ne ienono ngan. ²⁵ ††Mugaeai, eao posa pan tibumai Devit lem paeaeanga, ta Itautau Tutui ikado posanga ga iuot iaoai bedane,

“Gid alu padengada lolod bake ngan soa?”

Be ikamado ga gid panua tiraaurau posanga sapaeen?

²⁶ Gid mamaron kapeipei ga gid madidnga tanoelai aea tiluplup ngan kadonga paraunga

pan Maron ga ele eaba toa isio ei, Kristus †.

²⁷ ††Tautaunga, ngan tuanga toa ne, Erot ga Pontius Pailat tiluplup toman ngan gid panua alu padengada ad ga gid Israel, ngan raunga lem paeaeanga tutui Iesus toa eao sio ei. ²⁸ ††Be led kadonga toa ne iuot sapaeen mao. Inasi eao lem kimnga. Ngan eao uram, eao rau posanga motean ngan kadonga toa ne manta iuot. ²⁹ ††Ta labone gai abeta eao, Maron, matam nanan led pamirnga, ta lua gai lem paeaeanga ta arangrang ngan lolomai matua ga apaola lem posanga be amataud mao. ³⁰ Be dol bagem idae ngan keminga gid dibala, ga kado gid uisinga iman kilala ga iuotot ngan lem paeaeanga tutui Iesus ieda.”

³¹ Io, tiraring ga kus ta tibur toa tiluplup ngan oa ino-goi. Be gid toa ngada oa lolod iuon ngan Itautau Tutui, ta tipapaola Deo ele posanga be timataud mao.

Gid panua lolod keledede ta tilualua ngan gid

³² ††Be gid panua lolo matua ad, lolod ga laborad keledede, ta eta ngan gid ikeo ga ele danga sisid iman ei kekelen ele mao. Be gid keledede keledede led danga sisid iman gid toa ngada oa led. ³³ Be ngan Itautau Tutui iura, gid panua ato ad tipamatua posanga ngan Iesus ele daenga mulian, be Deo ele kadonga lolo marum aea iuon ngan gid toa ngada oa. ³⁴ §Be eaba eta ngan gid ipapauis ngan danga sisid mao, ngansa tano itamatama toa ngada oa tilongean ad tano ga led luma ga panua tiuol, ta tibada pat toa oa ³⁵ ta tidol ga idae pagid panua ato ad bagedeai. Ta gid tipotapota ga ila pagid sapadua tipapauis.

³⁶ Eaba ede ikado toa bedaoa ieda Iosep, be gid panua ato ad tidol ieda ede pade Barnabas. (Edaeda toa

† 4.24 IM 20.11, Neh 9.6, Sng 146.6 †† 4.25 Sng 2.1-2 †
Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. †† 4.27
Mt 27.1-2, Lu 23.7-11, PA 3.13 †† 4.28 PA 2.23 ††† 4.29 Ep 6.19
††† 4.32 PA 2.44 § 4.34 PA 2.45

ne ipu bedane, “Eaba Ipapamatua Panua Lolod.”) Ei iaoa ede ngan lum pan Livai, be ele tuanga ipu ngan inu Saiprus. ³⁷ Ei aea tano idanga ede, be ilongean pagid panua ga tiuol, ta ibada pat toa oa ga idae pagid panua ato ad bagedeai.

Ananias ga Sapaira tiuangga tipakaka Deo

5 Ado ede, eaba ede ieda Ananias toman ngan iadaoa Sapaira tilongean ad tano idanga ede ga panua tiuol. ² †Be ei ikate ei ngan tano aea pat ilia, be iadaoa iutai ngan. Be pat ilia iadag, ibada ga ila ta idol pagid panua ato ad bagedeai.

³ ††Idio ta Petrus ikeo pan, “Ananias, ikamado ga Satan iuon lolomeai, ta eao kado posanga pakakanga pan Itautau Tutui ngan tano aea pat iadag toa kate go ngan? ⁴ Mugaeai ngan tiuol, eine danga togo na? Be tiuol ga kus ta aea pat ienono bagemelai na? Be eao pakaka ta keo ga tano toa na aea olnga dodol iman tenainga. Ikamado ga lolom iboko ngan kadonga toa bedane? Eao pakaka gid eababa mao. Eao oangga pakaka Deo.”

⁵ Io, Ananias ilongo bedaoa, ta itap ga isulug ga imate. Be gid panua toa ngada oa tilongo aea posanga bedaoa, tota timataud kapei. ⁶ Ga kus ta gid kakau iririau tidae ga tinam ta tirobi ipat ta tibisi ei ga ila ta titaian.

⁷ Io, ado imata tol ila ga kus ta iadaoa taine inam, be iutai ngan soa danga iuot ngan iadaoa mao. ⁸ Be Petrus ibeta ei bedane, “Keo pagau, tano toa gimirua alongean ga tiuol, aea olnga toa bedane?”

Ta ikeo ga, “Be. Aea olnga tota bedaoa.”

⁹ Ta Petrus ikeo pan, “Ikamado ga gimirua arau posanga ngan tobanga Maron Itautau Tutui? Ega, gid panua toa titaian adaoam, ta timadmamid atama iaoai, ta gid ga tisoa eao pade ga ot ga la.”

¹⁰ Be mole mao, ei itap ga idio boloma Petrus iaepuiai ga imate. Ta gid kakau iririau tigera mambe imate, ta tibisi ipat ga ila ta titaian ei toa iadaoa isaleai oa. ¹¹ Tota gid iaoa keledede toa ngada oa ton Kristus timataud kapei tau, ga sapadua tilongo ngan kadonga toa ne, gid pade timataud.

Uisinga imata ede ga ede iuot ngan gid panua ato ad baged

¹² ††Idio ta gid uisinga busa iuotot ngan gid panua ato ad baged ta iman kilala rabu ngan gid ipom. Be gid toa ngada oa lolod keledede ta tiluplup somisomi ngan Naparpar ton Solomon. ¹³ Be gid panua padengada toa lolod matua maitne, timataud ngan titlan gid, be tipakuru ngan gid. ¹⁴ Be panua busa arangranga ga taine tipul gid ga lolod matua ngan Maron pade, ta dabad idae ga ila kapei. ¹⁵ Tota tibisi gid dibala ga tila ngan edap toa Petrus ila ngan oa, ta tidol gid ngan moe ga nagarengreng, ngansa tiuangga Petrus isibo gid, mao ado igal ianun ga idae ngan gid, ta tiuot kemi. ¹⁶ Be gid ipom ngan gid tuanga toa

§† 5.2 PA 4.34-35 §†† 5.3 Ins 13.2 §† 5.12 PA 2.43, 14.3

ibalil ngan Ierusalem tinam tiluplup, be tibisibisi led panua ad dibala ga gid panua toa iriau papaeamao tipaieiei gid, ta toa ngada oa tiuot kemi.

Anggelo ilua gid panua ato ad ta titnan luma panasnga aea

¹⁷ Be madidnga kapei tenainga aea toman ngan iuaeoea toa ngada oa Sadiusi ad, lolod paeamao ¹⁸ ta tiluku gid panua ato ad ta tidol gid ga tidudunga ngan luma panasnga aea toa led tuangai oa. ¹⁹ †Be ngan bong toaiua, anggelo ton Maron irepe atama ngan luma panasnga aea ta ibada gid ga tiuot ta ikeo, ²⁰ "Gimi ala amadid Deo ele lumaeai, ta apalongo gid ipom ngan madonga pau toa ne aea posanga toa ngada oa."

²¹ Io, tilongo ga kus ta gaisala rumaruma tila tidudunga ngan Deo ele luma aea ala ta tipapaoatai gid ipom.

Be madidnga kapei tenainga aea ga iuaeoea tibaba gid kapepei patutuinga posanga ad toa ngada oa togid Israel ga tinam, ta tisula gid paeaeanga ga tila ngan badanga gid panua toa timamado ngan luma panasnga aea. ²² Io, gid paeaeanga tila ngan luma panasnga aea, be tigera gid panua ato ad toa eoa mao. Tota tiluagid sapaean ta tipalongo ngan ²³ ta tikeo ga, "Gai agera luma panasnga aea tisaisai matua ga gid panua timariala ngan atama ta timadmadid, be arepe atama ta agera eaba eta gadudunga mao."

²⁴ Io, madidnga ngan gid panua toa timariala ngan Deo ele luma toman ngan gid madidnga tenainga ad, tilongo posanga toa ne ta titalingalinga ta tikeo, "Kadonga toa ne madongan?"

²⁵ Be mole mao, eaba ede inam ta ipalongo led bedane, "Ega, gid panua toa adol gid ngan luma panasnga aea, patautene timadmadid Deo ele lumaeai ga tipapaoatai gid ipom!" ²⁶ Tota madidnga toa imariala ngan Deo ele luma imuga ngan gid paeaeanga ta tila tibada gid ga tila, be tiluku gid mao, ngansa timataud gid ipom, ngan kado ta titado pat ngan gid.

Gid panua ato ad tipaola posanga pagid panua patutuinga posanga ad

²⁷ Idio ta tibada gid panua ato ad ga timadid pagid panua patutuinga posanga ad matadeai, ta madidnga kapei tenainga aea ibeta gid bedane, ²⁸ ††"Gai aposa matua tau pagimi ngan apaoatai ngan eaba toa ne ieda pade mao na? Be mao. Gimi apaoasasa lemi paoatainga ga ila ngan tibur toa ngada ne Ierusalem. Be aparpar ngan solnga gai ngan eaba toa ne ele matenga ta ising idae ngan gai."

²⁹ †Ta Petrus toman ngan panua ato ad padengada tikeo bedane, "Gai manta alongo Deo ilinge, be gimi eababa lingemi mao. ³⁰ Gimi apamate Iesus ngan patotonga ei ngan abei tabala, be Deo togid tibutibuda ipei ei mulian. ³¹ ††Ta Deo isoa ei ga idae ngan ibage

† 5.19 PA 12.7-10 †† 5.28 Mt 27.25 ‡ 5.29 PA 4.19

oatai, ta idol ei ga iman eaba toa imugamuga ngan gita ga ibada gita mulian. Ngansa iuangga ilua gid Israel ta tipul lolod, ta irangrang ngan isamum led kadonga sasat. ³² Gai agera kadonga toa ne, ta apamatua aea posanga. Be Itautau Tutui toa Deo ibada pagid panua tilongolongo ilinge, ei pade ipamatua aea posanga toa ne."

Eaba kapei Gamaliel ikeo ga tikado marum ngan gid panua ato ad

³³ Gid panua patutuinga posanga ad tilongo bedaoa ta lolod bake tau, ta tiuangga tirau gid ga timate. ³⁴ Be eaba Parisi aea ieda Gamaliel, ei madidnga apu aea ede be gid panua toa ngada oa tilolon ngan ei. Ei imadid rabu ngan gid panua patutuinga posanga ad, ta ikeo ga gid panua ato ad manta tiuot ga tila gaot kauteta. ³⁵ Ta ikeo pagid, "Gimi panua Israel ami, manta matami inasi kemi soa kadonga aoangga akado ngan gid panua toa ne. ³⁶ ††Ngansa rai edengada ilana, eaba ede ieda Teudas iuot, ta iuangga ei ieda kapei. Ta gid panua bunu pange titlan ei. Be ei imate ngan panua padengada baged, ta ele panua toa tinasi ei oa tibilin, ta led naurata iman danga buligaliga.

³⁷ Ga kus ta Iudas, eaba Galili aea iuot ngan ado toa gid madidnga tibabada panua edad. Ei idada gid ipom edengada ga tinasi ei, ta tilongo gid madidnga linged pade mao. Be ei pade imate, ta ele panua toa tinasi ei oa, tibilin alele. ³⁸ Tota labone nakeo pagimi, akado kadonga eta ngan panua toa ne mao. Atnan gid ga tidio, ngansa oangga gid eababa tipaot naurata toa ne, eine ga aea annga eta iuot mao. ³⁹ Be oangga Deo ipaot, irangrang ngan gimi apaidi gid mao. Ngan kado ta lemi kadonga mambe apaparau pan Deo."

Io, ele posanga toa ne ipul lolod, ta tilongo. ⁴⁰ ††Tota tibaba gid panua ato ad ga tiluagid, ta timui gid. Be tiposa matua pagid ta tikeo ga tirangrang ngan tiposa ngan Iesus ieda pade mao. Ga kus ta tilongean gid ga tila.

⁴¹ ††Titnan gid panua patutuinga posanga ad ga tidio, ta tilalala be tinid igelgel ngansa Deo igera gid mambe panua kemikemi, ta tirangrang ngan badanga pamaeamaeanga ngan Iesus ieda. ⁴² Be ado ga ado tipapaoatai ga tipapaola ato kemi ngan Iesus ei Kristus st. Tikakado toa bedaoa gadudunga ngan Deo ele luma aea ala ga ngan gid keledede led luma pade.

Tisio panua lima ga rua ngan luanga gid panua ato ad

6 ^{st†}Ngan taun toaiua gid aluagau dabad ilalala ga idae, be ado ede seelenga iuot rabu ngan gid. Gid aluagau toa tiposaposa Grik tiselele oaeoed toa

†† 5.31 Lu 24.47, PA 2.33-34, Ep 1.20 †† 5.36 PA 21.38 ††† 5.40 PA 4.18 ††† 5.41 Mt 5.10-12, 1Pe 4.13 § Ikamado ga tibada pamaeamaeanga oangga Deo igera gid mambe panua kemikemi? Ieieinga toa tibada ngan Iesus ieda, eine pamaeamaeanga tanoelai aea. Be matad nanan mambe lasunga kapei isanga gid buburial, ta tinid igelgel ngan pamaeamaeanga toa oa. §† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. §†† 6.1 PA 4.35

tiposaposa Ibru, ngansa somisomi oangga tilualua gid panua tipapauis, eine matad sapian gid Grik led asap-sape. ² Tota gid panua ato ad sangaul igegea rua tiba-ba gid aluagau toa busa oa ga tinam tiluplup, ta tikeo ga, "Oangga gai atnan naurata ngan paolanga Deo ele posanga, be aboko ngan danga sisid aea potanga, eine kemi mao. ³ Tota oaeoae mai, gimi manta asio panua lima ga rua toa edad kemi rabu ngan gimi, be Itautau Tutui iuon lolodeai, ga led oatainga kemi. Ta gai ga adol gid ga tikisi naurata toa ne. ⁴ Be gai ga amarum ngan raring ga ngan paolanga Deo ele posanga."

⁵ Io, gid panua toa ngada oa tinid igelgel ngan posanga toa ne, ta tasio Stepan, eaba ede iuon ngan Itautau Tutui ga ilolo matua tau ngan Iesus. Ga tasio Pilip ga Prokorus ga Nikanor ga Timon ga Parmenas ga Nikolas. Nikolas toa ei eaba Iuda aea mao. Ei eaba Antiok aea be ipul ei mugaeai ta inasi raring togid Iuda. ⁶ Tital gid panua toa ne ga tila pagid panua ato ad, ta gid tidol baged ga idae ngan gid ta tiraring.

⁷ †Tota Deo ele posanga iuasasa, be gid aluagau dabad ilalala ga idae kapei ngan tuanga Ierusalem, be panua busa tenainga ad, gid pade tipul gid ga tinasi kadonga lolo matua aea ngan Iesus.

Tipamadid Stepan ngan posanga

⁸ Be Deo iura ga ele kadonga lolo marum aea iuon Stepan iloleai, ta ei ikakado gid uisinga kapeipei iman kilala rabu ngan gid ipom. ⁹ Be panua edengada tidae ta aoad parau pan Stepan. Gid panua toa oa Sairini ad, ga Aleksandria ad, ga Silisia ad, ga Esia ad, be led luma raring aea, eine tiuato luma raring aea togid panua tiboko paeaeanga mugaeai be labone timado kemi.

¹⁰ ††Be Itautau Tutui ibada oatainga kemi tau pan Stepan, ta tirangrang ngan tiasal ele posanga mao.

¹¹ Tota tiparumrum panua edengada ngan pat, ta gid panua toa oa tisol Stepan ngan posanga pakakanga ta tikeo, "Gai alongo eaba toa ne ikakado posanga paeamao ngan Moses ga Deo!"

¹² Be tipamasmasi gid ipom ga kapeipei ga madidnga apu ad lolod, ta tila boloma pan ta tiluku ei, ta tibada ei ga ila pagid panua patutuinga posanga ad.

¹³ Be tidol panua edengada ta tipakaka ngan oaoanga ngan ele kadonga ta tikeo, "Eaba toa ne somisomi ikakado posanga paeamao ngan luma toa Deo ele ul ienono ngan ne ga ngan ele apu pade. ¹⁴ Gai alongo ei ikeo ga Iesus Nasaret aea ga ipaeabu ngan luma toa ne ga ipalele leda nasinga toa Moses ipaootai tibutibuda ngan."

¹⁵ Ta gid panua toa timamado ngan patutuinga posanga oa, matad inono Stepan, be tigera imata mambe angelo ede imata.

Stepan ipaola posanga pagid panua patutuinga posanga ad

⁷ Ta madidnga kapei tenainga aea ibeta Stepan bedane, "Posanga toa tisol go ngan ne, eine tautau na?"

² †Ta Stepan ikeo ga, "Oaeoae ga kapeipei, alongo leg posanga. Ngan ado toaiua tibuda Abraam imamado Mesopotemia maitne, toa mugaeai ngan ila ngan tuanga Aran, Deo iuot pan. Ei Deo toa ele taranga kapei. ³ Ta ikeo pan bedane, 'Tnan am tano ga sobosobom, ta la ngan tano ede toa gau ga napasolan go ngan.'

⁴ ††Tota itnan tano togid panua Kaldia ta ila imado ngan tuanga Aran. Io, itama imate ga kus ta itnan tuanga toa oa, ta inam imado ngan tibur toa labone gimi amamado ngan. ⁵ †Deo iposa tautau ngan Abraam ngan tano, be ei iuot tano itama ngan ado toaiua mao, ta iae mul idae ngan tano eta ei ton mao. Deo ikado posanga kekelen, ta ikeo ga eine ga iman ei aea ga itubtub ad pade. Be ngan ado toaiua, Abraam ele gergeu eta mao. ⁶ ††Be Deo ikeo ga ei itubtub ga tila timado ngan tano togid alu ede pade, mambe panua patpatnga ad. Ta alu toa oa ga tipaeaea gid ga tipaieiei gid ga irangrang ngan rai buno pange. ⁷ ††Ta Deo ikeo pade bedane, 'Be gau ga napanas alu toa tiboko paeaeanga pagid oa, ta muriai eine ga titnan tibur toa oa ta tinam tisoa gau edag ngan tano toa ne.'

⁸ †Ga kus ta irau posanga toman ngan ei, ta ikeo ga ei manta ipalu gid ele gergeu arangaranga. Ta muriai Abraam ipopo Aisak, ta ipalu ei ngan ado lima ga tol aea. Ta Aisak ipopo Iakop, ta Iakop ipopo gid gergeu sangaul igegea rua toa muriai tiuot mamaron ngan gid lum keledede keledede Israel aea.

⁹ ††Be gid mamaron toa oa lolod paeamao ngan ad kakau Iosep, ta tilongean ei pagid Isip ta tiuol ei ga iman paeaeanga sapaeen. Be Deo imamado toman ngan ei. ¹⁰ ††Ta ibada ei mulian ngan aea kadonga paeamao toa ngada oa, ta ibada oatainga kemi pan, ta ikado ga maron kapei Isip aea ilolo marum ngan ei, ta idol ei ga iman madidnga ngan tibur Isip ga ngan ele luma ga danga sisid pade.

¹¹ ††Idio ta sapanga kapei iuot ngan tibur Isip ga Kenan, ta ikado ga panua led madonga paeamao tau. Ta tibutibuda tiloilo annga ga mao. ¹² Be Iakop ilongo mambe annga ienono ngan tibur Isip, ta isula tibutibuda matamata ga tila. ¹³ ††Be parua aea ngan tila Isip, Iosep ipaola ei mulian pagid itar kapeipei, ta maron kapei Isip aea iuatai ngan gid iaoo keledede ton Iosep. ¹⁴ †Idio ta Iosep iabalan posanga ta ibaba itama Iakop ga isobosobo toa ngada oa ga tinam pan, be dabad iuot sangalima sangaul rua igegea lima. ¹⁵ †Tota Iakop ila imado ngan tibur Isip. Be idio ga muriai ei gisinga-

‡ 7.2 OM 11.31, 12.1 †† 7.4 OM 11.31-12.5 †† 7.5 OM 12.7, 15.18, 17.8 ††† 7.6 OM 15.13-14, IM 12.40 ††† 7.7 IM 3.12 § 7.8 OM 17.9-14, 21.4 †† 7.9 OM 37.11, 28, 39.2, 21-23 ††† 7.10 OM 41.37-44 †† 7.11 OM 41.54, 42.1-2 ††† 7.13 OM 45.1-4, 16 †† 7.14 OM 45.9-11, 46.27 †† 7.15 OM 46.1-7, 49.33

da tibutibuda timate toa eoa. ¹⁶ †Be tibisi patid ga iluai mulian ngan tuanga Sekem, ta titaian gid toa eoa ngan denga toa Abraam iuol mugaeai pagid gergeu ton Amor ngan pat silva.

¹⁷ ††Io, ado toa inam boloma ngan Deo iparangrang posanga tautaunga toa ikado pan Abraam mugaeai, be leda panua dabad idae ga ila kapei tau ngan tibur Isip. ¹⁸ †Idio ta maron kapei pau ede imadid ga imuga ngan tibur Isip, be ei iuatai ngan Iosep mao. ¹⁹ †Ei ikado aleburo paeamao pagid tibutibuda ta ipaieiei gid, be isusuran gid ga titnan led gergeu puruanga ga tidio gaot ga timate.

²⁰ ††Ngan ado toaiua tipopo Moses, be Deo igera gergeu toa ne imata kemi tau. Gid tiperengreng ngan ei kemi itama ele lumaeai ga irangrang ngan taiko tol. ²¹ ††Ga kus ta titnan ei ga idio gaot, be maron kapei inat taine ibada ei ta iperengreng ngan ei kemi mambe ei ele gergeu. ²² †Idio ta Moses inanale ngan gid Isip led paoatainga toa ngada oa. Ta iuot eaba posanga matua aea ga ikakado naurata kapeipei.

²³ †Be ngan ado toaiua Moses aea rai sangaul pange, ei ilolo ila pagid isobosobo Israel ad ta iuanga ila ikia gid. ²⁴ ††Be igera eaba ede Isip aea ipaieiei ede ngan gid, ta iuanga ilua ei ta ikoli mulian eaba Isip aea ele kadonga paeamao, ta irau ei ga imate. ²⁵ †Ei iuanga isobosobo ga tiutai mambe Deo iuanga ilua gid ta isula ei ngan badanga gid mulian, be tiutai mao. ²⁶ †Io, ado sae, iuot pagid panua rua Israel ad tipaparau, ta iuanga ipalua led paraunga ta lolod itarui, ta ikeo ga, 'Oaeoag, ikamado ga apapaeabu pol ngan gimigi?'

²⁷ †Be eaba toa ikado paeamao ngan iuae oa isusuran Moses ta ikeo, 'Sai idol go ga man amai madidnga ngan patutuinga posanga rabu ngan gairua? ²⁸ ††Eao keo ga rau gau pade mambe rau eaba Isip aea made ga imate na?' ²⁹ †Io, Moses ilongo posanga toa ne, ta iaoa ga ila ngan tibur Midian. Ta idio imamado toa eoa mambe eaba patpatnga aea, ta iuai taine ga ipopo inat rua.

³⁰ ††Io, rai sangaul pange ila ga kus, ta anggelo iuot pan ngan tibur Sainai aea modamodanga. Iuot pan ngan abei kakauede toa dinga irarabal ngan. ³¹ †Be Moses igera bedaoa ta imatala, be iuanga igera kemi ta ila boloma. Be ilongo Maron ele babanga ikeo ga, ³² †Gau Deo togid tibutibum Abraam ga Aisak ga Iakop.' Be Moses imataud ga isamimi, ta irangrang ngan imata idae pan mao.

³³ †Ta Maron ikeo pan, 'Pola lem su ga idio, ngansa tibur toa madmadid ngan na, gau leg ul ienono ngan. ³⁴ †Tautaunga nagera leg panua ad kadonga kulupulupu ngan tibur Isip, ga nalongo tisolilil ngan ad ieieinga, tota nanam ngan badanga gid mulian. Io, nam, ta nasula go ga la Isip.'

³⁵ ††Moses tota nena gid Israel tipul murid ngan ei mugaeai ta tikeo ga, 'Sai idol go ga man amai ma-

didnga ngan patutuinga lem ai posanga?' Be ngan babanga ton anggelo ngan abei kakauede, Deo isula eaba tota nena ga iman madidnga ga eaba ipola gid ngan led madonga paeamao. ³⁶ †Eaba toa ne imuga ngan gid, ta titnan tibur toa oa, be ikakado uisinga iman kilala ga ipamatata gid ngan tibur Isip ga tad Singsingia ga tibur modamodanga irangrang ngan rai sangaul pange.

³⁷ ††Moses tota nena ikeo pagid Israel bedane, 'Deo ga isula eaba ede ga iuot rabu ngan sobosobomi mambe gau, ta ei ga ibada Deo iaoa ga ila pagimi.'

³⁸ †Ei tota nena imamado toman ngan tibutibuda toa tiluplup ngan tibur modamodanga. Ga pade, imamado toman ngan anggelo toa iposaposa pan ngan lusi Sainai. Ta ei ibada gid posanga madonga kemi aea, ta ibada posanga toa oa ga inam pagita.

³⁹ †Be tibutibuda tinid ngan longonga ele posanga mao, ta tipul murid ngan ei, be lolod ikim tau ngan luaiinga mulian Isip. ⁴⁰ †Ta tikeo pan Aron bedane, 'Kado amai deo etangada ta timugamuga ngan gai. Be eaba ga Moses ne, ei ibada gai ta atnan Isip, be aotai ngan saoa danga iuot ngan ei mao.' ⁴¹ ††Tota ngan ado toaiua, tikado bulmakao ele gergeu aea namer, ta tite-nai gid masilau ga ila pan, be tinid igelgel ngan danga toa tikado ngan baged. ⁴² ††Ta Deo ipul imur ngan gid ta ilongean gid ga tikado naurata raring aea ngan gid danga mariambai mambe ado ga taiko ga gigima, lalaede mambe eaba ibada Deo iaoa ibode ga bedane,

''Gimi panua Israel ami, ngan rai sangaul pange toa amamado ngan tibur modamodanga, gimigi akakado gid tenainga toa oa ga inam pagau tautaunga na? Mao tau!

⁴³ †Gimi abisibisi palata ton ami deo Molek, ga abisibisi gigima ton ami deo Repan, eiua gid danga toa gimigi akado ta asoaso edad. Tota gau ga nasere gimigi ga ala aluai ta amado iadag ngan tibur Babilonia.'

⁴⁴ †Be Deo ele palata ienono pagid tibutibuda ngan tibur modamodanga toman ngan korol apu aea toa ipamatua ele posanga. Tikado gid danga toa oa ga iuot lalaede mambe Deo ikeo pan Moses ngan, ta tinasi ianun toa ipasolan pan. ⁴⁵ ††Idio ga muriai, tibutibuda gisingada Iosua tibada palata toa oa ga ila ngan tano Kenan, ta Deo isere gid alu padengada ta tiaoa ngan tibutibuda. Ta palata toa oa ienono toa eoa ga irangrang ngan maron kapei Devit iuot. ⁴⁶ ††Devit toa, Deo ilolo marum ngan ei. Ei ibeta Deo ngan ilongean ei ta ikado luma kemi ede, ta irangrang ngan Deo ton tibuda Iakop imamado ngan. ⁴⁷ ††Be Devit inat Solomon, ei eaba toa ikado Deo ele luma toa oa.

⁴⁸ †Be tautaunga, Deo Gadae Tau imamado ngan luma eta gid eababa tikakado mao. Eine mambe eaba ibada Deo iaoa ikeo ngan ga bedane,

† 7.16 OM 23.2-20, 33.19, Jos 24.32 †† 7.17 IM 1.7-8 † 7.19 IM 1.11-22 †† 7.20 IM 2.2 †† 7.21 IM 2.3-10 ††† 7.24 IM 2.11-15 ††† 7.28 IM 2.14 § 7.29 IM 2.21-22, 18.3-4 §† 7.30 IM 3.1-10 §†† 7.35 IM 2.14

§† 7.36 IM 7.3, 14.21, Nam 14.33 §†† 7.37 Lo 18.15 §† 7.38 IM 19.3 §† 7.40 IM 32.1 §§† 7.41 IM 32.2-6 §§† 7.42 Amo 5.25-27 §§§ 7.45 Jos 3.14-17 18 7.46 2Sml 7.1-16 19 7.47 1Kin 6.1-38

⁴⁹ †“Maron ikeo: Bubur eine gau leg mul maron aea, be tano eine mul toa nadol aeg gadae ngan. Tota gimi ga akado leg luma ede ne madongan? Be gimi aoangga adol leg tibur earainga aea sida? ⁵⁰ Ngansa gau bageg ikado danga toa ngada ne! ⁵¹ ††“Gimi panua tanga balbal ami! Iranrang ngan abada oatainga mao ga mao tau. Gimi apaki tangami somisomi ngan Deo ele posanga. Gimi lalaede mambe tibutibumi ta atolatola ngan Itautau Tutui ilinge. ⁵² †Tibutibumi tipaieiei gid panua toa ngada oa tibabada Deo iaoa. Be gid panua toa tiposa motean ngan Eaba Tutui ele namanga, tibutibumi tirau gid ga timate. Be labone eaba toa ne inama, ta gimi adol ei ga idae pagid aea miri itamatama bagedeai ta gimingada arau ei ga imate. ⁵³ Gid anggelo tibada Deo ele apu ga ila pagimi, be gimi anasi mao.”

Tirau Stepan ngan pat ga imate

⁵⁴ Gid ipom tilongo Stepan ele posanga bedane, ta lolod bake tau ga luod kek ga kek ngan ei. ⁵⁵ ††Be ei iuon ngan Itautau Tutui, ta imata idae ga ila buburial, ta igera Deo ele taranga, be Iesus imadmadid ngan Deo ibage oatai. ⁵⁶ ††Ta ikeo, “Ega, gau nagera bubur ipokakai be Eaba Inat imadmadid ngan Deo ibage oatai!” ⁵⁷ Be gid ipom tipaki tangad ga tingangar kapei, ta tilos keledede ga tingata ei. ⁵⁸ Ta tisere ei ga ila gaot ngan tuanga, ga kus ta gid panua toa tisol ei ngan posanga toman ngan gid ipom tiraurau ei ngan pat. Be tidol led pononga mamarae ga idio pan eaba iriaue de ieda Saulus. ⁵⁹ Io, tiraurau Stepan ngan pat, be ei ibaba ngan posanga ga bedane, “Maron Iesus, nadol tautaudig ga idae bageamei!” ⁶⁰ ††Io, tota ikor iae ga isulug, be ingangar kapei bedane, “Maron, panas gid ngan led kadonga sat toa ne mao!” Ikeo toa bedaoa ga kus ta imate.

8 Be Saulus ilolo keledede ngan tipamate ei.

Saulus ipapaeabu ngan gid iaoa keledede ton Kristus

Ngan ado toaiua, gid panua tipaieiei gid iaoa keledede ton Kristus paeamao tau ngan tuanga Ierusalem. Ta gid toa ngada oa tibilin alele ngan tibur Iudea ga Samaria. Be gid panua ato ad kekelegid tidio Ierusalem. ² Be panua tututui edengada titaian Stepan ga tikado tandanga kapei ngan ei. ³ ††Be Saulus ipapaeabu ngan gid iaoa keledede ton Kristus, ta ila ngan gid luma ga luma ta iluku gid arangaranga ga taine, ta idol gid ga tidudunga ngan luma panasnga aea.

Ato kemi ila pagid Samaria

⁴ Be gid panua toa tibilin alele oa, tipaola ato kemi ngan tibur isaoa tila ngan. ⁵ Pilip ila ngan tuanga ede togid Samaria, ta ipaola posanga ngan Kristus. ⁶ Ta gid

† 7.49 Ais 66.1-2 †† 7.51 Ais 63.10 † 7.52 Mt 23.31 ††
7.55 Sng 110.1 †† 7.56 Kol 3.1 ††† 7.60 Lu 23.34 ††† 8.3 PA
9.1, 13, 22.4, 26.9-11

ipom tilongo ele posanga ga tigera gid uisinga ikakado, tota lolod keledede ta tidol tangad kemi ngan ele posanga. ⁷ Ngansa tigera ei iseresere iriaue papaeamao ngan panua busa, ta gid iriaue titnan gid be tingangar kapei. Ga tigera gid panua toa aed ga baged imate ga gid panua toa aed papaeamao tinid iuot kemi. ⁸ Tota panua ngan tuanga toa oa tinid igelgel kapei.

Eaba borou aea iuanga iuol Itautau Tutui pan Petrus

⁹ Be eaba ede ieda Saimon imamado ngan tuanga toa oa. Mugaeai ei eaba borou aea, ta iuanga ieda kapei, be ipamatala panua busa Samaria ad. ¹⁰ Ta gid panua toa edad mao ga edad kapeipei toa ngada oa tilongolongo ei ta tikeo ga, “Eaba toa ne, ei mambe Deo iura toa gid panua tiuatoato iura matua soke tau.” ¹¹ Ta lolod ikim tau ngan longonga ei, ngansa mole ga inam, ei ipamatala gid ngan ele borou. ¹² Be ngan ado toaiua, gid ipom lolod matua ngan Pilip ele ato kemi ngan madonga Deo ibageai ga ngan Iesus ei Kristus [§], ta gid arangaranga ga taine busa tibada paliliunga. ¹³ Ta Saimon pade ilolo matua ta ibada paliliunga. Ta inasnasi Pilip alele, ngansa igera gid uisinga kapeipei iman kilala toa ei ikakado, ta imatala kapei ngan. ¹⁴ Be gid panua ato ad ngan tuanga Ierusalem tilongomambe gid Samaria tibada Deo ele posanga, ta tisula Petrus ga Ioanes ga tila pagid. ¹⁵ Ta gisirua tinam tiuot ta tiraring ngan gid ngan badanga Itautau Tutui, ¹⁶ ngansa ngan ado toaiua, Itautau Tutui isulug ga inam pan eaba eta ngan gid maitne, be tibada paliliunga kekelen ngan Maron Iesus ieda. ¹⁷ ††Tota gisirua tidol baged ga idae ngan gid, ta tibabada Itautau Tutui.

¹⁸ Be Saimon igera mambe gid panua ato ad tidol baged ga idae ngan gid panua ta tibada Itautau Tutui, ta iuanga ibada pat ga ila pagisirua ¹⁹ ta ikeo, “Abada pamatuanga toa na pagau pade, ta oangga nadol bageg ga idae ngan sapadua, eine gid pade ga tibada Itautau Tutui.”

²⁰ Be Petrus ikeo pan, “Lem pat ga iduaea toman ngan eao, ngansa eao oangga ol tenainga ton Deo ngan pat! ²¹ Naurata toa ne eao togo mao, ngansa eao lolom itutui Deo imatai mao. ²² Tota pul lolom ngan lem kadonga paeamao toa ne, ta raring ga ila pan Maron, ta beta ei ngan isamum muk toa ienono lolomeai na. ²³ Ngansa gau nagera mambe eao lolom paeamao tau, be kadonga sat iaud go.”

²⁴ Ta Saimon ikoli ele posanga bedane, “Raring ga ila pan Maron ta iranrang ngan danga toa eao keokeo ngan ne iuot ngan gau mao.”

²⁵ Idio ta gid panua ato ad tipamatua Maron ele posanga ga tipalongo ngan pade, ga kus ta tiluagid ga tila Ierusalem, be tipaola ato kemi ngan tuanga busa Samaria aea.

§ Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16.
†† 8.17 PA 19.6

Pilip ipaola ato kemi pan madidnga Itiopia aea

²⁶ Idio ta anggelo ton Maron ikeo pan Pilip bedane, "Dae ta la nasi edap ila saut ngan tuanga Ierusalem ngan tibur modamodanga ga ila ngan tuanga Gasa."

²⁷ Io, tota idae ga ila, be toa edapeai oa iger ma-
didnga ede Itiopia aea. Ei eaba naurata aea ede † toa
iboko pan nagerara togid Itiopia ieda Kandasi, ta imar-
iala ngan ele pat toa ngada oa. Be ngan ado toaiua, ila
Ierusalem ngan soanga Deo ieda. ²⁸ Ta iluai mulian ga
inasi edap ila ele tuangai, be imamado ngan ele karis
ta iuatoato laulau ton Aisaia, eaba ibada Deo iaoa.
²⁹ Ta Itautau Tutui ikeo pan Pilip bedane, "Ngata karis
toa oa, ta dio boloma ngan."

³⁰ Tota Pilip ilado ga ila ta ilongo eaba toa oa iuatoa-
to laulau ton Aisaia, eaba ibada Deo iaoa, ta ibeta ei
bedane, "Eao oatai ngan posanga ipu toa oatoato na?"

³¹ Ta ei ikoli ele posanga bedane, "Gau ga naoatai
madongan, oangga eaba eta ipanasi gau ngan mao?"
Tota ibeta Pilip ngan idio imado toman ngan ei toa
karis ipaoeai.

³² ††Be Deo ele laulau aea posanga toa iuatoato eine
ga bedane,

"Eaba toa oa, gid panua tibada ei ga ila ngan pa-
matenga ei mambe titotoi sipsip,

be ei mumun ga imamado mambe sipsip toa tiket
ilaun.

Ei ikado posanga eta ga ila pagid mao.

³³ Gid tipamaeamaea ei, be tipatutui posanga toa
imadid ngan oa kemi mao.

Irangrang ngan eaba eta ininipu ngan ele gergeu
mao, ngansa ei imate be ipopo eta mao.

Ngansa ele madonga tanoeai kus."

³⁴ Io, madidnga toa ibeta Pilip bedane, "Keo pagau,
eaba toa ibada Deo iaoa ne ikeokeo ngan sai, ei mu-
lian, mao eaba eta pade?" ³⁵ Tota Pilip ipaola ato kemi
ngan Iesus ga ila pan, matamata ngan laulau aea
posanga toa oa, ga ila irangrang ngan Deo ele posan-
ga padengada.

³⁶ †Gid tilalala edapeai ga tila, ta tiuot ngan eau ede,
ta madidnga ikeo bedane, "Ega, eau tota nene. Saa
danga ipakala gau ngan badanga paliliunga?" ††³⁸ Tota
ikeo ngan karis toa oa manta idio imadid, ta ei gisirua
Pilip tislug ga tila eaiuai, ta Pilip ipaliliu ei. ³⁹ Ga kus ta
titnan eau ga tidae, be Maron Itautau Tutui ibada Pilip
ga oas sapaeen ga ila, ta madidnga iger ei pade mao.
Be ei itin igelgel ga ilalala edapeai ga ila. ⁴⁰ ††Be Pilip ig-
era mambe ei imamado ngan tuanga Asdot. Ta ei ila
ngan gid tuanga toa ngada oa be ipapaola ato kemi
ga ila irangrang ngan iuot ngan tuanga Sisaria.

† Posanga idil toaine eaba naurata aea edeidodo posanga idil
ede ngan posanga Grik ipu mambe eaba naurata aea ede toa tiket
ilabe. Ngan ado toaiua, tikado toa bedaoa ngan mamaron kapepei
led panua naurata ad, ngan kado ta tikado arala. †† 8.32 Ais
53.7-8 † 8.36-37 PA 10.47 †† Ngan laulau edengada ngan
posanga Grik, tibalbatan posanga ede pade ngan lain toa ne be-
dane: ³⁷ *Pilip ikeo, "Oangga lolom matua tau, ta io." Ta madidnga
ikoli ele posanga bedane, "Gau lolog matua ngan Iesus Kristus ei
Deo Inat." †† 8.40 PA 21.8

Saulus ipul ilolo

(Panua Ato ad 22.6-16, 26.12-18)

⁹ ††Be Saulus ikakado posanga matua maitne ngan
pamatenga gid aluagau ton Maron. Tota ila pan
madidnga kapei tenainga aea ² ta ibeta ei ngan boden-
ga laulau ga ila pagid luma raring aea ngan tuanga
Damaskus. Laulau toa oa ikeo ga oangga sapa-
dua arangranga mao taine timamado toa eoa, be tinas-
nasi Iesus ele Edap, ei ga ikaukau gid ta ibada gid ga
tila ngan luma panasnga aea toa Ierusalem oa. ³ Idio
ta ilalala ga ila ta ipaboloma tuanga Damaskus, be
mole mao taranga ede buburiai aea itara ga ibaliu
ngan ei. ⁴ Tota itap ga idio tanoeai be ilongo babanga
ede ikeo pan ngan gid linged bedane, "Saulus, Saulus,
ikamado ga eao paieiei gau?"

⁵ Ta Saulus ikeo, "Maron, eao sai?"

Ta ikeo, "Gau Iesus, eaba toa paieiei gau ne. ⁶ Be dae
madid ta la dudunga tuangai, ta gid ga tikeo pago
ngan saoa danga eao manta kado."

⁷ Be gid panua toa tilalala toman ngan ei, mumun ga
timadmadid. Tilongo babanga be tigera eaba eta mao.

⁸ Ta Saulus ker tanoeai ga idae, ta imata pal be iran-
grang ngan igeragera mao. Tota timugamuga ngan ei
be tikikisi ibage ta tibada ei ga ila Damaskus. ⁹ Ta ei
idio imata sususu irangrang ngan ado tol, be ianean
ga iunun danga eta mao.

¹⁰ Be ngan tuanga Damaskus, aluagau ede ieda
Ananiais imamado. Ei iger danga ede Maron ipa-
solan pan, ta ilongo Maron ele babanga ikeo pan be-
dane, "Oe, Ananiais!"

Ta ikeo, "Maron, gau ta eko."

¹¹ Ta Maron ikeo pan, "Dae ta la ngan edap toa tiuato
ieda Tutui, ta la ngan luma ton Iudas, ta beta ngan ea-
ba toa ieda Saulus Tarsus aea. Patautene ei ikakado
raring. ¹² Ngan danga napasolan pan, ei iger eaba
ede ieda Ananiais inam idudunga ta idol ibage ga
idae ngan ei ngan kadonga imata ga igeragera pade."

¹³ Be Ananiais ikeo, "Maron, gau nalongo posanga
busa ngan eaba toa ne. Ei ikado kadonga papaeamao
busa ngan lem panua tututui ngan tuanga Ierusalem.

¹⁴ Gid madidnga tenainga ad tislula ei ga inam toa eko
ngan eaudnga gid panua sapa dua tiraring ga tiuatoa-
to edam."

¹⁵ ††Be Maron ikeo pan bedane, "Eao la, ngansa eaba
toa ne, gau nasio ei ngan paolanga edag ga ila pagid
alu padengada ga gid mamaron kapepei ga gid pan-
ua Israel ad pade. ¹⁶ †Be gau ga napasolan ei ngan
saoa ieieinga manta iuot ngan ei ngan gau edag."

¹⁷ Tota Ananiais ila ngan luma toa oa ta idudunga.
Idio ta idol ibage ga idae ngan ei ta ikeo, "Oaeg
Saulus, Maron Iesus toa iuot pago ngan edap eao nas-
nasi, isula gau ga nanam pago ngan kadonga matam
ga igeragera pade, ga ngan Itautau Tutui iuon
lolomeai." ¹⁸ Be mole mao, danga mambe ia inangile
itap imata kadloeai ga isulug, ta igeragera pade. Ga

††† 9.1 PA 8.3 ††† 9.15 PA 26.2, 6, 27.24, Ro 1.5 § 9.16 2Ko
11.23-28

kus ta idae ta ila ibada paliliunga. ¹⁹ Idio ta ian pade, ta iura iluai mulian.

Saulus ipaola posanga ngan tuanga Damaskus

Saulus idio imamado ado edengada toman ngan gid aluagau ngan tuanga Damaskus. ²⁰ Be mole mao, ila ngan luma raring aea ta ipaola posanga ngan Iesus ei Deo Inat. ²¹ †Ta gid toa ngada oa tikakrik ngan longonga ele posanga ta tibetabeta bedane, “Ei eaba toa ipapaeabu ngan gid panua tiraring ga tiuatoato eda-da toa ne ngan tuanga Ierusalem na? Ta ngan ipu toaine inama nene ngan eaudnga gid ga badanga gid ga tila pagid madidnga tenainga ad na?” ²² ††Be Saulus iura idae ga ila kapei, ta ipatogran gid Iuda ngan tuanga Damaskus ta lolod ede ga ede tau ta irangrang ngan tikoli ele posanga mao. Ngansa ei ipasolan masaei tau mambe Iesus ei Kristus ‡.

Gid Iuda timan Saulus aea isat, ta iaoa

²³ Mole tede ga kus, ta gid Iuda tirau Saulus aea kisa, ²⁴ be Saulus ilongo mambe tiposaposa toa bedaoa ngan ei. Be bong ga ado, matad isangasanga ei toa led tuanga aea ala iaoai ngan raunga ei ga imate. ²⁵ ††Be ele aluagau tibada ei bong, ta tidol ei ngan samare ede, ta tipasil ei ngan ala toa oa aea baba ede, ta tipakantutu ei ga isulug ta iaoa ga ila.

Saulus ila Ierusalem

²⁶ ††Idio ta Saulus ila iuot Ierusalem ta itoba ngan lupnga toman ngan gid aluagau, be gid toa ngada oa timataud ei, ngansa tiadi mambe ei aluagau tau-taunga mao. ²⁷ †††Be Barnabas ibada ei ta ital ei ga ila pagid panua ato ad, ta ininipu pagid ngan Saulus igera Maron iposaposa pan toa edapeai oa. Ta Barnabas ikeo pagid pade ngan Saulus ipaola posanga matua ngan Iesus ieda ngan tuanga Damaskus. ²⁸ Tota Saulus iluplup toman ngan gid ga ilalala alele toman ngan gid ngan tuanga Ierusalem be iposaposa matua ngan Maron ieda. ²⁹ Idio ta iposa toman ngan gid Iuda toa tiposaposa Grik, be aoad isokangai ta tiuanga tiloilo edap ngan raunga ei ga imate. ³⁰ Be Saulus iuaeoea tilongo mambe tiposaposa toa bedaoa, ta tital ei ga ila ngan tuanga Sisaria ta tisula ei ga ila ngan tuanga Tarsus.

³¹ Tota ngan ado toaiua, gid iaoa keleda ton Kristus ngan tibur Iudea ga Galili ga Samaria timado kemi ga lolod itarui. Be tilolon ngan Deo ta led kadonga lolo matua aea idae ga ila kapei. Be Itautau Tutui ipamatua lolod, ta dabad idae ga ila pade.

Petrus ikado kemi Ainias

³² Be Petrus ilalala alele ngan tibur toa ngada oa ta ila igera gid panua tututui toa timamado ngan tuanga Lida. ³³ Be toa eoa igera eaba ede ieda Ainias. Ei iae ga

† 9.21 PA 8.3 †† 9.22 PA 18.28 ‡ Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. †† 9.25 2Ko 11.32-33 †† 9.26 Gal 1.17-19 ††† 9.27 1Ko 9.1

ibage imate, ta imanman mul aea ga irangrang ngan aea rai lima ga tol. ³⁴ Ta Petrus ikeo pan bedane, “Ainias, Iesus Kristus ikado tinim ga iuot kemi! Dae ta kop lem moe.” Io, mole mao idae imadid. ³⁵ Ta gid panua busa ngan tuanga Lida ga tibur Saron tigera ei ta tipul lolod ga tinasi Maron.

Petrus ipei mulian Tabita ngan ele matenga

³⁶ Be ngan tuanga Iopa, aluagau taine ede ieda Tabita imamado. Edaeda toa ne ngan posanga Grik tiuato Dorkas. Ei taine kadonga kemi aea ga ilualua gid panua lululunga ad. ³⁷ Be ngan ado toaiua, dibala ibada ei ga imate. Idio ta tipaliliu ipat ta tidol ei luma iloleai ngan bobo ede gadae. ³⁸ Be tuanga Lida ienono boloma ngan tuanga Iopa. Ta gid aluagau tilongo mambe Petrus imamado toa eoa, ta tisula panua rua ga tila pan ta tikeo ga, “Nam manamana pagai.”

³⁹ Ta Petrus idae ta ila toman ngan gid. Idio ta tila tiuot tuangai ta tibada ei ga ila ngan bobo toa gadae oa. Ta gid asapsape timadmadid boloma pan, be ti-tangtang ga tipapasolan ei ngan gid pononga mamarae ga malo kemikemi toa Dorkas ikakado ngan ado toa imamado toman ngan gid maitne.

⁴⁰ Idio ta Petrus ikeo ga gid toa ngada oa manta tila gaot. Be idio ikor iae ta iraring, be ipul imata ga ila ngan burua toa oa, ta ikeo, “Tabita, dae.” Io, tota imata pal ta igera Petrus ta idae imado. ⁴¹ Ta Petrus ikisi ibage ta ilua ei ga idae imadid. Ga kus ta ibaba gid asapsape ga gid panua tututui padengada ta ipasolan ei pagid, be imata bibita. ⁴² Tota posanga toa ne iuasasa ngan tibur toa ngada oa ngan tuanga Iopa, ta panua busa lolod matua ngan Maron. ⁴³ Be Petrus idio imamado mole tede ngan tuanga Iopa, toman ngan eaba ede ieda Saimon toa ibokoboko ngan roputnga masilau tibur aea tinid kukul.

Anggelo iuot pan Kornilius ta iposa pan

10 Ngan tuanga Sisaria madidnga paraunga aea ††† ede togid Rom ieda Kornilius imamado. Ei imugamuga ngan panua paraunga ad iaoa ede toa tiuato Itali ad. ² Ei gisingada ele luma lolo tilolon ngan Deo ga lolod matua ngan ei. Be ikakado mamaron ila pagid panua lululunga ad ga iraring somisomi ga ila pan Deo. ³ Be lailai ede boloma ngan ado imata tol, Deo ipasolan ei ngan danga ede mambe ianun, ta igera anggelo ton Deo inam pan ta ikeo, “Oe, Kornilius.” ⁴ Ta Kornilius imata inono ei, be imataud ta ikeo, “Maron, madongan?”

Ta anggelo ikeo ga, “Deo imata nanan lem raring ga lem mamaron ngan gid panua lululunga ad ta igera lem kadonga toa ne mambe tenainga ikado ei ga itin igelgel. ⁵ Toa patautene sula panua etangada ga tila ngan tuanga Iopa ngan badanga eaba ede ieda Saimon toa tiuato ei Petrus. ⁶ Ei imamado pan Saimon

††† Ngan posanga Grik ngan lain toaine, posanga idil toa ne madidnga paraunga aeaipu bedane: madidnga toa imugamuga ngan panua paraunga ad bunu.

ede pade toa ibokoboko ngan roputnga masilau itin kukul. Ele luma imadmadid labiai."

⁷Io, anggelo iposa pan bedaoa ga kus ta itnan ei ga ila. Be ei ibaba ele paeaeanga rua ga tinam pan toman ngan ele eaba paraunga aea ede toa ikakado ele naurata ga ilolo matua ngan Deo. ⁸Ei iaoa inasi pagid ngan danga toa ngada ne, ga kus ta isula gid ga tila Iopa.

Deo ipasolan danga ede pan Petrus mambe ianun

⁹Arobad ngan ado sae, gid panua toa Kornilius isula gid oa tilalala ga tipaboloma tuanga. Be Petrus idae ga ila luma ipaoeai ta idio iraring. ¹⁰Be pitoreanei ta ikim ian danga eta, ta idio isangasanga gid panua tikakado annga maitne. Be mole mao Deo ipasolan ei ngan danga ede mambe ianun, ¹¹ta igera bubuk ipokakai, be danga mambe malo kapei ede tikaukau imata toa pange oa ta tipakantutu ga isulug ga inam tanoelai. ¹²Be gadae ngan malo toa oa, gid masilau toa aed pange imata ede ga ede timamado, ga gid paria ga mota, ga man pade. ¹³Ta babanga ede ikeo pan bedane, "Petrus, dae ta rau gid ta ean."

¹⁴†Be Petrus ikeo ga, "Maron, gau narangrang mao tau! Ngansa mugaeai ga inam, gau naean danga eta toa aoam ikarara gai ngan mao, ga danga eta paeamao ngan matam mao pade."

¹⁵††Be babanga iposa parua aea pan ta ikeo, "Saoa danga Deo ikeo ga eine kemi, irangrang ngan eao keo ga eine paeamao mao."

¹⁶Be kadonga toa ne iuot patol, ga kus ta malo toa oa idae manmanae ga ila bubukiai.

¹⁷Be Petrus italingalinga ngan danga toa igera oa ipu madongan. Be mole mao gid panua toa Kornilius isula gid oa tibeta ngan Saimon ele luma ienono sida. Ta tiuot ngan ta timadmadid ala aea atama iaoai, ¹⁸ta tibaba ga tibeta, "Saimon toa ieda ede pade Petrus ta imamado?"

¹⁹Be danga toa Petrus igera oa, ei imata nanan maitne, be Itautau Tutui ikeo pan bedane, "Ega, panua tol tiloilo eao. ²⁰Dae ta sulug pagid ta la toman ngan gid. Be lolom ede ga ede ngan mao, ngansa gau nasula gid."

²¹Io, Petrus isulug ga ila ta ikeo ga, "Gau tota eko, gimi ailoilo gau. Be gimi anama ngan saoa?"

²²Ta tikeo, "Madidnga paraunga aea Kornilius isula gai. Ei eaba tutui ga ilolon ngan Deo, ta gid Iuda toa ngada oa tipakuru ngan ei. Be anggelo tutui ede ikeo pan ngan isula gai ga anama ngan badanga go ga la ele lumaeai, ta irangrang ngan ilongo saoa posanga eao keo pan ngan." ²³Tota Petrus ibada gid ga tudungga lumaeai ta timan aea kaluae.

Petrus ila Kornilius ele lumaeai

Ado sae Petrus gisingada panua toa tol oa tikakagid ngan lalalanga, be Petrus iuaeoae edengada Iopa ad tila toman ngan ei. ²⁴Idio ta ado sae tiuot Sisaria, be

† 10.14 Wkp 11.1-47, Ese 4.14 †† 10.15 Mk 7.15,19

Kornilius isangasanga gid. Ei ibaba isobosobo ga iuaeoae motean ga tinam tiluplup. ²⁵Idio ta Petrus idudunga ta Kornilius igera ei, be ikor iae boloma Petrus iaepuiai ta iraring ga ila pan. ²⁶†Be Petrus idada ei ga idae ta ikeo, "Dae madid. Gau eababa pade mambe eao."

²⁷Idio ta tiposaposa, be Petrus idudunga ta igera panua busa tiluplup ga timamado. ²⁸Ta ikeo pagid, "Gimi aoatai, gai Iuda lemai apu ikeo ga itutui ngan gai anam aluplup toman ngan gimi alu padengada mao, ga anam boloma pagimi mao pade. Be Deo ipasolan gau mambe gau narangrang ngan nakeo ga eaba eta paeamao ngan imata mao, ga irangrang ngan naeadi mambe ei iaoa ikarara gai ngan asokon gid mao pade. ²⁹Tota oadla gid panua tinam ngan badanga gau, be lolog ede ga ede ngan nanam toman ngan gid mao. Toa bedaoa ta nabeta gimi, ababa gau ga nanama ngan saoa?"

³⁰Ta Kornilius ikeo ga, "Ado tol ila na, nararing leg lumaeai mambe lailai patautene ngan ado imata tol. Be mole mao eaba ede imadid matageai, be ele danga sisid mil ga mil tau. ³¹Ta ikeo, "Kornilius, Deo ilongo lem raring ga imata nanan lem mamaron ngan gid panua lululunga ad. ³²Tota sula panua ga tila Iopa ngan badanga Saimon toa ieda ede pade Petrus ga inam. Ei imamado lumaeai pan Saimon ede pade toa iboko ngan roputnga masilau tinid kukul toa labiai oa." ³³Tota nasula leg panua manmanae ga tila ngan badanga eao, ta eine kemi ngan eao nama. Ta labone, gai toa ngada ne amamado Deo imatai ngan longonga posanga toa ngada na Maron ibada pago ngan keonga pagai."

Petrus ipaola posanga Kornilius ele lumaeai

³⁴††Idio ta Petrus ipaola posanga ta ikeo ga, "Labone naoatai tautauanga mambe Deo ikado kadonga bagbage keledede ngan alu eta mao. ³⁵Be ei itin igelgel ngan panua ngan alu toa ngada ne toa tilolon ngan ei ga tikado kadonga tutui. ³⁶Gimi aoatai ngan posanga toa Deo iabalan ga ila pagid panua Israel ad. Eine ato kemi ngan Iesus Kristus, ei Maron ngan danga toa ngada ne, be Deo ele kadonga lolo tarui aea inam pagita ngan eaba tota nena. ³⁷††Be gimi aoatai ngan gid kadonga toa iuot Iudea pade. Matamata gid kadonga toa oa iuot ngan tibur Galili, muriai ngan Ioanes ipaola posanga pagid panua ngan badanga paliliunga. ³⁸†††Gimi aoatai mambe Deo isio ††† Iesus Nasaret aea ta idol Itautau Tutui ga iura kapei pan. Ta ilalala alele be ikakado naurata kemikemi ga ikakado kemi gid panua sapa dua eaba paeamao ipaeabu ngan gid, ngansa Deo imamado toman ngan ei.

³⁹"Be gai agera danga toa ngada ne ei ikado ngan tuanga Ierusalem ga tibur togid Iuda, ta apamatua

‡ 10.26 PA 14.13-15, PM 19.10 †† 10.34 Lo 10.17, Ro 2.11 †† 10.37 Mt 4.12-17 ††† 10.38 Mt 3.16, Lu 4.17-21 †††

Posanga idil toa ne isioinasi posanga idil ede ngan Grik ipu ga bedane: Deo itok bude ga idae ilaborai ngan sionga ei. Be posanga idil toa ne ipu ede pade eine edaeda toa ne Kristus.

aea posanga. Be gid tipakantutu ei ngan abei tabala ga imate. ⁴⁰ Be ngan ado tol aea, Deo ipei ei mulian ngan ele matenga, ta ilongean gai edengada ta agera ei. ⁴¹ †Panua toa ngada oa tigera ei mao, be Deo isio gai edengada motean ta apamatua aea posanga. Gai aeanean ga aunun toman ngan ei muriai ngan ele daenga mulian. ⁴² ††Ta ei iposa matua pagai ta apamatua aea posanga ga apaola ga ila pagid panua bedane: Ei eaba toa Deo isio ngan patutuinga posanga ngan gid panua toa ngada ne matad bibita ga gid matemate pade. ⁴³ †Gid panua toa ngada oa tibabada Deo iaoa tipamatua aea posanga pade, ta tikeo ga sapadua lolod matua ngan ei, Deo ga isamum led kadonga sasat ngan ei ieda.”

Gid panua alu padengada ad tibada Itautau Tutui

⁴⁴ ††Petrus iposaposa maitne, be Itautau Tutui isulug ga idae pagid panua toa ngada oa tilongolongo posanga toa oa. ⁴⁵ Be gid panua Iuda ad † toa lolod matua ngan Iesus ga tinam toman ngan Petrus, tikakrik ngansa tigera mambe Deo itok Itautau Tutui ga idae ngan gid panua alu padengada ad. ⁴⁶ ††Be tilongolongo mambe maed iposaposa ngan gid posanga imata ede ga ede ga tisoasoa Deo ieda.

Tota Petrus ikeo, ⁴⁷ “Sai ga irangrang ngan ipakala gid panua toa ne ngan badanga paliliunga ngan eau? Ngansa gid tibada Itautau Tutui lalaede mambe gita pade.” ⁴⁸ ††Tota ikeo ngan gid panua toa oa manta tibada paliliunga ngan Iesus Kristus ieda. Idio ta tibeta ei ngan idio imamado toman ngan gid ngan ado edengada.

Petrus ipalongo iuaeoae Ierusalem ngan gid danga iuot

11 Idio ta gid panua ato ad ga oaeoed ngan tibur toa ngada oa Iudea tilongolongo mambe gid alu padengada tibada Deo ele posanga. ² Ta ngan ado toaiua, Petrus ilalala ga ila Ierusalem, be gid panua toa tiparpar ngan palunga tiselele ei ³ †ta tikeo, “Eao kamado dudunga ngan luma togid panua tibada palunga mao ga ean toman ngan gid?”

⁴ Tota Petrus iaoa inasi tutui pagid ngan danga toa ngada oa iuot ta ikeo, ⁵ ††Gau namamado ngan tuanga Iopa ga nararing. Be Deo ipasolan gau ngan danga ede mambe anunug, ta nagera danga mambe malo kapei ede tikaukau imata toa pange oa, ta tipakantutu ga isulug buburiai ga inam tutui pagau. ⁶ Be gadae ngan malo toa oa nagera gid masilau aed pange imata ede ga ede, mud ga saksak, ga gid paria ga mota ga man pade. ⁷ Be nalongo babanga ede ikeo pagau bedane, ‘Petrus, dae ta rau gid ta ean.’

⁸ “Be gau nakeo ga, ‘Maron, gau narangrang mao tau. Ngansa mugaeai ga inam, naean danga eta toa

† 10.41 Lu 24.42-43, PA 1.8 †† 10.42 PA 17.31, 1Pe 4.5 †
10.43 Ais 53.5-6, Jer 31.34, PA 2.38 †† 10.44 PA 11.15, 15.8 ††
Ngan posanga Grik, idil toa ne gid panua Iuda adeine ga bedane:
gid panua toa tipalu gid. ††† 10.46 PA 2.4, 19.6 ††† 10.48 PA
19.5 § 11.3 PA 10.28, Gal 2.12 †† 11.5 PA 10.9-48

aoam ikarara gai ngan mao ga danga eta paeamao ngan matam mao pade.’

⁹ “Be babanga isulug buburiai ga inam parua aea ta ikeo ga, ‘Saoa danga Deo ikeo ga eine kemi, irangrang ngan eao keo ga eine paeamao mao.’ ¹⁰ Be kadonga toa ne iuot patol, ga kus ta malo toman ngan aea danga toa ngada oa idae ga iluai mulian buburiai.

¹¹ “Be mole mao, panua tol tinam tiuot pagau. Tisula gid Sisaria ga tinam, ta timadid gaot ngan luma toa namamado ngan oa. ¹² Be Itautau Tutui ikeo pagau ta nala toman ngan gid, be ikeo ga irangrang ngan lolod ede ga ede mao. Tota nala, be oaeoag toa lima ga ede ne tila toman ngan gau, ta gaingada ala adudunga eaba toa oa ele lumaeai. ¹³ Ta ei ipalongo lemami mambe ei igera anggelo ede imadmadid boloma pan toa ele lumaeai oa, ta ikeo pan bedane, ‘Sula panua etangada ga tila Iopa ngan badanga Saimon toa tiuoto ei Petrus. ¹⁴ ††Ei ga ipalongo gimigi ngan edap toa Deo ga ibada gimingada lem luma lolo mulian ngan.’

¹⁵ ††Tota nala napsa pagid, be mole mao Itautau Tutui isulug ga idae ngan gid lalaede mambe matamata idae ngan gita. ¹⁶ ††Ta gau matag nanan Maron ele posanga bedane, ‘Toanes ipaliliu ngan eau, be gimigi ga abada paliliunga ngan Itautau Tutui.’ ¹⁷ Deo ibada tenainga toa ne ga ila pagid lalaede mambe ibada pagita ngan ado toaiua loloda matua ngan Maron Iesus Kristus mugaeai. Tota gau sai ga narangrang ngan napaidi Deo ngan saoa danga iuanga ikado?”

¹⁸ ††Io, tilongolongo posanga toa oa ga kus ta tiselele pade mao, be tisoa Deo ieda ta tikeo ga, “Tota Deo ilongean gid alu padengada ga tipul lolod ta tibada madonga kemi pade!”

Gid iaoa keleda ton Kristus ngan tuanga Antiok

¹⁹ ††Ngan ado toa tipamate Stepan ga tipaieiei gid panua lolo matua ad, gid busa tiaoa alele. Ta edengada ngan gid tila Ponisia ga Saiprus ga Antiok, be tipapaola ato kemi ga ila pagid Iuda kekelegid. ²⁰ Be panua edengada Saiprus ad ga Sairini ad tila Antiok ta tiposaposa pagid alu padengada pade, ta tipaola ato kemi ngan Maron Iesus. ²¹ Be Maron iura ienono ngan gid, ta panua busa tau lolod matua ta tipul lolod ga tinam pan Maron.

²² ††Be gid iaoa keleda ton Kristus ngan tuanga Ierusalem tilongolongo ad posanga toa bedaoa ta tisula Barnabas ga ila Antiok. ²³ Ta ei inam ta igera Deo ele kadonga lolo marum aea ienono ngan gid, ta itin igelgel ga ipamatua gid toa ngada oa lolod, ta ikeo ga gid manta matad tutui pan Maron. ²⁴ Barnabas toa ei eaba kemi, ga ilolo matua tau, ga iuon ngan Itautau Tutui. Ta panua busa tau tinam tidudunga ngan iaoa keleda ton Maron.

²⁵ ††Idio ta Barnabas itnan gid ta ila Tarsus ngan ilonga Saulus. ²⁶ Iuot ngan ei ga kus ta ibada ei ga ila Antiok. Ta gisirua tidio toa eoa ngan rai dodol ede, be

††† 11.14 PA 16.31 ††† 11.15 PA 2.4 ††† 11.16 PA 1.5 ††
11.18 PA 13.48, 14.27 †† 11.19 PA 8.1-4 ††† 11.22 PA 4.36
§§† 11.25 PA 9.30

tiluplup toman ngan gid iaoa keledede ton Kristus ga tipapaoatai ipom kapei. Ta ngan ado toaiua ngan tuanga Antiok, eiua matamata ngan tiuato gid aluagau ngan edaeda ne Kristien.

²⁷ Be ngan ado toaiua, gid panua edengada toa tibabada Deo iaoa titnan Ierusalem ga tila Antiok. ²⁸ †Ede ngan gid ieda Agabus. Ei idae imadid, ta ngan Itautau Tutui iura, iposa motean ngan sapanga kapei ga iuasasa ngan tibur toa ngada oa tanoelai. Ta muriai, sapanga toa ne iuot ngan ado toaiua Klodius iman maron kapei Rom aea. ²⁹ Tota gid aluagau keledede keledede matad inasi led pat ga danga sisid, ta tirau posanga ngan eabalangga luanga ga ila pagid oaeoaed ngan tibur Iudea. ³⁰ ††Tota tidol luanga toa oa ga idae Barnabas ga Saulus bagedeai, ta tinsula gisirua ta tibada ga ila pagid madidnga ngan iaoa keledede ton Kristus toa eoa.

Erot ipamate Jems ga idol Petrus ngan luma panasnga aea

12 Ngan ado toaiua, maron kapei Erot iluku panua edengada ngan iaoa keledede ton Kristus ta iuanga ipaeabu ngan gid. ² Tota ikeo ta tiket Ioanes itar kapei Jems ngan didi ga imate. ³ Be igera mambe kadonga toa ne ikado ga gid Iuda tinid igelgel, ta isula ele panua ta tiluku Petrus pade. Kadonga toa ne iuot ngan ado toaiua gid Iuda tikado eaneannga ngan Bret aea Yis Ienono ngan Mao. ⁴ Tota idol ei ga idudunga ngan luma panasnga aea ta isio panua paraunga ad iaoa pange ngan timariala ngan ei. Ngan gid iaoa keledede keledede toa oa gid panua pangengada timamado. Ta Erot iuangga isanga eaneannga Pasova aea ila ga kus, ta ipamadid ei ngan posanga toa gid panua matadeai oa.

⁵ Tota timariala ngan Petrus toa luma panasnga aea oa, be gid iaoa keledede ton Kristus urad pakpakia ngan raring ga ila pan Deo ngan luanga ei.

Anggelo ibada Petrus ga itnan luma panasnga aea

⁶ Erot iuangga ipamadid Petrus ngan ado sae, be ngan bong toaiua, Petrus ienono rabu ngan panua paraunga ad rua, be tiaud ei ngan sen rua. Panua paraunga ad padengada timariala ngan luma toa oa aea atama. ⁷ Be mole mao anggelo ton Maron ila boloma pan, be taranga kapei itara luma iloleai. Ta anggelo ibage igal Petrus ikarkare, ta iuaogan ei ga idae ta ikeo, "Dae manmanae." Be mole mao sen toa rua oa blos ngan ibage ga isulug.

⁸ Ta anggelo ikeo pan, "Kaukau am pus ta dol lem su." Io, Petrus ikado toa bedaoa ga kus ta anggelo ikeo, "Dol lem pononga mamarae ta nasi gau." ⁹ Io, anggelo iuot ga ila, ta Petrus inasi ei, be ei iadi mambe kadonga toa anggelo ikado ngan ei oa iuot tautaunga mao. Ei iuangga igera danga ede Deo ipasolan pan. ¹⁰ †Be tilalala ga titnan eaba paraunga aea toa imadid ga imuga oa ga iuae ede pade, ta tiuot ala aea atama

iaoi. Atama toa oa aen. Ienono ngan edapmata ila tuangai. Be imokakai sapaeen ngan gisirua, ta tiuot ga tila. Tota tinasid edap ede ga tila kautede, be mole mao anggelo itnan ei ga ila.

¹¹ Tota Petrus imata iualai ta ikeo, "Labone naoatai tautaunga mambe Maron isula ele anggelo ngan badanga gau mulian pan Erot ibageai ga ngan danga toa ngada oa gid Iuda tiuangga tikado ngan gau!"

¹² Io, iuatai kemi bedaoa ga kus ta ila Maria ele lumaeai. Maria toa oa ele gergeu Ioanes, ieda ede pade Markus. Be toa eoa panua busa tede tiluplup ga tiraring. ¹³ Petrus itintin ala toa oa aea atama, ta taine paeaeanga ede ieda Roda ila ngan aea repenga. ¹⁴ Be ilongo Petrus ilinge ta iuatai ngan ei. Ta itin igelgel kapei ta ilado ga iluai mulian lumaeai, be ipokaka atama eta mao. Ila ta ipalongo gid bedane, "Petrus ta imadmadid atama iaoai!"

¹⁵ Be gid panua toa oa tikeo ga, "Madongan? Eao mangamanga?" Be ei iparpar mambe ele posanga tautaunga, ta tikeo ga, "Kado aea anggelo ta?"

¹⁶ Be Petrus itintin atama maitne, tota tirepe atama ga matad idae tor ngan ei ta timatala kapei. ¹⁷ Be ei isoa ibage ga idae, ta ipakoko gid ga mumun. Ga kus ta iaoa inasi pagid ngan Maron ibada ei ga itnan luma panasnga aea. Ta ikeo, "Gimi apalongo Jems † ga oaeoaeda padengada ngan danga toa ne." Idio ta itnan gid ta ila ngan tibur ede pade.

¹⁸ ††Be gaisala ngan ado sae, gid panua paraunga ad led tograinga kemi mao, ngansa tiuatai ngan saoa danga toa iuot ngan Petrus oa mao. ¹⁹ Be Erot ikeo ga tusalusalu ngan ilonga ei. Ga mao, ta ibeta nanan gid panua paraunga ad toa oa. Ga kus ta ikeo ga gid mantimate.

Erot ele matenga

Idio ta Erot itnan tibur Iudea ta ila imamado ngan tibur Sisaria. ²⁰ Be ei ilolo bake tau ngan gid panua Tair ga Saidon ad. Ta ado ede gid tilup keledede ga tila pan. Be tikado ga ele madidnga ede ieda Blastus ilolo keledede ngan led posanga. Madidnga toa oa imariala ngan maron kapei Erot ele mul enonga aea. Be gid tikim maron kapei ilolo itarui mulian ngan gid, ngansa gid ad annga inaganagam ele tiburiala ga ila pagid.

²¹ Idio ta Erot isio ado ede ngan kadonga ele posanga ila pagid, ta idol ele sogonga maron aea ta idio imado ngan ele mul patutuinga posanga aea. Tota ikado ele posanga ga ila pagid. ²² Idio ta gid ipom tingangar ta tikeo ga, "Eine deo ede ta iposaposa, be eababa mao!" ²³ ††Be mole mao anggelo ton Maron irau ei, ngansa ei isoa ieda mao. Tota motamota tianean imogal ga imate.

²⁴ †††Be Deo ele posanga iuasasa ga ilalala ga ila.

²⁵ †Idio ta Barnabas ga Saulus tipasala led naurata ngan talnga luanga ga ila pagid Ierusalem, ga kus ta

†† Jems toa ne Ioanes itar kapei oa mao. Ei Erot irau ga imate o. Be Jems toaine ei Iesus itar kakau. †† 12.18 PA 5.22-24 ††† 12.23 Dan 5.20 ††† 12.24 Ais 55.11 § 12.25 PA 11.29-30, 15.37

tiluagid mulian. Be tibada Ioanes toa ieda ede pade Markus ga ila toman ngan gid.

Tisula Barnabas ga Saulus ngan kadonga Deo ele naurata

13 Be ngan iaoa keledede ton Kristus ngan tuanga Antiok, panua edengada tibabada Deo iaoa ga panua paoatainga ad timamado. Edad ga bedane: Barnabas, ga Simeon toa ieda ede pade Niger, ga Lulusius eaba toa Sairini aea, ga Manain toa ei madidnga kapei Erot iuae, ga Saulus pade. ² †Idio ta tikakado raring ga tiplése annga, be Itautau Tutui ikeo ga, “Gau nakim gimi adol Barnabas ga Saulus ga tidio rol, ta irangrang ngan tikado naurata toa nababa gisirua ngan.” ³ ††Io, tiplése annga ga tiraring ga kus ta tidol baged ga idae ngan gisirua, ta tisula gid ga tila.

Barnabas ga Saulus tipaola ato kemi ngan inu Saiprus

⁴ Itautau Tutui isula Barnabas ga Saulus ga tila, ta tislug ga tila Selusia. Ta toa eoa tidae ngan oaga ede ila ngan inu Saiprus. ⁵ †Tila tidudunga ngan tuanga Salamis ta tipapaola Deo ele posanga ngan gid luma raring aea togid Iuda, be Ioanes Markus ilualua gisirua.

⁶ Idio ta tila ngan inu aea tibur toa ngada oa ga ila irangrang ngan tuanga Papos. Ta toa eoa tigera eaba Iuda aea ede ieda Bariesus. Ei eaba ede borou aea be ipakaka ngan badanga Deo iaoa. ⁷ Somisomi imamado toman ngan tibur toa oa aea madidnga kapei ieda Sergius Paulus. Sergius Paulus toa ei ele oatainga kemi ta ibaba Barnabas ga Saulus ga tinam pan, ngansa iuangga ilongo Deo ele posanga. ⁸ Be eaba toa borou aea oa (ieda ede pade Elimas ngansa ieda ipu mambe Eaba Borou aea), ei iuangga ipaeabu ngan gisirua led naurata ga ipaidi madidnga kapei ta irangrang ngan ilolo matua ngan Iesus mao. ⁹ Be Saulus toa ieda ede pade Paulus, iuon ngan Itautau Tutui ta imata inono ei ¹⁰ ta ikeo, “Eao gergeu ton eaba paeamao! Lolom iuon ngan aleburo ga pakakanga imata ede ga ede. Saa danga itutui, eao man aea isat. Somisomi papaeabu ngan Maron ele edap tututui. Be eao rangrang ngan tnan lem kadonga toa na mao? ¹¹ ††Be ega, Maron igaga ibage ga idae ngan panasnga go, ta eao ga matam ikila kauteta, ta irangrang ngan eao gera ado imata mao.”

Be mole mao igera danga ede mambe gagau ga dodom kapei irobi ei, be idabdab alele ga iloilo panua ngan kisinga ibage ga timugamuga ngan ei. ¹² Io, madidnga kapei igera bedaoa ta ilolo matua ngan Maron, be imatala kapei ngan ele paoatainga.

Tipaola posanga ngan tuanga Antiok toa ienono ngan tibur Pisidia

¹³ ††Idio ta Paulus masin tidae oagaeai ga titnan Papos ta tila tidudunga ngan tuanga Perga ngan tibur

† 13.2 PA 9.15 †† 13.3 PA 6.6 † 13.5 PA 12.12, 15.39 ††
13.11 PA 9.8 †† 13.13 PA 15.38

Pampilia. Be toa eoa Ioanes itnan gisirua ta iluai mulian Ierusalem. ¹⁴ Idio ta titnan Perga ga tila ngan tuanga Antiok †† ngan tibur Pisidia. Be ngan Ado Earainga aea tidudunga ngan luma raring aea ta tidio timado. ¹⁵ Gid panua tiuato Deo ele laulau apu aea ga laulau togid panua tibabada Deo iaoa ga kus, ta gid madidnga ngan luma raring aea tipaoen posanga ga ila pagid ta tikeo, “Oaeoaeamai, oangga lemi posanga eta ngan pamatuanga gid ipom lolod, ta aposa ngan.”

¹⁶ Io, Paulus idae ta isoa ibage ngan pakokonga gid ga mumun, ga kus ta ikeo, “Gimi arangaranga Israel ami ga gimi panua alu padengada ami toa alolon ngan Deo, alongo leg posanga. ¹⁷ ††Deo togita Israel isio tibutibuda. Be ngan ado toa timamado Isip mambe panua patpatnga ad, ei ikado dabad ga idae ga ila kapei. Ga kus ta ipasolan iura kapei ta ibada gid ga titnan tibur toa oa. ¹⁸ †Ta ngan tibur modamodanga, ibisibisi led kadonga imata ede ga ede irangrang ngan rai sangaul pange, be ilolo bake ngan gid manmanae mao. ¹⁹ ††Ga kus ta ipaeabu ngan gid alu lima ga rua ngan tibur Kenan ta ibada tano togid ga ila pagid tibutibuda ga tiuot tano itamatama. ²⁰ ††Kadonga toa ngada ne iuot ngan rai bunu pange sangalima (450).

“Idio ga muriai ta Deo isio gid madidnga ga timugamuga ngan ele panua ga ila irangrang ngan Samuel ele otnga, eaba toa ibada Deo iaoa. ²¹ ††Be ngan ado toaiua, tibeta ei ngan dolnga ad maron kapei eta ga imuga ngan gid, ta Deo isio Saul toa Kis inat ngan lumpan Benjamin. Ta ei iman ad maron kapei ga irangrang ngan rai sangaul pange. ²² ††Be Deo isuk ei ga ila ga kus ta idol Devit ga iman ad maron kapei. Be ikado posanga kemi ngan ei bedane, ‘Gau nagera Devit, Iesi inat, ei eaba toa inasnasi gau lolog. Ta ei ga ikado danga toa ngada ne mambe nakim.’

²³ ††“Be ngan eaba toa ne ituhtub, Deo isula ede ngan gid, ieda Iesus, ngan badanga gid Israel mulian mambe iposa tautaunga ngan. ²⁴ ††Be mugaeai ngan ele namanga, Ioanes iuot ta ipaola posanga ngan gid panua Israel manta tipul lolod ga tibada paliliunga. ²⁵ †††Io, Ioanes iuangga ipasala ele naurata be ikeo ga bedane, ‘Gimi aoangga gau sai? Gau eaba toa gimi asangasanga ne mao. Be ega, eaba ede ga inam muri-ai ngan gau. Ei ieda kapei tau ngan gau, ta irangrang ngan napola ele su aea oaro mao.’

²⁶ “Gimi Abraam ituhtub ga gimi panua alu padengada ami toa alolon ngan Deo, gimi oaeoag toa ngada ne alongo leg posanga. Ato toa ikeo ngan badanga gita mulian ne, eine Deo iabalan ga inam pagita. ²⁷ Be gid panua Ierusalem ad ga ad madidnga tiuatai kemi ngan eaba toa ne mao. Tiadi mambe ei eaba toa ibada gid mulian oa mao. Somisomi ngan Ado Earainga aea, tiuatoato laulau togid panua tibada Deo iaoa, be

††† Tuanga rua edad Antiok. Ede ienono ngan tibur kapei Siria (gera posanga ngan PA 13.1 ga 14.6), be ede pade ga oaine ienono ngan tibur kapei Pisidia. ††† 13.17 IM 1.7, 6.6, 12.51 § 13.18 Nam 14.34, Lo 1.31-32 §† 13.19 Lo 7.1, Jos 14.1 §†† 13.20 Het 2.16, 1Sml 3.20 §† 13.21 1Sml 8.5, 19, 10.20-24 §†† 13.22 1Sml 13.14, 16.12, Sng 89.20 §† 13.23 2Sml 7.12-16 §† 13.24 Mt 3.1-2 §†† 13.25 Ins 1.20,27

matad nanan led posanga mao. Tota tirau posanga ngan panasnga ei. Be ngan kadonga toa ne tiparangrang Deo ele posanga. ²⁸†Tiuot ngan ipu eta ngan raunga ei ga imate mao, be tibeta Pailat ngan pamatenga ei. ²⁹††Io, tiparangrang Deo ele posanga toa ngada oa ngan ei ga kus ta tibada ipat ga isulug ngan abei tabala, ta tidol dengaeai. ³⁰ Be Deo ipei ei mulian ngan ele matenga. ³¹†Ta ngan ado busa, ei iuot pagid panua toa tilalala toman ngan ei Galili ga tila Ierusalem. Ta labone gid panua toa ne tipamatua aea posanga ga ila pagid ipom.

³² “Ato kemi toa Deo iposa tautauanga pagid tibutibuda ngan, tota gai apaola ga ila pagimi. ³³ †Ngan peinga Iesus mulian ngan ele matenga, Deo iparangrang posanga tautauanga toa ikado pagid tibutibuda ga inam irangrang ngan gita labone. Eine lalaede mambe Laulau Baunga aea, aea baunga rua aea ikeo ngan ga bedane,

“Eao gau Natug.

Labone naot eao Tamam.’

³⁴ ††Deo ipei ei mulian ngan ele matenga, ta irangrang ngan iluai mulian ga ibuda dengaeai pade mao, be ikado posanga motean ngan kadonga toa ne ga bedane,

“Gid posanga tutui toa gau Deo naposa tautauanga pan Devit ngan, toa gimi arangrang ngan lolomi matua ngan, gau ga nakado ga iuot tautauanga pagimi.’

³⁵ †††Tota Devit ikeo ngan baunga ede pade ga bedane,

“Lem Eaba Tutui, eao ga longean ipat ga idio ibuda mao.’

³⁶ “Be Devit, ngan ado toaiua ei imamado, ei ikakado Deo ele naurata ga inasnasi ele kimnga. Ga kus ta imate ga titaian ei ngan denga togid itubtub, ta ipat ibuda. ³⁷ Be eaba toa Deo ipei mulian ngan ele matenga, ei ibuda mao.

³⁸ “Tota oaeoag, nakim gimi aoatai kemi ngan posanga toa gai apaola ga ila pagimi ga bedane: Ngan eaba toa ne ele naurata, Deo irangrang ngan isamum lemi kadonga sasat. Apu ton Moses irangrang ngan isamum lemi kadonga sasat mao, ga irangrang ngan aot tutui Deo imatai ngan aea nasinga mao pade.

³⁹ †††Be eaba toa ne isasamum kadonga sasat togid sapadua lolod matua ngan ei, ta ikado ga tiuot panua tututui Deo imatai. ⁴⁰ Tota agabit kemi, ngan kado ta posanga togid panua tibada Deo iaoa iuot tautauanga ngan gimi bedane,

⁴¹ †††“Gimi panua toa aoami ibiubiu somisomi, agera ga akakrik, ga kus ta amukuru, ngansa gau ga nakado naurata ede ngan ado toa gimi amamado.

Ta oangga eaba eta iposa pagimi motean ngan, irangrang ngan aeadi ei mao.”

⁴² Io, Paulus ga Barnabas titnan luma raring aea ga tiuot, be gid panua tibeta matua gisirua ngan tiluagid mulian ngan Ado Earaiinga aea ede pade ngan paolan-

ga posanga toa ne pade. ⁴³ Idio ta ipom tibilin ga tila, be gid Iuda ga gid panua toa tipul gid ga tinasi raring togid Iuda, gid busa tibalil ngan Paulus ga Barnabas ta tinasi gid. Ta gisirua tikado posanga matua ngan gid manta tidio timamado ngan Deo ele kadonga lolo marum aea.

⁴⁴ Be ngan Ado Earaiinga aea toa ede pade oa, ipom toa ngada oa tuangai ad tinam tiluplup ngan longonga Maron ele posanga. ⁴⁵ Be gid Iuda tigeria gid ipom kapei, ta lolod paeamao ta tiselele Paulus ele posanga ga tipaeabu ngan ieda.

⁴⁶ ††Be Paulus ga Barnabas tiposa matua ta tikeo, “Gai manta akado Deo ele posanga ga ila pagimi matamata, be gimi apul murimi ngan. Gimi apasolan mambe tinimi ngan badanga madonga kemi somisomi aea mao. Tota gai ga atnan gimi ta ala pagid alu padengada. ⁴⁷ †††Ngansa Deo iposa matua pagai bedane,

“Gau nadol eao ga ot taranga ngan gid alu padengada,

ta eao ga bada ato ila pagid tuanga toa ngada ne ga irangrang ngan tano idigedigeai, ngan saoa danga nakado ngan badanga gid mulian.”

⁴⁸ Io, gid panua alu padengada ad tilongo bedaoa ta tinid igelgel ga tilolon ngan Maron ele posanga. Be gid panua sapadua toa Deo isio gid motean ngan badanga madonga kemi somisomi, gid lolod matua ngan ele posanga.

⁴⁹ Be Maron ele posanga iuasasa ga ila ngan tibur toa ngada oa. ⁵⁰ Be gid taine toa edad kapeipei ga tinasnasi raring togid Iuda, ga gid arangrang toa timugamuga ngan tuanga toa oa, gid Iuda tipamasmasi lolod, ta timuga ngan paieieinga Paulus ga Barnabas ta tisere gisirua ga titnan led tibur. ⁵¹ ††Be gisirua tisile aed aea kangkanga ga idio pagid ta iman kilala ngan paoatainga gid †††. Ga kus ta tila ngan tuanga Aikoniam. ⁵² Be gid aluagau lolod iuon ngan Itautau Tutui ga tinid igelgel.

Paulus ga Barnabas tipaola posanga ngan tuanga Aikoniam

14 Ngan tuanga Aikoniam Paulus ga Barnabas tinasi kadonga lalaede mambe tikakado somisomi ta tidudunga ngan luma raring aea togid Iuda. Be tipaola posanga kemi tau, ta panua busa Iuda ad ga alu padengada ad lolod matua ngan. ² Be gid Iuda padengada toa tinid ngan posanga toa oa mao ga lolod matua ngan mao, tipamasmasi gid alu padengada lolod ta titolatola ngan gid panua lolo matua ad. ³ ††Tota gisirua tidio toa eoa mole tede, be tikakado posanga matua ngan Maron ele kadonga lolo marum aea. Be Maron ipamatua led posanga toa oa ta longean uisinga iuotot ngan gisirua baged ta iman ki-

† 13.46 PA 3.26, 18.6 †† 13.47 Ais 49.6 †† 13.51 Mt 10.14, PA 18.6 ††† Kadonga ngan silenga aed aea kangkanga eine kilala ipasolan gid mambe gid aluagau tipabib led ga kus. Ta oangga muriai gid panua toa oa tibada panasnga, eine danga togid. † 14.3 Mk 16.20, Ibr 2.4

† 13.28 Mt 27.22-23 †† 13.29 Mt 27.59-60 † 13.31 PA 1.3,8
†† 13.33 Sng 2.7 †† 13.34 Ais 55.3 ††† 13.35 Sng 16.10
††† 13.39 Ro 10.4 † 13.41 Hab 1.5

lala. ⁴ Be panua ngan tuanga toa oa timapoga. Eden-gada tinasi gid Iuda, be padengada tinasi gid panua ato ad. ⁵ †Be ngan ado toaiua, gid Iuda toman ngan ad madidnga ga gid panua alu padengada ad tirau posanga ngan paieieinga gisirua ta tiuangga tirau gid ngan pat. ⁶ Be gisirua tilongo posanga toa oa ta tiaoa ga tila ngan tibur kapei Likonia, ngan tuanga Listra ga Derbe ga Likonia aea tuanga padengada gereirei. ⁷ Ta tipapaola ato kemi toa eoa.

Barnabas ga Paulus tipaola posanga ngan tibur Likonia

⁸ Be ngan tuanga Listra, eaba ede iae imate imamado. Itna ipopo ei toa bedaoa, ta mugaeai ga inam, irangrang ngan ilalala mao. ⁹ Ei ilongo Paulus iposaposa, be Paulus imata inono ei ta igera mambe ei ilolo matua ta irangrang ngan ibada keminga. ¹⁰ Ta Paulus ibaba kapei ga ila pan ta ikeo, "Dae madid ngan aem." Io, tota idug ga idae ta ilalala alele.

¹¹ ††Gid ipom tigera danga toa Paulus ikado, ta tingangrang ngan posanga togid Likonia bedane, "Gid deo tipul gid ga timan eababa ta tinam pagita!" ¹² Be tidol deo Sus ieda ga idae ngan Barnabas, be deo Hermes ieda idae ngan Paulus ngansa ei imugamuga ngan posanga. ¹³ Be deo Sus ele luma raring aea ienono ngan tuanga aea edapmata. Ta ele eaba tenainga aea ibada bulmakao arangaranga ga itul gid saroinga ga ila kaponga mambe nakala, ta ibada ga inam toa tuanga aea ala iaoai, ngansa ei gisingada ipom tiuangga tikado tenainga ga ila pagisirua.

¹⁴ Be gid panua ato ad Barnabas ga Paulus tilongo toa bedaoa ta titaka led pononga mamarae, ta tilado ga tidudunga ipom lolodeai, ta tingangrang kapei ¹⁵ †ta tikeo, "Lemai panua, ikamado ga akado toa bedane? Gai eababa mambe gimi pade! Be gai apaola ato kemi ila pagimi ngan gimi manta atnan gid danga papaeamao toa ne ta apul lolomi ga ala pan Deo toa imamado somisomi. Ei ikado bubur ga tano ga tad ga danga toa ngada ne ienono ngan. ¹⁶ ††Mugaeai ga inam, ei ilongean gid alu toa ngada ne ga tinasi saoa edap tikim. ¹⁷ ††Be ei ikado gid kilala toa ipasolan gid panua ngan ei sai. Ei ikado kemi pagimi ta ikado aoara ga itap mariambai ga isulug ngan luanga gimi, be ikado annga ga itautau ngan aea laoe ta ikado ga aeanean ga itara gimi ga tinimi igelgel." ¹⁸ Io, Paulus iposa bedaoa, be mao. Kulupu tau ngan ei, be ipakoko gid ipom ta tikado tenainga ga ila pagisirua mao.

¹⁹ †††Be gid Iuda edengada titnan Antiok ga Aikoniam ga tinam ta tidada gid ipom ngan posanga, ta tiraurau Paulus ngan pat. Ila ga tiadi mambe ei imate, ta tidada ei ga ila gaot ngan tuanga. ²⁰ Be gid aluagau tibalil ngan ei ga kus ta idae imadid ta iluai mulian ga ila tuangai. Be ngan ado sae, ei ga Barnabas tila ngan tuanga Derbe.

† 14.5 PA 14.19 †† 14.11 PA 28.6 ‡ 14.15 Sng 146.6, PA 10.26 †† 14.16 PA 17.30 ††† 14.17 Jer 5.24 ††† 14.19 PA 17.13, 2Ko 11.25

Paulus ga Barnabas tipamatua panua lolod

²¹ Gisirua tipaola ato kemi ngan tuanga Derbe ta tikado panua busa ga tiuot aluagau ton Iesus. Ga kus ta tiluagid mulian ngan tuanga Listra ga Aikoniam ga Antiok. ²² †††Be tipapamatua gid aluagau lolod, ta tiposa matua pagid ngan lolod imulmuli ngan Iesus. Ta tikeo ga, "Gita taoangga tadudunga ngan madonga Deo ibageai, be manta tabisi ada kadonga kulupulupu imata ede ga ede." ²³ Io, tasio gid madidnga ga timugamuga ngan gid iaoa keledede ton Kristus ngan tuanga keledede keledede, ga kus ta tiplése annga ga tiraring ngan dolnga gid ga tidae Maron ibageai toa lolod matua ngan ei.

Barnabas ga Paulus tiluagid mulian led tuangai Antiok ngan tibur Siria

²⁴ Idio ta tilalala ga tila ngan gid tuanga ngan tibur Pisidia, ga kus ta tila ngan gid tuanga Pampilia aea. ²⁵ Tipaola posanga ngan tuanga Perga ga kus ta tisu-lug ga tila ngan tuanga Atalia.

²⁶ †Toa eoa tidae ngan oaga ta tiluagid mulian led tuangai Antiok. Ngan tuanga Antiok toa oa, mugaeai gid oaeoed tidol gisirua ga tidae Deo ibageai ngan ilolo marum ngan gisirua ta tikado naurata toa patautene tipasala. ²⁷ ††Tinam tiuot toa eoa, ta tipaluplug gid iaoa keledede ton Kristus ta tipalongo gid ngan danga toa ngada oa Deo ikado ga iuot ngan gisirua baged, ga ngan Deo isaoa edap ngan gid alu padengada ta lolod matua ngan Iesus. ²⁸ Ta tidio toa eoa mole tede toman ngan gid aluagau.

Gid iaoa keledede ton Kristus tiluplug Ierusalem ngan patutuinga posanga

¹⁵ †††Idio ta panua edengada titnan Iudea ta tisu-lug ga tila ngan tuanga Antiok, be tipapaoatai gid oaeoed ngan iaoa keledede ton Kristus bedane, "Gimi manta anasi nasinga ton Moses ta abada palunga. Oangga mao, irangrang ngan Deo ibada gimi mulian mao." ² ††Be posanga toa ne ikado ga Paulus ga Barnabas aoad isokangai kapei toman ngan gid. Tota gid iaoa keledede ton Kristus ngan tuanga Antiok tasio Paulus ga Barnabas toman ngan led panua padengada ngan tila Ierusalem. Tila pagid panua ato ad ga gid madidnga ngan patutuinga posanga toa ne. ³ Gid iaoa keledede ton Kristus tisola gisirua ga tila, be edapeai, tila pagid iaoa keledede ton Kristus ngan tibur Ponisia ga Samaria ta aoad inasi pagid ngan gid panua Iuda ad mao tipul lolod ga tinam pan Iesus. Ta posanga toa ne ikado ga oaeoed toa ngada oa tinid igelgel kapei. ⁴ †††Tinam tiuot Ierusalem ga kus ta gid iaoa keledede ton Kristus, ga gid panua ato ad, ga gid madidnga tinid igelgel ngan badanga gid. Be gisirua tipalongo gid ngan saoa danga Deo ikado ga iuot ngan baged.

††† 14.22 PA 15.32, 1Te 3.3 § 14.26 PA 13.1-2 §† 14.27 PA 15.4, 12 §†† 15.1 Gal 5.2 §† 15.2 Gal 2.1 §†† 15.4 PA 14.27

⁵ Be Parisi edengada toa lolod matua ngan Iesus timamado rabu ngan gid pade. Timadid ta tikeo, "Oangga gid panua Iuda ad mao tikeo ga tiuot Kristien, manta taposa matua pagid ta tibada palunga ga tinasi apu ton Moses."

⁶ Io, tota gid panua ato ad ga gid madidnga tila tiluplup ngan patutuinga posanga toa ne. ⁷ †Tiposa mole ngan ga kus, ta Petrus idae imadid ta ikeo pagid bedane, "Oaeoag, gimi aotai, mugaeai Deo isio gau rabu ngan gimi ngan paolanga ele ato kemi ga ila pagid panua Iuda ad mao, ta tilongo ga lolod matua ngan. ⁸ ††Be Deo iuatai ngan panua keledede keledede lolod. Ei ibada Itautau Tutui pagid lalaede mambe ibada pagita mugaeai, ta ngan kadonga toa ne ipasolan mambe ei itin igelgel ngan badanga gid mulian pade. ⁹ Ei ikado kadonga bagbage keledede rabu ngan gid ga gita mao. Ele kadonga lalaede mon. Lolod matua ngan ei, ta ngan kadonga toa ne ei isamum lolod aea muk ga ila. ¹⁰ †Tota labone ikamado ga aoangga atoba Deo ta adol apu mambe danga kulupu ga idae Iesus ele aluagau kepedeai? Apu toa ne, tibutibuda ga gita pade tarangrang ngan tanasnasi tautau ngan mao. ¹¹ ††Be ngan Maron Iesus ele kadonga lolo marum aea, ilua gita ta loloda matua ngan ei, ta ibada gita mulian lalaede mambe gid pade."

¹² Io, Petrus iposa bedaoa ga kus ta gid toa ngada oa mumun ga tilongo Barnabas ga Paulus aoad inasi ngan gid uisinga ga kilala toa Deo ikado ga iuotot ngan baged rabu ngan gid panua toa Iuda ad mao.

¹³ Gisirua tiposa ga kus ta Jems ikeo bedane, "Oaeoag, alongo leg posanga. ¹⁴ Saimon Petrus ikeo pagita ngan Deo imata bada gid alu padengada, ta ibada edengada ngan gid ga tiuot ei ele panua ta idol ieda ga idae ngan gid. ¹⁵ Be kadonga toa ne eine lalaede mambe posanga toa gid panua tibada Deo iaoa tibode ga bedane,

¹⁶ ††"Maron ikeo, "Gid iaoa keledede ton Devit led mul maron aea eine mambe palata ede grum ga isulug.

Be muriai gau ga naluagau mulian ta napagun ga idae mulian pade.

Be palata toa ne aea danga sisid papaeamao, eine ga nakado ga iuot pau pade.

¹⁷ Toa bedaoa ta gid panua tipul lolod maitne ga gid alu padengada toa nadol edag ga idae ngan gid, eine ga tiloilo Maron.

Maron toa ikado kadonga toa ne, eine ikeo toa bedaoa."

¹⁸ Mugaeai tau ga inam, gid danga toa ne ienono masaeai.'

¹⁹ "Tota gau nakeo ga kemi ngan tanasi ga bedane: Gid alu padengada toa tipul lolod ga ila pan Deo, irangrang ngan takado kulupu ngan gid mao. ²⁰ ††Be kemi ngan tabode laulau ga ila pagid ta takeo ga irangrang ngan tian annga eta titenai ga ila pagid deo pakakanga ad mao, ga tikakado kadonga arala mao, ga tian

masilau eta tikaukau igagal ga imate oa mao, ga tian masilau eta sing ienono ngan mao pade. ²¹ Ngansa mugaeai tau ga inam, panua tipapaola Moses ele apu ga tiuatoato somisomi ngan Ado Earaiinga aea gadungnga ngan gid luma raring aea ngan tuanga ga tuanga."

Tibode laulau ga ila pagid panua lolo matua ad ngan gid alu padengada

²² Gid panua ato ad ga gid madidnga toman ngan gid iaoa keledede toa ngada oa ton Kristus tirau posanga ngan sionga panua rua ngan gid, ta tisula gisirua ga tila Antiok toman ngan Paulus ga Barnabas. Ede ngan gid eine Iudas toa ieda ede pade Barsabas, ga ede pade eine Sailas. Gisirua timan madidnga rabu ngan oaeoaed. ²³ Tidol laulau ede ga idae gisirua bagedeai, aea posanga ga bedane:

Gai panua ato amai ga gai madidnga, gai gimi oaeoaeami ngan iaoa keledede ton Kristus. Gai abode laulau toa ne ga ila pagimi oaeoaeami ngan gid alu padengada ngan tuanga Antiok ga Siria ga Silisia.

Ado kemi ila pagimi.

²⁴ Gai alongo posanga ede mambe panua edengada ngan gai tila pagimi, ta led posanga ikado ga lolomi ede ga ede tau. Be gai asula gid ngan kadonga toaine mao. ²⁵ Tota gai lolomai keledede ta arau posanga ngan sionga panua rua ta asula gid ga tila pagimi toman ngan oaeoaeami Barnabas ga Paulus toa akim gid tau. ²⁶ Barnabas ga Paulus toa, gisirua tilongean gid mulian be timataud mao ngan kadonga posanga ngan ada Maron Iesus Kristus ieda.

²⁷ Tota gai asula Iudas ga Sailas ga tila pagimi, ta gid ga tikado posanga pagimi ngan aoad ta tipamatua laulau toa ne aea posanga. ²⁸ †††Posanga toa ne eine kemi ngan Itautau Tutui imata ga ngan gai matamai pade. Posanga ga bedane: Irangrang ngan gai adol apu kulupu eta ga idae ngan gimi mao. Be gai akeo ga gimi manta anasi posanga pidaede ga bedane: ²⁹ Irangrang ngan gimi aean masilau eta titenai ga ila pagid deo pakakanga ad mao, ga aean masilau eta ising ienono ngan mao, ga aean masilau eta tikaukau igagal ga imate oa mao, ga akado kadonga arala mao pade. Oangga ala aluai ngan gid kadonga toa ne, eine kemi. Lemai posanga tota tedane.

Gimi adio kemi.

³⁰ Io, gid iaoa keledede ton Kristus ngan tuanga Ierusalem tisula gid ga tila. Ta tisulug ga tila Antiok. Be toa eoa tipaluplup gid iaoa keledede ton Kristus ta tibada laulau toa oa ga ila pagid. ³¹ Tiuato ta tinid igelgel ngan aea posanga ga ipamatua lolod. ³² Be Iudas ga Sailas toa, gisirua pade tibabada Deo iaoa ta tikado posanga busa ngan pamatuanga oaeoaed lolod.

³³ Gisirua timamado mole tede ga kus, ta oaeoaed tisula gisirua toman ngan posanga lolo tarui aea. Ta tiluagid ga tila pagid panua toa tisula gid mugaeai.

† 15.7 PA 10.1-43 †† 15.8 PA 10.44, 11.15 † 15.10 Mt 11.30, Gal 3.10 †† 15.11 Gal 2.16, Ep 2.5-8 †† 15.16 Amo 9.11-12 ††† 15.20 IM 34.15-17, Wkp 17.10-16

††† 15.28 Mt 23.4

^{†35} Be Paulus ga Barnabas tidio Antiok, ta gisingada panua busa pade tikakado paoatainga ngan Maron ele posanga ga tipapaola ato kemi.

Paulus ga Barnabas lolod keleda mao

³⁶ Ado edengada ila ga kus ta Paulus ikeo pan Barnabas bedane, "Taluagita mulian ta tagera oaeoaeda ngan tuanga ga tuanga toa mugaeai tapapaola Maron ele posanga ga ila pagid, ta tagera led madonga madongan." ³⁷ ††Ta Barnabas ilongo, be ikim ibada Ioanes toa ieda ede pade Markus ga ila toman ngan gid. ³⁸ †Be Paulus ikeo ga, "Eaba toa ne mugaeai itnan gitarua ngan tibur Pampilia ta ikado naurata toa ne toman ngan gita mao. Tota irangrang ngan tabada ei ga inam toman ngan gita labone mao." ³⁹ Io, aoad isokangai ga ila ga ila ga kus ta gisirua titnan ngan gid. Barnabas ibada Markus ta gisirua tidaa ngan oaga ede ta tila ngan inu Saiprus. ⁴⁰ Be Paulus isio Sailas. Ta gisirua tiuangga tila, be oaeoaed tikeo pagisirua bedane, "Maron ele kadonga lolo marum aea ila toman ngan gimirua." ⁴¹ Paulus ga Sailas tilalala ga tila ngan tibur Siria ga Silisia be tipapamatua gid iaoa keleda ton Kristus.

Timoti ila toman ngan Paulus ga Sailas

16 †Paulus inam iuot ngan tuanga Derbe ga kus ta ila ngan tuanga Listra. Be toa eoa aluagau ede ieda Timoti imamado. Itna Iuda aea ga ilolo matua ngan Iesus, be itama Grik aea. ² ††Gid oaeoaed ngan tuanga Listra ga Aikoniam tipakuru ngan ei. ³ Paulus ikim eaba toa ne ila toman ngan gid ta ibada ei ga ipalu ei, ngansa gid Iuda ngan tibur toa oa tiuatai mambe itama Grik aea. ††††Io, tilalala ga tila ngan tuanga ga tuanga be tipapalongo gid ngan posanga toa gid panua ato ad ga madidnga tirau toa Ierusalem oa, ta tikeo ga gid manta tinasnasi. ⁵ Tota gid iaoa keleda ton Kristus led kadonga lolo matua aea idae ga ila kapei, ta ado ga ado dabad idae ga ila kapei pade.

Ngan danga mambe ianun, Deo ipasolan Paulus ngan eaba ede Masedonia aea

⁶ †Paulus masin tilalala ga tila ngan tibur Prigia ga Galesia, ngansa Itautau Tutui ipakala led edap ngan paolanga Deo ele posanga ngan tibur Esia. ⁷ Ta tiuot ngan tibur Misia aea but ta tiuangga tila ngan tibur Bitinia, be Iesus Itautau Tutui ilongean gid ga tila mao. ⁸ Tota titnan tibur Misia ta tisuug ga tila ngan tuanga Troas. ⁹ Be ngan bong toaiua, Paulus igera danga ede mambe ianun, ta eaba ede Masedonia aea imadmadid be ibeta matua ei bedane, "Bulou tad ta ore ga nam pagai ngan tibur Masedonia ta lua gai!" ¹⁰ Paulus igera danga toa oa ga kus, ta gai [†]adae manmanae ga ailoi-

† Ngan laulau edengada ngan posanga Grik, tibalbatan posanga ngan lain toa ne ga bedane: ³⁴ * Be Sailas ipul ilolo ta irau posanga ngan idio toa eoa. †† 15.37 PA 12.12,25 † 15.38 PA 13.13, Kol 4.10 †† 16.1 PA 14.6, 2Ti 1.5 †† 16.2 Plp 2.19-22 ††† Ngan ado toaiua, gid Grik tipalu led gergeu mao. Eine nasinga togid Iuda kekelegid. ††† 16.4 PA 15.23-29 † 16.6 PA 18.23 †† Ima-

lo edap ngan langa Masedonia ngansa gai aotai, Deo ta ibaba gai ngan paolanga ato kemi ga ila pagid.

Lidia iuot Kristien ngan tuanga Pilipai

¹¹ Io, gai adae oagaeai ta atnan tuanga Troas ta ala-do tutui ga ala ngan inu ede ieda Samotres. Ta ngan ado sae pade, alado ga adudunga ngan tuanga Neapolis. ¹² Be toa eoa alalala ga ala ngan tuanga Pilipai. Tuanga Pilipai toa, gid Rom tila timado ngan mugaeai, be eine kapei ga iasal tuanga padengada ngan tibur Masedonia. Ta adio amamado toa eoa ado pidaede.

¹³ Be ngan Ado Earaiinga aea atnan tuanga toa oa aea ala ta aot ga ala eau isaleai. Toa eoa aoangga aot ngan tibur eta raring aea. Tota adio amado ta apososoma toman ngan gid taine toa tiluplup ngan raring toa eoa. ¹⁴ Ngan gid taine toa tilonggo Paulus ele posanga oa, ede ngan gid ieda Lidia tuanga Taiataira aea. Ei ilolongean gid malo singsingia tede ga bil ta panua tiuolol pan iman ele pat aea. Be ei ilolon ngan Deo. Ta Maron ilua ei ta ipul ilolo ta ilongolongo kemi Paulus ele posanga. ¹⁵ Io, ei ga ele luma lolo tibada paliliunga ga kus ta iposa matua pagai ta ikeo, "Oangga agera mambe matag itutui ngan Maron, kemi ngan anam adio leg lumaeai." Ta gai alongo ele posanga matua toa bedaoa ta ala toman ngan ei.

Paulus ga Sailas tidudunga ngan luma panasnga aea ngan tuanga Pilipai

¹⁶ Idio ga ado ede pade, gai alalala ga ala ngan tibur raring aea, be taine paeaeanga ede iuot pagai. Iriau paeamao ienono iloleai be ikakado ei ta irangrang ngan iposa motean ngan saoa danga iuangga iuotot. Be taine blala toa oa aea mamaron tibabada pat kapei ngan ele naurata toa bedaoa. ¹⁷ ††††Ei inasnasi gaingada Paulus be ingangar ta ikeo, "Panua ga gid ne timan Deo Gadae Tau ele panua naurata ad. Gid tipapaola posanga pagimi ngan Deo ele edap ngan badanga gimimulian." ¹⁸ Be ado ga ado ikakado toa bedaoa, ta Paulus ilolo itola tau ngan ele kadonga ta ipul imata ga ila pan ta ikeo pan iriau paeamao bedane, "Naposa matua pango ngan Iesus Kristus ieda, tnan ei ga la!" Io, tutui ngan ado imata toa oa iriau paeamao itnan ei ga ila.

¹⁹ Be taine toa oa aea mamaron tigera mambe led edap ngan pat aea badanga kus, ta tiluku Paulus ga Sailas ta tidada gisirua ga tila ngan tibur oalo aea ta timadid pagid madidnga matadeai. ²⁰ ††Tibada gid ga tila pagid madidnga patutuinga posanga ad ta tikeo bedane, "Panua Iuda ad ga gid ne tipamasasi leda panua tuangai ad lolod. ²¹ Ta tiuangga tidada gita ta tanasi nasinga edengada toa itutui ngan gita Rom tanasnasi mao!"

²² †††Ta gid ipom tinam tiluplup ta gid pade tisol Paulus ga Sailas ngan posanga, ta gid panua patutuin-

ta mambe Lukas idae ga ila toman ngan Paulus masin ngan ado toaiua, tota ngan lain toa ne ga ila, ibode posanga idil ga oaine gai.

ga posanga ad titaka gisirua led danga sisid ta tikeo pagid led panua ta timuimui gisirua ngan keru. ²³ Timui gid paeamao tau ga kus ta tidol gid ga tidudunga ngan luma panasnga aea. Ta tiposa matua pan eaba imariala ngan luma toa oa ta imata kikisi gid kemi.

²⁴ Eaba toa oa ilongo led renrennga ga kus ta idol gisirua ga tidudunga ngan bobo ede gadudunga tau ngan luma panasnga aea. Be gisirua aed, ei isabun ga idudunga ngan abei rua maroad, ga kus ta ibalep.

²⁵ Be bong irabu Paulus ga Sailas tiraring ga tibaubau gid baunga ga ila pan Deo, be gid panua padengada toa luma panasnga aea iloleai oa tilongolongo. ²⁶ Mole mao nauruge kapei ede inuga luma toa oa aea kisinga, be manmanae tau gid atama toa ngada oa imokakai, be gid panua toa ngada oa baged aea sen blos gid. ²⁷ †Io, eaba imariala ngan luma toa oa ienono. Be ikakrik ga idae ta igera gid atama toa ipokakai. Ta iadi mambe gid panua toa ngada oa tiaoa ga tila, tota inusi ele didi ga iuot ta iuanga ipamate ei mulian. ²⁸ Be Paulus ingangar ta ikeo, "Pamate go mulian mao! Gai toa ngada ne ta nene."

²⁹ Ta eaba toa oa ikeo ga titun usi ga inam, ta ilado ga idudunga be isamimi ta ikor iae ga idol imata ga isulug tanoeai boloma ngan Paulus ga Sailas. ³⁰ †Idio ta ibada gisirua ga tiuot ta ibeta gid, "Panua rua, gau ga nakado mado ta Deo ibada gau mulian?"

³¹ Ta tikeo, "Eao lolom matua ngan Maron Iesus, ta Deo ga ibada go mulian toman ngan lem luma lolo."

³² Tota gisirua tikado Maron ele posanga ga ila pan toman ngan ele luma lolo. ³³ Ta tutui ngan ado imata toaiua, eaba toa oa ibada gisirua ta isigiri ad nasimou. Be manmanae tau ei toman ngan ele panua tibada paliliunga. ³⁴ Eaba toa oa ibada gisirua ga tila ele lumaeai ta ipan ad annga, be itin igelgel kapei ngansa ei gisingada ele luma lolo toa oa lolod matua ngan Deo.

³⁵ Be gaisala ngan ado sae, gid madidnga patutuinga posanga ad tisula gid nakala ga tila ta tikeo, "Longean gid panua toa na ga tila." ³⁶ Ta eaba toa imariala ngan luma panasnga aea ikeo pan Paulus bedane, "Gid madidnga patutuinga posanga ad tikeo ga gimirua atnan luma toa ne ga aot. Tota lolomi tarui ga ala."

³⁷ Be Paulus ikeo pagid, "Made ikamado ga tilongokemi amai posanga mao, be tiraurau gai sapaeapanua busa matadeai? Gai panua Rom amai, be tikado toa bedaoa sapaeapan ngan gai. Ga tidol gai ga adudunga ngan luma panasnga aea pade! Ta labone tiuanga tipaoen gai ga aot mumulnga? Mao tau! Kemi ngan gid tinam ta tibada gai ga aot."

³⁸ Io, gid nakala tipalongo gid panua patutuinga posanga ad ngan Paulus ele posanga mambe gisirua Rom ad, ta tilongoga timataud. ³⁹ Tota tinam ta tikado posanga lolo isat aea pagisirua ta tibada gid ga tiuot. Ga kus ta tibeta gid ngan titnan led tuanga ga tila.

⁴⁰ Titnan luma panasnga aea ga tiuot ga kus ta tila

Lidia ele lumaeai. Be tigera gid oaeoed ta tipamatua lolod. Ga kus ta titnan gid ga tila.

Gid Tesalonika tiuanga tirau Paulus ga Sailas

17 Paulus masin tibulou tuanga Ampipolis ga Apolonia ta tila tiuot ngan tuanga Tesalonika.

Toa eoa luma raring aea ede togid Iuda ienono. ² Ta lalaede mambe somisomi ikakado, Paulus ila idudunga ngan luma raring aea ta ipasolan gid ngan Deo ele laulau aea posanga ipu madongan. Ngan Ado Earainga aea tol ikakado toa bedaoa. ³ Ei ipapaola posanga ga ipasolan mambe Kristus manta ibada ieieinga ga imate, ga kus ta idae mulian ngan ele matenga. Ta ikeo ga, "Iesus toa napaola posanga ngan ei pagimine, ei Kristus ‡." ⁴ Ta edengada ngan gid tipul lolod ta tila tilup toman ngan Paulus ga Sailas. Be gid panua alu padengada ad toa tilolon ngan Deo, gid busa tipul lolod pade toman ngan taine busa toa edad kapepei.

⁵ Be gid Iuda lolod paeamao ta tibada panua paeamao edengada ngan tibur oalo aea ta tipamasmasi gid ipom lolod ta tikado paraunga tuanga iloleai. Tota tila ngan luma ton Ieson ngansa tiuanga tibada Paulus ga Sailas ta tiuot ga tila pagid ipom. ⁶ Be tiloilo gisirua ga mao, ta tidada Ieson toman ngan oaeoed padengada ngan iaoa keledetong Kristus. Tibada gid ga tila pagid madidnga be tingangar ta tikeo, "Panua ga gid ne tipamasmasi panua busa lolod ngan tibur toa ngada ne tanoeai, be labone ta tinam toa eko! ⁷ †Be Ieson ibada gid ga tila ele lumaeai. Gid panua toa ne tipul murid ngan Kaisa ele apu ta tikeo ga maron kapei ede pade idae imadid, ieda Iesus." ⁸ Io, tilongobedaoa ga kus ta gid ipom asingada ad madidnga lolod bake ta aoad sara kapei. ⁹ Tota tikeo ga Ieson toman ngan iuaeoae padengada tibada pat kapei ila pagid, ngan tikikisi bua. ‡ Be gid tibada pat toa oa ga ila pagid ga kus ta tilongean gid ga tila.

Paulus masin tila ngan tuanga Beria

¹⁰ Tibur bong ta manmanae gid oaeoed tisula Paulus ga Sailas ga tila ngan tuanga Beria. Idio ta tiuot toa eoa ta tidudunga ngan luma raring aea togid Iuda.

¹¹ Be gid panua Beria ad, lolod ikim tau ngan badanga oatainga kemi, ta led kadonga toa ne iasal kadonga togid Tesalonika. Gid tikim tau ngan longonga Deo ele posanga, ta ado ga ado tigananan Deo ele laulau aea posanga ngansa tikim tiuatai, Paulus ele posanga itu-tui, mao madongan. ¹² Tota gid Iuda busa lolod matua ngan Iesus toa eoa. Be ngan gid panua alu padengada ad toa edad kapepei, arangaranga ga taine busa lolod matua pade.

¹³ Be gid Iuda ngan tuanga Tesalonika tilongomambe Paulus ipapaola Deo ele posanga ngan tuanga

‡ *Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16.*

†† *17.7 Lu 23.2, Ins 19.12 ‡‡ Ieson masin tibada pat kapei ga ila pagid madidnga tuanga ad ngan tikikisi bua. Ta gid madidnga tikeo ga Paulus ga Sailas tirangrang ngan tiluagid mulian Tesalonika mao. Oangga tilongokemi gid madidnga led posanga ngan idil toaine, eine Ieson masin ga tibada mulian led pat.*

‡†† 16.17 Mk 1.24 ‡‡ 16.20 Mk 13.9 ‡†† 16.22 2Ko 11.25, 1Te 2.2† 16.27 PA 12.18-19†† 16.30 PA 2.37

Beria pade, ta tila toa eoa ta tipamasmasi gid ipom lolod ta tuangga tikado paraunga. ¹⁴ Tota manmanae gid oaeoed tisula Paulus ta isulug ga ila labiai, be Sailas ga Timoti tidio tuangai Beria. ¹⁵ Gid tital Paulus ga ila irangrang ngan tuanga Atens. Ta ei isula gid ga tiluagid mulian, be irenren pagid ngan tikeo pan Sailas ga Timoti ngan gisirua tinam manmanae pan.

Paulus ipaola posanga ngan tuanga Atens

¹⁶ Paulus isangasanga gid ngan tuanga Atens, be ilolo ede ga ede tau ngansa igera mambe tuanga toa oa iuon ngan gid deo pakakanga ad namer. ¹⁷ †Tota ila ngan luma raring aea ta iposaposa toman ngan gid Iuda ga gid Grik pade toa tilolon ngan Deo. Be ado ga ado ila ngan tibur oalo aea ta iposaposa toman ngan sapadua timamado. ¹⁸ Toa eoa panua busa tikim tau ngan nasinga oatainga togid panua mugaeai ad. Iaoa ede ngan gid eine gid Epikurian ga iaoa ede pade eine gid Stoik. Gid aoad isokangai toman ngan Paulus ta tiposa pol ngan gid bedane, “Eaba oaine posanga aea tau, be iuangga ikado posanga madongan?” Be panua padengada tikeo ga, “Ei idada gid panua ngan nasinga gid deo ngan tibur padengada.” Tikeo toa bedaoa ngansa Paulus ipaola ato kemi ngan Iesus ga ele daenga mulian. ¹⁹ Tota tibada ei ga ila ngan led tibur posanga aea tiuato Areopagus. Ta tikeo pan bedane, “Gai aoangga aoatai kemi ngan paoatainga pau toa eao posaposa ngan ne. ²⁰ Ngansa lem posanga eden-gada toa alongolongo ne ikado ga gai akakrik ta akim aoatai ngan ipu.” ²¹ Somisomi gid panua Atens ad toman ngan gid panua patpatnga ad toa eoa lolod ikim tau kadonga keledede mon. Eine ngan kadonga posanga ga longonga saoa paoatainga papau iuotot.

²² Ta Paulus idae imadid rabu ngan led tibur posanga aea toa oa ta ikeo, “Gimi panua Atens ami, gau nagera danga imata ede ga ede ipasolan gau mambe gimi amatua tau ngan kadonga raring. ²³ Ngansa oadla ga inam, gau nalalala alele lemi tuangai be matag igera kemi lemi danga sisid raring aea. Danga ede naot ngan eine popou tenainga aea ede toa tibode posanga ngan ga bedane, ‘Popou tenainga aea toa ne, eine ton deo ede gai aoatai ngan mao.’ Be Deo toa gimi araring ngan ne ga aoatai ngan ei mao, eine ga napaola aea posanga ga ila pagimi.

²⁴ ††Deo toa mugaeai ikado tano ga iuot toman ngan danga toa ngada ne ienono ngan, ei Maron ngan bubur ga tano. Be ei imamado ngan gid luma raring aea toa panua tikakado ngan baged ne mao. ²⁵ †Ga pade, ei ipapauis ngan danga eta mao ta irangrang ngan eaba eta ilua ei ngan danga eta mao pade. Ngansa ei ikado ga panua toa ngada ne matad bibita ga timosomoso. ²⁶ Ei ikado eaba keledede ga iuot mugaeai, ta eaba toa oa iman alu toa ngada ne tanoelai tibud. Ta Deo irau posanga ngan eaba keledede keledede ele madonga tanoelai ngan rai pida. Ga isio gid keledede keledede ad tano ta idol aea but, ta tila timado ngan.

† 17.17 PA 18.19 †† 17.24 1Kin 8.27, PA 7.48 ‡ 17.25 Sng 50.12

²⁷ ††Ei ikado bedane ngansa iuangga gid panua tiloilo ei ga tiuatai kemi ngan ei, be tautauanga ei imamado aluai ngan gita keledede keledede ne mao. ²⁸ Eine mambe panua mugaeai ad tikeo, ‘Ei kekelen ikado ga matada bibita ga tamamado ga talalala alele.’ Be gimi lemi panua oatainga ad pade tibode baunga ta tikeo, ‘Gita pade taot ei ele gergeu.’

²⁹ ††Io, gita Deo ele gergeu, tota irangrang ngan takeo ga ei mambe gol ga silva ga pat ga namer eta gita eababa takado ngan bageda ne mao. ³⁰ Mugaeai Deo imata nanan tau gid panua led kadonga buobuanga toa ne mao. Be labone iposa matua pagid panua ngan tibur toa ngada ne ta ikeo ga gid manta tipul lolod. ³¹ ††Ngansa ei idol ado imata ede ngan pamadidnga panua toa ngada ne tanoelai ngan posanga. Be isio eaba ede ngan nasinga edap kemi ngan patu-tuinga posanga toa oa. Ei ipei eaba toa oa mulian ngan ele matenga. Ta ngan kadonga toa ne, ipasolan mambe ei isio eaba toa oa.”

³² Io, tilongo Paulus ikeo ngan daenga mulian ngan matenga, ta edengada ngan gid tigalinge ngan ele posanga, be padengada tikeo ga, “Gai akim alongo eao posa pade ngan danga toa ne.” ³³ Io, tota Paulus itnan gid ga ila. ³⁴ Be panua edengada lolod matua ngan ele posanga ta tinasai ei. Ede ngan gid ieda Dionisius. Ei ede ngan gid panua patutuanga posanga ad ngan bereo Areopagus. Be ede pade eine taine ede ieda Damaris, ga panua padengada lolod matua pade.

Paulus ipaola posanga ngan tuanga Korin

18 Ga kus ta Paulus itnan Atens ta ila ngan tuanga Korin. ² ††Toa eoa iuot pan eaba ede Iuda aea ieda Akuila. Ele tuanga ipu ngan tibur Pontus, be pataut-ene itnan tibur Itali ga inam toman ngan iadaoa Prisi-la. Titnan Itali ngansa maron kapei Klodius ikeo ga gid Iuda toa ngada oa manta titnan tuanga Rom ga tila timado ngan tibur padengada. Io, Paulus ila pagisirua ³ †ta idio ibokoboko toman ngan gid ngan gid palata aea kadonga, ngansa ei pade ele naurata pat aea toa bedaoa. ⁴ Somisomi ngan Ado Earaiinga aea, ei idudun-ga ngan luma raring aea ta ikado posanga ngan pulnga gid Iuda lolod ga gid alu padengada lolod pade. ⁵ ††Be Sailas ga Timoti titnan Masedonia ga tinam ga kus ta Paulus igaldedean ngan posanga aea paolanga ta ipasolan gid Iuda mambe Iesus ei Kristus ^{††}. ⁶ ††Be gid Iuda tiposa paeamao ngan ei ta tipaeabu ngan ieda. Ta Paulus itiltil sakirkir ienono ngan itin aea pononga ^{††}. Ga kus ta ikeo, “Oangga amate ngan lemi kadonga sasat, eine gimi lemi idil paeamao. Be eine gau leg idil eta paeamao mao. Labone ga ila, eine ga nalagalaga pagid alu padengada.”

†† 17.27 Sng 145.18, Jer 23.23 †† 17.29 Ais 40.18-20, 44.10-17, PA 19.26 ††† 17.31 Sng 96.13 ††† 18.2 Ro 16.3 § 18.3 PA 20.34 †† 18.5 PA 17.14-15 ††† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. §† 18.6 PA 13.46,51, 20.26 ††† Kadonga ngan tilnga sakirkir ienono ngan itin aea pononga eine kilala lalaede mambe silenga aed aea kangkanga. Gera Mt 10.14 ga Lu 10.10-11.

⁷Tota itnan luma raring aea ta ila ngan luma ton eaba ede ieda Titius Iastus. Eaba toa oa ilolon ngan Deo. Ele luma ienono boloma ngan luma raring aea. ⁸Be madidnga ngan luma raring aea ieda Krispus toman ngan ele luma lolo, lolod matua ngan Maron. Ta gid Korin busa tilongolongo Paulus ele posanga ta gid pade lolod matua ga tibada paliliunga.

⁹Be ngan bong ede Paulus igera danga ede mambe ianun ta igera Maron iuot pan ta ikeo ga, "Eao mataud mao. Posaposa be mumun mao. ¹⁰†Ngansa gau namamado toman ngan eao, ta irangrang ngan eaba eta ilos ngan am raunga mao, ngansa ngan tuanga toa ne gau leg panua busa timamado." ¹¹Tota imamado Korin aea rai ede ga taiko lima ga ede be ipapaoatai gid ngan Deo ele posanga.

¹²Be ngan ado ede toa Galio iman gavana ngan tibur Akaia ††, gid Iuda tilup keledede ta tiluku Paulus. Ta tibada ei ga ila imadid ngan posanga kapei toa gavana imatai. ¹³Ta tikeo, "Eaba ga oaine idada gid panua ta tiraring ga ila pan Deo ngan gid edap padengada toa itutui ngan gai Iuda lemai apu mao!"

¹⁴Io, Paulus iuanga ikado ele posanga, be Galio ikeo pagid Iuda bedane, "Oangga gimii Iuda aselele eaba toa ne ngan ele idil eta paeamao, mao ngan ele kadonga sat kapei eta, eine leg ipu kemi ngan longonga lemi seelenga. Be mao. ¹⁵Gimi agal nanan ngan posanga idil gereirei ga ngan gid panua edad ienono ngan gimii lemi apu, tota apatutui rabu ngan gimii mulian. Gau tinig ngan nalongo ga napatutui posanga toa bedane mao." ¹⁶Tota isere gid ga titnan tibur patutuinga posanga aea. ¹⁷Be gid busa tiluku madidnga ede ngan luma raring aea ieda Sostenes ta tiraurau ei boloma ngan mul patutuinga posanga aea. Be Galio imata ila ngan kadonga toa oa mao ga mao.

Paulus iluai mulian ga ila Antiok

¹⁸‡Paulus idio imamado mole tede toman ngan iuaeoae ngan tuanga Korin. Ga kus ta ikado posanga kemi pagid ta itnan gid ta idae ngan oaga ede toa iuanga ilado ga ila ngan tibur Siria. Ei ila toman ngan Prisila ga Akuila. Be mugaeai ngan idae oagaeai ngan tuanga Senkria, inin ilaun ngansa inasi ele posanga tautauanga ede toa ikado ga ila pan Deo. ¹⁹Idio ta tita tiuot ngan tuanga Epesus, ta Paulus itnan gisirua ga tidio, be ei ila ngan luma raring aea ta ikado posanga matua pagid Iuda. ²⁰Tibeta ei ngan idio imado mole teta toman ngan gid, be ilongo mao. ²¹Ei ikado posanga kemi pagid ta ikeo, "Oangga Deo ikim, eine ga naluagau mulian pagimi." Ga kus ta idae oagaeai ta itnan Epesus. ²²Be oaga idudunga ngan tuanga Sisaria, ta Paulus idae ga ila ikia gid iaoa keledede ton Kristus ngan tuanga Ierusalem. Ga kus ta isulug ga ila ngan tuanga Antiok.

²³Ei imamado Antiok mole tede ga kus ta ikakai pade ta ila ngan tuanga ga tuanga ngan tibur Galesia ga Prigia ta ipapamatua gid aluagau.

Apolos ipaola posanga ngan tuanga Epesus

²⁴Be eaba ede Iuda aea ieda Apolos inam iuot ngan tuanga Epesus. Ele tuanga ipu Aleksandria. Ei eaba oatainga aea ede be ele oatainga kapei ngan Deo ele laulau. ²⁵Ei mugaeai ibada paoatainga ngan Maron ele edap be iura pakpakia ngan paolanga posanga. Ei ikakado paoatainga tutui ngan Iesus, be iutai ngan Ioanes ele paliliunga kekelen. ²⁶Ei ikakado posanga matua toa luma raring aea iloleai oa be imataud mao. Ta Prisila ga Akuila tilongo ele posanga ga kus ta tibada ei ga ila led lumaeai ta tipanasi ei kemi ngan Deo ele edap.

²⁷Idio ta Apolos iuanga ila ngan tibur Akaia, ta gid iuaeoae tipamatua ilolo ta tibode laulau ede ga ila pagid aluagau toa eoa ngan gid manta tibada ei ga tikado kemi ngan ei. Tota gid panua toa Deo ilolo marum ngan gid ga lolod matua ngan ei, Apolos ilua gid kapei tau. ²⁸‡Ngansa ele posanga iasal gid Iuda led posanga toa panua busa matadeai. Be ngan Deo ele laulau, ipasolan masaeai tau mambe Iesus ei Kristus.

Paulus ipaola posanga ngan tuanga Epesus

19 ‡Io, Apolos imamado maitne ngan tuanga Korin, be Paulus iklou ga ila iuot ngan tuanga Epesus. Toa eoa iuot pagid aluagau edengada. ²‡†Ta ibeta gid, "Ngan ado toaiua lolomi matua ngan Iesus, gimii abada Itautau Tutui na?"

Be tikeo, "Oo. Gai alongo ngan Itautau Tutui eta imamado mao."

³Ta ibeta gid, "Be abada paliliunga isaoa?"

Ta tikeo, "Gai abada Ioanes ele paliliunga."

⁴‡‡Ta Paulus ikeo, "Mugaeai Ioanes ipaliliu gid panua ta ikeo ga gid manta tipul lolod ta tibada paliliunga. Be ikeo pagid bedane, 'Eaba ede ga inam muriai ngan gau, gimii manta lolomi matua ngan ei.' Be eaba toa Ioanes iposaposa ngan eine Iesus." ⁵Io, tilongo bedaoa ga kus ta tibada paliliunga ngan Maron Iesus ieda. ⁶§Be Paulus idol ibage ga idae ngan gid ga kus ta Itautau Tutui isulug ga inam pagid, ta maed ikakado posanga imata ede ga ede ga tibabada Deo iaoa.

⁷Panua toa oa dabad iuot mambe sangaul igegea rua.

⁸Idio ta Paulus idudunga ngan luma raring aea ta ipapaola posanga ga irangrang ngan taiko tol be imataud mao. Ei ikakado posanga matua ta idada gid ngan madonga Deo ibageai. ⁹Be edengada ngan gid, tangad balbal ta lolod matua mao, be ngan panua busa matad, tiposaposa paeamao ngan Iesus ele Edap. Tota Paulus ibada gid aluagau ta titnan luma raring aea, be ado ga ado ikakado ele posanga ngan luma paoatainga aea ton Tiranus. ¹⁰Ei ikakado toa bedaoa ga irangrang ngan rai rua. Tota ngan tibur Asia gid Iuda toa ngada oa toman ngan gid panua alu padengada ad tilongolongo Maron ele posanga.

† 18.10 Jos 1.9, Ais 41.10 †† Edaeda Akaiaeine tibur kapei Gris ieda ede pade. ‡ 18.18 Nam 6.18, PA 21.24

†† 18.28 PA 9.22 ‡‡ 19.1 1Ko 3.6 ‡‡‡ 19.2 PA 8.16 ‡‡‡ 19.4 Mt 3.11 § 19.6 PA 8.17, 10.44, 46

Gid gergeu ton Skeva titoba ngan serenga iriau paeamao

¹¹ †Be Deo ikakado gid uisinga imata ede pade tau ga iuot ngan Paulus ibage. ¹² ††Ta gid panua tibada Paulus irabu aea malo pusinga aea ga gid malo ilialia toa ei si-bo, ta tidol ga idae ngan gid panua ad dibala ta tinid iuot kemi, ga gid iriau papaeamao titnan gid.

¹³ Be gid Iuda edengada toa led naurata ngan serenga iriau papaeamao, tilalala alele ta titoba ngan oaton-ga Maron Iesus ieda ngan gid panua toa iriau papaeamao ienono lolodeai. Ta tikeokeo, "Naposa matua pagimi ngan Iesus ieda toa Paulus ipapaola aea posanga, manta ala aluai!"

¹⁴ Be ado ede panua lima ga rua titoba ngan kadonga toa bedaoa. Panua toa oa tamad ei madidnga ede tenainga aea togid Iuda, ieda Skeva. ¹⁵ Ta iriau paeamao ikoli led posanga bedane, "Iesus ga Paulus, naoatai ngan gid, be gimi sapadua?" ¹⁶ Tota eaba toa iriau paeamao ienono iloleai oa idug ga idae ngan gid ta iparau ga iasal gid tau. Iraurau gid ga itaka led danga sisid alele. Tota titnan luma toa oa ga tiaoa be tibangabanga ga tinid ising alele.

¹⁷ †Panua toa ngada oa ngan tuanga Epesus, gid Iuda ga gid alu padengada, tilongo ngan kadonga toa ne iuot ta timataud kapei tau, be tisoasoa Maron Iesus ieda. ¹⁸ Ta panua busa toa lolod matua ngan Iesus tinam pagid ipom matadeai ta tiuaoa ngan led kadonga sasat tikakado mugaeai. ¹⁹ Panua busa tede ngan gid tikado borou mugaeai ta tipaluplup led laulau borou aea ta titun ga kus toa ipom matadeai. Be tiuade gid laulau toa oa aea olnga iuot mambe pat silva bunoringring sangalima (50,000). ²⁰ Ngan kadonga toa bedaoa Maron ele posanga iuasasa ga iura kapei.

Gid Epesus lolod bake ngan Paulus ta tingangar paeamao

²¹ ††Ga kus ta Itautau Tutui ipanasi Paulus †† ta irau posanga ngan langa Masedonia ga Akaia. Ga kus ta iuanga ila Ierusalem. Be ikeo, "Oangga nala eoa ga kus, manta nala nagera Rom pade." ²² Ta isula ele panua rua naurata ad Timoti ga Erastus ta timuga ngan ei ga tila Masedonia, be ei idio mole tede ngan tibur Esia.

²³ ††Be ngan ado toaiua, panua edengada tikado aoa parau kapei tau ngan gid panua toa tinasi Iesus ele Edap. ²⁴ Eaba ede ieda Demetrius ele naurata pat aea ngan kadonga danga sisid ngan silva. Ei somisomi ikakado gid goroto gereirei imata mambe deo taine Artemis ele luma raring aea. Ei ga ele panua naurata ad busa tibabada pat kapei ngan led naurata toa bedaoa. ²⁵ Tota ibaba gid ga tinam tiluplup toman ngan gid panua led naurata lalaede ta ikeo, "Leg panua, gimi aoatai, gita tabada olnga kemi tau ngan leda naurata toa ne. ²⁶ Be gimi agera ga alongo ngan eaba

† 19.11 PA 14.3 †† 19.12 PA 5.15 † 19.17 PA 5.11 †† 19.21 PA 23.11, Ro 1.13 †† Ngan posanga Grik, posanga idil toa ne Itautau Tutui ipanasi Paulusipu ede pade bedane: Paulus irau posanga iloleai. ††† 19.23 2Ko 1.8

sakirkir ede toa ieda Paulus idada gid ipom ngan posanga ta ipabuobuo laborad ta ikeo ga gid namer toa takakado ngan bageda ne eine deo tautauanga mao. Be ikado bedane toa Epesus ne kekelen mao. Teta pade iparangrang tibur toa ngada ne Esia ta ikakado toa bedane! ²⁷ Oangga ele posanga toa ne iuasasa pade, eine ga ipaeabu ngan leda naurata ieda kekelen mao, be eine ga ikado ga deo taine Artemis ele luma raring aea iuot mambe danga buligaliga panua busa matadeai! Ga pade, mugaeai panua toa ngada ne Esia ga tibur padengada tanoelai tisoasoa deo taine toa ne ieda, be labone ieda kapei toa ne ga mao."

²⁸ Io, tilongo bedaoa ta lolod bake tau ga tingangar kapei ta tikeo, "Artemis togita Epesus, ieda kapei tau!" ²⁹ ††Mole mao ipom toa ngada oa tuangai tingangar be tiuanga tiparau. Tota tilup keleda ta tiluku Paulus iuaeoae rua Masedonia ad, Gaius ga Aristarkus, ta tilado ga tila ngan tibur rourounga aea. ³⁰ Io, Paulus iuanga idudunga ga ila ipom lolodeai, be gid aluagau tilongean ei ga ila mao. ³¹ Be gid madidnga edengada toa timariala ngan tibur Esia timan Paulus iuaeoae. Gid tiabalan posanga ga ila pan ta tibeta matua ei ngan ila idudunga ngan tibur rourounga aea mao.

³² Ipom toa oa titalingalinga. Edengada tingangar ngan posanga ede, be padengada tingangar ngan posanga ede pade. Be gid busa tiuatai ngan ipu isaoa toa tinam tiluplup ngan oa mao. ³³ Ta gid Iuda tisu-suran eaba ede ieda Aleksanda ta ila imadid ga imuga, ta gid ipom tiadi mambe ei iman kadonga paeamao toa oa ipu. Be Aleksanda isoa ibage ga idae, ngansa iuanga gid ipom mumun ta ikado ele posanga. ³⁴ Be tigeria mambe ei eaba Iuda aea ta tingangar kapei bedane, "Artemis togita Epesus, ieda kapei tau!" Be ngan ado toaiua, tingangar toa bedaoa ga ila iran-grang ngan ado imata rua.

³⁵ Be tuanga toa aea madidnga bodenga posanga aea ipakoko gid ga mumun ta ikeo, "Gimi panua Epesus ami, alongo leg posanga. Panua toa ngada ne tiuatai mambe leda tuanga Epesus imariala ngan luma raring aea ton deo kapei Artemis. Ga pade, leda tuanga imariala ngan aea namer pat toa itap buburiai ga isulug. ³⁶ Irangrang ngan eaba eta ikeo ga posanga toa ne pakakanga mao. Tota gimi manta mumun ga amamado be atirmak gimi alele mao. ³⁷ Ngansa patautene abada gid panua toa ne ga tinam, be gid tilub danga eta ngan leda luma raring aea ne mao ga tiposa paeamao ngan ada deo taine mao pade. ³⁸ Tota oangga Demetrius ga ele panua naurata ad tikeo ga tisol eaba eta ngan posanga, goibe. Ado kemi eta ta tipamadid gid ngan posanga pagid panua patutuinga posanga ad matadeai. Ta tirangrang ngan tikado posanga solsolnga ngan gid toa eoa. ³⁹ Be oangga ami gagal etangada pade, manta anama ta tipatutui ngan leda tibur rourounga aea. ⁴⁰ Ngansa labone oangga tangangar ga tapaparau toa bedane ga ila, eine ga leda idil paeamao, ta gid Rom ga tipamadid gita ngan

††† 19.29 PA 20.4, 27.2, Kol 4.10, Plm 24

posanga, ngansa leda rourounga toa ne ipu eta mao. Be oangga tibeta gita ngan leda ngangarnga toa ne ipu, irangrang ngan takoli posanga eta ga ila pagid mao." ⁴¹ Io, ikeo toa bedaoa ga kus ta isula gid ga tila.

Paulus ilalala ga ila ngan tibur Masedonia ga Gris

20 Ngangarnga toa oa kus ta Paulus ibaba gid alu-agau ga tinam pan ta ipamatua gid ngan posanga. Ga kus ta iposa kemi pagid ta itnan gid ga ila Masedonia. ² Ta ilalala alele ngan tibur toa oa be ipamatua gid ngan posanga busa. Ga kus ta ila iuot ngan tibur Gris. ³ Ei idio toa eoa aea taiko tol. Ga kus ta iuangga idae ngan oaga eta ga ila Siria, be mao. Ilongo ngan gid Iuda tirau aea posanga ngan pamatenga ei, tota ipul ilolo ta iluai mulian ga ila Masedonia bua. ⁴ Be panua ga gid ne tila toman ngan ei: Sopater toa Pirus inat ngan tuanga Beria, ga Aristarkus ga Sekundus ngan tuanga Tesalonika, ga Gaius ngan tuanga Derbe, ga Timoti, ga Tikikus ga Tropimus ngan tibur Esia. ⁵ Gid panua toa ne timuga ngan gai [†] ta tila tisan-ga gai ngan tuanga Troas. ⁶ Be gaingada Paulus amamado ngan tuanga Pilipai ga irangrang ngan eaneannga ngan Bret aea Yis Ienono ngan Mao kus. Tota adae ngan oaga ta atnan Pilipai. Be ngan ado lima aea, adudunga ngan tuanga Troas ta agera gid pade. Ta amamado toman ngan gid irangrang ngan ado lima ga rua.

Ngan tuanga Troas, Paulus ipei mulian Iutikus ngan ele matenga

⁷ Be ngan ado toa inasi Ado Earaiinga aea, gai anam aluplup ta matamai nanan Iesus imedamedana ngan teinga bret. Be Paulus iposaposa ga ila pagid panua ga irangrang ngan bong irabu. Ikado bedaoa ngansa ado sae iuangga itnan gid ga ila. ⁸ Be ngan patanonga gadae aea toa gai aluplup ngan, titun gid lam busa ga tianean. ⁹ Be eaba iriau ede ieda Iutikus igalterean ei tutui ngan atama kakauede ngan luma aea patanonga tol aea. Io, Paulus iposaposa ga ila, be Iutikus toa imata boboeo ga iuangga ieno. Ei ieno susu ga ila, be mole mao itap pan atama kakauede ga isulug tanoeai. Ta tila tisoa ei ga idae, be ei imate o. ¹⁰ Tota Paulus isulug ga ila ta idae tatan ei ga iluku ei ta ikeo, "Lolomi ede ga ede mao. Ei ta idae mulian ne." ¹¹ Ga kus ta Paulus idae ga ila luma iloleai pade ta itei bret ga ian toman ngan gid. Ei iposaposa mole ga irangrang ngan gaisala, ta itnan gid ga ila. ¹² Be eaba iriau toa imata bibita oa, tibada ei ga ila be lolod ikapok kapei ngan ei.

Paulus itnan Troas ga ila ngan tuanga Miletus

¹³ Gai adae oagaeai ta amuga ga ala ngan tuanga Asos ta asanga ei toa eoa. Ikeo pagai ngan amuga, ngansa ei ikim ipaele ga ila. ¹⁴ Ta iuot pagai toa Asos oa, ta gai abada ei ga idae oagaeai ta alado ga ala

[†] Imata mambe Lukas idae ga ila toman ngan Paulus masin ngan ado toaiua, tota ngan lain toa ne ga ila, ibode posanga idil ga oaine gai.

ngan tuanga Mitilini. ¹⁵ Ngan ado sae atnan tuanga toa oa ta alado ga ala ngan inu Kios, be ngan ado sae pade aore ga ala ngan inu Samos. Be ngan ado sae pade adudunga ngan tuanga Miletus. ¹⁶ Paulus ikeo ga aladlado manmanae bedaoa ngansa irau posanga ngan ei ga isapir ngan tuanga Epesus, ngansa itin ngan ikado aea gerei ngan tibur Esia mao. Be ikim ila iuot Ierusalem manmanae. Ta ikeo ga oangga irangrang, kemi ngan igera eaneannga kapei Pentekos ^{††} aea toa eoa.

Paulus iposa pagid madidnga ngan iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Epesus

¹⁷ [‡]Gai amamado Miletus maitne, be Paulus iabalan posanga ga ila pagid madidnga ngan iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Epesus, ngan gid tinam pan. ¹⁸ ^{††}Tinam tiuot pan ga kus ta ikeo pagid, "Gimi aoatai ngan leg kadonga toa somisomi nakakado ngan ado matamata toa nanam pagimi ngan tibur Esia ga ila irangrang ngan natnan gimi. ¹⁹ Gimi aoatai, gau nakakado Maron ele naurata be nasoa edag mulian eta mao. Somisomi gid Iuda tiuangga tipaeabu ngan gau, ta nanaman ieieinga busa ga natangtang. ²⁰ Ga pade, gimi aoatai, gau mumun ngan paolanga posanga kemikemi ngan luanga gimi na mao. Be napa-paoatai gimi ngan lemi rourounga ga ngan luma ga luma pade. ²¹ Somisomi nakakado posanga matua pagid Iuda ga alu padengada ngan gid manta tipul lolod ga ila pan Deo ga lolod matua ngan ada Maron Iesus.

²² "Be ega, labone Itautau Tutui iraga gau ta nala Ierusalem. Be naoatai mao ngan saoa danga ga iuot ngan gau toa eoa. ²³ ^{‡‡}Danga kelede mon naoatai ngan ga bedane: Ngan tuanga ga tuanga, Itautau Tutui ipabib leg ta ikeo ga gau ga nala ngan luma panasnga aea ga nabada ieieinga busa. ²⁴ ^{‡‡‡}Be nagera leg madonga tanoeai mambe danga kapei tau mao. Eine danga sapaeana. Danga kelede nakim ga bedane: Manta napasala salisalinga toa ne ga nakado kemi naurata toa Maron Iesus ibada pagau ga irangrang ngan kus. Naurata toa ne eine ngan paolanga ato kemi ngan Deo ele kadonga lolo marum aea.

²⁵ "Be ega, labone naoatai mambe gimi panua toa mugaeai nalagalaga pagimi ngan paolanga posanga ngan madonga Deo ibageai ne, eta ngan gimi ga igera matag pade mao. ²⁶ Tota labone nakeo tautaunga pagimi ga bedane: Oangga eta ngan gimi ilolo matua ngan Iesus mao be imate, eine gau leg idil eta paeamao mao. ²⁷ Ngansa gau mumun eta mao, be namarum ngan paolanga posanga ngan danga toa ngada ne Deo ikim. ²⁸ ^{‡‡‡}Be gimi manta amariala kemi ngan gimi mulian ga ngan gid iaoa kelede ton Kristus pade. Itautau Tutui idol gimi ga amariala ngan Deo ele

^{††} Gid Iuda tikado eaneannga Pentekos aea ngan matad nanan Deo ikado kemi gid, ta titenai led annga imatua papau edengada ga ila pan. [‡] 20.17 PA 18.21 ^{††} 20.18 PA 18.19-19.10 ^{‡‡} 20.23 PA 9.16, 21.11 ^{‡‡‡} 20.24 PA 21.13, 2Ti 4.7 ^{‡‡‡} 20.28 1Ti 4.16, 1Pe 5.2-4

panua toa ne mambe sipsip, be Iesus iuol gid ngan ising ga timan ei ele. ²⁹ †Gau naoatai, muriai ngan natanan gimi, panua papaeamao ga tidudunga rabu ngan gimi mambe kaua saksak, be gid ga lolod isat eta ngan gid sipsip ngan iaoa keledede ton Kristus mao. Eine ga tipaeabu ngan gid. ³⁰ Be lemi panua edengada pade ga tidae ta tipakongge posanga ga iuot pakakan-ga, ta tidada gid aluagau ga tila tinasid gid. ³¹ ††Tota agabit kemi. Matami nanan mambe gau napabib lemi toa bong ga ado ngan rai tol, be nakaput ngan posanga kemi ga ila pagimi keledede keledede ne mao. Be ngan ado toaiua nakado posanga pagimi, matag sul isusulug pade.

³² ††Tota labone nadol gimi ga adae Deo ibageai, ta nakim ele posanga lolo marum aea imariala ngan gimi. Posanga toa ne irangrang ngan ipamatua gimi ga ikado ga gimi abada gid danga kemikemi toa Deo isio ga iman lemi. Ei ga ipan danga sisid kemikemi toa ne ga ila pagimi ga pagid panua toa ngada ne idol ele ul ngan gid. ³³ †Be gau nangale eaba eta ele silva ga gol ngan iman leg mao, ga itin aea pononga mao pade. ³⁴ ††Gimi aoatai, ngan gau bageg toa ne naboko matua ta nalua gau mulian ngan annga ga leg madonga. Be nalualua gid leg panua naurata ad bedane pade. ³⁵ Ngan leg kadonga toa ngada ne napasolan gimi bedane: Ngan bokonga matua toa bedane, gita manta talua gid panua toa urad mao, be matada nanan posanga toa iuot Maron Iesus iaoai ga bedane, ‐Tingel-gel ton eaba toa ipanpan danga sisid, eine iasal tingel-gel ton eaba ibabada danga sisid.‑

³⁶ Io, iposa bedaoa ga kus ta ikor iae toman ngan gid toa ngada oa ta iraring. ³⁷ Be gid toa ngada oa titang-tang kapei. Paulus iraring ga kus ta tiluku ei ga tibusum ipapa. ³⁸ Be lolod isat kapei tau ngan ele posanga idil toa ikeo ga tirangrang ngan tigera imata pade mao. Io, tota tital ei ga idae oagaeai.

Paulus idae oagaeai ngan langa Ierusalem

21 Idio ta gai atnan gid madidnga toa oa ga kus ta adada nagun ga idae ta alado tutui ga ala ngan inu Kos. Be ngan ado sae alado ga ala ngan inu Rodes. Ga kus ta atnan inu toa oa ta ala adudunga ngan tuanga Patara. ² Toa eoa agera oaga ede iuangga ila ngan tibur kapei Ponisia. Tota adae ngan ta alado ga ala. ³ Idio ta agera inu Saiprus ienono aluai tede pan bage-mai angas ta asal inu toa oa ta alado ga angata tibur Siria. Tota adudunga ngan tuanga Tair, ngansa oaga iuangga itado gid danga sisid ga isulug toa eoa. ⁴ ††Be gai ailoiolo gid aluagau ngan tuanga toa oa ga aot ngan gid. Ta adio toman ngan gid irangrang ngan ado lima ga rua. Be ngan Itautau Tutui iura, gid tipabib Paulus ele ngan ila Ierusalem mao. ⁵ Ado edengada ila ga kus ta lemai langa imata boloma ta alalala ga ala, be gid toman ngan adadaoad ga led gergeu tital gai ga ala tuanga idigedigeai. Be akor aemai ta araring toa labiai

oa. ⁶ Akeo ‐ado kemi‑ pol ngan gai ga kus ta adae oagaeai ta atnan gid. Be gid tiluagid mulian led tuanga.

Ngan tuanga Sisaria, Agabus ibada Deo iaoa ta ikado posanga ngan Paulus

⁷ Gai atnan tuanga Tair ta alado ga ala adudunga ngan tuanga Tolemes. Be akeo ‐ado kemi‑ ila pagid oaeoemai ngan iaoa keledede ton Kristus toa eoa ta adio toman ngan gid ngan ado keledede. ⁸ ††Ta ngan ado sae pade atnan tuanga Tolemes ta adudunga ngan tuanga Sisaria. Tota ala amado ngan luma ton Pilip, eaba toa ipapaola ato kemi. Ei ede ngan gid panua lima ga rua toa tilualua gid panua ato ad Ierusalem. ⁹ Ei ele gergeu taine blalala pange tibabada Deo iaoa.

¹⁰ †††Gai amamado toa eoa ado busa tede, be eaba ede ibabada Deo iaoa ieda Agabus itnan tibur Iudea ta isulug ¹¹ †ga inam pagai. Ta ei ibada Paulus irabu aea pus ta ikaukau ngan ibage ga iae mulian ta ikeo, ‐Itautau Tutui ikeo ga pus toa ne itama, gid Iuda ga tikaukau ei lalaede bedane ngan tuanga Ierusalem ta tidol ei ga idae pagid alu padengada bagedeai.‑

¹² Io, alongo bedaoa ga kus ta gaingada panua tuanga ad abeta matua Paulus ngan ei ila Ierusalem mao. ¹³ ††Ta Paulus ikoli posanga bedane, ‐Ikamado atang-tang ga akado ga lolod isat tau? Oangga nala ngan luma panasnga aea be namate pade toa Ierusalem ngan soanga Maron Iesus ieda, goibe gau lolod keledede ngan.‑

¹⁴ Io, gai agera mambe arangrang ngan apul ilolo mao, tota aposa pan pade ngan mao be akeo, ‐Saoa danga Maron ikeo ga iuot, goibe iuot.‑

Paulus ila iuot Ierusalem

¹⁵ Muriai ngan gid ado toa oa, akoromot lemai danga sisid ta akakagai ta alalala ga ala Ierusalem. ¹⁶ Be gid aluagau edengada ngan tuanga Sisaria tital gai ga ala ngan luma ton eaba ede Saiprus aea ieda Nason, ta adio amado pan. Ei ede ngan gid aluagau mugaeai ad.

¹⁷ Aot Ierusalem ga kus ta oaeoemai tinid igelgel ngan badanga gai. ¹⁸ Ta ngan ado sae gaingada Paulus ala pan Jems, be gid madidnga ngan iaoa keledede ton Kristus tinam pade. ¹⁹ †††Paulus ikeo ‐ado kemi‑ pagid ga kus ta iaoa inasi pagid ngan danga toa ngada oa Deo ikado ngan ele naurata pagid panua alu padengada ad.

Gid panua ato ad tirau posanga ta Paulus inasi

²⁰ ††Gid madidnga tilongo Paulus ele ninipunga ta ti-soa Deo ieda. Ga kus ta tikeo pan bedane, ‐Oaemai, eao gera gid Iuda bunoringring busa lolod matua ngan Iesus, be gid tiparpar tau ngan apu aea nasinga. ²¹ Be panua edengada tikeo pagid ngan eao, ta tikeo ga eao papaoatai gid Iuda ngan tibur togid alu padengada, ngan gid manta tipul murid ngan Moses ele apu

† 20.29 Mt 7.15, Ins 10.12 †† 20.31 1Te 2.11 † 20.33 1Ko 9.11-12 †† 20.34 PA 18.3, 1Te 2.9 †† 21.4 PA 20.23

††† 21.8 PA 6.5, 8.40 ††† 21.10 PA 11.28 § 21.11 PA 20.23, 21.33 †† 21.13 PA 20.24 ††† 21.19 PA 15.12 †† 21.20 PA 15.1,5

ga leda nasinga, ga tipalu led gergeu mao pade. ²² Be gid ga tilongo mambe eao nama nene, tota gita ga takado mado? ²³ †Gai akim eao nasi lemair posanga ga bedane: Lemair panua pange timamado be tikado posanga tautaunga gadae ga ila pan Deo ngan gid mulian. ²⁴ Eao manta bada gid panua toa ne ta gimingada anasi kadonga ngan sigiringa tinimi aea muk Deo imatai, be eao ga ol led tenainga ta irangrang ngan titenai ngan ado imata toa tinin launid. ^{††} Oangga eao kado bedaoa, eine ga panua toa ngada ne tiuatai mambe posanga paeamao toa tilongo ngan eao, eine posanga sapaeen. Be tautaunga eao nasnasi apu. ²⁵ †Be ngan gid alu padengada toa lolod matua ngan Iesus, gai abode laulau ga ila pagid na, ta apalongo gid ngan posanga toa gitaingada tarau mugaeai. Akeo ga tirangrang ngan tian masilau eta titenai ga ila pagid deo pakakanga ad mao, ga tian masilau eta ising ienono ngan mao, ga tian masilau eta tikaukau igagal ga imate oa mao, ga tikado kadonga arala mao pade.”

²⁶ ††Io, tota ngan ado sae Paulus ibada gid panua toa oa ta gisingada tinasi kadonga ngan sigiringa tinid aea muk Deo imatai, ta tidudunga ngan Deo ele luma aea ala ta tipalongo gid panua tenainga ad ngan ado isaoa ga tiparangrang led posanga tautaunga, ta gid keledede ga tital led tenainga.

Gid ipom tiluku Paulus toa Deo ele lumaeai

²⁷ Idio ta ado toa lima ga rua oa iuangga kus, † be gid Iuda edengada ngan tibur Esia tigera Paulus toa Deo ele lumaeai ta tipamasmasi gid ipom lolod, be tiluku Paulus ²⁸ ta tingangar ta tikeo, “Gimi panua Israel ami, alua gai! Eaba ga oaine, ngan ele paoatainga pagid panua toa ngada ne ngan tuanga ga tuanga, ikado posanga paeamao ngan alu togita, ga ngan leda apu, ga ngan Deo ele luma toa ne pade. Ga pade, ei itada ngan luma toa ne aea ul mao, be ibada gid panua Iuda ad mao ga tidudunga ngan aea ala, ta ikado ga luma toa ne iuot paeamao.” ²⁹ ††Gid panua toa oa tikeo bedaoa ngansa ado ede tigera Paulus imamado tuanga Ierusalem iloleai toman ngan eaba ede Epesus aea ieda Tropimus. Ta tiuangga Paulus itada ngan Deo ele luma aea ul mao ta ibada eaba toa oa ga idudunga ngan Deo ele luma aea ala. †††

³⁰ Tota panua toa ngada oa tuangai lolod imasmasi ta tilado ga tila tiluku Paulus ta tidada ei ga iuot gaot ngan Deo ele luma aea ala. Ga kus ta tisaisai ala aea atama toa ngada oa.

† 21.23 Nam 6.1-20, PA 18.18 †† Ikamado ga tikado tenainga ngan ninnga launid? Eine ngansa tinasi posanga ngan Moses ele apu ienono ngan Nam 6.1-21. Apu toa oa ikeo ga oangga sai ikeo ga ilongean ei mulian ga ila pan Deo, ei ga iket ilaun mao ga irangrang ngan ado toa ei isio. Ta oangga ado toa oa iuot, eine ga inin ilaun ta ikado ele tenainga ga ila pan Deo. † 21.25 PA 15.29 †† 21.26 1Ko 9.20 †† Ngan ado lima ga rua aea, eine Paulus gisingada panua toa pange oa ga tiparangrang led posanga tautaunga gadae ta tinin launid. ††† 21.29 PA 20.4 ††† Ngan gid Iuda led nasinga mugaeai, irangrang ngan gid panua Iuda ad mao tidudunga ngan Deo ele luma aea ala mao.

Gid Rom led panua paraunga ad tiluku Paulus

³¹ Gid Iuda tiuangga tirau Paulus ga imate, be madidnga paraunga aea togid Rom ilongo mambe panua toa ngada oa Ierusalem lolod bake ta tipaparau. ³² Tota manmanae ibada ele panua paraunga ad toman ngan ad madidnga edengada ta tisulug ga tilado ga tila pagid. Be gid ipom tigera gid Rom led panua paraunga ad ta tikaput ngan raunga Paulus.

³³ Be madidnga paraunga aea iluku Paulus ta ikeo ga tiaud ei ngan sen rua. Be ibetabeta ngan ei sai ga ngan soa kadonga ikado. ³⁴ Edengada ngan gid ipom tingangar ngan posanga ede, be padengada tingangar ngan posanga ede pade, ta irangrang ngan madidnga toa oa iuot ngan posanga ipu mao, ngansa ipom arengad kapei tau. Tota ikeo ga tibada Paulus ga ila ngan luma togid panua paraunga ad. ³⁵ Tinam boloma ngan luma toa oa aea tete, be gid ipom tikado paraunga ga ila kapei. Tota gid Rom led panua paraunga ad tisoa ei ngan baged ta tidada ga tila. ³⁶ †Be gid ipom toa tinasnasi gid, tingangar kapei bedane, “Arau ei ga imate!”

Paulus iposa pagid ipom

³⁷ Gid panua paraunga ad tiuangga tibada Paulus ga idudunga led lumaeai, be ei ibeta madidnga paraunga aea bedane, “Irangrang ngan nakado posanga eta pagogo?”

Be madidnga toa oa ikeo, “Eao oatai ngan posanga Grik na? ³⁸ ††Kado eao eaba Isip aea toa mugaeai pamasmasi panua lolod ta tilongo madidnga linged pade mao, be eao bada gid panua bunoringring pange toa tipaparau ngan didi ga tila ngan tibur modamodanga na?”

³⁹ Be Paulus ikeo bedane, “Gau eaba Iuda ag, be leg tuanga ipu Tarsus ngan tibur kapei Silisia. Leg tuanga toa oa ieda kapei. Be nabeta eao, irangrang ngan longean gau ta naposa pagid ipom?”

⁴⁰ Io, madidnga ilongean Paulus ikado toa bedaoa, ta ei idae imadid ngan tete ta isoa ibage ga idae ngan pakokonga gid ipom ga mumun. Mumun gid ga kus ta ei iposa linged Ibru ga ila pagid ta ikeo,

22 “Leg panua, gimi oaeoag ga tamatamag, alongo leg posanga toa nakado ga ila pagimi patautene ngan kolinga posanga toa asol gau ngan.” ² Be tilongo Paulus ikado posanga Ibru ga ila pagid ta mumun gid ga tibur ikuranono.

Ga kus ta ikeo, ³ †††Gau eaba Iuda ag. Tnag ipopo gau ngan tuanga Tarsus ngan tibur Silisia, be nadae kapei nene ngan tuanga Ierusalem. Gau nababada paoatainga pan Gamaliel. Ei ipapaoatai gau kemi tau ngan apu togid tibutibuda, be gau lolog matua tau ngan Deo lalaede mambe gimi toa ngada ne labone. ⁴ †Be gid panua toa tinasnasi Iesus ele Edap, gau napaeiei gid ga napapamate gid. Naeaud gid

§ 21.36 Lu 23.18 †† 21.38 PA 5.36-37 ††† 22.3 PA 5.34
§† 22.4 PA 8.3

arangeranga ga taine edengada ta nadol gid ga tila ngan luma panasnga aea. ⁵ Be madidnga kapei tenainga aea ga gid kapeipei toa ngada oa Ierusalem ad tirangrang ngan tikeo pagimi ngan leg posanga toa ne tautaunga. Ngansa gid tibode laulau ga ila pagid leda panua ngan tuanga Damaskus ta tidol ga idae gau bagegeai, ta nabada ga ila. Laulau toa oa ikeo ga gau narangrang ngan lukunga sapadua lolod matua ngan Iesus toa eoa, ta naeaud gid ta nabada gid ga tila Ierusalem ngan ad panasnga.”

Paulus ininipu ngan Iesus iuot pan edapeai

(Panua Ato ad 9.1-19, 26.12-18)

⁶ Paulus ikeo pade bedane, “Ta arobad ngan ado ede, nalalala ga napaboloma Damaskus, be mole mao taranga ede isulug buburiai ga inam ta itara kapei tau ga ibaliu ngan gau. ⁷ Tota natap ga nasulug tanoeai be nalongo babanga ede ikeo pagau bedane, ‘Saulus, Saulus, eao kamado paieiei gau?’

⁸ “Ta nakeo, ‘Maron, eao sai?’

“Ta ikeo pagau, ‘Gau Iesus Nasaret ag toa paieiei gau ne.’ ⁹ Be gid panua toa gaingada alalala, tigera taranga be tilongo babanga toa iposaposa pagau oa mao.

¹⁰ “Ta nabeta ei bedane, ‘Maron, gau ga nakado mado?’

“Ta Maron ikeo pagau bedane, ‘Eao dae ta la tuangai Damaskus, be toa eoa ga tikeo pago ngan naurata toa ngada ne nadol ga idae bagemeai.’ ¹¹ Be taranga toa oa itara kapei tau, ta matag irangrang ngan geranga tibur eta mao. Tota gid panua toa gaingada alalala, tikisi bageg ta tibada gau ga nala Damaskus.

¹² “Be toa eoa eaba ede ieda Ananias imamado. Ei ilolon kapei ngan Deo ele apu, be gid Iuda toa ngada oa Damaskus tipakuru ngan ei. ¹³ Ei inam imadid saligeai ta ikeo, ‘Oaeg Saulus, matam pal pade.’ Be tutui ngan ado imata toa oa, matag pal ta nagera ei.

¹⁴ “Ta ikeo, ‘Deo togid tibutibuda isio eao ngan oatai ele kimnga ga ngan geranga Eaba toa ele kadonga itu-tui tau, be isio eao ngan longonga babanga iuot iaoai. ¹⁵ Ikeo ga eao man ibebe ta palongo panua toa ngada ne ngan saoa danga eao gera ga longo. ¹⁶ Be eao kado aea gerei ngan saoa? Dae toa patautene ta bada paliliunga. Be baba Maron ieda ta ei ga isamum lem kadonga sasat ga ila.”

Paulus ininipu ngan Deo isula ei ga ila pagid alu padengada

¹⁷ Paulus ikeo pade bedane, “Idio ta naluagau mulian Ierusalem ta nala nararing Deo ele lumaeai, be ei ipasolan gau ngan danga ede mambe anunug ¹⁸ ta nagera Maron ikeo pagau bedane, ‘Dae manmanae toa patautene ta tnan Ierusalem. Ngansa oangga eao paola posanga ngan gau toa nene, irangrang ngan tilongo go mao.’

¹⁹ ††“Be nakeo, ‘Maron, gid panua toa ne tiutai mambe gau nala ngan luma raring aea toa ngada ne

† 22.18 PA 9.29-30 †† 22.19 PA 8.3, 26.9-11

ngan dolnga gid panua toa lolod matua ngan eao ga tidudunga ngan luma panasnga aea, ta namuimui gid pade. ²⁰ †Be ngan ado toaiua tipamate Stepan, eaba toa ipamatua lem posanga, eine gau pade namadid boloma, be lolong keledede ngan led kadonga ta namari-ala ngan led pononga mamarae.’

²¹ ††“Be Maron ikeo pagau bedane, ‘Eao la! Ngansa gau ga nasula go ta la pagid alu padengada ngan gid tuanga aluai.”

Paulus ipalongo gid panua paraunga ad mambe ei eaba Rom aea

²² Gid Iuda tilongo Paulus ele posanga ga irangrang ngan ikeo ngan gid alu padengada, ta tingangar ta tikeo, “Arau ei ga imate! Irangrang ngan talongean eaba eta bedane ga imata bibita tanoeai mao!”

²³ Be tingangar ga titil led pononga mamarae ta titado tano aea kangkanga ga idae gadae ngansa lolod bake. ²⁴ Tota madidnga paraunga aea ikeo ga tibada Paulus ga idudunga led lumaeai ngan timuimui ei, be tiuangga tibetabeta ei ngan ipu saoa gid ipom tingangar ngan ei toa bedaoa. ²⁵ ††Io, tipaoatan Paulus ta tikaukau ibage ga iae ngan muinga ei, be ikeo pan madidnga paraunga aea bedane, “Lemi apu ikeo ga itutui ngan muinga eaba Rom aea toa apamadid ei ngan posanga eta maitne?”

²⁶ Be madidnga toa oa ilongo bedaoa ga kus ta ila ipalongo aea madidnga kapei bedane, “Eao oangga kado mado? Eaba toa ne Rom aea.”

²⁷ Ta madidnga kapei toa oa ila pan Paulus ta ibeta ei, “Keo pagau, eao eaba Rom aea na?”

Ta ikeo, “Be.”

²⁸ Ta madidnga kapei ikeo, “Gau naol pat kapei, ta tilongean gau ga naot eaba Rom ag.”

Ta Paulus ikeo, “Be gau eaba Rom ag ngan tnag ipopo gau ga inam labone.”

²⁹ ††Io, tota gid panua toa tiuangga tibeta ei ga timui ei oa, kos ga tiluagid mulian, be madidnga kapei paraunga aea imataud pade, ngansa iuatai mambe ei iaud eaba ede Rom aea sapaeen.

Paulus ipaola posanga pagid Iuda led panua patutuinga posanga ad

³⁰ Ngan ado sae madidnga kapei paraunga aea iuangga iuatai kemi ngan saoa posanga gid Iuda tisol Paulus ngan. Tota ilongean ei ga itnan luma togid panua paraunga ad ta ikeo ga gid madidnga tenainga ad ga gid panua patutuinga posanga ad tinam tiluup. Ga kus ta ibada Paulus ta ipamadid ei matadeai.

23 Paulus imata inono gid panua patutuinga posanga ad ta ikeo, “Oaegoaeg, naoatai kemi mambe leg idil eta paeamao Deo imatai mao. Nama-mado toa bedane mugaeai ga irangrang ngan patautene.” ² †††Paulus ikeo bedane ga kus ta madidnga kapei tenainga aea ieda Ananias ikeo pagid panua toa

‡ 22.20 PA 8.1 †† 22.21 PA 9.15 †† 22.25 PA 16.37 ††† 22.29 PA 16.38 ††† 23.2 Ins 18.22-23

timadid boloma pan Paulus ngan tipoda iaoa. ³ †Ga kus ta Paulus ikeo, "Eao eaba pakakanga am! Eao mambe didnga ede imotmot be tisama ngan pulo ga imata kemi sapaeen. Deo ga itapa go ngansa eao mamado be keo ga nasi apu ta rau ag posanga. Ta eao keo ga tipoda gau, be lem kadonga toa ne itutui ngan apu mao!"

⁴ Be gid panua toa timadid boloma tikeo bedane, "Eao kamado posa paeamao bedane pan Deo ele madidnga kapei tenainga aea?"

⁵ ††Ta Paulus ikeo, "Oaeoag, gau naoatai mao mambe eaba toa ne ei madidnga kapei tenainga aea. Gau leg idil paeamao, ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane, 'Irangrang ngan eao posa paeamao ngan am madidnga mao.'"

⁶ †Be Paulus iuatai mambe rabu ngan gid panua patutuinga posanga ad, edengada ngan gid eine Sadiusi, be padengada Parisi, tota ibaba kapei ga ila pagid bedane, "Oaeoag, gau Parisi ede ga tamag pade ei Parisi. Gau namadid ngan posanga ngansa gau lolog matua ngan Deo ipei mulian gid panua matemate." ⁷ †Ei ikeo bedaoa ga kus ta aoa parau iuot rabu ngan gid Parisi ga Sadiusi ta timapoga. ⁸ ††Be gid Sadiusi somisomi tikeo ga irangrang ngan gid matemate tidae mulian mao, ga tikeo ga gid anggelo ga antu eine danga tautaunga mao pade. Be gid Parisi lolod matua ngan gid danga toa ne.

⁹ Tota arerengad kapei tau, ta madidnga apu ad edengada togid Parisi timadid ta tiposa matua bedane, "Eaba toa ne ele idil eta paeamao mao. Kado anggelo eta, mao lausio eta ibada posanga pan tautaunga." ¹⁰ †Idio ta led posanga ila oanaoana tau, ta madidnga kapei paraunga aea imataud, ngan kado ta tidada Paulus alele ga tipaeabu ngan itin. Tota ikeo ga ele panua paraunga ad tibada ei ga ila aluai ngan gid ta ila idudunga led lumaeai.

¹¹ ††Be bong ngan ado sae, Maron imadid boloma pan Paulus ta ikeo, "Eao lolom pu. Ngansa lalaede mambe eao pamatua leg posanga nene Ierusalem, eine ga eao kado bedane pade toa Rom."

Gid Iuda tirau posanga ngan pamatenga Paulus

¹² Be gaisala ngan ado sae gid Iuda edengada tirau posanga ngan pamatenga Paulus ta tiposa tautaunga gadae, ngan gid ga tian mao ga tiun mao ga irangrang ngan tirau ei ga imate. ¹³ Be gid panua toa tirau posanga oa, dabad iasal sangaul pange. ¹⁴ Gid tila pagid madidnga tenainga ad ga gid kapepei togid Iuda ta tikeo, "Gai akado posanga tautaunga gadae ta akeo ga aean eta mao ga irangrang ngan arau Paulus ga imate. ¹⁵ †††Tota patautene gimingada panua patutuinga posanga ad aeabalan posanga ga ila pan madidnga kapei paraunga aea ngan ei ibada Paulus ga inam pagimi. Be gimi ga apakaka ei ta akeo ga aoangga aoatai kemi ngan ele posanga ipu etangada. Be gai ga amumul edapeai ta arau ei motean ngan inam iuot eko."

¹⁶ Be Paulus iliu ele gergeu ede ilongo ngan posanga toa tirau oa, ta ila idudunga ngan luma togid panua paraunga ad ta ipalongo Paulus.

¹⁷ Ta Paulus ibaba madidnga ede paraunga aea ga inam pan ta ikeo, "Eaba iriau toa ne ele posanga ede pan madidnga kapei paraunga aea. Be irangrang ngan eao tal ei ga ila pan?" ¹⁸ Tota ibada ei ga ila pan madidnga kapei paraunga aea.

Ta eaba paraunga aea ikeo pan aea madidnga bedane, "Paulus toa tapalnge ei ga imamado lemai lumaeai, ibaba gau ga nala pan ta ibeta gau ngan natal eaba iriau toa ne ga inam pago, ngansa ele posanga ede pago."

¹⁹ Io, madidnga kapei paraunga aea ikisi kakau toa oa ibage ta ibada ei ga ila digedige ta ibeta ei, "Eao oangga kado saoa posanga pagau?"

²⁰ Ta ikeo, "Gid Iuda tirau posanga ngan betanga eao ta tikeo ga sabale eao bada Paulus ga isulug ga ila pagid panua patutuinga posanga ad. Be gid tiuangga tipakaka eao ta tikeo ga tibeta nanan ngan ei. ²¹ Be eao longo led posanga padam. Ngansa led panua toa dabad iasal sangaul pange timumul ngan raunga ei toa edapeai oa. Gid tiposa tautaunga gadae ngan tian mao ga tiun mao ga irangrang ngan tirau ei ga imate. Be patautene tisangasanga eao ngan kolinga led posanga."

²² Tota madidnga kapei paraunga aea isula eaba iriau toa oa ga ila be iposa matua pan bedane, "Keo pan eaba eta ngan eao pabib leg ngan posanga toa ne mao."

Tisula Paulus ga ila pan gavana Peliks ngan tuanga Sisaria

²³ Ga kus ta madidnga kapei paraunga aea ibaba ele madidnga rua ga tinam pan ta ikeo, "Gimirua abada leda panua paraunga ad bunu rua toman ngan panua sangalima sangaul rua tiladlado ngan os ga panua ido ad bunu rua pade. Ta gimi akoromot lemi danga sisid ngan langa Sisaria labone bong ngan ado imata lima ga pange. ²⁴ Ga pade, abada os etangada ngan Paulus aea badanga ga ila pan gavana Peliks. Ngan kado ta gid Iuda tipaeabu ngan ei."

²⁵ Ta madidnga kapei paraunga aea ibode laulau ede aea posanga bedane:

²⁶ Gau Klodius Lisias nabode laulau toa ne ga ila pago eaba kapei gavana Peliks. Ado kemi ila pago.

²⁷ †††Eaba toa ne, gid Iuda tiluku ei ta tiuangga tirau ei ga imate, be gau nanam toman ngan leg panua paraunga ad ta nabada ei mulian bagedeai, ngansa nalongo mambe ei eaba Rom aea. ²⁸ ††Ta naoangga naoatai kemi ngan saoa posanga tisol ei ngan, ta nabada ei ga ila pagid led panua patutuinga posanga ad. ²⁹ Be nagera mambe posanga toa tisol ei ngan eine ngan led apu aea nasinga kekelen, be ipu eta irangrang ngan tapamate ei ngan mao, ga tadol ei ngan luma panasnga aea ngan mao pade. ³⁰ †††Be nalongo posanga mumulnga mambe

† 23.3 Mt 23.27 †† 23.5 IM 22.28 ‡ 23.6 PA 26.5 †† 23.8 Mt 22.23 †† 23.11 PA 27.24, 28.16,23 ††† 23.15 PA 25.3

††† 23.27 PA 21.30-33, 22.25-27 § 23.28 PA 22.30

tirau posanga ngan pamatenga ei, ta manmanae nasula ei ga ila pago. Be nakeo pagid panua toa tisol ei ngan posanga, ngan gid manta tila pago ta tipamadid ei ngan posanga eao matameai. Leg posanga tota tedane.

³¹ Ngan bong toaiua tota gid panua paraunga ad tinasi ad madidnga ele posanga ta tibada Paulus ga ila irangrang ngan tuanga Antipatris. ³² Ta ngan ado sae tilongean gid panua toa tiladlado ngan os ga tila toman ngan ei, be gid padengada tiluagid mulian led lumaeai Ierusalem. ³³ Be tinam tiuot Sisaria ga kus ta tibada laulau toa oa ga ila pan gavana, ta tibada Paulus pade ga ila pan. ³⁴ Gavana iuato laulau toa oa ga kus ta ibeta ngan Paulus ele tuanga ienono ngan tibur isaoa. Be ilongo mambe ei tibur Silisia aea ³⁵ ta ikeo, "Oangga gid panua toa tisol go ngan posanga tinam tiuot, eine ga napatutui am posanga." Ga kus ta ikeo ga tibada ei ga ila ngan Erot ele luma gavman aea ta timariala ngan ei.

Gid madidnga togid Iuda tisol Paulus ngan posanga Peliks imatai

24 Ado lima ila ga kus ta madidnga kapei tenainga aea Ananias itnan Ierusalem ta isulug ga inam Sisaria toman ngan kapeipei edengada ga eaba ede ieda Tertulus toa ele oatainga kapei ngan apu togid Rom. Gid tiuangga tipalongo gavana ngan posanga toa tisol Paulus ngan. ² Tibaba Paulus ga inam idudunga ga kus ta Tertulus ikeo bedane, "Eaba kapei Peliks, eao lua gai kapei tau ta amamado kemi be lolomai itarui. Ga pade, oangga saoa danga ienono kemi ngan alu togai ne mao, eao somisomi patutui ngan lem oatainga kapei. ³ Lem kadonga imata ede ga ede ipasolan gai ngan tibur toa ngada ne mambe lem kadonga toa ne kemi. Tota eaba kapei Peliks, gai aposa kemi ila pago. ⁴ Be gau tinig ngan napaidi go mole tau mao. Tota nabeta matua eao, ngan lem kadonga lolo marum aea, longo lemai posanga kauteta bua.

⁵ †Gai agera eaba paeamao toa ne ipamasmasi gid Iuda lolod ngan tuanga toa ngada ne tanoelai, be ei madidnga ede ngan gid panua iaoa ede toa tiuato gid Nasaret ad. ⁶ ††Ga pade, ei itoba ngan kadonga luma ton amai Deo ga iuot paeamao. Tota gai aluku ei. [‡] Ta oangga eao gal nanan ei ngan posanga toa ngada ne, eao ga ot ngan posanga lalaede mambe gai asol ei ngan."

⁹ Io, gid Iuda pade tilua Tertulus ngan ele posanga solsolnga aea ta tikeo ga eine tautaunga.

Paulus ipaola ele posanga ga ila pan Peliks

¹⁰ Idio ta gavana igagal but ga but pan Paulus, ta Paulus ikado ele posanga bedane, "Gau naoatai mambe eao madmadid ngan rai busa mambe eaba patutuinga posanga am ngan alu toa ne. Tota tinig igelgel ngan kolinga posanga toa tisol sol gau ngan ne eao matameai. ¹¹ Oangga eao beta nanan, eao ga oatai kemi mambe ado sangaul igegea rua ila ga kus, gau nalalala ga nala Ierusalem ngan kadonga raring. ¹² Be gid Iuda tigera gau aoag isokangai toman ngan eaba eta Deo ele lumaeai mao, ga tigera gau napamasmasi gid ipom lolod gadudunga ngan luma raring aea mao, ga led tuangai mao pade. ¹³ Ga pade, irangrang ngan tipasolan mambe posanga toa tisol gau ngan eine tautaunga mao. ¹⁴ Be posanga ede naoaoa ngan gau mulian pago eine ga bedane: Gau eaba ede ngan gid panua tinasnasi Maron ele Edap, ta nararing somisomi ga ila pan Deo togid tibutibumai tota bedane. Be gid Iuda tiuato iaoa toa ne 'panua iaoa ede pade.' Be gau lolog matua ngan apu aea posanga toa ngada oa ga laulau togid panua tibabada Deo iaoa. ¹⁵ ††Ga pade, lolog matua ngan Deo ta nasangasanga ei ngan peinga mulian gid matemate. Eine ga ipei mulian gid panua tututui ga panua papaeamao pade. Gid Iuda pade lolod matua lalaede bedane. ¹⁶ Tota somisomi urag pakpakia ta natoba ngan nasinga kadonga tutui ta irangrang ngan naoatai kemi mambe leg idil eta paeamao Deo imatai mao, ga gid panua matadeai mao pade.

¹⁷ "Be ngan rai edengada namamado alele ngan tibur padengada. Ga kus ta naluagau mulian pagid alu togau Ierusalem, be nabada lualuanga ga ila pagid panua lululunga ad ga nabada tenainga ga ila pan Deo pade. ¹⁸ ††Be ngan ado toa tigera gau Deo ele lumaeai, gau tinig aea muk eta Deo imatai mao. Be ipom eta timamado toman ngan gau mao, ga panua etangada arerengad mao pade. ¹⁹ Be gid Iuda edengada Esia ad tiluku gau. Ta oangga led posanga eta ngan solnga gau, kemi ngan tinam matameai ta tisol gau. ²⁰ Be labone tinama mao. Tota gid panua nene toa tigera gau namadid ngan posanga ngan ado toaiua pagid panua patutuinga posanga ad, kemi ngan gid tipaola posanga ngan leg idil isaoa paeamao. ²¹ †††Be kado leg posanga idil keledede ga oaine ikado ga lolod imasmasi. Ngan ado toaiua namadid rabu ngan gid, eine nababa bedane, 'Gau lolog matua ngan Deo ipei mulian gid matemate. Be ngan ipu toaine ta tipamadid gau ngan posanga.'"

²² †††Io, Peliks iuatai kemi ngan gid panua tinasnasi Maron ele Edap, tota isula gid ga tiluagid be ikeo, "Oangga madidnga kapei paraunga aea Lisias inama, eine ga napatutui lemi posanga." ²³ Ga kus ta ikeo pan eaba paraunga aea ta imariala ngan Paulus, be ikeo ga tilongean ei ga ilalala alele luma iloleai ga tilongean iuaeoe ngan kianga ei ga tilualua ei.

† 23.30 PA 24.1-9 † 24.5 PA 17.6 †† 24.6-8 PA 21.28-30
‡ Ngan laulau edengada ngan posanga Grik tibalbatan posanga ede pade ngan lain toa ne ga bedane: Be gai aoangga anasi lemai apu ta apamadid ei ngan posanga. ⁷ * Be madidnga kapei paraunga aea Lisias inama toman ngan panua paraunga ad busa ta tisuparan gai alele, be tidada ei bagemaiai. ⁸ * Ta ikeo ga gai manta asol ei ngan posanga eao matameai.

†† 24.15 Ins 5.28-29 †† 24.18 PA 21.17-28 ††† 24.21 PA 23.6 ††† 24.22 PA 23.26

Peliks ipakala Paulus ngan luma panasnga aea ga irangrang ngan rai rua

²⁴ Ado edengada ila ga kus ta Peliks inam toman ngan iadaoa ieda Drusila. Ei taine Iuda aea. Ta Peliks ikeo ga tibada Paulus ga inam pan ta ilongo ele posanga ngan kadonga lolo matua aea ngan Iesus Kristus.

²⁵ Ta Paulus iposaposa ngan kadonga tutui, ga ngan pakalanga gita mulian ngan kadonga sasat, ga ngan Deo ipamadid gita ngan posanga muriai, be Peliks imataud ta ikeo, "Patautene ikaranga. Eao la, ta oangga ado eta kemi, eine ga nababa go pade ga nam pagau." ²⁶ Be Peliks iuangga isanga Paulus ngan parumrumnga ei ngan pat eta, tota ibaba ei ga inam pan pabusa ta iposaposa toman ngan ei.

²⁷ Io, rai rua ila ga kus ta Porsius Pestus ibada Peliks imul. Be Peliks, toa mugaeai ngan itnan naurata gavana aea, iuangga ikado ga gid Iuda tinid igelgel ngan ei, ta ilongean Paulus ga itnan luma panasnga aea mao.

Paulus ikeo ga Kaisa manta ipatutui aea posanga

25 Idio ta Pestus inam iuot ngan tuanga Sisaria ngan badanga mul gavana aea ngan tibur Iudea. Be ado tol ila ga kus ta ilalala ga ila Ierusalem.

² †Be toa eoa gid madidnga tenainga ad ga gid madidnga togid Iuda tikado led posanga solsolnga aea ngan Paulus ga ila pan Pestus, ta tibeta matua ei ³ ††ngan ilongo led posanga ngan badanga Paulus ga ila Ierusalem ta imadid ngan posanga. Be gid tiuangga timumul edapeai ta tirau ei ga imate. ⁴ Ta Pestus ikoli led posanga bedane, "Paulus imamado Sisaria ngan luma panasnga aea, be gau teta pade ga nala toa eoa. ⁵ Tota kemi ngan lemi madidnga etangada tinam toman ngan gau, ta oangga ele idil etangada paeamao, kemi ngan tipamadid ei ngan posanga."

⁶ Io, Pestus imamado toman ngan gid ngan tuanga Ierusalem ga irangrang mambe ado lima ga tol mao sangaul. Ga kus ta isulug ga ila Sisaria. Be ngan ado sae ta idio imado ngan ele mul patutuinga posanga aea ta ikeo ga tibada Paulus ga inam. ⁷ †Io, Paulus inam iuot, ta gid Iuda toa tinam Ierusalem ga tinam tibalil ngan ei ta tisol sol ei ngan posanga papaeamao busa, be tirangrang ngan tipasolan mambe led posanga tautaunga mao.

⁸ Tota Paulus ikoli led posanga solsolnga aea bedane, "Gau leg idil eta paeamao ngan apu togid Iuda mao, ga ngan Deo ele luma mao, ga ngan Kaisa mao pade."

⁹ Be Pestus iuangga ikado gid Iuda ga tinid igelgel ngan ei, ta ibeta Paulus bedane, "Eao oangga la madid ngan posanga toa Ierusalem, ta napatutui am posanga toa eoa na?"

¹⁰ Ta Paulus ikeo, "Patautene namadmadid pagimi panua patutuinga posanga ami ton Kaisa, ta eine tutui ngan tipamadid gau toa nene. Be eao oatai kemi

mambe leg idil eta paeamao pagid Iuda mao. ¹¹ Be oangga leg idil eta paeamao ga irangrang ngan namate ngan, goibe kemi ngan namate. Be oangga led posanga solsolnga aea tautaunga mao, irangrang ngan eaba eta idol gau ga nadae bagedeai mao. Kemi ngan Kaisa ipatutui ag posanga!"

¹² Io, Pestus ikakamur toman ngan ele madidnga edengada ga kus ta ikeo bedane, "Eao keo ga kemi ngan Kaisa ipatutui am posanga, tota eao ga la pan Kaisa."

Pestus ibeta Agripa ngan imata inasi Paulus ele posanga

¹³ Ado edengada ila ga kus ta maron kapei Agripa toman ngan iliu ieda Bernaisi tinam tiuot Sisaria ngan kadonga posanga kemi ga ila pan Pestus. ¹⁴ ††Gisirua timamado ado busa tede toa eoa, ta Pestus iaoa inasi pan maron kapei ngan Paulus aea posanga. Ta ikeo, "Eaba ede imamado ngan luma panasnga aea toa Peliks itnan ei ga imamado. ¹⁵ Be ngan ado toaiua nala Ierusalem, gid madidnga tenainga ad ga gid kapeipei togid Iuda tisol eaba toa oa ngan posanga ta tibeta gau ngan raunga posanga ngan pamatenga ei.

¹⁶ "Be nakoli led posanga bedane, 'Gai Rom lemai nasinga eta ilongean gai ngan dolnga eaba eta ga idae aea miri itamatama bagedeai sapaean mao. Manta imadid ngan posanga ta irangrang ngan ikoli posanga ga ila pagid panua toa tisol sol ei oa, ga kus ta io.' ¹⁷ Tota ngan ado toaiua tinam tiuot nene, gau nakado aea gerei mao. Manmanae ngan ado sae nadio namado ngan mul patutuinga posanga aea ta nakeo ga tibada ei ga inam. ¹⁸ Be ngan ado imata toa tisol ei ngan posanga, gau naoangga gid ga tisol ei ngan posanga papaeamao etangada. Be mao.

¹⁹ Posanga toa aoad parau ngan, eine ngan gid Iuda led kadonga raring aea ga ngan eaba mate ede ieda Iesus. Be Paulus ikeo ga ei imata bibita. ²⁰ Tota gau naoatai kemi ngan edap isaoa ga naot ngan posanga toa ne ipu mao. Ta nabeta ei, 'Eao kim la Ierusalem ta napatutui am posanga toa eoa na?' ²¹ Be Paulus ikeo ga kemi ngan idio imamado ngan luma panasnga aea ga irangrang ngan ada maron kapei tau ipatutui aea posanga. Tota nakeo ga timariala ngan ei ga irangrang ngan nailo edap eta ngan sulanga ei ga ila pan Kaisa."

²² Idio ta Agripa ikeo pan Pestus bedane, "Gau pade nakim nalongo eaba toa ne ele posanga."

Ta Pestus ikeo, "Goibe, sabale ta eao longo ele posanga."

²³ Io, ngan ado sae Agripa ga Bernaisi tidol ad sogaonga kemikemi ta tidudunga ngan luma patutuinga posanga aea toman ngan gid madidnga paraunga ad ga gid madidnga tuangai ad. Ta Pestus ikeo ga tibada Paulus ga inam. ²⁴ Idio ta Pestus ikeo, "Maron kapei Agripa ga gimi panua toa ngada ne, agera eaba toa ne. Gid panua Iuda ad toa ngada oa tibeta matua gau ngan tuanga Ierusalem ga nene pade, ta tingangar ta tikeo ga eaba toa ne, kemi ngan imata bibita pade

† 25.2 PA 24.1 †† 25.3 PA 23.15 ‡ 25.7 PA 24.5-6

†† 25.14 PA 24.27

mao. ²⁵ Be gau naot ngan ele idil eta paeamao ngan pamatenga ei mao. Be ei iuangga ikim Kaisa ipatutui aea posanga, tota narau posanga ngan sulanga ei ga ila pan Kaisa. ²⁶ Be gau naoatai kemi ngan saoa posanga ga nabode ga ila pan ada maron ngan ei ne mao. Tota nabada ei ga inam imadid matamiai. Ta nabeta eao maron kapei Agripa ga gimi toa ngada ne pade, alua gau ta agal nanan eaba toa ne aea posanga, ta irangrang ngan nabode posanga tutui eta ngan ei. ²⁷ Ngansa oangga nasula eaba eta ngan luma panasnga aea ga ila pan Kaisa sapaeen, be napalongo ngan ipu saoa toa ila ngan oa mao, eine itutui mao."

Paulus ipaola posanga ga ila pan Agripa

26 Ga kus ta Agripa ikeo pan Paulus bedane, "Goibe, toa patautene eao posa ngan eao mulian ta gai alongo."

Tota Paulus isoa ibage ga idae ngan pakokonga gid ga mumun. Ta ikoli led solsolnga bedane, ² "Maron kapei Agripa, labone eine kemi tau ngan gau namadid matameai ta nakoli posanga toa gid Iuda tisol gau ngan ne. ³ Ga pade, eine kemi tau ngan namadid matameai, ngansa eao oatai kemi ngan nasinga togita Iuda ga gid posanga toa somisomi aoad a isokangai ngan. Tota nabeta matua eao, lolom itarui ta longo leg posanga kauteta.

⁴ "Gid Iuda toa ngada oa tiuatai kemi ngan kadonga toa somisomi nakakado mugaeai ga inam, ngan gau gergeu maitne ag tuanga ipuai, ga muriai ngan tuanga Ierusalem pade. ⁵ †Tiuatai ngan gau mugaeai ga inam, ta oangga tikim, eine tirangrang ngan tininipu pango ngan gau mugaeai naman Parisi. Ngan nasinga raring aea togita Iuda, panua iaoa eta led nasinga ikulupu tau mambe togid Parisi mao. ⁶ ††Gau lolog matua ngan Deo ta nasangasanga ei ngan iparangrang ele posanga tautauanga toa ikado pagid tibutibuda mugaeai. Be ngan ipu toaine ta tipamadid gau ngan posanga. ⁷ Ngan Deo ele posanga tautauanga toa ne, gid lum sangaul igegea rua togita Israel somisomi urad pakpakia ta tiraring bong ga ado, ngansa lolod iminmin tau ngan Deo iparangrang posanga toa ne. Be maron kapei, ngan ipu toaine ta gid Iuda tisol gau. ⁸ Ikamado ga edengada ngan gimi aeadi mambe Deo ga ipei mulian gid matemate mao, ta akeo ga irangrang ngan lolomi matua ngan mao?

⁹ †Gau pade mugaeai naoangga kemi ngan napaeabu ngan Iesus Nasaret aea ieda ta napaieiei ele panua ngan edap imata ede ga ede. ¹⁰ Ta nakado toa bedaoa ngan tuanga Ierusalem. Gid madidnga tenainga ad tidol edag kapei ta tisula gau ngan dolnga Maron ele panua tututui busa ga tidudunga ngan luma panasnga aea. Ta somisomi oangga tiraurau posanga ngan pamatenga gid, gau pade lolog keledede ngan ad pamatenga. ¹¹ Somisomi nala ngan gid luma raring aea ngan tuanga ga tuanga ta napanas gid ta natoba ngan kadonga gid ga tipul murid ngan Maron. Be

nakado bedane kekelen mao. Ngan leg malmalnga, nalagalaga ngan gid tuanga togid alu padengada ta napaieiei gid."

Paulus ininipu pade ngan Iesus iuot pan edapeai

(Panua Ato ad 9.1-19, 22.6-16)

¹² Paulus ikeo pade bedane, "Be ngan leg lalalanga ede, gid madidnga tenainga ad tidol edag kapei ta tisula gau ga nala ngan tuanga Damaskus. ¹³ Be maron, arobad ngan ado toaiua, nagera taranga isulug buburial ga inam, be taranga toa oa iasal tau ado ele taranga ta ibaliu ngan gau toman ngan gid panua toa gaingada alalala. ¹⁴ Gai toa ngada oa atap ga asulug tanoeai, ta nalongo babanga ede ngan lingeda Ibru ikeo pagau bedane, 'Saulus, Saulus, eao kamado paieiei gau? Ngan eao lem kadonga toa ne, eao ga paeabu ngan go mulian mambe tatado aem ga idaedae ngan ido imata.'

¹⁵ "Ta nakeo, 'Maron, eao sai?'

"Ta Maron ikeo, 'Gau Iesus toa paieiei gau ne. ¹⁶ Be dae madid. Ngansa gau naot pago ngan sionga eao ta man leg paeaeanga ga bebeg, ta eao ga kado posanga ngan saoa danga eao gera, ga ngan saoa danga ga napasolan pago. ¹⁷ Be gau ga nabada go mulian pagid lem panua bagedeai ga pagid alu padengada bagedeai. Be nasula go ga la pagid ¹⁸ ††ngan kadonga gid ga matad pal, ta tipul gid ga titnan madonga Satan ibageai ngan tibur dodom, ta tinam timado Deo ibageai ngan tibur merengai. Toa bedaoa ta nasamum led kadonga sasat, ta gid ga tibada anad toa Deo isio ngan gid panua lolod matua ngan gau, ga leg ul ienono ngan gid.'"

Paulus ininipu pan Agripa ngan ikado Deo ele naurata

¹⁹ Paulus ikeo pade bedane, "Maron kapei Agripa, gau nagera danga bubur aea toa Maron ipasolan pagau ne, be natolatola ngan ilinge mao. ²⁰ Matamata napaola posanga ga ila pagid panua Damaskus, ga kus ta nakado bedaoa pade Ierusalem, ga ngan tibur toa ngada oa Iudea, ga pagid alu padengada. Nakeo ga manta tipul lolod ga ila pan Deo, ta led kadonga manta ipasolan mambe tipul lolod tautauanga. ²¹ Ngan ipu toaine gid Iuda tiluku gau toa Deo ele lumaeai ta titoba ngan pamatenga gau. ²² Be Deo ilualua gau ga irangrang ngan labone. Tota namadmadid toa eko ta napaola posanga ga ila pagimi panua edami kapeipei ga gimi panua edami mao. Gau napaola posanga eta pade mao. Leg posanga lalaede mambe Moses ga gid panua tibabada Deo iaoa mugaeai tikeo ngan. Tikeo ga bedane: ²³ ††Kristus †† ga ibada ieieinga ga imate. Ga kus ta imuga ngan panua toa ngada ne ngan daenga mulian ngan matenga. Be ei ga ipaola Deo ele posanga mambe taranga ta itara gid panua Iuda ad ga gid alu padengada."

†† 26.18 Ais 42.16, Ep 2.2, Kol 1.13 †† 26.23 Lu 24.44-47, 1Ko 15.20 ††† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16.

† 26.5 Plp 3.5-6 †† 26.6 PA 23.6, 28.20 † 26.9 PA 8.3

Paulus ikeo ga Agripa manta ilolo matua ngan Iesus

²⁴ Paulus iposaposa maitne be Pestus ibaba matua bedane, "Paulus, eao mangamanga! Eao bada oatainga kapei tau ta ikado laboram ga imangamanga."

²⁵ Be Paulus ikeo, "Eaba kapei Pestus, gau namangamanga mao. Leg posanga toa ne tautauga ga inasi oatainga kemi. ²⁶ Ngansa maron kapei Agripa iuatai kemi ngan posanga toa nakakado ne. Tota narangrang ngan naposa pan be namataud mao. Ngansa gau naoatai kemi mambe gid danga toa ne ienono mumunga pan mao. Eine iuatai kemi ngan, ngansa iuot masaei." ²⁷ Ta Paulus ipul imata ga ila pan Agripa ta ikeo, "Maron kapei Agripa, eao lolom matua ngan posanga togid panua tibada Deo iaoa na? Gau naoatai mambe lolom matua."

²⁸ Ta Agripa ibeta Paulus bedane, "Madongan? Eao oangga mole mao kado gau ga naot Kristien toa patautene?"

²⁹ Ta Paulus ikeo, "Goibe, oangga mole tede, mao mole tau mao, nararing ga ila pan Deo ngan eao kekelego mao, be ngan panua toa ngada ne tilongolongo leg posanga, kemi ngan gimidi aot lalaede mambe gau, be sen eta ienono ngan bagemi ga aemi mao."

³⁰ Io, tota maron kapei idae imadid toman ngan gavana ga Bernaisi ga gid panua toa gisingada timamado. ³¹ Ta tilalala ga tila be tiposaposa pol ngan gid ta tikeo, "Eaba toa ne ele idil eta paeamao ngan pamatenga ei mao ga ngan dolnga ei ngan luma panasnga aea mao pade."

³² Ga kus ta Agripa ikeo pan Pestus bedane, "Man ga eaba toa ne ibeta ngan Kaisa ilongo aea posanga mao. Toa bedaoa ta eao longean ei ga itnan luma panasnga aea."

Tidol Paulus ga idae oagaeai ngan ila Rom

27 Tota tirau posanga ngan gai † ga alado ngan oaga ga ala ngan tibur kapei Itali. Tirau posanga toa oa ga kus ta tidol Paulus asingada panua padengada ngan luma panasnga aea ga tidae madidnga paraunga aea †† ibageai ieda Iulius. Ei ede ngan gid panua paraunga ad ton Kaisa. ² †Ta gai adae ngan oaga ede tuanga Adramitium aea toa iuangga ilado ga ila ngan tuanga edengada ngan tibur kapei Esia. Tota alado ga ala, be Aristarkus, eaba ede Masedonia aea ngan tuanga Tesalonika, inam toman ngan gai.

³ Be ngan ado sae adudunga ngan tuanga Saidon, ta Iulius ikado kadonga lolo marum aea pan Paulus ta ilongean ei ga ila pagid iuaeoae ta tilua ei. ⁴ Ga kus ta atnan Saidon ta alado ga asal inu Saiprus aea madlo, ngansa rai kapei isoka gai. ⁵ Tota alado ga aore ngan madaoan kapei ta aot iadag ngan tibur kapei Silisia ga

† Imata mambe Lukas idae ga ila toman ngan Paulus masin ngan ado toaiua, tota ngan lain toa ne ga ila, ibode posanga idil ga oaine gai. †† Ngan posanga Grik ngan lain toaine, posanga idil toa ne madidnga paraunga aeaipu bedane: madidnga toa imugamuga ngan panua paraunga ad buno. ‡ 27.2 PA 19.29

Pampilia. Ga kus ta alado pade ga adudunga ngan tuanga Maira ngan tibur kapei Lisia. ⁶ Be toa eoa madidnga kapei paraunga aea igera oaga ede tuanga Aleksandria aea toa iuangga ilado ga ila ngan tibur kapei Itali, ta ikeo ga gaingada adae ngan. ⁷ Ga kus ta aot ga ala, be aladlado katedengada amai ado busa, be ikulupu tau ngan gai ga irangrang ngan asal tuanga Nidus aea lab. Ngansa rai isoka gai paeamao tau ta arangrang ngan ala pade mao. Tota alado ga asal inu Krit boloma ngan tabele imata ieda Salmone. ⁸ Be ikulupu tau ngan gai asalsal lab ga irangrang ngan adudunga ngan tibur ede tiuato Igal Kemikemi, boloma ngan tuanga Lasea.

⁹ Ado busa ila na, be tibur paeamao ta irangrang ngan aladlado kemi mao, ngansa gid Iuda led ado kapei plesenga annga aea ila na. †† Tota Paulus ipabib led bedane, ¹⁰ "Leg panua, gau nagera mambe oangga taladlado pade ga tala, eine ga kulupu tau ngan gita, ta leda danga sisid ga iduaea toman leda oaga, be gita pade ga taduaea." ¹¹ Be madidnga paraunga aea ilongo Paulus ele posanga mao, be inasi posanga ton madidnga oaga aea ga oaga itama. ¹² Be igal toa oa, eine kemi ngan amomono mole ngan mao. Ta irangrang ngan asanga aoara lolo kus toa eoa mao. Tota gid busa tirau posanga ta tikeo ga atnan igal toa oa ta oangga arangrang, eine ga alado ga ala ngan tuanga ede ieda Piniks ta adio toa eoa ga irangrang ngan aoara lolo kus. Tuanga Piniks toa oa ienono ngan inu Krit be imata ingata ado ele dilnga pan saut, ga imata iadag pan not.

Sariaba kapei tau iuot

¹³ Idio ta moromoro kemi ede ilele ga inam, ta tiadi mambe tibur kemi toa tikim ne tota iuot. Ta tidada nangun ga idae, ta gai alado boloma tau ga asal inu Krit aea lab. ¹⁴ Be mole mao rai paeamao ede tiuato sariaba iuot manmanae ga inam ta isoka gai. ¹⁵ Tota sariaba toa oa ipapa lemai oaga, ta arangrang ngan asoka sariaba toa oa mao. Gai atobatoba ga mao, tota alongean sariaba ga isusuran gai ga ala. ¹⁶ Ta gai alado ga asal inu kakauede ieda Kauda aea madlo. Be sariaba itilak lemai oaga aea mon kakauede ga iuangga itnan gai, be ikulupu tau ngan gai ngan dadanga mulian ga inam. ¹⁷ Be oaga aea panua naurata ad tidada mon kakauede ga idae ga kus ta tipaklou oaro ta timol ngan oaga kapei, ngan kado ta oaga imapoga. Be timataud pade, ngan kado ta oaga idae tor ga pak ngan sia ede ngan tibur kapei Sirtus. Tota tipasil nangun ga isulug kautede ngan kadonga oaga ga ipatpat manmanae tau mao. ¹⁸ Be sariaba toa isusuran gai paeamao tau, ta ngan ado sae atado lemai danga sisid ga isulug tadiai ta ikado ga oaga malamalan. ¹⁹ Be ngan ado tol aea timataud kapei tau ta baged tnan oaga aea nale ga namuganga toman ngan aea napaela

†† Somisomi gid Iuda tiplase annga ngan ado toaiua, ngansa matad nanan Deo ilolo isat ngan gid ta isamum led kadonga sasat. Eine iuot ngan taiko Septemba mao Oktoba. Be eine gid led aoara lolo.

ga isulug tadiai. ²⁰ Be ado busa agera ado imata mao ga gigima mao, ngansa sariaba toa oa iura tau ga isusuran gai. Tota gid panua oagaeai tiadi mambe gai arangrang ngan aot kemi iadag mao, be aduaea.

²¹ Be ado busa gid panua lolod ede ga ede ta tianean annga mao, ta Paulus idae imadid rabu ngan gid ta ikeo, "Leg panua, man ga alongo leg posanga toa nakado oadla pagimi ngan tatnan inu Krit mao. Toa bedaoa ta irangrang ngan danga kulupu toa ne iuot ngan gita mao, ga leda danga sisid iduaea mao pade. ²² Be labone nakeo pagimi, manta apamatua lolomi, ngansa eaba eta ngan gimi ga iduaea mao. Leda oaga kekelen ga iduaea. ²³ Ngansa gau eaba ede ton Deo ga nakakado ele naurata. Ta made bong ele anggelo ede inam imadid saligeai ²⁴ †ta ikeo, 'Paulus, mataud mao. Eao ga la madid ngan posanga toa Kaisa imatai. Be ega, gid panua toa gimingada aladlado ngan oaga ne, ngan Deo ele kadonga lolo marum aea pago, ikeo ga eta ngan gimi ga imate mao.' ²⁵ Anggelo ikeo pagau toa bedaoa, tota gimi manta apamatua lolomi, ngansa gau lolog matua ngan Deo ta naeadi ei ngan soa danga ikeo pagau ngan, eine ga iuot tautaunga. ²⁶ ††Be gita manta tapatpat ga irangrang ngan tadae tor ngan inu eta."

²⁷ Io, bong sangaul igegea pange ila ga kus, be sariaba isusuran gai maitne ga aore ngan tad kapei Adriatik. Be bong irabu, oaga aea panua naurata ad tiadi mambe apatpat ga apaboloma tanopu. ²⁸ Tota tipasil oaro ede ga isulug matapuiai ga ila tung tanoelai, ta tileoa ga iuot leoa sangaul rua. Be apat kautede ga ala, ta tileoa pade ga iuot leoa sangaul leoa lima. ²⁹ Be timataud, ngan kado ta oaga idae tor ngan sia aea patpat, tota titado nagun pange pan oaga ise ga isulug. Ga kus ta tiraring ngan ado manta ipara manmanae ga idae. ³⁰ Be oaga aea panua naurata ad tiloilo edap eta ngan tiao ga titnan oaga, tota tipakantutu mon kakauede ga isulug tadiai. Be tipakaka ta tikeo ga titado nagun edengada oaga idamai ga isulug. ³¹ Be Paulus ikeo pagid panua paraunga ad toman ngan ad madidnga bedane, "Oangga gid panua toa ne tidio oagaeai mao, eine gimi ga aduaea." ³² Tota gid panua paraunga ad tiket mon kakauede toa oa aea oaro ta tilongean ga ipat ga ila.

³³ Be teta pade ado ipara ga idae, ta Paulus iuanga ipamatua gid panua lolod ngan eannga, ta ikeo pagid, "Ngan ado sangaul igegea pange lolomi ede ga ede ta aean annga eta mao. ³⁴ Tota naposa matua pagimi, aean annga etangada ta ipamatua gimi ga irangrang ngan aot kemi. Ngansa eta ngan gimi ga iduaea mao ga mao tau. † Gimi toa ngada ne ga aot kemi." ³⁵ Io, iposa bedaoa ga kus ta ngan gid toa ngada oa matad, ibada bret ta iposa kemi pan Deo ngan. Ga kus ta itei ta ian. ³⁶ Tota gid toa ngada oa lolod iluai mulian ta gid pade tibada ga tian. ³⁷ Be gai panua toa oagaeai oa,

dabamai iuot bunu rua sangalima sangaul rua igegea lima ga ede (276). ³⁸ Aean ga itara gai ga kus ta titado wit aea samare toa ngada oa ga isulug tadiai ta oaga malamalan.

Oaga imapoga

³⁹ Ado ipara ga idae, be oaga aea panua naurata ad titalingalinga ngan tanopu toa oa. Be tigera mambe igal oa kemi, ta tikeo ga oangga tirangrang, eine ga tingata aea lab ta tidae tos ngan. ⁴⁰ Tota tiket gid nangun aea oaro ta tidio matapuiai, be tipola gid kepenga ad oaro ta tisulug tadiai ta tipatutui oaga ele ladladonga ngan. Be tidada nale kakauede ga idae, ta sariaba itilak gai ga ala, be tiuangga tipatutui oaga ga ingata lab toa oa. ⁴¹ Be mao. Oaraoara idada gai, ta oaga idae tor ngan siainu ede rabu, ta oaga idama idae kas ga ienono. Be dubam kapeipei ipodapoda oaga ise ga imapmapoga.

⁴² Be gid panua paraunga ad tirau posanga ngan pamatenga gid panua toa tiaud gid oa, ngan kado ta etangada tiaoal ga tiao ga tila. ⁴³ Be madidnga paraunga aea itin ngan Paulus imate mao, tota ipakoko gid panua paraunga ad ta tipamate gid mao. Be ikeo ga sapadua tiutai eaolnga, manta tidug ga tisulug ta tiaoal ga timuga ga tidudunga labiai. ⁴⁴ Be ikeo ga gid padengada manta tibada abei itutul, mao oaga iribrib etangada, ta tipat ngan ga tidudunga labiai. Be ngan kadonga toa bedane gai toa ngada oa adae kemi labiai.

Paulus masin timamado ngan inu Malta

28 Gai adae kemi labiai ga kus ta tipalongo gai mambe inu toa oa ieda Malta. ² ††Be inu toa oa aea panua †† tikado kadonga ngan gai kemi ga kemi tau. Tipaisi dinga ta tibada gai mambe ad kaluae, ngansa aoara itaptap be tibur aea del kapei. ³ Ta Paulus ila igougou abei busa tede ta idol ga idae dingaeai, be mole mao mota paeamao ede inaman oanaoana abei iloleai ta irarai ga iuot ta ingot Paulus ibage ta idae itututu. ⁴ Be inu toa oa aea panua tigera mota itututu Paulus ibageai, ta tiposa pol ngan gid bedane, "Kado eaba toa ne ipapamate panua. Ngansa tautaunga itnan tad ga idae kemi labiai, be deo taine toa ikolikoli panua led kadonga papaeamao, itin ngan eaba toa ne imata bibita pade mao." ⁵ †††Be Paulus itiltil ibage, ta mota itap ga isulug dingaeai, be kadonga eta iuot ngan ei mao. ⁶ †††Be gid panua tiuangga Paulus itin ga iuui, mao itap manmanae ga imate, be mao. Ti-sangasanga mole be tigera kadonga eta iuot ngan ei mao, tota tipul laborad ta tikeo ga ei deo ede.

⁷ Be boloma ngan tibur toa oa, dadanga ton eaba kapei ede ieda Publius ienono. Ei maron ngan inu toa oa ta ibada gai ga aman aea kaluae, ta ikado kemi ngan gai ga ipanpan amai annga ngan ado tol. ⁸ Idio

† 27.24 PA 23.11 †† 27.26 PA 28.1 † Posanga idil toaine, eta ngan gimi ga iduaea mao ga mao tau, ngan posanga Grik ikeo ga Irangrang ngan launimi idil eta blos mao, be posanga idil toa ne ipu tota bedaoa.

†† 28.2 2Ko 11.27 †† Posanga idil toa ne inu toa oa aea panua idodo posanga idil ede ngan Grik toa ipu mambe panua kusukusu. Tikeo ngan gid bedaoa ngansa tiutai posanga Grik mao. ††† 28.5 Mk 16.18 ††† 28.6 PA 14.11

ta Publius itama idibal ta itin iuanaoana ga ibebea sing. Ei idio ienono, be Paulus ila pan ta idol ibage ga idae ngan ei ta iraring, ta ikado ei ga itin iuot kemi. ⁹ Ga kus ta gid panua padengada toa inuiiai tiama ga tinam pan, ta ikado kemi ad dibala. ¹⁰ Tota titada ngan gai ta tilualua gai ngan danga imata ede ga ede. Be ngan ado toaiua aoangga adae oagaeai ga ala, eine tipan saoa danga gai apapauis ngan.

Paulus masin tila tiuot Rom

¹¹ Taiko tol ila ga kus ta gai adae ngan oaga ede toa imomono inuiiai ngan sanganga aoara lolo kus. Oaga toa oa tuanga Aleksandria aea, be ngan idama toa kapei oa tisap deo ninnga boge rua ad namer. ¹² Be gai alado ga ala ta adudunga ngan tuanga Sirakius ta adio amamado amai ado tol. ¹³ Be toa eoa adada nagun ga idae pade ta alado ga adudunga ngan tuanga Regium. Ta ngan ado sae, moromoro kemi ede ilele ga inam. Be ngan ado sae pade, alado ga adudunga ngan tuanga Puteoli. ¹⁴ Toa eoa agera oaeoae mai edengada ngan iaoa keledede ton Kristus, ta tikeo pagai ngan adio toman ngan gid ngan ado lima ga rua. Ga kus ta akakagai ngan langa Rom. ¹⁵ Be gid oaeoae mai Rom ad tilongo mambe gai alalala ga anam, ta tinam tiuot pagai toa edapeai. Edengada tilalala ga tiuot pagai ngan tibur oalo aea ngan tuanga Apius, ga padengada tiuot pagai ngan tuanga toa tiuato Luma Kaluae aea Tol. Be Paulus igera gid ta itin imatua ngan gid ta iposa kemi ga ila pan Deo. ¹⁶ Idio ta ala aot ngan tuanga Rom. Aot ga kus ta tilongean luma ede iman Paulus kekelen ele, ta idio imamado ngan. Be eaba paraunga aea ede imariala ngan ei.

Paulus ipaola ato kemi ngan tuanga Rom

¹⁷ Ado tol ila ga kus ta Paulus ibaba gid madidnga Iuda ad ga tinam tiluplup. Ga kus ta ikeo pagid, "Oaeoae g, gau nakado kadonga paeamao eta ngan alu togita mao ga ngan nasinga togid tibutibuda mao pade. Be tiluku gau sapae an toa Ierusalem ta tiaud gau ta nadae pagid Rom bagedeai. ¹⁸ †Be gid Rom tigel nanan ag posanga ga kus ta tiuanga tilongean gau ga natnan luma panasnga aea, ngansa tigera ipu eta ngan pamatenga gau mao. ¹⁹ ††Be gid Iuda tiririak ngan posanga toa ne, ta nagera edap eta pade mao. Nakeo ga Kaisa manta ipatutui ag posanga. Be kado gimimao angga nakado bedane ngan solnga gid panua ngan alu togau. Eine mao. ²⁰ †Tota ngan ipu toaine nababa gimimao angga ta nagera gimimao angga nakado leg posanga pagimimao angga. Gau lolog matua ngan Deo ta nasan-

† 28.18 PA 26.31 †† 28.19 PA 25.11 ‡ 28.20 PA 26.6-7

gasanga ei ngan iparangrang ele posanga pagita Israel. Be ngan ipu toaine kekelen ta tiaud gau ngan sen toa ne."

²¹ Ta tikeo pan bedane, "Laulau eta inam pagai Iudea ga inam ikeo ngan eao mao. Be ngan gid oaeoae toa tinam pagai Iudea ga tinam, eta ngan gid ikeo ngan lem idil eta paeamao mao, ga tiposa paeamao ngan eao mao pade. ²² ††Be gai akim tau ngan longonga saoa posanga ienono lolomeai. Ngansa gai aoatai mambe iaoa raring aea toa pau ne, eine panua ngan tuanga ga tuanga tiposa paeamao ngan."

²³ Io, tidol ado imata ede, ta panua busa tinam tiluplup ngan luma kaluae aea toa Paulus imamado ngan. Ta Paulus iaoa inasi pagid gaisala ga irangrang ngan lailai, be ipaola posanga ngan madonga Deo ibageai. Be ngan posanga edengada ngan apu ton Moses ga ngan laulau togid panua tibada Deo iaoa, Paulus idada gid ngan tipul lolod ga ila pan Iesus. ²⁴ Ta panua edengada tilongo ele posanga ta tiadi eine tautaunga. Be padengada lolod matua ngan mao. ²⁵ Idio ta tilalala ga tila, be aoad isokangai pol ngan gid. Be mugaeai ngan tila, Paulus ikado posanga keledede pade ga bedane, "Ngan ado toaiua Aisaia ibada Deo iaoa ga ila pagid tibutibumi, Itautau Tutui iposa tutui ga bedane, ²⁶ ††"Eao la pagid panua toa ne ta keo pagid, "Gimimao angga alongo posanga somisomi, be eine ga aoatai ngan ipu mao.

Be gimimao angga ageragera pabusa, be irangrang ngan laborami ibada mao."

²⁷ Ngansa gid panua toa ne lolod buobuo.

Be tangad itola ngan longonga posanga.

Be matad isi pade.

Ngan kado ta tigera ngan matad

ga tangad ilongo,

ta laborad ibada kemi posanga ipu.

Toa bedaoa ta tipul lolod ta nakado gid ga tiuot kemi. Be eine mao.'

²⁸ "Tota nakim gimimao angga aoatai, ato kemi ngan Deo ibada panua mulian, eine labone ila pagid alu padengada toa Iuda ad mao. Ta gid ga tilongo." †††

³⁰ Be ngan rai dodol rua, Paulus imamado ngan luma toa tilongean pan oa, ta iuolol ga ila pan luma itama ngan ele madonga. Be itin igelgel ngan badanga sapadua tinam pan. ³¹ Ei ipapaola posanga ngan madonga Deo ibageai ga ipapaoatai gid ngan Maron Iesus Kristus. Ei ikakado posanga be imataud mao, ga eaba eta ipakala ei mao pade.

---

†† 28.22 PA 24.14 †† 28.26 Ais 6.9-10 ††† Ngan laulau edengada ngan posanga Grik tigelbatan posanga ngan lain toa ne ga bedane: ²⁹ *Paulus ikeo bedane ga kus ta gid Iuda tilalala ga tila be aoad isokangai kapei pol ngan gid.

Rom

Paulus ikado posanga pamatuanga aea ila pagid Rom

1 †Gau Paulus, paeaeanga ton Iesus Kristus. Ei iba-ba gau ta idol gau ga naot eaba ato aea ngan paolanga ato kemi ton Deo. ² ††Deo ikado posanga tau-taunga mugaeai tau ngan ato kemi toa ne, ta ele panua toa tibada iaoa, tibode ga idae ngan laulau tutui ei ton. ³ Ato kemi toa ne, eine iposa ngan Inat toa iuot ngan iaoa kelede pan Devit. ⁴ Be ngan ado toaiua Deo ipei ei mulian ngan ele matenga, ngan Itautau Tutui iura, ipasolan gita mambe Iesus Kristus ada Maron, ei Deo Inat. ⁵ †Ei ilolo marum tau ngan gai, ta aot ele panua ato aea. Be ngan ei ieda, gai ababa gid panua ngan alu toa ngada ne tanoelai ta lolod matua ngan ei ga tilingo ilinge. ⁶ Be gimi pade alongo babanga ton Iesus Kristus ta aot ele panua.

⁷ ††Nabode laulau toa ne ga ila pagimi panua Rom ami. Deo ikim gimi ga ibaba gimi ta idol ele ul ngan gimi.

Kemi ngan Deo Tamada ga Maron Iesus Kristus, gisirua led kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea idio pagimi.

Paulus ilolo ikim ngan geranga gid Rom

⁸ Mugaeai ngan leg posanga padengada pagimi, naoangga nakado posanga kemi ga ila pan ag Deo ngan gimi ngan Iesus Kristus ieda, ngansa lolomi matua ngan ei, ta panua toa ngada ne tanoelai tipakuru ngan gimi. ⁹ Be Deo iuatai mambe gau urag pakpakia ngan kadonga ele naurata ngan paolanga ato kemi ngan Inat, ta ei pade irangrang ngan ipamatua leg posanga ga bedane: Gau somisomi matag nanan gimi ¹⁰ ††ngan leg raring. Ta nabetabeta Deo ngan ilolo kelede ta isaoa leg edap ngan langa pagimi.

¹¹ Ngansa lolog ikim tau ngan geranga gimi. Toa bedaoa ta narangrang ngan napaore tenainga eta inam pan Itautau Tutui ga ila pagimi ngan luanga gimi ta amadid matua. ¹² Ta oangga bedaoa, eine gitaingada tapamatua ngan loloda, ta lemi kadonga lolo matua aea ga ilua gau, ga gau leg kadonga lolo matua aea ga ilua gimi. ¹³ †††Be oaeoag, nakim gimi aoatai kemi ga bedane: Mugaeai ga inam, narau posanga pabusa ngan langa pagimi, be irangrang ngan labone, danga padengada ipakala gau. Naoangga nala pagimi ta

irangrang ngan leg naurata aea annga iuot rabu ngan gimi, lalaede mambe iuot ngan gid alu padengada.

¹⁴ Deo idol naurata pagau, ta gau manta nalualua gid panua Grik ad ga gid panua Grik ad mao pade, ga gid panua oatainga ad ga gid panua buobuonga ad pade.

¹⁵ Ngan ipu toaine lolog ikim tau ngan paolanga ato kemi ga ila pagimi Rom pade.

Deo iura ienono ngan ele ato kemi

¹⁶ †††Nakeo bedane ngansa maeamaea gau ngan ato kemi toa ne mao. Ngansa Deo iura ienono ngan ele ato kemi ta ibada mulian sapadua lolod matua ngan. Ato kemi toa ne ila pagid Iuda mugaeai ga gid panua ngan alu padengada pade. ¹⁷ †Ngansa ngan ele ato kemi, Deo ipasolan gita ngan edap ngan otnga tutui imatai ngan loloda matua. Be edap eta pade ienono ngan otnga tutui Deo imatai mao. Eine ngan leda kadonga lolo matua aea kekelen. Eine lalaede mambe posanga tibode mugaeai ga bedane, "Gid panua tutu-tui ga timado kemi ngan led kadonga lolo matua aea."

Deo ipasolan ele kadonga lolo bake aea ga iuot masaeai

¹⁸ Be ngan gid panua toa tikado kadonga papaea-mao imata ede ga ede, Deo toa imamado buburiai ipasolan ele kadonga lolo bake aea ga iuot masaeai. Ngan led kadonga papaeamao toa ne, tipakala panua padengada ta irangrang ngan tiuatai ngan posanga tautauanga mao. ¹⁹ ††Be oatainga kemikemi ngan Deo ienono masaeai, ngansa Deo ipasolan gid panua ngan ga kus. ²⁰ †††Tautauanga Deo ele kadonga edengada ienono mumulnga, be ngan danga toa ngada ne led otnga ga irangrang ngan patautene, Deo ipasolan gid mambe ei kekelen Deo matua soke tau somisomi ga ilalala ga ila. Tigera ibage imul ngan danga toa ngada ne ikado ga iuot, ta tirangrang ngan tiuatai ngan ei. Toa bedaoa ta tirangrang ngan tikaara gid mao.

²¹ ††Tiuatai ngan Deo, be tisoa ieda mao ga tiposa kemi eta ga ila pan mao pade. Tota laborad irangrang ngan ibada danga eta mao, ta led oatainga iuot buobuonga ga timamado dodom. ²² †††Tiparim ngan gid mulian ta tikeo ga led oatainga kapei, be tau-taunga lolod ibuobuo. ²³ ††Kadonga ngan soanga Deo ieda toa imamado somisomi, eine titnan ga idio, be

† 1.1 PA 9.15 †† 1.2 Ro 16.25-26 † 1.5 PA 26.16-18, Gal 2.7-9 †† 1.7 Nam 6.25-26 †† 1.10 PA 19.21, Ro 15.23 ††† 1.13 PA 19.21

††† 1.16 Mk 8.38, PA 13.46, 1Ko 1.18-24 § 1.17 Hab 2.4, Ro 3.21-22 §† 1.19 PA 14.15-17, 17.24-28 §†† 1.20 Jop 12.7-9, Sng 19.1 §† 1.21 Ep 4.17-18 §†† 1.22 Jer 10.14, 1Ko 1.20 §† 1.23 Lo 4.15-19, Sng 106.20

tikado gid namer inasi gid danga tanoelai ad anunud. Gid danga toa ne ienono somisomi mao. Eine gid danga mambe eababa ga man ga mota ga paria ga masilau toa aed pange.

Gid panua tikakado kadonga papaeamao imata ede ga ede

²⁴Tota Deo ilongean gid ta led kimnga papaeamao idada gid ta tikado ga lolod aea muk. Ta tikado kadonga papaeamao ngan tinid pol ngan gid, ta edad iuot paeamao. ²⁵Be gid tipakongge Deo ele posanga tautauga ga ila mambe pakakanga. Ta tikado raring ngan soanga gid danga sisid edad toa Deo ikado ga iuot ta tibokoboko gadio ngan gid. Be ada Dolnga toa gita manta tasoa ieda somisomi ga ila, eine tiraring eta ga ila pan mao. Be ei kekelen ieda kapei. Eine tautauga.

²⁶Ngan ipu toaine, Deo ilongean gid ta led kimnga papaeamao tinid aea idada gid ta tikado kadonga papaeamao imata ede ga ede, ta tikado ga edad iuot paeamao. Be led taine titnan gid kadonga kemikemi oainga aea ga idio, ta tila tinasi gid kadonga itutui mao. ²⁷†Ngan kadonga toa bedaoa gid arangaranga pade titnan kadonga tutui oainga aea toman led taine ga idio, be lolod buk ga idae ngan kadonga papaeamao pol ngan gid mulian. Gid arangaranga toman ngan arangaranga padengada tikakado kadonga maeamaea aea. Ta tibada kolinga paeamao ngan gid mulian, tutui ngan led kadonga buobuonga aea.

²⁸Be tiuanga oatainga ngan Deo eine danga sapaeana ta titnan ga idio. Tota Deo ilongean led oatainga ila paeamao, ta led oatainga paeamao toa ne idada gid ta tila tikado gid kadonga itutui mao. ²⁹Be gid kadonga papaeamao imata ede ga ede ga gid ne iuon lolodeai: kadonga itutui mao, ga mogal buda, ga kadonga kemi mao, ga mata eanean, ga pamatenga, ga ariapolpol, ga posanga pakakanga, ga kadonga lolopaeamao aea, ga posanga paeamao ngan oaeoed, ³⁰ga tipaeabu ngan oaeoed edad, ga timan Deo aea isat, ga tipaieiei panua padengada, ga tiparim ngan gid mulian, ga tisoasoa edad mulian, ga tipapot gid kadonga papaeamao imata ede ga ede, ga tilongolongo tnad ga tamad linged mao, ³¹ga laborad ibada danga eta mao, ga tinasi led posanga tautauga mao, ga led kadonga kimnga aea eta mao, ga lolod isat eta ngan panua padengada mao. ³²Be gid tiuatai ngan Deo ele apu, ta tiuatai mambe apu ikeo ga sapadua tikakado bedane manta timate, be mao. Gid tilasu nasinga gid kadonga toa ne. Tikado bedane kekelen mao, be sapadua tinasi edap lalaede toa bedaoa, eine tipakuru ngan gid.

Deo inasi kadonga tutui ngan patutuinga gid panua ad posanga

2 ††Be eao eaba sai toa sol gid panua padengada ngan posanga, eao kado ga lem idil paeamao iuot

masaeai, ngansa eao kakado gid kadonga lalaede mambe gid pade, ta irangrang ngan eao karara go mao. ²Gita taoatai, Deo ele kadonga ngan pama-didnga gid panua ngan led kadonga toa bedane eine tutui. ³Be oangga eao sol panua padengada ngan posanga, be lem kadonga lalaede mambe gid pade, eine paeamao. Eao eaba tanoelai am, be eao oangga Deo ga irangrang ngan ipamadid go ngan posanga mao? ⁴†Madongan? Deo ilolo marum ngan eao ga isanga go mole tau, ga ikoli lem kadonga papaeamao manmanae mao. Be eao oangga kadonga toa ne eine danga sapaeana? Deo iuanga ele kadonga lolom marum aea ga idada go ta eao pul lem kadonga. Be eao oatai mao?

⁵Be mao. Eao tangam balbal tau ta tinim ngan pulnga lolom mao. Ta ngan kadonga toa ne, eao laelae am mulian ngan am kolinga paeamao ngan ado toa Deo ele kadonga lolom bake aea iuot masaeai. Ngan ado toaiua, ei ga ipasolan ele kadonga tutui ngan kolinga gid panua led kadonga. ⁶††Deo ga ikoli gid panua keledede keledede led kadonga, ta inasi tutui ngan saoa kadonga tikakado. ⁷Panua edengada timarum tau ngan nasinga kadonga kemikemi ta tiloilo edap ngan geranga ele taranga ga ngan Deo ipakuru ngan gid. Gid panua toa bedane, Deo ga ibada madonga kemi somisomi aea pagid. ⁸††Be panua padengada matad ngan gid mulian, ta tipul murid ngan posanga tautauga ga tinasi kadonga papaeamao. Eine Deo ga ilolo bake ngan gid kapei tau. ⁹Kadonga kulupu tau ga ieieinga kapei ga iuot ngan sapadua tikakado kadonga papaeamao. Eine ga iuot ngan gid Iuda mugaeai ga ngan gid alu padengada pade. ¹⁰Be gid panua toa tinasnasi kadonga kemikemi, Deo ga ipasolan ele taranga pagid, ga ipakuru ngan gid, ga ipatarui lolod pade. Eine ga iuot bedane ngan gid Iuda mugaeai ga ngan gid alu padengada pade. ¹¹Ngansa Deo ikado kadonga bagbage keledede mao ga mao tau.

¹²Ngansa sapadua tiuatai ngan apu mao, be tikado kadonga sat, goibe led apu mao be tiduaea. Be sapadua timado gadio ngan apu ga tikado kadonga sat, eine Deo ga inasi apu aea posanga ta ipanas gid. ¹³Ngansa panua toa tilongo sapaeana apu aea posanga, irangrang ngan tiuot tutui Deo imatai mao. Be panua toa tinasnasi apu, Deo ga iuato gid kekelegid panua tutui. ¹⁴†††Tautauga gid panua Iuda ad mao tiuatai ngan apu mao, be oangga lolod ila ngan nasinga kadonga kemikemi mambe apu ikeo ngan, eine led kadonga kemikemi toa ne iuot mambe led apu. ¹⁵Gid panua toa bedane tipasolan mambe apu aea nasinga ienono lolodeai. Ta lolodeai pade tinaman mambe kadonga toa tikakado eine tutui ta ikarara gid ngan ado toa Deo ipamadid gid ngan posanga. Be pateatea led kadonga padengada igalgal lolod. ¹⁶Ngan ado toa Deo ipamadid gid panua ngan posanga, eine ga imata inasi led kadonga mumulnga ga saoa posanga mumulnga ienono lolodeai. Naurata toa ne ngan pamadidnga gid

† 1.27 Wkp 18.22, 20.13, 1Ko 6.9†† 2.1 Mt 7.1-2, Ins 8.7

‡ 2.4 Ep 1.7, 2Pe 3.15†† 2.6 Sng 62.12, Snd 24.12, Mt 16.27, 2Ko 5.10 †† 2.8 2Te 1.8 ††† 2.14 PA 10.35

panua ngan posanga, Deo idol ga idae Iesus Kristus ibageai, lalaede mambe leg ato kemi ikeokeo ngan.

Gid Iuda tiungga apu irangrang ngan ilua gid ta tiuot tutui Deo imatai

¹⁷ Be eao sai? Eaba Iuda am, na? Eao eadi apu ton Moses irangrang ngan ilua go ta easal posanga toa Deo ipamadid go ngan, na? Be eao parim ngan go mulian ta keo ga ot iaoa kelede ton Deo, na? ¹⁸ Eao oatai ngan saoa kadonga Deo ikim, ta eao nanale ngan apu ta keo ga eao rangrang ngan sio saoa kadonga eine kemi ga kemi tau, na? ¹⁹ Eao eadi go mulian mambe eao rangrang ngan pasolan edap pagid panua matad sususu, na? Eao keo ga ot mambe taranga togid panua timamado dodomeai, na? ²⁰ †Be ngan apu, eao keo ga posanga tautaunga ga oatainga toa ngada oa ienono pago. Ta eao keo ga ot eaba paoatainga aea togid panua buobuonga ad, ta eao oangga pananale gid gergeu gereirei, na? ²¹ ††Io, eao papaoatai panua padengada, be ikamado ga eao paoatai go mulian mao? Eao somisomi keo ga, "Irangrang ngan gimi alublub mao." Be eao pade lublub, na? ²² Eao somisomi keo ga, "Irangrang ngan gimi akado arala ta apaeabu ngan oaoinga mao." Be eao kado kadonga arala, na? Eao keo ga gid deo pakakanga ad namer eine danga paeamao ga paeamao tau. Be eao lublub danga raring aea pagid namer ad lumaeai, na? ²³ Eao parim ngan go mulian ta keo ga oatai ngan Deo ele apu. Be eao laputian apu idil edengada, ta ngan kadonga toa ne eao matam ibiu Deo. ²⁴ †Lem kadonga iuot lalaede mambe Deo ele laulau aea posanga ga bedane, "Ngan lemi kadonga papaeamao, gimi apaeabu ngan Deo ieda rabu ngan gid alu padengada."

Palunga tautaunga eine saoa danga?

²⁵ Eao am palunga ga ilua go oangga eao nasi apu somisomi. Be oangga eao laputian apu idil etangada, eao am palunga eine danga sapaeen. Ta eao ot lalaede mambe eaba tipalu ei mao. ²⁶ ††Tota oangga eaba ede ibada palunga mao, be inasi tutui gid kadonga apu ikeokeo ngan, eine ga Deo igerai ei mambe eaba ede tipalu ei. ²⁷ Tautaunga eao bada palunga ga Deo ele apu ienono pago, be oangga eao laputian apu idil etangada, eine eaba toa ibada palunga mao ga isol go ngan posanga.

²⁸ Ngansa oangga sai iman eaba Iuda aea ngan ieda kekelen, eine eaba Iuda aea tautaunga mao. Ga pade, palunga eine danga tinida aea kekelen mao. ²⁹ ††Be eaba iman Iuda aea tautaunga ga ibada palunga tautaunga oangga Itautau Tutui ipul ei ga iuot toa bedaoa iloleai. Goibe itin madongan. Eaba toa bedane, ieda kapei iuot ngan gid eababa led pakurunga mao, be ieda kapei ngansa Deo ipakuru ngan ei.

Deo ele posanga tautaunga irangrang ngan itap mao

3 Tota oangga gai panua Iuda amai ga abada palunga, danga toa rua ne ilua gai madongan? ² Oangga gai panua Iuda amai ga abada palunga, eine kemi tau ngan gai! Ngansa danga kapei ede ga bedane: Deo idol gai Iuda ta amariala ngan ele laulau aea posanga.

³ Be oangga gid Iuda edengada lolod matua ngan Deo ele posanga mao, eine madongan? Oangga lolod matua mao, eine ga Deo ele posanga tautaunga itap na? ⁴ ††Mao tau! Goibe panua toa ngada ne timan panua pakakanga ad, be Deo kekelen inasi ele posanga tautaunga somisomi. Eine lalaede mambe Deo ele laulau aea posanga ga bedane, "Deo, posanga toa eao pamadid gau ngan eine tautaunga.

Ta oangga panua tiselele lem kadonga ngan pamadidnga gau, eao ga easal gid ngan posanga."

⁵ Be oangga gita leda kadonga sasat ikado ga Deo ele kadonga tutui iuot masaeai tau, eine ga takeo mado? Oangga Deo ipanas gita ngan leda kadonga sasat, eine ele kadonga toa ne itutui mao na? Mao tau! Deo ele kadonga itutui. (Betanga toa ne inasi gid eababa led buobuonga.) Oangga Deo inasi kadonga tutui somisomi mao, eine ga irangrang ngan ipamadid gid panua toa ngada ne tanoeai ngan posanga madongan? ⁷ Be eaba eta ga iseलेle posanga toa ne ta ikeo ga, "Oangga leg posanga pakakanga ikado ga Deo ele posanga tautaunga iuot masaeai tau ga ieda iuot kapei, ikamado ga ipanas gau mambe eaba kadonga sat aea?" ⁸ Posanga sakirkir toa ne eine lalaede mambe posanga sakirkir ede pade ga bedane, "Goibe, takado kadonga papaeamao, ta ngan edap toa ne, kadonga kemikemi ga iuot." Panua edengada tiselele gai sapaeen ta tikeo ga gai apapaoatai gid panua toa bedaoa. Be eine mao. Gid panua toa bedaoa, Deo ga ipanas gid tutui ngan led kadonga.

Eaba eta inasi kadonga tutui mao

⁹ ††Tota takeo mado? Irangrang ngan takeo ga gai Iuda aeasal panua padengada? Mao tau! Patautene tapasolan mambe kadonga sat ibul panua toa ngada ne, gai Iuda ga gid alu padengada pade. ¹⁰ †Eine lalaede mambe Deo ele posanga ga bedane, "Eaba eta ele kadonga tutui mao ga mao tau.

¹¹ Eaba eta ele oatainga kemi mao.

Be eaba eta iloilo Deo mao pade.

¹² Gid toa ngada oa tipul murid ngan Deo ta tiuot paeamao.

Eaba eta ngan gid ikado kadonga kemi mao ga mao tau."

¹³ †††Aoad mambe denga iaoa ikakai, ta led posanga mambe oadoad paeamao iuotot. Somisomi tipakaka."

† 2.20 2Ti 3.5 †† 2.21 Mt 23.3-4 † 2.24 Ais 52.5, Ese 36.22
†† 2.26 Gal 5.6 †† 2.29 Lo 30.6, Kol 2.11

††† 3.4 Sng 51.4 ††† 3.9 Ro 1.18-2.24, 3.23 † 3.10 Sng 14.1-3, 53.1-3, Sav 7.20 †† 3.13 Sng 5.9, 140.3

“Led posanga paeamao eine mambe mota paeamao imau.”

¹⁴†“Somisomi tikakado posanga paeamao ngan panua padengada.”

¹⁵††“Gid manmanae tau ngan raunga eaba ede pade ga imate.

¹⁶ Tilalala alele ta tipaeabu ngan panua led madonga, ta led madonga oanaoana tau.

¹⁷ Tiutaitai ngan edap lolo tarui aea mao.”

¹⁸‡“Timataud Deo mao ga mao tau.”

¹⁹ Be gita taoatai mambe saoa posanga ienono ngan apu, eine ila pagid panua toa timamado gadio ngan apu. Toa bedaoa ta eaba eta irangrang ngan ikarara ei mulian mao. Be panua toa ngada ne tanoelai led idil paeamao Deo imatai ta irangrang ngan tibada panasnga. ²⁰ ††Toa bedaoa ta eaba eta irangrang ngan iuot tutui Deo imatai ngan apu aea nasinga mao. Be apu ilua gita ta tagera kadonga sat ienono masaeai.

Eaba sai ilolo matua ngan Kristus, Deo iuato ei eaba tutui

²¹ Be labone Deo ikado edap ede ga iuot masaeai ngan otnga tutui imatai. Edap toa ne eine ngan nasinga apu mao, be eine edap ede pade. Deo ele apu ga gid panua tibada iaoa mugaeai tikeokeo ngan edap toa ne. ²² ††Edap toa ne ngan otnga tutui Deo imatai, eine iuot ngan leda kadonga lolo matua aea ngan Iesus Kristus. Tota sapadua lolod matua ngan Iesus Kristus, Deo iuato gid panua tututui. Deo ikado edap eta ngan gid Iuda ga edap ede pade ngan gid alu padengada mao. Panua toa ngada ne manta tinasi edap toa keledede ne. ²³ Ngansa panua toa ngada ne tikado kadonga sat, ta tisapir ngan madonga kemi toa Deo ele tarangai. ²⁴ †††Be ngan Deo ele kadonga lolo marum aea, ei isula Iesus Kristus ngan polanga gita ta tatnan leda madonga paeamao. Be otnga tutui Deo imatai iuot ngan gita leda naurata mao. Deo ibada sapaeaan pagita ngan leda lupnga toman ngan Iesus Kristus. ²⁵ Deo ipasolan gita mambe Iesus ele matenga iman edap ngan leda kadonga sasat aea samumnga, ta Deo ilolo itarui mulian ngan gita. Ta ikeo ga sapadua lolod matua mambe Iesus ising iman led kadonga sat aea samumnga, eine tiuot tutui imatai. Deo ikado toa bedane ngansa iuangga ipasolan mambe ei eaba tutui, be mugaeai ngan Kristus ele matenga, ei ikoli manmanae panua led kadonga sasat mao. ²⁶ Ele kadonga bedane ipasolan gita labone ngan ele kadonga tutui. Toa bedaoa ta tagera mambe ei eaba tutui tau, ga ei eaba toa ikado gid panua ga tiuot tutui imatai. Be ei ikado bedane ngan sapadua lolod matua ngan Iesus.

²⁷ Tota irangrang ngan taparim ngan gita mulian na? Mao tau! Ikamado ga taparim ngan gita mulian mao? Oangga tanasnasi apu, ikamado ga taparim ngan gita mulian mao? Eine ngansa gita takado naurata eta

ngan otnga tutui Deo imatai mao, be taot tutui ngansa loloda matua ngan ei. ²⁸ Ngansa gita taoatai, panua tiuot tutui Deo imatai oangga lolod matua ngan ei, be eine ngan nasinga apu mao. ²⁹ †††Madongan? Deo ei Deo togid Iuda kekelegid, be togid alu padengada mao, na? Mao. Ei Deo togid alu padengada pade.

³⁰ †Toa bedaoa ta Deo toa keledede ne ga igera kadonga lolo matua aea togid panua tibada palunga ga togid panua toa tibada palunga mao, ta ikeo ga gid iaoa toa rua ne tiuot tutui imatai oangga lolod matua ngan ei.

³¹ ††Tota oangga takeo ga kadonga lolo matua aea eine danga kapei, eine takado mado ngan Deo ele apu? Eine iduaea na? Mao tau! Be gita tapasolan mambe apu aea posanga eine tautaunga.

Deo iuato Abraam eaba tutui ngansa ilolo matua ngan ei

4 Tota takeo mado ngan gai Iuda tibumai Abraam? Ei eaba tanoelai aea mambe gita, be inasi edap isaoa ta iuot tutui Deo imatai? ² Oangga iuot tutui Deo imatai ngan ei ele naurata, ei ga irangrang ngan iparim ngan ei mulian panua matadeai. Be irangrang ngan iparim ngan ei mulian toa Deo imatai mao.

³ ††Deo ele laulau ikeo mado? Ikeo ga bedane, “Abraam ilolo matua ngan Deo, ta ngan ipu toaine Deo irau posanga ngan ei ta iuato ei eaba tutui.”

⁴ Be oangga eaba ikado naurata ta tibada olnga pan, olnga toa ibada ne taoato tenainga mao. Eine tilasu ei ngan saoa naurata ikakado. ⁵ Be oangga eaba ilolo matua ngan Deo ta iuatai mambe Deo irangrang ngan ikado ga gid panua kadonga sat ad tiuot tutui, goibe eaba toa oa ikado naurata mao, be Deo igera ele kadonga lolo matua aea lalaede mambe kadonga tutui. ⁶ Devit pade ikado posanga lalaede bedane.

Ngansa ikeo ngan tingelgel ton eaba sai toa ikado naurata ngan otnga tutui Deo imatai mao, be Deo ilolo marum ngan ei ta iuato ei eaba tutui. Ikeo ga bedane,

⁷ †††“Kemi tau ngan gid panua toa Deo isamum led kadonga sasat!

Ei imata nanan led idil papaeamao mao.

⁸ Eaba sai toa Maron ikeo ga ipanas ei ngan ele kadonga sat mao,

eine ga itin igelgel kapei tau.”

⁹ Tingelgel toa ne eine ngan gid panua toa tibada palunga kekelegid, mao ngan panua padengada? Patautene takeo ga Deo igera mambe Abraam ilolo matua ngan ei, ta Deo irau posanga ta iuato ei eaba tutui. ¹⁰ Be Abraam ele madonga ngan ado toaiua madongan? Deo iuato ei eaba tutui mugaeai ngan ado toa ibada palunga, mao muriai ngan? Eine ibada palunga maitne, be Deo iuato ei eaba tutui.

¹¹ †††Abraam ibada palunga maitne, be ilolo matua ngan Deo, ta Deo iuato ei eaba tutui. Ta muriai Deo ikado ga Abraam aea palunga iman kilala ngan ele otnga tutui Deo imatai. Toa bedaoa ta gid panua tiba-

† 3.14 Sng 10.7 †† 3.15 Ais 59.7-8 ‡ 3.18 Sng 36.1 ††
3.20 Sng 143.2, Ro 7.7, Gal 2.16 †† 3.22 Gal 2.16 ††† 3.24 Ro 5.1

††† 3.29 Ro 10.12 § 3.30 Lo 6.4, Gal 3.20 §† 3.31 Mt 5.17
§†† 4.3 OM 15.6, Gal 3.6 §† 4.7 Sng 32.1-2 §†† 4.11 OM 17.10-11

da palunga mao, be lolod matua ngan Deo, Abraam iman gid tibud pade. Ta Deo iuato gid pade panua tutui. ¹² Ga pade, gid panua toa tibada palunga ga tilalala ngan edap lolo matua aea mambe Abraam, eine Abraam iman gid tibud pade. Tautauga Abraam ibada palunga maitne be ilolo matua ngan Deo. Ta ngan ipu toaine ei iman gid tibud pade.

Deo ele posanga tautauga ila pagid panua toa lolod matua ngan ei

¹³ †Mugaeai Deo iposa tautauga pan Abraam toman ngan itubtub mambe ei ga ipan tibur toa ngada ne tanoelai ga iman gid led. Be ikamado ga Deo ikado posanga tautauga toa ne pan Abraam? Eine ngansa inasnasi apu na? Mao. Be eine ngansa ilolo matua ngan Deo, ta Deo iuato ei eaba tutui. ¹⁴ ††Gid danga toa Deo iposa tautauga pagita ngan, eaba eta irangrang ngan ibada ngan ele kadonga ngan nasinga apu mao. Oangga bedaoa, eine kadonga lolo matua aea irangrang ngan ilua gita mao, ga Deo ele posanga tautauga aea annga eta mao pade. ¹⁵ †Ngansa oangga apu ienono, gid panua ga titnan apu idil edengada ta tikado ga Deo ilolo bake. Be oangga apu ienono mao, irangrang ngan kadonga ngan tnannga apu iuot mao pade.

¹⁶ ††Tota gid danga toa Deo iposa tautauga ngan, eine tabada ngansa loloda matua ngan ei. Toa bedaoa ta inam pagita ngan Deo ele kadonga lolo marum aea. Tota taoatai tautauga mambe ei ga iparangrang posanga toa oa pagid Abraam itubtub toa ngada oa. Eine ga iparangrang ga ila pagid panua tinasnasi apu kekelegid mao. Be ei ga iparangrang ga ila pagid panua sapa dua lolod matua ngan ei lalaede mambe Abraam pade. Tota Abraam iman gita toa ngada ne tibuda. ¹⁷ ††Eine lalaede mambe posanga tibode ga idae ngan Deo ele laulau ga bedane, "Gau nakado ga eao ot gid alu busa tibud." Deo igeri Abraam mambe gita tibuda, ngansa Abraam ilolo matua ngan ei. Ei ilolo matua mambe Deo irangrang ngan ikado ga gid matemate tidae mulian ga Deo irangrang ngan iposa ngan gid danga iuot maitne mambe danga iuot tautauga ga kus.

¹⁸ †††Tautauga, ngan ado toaiua, imata mambe danga toa Deo iposa tautauga pan Abraam ngan irangrang ngan iuot mao, ngansa ei ele gergeu eta mao. Be Abraam ilolo matua ngan Deo ele posanga. Toa bedaoa ta iuot gid alu busa tibud mambe Deo ele laulau iposa ngan ga bedane, "Tibutibum ga tiuot busa toa bedaoa." ¹⁹ †††Tautauga Abraam aea rai bunu ede ngan ado toaiua, ga itin imogougou mambe ele matenga imata boloma, ga Sara pade ei taine lasi, be Abraam ele kadonga lolo matua aea itap mao. ²⁰ Deo iposa tautauga pan bedaoa, be Abraam ilolo ruanga da mao. Ei ilolo matua toa bedaoa ta ele kadonga lolo matua aea ipamatua ei. Ta ngan kadonga toa ne ei

† 4.13 OM 17.4-6, 22.17-18, Gal 3.29 †† 4.14 Gal 3.18 † 4.15 Ro 3.20, 5.13 †† 4.16 Gal 3.7 †† 4.17 OM 17.5 ††† 4.18 OM 15.5 ††† 4.19 OM 17.17

isoa Deo ieda. ²¹ Ta ei iuatai kemi tau mambe Deo irangrang ngan ikado lalaede mambe iposa tautauga pan ngan. ²² †Tota Deo imata nanan Abraam ele kadonga lolo matua aea ta "irau posanga ta iuato ei eaba tutui." ²³ Be posanga toa ne, "Deo iuato ei eaba tutui," eine tibode ngan Abraam kekelen mao. ²⁴ Eine tibode ngan gita pade. Gita loloda matua ngan Deo toa ipei mulian Iesus ada Maron ngan ele matenga. Ta ngan ipu toaine Deo iuato gita pade panua tutui. ²⁵ ††Deo ilongean Iesus ga imate ngan gita leda kadonga sasat, be ipei ei mulian ngan ele matenga ngansa iuangga ikado ga gita taot panua tutui.

Deo ilolo itarui ngan gita

5 Tota ada Maron Iesus Kristus ikado gita ga loloda itarui toman ngan Deo, ngansa loloda matua ngan ei, ta iuato gita panua tutui ga kus. ² Iesus isaoa edap ngan gita ta tarangrang ngan tadudunga ngan Deo ele kadonga lolo marum aea toa ne, ngansa loloda matua ngan ei. Ta labone ele kadonga lolo marum aea ilua gita ta tamadid matua. Ga pade, taoatai kemi mambe muriai Deo ga ibada gita ga tala tamado kemi tau ngan ele taranga. Ta labone tinida igelgel kapei tau ta tasangasanga danga toa ne. ³ ††Be tinida igelgel ngan danga toa ne kekelen mao. Tinida igelgel pade ngan ada kadonga kulupulupu. Ngansa gita taoatai mambe kadonga kulupulupu ilualua gita ta tarangrang ngan tamadid matua. ⁴ Ta leda kadonga ngan madidnga matua ilualua gita, ta Deo itin igelgel ngan gita ngansa taeasal tobanga imata ede ga ede. Ta oangga taot panua bedane, eine taoatai tautauga mambe Deo ga ikado kemi ngan gita, ta tasangasanga ei. ⁵ Ngan leda sanganga toa ne, taoatai kemi mambe danga eta irangrang ngan ipalakaukau Deo ele kadonga kemi ngan gita ne mao. Ngansa Deo ikim gita kapei tau, ta ipaon loloda ngan ele kadonga kimnga aea toa ne. Kadonga kimnga aea toa ne inam pagita ngan Itautau Tutui toa Deo ibada ga inam pagita.

⁶ Ngansa tutui ngan ado toaiua gita urada ngan luanga gita mulian mao, Kristus imate ngan luanga gita panua papaeamao. ⁷ Pakeledengada tagera eaba ilongean ei mulian ga imate ngan luanga eaba tutui ede pade. Be kadonga toa ne irangrang ngan iuot somisomi mao. Be oangga iuae toa ede pade oa eaba kemi ga kemi tau, eine ga ipamatua ilolo ta ilongean ei mulian ga imate ngan luanga ei, mao madongan?

⁸ ††Be Deo ipasolan ele kadonga kimnga aea ngan gita ga bedane: Ngan ado toaiua gita taman panua kadonga sasat ada maitne, Kristus imate ngan luanga gita.

⁹ ††Ta labone Iesus imate ga ising itoki ngan samumnga leda kadonga sat, ta taot panua tutui Deo imatai. Tota gita taoatai kemi tau mambe ei ga ibada gita mulian ta tasapir ngan Deo ele lolo bake.

¹⁰ Ngansa mugaeai gita taman Deo aea miri itamata-ma, be Deo ilongean Inat ga imate. Ta ngan kadonga toa ne, ikado gita ga loloda itarui toman ngan ei.

‡ 4.22 OM 15.6 †† 4.25 Ais 53.4-5 ††† 5.3 Jms 1.2-3, 1Pe 1.5-7 †† 5.8 Ins 3.16, 1Io 4.10 ††† 5.9 Ro 1.18, 2.5, Ep 2.3-5

Oangga loloda itarui toman ngan ei bedane, gita taoatai kemi tau mambe Iesus ele daenga mulian ga ilua gita ta Deo ibada gita mulian. ¹¹ Danga toa ne tau-taunga. Be danga ede pade tautaunga ga bedane: Ada Maron Iesus Kristus ikado ga tinida igelgel ngan Deo, ngansa labone tabada Deo ele kadonga lolo tarui aea inam pagita.

Adam ipaot matenga, be Iesus ipaot madonga kemi

¹² †Tota gita taoatai, eaba kelede ikado kadonga sat, ta ngan kadonga toa ne, kadonga sat iuot matamata tanoelai. Be kadonga sat ipaot matenga. Ta ngan edap toa ne matenga ipaeabu ngan panua toa ngada ne, ngansa panua toa ngada ne tikado kadonga sat. ¹³ ††Ngansa apu iuot maitne, be kadonga sat ienono motean tanoelai. Be oangga apu ienono mao, Deo isol eaba eta ngan tnannga apu mao. ¹⁴ Be ngan ado toaiua Adam imamado ga ila irangrang ngan Moses, matenga iuot mambe madidnga paeamao ede ta ipapaeabu ngan gid panua. Goibe tikado kadonga sat eta ngan tnannga apu mambe Adam mao, be matenga ipapaeabu ngan gid. Ta Adam iuot mambe oanenga ita ngan eaba toa ga inam muriai.

¹⁵ Be Deo ele kadonga lolo marum aea eine lalaede mambe Adam ele kadonga sat mao. Ngansa eaba toa kelede oa ele kadonga sat ikado ga panua busa timate. Be Deo ele kadonga lolo marum aea ga ele tenainga toa inam pagita ngan eaba toa ede pade oa Iesus Kristus, eine iuasasa ga ila pagid panua busa ga iasal matenga. ¹⁶ Ga pade, annga iuot ngan eaba toa kelede oa ele kadonga sat eine lalaede mambe annga iuot ngan Deo ele kadonga lolo marum aea mao. Ngansa eaba oa ele kadonga sat toa kelede oa ikado ga Deo ipamadid gid panua ngan posanga ta iuangga ipanas gid. Be annga iuot ngan Deo ele kadonga lolo marum aea eine ga bedane: Panua busa tikado kadonga sasat, be Deo ikado gid ga tiuot tutui imatai mambe ele tenainga ila pagid. ¹⁷ Ngansa eaba toa kelede oa ele kadonga sat ikado ga matenga iuot mambe madidnga paeamao ta ipaeabu ngan panua busa. Be sapadua toa tibada Deo ele kadonga lolo marum aea mambe tenainga ila pagid, eine tiuot tutui Deo imatai ta gid mambe madidnga kapeipei timamado somisomi ga ilalala ga ila ngan eaba toa ede pade oa Iesus Kristus iura.

¹⁸ †Tota matada nanan kemi danga ga oaine: Eaba toa oa ele kadonga sat kelede ikado ga Deo iuangga ipanas gita toa ngada ne. Ta lalaede toa bedaoa, eaba ede pade ele kadonga tutui kelede ikado ga panua busa tiuot tutui Deo imatai ga tibada madonga kemi. ¹⁹ ††Ngansa eaba toa kelede oa itin ngan longonga Deo ilinge mao. Ta ngan ipu toaine panua busa tiuot panua kadonga sasat ad. Ta lalaede toa bedaoa, eaba ede pade inasi Deo ilinge kemi, ta ngan ipu toaine panua busa ga tiuot panua tututui.

²⁰ Ngan ado toaiua gid panua tikakado kadonga sasat, Deo ibada ele apu ga ila pagid, ngansa iuangga ipasolan mambe led kadonga sasat eine danga paeamao ga paeamao tau. Tautaunga led kadonga sasat ilalala ga idae kapei, be Deo ele kadonga lolo marum aea iasal kadonga sat toa oa ta idae ga ila kapei tau. ²¹ †††Ikado bedane ngansa iuangga iasal kadonga sat. Ngansa kadonga sat ipaot matenga ta iuot mambe madidnga kapei ede ipapaeabu ngan gid panua. Be lalaede toa bedaoa, Deo ele kadonga lolo marum aea iuot mambe madidnga kapei ta ikado ga panua busa tiuot panua tututui ta tibada madonga kemi somisomi ngan ada Maron Iesus Kristus ele naurata.

Gita tamate ga tadae mulian toman ngan Kristus

⁶ Tota takeo mado? Kado panua edengada tikeo ga, "Goibe takado kadonga sat, ta ngan edap toa ne Deo ele kadonga lolo marum aea idae ga ila kapei." ² Irangrang ngan takeo bedaoa mao ga mao tau! Gita mambe panua timate ta irangrang ngan takado kadonga sat pade mao. Toa bedaoa ta tanasi kadonga sasat ngan leda madonga labone madongan? ³ ††Be sapadua tilup toman ngan Iesus Kristus ga tibada paliliunga, eine tilup toman ngan ei ngan ele matenga. Be gimi aoatai mao? ⁴ †††Ngan ada paliliunga toa ne, talup toman ngan Kristus ngan ele matenga ga aea taiannga. Deo ikado toa bedaoa ngansa iuangga talup toman ngan Kristus ngan ele daenga mulian pade. Ele daenga mulian toa ne iuot ngan Deo Tamada iura kapei toa tasoasoa ieda ngan. Toa bedaoa ta gita pade tadae mulian ta tabada madonga pau.

Kadonga sat iman ada madidnga pade mao

⁵ Ngansa oangga talup toman ngan Kristus ngan ele matenga toa bedaoa, eine taoatai kemi mambe gita ga talup toman ngan ei ngan ele daenga mulian pade. ⁶ †Gita taoatai, loloda mugaeai aea eine imate ngan abei tabala toman ngan Kristus. Toa bedaoa ta tinida toa iuangga ikado kadonga sasat somisomi, eine iura eta ngan kadonga sat pade mao. Tota irangrang ngan taman paeaeanga ngan kadonga sat pade mao. ⁷ Ngansa eaba sai toa imate toman ngan Kristus, eine iuot tutui ga kus, ta ele kadonga sat ienono pade mao. ⁸ Ta oangga tamate toman ngan Kristus, eine loloda matua ga taoatai kemi mambe gita ga tadae mulian toman ngan ei pade. ⁹ Gita taoatai, Kristus idae mulian ngan ele matenga, tota irangrang ngan imate pade mao. Matenga iura eta ngan iasal ei pade mao. ¹⁰ Ngansa ei imate pakelede. Ta ngan kadonga toa ne, ei ipaeabu ngan kadonga sat ele naurata. Be labone imata bibita ta imamado ngan kadonga Deo ele naurata.

¹¹ ††Tota gimi pade manta agera gimi mulian mambe amate ga kus, ta irangrang ngan akado naurata ngan kadonga sasat pade mao. Ga pade, manta agera gimi

† 5.12 OM 3.6, Ro 6.23 †† 5.13 Ro 4.15 † 5.18 1Ko 15.22
†† 5.19 Ais 53.11

†† 5.21 Ro 6.23 ††† 6.3 Gal 3.27 ††† 6.4 Kol 2.12 § 6.6
Gal 5.24 §† 6.11 2Ko 5.15, Gal 2.19

mulian mambe gimi alup toman ngan Iesus Kristus ta labone amamado ngan kadonga Deo ele naurata.

¹² †Tota ngan lemi madonga tanoelai, irangrang ngan alongean kadonga sasat ga iman ami madidnga mao. Ngan kado ta kadonga sat idada gimi ta anasnasi kimnga papaeamao tinida aea. ¹³ ††Ga pade, irangrang ngan alongean tinimi idanga kelede kelede ga iman kadonga sasat aea mao. Be manta alongean gimi mulian ga ala pan Deo, ngansa ei ipei gimi mulian ngan matenga. Ta alongean tinimi idanga kelede kelede ga ila pan Deo ngan nasinga kadonga tutui. ¹⁴ †Akado bedane ngansa kadonga sat irangrang ngan iman ami madidnga pade mao. Ngansa gimi amamado gadio ngan apu mao, be gimi amamado gadio ngan Deo ele kadonga lolo marum aea.

Gita taman paeaeanga ngan kadonga tutui

¹⁵ Tota takado mado? Gita tamado gadio ngan apu mao, be ngan Deo ele kadonga lolo marum aea. Ta ngan ipu toaine irangrang ngan takado kadonga sat, mao madongan? Mao ga mao tau! ¹⁶ ††Oangga alongean gimi ga aot paeaeanga ton eaba ede, eine gimi ga anasi eaba toa oa ilinge. Be gimi aoatai mao? Tota oangga aboko gadio ngan kadonga sasat, eine gimi ga amate. Be oangga aboko gadio ngan Deo ga anasi ei ilinge, eine ga aot panua tututui. ¹⁷ Be taposa kemi ga ila pan Deo, ngansa mugaeai gimi aman paeaeanga ngan kadonga sat, be labone gimi anasi kemi Deo ele posanga toa tipaoatai gimi ngan. ¹⁸ Mugaeai kadonga sat iaud gimi, be Deo ipola gimi ta atnan kadonga sasat, ta labone aman paeaeanga ngan kadonga tutui.

¹⁹ Gau nakado leg posanga toa ne ga iuot masaeai ngansa laborami ibabada posanga manmanae mao. Mugaeai gimi alongean tinimi idanga kelede kelede ga iman paeaeanga ngan gid kadonga papaeamao toa ikado ga lolomi aea muk. Ta kadonga toa ne ikado ga gimi atnan Deo ele apu. Be labone gimi manta alongean tinimi idanga kelede kelede ga iman paeaeanga ngan kadonga tutui. Ta kadonga toa ne ipasolan mambe Deo ele ul ienono ngan gimi. ²⁰ Ngan ado toaiua gimi aman paeaeanga ngan kadonga sasat, gimi amamado gadio ngan kadonga tutui mao ga mao. ²¹ Be saoa annga kemi iuot ngan gid kadonga toa labone maeamaea gimi ngan? Ngansa gid kadonga toa oa ikado ga gimi aduaea ngan matenga †. ²² Mugaeai kadonga sat iaud gimi, be labone Deo ipola gimi ta atnan kadonga sasat, be aman Deo ele paeaeanga. Ta annga kemi iuot ngan kadonga toa ne eine ga bedane: Gimi apasolan mambe Deo ele ul ienono ngan gimi ta abada madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila. ²³ †††Ngansa kadonga sasat aea kolinga ila pagimi eine matenga. Be Deo ele tenainga ila pagimi eine madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila.

† 6.12 OM 4.7 †† 6.13 Ro 12.1 † 6.14 1Io 3.6 †† 6.16 Ins 8.34, 2Pe 2.19 †† Matengatoa Paulus ikeo ngan, eine madonga somisomi aea ngan dinga imperno. ††† 6.23 Ro 5.12,15

Tenainga toa ne inam pagita ngan leda lupnga toman ngan Iesus Kristus ada Maron.

Apu ton Moses eine kemi, be ilua gita mao

⁷ Oaeoaeag, gimi aoatai ngan Deo ele apu, ta naka-do posanga toa ne ila pagimi. Gid panua timamado gadio ngan apu ngan led madonga tanoelai kekelen. Be oangga timate, eine mao. Be gimi aoatai mao? ² Oangga taine oaingga iadaoa imata bibita maitne, eine apu oaingga aea ipakala ei ta imado toman ngan iadaoa kekelen. Be oangga iadaoa toa oa imate, apu oaingga aea ipakala ei pade mao. ³ Tota oangga iadaoa imata bibita maitne, be taine toa oa ilup toman ngan eaba ede pade, eine tikeo ga taine toa oa ikado kadonga arala. Be oangga iadaoa imate, eine apu toa oa ipakala ei mao. Tautauंगा iuai eaba pau, be ele kadonga toa ne eine arala mao.

⁴ †††Tota oaeoaeag, gimi pade amate toman ngan Kristus. Ta labone gimi amamado gadio ngan apu pade mao. Deo ikado bedane ngansa iuangga gimi alup toman ngan eaba toa idae mulian ngan ele matenga. Toa bedaoa ta gimi arangrang ngan apapot gid kadonga kemikemi mambe Deo ikim. ⁵ Ngansa ngan ado toaiua gid kimnga papaeamao tinida aea idada gita maitne, apu ikado ga loloda buk ngan kadonga sasat. Ta gid kimnga papaeamao toa ne ibokoboko matua gadudunga ngan tinida. Ta kadonga toa ne ipaot matenga. ⁶ †Be gimi amate ga kus ta atnan apu toa mugaeai iaud gimi. Ta labone naurata toa gimi akakado, eine ngan nasinga apu aea posanga toa ienono laulauiai mao, be eine ngan nasinga gid kadonga papau toa Itautau Tutui ipapot lolomiaia.

Deo ele apu ipasolan gita ngan leda kadonga sasat

⁷ ††Oangga apu ikado ga loloda buk ga buk ngan kadonga sasat, eine takeo mado? Eine apu iman danga paeamao mambe kadonga sat na? Mao tau! Oangga apu ienono mao, eine irangrang ngan naoatai mambe kadonga sat eine saoa danga mao. Apu ikeo ga bedane, "Irangrang ngan gimi angale ga akim eaba ede pade ele danga sisid mao." Be oangga apu ikeo toa bedaoa mao, irangrang ngan naoatai mambe ngalenga paeamao eine saoa danga mao. ⁸ Be kadonga sat iuot ngan edap ede gadudunga ngan apu, ta ipapei gid kadonga ngalenga aea imata ede ga ede lologeai. Be oangga apu ienono mao, kadonga sat iura mao mambe eaba imate. ⁹ Ngan ado toaiua naoatai ngan apu maitne, eine naeadi mambe leg madonga kemi. Be muriai apu inam pagau ta kadonga sat buk ga buk lologeai ga idae, ¹⁰ ta naoatai mambe Deo iuangga ipanas gau ngan dinga imperno ga namate. Ta nagera mambe Deo idol ele apu ngan luanga gau ngan badanga madonga kemi, be apu ilua gau eta bedaoa mao. Ikado gau ga naman dinga imperno aea.

¹¹ †††Ngansa kadonga sat iuot ngan edap ede gadudunga ngan apu ta ipakaka gau. Ta ngan edap

††† 7.4 Ro 6.2,11 § 7.6 Ro 6.4, 8.2 §† 7.7 IM 20.17, Lo 5.21

toa ne ikado gau ga naman dinga imperno aea. ¹²†To-ta taoatai, apu inam pan Deo kekelen. Ta apu aea posanga toa ngada ne eine ton Deo ga eine kemi ga tutui. ¹³Tota madongan? Kado danga kemi toa ne ikado gau ga naman dinga imperno aea? Eine mao. Be kadonga sat iboko gadudunga ngan danga toa kemi ne ta ikado ga Deo iuangga ipanas gau ngan dinga imperno. Toa bedaoa ta apu ikado ga kadonga sat iuot masaeai, ta gita taoatai mambe kadonga sat eine danga paeamao ga paeamao tau.

Iesus Kristus ibada gita mulian ngan kadonga sasat

¹⁴Gita taoatai, apu inam pan Itautau Tutui. Be gau eaba ede toa kimnga papaeamao tinida aea idada gau somisomi tau. Ta eine mambe kadonga sat iuol gau ga naman ele paeaeanga sapaeen. ¹⁵††Gau naoatai mao, ikamado ga nakado kadonga bedane? Ngansa kadonga toa nakim, eine nakado mao. Be kadonga paeamao toa tinig ngan mao, eine nakado kadonga tota nene. ¹⁶Ta oangga nakado kadonga toa tinig ngan mao ne, eine lolog keledede ngan apu aea posanga kemikemi. ¹⁷Toa bedane, eine gau kekelegau nakakado kadonga toa ne mao. Be kadonga sat toa ienono lologeai, ei tota ikado gau ga nanasnasi kadonga toa ne. ¹⁸Be naoatai mambe danga eta kemi ienono lologeai mao. Eine nakeo ngan lolog mugaeai aea toa bedane. Tautauga nakim kadonga kemikemi, be narangrang ngan nanasi mao. ¹⁹Ngansa kadonga kemi toa naoangga nakado, eine nakado mao. Be kadonga papaeamao toa tinig ngan mao, eine nakakado. ²⁰Be oangga nakado gid kadonga toa tinig ngan mao, eine gau kekelegau nakado kadonga toa ne mao. Be kadonga sasat toa ienono lologeai ne ikakado.

²¹Tota nagera mambe nasinga ede idada gau somisomi. Nasinga toa ne ga bedane: Somisomi naoangga nanasi kadonga kemikemi, be kadonga sat ienono lologeai. ²²Tautauga ngan lolog, nakim nasinga Deo ele apu ga tinig igelgel ngan. ²³†Be gau nagera nasinga ede pade ienono ngan tinig idanga toa ngada ne. Nasinga toa ne ipaparau lologeai toman ngan Deo ele posanga kemikemi toa nakim. Ta nasinga toa ne iaud gau ta namado gadio ngan kadonga sat. Kadonga sat toa ne ienono tinigeai ta idada gau ngan nasinga ilinge. ²⁴Aiao! Gau eaba madonga kemi aea mao ga mao tau. Gid kimnga papaeamao tinig aea iuangga ikado gau ga nala ngan dinga imperno. Be sai ga ibada gau mulian? ²⁵††Taposi kemi ga ila pan Deo! Ngansa Iesus Kristus ada Maron ga ibada gau mulian.

Tota lologeai naoangga nakado naurata kemi ngan nasinga Deo ele apu, be kimnga papaeamao tinida aea idada gau ta naman paeaeanga sapaeen ngan nasinga kadonga sat.

Leda madonga pau eine ngan Itautau Tutui iura

8 Tota labone gita panua toa talup toman ngan Iesus Kristus, panasnga eta ga iuot ngan gita mao. ²Ngansa mugaeai tamamado gadio ngan kadonga sat iura. Ta kadonga sat iuangga idada gita ga tala ngan dinga imperno. Be labone tamamado gadio ngan Itautau Tutui iura, ngansa ipola gita ta tatnan leda madonga paeamao toa oa ta tabada madonga kemi ngan leda lupnga toman ngan Iesus Kristus. ³Ngansa apu irangrang ngan ipola gita ta tatnan madonga paeamao toa oa mao. Apu iura mao ngansa kimnga papaeamao tinida aea idada gita. Be kadonga toa apu irangrang ngan ikado mao ne, Deo kekelen ikado. Ei isula Inat ta iuot eababa mambe gita panua kadonga sasat ada, ta ngan ei itin, ei ibada panasnga ngan gita leda kadonga sasat. Ta labone kadonga sat iura mao. ⁴††Deo ikado bedane ngansa iuangga gid kadonga tututui toa apu ikeokeo ngan, manta iuot tautauga ngan gita leda madonga. Gita labone talalala ngan gid kadonga papaeamao tinida aea mao, be talalala ngan Itautau Tutui iura.

⁵Ngansa gid panua toa tinasnasi kimnga papaeamao tinida aea, somisomi matad nanan gid kimnga papaeamao toa oa. Be gid panua toa tilalala ngan Itautau Tutui iura, eine matad nanan gid danga toa Itautau Tutui ikim. ⁶Ga pade, oangga sai imata nanan gid kimnga papaeamao tinida aea, eine gid kimnga toa oa ga idada ei ta ila ngan dinga imperno. Be oangga sai imata nanan gid danga toa Itautau Tutui ikim, eine ga ibada madonga kemi ga ilolo itarui. ⁷Oangga sai imata nanan gid kimnga papaeamao tinida aea, ei iman Deo aea isat. Ei imamado gadio ngan apu ton Deo mao, ngansa ei irangrang ngan aea nasinga mao. ⁸Gid panua toa kimnga papaeamao tinida aea idada gid, eine irangrang ngan tikado ga Deo itin igelgel mao.

⁹†††Be gimi amamado gadio ngan gid kimnga papaeamao tinida aea mao. Gimi amamado gadio ngan Deo Itautau Tutui oangga Itautau Tutui imamado tautauga lolomia. Be oangga Itautau Tutui ton Kristus imamado eaba eta iloleai mao, eaba toa oa iman Kristus ele mao. ¹⁰†††Be oangga Kristus imamado lolomia, goibe tinimi ga iduaea ngansa kadonga sasat ipaeabu ngan, be tautaudimi ga ibada madonga kemi ngansa gimi aot panua tututui Deo imatai. ¹¹Deo ipei mulian Iesus ngan ele matenga. Ta oangga Deo toa Itautau Tutui imamado lolomia, eine ga ipei gimi mulian ngan lemi matenga pade, lalaede mambe ipei mulian Kristus ngan ele matenga. Eine ga ikado bedane ngan Itautau Tutui iura toa imamado lolomia.

Itautau Tutui ikado ga taot Deo ele gergeu

¹²Tota oaeoag, gita taman paeaeanga sapaeen ngan gid kimnga papaeamao tinida aea pade mao. Ta leda ipu eta ngan nasinga gid kimnga toa oa mao.

†† 7.11 OM 3.13† 7.12 1Ti 1.8†† 7.15 Gal 5.17† 7.23 Gal 5.17, 1Pe 2.11 †† 7.25 1Ko 15.57

†† 8.4 Gal 5.16,25 ††† 8.9 1Ko 3.16, 12.3 ††† 8.10 Gal 2.20

¹³ †Ngansa oangga gimi anasnasi gid kimnga papaea-mao tinida aea, eine ga idada gimi ga ala ngan dinga imperno. Be oangga apamate gid kadonga papaea-mao tinida aea ngan Itautau Tutui iura, eine ga abada madonga kemi. ¹⁴ Ngansa sapadua toa tilongean Deo Itautau Tutui ga imugamuga ngan gid, gid panua toa ne tipasolan mambe gid Deo ele gergeu. ¹⁵ ††Ngansa Itautau Tutui toa gimi abada, eine ikado gimi ga aman paeaeanga sapaeang mao, ta irangrang ngan gimi amataud mambe mugaeai mao. Be gimi abada Itautau Tutui, ta ikado ga gimi aot Deo ele gergeu. Ta ngan ipu toaine tarangrang ngan tababa ga ila pan Tamada Deo bedane, "Ale, apa!" ¹⁶ ††Ngan loloda, taeadi mambe gita Deo ele gergeu, be Itautau Tutui inam pagita ta ipamatua posanga toa ne ta ikeo lalaede toa bedaoa. ¹⁷ Tautauga gita Deo ele gergeu. Ta oangga bedane, eine ga tabada danga kemikemi toa ngada ne iposa tautauga pagita ngan. Eine gid danga toa ada kapei Kristus ibada ga kus. Tota oangga tabada ieieinga toman ngan ei, eine ga edada iuot kapei toman ngan ei pade, ta leda madonga ga iuot kemi tau.

Muriai ga tamado kemi tau

¹⁸ Ngansa gau nagera mambe leda madonga kemi ga edada kapei toa muriai Deo ga ipasolan pagita, eine iasal tau ada ieieinga toa labone tanaman. ¹⁹ Ngansa danga toa ngada ne Deo ikado ga iuot, eine tigaga matad ta tisangasanga gita gergeu ton Deo leda otnga masaeai. ²⁰ ††Ngansa danga toa ngada ne Deo ikado ga iuot, labone ienono paeamao ta iuangga iduaea. Be gid danga toa ne tinid ngan kadonga toa oa iuot ngan gid mao. Be Deo ikado ga led madonga iuot paeamao toa bedaoa ta irangrang ngan lolod iminmin tau ²¹ ngan geranga ado toa Deo ipola gid ta titnan led madonga paeamao mambe paeaeanga. Toa bedaoa ta irangrang ngan timorop pade mao. Eine tisangasanga ado toa tilup toman ngan gita gergeu ton Deo, ta gitangada tabada madonga kemi tau ga edada iuot kapei. ²² Ngansa gita taoatai, danga toa ngada ne Deo ikado ga iuot, tinaman ieieinga mambe taine iuangga ipopo gergeu. Ta mugaeai ga irangrang ngan labone, danga toa ngada ne tisolil ga lolod itangtang. ²³ ††Be eine gid danga sisid toa ne kekelegid titangtang mao. Gita pade tatangtang. Gita tabada Itautau Tutui mambe tenainga imuga ngan gid tenainga padengada toa Deo iuangga ibada pagita. Gita tatangtang ngansa loloda iminmin tau ngan geranga ado toa Deo ipaluplup gita mambe ele gergeu tautauga. Ta ngan ado toaiua, tinida ga iuot pau ta irangrang ngan tamate pade mao. ²⁴ Ngansa mugaeai loloda matua ngan Kristus ta Deo ibada gita mulian. Ta ngan ado toaiua ga irangrang ngan labone, gita loloda iminmin ngan Deo iparangrang ele posanga tautauga ngan gita ta tasangasanga. Gid danga toa oa iuot tautauga

maitne, be oangga tagera iuot ga kus, eine tasanga gid danga toa oa pade mao. Ngansa oangga tabada ga kus, ikamado ga tasangasanga pade? ²⁵ Be gita taoatai tautauga mambe gid danga toa labone tagera mao, muriai ga tabada. Tota tapamatua loloda ta tasangasanga.

²⁶ Ta lalaede toa bedaoa, Itautau Tutui ilualua gita panua toa urada mao. Ngansa gita taoatai ngan saoa edap kemi ngan tararing mao. Be Itautau Tutui iraring ngan luanga gita ta iansaban Deo ngan gid posanga toa tarangrang ngan keonga pan mao. ²⁷ ††Be Deo imata inasi loloda ta iuatai ngan saoa danga Itautau Tutui iposaposa ngan, ngansa Itautau Tutui inasi Deo ele kimnga ta iraring ngan luanga gita Deo ele panua tututui.

²⁸ †Ga pade, gita taoatai mambe Deo ikado ga danga toa ngada ne tiluplup ga tibokoboko ngan lualuanga kemikemi ngan sapadua toa lolod ikim ei. Eine gid panua toa Deo irau posanga motean ngan gid ta ibaba gid ga timan ei ele. ²⁹ ††Ngansa mugaeai tau, Deo iuatai ngan sapadua ga timan ei ele, ta ei isio gid panua toa oa motean ta ikim tiuot lalaede mambe Inat Iesus. Toa bedaoa ta Iesus iuot mambe gid toa ngada oa ad lautabe. ³⁰ Be gid panua toa ei isio gid motean, ei ibaba gid pade. Be gid panua toa ibaba gid, eine ikado ga tiuot tutui imatai. Be gid panua toa tiuot tutui imatai, eine ikado ga edad iuot kapei ta timado kemi tau ngan ele taranga.

Danga eta irangrang ngan ikado ga Deo ilolo itnan gita mao

³¹ ††Tota takeo mado ngan gid danga toa Deo ikado ngan gita? Oangga Deo ilualua gita, sai ga iman ada isat? ³² Deo idangadangan Inat toa kelede oa mao, be ilongean ei ga imate ngan luanga gita toa ngada ne. Oangga bedaoa, taoatai tautauga mambe danga kemikemi toa ngada oa iuangga ibada ga ila pan Inat, eine ga ibada pagita pade ngan ele mamaron. ³³ ††Deo kekelen isio gita ga taman ei ele. Tota sai ga irangrang ngan isol gita ngan posanga? Deo kekelen ikado gita ga taot panua tututui. ³⁴ Be sai ga iparpar ngan ada panasnga? Oo, eaba eta mao. Ngansa Iesus Kristus imate ga idae mulian pade. Ei imamado ngan Deo ibage oatai ta somisomi ikakado raring ngan luanga gita. ³⁵ Kristus ikim gita kapei tau. Tota sai ga irangrang ngan ikado ga Iesus ilolo itnan gita? Oangga ada kadonga kulupulupu etangada iuotot ngan gita, eine danga toa ne irangrang ngan ikado ga Iesus ilolo itnan gita na? Eine mao. Goibe ada ieieinga, ga panua tikado kulupu ngan gita, ga pitoro ipaeabu ngan gita, ga ada barikia mao, ga kadonga laelaenga iuotot ngan gita, ga panua tiuangga tirau gita ga tamate. Kadonga eta bedane irangrang ngan ikado ga Iesus ilolo itnan gita mao. ³⁶ ††Tautauga gid kadonga toa bedane iuotot ngan gita, lalaede mambe Deo ele laulau ikeo ngan ga bedane,

† 8.13 Gal 6.8, Kol 3.5 †† 8.15 Mk 14.36, 2Ti 1.7 † 8.15 Gal 4.5-7, PM 21.7 †† 8.16 2Ko 1.22 †† 8.20 OM 3.17-19 †† 8.23 2Ko 5.2-4

††† 8.27 Sng 139.1 § 8.28 Ep 1.11 †† 8.29 Kol 1.18, Ibr 1.6 ††† 8.31 Sng 118.6 †† 8.33 Ais 50.8-9 ††† 8.36 Sng 44.22

“Gai eao lem panua, be ngan ipu toaine somisomi panua tiuangga tirau gai ga amate.

Gai mambe sipsip gid panua tiuangga titotoi.”
³⁷ Be mao. Kristus ikim gita kapei tau. Tautauga, gid danga papaeamao iuotot ngan gita, be ei ikado ga gita taeasal tau kadonga toa ngada ne. ³⁸ Ngansa gau lolog matua ga naoatai mambe danga eta irangrang ngan ikado ga Iesus ilolo itnan gita mao. Matenga irangrang mao, ga gid kadonga iuotot ngan leda madonga tanoelai irangrang mao, ga gid anggelo tirangrang mao, ga gid iriau papaeamao ga antu imata ede ga ede tirangrang mao, ga gid danga iuotot labone ga muriai pade tirangrang mao, ga gid danga imata ede ga ede toa urad kapeipei, eine tirangrang mao, ³⁹ ga gid danga ienono gadae ga gadio pade tirangrang mao, ga danga eta pade rabu ngan danga toa ngada ne Deo ikado ga iuot tirangrang mao. Eine danga toa ngada ne tirangrang ngan tikado ga Deo ilolo itnan gita mao ga mao tau. Kadonga kimnga aea toa ne inam pagita ngan leda lupnga toman ngan Iesus Kristus ada Maron.

Paulus ilolo isat tau ngan gid Israel

9 Gau lolog keledede toman ngan Kristus, ta posanga ga oaine naoangga nakado, eine tautauga. Napakaka mao. Lologeai nanaman mambe Itautau Tutui ipamatua posanga toa ne, ta naoatai kemi mambe eine tautauga. ² Somisomi lolog isat tau ga nanaman mambe lolog iketi kapei ga kapei tau. ³ †Napapauis ngan sobosobog Israel ad toa gaingada alu keledede, ngansa nakim Deo ibada gid mulian. Ta oangga narangrang, eine nakim gid tibada gau mulig ta tilup toman ngan Kristus, be gau nabada gid mulid ta Deo ipanas gau ga nadio aluai ngan Kristus somisomi ga ilalala ga ila. ⁴ ††Gid panua Israel toa oa, mugaeai Deo iuato gid ele gergeu, ga ipasolan gid ngan ele taranga ga iura kapei, ga irau posanga toman ngan gid, ga ibada apu ila pagid, ga ipasolan gid ngan edap raring aea ga tenainga aea, ga ikado posanga tautauga busa pagid. ⁵ Deo isio tibutibud mugaeai ta Kristus † iuot sing keledede toman ngan gid. Kristus toa ei Deo. Ei gadae ngan danga toa ngada ne, ga gita tasoa ieda somisomi ga ilalala ga ila. Eine tautauga.

Deo isio gid panua ngan ei ele kimnga

⁶ Gid Israel tipul murid ngan Deo, be kado gimi aead mambe Deo ele posanga tautauga itap sapaeaan. Eine mao. Ngansa gid Israel toa ngada oa, eine gid Israel tautauga mao. ⁷ ††Ga pade, Abraam itubtub toa ngada oa timan itubtub tautauga mao. Be Deo ele laulau ikeo ga bedane, “Gid gergeu busa toa naposa tautauga pago ngan, eine ga tiuot ngan Aisak.” ⁸ ††Tota taoatai, gid gergeu toa tiuot iaoa keledede pan Abraam ngan sing kekelen, eine timan Deo ele gergeu mao. Be gid sapadua tiuot ngan Deo ele posanga tautauga,

† 9.3 IM 32.32 †† 9.4 IM 4.22, Lo 7.6, 14.1-2, Ro 3.2, 8.15 †
 Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. †† 9.7
 OM 21.12 †† 9.8 Gal 4.23

Deo igera gid kekelegid mambe Abraam itubtub tautauga. ⁹ ††Matami nanan, Abraam inat Ismael imamado motean ngan ado toaiua, be Deo ikado posanga tautauga pan Abraam ngan gergeu ede pade ga bedane, “Gau ga naluagau mulian rai matadai ngan taiko toaine, ta Sara ga ikikisi ele gergeu aranga ede.”

¹⁰ Ga pade, Rebeka ele gergeu rua tienono iapai. Gisirua tamad keledede, toa tibuda Aisak. ¹¹ ††Tautauga tndad ipopo gisirua maitne, be Deo ikeo pan Rebeka bedane, “Gergeu toa iuot mugaeai, ei ga iman papaeanga ton gergeu iuot muriai.” Deo ikeo toa bedaoa, be gergeu toa rua oa tikado kadonga eta papaeamao mao, ga kemi mao pade. Be Deo irau posanga motean ta isio eaba sai ikim. Toa bedaoa ta ipasolan mambe ei imata ila ngan eaba eta ele naurata mao, be inasi ele kimnga mulian. ¹³ †Eine lalaede mambe posanga ienono ngan Deo ele laulau ga bedane, “Gau lolog ikim Iakop, be tinig ngan Iso mao.”

¹⁴ Tota takeo mado? Deo ele kadonga itutui mao na? Mao. Ele kadonga itutui. ¹⁵ ††Ngansa ikeo pan Moses bedane,

“Oangga nakeo ga lolog isat ngan eaba ede, eine ga lolog isat ngan ei.

Be oangga nakeo ga nauduan eaba ede, eine ga nauduan ei.”

¹⁶ ††Tota oangga Deo isio eaba ede, kadonga toa ne iuot ngan eaba toa oa ele kimnga mao, ga ele naurata mao pade. Eine iuot ngan Deo ele kadonga lolo isat aea kekelen. ¹⁷ ††Ga pade, ngan ele laulau, Deo ikeo pan maron kapei Isip aea ga bedane, “Ngan ipu ga oaine nadol go, ngansa naoangga napasolan urag kapei ngan gid kadonga toa nakakado ngan eao, ta nakim oalug ipakaranga tibur toa ngada ne tanoelai.”

¹⁸ Tota taoatai, oangga Deo ikeo ga ilolo isat ngan eaba ede, eine ga ilolo isat ngan ei. Be oangga ikeo ga ikado eaba ede pade ga ipul imur ngan ei, eine eaba toa oa ga ipul imur ngan ei.

¹⁹ Be kado eaba eta ngan gimi iuangga iririak pagau ta ikeo, “Oangga Deo ikado toa bedane, ikamado ga isol gita ngan leda idil papaeamao? Ngansa irangrang ngan eaba eta inasi ele kimnga mulian mao. Saa edap Deo ikim eaba toa oa inasi, eine ga inasi.” ²⁰ ††Be eao eaba sai toa keo ga aoam isokangai pan Deo? Eaba ikapo ulo, irangrang ngan ele ulo toa oa iselele ei ta ikeo pan bedane mao, “Eao kamado ga kado gau ga naot toa bedane?” Eine mao. ²¹ ††Be eaba ikakado ulo, oangga ikim, eine irangrang ngan ibada tano idanga ede ta ikado ulo rua ngan. Ede iman naurata kemi aea, be ede pade iman ulo pesa.

²² Be Deo pade irangrang ngan ikado saoa danga ikim, mao madongan? Kado ei iuangga ipasolan ele lolo bake ta irangrang ngan panua busa tiutai mambe ei iura kapei. Ta gid panua mambe ulo toa Deo ikeo ga tiduaea, muriai iuangga ilolo bake ta igoro gid. Be labone ikeo ga isangasanga mole teta ngansa ilolo

††† 9.9 OM 18.10, 14 ††† 9.11-12 OM 25.23 § 9.13 Mal
 1.2-3 †† 9.15 IM 33.19 ††† 9.16 Ep 2.8 †† 9.17 IM 9.16 †††
 9.20 Ais 29.16, 45.9 †† 9.21 Jer 18.6

bake manmanae mao. ²³ Kado Deo iuangga ipasolan ieda kapei ga ele taranga pagid panua toa ilolo isat ngan gid. Gid mambe ulu toa irau posanga motean ngan gid, ta ikeo ga timan naurata kemi aea. Ta gid ga timado kemi tau ngan ele taranga. ²⁴ Kadonga toa ne ga iuot ngan gita panua toa Deo ibaba gita. Eine ga iuot ngan gid Iuda kekelegid mao, be ngan gid alu padengada pade. ²⁵ †Eine lalaede mambe laulau ton Osea ikeo ngan ga bedane,
 “Gid alu padengada toa labone timan leg panua mao, eine ga naoato gid leg panua.

Be gid panua toa mugaeai tibada leg kadonga kimn-ga aea mao, eine ga nakim gid.”

²⁶ ††Ga pade Deo ikeo,

“Ngaan tibur toa mugaeai nakeo pagid bedane,
 ‘Gimi gau leg panua mao,’
 eine ga naoato gid bedane, ‘Gimi gergeu togau, Deo toa namamado somisomi ne.”

²⁷ †Be Aisaia ipotatae ngan posanga ta ikeo ngan gid Israel bedane,

“Tautanga gid Israel dabad iuot kapei mambe riringa lab aea,

be Maron ga ibada mulian gid pidaede mon.

²⁸ Ngansa Maron iuangga ipanas gid panua tanoelai, ta eine ga ikado aea gerei ngan kadonga toa ne mao.”

²⁹ ††Eine lalaede mambe Aisaia ikeo ngan mugaeai ga bedane,

“Oangga Deo Matua Soke Tau ilongean gita panua iaoa pidaede ne tamamado mao,
 eine ga tamukuru lalaede mambe tuanga Sodom ga Gomora.”

Gid Israel tinasi edap lolo matua aea mao, ta tiuot panua tututui mao

³⁰ Tota takeo mado ngan gid posanga toa ne? Taoatai mambe gid alu padengada toa tikado naurata eta ngan otnga tutui Deo imatai mao, Deo ikado ga tiuot panua tututui ngansa lolod matua ngan Iesus. ³¹ Be gid Israel tiuangga tiuot tutui Deo imatai, ta tiboko matua tau ngan apu aea nasinga, gid tiuot tutui Deo imatai mao. ³² ††Ikamado ga tiuot tutui Deo imatai mao? Eine ngansa tiuangga tiuot bedaoa ngan gid led naurata, be ngan led kadonga lolo matua aea mao. Iesus mambe pat ede ienono edapeai. Ta gid Israel tikot aed ngan ta titap, ngansa lolod matua ngan ei mao. ³³ †††Eine lalaede mambe Deo ele laulau ikeo ngan ga bedane,

“Ega, gau nadol pat ede ngan bereo Saion,
 ta eine ga ikado gid panua ga tikot aed ngan ta titap.

Be eaba sai toa ilolo matua ngan ei, eine ga maea-maea ei mao ga mao tau.”

Gid Israel tiuatai ngan edap ngan otnga tutui Deo imatai mao

¹⁰ Oaeoag, lolong ikim tau ngan Deo ibada mulian gid panua Israel, ta somisomi nararing matua ga ila pan ngan danga toa ne. ² Gau naoatai kemi mambe gid tiparpar tau ngan nasinga gid kadonga toa Deo ikim. Be led parparnga toa ne sapaean, ngansa tiuatai ngan saoa danga toa Deo ikim mao. ³ Edap toa Deo ikado ngan gita taot tutui imatai, eine laborad ibada mao. Be gid tikado led edap ede pade ta tiuangga tiuot tutui ngan gid urad. Ta tilongolongo Deo ilinge mao ngan nasinga ei ele edap ngan otnga tutui. ⁴ Ngansa Kristus iparangrang apu ton Moses ga kus, ta oangga sapadua lolod matua ngan ei, eine ga tiuot tutui Deo imatai.

⁵ ††Be edap ngan otnga tutui Deo imatai ngan apu aea nasinga, Moses ibode posanga ngan ga bedane, “Eaba sai toa inasnasi apu aea posanga toa ngada oa, ei ga ibada madonga kemi.” ⁶ †Be Deo ele laulau iposa ngan edap lolo matua aea ngan otnga tutui ga bedane, “Irangrang ngan eao keo lolomeai bedane mao, ‘Sai ga idae ga ila buburiai?’” Madongan? Eao oangga bada Kristus ga isulug buburiai ga inam na? ⁷ “Ga pade, irangrang ngan eao keo ga bedane mao, ‘Sai ga isulug ga ila ngan tibur togid matemate?’” Madongan? Eao oangga bada Kristus ta itnan denga ga idae na? Eine eao rangrang mao. ⁸ Be Deo ele laulau ikeo mado? Ikeo ga bedane, “Posanga toa ne malamalan ngan aea nasinga. Ienono boloma pago, toa lolomeai ga aoameai.” Eine posanga ngan edap lolo matua aea toa gai apapaola. ⁹ Posanga toa ne ga bedane: Oangga eao posa masaeai ngan aoam ta keo ga, “Iesus ei Maron,” ga eao lolom matua mambe Deo ipei ei mulian ngan ele matenga, eine ga Deo ibada go mulian. ¹⁰ Ngansa kadonga lolo matua aea ienono lolodai, ta kadonga toa ne ikado ga taot tutui Deo imatai. Be ngan aoad, taposa masaeai toa bedaoa, ta Deo ibada gita mulian. ¹¹ ††Ngansa Deo ele laulau ikeo ga, “Oangga eaba sai ilolo matua ngan ei, eine ga maeamaea ei mao ga mao tau.” ¹² †††Gid panua Iuda ad ga gid alu padengada, toa ngada oa lalaede. Ngansa Maron toa keleda oa, ei Maron togid panua toa ngada ne. Ei ipasolan ele mamaron pagid sapadua tibaba ga ila pan ngan luanga gid. ¹³ ††Ngansa “eaba sai toa ibaba ga ila pan Maron ngan luanga ei, eine Maron ga ibada ei mulian.”

¹⁴ Tota oangga lolod matua ngan ei mao, eine ga tibaba ga ila pan madongan? Be oangga tilongo ele babanga mao, eine ga lolod matua ngan ei madongan? Be oangga eaba eta ipaola ato kemi ga ila pagid mao, eine ga tilongo posanga toa oa madongan?

¹⁵ ††Be oangga tisula panua ngan paolanga ato kemi toa oa mao, eine ga tipaola posanga toa oa madongan? Eine lalaede mambe posanga ienono ngan Deo ele laulau ga bedane, “Gid panua toa tibada ato kemi

† 9.25 Hos 2.23 †† 9.26 Hos 1.10 ‡ 9.27 Ais 10.22-23 †† 9.29 Ais 1.9 †† 9.32 Ais 8.14 ††† 9.33 Ais 28.16, 1Pe 2.6

††† 10.5 Wkp 18.5 § 10.6 Lo 30.12-14 †† 10.11 Ais 28.16 ††† 10.12 PA 15.9 §† 10.13 Jol 2.32 §†† 10.15 Ais 52.7

ga inam pagita, led namanga ikado ga tinida igelgel kapei." †

Gid Israel tipul murid ngan ato kemi

¹⁶ ††Be busa ngan gid Israel tinasi ato kemi toa oa mao. Ngansa Aisaia ikeo ga bedane, "Maron, eaba eta ilolo matua ngan lemai posanga mao!" ¹⁷ Tota taoatai, oangga tangada ibada posanga toa oa mao, irangrang ngan loloda matua mao. Be oangga Kristus ele posanga inam pagita mao, irangrang ngan talongo posanga toa oa mao pade. ¹⁸ †Be nabeta bedane: Tautauanga tilongo ato kemi toa ne, mao madongan? Eine tilongo na. Ngansa posanga ede pade ikeo ga bedane, "Panua ngan tibur toa ngada ne tanoelai tilongo linged †† na.

Ta led posanga ipakaranga tuanga toa ngada ne." ¹⁹ ††Be nabeta pade, tautauanga gid Israel tibada posanga toa ne ipu, mao madongan? Be, eine tibada. Mugaelai Moses ibada Deo iaoa ta ikeo ga bedane, "Gid panua iaoa ede pade toa edad mao ga laborad ibabada posanga manmanae mao, gau ga nalua gid.

Ta ngan kadonga toa ne, gau ga napamasmasi gimil Israel lolomi ga paeamao."

²⁰ †††Be Aisaia imataud eta mao. Ei ikado posanga ede ga bedane,

"Gid alu padengada tiloilo gau mao, be tiuot ngan gau.

Ta napasolan gau mulian pagid panua toa tibetabeta ngan gau mao."

²¹ †††Be ngan gid panua Israel, ikeo ga bedane, "Ado dodol ga lailai, gau bageg ikakai ta nasangasanga gid panua tinam pagau, be titolatola ta tipul murid ngan gau."

Deo ilolo isat ngan gid panua Israel iaoa pidaede mon

11 ¹ †Tota nabeta bedane: Deo ipul imur ngan ele panua na? Mao tau! Ngansa gau pade eaba Israel ag. Gau Abraam itub ede toa naot ngan lum pan Benjamin. ² Gid panua toa Deo isio gid motean oa, ei ipul imur ngan gid mao. Gimi aoatai ngan Elaija aea ninipunga toa ienono ngan Deo ele laulau pade? Ikeo ga ei isebele gid Israel ngan ele raring ila pan Deo ta ikeo, ³ †††Maron, gid Israel tirau lem panua toa tibabada aoam ga timate! Be lem popou tenainga aea, tirepe gid ga tisulug. Ta gau kekelegau namamado. Be tiuangga tirau gau pade ga namate." ⁴ †††Be Deo ikoli ele posanga madongan? Ikeo ga bedane, "Gau nalongean leg panua bunoringring lima bunoringring rua (7,000) timamado maitne. Gid tikor aed ngan deo pakakanga aea toa Baal mao, ga tiraring ngan ei mao

† Posanga idil toa ne led namanga ikado ga tinida igelgel kapei, ngan posanga Grik ikeo ga, gid panua toa ne aed imata kemi tau, be eine oanenga itna. †† 10.16 Ais 53.1 † 10.18 Sng 19.4 †† Laulau Baunga aea toa ne iposaposa ngan sapadua linged? Eine ikeo ga ado ga taiko ga gigima tipasolan Deo ele naurata kapei, ta eine mambe linged ipakaranga tibur toa ngada ne tanoelai. †† 10.19 Lo 32.21 ††† 10.20 Ais 65.1 ††† 10.21 Ais 65.2 § 11.1 15ml 12.22, Sng 94.14, Plp 3.5 †† 11.3 1Kin 19.10, 14 ††† 11.4 1Kin 19.18

pade." ⁵ Ta lalaede toa bedaoa, gid panua iaoa pidaede timamado labone. Ngan Deo ele kadonga lolo marum aea, isio gid ga timan ei ele. ⁶ ††Ta oangga Deo ilolo marum ngan gid ta isio gid, eine taoatai mambe ei isio gid ngan led naurata mao, be ngan ei ele kimnga. Oangga isio gid ngan led naurata, irangrang ngan taoato ele kadonga toa oa kadonga lolo marum aea mao.

⁷ Tota takeo mado? Otnga tutui Deo imatai toa gid Israel tibokoboko matua ngan, eine tibada mao. Be gid panua toa Deo isio gid ne, tibada. Ta gid panua padengada, laborad irangrang ngan ibada ele posanga ipu mao. ⁸ †††Eine lalaede mambe Deo ele laulau ikeo ngan ga bedane,

"Deo ikado gid ga tiuot mambe eaba imata iualai kemi mao.

Ta matad irangrang ngan igera kemi danga eta mao.

Be tangad ilongolongo kemi posanga mao pade. Timamado toa bedaoa ga irangrang ngan labone."

⁹ ††Be maron kapei Devit ikeo ngan gid ngan ele raring ga bedane,

"Oangga tilup ngan eaneannga, gau nakim led lupnga toa ne ipaeabu ngan gid mambe pitpit isai masilau saksak, mao mambe gaea idudunga ngan puo.

Gau nakim tiuot mambe gaea toa rakrak ipatae, ta kadonga toa ne iman ad panasnga.

¹⁰ Nakim eao kado gid ga matad dodom ta irangrang ngan tigeragera mao.

Be eao kado gid ga tibisi danga kulupulupu ta dibed ituatua ikes somisomi ga ilalala ga ila."

Deo ibada mulian gid alu padengada

¹¹ ††Tota nabeta bedane: Ngan ado toaiua gid Israel lolod matua ngan Iesus mao ga titap, eine tiduaea ga kus, mao madongan? Mao, eine tirangrang ngan tidae mulian pade. Be gid led kadonga sat ngan pulnga murid pan Deo, eine iman gid alu padengada led edap ngan Deo ibada gid mulian. Ta ngan kadonga toa ne, Deo iuangga ipamasmasi gid Israel lolod ta tingale ele kadonga lolo marum aea ngan gid alu padengada.

¹² Gid Israel led kadonga sat ngan pulnga murid pan Deo ikado gid ga tisapir ngan Deo ele kadonga kemikemi. Be ngan kadonga toa ne, gid alu padengada tibada gid kadonga kemikemi toa oa. Tota oangga gid Israel toa ngada oa tiluagid mulian ga tila pan Deo, eine ga tibada kadonga kemikemi toa oa kapei tau.

¹³ Leg posanga toa ne ila pagimi alu padengada. Ngansa Deo isula gau ga naman eaba ato aea ngan luanga gimil panua alu padengada ami. Ta nakado leg naurata toa ne ga iuasasa ga ila kapei, ¹⁴ ngansa naoangga natoba edap etangada ngan pamasmasinga gid sobosobog lolod toa gaingada alu kelede. Toa bedaoa ta edengada ngan gid ga tingale Deo ele kadonga lolo marum aea ngan gimil, ta tipul lolod ta

§ 11.6 Gal 3.18 ††† 11.8 Lo 29.4, Ais 29.10 †† 11.9 Sng 69.22-23 †† 11.11 PA 13.46

Deo ibada gid mulian. ¹⁵ Ngansa Deo isere gid ga tila aluai ngan ei. Ta ngan kadonga toa ne, ikado ga gid alu padengada tanoelai lolod keledede toman ngan ei. Tota oangga Deo ipaluplup gid Israel mulian ga tinam pan, eine taoatai, ei ga ikado ga timado kemi tau mambe panua tidae mulian ngan led matenga. ¹⁶ Ga pade, gid Israel tiut mambe plaoa bulnga ede. Oangga panua titenai plaoa toa oa idanga ede ga ila pan Deo, eine plaoa bulnga toa dodol oa iman Deo ele. †

Gid Israel mambe abei oliv pade. Oangga iuaroar timan Deo ele, eine ibogaboga pade ga timan ele. ¹⁷ ††Be gid Israel mambe abei iboga toa Deo isopa ga isulug. Ga gimi alu padengada mambe oliv saksak iboga ede toa Deo ipatoi ga idae ngan iboga imul toa isopa mugaeai. Ta labone gimi aunun eau kemi toa iuotot ngan abei oliv iuaroar. ¹⁸ Tota irangrang ngan akeo ga aeasal gid abei ibogaboga toa isopa oa mao. Oangga aparim ngan gimi mulian bedaoa, matami nanan, gimi apapaun iuaroar mao, be iuaroar ipapaun gimi. ¹⁹ Be edengada ngan gimi aoangga akeo bedane, "Deo isopa abei ibogaboga edengada ngansa iuangga ipatoi gai ga adae ngan ibogaboga imul toa isopa oa." ²⁰ Eine tautauga. Be Deo isopa gid ngansa lolod matua ngan ei mao. Be gimi atoi abei ilua toa oa ngan lemi kadonga lolo matua aea. Tota irangrang ngan aparim ngan gimi mao. Manta amataud.

²¹ Ngansa ibogaboga tautauga, Deo ilolo isat ngan gid mao. Ei isopa gid ga tisulug. Ta lalaede toa bedaoa, eine ga ilolo isat ngan kornga gimi mao pade.

²² †Tota tagera, Deo ele kadonga rua ienono, ele kadonga lolo marum aea ga ele kadonga lolo bake aea. Gid panua toa titnan ele edap, eine tigera ele kadonga lolo bake aea. Be gimi agera ele kadonga lolo marum aea, ngansa alalala kemi ngan ele kadonga toa oa. Be oangga mao, eine ga isopa gimi pade ga aduaea. ²³ Be gid Israel toa mugaeai isopa gid, oangga titnan led kadonga ngan pulnga murid pan, eine ga ipatoi gid mulian pade. Ngansa Deo iura kapei irangrang ngan ipatoi gid mulian pade. ²⁴ Tota matami nanan, mugaeai gimi aman oliv saksak ede ibogaboga. Be Deo isopa gimi ta ipatoi gimi ga adae ngan abei oliv kemi dadanga aea. Abei itna toa oa togimi tautauga mao. Tota ei ga itin igelgel kapei ngan badanga abei toa ne ibogaboga tautauga ta ipatoi gid mulian ga tidae ngan abei itna toa oa.

Deo iuangga ilolo isat ngan gid Israel toman ngan gid alu padengada

²⁵ Oaegoaeg, gau nakim gimi aoatai kemi ngan posanga mumulnga ede ga oaine. Ngan kado ta aoatai kemi mao, ta aparim ngan gimi sapaeen. Labone gid Israel busa tede, laborad irangrang ngan ibada Deo ele posanga ipu mao. Be eine ga tidio bedaoa somisomi mao. Deo ilongean gid ga tiut bedaoa ga ila iran-

† Panua oatainga ad idanga ede tikeo ga oanenga itna toa ne ipu ga bedane: Oangga Abraam ga Aisak ga Iakop timan Deo ele mugaeai, eine gid Israel toa ngada oa pade ga timan Deo ele. †† 11.17 Ep 2.11-19 † 11.22 Ins 15.2,4

grang ngan gid alu padengada toa lolod matua ngan Iesus, dabad idae ta tiparangrang dabad toa Deo isio motean. ²⁶ ††Toa bedaoa ta Deo ga ibada mulian gid Israel toa ngada oa, lalaede mambe ele laulau ikeo ngan ga bedane,

"Eaba toa ibabada mulian gid panua, ei inam bereo Saion ga inam.

Ei ga ipul gid iaoa keledede ton Iakop lolod ta titnan kadonga ngan pulnga murid pan Deo.

²⁷ ††Ngan ado toaiua, posanga toa narau toman ngan gid ga iuot tautauga.

Ngansa gau ga nasumum led kadonga sasat ila ga kus."

²⁸ Gid Israel tipul murid ngan ato kemi, ta labone timan Deo aea miri itamatama. Ta kadonga toa ne ilua gimi alu padengada. Be mugaeai tau, Deo isio gid ga timan ele panua. Ta Deo ikim gid tau, ngansa imata nanan ele posanga tautauga pagid tibutibud.

²⁹ Ngansa oangga Deo ibaba panua sapadua ngan tinam pan ta ikeo ga ipan tenainga ila pagid, eine ga ipalele ele posanga toa oa mao ga mao tau. ³⁰ Mugaeai gimi atolatola ngan longonga Deo ele posanga. Be labone gid Israel titolatola ngan ele posanga. Ta ngan kadonga toa ne, Deo ilolo isat ngan gimi. ³¹ Tota labone gid Israel toa ne titolatola ngan Deo ele posanga lalaede mambe gimi mugaeai. Be ngan Deo ele kadonga lolo isat aea ngan gimi, gid pade ga tibada ele kadonga lolo isat aea. ³² Ngansa panua toa ngada ne titolatola ngan Deo ele posanga mugaeai. Deo ilongean kadonga toa oa iaud gid, ngansa iuangga ipasolan ele kadonga lolo isat aea pagid toa ngada oa.

Tasoa Deo ieda

³³ ††Panamon! Deo ele oatainga ga gid posanga toa ienono iloleai, eine kemikemi ga kapei tau mambe madaoan sil ga ila gadio tau.

Gid posanga toa Deo irau, eaba eta irangrang ngan ilabora ibada mao.

Be gid ele edap, irangrang ngan eaba eta imata inasi kemi ipu mao pade.

³⁴ †††Ngansa sai iuatai ngan Maron ilolo?

Be eaba sai ipasolan ei ngan edap isaoa ga inasi?"

³⁵ ††Be eaba sai ipan Deo ele danga eta ta irangrang ngan Deo ilasu ei ngan? Mao ga mao tau!"

³⁶ ††Ngansa Deo kekelen iman danga toa ngada ne ipu. Danga toa ngada ne iuot ngan ei ibage. Ga danga toa ngada ne ei ton.

Tasoa ieda somisomi ga ilalala ga ila! Eine tautauga.

Tatenai gita mulian ga tala pan Deo

12 †††Tota oaeoag, naposa matua pagimi ga bedane: Deo iuduan gita kapei tau, ta gimi manta atenai tinimi mulian ga ila pan mambe tenainga imata

†† 11.26 Ais 59.20-21 †† 11.27 Jer 31.33-34 ††† 11.33 Ais 55.8-9 ††† 11.34 Ais 40.13, 1Ko 2.16 † 11.35 Jop 41.11 †† 11.36 1Ko 8.6 ††† 12.1 Ro 6.11, 13, 1Pe 2.5

bibita. Tenainga toa bedane ikado Deo ga itin igelgel ga ipasolan mambe ele ul ienono ngan gimi. Kadonga toa ne iman lemi naurata raring aea tautauanga. ² Irangrang ngan gimi anasnasi kadonga togid panua tanoelai ad ta aot mambe gid mao. Be manta alongean gimi ga ala pan Deo, ta ei ikado ga laborami ga lolomi iuot pau. Ta ngan edap toa ne, lemi kadonga pade ipul ei ga iuot pau. Toa bedaoa ta gimi ga arangrang ngan matami inasi kemi saoa danga Deo ikim, ta aoatai kemi ngan saoa danga itutui tau ga ikado ei ga itin igelgel.

Saoa tenainga Deo ibada pagita, manta tabokoboko toman ngan

³ †Ngan Deo ele kadonga lolo marum aea toa ibada pagau, naposa matua pagimi kelede kelede ga bedane: Agera gimi mulian mambe panua kemikemi, be irangrang ngan alasu pakurunga ngan gimi mulian mao. Manta lemi oatainga itutui ta matami inasi lemi kadonga mulian. Saoa tenainga lolo matua aea Deo ibada pagimi kelede kelede, lemi oatainga ga lemi kadonga manta iparangrang tenainga toa oa. ⁴ ††Gita taoatai, eaba itin kelede, be idanga sisid busa. Be idanga kelede kelede led naurata lalaede mao. ⁵ Ta lalaede toa bedaoa, gita panua busa ngan iaoa kelede ton Kristus, be ngan leda lupnga pan, taot mambe itin kelede. Be gita Kristus itin idanga kelede kelede toa ne, takikisi ngan gita. ⁶ †Ngan Deo ele kadonga lolo marum aea, ipan leda tenainga imata ede ga ede. Oangga eaba ede ele tenainga ngan badanga Deo iaoa, manta ibokoboko ngan tenainga toa oa ta inasi kadonga lolo matua aea toa Deo ibada pan. ⁷ Oangga ele tenainga ngan lualuanga, manta ibokoboko ngan ta ilualua gid panua. Be oangga ele tenainga ngan paoatainga, manta ibokoboko ngan ta ipapaoatai gid panua. ⁸ Be oangga ele tenainga ngan pamatuanga panua lolod, manta ibokoboko ngan ta ipapamatua gid. Be oangga ele tenainga ngan kadonga mamaron, manta ibokoboko ngan ta ikado ele mamaron pagid panua. Be oangga ele tenainga ngan naurata madidnga aea, manta ibokoboko ngan ta imarum tau ngan naurata toa oa. Be oangga ele tenainga ngan kadonga lolo isat aea, manta ibokoboko ngan ta ilolo isat ngan gid panua toman ngan ele tingelgel.

Manta takim oaeoaeda

⁹ Irangrang ngan apakaka ngan lemi kadonga kimnga aea mao. Manta akado tautauanga. Saoa kadonga paeamao, manta tinimi ngan. Be saoa kadonga kemi, manta akikisi matua. ¹⁰ ††Manta akimkim pol ngan gimi mambe gimi iaoa kelede. Manta alolon ngan oaeoemi ta alongean gid ga timuga. ¹¹ Manta amarum ngan Maron ele naurata aea kadonga ngan Itautau Tutui iura, be amalai ngan mao. ¹² ††Manta tinimi igelgel ngan sanganga danga kemikemi toa Deo iposa tautauanga

† 12.3 Ep 4.7, Plp 2.3 †† 12.4 1Ko 12.12,27 † 12.6 1Ko 12.4-11, 1Pe 4.10-11 †† 12.10 1Pe 1.22 †† 12.12 1Te 5.16-18

pagimi ngan. Oangga kadonga kulupulupu iuotot ngan gimi, manta amadid matua ngan. Manta urami pakpakia ngan lemi raring. ¹³ ††Oangga Deo ele panua tututui etangada led danga sisid imata karanga mao, manta alualua gid. Oangga ami kaluae tinam pagimi, manta amariala kemi ngan gid.

¹⁴ †††Oangga gid panua tipaieiei gimi, manta akado posanga kemi ngan pamatuanga gid. Apamatua gid, be akado posanga eta paeamao ngan gid mao.

¹⁵ Oangga panua tinid igelgel, manta tinimi igelgel toman ngan gid. Be oangga panua titangtang, manta atangtang toman ngan gid. ¹⁶ †Manta gimingada lolomi kelede. Irangrang ngan asoa edami mulian mao, be manta aluplup toman ngan gid panua toa edad mao. Irangrang ngan akeo ga lemi oatainga kapei mao.

¹⁷ ††Oangga panua tikado paeamao ngan gimi, irangrang ngan akoli kadonga paeamao ila pagid mao. Manta matami inasi lemi kadonga, ta saoa kadonga eine kemi ngan panua toa ngada ne matad, manta akado. ¹⁸ Oangga gimi arangrang, manta lolomi itarui toman ngan panua toa ngada ne. ¹⁹ †††Leg panua kemikemi, irangrang ngan akoli gid panua led kadonga papaeamao ngan gimi mao. Be alongean Deo ilolo bake ngan gid ta ikoli. Ngansa ele laulau ikeo ga bedane, "Maron ikeo, 'Kolinga paeamao eine naurata togau. Gau ga napanas gid ngan led kadonga papaeamao ngan gimi.'" ²⁰ ††Tota irangrang ngan akoli kadonga paeamao mao. Be

"oangga am isat pitoreanei, pan aea annga.

Oangga marumian ei, bada eau ga ila pan.

Oangga eao kado bedane, eine ga maeamaea ei ngan ele kadonga paeamao." ††

²¹ Irangrang ngan alongean kadonga papaeamao iasal gimi mao. Be manta aeasal kadonga papaeamao ngan lemi kadonga kemikemi.

Manta talolon ngan gid madidnga tuanga aea

13 ††Panua toa ngada ne manta timamado gadio ngan tuanga aea madidnga kapeipei. Ngansa gid madidnga tibada led naurata sapaeaan mao. Deo kekelen idol gid. Ta gid madidnga toa labone timamado, eine Deo ibada naurata pagid. ² Tota eaba sai iaoa isokangai pagid madidnga, eine iaoa isokangai pagid panua toa Deo kekelen idol gid. Ta gid panua toa tikado bedane, eine ga tibada ad panasnga. ³ ††Ngansa gid panua tikado kadonga kemikemi, led ipu eta ngan timataud gid madidnga mao. Be gid madidnga tipamataud gid panua tikado kadonga papaeamao. Ta oangga eao kim gid madidnga tipamataud go mao, manta kado kadonga kemikemi, ta gid ga tipakuru ngan go. ⁴ Ngansa madidnga ei Deo ele eaba naurata

††† 12.13 Ibr 13.2 ††† 12.14 Mt 5.44, 1Ko 4.12 † 12.16 Snd 3.7 †† 12.17 1Te 5.15 ††† 12.19 Lo 32.35, Mt 5.39 †† 12.20 Snd 25.21-22, Mt 5.44 ††† Posanga ga oaine maeamaea ei ngan ele kadonga, ngan posanga Grik tikeo ga bedane: eine ga asuk dinga igirar ga idae ilaborai, be eine oanenga itna. †† 13.1 Snd 8.15, Tt 3.1 †† 13.3 1Pe 2.13-14

aea ngan luanga go. Be oangga eao kado kadonga paeamao, manta mataud. Ngansa ei ikikisi didi paraunga aea sapaeanao. Ei Deo ele eaba naurata aea ngan pasolannga ele lolo bake pan eaba sai toa ikado kadonga paeamao. ⁵ Tota gimi manta amamado gadio ngan gid madidnga. Gimi aoangga asampir ngan led lolo bake. Be amamado gadio ngan gid ngan ipu toaine kekelen mao. Amamado gadio ngan gid ngansa lolomiai, gimi ga anaman mambe kadonga toa ne itutui. ⁶ Ngan ipu toaine gimi aol takis ga ila pagid madidnga tuanga aea. Ngansa gid timan Deo ele panua naurata ad ga tigaldedean ngan naurata toa ne. ⁷ Oangga ami gigi pan eaba sai, manta apatutui. Oangga tikeo ga aol takis isaoa ila pagid, manta aol. Oangga amamado gadio ngan eaba sai, manta atada ngan ei ga alolon ngan ei.

Manta takim gid panua padengada

⁸ Irangrang ngan alongean ami gigi eta ienono mole mao. Manta apatutui manmanae. Gigi keledede ga oaine ienono somisomi, eine ngan kadonga kimnga aea pol ngan gimi. Ngansa eaba sai toa ikim iuae ede pade, ei iparangrang apu aea posanga na. ⁹ Ngansa apu ikeo ga bedane, "Apaebu ngan oainingan ngan kadonga arala mao," ga "Apamate eaba ede pade mao," ga "Alublub mao," ga "Angale ga akim eaba ede pade ele danga sisid mao." Be oangga saoa posanga pade ienono ngan apu, eine toa ngada oa iluplup ngan posanga idil keledede ga oaine, "Manta kim oaem ede pade mambe kim go mulian." ¹⁰ Eaba sai toa inasi kadonga kimnga aea, eine ipaebu ngan iuae ede pade mao. Tota kadonga kimnga aea iparangrang apu aea posanga.

Manta talalala tutui

¹¹ Manta akado toa bedaoa ngansa gimi aoatai ngan kadonga toa gita manta tanasnasi ngan taun toaine. Manta matami arar mambe eaba idae ngan ele enonga. Ngansa ado matamata toa loloda matua ngan Iesus, eiu aluai tede ngan ado muriai toa Deo ga ibada gita mulian. Be labone ado toa ne inam boloma tede na. ¹² Teta pade bong ila, be gaga iuangga itakai. Tota manta tatnan gid kadonga dodom aea. Be tanasi gid kadonga merengai aea, ta kadonga toa oa iuot mambe leda danga sisid paraunga aea. ¹³ Manta talalala ngan kadonga tutui lalaede mambe eaba ilalala ngan tibur merengai. Irangrang ngan taunun ga tamangamanga alele mao, ga takado kadonga arala mao, ga tanasi kadonga mambe kaua mao, ga ariapolpol mao, ga loloda paeamao mao pade. ¹⁴ Be gimi manta abada Maron Iesus Kristus ta arobi ngan gimi mambe lemi pononga. Irangrang ngan matami nanan edap etangada ngan nasinga kimnga papaeamao tinida aea mao.

† 13.6 Mt 22.21 †† 13.8 Mt 22.39-40, Jms 2.8 † 13.9 IM 20.13-15, 17, Lo 5.17-19, 21 †† 13.10 1Ko 13.4-7 †† 13.11 Ep 5.14, 1Te 5.6-7 ††† 13.12 1Io 2.8 ††† 13.13 Lu 21.34, Ep 5.18 § 13.14 Gal 3.27

Irangrang ngan taselele oaeda ele kadonga mao

¹⁴ Oangga eaba ede ilolo matua tau ngan Iesus mao, manta tinimi igelgel ngan badanga ei. Be irangrang ngan aoami isokangai toman ngan ei ngan posanga gereirei alele mao. ² Eaba ede ilolo matua mambe ei irangrang ngan ianean annga imata ede ga ede. Be eaba ede pade ilolo matua tau mao, ta iplese masilau imedamede. ³ Eaba sai toa ianean annga imata ede ga ede, irangrang ngan imata ibiu eaba toa iplese annga oa mao. Be eaba toa iplese annga eden-gada, irangrang ngan iseलेle eaba toa ianean annga imata ede ga ede oa mao pade. Ngansa Deo ibada eaba toa oa ta iman ei ele. ⁴ Be eao sai toa selele paeaeanga ton eaba ede pade? Oangga imadid matua ngan ele naurata, mao oangga itap ngan, eine danga ton aea maron. Be ei ga imadid matua ngansa Maron irangrang ngan ipamatua ei ta imadid matua.

⁵ Eaba ede iuangga ado ede eine ado kapei raring aea ta iadi mambe ado toa oa iasal ado padengada. Be eaba ede pade iuangga ado toa ngada ne lalaede. Panua keledede keledede manta tirau posanga lolodeai ngan saoa edap itutui ngan gid. ⁶ Eaba toa iuangga ado ede eine ado kapei raring aea, eine imata nanan Maron ta ikado toa bedaoa. Be eaba toa ianean annga imata ede ga ede, eine imata nanan Maron ta ianean annga toa oa. Ngansa ei iposa kemi ga ila pan Deo ngan annga toa oa. Be eaba toa iplese annga, ei pade imata nanan Maron ta ikado toa bedaoa. Ei pade iposa kemi ga ila pan Deo. ⁷ Gita taoatai, eaba eta ngan gita iadi mambe ei imamado tanoelai ngan kadonga ei kekelen ga itin igelgel mao. Be eaba eta iadi mambe ele matenga eine danga ei ton mao pade. ⁸ Oangga matada bibita, eine danga ton Maron. Be oangga tamate, eine danga ton Maron pade. Goibe oangga matada bibita, mao oangga tamate, gita taman Maron ele.

⁹ Ngan ipu toaine Kristus imate ga idae mulian. Ngansa iuangga iuot Maron togid panua matemate ga matad bibita pade. ¹⁰ Be eao kamado selele oaem ede pade? Eao kamado matam ibiu ei? Ngansa muriai oangga Deo idio imado ngan ele mul patutuinga posanga aea, gita toa ngada ne ga tamadid ngan posanga imatai. ¹¹ Ngansa Deo ele laulau aea posanga ga bedane, "Gau Maron toa namamado somisomi ne, naposa tautaunga bedane:

Panua toa ngada ne ga tikor aed ngan gau, ga tiuaoa ngan posanga mambe gau kekelegau Deo."

¹² Toa bedaoa ta gita toa ngada ne ga takoli posanga ila pan Deo ngan leda kadonga idil toa ngada ne.

§† 14.1 Ro 15.7 §†† 14.2 OM 9.3-4 §‡ 14.3 Kol 2.16 §†† 14.4 Mt 7.1, Jms 4.11-12 §† 14.5 Gal 4.10-11 §‡ 14.8 Gal 2.20 §§† 14.10 2Ko 5.10 §§‡ 14.11 Ais 45.23, Plp 2.10-11

Irangrang ngan takado ga oaeda ede pade itap ngan kadonga sat mao

¹³Tota irangrang ngan taselele pol ngan gita mao. Be manta arau posanga mambe gimi ga akado ga oaeoemi titap ngan led kadonga lolo matua aea mao. ¹⁴†Gau nalup toman ngan Maron Iesus ta naoatai kemi mambe annga eta paeamao Deo imatai mao. Be oangga eaba eta ikeo ga annga ede eine paeamao Deo imatai, ngan eaba toa oa imata, annga toa oa paeamao. ¹⁵††Oangga annga ede toa eao ean ikado ga oaem ede pade ilolo ede ga ede, eine lem kadonga toa oa inasi kadonga kimnga aea mao. Irangrang ngan eao longean am annga eta ga ipaeabu ngan oaem ede pade ilolo mao. Kristus imate ngan luanga oaem toa oa. ¹⁶Be saoa danga eao keo ga eine kemi, irangrang ngan eao longean panua padengada tiselele mao. ¹⁷Ngansa gita tamamado Deo ibageai ngan annga ga ununnga mao, be tamamado Deo ibageai ngan Itautau Tutui ele naurata lolodai ngan kadonga tutui ga lolo tarui aea ga tingelgel. ¹⁸Be eaba sai toa ikado Kristus ele naurata toa bedane, eine ikado ga Deo toman ngan panua padengada tinid igelgel ngan ei.

¹⁹†Tota gita manta tamarum ngan gid kadonga kemikemi toa ikado ga loloda itarui, ta tapapamatua ngan loloda. ²⁰††Irangrang ngan eao parpar ngan annga ta paeabu ngan Deo ele naurata mao. Annga toa ngada ne kemikemi Deo imatai. Be oangga eaba eta ian annga ede toa ikado ga iuae ede pade ele kadonga lolo matua aea itap, eine paeamao. ²¹Oangga eao ean masilau imedamede eta, mao un oain, mao kado kadonga isaoa toa ikado ga oaem ede pade ilolo ede ga ede, kemi ngan eao plese danga toa oa. Ngan kado ta oaem ede pade ele kadonga lolo matua aea itap.

²²Ngan eao lem kadonga lolo matua aea, saoa edap eao oangga nasi ngan gid danga toa ne, manta danga toa oa ienono rabu ngan eao ga Deo kekelen. Eaba sai iadi mambe kadonga ede itutui ga inasi, be kadonga toa oa igal ilolo mao, kemi tau ngan eaba toa oa. ²³Be eaba sai toa ilolo ruangada ngan saoa danga ian, ei ele idil paeamao, ngansa inasi ele kadonga lolo matua aea mao. Saoa kadonga takado, be inasi leda kadonga lolo matua aea mao, eine kadonga sat.

Talualua gita mulian mao, be talualua oaeoaeda

15 Gita panua toa loloda matua tau ngan Iesus, manta talualua gid panua toa lolod matua ngan Iesus tau mao. Talua gid ngan saoa danga ikado ga lolod ruangada. Be irangrang ngan takado gita kekele-gita ga tinida igelgel mao. ²††Manta takado leda eaba ede pade ga itin igelgel ngan saoa kadonga ga ilua ei. Takado bedane ngan pamatuanga ei. ³†††Ngansa Kristus pade ikado ei mulian ga itin igelgel mao, be ele kadonga iuot lalaede mambe posanga ienono ngan

† 14.14 PA 10.15, Tt 1.15 †† 14.15 1Ko 8.11-13 † 14.19 Ro 12.18, 15.2 †† 14.20 1Ko 8.13 †† 15.2 1Ko 10.24,33 ††† 15.3 Sng 69.9

Deo ele laulau ga bedane, “Gid dabadabanga papaea-mao toa gid panua tikado ngan eao, eine idae ngan gau pade.” ⁴†††Ngansa posanga toa ngada oa tibode mugaeai ngan Deo ele laulau, eine tibode ngan paoatainga gita. Toa bedaoa ta posanga toa oa ipamatua loloda ta tarangrang ngan tamadid matua, ta taoatai kemi mambe Deo ga iparangrang ele posanga tautauanga, ta tasangasanga.

⁵Deo ei eaba toa ipamatua loloda ta tamadid matua. Kemi ngan ilua gimi ta lolomi kelede pol ngan gimi, lalaede mambe Iesus Kristus ikim. ⁶Toa bedaoa ta lolomi kelede ga aoami kelede ta asoa Deo ieda. Ei ada Maron Iesus Kristus Itama.

Kristus ilua gid Iuda toman ngan alu padengada

⁷†Tota manta tinimi igelgel ngan badanga oaeoemi ngan iaoo kelede ton Kristus ga tinam pagimi. Abada gid lalaede mambe Kristus ibada gimi. Ngan kadonga toa ne, gimi ga asoa Deo ieda. ⁸††Ngansa Kristus iuot mambe paeaeanga ngan luanga gid Iuda, ta ipasolan gid ngan Deo ele posanga tautauanga. Ngan kadonga toa bedane, ei ipamatua posanga tautauanga toa Deo ikado pagid tibutibud mugaeai. ⁹†††Ta gid alu padengada ga tisoa Deo ieda, ngansa ei ilolo isat ngan gid. Eine lalaede mambe Deo ele laulau ikeo ngan ga bedane,

“Tota gau ga nasoa edam rabu ngan gid alu padengada.

Gau ga nakado baunga ngan soanga eao edam.”

¹⁰††Gau pade, ele laulau ikeo ga bedane,

“Gimi alu padengada, tinimi igelgel toman ngan Deo ele panua.”

¹¹†††Be ele laulau ikeo pade ga bedane,

“Gimi alu padengada, asoa Maron ieda.

Kemi ngan gid panua toa ngada ne tipakuru ngan ei.”

¹²††Be Aisaia pade ikeo ga bedane,

“Maron pau ede ga iuot ngan iaoo kelede pan Iesi. ††

Maron toa ne ga imadid ga imugamuga ngan gid alu toa ngada ne.

Gid alu toa ne ga lolod iminmin ngan ei ta tisan-gasanga ei ngan ikado kemi ngan gid.”

¹³Deo ei eaba toa ikado gimi ga aoatai kemi mambe ei ga iparangrang ele posanga tautauanga, ta asan-gasanga ei. Gimi lolomi matua ngan ei, ta ngan kadonga toa ne, kemi ngan ei ikado gimi ga tinimi igelgel ga lolomi itarui. Toa bedaoa ta Itautau Tutui iura ga ilua gimi ta aoatai kemi ga kemi tau mambe danga toa gimi asangasanga ne, eine ga iuot tautauanga.

Paulus itin igelgel ngan naurata toa Deo ibada pan

¹⁴Oaeoag, lologei naoatai kemi mambe kadonga kemikemi ga oatainga imata ede ga ede iuon lolomia.

††† 15.4 2Ti 3.16 § 15.7 Ro 14.1 †† 15.8 Mt 15.24 ††† 15.9 2Sml 22.50, Sng 18.49, PA 3.25 †† 15.10 Lo 32.43 ††† 15.11 Sng 117.1 †† 15.12 Ais 11.10, PM 5.5 †† Iesieine Iesus itub ede. Be ei maron kapei Devit itama. Gera aea ninipunga ngan 1Sml 16.

Ta gimi arangrang tau ngan apapaoatai pol mulian ngan gimi. ¹⁵ †Be posanga edengada nabode ne arar tede ngan papeinga matami ngan gid danga toa ne. Ngansa Deo ibada ele kadonga lolo marum aea ga inam pagau ¹⁶ ta ikado gau ga naot Iesus Kristus ele eaba naurata aea ngan luanga gid alu padengada. Ngan naurata toa ne, naot mambe eaba tenainga aea ngan badanga Deo ele ato kemi ga ila pagid alu toa oa. Toa bedaoa ta Itautau Tutui ikado gid ga tiuot mambe tenainga ede toa Deo ele ul ienono ngan, ta tikado ei ga itin igelgel.

¹⁷ Nalup toman ngan Iesus Kristus ngan Deo ele naurata aea kadonga, ta tinig igelgel kapei ngan. ¹⁸ Be irangrang ngan naposaposa ngan danga padengada mao. Danga keledede ga naposa ngan eine naurata toa Kristus ikado ngan gau ngan luanga gid alu padengada. Kristus iboko toman ngan gau ta nakado posanga kemikemi ga naurata kemikemi, ta gid alu padengada tilongo Deo ilinge. ¹⁹ Ei ipamatua gau ta nakado gid uisinga iuot ngan Itautau Tutui iura ta iman kilala ngan pamatuanga ele posanga. Toa bedaoa ta napaoa la ato kemi ton Kristus ngan tuanga toa ngada ne rabu ngan tuanga Ierusalem ga ila irangrang ngan tibur kapei Ilirikum. ²⁰ ††Ngan naurata toa ne, lolog ikim tau ngan paolanga ato kemi ngan tibur isaoa gid panua tilongo ngan Kristus ieda eta maitne. Nakado bedane ngansa tinig ngan kadonga luma gadae ngan kadanga ton eaba eta pade mao. ²¹ †Be nakado lalaede mambe Deo ele laulau ikeo ngan ga bedane,

“Gid panua toa tibada aea posanga eta mugaeai ga inama mao, gid ga tigera ei kemi.

Be gid panua toa tilongo aea posanga eta maitne, eine ga tilongo ga tiuatai kemi ngan ei.”

Paulus ilolo ikim geranga gid Rom ga Spen pade

²² ††Ngan ipu toaine mugaeai ga inam, naurata toa ne ipakala gau somisomi ta nala pagimi mao. ²³ Be labone tibur eta pade ngan kadonga leg naurata nene mao. Be rai busa ga inam labone, lolog ikim kapei tau ngan geranga gimi. ²⁴ Tota oangga nala ngan tibur kapei Spen, eine ga nanasi edap ila pagimi ta nala toa eoa. Be gau ga nadio namamado pagimi kauteta, ta gitaingada tinida igelgel ge. Ga kus ta natnan gimi ga adio, be nakim gimi alua gau ngan leg lalalanga toa eoa. ²⁵ ††Be patautene nala Ierusalem ngan luanga Deo ele panua tututui toa eoa. ²⁶ †††Ngansa gid panua nene ngan tibur kapei Akaia ga tibur kapei Masedonia tinid igelgel ngan luanga gid panua tututui ton Deo ngan tuanga Ierusalem, ngansa tal mon edengada ngan gid, led danga sisid imata karanga mao. Tota tipaluplup pat idanga ede ngan luanga gid. ²⁷ †††Tinid igelgel ngan palupnga pat toa ne, be ad gigi ienono pagid Iuda pade. Ngansa mugaeai gid alu toa ne tibada Deo ele posanga inam pagid Iuda mambe luanga buburiai aea. Ta labone itutui ngan tikoli gigi toa ne ngan luan-

† 15.15 Ro 1.5, 11.13 †† 15.20 2Ko 10.15-16 † 15.21 Ais 52.15 †† 15.22 Ro 1.13 †† 15.25 1Ko 16.1-4 ††† 15.26 PA 24.17, 1Ko 16.1, 2Ko 8.1, 9.2, 12 ††† 15.27 1Ko 9.11

ga tanoelai aea ila pagid. ²⁸ Tota oangga nabada pat toa ne ga ila iuot kemi pagid ga kus, eine ga nanasi edap ila pagimi ngan leg lalalanga Spen. ²⁹ †Ta naoatai, oangga nala pagimi, eine Kristus ele pamatuanga ga iuon tau ngan gita.

³⁰ ††Oaeoae, loloda matua ngan ada Maron Iesus Kristus, ga Itautau Tutui ele kimnga iuon lolodai. Ta ngan ipu toaine nabeta matua gimi ga bedane: Araring matua ga ila pan Deo ngan luanga gau. ³¹ Abeta ei ta ibada gau mulian pagid Iuda bagedeai toa lolod matua ngan Iesus mao. Ga pade, abeta ei ta ikado ga ele panua tututui ngan tuanga Ierusalem tinid igelgel ngan luanga toa ne. ³² Toa bedaoa ta oangga Deo ikim, ngan leg langa pagimi, eine ga tinig igelgel toman ngan gimi ga naearagau teta. ³³ Deo ei eaba toa ikado ga loloda itarui. Nararing ngan ei ga imamado toman ngan gimi toa ngada na. Eine tautauanga.

Paulus ele ado kemi ila pagid panua busa

16 Napakuru ngan oaeda Pibi. Ei taine naurata aea kemi ngan luanga gid iaoa keledede ton Kristus ngan tuanga Senkria. Ele naurata kemi ta irangrang ngan gimi pade aeadi ei. Oangga ila pagimi, ² manta abada ei ta akado kemi ngan ei mambe Maron ikim. Akado kadonga ngan ei lalaede mambe akakado ngan Deo ele panua tututui padengada. Oangga ele danga eta imata karanga mao, manta alua ei. Ngansa ei ilualua panua busa ga gau pade.

³ ††Abada leg ado kemi ila pan Prisila ga iadaoa aranga Akuila. Gaingada panua toa rua ne lemai naurata keledede ngan Iesus Kristus ele ato kemi.

⁴ Gisirua tiuangga timate ngan luanga gau be timataud mao. Naposa kemi ga ila pan Deo ngan gisirua, be gau kekelegau nakakado bedane mao. Eine gid iaoa keledede toa ngada oa ton Kristus ngan gid alu padengada tiposa kemi ga ila pan Deo ngan gisirua pade.

⁵ Abada leg ado kemi ila pagid iaoa keledede ton Kristus toa tiluplup gisirua led lumaeai.

Abada leg ado kemi ila pan Epainetus toa nakim ei tau. Ei ilolo matua ngan Kristus matamata ngan gid panua padengada ngan tibur kapei Asia.

⁶ Abada leg ado kemi ila pan Maria. Ei iboko matua tau ngan luanga gimi.

⁷ Abada leg ado kemi ila pagid sobosobog Andronikus ga Iunias. Gaingada mugaeai amamado ngan luma panasnga aea. Gisirua oalud iuot kapei rabu ngan gid panua ato ad. Be lolod matua ngan Kristus matamata ngan gau.

⁸ Abada leg ado kemi ila pan Ampliatu toa nakim ei tau ngan Maron ieda.

⁹ Abada leg ado kemi ila pan Urbanus toa gaingada lemai naurata keledede ngan Kristus ele ato kemi. Ga pade, leg ado kemi ila pan Stakis toa nakim ei tau.

§ 15.29 Ro 1.11 §† 15.30 2Ko 1.11, Kol 4.3, 2Te 3.1 §†† 16.3 PA 18.2

¹⁰ Abada leg ado kemi ga ila pan Apeles. Ei ibisi kadonga kulupulupu imata ede ga ede ngan Kristus ieda be ipasolan mambe ei imata tutui. Abada leg ado kemi ila pan Aristobulus toman ngan ele luma lolo.

¹¹ Abada leg ado kemi ila pan sobog Erodion. Abada leg ado kemi ila pagid panua ngan Narsisus ele luma lolo toa tilup toman ngan Maron Iesus.

¹² Abada leg ado kemi ila pan Tripina ga Triposa. Taine toa rua ne tiboko matua ngan Maron ele naurata aea kadonga.

Abada leg ado kemi ila pan Persis toa nakim ei tau. Ei taine ede toa iboko matua tau ngan Maron ele naurata.

¹³ †Abada leg ado kemi ila pan Rupus, toa Maron isio ei. Ga pade, leg ado kemi ila pan itna toa ei mambe gau tngag pade.

¹⁴ Abada leg ado kemi ila pan Asinkritus, ga Plegon, ga Ermes, ga Patrobas, ga Ermas, ga oaeoaeda padengada timamado toman ngan gid.

¹⁵ Abada leg ado kemi ila pan Pilologus, ga Iulia, ga Nereus toman ngan iliu, ga Olimpas toman ngan Deo ele panua tututui toa ngada oa.

¹⁶ ††Oangga agera ngan gimi, nakim gimi abusum ngan papami ngan kadonga tutui togita panua ton Deo.

Gid iaoa keledede toa ngada oa ton Kristus led ado kemi ila pagimi.

Panua edengada tiuangga tikado ga iaoa keledede ton Kristus timapoga

¹⁷ †Oaeoaeg, naposa matua pagimi ga bedane: Manta agabit kemi ngan panua edengada toa tikado ga gimi iaoa keledede ton Kristus amapoga. Gid tikado posanga edengada ngan kadonga gid panua ga titap ngan led kadonga lolo matua aea, ta tiposa paeamao ngan paoatainga kemi ton Kristus toa mugaeai gimi ananale ngan. Manta ala aluai ngan gid. ¹⁸ ††Ngansa gid panua toa bedane timan paeaeanga ton Kristus ada Maron mao, be timan paeaeanga sapaean ngan led kimnga papaeamao tinida aea. Tikakado posanga meles ga parumrumnga ta tipakaka gid panua toa lolod iuatai kemi ngan danga eta mao. ¹⁹ ††Be gimi alongolongo Maron ilinge ta oalumi iuasasa ga ila pagid panua toa

† 16.13 Mk 15.21 †† 16.16 1Ko 16.20, 1Pe 5.14 † 16.17 Mt 7.15, Tt 3.10 †† 16.18 Plp 3.19, 2Pe 2.3 †† 16.19 Ro 1.8, 1Ko 14.20

ngada ne. Tota tinig igelgel ngan gimi, be nakim gimi manta aotai kemi ngan saoa danga eine kemi. Be ngan saoa danga paeamao, kemi ngan gimi aot mambe gergeu ta lolomi aea danga eta mao.

²⁰ ††Deo toa ikado ga loloda itarui, teta pade ei ga iuad Satan ga idio aemi ibuloloeai.

Kemi ngan ada Maron Iesus ele kadonga lolo marum aea idio pagimi.

Panua edengada tiabalan led ado kemi ila pagid Rom

²¹ ††Timoti ele ado kemi ila pagimi. Ei gairua lemai naurata keledede. Be sobosobog Lusius ga Ieson ga Sosipater, gid led ado kemi ila pagimi pade.

²² Gau Tertius nanasi Paulus iaoa ta nabode laulau toa ne. Gau pade leg ado kemi ila pagimi ngan Maron ieda.

²³ †Gaius ele ado kemi ila pagimi pade. Labone gau Paulus naman aea kaluae, ta ei imariala ngan gau kemi tau. Ei ikakado lalaede bedaoa ngan gid iaoa keledede toa ngada oa ton Kristus.

Erastus ele ado kemi ila pagimi pade. Ei ele naurata ngan imariala ngan tuanga aea pat. Ga pade, oaeda Kuartus ele ado kemi ila pagimi. ††

Manta tasoa Deo ieda

²⁵ ††Deo irangrang ngan ikado ga gimi amadid matua ngan lemi kadonga lolo matua aea, lalaede mambe ato kemi toa napapaola ngan Iesus Kristus ne ikeokeo ngan. Mugaeai tau ga inam, ato kemi toa ne ienono mumulnga. ²⁶ Be labone Deo ikado ga iuot masaeai. Deo toa imamado somisomi ne irenren pagai ta apa-paola ato kemi toa ne ga ila pagid alu toa ngada ne. Gid panua toa tibada Deo iaoa mugaeai tibode posanga ngan ato kemi toa ne pade. Tota posanga mumulnga toa ne ila pagid alu toa ngada ne ta tiuatai kemi ngan. Deo ikado toa bedane ngansa ikim gid alu toa ne manta lolod matua ngan ei ga tilongolongo ilinge. ²⁷ Deo kekelen ele oatainga kapei ngan danga toa ngada ne. Iesus Kristus ilua gita ta tasoa Deo ieda somisomi ga ilalala ga ila. Eine tautaunga.

††† 16.20 OM 3.15 ††† 16.21 PA 16.1-2, 19.22, 20.4 § 16.23-24 PA 19.22, 1Ko 1.14 †† Ngan laulau mugamuga edengada ngan posanga Grik, tibalbatan posanga ede pade ngan lain toa ne ga bedane: ²⁴ *Kemi ngan ada Maron Iesus Kristus ele kadonga lolo marum aea idio pagimi. Eine tautaunga. ††† 16.25 Ro 1.5, Ep 1.9, 3.5,9, Kol 1.26

1 Korin

1 Gau Paulus, eaba ato aea ton Iesus Kristus. Ngan Deo ele kimnga, ibaba gau ngan kadonga naurata toa ne. Gairua oaeda Sostenes abode laulau toa ne ²ila pagimi iaoa kelede ton Kristus toa amamado Korin. Deo ikado ga alup toman ngan Iesus Kristus ta ele ul ienono ngan gimi. Be gid panua toa tiuato ada Maron Iesus Kristus ieda ngan led raring ngan tuanga ga tuanga, gid toa ngada oa tilup toman ngan gimi, ta Deo ibaba gimi toa ngada na ga aot ele panua tututui. Ei gid ad Maron ga gita ada Maron pade.

³Kemi ngan Tamada Deo ga Maron Iesus Kristus, gisirua led kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea idio pagimi.

Paulus iposa kemi ga ila pan Deo

⁴Somisomi naposa kemi ga ila pan ag Deo ngan gimi, ngansa ngan lemi lupnga toman ngan Iesus Kristus, ei ibada ele kadonga lolo marum aea ga ila pagimi. ⁵Ga pade, naposa kemi ga ila pan Deo ngansa gimi alup toman ngan ei ta abada danga kemikemi imata ede ga ede, ta ilualua gimi ngan lemi posanga ga oatainga imata ede ga ede. ⁶Ngansa gid danga toa ne ipasolan mambe Kristus ele ato imatua ga ienono lolomia. ⁷Tota agaga matami ngan sanganga ada Maron Iesus Kristus ele otnga masaeai, be abada Itautau Tutui ele tenainga toa ngada na ga imata karanga. ⁸Ei ga ipamatua gimi ga ila irangrang ngan ado muriai ga muriai tau. Be ngan ado kapei ton Maron Iesus Kristus, irangrang ngan eaba eta isol gimi ngan posanga mao. ⁹†Deo ibaba gimi ga alup toman ngan Inat Iesus Kristus ada Maron, ta gimingada lolomi kelede toman ngan ei. Be Deo toa ne ei imata tutui ngan ele posanga toa ngada ne.

Manta loloda kelede

¹⁰‡Oaeoag, nabeta matua gimi ngan ada Maron Iesus Kristus ieda, ngan gimi toa ngada ne lolomi kelede ngan lemi posanga. Be amapoga alele mao. Manta alup kelede ta laborami ga lolomi kelede. ¹¹Oaeoag, nakeo bedane ngansa Kloe ele panua edengada aoad inasi pagau mambe aoa kaukau ienono rabu ngan gimi. ¹²‡Lemi kadonga toa nakeokeo ngan ne eine ga bedane: Edengada ngan gimi tikeo ga, "Gai anasi Paulus," be padengada tikeo, "Gai anasi Apolos," be padengada tikeo, "Gai anasi Sipas ‡," be padengada tikeo, "Gai anasi Kristus."

† 1.8 1Te 3.13, 5.23 †† 1.9 1Te 5.24, 1Io 1.3 ‡ 1.10 Plp 2.2 ‡† 1.12 PA 18.24-28, 1Ko 3.4

¹³Gimi aoangga Kristus imapoga alele na? Kado gimi aoangga gau Paulus namate ngan abei tabala ngan gimi? Mao be gimi abada paliliunga ngan gau Paulus edag na? ¹⁴‡‡Naposi kemi pan Deo ngansa gau napaliliu Krispus ga Gaius kekelegid, be etangada pade ngan gimi mao. ¹⁵Toa bedaoa ta irangrang ngan eaba eta ikeo ga gimi abada paliliunga ngan gau edag mao. ¹⁶‡‡(Aa, matag nanan, tautauga napaliliu Stepanas toman ngan ele luma lolo, be muriai ga inam naoatai mao, napaliliu eaba eta pade, mao mao.) ¹⁷Ngansa Kristus isula gau ngan kadonga paliliunga mao, be isula gau ngan paolanga ele ato kemi. Be ngan paolanga ato kemi toa ne, ikeo ga nanasi posanga mambe gid panua oatainga ad mao. Ngan kado ta Kristus aea abei tabala iuot mambe danga sapaeen.

Kristus ipasolan Deo iura ga ele oatainga

¹⁸§Gid panua toa muriai ga tiduaea ngan dinga imperno, gid tikeo ga posanga ngan Kristus aea abei tabala eine buobuonga. Be gita panua toa Deo ibabada gita mulian, takeo ga posanga toa ne ipasolan Deo iura. ¹⁹§†Ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane, "Gau ga napasolan mambe oatainga togid panua oatainga ad, eine danga sapaeen.

Be gid panua toa led oatainga kapei, eine ga nakado ga led posanga iuot buligaliga."

²⁰§††Ngan Deo imata, gid panua oatainga ad eine panua sapaeen. Be gid panua pananalenga ad ga gid panua labone ad toa tialisali ngan posanga, gid lalaede toa bedaoa pade. Tautauga Deo ikado ga oatainga togid panua tanoelai ad iuot buobuonga. ²¹§†Ngan Deo ele oatainga kapei, ikeo ga eaba eta irangrang ngan ibada oatainga ngan ei ngan nasinga oatainga tanoelai aea mao. Tautauga, gid panua tikeo ga posanga toa gai apapaola eine buobuonga, be Deo itin igelgel ngan badanga mulian sapadua toa lolod matua ngan. ²²Gid Iuda tikeo ga eine buobuonga ngansa tiparpar tau ngan geranga uisinga. Be gid Grik ga alu padengada tikeo ga eine buobuonga, ngansa tiloilo saoa posanga inasi oatainga kapei. ²³§††Be gai apaola posanga ngan Kristus ele matenga ngan abei tabala. Posanga toa ne ipamasasi gid Iuda lolod, be gid Grik ga alu padengada tiuangga eine posanga buobuonga. ²⁴§†Be gid panua Iuda ad ga alu padengada toa Deo ibaba gid, oangga tilongo ato kemi toa ne,

‡‡ Sipaseine Iesus ele aluagau Petrus ieda ede pade. ‡†† 1.14 PA 18.8, Ro 16.23 ‡‡‡ 1.16 1Ko 16.15 § 1.18 Ro 1.16 §† 1.19 Ais 29.14 §†† 1.20 Jop 12.17, Ais 19.12, 33.18, 44.25 §† 1.21 Mt 11.25 §†† 1.23 Ro 9.32, 1Ko 2.14 §† 1.24 Kol 2.3

eine tiuatai mambe Kristus ele posanga ipasolan mambe Deo ele oatainga ga iura eine kapei.

²⁵ †Ngansa panua edengada tiuangga Deo ele oatainga eine buobuonga, be tautauंगा iasal gid eababa led oatainga. Ga pade, tiuangga Deo ele kadonga edengada ipasolan mambe ei iura mao, be tautauंगा ele kadonga iasal gid eababa urad.

²⁶ ††Oaegoag, matami nanan danga ga oaine: Ngan ado toaiua Deo ibaba gimi, gimi busa lemi oatainga kapei ngan panua matad mao, be gimi busa urami kapei tau mao, be gimi busa aot ngan gid iaoa kelede toa edad kapeipei mao pade. ²⁷ Be gid panua tanoelai ad, matad ibiu panua padengada ta tikeo ga tibuobuo. Be Deo isio gid panua tota nena. Ikado toa bedaoa ngansa iuangga ipamaeamaea gid panua oatainga ad. Ga pade, isio gid panua toa urad mao ngan panua tanoelai matad, ngansa iuangga ipamaeamaea gid panua toa urad kapei. Ga pade, Deo isio gid panua toa edad mao tanoelai, ga isio gid panua toa timan danga buligaliga, ga isio gid panua sapaeen. Ei ikado bedane ngansa iuangga ikado ga gid panua toa edad kapeipei tiuot danga buligaliga. ²⁹ †Toa bedaoa ta irangrang ngan eaba eta iparim ngan ei mulian Deo imatai mao. ³⁰ ††Deo kekelen ikado ga gimi alup toman ngan Iesus Kristus. Deo idol Kristus mambe gita leda oatainga ipu, ga leda edap ngan otnga tutui imatai, ga idol ele ul ngan gita, ga ipola gita ta tatnan leda madonga paeamao. ³¹ ††Ikado bedane ngansa iuangga iparangrang posanga toa ienono ngan ele laulau ga bedane, "Oangga sai ikeo ga ikado kadonga parimnga, ei manta iparim ngan Maron kekelen."

Leda kadonga lolo matua aea ienono ngan Deo iura

2 Oaegoag, ngan ado toaiua nala pagimi, napaola posanga mumulnga ngan Deo, †† be nanasi oatainga kapei tanoelai aea mao ga posanga kulupulupu mao pade. ² Ngansa ngan ado toaiua nala pagimi, narau posanga ngan gau ga nakado posanga eta pade mao, be naposa ngan Iesus Kristus kekelen ga ele matenga ngan abei tabala. ³ †††Be ngan ado toaiua namamado toman ngan gimi, gau urag mao, be namataud ga nasamimi. ⁴ †Be posanga toa napaola ga ila pagimi, eine inasi oatainga tanoelai aea ngan dadanga gimi mao, be napasolan Deo Itautau Tutui iura pagimi. ⁵ Nakado toa bedane ngansa nakim lemi kadonga lolo matua aea ienono ngan gid eababa led oatainga mao, be ienono ngan Deo iura.

Itautau Tutui ibada oatainga kemikemi pagita

⁶ Be oangga gai aposa pagid panua toa lolod iuatai ngan Deo, eine lemai posanga inasnasi oatainga kemikemi. Be oatainga toa ne eine tanoelai aea mao ga inam pagid madidnga tanoelai ad mao pade. Gid ga

† 1.25 2Ko 13.4 †† 1.26 Mt 11.25, Jms 2.5 † 1.29 Ep 2.9 †† 1.30 Jer 23.5-6 †† 1.31 Jer 9.24 ††† Ngan laulau edengada ngan posanga Grik, posanga idil ga oaine posanga mumulnga ngan Deo ienono mao, be tidol posanga idil ede pade ga bedane: Deo ele ato. ††† 2.3 PA 18.9, 2Ko 10.1 § 2.4 1Te 1.5

tiuot danga buligaliga. ⁷ Be gai aposa ngan Deo ele oatainga kemi toa mugaeai ienono mumulnga. Ngan oatainga toa ne, Deo irau posanga motean, toa mata-mata ngan danga toa ngada ne led otnga, ngan ei ga idol gita ga tamado kemi tau ngan ele taranga. ⁸ Madidnga eta tano aea iuatai ngan posanga toa Deo irau ne mao. Ngansa oangga tiuatai ngan, eine ga tipatoto Maron toa ieda kapei ne ngan abei tabala mao. ⁹ ††Be mao. Iuot mambe posanga ga oaine ienono ngan Deo ele laulau ikeo ngan ga bedane,

"Gid danga kemikemi toa Deo ikoromot ngan ele panua toa tikimkim ei,

eaba eta igera mao,
ga eaba eta ilongo ngan mao,
ga eaba eta ilabora ibada mao pade."

¹⁰ Be Deo ipaola ga iuot pagita ††† ngan Itautau Tutui.

Ngansa Itautau Tutui imata inasi danga toa ngada ne. Goibe saoa danga inam pan Deo ga ikulupu ngan taoatai ngan, eine Itautau Tutui imata inasi ga iuatai ngan. ¹¹ Ngansa sai irangrang ngan iuatai ngan eaba ede pade ilolo? Eaba toa oa ei kekelen iuatai ngan saoa danga ienono iloleai. Lalaede pade ngan Deo. Eaba eta iuatai ngan Deo ilolo mao. Itautau Tutui kekelen iuatai. ¹² Itautau Tutui toa gita tabada, eine inam pagita ngan antu eta tanoelai mao. Be inam tutui pan Deo. Tota tarangrang ngan taoatai ngan saoa tenainga Deo ibada pagita ngan ele mamaron. ¹³ Gai aposa ngan tenainga toa ne, be akakado posanga inasi oatainga togid eababa mao. Gai anasi posanga toa Itautau Tutui ipaoatai gai ngan. Gai akado Itautau Tutui ele posanga ga ila pagid panua toa tilalala ngan Itautau Tutui iura. ¹⁴ Be eaba sai toa ilalala ngan Itautau Tutui iura mao, eine irangrang ngan ibada Itautau Tutui ele tenainga mao, ngansa iuangga danga toa ne buobuonga, ta irangrang ngan ilabora ibada mao. Eine ngansa Itautau Tutui kekelen ilua gita ta matada inasi tenainga toa ne ga tabada oatainga ngan. ¹⁵ Eaba sai toa ilalala ngan Itautau Tutui iura, ei imata inasi danga toa ngada ne. Be irangrang ngan eaba eta imata inasi eaba toa oa ele kadonga mao. ¹⁶ †††Ngansa Deo ele laulau ikeo ga bedane,

"Sai iuatai ngan Maron ilolo,
ta irangrang ngan ipaoatai ei?"

Be oatainga toa ienono Kristus iloleai oa ta ienono pagita.

Panua naurata ad ton Deo tiboko kelede

3 Oaegoag, ngan ado toaiua namamado pagimi, nagera mambe gimi alalala ngan Itautau Tutui iura mao, ta irangrang ngan nakado posanga ila pagimi toa bedaoa mao. Nakado posanga ila pagimi mambe gimi panua sapaeen tanoelai ami. Gimi alup toman

§† 2.9 Ais 64.4 ††† Panua oatainga ad edengada tiuangga Paulus ikeo ga Deo ipaola posanga ga iuot pagid Korin mao, be pagid panua ato ad kekelegid toman ngan ei. Tota tiuangga tipul posanga idil toa ne pagitaga ila iuot posanga idil ede pade ga oaine pagai. Tikeo lalaede bedane ngan tibur isaoa ngan lain 12 ga 16 toa tagera idil ga oaine gitaienono. §† 2.16 Ais 40.13

ngan Kristus mole tede na, be gimi mambe gid gergeu puruanga maitne. ²†Eine mambe gau napaun gimi ngan tud, be annga matua mao, ngansa gimi arangrang ngan mao, ga labone pade arangrang maitne. ³†Ngansa gimi anasnasi kadonga tanoelai aea maitne. Kadonga lolo paeamao aea ga aoa kaukau ienono rabu ngan gimi, ta kadonga toa ne ipasolan mambe gimi panua sapaeen tano ami ga anasnasi gid eababa led kadonga. ⁴†Ngansa oangga eta ngan gimi ikeo ga, “Gau nanasi Paulus,” be ede pade ikeo, “Gau nanasi Apolos,” eine ipasolan mambe gimi panua sapaeen maitne.

⁵‡Be matami nanan. Apolos ei sai? Be gau Paulus, gau sai? Gairua panua sapaeen naurata amai toa alua gimi ga lolomi matua ngan Deo. Ga pade, Maron idol gai kelede kelede lemai naurata. ⁶Gau naearum abei ipuapua, ga Apolos ititi ngan eau. Be Deo ipatub ga idae. ⁷Toa bedaoa ta eaba earumnga aea ga eaba titinga aea, gisirua edad mao. Be Deo kekelen ieda, ngansa ei ipatub ga idae. ⁸‡Eaba earumnga aea ga eaba titinga aea, gisirua led naurata ipu kelede. Ta Deo ga imata inasi gisirua led naurata ta ilasu gid kelede kelede. ⁹Ngansa gaingada aboko pan Deo ngan naurata kelede. Be gimi mambe dadanga ton Deo toa gai abokoboko ngan.

Eaba naurata aea ton Deo, ei mambe eaba ikakado luma

Ga pade, gimi mambe luma ton Deo. ¹⁰Ngan Deo ele kadonga lolo marum aea toa ibada pagau ne, gau naot mambe eaba oatainga aea ngan luma aea kadonga ta nalalo gid pat iman luma ipu aea kisinga. Ga kus ta eaba ede pade ikakado luma gadae ngan pat toa nalalo gid oa. Be eaba kelede kelede manta imata inasi kemi ele mosi mulian ngan luma aea kadonga. ¹¹‡Ngansa Deo idol Iesus Kristus mambe luma ipu aea kisinga, ta irangrang ngan eaba eta idol luma ipu eta pade mao. ¹²Be oangga panua tikado luma gadae ngan luma ipu toa oa, eine edengada ga tikado ngan gol, ga padengada ngan silva, ga padengada ngan pat aea olnga kapei. Be padengada tikado ngan gid danga ienono mole mao mambe abei ga usi ga gupa. ¹³‡Ta ngan ado toaiua Deo ipamadid gid panua ngan posanga, gid kelede kelede led naurata ga iuot masaeai, ngansa ado toa oa ga iuot mambe dinga. Ta dinga toa oa ga inono eaba kelede kelede ele naurata ta itoba. Ta panua toa ngada oa ga tigera gid kelede kelede led naurata iuot kemi, mao paeamao. ¹⁴Oangga dinga inono ga kus, eaba sai ele naurata ienono kemi, ei ga ibada lasunga. ¹⁵Be oangga dinga inono eaba sai ele naurata ga imomout ga kus, ele naurata toa oa ga iman danga buligaliga. Deo ga ibada eaba toa oa mulian, be eine mambe ibada mulian eaba dingaeai ga iuot.

Gimi mambe Deo ele luma

¹⁶§Gimi mambe luma tutui ton Deo, ta Deo Itautau Tutui ienono lolomia, be aoatai mao? ¹⁷Oangga sai ipaeabu ngan Deo ele luma, Deo ga ipaeabu ngan eaba toa oa, ngansa Deo ele luma aea ul ienono. Be luma toa oa, tota gimi.

Irangrang ngan tasoa panua edad mao

¹⁸Kado gimi apakaka gimi mulian. Oangga sai ngan gimi ikeo ga ele oatainga kapei mambe gid panua labone ad tipakuru ngan, ei manta inasi Kristus ta iuot mambe eaba buobuonga aea ngan gid panua tanoelai matad. Ta ngan kadonga toa bedaoa, ei ga irangrang ngan ibada oatainga tautau. ¹⁹§†Ngansa ngan Deo imata, oatainga tanoelai aea eine buobuonga. Ngansa Deo ele laulau aea posanga ga bedane, “Gid panua toa tiuangga led oatainga kapei, Deo ikado ga led kadonga aleburo aea ipaeabu ngan gid mulian.” ²⁰§†Ga ele laulau aea posanga ede pade bedane, “Gid panua toa tikeo ga led oatainga kapei, Maron iuatai ngan lolod na. Ei iuatai mambe led posanga irangrang ngan aea annga eta iuot mao.” ²¹Tota manta atnan kadonga ngan soanga gid panua edad, ngansa danga toa ngada ne ienono ngan luanga gimi. ²²Gau Paulus, ga Apolos, ga Sipas §, ga tano toa ne, ga matenga, ga mata bibita, ga danga sisid labone aea, ga danga sisid iuangga inam muriai, gid danga toa ngada ne ienono ngan luanga gimi. ²³Be gimi aman Kristus ele, be Kristus iman Deo ele.

Deo kekelen irau ele paeaeanga ad posanga

4 Gimi manta matami nanan gai mambe paeaeanga ton Kristus ga panua naurata amai ngan paolanga Deo ele posanga mumulnga. ²§†Ga pade, danga kapei gid panua naurata ad manta tikado, eine ngan pasolannga mambe matad itutui ngan led naurata. ³Goibe gimi apamadid gau ngan posanga ta matami inasi leg kadonga, mao be panua padengada tipamadid gau, eine danga kakauede. Gau matag ila ngan danga eta mao. Be gau pade matag inasi leg kadonga mulian mao. ⁴Ngansa gau naoatai ngan leg idil eta paeamao mao. Be gau naot eaba tutui ngan ipu toaine mao. Maron kekelen irau ag posanga. ⁵§†Tota irangrang ngan gimi arau eaba eta aea posanga mao ga ila irangrang ngan ado kapei toa Maron inama. Ta saoa danga ienono mumulnga ngan tibur dodom, ei ga ikado ga iuot merengai. Ta ei ga ipasolan saoa danga ienono panua lolodeai ga iuot masaeai. Ta ngan ado toaiua, Deo ga ipakuru ngan panua kelede kelede ngan led naurata.

† 3.2 Ibr 5.12-13, 1Pe 2.2†† 3.3 1Ko 1.10-11‡ 3.4 1Ko 1.12†† 3.5 PA 18.4,11,27-28‡‡ 3.8 Mt 16.27, Ep 2.20-22‡‡‡ 3.11 Ais 28.16, 1Pe 2.4-6‡‡‡ 3.13 1Ko 4.5

§ 3.16 1Ko 6.19, 2Ko 6.16§† 3.19 Jop 5.13§†† 3.20 Sng 94.11§‡ Sipaseine Iesus ele aluagau Petrus ieda ede pade. §†† 4.2 Lu 12.42§† 4.5 1Ko 3.8

Irangrang ngan taparim ngan gita mulian mao

⁶†Oaeoag, gau natado oanenga itna ngan gau ga Apolos ngan paoatainga gimi, ta irangrang ngan aoatai kemi ngan posanga ga oaine, “Irangrang ngan alaputian saoa posanga ienono Deo ele laulauiai mao.” Toa bedaoa ta gimi ga aparim ngan eaba eta mao, ta akeo ga ei iasal panua padengada mao pade. ⁷††Ngansa sai ikeo ga eao easal eaba eta pade? Eao kikisi tenainga isaoa be inam pan Deo mao? Be oangga bada ga inam pan Deo, ikamado ga eao parim ngan go mulian mambe bada sapaeen ngan uram?

⁸Tautauga gimi abada danga toa ngada ne ga imata karanga na? Be gimi aot mambe panua led pat kapei na? Gimi aot mamaron kapeipei na? Gimi akado bedane be adol gai ga adio muriai na? Man ga gimi aot mamaron kapeipei toman ngan gimi! ⁹Nakeo bedane ngansa imata mambe Deo idol gai panua ato amai ga adio gadio tau ngan panua toa ngada ne. Gai mambe panua toa amai miri itamatama tiasal gai ngan paraunga, ta tiluku gai ta tikeo ga gai manta amate panua busa matadeai ga gid anggelo matadeai pade. ¹⁰Ngan Kristus, gai aot mambe panua buobuon ga amai, be gimi alup toman ngan Kristus ta aot mambe panua oatainga ami. Eine tautauga na? Gai uramai mao, be gimi urami kapei na? Eaba eta ilolon ngan gai mao, be tilolon ngan gimi. ¹¹*Mugaeai ga irangrang ngan patautene gai pitoreagai, ga marumi-an gai, ga adol danga krak ga krak, ga panua tiraurau gai, ga lemai luma eta mao. ¹²††Gai akakado naurata kulupu tau ngan bagemai. Gid panua aoad ibiu gai, be gai akado posanga kemi ngan pamatuanga gid. Tipaieiei gai, be gai mumun ga amamado. ¹³Tipaeabu ngan edamai, be aposa meles ga ila pagid. Irangrang ngan patautene, gai aot mambe muk toa gid panua tisigiri ga ila. Gai mambe sakirkir gid panua titatado.

Paulus ikeo ga gid Korin manta tinasi ele kadonga

¹⁴Gau nabode posanga toa ne be tinig ngan napa-maeamaea gimi mao. Nakeo ga napabib lemi, ngansa gimi mambe leg gergeru toa nakimkim tau. ¹⁵††Goibe, ami madidnga bunoringring sangaul tilualua gimi ga alup toman ngan Kristus, be gimi tamami busa mao. Ngansa ngan lemi lupnga toman ngan Iesus Kristus, gau naot tamami ngan ado toaiua napaola ato kemi ila pagimi. ¹⁶†††Tota nabeta gimi matua bedane: Anas-nasi gau leg kadonga. ¹⁷†††Ngan ipu toaine nasula Timoti ga ila pagimi. Ei mambe leg gergeru toa nakim ei. Ei imata tutui ngan Maron, ta ei ga ipapei matami ngan gau leg kadonga ngan lupnga toman ngan Iesus Kristus. Ele posanga toa ne iuot lalaede mambe paoatainga toa nakakado pagid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga ga tuanga.

¹⁸Be edengada ngan gimi tiuangga nanam pagimi mao, ta tiparim ngan gid mulian. ¹⁹Be teta pade gau ga nanam pagimi, oangga Maron ikim, be gau ga matag inasi gid panua parimnga ad led posanga mao. Gau ga matag inasi urad. ²⁰§Ngansa gita tamamado Deo ibageai ngan leda posanga mao, be tamado Deo ibageai ngan ei iura ibokoboko ngan gita. ²¹Io, gimi akim nanam pagimi madongan? Gau ga nabada kerit ta namui ngan gimi, mao akim nanam toman ngan kadonga kimnga aea ga kadonga lolo marum aea?

Kadonga arala ienono rabu ngan gid Korin

⁵†Nakakrik tau ngan palongonga ede iuot pagau ne, ngan kadonga arala imata ede iuot rabu ngan gimi. Be mugaeai ga inam, kadonga arala toa bedaoa iuot rabu ngan gid kusukusu eta mao. Tikeo ga eaba ede ibada itama iadaoa. ²Be gimi aparim ngan gimi mulian na? Mao be manta lolomi isat ta asere eaba toa ikado kadonga bedaoa ta ilup toman ngan gimi pade mao. ³††Tautauga, labone namamado aluai ngan gimi, be lologeai, eine mambe namamado toman ngan gimi. Ta gau narau posanga motean ngan tanasi edap isaoa ngan panasnga eaba toa oa. Narau posanga toa ne lalaede mambe namamado toman ngan gimi. ⁴Manta anasi ga bedane: Oangga anam aluplup ngan ada Maron Iesus ieda, ga anaman lolomia mambe gau namamado toman ngan gimi, ga ada Maron Iesus iura pade ienono, ⁵††manta adol eaba toa ne ga idae Satan ibageai, ta Satan ipaeabu ngan eaba toa ne itin. Be ngan ado kapei ton Maron, eine Deo ga irangrang ngan ibada eaba toa ne itautau mulian.

Gid Korin manta tisere eaba ikado kadonga sat

⁶††Lemi kadonga parimnga aea toa ne kemi mao. Yis kautede sapa ikado ga plaoa dodol isum ga idae, be aoatai mao? ⁷†Asile yis mugamuga ga iduaea ta irangrang ngan aot mambe plaoa bulnga pau toa aea yis ienono ngan mao. Tautauga gimi aot mambe plaoa bulnga pau ede na, ngansa titenai Kristus ga kus ta iman leda sipsip Pasova aea. ⁸††Tota kemi ngan taot mambe panua tikemi danga sisid motean ngan eaneannga, ta tisile yis mugamuga ga iduaea. Yis mugamuga eine mambe leda kadonga papaeamao ga kadonga sasat. Be manta takemi motean gid bret aea yis ienono ngan mao. Bret toa ne eine mambe loloda aea danga eta mao ga posanga tautauga.

⁹Ngan leg laulau ede pade nabode ga ila pagimi, nakeo ga irangrang ngan asokon gid panua arala ad mao. ¹⁰Be kado gimi aoangga naposa ngan tano toa ne aea panua arala ad, ga mogal buda ad, ga lublubnga ad, ga gid panua toa tiraring ngan gid deo pakakanga ad namer pade. Eine mao. Oangga bedaoa, gimi manta atnan tano toa ne. ¹¹†††Be mao. Leg posanga ipu eine ngan gid panua toa gimi aoatoato gid oaeoemi ngan iaoa kelede ton Kristus, be tikaka-

† 4.6 Ro 12.3†† 4.7 Ro 12.6‡ 4.11 2Ko 11.23-27†† 4.12 Mt 5.44, 2Te 3.8†† 4.15 Gal 4.19††† 4.16 Plp 3.17††† 4.17 PA 19.22

§ 4.20 1Ko 2.4§† 5.1 Wkp 18.7-8, Lo 22.30§†† 5.3 Kol 2.5 §† 5.5 1Ti 1.20§†† 5.6 Gal 5.9§† 5.7 IM 12.21-23, Ais 53.7, 1Pe 1.19§† 5.8 Lo 16.3§§† 5.11 2Te 3.6, Tt 3.10

do kadonga arala, ga mogal buda, ga tiraring ngan gid deo pakakanga ad namer, ga tipaeabu ngan panua edad, ga panua ununnga ad, ga lublubnga ad. Oang-ga panua ngan iaoa keledede ton Kristus tikakado toa bedaoa, irangrang ngan asokon gid mao ga aean toman ngan gid mao pade.

¹² Ikamado? Kado gimi aoangga leg naurata eine ngan pamadidnga gid panua ngan posanga toa timamado gaot ngan iaoa keledede ton Kristus. Eine mao. Be eine gimi lemi naurata ngan patutuinga saoa posanga iuot rabu ngan gimi iaoa keledede ton Kristus. ¹³ †Deo ga ipamadid gid panua toa timamado gaot ngan iaoa keledede ton Kristus. Be ele laulau ikeo bedane, “Manta asere eaba sai ikakado paeamao ga ila aluai ngan gimi!”

Irangrang ngan tapamadid oaeoaeda ngan iaoa keledede ton Kristus mao

6 Oangga ede ngan gimi ikeo ga ipamadid iuae ede pade ngan posanga, ikamado ga ipamadid ei pagid panua kusukusu matadeai, be ila pagid panua tututui ton Deo mao? Eine ga maeamaea gimi pagid panua kusukusu matadeai mao na? ² ††Muriai gita panua tututui ton Deo ga taman madidnga patutuinga posanga aea ngan gid panua tanoelai ad, be gimi aoatai mao? Be oangga muriai gimi apatutui posanga kapepei togid panua tanoelai ad, labone madongan? Arangrang ngan patutuinga posanga gereirei mao? ³ Muriai gita ga taman madidnga patutuinga posanga aea ngan gid anggelo, be aoatai mao? Oangga bedane, gita tarangrang ngan tapatutui posanga ngan gid danga gereirei iuotot tanoelai. ⁴ Tota oangga aoa kaukau bedane iuotot rabu ngan gimi, kemi ngan asio gid panua ngan iaoa keledede ton Kristus ta tipatutui ami posanga. Goibe, gid panua edad mao ngan iaoa keledede ton Kristus tirangrang! ⁵ Naoangga napamaea-maea gimi ta nakado posanga toa ne. Be madongan? Kado eta ngan gimi ele oatainga irangrang ngan patutuinga posanga rabu ngan gimingada oaeoaeami mao? ⁶ Be mao. Eaba ede ipamadid iuae ede pade ngan iaoa keledede ton Kristus. Be kadonga toa ne iuot panua kusukusu matadeai!

⁷ Lemi kadonga ngan pamadidnga gimi mulian ipasolan mambe gimi atap ngan nasinga kadonga ton Kristus na. Goibe, alongean panua ta tikado paeamao ngan gimi! Alongean gid ta tipaeaoa lemi danga sisid! ⁸ Be mao. Akado paeamao pol ngan gimi ga apaeaoa ngan lemi danga sisid, be akakado ngan oaeoaeami ngan iaoa keledede ton Kristus.

⁹ †Gid panua papaeamao tirangrang ngan badanga madonga Deo ibageai mao, be gimi aoatai mao? Kado apakaka gimi mulian. Panua ga gid ne tirangrang ngan badanga madonga Deo ibageai mao: panua arala ad, ga panua tipaeabu ngan oaoinga ngan kadonga arala, ga panua tiraring ngan gid deo pakakanga ad namer, ga gid arangaranga titonton

† 5.13 Lo 13.5, 17.7 †† 6.2 PM 20.4 ‡ 6.9 Gal 5.19-21, Ep 5.5, PM 22.15

taine led kadonga, ga arangaranga tikakado arala pol ngan gid, ¹⁰ ga panua lublubnga ad, ga panua mogal buda, ga panua ununnga ad, ga panua led dabanga sasat, ga panua tipapaeaoa danga sisid. Irangrang ngan panua toa bedane timado Deo ibageai mao.

¹¹ ††Be mugaeai, edengada ngan gimi tota bedaoa. Be Deo isigiri lemi kadonga sasat ga ila o, ta idol ele ul ngan gimi, ta aot panua tututui ngan Maron Iesus Kristus ieda ga ngan ada Deo Itautau Tutui.

Tinida iman Itautau Tutui ele luma

¹² ††Panua edengada ngan gimi tikeo ga bedane, “Kadonga toa ngada ne eine tutui ngan nakado.” Be gau nakeo ga kadonga toa ngada ne irangrang ngan ilua gita mao. Kadonga toa ngada ne eine tutui ngan nakado, be irangrang ngan nalongean kadonga eta ga iman ag puda mao. ¹³ †††Panua edengada tikeo ga, “Annga iman apada aea, be apada iman annga aea.” Be gau nakeo ga Deo ga ipaeabu ngan danga toa rua ne. Tinida iman arala aea mao. Be tinida iman Maron ele. Ga pade, Deo ei Maron ngan tinida. ¹⁴ †††Deo ipei mulian ada Maron ngan ele matenga. Be ngan ei iura, ei ga ipei gita mulian pade. ¹⁵ †Gimi tinimi iman Kristus itin idanga sisid. Be gimi aoatai mao? Tota irangrang ngan nabada Kristus itin ta napalup toman ngan taine arala aea itin na? Mao tau! ¹⁶ †Eaba sai ila ilup toman ngan taine arala aea, gisirua tinid iuot keledede. Be aoatai mao? Ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane, “Gisirua tinid ga iuot keledede.” ¹⁷ †††Be eaba sai ila ilup toman ngan Maron, ei itautau iuot keledede toman ngan Maron.

¹⁸ Manta ala aluai ngan kadonga arala. Ngan kadonga sasat padengada gid eababa tikakado, eine tikado kadonga sat ngan tinid mulian mao. Be eaba sai ikado kadonga arala, ei ikado kadonga sat ngan itin mulian. ¹⁹ Gimi tinimi iman Itautau Tutui ele luma. Be aoatai mao? Deo ibada Itautau Tutui pagimi, ta imamado lolomia. Tinimi eine danga togimi mao. ²⁰ ††Deo ibada gimi mulian ngan olnga kapei tau. Tota manta tinimi iman Deo ieda aea soanga.

Kadonga rabu ngan oaoinga

7 Patautene ga nakoli lemi posanga ngan laulau toa abode ga inam pagau. Eine kemi ngan eaba ila ilup toman ngan taine mao. ² Be kadonga arala iuotot somisomi tau, tota gau nakeo ga eaba keledede keledede manta ibada iadaoa. Ga taine keledede keledede manta ibada iadaoa pade. ³ Aranga manta iparangrang iadaoa ele kimnga, ga taine manta iparangrang iadaoa ele kimnga pade. ⁴ Irangrang ngan taine itin ienono ei ibageai mao, be ienono iadaoa ibageai. Ga pade, aranga itin ienono ei ibageai mao, be ienono iadaoa taine ibageai. ⁵ Irangrang ngan adangadangan tinimi rabu ngan gimirua mao. Be

†† 6.11 Tt 3.3-7 †† 6.12 1Ko 10.23 ††† 6.13 1Te 4.3-5 ††† 6.14 Ro 8.11, 1Ko 15.20, 2Ko 4.14 § 6.15 Ep 5.30 †† 6.16 OM 2.24, Mt 19.5 ††† 6.17 Ins 17.21-23, Ro 8.9-11 †† 6.20 1Ko 7.23, 1Pe 1.18-19

oangga gimirua arau posanga ngan alup mao kauteta ngan kadonga lemi raring, goibe akado toa bedaoa ga kus ta alup mulian pade. Ngan kado ta gimirua arangrang ngan amadid matua ngan tinimi mulian mao, ta Satan itoba gimi ta atap. ⁶ Posanga toa ne eine nadol mambe edap kemi ede, ta oangga akim, ta anasnasi. Be nadol mambe apu mao. ⁷ Gau nakim arangaranga toa ngada ne tiuai mao mambe gau. Be Deo ipan eaba keledede ele tenainga. Eaba ede ele tenainga ga bedane, be eaba ede pade ele tenainga ga bedaoa.

⁸ Leg posanga ga oaine ila pagid arangaranga iririau ga taine asapsape. Kemi ngan tiuai mao mambe gau. ⁹ †Be oangga tirangrang ngan timadid matua ngan tinid mulian mao, kemi ngan tiuai. Ngansa oangga lolod ituntun ngan kadonga arala, eine paeamao. Toa bedaoa kemi ngan tiuai.

¹⁰ ††Be nakado posanga ede ga oaine mambe apu ila pagid oaoinga, be posanga eine togau mao, eine ton Maron. Irangrang ngan taine eta itnan iadaoa mao.

¹¹ Be oangga ikado toa bedaoa, ei manta iuai mao. Ga mao, iluai mulian pan iadaoa, ta gisirua lolod keledede mulian. Ga pade, irangrang ngan aranga eta itnan iadaoa mao.

¹² Be nakado posanga ede ga oaine ila pagimi panua padengada, be eine posanga ton Maron mao. Eine gau leg posanga. Oangga oaeda ede ngan iaoa keledede ton Kristus imamado be iadaoa ilolo matua ngan Kristus mao, be taine toa itin igelgel ngan madonga toman ngan ei, irangrang ngan itnan ei mao. ¹³ Ga pade, oangga taine ede iadaoa ilolo matua ngan Kristus mao, be iadaoa toa itin igelgel ngan madonga toman ngan ei, irangrang ngan itnan ei mao pade.

¹⁴ Ngansa oangga eaba ilolo matua ngan Kristus mao, be iadaoa taine ilolo matua, ngan kadonga toa ne, Deo ele ul ienono ngan ei pade. Ga pade, taine sai ilolo matua ngan Kristus mao, be iadaoa ilolo matua, ngan kadonga toa ne, Deo ele ul ienono ngan ei pade. Oangga mao, lemi gergeu tiuot mambe gergeu togid panua tipul murid ngan Deo. Be eine mao. Deo ele ul ienono ngan gid pade.

¹⁵ †Be oangga aranga mao taine ilolo matua ngan Kristus mao, be ikeo ga itnan iadaoa toa, goibe itnan ei ga ila. Oangga kadonga toa bedane iuot ngan aranga mao taine toa ilolo matua ngan Kristus, irangrang ngan tapakala ei mao. Talongean iadaoa ta itnan ei ga ila. Ngansa Deo ikeo ga loloda itarui ta tamamado. ¹⁶ ††Ngansa eao taine sai, eao oatai mao, eao ga lua adaoam ta Deo ibada ei mulian, mao mao? Ga pade, eao aranga sai, eao oatai mao, eao ga lua adaoam taine ta Deo ibada ei mulian, mao mao?

Tadio ngan madonga isaoa Deo isio ngan gita

¹⁷ Be eaba keledede keledede manta idio ngan madonga isaoa toa Deo isio ngan ei. Ta saoa madonga Deo ibaba gita ngan, manta tadio ngan. Posanga toa ne eine

† 7.9 1Ti 5.14 †† 7.10 Mt 5.32 † 7.15 Ro 14.19 †† 7.16 1Pe 3.1

lalaede mambe naposa matua ngan pagid iaoa keledede ton Kristus ngan tuanga ga tuanga. ¹⁸ Oangga sai ibada palunga motean ngan ado toaiua Deo ibaba ei, irangrang ngan ipalele itin mulian pade mao. Ga pade, oangga sai tipalu ei mao ngan ado toaiua Deo ibaba ei, irangrang ngan ibada palunga mao. ¹⁹ ††Gita ada palunga eine danga eta mao. Ga oangga tipalu gita mao, eine danga eta mao pade. Be nasinga Deo ilinge eine danga kapei. ²⁰ Eaba keledede keledede manta idio ngan saoa madonga toa ei ele ngan ado toaiua Deo ibaba ei. ²¹ Ngan ado toaiua Deo ibaba go, eao man paeaeanga sapaeana? Lolom ede ga ede ngan padam. Be oangga lem edap eta ngan tnannga madonga kulupu toa na ta bada madonga kemi, tota nasi edap toa oa. ²² ††Ngansa eaba sai ei paeaeanga sapaeana ngan ado toaiua Maron ibaba ei, ei iman Maron ele eaba madonga kemi aea. Toa bedaoa pade, eaba sai imamado kemi ngan ado toaiua Maron ibaba ei, ei iman Kristus ele paeaeanga. ²³ Deo ibada gimi mulian ngan olnga kapei tau. Tota irangrang ngan gimi aman panua padengada led paeaeanga sapaeana mao. ²⁴ Oaeoaeag, eaba keledede keledede manta idio toman ngan Deo ngan saoa madonga toa ei ele ngan ado toaiua Deo ibaba ei.

Posanga pabibnga aea ila pagid panua toa tiuai mao

²⁵ Be ngan gid taine toa tiuai eta maitne, Maron ibada apu eta pagau mao. Be napaola gau leg posanga, ngansa Maron ilolo isat ngan gau ta naman eaba posanga tautaunga ag. ²⁶ Labone kadonga kulupulupu imata ede ga ede iuotot, tota oangga tasio taine eta ngan oaiinga eaba sai, gau nakeo ga eine kemi oangga gisirua tiuai mao. ²⁷ Oangga eao oai na, ilo edap eta ngan suknga adaoam taine mao. Be oangga eao oai eta maitne, mao eao beget, ilo taine eta iman adaoam mao. ²⁸ Be oangga eao oai, eao lem kadonga toa ne paeamao mao. Be oangga taine blala iuai aranga, ei pade ikado kadonga sat eta mao. Be oangga sapadua tiuai, eine ga kadonga kulupulupu iuotot ngan gid, ta nakim gimi asapir ngan.

²⁹ Be oaeoaeag, nakeo bedane ngansa ado muriai ga muriai tau ta inam boloma. Tota labone ga ila, eaba sai iadaoa imamado, ei manta imamado mambe ei iadaoa eta mao. ³⁰ Ga pade sapadua titangtang, manta timamado mambe titangtang mao. Ga sapadua tinid igelgel, manta timamado mambe tinid igelgel mao. Ga sapadua tiuolol danga sisid, manta timamado mambe danga toa oa gid led mao. ³¹ †††Ga saoa danga panua tikakado tanoelai ne, irangrang ngan tilongean danga toa oa ga idada lolod mao. Ngansa tano toa labone ienono, eine ga isapa.

³² Be gau tinig ngan danga eta ikado ga lolomi ede ga ede mao. Oangga eaba iuai mao, ei irangrang ngan imata nanan gid danga ton Maron somisomi, ta iloilo edap ngan kadonga Maron ga itin igelgel. ³³ Be eaba sai iuai taine, ei imata nanan gid danga tanoelai aea, ta

‡‡ 7.19 Ro 2.25, Gal 5.6, 6.15 ††† 7.22 Plm 16, 1Pe 2.16
‡‡‡ 7.31 1Io 2.17

iloilo edap ngan kadonga iadaoa ga itin igelgel. ³⁴ Tota ilolo ruangada. Ga pade, taine blalala ga taine padengada tiuai mao, gid tirangrang ngan matad nanan gid danga ton Maron somisomi. Ngansa tiuangga tilalala ngan Maron ele ul, ta tilongean tinid ga tautaudid pade ga iman Maron ele. Be taine sai iuai aranga, ei imata nanan gid danga tanoeai aea, ta iloilo edap ngan kadonga iadaoa ga itin igelgel. ³⁵ Nakado posanga toa ne ngan luanga gimi. Be nakado ngan pakalanga gimi mao. Be nakeo ga amado lemi kemi ta lolomi kelede ta akado Maron ele naurata.

³⁶ Be oangga sai ilolo ede ga ede ngan ele kadonga toman ngan taine blala toa tasio ngan oaingga ei, ta iuangga ele kadonga itutui ngan ei mao, ga ei blala kapei ngan oaingga, ga igera edap eta pade mao, goibe, alongean ei ta inasi ele kimnga. Kemi ngan tiuai. Eine kadonga sat mao. ³⁷ Be oangga sai ilolo matua ngan posanga toa irau ga ienono iloleai, ga danga eta ipasensen ei mao, ga ei imadid matua ngan pakalanga ele kimnga tinida aea, ta ikeo ga iuai taine blala toa oa mao, eine ikado kadonga kemi. ³⁸ Tota eaba sai iuai taine blala, ga eaba sai iuai mao, gisirua tikado kadonga kemi. Be eaba toa iuai mao, ei ele kadonga kemi ga kemi tau.

³⁹ †Taine sai iuai aranga, ei manta idio toman ngan aranga toa oa ga iranrang ngan ele matenga. Be oangga iadaoa imate, goibe iranrang ngan tapakala ei mao. Talongean ei ta iuai eaba sai toa ikim. Be eaba toa oa manta iman Maron ele eaba. ⁴⁰ Ngan gau matag, taine toa oa ga itin igelgel oangga iuai pade mao. Be naoangga Deo Itautau Tutui ienono pagau pade.

Posanga ngan masilau toa titenai ga ila pagid deo pakakanga

8 ††Patautene ga nakado posanga ngan masilau toa titenai ga ila pagid deo pakakanga ad namer. Gita taoatai ngan posanga idil ga oaine, "Gita toa ngada ne leda oatainga." Eine tautauga, be oatainga ikado ga panua tiparim ngan gid sapaeen. Be kadonga kimnga aea ipamatua panua lolod. ² †Oangga sai ikeo ga ele oatainga kapei ngan saoa danga, eine ele oatainga imata karanga maitne, mambe Deo ikim ne mao. ³ Be eaba sai ilolo ikim Deo, eine Deo iuatai ngan eaba toa oa.

⁴ †Be ngan eannga masilau toa titenai ga ila pagid deo pakakanga ad namer, gita taoatai mambe deo pakakanga eine danga eta mao ngan tano toa ne. Be deo eta pade mao. Deo toa kelede ne. ⁵ Tautauga danga busa ienono buburiai ga tanoeai toa gid panua tiuatoato ad deo ga ad maron. Panua edengada tiadi mambe gid deo toa oa timamado, ⁶ †be ngan gita, Deo kelede mon imamado. Ei Deo Tamada toa iman danga toa ngada ne ipu, ga gita taman ei ele. Be Maron kelede mon imamado, eine Iesus Kristus toa

† 7.39 Ro 7.2-3 †† 8.1 PA 15.29 † 8.2 Gal 6.3 †† 8.4 Lo 4.39, 6.4, Gal 4.8 †† 8.6 Ep 4.5,6

ikado danga toa ngada ne ga iuot ga gita pade labone tamamado.

⁷ Be leda panua toa ngada ne tibada oatainga toa ne mao. Panua edengada mugaeai ga inam tinanale tau ngan kadonga raring aea ngan gid deo pakakanga ad namer. Ta labone oangga tian annga toa panua titenai ga ila pagid deo pakakanga ad namer, tiuangga annga toa oa paeamao. Ta lolodeai, tinaman kemi mao ngansa kadonga toa ne igal lolod. ⁸ Be annga iranrang ngan ibada gita ga tala boloma pan Deo mao. Oangga taeen annga toa oa, eine ga ilua gita mao. Be oangga taeen annga toa oa mao, eine tasapir ngan luanga eta mao pade.

⁹ ††Gimi aoatai mambe arangrang ngan aean saoa danga akim. Be manta agabit kemi, ngan kado ta oaeoaeda toa lolod matua tau ngan Deo maitne tigeria gimi anasi lemi oatainga toa ne ta titap ngan led kadonga lolo matua aea. ¹⁰ Ngansa oangga eaba eta ilolo matua tau mao, be igera eao nasi lem oatainga toa ne ta ean gadudunga ngan luma raring aea togid deo pakakanga ad namer, eine eao lem kadonga toa ne ga ipamatua ei ngan eannga annga toa titenai ga ila pagid deo pakakanga ad namer. ¹¹ ††Oaem ede pade toa ne ilolo matua tau mao, be Kristus imate ngan luanga ei. Be eao lem oatainga ngan eannga annga imata ede ga ede ne ipaeabu ngan ei! ¹² Oangga gimi akado kadonga sat toa ne ngan oaeoemi ta apaeabu ngan lolod bedane, eine gimi akado sat ngan Kristus. ¹³ †Tota oangga saoa danga naean ikado ga oag ede pade itap ngan ele kadonga lolo matua aea, eine iranrang ngan naean masilau pade mao ga iranrang ngan leg matenga. Ngan kado ta oag ede pade ele kadonga lolo matua aea itap.

Paulus ibeta gid Korin ngan olnga ei mao

9 †Danga eta ipakala gau mao ga mao tau. Gimi manta aoatai mambe gau eaba ato aea tautauga, ga nagera ada Maron Iesus ngan matag pade. Gimi manta aoatai mambe lemi lupnga toman ngan Maron eine gau leg naurata itautau. ² ††Goibe panua padengada tikeo ga gau eaba ato aea mao, be gimi ga agera gau mambe eaba ato aea tautauga, ngansa gimi alup toman ngan Maron ta aman kilala ngan pasolannga mambe gau eaba ato aea tautauga.

³ Panua edengada tigel nanan ag posanga, be gau namadid matua ta nakoli posanga ila pagid ga bedane: ⁴ †Oangga gai panua ato amai aeanean ga aunun, eine gimi aoangga itutui mao? ⁵ Oangga gai aoai taine toa lolod matua ngan Kristus, ta abada gid ta gaingada alalala, eine madongan? Sipas †† ga gid panua ato ad padengada tikakado bedaoa, ga Maron Iesus aea kakakau tikakado toa bedaoa pade. Be oangga gai anasi bedane, gimi aoangga kadonga toa ne itutui mao na? ⁶ Mao gimi aoangga gairua Barn-

††† 8.9 Ro 14.13-15, Gal 5.13 ††† 8.11 Ro 14.15,20 § 8.13 Ro 14.21 †† 9.1 PA 22.17-18, 26.16, 1Ko 15.8-9 ††† 9.2 2Ko 3.2-3 †† 9.4 Lu 10.8 ††† Sipaseine Petrus ieda ede pade.

abas kekelegai manta akado naurata pat aea ngan lemāi madonga na?

⁷ Sai iman eaba paraunga aea be imariala ngan ei mulian ngan annga? Be sai iarum dadanga oain be ianean oain itautau toa oa mao? Be sai imariala ngan sipsip be iunun itud isul mao? ⁸ Kado gimi aoangga nanasi gid eababa led oatainga ta nakado posanga toa ne. Eine mao. Deo ele apu ikeo lalaede toa bedane pade. ⁹ †Ngansa ngan ele apu, Moses ibode posanga ga bedane, "Oangga bulmakao ikakado lem naurata ngan goronga wit itautau, irangrang ngan eao pakala iaoa ngan eaneannga mao." Be gimi aoangga Deo ilolo ede ga ede ngan bulmakao na? Eine mao. ¹⁰ ††Be tautaunga ikado posanga toa ne ngan luanga gita, na? Be, ikado ngan luanga gita. Ngansa eaba iboko ngan dadanga aea umanga, ga eaba iboko ngan leleannga wit isakirkir, gisirua tiuanga muriai ga tian soa annga toa tibokoboko ngan oa. ¹¹ †Lalaede toa bedaoa, oangga gai aearum danga lolomia i ngan luanga tautaudimi mambe eaba iarum annga ipuapua dadangai, ikamado? Gimi anaman oanaoana ngan badanga danga eta ga inam pagai ngan luanga lemāi madonga na? ¹² ††Oangga itutui ngan panua padengada tibada lemi luanga bedane, eine gai madongan? Kemi ngan gai abada lemi luanga toa ne kapei, mao madongan?

Tautaunga itutui ngan gai abada luanga toa bedane, be gai abeta gimi ngan mao. Gai abisi kadonga kulupulupu imata ede ga ede, ngan kado ta apakala edap ngan ato kemi ton Kristus. ¹³ ††Gid panua toa tikakado naurata tenainga aea toa Deo ele lumaeai, gid tibada ad annga Deo ele lumaeai ga inam. Ga gid panua toa tibokoboko ngan ele popou tenainga aea, gid pade tibada anad ngan popou tenainga aea. Be gimi aoatai mao? ¹⁴ †††Toa bedaoa pade, Maron iposa matua ngan sapadua tipapaola ele ato kemi, gid ga tibada ad luanga ngan ato kemi aea paolanga ta timamado ngan.

¹⁵ Be gau nabeta gimi ngan danga eta bedane mao. Ga labone pade nabode posanga toa ne ngan dadanga luanga eta bedane ga inam pagimi mao. Gau napakuru ngan leg kadonga bedane, be oangga sai ipae-abu ngan leg pakurunga toa ne ipu, eine paeamāo tau. Kemi ngan namate motean! ¹⁶ †††Be tautaunga oangga napaola ato kemi, irangrang ngan napakuru ngan gau mulian mao, ngansa eine naurata toa Maron idol ga idae bagegeai, ta gau manta nakado. Paeamāo tau ngan gau oangga napapaola ato kemi ne mao!

¹⁷ Oangga lolog keledē ngan kadonga naurata toa ne ta nakado, eine kemi ngan nabada lasunga. Be oangga lolog keledē ngan mao be nakado, goibe eine nakakado ngansa Maron iadi gau ngan aea kadonga.

¹⁸ Tota ag lasunga soa toa? Eine leg tingelgel ngan paolanga ato kemi toa ne sapaeān, be nabada olnga ngan mao. Goibe itutui ngan tiuol gau ngan, be tinig igelgel oangga tiuol gau mao.

Paulus iman paeaeānga sapaeān ngan gid panua toa ngada ne

¹⁹ Tautaunga namamado kemi ta naman eaba eta ele paeaeānga sapaeān mao, be ngan gau leg kimnga, nakado mambe gau panua toa ngada ne led paeaeānga sapaeān. Nakado bedane ngansa naoangga nabada panua busa ga tila pan Kristus. ²⁰ †Tota oangga namamado toman ngan gid Iuda, eine naot mambe eaba Iuda aea. Nakado bedane ngan luanga gid Iuda ta tila pan Kristus. Tautaunga namamado gadio ngan apu mao, be oangga namamado toman ngan gid panua timamado gadio ngan apu, eine naot mambe eaba imado gadio ngan apu, ngan luanga gid panua gadio ngan apu ta tila pan Kristus. ²¹ Ga oangga namamado toman ngan gid panua toa timado gadio ngan apu eta mao, eine naot mambe eaba inasnasi apu mao. (Ngan kadonga toa bedaoa, natnan apu ton Deo mao. Be namamado gadio ngan apu ton Kristus.) Nakado bedane ngan luanga gid panua toa timado gadio ngan apu mao ta tila pan Kristus. ²² ††Ga oangga namamado toman ngan gid panua toa lolod matua tau mao, eine naot mambe eaba ilolo matua tau mao, ngan luanga gid panua toa bedaoa ta tila pan Kristus. Gau nanasi kadonga togid panua matad ede ga ede, ngansa naoangga natoba edap toa ngada ne ngan luanga etangada ngan gid ta Deo ibada gid mulian. ²³ Nakado danga toa ngada ne ngan luanga ato kemi ga iuasasa, ngansa naoangga nabada danga kemikemi toa Deo ikoromot ngan ele panua toa lolod matua ngan ato kemi.

Manta talado matua ngan badanga lasunga

²⁴ Ngan salisalinga, gid panua toa ngada oa tiladlado, be eaba keledē mon imuga ta ibada lasunga. Be gimi aoatai mao? Manta alado toa bedaoa ta abada lasunga.

²⁵ ††Panua toa ngada oa tialisali ngan gid titiaudanga, eine timadid matua tau ngan tinid mulian. Gid tikado toa bedaoa, be lasunga toa tibada, eine ga imotmot. Be gita tasalisali ngan badanga lasunga ede toa irangrang ngan imotmot mao. ²⁶ Tota gau naladlado ngan salisalinga ne be namelengleng alele mao. Ga napaparau mambe eaba itatado ibage sapaeān mao pade. ²⁷ ††Be gau napaieiei tinig mulian ta iman leg paeaeānga ngan nasinga gau leg kimnga. Ngan kado ta napaola ato kemi ila pagid panua padengada, ga kus ta natap ta narangrang ngan badanga lasunga mao.

Manta tamadid matua ngan tobanga

¹⁰ †††Oaeoāeg, gau nakim gimi aoatai kemi bedane: Ngan ado toaiua Moses imamado, gita tibutibuda toa ngada oa timamado gadio ngan Deo

† 9.9 Lo 25.4, 1Ti 5.18 †† 9.10 2Ti 2.6 † 9.11 Ro 15.27 †† 9.12 PA 20.34, 2Ko 11.9 †† 9.13 Lo 18.1-3 ††† 9.14 Mt 10.10, Gal 6.6 ††† 9.16 Jer 20.9

§ 9.20 PA 21.20-26 †† 9.22 2Ko 11.29 ††† 9.25 Plp 3.14, 2Ti 2.4-5, 4.7-8 †† 9.27 Ro 8.13, 13.14 ††† 10.1 IM 13.21-22, 14.22-29

ele laulau mamarae ga gid toa ngada oa tibulou tad Singingia ga tiuore. ² Ta eine mambe gid toa ngada oa tibada paliliunga ngan laulau ga tad, ta paliliunga toa ne ipasolan mambe gid lolod kelede toman ngan Moses. ³ †Ta gid toa ngada oa tianean annga toa kelede oa Itautau Tutui ibada pagid. ⁴ ††Ga gid toa ngada oa tiunun eau toa kelede oa Itautau Tutui ibada pagid. Ngansa tiunun eau iuotot ngan Itautau Tutui ele pat. Pat toa oa idodo Kristus toa ilalala ga inasnasi gid. ⁵ †Be gid busa, Deo itin igelgel ngan gid mao, ta patid idio ibalatlat alele ngan tibur modamodanga.

⁶ ††Gid kadonga toa iuot oa iman kilala ngan paoatainga gita. Ngan kado ta loloda buk ngan gid kadonga papaeamao lalaede mambe gid lolod buk ga buk ngan. ⁷ ††Ga pade, irangrang ngan gimi asoa gid deo pakakanga edad mao, mambe edengada ngan gid tikakado. Deo ele laulau ikeo ngan gid ga bedane, “Timamado ngan eaneannga ga ununnga, ga kus ta tidae ga tila tititiau.” ⁸ †††Ga pade, irangrang ngan takado kadonga arala mao, mambe edengada ngan gid tikakado. Ta ngan ado toaiua, panua bunoringring sangaul rua ga igegea bunoringring tol (23,000) titap ga timate. ⁹ †††Ga pade, irangrang ngan tatoba Kristus ngan geranga iura mao, mambe edengada ngan gid tikakado. Ta gid mota papaeamao tipaeabu ngan gid. ¹⁰ †Ga pade, irangrang ngan gita ngur ga ngur alele mao, mambe edengada ngan gid tikakado. Ta anggelo pamatenga aea ipaeabu ngan gid.

¹¹ Gid kadonga toa iuotot ngan gid oa iman kilala ngan gita. Gita panua toa labone tamamado, teta pade tagera ado muriai ga muriai tau ga iuot. Be tibode gid posanga toa oa ga idae ngan laulau ngan pabibnga gita leda. ¹² Oangga sai ikeo ga imadid matua, ei manta igabit kemi, ngan kado ta itap. ¹³ Tobanga toa iuotot ngan gimi ne, eine imata ede pade mao. Eine lalaede mambe iuotot ngan panua toa ngada ne. Be Deo imata tutui ngan ele posanga, ta ei ga ilongean tobanga eta ga iasal urami mao. Be ei ga ikado edap rabu ngan tobanga toa oa, ngan gimi anasi ta aeaoa ngan, ta irangrang ngan amadid matua.

Irangrang ngan taso Deo ieda ga gid antu edad mao

¹⁴ Tota leg panua kemikemi, manta ala aluai ngan kadonga ngan soanga gid deo pakakanga edad. ¹⁵ Naposa pagimi mambe gimi panua lolomi iuatai. Matami inasi kemi leg posanga. ¹⁶ †Ngan loba toa Deo ele pamatuanga ienono ngan ga gita taposaposa kemi pan ngan, eine talup kelede ngan Kristus ising aea unnga. Ga pade, ngan bret toa tatei, eine talup kelede ngan Kristus itin aea eannga. ¹⁷ ††Ngansa ngan bret ikatinge toa kelede oa, gita busa talup ngan aea eannga, ta taot mambe tinida kelede.

¹⁸ ††Matami nanan gid panua Israel ad. Gid panua toa tianean gid tenainga, gid tilup kelede ngan eannga tenainga popouiai. ¹⁹ †††Tota oangga naposa ngan

† 10.3 IM 16.35 †† 10.4 IM 17.6, Nam 20.11 † 10.5 Nam 14.29-30 †† 10.6 Nam 11.4, 34, 1Ko 10.11 †† 10.7 IM 32.6 ††† 10.8 Nam 25.1-9 ††† 10.9 Nam 21.5-6 § 10.10 Nam

tenainga togid deo pakakanga, kado gimi aoangga nakeo ga gid deo toa oa eine danga tautaunga. Eine mao. ²⁰ ††Be tenainga toa titenai, eine tikado ga ila pagid antu, be ila pan Deo mao. Ta gau tinig ngan gimi alup toman ngan gid antu mao. ²¹ †††Irangrang ngan gimi aun loba ton Maron toman ngan loba togid antu mao. Ga irangrang ngan aean Maron ele popouiai ga gid antu led popouiai mao pade. ²² †††Kado gita tapamasmasi Maron ilolo. Ikamado? Kado taoangga urada iasal ei na?

Saoa danga takakado, takado ngan soanga Deo ieda

²³ †††Panua edengada ngan gimi tikeo ga bedane, “Kadonga toa ngada ne eine tutui ngan takado,” be gau nakeo ga kadonga toa ngada ne irangrang ngan ilualua gita mao. “Kadonga toa ngada ne eine tutui ngan takado,” be irangrang ngan kadonga toa ngada ne ipamatua gita mao pade. ²⁴ ††††Irangrang ngan eaba eta iloilo edap ngan luanga ei kekelen mao, be manta iloilo edap ngan luanga eaba ede pade.

²⁵ Masilau imedameda toa ngada oa tibabada ngan tibur oalo aea, eine irangrang ngan gimi aean. Irangrang ngan alongean kadonga toa ne igal lolomi mao ga abetabeta alele ngan mao pade. ²⁶ †††Ngansa Deo ele laulau ikeo, “Tano toa ne toman ngan aea danga sisid toa ngada ne eine ton Maron.”

²⁷ Oangga eaba ede ilolo matua ngan Deo mao, be ibaba gimi ngan eaneannga, ta gimi akeo ga ala, goibe, aean saoa danga tibada pagimi, be lolomi ede ga ede ngan kadonga toa oa igal lolomi mao, ga abetabeta alele ngan mao pade. ²⁸ ††Be oangga eaba eta ipalongo gimi ngan annga toa oa ta ikeo ga titenai ga ila pagid deo pakakanga, irangrang ngan aean annga toa oa mao. Matami nanan eaba toa oa, ta aean mao. Ngan kado ta apaeabu ngan ilolo. ²⁹ Nakeo ngan gimi lolomi mao, be ngan eaba toa oa ilolo, ngan kado ta inaman paeamao iloleai ngansa iuangga kadonga toa oa paeamao. Be tautaunga danga eta ipakala gimi ngan saoa danga aoangga aean mao. Ngansa ikamado ga gau nanasi eaba ede pade ilolo somisomi ngan saoa danga naoangga naean? ³⁰ †††Oangga naposa kemi ga ila pan Deo ngan saoa annga naean, ikamado ga eaba ede pade isebele gau ngan eannga annga toa naposa kemi ga ila pan Deo ngan?

³¹ †††Tota oangga gimi aeanean ga aunun, ga akado saoa danga, manta akado danga toa ngada ne ngan soanga Deo ieda. ³² ††Be irangrang ngan akado ga oaeoemi ngan iaoa kelede ton Kristus titap mao, ga gid Iuda mao, ga gid alu padengada mao pade. ³³ †††Gau pade natobatoba urag ngan kadonga panua toa ngada ne ga tinid igelgel. Nailoilo edap ngan luanga gau mao, be nailoilo edap ngan luanga panua

16.41-49 †† 10.16 Mt 26.26-28 ††† 10.17 Ro 12.5 †† 10.18 Wkp 7.6 ††† 10.19 1Ko 8.4 †† 10.20 Lo 32.17, PM 9.20 †† 10.21 2Ko 6.15-16 ††† 10.22 Lo 32.21 ††† 10.23 1Ko 6.12 ††† 10.24 Ro 15.1-2 18 10.26 Sng 24.1 19 10.28 1Ko 8.7 20 10.30 1Ti 4.4 21 10.31 Kol 3.17 22 10.32 Ro 14.13 23 10.33 1Ko 9.20-22

padengada, ta irangrang ngan Deo ibada gid mulian.

11 †Atonton gau leg kadonga mambe gau natonton Kristus ele kadonga.

Paulus iposa ngan gid taine laborad aea robinga

² Gau napakuru ngan gimim ngansa gimim matami nanan gau ngan lemi kadonga toa ngada ne ga akisi matua leda nasinga mambe napaoatai gimim ngan.

³ †Be gau nakim gimim aoatai kemi bedane: Eaba toa imugamuga ngan gid arangaranga toa ngada ne eine Kristus. Be eaba imugamuga ngan taine, eine aranga. Be eaba toa imugamuga ngan Kristus eine Deo.

⁴ Oangga eaba ikado raring, mao ibada Deo iaoa, be irobi ilabora, eine ipamaeamaea Kristus toa imugamuga ngan ei. ⁵ Be oangga taine ede irobi ilabora mao, † be ikado raring, mao ibada Deo iaoa, ei pade ipamaeamaea aranga toa imugamuga ngan ei. Eine lalaede mambe inin ilaun ga ilabora kiniri. ⁶ Ngansa oangga taine irobi ilabora mao, kemi ngan iket ilaun ga ila bolobolo. Be oangga taine toa oa maeamaea ei ngan ilaun bolobolo, mao maeamaea ei ngan tinin ga kiniri, ei manta irobi ilabora. ⁷ †Be irangrang ngan aranga irobi ilabora mao, ngansa ei ibada Deo ianun ga iman Deo ieda aea soanga. Be taine iman aranga ieda aea soanga. ⁸ ††Ngansa aranga iuot ngan taine mao, be taine iuot ngan aranga. †††⁹ Ngansa Deo ikado aranga ga iuot ngan luanga taine mao, be ikado taine ga iuot ngan luanga aranga. ††††¹⁰ Ngan ipu toaine ga ngan gid anggelo pade, taine manta irobi ilabora ta ipasolan mambe ei imamado gadio ngan eaba toa imugamuga ngan ei.

¹¹ Be ngan leda lupnga toman ngan Maron, aranga irangrang ngan inasi ei kekelen ele kimnga mao. Manta ilolo keledede toman ngan iadaoa taine. Be taine pade irangrang ngan inasi ei kekelen ele kimnga mao. Manta ilolo keledede toman ngan iadaoa. ¹² Ngansa lalaede mambe taine iuot ngan aranga, eine arangaranga ad poponga iuot ngan gid taine. Be danga toa ngada ne iuot ngan Deo ibage. ¹³ Gimim matami inasi posanga toa ne ta arau lemi posanga. Eine tutui ngan taine irobi ilabora mao, be ikado raring, mao madongan? ¹⁴ Gita eababa leda kadonga ipaoatai gimim ta aoatai: Oangga aranga ede ilaun mamarae, irangrang ngan panua busa tilolon ngan ei mao. ¹⁵ Be oangga taine ilaun mamarae, eine mambe aea sogonga kemi. Ngansa Deo idol ilaun mamarae toa bedaoa ngan robinga ilabora. ¹⁶ Be oangga eaba sai ikeo ga iaoa parau ngan posanga toa ne, ei manta iuatai kemi bedane: Gai lemai nasinga eta pade mao, ga gid iaoa keledede ton Kristus led nasinga lalaede pade.

† 11.1 1Ko 4.16 †† 11.3 OM 3.16, Ep 5.23 ‡ Ngan gid panua mugaeai ad, gid taine somisomi tirobi laborad. Oangga taine eta irobi ilabora mao, be ilalala alele, tikeo ga ei iloilo aranga eta ngan ikado arala toman ngan ei. †† 11.7 OM 1.26-27 †† 11.8 OM 2.18-23 ††† Paulus iposa ngan taine iuot ngan aranga ituatua ikarkareai. Gera posanga ngan OM 2.21-22. ††† Kado gimim aoangga Paulus iaoa ikarara gid arangaranga ngan luanga taine. Eine mao. Be ikeo bedane ngansa Deo ikado aranga ga iuot mugaeai, ga kus ta ikado taine ngan luanga ei.

Gid Korin tinasi tutui kadonga ngan Maron ele eaneannga mao

¹⁷ Ngan posanga ga gid ne, irangrang ngan napakuru ngan gimim mao. Ngansa kadonga kemikemi iuotot ngan lemi rourounga mao, be kadonga papaeamao.

¹⁸ †Matamata naoangga nakeo pagimim ga bedane: Gau nalongo palongonga ede iuot pagau, ta tikeo ngan lemi rourounga, gimim amapmapoga alele. Ta gau naeadi mambe posanga edengada toa ne tautaunga.

¹⁹ Ngansa rabu ngan gimim, manta gid iaoa ede ga ede ienono, ta ipasolan mambe sapadua ngan gimim aot tutui Deo imatai. ²⁰ Tota gimim anam aluplup ngan eaneannga somisomi, be akado eaneannga tautaunga ton Maron mao. ²¹ Ngansa ngan lemi eaneannga, gimim keledede keledede اساسari ngan annga aea badanga, be asanga oaeoaeami padengada mao. Ta eaba ede pitoreanei, be panua padengada tiun ga timangamannga. ²² Ikamado? Lemi luma eta ngan eaneannga ga ununnga mao na? Madongan? Akeo ga iaoa keledede ton Kristus eine danga buligaliga, ta apamaeamaea gid panua toa ad annga eta mao? Eine ga nakado posanga madongan pagimim? Eine ga napakuru ngan lemi kadonga toa bedane? Mao tau!

Maron Iesus ipan ele aluagau ngan bret ga oain

(Mateus 26.26-29, Markus 14.22-25, Lukas 22.14-20)

²³ Ngansa posanga toa nabada pagimim mugaeai ne, eine Maron ibada ga inam pagau. Eine ga bedane: Ngan bong toaiua tidol Maron Iesus ga idae aea miri itamatama bagedeai, ei ibada bret ²⁴ ta iposa kemi ga ila pan Deo. Ga kus ta itei ta ikeo, "Eine gau medamedag ngan luanga gimim. Akado bedane ngan matami nanan gau." ²⁵ †Be ngan kadonga lalaede toa bedaoa, muriai ngan tian, ibada loba ta ikeo, "Loba toa ne iparangrang posanga pau toa Deo irau ngan gau singig. Somisomi oangga aunun ngan loba toa ne, akado ngan matami nanan gau." ²⁶ Ngansa somisomi oangga aeanean bret toa ne ga aunun ngan loba toa ne, eine apapaola posanga ngan Maron ele matenga ga irangrang ngan ele luainga mulian.

Matada inasi kemi gita mulian, ga kus ta tabada Maron ele annga

²⁷ ††Tota oangga sai ikado kadonga itutui mao, be ian bret ga iun ngan loba ton Maron, eine ele idil paeamao, ngansa ikado kadonga sat ngan Maron imedameda ga ising. ²⁸ Be eaba keledede keledede manta imata inasi kemi ei mulian, ga kus ta ian bret ga iun ngan loba toa oa. ²⁹ Ngansa oangga sai ianean bret ga iunun ngan loba, be ilolon ngan Maron imedameda ga ising mao, eine ga ibada panasnga. ³⁰ Ngan ipu toaine, panua busa ngan gimim urad mao, ga tidibal, ga padengada timate. ³¹ Be oangga matada inasi kemi gita mulian, irangrang ngan tabada panasnga mao. ³² †Be

§ 11.18 1Ko 1.10-12 † 11.25 IM 24.6-8, Ibr 8.8-13 †† 11.27 Ibr 10.29 † 11.32 Ibr 12.5-6

oangga Maron ipanas gita, eine ipatutui gita ta iran-grang ngan tamukuru toman ngan gid panua tanoelai ngan ad panasnga mao.

³³ Tota oaeoag, oangga anam aluplup ngan eaneannga, manta asangasanga ngan gimi. ³⁴ Be oangga sai pitoreanei, ei manta ian motean ele lumaeai. Ngan kado ta lemi lulupnga iman ami panasnga ipu.

Be oangga nanam pagimi, eine ga napatutui posanga isaoa ienono maitne.

Gid tenainga inam pan Itautau Tutui

12 Oaeoag, patautene naoangga nakado posanga ga ila pagimi ngan gid tenainga inam pan Itautau Tutui. Nakim gimi aoatai kemi ngan posanga toa ne. ²†Gimi aoatai, ngan ado toaiua gimi aman kusukusu maitne, gid deo pakakanga toa aoad gum ne tipabuobuo gimi ta tidada gimi alele. ³††Tota nakim gimi aoatai kemi bedane: Oangga Deo Itautau Tutui ikado posanga ga iuot eaba ede iaoai, eine iran-grang ngan eaba toa oa ikado posanga ngan paeabunga Iesus mao. Ga pade, Itautau Tutui kekelen ilualua gita ta tarangrang ngan takeo ga Iesus ei Maron. Iran-grang ngan takeo bedaoa sapaean mao.

⁴†Tenainga imata ede ga ede ienono, be Itautau Tutui kelede mon. ⁵ Gid naurata ngan lualuanga imata ede ga ede ienono, be Maron kelede mon. ⁶ Edap imata ede ga ede ngan kadonga naurata ienono, be Deo toa kelede ne ikado naurata toa ngada ne ga iuot ngan panua toa ngada ne.

⁷ Itautau Tutui ipasolan iura ngan eaba kelede kelede ngan luanga gid panua busa. ⁸ Ngansa Itautau Tutui ilua eaba ede ta ipaola ele oatainga ngan gid edap kemikemi panua manta tinasnasi. Be Itautau Tutui toa kelede ne ibada oatainga imata ede ga ede ga ila pan eaba ede pade ta iposaposa ngan. ⁹ Itautau Tutui toa kelede ne ibada kadonga lolo matua aea ga ila pan eaba ede pade. Be Itautau Tutui toa kelede ne ibada tenainga ga ila pan eaba ede pade ngan keminga gid dibala. ¹⁰ Eaba ede ga ibada pamatuanga ngan kadonga uisinga, be eaba ede pade ga ibada Deo iaoa. Eaba ede ga iran-grang ngan imata inasi saoa danga inam pan Itautau Tutui, be eaba ede pade imae ga ikado posanga imata ede ga ede. Be eaba ede pade ga ibada oatainga ngan pulnga gid posanga toa oa.

¹¹††Gid naurata toa ngada ne eine inam pan Itautau Tutui toa kelede ne, ta ei inasi ele kimnga ta ipotapota gid tenainga ga ila pagid panua kelede kelede.

Tinida kelede be idanga sisid busa

¹²††Tinida eine dodol kelede, be idanga sisid busa. Tautauanga idanga sisid busa, be toa ngada oa tilup ga tiuot kelede. Be Kristus eine lalaede toa bedaoa pade. ¹³†††Ngansa gita toa ngada ne tabada paliliunga ngan Itautau Tutui toa kelede ne, tota taot tinida kelede.

Tautauanga gita edengada Iuda ada, ga padengada Grik ad ga alu padengada ad, ga padengada timan paeaeanga sapaean, ga padengada timan paeaeanga sapaean mao, be gita toa ngada ne taun ngan Itautau Tutui toa kelede ne.

¹⁴ Tinida idanga kelede mon mao, be idanga sisid busa. ¹⁵ Oangga aeda ikeo ga, "Gau eaba ibage mao, tota naman itin idanga eta mao." Tautauanga iuanga ikeo bedaoa, be iran-grang ngan ikule ei ga itnan itin ngan ipu toaine mao. ¹⁶ Ta oangga tangada ikeo, "Gau eaba imata mao, tota naman itin idanga eta mao." Tautauanga iuanga ikeo bedaoa, be iran-grang ngan ikule ei ga itnan itin ngan ipu toaine mao pade.

¹⁷ Oangga eaba itin dodol iman imata, eine ga iran-grang ngan ilongolongo madongan? Be oangga eaba itin dodol iman itanga, eine ga iran-grang ngan inud-nud madongan? ¹⁸ Be tautauanga Deo idol tinida idanga kelede kelede lalaede mambe ei ikim. ¹⁹ Oangga tinida idanga toa ngada ne iman tinida idanga kelede, eine tinida dodol ga iuot madongan? ²⁰ Tautauanga, tinida idanga sisid busa be iuot tinida dodol kelede.

²¹ Iran-grang ngan matada ikeo pan bageda bedane mao, "Gau leg naurata eta ngan eao mao." Be laborada iran-grang ngan ikeo pan aeda bedane mao, "Gau leg naurata eta ngan eao mao." ²² Tinida idanga eden-gada imata mambe iura tau mao, be oangga ienono mao, iran-grang ngan tinida ienono kemi mao. ²³ Be tinida idanga sisid toa taoangga edad mao, eine tamariala kemi ngan gid. Ga tinida idanga sisid toa maeamaea gita ngan, eine tapamumul kemi ngan pononga. ²⁴ Be tinida idanga sisid padengada, talongean ga ienono sapaean. Be Deo ipaluplup tinida idanga toa ngada ne, ta tinida idanga edengada toa mugaeai edad mao, eine Deo idol edaeda kapei ga idae ngan gid. ²⁵ Toa bedaoa ta iran-grang ngan Kristus itin imapmapoga alele mao, be idanga sisid kelede kelede timariala kemi pol ngan gid ngan kadonga imata lalaede. ²⁶ Oangga idanga eta ibada ieieinga, toa ngada oa tibada ieieinga toman ngan ei. Oangga idanga eta ieda iuot kapei, eine toa ngada oa tinid igelgel toman ngan ei.

²⁷†††Be gimi aman Kristus itin. Tota gimi kelede kelede aman itin idanga sisid toa ngada oa. ²⁸§Ngan iaoa kelede ton Kristus, matamata idol gid panua ato ad, ga kus ta gid panua tibabada Deo iaoa tinasi gid, ga kus ta gid panua paoatainga ad, ga gid panua tikakado uisinga, ga gid panua toa led tenainga ngan keminga gid dibala, ga gid panua toa led naurata ngan lualuanga, ga gid panua timan madidnga, ga gid panua toa maed ikakado posanga imata ede ga ede. ²⁹ Gid toa ngada oa timan panua ato ad mao. Be gid toa ngada oa tibabada Deo iaoa mao. Gid toa ngada oa timan panua paoatainga ad mao. Be gid toa ngada oa tikakado uisinga mao. ³⁰ Gid toa ngada oa led tenainga ngan keminga dibala mao. Be gid toa ngada oa, maed ikakado posanga imata ede ga ede mao. Be gid toa ngada oa tirangrang ngan tipulpul gid posan-

† 12.2 Hab 2.18-19 †† 12.3 1Io 4.2-3 † 12.4 Ro 12.6 ††
12.11 1Ko 7.7 †† 12.12 1Ko 10.17 ††† 12.13 Gal 3.28

††† 12.27 Ro 12.5 § 12.28 Ep 4.11-12

ga toa oa mao. ³¹ †Be manta amarum ngan ilonga gid tenainga kapepei toa oa.

Kadonga ngan kimnga panua padengada iasal kadonga toa ngada ne

Be patautene ga napasolan gimi ngan edap kemi ede iasal gid edap padengada.

13 Oangga maeg iposaposa ngan gid posanga imata ede ga ede togid eababa ga togid angge-lo, be nanasi kadonga kimnga aea mao, eine gau mambe golo kreng ga kreng sapaeen, mao mambe kude ede king ga king sapaeen. ² ††Be oangga narangrang ngan badanga Deo iaoa, ga naoatai ngan danga mumulnga imata ede ga ede, ga leg oatainga kapei ngan danga imata ede ga ede, ga ngan leg kadonga lolo matua aea narangrang ngan nasarung gid lusi ga krik ga tila, be nanasi kadonga kimnga aea mao, eine gau eaba sapaeen. ³ Be oangga napan leg danga sisid toa ngada ne ga ila pagid panua lululunga ad, ga nalongean panua ga tinono tinig ngan dinga ga namate, ⁴ be nanasi kadonga kimnga aea mao, kadonga toa ne ilua gau eta mao.

⁴ Eaba inasnasi kadonga kimnga aea, saoa ieieinga iuotot ngan ei, eine iririak ngan mao. Be inasi kadonga lolo marum aea, ga ilolo paeamao ngan eaba eta pade mao, ga ipakuru ngan ei mulian mao, ga iparim ngan ei mulian mao pade. ⁵ Ei ikado kadonga tanga balbal aea mao, ga iloilo edap ngan luanga ei mulian mao, ga ilolo imasmasi mao, ga imata nanan panua led kadonga sasat ngan ei mao pade. ⁶ ††Be saoa kadonga itutui mao, eine itin igelgel ngan mao, be itin igelgel ngan posanga tautaunga. ⁷ ††Eaba inasnasi kadonga kimnga aea ibisi kadonga kulupulupu imata ede ga ede, be somisomi ilolo matua ngan Deo, ga igaga imata ngan sanganga Deo, ga imadid matua ngan saoa kadonga iuotot ngan ei.

⁸ Kadonga kimnga aea irangrang ngan itap mao, be oangga panua tibada Deo iaoa, eine ga tikaput ngan. Ga oangga panua maed iposaposa ngan posanga imata ede ga ede, eine ga tikaput ngan pade. Ga oangga oatainga isaoa ienono, eine ga oas ga ila. ⁹ Ngansa gita leda oatainga imata karanga maitne, ga saoa posanga tabada Deo iaoa ngan, eine imata karanga maitne. ¹⁰ Be oangga Deo ipasala danga toa ngada ne ga iuot tautaunga muriai, eine gid danga labone aea toa imata karanga mao ne ga oas ga ila. ¹¹ Ngan ado toaiua gau gergeu maitne, naposaposa mambe gid gergeu, ga leg oatainga mambe gid gergeu, ga nanasi gid gergeu led oatainga. Be muriai nadae kapei ta nanan kadonga togid gergeu. ¹² Ngansa labone gita tageragera masaeai tau mao. Leda geranga eine mambe eaba itlo ianun. Be ngan ado toaiua, eine ga tagera Deo imata tautaunga. Labone leg oatainga imata karanga maitne, be ngan ado toaiua, eine ga

† 12.31 1Ko 14.1 †† 13.2 Mt 17.20 ‡ Laulau edengada ngan posanga Grik ikeo ngan dinga inono itin mao, be ikeo, Oangga nalongean gau ga namate ta irangrang ngan napakuru ngan gau mulian ... †† 13.6 Ro 12.9 †† 13.7 1Pe 4.8

naoatai kemi ngan ei, mambe ei labone iuatai kemi ngan gau.

¹³ ††Ta labone kadonga ga tol ne ienono: kadonga lolo matua aea, kadonga ngan gaganga matada ngan sanganga Deo, ga kadonga kimnga aea. Be kadonga toa iasal gid kadonga toa ngada ne eine kadonga kimnga aea.

Manta takim gid tenainga ipamatua iaoa keledet Kristus

14 ††Gimi manta anasi kadonga kimnga aea ga amarum ngan ilonga gid tenainga inam pan Itautau Tutui. Be tenainga toa gimi manta akim kapei tau, eine tenainga ngan badanga Deo iaoa. ² Ngansa oangga sai imae ikado posanga imata ede ga ede, eine ikakado posanga ga ila pagid eababa mao, be ila pan Deo. Ngansa eaba eta iuatai ngan ele posanga mao, be ngan Itautau Tutui iura, ikakado posanga mumulnga. ³ Be eaba sai ibada Deo iaoa, ei ikado posanga ngan luanga panua padengada ga ipamatua gid ga ipamus lolod pade. ⁴ Eaba toa imae ikado posanga imata ede ga ede, eine ipamatua ei mulian. Be eaba toa ibada Deo iaoa, eine ipamatua gid iaoa keledet Kristus. ⁵ Gau nakim gimi keledet keledet maemi ikado posanga imata ede ga ede. Be oangga abada Deo iaoa, eine kemi tau. Be oangga eaba eta imae ikado posanga imata ede ga ede, manta eaba ede pade imamado ngan pulnga posanga toa oa, ta irangrang ngan gid iaoa keledet Kristus tibada pamatuanga. Oangga mao, eaba toa ibada Deo iaoa, ilua gid iaoa keledet Kristus kemi, be eaba toa imae ikakado posanga imata ede ga ede, ele luanga kemi tau mao.

⁶ Oaeoaeag, oangga nala pagimi ta maeg ikakado posanga imata ede ga ede, gau ga nalua gimi madongan? Oangga nakado posanga eta toa Deo ipaola ga inam pagau, mao oangga nabada oatainga kemi pagimi, mao oangga nabada Deo iaoa, mao oangga napananale gimi, eine ga nalua gimi kemi. Be irangrang ngan maeg ikado posanga sapaeen ga ilua gimi mao. ⁷ Eine lalaede ngan gid danga sisid toa imata bibita mao, mambe piloli ga arp. Oangga eaba iuso piloli, mao igalgal arp, be ele tandanga iuotot masaeai mao, panua ga tiuatai ngan baunga toa oa aea gagal madongan? ⁸ Ga pade, oangga taule ele tandanga iuot masaeai mao, eine gid panua ga matad idae ngan paraunga madongan? ⁹ Toa bedaoa pade ngan gimi. Oangga maemi iposaposa ngan posanga eta gid panua tiuatai ngan mao, eine ga panua tiuatai ngan lemi posanga ipu madongan? Eine mambe aoami klau ga klau sapaeen. ¹⁰ Tautaunga, tano toa ne aea posanga imata ede ga ede ienono, ga gid posanga keledet keledet aea posanga ipu ienono. ¹¹ Tota oangga nalingalinga ngan eaba ede ele posanga ipu, eine ga nagera ei mambe eaba alu ede pade aea, ta ei ga igera gau mambe alu ede pade ag. ¹² Toa bedaoa pade ngan gimi. Oangga akim tau gid tenainga inam pan

††† 13.13 1Te 1.3 ††† 14.1 1Ko 12.31, 14.39

Itautau Tutui, manta amarum ngan ilonga gid tenain-ga toa ipamatua gid iaoa keledede ton Kristus.

Paulus iposa ngan kadonga posanga imata ede ga ede

¹³ Ngan ipu toaine, oangga sai imae ikado posanga imata ede ga ede, ei manta iraring ta irangrang ngan ipul gid posanga toa oa. ¹⁴ Ngansa oangga maeg ikado raring ngan posanga ede, eine tautaudig iraring, be lologeai naoatai ngan mao. ¹⁵ Tota gau ga nakado mado? Eine ga nakado raring ngan tautaudig, be nararing ngan lolog pade. Eine ga nabau ngan tautaudig, be nabau ngan lolog pade. ¹⁶ Oangga eao soaso Deo ieda ngan tautaudim, be eaba ede imamado rabu ngan gimi be iutai ngan lemi nasinga mao, eine ga irangrang ngan ikeo, "Amen," ngan lem posanga kemi ila pan Deo oa mao, ngansa iutai ngan saoa danga toa eao posaposa ngan oa mao. ¹⁷ Tautauga eao kakado lem posanga kemi ga ila pan Deo, be eaba toa ede pade oa ibada pamatuanga mao.

¹⁸ Naposa kemi ga ila pan Deo ngansa gau naeasal gimi toa ngada ne ngan maeg ikakado posanga imata ede ga ede. ¹⁹ Be oangga gid iaoa keledede ton Kristus tirourou, ta nakado posanga idil lima eta masaeai ngan paoatainga gid, kadonga toa ne ga iasal posanga bunoringring sangaul iuotot sapaean ngan maeg.

²⁰ †Oaeoag, akaput ngan nasinga oatainga mambe gid gergeu. Ngan kadonga papaeamao, manta aot mambe gergeu puruanga, be ngan lemi oatainga, manta aot mambe panua kapepei. ²¹ ††Deo ele apu aea posanga bedane,

"Maron ikeo ga,

'Gau ga nakado posanga ila pagid panua toa ne ngan posanga togid alu padengada ga ngan gagal togid tuanga padengada.

Be oangga nakado toa bedaoa, eine irangrang ngan tilongo lingeg mao."

²² Posanga imata ede ga ede toa iuotot ngan maeda eine iman kilala ngan pasolannga Deo iura pagid panua toa lolod matua ngan ei maitne. Be eine ngan pasolannga iura pagita panua lolo matua ada mao. Be posanga ngan badanga Deo iaoa ipasolan Deo iura pagita panua toa loloda matua, be eine ngan pasolannga iura pagid panua toa lolod matua maitne oa mao. ²³ †Tota oangga gid iaoa keledede toa ngada ne ton Kristus tinam tiluplup, ta panua toa ngada ne maed ikakado posanga imata ede ga ede, be eaba ede imamado toa inanale ngan lemi nasinga mao, mao oangga panua edengada toa lolod matua ngan Deo maitne tinam tidudunga, eine ga tikeo ga gimi panua mangamanga. ²⁴ ††Be oangga eaba toa inanale ngan lemi nasinga mao, mao oangga eaba ede toa ilolo matua ngan Deo maitne inam idudunga, be igera gid tibabada Deo iaoa, eine ga panua toa ngada oa led posanga ga igal ilolo, ta tipasolan ei mambe ei eaba kadonga sat aea. ²⁵ Ta ele posanga mumulnga toa iloleai oa ga

iuot masaeai, ta ei ga idio ikeo iae ga isoa Deo ieda ta ikeo, "Tautauga, Deo imamado rabu ngan gimi!"

Kadonga raring aea manta inasi edap tutui

²⁶ ††Tota oaeoag, eine ga takado mado? Oangga gimi anama aluplup, gimi keledede keledede lemi naurata. Eaba ede ele baunga, be eaba ede pade ele paoatainga, be eaba ede pade ele posanga toa Deo ipaola pan, be eaba ede pade imae ikado posanga imata ede ga ede, be eaba ede pade ipulpul posanga toa oa. Naurata toa ngada ne manta akado ngan pamatuanga iaoa keledede ton Kristus. ²⁷ Oangga posanga imata ede ga ede iuotot ngan panua maed, manta panua rua, mao tol mon tikado, be ede iposa ga imuga, ga kus ta ede pade inasi. Be eaba ede pade manta ipulpul gid posanga. ²⁸ Be oangga eaba eta imamado ngan pulnga posanga toa oa mao, eaba toa imae ikado posanga oa manta mumun rabu ngan gid iaoa keledede ton Kristus, ta ikakado ele posanga toa iloleai oa ga ila pan Deo.

²⁹ ††Kemi ngan panua rua mao tol tibada Deo iaoa, be panua padengada manta matad inasi kemi led posanga. ³⁰ Be oangga eaba ede idio imado, be Deo ipaola posanga ede pan, eaba toa iposa ga imuga oa manta mumun. ³¹ Ngansa gimi keledede keledede toa ababada Deo iaoa, gimi arangrang ngan anasi ngan gimi. Toa bedaoa ta panua toa ngada oa tibada oatainga ga pamatuanga. ³² Gid panua toa tibabada Deo iaoa, gid tautaudid ga aoad irangrang ngan ilongolongo linged mulian. ³³ Ngansa Deo ei eaba buobuanga aea mao, be ei eaba toa ikado ga loloda itarui.

Kadonga imata lalaede manta iuotot ngan gid panua tututui ton Kristus led rourounga toa ngada ne.

³⁴ ††Manta gid taine mumun ga timamado gadudunga ngan rourounga. Ngansa itutui ngan gid tiposaposa mao. Be kemi ngan tilolon ga timamado mambe apu ikeo ngan. ³⁵ Be oangga tikeo ga tibeta ngan posanga idil eta, kemi ngan tibeta adaoad toa lumaeai oa. Ngansa oangga gid taine tiposaposa gadudunga ngan gid iaoa keledede ton Kristus led rourounga, eine iaoa keledede ton Kristus ga maeamaea gid. ³⁶ Kado gimi aoangga Deo ele posanga iuot pagimi matamata. Eine mao. Be kado gimi aoangga Deo ele posanga iparangrang gimi kekelegimi. Eine mao.

³⁷ †Oangga sai ikeo ga ibabada Deo iaoa, mao ikeo ga Itautau Tutui ibada tenainga pan, ei manta iutai kemi bedane: Posanga toa nabode ga ila pagimi ne, eine Maron ele renrennga. ³⁸ Oangga sai ipaki itanga ngan posanga toa ne, eine panua padengada ga tipaki tangad ngan ei ele posanga.

³⁹ Tota oaeoag, manta akim tau ngan badanga Deo iaoa. Ga pade irangrang ngan aoami ikarara panua ngan maed ikakado posanga imata ede ga ede oa mao. ⁴⁰ Be kadonga toa ngada ne manta iuot kemi ga inasi edap tutui.

† 14.20 Ep 4.14 †† 14.21 Ais 28.11-12 † 14.23 PA 2.13
†† 14.24 Ins 16.8

‡ 14.26 1Ko 12.8-10 ††† 14.29 1Te 5.21 ††† 14.34 1Ko 11.3, 1Ti 2.12 § 14.37 1Io 4.6

Kristus idae mulian ngan ele matenga

15 Oaeoæg, gau naoangga napapei matami ngan ato kemi toa napaola ga ila pagimi mugaeai. Gimi alongo ato kemi toa ne ta abada, be amadmadid matua ngan. ² Oangga akisi matua ato kemi toa napaola pagimi ne, eine Deo ibabada gimi mulian ngan ato kemi toa ne. Be oangga akisi matua mao, eine lolomi matua ngan sapaean.

³ †Ngansa posanga kapei tau toa nabada pagimi, eine posanga toa Deo ibada pagau mugaeai. Eine ga bedane: Kristus imate ngan gita leda kadonga sasat, lalaede mambe Deo ele laulau ikeo ngan. ⁴ ††Ga kus ta titaian ei dengaeai, be ngan ado tol aea idae mulian, lalaede mambe Deo ele laulau ikeo ngan. ⁵ †Be iuot pan Sipas †† ga kus ta iuot pagid aluagau sangaul igegea rua. ⁶ Ga kus ta iuot pagid oaeoæda toa dabad iasal buno lima ngan ado ede toa tiluplup oa. Tautauga gid busa timamado maitne, be edengada timate ga tila o. ⁷ †Ga kus ta iuot pan Jems, ta muriai pade iuot pagid panua ato ad toa ngada oa. ⁸ ††Be muriai ngan gid toa ngada oa, iuot pagau pade. Ta gau mambe gergeu ede toa itna ipopo ei tutui ngan ado poponga aea mao.

⁹ ††Nakeo bedane ngansa gau edag mao rabu ngan gid panua ato ad padengada. Ta gau eaba kemi tau mao ta irangrang ngan gid panua tiuato gau eaba ato aea mao, ngansa gau napaieiei gid iaoa kelede ton Kristus. ¹⁰ †Be ngan Deo ele kadonga lolo marum aea, gau naot eaba ede toa bedane. Ta ele kadonga lolo marum aea toa ibada pagau ne, iduaea sapaean mao. Eine iboko ngan gau, ta leg naurata iasal gid toa ngada oa. Be eine gau kekelegau nabokoboko mao, be Deo ele kadonga lolo marum aea ibokoboko toman ngan gau. ¹¹ Tota oangga gau naboko, mao gid padengada tiboko, eine danga eta mao. Be danga kapei eine posanga toa apaola ga ila pagimi ta lolomi matua ngan.

Muriai gid matemate ga tidæ mulian

¹² Be gai somisomi apapaola posanga ngan Kristus ele daenga mulian ngan matenga, tota ikamado ga edengada ngan gimi tikeo ga irangrang ngan gid matemate tidæ mulian mao? ¹³ Oangga gid matemate tidæ mulian mao, eine irangrang ngan Kristus idae mulian mao pade. ¹⁴ Be oangga Kristus idae mulian mao, eine posanga toa gai apaola ga ila pagimi ne aea annga eta mao. Be lemi kadonga lolo matua aea, eine aea annga eta mao pade. ¹⁵ Toa bedaoa ta gai aot panua pakakanga amai ngan kadonga Deo ele posanga, ngansa gai akakado posanga ngan Kristus ele daenga mulian. Be oangga gid matemate tidæ mulian mao, eine Kristus irangrang ngan idae mulian mao pade.

¹⁶ Nakeo pade bedane: Oangga gid matemate tidæ

† 15.3 Ais 53.5-12 †† 15.4 Mt 12.40, PA 2.24-32 † 15.5 Mt 28.16-17, Lu 24.34 †† Sipaseine Iesus ele aluagau Petrus ieda ede pade. †† 15.7 PA 1.3-4 ††† 15.8 PA 9.3-6 ††† 15.9 Ep 3.8, 1Ti 1.15 § 15.10 2Ko 11.23

mulian mao, eine Kristus pade idae mulian mao. ¹⁷ Ta oangga Kristus idae mulian mao, eine lemi kadonga lolo matua aea irangrang ngan ilua gimi mao. Be amado maitne ngan lemi kadonga sasat. ¹⁸ Be gid panua toa lolod matua ngan Kristus ga timate ga tila, gid tiduaea na. ¹⁹ Oangga taeadi Kristus ngan ilua gita ngan leda madonga tanoelai kekelen, be leda madonga kemi eta muriai mao, eine gita panua madonga paeamao ada. Be leda madonga paeamao toa ne iasal madonga paeamao togid panua toa ngada ne tanoelai.

²⁰ Be tautauga, Kristus idae mulian ngan ele matenga. Ei imuga ngan panua toa ngada ne ngan ele daenga mulian ta iuot mambe annga pau imatua dadangai. ²¹ ††Ngansa mugaeai eaba kelede ipapot kadonga matenga aea. Be eaba ede pade ipapot kadonga ngan daenga mulian ngan matenga. ²² Eine ga bedane: Lalaede mambe panua toa ngada ne timate ngan Adam ele kadonga, tota Kristus ele kadonga ikado ga panua toa ngada ne matad bibita pade. ²³ ††Be gita toa ngada ne ga tadae mulian ngan gita kelede kelede leda ado imata. Kristus ga imuga, ga kus ta gita Kristus ele panua ga tadae mulian ngan ado toaiua ei iluai mulian ga inam. ²⁴ Ta oangga danga toa ngada ne kus, eine ga idol danga toa ngada ne ga idae Itama Deo ibageai. Ngan ado toaiua, ei ga ipaeabu ngan gid madidnga ga mamaron toa ngada ne ga gid panua ga antu toa ngada ne urad kapeipei. ²⁵ ††Ngansa Kristus manta iman Maron kapei ga irangrang ngan idol aea miri itamatama toa ngada oa ga tidio iae ibuloloeai. ²⁶ ††Be oangga ipaeabu ngan aea miri itamatama padengada ga kus, muriai eine ga ipaeabu ngan matenga pade. ²⁷ ††Ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane, "Deo idol danga toa ngada ne ga idio iae ibuloloeai." Tautauga ikeo ngan "danga toa ngada ne," be idil toa ne iposa ngan Deo mao. Ngansa Deo idol danga toa ngada ne ga idio gadio ngan Kristus, be Deo kekelen idio gadio ngan ei mao. ²⁸ Ta muriai oangga danga toa ngada ne ienono gadio ngan Deo Inat, ei pade ga ilongean ei mulian ga idio gadio ngan Deo, ngansa mugaeai Deo idol danga toa ngada ne ga idio gadio ngan ei. Toa bedaoa ta Deo ga imadid gadae tau ngan danga toa ngada ne.

²⁹ Be oangga gid matemate tidæ mulian mao, gid panua edengada toa tibada paliliunga ngan luanga gid matemate, eine ga tikado mado? Oangga gid matemate tidæ mulian mao, ikamado ga tibada paliliunga ngan luanga gid? ³⁰ ††Be gai pade, ikamado ga abada ieieinga somisomi ngan naurata toa ne?

³¹ Oaeoæg, ado ga ado ag kadonga kulupulupu ta naoangga namate ngan. Napakaka mao. Posanga toa ne tautauga, lalaede mambe ada Maron Iesus Kristus ikado ga tinig igelgel tautauga ngan gimi. ³² †††Be gid panua papaeamao ngan tuanga Epesus tiparau pagau mambe masilau saksak. Ta oangga nabada ieieinga toa ne, be leg madonga kemi eta muriai mao, eine

§† 15.21 Ro 5.12 §†† 15.23 1Te 4.16, PM 20.5 §† 15.25 Mt 22.44 §†† 15.26 PM 20.14 §† 15.27 Sng 8.6 §† 15.30 Ro 8.36 §†† 15.32 Ais 22.13

kadonga toa ne ilua gau madongan? Oangga gid matemate tidae mulian mao, kemi ngan tanasi tingel-gel tano aea mambe posanga idil ga oaine ikeo ngan ga bedane,

“Kemi ngan taean ga taun,
ngansa sabale tota tamate.”

³³ Kado eaba eta ipakaka gimi. Oangga alalala alele toman ngan gid panua papaeamao, eine ga tipaeabu ngan lemi kadonga kemikemi. ^{†34} Manta atnan lemi kadonga mangamanga ta lolomi iluai mulian. Akaput ngan kadonga sasat be anasi kadonga tutui. Ngansa panua edengada ngan gimi tiuatai ngan Deo mao. Be maeamaea gimi ngan leg posanga toa ne mao?

Ngan leda daenga mulian, tinida ga iuot ede pade

³⁵ Be eaba eta ga ibeta ga bedane, “Gid matemate ga tidae mulian madongan? Oangga gid tinam, eine ga tinid iuot madongan?” ^{36 ††} Betanga toa ne buobuonga aea. Saa danga eao earum tanoelai, manta imate. Ga kus ta ipara ga idae. ³⁷ Be saa danga eao earum, eine earum idanga toa ngada oa mao. Idanga toa ngada oa ga iuot muriai. Be eao earum ipuapua kekelen. Goibe wit, mao annga eta pade, eine taearum ipuapua sapaeaan. ³⁸ Be ngan Deo ele kimnga, ei ikado ga annga toa ngada ne ipara ga idae, ta idol gid kelede kelede idanga sisid toa ngada oa, ta inasi mambe saa annga toa taearum oa. ³⁹ Danga toa ngada ne tinid lalaede mao. Gita eababa tinida ede pade, be gid masilau tinid ede pade, be gid man tinid ede pade, be gid ia tinid ede pade. ⁴⁰ Gid danga mariambai tinid ede pade. Be gid danga tanoelai tinid ede pade. Be sogonga togid danga mariambai imata lalaede mambe sogonga togid danga tanoelai mao. ⁴¹ Ado aea sogonga ede pade, be taiko aea sogonga ede pade. Be gid gigima ad sogonga ede pade. Ga gid gigima kelede kelede ad sogonga imata lalaede mao.

⁴² Be gid matemate led daenga mulian eine lalaede toa bedaoa pade. Gita tataian patid toa ibudabuda. Be oangga tidae mulian, irangrang ngan ibuda pade mao. ^{43 †} Eaba ipat toa tataian, eine imata paeamao ga iura eta mao, be oangga idae mulian, eine ga itin iuot kemi tau ga iura pade. ⁴⁴ Eaba ipat toa tataian, eine tanoelai aea. Be oangga idae mulian, eine buburiai aea.

Lalaede mambe tinida tanoelai aea ienono, eine tinida buburiai aea ga ienono pade. ^{45 ††} Eine lalaede mambe posanga ienono ngan Deo ele laulau ga bedane, “Eaba imamado matamata tanoelai, ieda Adam. Ei iuot eababa ga imata bibita.” Be Adam ede pade iuot muriai tau eine Kristus. Ei buburiai aea be ikado ga panua matad bibita. ⁴⁶ Madonga buburiai iuot mugaeai mao. Be madonga tanoelai iuot mugaeai, ga kus ta madonga buburiai iuot. ⁴⁷ Eaba matamata aea, ei tano aea kangkanga, ngansa Deo ikapo tano ta ikado ei ga iuot. Be eaba toa ede pade oa buburiai aea.

† Posanga idil toa ne inam pan eaba oatainga aea ede mugaeai aea ieda Menander. †† 15.36 Ins 12.24 ‡ 15.43 Plp 3.20-21 †† 15.45 OM 2.7

⁴⁸ Gid panua tanoelai ad, toa ngada oa tiuot lalaede mambe eaba tanoelai aea. Be gid panua buburiai ad, toa ngada oa tiuot lalaede mambe eaba buburiai aea.

⁴⁹ Lalaede mambe gita tabada eaba tanoelai aea ianun, muriai ga tabada eaba buburiai aea ianun.

⁵⁰ Oaeoag, nakeo pagimi ga bedane: Manta tinida iuot pau, ngansa patida toa ibudabuda ne irangrang ngan ibada madonga kemi toa Deo ibageai mao. Ngan tibur toa oa, irangrang ngan tamate pade mao. ^{51 ††} Be ega, napaola posanga mumulnga ede pagimi ga bedane: Gita toa ngada ne ga tamate mao, be edengada ngan gita ga timamado ga irangrang ngan Kristus ele namanga. Be gita toa ngada ne, tinida ga ipul ei ga iuot ede pade. ⁵² Kadonga toa ne ga iuot manmanae tau mambe matada mil pakelede. Eine ga iuot ngan ado toaiua taule muriai aea itang. Oangga taule toa oa itang, gid matemate ga tidae mulian ta irangrang ngan timate pade mao. Be gita panua tamamado maitne, tinida ga ipul ei ga iuot ede pade. ^{53 †††} Eine ga bedane: Tinida toa iman matenga aea ga ibudabuda ne, manta ipul ei ga iuot ede pade, ta irangrang ngan imate pade mao, ga ibuda mao pade. ^{54 †††} Ngan ado toaiua, oangga tinida toa iman matenga aea ga ibudabuda ne ipul ei ga iuot ede pade, eine ga irangrang ngan tamate pade mao, be tamamado kemi somisomi. Ngan ado toaiua, posanga idil ga oaine ga iuot tautauanga bedane, “Deo iasal paraunga ta ipaeabu tau ngan matenga.”

^{55 §} “O matenga, uram sida ngan paeabunga gid panua?”

Be lem ido sida ngan galgalnga gid?”

^{56 §†} Be matenga ibada iura ngan leda kadonga sasat. Be kadonga sasat iura ta ipaeabu ngan gita, ngansa tanasnasi apu mao. ⁵⁷ Be taposa kemi tau ga ila pan Deo! Ei ilualua gita ta taesal danga toa ngada ne ngan ada Maron Iesus Kristus iura.

⁵⁸ Tota oaeoag kemikemi, manta amadid matua, be alongean danga eta ga ipasamimi gimi mao. Somisomi manta urami pakpakia ngan kadonga Maron ele naurata. Ngansa gimi aotai, saa naurata akakado ngan Maron, eine irangrang ngan iduaea sapaeaan mao.

Paulus ikeo ngan pat tiuangga tiabalan ga ila ngan luanga gid Ierusalem

16 ^{§††} Be patautene naoangga nakeo pagimi ngan gongga pat ngan luanga Deo ele panua tututui ngan tuanga Ierusalem. Nakim gimi akado lalaede mambe nakeo pagid iaoa kelede ton Kristus ngan tibur kapei Galesia. ² Somisomi ngan ado toa inasi Ado Earaiinga aea, gimi kelede kelede manta apota saa pat ababada oadla ga inam, ta adol etangada ga ienono ngan lemi apou tenainga aea. Ta oangga nanam naot, irangrang ngan asal alele ngan gongga pat mao. ³ Be oangga nanam naot, nakim gimi asio

‡‡ 15.51 Mt 24.31, 1Te 4.15-17 ‡‡‡ 15.53 2Ko 5.4 ‡‡‡ 15.54 Ais 25.8 § 15.55 Hos 13.14 §† 15.56 Ro 7.13 §†† 16.1 Ro 15.25-26, 2Ko 8.1-9

panua kemikemi etangada ngan talnga lemi tenainga toa ne ga ila Ierusalem. Ta gau ga nabode laulau etangada ta nadol ga idae bagedeai ta nasula gid ga tila.
⁴ Be oangga nagera mambe kemi ngan gau pade nala, goibe gaingada ga ala.

Paulus iuangga ila igera gid Korin

⁵ †Oangga nala ngan tibur Masedonia ga kus, eine ga nanam naot pagimi, ngansa Masedonia ienono edap irabuiai ngan leg lalalanga ila pagimi. ⁶ ††Oangga madongan, eine ga nadio toman ngan gimi mole teta, mao nadio toman ngan gimi ta nasanga aoara lolo kus bua. Toa bedaoa ta gimi ga arangrang ngan alua gau ngan leg lalalanga ngan tibur isaoa nala ngan. ⁷ Be gau tinig ngan nala pagimi manmanae toa patautene mao. Ngansa gau ga nala ngan tibur padengada ge. Ga kus ta nanam pagimi. Ta oangga Maron ikim, eine ga namado toman ngan gimi mole teta. ⁸ Be gau nakim namamado nene Epesus ga irangrang ngan eaneannga kapei Pentekos ‡ aea iuot. ⁹ ††Ngansa Maron irepe atama ngan gau ngan kadonga naurata kapei ga aea annga iuot nene. Be panua busa timan amai isat.

¹⁰ ††Be oangga Timoti ila iuot pagimi, manta amariala ngan ei kemi ta irangrang ngan imataud danga eta mao. Ngansa ei ikakado Maron ele naurata lalaede mambe gau pade. ¹¹ †††Irangrang ngan eaba eta ngan gimi imata ibiu ei mao. Be manta asula ei ga ila be ilolo itarui ga inam iuot pagau. Ngansa gau nasangasangaga ei toman ngan oaeoaeda padengada.

¹² †††Be oaeda Apolos, gau nabeta matua ei ngan ila pagimi toman ngan oaeoaeda padengada. Be patautene itin ngan mao. Be ngan ado eta kemi muriai, ei ga ila pagimi.

Paulus ipasala ele posanga ila pagid Korin

¹³ Gimi manta agabit kemi. Amadid matua ngan lemi kadonga lolo matua aea. Amataud mao be lolomi

† 16.5 PA 19.21 †† 16.6 Ro 15.24 ‡ Gid Iuda tikado eaneannga Pentekos aea ngan matad nanan Deo ikado kemi gid, ta titenai led annga imatua papau edengada ga ila pan. Eine iuot ngan taiko Me mao Jun. †† 16.9 PA 19.8-10, 2Ko 2.12 †† 16.10 1Ko 4.17 ††† 16.11 1Ti 4.12 ††† 16.12 1Ko 3.6

dung ga ienono. ¹⁴ Saa danga gimi akakado, manta akado toman ngan lemi kadonga kimnga aea.

¹⁵ †Oaeoaeag, gimi aotai, ngan tibur Akaia, Stepanas toman ngan ele luma lolo timuga ga lolod matua ngan Kristus. Gid mambe annga pau imatua dadangai. Be ti-longean gid mulian ngan lualuanga Deo ele panua tutui. Nabeta matua gimi, ¹⁶ manta alongolongo panua toa bedane linged. Be akado bedane pade ngan panua toa ngada ne tilup toman ngan gid ngan kadonga naurata. ¹⁷ Ngan ado toaiua Stepanas ga Portunatus ga Akaikus tinam tiuot pagau, eine tinig igelgel kapei, ngansa gid tikia gau ngan ado toaiua gimi busa arangrang ngan amamado toman ngan gau mao. ¹⁸ Ngansa gid tipamatua lolong ga gimi lolomi pade. Tota manta apakuru ngan gid panua toa bedane.

¹⁹ ††Gid iaoa keleda ton Kristus ngan tibur kapei Esia led ado kemi ila pagimi. Be Akuila ga Prisila toman ngan iaoa keleda ton Kristus toa tiluplup led lumaeai, gid pade led ado kemi tau ila pagimi ngan Maron ieda. ²⁰ Oaeoaeda toa ngada ne led ado kemi ila pagimi. Somisomi oangga agera ngan gimi, manta abusum ngan papami ngan kadonga tutui togita panua ton Deo.

²¹ Gau Paulus, ngan bageg nabode leg ado kemi ila pagimi. †††

²² ††Oangga sai ilolo ikim Maron mao, goibe iduaea. Maron, eao nam.

²³ Kemi ngan Maron Iesus ele kadonga lolo marum aea idio pagimi.

²⁴ Gau leg kimnga idio pagimi toa ngada na ngan Iesus Kristus ieda. Eine tautaunga. †††

---

§ 16.15 1Ko 1.16 †† 16.19 PA 18.2,18,26 ††† Ikamado ga Paulus patautene ikeo ga ibode posanga ngan ibage? Eine ngansa Sostenes inasnasi Paulus iaoa ta ibode laulau toa ne (gera posanga ngan 1Ko 1.1), be Paulus ibode ele ado kemi kekelen ila pagid ngan ibage. †† 16.22 Gal 1.8-9, PM 22.20 ††† Ngan laulau edengada ngan posanga Grik, tibode posanga idil toa ne Eine tautauanganene mao.

2 Korin

1 Gau Paulus, eaba ato aea ton Iesus Kristus. Ngan Deo ele kimnga, idol gau ngan kadonga naurata toa ne. Gairua oaeda Timoti abode laulau toa ne ga ila pagimi iaoa keledede ton Deo ngan tuanga Korin. Gai abode ga ila pagimi ga pagid panua tututui toa ngada oa ngan tibur kapei Akaia.

² Kemi ngan Deo Tamada ga Maron Iesus Kristus, gisirua led kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea idio pagimi.

Paulus iposa kemi ga ila pan Deo ngansa ibada ei mulian ngan matenga

³ †Tasoa Deo ieda! Ei ada Maron Iesus Kristus Itama, be ei Deo Tamada toa iuduan gita ga ipamus loloda somisomi. ⁴ Ei ipamus lolomai ngan amai kadonga kulupulupu toa ngada oa. Ta ipamatua gai ta arangrang ngan apamus sapadua lolod toa tinaman kadonga kulupulupu pade. Gai apamus gid lolod lalaede mambe Deo ipamus gai lolomai. ⁵ ††Ngansa ieieinga imata ede ga ede toa Kristus ibada, eine gai pade abada. Ta lalaede toa bedaoa, Kristus ilua gai ta Deo ipamus lolomai kapei tau. ⁶ Ta oangga gai abisi kadonga kulupulupu, eine gai abisi ngansa aoangga apamus lolomi ta irangrang ngan Deo ibada gimi mulian. Be oangga Deo ipamus lolomai, eine ikado ngansa iuangga gai apamus gimi lolomi pade, ta irangrang ngan gimi amadid matua ngan ami ieieinga toa gai pade anaman. ⁷ Be gai aoatai kemi mambe gimi ga amadid matua. Toa bedaoa ta oangga gimi abada ieieinga toman ngan gai, gai aoatai mambe Deo ga ipamus gimi lolomi toman ngan gai pade.

⁸ †Oaeoag, gai akim gimi aoatai kemi ngan gid kadonga kulupulupu iuotot ngan gai ngan tibur kapei Esia. Gai anaman kadonga kulupulupu toa ne oanaoana tau, ta iuangga iasal uramai. Aoangga amate ngan, ta lolomai ede ga ede tau. ⁹ Tautauanga lolomai ede ga ede lalaede mambe panua tilongo madidnga patutuinga posanga aea ikeo ga gid manta timate. Be kadonga toa ne iuot ta ilua gai ta aoatai kemi mambe gai arangrang ngan aeadi gai mulian mao, be aeadi Deo toa ipei mulian gid matemate. ¹⁰ ††Tautauanga amai kadonga toa ne paeamao tau, ta aoangga amate ngan, be Deo ibada gai mulian. Be ei ga ibada gai mulian muriai pade. Ta gai aoatai kemi mambe somisomi ei ga ibada gai mulian ta asangasanga ei.

¹¹ Gai aoatai kemi bedaoa pade ngansa gimi alualua

gai ngan lemi raring. Toa bedaoa ta panua busa ga tiposa kemi ga ila pan Deo, ngansa ngan ele kadonga lolo marum aea, ei ilongo led raring ta ibada gai mulian.

Paulus ipul ilolo ngan langa Korin, be ipakaka gid mao

¹² Tinimai igelgel ngan lemai kadonga rabu ngan gimi, ta lolomaiai anaman mambe lemai kadonga itutui tau lalaede mambe Deo ikim. Gai lolomai aea danga eta mao ga mao tau. Be lemai kadonga toa ne iuot ngan lemai oatainga tanoeai aea mao, be iuot ngan Deo ele kadonga lolo marum aea. Gai anasi kadonga toa ne rabu ngan panua toa ngada ne tanoeai, be anasi kapei tau rabu ngan gimi. ¹³ Ngansa gai abode gid posanga toa malamalan ngan gimi aoato ga abada oatainga ngan. Be abode posanga eta pade pagimi mao. Ta ngan gid ado ta ilalala ga inam, nakim gimi aoatai kemi tau ngan gid posanga toa ne. ¹⁴ ††Ngansa labone gimi aoatai kautede. Nakim gimi aoatai mambe muriai oangga ada Maron Iesus ipamadid gid panua ngan posanga, gimi arangrang ngan apakuru ngan gai lalaede mambe gai apakuru ngan gimi.

¹⁵ Gau naeadi mambe gimi ga apakuru ngan gai toa bedaoa, ta mugaeai narau posanga ngan langa pagimi. Toa bedaoa ta Deo ga ikado kemi ngan gimi parua. ¹⁶ †††Ede oangga gai ala pagimi ngan lemai lalalanga Masedonia, ga ede pade ngan lemai luainga mulian Masedonia ga anam pagimi. Be gai aeadi mambe gimi ga alua gai ngan lemai lalalanga Iudea pade. Be tal mon gai ala pagimi mao. ¹⁷ Kado gimi aoangga narau posanga toa ne sapaean ta nakado mambe gid panua tanoeai ad tirau posanga. Eine mao. Gid panua tanoeai ad tipalele led posanga alele ta tikeo ga, "Be. Gai ga ala," ga kus ta tikeo ga, "Mao. Gai ga ala mao." Be gai akado posanga eta bedaoa pagimi mao.

¹⁸ Be Deo imata tutui ngan ele posanga toa ngada oa. Ta lalaede toa bedaoa, gai apalele lemai posanga pagimi mao pade. Gai akeo pagimi bedane mao, "Be. Gai ga ala," ga kus ta akeo ga, "Mao. Gai ga ala mao." Gai akado posanga eta pagimi bedaoa mao.

¹⁹ †††Ngansa Deo Inat Iesus Kristus toa gai tol Sailas ga Timoti apaola aea posanga pagimi, eine ipalele ele posanga pagimi alele mao pade. Ei ikeo bedane pagimi mao, "Be. Gau ga nakado," ga kus ta ikeo ga, "Mao. Gau ga nakado mao." Be somisomi ikado posanga keledede mon ga bedane, "Be. Gau ga nakado."

† 1.3 Ro 15.5 †† 1.5 Sng 34.19 † 1.8 PA 19.23, 1Ko 15.32
‡† 1.10 2Ti 4.18

‡‡ 1.14 2Ko 5.12, Plp 2.16 ‡‡‡ 1.16 1Ko 16.5-6 ‡‡‡ 1.19 PA 18.5

²⁰ †Ngansa Deo ele posanga tautauanga toa ngada oa, Iesus Kristus iparangrang ta ikeo ga, "Be. Gau ga nakado." Tota ngan ei, gita tasoa Deo ieda ta takeo ga, "Amen," ngan ele posanga tautauanga toa ngada ne.

²¹ Be Deo ei eaba toa ikado ga gitaingada tamadid matua ngan Kristus. Ei itok Itautau Tutui ga idae ngan gita ngan sionga gita. ²² ††Ngan kadonga toa bedane, idol ele ul ngan gita, ta Itautau Tutui imamado lolodai. Itautau Tutui toa ne ei mambe mudannga toa Deo ibada pagita, ta iman kilala ngan gid danga kemikemi toa ngada oa Deo ga ikado ngan gita muriai.

Paulus ila Korin manmanae mao

²³ Deo iutai ngan lolog ta irangrang ngan ipamatua leg posanga pagimi ga bedane: Leg ipu ngan nala manmanae pagimi Korin mao, eine ngansa tinig ngan nakado ga lolomi isat mao. ²⁴ †Kado gimi aoangga gai adada gimi ngan lemi kadonga lolo matua aea. Eine mao. Gai aboko toman ngan gimi ngan kadonga gimi ga tinimi igelgel, ngansa gimi amadid matua ngan lemi kadonga lolo matua aea na.

2 ††Be narau posanga ngan langa pagimi patautene mao, ngansa tinig ngan nakado ga lolomi isat pade mambe mugaeai mao. ² Oangga leg langa pagimi ikado ga lolomi isat, eine gau pade ga lolog isat. Be sapadua ga tirangrang ngan tikado ga lolog itarui mulian? Gimi kekelegimi toa mugaeai nakado ga lolomi isat. ³ Be gau nabode laulau toa ede pade oa pagimi, ngansa naeadi mambe oangga nala pagimi, eine ga akado ga lolog isat. Ngansa gimi manta akado ga tinig igelgel, be mao. Kadonga edengada toa iuotot pagimi ikado ga lolog isat. Ta tinig ngan langa pagimi toman ngan lolog isat toa bedaoa mao. Be naoatai pade mambe oangga tinig igelgel ngan saoa danga, eine gimi toa ngada na pade ga tinimi igelgel. ⁴ ††Tautauanga ngan ado toaiua nabode laulau ila pagimi, lolog isat paeamao tau ga matag sul isulug ngan gimi. Nabode bedaoa ngan kadonga gimi ga lolomi isat mao, be nakim gimi aotai mambe lolog ikim gimi kapei tau.

Gid Korin manta tisamum kadonga sat ton eaba toa ikado kadonga sat

⁵ Be eaba toa ikado kadonga paeamao, eine ikado gau ga lolog isat tau mao, be ikado gimi toa ngada na ga lolomi isat, be kapei tau mao. Nakeo ga kapei tau mao, ngansa tinig ngan nakado posanga oanaoana ngan danga toa ne mao. ⁶ Be panasnga toa gimi busa adol ga idae ngan eaba toa na, eine ikaranga. ⁷ Tota labone, kemi ngan gimi apalele lemi kadonga ngan eaba toa na, ta asamum ele kadonga sat ga apamatua ilolo. Ngan kado ta ilolo isat idae ga ila kapei tau. ⁸ Tota naposa matua pagimi, manta apasolan ei mambe lolomi ikim ei maitne. ⁹ Be nabode laulau toa ede pade oa pagimi ngansa nakim naoatai, gimi ga alongo lingeg ngan danga toa ngada ne, mao madongan.

† 1.20 PM 3.14 †† 1.22 2Ko 5.5, Ep 1.13-14 † 1.24 1Pe 5.3
†† 2.1 1Ko 4.21 †† 2.4 PA 20.31

¹⁰ Oangga gimi asamum kadonga sat ton eaba sai, eine gau pade nasamum ele kadonga sat. Be saoa kadonga sat gau nasamum, eine nasamum Kristus imatai, ngansa naoangga nalua gimi. ¹¹ †††Nakado bedane ngansa tinig ngan Satan ipakaka gita ta iasal gita mao. Ngansa gita taoatai ngan Satan ele kadonga na.

Paulus ikim igera Taitus

¹² †††Be ngan ado toaiua nala ngan tuanga Troas ngan paolanga ato kemi ton Kristus, gau nagera mambe Maron isaoa edap ngan kadonga leg naurata toa eoa. ¹³ †Be lolog kemi eta mao, ngansa nagera oaeg Taitus toa eoa mao. Tota naposa kemi pagid ga tidio, be nala ngan tibur kapei Masedonia ngan ilonga ei.

Deo ele posanga eine mambe nabene iuad ipakaranga tibur toa ngada ne

¹⁴ Be gai aposa kemi ga ila pan Deo ngansa ei mambe madidnga kapei iasal Satan ngan paraunga. Ta ei ibada gai ga alup toman ngan Kristus, ta adadal toman ngan ei ta adudunga tuangai mambe panua tiasal paraunga. Ngan kadonga toa ne, gai apaoasasa aea posanga mambe oadoad kemi ede ipakaranga tibur toa ngada ne. ¹⁵ Ngansa Kristus iuot mambe nabene ngan soanga Deo ieda. Be gai aot mambe nabene toa ne iuad ila pagid panua iaoa rua. Panua iaoa ede, Deo iuangga ibada gid mulian, be panua iaoa ede pade tiuangga tiduaea ngan dinga imperno. ¹⁶ ††Ngan gid panua toa tiuangga tiduaea ngan dinga imperno, oadoad toa ne iman kilala ngan led matenga. Be ngan gid panua toa Deo ibada gid mulian, oadoad toa ne iman kilala ngan led madonga kemi. Be naurata toa ne kapei tau. Sai irangrang ngan aea kadonga? ¹⁷ Ngansa gai apaola Deo ele posanga mambe panua padengada mao. Gid tiuangga naurata tikado ngan Deo ele posanga iman led pat aea. Be gai akado lemai posanga Deo imatai ngan Kristus iura, ngansa Deo isula gai, be lolomai aea danga eta mao.

Gid panua ato ad tipapaola posanga pau toa Deo irau ngan badanga mulian ele panua

3 †††Kado gimi aoangga gai apakuru ngan gai mulian pade? Eine mao. Be kado gimi aoangga gai akim gid panua tibode laulau ila pagimi ngan pasolannga mambe gai panua kemikemi naurata amai. Eine mao. Gai akim gimi abode laulau eta bedaoa ngan gai mao pade. ² ††Ngansa gimi kekelegimi aot mambe laulau ipasolan mambe gai panua kemikemi naurata amai, ngansa lolomi matua ngan Kristus ngan gai lemai naurata. Ta laulau toa ne aea posanga ienono lolomaiai. Ta gid panua toa ngada ne tirangrang ngan tiuato laulau toa ne ga tibada oatainga ngan. ³ †††Gimi aot masaeai mambe laulau ede Kristus

††† 2.11 Lu 22.31 ††† 2.12 PA 14.27, 1Ko 16.9 § 2.13 PA 20.1 §† 2.16 Lu 2.34, 2Ko 3.5-6 §†† 3.1 PA 18.27, 2Ko 5.12 §† 3.2 1Ko 9.2 §†† 3.3 IM 24.12, Jer 31.33, Ese 36.26-27

ibode. Be gai aot mambe panua ato amai ngan talnga laulau toa ne ga ila ngan tuanga ga tuanga. Be Kristus ibode laulau toa ne ngan pulo mao. Eine ibode ngan Itautau Tutui ton Deo toa imamado somisomi ne. Be ibode ga idae ngan pat mambe apu mao. Eine ibode ga idae ngan panua lolod.

⁴ Gai arangrang ngan akado posanga matua ngan gimbedane toa Deo imatai ngansa Kristus ipamatua gai. ⁵ Kado gimbedane aoangga gai uramai ngan kadonga naurata toa ne. Eine mao. Gai arangrang ngan apakuru ngan lemai naurata toa ne mao, mambe gai akakado ngan uramai. Eine mao. Be gai uramai inam pan Deo, ta akado naurata toa ne. ⁶ †Ei kekelen ikado ga gai aot ele panua naurata aea, ngan paolanga ele posanga pau toa irau ngan badanga mulian ele panua. Posanga toa irau ne eine mambe apu mao. Apu toa tibode oa, gid panua titoba nasinga ga mao, ta irangrang ngan tibada madonga kemi mao. Eine ga timate ga tiduaea. Be posanga pau toa ne inam pan Itautau Tutui. Itautau Tutui kekelen ibada madonga kemi pagita.

⁷ †Matami nanan. Oangga panua tinasi Deo ele apu mao, eine ga timate ga tiduaea. Apu toa oa Deo ibode ga idae ngan pat, be inam toman ngan ele taranga kapei. Taranga toa oa mil ga mil ngan Moses imata ta igal gid Israel matad, ta tirangrang ngan matad inono ei mao. Be taranga toa oa mil tede ga oas ga ila. ⁸ Be Itautau Tutui ele naurata eine mambe apu mao. Tautauanga apu inam toman ngan taranga, be taranga toa iuot ngan Itautau Tutui ele naurata, eine iasal tau apu ele taranga. ⁹ †Apu inam toman ngan taranga, be ipamadid gid panua ngan posanga ta ikeo ga gid manta tiduaea. Be Itautau Tutui ele naurata ikado ga gita taot tutui Deo imatai, ta taranga toa ne iasal tau apu ele taranga. ¹⁰ Ngansa taranga iuot ngan Itautau Tutui ele naurata eine kapei ga kapei tau. Ta imata mambe apu ele taranga eine danga eta mao. ¹¹ Taranga toa iuot ngan apu, ienono somisomi mao. Eine oas ga ila. Be taranga toa iuot ngan Itautau Tutui ele naurata iasal tau taranga iuot ngan apu, be ienono somisomi ga ilalala ga ila.

¹² Gai aoatai kemi mambe taranga toa iuot ngan Itautau Tutui ele naurata eine ga ienono somisomi. Tota gai amataud mao, be akado posanga matua bedane. ¹³ †Gai akado mambe Moses mao. Moses irobi imata ngan malo kakauede, ngan kado ta gid Israel tigera taranga toa oa oas ga ila. ¹⁴ Be gid Israel laborad irangrang ngan ibada Deo ele posanga ipu mao. Ta somisomi oangga tiuatoato Deo ele laulau mugamuga aea posanga, irangrang ngan tibada oatainga ngan mao. Eine mambe malo kakauede ienono maitne ta ipakala gid, ta tiuatai ngan posanga ipu mao. Eaba eta itil malo toa ne mao. Ngan Kristus kekelen Deo itil malo toa ne. ¹⁵ Be somisomi oangga tiuato Moses ele apu aea posanga, malo kakauede toa ne ipakala laborad ga irangrang ngan labone, ta tirangrang ngan

tibada oatainga mao. ¹⁶ †Be oangga eaba sai ipul ilolo ga ila pan Maron, Maron itil malo kakauede ta eaba toa oa irangrang ngan ibada kemi ele posanga ipu. ¹⁷ †Maron toa ikakado bedane, eine Itautau Tutui. Ta oangga Maron Itautau Tutui imamado pan eaba eta, eine danga eta ipakala eaba toa oa mao. Ele madonga iuot kemi. ¹⁸ Be gita toa ngada ne, danga eta ipakala matada mao. Tota Maron ele taranga kapei itara gita ta taot mambe danga tatlo anunuda ngan, ta tagal taranga toa oa ga ila pagid panua padengada. Somisomi taranga toa ne itaratara gita ta ipul gita kautede kautede ta taot mambe Maron ianun. Maron eine Itautau Tutui toa ikado bedaoa.

Gid panua ato ad mambe ulo pesa

4 Deo ilolo isat ngan gai panua ato amai ta ibada naurata toa ne pagai. Tota irangrang ngan lolomai itolatola ngan naurata toa ne mao. ² †Be gai apul murimai ngan gid kadonga papaeamao toa gid panua tikado mumulnga. Kadonga toa bedaoa ikado ga maeamaea gita. Be gai alalala alele ngan kadonga posanga pakakanga mao. Be gai apalaurerean Deo ele posanga mao pade. Gai apaola posanga tautauanga ga iuot masaeai ta irangrang ngan panua toa ngada ne matad inasi lemai kadonga. Ta lolodeai tirangrang ngan tiuatai mambe gai akado naurata tutui Deo imatai. ³ Be oangga panua edengada laborad ibada ato kemi toa gai apaola ne mao, eine ngansa gid panua toa ne ga timate ga tiduaea. ⁴ †Satan ei mambe deo pakakanga toa imadid ga imugamuga ngan tano toa ne. Ei ipasusu gid panua matad ta irangrang ngan lolod matua ngan ato kemi mao. Be ato kemi toa ne eine mambe taranga ipasolan Kristus ieda kapei. Kristus ei mambe Deo ianun tautauanga, be gid panua toa oa tirangrang ngan tigera mao. ⁵ Be gai apaola posanga ngan gai mulian mao. Gai apaola posanga ngan Iesus Kristus, mambe ei kekelen Maron, be gai aman ele paeaeanga ngan luanga gimbedane. ⁶ †Mugaeai tau Deo ikeo ga bedane, "Manta taranga iuot ngan tibur dodom." Ta Deo toa keledede ne ele taranga itara lolomaiai, ta agera danga toa ngada ne ienono merengai. Ta gai agera Iesus Kristus imata ta aoatai kemi mambe Deo ele taranga kapei ienono ngan ei.

⁷ †Be gai panua ato amai aot mambe ulo pesa toa irangrang ngan ienono mole mao. Be ato kemi eine mambe bula misi aea olnga kapei tau ienono ngan gid ulo pesa toa ne. Deo ikado bedane ngansa iuangga ipasolan mambe ato kemi toa iura kapei tau, eine danga togai mao, be ton Deo. ⁸ †Ngan tibur toa ngada ne gai anaman kadonga kulupulupu, be gid kadonga kulupulupu toa ne iasal gai mao. Ado edengada gai lolomai ede ga ede ta aoatai ngan saoa danga aoangga akado mao, be lolomai ede ga ede tau mao. ⁹ Gid panua tipaieiei gai, be Deo itnan gai ga adio kekelegai mao. Titapa gai ga asulug, be tipaeabu ngan gai mao.

† 3.6 Jer 31.31, Ins 6.63, 1Ko 11.25 †† 3.7 IM 34.29-35 †† 3.9 Lo 27.26, Ro 1.17 †† 3.13 IM 34.33

‡‡ 3.16 IM 34.34 ††† 3.17 Ins 8.36, Ro 8.2 ††† 4.2 2Ko 2.17, 1Te 2.5 § 4.4 Ep 2.2, Kol 1.15, Ibr 1.3 †† 4.6 OM 1.3, Ais 9.2, 2Ko 3.18 ††† 4.7 2Ko 5.1 †† 4.8 2Ko 1.8, 7.5

¹⁰ †Ieieinga toa Iesus imate ngan ne, gai pade abisi ta alalala alele toman ngan. Gai akado toa bedane ngansa aoangga apasolan mambe Deo iura kapei toa ipei Iesus mulian ngan, eine ipamatua tinimai pade.

¹¹ ††Gai labone amamado ngan kadonga Iesus ele naurata, be ngan ipu toaine, gid panua tiuangga tirau gai ga amate. Gai tinimai iman matenga aea, be Iesus ilualua gai ta asapir ngan matenga. Ta kadonga toa ne ipasolan mambe ei idae mulian tautauga. ¹² Tautauga kadonga kulupulupu iuangga ipamate gai panua ato amai somisomi, be kadonga toa ne ilualua gimii ta arangrang ngan abada madonga kemi somisomi.

¹³ †Be lemai kadonga lolo matua aea itap eta mao. Gai akado posanga lalaede mambe ienono ngan Deo ele laulau ga bedane, "Lolog matua ngan Deo, ta nakado posanga toa bedaoa." Ta gai lolomai matua ngan ei ta akado posanga toa bedaoa pade. ¹⁴ ††Ngansa gai aoatai mambe Deo toa ipei mulian Iesus ngan ele matenga, eine ga ipei mulian gai pade toman ngan ei. Ta ibada gai ga alup toman ngan gimii, ta gitaingada tamado toman ngan ei. ¹⁵ Danga toa ngada ne iuotot ngan gai eine ga ilualua gimii. Toa bedaoa ta Deo ele kadonga lolo marum aea ga iuasasa ga ila pagid panua busa pade. Ta gid panua toa ngada oa ga tiposa kemi pan Deo ga tisoa ieda.

Muriani leda madonga kemi tau ga iuot buburiani

¹⁶ ††Tota gai atolatola ngan naurata toa ne mao. Tautauga patimai toa asoaso ne iura ilalala ga isulug, be ado ga ado lolomai ga tautaudimai ibada pamatuanga ga iuot pau pade. ¹⁷ †††Ngansa kadonga kulupulupu ga ieieinga toa iuotot ngan gai labone, gai agera mambe danga kapei tau mao. Eine ga ienono mole mao. Be gid kadonga kulupulupu toa ne, labone ilualua gai ta abada madonga kemi ga kemi tau somisomi ga ilalala ga ila. Ta gai aoatai mambe madonga muriani aea ga iasal tau gid kadonga kulupulupu labone aea. ¹⁸ †††Tota gid danga tanoelai aea toa tageragera ngan matada, gai lolomai ila ngan mao. Be lolomai ila ngan gid danga buburiani aea toa tarangrang ngan tagera ngan matada mao. Ngansa gid danga tanoelai aea ienono mole mao. Be gid danga buburiani aea ienono somisomi ga ilalala ga ila.

⁵ †Gita taoatai, patida toa tasoaso ne, eine mambe palata ienono mole mao. Oangga palata toa ne grum ga isulug, taoatai mambe Deo ga ipagun luma ede pade ngan gita buburiani. Luma toa ne, eaba eta ikado ngan ibage mao. Deo kekelen ikado ta ienono somisomi ga ilalala ga ila. ² †Be labone gita tatangtang ga tasolil ngansa loloda ikim tau ngan badanga tinida pau mambe luma pau buburiani aea ipono gita. ³ Ngansa oangga tadol pononga toa oa, eine tabangabanga mao. ⁴ Be labone tamamado ngan palata tanoelai aea toa ne ta tatangtang ga tasolil ngan ada kadonga kulupulupu. Ngansa tinida ngan ta-

bangabanga mao. Be loloda ikim tau ngan pononga buburiani aea irobi gita. Toa bedaoa ta patida toa matenga aea ne ga ibada madonga kemi somisomi. ⁵ Deo kekelen ikado gita ga taot ngansa iuangga ibada madonga pau toa ne pagita. Ta ibada Itautau Tutui ga inam pagita mambe mudangga ede iman kilala ngan gid danga kemikemi padengada toa iuangga ibada pagita.

⁶ ††Tota lolomai dung somisomi ga ienono. Be matamai nanan, oangga amamado maitne ngan patimai toa ne, eine amado toman ngan Deo toa ele tuangai oa mao. ⁷ Be saoa danga akakado labone, eine anasi lemai kadonga lolo matua aea ta akado. Be anasi gid danga toa ageragera ngan matamai ne mao. ⁸ ††Tota lolomai dung ga ienono ta tinimai igelgel ngan tnannga patimai toa ne. Toa bedaoa ta gai arangrang ngan amamado toman Maron somisomi ga ilalala ga ila. ⁹ †††Tota amarum tau ngan kadonga Deo ga itin igelgel. Akakado bedaoa somisomi, oangga amamado tanoelai maitne, mao oangga ala amado toman ngan ei buburiani. ¹⁰ ††Ngansa muriani oangga Kristus idio imado ngan ele mul patutuinga posanga aea, gita toa ngada ne manta tamadid ngan posanga imatai. Ta ei ga ikoli pagita keledede keledede ngan saoa kadonga takado ngan leda madonga tanoelai. Goibe leda kadonga kemi, mao paeamao, ei ga ikoli pagita.

Talua gid panua ta lolod keledede toman ngan Deo

¹¹ Kadonga ngan tamataud Deo ga talolon ngan ei, gai aoatai kemi ngan. Tota gai aoangga adada gid panua ngan posanga ta lolod matua ngan Deo. Lemai kadonga toa ngada ne ienono masaeai Deo imatai ga gimii matamiai pade. Ta gai aeadi mambe gimii ga anaman lolomiai mambe gai panua kemikemi naurata amai. ¹² Be kado gimii aoangga gai apakuru ngan gai mulian pade. Eine mao. Be gai aoangga gimii matamii nanan posanga kemi ngan gai ta tinimii igelgel ngan gai. Tota oangga alongo gid panua tiselele gai, eine gimii ga akoli posanga kemi ga ila pagid mambe gai panua kemikemi naurata amai. Ngansa panua edengada tipakuru ngan gid panua ngan edap itutui mao. Matad inasi saoa danga tigera ngan matad, be matad inasi panua lolod mao. ¹³ Be oangga panua matad inasi gai ta tikeo ga gai amangamanga, eine matamai ila ngan mao. Ngansa gai akakado Deo ele naurata. Be oangga panua matad inasi gai ta tigera mambe gai anasnasi oatainga kemi, eine gai akakado toa bedane ngan luanga gimii. ¹⁴ Gai akakado toa bedaoa ngansa Kristus ele kadonga kimnga aea idada gai. Ta gai aoatai kemi mambe Kristus imate ngan luanga gita toa ngada ne. Ta ngan kadonga toa ne, eine mambe gita toa ngada ne tamate ta tarangrang ngan tanasi kadonga paeamao pade mao. ¹⁵ ††Ei imate ngan luanga panua toa ngada ne. Ei ikado bedane ngansa iuangga gita panua toa labone tamamado, irangrang ngan tamamado ngan kadonga gita ga tinidii igelgel mao, be

† 4.10 1Ko 15.31 †† 4.11 Ro 8.36 † 4.13 Sng 116.10 †† 4.14 1Ko 6.14 ††† 4.16 Ep 3.16 †††† 4.17 Ro 8.17-18 †††† 4.18 Kol 1.16 § 5.1 2Ko 4.7 †† 5.2 Ro 8.23

††† 5.6 Ibr 11.13-16 †† 5.8 Plp 1.23 ††† 5.9 Kol 1.10, 1Te 4.1 †† 5.10 Sav 12.14 †† 5.15 Ro 14.7-8

tamamado ngan kadonga ei ga itin igelgel. Ngansa ei imate ngan luanga gita, ga kus ta idae mulian pade.

¹⁶ Tota labone ga ila, irangrang ngan gai matamai inasi gid panua ngan edap mugamuga mambe gid panua tanoeai ad tikakado ne mao. Tautauunga mugaeai matamai inasi Kristus toa bedaoa, be labone akakado toa bedaoa pade mao. ¹⁷ †Tota oangga sai ilup toman ngan Kristus, ei iuot eaba pau na. Kadonga mugamuga iduaea ga ila na. Ega, kadonga papau tota iuot ga imulmuli! ¹⁸ ††Deo kekelen ikado ga danga toa ngada ne iuot tautauunga ngan gita. Tautauunga, mugaeai taman aea miri itamatama. Be ngan Kristus ele naurata, Deo ikado ga loloda itarui toman ngan ei. Ta ei ibada naurata pagai ngan luanga gid panua ta lolod itarui toman ngan ei pade. ¹⁹ †Naurata toa ne ipu ga bedane: Ngan Kristus ele naurata, Deo isaoa edap ta irangrang ngan gid panua lolod itarui mulian toman ngan ei. Ei imata nanan led idil papaeamao pade mao. Be ibada naurata pagai ngan palongonga gid panua ta tinasi edap toa ne ta lolod itarui toman ngan ei. ²⁰ Tota gai aman Kristus ibebe ta apaola ele posanga. Eine mambe Deo idada gid panua ngan gai lemai posanga. Ta akeo pagid bedane, “Ngan Kristus ieda, gai abeta matua gimi bedane: Manta lolomi itarui toman ngan Deo!” ²¹ ††Kristus ikado kadonga sat eta mao, be Deo ipaluplup leda kadonga sasat toa ngada oa ga idae ngan ei, ta ipanas ei lalaede mambe ei eaba kadonga sat aea. Toa bedaoa ta gita taot panua tututui Deo imatai ngan Kristus ele naurata.

Gid panua ato ad tibisi kadonga kulupulupu ngan led naurata

6 Gai abokoboko toman ngan Deo ta abeta matua gimi bedane: Deo ele kadonga lolo marum aea toa gimi abada, irangrang ngan alongean ga itap sapaeanao mao. ² †Ngansa Deo ikeo, “Gau nasio ado imata ngan badanga go mulian, ta naoangga nakado kemi ngan eao.

Be tutui ngan ado imata toa ne, nalongo lem tandanga ta nalua go.”

Ega, labone eine Deo ele ado imata ngan badanga gimi mulian. Patautene iuangga ikado kemi ngan gimi.

³ Ngan kadonga naurata toa ne, lemai idil eta paeamao mao. Ngan kado ta apakala gid panua ta tirangrang ngan lolod matua ngan Deo mao. Tota anasi kadonga tutui ta irangrang ngan eaba eta iselege lemai naurata mao. ⁴ Somisomi gai aoangga apasolan panua toa ngada ne mambe gai Deo ele paeaeanga kemikemi ta anasnasi kadonga ga gid ne: Amadid matua ngan saoa kadonga iuot ngan gai, ga amai kadonga kulupulupu, ga kadonga oanaoana, ga gid kadonga ikakado ga lolomai ede ga ede, ⁵ ††ga panua titapa gai, ga tidol gai ngan luma panasnga aea, ga panua tilup ngan amai raunga, ga lemai naurata kulupulupu, ga arangrang ngan aeno kemi mao, ga pitoreagai, ⁶ †††ga

† 5.17 Ro 8.1, Gal 6.15 †† 5.18 Ro 5.10 † 5.19 Ro 3.23-25 †† 5.21 Ibr 4.15 †† 6.2 Ais 49.8 ††† 6.5 2Ko 11.23-27 ††† 6.6 1Ti 4.12

lolomai aea danga eta mao, ga lemai oatainga kemikemi, ga lolomai bake manmanae mao, ga lolomai marum ngan panua padengada, ga Itautau Tutui ipamatua gai, ga anasi kadonga kimnga aea be apakaka ngan mao, ⁷ ga lemai posanga tautauunga, ga akado lemai naurata ngan Deo iura, ga lemai kadonga tututui eine mambe danga sisid paraunga aea toa akikisi ngan bagemai oatai ga bagemai angas pade. ⁸ Panua edengada tipakuru ngan gai, be panua padengada tilolon ngan gai mao. Panua edengada tipaeabu ngan edamai, be panua padengada tisoa edamai. Tikeo ga gai panua pakakanga amai, be gai akakado posanga tautauunga. ⁹ †Eine mambe eaba eta iutai ngan gai mao, be tautauunga panua busa tiutai ngan gai. Gai mambe panua tiuangga timate, be mao. Matamai bibi-ta maitne. Gid tipanas gai, be tirau gai ga amate mao. ¹⁰ Danga imata ede ga ede iuangga ikado ga lolomai isat, be mao. Tinimai igelgel somisomi. Imata mambe lemai danga sisid imata karanga mao, be mao. Gai akakado ga panua busa led madonga iuot kemi tau. Imata mambe lemai danga sisid eta mao, be mao. Deo ipan danga toa ngada ne ga iman gai lemai.

¹¹ Gimi panua Korin ami, ngan gai lemai posanga toa ngada ne, aposa masaeai pagimi. Gai lolomai ikim gimi kapei tau. ¹² Gai adangadangan lolomai pagimi mao. Be gimi adangadangan lolomi pagai. ¹³ ††Naposi pagimi mambe gimi leg gergeu tautauunga, manta lolomi inam pagai ta akoli kemi lemai kadonga kimnga aea ngan gimi.

Sapadua lolod matua ngan Iesus mao, irangrang ngan talup ga taboko toman ngan gid mao

¹⁴ †††Gid panua toa lolod matua ngan Iesus mao, irangrang ngan gimi alup ga aboko toman ngan gid mao. Madongan? Gimi aoangga kadonga tutui irangrang ngan ilup toman ngan kadonga ngan tnannga Deo ele apu na? Be gimi aoangga taranga irangrang ngan ilup toman ngan dodom na? Eine mao. ¹⁵ Be gimi aoangga Kristus irangrang ngan ilolo keledede toman ngan Satan pade? Be aoangga gid panua toa lolod matua ngan Iesus tirangrang ngan tilup keledede toman ngan panua toa lolod matua ngan ei mao na? Eine mao. ¹⁶ ††Be irangrang ngan tapaluplup Deo ele luma raring aea toman ngan luma raring aea togid deo pakakanga ad na? Eine mao, ngansa gita taman Deo ele luma toa ele ul ienono ngan. Ei Deo toa imamado somisomi ne, be ikeo ga bedane, “Gau ga namamado toman ngan gid ga nalalala rabu ngan gid. Gau ga naman ad Deo, be gid ga timan leg panua.”

¹⁷ †††Tota Maron ikeo bedane, “Gimi manta atnan gid panua toa bedaoa ta ala aluai ngan gid ga amamado rol.

Irangrang ngan alongean danga eta paeamao ibul gimi mao.

§ 6.9 2Ko 4.10 §† 6.13 1Ko 4.14 §†† 6.14 Ep 5.11 §† 6.16 Wkp 26.12, Jer 32.38, Ese 37.27, 1Ko 3.16 §†† 6.17 Ais 52.11, PM 18.4

Toa bedaoa ta gau ga nabada gimi ga anam boloma pagau."

¹⁸†Gau ga naman Tamami, be gimi ga aman leg gergeu arangaranga ga taine. Maron Deo Matua Soke Tau ikeo toa bedane."

7 Leg panua kemikemi, gid posanga tautauanga toa ne iman gita leda, tota saoa kadonga tinida aea ikado ga loloda aea muk, mao saoa kadonga ikado ga tautaudida iuot paeamao Deo imatai, manta tatnan ga iduaea, mambe eaba isigiri ibage aea muk ga iduaea. Toa bedaoa ta talolon ngan Deo ta tapasolan mambe ele ul tautauanga ienono ngan gita.

Paulus itin igelgel ngansa gid Korin tipul lolod

² Manta lolomi inam pagai. Gai akado kadonga paeamao ngan eaba eta mao. Be gai apaeabu ngan eaba eta mao, ga apakaka eaba eta ngan badanga ele danga sisid mao pade. ³ Nakado posanga toa ne ngan danga gimi mao. Be mambe nakeo ngan ga ila, lolomai ikim gimi kapei tau. Goibe matada bibita, mao tamate, danga eta irangrang ngan ikado ga lolomai itnan gimi mao. ⁴ Gau nakado posanga matua bedane pagimi be namataud mao. Tinig igelgel kapei ngan gimi ga lolog itarui kemi ngan gimi. Tautauanga gid kadonga kulupulupu iuotot ngan gai, be leg tingelgel ienono kapei tau ngan gimi maitne.

⁵ †Be ngan ado toaiua ala aot Masedonia, gai arangrang ngan aearagai eta mao. Kadonga kulupulupu imata ede ga ede iuotot ngan gai. Gid panua gaot tiuanga tiparau pagai, be mataudnga ipaparau lolomaiai pade. ⁶ Be Deo, ei eaba toa ipatarui sapadua toa lolod iketi. Ei isula Taitus ga inam pagai, ta ngan kadonga toa ne, ei ipatarui lolomai pade. ⁷ Be ei ipatarui lolomai ngan kadonga toa ne kekelen mao, be lolomai itarui pade ngansa Taitus ipalongo gai mambe gimi apatarui ei ilolo pade. Ei ipalongo gai mambe lolomi ikim tau ngan geranga gau, ga lolomi isat ngan lemi kadonga paeamao, ga lolomi matua ngan gau pade. Nalongo toa bedaoa ta tinig igelgel kapei tau.

⁸ †Tautauanga, laulau ede pade toa nabode ga ila pagimi ikado ga lolomi isat, be gau lolog ila tau ngan kadonga toa ne mao. Lolog ila tede ngan, ngansa laulau toa oa ikado ga lolomi isat kautede, be lemi lolo isat ienono mole tau mao. ⁹ Be labone tinig igelgel. Tinig igelgel ngan nakado ga lolomi isat mao. Be tinig igelgel ngansa lemi lolo isat ikado ga gimi apul lolomi. Deo kekelen ipaot lemi lolo isat toa ne, ta irangrang ngan eaba eta ikeo ga gai apaeabu ngan lolomi mao. ¹⁰ ††Oangga Deo ipaot lemi lolo isat, ei ikado ngansa iuanga gimi apul lolomi ta irangrang ngan ibada gimi mulian. Irangrang ngan tatolatola ngan lolo isat toa bedane mao. Be lolo isat togid panua tanoelai ad, eine ikakado gid ga irangrang ngan timate ga tiduaea.

¹¹ Ega, agera lolo isat toa Deo ipaot lolomia. Eine ipapot lemi kadonga kemikemi ga bedane: aparpar ngan

nasinga kadonga Deo ikim, ga apatutui lemi kadonga ta edami iuot kemi pade, ga lolomi bake ngan kadonga sat, ga amataud Deo, ga auduan gai, ga lolomi matua ngan gai, ga apanas eaba toa oa ngan ele kadonga sat. Ngan lemi kadonga toa ngada ne, gimi apasolan mambe lemi idil eta paeamao mao. ¹² Leg ipu ngan bodenga laulau toa ede pade oa pagimi eine ngan pasolannga eaba toa ikado kadonga sat mao, ga ngan luanga eaba toa aea kadonga paeamao oa mao pade. Be nabode ngansa nakim gimi agera mambe lemi kadonga kimnga aea ngan gai iuot masaeai Deo imatai. ¹³ Tota kadonga toa ngada ne ikado ga lolomai itarui.

Lemi kadonga toa ne ikado ga lolomai itarui, be lolomai itarui pade ngan Taitus ele tingelgel. Ngansa gimi toa ngada na akado ei ga ilolo kemi pade. ¹⁴ Ngansa mugaeai napakuru ngan gimi pan Taitus, be gimi akado ga maeamaea gau eta ngan pakurunga toa ne mao. Lemi kadonga toa ngada ne ipasolan mambe posanga toa gai akakado pan Taitus ngan gimi eine tautauanga, lalaede mambe lemai posanga toa ngada oa ila pagimi eine tautauanga. ¹⁵ Taitus imata nanan mambe gimi abada ei ga alolon ngan ei kapei, ga amataud ta alongo ilinge. Tota ei ilolo ikim gimi kapei tau. ¹⁶ Ta gau tinig igelgel ngansa ngan danga toa ngada ne, narangrang ngan naeadi gimi.

Gid iaoa keleda ton Kristus tipaluplup pat ngan luanga oaeoed Iudea ad

8 †Be oaeoag, gau nakim gimi aotai kemi ngan Deo ele kadonga lolo marum aea ngan gid iaoa keleda ton Kristus ngan tibur kapei Masedonia. ² Kadonga kulupulupu tau iuot ngan gid ta itoba gid. Ga led danga sisid ngan ado toaiua imata karanga eta mao. Be Deo ikado ga tinid igelgel kapei tau ta matad nanan oaeoed padengada ngan iaoa keleda ton Kristus ta tikado led mamaron kapei tau ila pagid. ³ Gau pade nagera mambe matad inasi led pat ga danga sisid ta tirau posanga ngan saoa danga tirangrang ngan titenai, be tinasi led kimnga mulian ta tibalbatan luanga toa oa ga ila kapei pade. ⁴ Tibeta matua gai ngan longeannga gid pade ta tidol baged ngan luanga gid panua tututui ton Deo ngan tibur Iudea. ⁵ Gai aea-di mambe gid ga tidol luanga kautede, be mao. Led luanga iasal lemai eadinga toa ne. Ta matamata tidol lolod ga ila pan Deo, ga kus ta tidol lolod ga inam pagai pade, lalaede mambe Deo ikim. ⁶ Be naurata ngan paluplupnga luanga toa bedaoa, tota Taitus ipei rabu ngan gimi toa matamata oa. Ta gai abeta matua ei ngan iluai mulian pagimi ta ipasala naurata toa ne. ⁷ ††Lemi kadonga lolo matua aea kemi, ga lemi posanga kemikemi, ga lemi oatainga kemikemi, ga gimi amamarum kemi tau ngan lualuanga, ga lolomi ikim gai kemi pade. Ngan danga toa ngada ne, lemi kadonga kemikemi mon. Be gai akim gimi manta aot kemi pade ngan lemi kadonga mamaron.

† 6.18 2SmI 7.14, Jer 31.9 †† 7.5 2Ko 2.13 † 7.8 2Ko 2.4
 †† 7.10 Mt 27.3-5, Ibr 12.16-17

‡‡ 8.1 Ro 15.26, 2Ko 9.1-2 ††† 8.7 1Ko 16.1-2

⁸ Gau nasusuran gimi ngan nasinga posanga toa ne mao. Be nakim matag inasi lemi kadonga kimnga aea ga marumnga aea toman ngan gid Masedonia pade ta naoatai, lemi kadonga kimnga aea toa ne tautauanga, mao madongan? ⁹ †Ngansa gimi aoatai ngan kadonga lolo marum aea ton ada Maron Iesus Kristus. Ei ele danga sisid busa ga ele madonga kemi tau buburiai. Be imata nanan gimi ta iuot mambe eaba ele danga sisid imata karanga mao. Ta ngan edap toa ne, iuang-ga ikado ga gimi lemi madonga kemi.

¹⁰ Ta nakim napalongo gimi ngan edap toa gau nagera mambe kemi ngan anasnasi. Ngansa rai ede ila na, gimi aeasal tuanga padengada ta amuga ngan paluplupnga lemi luanga. Aeasal gid ngan edap toaine kekelen mao, be aeasal gid pade ngansa kimnga toa ne ienono motean toa lolomia na. ¹¹ Tota labone eine kemi ngan gimi aboko matua ngan pasalanga kadonga toa ne, lalaede mambe ienono matamata lolomia. Ta aparangrang saoa posanga gimi arau mugaeai ngan luanga toa ienono bagemiai. ¹² ††Ngansa oangga gita tamamarum ngan kadonga leda mamaron ngan saoa danga ienono bagedai, eine Deo ga itin igelgel. Be saoa danga ienono bagedai mao, Deo imata ila ngan danga toa oa ga iman tenainga mao.

¹³ Be gau tinig ngan gimi abada ieieinga ngan keminga panua padengada led madonga mao. Nakim gimi toa ngada ne lemi madonga lalaede. ¹⁴ Labone lemi danga sisid busa, ta gimi arangrang ngan alua gid panua toa led danga sisid imata karanga mao. Ta muriai, oangga gimi lemi danga sisid imata karanga mao, eine gid ga tilua gimi pade. Toa bedaoa ta gimingada lemi madonga lalaede. ¹⁵ †Eine mambe Deo ele laulau ikeo ngan ga bedane, "Gid panua toa tigou busa, eine gid ad ikaranga ngan gid, be gid panua toa tigou busa tau mao, gid ad pade ikaranga ngan gid."

Paulus isula Taitus masin ga tila Korin

¹⁶ Naposa kemi ga ila pan Deo ngansa ei idol kadonga marumnga aea toa Taitus iloleai, lalaede mambe idol gai lolomaiai pade. Ta ei pade ikim tau ngan luanga gimi. ¹⁷ Naposa kemi pan Deo ngansa ngan ado toaiua gai abeta Taitus ngan iluai mulian pagimi, ei itin igelgel ngan langa. Ngansa ei pade ele kimnga tota bedaoa. ¹⁸ Be gai asula oaeda ede pade ga ila toman ngan ei. Eaba toa ne iualu kapei rabu ngan gid iaoo keledede ton Kristus ngan tuanga ga tuanga, ngansa ei iboko matua ngan paolanga ato kemi. ¹⁹ Ga pade, gid iaoo keledede ton Kristus tisio ei ngan langa toman ngan gai ngan luanga gai ngan tenainga toa ne aea talnga. Gai akado naurata toa ne ngan soanga Maron ieda ga ngan pasolannga oaeoaeda mambe gai amamarum tau ngan tenainga toa ne aea talnga. ²⁰ Gai anasi edap tutui bedane, ngan kado ta eaba eta iselegele lemai kadonga ngan talnga tenainga toa kapei ne ga ila. ²¹ Ngansa gai akim akado kadonga itutui Deo imatai ga gid panua matadeai pade.

²² Be gai asula oaeda ede pade ga ila toman ngan gisirua. Eaba toa ne gai atoba ei pabusa ngan naurata imata ede ga ede, ta aoatai kemi mambe ei imarum tau ngan naurata aea kadonga. Be ei iadi mambe gimi ga akado kadonga kemi, ta ilolo ikim kapei tau ngan langa pagimi ngan paluplupnga lemi luanga toa na.

²³ Gimi aoatai ngan Taitus mambe ei gairua lemai naurata keledede ga iboko matua ngan luanga gimi. Be oaeoaeda toa rua pade ne, gimi aoatai mambe gid eine panua ato ad togid iaoo keledede ton Kristus ta ti-soasoa Kristus ieda somisomi. ²⁴ ††Tota oangga tinam tiuot toa nena, manta apasolan lemi kadonga kimnga aea pagid ta aparangrang lemai pakurunga ngan gimi. Toa bedaoa ta irangrang ngan iaoo keledede ton Kristus tigera lemi kadonga kemi pade.

Paulus ikim gid Korin tikoromot led tenainga motean

⁹ †Gimi aoatai kemi ngan tenainga toa gai apaluplup ngan luanga gid panua tututui ton Deo. Tota lemai ipu eta ngan bodenga posanga mamarae pagimi ngan mao. ² Ngansa naoatai mambe gimi amamarum tau ngan kadonga toa ne, ta napakuru ngan gimi pagid Masedonia matadeai. Nakeo pagid mambe rai ede ila na, gimi panua Akaia ami akoromot motean lemi luanga. Ta panua busa ngan gid tigera lemi kadonga toa ne ta gid pade timamarum ngan koromotnga led tenainga. ³ Be tinig ngan lemai pakurunga toa ne ngan gimi iuot mambe posanga sapaean mao. Tota nasula gid oaeoaeda toa ne ga tila pagimi, ngansa nakim matami idae ngan paluplupnga luanga toa ne, lalaede mambe napakuru ngan gimi. ⁴ Ngansa oangga gid Masedonia etangada tinam toman ngan gau ta tigera mambe gimi akoromot lemi tenainga maitne, eine ga maeamaea gai kautede ngan lemai pakurunga sapaean toa oa. Be gimi ga maeamaea gimi kapei. ⁵ Tota naoangga kemi ngan narenren pagid oaeoaeda ngan tila pagimi motean, ta tilua gimi ngan paluplupnga lemi tenainga toa gimi aposa tautauanga ngan mugaeai. Toa bedaoa ta lemi tenainga ga inasi lemi tingelgel, be eaba eta idada gimi ngan mao.

⁶ ††Be matami nanan danga ga oaine: Lemi tenainga eine mambe annga ipuapua toa gimi aearum. Eaba sai iarum annga ipuapua pidaede, muriai ei ga ibada annga pidaede. Be eaba sai iarum annga ipuapua busa, muriai ei ga ibada annga busa. ⁷ Gimi keledede keledede manta arau posanga motean toa lolomia na, ta adol lemi tenainga. Be irangrang ngan lolomi ruanga-da ngan mao ga anaman mambe gid panua tisuusuran gimi ngan mao pade. Ngansa Deo ikim tau eaba sai toa itin igelgel ta idol ele tenainga. ⁸ Be Deo irangrang ngan ilolo marum pagimi kapei tau ta ikado ga lemi danga sisid toa ngada ne imata karanga somisomi. Toa bedaoa ta gimi ga arangrang tau ngan kadonga naurata kemikemi imata ede ga ede. ⁹ †††Eine lalaede mambe Deo ele laulau aea posanga ga bedane,

† 8.9 Mt 8.20, Plp 2.6-7 †† 8.12 Mk 12.43-44 † 8.15 IM 16.18

†† 8.24 2Ko 7.13-14 †† 9.1 2Ko 8.1-7 ††† 9.6 Snd 11.24-25 ††† 9.9 Sng 112.9

“Eaba sai toa ikado ele mamaron kapei tau pagid panua lululunga ad,
 ele kadonga tutui ienono somisomi ga ilalala ga ila.”
¹⁰ †Deo kekelen ibabada annga ipuapua pan dadanga itama ta iarum. Ei kekelen ipanpan panua toa ngada ne ad annga. Ta ei ga ipan danga toa ngada ne pagimi ta ikado ga lemi danga sisid ipupulou. Toa bedaoa ta irangrang ngan akado lemi mamaron ngan danga sisid toa na, mambe annga ipuapua iuot busa. Tota lemi kadonga tututui ga iuot busa mambe eaba ibada annga busa imatua dadangai. ¹¹ ††Deo ga ibada danga sisid busa pagimi ngan edap imata ede ga ede. Ta somisomi gimi ga arangrang ngan akado lemi mamaron. Toa bedaoa ta lemi tenainga toa gai atal ne, eine ga ikado panua busa ga tiposa kemi ga ila pan Deo.

¹² Ngansa lemi naurata ngan lualuanga toa ne eine ilualua gid panua tututui ton Deo ngan saoa danga tipapauis ngan. Ga pade, ikado gid ga tiposa kemi ga ila pan Deo kapei ga kapei tau. ¹³ Ta naurata toa gimi akado ngan luanga gid, eine ga ipasolan mambe lemi kadonga eine kemi. Ta gid ga tisoa Deo ieda, ngansa tiuatai mambe gimi alongo kemi Deo ilinge ga akisi matua ato kemi ton Kristus. Be gid ga tisoa Deo ieda pade ngansa tigera gimi akado lemi mamaron ila pagid, ga pagid panua toa ngada ne. ¹⁴ Gid ga tiuatai mambe Deo ele kadonga lolo marum aea iuon lolomi-ai, ta gid ga tikim gimi kapei tau. Ta tikado led raring ngan luanga gimi pade. ¹⁵ Be tenainga toa Deo ipan pagita eine kapei ga kapei tau, ta irangrang ngan eaba eta iaoo inasi kemi ipu mao. Manta taposa kemi ga ila pan Deo ngan ele tenainga toa ne.

Paulus iaoo parau ala ngan ele naurata ato aea

10 †Gau Paulus leg betanga matua ede pagimi. Panua edengada tisol gau ngan posanga ta tikeo ga, “Somisomi oangga Paulus imamado pagita, ei idol ei ga idio gadio, be oangga imamado aluai, ei ikakado posanga oanaoana ngan ele laulau.” Be gau naoangga nanasi Kristus ele kadonga. Ei isoa ieda mulian mao, be idol ei ga idio gadio. ² ††Ta nabeta matua gimi ga bedane: Oangga nala pagimi, tinig ngan gimi akado ga leg ipu eta ngan plenga gimi mao. Oangga panua edengada tikeo ga gai anasnasi oatainga togid panua tanoelai ad, gau naeadi mambe narangrang ngan nape gid panua toa oa ngan posanga matua. ³ Tautaunga gai amamado tanoelai, be gai akado paraunga mambe gid panua tanoelai ad tikakado ne mao. ⁴ ††Ngansa gai lemai danga sisid paraunga aea eine gid danga tanoelai aea mao. Be Deo kekelen iura ienono ngan lemai danga sisid paraunga aea toa ne, ta ikado ga gai arangrang ngan agoro gid ala matua paraunga aea togid amai miri itamatama. ⁵ Gai aparau ngan gid posanga pakakanga ga parimnga ga oatainga isaoa iuangga ipakala gid panua ngan badanga oatainga ngan Deo. Gai apasolan mambe gid panua

led parimnga ga pakakanga eine tutui mao, be tibuobuo. Ta gai adada gid kelede kelede ta tipul lolod ga tilongolongo Kristus ilinge. ⁶ Ta gai asangasanga gimi. Oangga gimi busa akeo ga alongo kemi Kristus ilinge, eine gai ga apanas sapadua ngan gimi toa tikeo ga tangad balbal maitne.

⁷ Gimi manta agera kemi saoa danga ienono matamiai. Oangga eaba eta iadi mambe ei Kristus ele eaba tautaunga, manta iuatai kemi mambe gai pade Kristus ele panua lalaede mambe ei. ⁸ †††Be Maron idol edamai kapei ngan naurata toa ne aea kadonga. Ta ikim gai apamatua lolomi, be itin ngan apaeabu ngan lolomi mao. Tota oangga gai apakuru ngan gai mulian kauteta ngan lemai naurata toa ne, eine ga maea-maea gai ngan kadonga toa bedane mao. ⁹ Be tinig ngan gimi aoangga nabode laulau ngan pamataudnga gimi. Eine mao. ¹⁰ Ngansa edengada ngan gimi tikeo ga, “Paulus ele laulau aea posanga oanaoana imata ede ga ede, be oangga imamado pagita, tagera mambe ei iura eta mao, ga ele posanga malamalan.”
¹¹ Sapadua tikeo toa bedaoa, manta matad nanan ga bedane: Saoo posanga oanaoana toa abode ga ila pagimi ngan ado toaiua amamado aluai ngan gimi, eine gai ga anasi lalaede toa bedaoa ngan ado toaiua amamado pagimi.

¹² Ngansa gid panua toa tikeo ga gai uramai eta mao, gid tipakuru ngan gid mulian pagid panua padengada ta tikeo ga tiasal gai. Be oangga tiasal gai tautaunga, gai ga amataud ngan keonga pagid panua mambe gai lalaede mambe gid pade. Be eine mao. Matad inasnasi pol ngan gid mulian ngan edap itutui mao, ta tibuobuo ta tikeo ga urad ga edad kapeipei. ¹³ †††Be gai arangrang ngan alasu pakurunga ngan gai mulian mao. Gai ga aposaposa ngan saoa naurata toa Deo ibada pagai. Be naurata toa ne iuasasa ga iparangrang gimi Korin pade. ¹⁴ Gimi pade amamado gadudunga ngan naurata toa Deo ibada pagai. Tota oangga gai akado posanga matua pagimi, eine alaputian but ngan naurata toa Deo ibada pagai ne mao. Ngansa matamata gai amuga ngan badanga Kristus ele ato kemi ga ila pagimi. ¹⁵ Ga pade, gai asesean gai sapaeen ga adudunga ngan naurata togid panua padengada mao. Be gai akim tau ngan lemi kadonga lolo matua aea idae ga ila kapei, ta lemai naurata rabu ngan gimi aea annga ga iuot kapei ga kapei tau. ¹⁶ Toa bedaoa ta irangrang ngan gai apaola ato kemi ngan gid tuanga padengada muriai ngan gimi toa tilongo Kristus aea posanga eta maitne. Be oangga gai ala ngan tibur eta toa panua padengada tipasala led naurata ngan ga kus, eine irangrang ngan apakuru ngan gai mulian ngan naurata toa oa mao. ¹⁷ †Be eine lalaede mambe Deo ele laulau ikeo ngan ga bedane, “Oangga sai ikeo ga ikado kadonga parimnga, ei manta iparim ngan Maron kekelen.” ¹⁸ †††Ngansa eaba sai toa ipakuru ngan ei mulian, eine ibada edaeda kapei

† 9.10 Ais 55.10 †† 9.11 2Ko 1.11, 4.15 † 10.1 1Ko 2.3 †† 10.2 1Ko 4.21 †† 10.4 Ep 6.13-17

††† 10.8 2Ko 13.10 ††† 10.13 Ro 12.3 § 10.17 Jer 9.24, 1Ko 1.31 §† 10.18 1Ko 4.4

mao. Be eaba toa Maron ipakuru ngan ei, ei kekelen ieda iuot kapei tautaunga.

Gid panua tipakaka ngan timan panua ato ad, be Paulus ikeo ga ei mambe gid mao

11 Gau nakim gimi alongean gau ta nakado posanga buobuonga teta bua. Be atolatola ngan mao. ²Ngansa Deo iparpar tau ngan gid panua timamado ei kekelen ibageai. Ta ngan kadonga lalaede bedane, gau pade naparpar ngan gimi manta matami tutui ngan Kristus. Gau kekelegau natal gimi ga ala pan Kristus, lalaede mambe eaba ital inat taine ede toa ilup toman ngan eaba eta maitne ga ila pan eaba toa tisio ngan oainga ei. ³Gimi matami tutui ngan nasinga Kristus ta lolomi aea muk eta mao. Be matag nanan mambe mota ipakaka Eva mugaeai tau, ta namataud. Ngan kado ta Satan ikado ele aleburo ta ida da gimi ga atnan lemi kadonga tutui ngan nasinga Kristus toa bedaoa. ⁴Namataud ngansa naoatai mambe panua edengada tila pagimi ta tipaola posanga ede pade ngan Iesus toa gai apaola pagimi ngan ne mao. Be tipanasi gimi ngan Itautau Tutui ngan edap ede pade toa gai apanasi gimi ngan ne mao. Be ato kemi toa tibada pagimi, eine ede pade tau ngan ato kemi toa gai abada pagimi mugaeai. Be oangga gid panua toa oa tila pagimi, tinimi igelgel ngan longonga gid. ⁵Be gau naeadi mambe lemi panua ato ad toa kemikemi na tiasal gau teta mao. ⁶Tautaunga nananale tau ngan posanga aea paolanga mao, be leg oatainga ienono. Somisomi ngan edap imata ede ga ede, gai apasolan gimi ngan oatainga toa ne ta iuot masaeai tau.

⁷Gimi aoatai, ngan ado toaiua napaola ato kemi ton Deo ga ila pagimi, nabada olnga eta ngan mao. Ngan kadonga toa bedane, nadol gau ga nadio gadio, ngansa naoangga nalolon ngan gimi. Be gimi agera leg kadonga toa bedane mambe kadonga sat na? ⁸Gid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga padengada tiplése gid mulian ta tilua gau ngan led pat, ta iran grang ngan nakado naurata ato aea pagimi. ⁹Be ngan ado toaiua namamado toman ngan gimi, oangga leg danga eta imata karanga mao, eine nakado kulupu eta ngan gimi mao. Be gid oaeoae mai tinam Masedonia ga tinam ta tipan saoa danga napapauis ngan. Nakado bedane ngansa tinig ngan nakado kulupu eta ngan gimi mao. Ta gau ga nanasnasi edap toa ne maitne. ¹⁰Posanga tautaunga ton Kristus ta ienono pagau, ta nakeo tautaunga ga bedane: Ngan tibur toa ngada ne gadudunga ngan tibur kapei Akaia, iran grang ngan eaba eta ipakoko leg pakurunga ngan gau mulian ne mao ga mao tau. Leg pakurunga eine ngan paolanga ato kemi ila pagimi, be gimi aol gau ngan mao. ¹¹Ikamado ga nakado toa bedane? Eine ngansa lolog ikim gimi mao na? Mao tau! Deo iuatai mambe lolog ikim gimi kapei tau. ¹²Be nakado toa bedane ngansa panua

edengada tiloilo edap ngan tiuot panua ato ad lalaede mambe gai ta tiparim ngan gid mulian. Ta gau naoangga napakoko led parimnga toa ne ta nabada olnga mao. ¹³Be gid panua toa bedaoa tipakaka ta tikeo ga timan panua ato ad. Tikeo ga timan panua naurata ad tautaunga, be mao. Tipakaka. Tipulpul maed alele, ta panua tiadi mambe gid panua ato ad tautaunga. Be mao. ¹⁴Iran grang ngan atogragimi ngan led kadonga toa bedane mao. Ngansa Satan pade ipulpul imata alele ta iuot mambe anggelo ede merengai aea. ¹⁵Tota oangga Satan ele paeaeanga tipul gid alele ta tiuot mambe panua naurata ad ngan kadonga tutui, iran grang ngan atogragimi ngan kadonga toa ne mao. Muriai ga tibada panasnga ede toa inasi tutui led kadonga papaeamao.

Paulus ibisi kadonga kulupulupu imata ede ga ede ngan ele naurata ato aea

¹⁶Nakeo pade pagimi, gau ga nakado posanga buobuonga teta bua. Be oangga alongo leg posanga buobuonga toa ne, tinig ngan gimi akeo ga namangamanga. Be oangga akeo ga namangamanga, goibe. Be nakim gimi alongo kemi leg posanga, lalaede mambe alongolongo gid panua mangamanga padengada. Toa bedaoa ta iran grang ngan napakuru ngan gau mulian kauteta. ¹⁷Leg pakurunga ngan gau mulian inasi Maron ele kimnga mao, be nakado posanga toa ne mambe eaba mangamanga. ¹⁸Panua busa tinasnasi kadonga togid panua tanoeai ad ta tipakuru ngan gid mulian, ta gau ga napakuru ngan gau toa bedaoa pade. ¹⁹Gau nagera mambe tinimi igelgel ngan longonga gid panua mangamanga toa oa, ngansa gimi akeo ga lemi oatainga kapei tau. ²⁰Ngansa oangga panua tikado ga gimi aot led paeaeanga sapae an, eine alongean gid ta tikado. Be oangga panua tipamukuru lemi danga sisid, mao oangga tipakaka gimi ngan led aleburo, mao oangga tiparim ngan gid mulian, mao oangga tipoda matami, eine tinimi igelgel ngan gid ta tikakado! ²¹Be gau maeamae gau ngansa gai uramai eta ngan kadonga toa bedaoa mao.

Be oangga panua padengada timadid matua ta tipakuru ngan gid mulian, gau pade ga namadid matua ta napakuru ngan gau mulian. (Gau leg posanga toa ne mangamanga.) ²²Tikeo mado ngan gid mulian? Tikeo ga gid panua Ibru ad? Be gau pade eaba Ibru ag. Tikeo ga gid panua Israel ad? Be gau pade eaba Israel ag. Tikeo ga gid eine Abraam itubtub? Be gau pade Abraam itub. ²³Tikeo ga gid eine Kristus ele panua naurata ad? Be gau pade Kristus ele eaba naurata aea, be naeasal gid ngan naurata toa ne aea kadonga. (Tautaunga, leg posanga toa ne mangamanga.) Nakakado naurata kapei tau ga naeasal gid. Be naeasal gid pade ngan edap imata ede ga ede ga bedane: nala ngan luma panasnga aea pabusa, ga gid panua tirau gau pabusa tau, ga pabusa nanaman mambe teta pade namate. ²⁴Be nabada muinga pagid Iuda bagedeai palima, ta ngan muinga toa

† 11.2 Ep 5.26-27†† 11.3 OM 3.4,13‡ 11.4 Gal 1.8-9††
11.5 1Ko 15.10, 2Ko 12.11‡‡ 11.6 1Ko 2.1,13‡‡† 11.7 1Ko 9.18
‡‡‡ 11.8 2Ko 12.13, Plp 4.15-16

§ 11.21 Plp 3.5‡† 11.23 PA 16.23‡†† 11.24 Lo 25.3

kelede kelede oa timuimui gau iranrang ngan san-gaul tol igegea lima ga pange. ²⁵ †Be nabada muinga pade ngan keru pagid Rom bagedeai ngan ado patol. Ado ede pade gid panua tiraurau gau ngan pat. Be ngan ado patol, oaga imadi ngan gau. Ta bong dodol ede ga ado ede napatpat tadiai. ²⁶ ††Be somisomi nalalala ga nala ngan gid tuanga padengada aluai. Ngan leg lalalanga toa ne danga imata ede ga ede iuangga ipaeabu ngan gau. Gid eau timasesel ga tiuangga tipaeabu ngan gau, be gid panua lublubnga ad tiuangga tipaeabu ngan gau, be gid panua toa gaingada alu kelede tiuangga tipaeabu ngan gau, be gid alu padengada tiuangga tipaeabu ngan gau pade. Ngan gid tuanga kapeipei, ga tibur modamodanga, ga tadiai pade, kadonga iuotot ngan gau iuangga ipaeabu ngan gau. Be gid panua tipakaka ta tikeo ga gid iaoa kelede ton Kristus, gid pade tiuangga tipaeabu ngan gau. ²⁷ Be nakakado naurata oanaoana imata ede ga ede, ga bong edengada matag arar ga naeno mao, ga sambero ianean gau, ga marumian gau, ga pabusa ag annga imata karanga mao, ga del ipaeabu ngan gau, ga tinig aea pononga imata karanga mao. ²⁸ Be gadae ngan kadonga toa ngada ne ado ga ado, lolog ede ga ede ngan gid iaoa kelede ton Kristus, ngan kado ta titap ngan led kadonga lolo matua aea. ²⁹ Oangga oaeg ede inaman mambe iura mao, gau pade nanaman. Be oangga danga eta, mao eaba eta idada oaeg ede ta itap ngan kadonga sat, eine lolog bake ngan.

³⁰ Tinig ngan napakuru ngan gau mulian mao, be oangga leg edap eta pade mao, eine ga napakuru ngan gid kadonga toa ipasolan mambe urag mao. ³¹ Deo ei ada Maron Iesus Kristus Itama. Manta tasoa ieda somisomi ga ilalala ga ila. Ei iuatai kemi mambe napakaka mao, be leg posanga eine tautaunga ga bedane: ³² †Ngan tuanga Damaskus, maron kapei Aretas ele madidnga ede iuangga iluku gau, ta ikeo pagid ele panua paraunga ad ta timariala ngan tuanga toa oa aea ala. ³³ Be oaeoag edengada tidol gau ngan samare kapei ede ta tikon gau ga nasulug ngan ala toa oa aea baba kakauede, ta naeaoa ngan madidnga toa oa.

Paulus igera gid danga buburial aea toa Deo ipasolan pan

12 Gau leg edap eta pade mao. Manta napapakuru maitne. Be tautaunga kadonga toa ne iranrang ngan ilua gita mao. Be gau ga nasalangan posanga ta nakeo ngan gid danga buburial aea toa Maron ipasolan pagau, ga ngan gid posanga mumulnga toa Maron ibada pagau. ² Gau naoatai ngan eaba ede ilolo matua ngan Kristus †. Be rai sangaul igegea pange ila na, Deo isoa ei ga idae ga ila ngan bubur toa tol aea oa. † Be naoatai mao, eaba toa oa itautau kekelen ila,

† 11.25 PA 16.22, 14.19 †† 11.26 PA 9.23, 14.5 † 11.32 PA 9.23-25 †† Paulus ikeo ngan eaba ede ilolo matua ngan Kristus, be tautaunga iposa ngan ei mulian. †† Bubur toa tol aea oa eine soa danga? Iranrang ngan taoatai kemi mao, be gid Iuda mu-

mao ila toman ngan ipat pade? Deo kekelen iuatai. ³ Be naoatai mambe Deo isoa eaba toa ne ta idae ga ila ngan ele tuanga kemi. Be toa eoa ilongo gid posanga kemikemi tau toa gita eababa tarangrang ngan aoad a inasi ipu mao, ga Deo ilongean gita taposa ngan mao pade. (Be naoatai mao, eaba toa oa itautau kekelen ila, mao ila toman ngan ipat? Deo kekelen iuatai.) ⁵ Gau ga napakuru ngan eaba toa oa, be napakuru ngan gau mulian mao. Danga kelede gau ga napakuru ngan, eine soa danga toa ipasolan mambe urag mao. ⁶ Be oangga nakim napakuru ngan gau mulian, eine posanga mangamanga mao, ngansa leg posanga toa ne tautaunga. Be napakuru toa bedane mao, ngan kado ta gid panua tilongo ag posanga toa ne ta tilasu soanga gau edag. Be gid manta matad inasi leg posanga ga leg kadonga ta matad nanan gau ngan edap tutui.

Danga ede mambe gigi aea miri ienono Paulus itinia

⁷ †††Tautaunga Deo ipasolan gau ngan gid danga mumulnga toa oa kemikemi tau. Be itin ngan naparim ngan gau mulian mao. Tota ilongean danga ede mambe gigi aea miri igaltertereian tinig. Danga toa ne eine Satan ele eaba ato aea inam pagau ta ipaieiei gau, ngan kado ta naparim ngan gau mulian. ⁸ Nararing patol ta nabeta Maron ngan isere danga toa ne ga ila aluai ngan gau. ⁹ †††Be ei ikeo pagau bedane, "Leg kadonga lolo marum aea iparangrang go na, ngansa eaba sai toa iura mao, gau urag ipamatua ei ga ila iuot lai." Tota oangga urag mao, eine tinig igelgel ta napakuru ngan kadonga toa bedane. Toa bedaoa ta Kristus iura ga iuon lologei ga ienono. ¹⁰ Ngan ipu toaine, gau tinig igelgel. Oangga urag mao, ga nabisi kadonga kulupulupu imata ede ga ede ngan Kristus ieda, ga panua tidaba sat gau, ga kadonga oanaoana iuotot ngan gau, ga tipaieiei gau, eine tinig igelgel kapei. Ngansa oangga urag mao, tota nabada pamatuanga kapei tau.

Paulus ilolo ede ga ede ngan gid Korin

¹¹ †Ngan leg pakurunga ngan gau mulian, naot mambe eaba mangamanga. Be gimi adada gau ta nakado toa bedane. Ngansa eine tutui ngan gimi apakuru ngan gau, be gimi akado mao, ta gau nakado. Goibe, gimi aead mambe gau eaba sapaeen, be gau nagera mambe lemi panua ato ad toa kemikemi na tiasal gau teta mao. ¹² ††Gid kilala toa ipasolan mambe gau eaba ato aea tautaunga, eine nakado rabu ngan gimi na. Eine nakado gid uisinga iman kilala, ga naurata kapeipei ipamatala gimi, ga namadid matua ngan ag kadonga kulupulupu imata ede ga ede. ¹³ †††Gimi aoangga nakado kadonga bagbage kelede pagid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga padengada, be leg kadonga pagimi eine lalaede mao?

gaeai tiposaposa ngan bubur ta tikeo ga tol aea eine Deo ele tuanga kemi toa gadae ga gadae tau. ††† 12.7 Jop 2.6 ††† 12.9 Plp 4.11-13 § 12.11 2Ko 11.5 †† 12.12 Ro 15.19 ††† 12.13 2Ko 11.9

Tautaunga, ngan idil keledede ga oaine nakado kadonga ede pade pagimi. Eine nalongean eaba eta ngan gimi ilua gau ngan leg madonga mao. Be nabeta gimi, asamum leg kadonga sat toa ne!

¹⁴ Ega, patautene naoangga nalat pagimi. Eine leg lalalanga patol aea pagimi. Be oangga nanam, gau ga nakado kulupu eta ngan gimi ngan leg madonga mao. Ngansa tinig ngan gimi apan lemi danga sisid ga inam pagau mao. Be nakim lolomi inam pagau. Ngansa eine gid gergeu led naurata ngan tigorgor pat ngan luanga tnatnad ga tamatamad mao. Be eine naurata togid tnatnad ga tamatamad ngan luanga gid gergeu. ¹⁵ Ta gau ga tinig igelgel ngan tadonga leg pat ga kus ga nalongean gau pade ngan luanga gimi. Be oangga lolog ikim gimi kapei toa bedane, ikamado ga lolomi ikim gau kautede? ¹⁶ Goibe lolomi madongan, be manta aotai kemi mambe nalongean eaba eta ngan gimi ilua gau ngan leg madonga mao. Be edengada ngan gimi tikeo ga nakakado buro ta nabada lemi danga sisid. ¹⁷ Madongan? Kado gimi aoangga gid panua toa nasula gid ga tila pagimi, tipakaka gimi ta tibada lemi danga sisid ga inam pagau? Eine mao. ¹⁸ †Nabeta matua Taitus ta ila pagimi, be nasula oaemai ede pade ga ila toman ngan ei. Kado gimi aoangga Taitus ipakaka gimi ta ibada lemi danga sisid? Gairua Taitus lolomai keledede ngan luanga gimi ga alalala ngan edap keledede, be gimi agera mao?

¹⁹ Kado gimi aoangga leg ipu ngan bodenga laulau toa ne pagimi eine ngan aoamai ikarara gai mulian pagimi? Eine mao. Gai alup tautaunga toman ngan Kristus ta akado lemai posanga Deo imatai. Leg panua kemikemi, gai akado lemai posanga toa ngada ne ngan pamatuanga lolomi kekelen. ²⁰ Be namataud. Ngan kado ta nala pagimi, be tinig igelgel ngan lemi kadonga mao. Be kado gimi agera gau, ta tinimi igelgel ngan gau mao pade. Namataud pade, ngan kado ta nagera kadonga papaeamao imata ede ga ede pagimi ga bedane: ariapolpol, ga lolomi paeamao, ga malmalnga, ga adadada gimi tau, ga aposa paeamao ngan oaeoaeami, ga posanga galgalnga, ga parimnga, ga longonga gid madidnga linged mao pade. ²¹ ††Namataud, ngan kado ta nala pagimi ta ag Deo ipamaeamaea gau matamiai pade. Tinig ngan nala ta nagera mambe panua busa tipul lolod maitne, be tinasnasi led kadonga mugamuga ga bedane: kadonga ngan lolod aea muk, ga kadonga arala, ga lolod idug ngan kadonga mambe kua. Oangga nala ta nagera toa bedaoa, eine ga maeamaea gau ga lolog isat kapei ga kapei tau.

Paulus ipabib gid Korin led

13 †Eine leg lalalanga patol aea pagimi. Be matami nanan Deo ele laulau aea posanga ga oaine, "Oangga eaba eta imadid ngan posanga, manta panua rua mao tol tiposa ngan saoa danga tigeria, ta iran-grang ngan apatutui kemi posanga toa oa." ² Ngan leg

† 12.18 2Ko 8.6,16-18 †† 12.21 2Ko 13.2 † 13.1 Lo 19.15, Mt 18.16, 1Ti 5.19

langa parua aea pagimi, nakeo motean pagid panua toa tikado kadonga sat ngan ado toaiua, mambe gau ga napanas gid, be iran-grang ngan lolog isat ngan gid mao. Be labone namamado aluai maitne ta nakado posanga lalaede bedane pagid panua kadonga sasat ad ga gimi toa ngada na. ³ Gau ga lolog isat mao, ngansa gimi aoangga akim agera kilala ipasolan mambe nabada Kristus iaoa tautaunga. Goibe oangga nanam, eine ga agera. Kristus imalai ngan panasnga lemi kadonga papaeamao toa na mao. Be ei ga ipasolan iura pagimi. ⁴ ††Tautaunga ngan ado toaiua tipatoto ei ngan abei tabala, imata mambe ei iura mao. Be ngan Deo iura kapei tau, ei idae mulian ngan ele matenga. Toa bedaoa pade ngan gai panua toa alup toman ngan ei. Gai pade uramai mao, be ngan Deo iura kapei tau, gai pade ga adae mulian ta matamai bibi-ta toman ngan ei. Ta gai ga apasolan Deo iura toa ne pagimi.

⁵ ††Manta matami inasi gimi mulian kemi ngan tobanga ga oaine: Tautaunga lolomi matua ngan Kristus, mao madongan? Manta agera mambe Iesus Kristus ta imamado lolomiai. Oangga mao, eine lemi kadonga lolo matua aea itap na. ⁶ Be gau naeadi mambe gimi ga aotai kemi mambe gai aparangrang tobanga toa ne, be atap ngan mao. ⁷ Ta gai araring ga ila pan Deo ta iran-grang ngan ilua gimi ta akado kadonga sat eta mao. Tautaunga gai aparangrang tobanga toa ne ta aot kemi ngan, be lemai ipu eine ngan pasolannga gai mulian toa bedane mao. Goibe gimi aead mambe gai atap ngan tobanga toa ne, be danga keledede gai akim, eine ngan gimi anasnasi kadonga kemikemi. ⁸ Ngansa gai arangrang ngan apakala posanga tautaunga mao. Be danga toa ngada ne akakado, eine ngan luanga posanga tautaunga. ⁹ Tota oangga gimi amadid matua ta akado ga lemai ipu eta ngan patutuinga gimi ngan posanga matua mao, eine ga tinimai igelgel. Be gai araring ta lemi kadonga kemikemi toa ne ila iuot lai. ¹⁰ ††Ngan ipu toaine nabode laulau toa ne ga ila pagimi ngan ado toaine namamado aluai ngan gimi. Ta oangga nala pagimi, eine leg ipu eta ngan aoag ura pagimi mao. Ngansa Maron idol naurata toa ne ga idae bagegeai, ta narangrang ngan aoag ura pagimi. Be ei ikim napamatua lolomi, be itin ngan napaeabu ngan lolomi mao.

Paulus ele ado kemi ila pagid Korin

¹¹ Oaeoag, naoangga napasala leg posanga pagimi ga bedane: Leg ado kemi ila pagimi. Kemi ngan apatutui gimi mulian. Apamatua lolomi ngan leg posanga pabibnga aea toa ne. Gimi toa ngada na manta lolomi keledede ga lolomi itarui pol ngan gimi. Toa bedaoa ta Deo ga imamado pagimi, ngansa ei eaba kadonga kimnga aea ga lolo tarui aea pade.

¹² Oangga agera ngan gimi, manta abusum ngan papami ngan kadonga tutui togita panua ton Deo. Gid panua tututui toa ngada ne ton Deo, led ado kemi ila pagimi.

†† 13.4 Plp 2.7-8 †† 13.5 1Ko 11.28 ††† 13.10 2Ko 10.8

¹³ Kemi ngan Maron Iesus Kristus ele kadonga lolo marum aea, ga Deo ele kadonga kimnga aea, ga Itau-tau Tutui ele kadonga lolo kelede aea idio pagimi.

Galesia

1 Gau Paulus, eaba ato aea ton Iesus Kristus ga Deo Tamada. Eaba eta tanoelai isula gau mao, ga eaba eta idol gau ngan kadonga naurata toa ne mao. Be Iesus Kristus ga Deo Tamada toa ipei ei mulian ngan ele matenga, gisirua tisula gau.

² Gaingada oaeoag abode laulau toa ne ga ila pagimi iaoa keledede ton Kristus toa amamado ngan gid tuanga ngan tibur kapei Galesia.

³ Kemi ngan Deo Tamada ga Maron Iesus Kristus, gisirua led kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea idio pagimi. ⁴ Iesus Kristus inasi Deo Tamada ele kimnga ta ilongean ei ga imate ngan gita leda kadonga sasat, ngansa iuangga ibada gita mulian ngan kadonga sasat ga kimnga papaeamao tanoelai aea toa ienono labone. ⁵ Toa bedane ta tasoa Deo ieda somi-somi ga ilalala ga ila. Eine tautauanga.

Ato kemi keledede mon ienono

⁶ Gau nakakrik tau ngan gimi, ngansa manmanae tau atnan Deo toa ibaba gimi ngan Kristus ele kadonga lolo marum aea, ta ala anasi ato kemi ede pade.

⁷ ††Be ato kemi toa ede pade ne, eine ato kemi tautauanga mao. Be panua edengada tipalaurerean ato kemi ton Kristus ta tipabuobuo gimi. ⁸ *Be oangga gai, mao anggelo eta buburiai aea ipaola ato kemi ga ila pagimi, be iuot lalaede mambe ato kemi toa mugaeai gai apaola pagimi oa mao, kemi ngan eaba toa oa ila ngan dinga imperno. ⁹ Mambe akeo ngan ga ila, ta labone nakeo pade, oangga sai ipaola ato kemi pagimi, be iuot lalaede mambe gimi abada pagai toa mugaeai oa mao, kemi ngan eaba toa oa ila ngan dinga imperno!

¹⁰ ††Be gimi akeo mado? Posanga toa labone nakado, eine ngan kadonga gid eababa ga lolod kemi ngan gau, mao ngan kadonga Deo ga ilolo kemi ngan gau? Aoangga nakado ngan parumrumnga gid panua? Eine mao. Alongo. Oangga naparumrum gid panua, eine ga naot paeaeanga ton Kristus mao.

Paulus ininipu ngan ei iuot eaba ato aea

¹¹ ††Oaeoag, nakeo pagimi toa bedaoa ngansa nakim aoatai kemi bedane: Ato kemi toa mugaeai napaola ga ila pagimi ne, eine eaba eta tanoelai ikado ga iuot mao. ¹² Gau nabada ga inam pan eaba eta mao, ga eaba eta ipaoatai gau ngan mao pade. Be Iesus Kristus kekelen ipaola ato kemi toa ne pagau.

† 1.4 Gal 2.20 †† 1.7 PA 15.1,24 † 1.8 1Ko 16.22 †† 1.10 1Te 2.4 †† 1.11 Mt 16.17, 1Ko 15.1-5

¹³ ††Ngansa gimi alongo ngan leg kadonga mugaeai. Gau nanasi kadonga raring aea ga paoatainga togid Iuda. Be napaieiei gid iaoa keledede ton Kristus ga napa-paeabu ngan gid. ¹⁴ ††Be ngan kadonga raring aea ga paoatainga toa oa, gau naeasal oaeoag busa Iuda ad toa amai rai lalaede. Be lolog matua tau ngan gid nasinga togid tibutibug. ¹⁵ †Be Deo isio gau motean toa tnag iapai oa. Ei ilolo marum ngan gau ta ibaba gau ga naot ele eaba. Be ngan ado toa Deo ikim, ¹⁶ ei ipasolan Inat pagau, ngansa iuangga gau nala napaola ele ato kemi ga ila pagid alu padengada. Be ngan ado toaiua, nala pan eaba eta ngan panasinga gau mao. ¹⁷ Be gid panua toa tiuot Iesus ele panua ato ad mugaeai ngan gau ga timamado Ierusalem, gau nala pagid mao pade. Be nala manmanae ngan tibur kapei Arabia, ga kus ta naluagau mulian ngan tuanga Damaskus.

¹⁸ ††Be muriai ngan rai tol, nala Ierusalem ngan geranga Petrus ††† ta namado pan irangrang ngan ado sangaul igegea lima. ¹⁹ Be nagera Iesus ele panua ato ad padengada mao. Nagera Jems kekelen, toa Maron itar kakau. ²⁰ Ngan Deo imata, posanga toa nabode ga ila pagimi ne, eine pakakanga mao. ²¹ ††Muriai nala ngan tibur kapei Siria ga Silisia. ²² Be gid iaoa keledede ton Kristus toa timamado ngan tibur kapei Iudea, tigera matag teta mao. ²³ Tilongo ag ninipunga kekelen bedane, "Eaba toa mugaeai ipaieiei gita, labone ipaola ato kemi toa mugaeai iuangga ipaeabu ngan." ²⁴ Tilongo posanga toa bedaoa ngan gau ta tisoa Deo ieda.

Gid panua ato ad padengada lolod keledede pan Paulus

2 ††Be muriai ngan rai sangaul igegea pange, nala Ierusalem pade toman ngan Barnabas be nabada Taitus pade. ² Gau nala ngansa nanasi posanga toa Deo ipasolan pagau, ta aoag inasi pagid ngan ato kemi toa napaola pagid panua toa Iuda ad mao. Be nala mumulnga pagid panua toa matad mambe gid madidnga ngan iaoa keledede ton Kristus, ta aoag inasi pagid kekelegid. Nakado bedaoa ngansa namataud. Ngan kado ta naurata toa naladlado ngan aea kadonga mugaeai ga inam, eine ga iduaea. ³ Be panua edengada tigera Taitus idio toman ngan gai, ta tiparpar ngan aea palunga ††, ngansa ei eaba Grik aea. Be

††† 1.13 PA 8.3 ††† 1.14 PA 22.3 § 1.15 Ais 49.1, Gal 2.7
 †† 1.18 PA 9.26-27 ††† Ngan posanga Grik tibode Petrusieda nene mao, be ieda ede pade Sipas. Tikado lalaede bedane ngan 2.9, 11, ga 14. †† 1.21 PA 9.30 ††† 2.1 PA 15.2 †† Deo ibada apu palunga aea ila pan Abraam mugaeai. Gera posanga ngan OM 17.10-14. Be apu toa oa, eine ngan gid Iuda kekelegid tinasnasi. Deo

tipalu ei mao, ngansa eaba eta ngan gid panua ato ad toa oa isusuran ei ngan kadonga toa bedaoa mao.

⁴†Be posanga ngan palunga iuot kapei, ngansa panua edengada tipakaka ngan lolod matua ngan Iesus, be tiuen ga tidudunga ngan lemai rourounga. Tikado bedaoa ngansa tiuanga titalelean gai ta tiutai, gai anasnasi apu ton Moses, mao mao. Ngansa gid tikim apu manta ikaukau gita ta taman paeaeanga. Be tautauga ngan leda lupnga toman ngan Iesus Kristus, ei ipola gita ta tamado gadio ngan apu pade mao. ⁵ Be gai alongean gid ta tidada gai teta ngan led posanga mao. Gai amadid matua ngansa aoangga posanga tautauga ngan ato kemi manta idio pagimi.

⁶ Tautauga, gid panua ato ad toa oa edad kapeipei. Be ngan gau matag, oangga eaba ieda kapei, mao oangga ieda mao, eine danga eta mao. Deo imata ila ngan eaba eta ieda mao, be igera gita toa ngada ne lalaede mon. Be gid panua ato ad toa oa tilongo leg ato kemi, ta tidol idil eta pade ga idae ngan mao. ⁷††Be gid tigera mambe Deo ibada naurata pagau ngan paolanga ele ato kemi ga ila pagid alu padengada toa tipalu gid mao, lalaede mambe ibada naurata pan Petrus ngan paolanga ele ato kemi ga ila pagid panua Iuda ad toa tibada palunga. ⁸ Ngansa Deo toa ipamatua Petrus ngan kadonga naurata ato aea pagid panua Iuda ad toa tibada palunga, eine ipamatua gau pade toa bedaoa ngan kadonga naurata ato aea pagid alu padengada toa tibada palunga mao. ⁹ Jems ga Petrus ga Ioanes matad mambe madidnga ngan iaoo keleda ton Kristus. Be panua toa tol ne tigera mambe Deo ele kadonga lolo marum aea ienono pagau ngan kadonga naurata toa ne, ta tikisi gairua Barnabas bagemai ga lolod keleda ngan gai ala pagid alu padengada toa Iuda ad mao, be gid ga tila pagid panua Iuda ad. ¹⁰ †Be tirenren pagai ngan posanga keleda ga bedane: Manta matamai nanan ngan luanga gid tal mon panua lululunga ad. Be naurata toa lolog ikim ne tota bedaoa.

Paulus idaba Petrus

¹¹ Be ngan ado toaiua Petrus inam pagai ngan tuanga Antiok, gau nadaba ei imatai, ngansa ele kadonga itutui mao. ¹² ††Ngansa ngan ado toaiua Jems iuaeoae edengada Ierusalem ad tinam tiuot maitne, Petrus ianean toman ngan gid alu padengada. †† Be Jems iuaeoae tinam tiuot, ta Petrus ila aluai ngan gid alu padengada ta ilup toman ngan gid pade mao. Ikado bedaoa ngansa imataud gid panua toa tiparpar ngan palunga, ta ilolo ruangada. ¹³ Be gid panua padengada Iuda ad ngan iaoo keleda ton Kristus tinasasi ei ngan ele

ikeo ga gid alu padengada tidio gadio ngan apu toa oa mao. Be ngan ado toaiua, Kristien edengada Iuda ad tiparpar ngan gid Kristien toa ngada oa manta tinasnasi apu palunga aea pade. † 2.4 Gal 1.7, 5.1,13 †† 2.7 PA 22.21 † 2.10 PA 11.29-30 †† 2.12 PA 11.3 †† Ngan gid Iuda matad, oangga Petrus ianean toman ngan gid alu padengada, eine kemi mao, ngansa tiuanga gid alu padengada eine panua kadonga sasat ad. Be ngan apu pau ton Iesus, Kristien ngan alu toa ngada ne kemikemi, ga apu eta ipakala gid Iuda ngan eaneannga toman ngan gid mao.

kadonga pakakanga. Toa bedaoa ta led kadonga pakakanga idada Barnabas pade.

¹⁴ Be gau nagera mambe led kadonga inasi ato kemi aea posanga tautauga mao, ta ngan panua busa matad nakeo pan Petrus bedane, "Eao eaba Iuda am, be lem kadonga eine mambe gid panua Iuda ad mao, be eine mambe kadonga togid alu padengada. Tota eao kamado susuran gid alu padengada ngan nasinga kadonga togid Iuda? Eine kemi mao."

Eaba ilolo matua ngan Iesus, ei iuot tutui Deo imatai

¹⁵ Tautauga, gai panua Iuda amai, ngansa gid Iuda tipopo gai. Gai aot ngan alu padengada toa gid Iuda tiutoato panua kadonga sasat ad oa mao. ¹⁶ †††Be gita taoatai mambe eaba eta iranrang ngan iuot tutui Deo imatai ngan nasinga apu mao. Gita taot tutui Deo imatai oangga loloda matua ngan Iesus Kristus. Ta gai Iuda pade lolomai matua ngan Iesus Kristus, ngansa gai pade akim Deo iuato gai panua tututui ngan lemai kadonga lolo matua aea ngan Kristus. Be taot panua tututui ngan nasinga apu mao. Ngansa eaba eta iranrang ngan ikado ga Deo iuato ei eaba tutui ngan nasinga apu mao.

¹⁷ Be oangga gai Iuda anasi Kristus ngan otnga tutui Deo imatai ta atnan edap ngan apu aea nasinga, ga kus ta lemai idil paeamao ngan tnannga apu iuot masaeai, eine madongan? Kado gimi aoangga Kristus idada gai ngan kadonga sat. Eine mao. ¹⁸ Ngansa oangga nanasi Iesus ta natnan apu ga idio, ga kus ta napei mulian kadonga ngan nasinga apu, eine kadonga toa ne ipasolan mambe gau nanasi tutui apu mao. ¹⁹ Ngansa mugaeai natoba nasinga apu, be narangrang mao, ta eine mambe namate. Be Deo ikim namate toa bedaoa, ta labone narangrang ngan namado kemi ga nanasi ele kimnga. ²⁰ †††Eine mambe namate ngan abei tabala toman ngan Kristus, ga nadae mulian pade. Ta labone namamado ngan gau urag mao, be Kristus imamado lologaei. Ta kadonga toa ngada ne nakakado tanoeai, eine nakado ngansa lolog matua ngan Deo Inat toa ikim gau ga ilongean ei ga imate ngan badanga gau mulian. ²¹ Be tinig ngan natado Deo ele kadonga lolo marum aea toa ne ga iduaea mao. Ngansa oangga apu ton Moses iranrang ngan ikado gita ga taot tutui Deo imatai, eine Kristus imate ngan ipu eta mao.

Edap ngan apu aea nasinga eine mambe edap lolo matua aea mao

3 O gimi panua mangamanga Galesia ami! Sai ipabuobuo gimi? Gai apasolan Iesus Kristus pagimi na. Ta eine mambe agera ele matenga ngan abei tabala matamiai. ² Gau nakim naoatai ngan danga keleda pagimi ga bedane: Gimi abada Itautau Tutui ngan edap isaoa? Abada ngan nasinga apu, mao abada ngan longonga ato kemi ga lolomi matua ngan? ³ Matamata alalala ngan Itautau Tutui iura, be labone

††† 2.16 PA 15.10-11, Ro 3.20-28, Gal 3.11 ††† 2.20 Gal 1.4

aoangga apasala lalalanga ngan gimi urami? Gimi amangamanga toa bedaoa na? ⁴ Be gid danga kulupulupu toa panua tikado ngan gimi mugaeai, eine abada gid ieieinga toa ne sapaean? Gau naeadi mambe gimi abada ieieinga toa ne sapaean mao. ⁵ Be ikamado ga Deo ibada Itautau Tutui pagimi ga ikakado gid uisinga rabu ngan gimi? Eine ngansa gimi anas-nasi apu, mao ngansa alongo ele posanga ga lolomi matua ngan?

⁶ †Eine lalaede mambe Abraam mugaeai. Deo ele laulau ikeo ngan ei bedane, "Ei ilolo matua ngan Deo, ta ngan ipu toaine Deo irau posanga ngan ei ta iuato ei eaba tutui." ⁷ Tota gimi manta aotai kemi bedane: Panua lolod matua ngan ato kemi, gid kekelegid tiuot Abraam ele gergeu tautaunga. ⁸ ††Be mugaeai tau, Deo iuatai mambe gid alu padengada ga lolod matua ngan ele ato kemi, ta ngan edap toa oa ei ga iuato gid panua tutui. Toa bedaoa ta ipaola ato kemi pan Abraam motean, mambe ele laulau ikeo ngan ga bedane, "Kadonga kemi toa nakado ngan eao, eine ga iparangrang gid alu toa ngada ne tanoeai." ⁹ Tota sapadua lolod matua ngan ei, Deo ikado kemi ngan gid, lalaede mambe ikado ngan Abraam, eaba toa ilolo matua ngan ei mugaeai.

¹⁰ †Ngansa oangga sai iadi apu ngan otnga tutui Deo imatai, eine Deo ga ipanas ei. Ngansa Deo ele laulau ikeo ga bedane, "Oangga sai inasnasi tutui apu aea posanga idil toa ngada ne mao, Deo ga ipanas ei."

¹¹ ††Be Deo ele laulau aea posanga ede pade bedane, "Gid panua tutui ga timado kemi ngan led kadonga lolo matua aea." Posanga toa ne ipasolan gita masaeai ga bedane: Eaba eta irangrang ngan ikado ga Deo iuato ei eaba tutui ngan nasinga apu mao. ¹² ††Be edap ngan apu aea nasinga, eine lalaede mambe edap lolo matua aea mao. Deo ele laulau aea posanga ede pade bedane, "Eaba sai inasnasi gid apu toa ne, ei ga ibada madonga kemi." ¹³ †††Be gita ada gigi kapei Deo imatai, ngansa tanasi apu somisomi mao, ta Deo iuangga ipanas gita. Be Kristus imate ngan abei tabala ngan badanga ada panasnga, ta ipatutui ada gigi kapei toa oa. Eine lalaede mambe Deo ele laulau aea posanga ga bedane, "Eaba sai tipakantutu ei ngan abei, eine Deo ipanas ei." ¹⁴ Iesus ikado toa bedaoa ngansa ikim kadonga kemi toa mugaeai ikado ngan Abraam, eine ga ikado ngan gid alu padengada. Kadonga kemi toa oa ila pagid alu padengada ngan Iesus Kristus ele nau-rata. Tota oangga loloda matua ngan ei, eine ga ibada Itautau Tutui pagita mambe iposa tautaunga ngan mugaeai.

Apu ton Moses irangrang ngan isamum Deo ele posanga tautaunga mao

¹⁵ Oaeoag, gau naninipu ngan gita eababa leda kadonga ga bedane: Oangga panua rua tirau led posanga tautaunga rabu ngan gisirua, eine lolod

† 3.6 OM 15.6 †† 3.8 OM 12.3, 18.18, 22.18, Ro 4.3, 16 † 3.10 Lo 27.26 †† 3.11 Hab 2.4, Gal 2.16 †† 3.12 Wkp 18.5 ††† 3.13 Lo 21.23, Ro 8.3

kelede ngan saoa posanga toa tirau oa, ta tibode ga idae ngan laulau. Tota irangrang ngan eaba eta pade isamum posanga toa oa mao, ga igalbatan posanga eta ga idae ngan mao pade. ¹⁶ †††Eine lalaede mambe posanga tautaunga toa Deo irau toman ngan Abraam. Deo ikado ele posanga tautaunga pan Abraam ga ele gergeu. Be ele laulau ikeo ngan gid ele gergeu mao. Oangga bedaoa, iposa ngan panua busa, be eine mao. Ele laulau ikeo ga posanga tautaunga toa oa ila pan eaba kelede ta ikeo ga, "Ila pan lem gergeu." ⁵ Gergeu toa oa eine Kristus. ¹⁷ ††Leg posanga ipu ga bedane: Mugaeai Deo irau ele posanga toman ngan Abraam. Be rai buno pange sangaul tol (430) ga kus ta Moses ele apu iuot. Apu toa ne iuot muriai tau ta irangrang ngan isamum posanga toa Deo irau toman ngan Abraam oa mao, ga itado ga iduaea mao pade.

¹⁸ †††Ngansa oangga tanasi apu ngan badanga danga kemikemi toa Deo isio ngan iman leda, eine tabada ngan ele posanga tautaunga mao, be tabada ngan urada. Be eine mao. Deo ilolo marum ngan Abraam ta iposa tautaunga pan ngan gid danga kemikemi toa ne.

¹⁹ ††Tota ikamado ga apu ienono? Deo idol apu ngansa iuangga ipasolan gita mambe leda kadonga sasat eine kemi ngan imata mao. Ta apu ienono bedaoa ga irangrang ngan gergeu toa mugaeai iposa tautaunga ngan ga iuot. Deo ibada apu toa ne ga ila pan Moses ngan gid anggelo baged, ta Moses ipaola ga ila pagid tibutibuda. Moses iman bebed ga imadid rabu ngan Deo ga tibutibuda. ²⁰ Be oangga eaba eta iman eaba ede pade ibebe, ei ga ikado posanga rabu ngan ei ga panua iaoa ede pade. Be Deo kekelen ikado ele posanga tautaunga ga ila pan Abraam. Eaba eta iman ibebe mao.

Apu eine mambe ada madidnga ital gita ga tala pan Kristus

²¹ †††Be kado gimi aoangga apu iparau ngan Deo ele posanga tautaunga. Eine mao. Ngansa oangga apu irangrang ngan ikado ga tamado kemi somisomi, eine tanasi apu toa oa ngan otnga tutui Deo imatai. Be eine mao. ²² Deo ele laulau ikeo ga kadonga sat iul panua toa ngada ne tanoeai ngan puo. Be ngan kadonga toa ne, Deo iuangga ikado edap ngan luanga gita. Tota oangga sapadua lolod matua ngan Iesus Kristus, eine tibada danga kemikemi toa iposa tautaunga ngan.

²³ ††Be mugaeai ngan Deo ele edap lolo matua aea iuot masaeai, gita tamamado gadudunga ngan apu ele puo. Puo toa oa ipakala gita ga irangrang ngan ado toaiua Deo ele edap lolo matua aea iuot masaeai. ²⁴ ††Tota apu iuot mambe ada madidnga ital gita ga tala pan Kristus. Toa bedaoa ta oangga loloda matua

††† 3.16 OM 13.15, 17.8, 24.7 † Posanga idil toa ne gergeuidodo posanga ede ngan Grik ga Ibru toa ipu ede pade mambe ipuapuamao ibud. Tautaunga iposa ngan ele gergeu, be posanga idil toa kelede ne irangrang ngan ikeo ngan gergeu kelede, mao gergeu busa, mao itubtub busa pade. Ngan ipu toaine, oangga tagera posanga toa ne ngan Otnga Mugaeai, aea pulnga imata lalaede mao. †† 3.17 IM 12.40 ††† 3.18 Ro 4.14 †† 3.19 PA

ngan ei, Deo iuato gita panua tututui. ²⁵ Ta labone edap lolo matua aea iuot masaeai, tota apu iman ada madidnga pade mao.

Loloda matua ngan Kristus ta taot Deo ele gergeu

²⁶ †Nakeo bedaoa ngansa gimi toa ngada ne lolomi matua ngan Iesus Kristus, tota aot Deo ele gergeu. ²⁷ ††Ngansa gimi sapadua abada paliliunga ngan Kristus, eine apit Kristus mambe eaba ipit aea malo. ²⁸ †To-ta ngan iaoa keledede ton Kristus, taoato eaba eta Iuda aea mao, ga Grik aea mao pade, be taoato eaba eta paeaeanga mao, ga eaba madonga kemi aea mao pade, ga arangaranga mao, ga taine mao pade, ngansa ngan lemi lupnga toman ngan Iesus Kristus, gimi toa ngada ne aot keledede. ²⁹ ††Ta oangga gimi Kristus ele panua, eine gimi Abraam ele gergeu pade. Ta gimi ga abada gid danga kemikemi toa Deo iposa tautauga pan Abraam ngan.

Gita paeaeanga taot Deo ele gergeu ngan Kristus ele naurata

4 Leg oanenga itna ede ga bedane: Oangga eaba ele gergeu ede imamado, muriai gergeu toa ne ga ibada danga sisid toa ngada oa ton itama. Tautauga, danga sisid toa ngada oa ton itama ga iman ei ele, be oangga ei kakauede maitne, danga eta idae ibageai mao. Ei lalaede mambe gid paeaeanga ton itama. ² Ei imamado gadio ngan itama ele madidnga ga panua naurata ad bagedeai ga irangrang ngan rai toa itama isio oa iuot. ³ ††Eine lalaede mambe gita pade. Mugaeai gita mambe gergeu, ta taman paeaeanga ngan apu imata ede ga ede tanoelai aea. ⁴ ††Be ngan rai toa Deo isio oa iuot, ei isula Inat ga inam. Taine ede ipopo ei, ta gergeu toa ne pade imamado gadio ngan Moses ele apu. ⁵ Inama ngan luanga gita panua toa tabokoboko paeaeanga gadio ngan apu, ta ipatutui ada gigi kapei Deo imatai, ngansa iuangga ibada gita ga taot ele gergeu tautauga. ⁶ ††Gimi aot Deo ele gergeu na, tota isula Itautau Tutui ton Inat ga idio lolodai, ta Itautau Tutui toa ne ikado gita ga tababa ga ila pan Tamada bedane, "Ale apa!" ⁷ Tota gimi aman paeaeanga pade mao. Gimi Deo ele gergeu. Ta ngan ipu toaine, Deo ga ibada gid danga kemikemi toa iposa tautauga ngan ga ila pagimi.

Paulus ilolo ede ga ede ngan gid Galesia

⁸ Be mugaeai gimi aoatai ngan Deo maitne ta aman paeaeanga ngan gid danga tautauga mao mambe deo pakakanga. ⁹ Be labone gimi aoatai ngan Deo na (mao kemi ngan nakeo ga Deo iuatai ngan gimi), tota ikamado ga aoangga aluagimi mulian ngan nasinga gid apu imata ede ga ede tanoelai aea toa irangrang ngan ilua gita mao? Gimi aoangga aman paeaeanga

sapaean ngan gid apu toa oa pade na? ¹⁰ †Ikamado ga aoangga anasnasi gid Iuda led apu ngan ado kapeipei raring aea, ga taiko papau, ga gid taun ga rai pade?

¹¹ Gau namataud. Ngan kado ta naurata toa nakado ngan gimi, eine iduaea sapaean.

¹² Oaeoag, nabeta matua gimi ga bedane: Nakim gimi aot mambe gau. Ngansa gau natnan apu ta naot mambe gimi. Mugaeai ga inam, lemi idil eta paeamao ngan gau mao. ¹³ Be gimi aoatai, matamata napaola ato kemi ga ila pagimi ngansa dibala ede ikado gau.

¹⁴ Tautauga, tinig aea dibala toa oa ikado kulupu ngan gimi, be gimi apul murimi ngan gau mao, ga atolatola ngan gau mao pade. Be gimi abada gau lalaede mambe gau angelo ede ton Deo, mao mambe gau Iesus Kristus. ¹⁵ Lemi tingelgel toa mugaeai aea na sida? Nakeo tautauga, ngan ado toaiua, nagera mambe oangga arangrang, gimi ga apasu matami kadlo ga abada ga inam pagau. ¹⁶ Ta labone madongan? Napaola posanga tautauga ga ila pagimi, ta ngan kadonga toa ne naman ami isat?

¹⁷ Gid panua toa tiparpar ngan apu oa, timarum tau ngan dadanga gimi ngan led posanga, be eine kemi ngan gimi mao. Eine tiuangga tikado ga gitaingada takemi ngan gita pade mao, ta gimi amarum ngan nasinga gid. ¹⁸ Eine kemi oangga amamarum ngan kadonga kemi ede. Ta gimi anasnasi kadonga kemi bedaoa somisomi, oangga namamado pagimi, ga oangga namamado aluai ngan gimi. ¹⁹ Leg gergeu, lolog ede ga ede ngan gimi. Nanaman lolog ede ga ede toa ne mambe ieieinga iuot ngan taine iuangga ipopo gergeu. Lolog ikakado toa bedane ga irangrang ngan gimi aot lalaede mambe Kristus. ²⁰ Be lolog ikim tau ngan geranga gimi. Oangga bedaoa ta napalele leg posanga pagimi ga ila meles. Ngansa lolog buligaliga ngan gimi.

Oanenga itna ngan Agar ga Sara

²¹ Gimi sapadua toa akeo ga adio gadio ngan apu, manta akeo pagau, aoatai ngan saoa danga apu iposa ngan pade? ²² ††Ngansa Deo ele laulau ikeo ga Abraam inat rua. Ede, taine paeaeanga Agar ipopo, be ede pade, iadaoa Sara toa taine madonga kemi aea ipopo. ²³ †††Taine paeaeanga ele gergeu aea poponga iuot lalaede mambe gid panua toa ngada ne tanoelai. Be gergeu ton taine madonga kemi aea, ei aea poponga iuot ngan Deo ele posanga tautauga.

²⁴ Taine toa rua ne ad ninipunga iman oanenga itna pade. Ngansa taine toa rua ne mambe posanga rua toa Deo irau ngan ele panua. Posanga toa Deo irau ngan gid Israel ngan lusi Sainai, †† eine mambe taine paeaeanga toa Agar. Ele gergeu pade timan paeaeanga. ²⁵ Agar idodo lusi Sainai. Lusi toa oa ienono ngan tibur kapei Arebia. Ga pade, taine toa oa idodo tuanga Ierusalem toa labone ienono. Ngansa gid Ierusalem, labone tiuot mambe paeaeanga sapaean ngan nasin-

7.38, Ro 5.20 ††† 3.21 Ro 8.2-4 †† 3.23 Gal 4.3 †† 3.24 Ro 10.4 † 3.26 Ins 1.12 †† 3.27 Ro 6.3 † 3.28 Ro 10.12 †† 3.29 Ro 4.13 †† 4.3 Kol 2.20 ††† 4.4 Ins 1.14, Ro 1.3 ††† 4.6 Ro 8.15-17

‡ 4.10 Ro 14.5, Kol 2.16 †† 4.22 OM 16.15, 21.2 ††† 4.23 Ro 9.7-9 †† Lusi Sainai, mugaeai Deo ibada pat rua apu aea ga ila pan Moses ngan.

ga apu ton Moses. ²⁶†Be tuanga Ierusalem ede pade ienono gadae buburiai. Eine idodo taine madonga kemi aea toa Sara. Ei iman tnada. ²⁷††Ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane,

“Eao taine lasi,
manta tinim igelgel.

Be eao taine toa naman ieieinga ngan poponga gergeu mao,

manta ngangar ga bau.

Ngansa taine toa ipopo eta mao, ei ele gergeu dabad iuot busa

ga iasal gergeu ton taine toa imamado toman ngan iadaoa.”

²⁸†Oaeoag, gimi mambe Sara inat Aisak. Ngan Deo ele posanga tautaunga ta aot ele gergeu. ²⁹††Be ngan ado toaiua, gergeu ede pade toa aea poponga iuot mambe panua toa ngada ne tanoelai, ei ipaieiei gergeu toa aea poponga iuot ngan Itautau Tutui iura. Eine mambe labone pade. ³⁰ Be Deo ele laulau ikeo mado? Aea posanga ga bedane, “Suk taine paeaeanga toa ne toman ngan ele gergeu! Ngansa danga sisid aea potanga irangrang ngan ila pan gergeu ton taine paeaeanga oa mao. Eine ga ila pan gergeu ton taine madonga kemi aea kekelen.” ³¹ Tota oaeoag, gita taman gergeu ton taine paeaeanga Agar mao. Gita taman gergeu ton Sara, taine madonga kemi aea.

Jesus itin ngan taboko paeaeanga ngan apu pade mao

5 Kristus ipola gita, ngansa itin ngan taboko paeaeanga ngan apu pade mao. Tota gimi manta amadid matua, ngan kado ta panua tipaeaea gimi pade ngan apu aea nasinga.

² Ega, gau Paulus nakeo pagimi bedane: Oangga abada palunga ngan otnga tutui Deo imatai, eine Kristus ele naurata irangrang ngan ilua gimi mao. ³ Naposu matua pade bedane: Oangga sai ibada palunga, manta inasi apu aea posanga toa ngada oa. ⁴ Gimi sapadua atoba nasinga apu ngan otnga tutui Deo imatai, eine atnan Kristus na. Gimi apul murimi ngan Deo ele kadonga lolo marum aea. ⁵ Be ngan leda kadonga lolo matua aea, Itautau Tutui ilua gita ta taoatai kemi mambe Deo ga iuato gita panua tututui ta tagaga matada ngan sanganga ei. ⁶††Ngansa ngan leda lupnga toman ngan Iesus Kristus, oangga tipalu gita, mao oangga tipalu gita mao, eine danga eta mao. Be danga kapei eine loloda matua ngan ei, ta kadonga toa ne ikado gita ga takim panua padengada.

⁷ Mugaeai gimi aladlado kemi, be sai ipaket matami ga ipakala gimi ngan nasinga posanga tautaunga?

⁸ Posanga toa idada gimi ne, inam pan Deo mao. Deo ei eaba toa ibaba gimi ga aot ele panua. ⁹††Matami nanan. Yis kautede sapa ikado ga plaoa dodol isum ga idae kapei. Eine lalaede mambe gimi pade. Posanga pakakanga idil kautede ipabuobuo gimi toa ngada ne. ¹⁰†††Be Maron ipamatua lolog ta naeadi mambe gimi

† 4.26 *Ibr* 12.22, *PM* 21.2, 10†† 4.27 *Ais* 54.1‡ 4.28 *OM* 15.4-5, *Ro* 9.7†† 4.29 *OM* 21.9-10, *Ins* 8.35‡‡ 5.6 *1Ko* 7.19, *Gal* 6.15††† 5.9 *1Ko* 5.6‡‡‡ 5.10 *2Ko* 11.15, *Gal* 1.7

ga lolomi keledede ngan posanga toa ne, ta gimi ga anasi posanga eta pade mao. Be oangga eaba sai ipabuobuo gimi, eine Deo ga ipanas ei. ¹¹ Oaeoag, gau napapaola posanga ngan palunga pade mao. Be oangga nakakado maitne, eine eaba eta Iuda aea ga ipaieiei gau mao. Oangga bedaoa, posanga ngan Iesus ele matenga ngan abei tabala irangrang ngan ipamasmasi gid Iuda lolod mao pade. Be eine mao. Gid Iuda tinid ngan longonga posanga toa oa mao, ta tipaieiei gau. ¹² Be gid panua toa tipabuobuo gimi, gau naoangga kemi ngan tiket tinid ga tipaeabu ngan gid mulian!

¹³ †Oaeoag, Deo ibaba gimi ngansa iuangga ipola gimi ta adio gadio ngan apu pade mao. Be kado gimi akeo lolomia bedane, “Iesus ipola gita, ta labone takado saoa kadonga tanoelai aea mambe takim.” Irangrang ngan akeo bedaoa mao. Be manta akim panua padengada ta alualua gid mambe gimi led paeaeanga. ¹⁴ ††Ngansa apu aea posanga toa ngada oa ilup ngan posanga idil keledede ga bedane, “Manta kim lem eaba ede pade mambe kim go mulian.” ¹⁵ Be oangga adabadaba sat ga apararau pol ngan gimi, ageragera gimi, ngan kado ta apaeabu ngan gimi mulian.

Itautau Tutui iparau ngan kimnga papaeamao tinida aea

¹⁶ Be gau nakeo ga gimi manta alalala ngan Itautau Tutui iura, ta gimi ga anasi kimnga papaeamao tinida aea mao. ¹⁷††Ngansa kimnga tinida aea iuangga ipakala Itautau Tutui ele kimnga, be Itautau Tutui iuangga ipakala kimnga tinida aea. Gisirua tipaparau, ta irangrang ngan anasi lemi kimnga mulian mao.

¹⁸ Be oangga Itautau Tutui imugamuga ngan gimi, eine amado gadio ngan apu mao.

¹⁹ ††Be gita toa ngada ne taoatai ngan kadonga papaeamao tinida aea. Eine ga bedane: kadonga arala, ga kadonga ngan lolomi aea muk, ga kadonga mambe kua, ²⁰ ga raring ngan gid deo pakakanga, ga kadonga borou, ga ariapolpol, ga aoa parau, ga mata galgal, ga lolo bake, ga soanga edami mulian, ga amapmapoga alele, ga aoami isokangai, ²¹ ga lolomi papaeamao, ga ununnga sat, ga kadonga mangamanga togid panua ununnga ad, ga gid kadonga padengada toa bedaoa. Napabib lemi mambe nakado mugaeai, oangga sapadua tikakado toa bedaoa, eine irangrang ngan tibada madonga Deo ibageai mao.

²² Be Itautau Tutui ipapot gid kadonga kemikemi ga bedane: kimnga panua padengada, ga tingelgel, ga lolo tarui, ga lolomi bake manmanae mao, ga mamaron, ga kadonga kemikemi, ga matami tutui ngan nasinga lemi posanga, ²³ ga kadonga lolo kemi aea, ga pakalanga gimi mulian ngan kadonga sat. Be apu eta ipakala gita ngan gid kadonga toa bedaoa mao. ²⁴ ††Be gid panua sapadua ton Iesus Kristus, eine tipatoto led kimnga papaeamao ga ngalenga papaeamao tinida aea ga idae ngan abei tabala ga kus. ²⁵ Ta oangga

§ 5.13 *1Pe* 2.16§† 5.14 *Wkp* 19.18, *Ro* 13.9†† 5.17 *Ro* 7.15-23§† 5.19 *1Ko* 6.9-10§†† 5.24 *Ro* 6.6, *Kol* 3.5

tamamado Itautau Tutui ibageai, manta talalala ngan Itautau Tutui ele edap. ²⁶†Be irangrang ngan taparim ngan gita mao, ga tapamasmasi eaba eta pade ilolo mao, ga loloda paeamao pol ngan gita mao pade.

Manta takado kemi ngan panua toa ngada ne

6 ††Oaeoag, oangga gimi agera eaba eta ngan gimi itap ngan kadonga sat, nakim sai ngan gimi toa ilolo iuatai ngan Itautau Tutui na manta ibada eaba toa oa ga iluai mulian ngan edap tutui. Be manta lolomi marum ta apatutui ei. Be geragera go, ngan kado ta kadonga sat idada go pade. ²‡Gimi manta alua alua ngan gimi ngan ami kadonga kulupulupu. Ngan kadonga toa bedane, eine ga aparangrang apu ton Kristus. ³Ngansa oangga sai iadi mambe ieda kapei, be tautaunga ieda mao, eine ipakaka ei mulian. ⁴Eaba keledede keledede manta imata inasi ele naurata mulian ta igera, eine kemi, mao paeamao. Toa bedaoa ta itin igelgel ngan ei mulian, be itonton ele naurata toman ngan panua padengada led mao. ⁵‡†Ngansa eaba keledede keledede manta imariala ngan ele naurata mulian.

⁶‡Be oangga sai ibada paoatainga ngan Deo ele posanga, ei manta ilualua ele eaba paoatainga aea ngan danga kemikemi.

⁷‡†Alongean eaba eta ipabuobuo gimi mao. Ngansa gimi arangrang ngan akado aleburo pan Deo mao ga mao tau. Ngansa saoa danga eaba iarum dadangai, eine muriai ga ibada annga lalaede mambe danga toa iarum oa. ⁸Ngansa eaba sai inasi kimnga tinida aea ta iarum danga paeamao iloleai, eine muriai aea annga ga iuot, ta ei ga imukuru ngan ele kimnga paeamao tinida aea. Be eaba sai inasi Itautau Tutui ele kimnga ta iarum danga kemi iloleai, eine muriai eaba toa oa ga ibada madonga kemi somisomi aea pan Itautau Tutui. ⁹Be irangrang ngan tamanggolenga ngan kadonga kemikemi mao. Ngansa ngan ado toa annga aea

† 5.26 Plp 2.3 †† 6.1 Mt 18.15 ‡ 6.2 Ro 15.1 †† 6.5 Ro 14.12 ‡‡ 6.6 1Ko 9.11,14 ‡‡‡ 6.7 Ro 8.13

badanga, eine ga tabada annga kemi oangga tatap ngan leda naurata mao. ¹⁰Tota ngan ado isaoa tarangrang ngan takado kemi panua padengada, manta takado. Be kadonga toa ne, manta takado kapei tau ngan gid iaoa keledede ton Kristus toa lolod matua ngan ei.

Paulus iparim ngan Iesus aea abei tabala

¹¹Posanga idil toa ne nabode ngan gau bageg, be agera leg bodenga kapeipei toa bedane.

¹²Panua sapadua tiparpar ngan palunga gimi, tikado bedaoa ngansa tiuangga tipasolan gid mambe panua kemikemi ngan panua padengada matad. Be led ipu keledede ga bedane: Timataud, ngan kado ta tinasi ato kemi ngan Kristus aea abei tabala, ta panua padengada tipaieiei gid. ¹³Be gid panua palunga ad toa oa, gid pade tinasnasi apu kemi mao. Be tikim tipalu gimi, ngansa tiuangga tiparim ngan ami palunga. ¹⁴Be irangrang ngan gau naparim ngan danga eta mao. Naparim ngan ada Maron Iesus Kristus aea abei tabala kekelen. Ngan ele naurata ngan abei tabala, eine mambe kimnga papaeamao tanoelai aea imate lologeai, ga gau pade namate ngan abei tabala ta irangrang ngan nanasi kimnga tanoelai aea pade mao.

¹⁵‡‡Ngansa oangga tipalu gita, mao tipalu gita mao, eine danga eta mao. Be Deo ikado gita ga taot panua papau, ta danga toa keledede ne eine danga kapei. ¹⁶Be Deo ele kadonga lolo tarui aea ga lolo isat aea idio pagid sapadua tinasnasi posanga toa ne. Gid panua toa ne timan Deo ele panua tautaunga Israel ad.

¹⁷‡Leg posanga keledede pade ga bedane: Tinig ngan eaba eta ikado ga lolog ede ga ede pade mao. Ngansa tinig aea gil ienono, ta iman kilala ngan tipaieiei gau ngan nasinga Iesus.

¹⁸Oaeoag, kemi ngan ada Maron Iesus Kristus ele kadonga lolo marum aea idio pagimi. Eine tautaunga.

‡‡‡ 6.15 Gal 5.6, 2Ko 5.17 § 6.17 2Ko 4.10

Epesus

1 †Gau Paulus, eaba ato aea ton Iesus Kristus. Ngan Deo ele kimnga, idol gau ngan kadonga naurata toa ne.

Nabode laulau toa ne ga ila pagimi panua tututui ton Deo ngan tuanga Epesus. †† Gimi lolomi matua ngan Iesus Kristus.

² Kemi ngan Deo Tamada ga Maron Iesus Kristus, gisirua led kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea idio pagimi.

Ngan leda lupnga toman ngan Kristus, Deo ikado kemi tau pagita

³ †Tasoa Deo ieda! Ei ada Maron Iesus Kristus Itama. Ei ikado kadonga kemi tau pagita. Ngan leda lupnga toman ngan Kristus, ibada danga kemikemi buburiai aea toa ngada ne pagita ngan luanga tautaudida.

⁴ ††Ngan ado toaiua Deo ikado tano toa ne ga iuot maitne, ei isio gita motean ngan lupnga toman ngan Kristus, ta idol ele ul ngan gita ga ikado ta leda idil eta paeamao imatai mao. Ngan ele kadonga kimnga aea ⁵ †††irau posanga motean ngan gita ta ibada gita ga taot ele gergeu tautau ngan Iesus Kristus ele naurata. Ele kadonga toa ne inasi ele kimnga ta ikado ei ga itin igelgel. ⁶ Ta gita tasoa ieda ngan ele kadonga lolo marum aea toa ne. Deo ele kadonga lolo marum aea toa ne eine kapei tau ga ipasolan ele taranga. Eine inam pagita ngan leda lupnga toman ngan Inat toa ikim ei tau. ⁷ †††Ngan leda lupnga pan, ei ipola gita ta tatnan leda madonga paeamao. Be kadonga toa ne inam pagita ngan ising toa itoki ngan ado toaiua imate. Ta ei isamum leda kadonga sasat. Be kadonga toa ne inasi ele kadonga lolo marum aea toa iuon kapei ga kapei tau ga ienono. ⁸ Be ei inonoi ele kadonga lolo marum aea ga inam pagita kapei tau toman ngan ele oatainga kemikemi imata ede ga ede. ⁹ †††Deo irau posanga motean ngan soa danga iuangga ikado ngan Kristus ele naurata. Be mugaeai ga inam, posanga toa irau ne ienono mumulnga. Be ngan ele tingelgel, ipaola ga inam pagita ga iuot masaeai. ¹⁰ †Ta muri ai, oangga ado toa Deo isio motean oa iuot, posanga toa irau ne ga iuot tautau. Ngan ado toaiua, ei ga ipaluplup danga toa ngada ne buburiai ga tanoeai ta tidae Kristus ibageai.

¹¹ ††Somisomi Deo ikakado danga toa ngada ne ga inasi ele kimnga. Tota inasi ele kimnga toa ne ta isio gai Iuda ngan lupnga toman ngan Kristus, ngansa irau

posanga motean ngan gai toa bedaoa. ¹² Rabu ngan alu toa ngada ne, gai Iuda amuga ta lolomai matua ngan Kristus. Ta Deo isio gai ngansa ikim gai manta asoasoa ieda ga apasolan iura kapei ga ele taranga. ¹³ Be gimi panua toa Iuda ami mao, gimi pade alup toman ngan Kristus ngan ado toaiua alongo posanga tautau ngan ele ato kemi. Ta ngan ato kemi toa ne, ei ibada gimi mulian. Ga pade ngan lemi lupnga pan, lolomi matua ngan ei. Tota inasi ele posanga tautau toa ikado mugaeai, ta ibada Itautau Tutui ga ila pagimi. Itautau Tutui toa ne eine mambe ul toa ipasolan mambe gimi aot ele panua tautau. ¹⁴ †††Ga pade, Itautau Tutui eine mambe mudannga toa Deo ibada pagita ta iman kilala ngan gid danga kemikemi toa Deo ga ibada pagita muri ai. Ta gita tasangasanga danga toa ne ga irangrang ngan ado toaiua Iesus ipola gita ta tatnan leda madonga paeamao. Toa bedaoa ta gimi pade ga asoasoa ieda ga apasolan iura kapei ga ele taranga.

Paulus iraring ngan Deo ibada oatainga pagid Epesus

¹⁵ Ngan ipu toaine, naposa kemi ga ila pan Deo somisomi ngan gimi ngan leg raring, be nakaput ngan mao. Mugaeai lolomi matua ngan Maron Iesus ga akim tau gid panua tututui ton Deo. Ta ngan ado toaiua nalongo ngan gimi toa bedaoa ga irangrang ngan labone, nakakado leg raring ngan luanga gimi. ¹⁷ ††Nararing ga ila pan Deo ton ada Maron Iesus Kristus. Ei gita Tamada toa ele taranga kapei tau. Be nabeta ei ngan ibada Itautau Tutui ga ila pagimi kapei tau ta ilua gimi ngan oatainga kemikemi imata ede ga ede, ga ipasolan gimi ngan ele posanga ipu. Toa bedaoa ta aoatai kemi tau ngan ei. ¹⁸ Ga pade, nabeta ei ngan ikado ga matami pal ta agera kemi ele taranga toa itara lolomia. Toa bedaoa ta irangrang ngan aoatai kemi mambe ei ibaba gimi ngan badanga gid danga kemikemi buburiai aea. Gid danga toa oa, ei iposa tautau ngan pagid ele panua tututui. Ta gimingada panua tututui toa oa ga tinimi igelgel ta asangasanga. ¹⁹ †††Toa bedaoa ta gimi ga aoatai mambe ei iura matua soke tau ga iasal danga toa ngada ne. Be iura kapei toa ne ilualua gita panua toa loloda matua ngan ei. Eine ibokoboko matua tau pagita, ²⁰ †††lalaede mambe ibokoboko ngan Kristus mugaeai. Ngan ado toaiua, Deo iura kapei toa ne ipei Kristus mulian ngan ele matenga. Ga kus ta idol ei ga idio

† 1.1 PA 18.19-21, 19.1 †† Ngan laulau mugamuga edengada ngan posanga Grik, posanga ga oaine ngan tuanga Epesusienono mao. † 1.3 Ep 2.6 †† 1.4 Ins 15.16 †† 1.5 Ins 1.12 ††† 1.7

Ep 2.7, Kol 1.14 ††† 1.9 Ro 16.25 § 1.10 Kol 1.16, 20 †† 1.11 Ro 8.28-29 ††† 1.14 2Ko 1.22 †† 1.17 Kol 1.9 ††† 1.19 Kol 1.11 †† 1.20 Sng 110.1, 2Ko 13.4, Kol 2.12

imado ngan ibage oatai toa buburiai oa. ²¹ †Tota Kristus imamado gadae tau ngan gid anggelo ga antu matad ede ga ede toa urad ga edad kapepei. Be ei kekelen ieda kapei ga kapei tau labone kekelen mao, be somisomi ga ilalala ga ila pade. ²² ††Deo idol danga toa ngada ne ga idio iae ibuloloeai, ta idol ei ga ilabora imuga ngan danga toa ngada ne. Ngan kadonga toa ne, ei imadid ga imuga ngan gid panua toa iuato gid iaoa keledede ei ton. ²³ †Gid iaoa keledede ton Kristus, eine mambe Kristus itin. Be Kristus kekelen iuon ele panua toa ngada ne lolodeai ta ikado ga danga toa ngada ne matad bibita ga timamado.

Deo ipei gita mulian, ta labone matada bibita toman ngan Kristus

2 ††Be mugaeai lemi kadonga sasat ga lemi idil papaeamao ikado ga gimi aot mambe eaba imate. ² ††Ngan ado toaiua, gimi anasnasi gid kadonga papaeamao togid panua tanoelai ad. Gimi anasnasi madidnga togid antu ga iriau papaeamao. Eina gid antu urad kapepei toa tibakbak alele mariambai. Be labone, ad madidnga toa oa ibokoboko maitne pagid panua papaeamao lolodeai toa tilongolongo Deo ilinge mao. ³ †††Mugaeai gita toa ngada ne tamamado toman ngan gid panua toa bedaoa, ta tanasnasi kimnga papaeamao tinida aea. Ta somisomi kimnga papaeamao idada gita alele, ta matada nanan danga eta pade mao. Toa ada popongai ga inam, gita panua papaeamao, ta Deo iuangga ipanas gita toman ngan panua papaeamao padengada. ⁴ †††Tautauga leda kadonga sasat ikado gita ga taot mambe panua mate-mate, be Deo ilolo isat kapei, ta ikim gita kapei ga kapei tau. Ei ipei gita mulian toman ngan Kristus. Ta ngan ele kadonga lolo marum aea, ibada gita mulian. ⁶ †Ngan leda lupnga toman ngan Iesus Kristus, ei ipei gita mulian ngan leda matenga, ta ipamado gita toman ngan ei ngan ele mul maron aea toa buburiai oa. ⁷ †Ikado bedane ngansa iuangga ipasolan gid panua toa ngada oa muriai ga ilalala ga ila, mambe ele kadonga lolo marum aea eine kapei tau ga iasal danga toa ngada ne. Ele kadonga mamaron toa ne inam pagita ngan Iesus Kristus. ⁸ †Ngansa ngan ele kadonga lolo marum aea kekelen, Deo ibada gimi mulian. Gimi akado danga eta ngan luanga gimi mulian mao, be Deo ibada gimi mulian mambe ele tenainga ila pagimi. Lemi kadonga lolo matua aea eine mambe edap tenainga toa ne ila pagimi ngan. ⁹ ††Kadonga toa ne iuot ngan gimi lemi naurata mao. Deo kekelen ikado, ta irangrang ngan eaba eta iparim ngan ei mulian mao. ¹⁰ †††Ngansa gita eine Deo ibage mul. Ngan leda lupnga toman ngan Iesus Kristus, Deo ikado gita ga taot panua papau, ngansa iuangga gita takakado naurata kemikemi. Gid naurata kemikemi toa ne, ei ikoromot motean ngan gita ta iuangga tanasnasi.

Kristus ipamate ariapolpol ta ikado ga loloda keledede

¹¹ †Matami nanan lemi madonga mugaeai aea. Ngan ami poponga, gimi aot sing keledede toman ngan gid Iuda mao. Gid Iuda tinasnasi kadonga palunga aea, ta somisomi tiuatoato gimi alu padengada mambe panua abada palunga mao. Be palunga toa tikeokeo ngan ne, eine gid eababa tikakado. ¹² ††Tota matami nanan, mugaeai gimi alu padengada amamado aluai ngan Kristus ngan ado toaiua. Mugaeai gimi amamado gaot ngan alu togid Israel ta aman Deo ele panua mao. Gimi aman panua tuanga ede pade ami. Be gid posanga toa Deo irau toman ngan ele panua, ga posanga tautauga toa ikakado ngan luanga gid, eine gimi aoatai ngan mao. Ngan ado toaiua, irangrang ngan gimi asanga danga eta kemi ga iuot muriai ngan gimi mao. Ngan lemi madonga tanoelai, aoatai ngan Deo mao ga mao tau. ¹³ †††Mugaeai gimi amamado aluai tau ngan Deo. Be labone ngan Iesus Kristus ising, Deo ibada gimi ga anam alup toman ngan Kristus ta anam boloma pan Deo.

¹⁴ †††Ngansa Kristus kekelen ikado ga loloda itarui. Mugaeai gai Iuda aman gimi alu padengada ami isat, ta ariapolpol toa ne eine mambe ala ede toa ipoga gita ta tadio rol. Be ngan Kristus ele matenga, ei igoro ala toa oa ta ipamate ariapolpol. ¹⁵ †††Ga pade, ei ipamate apu ton Moses toman ngan aea posanga idil imata ede ga ede, ta labone apu iura mao, ngansa ei iuangga ipaluplup gita alu toa rua ne ga taot iaoa keledede. Tota ikado ga loloda itarui pol ngan gita. ¹⁶ ††††Ga pade, ngan ele matenga ngan abei tabala, ikado ta gita alu toa rua ne loloda keledede pade toman ngan Deo, ngansa ei kekelen ipamate ariapolpol toa ienono rabu ngan gita ga Deo. ¹⁷ ††††Tota ngan ele namanga, ei ipaola posanga lolo tarui aea ga ila pagimi panua toa amamado aluai, ga pagai panua toa amamado boloma pan. ¹⁸ †Gita loloda itarui toa bedaoa ngansa ngan Kristus, gita iaoa toa rua ne tabada Itautau Tutui toa keledede ne. Ta ei isaoa leda edap ngan langa pan Tamada Deo.

Gita iaoa keledede ton Kristus taman Deo ele luma

¹⁹ ††††Tota labone gimi aman panua tuanga ede pade ami mao. Gimi patpatnga ami mao pade, be gimi aman panua tuangai ami tautauga toman ngan Deo ele panua tututui. Gimi aman iaoa keledede ton Deo. ²⁰ ††††Gimi mambe luma toa Deo ikado. Ei ipagun gai panua ato amai ga gid panua toa tibabada iaoa mambe luma toa ne aea kadanga. Be Iesus Kristus kekelen iman luma toa ne aea kisinga. ²¹ ††††Ta luma aea danga toa ngada ne ilup toman ngan Kristus. Ta ei ibalep kemi gid danga keledede keledede ta ilalala ga idae kapei. Ta ngan Maron iura, iuot luma ei ton toa ele ul ienono ngan. ²² †††††Gimi pade alup toman ngan Kristus,

† 1.21 Kol 1.16, 2.10 †† 1.22 Sng 8.6 † 1.23 Ro 12.5, Ep 4.10,15, Kol 1.18 †† 2.1 Kol 1.21, 2.13 †† 2.2 Kol 3.7, Tt 3.3 ††† 2.3 Kol 3.6 ††† 2.4-5 Ro 6.11-13 † 2.6 Kol 2.12 †† 2.9 1Ko 1.29-31, 2Ti 1.9 ††† 2.10 Tt 2.14

‡ 2.12 Ro 9.4, Kol 1.21 ††† 2.13 Kol 1.20 †† 2.14 1Ko 12.13 †† 2.15 Kol 2.14 ††† 2.16 Kol 1.20,22 ††† 2.17 Ais 57.19, Sek 9.10 †††† 2.19 Ep 3.6 18 2.20 1Ko 3.11 19 2.21 1Ko 3.16 20 2.22 1Pe 2.5

ta ei ipagun gimi ga aot mambe luma madonga aea ton Deo toman ngan Itautau Tutui.

Paulus ele naurata ato aea ngan luanga gid alu padengada

3 [†]Ngan ipu toaine, gau Paulus namamado ngan luma panasnga aea, ngansa nakakado naurata ato aea ton Iesus Kristus ngan luanga gimi alu padengada.

[‡]Naeadi mambe gimi alongo ngan Deo ele kadonga lolo marum aea ngan gau. Ei idol gau ngan kadonga naurata ato aea toa ne ngan luanga gimi. [‡]Mugaeai ato toa ne aea posanga ienono mumulnga. Be Deo ipaola posanga mumulnga toa ne ga inam pagau, ta patautene aoag inasi kautede ngan posanga toa ne ngan leg laulau. [‡]Ta oangga gimi aoato posanga toa ne, gimi ga agera mambe Deo ibada oatainga kemi pagau ngan posanga mumulnga toa ne ngan Kristus. [‡]Mugaeai tau ga inam, eaba eta iuatai kemi ngan posanga mumulnga toa ne ipu mao. Be labone Itautau Tutui ipaola ga iuot masaeai pagai panua ato amai ga pagid panua tibabada Deo iaoa. [‡]Posanga mumulnga toa ne ipu ga bedane: Ngan Iesus Kristus ele ato kemi, gimi panua alu padengada ami aot iaoa kelede toman ngan gai Iuda ta gitaingada tasangangan anada ngan gid danga kemikemi toa Deo iposa tautau ngan mugaeai. Gid danga kemikemi toa ne, tabada ngan leda lupnga toman ngan Iesus Kristus.

[‡]Be ngan Deo ele kadonga lolo marum aea pagau, ei ipamatua gau ta idol gau ngan kadonga naurata toa ne ngan paolanga ele ato kemi. Eine mambe Deo ele tenainga inam pagau. [‡]Tautau ngan edag mao rabu ngan Deo ele panua tututui toa ngada oa, be Deo ilolo marum ngan gau ta ibada naurata toa ne pagau ngan paolanga ele ato kemi ga ila pagimi alu padengada. Ato kemi toa ne iposaposa ngan gid danga kemikemi tau toa Kristus ikado ngan gita. Eaba eta irangrang ngan imata inasi kemi gid danga toa ne ipu mao, ngansa eine kemikemi tau ga iasal leda oatainga. [‡]Ga pade, ibada naurata pagau ngan pamerenga posanga pagid panua toa ngada ne ngan saoa danga Deo iuangga ikado. Ngan ado toaiua Deo ikado danga toa ngada ne ga iuot ga irangrang ngan labone, posanga toa ne ienono mumulnga. [‡]Be labone ikado ga iaoa kelede ton Kristus iuot, ta ei ikim gid iaoa kelede ei ton tipasolan gid antu ga iriau papaeamao toa urad ga edad kapepei mambe Deo kekelen ele oatainga imata ede ga ede. [‡]Mugaeai tau Deo irau posanga ngan saoa danga iuangga ikado, ta labone inasnasi ga iuot tautau ngan ada Maron Iesus Kristus ele naurata. [‡]Ngan leda lupnga toman ngan Kristus ga ngan leda kadonga lolo matua aea ngan ei, gita tarangrang ngan tala boloma pan Deo, be tamataud mao, ngansa taoatai kemi mambe Kristus ei gita leda edap ngan tala pan Deo. [‡]Tota nabeta gimi,

† 3.1 Plp 1.7,13 †† 3.2 Kol 1.25 ‡ 3.3 Ep 1.9-10, Kol 1.26
‡† 3.6 Ep 2.13,16-19 ‡‡ 3.7 Kol 1.25 ‡‡† 3.8 1Ko 15.9-10
‡‡‡ 3.12 Ins 14.6, Ro 5.2

kadonga kulupulupu toa iuotot ngan gau ngan luanga gimi ne, lolomi alele ngan padam, ga atnan lemi kadonga lolo matua aea mao. Ngansa kadonga toa ne ga ilua gimi ta amado kemi tau ngan Deo ele taranga.

Paulus iraring ngan luanga gid Epesus ta timadid matua

[‡]Gau matag nanan Tamada Deo ele kadonga kemi tau ngan gita, ta nakor aeg ngan leg raring ga ila pan. [‡]Ei kekelen iman panua toa ngada ne buburiai ga tanoelai Tamad. Ei kekelen ikado gid iaoa kelede toa ngada ne ga tiuot. [‡]Ei iuangga ilua gimi ngan gid danga kemikemi tau buburiai aea. Ta ngan leg raring ga ila pan, nabeta ei ngan ipamatua gimi ngan iura kapei toa inam pan Itautau Tutui. Ta pamatuanga toa ne ga iuon lolomia. [‡]Toa bedaoa ta Kristus ga imamado lolomia, ngansa lolomi matua ngan ei. Ta ei ga ipamatua gimi ta amadid matua tau ngan ele kadonga kimnga aea, mambe tano ikisi abei iuaroar ga imadid matua, ga mambe luma imadid matua ngan aea kadanga. [‡]Toa bedaoa ta gimi ga abada pamatuanga toman ngan Deo ele panua tututui toa ngada oa. Ta irangrang ngan aoatai kemi ngan Kristus ele kadonga kimnga aea. Ta matami inasi mambe ele kimnga toa ne kapei ga kapei tau ga ilalala ga ila irangrang ngan kus mao. [‡]Ta gimi ga aoatai mambe Kristus ele kimnga toa ne iasal panua toa ngada ne led oatainga. Tota saoa danga kemikemi toa iuon Deo iloleai ga ienono, eine ga iuon gimi lolomia pade.

[‡]Tasoa Deo ieda! Ei iura toa ibokoboko lolodai ne, eine kapei ga kapei tau. Ta ele luanga irangrang ngan iasal saoa danga tabeta ei ngan ga saoa danga madata nanan lolodai pade. [‡]Gita iaoa kelede ton Iesus Kristus, ngan leda lupnga pan, tamamado ngan soanga Deo ieda somisomi ga ilalala ga ila. Eine tautau ngan.

Gita iaoa kelede ton Kristus, gita mambe Kristus itin

4 [‡]Tota nabeta matua gimi, manta lemi idil kemikemi imata karanga ta inasnasi Maron toa ibaba gimi ne ele kimnga. Gau toa namamado ngan luma panasnga aea ne nabeta gimi toa bedane. [‡]Irangrang ngan asoa edami mulian mao, be adol gimi ga adio gadio. Irangrang ngan lolomi bake manmanae mao, be oangga oaeoemi tikuk lolomi, manta abisibisi toman ngan lemi kadonga kimnga aea. [‡]Manta amarum tau ngan kisinga Itautau Tutui ele kadonga lolo kelede aea. Kadonga lolo kelede aea toa ne, eine mambe oaro ede itutulan gita ta taot iaoa kelede ga loloda itarui. [‡]Gimi alup kelede ta aot mambe Kristus itin. Be Itautau Tutui kelede mon imamado. Lalaede toa bedaoa, Deo ibaba gimi ta asangasanga madonga kelede toa muriai ga ibada pagimi. [‡]Be Maron kelede mon imamado, ga kadonga lolo matua aea kelede mon ienono, ga paliliunga kelede pade. [‡]Deo kelede mon imamado. Ei gita toa ngada ne Tamada. Ei keke-

§ 3.17 Ins 14.23, Kol 1.23, 2.7 ‡† 4.1 Kol 1.10 ‡†† 4.2 Kol 3.12-13 ‡‡ 4.3 Kol 3.14-15 ‡‡† 4.6 1Ko 12.6

len gadae ngan danga toa ngada ne, be ei kekelen ibokoboko rabu ngan gita toa ngada ne, ga imamado gita toa ngada ne lolodai.

⁷ †Be Kristus, ngan ele kadonga lolo marum aea, ipota ele tenainga imata ede ga ede ga inam pagita kelede kelede. ⁸ ††Eine lalaede mambe ele laulau ikeo ngan ga bedane, “Ei iasal aea miri itamatama ga kus, ta idae ga ila gadae.

Ei iluku aea miri itamatama toa oa ta idada gid ga tila.

Be ipota tenainga ga ila pagid ele panua.”

⁹ †Be posanga idil toa ne, “idae ga ila gadae,” ipu madongan? Eine taoatai, ei idae ga ila gadae kekelen mao, be isulug ga inam gadio tanoeai pade. ¹⁰ Be eaba toa isulug ne, ei kekelen idae ga ila gadae tau buburilai. Toa bedaoa ta irangrang ngan imamado ngan tibur toa ngada ne ta danga toa ngada ne ienono ibageai.

¹¹ ††Ta ei kekelen ipota tenainga ga ila pagid ele panua ga bedane: Idol edengada ga timan panua ato ad, be padengada tibabada Deo iaoa, be padengada tipapao-la ato kemi, be padengada timariala ngan Deo ele panua ga timan panua paoatainga ad. ¹² Ei ipota gid tenainga toa oa ngan luanga gita Deo ele panua tututui ta tarangrang ngan takakado naurata kemikemi ton Deo. Toa bedaoa ta gita toa Kristus itin idanga sisid ne tabada pamatuanga ga tamadid matua.

¹³ ††Eine ga tababada pamatuanga toa bedaoa ga ila irangrang ngan gita toa ngada ne loloda kelede ngan leda kadonga lolo matua aea. Ta leda oatainga ngan Deo Inat ga ilalala ga idae kapei ga irangrang ngan loloda iutai ga tamadid matua, lalaede mambe Kristus pade.

¹⁴ Toa bedaoa ta taot mambe gergeu pade mao. Be posanga togid panua buro ad toa tinanale tau ngan led aleburo ga pakakanga, irangrang ngan idada gita alele mao. Led paoatainga eine mambe rai isusuran oaga alele tadiai ga mambe dubam ipatambole ga ila ga inam. ¹⁵ †††Be gita manta takado posanga tautauga kekelen toman ngan leda kadonga kimnga aea. Toa bedaoa ta tadae kapei ga tamadid matua, lalaede mambe Kristus toa ilabora imuga ngan gita. ¹⁶ Be gita kelede kelede mambe Kristus itin idanga sisid. Ta ei kekelen igaltung itin idanga toa ngada ne ga ipaluplup gid ituatua ga ikubal ga ilisisia ta tikikisi ngan gid. Ta itin idanga toa ngada oa tikakado gid kelede kelede led naurata ta irangrang ngan itin toa dodol oa itub ga idae kemi ga tipapamatua pol ngan gid toman ngan kadonga kimnga aea.

Manta tanasnasi kadonga papau

¹⁷ †††Tota ngan Maron ieda naposa matua pagimi ga bedane: Mugaeai gimii anasnasi kadonga lalaede mambe gid panua timangamanga ngan Deo, be irangrang ngan akakado bedaoa pade mao. Gid lolod

† 4.7 Ro 12.3,6 †† 4.8 Sng 68.18 † 4.9 Ins 3.13 †† 4.11 1Ko 12.28 †† 4.13 Kol 1.28 ††† 4.15 Kol 1.18, 2.19 ††† 4.17 Ro 1.21, 1Pe 1.14, 4.3

ibuobuo kapei tau. ¹⁸ Timamado dodom be tiutai ngan madonga kemi toman Deo mao ga mao tau. Tibuobuo kapei toa bedaoa ngansa laborad irangrang ngan ibada kemi posanga ipu mao. ¹⁹ Maeamaea gid eta mao, be led naurata iuaro eine ngan nasinga kadonga mambe kua ga kadonga ngan lolod aea muk. Tikakado bedaoa, be irangrang ngan kadonga toa oa itara gid mao.

²⁰ Be gimii abada oatainga ngan Kristus ngan edap eta bedaoa mao. ²¹ Gimii alongo posanga tautauga ngan Iesus ga abada paoatainga ngan ei ngan edap tutui. ²² †Ngan ado toaiua aoatai ngan Kristus maitne, gimii anasnasi kadonga mugaeai aea. Gid kimnga papaeamao toa bedaoa ipakaka gimii ta uangga ipaeabu ngan gimii. Be labone manta atado gid kadonga toa oa ga iduaea. ²³ ††Lolomi manta ipul ei ga iuot pau.

²⁴ †††Manta abada madonga pau ta apit ngan gimii mambe ami malo. Ngan lemi madonga pau toa ne, Deo ikado ga aot panua papau ta anasnasi kadonga tutui lalaede mambe ei, ga apasolan mambe ele ul tautauga ienono ngan gimii.

²⁵ †††Tota gimii kelede kelede manta atado lemi posanga pakakanga ga iduaea. Be akado posanga tautauga kekelen pagid oaeoaeami. Ngansa gita eine Kristus itin idanga sisid ta takikisi ngan gita.

²⁶ †††“Oangga lolomi bake, irangrang ngan akado kadonga sat mao.” Irangrang ngan adada lemi lolo bake ga ado idil mao. ²⁷ Be arepe atama eta ngan eaba paeamao idudunga mao pade. ²⁸ Eaba lublubnga aea, irangrang ngan ilublub pade mao. Be ei manta ikado naurata kemi ngan ibage ta irangrang ngan ilua gid panua toa led danga sisid imata karanga mao.

²⁹ †††Irangrang ngan aoami buda mao. Be akado posanga kemikemi kekelen pagid oaeoaeami ngan pamatuanga lolod, tutui ngan saoa kadonga iuotot ngan gid. Toa bedaoa ta Deo ele kadonga lolo marum aea ga ilua sapadua tilongo. ³⁰ †††Irangrang ngan akado ga Deo Itautau Tutui ilolo itang mao. Itautau Tutui toa ne eine mambe ul toa Deo idol ga ienono ngan gimii. Ul toa ne ga ienono ga irangrang ngan ado toaiua Deo ipola gimii ta atnan lemi madonga paeamao. ³¹ †††Manta ala aluai ngan kadonga ga gid ne: lolomi imasmasi, ga lolomi bake, ga malmalnga, ga aoami ura, ga apaeabu ngan oaeoaeami edad, ga kadonga papaeamao imata ede ga ede. ³² †††Manta lolomi marum pol ngan gimii ga auduan oaeoaeami. Manta asamum ngan lemi kadonga sasat pol ngan gimii, lalaede mambe Deo isamum gimii lemi kadonga sasat ngan lemi lupnga toman ngan Kristus.

Manta tamamado merengai

5 †††Tota gimii manta akado kadonga lalaede mambe Deo ikakado. Ngansa gimii ei ele gergeu

§ 4.22 Ro 8.13, Kol 3.9 † 4.23 Ro 12.2 ††† 4.24 OM 1.26, Kol 3.10 †† 4.25 Sek 8.16, Kol 3.8-9 ††† 4.26 Sng 4.4, Jms 1.19-20 †† 4.29 Kol 4.6 †† 4.30 Ais 63.10, Ep 1.13-14, 1Te 5.19 ††† 4.31 Kol 3.8 ††† 4.32 Mt 6.14, 18.22-35, Kol 3.12-13 ††† 5.1 Mt 5.48

toa ikimkim tau. ²†Ga pade, manta anasnasi kadonga kimnga aea lalaede mambe Kristus ikim gita. Ei ilongean ei mulian ga imate ngan luanga gita, ta iuot mambe tenainga ede iuad kemi Deo imatai.

³Irangrang ngan akado kadonga arala mao, ga kadonga ngan lolomi aea muk mao, ga mogal buda mao. Be alongean posanga salsal eta toa bedaoa iuot rabu ngan gimi mao pade, ngansa Deo ele panua tututui tirangrang ngan tinasi kadonga eta bedaoa mao.

⁴Ga pade, irangrang ngan akado gid posanga sakirkir mao, ga posanga sapaeen alele mao, ga galingenga paeamao mao pade. Gid posanga toa bedaoa eine kemi mao. Be somisomi manta akado posanga kemi ga ila pan Deo. ⁵††Ngansa gimi aoatai kemi ngan posanga ga oaine: Eaba sai ikakado kadonga arala, mao ikado kadonga ngan ilolo aea muk, mao imogal buda, ei lalaede mambe eaba ikakado raring ga ila pagid deo pakakanga ad namer. Be irangrang ngan eaba toa bedaoa ibada madonga kemi toa Kristus ga Deo bagedeai oa mao ga mao tau. ⁶†Manta agabit kemi. Ngan kado ta eaba eta ipakaka gimi ngan posanga sapaeen ta idada gimi ga anasi gid kadonga toa bedaoa. Ngansa gid kadonga toa ne ikado ga Deo ilolo bake ta ipanas gid panua toa tilongolongo ilinge mao. ⁷Tota irangrang ngan gimi asokon gid panua toa bedaoa mao.

⁸††Ngansa mugaeai gimi amamado dodom. Be labone alup toman ngan Maron ta idol gimi ga amado merengai. Tota manta alalala mambe panua merengai ami. ⁹Ngansa madonga merengai, aea annga ga bedane: kadonga kemikemi imata ede ga ede, ga kadonga tutui, ga nasinga posanga tautaunga. ¹⁰Amarum tau ngan ilonga saoa kadonga ikado ga Deo itin igelgel. ¹¹Irangrang ngan asokon gid panua toa tinasnasi kadonga dodom aea mao. Gid kadonga toa bedaoa, aea annga eta kemi ga iuot mao. Be manta apasolan mambe led kadonga eine paeamao. ¹²Ngansa gid kadonga toa tikakado mumulnga oa, oangga taposa ngan, eine ga maeamae gita. ¹³††Be taranga ipamerenga kadonga toa ngada ne ga iuot masaeai. ¹⁴†††Ngansa saoa danga taranga igal, eine ga mil ga mil ga iuot masaeai. Ngan ipu toaine posanga ede ienono ga bedane,

“Eao eaba sai toa enono, manta dae!

Dae mulian ngan lem matenga,
ta Kristus ga itara go.”

¹⁵†††Tota matami inasi kemi lemi lalalanga. Atnan kadonga buobuonga aea ga idio, be anasnasi oatainga kemikemi. ¹⁶Aparangrang ado imata toa ngada ne ngan naurata kemikemi ton Deo. Ngansa labone kadonga papaeamao iuotot somisomi. ¹⁷Irangrang ngan amangamanga alele mao. Be abada oatainga kemi ngan saoa danga Maron ikim. ¹⁸†Irangrang ngan alasu unnga oain ga laborami imangamanga mao.

Kadonga toa bedaoa ipaeabu ngan lemi madonga. Be manta alongean Itautau Tutui ga iuon lolomia.

¹⁹††Ngan posanga isaoa aposaposa pol ngan gimi, akakado gid baunga ienono ngan Deo ele laulau baunga aea, ga gid baunga padengada raring aea, ga gid baunga toa Itautau Tutui ipapot lolomia. Abaubau ngan aoami ga lolomi pade toa somisomi ga ila pan Maron. ²⁰†††Ta somisomi, aposa kemi ga ila pan Tama-da Deo ngan ada Maron Iesus Kristus ieda ngan danga toa ngada ne.

Posanga ila pagid oaioainga

²¹††Manta abokoboko gadio ngan oaeoami padengada ngan pasolannga mambe gimi alolon ngan Kristus.

²²†††Gimi taine, abokoboko gadio ngan adadaoami, lalaede mambe abokoboko gadio ngan Maron.

²³††Ngansa Deo idol aranga ga imugamuga ngan iadaoa taine, lalaede mambe Kristus imugamuga ngan gid iaoa keledede ei ton. Iaoa keledede ton Kristus eine mambe Kristus itin. Ei kekelen ibada gid mulian.

²⁴Be gid iaoa keledede ton Kristus tibokoboko gadio ngan Kristus. Ta lalaede toa bedaoa, gid taine manta tibokoboko gadio ngan adadaoad ngan danga toa ngada ne.

²⁵††Gimi arangaranga, manta akimkim adadaoami lalaede mambe Kristus ikim gid iaoa keledede ei ton ta ilongean ei mulian ga imate ngan luanga gid. ²⁶†††Ei ikado bedaoa ngansa iuangga idol ele ul ga idae ngan gita iaoa keledede ei ton. Ipaliliu gita ngan eau toman ngan ele posanga, ta ikado ga taot pau tekteknga.

²⁷†††Ei ikado bedaoa ngansa iuangga ibada gita iaoa keledede ei ton ga tala pan, be taot namelapau ga tinida aea muk eta mao ga mogougou mao pade. Be leda idil eta paeamao mao ta tapasolan mambe ele ul ienono ngan gita. ²⁸Toa bedaoa ta gimi arangaranga manta akimkim adadaoami lalaede mambe akim tinimi mulian. Eaba sai toa ikimkim iadaoa, ei ikim ei mulian pade. ²⁹Ngansa eaba eta iman itin aea isat mulian mao. Be ipanpan ei mulian ngan annga ga imariala kemi ngan itin, lalaede mambe Kristus imariala ngan iaoa keledede ei ton. ³⁰Ngansa gita iaoa keledede ton Kristus, gita mambe itin idanga sisid. ³¹††††Ngan ipu toaine, eaba ga itnan itama ga itna ta ila ilup toman ngan iadaoa, ta gisirua ga tiuot keledede.” ³²††††Posanga mumulnga toaine ipu kapei tau. Be nakeokeo ngan Kristus toman ngan iaoa keledede ei ton. ³³Tautaunga bedaoa, be ikeo pade ngan gimi arangaranga keledede keledede, manta akimkim adadaoami lalaede mambe akim gimi mulian. Be gimi taine manta atada ngan adadaoami.

† 5.2 IM 29.18, Ibr 10.10 †† 5.5 1Ko 6.9-10, Kol 3.5 † 5.6 Ro 1.18, Kol 2.4,8 †† 5.8 Ins 12.36, Ep 2.13, Kol 1.13, 1Pe 2.9 †† 5.13 Ins 3.20-21 ††† 5.14 Ais 26.19, 60.1-2, Ro 13.11 ††† 5.15 Kol 4.5 § 5.18 Lu 21.34

§† 5.19 Kol 3.16 §†† 5.20 Kol 3.17 §† 5.21 1Pe 5.5 §†† 5.22 Kol 3.18, 1Pe 3.1 §† 5.23 1Ko 11.3, Ep 1.22, 4.15 §† 5.25 Kol 3.19, 1Pe 3.7 §†† 5.26 Tt 3.5 §§† 5.27 2Ko 11.2, Kol 1.22 §§§ 5.31 OM 2.24, Mt 19.5 18 5.32 PM 19.7

Posanga ila pagid gergeu ga tnatnad ga tamatamad

6 †Gimi gergeu, ngan lemi lupnga toman ngan Maron, manta alongolongo tnatnami ga tamata-mami linged, ngansa kadonga toa ne itutui. ² ††Manta alolon ngan tamami ga tnamī.” Be apu toa ne aea posanga tautaunga itlan pade ta ikeo, “Oangga akado toa bedaoa, eine ga lemi madonga kemi ta amado mole ngan tano toa ne.” Be mugaeai ngan apu toaine, Deo ele apu eta pade aea posanga tautaunga bedaoa itlan mao. ⁴ †Gimi gergeu tamatamad, irangrang ngan apamasmasi lemi gergeu lolod mao. Be manta aperengreng ngan gid ta apananale gid ga apanasi gid ngan Maron ele edap.

Posanga ila pagid paeaeanga ga ad maron

⁵ †Gimi paeaeanga sapaeen, manta alongolongo ami mamaron tanoelai linged ta alolon ngan gid ga atada ngan gid kemi. Manta matami tutui ngan led naurata aea kadonga lalaede mambe akado Kristus ele naurata. ⁶ Irangrang ngan aparumrum gid ga apakaka matad ngan led naurata aea kadonga mao. Be aboko mambe Kristus ele paeaeanga ta amarum tau ngan nasinga Deo ele kimnga. ⁷ Akado led naurata toman ngan lemi tingelgel, mambe aboko pagid eababa mao, be pan Maron. ⁸ ††Ngansa gimi aoatai, Maron ga ilasu panua kelede kelede ngan saoa naurata kemikemi tikakado. Gid paeaeanga sapaeen ga gid panua madonga kemi aea pade, gid toa ngada oa ga tibada lasunga tutui ngan led naurata.

⁹ ††Be gimi paeaeanga ad maron, gimi pade akado kadonga kemikemi pagid lemi paeaeanga. Atnan kadonga ngan pamataudnga gid, ngansa gimi aoatai, gimirua ami Maron toa kelede oa imamado buburiai. Be ei ikado kadonga bagbage kelede mao ga mao tau.

Tamadid matua mambe panua paraunga ad

¹⁰ Gau leg posanga kelede pade ga bedane: Manta abada pamatuanga ngan lemi lupnga toman ngan Maron ga ngan ei iura matua soke tau. ¹¹ ††Be manta adol danga sisid paraunga aea toa ngada oa Deo ibada pagimi. Toa bedaoa ta gimi ga arangrang ngan amadid matua ta apakala gimi mulian ngan Satan ele naurata papaeamao imata ede ga ede. ¹² †Ngansa gita tapaparau pagid eababa mao, be tapaparau pagid an-tu ga iriau papaeamao toa urad ga edad kapeipei. Gid timugamuga ngan tano toa ne toman ngan dodom iu-

ra kapei ga led kadonga papaeamao, be tibakbak alele mariambai. ¹³ Ngan ipu toaine, gimi manta adol Deo ele danga sisid paraunga aea toa ngada oa. Toa bedaoa ta oangga ado kadonga paeamao aea iuot, gimi ga arangrang ngan amadid matua ngan paraunga. Ta oangga paraunga toa ngada oa kus, gimi ga amadmadid matua maitne. ¹⁴ ††Tota amadid matua toman ngan posanga tautaunga mambe ami pus toa akaukau rabumiai. Be adol kadonga tutui mambe gogomi aea pakalanga. ¹⁵ ††Be manta abada pamatuanga toa inam pan ato kemi lolo tarui aea ta ilua gimi ta matami idae somisomi. Kadonga toa ne eine mambe su toa adol ngan aemi. ¹⁶ Be toman ngan danga sisid toa ngada ne, manta abada lemi kadonga lolo matua aea mambe gariau. Ta irangrang ngan arau eaba paeamao ele tutupi toa ngada oa ga isulug, be apamate dinga toa ianean ele tutupi imatai. ¹⁷ ††Be matami nanan mambe Deo ibada gimi mulian, ta adol oatainga toa ne mambe ami nakala paraunga aea. Be abada Deo ele posanga mambe didi kapei paraunga aea inam pan Itautau Tutui. ¹⁸ ††Be manta araring somisomi ngan Itautau Tutui iura. Ta akakado raring imata ede ga ede be matami arar. Urami pakpakia ta akakado raring ngan luanga Deo ele panua tututui toa ngada oa.

¹⁹ ††Be araring ngan luanga gau pade. Ta somisomi oangga napaola ato kemi aea posanga mumulnga, Deo ga idol posanga kemi aoageai ta namataud eta mao, be aoag matua ngan. ²⁰ ††Ngan ato kemi toa ne, naman Deo ibebe, be ngan ipu toaine, tidol gau ngan luma panasnga aea. Ta nakim gimi araring pan Deo ngan ipamatua gau ta namataud mao be nakakado posanga matua mambe Deo ikim.

Paulus ele posanga pamatuanga aea

²¹ ††Oaeda Tikikus ga ipalongo gimi ngan leg madonga ga ngan leg naurata labone ienono madongan ta irangrang ngan aoatai kemi. Ei imata tutui ngan kadonga Maron ele naurata, be gai akim ei tau. ²² Nasula ei ga ila pagimi ngan ipu ga oaine: Nakim gimi aoatai ngan gai labone amamado madongan ga nakim ei ipamatua lolomi pade.

²³ Kemi ngan Tamada Deo ga Maron Iesus Kristus, gisirua led kadonga lolo tarui aea ga kimnga aea ga lolo matua aea idio pagimi oaeoemai. ²⁴ Sapadua tikim tau ada Maron Iesus Kristus, be led kimnga toa ne ienono ga ilalala ga ila, Deo ele kadonga lolo marum aea idio pagid.

† 6.1 Kol 3.20 †† 6.2-3 IM 20.12, Lo 5.16 † 6.4 Sng 78.4, Snd 22.6, Kol 3.21 †† 6.5 Kol 3.22-23, Tt 2.9-10, 1Pe 2.18 †† 6.8 2Ko 5.10, Kol 3.24-25 ††† 6.9 Ro 2.11, Kol 4.1 ††† 6.11 Ro 13.12, 2Ko 10.4 § 6.12 1Pe 5.8-9

§† 6.14 Ais 11.5, 59.17, 1Te 5.8 §†† 6.15 Ro 10.15 §† 6.17 Ibr 4.12 §†† 6.18 Lu 18.1, Kol 4.2, 1Te 5.17 §† 6.19 Kol 4.3-4, 2Te 3.1 §† 6.20 2Ko 5.20, Plm 9 §†† 6.21 PA 20.4, Kol 4.7-8, 2Ti 4.12

Pilipai

1 †Gau Paulus ga Timoti, gairua paeaeanga ton Iesus Kristus, abode laulau toa ne ga ila pagimi panua tututui ngan tuanga Pilipai. Gimi toa ngada na alup toman ngan Iesus Kristus. Ga pade, abode ga ila pagimi panua toa amariala ngan Deo ele panua ga pagimi panua naurata ami ton Deo.

² Kemi ngan Tamada Deo ga Maron Iesus Kristus, gisirua led kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea idio pagimi.

Paulus iposa kemi ga ila pan Deo

³ Somisomi oangga matag nanan gimi, naposa kemi ga ila pan ag Deo. ⁴ Ngan leg raring toa ngada ne ngan luanga gimi toa ngada na, somisomi tinig igelgel ta nararing, ⁵ ngansa matamata ga irangrang ngan patautene, gimi adol bagemi ngan luanga ato kemi. ⁶ ††Ta naoatai kemi ga bedane: Deo toa ipaot naurata kemi pagimi toa matamata oa, eine ga isalangan ga ila irangrang ngan ipasala ngan ado toaiua Iesus Kristus iluai mulian.

⁷ Gau lolog ikim gimi kapei tau, ta eine tutui ngan matag nanan gimi toa bedaoa. Gimi toa ngada na alup toman ngan gau somisomi oangga namamado ngan luma panasnga aea, mao oangga aoag ikarara ato kemi, ta gitaingada tababada Deo ele kadonga lolo marum aea. ⁸ Ngansa Deo pade iuatai ngan lolog, ta irangrang ngan ikeo pagimi mambe Iesus Kristus iraga lolog ngan kimnga gimi, ta nakim kapei tau ngan geranga gimi pade.

⁹ Be leg raring ngan luanga gimi eine ga bedane: Nakim lemi kadonga kimnga aea ilalala ga idae kapei toman ngan lemi oatainga imata ede ga ede. Ta irangrang ngan matami inal kemi posanga. ¹⁰ †Toa bedaoa ta gimi ga arangrang ngan matami inasi danga imata ede ga ede ta asio saoa danga eine kemi ga kemi tau. Ta ngan ado toaiua Kristus iluai mulian, irangrang ngan lemi idil eta paeamao mao, ga eaba eta ga irangrang ngan isol gimi ngan posanga mao pade. ¹¹ Ta gid kadonga tututui toa Iesus Kristus ipapot lolomia, eine ga iuon ga ienono. Ta gid panua ga tigera lemi kadonga toa bedaoa, ta tisoa Deo ieda ga tipakuru ngan ei.

Paulus imamado ngan luma panasnga aea, ta kadonga toa ne ilua ato kemi ga iuasasa

¹² Oaeoag, nakim gimi aoatai kemi mambe kadonga toa iuot ngan gau ne, eine ipakala ato kemi eta

† 1.1 PA 16.12-40 †† 1.6 1Ko 1.8 † 1.10 1Te 5.23

mao, be ilua ato kemi ga iuasasa pade. ¹³ ††Tota gid panua toa timariala ngan Kaisa ele luma ga gid panua toa ngada oa pade, tiuatai kemi mambe gau nakakado Kristus ele naurata, ta ngan ipu toaine namamado ngan luma panasnga aea. ¹⁴ Be oaeoaeda busa ngan iaoa keleda ton Kristus, matad nanan mambe namamado ngan luma panasnga aea, ta kadonga toa ne ipamatua lolod ta tikado led pespes ngan ato kemi aea paolanga, be timataud mao.

¹⁵ Tautauga, panua edengada toa tipaola Kristus ele ato kemi, lolod paeamao ngan gau ga timan ag isat ta tipapaola. Be panua padengada, lolod kemi ta tipaola ato kemi. ¹⁶ Gid panua toa ne tinasi led kadonga kimnga aea ta tipapaola ato kemi, ngansa tiuatai mambe aoag ikarara ato kemi, ta ngan ipu toaine namamado nene. ¹⁷ Be gid panua toa padengada oa tisoa edad mulian ta tipaola Kristus ele ato kemi. Lolod itutui mao, be tikakado. Ta tiuangga tipamasmasi lolog ngan leg madonga nene ngan luma panasnga aea. ¹⁸ Be eine danga eta mao. Danga kapei tau eine ngan ato kemi iuasasa ngan edap imata ede ga ede. Goibe oangga panua lolod paeamao, mao lolod kemi, gau tinig igelgel ngan ato kemi iuasasa.

Paulus ikim imamado maitne ngan luanga gid Pilipai

Be gau ga tinig igelgel ga ilalala ga ila, ¹⁹ †ngansa naoatai mambe lemi raring toman ngan luanga inam pan Itautau Tutui ton Iesus Kristus, eine ga ilua gau ngan ag kadonga kulupu toa ne, ta Deo ga ibada gau mulian. ²⁰ Ta naoatai kemi mambe danga ga lolog ikim ne, eine ga iuot tautauga ga bedane: Irangrang ngan danga eta ikado ga maeamaea gau mao, be gau ga namadid matua. Ta labone mambe somisomi, Kristus ieda ga iuot kapei ngan saoa kadonga iuot ngan gau. Goibe oangga namate, mao namamado maitne, eine Kristus ieda ga iuot kapei. ²¹ †††Ngansa lologei nakeo ga bedane: Oangga namamado, eine ngan soanga Kristus ieda, be oangga namate, eine ga kemi tau ngan gau. ²² Oangga namamado maitne tanoelai, eine annga kemikemi ga iuotot ngan leg naurata. Be edap isaoa ga nasio? Eine naoatai mao. ²³ †††Lolog ruangada ngan idil toa ne. Gau nakim natnan tano toa ne ta namamado toman ngan Kristus, ngansa eine kemi ga kemi tau. ²⁴ Be oangga namamado maitne tanoelai, eine kemi ngan gimi, ngansa ami pamatuanga irangrang maitne. ²⁵ Be lolog matua ga naoatai kemi mambe gau

†† 1.13 PA 28.30 †† 1.19 2Ko 1.11 ††† 1.21 Gal 2.20 ††† 1.23 2Ko 5.8

ga namamado maitne toman ngan gimi, ta irangrang ngan nalualua gimi ta lemi tingelgel toa iuotot ngan lemi kadonga lolo matua aea, eine ga ilalala ga idae kapei. ²⁶ Toa bedaoa ta oangga nala pagimi pade, eine ga tinimi igelgel ngan gau, ta lemi pakurunga ngan Iesus Kristus ga ilalala ga idae kapei.

Deo ilongean gid Pilipai ta tibada ieieinga

²⁷ †Be danga keledede gimi manta akado, eine ngan nasinga kadonga tutui, lalaede mambe ato kemi ton Kristus iposaposa ngan. Ta oangga nala nagera gimi, mao oangga namamado aluai ga nalongo posanga ngan gimi, eine ga naoatai kemi mambe lolomi keledede ta amadid matua. Be alup keledede ta aparau ala ngan ato kemi toa loloda matua ngan. ²⁸ Be gid panua toa timan ami isat, eine ga amataud gid mao. Ta kadonga toa ne ga ipasolan mambe gid ga tiduaea, be Deo ga ibada gimi mulian, ngansa ei kekelen iman ami luan-ga. ²⁹ ††Ngansa Deo ilolo marum ngan gimi ngan Kristus ieda, ta ilongean gimi ta lolomi matua ngan ei. Be ikado toa bedane kekelen mao. Ngan ele kadonga lolo marum aea, ei ilongean gimi ta abada ieieinga pade ngan Kristus ieda. ³⁰ Ta labone gimi ababada ieieinga toa bedaoa, lalaede mambe agera iuot ngan gau mu-gaeai ga alongo mambe iuotot ngan gau maitne.

Manta loloda keledede be tailoilo edap ngan luanga oaeoaeda padengada

2 Ngan lemi lupnga toman ngan Kristus, tau-taunga lolomi aea pamatuanga na? Be ele kadonga kimnga aea ipatarui lolomi tautaunga na? Be Itautau Tutui ikado ga gimingada alup keledede tautaunga na? Be abada ele kadonga lolo isat aea ga uduanga aea tautaunga na? ² Oangga bedaoa, manta lolomi keledede ta anasi kadonga kimnga aea imata lalaede, be alup keledede ga laborami keledede. Ta lemi kadonga toa ne ga ikado ga leg tingelgel ila iuot lai. ³ †Irangrang ngan adada gimi mao ga aparim sapaeen ngan gimi mulian mao pade. Be manta adol gimi ga adio gadio ta atada ngan oaeoaeami padengada mambe gid edad kapei ngan gimi. ⁴ ††Irangrang ngan gimi keledede keledede alua gimi kekelegimi mao, be manta ailoiilo edap ngan luanga oaeoaeami padengada.

Kristus idol ei mulian ga isulug, be Deo isoa ei ga ila gadae tau

⁵ Manta lolomi iuot lalaede mambe Iesus Kristus pade ga bedane:

⁶ ††Tautaunga ei Deo,
be iparpar ngan kisinga matua ele madonga toa lalaede mambe Deo oa mao.

⁷ †††Ei itnan ieda kapei toa oa ga idio,
ta iuot mambe paeaeanga sapaeen.
Ei iuot eababa,

⁸ †††ta gid panua tigera mambe ei eababa tautaunga.
Be idol ei mulian ga isulug
ta inasnasi Deo ilinge ta ilongean ei mulian ga imate. Be ei imate sapaeen mao. Tipatoto ei ngan abei tabala!

⁹ ††Tota Deo isoa ei ga ila gadae tau
ta idol ieda kapei ga iasal edaeda toa ngada ne.

¹⁰ †††Ta ngan Iesus ieda, gid anggelo ga eababa ga danga toa ngada ne

‡‡‡buriai ga tanoelai ga gadio tanoelai pade ga tikor aed

¹¹ ††††ga linged keledede ta tikeo ga Iesus Kristus ei Maron.

‡‡‡Ta ngan kadonga toa ne eine ga tisoa Deo Tamada ieda ga idae kapei.

Manta taot mambe taranga ngan gid panua tanoelai ad

¹² Leg panua kemikemi, tautaunga gimi anasnasi leg posanga somisomi. Be labone nakim gimi akado toa bedane pade. Irangrang ngan anasi leg posanga matageai kekelen mao, be labone namamado aluai ngan gimi, ta nakim gimi amarum ngan nasinga leg posanga ede ga bedane: Amataud ga asamimi be aboko matua ngan pasolannga mambe Deo ibada gimi mulian tautaunga. ¹³ Ngansa Deo kekelen ibokoboko lolomiaia ta ikado ga gimi akim nasinga gid kadonga toa ikado ei ga itin igelgel, be ipamatua gimi ngan nasinga gid kadonga toa oa pade.

¹⁴ Ngan lemi kadonga toa ngada ne, irangrang ngan aririak mao ga aoami isokangai mao pade. ¹⁵ ††††Akado bedane ngan pasolannga mambe gimi gergeu ton Deo, ga lemi idil eta paeamao mao, ga lolomi aea danga eta mao. Toa bedaoa ta irangrang ngan eaba eta isol gimi ngan posanga mao pade. Tautaunga gimi amamado rabu ngan gid panua tanoelai ad toa titnan edap tutui ta tikakado kadonga papaeamao imata ede ga ede. Be gimi akikisi matua posanga madonga kemi aea ta aot mambe taranga rabu ngan gid. Tota ngan ado toaiua Kristus iluai mulian, eine gimi ga apasolan mambe leg pakurunga eine tautaunga, ngansa naurata kapei toa urag pakpakia ngan, eine itap sapaeen mao. ¹⁷ Lemi kadonga lolo matua aea eine mambe masilau gimi atenai ga ila pan Deo. Be oangga namate ga singig itoki mambe tenainga oain ga itlan lemi tenainga toa oa, eine ga tinig igelgel toman ngan gimi. ¹⁸ ††††Toa bedaoa ta gimi pade manta tinimi igelgel toman ngan gau.

Paulus iuangga isula Timoti ga ila Pilipai

¹⁹ Be oangga Maron Iesus ikim, eine teta pade ga nacula Timoti ga ilat pagimi. Ta oangga iluai mulian ga inam, eine ga ipalongo gau ngan lemi madonga toa nena ta tinig igelgel. ²⁰ Be leg eaba eta pade mambe ei mao. Gairua lolomai keledede ta somisomi ei imamarum

† 1.27 Ep 4.1, 1Te 2.12 †† 1.29 PA 16.19-40 ‡ 2.3 Gal 5.26
†† 2.4 1Ko 10.24 ††† 2.6 Ins 1.1-2, 17.5 †††† 2.7 Ins 1.14, 2Ko 8.9

††† 2.8 Ibr 5.8, 12.2 § 2.9 PA 2.33, Ep 1.20-21, Ibr 1.3-4 §†
2.10 Ro 14.11 §†† 2.11 Ro 10.9 §† 2.15-16 Dan 12.3, Plp 1.10
§†† 2.18 Plp 3.1, 4.4

ngan ilonga edap ngan luanga gimi. ²¹†Ngansa panua busa tiloilo edap ngan kadonga gid mulian ga tinid igelgel. Be matad bada Iesus Kristus ngan kadonga ei ga itin igelgel mao. ²²Be gimi aoatai mambe Timoti ipasolan ele kadonga kemikemi somisomi. Ngansa ei ilualua gau ngan ato kemi, lalaede mambe gergeu ilualua itama ngan naurata aea kadonga. ²³Tota oangga nagera kemi saoa kadonga ga iuot ngan gau, eine ga nasula ei ga ilat pagimi. ²⁴Be naeadi mambe teta pade Maron ga isaoa leg edap ta gau pade ga nalat pagimi.

Paulus iuangga isula Epaproditus ga ila Pilipai

²⁵††Be nagera mambe patautene gau manta nasula oaeda Epaproditus ga iluai mulian pagimi. Ei gairua lemai naurata keledede ngan ato kemi. Ta gairua aot mambe panua paraunga amai ngan naurata toa ne. Be ei gimi lemi eaba naurata aea pade, ngansa gimi asula ei ngan luanga gau ngan saoa danga toa imata karanga ngan gau mao. ²⁶Ei ilolo ikim kapei ngan geranga gimi pade, be ilolo ede ga ede ngansa iuatai mambe gimi alongo ngan aea dibala. ²⁷Tautauga ei idibal kapei ga iuangga imate, be Deo ilolo isat ngan ei ga ngan gau pade. Deo iuatai mambe lolog itang ngan ei, be oangga imate, eine ga lolog itang kapei tau. Be Deo itin ngan lolog itang kapei toa bedaoa mao, ta ikemi aea dibala. ²⁸Tota nakim kapei tau ngan sulanga ei ga ilat. Ta oangga agera ei pade, gimi ga tinimi igelgel, be gau pade ga lolog itang mao. ²⁹Tota ngan Maron ieda, gimi manta abada ei toman ngan lemi tingelgel. Be manta alolon ngan gid panua toa bedane. ³⁰Ngansa ei imataud mao, be ikado ele pespes ngan kadonga Kristus ele naurata, ga iuangga imate ngan pade. Ei ikado bedane ngan badanga lemi luanga ga inam pagau ngan ado toaiua amamado aluai ngan gau.

Leda lupnga toman ngan Kristus iasal danga toa ngada ne

3 Oaeoaeag, leg posanga keledede pade ga bedane: Manta tinimi igelgel ngan lemi lupnga toman ngan Maron. Oangga nabode posanga ga ila pagimi lalaede mambe nakado mugaeai, eine ga kulupu ngan gau mao. Be posanga toa ne ga imariala ngan gimi.

²Agabit kemi ngan gid panua toa timangamanga ngan Deo mambe kaua. Led naurata iuaro eine ngan kadonga papaeamao. Gid tiparpar ngan panua toa ngada ne manta tibada palunga lalaede mambe gid Iuda. ³†Be gita kekelegita taman Deo ele panua tautauga. Ada palunga eine danga tinida aea mao. Takakado raring ngan Deo Itautau Tutui iura. Be tapakuru ngan Iesus Kristus kekelen ele naurata ngan otnga tutui Deo imatai. Be taeadi naurata ton eaba eta tanoelai mao. ⁴††Be oangga naurata togita eababa irangrang ngan ilua gita ngan otnga tutui Deo imatai, eine gau narangrang ngan naeadi gau mulian.

Oangga sai ikeo ga ele ipu etangada ngan iadi ei mulian ngan otnga tutui Deo imatai, gau leg ipu ngan naeadi gau mulian eine iasal eaba toa oa ele ipu.

⁵††Nabada palunga ngan ado lima ga tol muriai ngan ag poponga. Gau eaba tautauga Israel aea ngan lumpan Benjamin. Gau eaba Ibru ag tautauga, be tnag ga tamag Ibru ad pade. Be nanasnasi apu tutui tau ngan edap togid Parisi. ⁶†††Ngan leg parparnga, eine napaieiei gid iaoa keledede ton Kristus. Be ngan apu aea nasinga, irangrang ngan eaba eta ipasolan leg idil eta paeamao mao.

⁷†††Be gid danga toa mugaeai naeadi ngan luanga gau ngan otnga tutui Deo imatai, eine nagera labone mambe danga buligaliga idada gau sapaeagan. Ngansa labone naeadi Kristus kekelen. ⁸Eine nakeo bedane ngan gid idil toa oa kekelen mao, be nagera danga toa ngada ne mambe danga buligaliga, ngansa leg lupnga toman ngan ag Maron Iesus Kristus iasal tau danga toa ngada ne. Ngan lupnga toman ngan Kristus, nata-do danga toa ngada oa ga iduaea mambe sakirkir, ngansa nakim nakisi matua Kristus, ⁹†ga nalup keledede toman ngan ei. Be naot tutui Deo imatai ngan gau leg kadonga ngan nasinga apu mao, be naot tutui ngansa lolog matua ngan Kristus. Edap toa ne ngan otnga tutui, eine inam pan Deo, be inasi ngan leda kadonga lolo matua aea. ¹⁰††Ta gau nakim naotai kemi ngan Kristus. Nakim nanaman iura kapei toa ipei ei mulian ngan ele matenga. Be naoangga nalup toman ngan ei ngan badanga ieieinga ta naot lalaede mambe ei ngan ele matenga. ¹¹Ngansa nakim tau ngan Deo ibada gau pade ga nadae mulian ngan leg matenga.

Paulus ilado matua ngan badanga lasunga

¹²†††Kado gimi aoangga nabada danga toa ne ga naot tutui ga kus. Eine mao. Be nalado matua ngan badanga danga toa nasio ne, ngansa Kristus isio gau ngan badanga danga toa nene. ¹³Oaeoaeag, nagera mambe gau nabada danga toa ne maitne. Be danga keledede mon nakakado, eine ga bedane: Matag sapian gid danga toa napul murig ngan, be urag pakpakia ta nangata gid danga toa ienono pan matag. ¹⁴††Naladlado matua ga irangrang ngan naot butiai ta nabada lasunga. Lasunga toa Deo ibaba gau ngan ne, eine ngan lupnga toman ngan Iesus Kristus toa gadae oa.

¹⁵†††Tota gita panua toa tamadmadid matua ngan leda kadonga lolo matua aea mambe panua kapeipei, manta tanasi edap lalaede toa bedaoa. Be oangga posanga idil eta ikado ga lolomi keledede mao, eine Deo ga ipaola pagimi pade. ¹⁶Be saoa posanga idil toa Deo ipaola pagita ga kus, manta tanasnasi kemi.

¹⁷††Oaeoaeag, nakim gimi alup keledede ta akakado kadonga lalaede mambe gau. Be sapadua toa tinasnasi edap mambe gai apasolan gimi ngan, manta matami ingitngit gid kemi ta anasnasi gid. ¹⁸Ngansa

†† 3.5 Lu 1.59, PA 23.6, 2Ko 11.22 ††† 3.6 PA 8.3 ††† 3.7 Mt 13.44-46 § 3.9 Ro 3.21-22 †† 3.10 Ro 6.3-5, 8.17 ††† 3.12 1Ti 6.12, 19 §† 3.14 1Ko 9.24 ††† 3.15 1Ko 2.6 †† 3.17 1Ko 4.16

† 2.21 2Ti 4.10 †† 2.25 Plp 4.18 † 3.3 Ro 2.29 †† 3.4 PA 22.3, 2Ko 11.18

panua busa tipul murid ngan Kristus aea abei tabala ta timan aea isat. Be mugaeai ga inam, gau napabib lemi motean ngan gid panua toa oa, be labone napabib lemi pade ga matag sul isulug. ¹⁹ †Led naurata iuaro eine ngan nasinga kimnga tinida aea, be kadonga toa oa iuot mambe ad deo. Maeamaea gid ngan led kadonga papaeamao mao be tipakuru ngan. Somisomi matad nanan gid danga tanoelai aea kekelen. Be muriai gid ga tiduaea ngan dinga imperno. ²⁰ ††Be gita leda tuanga tautauanga ienono buburiai. Tagaga matada ta tasangasanga Maron Iesus Kristus ngan itnan tuanga toa oa ga isulug ta ibada gita mulian. ²¹ †Ei iura kapei ta irangrang ngan idol danga toa ngada ne ga idio gadio ngan ei. Ta ngan ei iura toa ibokoboko matua bedaoa, eine ga ipul tinida toa tanoelai aea ne ga iuot lalaede mambe ei itin toa buburiai aea pade.

Manta loloda keledede ga tinida igelgel ga matada nanan kadonga kemikemi

4 ††Oaeoag kemikemi, gau nakim gimi tau, be lolog ikim kapei tau ngan geranga gimi pade. Gimi mambe ag lasunga toa naboko matua ngan aea badanga. Be somisomi akakado ga tinig igelgel. Manta amadid matua ngan lemi lupnga toman ngan Maron, lalaede mambe nakeo pagimi ngan.

² Gau nakim gimi taine ga rua ne Iuodia ga Sintike, manta lolomi keledede, ngansa gimi alup toman ngan Maron. ³ ††Be nabeta eao eaba tautauanga toa gitarua leda naurata keledede, †† eao manta lualua taine toa rua ne. Gisirua tilup toman ngan gau ngan ato kemi aea naurata. Tiboko toman ngan Klemen ga leg panua padengada toa gaingada lemai naurata keledede. Edad ienono ngan Deo ele laulau madonga kemi aea.

⁴ Manta tinimi igelgel somisomi ngan lemi lupnga toman ngan Maron. Nakeo pade bedane: Tinimi igelgel! ⁵ †††Lemi kadonga lolo marum aea, manta apasolan pagid panua toa ngada ne. Matami nanan, teta pade Maron ga inam. ⁶ †Irangrang ngan lolomi ede ga ede ngan danga eta mao. Be ngan danga toa ngada ne, manta araring toman ngan lemi gaunga ga posanga kemikemi ila pan Deo, ta abada lemi betanga toa ngada ne ga ila pan. ⁷ ††Ta Deo ele kadonga lolo tarui aea ga imariala ngan lolomi ga laborami ngan lemi lupnga toman ngan Iesus Kristus. Oatainga toa ngada ne tanoelai irangrang ngan iasal Deo ele kadonga lolo tarui aea toa ne mao.

⁸ Oaeoag, leg posanga keledede pade ga bedane: Saoa danga eine tautauanga, ga saoa kadonga tarangrang ngan talolon ngan, ga saoa danga eine tutui tau, ga saoa kadonga aea muk eta mao, ga saoa danga ikado ga tinida igelgel, ga saoa danga taposa kemi ngan, mao tapakuru ngan, ga oangga danga eta

† 3.19 Ro 16.18 †† 3.20 Ep 2.6,19 † 3.21 1Ko 15.28,42-53
 †† 4.1 1Te 2.19-20 †† 4.3 Lu 10.20 ††† Ngan posanga Grik, idil toa ne gitarua leda naurata kelededeine lalaede mambe edaeda ede ga oaine: Sisigus. Ta panua edengada tiuanga Paulus iuato eaba toa oa ngan ieda toa bedaoa. ††† 4.5 Ibr 10.25,37, Jms 5.8-9
 § 4.6 Mt 6.25-34, Kol 4.2 †† 4.7 Ais 26.3, Ins 14.27, Kol 3.15

kemi ga kemi tau, manta matami nanan gid danga toa bedane. ⁹ ††Be gid kadonga toa napaoatai gimi ngan, ga ananale ngan, ga alongo pagau ngan, ga agera nakakado, manta anasnasi gid kadonga tota nene. Toa bedaoa ta Deo ga imamado pagimi. Ei eaba lolo tarui aea.

Paulus iposa kemi ga ila pagid Pilipai ngan led luanga

¹⁰ Patautene matami nanan gau pade ngan eabal- annga luanga toa ne, ta tinig igelgel kapei ngan Maron. Tautauanga mugaeai ga inam, matami nanan gau, be lemi edap eta ngan luanga gau mao. ¹¹ Be kado gimi aoangga leg danga sisid imata karanga mao ta nakado posanga toa ne. Eine mao. Ngansa gau narangrang ngan lolog kemi ngan kadonga isaoa iuot ngan gau. ¹² Oangga leg danga sisid imata karanga mao, mao oangga leg danga sisid ikukuknga, gau tinig igelgel ngan. Goibe kadonga imata ede ga ede iuotot ngan gau, gau naoatai ngan edap tingelgel aea. Tinig igelgel ngan ag pitoro, ga ngan apag isum. Tinig igelgel ngan leg danga sisid pidaede, ga ngan leg danga sisid busa. ¹³ ††Kristus ipamatua gau. Ta ngan leg lupnga toman ngan ei, narangrang ngan nakado danga toa ngada ne.

¹⁴ Be lemi kadonga ngan luanga gau ngan ag kadonga kulupulupu, eine kemi tau. ¹⁵ †††Matami nanan. Ngan ado toaiua gimi Pilipai alongo ato kemi matamata, ta gau natnan tibur kapei Masedonia ga nala, iaoa keledede ton Kristus ngan tuanga eta pade tilua gau ngan pat mao. Gimi kekelegimi akoli luanga ga inam pagau. ¹⁶ Be ngan ado toaiua namamado Tesalonika, gimi aeabalan luanga ga inam pagau pakeledede mao, be parua. ¹⁷ Be kado gimi aoangga nakim lemi tenainga eta pade. Eine mao. Nakim Deo ikoli kemi pagimi ngan lemi luanga.

¹⁸ Patautene nabada gid tenainga toa gimi aeabalan ga inam pagau ngan Epaproditus ibage. Tenainga toa ne iparangrang gau kemi, ta leg danga sisid ikukuknga. Lemi luanga toa ne eine mambe tenainga masilau ede toa anono ga iuad kemi ta ikado ga Deo itin igelgel. ¹⁹ Ta ag Deo ga iparangrang gimi ngan saoa danga apapauis ngan pade. Eine ga ilua gimi ngan ele danga sisid kemikemi tau buburiai aea toa inam pan Iesus Kristus. ²⁰ Taso Deo Tamada ieda somisomi ga ilalala ga ila. Eine tautauanga.

Paulus ele ado kemi ila pagid Pilipai

²¹ Abada leg ado kemi ga ila pagid panua tututui toa ngada oa ngan Iesus Kristus ieda. Oaeoaeda toa timamado toman ngan gau ne, led ado kemi ila pagimi.

²² Deo ele panua tututui toa ngada ne led ado kemi ila pagimi. Be gid panua naurata ad ngan Kaisa ele luma, led ado kemi tau ila pagimi pade.

²³ Maron Iesus Kristus ele kadonga lolo marum aea idio pagimi. Eine tautauanga.

§†† 4.9 Ro 16.20 §† 4.13 2Ko 12.10 §†† 4.15 2Ko 11.9

Kolosi

1 Gau Paulus, eaba ato aea ton Iesus Kristus. Ngan Deo ele kimnga, idol gau ngan kadonga naurata toa ne. Be gau ga oaeg ede pade Timoti, ² gairua abode laulau toa ne ga ila pagimi oaeoamai ngan tuanga Kolosi. Deo ele ul ienono ngan gimi ga matami tutui ngan Kristus.

Kemi ngan Deo Tamada ele kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea idio pagimi.

Paulus iposa kemi pan Deo ngan gid Kolosi lolod matua

³†Somisomi oangga gai araring ngan luanga gimi, gai aposa kemi pan Deo toa ada Maron Iesus Kristus Itama. ⁴ Gai aposa kemi pan ngansa gai alongo ngan gimi lolomi matua ngan Iesus Kristus ga akim Deo ele panua tututui toa ngada oa pade. ⁵ ††Lemi kadonga toa rua ne ienono ngansa gimi aoatai kemi ngan saoa danga toa Deo ikoromot buburiai ngan gimi ta asangasanga. Gimi alongo ngan gid danga kemikemi toa ne ngan ado toaiua tipaola ato kemi aea posanga tau-taunga ⁶ ga ila pagimi. Ngan tibur toa ngada ne tanoelai, ato kemi toa ne iuasasa ga aea annga iuot, ngansa panua busa tipul lolod. Ngan ado toaiua gimi alongo ato kemi matamata ga irangrang ngan labone, ato kemi aea annga iuotot toa bedaoa pade ngan gimi. Ta gimi alongo ga aoatai kemi ngan posanga tau-taunga ngan Deo ele kadonga lolo marum aea. ⁷ †Be Epapras, eaba toa gaingada lemai naurata kelede, ipaoatai gimi ngan ato kemi toa ne mugaeai. Be gai akim ei kapei tau. Ei imata tutui ngan Kristus ele naurata, ta ilualua gimi. ††⁸ Ei ipalongo gai ngan Itautau Tutui ikado ga gimi akimkim panua padengada.

Paulus iraring ngan Deo ilua gid Kolosi

⁹ ††Tota ngan ado toaiua gai alongo oalumi kemi toa bedaoa ga irangrang ngan labone, gai akaput ngan raring ngan luanga gimi mao. Ta gai abeta Deo ngan ipakaranga gimi ngan ele oatainga kapei ngan saoa danga ei ikim, ta gimi ga aoatai kemi ngan saoa danga Itautau Tutui ipasolan pagimi. ¹⁰ Toa bedaoa ta lemi kadonga kemikemi ga imata karanga lalaede mambe Maron ikim, ta ei ga itin igelgel ngan gimi. Ta gimi ga apapot naurata kemikemi imata ede ga ede, ga lemi oatainga ngan Deo ga idae ga ila kapei. ¹¹ ††Ta gimi ga

abada pamatuanga ngan Deo iura matua soke tau toa inama ngan ele taranga kapei. Toa bedaoa ta gimi ga amadid matua ngan ami kadonga kulupulupu, be lolomi bake manmanae mao. Ta gimi ga tinimi igelgel ¹² †††ta aposa kemi pan Tamada, ngansa ei ikado ga gimi arangrang ngan abada gid danga kemikemi toa isio ngan gimi. Gid danga kemikemi toa ne, gimi ga abada toman ngan ele panua tututui padengada toa timamado merengai. ¹³ †Ngansa mugaeai tamado Satan ibageai ngan dodom iura, be Deo ibada gita mulian, ta idol gita ga tadae pan Inat toa ikim ei tau ibageai. ¹⁴ ††Inat toa oa ipatutui ada gigi kapei Deo imatai, ta ipola gita ngan leda kadonga sasat ga isamum gid.

Iesus Kristus ei gadae ngan danga toa ngada ne

¹⁵ †††Irangrang ngan eaba eta iger a Deo ngan imata mao, be Inat toa oa, ei imata lalaede mambe ei. Ei Deo ele gergeu lautabe toa imadid ga imugamuga ngan danga toa ngada ne Deo ikado ga iuot. ¹⁶ Ngansa danga toa ngada ne buburiai ga tanoelai, ga gid danga toa tageragera, ga danga tarangrang ngan geranga mao pade, danga toa ngada ne iuot ngan Inat ibage. Be ikado gid anggelo mamaron ga gid anggelo madidnga toa urad ga edad kapeipei ga tiuot. Ei ikado danga toa ngada ne ga tiuot, ta danga toa ngada ne ei ton. ¹⁷ ††Ei imado mugaeai ngan danga toa ngada ne, ga ipaluplup danga toa ngada ne ta tibokoboko kemi. ¹⁸ †††Be ei ilabora imuga ngan gita iaoa kelede ei ton, mambe eaba ilabora imuga ngan itin toa ngada oa. Ei mata bibita ipu ngan ele panua. Be panua toa ngada ne tidae mulian ngan led matenga, ei imuga ngan gid, mambe gergeu lautabe ilabora imuga ngan aea kakakau. Toa bedaoa ta ilabora imuga ngan danga toa ngada ne. ¹⁹ ††Ngansa Deo itin igelgel ngan idol iura ga itautau ga ele kadonga toa ngada oa ga iuon ngan ei. ²⁰ ††Be itin igelgel pade ngan Inat ele naurata ngan kadonga danga toa ngada ne ga lolod kelede toman ngan ei. Ngan ising toa itoki ngan abei tabala, ei ikado danga toa ngada ne buburiai ga tanoelai ta lolod kelede toman ngan ei, ta Deo ilolo itarui ngan gid. ²¹ †††Be mugaeai, gimi amado aluai ngan Deo ga aoatai ngan ei mao. Ta ngan lolomi, gimi aman aea isat, ngansa akakado kadonga sasat. ²² †††Be Kristus imate, ta ngan ipat toa idio ngan abei tabala ngan ado

† 1.3 Ep 1.15-16 †† 1.5 Ep 1.13, 1Pe 1.4 † 1.7 Kol 4.12, Plm 23 †† Ngan laulau mugamuga edengada ngan posanga Grik, posanga idil toa ne ilualua gimiienono mao be ikeo ga, ilualua gai. †† 1.9 Ep 1.16-17 ††† 1.11 Ep 1.19, 3.16

††† 1.12 Ep 1.11, 18 § 1.13 Lu 22.53, Ep 2.2 †† 1.14 Ep 1.7 ††† 1.15 Ins 1.18, 2Ko 4.4 †† 1.17 Ins 1.1, 8.58 ††† 1.18 PA 26.23, Ep 1.22-23, PM 1.5 †† 1.19 Kol 2.9 †† 1.20 Ep 1.10 ††† 1.21 Ro 5.10, Ep 2.12 ††† 1.22 Ro 5.10, Ep 5.27

toaiua, ei ikado ga lolomi itarui toman ngan Deo. Ika-do toa bedaoa ngansa iuangga idol ele ul ngan gimi ta ibada gimi ga anam boloma pan, be lemi idil eta paea-mao imatai mao, ga irangrang ngan eaba eta iselege gimi mao pade. ²³ Oangga lolomi matua ngan ei ga ilalala ga ila, ele ul ga ienono tautaunga ngan gimi toa bedaoa, ta gimi ga amadid matua mambe luma aea kadanga inogonogoi mao. Ta eaba eta irangrang ngan idada gimi ngan posanga alele mao, be gimi ga aoatai kemi ngan gid posanga tautaunga ienono ngan ele ato kemi, ta asangasanga ei ngan iparangrang gid posanga toa oa. Ato kemi toa gimi alongo ne iuasasa ga ila pagid panua toa ngada ne tanoeai. Be gau Paulus naot eaba naurata aea ngan ato kemi toa ne.

Paulus ibada ieieinga ngan luanga gid iaoa keledede ton Kristus

²⁴ Labone tinig igelgel ngan badanga ieieinga ngan luanga gimi. Be Kristus aea ieieinga ngan luanga gita iaoa keledede ei ton, eine kus maitne. Tota ngan gau ag ieieinga tinigeai, naoangga naparangrang Kristus aea ieieinga toa ne. Toa bedaoa ta nalua gid iaoa keledede ton Kristus. Gid mambe Kristus itin. ²⁵ †Ta gau naot gid led eaba naurata aea, ngansa Deo idol gau ngan kadonga naurata toa ne ngan paolanga ele posanga toa ngada ne ga ila pagimi. ²⁶ ††Mugaeai tau ga inam, posanga toa ne ienono mumulnga, ta gid panua mugaeai ad tiutai ngan mao. Be labone Deo ipasolan posanga toa ne ga iuot masaeai pagid ele panua tututui. ²⁷ Deo iuangga ipasolan ele panua ngan posanga mumulnga toa ne ngan luanga gimi alu padengada, toa Iuda ami mao. Be posanga toa ne kemi tau, mambe apou ede aea pat kapei. Aea posanga ga bedane: Kristus imamado lolomia, ta ikado ga gimi aoatai kemi mambe ei ga ibada madonga kemi tau pagimi ngan ele taranga ta asangasanga.

²⁸ Gai apaola posanga ngan ei, ta anasi oatainga kemikemi ta apananale panua toa ngada ne ga apabib led ngan Deo ele posanga. Gai akado bedane ngansa akim gid panua toa ngada ne lolod matua ngan Kristus ta adol gid ga tidio Deo imatai mambe panua tututui tau. ²⁹ †Ngan ipu toaine naparau ala ngan ele naurata ga urag pakpakia ngan aea kadonga, ngansa ei iura kapei ibokoboko lologeai.

Paulus iuangga ipamatua gid Kolosi lolod, ta lolod matua ngan Kristus

2 Gau urag pakpakia toa bedaoa ngansa nakim gimi aoatai kemi mambe gau naparau ala ngan luanga gimi ga gid Laodisia ga gid panua padengada toa tigera matag eta maitne. ² Nakakado bedane ngansa naoangga napamatua lolod, ta led kadonga kimnga aea pol ngan gid ga ikado ta lolod keledede. Toa bedaoa ta tibada oatainga kapei ngan Deo ele posanga mumulnga ipu, ta oatainga toa ne ipamatua lolod.

† 1.25 Ep 3.2,7-8 †† 1.26 Ro 16.25-26, Ep 3.5,9 ‡ 1.29 Ep 3.7,20, Plp 4.13

Oatainga toa ne kemi tau mambe apou ede aea pat kapei. Be Kristus kekelen ei posanga mumulnga toa ne ipu. ³ ††Oatainga kemikemi toa ngada ne eine mambe apou ede imumul ga ienono pan Kristus. ⁴ ††Naposata toa bedane pagimi ngansa tinig ngan eaba eta ipakaka gimi ngan posanga parumrumnga aea mao. ⁵ †††Ngansa patautene namado pagimi mao, be ngan gau lolog, eine mambe namamado toman ngan gimi. Ta oangga nagera lemi madonga itutui, ga lolomi matua tau ngan Kristus, eine ga tinig igelgel.

Ngan Kristus, tabada danga toa ngada ne ga imata karanga

⁶ Tota gimi manta alalala kemi toman ngan Iesus Kristus, ngansa gimi abada ei ga iman ami Maron na. ⁷ †††Tota amadid matua ngan Kristus mambe abei iuaroar ikisi tano ga matua. Ta ngan Kristus iura, gimi ga adae kapei, mambe luma ede toa imadid matua ngan aea kisinga. Ta gimi abada pamatuanga ta lolomi matua tau ngan ei, lalaede mambe tipaoatai gimi mugaeai. Be somisomi manta lolomi iuon tau ngan posanga kemikemi ila pan Deo.

⁸ Be manta agabit kemi, ngan kado ta eaba eta ilub gimi ngan ele posanga pakakanga ga oatainga sapaeen imata ede ga ede. Oatainga toa bedaoa iuot ngan gid nasinga mugamuga togid tibutibud, ga gid apu imata ede ga ede tanoeai aea, be inasi Kristus ele paoatainga mao.

⁹ †Be Deo idol iura ga itautau ga ele kadonga toa ngada oa ga iuon ngan Kristus, ta ei iuot eababa. ¹⁰ ††Ta ngan lemi lupnga toman ngan Kristus, gimi abada danga toa ngada ne ga imata karanga. Be Kristus ei gadae ngan gid anggelo ga antu imata ede ga ede toa urad ga edad kapeipei. ¹¹ †††Be ngan lemi lupnga toman ngan Kristus, gimi abada palunga tautaunga. Palunga toa ne eine danga tinida aea mao, be Kristus kekelen iket lemi kimnga papaeamao tinida aea ga iduaea. ¹² ††Ngan ado toaiua tipaliliu gimi, eine mambe Deo itaian gimi dengaeai toman ngan Kristus. Be lolomi matua ngan Deo iura ngan peinga Iesus mulian ngan ele matenga, ta gimi pade adae mulian toman ngan ei.

¹³ †††Be mugaeai, gimi abada Kristus ele palunga maitne, ta anasi gid kimnga papaeamao tinida aea ga kadonga sasat. Ta ngan Deo imata, eine mambe gimi amate. Be labone Deo ikado ga gimi adae mulian toman ngan Kristus ta isamum leda kadonga sasat toa ngada oa. ¹⁴ ††Tautaunga, apu ipasolan leda kadonga sasat, ngansa tarangrang ngan tanasi aea posanga idil toa ngada oa mao. Ta apu iman ada isat ngansa iposa ngan ada panasnga. Be Deo isamum apu toa oa ga ila o. Ta ipatoto ga idae ngan abei tabala. ¹⁵ Be gid antu ga iriau papaeamao toa urad ga edad kapeipei oa, Deo ipaeabu ngan urad. Ta ngan ado toaiua, ipasolan

†† 2.3 1Ko 1.24,30 †† 2.4 Ro 16.18 ††† 2.5 1Ko 5.3 ††† 2.7 Ep 3.17 ‡ 2.9 Ins 1.14,16 †† 2.10 Ep 1.21-22 ††† 2.11 Ro 2.29 †† 2.12 Ro 6.4 ††† 2.13 Ep 2.1,4-5 †† 2.14 Ep 2.14-16, 1Pe 2.24

panua busa mambe gid antu toa oa eine danga sapaeen, ngansa ei iasal gid ga kus ngan Kristus aea abei tabala.

Irangrang ngan tanasi gid apu imata ede ga ede mao

¹⁶ †Tota irangrang ngan gimi alongo eaba eta ele se-
lelenga ngan saoa danga gimi aeanean ga aunun
mao. Ga pade, oangga anasi gid apu ngan ado
kapepei raring aea mao, ga anasi gid apu ngan
eaneannga ngan taiko papau mao, ga anasi gid apu
ngan Ado Earainga aea mao, irangrang ngan alongo
eaba eta ele seelenga ngan gimi mao. ¹⁷ ††Ngansa gid
danga toa ne eine mambe kilala ngan gid danga toa
Deo iposa tautauga pagimi ngan, be Kristus
iparangrang gid danga toa ngada ne ga kus. ¹⁸ Be
agabit kemi, ngan kado ta eaba eta ikeo ga gimi man-
ta aplese danga imata ede ga ede, mao idada gimi ta
akakado raring ngan soanga gid anggelo edad. Toa
bedaoa ta ikado ga gimi arangrang ngan badanga ami
lasunga buburiai aea mao. Eaba toa bedaoa iaoa inasi
ngan ninipunga idil busa ngan saoa danga igera ngan
ianun. Ta iuangga ele oatainga kapei ta iparim ngan ei
mulian sapaeen. Be oatainga toa oa eine tanoeai aea.
¹⁹ †Eaba toa bedaoa itnan Kristus na. Kristus toa, ei
ilabora imuga ngan iaoa kelede ei ton, ta gid iaoa
kelede ei ton oa, gid mambe itin toa ei ipatub. Toa be-
daoa ta itin aea lislisia ga imedameda tikikisi ngan gid,
ta itin idanga toa ngada oa tiboko kemi ga titub
mambe Deo ikim.

²⁰ ††Be gimi amate toman ngan Kristus ta atnan gid
apu imata ede ga ede tanoeai aea. Tota labone ikama-
do ga amado mambe gimi panua tanoeai ami maitne?
Ikamado ga anasnasi gid apu tanoeai aea toa ikeo
pagimi ga bedane, ²¹ †“Akisi danga toa oa mao! Ga ato-
ba danga toa oa imana mao! Ga asibo danga toa oa
mao!” ²² ††Gid apu toa bedaoa iposa ngan gid danga
ienono mole mao. Taboko ngan ga taeanean ngan ga
kus ta iduaea. Irangrang ngan anasnasi gid apu toa
bedaoa mao, ngansa gid eababa tikado ga iuot, ta
tipapaoatai ngan ga tikado posanga matua ngan
pade. ²³ Tautauga, gid apu toa oa imata mambe inasi
oatainga kemi ga gid nasinga kemikemi raring aea, be
mao. Panua tipapot ga iuot sapaeen laboradeai. Gid
apu tikeo ga taplese danga busa ga tapaieiei tinida
mulian, be irangrang ngan ilua gita ngan tnannga
kimnga papaeamao tinida aea mao.

Manta loloda iminmin ngan gid danga buburiai aea

3 ††Be Deo ipei gimi mulian toman ngan Kristus,
tota gimi manta amarum ngan ilonga gid danga
buburiai aea. Toa eoa Kristus idio imado ngan mul
maron aea ngan Deo ibage oatai. ² ††Tota somisomi
manta lolomi iminmin ngan gid danga buburiai aea,
be lolomi iminmin ngan gid danga tanoeai aea mao.
³ Ngansa gimi amate toman ngan Kristus, ta labone le-

† 2.16 Ro 14.1-13 †† 2.17 Ibr 8.5 † 2.19 Ep 2.21, 4.16 ††
2.20 Gal 4.3,9, 1Ti 4.3 †† 2.22 Mt 15.9 ††† 3.1 Mk 12.36, 16.19,
Ep 1.20 ††† 3.2 Mt 6.33

mi madonga kemi imumul ga ienono pan Kristus toa
Deo imatai. ⁴ Be Kristus eine lemi madonga kemi ipu,
ta oangga muriai iuot masaeai, eine gimi pade ga aot
masaeai toman ngan ei ngan Deo ele taranga kapei.

Ngan Kristus, taot panua papau

⁵ †Tota gimi manta apamate kimnga papaeamao
tanoeai aea toa ienono lolomia. Naposa ngan gid
kimnga papaeamao ga bedane: kadonga arala, ga
kadonga ngan lolomi aea muk, ga lolomi buk ngan
kadonga sasat, ga ngalenga papaeamao, ga mogal
buda. Kadonga mogal buda toa ne, eine paeamao Deo
imatai lalaede mambe kadonga raring aea ngan gid
deo pakakanga ad namer. ⁶ Ngan gid kadonga toa be-
dane, Deo ga ipasolan ele kadonga lolo bake aea
pagid panua toa tilongolongo ilinge mao. ⁷ Mugaeai
gimi anasnasi gid kadonga toa oa ngan lemi madonga
mugaeai aea. ⁸ †Be labone gimi manta ala aluai ngan
gid kadonga ga bedane: lolo bake, ga malmalnga, ga
kadonga lolo paeamao aea, ga paeabunga panua
edad, ga aoami buda. ⁹ ††Be apakaka oaeoemi
padengada mao, ngansa gimi atnan lemi madonga
mugamuga ga idio toman ngan aea kadonga. ¹⁰ †Be
gimi adudunga ngan lemi madonga pau, ta madonga
pau toa ne eine mambe pononga pau toa apit ngan
tinimi. Ngansa ada Dolnga ipul gimi ga aot panua pa-
pau, ta aoatai kemi ngan ei ga aot mambe ei.
¹¹ ††Ngan leda madonga pau toa ne, taoato eaba eta
Iuda aea mao, ga Grik aea mao pade. Be taoato eaba
eta alu paeamao aea mao, ga kusukusu mao pade. Be
taoato eaba eta paeaeanga mao, ga eaba madonga
kemi aea mao pade. Be oangga eaba ede ibada palun-
ga, ga eaba ede pade ibada palunga mao, eine danga
eta mao. Be Kristus ei gadae ngan gid panua toa nga-
da ne ta imamado panua toa ngada ne lolodeai.

Gadae ngan kadonga toa ngada ne manta takim panua padengada

¹² †Tota gimi manta apasogo gimi ngan gid kadonga
kemikemi ga bedane: kadonga lolo isat aea, ga ma-
maron, ga soanga edami mulian mao, ga kadonga lolo
marum aea, ga lolomi bake manmanae mao. Akado
bedane ngansa gimi Deo ele panua toa isio gimi, ga
idol ele ul ngan gimi, ga ikim gimi kapei tau. ¹³ †Be
oangga oaemi ede pade ikuk lolomi, abisi ami kadon-
ga toa oa. Be saoa kadonga ikado ga aoangga apul
malmal pan, manta asamum. Asamum panua led
kadonga sasat ngan gimi, lalaede mambe Maron isa-
mum gimi lemi kadonga sasat. ¹⁴ ††Be gadae ngan
kadonga kemikemi toa ngada ne, manta akim panua
padengada. Ngansa kadonga kimnga aea eine mambe
oaro ede itutulan gimi ga aot iaoa kelede tautauga.
¹⁵ ††Manta alongean Kristus ele kadonga lolo tarui
aea imugamuga ngan lolomi, ngansa Deo ibaba gimi

§ 3.5 Ro 6.6, 11, Ep 4.19, 5.3-6 †† 3.8 Ep 4.25-29, 5.4 †††
3.9 Ep 4.22,25 †† 3.10 Ep 4.24 ††† 3.11 Gal 3.28 †† 3.12 1Pe
2.9 †† 3.13 Ep 4.2,32 ††† 3.14 Ro 13.8-10 ††† 3.15 1Ko 12.27,
Ep 4.4, Plp 4.7

ngan anasi ele kadonga lolo tarui aea, ta aot tautaudi-mi kelede. Ga pade, aposa kemi ga ila pan Deo. ¹⁶ †Be alongean Kristus ele posanga iuon lolomia ga ienono. Ta anasi oatainga kemikemi ta apabib panua led, ga apapaoatai gid, ga abau gid baunga ienono ngan Deo ele laulau baunga aea, ga gid baunga padengada raring aea, ga gid baunga toa Itautau Tutui ipapot lolomia, be lolomi iuon ngan gid posanga kemikemi ila pan Deo. ¹⁷ ††Be saoa kadonga gimi akado, ga saoa posanga gimi aposa ngan, akado danga toa ngada ne ngan Maron Iesus ieda, ta ei ga iman bebemi ngan kadonga lemi posanga kemikemi ga ila pan Tamada Deo.

Paulus iposa pagid oaoinga toman ngan led gergeu

¹⁸ †Gimi taine, manta amamado gadio ngan adadaoami, ngansa kadonga toa ne itutui ngan Maron imata.

¹⁹ ††Be gimi arangaranga, manta akim adadaoami, be akado paeamao ngan gid mao.

²⁰ ††Be gimi gergeu, manta alongolongo tnatnami ga tamatamami linged ngan danga toa ngada ne. Ngansa kadonga toaine ikado ga Maron itin igelgel.

²¹ †††Be gimi gergeu tamatamad, apamasmasi lemi gergeu lolod mao, ngan kado ta lolod igagagai.

Paulus iposa pagid paeaeanga sapaeen ga ad maron

²² †††Be gimi paeaeanga sapaeen, manta alongolongo ami maron tanoelai linged ngan danga toa ngada ne. Irangrang ngan apakaka matad ngan led naurata aea kadonga mao. Be manta alolon ngan Maron Deo ta lolomi kelede ngan kadonga led naurata ga iuot kemi somisomi. ²³ Be saoa kadonga gimi akakado, manta lolomi matua ngan ta akado. Ngansa gimi abokoboko ngan gid eababa kekelegid mao, be aboko ngan Maron. ²⁴ Ngansa gimi aoatai, Maron ga ikoli kemi ngan lemi naurata, ta gimi ga abada gid danga kemikemi toa isio ga iman lemi. Ngansa Maron toa akakado ele naurata ne eine Kristus. ²⁵ §Be oangga sai ikado kadonga sat, eine ga ibada panasnga ngan ele kadonga sat toa oa. Ngansa Deo ikado kadonga bagbage kelede mao ga mao tau.

⁴ †Be gimi paeaeanga ad maron, manta amariala kemi ngan lemi paeaeanga, ta anasi kadonga tutui ga lalaede pagid kelede kelede. Akado bedane ngansa gimi aoatai, ami Maron pade ta imamado buburiai.

Manta takisi matua raring ga talalala tutui

² ††Gimi manta akisi matua raring somisomi. Be ngan lemi raring, manta matami arar, be aposaposa kemi ga ila pan Deo. ³ ††Be araring ga ila pan Deo ngan luanga gai pade ta arangrang ngan apaola posanga mumulnga ngan Kristus. Abeta ei ngan isaoa edap ngan ele ato kemi ta iuasasa ga ila. Ngan posanga toa

ne aea paolanga, gid panua tidol gau ngan luma panasnga aea. ⁴ Be araring ta napaola posanga toa ne ga iuot masaeai mambe Deo ikim. ⁵ ††Be gimi manta anasi oatainga kemikemi ngan lemi kadonga rabu ngan gid panua toa lolod matua ngan Deo maitne. Be somisomi ailoilo edap eta ngan pasolannga Kristus pagid. ⁶ †Be manta akado posanga meles somisomi pagid, ta idada lolod ngan longonga lemi posanga mambe sol toa atil ga idae ngan annga ta imana kemi. Toa bedaoa ta gimi ga aoatai kemi ngan saoa posanga gimi manta akoli ga ila pagid panua toa ngada oa.

Paulus isula Tikikus ga Onesimus ga tila Kolosi

⁷ †Be oag Tikikus ga ipalongo lemi ngan gau. Ei gaingada akakado naurata kelede. Somisomi imata tutui ngan Maron ele naurata, be gai akim ei tau.

⁸ ††Nakim gimi aoatai kemi ngan lemai madonga labone ienono madongan ta nasula ei ga ila pagimi ngan ipu tota nene. Be gai akim ipamatua lolomi pade. ⁹ †††Ei ga ila pagimi toman ngan oamai ede pade Onesimus. Onesimus imata tutui ngan Kristus somisomi, be gai akim ei tau. Ei ede ngan gimi Kolosi. Gisirua ga tipalongo lemi ngan saoa danga iuotot nene.

Paulus ele ado kemi ila pagid Kolosi

¹⁰ †††Aristarkus ele ado kemi ila pagimi. Ei imamado toman ngan gau ngan luma panasnga aea. Be Markus ele ado kemi ila pagimi pade. Ei Barnabas itar kakau. ¹⁸ Mugaeei, gimi abada renrennga ngan ei, ta oangga in-am iuot pagimi, manta abada ei ga akado kemi ngan ei. ¹¹ Be Iesus toa ieda ede pade Iastus, ei pade ele ado kemi ila pagimi. Panua toa ne, gid kekelegid Iuda ad rabu ngan leg panua toa lemai naurata kelede ngan paolanga ato ngan madonga Deo ibageai, be tipamatua lolog somisomi. ¹² ††Be lemi eaba ede toa Epapras, ei pade ele ado kemi ila pagimi. Ei Iesus Kristus ele paeaeanga be somisomi iparau ala ngan gimi ngan ele raring, ngansa iuangga gimi amadid matua ta lolomi iuatai ngan Deo ele kimnga toa ngada ne ga lolomi matua ngan. ¹³ Gau nagera ele naurata ngan matag pade ta nakeo pagimi, ei iboko matua ngan luanga gimi, ga gid panua Laodisia ad, ga Ierapolis ad pade. ¹⁴ Be Lukas, eaba keminga aea toa akim ei tau, ga Demas, gisirua led ado kemi ila pagimi pade. ¹⁵ Be nakim gimi abada leg ado kemi ila pagid oaeoaeda ngan iaoo kelede ton Kristus ngan tuanga Laodisia. Be nakim leg ado kemi ila pade pan oaeda taine toa Nimpa ga gid iaoo kelede ton Kristus toa tiluplup ele lumaeai. ¹⁶ Oangga eaba eta iuato laulau toa ne pagimi ga kus, manta abada ga ila pagid iaoo kelede ton Kristus ngan tuanga Laodisia ta gid pade tiuato. Be gimi manta abada laulau toa ede pade nabode ga ila pagid ta aoato pade.

† 3.16 Ep 5.19 †† 3.17 1Ko 10.31, Ep 5.20 † 3.18 Ep 5.22
†† 3.19 Ep 5.25 †† 3.20 Ep 6.1 ††† 3.21 Ep 6.4 ††† 3.22 Ep 6.5-8 § 3.25 Ro 2.11 †† 4.1 Ep 6.9 ††† 4.2 Ep 6.18, Plp 4.6
§† 4.3 Ro 15.30, Ep 6.19

§†† 4.5 Ep 5.15-16 §† 4.6 Ep 4.29, 1Pe 3.15 §† 4.7 Ep 6.21
§§† 4.8 Ep 6.22 §§† 4.9 Plm 10-12 §§§ 4.10 PA 12.12, 13.13, 15.37-39, 2Ti 4.11 18 Markus ga Barnabas gisirua tamad ga tnad kelede mao, be gisirua tibud kelede. 19 4.12 Kol 1.7, Plm 23-24

¹⁷ †Be akeo pan Arkipus bedane, “Matam nanan naurata toa Maron ibada pago ta pasala ga iuot kemi.”

¹⁸ ††Gau Paulus, nabode leg ado kemi ila pagimi ngan bageg. Be matami nanan gau ngansa tidol gau ngan

luma panasnga aea. Kemi ngan Deo ele kadonga lolo marum aea idio pagimi.

† 4.17 Plm 2 †† 4.18 1Ko 16.21

1 Tesalonika

1 †Gau Paulus ga Sailas ga Timoti, gaingada abode laulau toa ne ga ila pagimi iaoa keledede ton Kristus ngan tuanga Tesalonika. Gimi alup toman ngan Deo Tamada ga Maron Iesus Kristus.

Kemi ngan Deo ele kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea idio pagimi.

Paulus itin igelgel ngan gid Tesalonika lolod matua ngan Iesus

²Somisomi gai aposa kemi ga ila pan Deo ngan gimi toa ngada na ta akakado raring ngan luanga gimi.

³††Gimi akado kadonga kemikemi ngansa lolomi matua ngan Iesus. Be akado naurata kemikemi ngansa gimi akim tau oaeoemi. Be gimi amadid matua ngan ami kadonga kulupulupu ngansa aoatai kemi mambe ada Maron Iesus Kristus ga iluui mulian, ta gimi asangasanga ei. Gai matamai nanan lemi kadonga kemikemi toa bedaoa ta aposa kemi ga ila pan Tamada Deo.

⁴Oaeoemai, Deo ikim gimi, ta gai aoatai kemi mambe ei isio gimi ga aman ei ele. ⁵†Gai aoatai kemi bedaoa ngansa ato kemi toa gai apaola pagimi eine posanga sapaean mao. Be inam toman ngan Itautau Tutui iura kapei. Ta gimi aoatai kemi mambe posanga toa ne tautaunga. Ga pade, gimi aoatai kemi ngan gai lemai kadonga ngan luanga gimi ngan ado toaiua amamado toman ngan gimi. ⁶††Tautaunga kadonga kulupulupu iuotot ngan gimi ngan ado toaiua, be gimi abada Deo ele posanga toman ngan tingelgel inam pan Itautau Tutui. Ta gimi anasi kemi gai lemai kadonga ga Maron ele kadonga pade. ⁷Tota gimi aot panua kemikemi, ta irangrang ngan gid panua lolo matua ad ngan tibur kapei Masedonia ga Akaia tinasi lemi kadonga. ⁸Ngansa Maron ele posanga toa gimi abada, tota iuasasa ga ila pagid Masedonia ga Akaia mambe kude ele tandanga. Be posanga toa ne iuasasa ngan gid tuanga ngan tibur toa rua ne kekelegid mao. Eine iuasasa ga ila ngan tibur toa ngada ne, ta tilongo ngan lemi kadonga lolo matua aea ngan Deo. Tota lemai ipu eta ngan keonga pagid ngan gimi mao. ⁹Ngansa gid pade tiposaposa ngan lemi kadonga kemi pagai ngan ado toaiua ala pagimi. Tininipu ngan gimi ta tikeo ga gimi atnan gid deo pakakanga ad namer ta apul lolomi ga ala pan Deo tautaunga toa imamado somisomi. Ta gimi aot ele paeaeanga. ¹⁰Ga pade, tininipu mambe gimi asangasanga Deo Inat ele namanga buburiai ga inam. Ei eaba toa Deo ipei ei mulian ngan ele maten-

ga. Eine Iesus toa ibada gita mulian ta tasapir ngan Deo ele kadonga lolo bake aea. Teta pade kadonga lolo bake aea toa ne ga iuot ngan gid panua kadonga sasat ad.

Paulus iposa ngan naurata toa ikado Tesalonika

2 Oaeoag, gimi aoatai mambe gai lemai naurata pagimi eine itap sapaean mao. ²††Tautaunga gai abada ieieinga, ga kadonga kulupulupu iuot ngan gai ngan tuanga Pilipai lalaede mambe gimi aoatai, be ada Deo ipamatua lolomai ta apaola ato kemi ila pagimi. Tautaunga gid panua tipaieiei gai toa nena pade, be gai amadid matua ngan ta apaola ato kemi. ³Gimi aoatai, posanga matua toa gai akado pagimi ngan ado toaiua, eine gai akado ngan pakakanga gimi mao. Gai anasi kadonga eta aea muk mao ga aleburo mao pade. ⁴††Be Deo ipasolan mambe ei itin igelgel ngan gai ta iadi gai ngan ele ato kemi aea paolanga. Tota gai apaola posanga, be akakado bedane ngan kadonga gid panua ga tinid igelgel ngan gai mao, be aoanga akado ga Deo itin igelgel. Ei eaba toa imata inasi gita keledede keledede loloda. ⁵Ngansa gimi aoatai, gai akado posanga eta ngan parumrumnga gimi mao. Be lolomai ila ngan lemi pat aea badanga mao pade. Deo igera lemai kadonga toa bedane ta irangrang ngan ipamatua lemai posanga toa ne. ⁶Ga pade, gai adada eaba eta ngan soanga edamai mao. Gai adada gimi bedaoa mao, ga panua padengada mao pade. ⁷Tautaunga gai Kristus ele panua ato aea, ta irangrang ngan aposa matua pagimi ngan luanga gai, be gai anasi kadonga eta bedaoa mao. Gai aot mambe gergeu gereirei rabu ngan gimi, mao lalaede mambe gergeu tnad ipadudud ele gergeu ga imariala ngan gid. ⁸Gai akim gimi kapei tau toa bedaoa, ta tinimai igelgel ngan paolanga Deo ele ato kemi ga ila pagimi. Be tinimai igelgel ngan kadonga toa ne kekelen mao. Gai adol lolomai pade ga ila pagimi ngan luanga gimi, ngansa lolomai ikim gimi kapei tau. ⁹†††Oaeoag, matami nanan, ngan ado toaiua gai apaola Deo ele ato kemi pagimi, gai akado naurata kapei tau bong ga ado ngan amai annga ga lemai madonga. Gai aboko matua toa bedaoa ngansa tinimai ngan akado kulupu ngan gimi ngan luanga gai mao.

¹⁰Ngan ado toaiua, gai akado kadonga sat eta mao, ta irangrang ngan eaba eta iseleele gai mao. Gimi aoatai, ga Deo pade iuatai kemi mambe gai lemai

† 1.1 PA 17.1-9 †† 1.3 1Ko 13.13, Kol 1.4-6 ‡ 1.5 1Ko 2.4-5
†† 1.6 PA 17.5-9

†† 2.2 PA 16.19-24, 17.1-9 ††† 2.4 Gal 1.10 ††† 2.9 PA 20.34

kadonga rabu ngan gimi panua toa lolomi matua ngan Iesus, eine tutui tau ga ikado ga Deo itin igelgel. ¹¹ †Gimi aoatai mambe gai lemai kadonga ngan gimi iuot lalaede mambe gergeu tamad ikado kemi ngan gid ele gergeu. ¹² Gai aposa matua pagimi ga apamatua lolomi ta akeo ga gimi manta alalala tutui, lalaede mambe Deo ikim. Ei Deo toa ibaba gimi ngan badanga madonga kemi tau ibageai ngan ele taranga kapei.

Deo ele panua timadid matua ngan kadonga kulupulupu

¹³ ††Be somisomi gai aposa kemi ga ila pan Deo ngan ipu ede pade ga oaine: Ngan ado toaiua gimi alongo Deo ele posanga toa gai apaola pagimi, gimi abada posanga toa ne mambe gid eababa led posanga mao, be gimi abada mambe posanga tautaunga ton Deo. Ngan gimi panua toa lolomi matua ngan Iesus, posanga toa ne ibokoboko matua lolomia. ¹⁴ †Oaeoag, nakeo bedane ngansa gimi aot lalaede mambe Deo ele panua toa lolod matua ngan Iesus Kristus ngan tibur kapei Iudea. Gid tibada ieieinga pagid Iuda padengada bagedeai, lalaede mambe gimi abada ieieinga pagid panua bagedeai toa gimingada aman alu kelede. ¹⁵ ††Gid Iuda toa oa tipamate Maron Iesus ga gid panua toa tibada Deo iaoa mugaeai. Be tisere gai pade ta atnan tibur toa oa. Deo itin igelgel ngan gid mao. Gid timan panua toa ngada ne ad isat. ¹⁶ Tiuangga tipaidi gai ngan paolanga Deo ele posanga pagid alu padengada, ngansa tinid ngan gid alu toa oa tilongo posanga ngan Deo ele edap ngan badanga gid mulian. Ngan kadonga toa bedane, tigal tatan led kadonga sasat ga ilalala ga idae somisomi. Be teta pade Deo ele kadonga lolo bake aea ga idae ngan gid.

Paulus ilolo ikim ngan geranga gid Tesalonika pade

¹⁷ Oaeoag, tautaunga gid panua toa oa tisere gai ta atnan gimi kautede. Be lolomai itnan gimi mao. Gai lolomai ikim kapei tau ngan geranga gimi pade ta amarum ngan ilonga edap eta ngan langa pagimi. ¹⁸ Tota aoangga ala pagimi. Gau Paulus natoba pabusa tede ga mao. Be Satan ipakala lemai edap. ¹⁹ ††Gai ato-batoba ngan geranga gimi ngansa danga eta pade irangrang ngan ikado ga tinimai igelgel kapei bedane mao. Eine gimi kekelegimi. Muriai oangga ada Maron Iesus iluai mulian ga inam, gai aoatai kemi mambe gimi ga akado ga tinimai igelgel kapei, ngansa gimi apasolan mambe lemai naurata aea annga iuot, ta Deo ga ilasu gai ngan mambe eaba imuga ngan salisalinga. ²⁰ Tautaunga gimi akado ga Deo ipakuru ngan gai, ta tinimai igelgel ngan gimi.

Paulus isula Timoti ga ila ngan pamatuanga gid Tesalonika

3 †††Tota ngan ado toaiua, lolomai ede ga ede ngan gimi ta irangrang ngan asangasanga pade mao.

† 2.11 PA 20.31 †† 2.13 2Te 2.13 † 2.14 PA 17.5 †† 2.15 PA 9.23,29, 13.45,50, 14.2,5,19 †† 2.19 Plp 2.15-16, 4.1, 2Te 1.4

Gai agera lemai edap eta ngan langa pagimi mao, ta arau posanga ngan gai kekelegai adio Atens, ² †††be asula oaeda Timoti ga ila manmanae pagimi. Timoti ei gaingada aboko kelede ngan Deo ele naurata ngan paolanga ato kemi ton Kristus. Gai asula ei ngan pamatuanga gimi ta amadid matua ngan lemi kadonga lolo matua aea. ³ †Toa bedaoa ta irangrang ngan gid kadonga kulupulupu toa ne ikado ga etangada ngan gimi titap ngan led kadonga lolo matua aea mao. Ngansa gimi aoatai, Deo irau posanga ngan gid kadonga kulupulupu toa ne manta iuotot ngan gita. ⁴ Be ngan ado toaiua gai amamado toman ngan gimi maitne, eine aposa motean pagimi ngan gid kadonga kulupulupu bedane iuangga iuot ngan gita. Ta kadonga iuot tota bedaoa, lalaede mambe gimi aoatai na. ⁵ Ngan ipu toaine nanaman mambe irangrang ngan nasanga pade mao. Tota nasula Timoti ga ila, ngansa nakim naoatai, lolomi matua ngan Iesus maitne, mao madongan? Ngansa namataud. Ngan kado ta eaba paeamao tobanga aea iparumrum gimi, ta lemai naurata pagimi ga itap sapae.

Timoti ipalongo Paulus ngan posanga kemi, ta itin igelgel

⁶ ††Be patautene Timoti iluai mulian ga inam pagai ta ipalongo gai ngan posanga kemi, mambe gimi amadid matua ngan lemi kadonga lolo matua aea ga kadonga kimnga aea. Ta ikeo ga somisomi matami nanan gai ta tinimai igelgel. Be lolomi ikim tau ngan geranga gai, lalaede mambe gai lolomai ikim ngan geranga gimi pade. ⁷ †††Tota oaeoag, labone lolomai kemi pade ngan gimi, ngansa rabu ngan amai ieieinga ga kadonga kulupulupu, alongo posanga kemi ngan gimi mambe lolomi matua maitne. ⁸ Labone gai aoatai mambe lolomi matua ngan Maron ta gimi amadid matua, tota lolomai itarui kemi ga amamado. ⁹ Gai matamai nanan gimi ta tinimai igelgel kapei tau ada Deo imatai. Ta gai anaman mambe saoa posanga kemi aoangga akado ga ila pan Deo ngan gimi, eine irangrang mao, ngansa ei ikado ga tinimai igelgel kapei tau ngan gimi. ¹⁰ Somisomi bong ga ado, gai abetabeta Deo ngan ilongean gai ta agera gimi pade. Toa bedaoa ta oangga lemi kadonga lolo matua aea imata karanga maitne, gai ga apamatua lolomi pade.

Paulus ele raring ngan luanga gid Tesalonika

¹¹ Gai araring ga ila pan Deo Tamada, ngan ei ga ada Maron Iesus tisaoa lemai edap ila pagimi. ¹² Gai abeta ei ngan ikado ga lemi kadonga kimnga aea pol ngan gimi ga ngan panua toa ngada ne manta ilalala ga idae kapei, lalaede mambe gai akim gimi pade. ¹³ Abeta ei ngan ipamatua lolomi, ta oangga ada Maron Iesus iluai mulian ga inam toman ngan ele panua tututui ^{§†} toa ngada oa, gimi pade ga apasolan mambe

††† 3.1 PA 17.15 ††† 3.2 PA 16.1-3 § 3.3 2Ti 3.12 §† 3.6 PA 18.5 §†† 3.7 2Te 1.4 §† Panua oatainga ad edengada tiuangga Paulus ikeo ngan gid panua tututuimao, be ngan gid anggelo tututui.

ele ul ienono ngan gimi, ta lemi idil eta paeamao Deo Tamada imatai mao. Eine tautaunga.

Irangrang ngan takado kadonga arala mao

4 Oaeoaeag, lemai posanga keledede pade pagimi ga bedane: Gai abeta matua gimi ga apamatua lolomi ngan Maron Iesus ieda ngan gimi anasi gid kadonga toa Deo ikim, lalaede mambe apalongo gimi mugaeai ngan. Tautaunga, gimi anasnasi gid kadonga toa ne, be gai akim lemi kadonga toa ne ilalala ga idae pade. ² Ngansa gimi aoatai ngan gid posanga matua toa abada pagimi ngan Maron Iesus ieda mugaeai na. ³ †Kadonga toa Deo ikim eine ga bedane: Manta apasolan mambe ele ul ienono ngan gimi ta ala aluai ngan kadonga arala. ⁴ ††Gimi keledede keledede manta ananale kemi ngan kadonga tutui ta amariala ngan tinimi mulian ngan gid kimnga papaeamao. Lemi kadonga toa ne manta ipasolan mambe Deo ele ul ienono ngan gimi ta irangrang ngan panua padengada tilolon ngan gimi. ⁵ Ngan kado ta kimnga papaeamao tinida aea idada gimi ta akado lalaede mambe gid alu padengada toa tiutai ngan Deo mao tikakado. ⁶ Irangrang ngan eaba eta ilaputian iuae ede pade ngan kadonga arala ta ipaeabu ngan ele madonga bedane mao. Ngansa Maron ei eaba toa ipanas panua toa ngada ne tikakado toa bedaoa. Eine lalaede mambe gai apabib lemi motean ga aposa matua pagimi ngan. ⁷ †Deo ibaba gita ngansa iuangga talalala tutui ta tapasolan mambe ele ul ienono ngan gita. Be itin ngan takado ga loloda aea muk imatai mao. ⁸ ††To ta eaba sai ipul imur ngan posanga toa ne, ei ipul imur ngan gid eababa led posanga mao. Eine ipul imur ngan Deo toa ibada Itautau Tutui ga ila pagimi.

Manta takado kadonga kemikemi ga ilalala ga idae

⁹ ††Be ngan kadonga kimnga aea, gau leg ipu eta ngan bodenga posanga ga ila pagimi mao. Ngansa Deo kekelen ipaoatai gimi ngan kadonga toa ne, ta akimkim pol ngan gimi. ¹⁰ Tautaunga, gimi akimkim oaeoaeami toa ngada oa ngan tibur Masedonia, be gai aoangga apamatua lolomi ta lemi kadonga kimnga aea toa ne ilalala ga idae kapei. ¹¹ ††Manta amamarum ngan nasinga kadonga lolo tarui aea ta lemi madonga iuot kemi. Be irangrang ngan apatoi gimi sapaeagan ga adudunga ngan panua padengada led posanga mao. Manta bagemi iboko matua ngan ami annga ga lemi madonga, lalaede mambe akeo pagimi ngan mugaeai. ¹² Toa bedaoa ta lemi danga sisid ga imata karanga. Be gid panua timamado gaot ngan iaoa keledede ton Kristus ga tigera mambe lemi kadonga itutui.

Maron ga iluai mulian

¹³ Oaeoaeag, gai akim gimi aoatai kemi ngan saoa danga iuot ngan oaeoaeda ngan iaoa keledede ton Kristus toa timate ga tila na. Ngan kado ta alasu tandanga ngan gid lalaede mambe gid panua padengada tikakado. Tilasu tandanga ngansa tiadi mambe tirangrang ngan tidae mulian mao. ¹⁴ ††Be gita loloda matua ga taoatai kemi mambe Iesus imate ga idae mulian ngan ele matenga. Be lalaede toa bedaoa, taoatai mambe gid panua toa lolod matua ngan ei ga timate, oangga Iesus iluai mulian ga inam, Deo ga ipei gid mulian pade ta ibada gid ga tinam toman ngan ei. ¹⁵ †Be gai akado posanga ga oaine lalaede mambe Maron ikeo ngan ga bedane: Gita panua labone, oangga tamamado ga ila irangrang ngan Maron ele luainga mulian, eine irangrang ngan tala taot pan Maron mugaeai ngan gid panua toa timate oa mao. ¹⁶ Ngansa ngan ado toaiua, Maron ga ipotatae, ga madidnga togid anggelo ilinge ga itamumum, ga Deo ele taule ga itang. Tota Maron ga isulug buburiai ga inam, ta gid panua toa lolod matua ngan Kristus be timate, eine ga timuga ngan daenga mulian. ¹⁷ Ga kus ta gita panua toa tamamado maitne, Deo ga isoa gita ta tadae laulauiai toman ngan gid, ta taot pan Maron Iesus toa mariambai oa. Toa bedaoa ta tamamado toman ngan Maron somisomi ga ilalala ga ila. ¹⁸ Tota manta apamatua lolomi pol ngan gimi ngan posanga toa ne.

Matada idae ta tasanga Maron ele namanga

5 Oaeoaeag, posanga ngan ado isaoa, mao taun isaoa toa gid danga toa ne ga iuot, gai lemai ipu eta ngan bodenga posanga ga ila pagimi mao. ² ††Ngansa gimi aoatai kemi mambe ado toa Maron ga inama ngan, eine ga iuot manmanae mambe eaba lublubnga aea inam bong. ³ †††Gid panua ga tikeo ga bedane, "Danga eta irangrang ngan ipaeabu ngan gita mao. Loloda itarui ta tamamado." Be mole mao, paeabunga kapei ede ga iuot ngan gid lalaede mambe ieieinga iuot ngan taine iuangga ipopo gergeu. Ta irangrang ngan tiaoa ngan mao. ⁴ Be oaeoaeag, gimi amamado dodomeai mao, ta irangrang ngan ado toa ne ipatogran gimi mambe eaba lublubnga aea mao. ⁵ ††Ngansa gimi toa ngada na mambe panua timamado ado imatai. Gimi panua merengai ami. Gita panua dodom ada mao ga bong ada mao pade. ⁶ Tota irangrang ngan taenono mambe panua padengada mao. Manta matada arar ga tagabit kemi. ⁷ Ngansa gid panua tieno, eine tieno bong. Be gid panua tiun ga timangamanga, eine tikakado bong. ⁸ ††Be gita panua merengai ada. Manta tapakala gita mulian ngan kadonga papaeamao. Kadonga lolo matua aea ga kadonga kimnga aea, manta tadol ga irobi gita mambe eaba paraunga aea igogo aea pakalanga. Be taoatai kemi mambe Deo ga ibada gita mulian ta

† 4.3 1Te 5.23, 1Pe 1.16 †† 4.4 1Ko 6.13 † 4.7 Ibr 12.14, 1Pe 1.15-16 †† 4.8 Lu 10.16, 2Ko 1.22 †† 4.9 Ins 13.34 ††† 4.11 Ep 4.28

††† 4.14 Ro 14.9, 1Ko 15.3-4, 12 § 4.15 1Ko 15.51-52 †† 5.2 Mt 24.42-43, 2Pe 3.10, PM 3.3 ††† 5.3 Jer 6.14, Ese 13.10, Mt 24.39, Lu 21.34-35 †† 5.5 Ro 13.12 ††† 5.8 Ais 59.17, Ep 6.14, 17

tasangasanga ei. Ta leda sanganga toa ne manta irobi gita mambe nakala paraunga aea. ⁹ Ngansa Deo isio gita ngan ele lolo bake idae ngan gita mao. Be isio gita ngansa ikim ada Maron Iesus Kristus ibada gita mulian. ¹⁰ †Iesus imate ngan luanga gita. Tota oangga tamate, mao oangga tamamado, eine ga tamamado toman ngan ei. ¹¹ Tota gimi kelede kelede manta akado posanga kemikemi pagid oaeoemi ta apamatua ngan lolomi, lalaede mambe labone gimi akakado.

Deo irangrang ngan ilua gita ngan nasinga kadonga kemikemi

¹² Oaeoag, gai abeta matua gimi ngan alolon ngan ami madidnga toa tiboko matua pagimi ngan Maron ele naurata ga timugamuga ngan gimi. Gid tipabib lemi ngan posanga kemikemi. ¹³ Manta akim gid ta alolon ngan gid kapei tau ngan naurata tikakado. Be lolomi itarui pol ngan gimi. ¹⁴ ††Oaeoag, gai abeta matua gimi, manta apatutui sapadua timalai alele. Be oangga sapadua timataud, manta apamatua lolod. Be oangga sapadua urad mao, manta alua gid. Irangrang ngan alongean eaba eta ele kadonga ipamasmasi lolomi mao. Manta lolomi marum ngan gid panua toa ngada oa. ¹⁵ †Oangga panua tikado kadonga paeamao ngan gimi, irangrang ngan akoli paeamao ga ila pagid mao. Be somisomi manta amarum ngan kadonga lualuanga kemikemi pol ngan gimi ga pagid panua toa ngada oa.

† 5.10 Ro 14.8-9, 1Te 4.14 †† 5.14 2Te 3.6, 11 † 5.15 Ro 12.17, 1Pe 3.9

¹⁶ ††Somisomi manta tinimi igelgel. ¹⁷ Irangrang ngan akaput ngan kadonga raring mao. ¹⁸ ††Ngan kadonga isaoa iuot ngan gimi, manta aposa kemi ga ila pan Deo, ngansa ei ikim gimi panua toa alup toman ngan Iesus Kristus manta anasi gid kadonga toa bedane.

¹⁹ †††Itautau Tutui iboko rabu ngan gimi mambe dinga ianean. Apamate dinga toa oa mao. ²⁰ Oangga panua tibada Deo iaoa, irangrang ngan akeo ga led posanga eine danga sapaeanao mao. ²¹ †††Manta matami inasi danga toa ngada ne. Saoa danga eine kemi, akisi matua. ²² Be saoa danga paeamao, ala aluai ngan.

²³ †Deo ei eaba toa ikado ga loloda itarui. Gai araring ngan ei ta idol ele ul ngan gimi ta ngan lemi lalalanga ga kadonga toa ngada ne, gimi ga apasolan mambe ele ul ienono ngan gimi tautauanga. Gai araring ngan ei ta imariala kemi ngan tinimi ga lolomi ga tautaudimi, ta irangrang ngan lemi idil eta paeamao mao ga ila irangrang ngan ada Maron Iesus Kristus ele luainga mulian. ²⁴ Deo toa ibaba gimi ne, ei eaba mata tutui aea. Ei ga ikado danga toa ngada ne ngan gimi.

²⁵ ††Oaeoag, manta araring ngan luanga gai. ²⁶ Akeo "ado kemi" ila pagid oaeoaeda toa ngada oa be abusum papad mambe gita iaoa kelede ton Kristus takakado. ²⁷ Ngan Maron imata, naposa matua tau pagimi ga bedane: Manta aoato laulau toa ne ga ila pagid oaeoaeda toa ngada oa.

²⁸ Kemi ngan ada Maron Iesus Kristus ele kadonga lolo marum aea idio pagimi.

†† 5.16 Plp 4.4 †† 5.18 Ep 5.20 ††† 5.19 Ep 4.30 ††† 5.21 1Io 4.1 § 5.23 2Te 3.3 §† 5.25 Kol 4.3, 2Te 3.1

2 Tesalonika

1 Gau Paulus ga Sailas ga Timoti, gai abode laulau toa ne ga ila pagimi iaoa keledede ton Kristus ngan tuanga Tesalonika. Gimi alup toman ngan Deo Tamada ga Maron Iesus Kristus.

² †Kemi ngan Deo Tamada ga Maron Iesus Kristus, gisirua led kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea idio pagimi.

Gid Tesalonika timadid matua ngan kadonga kulupulupu

³ Oaeoae mai, gai manta aposa kemi ga ila pan Deo somisomi ngan gimi. Eine tutui ngan gai akado toa bedane, ngansa lemi kadonga lolo matua aea ilalala ga idae, be lemi kadonga kimnga aea pol ngan gimi ta ilalala ga idae pade. ⁴ ††Ngan ipu toaine, oangga gai ala pagid iaoa keledede ton Kristus ngan tuanga ga tuanga, gai apakuru ngan gimi somisomi. Be aninipu pagid ngan gimi amadid matua ngan gid kadonga kulupulupu toa iuotot ngan gimi ga panua tikakado ngan gimi. Be lolomi dung ga ienono ngan lemi kadonga lolo matua aea.

Posanga toa Deo irau ngan patutuinga ada posanga eine tutui

⁵ Danga toa ngada ne iuot ngan gimi, eine ipasolan mambe posanga toa Deo irau ngan patutuinga ami posanga eine tutui. Deo igera mambe gid kadonga kulupulupu toa oa iuotot ngan gimi ngansa gimi amamado ei ibageai. Ta ngan ipu toaine, Deo ikeo ga gimi eine panua kemikemi ngan badanga madonga kemi toa ei ibageai oa. ⁶ †Ngansa Deo ei eaba tutui, ta ei ga ikoli mulian kadonga papaeamao toa gid panua tikakado ngan gimi. ⁷ ††Be ngan ami ieieinga, ei ga iaran gimi ga gai pade. Kadonga toa ne ga iuot tau-taunga ngan ado toaiua Maron Iesus iuot masaeai ta itnan bubur ga inam toman ngan dinga irarabal kapei ga ele anggelo toa urad kapeipei. ⁸ ††Ei ga ipanas sapadua toa tilolon ngan Deo mao ga tinid ngan longonga ato kemi ton ada Maron Iesus Kristus mao. ⁹ †††Be Maron ga ipanas gid ga bedane: Gid ga tidio aluai ngan imata ga ele taranga kapei ga iura, ta tidua aea somisomi ga ilalala ga ila. ¹⁰ †††Kadonga toa ne ga iuot ngan ado toaiua Iesus inam, ta ele panua tututui ga tisoa ieda ga timatala ngan ei rabu ngan gid panua toa ngada oa lolod matua ngan ei. Be gimi pade ga

adio rabu ngan gid, ngansa lolomi matua ngan Deo ele posanga toa gai apaola ga ila pagimi.

Paulus masin tiraring ngan luanga gid Tesalonika

¹¹ †Gai matamai nanan lolomi matua ngan ada Deo toa bedaoa, ta araring somisomi ngan ei iuato gimi panua kemikemi ngan nasinga gid kadonga toa ei iba-ba gimi ngan. Be araring pade ngan iura kapei iparangrang gimi ngan gid kadonga kemikemi toa ienono lolomia, ga iparangrang gimi ngan saoa kadonga akakado ngan lemi kadonga lolo matua aea. ¹² Toa bedaoa ta gimi ga asoa ada Maron Iesus ieda, be gimi edami ga idae pade ngan lemi lupnga toman ngan ei. Ta kadonga toa ne ga ipasolan mambe ada Deo ga Maron Iesus Kristus, gisirua lolod marum ngan gimi.

Eaba toa ipul imur ngan Deo ele apu, eine ga iuot

2 Be oaeoae mai, patautene gai abode posanga ila pagimi ngan ada Maron Iesus Kristus ele naman-ga ga leda lupnga pan. Be gai abeta matua gimi bedane: ² Lolomi ede ga ede ga asamimi ngan posanga toaine padam. Panua edengada tipakaka ta tikeo ga Maron ele ado kapei toa oa iuot ga ila o. Ta panua tikeo ga gai abada Deo iaoa ta akeo toa bedaoa, be padengada tikeo ga gai apaola Deo ele posanga, mao abode posanga toa bedaoa ngan laulau, be eine mao. ³ †Oangga eaba eta ipakaka gimi ngan posanga, mao ipakaka gimi ngan edap eta pade, irangrang ngan alongo ei mao. Ngansa ado toaiua irangrang ngan iuot sapaeam mao. Mugaeai ngan, panua busa ga timan Deo aea isat, be eaba toa ipul imur ngan Deo ele apu ga iuot masaeai. Be muriai, eaba toa oa ga iduaea ngan dinga imperno. ⁴ ††Be saoa danga gid panua tiraring ga ila pan, mao tikeo ga iman ad deo, eine eaba toa oa ga iman aea isat ga isoa ieda mulian gadae ngan. Toa bedaoa ta ei ga idudunga Deo ele lumaeai ta idio imado ta ikeo pagid ipom matadeai bedane, "Gau kekelegau Deo."

⁵ Be ngan ado toaiua namamado toman ngan gimi, eine nakado gid posanga toa ne ga ila pagimi, be matami nanan mao? ⁶ Be labone gimi aotai ngan saoa danga ipakala eaba toa ne ngan ele namanga. Toa bedaoa ta ei ga iuot masaeai tutui ngan ele ado imata. ⁷ Ngansa labone Satan iura ibokoboko mulnga, ta ikado ga panua tipul murid ngan Deo ele

† 1.2 Ro 1.7 †† 1.4 2Ko 7.4, 1Te 2.19 † 1.6 Ro 12.19 ††
1.7 1Te 3.13 †† 1.8 Ais 66.15 ††† 1.9 Ais 2.10 ††† 1.10 Kol 3.4

§ 1.11 Kol 1.9, 1Te 1.2-3 †† 2.3 1Ti 4.1, 1Io 2.18, 4.3 ††† 2.4
Ese 28.2, Dan 11.36

apu. Tautauंगा eaba toa ipul imur ngan Deo ele apu iuangga iuot masaeai, be labone eaba ede pade ipakala ele edap. Ta eaba toa ede pade ne ikakado maitne. Ei ga ipakala edap ngan eaba toa oa, ga kus ta kos mulian ga ila. ⁸†Tota eaba toa ipul imur ngan Deo ele apu ga iuot masaeai. Be muriai, oangga Maron Iesus per ga iuot, ei ga ipaeabu ngan eaba toa oa iura, be iuso iaoa uru ta ipamate eaba toa oa. ⁹††Be oangga eaba toa oa inam, ei ga iboko toman ngan Satan iura ta ipasolan gid uisinga pakakanga imata ede ga ede ta iman kilala, ta ipamatala gid panua. ¹⁰ Be ei ga ipakaka gid ngan kadonga papaeamao imata ede ga ede. Ta idada gid ga tilalala ngan edap paeamao ga irangrang ngan timukuru. Timukuru ngansa Deo ipasolan gid ngan posanga tautauंगा ngan badanga gid mulian, be tinid ngan posanga toa oa mao. ¹¹ Ngan ipu toaine, Deo ga ilongean pakakanga ede toa iura kapei tau ipabuobuo gid, ta gid ga lolod matua ngan posanga pakakanga. ¹² Toa bedaoa ta sapadua toa lolod matua ngan posanga tautauंगा mao, ga tinid igelgel ngan led kadonga sasat, eine Deo ga ipamadid gid ngan posanga ta ipanas gid.

Manta tamadid matua ngan posanga tautauंगा

¹³ †Be oaeoaeimai, Deo ikim gimi kapei tau, ta gai somisomi manta aposa kemi ga ila pan ngan gimi, ngansa mugaeai ngan danga toa ngada ne led otnga, Deo isio gimi ngan ibada gimi mulian. Gimi lolomi matua ngan posanga tautauंगा, ta ei ga ibada gimi mulian ngan Itautau Tutui iura ta idol ele ul ngan gimi. ¹⁴ Be ngan ato kemi toa gai apaola ga ila pagimi, ei ibaba gimi ngansa iuangga ibada gimi ta ala amado ngan ada Maron Iesus Kristus ele taranga. ¹⁵ Tota oaeoaeimai, manta amadid matua ga akisi gid nasinga toa gai apaoatai pagimi ngan aoamai ga lemai laulau pade.

¹⁶ Be ada Maron Iesus Kristus ga Deo Tamada, gisirua tikim gita kapei tau. Be lolod marum ngan gita ta tipamatua loloda somisomi ga ilalala ga ila. Deo ilua gita ta taoatai kemi mambe ei ga ibada madonga kemi pagita ta tasangasanga ei. ¹⁷ Be gai araring ngan ei ipamatua lolomi ga ilua gimi ta amadid matua ngan kadonga kemikemi ga posanga kemikemi toa ngada ne.

Manta araring ngan luanga gai

3 Oaeoaeimai, gai lemai posanga keledede pade ga bedane: Manta araring ngan luanga gai ta Maron ele ato irangrang ngan iuasasa manmanae, ga panua tilolon ngan ato toa ne lalaede mambe gimi alolon ngan. ² Ga pade, araring ngan Deo ibada gai mulian pagid panua papaeamao bagedeai, ngansa panua busa lolod matua ngan Iesus mao. ³ Be Maron ei eaba mata tutui aea, ta ei ga ipamatua gimi ga imata kikisi

† 2.8 Ais 11.4, PM 19.15 †† 2.9 PM 13.11-13 ‡ 2.13 Ep 1.4, 2Te 1.3

gimi, ta irangrang ngan eaba paeamao ipaeabu ngan gimi mao. ⁴ ††Be Maron ikado ga gai aoatai kemi mambe labone ga muriai pade, gimi ga anasnasi saoa posanga gai arenren pagimi ngan. ⁵ Be gai araring ngan Maron ipasolan gimi ta aoatai kemi mambe Deo ikim gimi kapei tau, ta ilualua gimi ga amadid matua ngan kadonga kulupulupu, lalaede mambe Kristus.

Panua toa ngada ne manta tiboko

⁶ ††Be oaeoaeimai, ngan ada Maron Iesus Kristus ieda, gai aposa matua pagimi bedane: Oangga oaeoaeimi etangada timalai alele ga tinasnasi gid nasinga toa gai apasolan gimi ngan oa mao, manta ala aluai ngan gid. ⁷ †††Ngansa gimi aoatai mambe somisomi manta anasnasi kadonga lalaede mambe gai akakado. Be matami nanan: Ngan ado toaiua gai amamado toman ngan gimi, gai amamado sapaeaan mao, be akakado naurata. ⁸ †††Ga pade, gai aean eaba eta ele annga sapaeaan mao. Gai aolol. Be gai aboko matua bong ga ado, ta akakado naurata kulupulupu, ngansa tinimai ngan apaeaea eaba eta ngan gimi mao. ⁹ †Tautauंगा, edamai kapei ta arangrang ngan abada luanga inam pagimi, be gai akado bedaoa mao ngansa gai aoangga apasolan gimi ngan kadonga kemikemi gimi manta anasnasi. ¹⁰ Ngansa gai amamado toman ngan gimi maitne, be akado posanga matua pagimi bedane: Oangga eaba sai iboko mao, irangrang ngan apan eaba toa oa aea annga mao.

¹¹ ††Be gai alongo posanga mambe panua edengada toa tilalala rabu ngan gimi, gid malainga ad. Tiboko mao, be tipatoi gid sapaeaan ga tidudunga ngan panua padengada led posanga. ¹² †††Ngan Maron Iesus Kristus ieda, gai aposa matua pagid panua toa bedaoa: Gid manta mumun ga tibokoboko ngan ad annga aea olnga. ¹³ †††Be oaeoaeimai, gid kadonga kemikemi, irangrang ngan atolatola ngan aea nasinga mao.

¹⁴ Be oangga sai inasi lemai posanga ngan laulau toa ne mao, manta matami nanan ei eaba sai toa ta ala aluai ngan ei. Toa bedaoa ta ei ga maeamaea ei.

¹⁵ †††Be irangrang ngan agera ei mambe ami isat mao, be apabib ele mambe ei ami kakau.

Paulus ele ado kemi ila pagid

¹⁶ Be gau nararing ga ila pan Maron, eaba toa lolo tarui aea, ngan ei ikado ga lolomi itarui somisomi ngan danga toa ngada ne. Be Maron idio pagimi toa ngada na.

¹⁷ Gau Paulus, ngan bageg nabode leg ado kemi toa ne ila pagimi. Eine leg kilala toa nabode ngan leg laulau toa ngada ne. Leg bodenga tota bedane.

¹⁸ Kemi ngan ada Maron Iesus Kristus ele kadonga lolo marum aea idio pagimi toa ngada na.

†† 3.4 2Ko 7.16, Gal 5.10 †† 3.6 Ro 16.17 ††† 3.7 Plp 3.17 ††† 3.8 1Te 2.9 § 3.9 1Ko 9.4, 1Te 1.6 §† 3.11 1Ti 5.13 §†† 3.12 1Te 4.11 §† 3.13 Gal 6.9 §†† 3.15 1Te 5.14

1 Timoti

1 Gau Paulus, eaba ato aea ton Iesus Kristus. Deo toa ibada gita mulian ga Iesus Kristus toa tagaga matada ngan sanganga ei, gisirua tirenren matua pagau ta tidol naurata toa ne ga idae bagegeai.

²†Gau nabode laulau toa ne ila pago Timoti. Ngan leda kadonga lolo matua aea, eao mambe leg gergeu tautaunga.

Kemi ngan Deo Tamada ga ada Maron Iesus Kristus, gisirua led kadonga lolo marum aea, ga lolo isat aea, ga lolo tarui aea idio pago.

Posanga pabibnga aea ngan gid panua led paoatainga pakakanga

³ Ngan ado toaiua natnan Epesus ga nala Masedonia maitne, gau narenren matua pago. Be labone nakado posanga lalaede pago pade ngan eao dio mamado toa Epesus na ngan kadonga posanga matua ga ila pagid panua idanga ede, ngan gid tirangrang ngan tipaoatai panua ngan posanga pakakanga mao, ⁴††ga tiadi gid ninipunga sapaean ga titnga mamarae ngan tibutibuda mao pade. Posanga sapaean toa bedaoa ikado ga panua aoad isokangai, be irangrang ngan ilua gid ngan nasinga Deo ele kimnga mao. Be oangga loloda matua ngan ei, eine ga taoatai ngan ele kimnga. ⁵ Deo iposa matua bedaoa pagita ngansa ikim gita manta takim panua padengada. Be oangga takim panua padengada tautaunga, manta loloda aea muk eta mao, ga taoatai kemi mambe loloda keledede toman ngan ei, ga tanasi kadonga lolo matua aea be tapakaka ngan mao. ⁶ Be gid panua toa oa titnan edap kemi ga idio, ta tibuobuo ga tila ngan kadonga posanga sapaean. ⁷ Tikeo ga timan panua paoatainga ad ngan Deo ele apu ta tiposa matua mambe tiuatai kemi ngan, be tautaunga tiuatai ngan saoa danga toa tiposaposa ngan oa mao.

⁸†Be gita taoatai, oangga tanasi edap tutui ngan paoatainga ngan Deo ele apu, apu eine danga kemi ede. ⁹ Be taoatai pade mambe Deo idol ele apu ngan panua tututui mao, be idol ngan patutuinga gid panua toa tipul murid ngan ele apu, ga panua tangad balbal, ga panua tiuangga Deo eine danga tautaunga mao, ga panua kadonga sasat ad, ga panua tiuangga Deo eine danga buligaliga, ga panua tilolon ngan ei mao, ga panua tipapamate tnad ga tamad, ga panua tipapamate panua padengada, ¹⁰ ga panua tikakado kadonga arala, ga gid arangaranga tikakado kadonga

arala pol ngan gid, ga panua tiluku panua padengada ga timan paeaeanga sapaean, ga panua posanga pakakanga ad, ga panua tikado posanga tautaunga gadae be tipakaka, ga panua tinasi saoa kadonga paeamao ipaparau ngan paoatainga tutui ton Deo.

¹¹ Paoatainga tutui toa ne, eine inasi posanga lalaede mambe ato kemi toa Deo iadi gau ngan aea paolanga ne ikeokeo ngan. Ikeo pagita ngan taranga kapei ton Deo toa tasoa ieda somisomi.

Paulus iposa kemi ga ila pan Maron, ngansa ilolo isat ngan ei

¹² ††Naposi kemi ga ila pan Iesus Kristus ada Maron toa ipamatua gau, ngansa igera gau mambe eaba mata tutui aea ta idol gau ngan kadonga ele naurata.

¹³ ††Tautaunga, mugaeai napaeabu ngan ieda ga napaieiei ele panua ga nakakado paraunga pagid. Be ei ilolo isat ngan gau, ngansa gau naoatai kemi ngan saoa danga toa nakakado oa mao, ga lolog matua ngan ei maitne. ¹⁴ Be Maron ilolo marum tau ngan gau ta ilua gau ta lolog matua ngan Iesus Kristus, ga ele kadonga kimnga aea iuon lologaei.

¹⁵ †††Iesus Kristus isulug ga inam tanoeai ngan badanga mulian panua kadonga sasat ad. Posanga toa ne tautaunga, ta panua toa ngada ne tirangrang ngan lolod matua ngan. Be ngan gau leg kadonga sasat, naeasal panua toa ngada ne. ¹⁶ Be ngan ipu toaine Iesus Kristus ilolo isat ngan gau, ngansa iuanga ipasolan mambe ei ilolo bake manmanae mao, be isasamum gid panua led kadonga sasat. Tautaunga, gau namugamuga ngan panua kadonga sasat ad, be ikado bedane ngan gau ngan pasolannga ele kadonga kemi toa bedaoa pagid panua toa lolod matua ngan ei maitne, ta irangrang ngan tibada madonga kemi somisomi. ¹⁷ Ei Maron kapei toa imamado somisomi. Irangrang ngan imate mao, be eaba eta irangrang ngan igera ei mao pade. Ei kekelen ei Deo. Toa bedaoa ta gita toa ngada ne talolon ngan ei ga tasoa ieda somisomi ga ilalala ga ila. Eine tautaunga.

Timoti manta imadid matua mambe eaba paraunga aea

¹⁸ Timoti, natug oaine, leg renrennga toa ila pago ne eine lalaede mambe posanga toa gid panua tibada Deo iaoa tikeo ngan eao mugaeai. Oangga matam nanan kemi posanga toaine, eine eao ga rangrang

† 1.2 PA 16.1-3, Tt 1.4 †† 1.4 1Ti 4.7, Tt 1.14 † 1.8 Ro 7.12, 16

†† 1.12 PA 9.15, 1Ko 15.9-10, Gal 1.15-16 †† 1.13 PA 8.3, 9.1-5 ††† 1.15 Lu 19.10

ngan madid matua ngan Deo ele naurata kemi mambe eaba paraunga aea imadid matua ngan paraunga. ¹⁹ Ngan paraunga toa ne, manta kisi matua lem kadonga lolo matua aea, ga oatai kemi mambe lem idil eta paeamao Deo imatai mao. Be panua idan-ga ede tiuatai ngan led idil papaeamao, be tipul murid pan Deo toa iuanga ipatutui gid, ta titnan led kadonga lolo matua aea. Ngan kadonga toa bedaoa, gid mambe oaga idae kas siaeai ga imapoga. ²⁰ †Imeneus ga Aleksanda tikado toa bedaoa, tota nadol gisirua ga tidae Satan ibageai, ga irangrang ngan tiuatai kemi mambe tirangrang ngan tipaeabu ngan Deo ieda pade mao.

Manta tararing pan Deo ngan ilua panua toa ngada ne

2 Be danga kapei tau nakeo pago ngan aea kadonga, eine bedane: Manta panua tiraring ta tibetabeta Deo ngan luanga panua toa ngada ne ga tiposa kemi ga ila pan somisomi. ² Manta tibeta ei ngan luanga gid mamaron kapepei ngan tibur ga tibur ga gid madidnga ngan tuanga ga tuanga. Toa bedaoa ta loloda itarui ga leda madonga kemi, ta tarangrang ngan tanasi kadonga toa ngada ne mambe Deo ikim ga talolon ngan ei. ³ Deo toa ibada gita mulian itin igelgel ngan raring aea kadonga toa bedaoa, ta eine kemi ngan imata. ⁴ Deo ikim ibada mulian panua toa ngada ne ta irangrang ngan tiuatai kemi ngan ele posanga tautaunga. ⁵ Ngansa Deo keledemon imamado. Deo eta pade mao. Be eaba keledemon iman bebeda ta imadid rabu ngan Deo ga gita eababa, eine Iesus Kristus ⁶ †toa ilongean ei mulian ga imate ngan patutuinga panua toa ngada ne ad gigi kapei Deo imatai. Ngan ado toa Deo isio, ipasolan Inat ele kadonga toa ne ga iuot masaeai, ta ngan edap toa ne taoatai mambe ei ikim ibada mulian gid panua. ⁷ †Be naposa tautaunga. Napakaka mao. Ngan ipu toaine Deo isula gau ga naman ele eaba ato aea ga eaba paoatainga aea ngan paolanga ele posanga tautaunga, ta irangrang ngan gid alu padengada lolod matua ngan ei.

⁸ Tota ngan tibur isaoa gimi aluplup ngan, oangga gid arangaranga tisoa baged ga tiraring, gau nakim led kadonga itutui mambe Deo ikim. Irangrang ngan lolod bake mao ga aoad isokangai mao be tikado led raring.

Kadonga kemi iman gid taine ad sogonga

⁹ †Lalaede toa bedaoa, nakim gid taine tidol pononga ga sogonga itutui Deo imatai. Manta matad inasi led danga sisid aea dolnga ta irobi tinid kemi. Be irangrang ngan tipilai launid mao, ga tilasu sogonga ngan nagemgem gol ga gagalid aea sogonga padengada mao, ga gid danga sisid toa aea olnga kapei oa mao pade. ¹⁰ †Be taine sai ikeo ga inasi Deo ele kimnga ga

isaoa ieda, manta ikado kadonga kemikemi ta iman aea sogonga tautaunga.

¹¹ Gid taine manta tibadaku ga tilongolongo Deo ele posanga ta tibada oatainga. Toa bedaoa ta tilolon ngan rourounga togid iaoa keledeton Kristus. ¹² †Be gau nalongean taine eta ga imugamuga ngan gid arangaranga mao ga ipananale gid mao pade. Be manta mumun ga timamado. ¹³ †Ngansa Deo ikado Adam ga iuot mugaeai, ga kus ta ikado Eva ga iuot. ¹⁴ †Be Adam ilongo posanga pakakanga ton Satan mao. Taine ilongo posanga pakakanga ta iuot taine kadonga sat aea. ¹⁵ Ngan ipu toaine, gid taine tinaman ieieinga kapei ngan poponga gergeu. Be oangga lolod matua ngan Iesus somisomi, ga tipasolan mambe Deo ele ul ienono ngan gid, ga tikim panua padengada, ga tinasi oatainga kemikemi, tota Deo ga ibada gid mulian ngan led poponga. ^{5†}

Panua timariala ngan Deo ele panua, manta tinasi kadonga kemikemi

3 ^{5†}Posanga ga oaine tautaunga. Oangga sai ikim ibada naurata ngan imariala ngan Deo ele panua, eine ikim naurata kemi ede. ² †Tota eaba imariala ngan Deo ele panua, manta ele kadonga itutui tau, ta irangrang ngan eaba eta iseleele ei mao. Irangrang ngan iuai kiai mao. Ei manta ipakala ei mulian ngan kadonga sasat ga inasi oatainga kemikemi, ta irangrang ngan panua tilolon ngan ei. Be manta imariala kemi ngan aea kaluae, ga iuot eaba kemi paoatainga aea pade. ³ Irangrang ngan iman eaba ununnga aea mao, ga ikakado paraunga mao, be manta ilolo marum ngan gid panua. Irangrang ngan iaoa kaukau mao, ga ikim tau pat mao. ⁴ Ei manta imugamuga kemi ngan iadaoa ga ele gergeu, ta tilongolongo ilinge ga tilolon ngan ei. ⁵ Ngansa oangga sai irangrang ngan imugamuga kemi ngan iadaoa ga ele gergeu mao, ei ga imariala ngan gid iaoa keledeton Kristus madongan? ⁶ Irangrang ngan ipul ei ga ilolo matua ngan Iesus toa patautene mao, be ei manta ilolo matua mole tede, ga kus ta adol ei ngan kadonga naurata. Ngan kado ta iparim ngan ei mulian, ta Deo ipanas ei lalaede mambe ipanas eaba paeamao toa Satan. ⁷ †Be manta iualu kemi rabu ngan gid panua toa lolod matua ngan Iesus maitne. Ngan kado ta iualu kemi mao, ta tiposa paeamao ngan ei, ta itap ngan eaba paeamao ele nasulung.

Deo ele panua naurata ad manta tinasi kadonga kemikemi

⁸ Be Deo ele panua naurata ad, gid manta tinasi kadonga tutui, lalaede mambe gid panua timariala ngan Deo ele panua, ta irangrang ngan panua tilolon

††† 2.12 1Ko 14.34 ††† 2.13 OM 2.7,21-22, 1Ko 11.8-9 § 2.14 2Ko 11.3 §† Imata mambe Paulus iposa ngan Deo ele edap ngan badanga gita mulian, eine ngan Iesus aea poponga. Tota kadonga kulupu toa Deo ipanas Eva ngan mugaeai, eine iman Iesus ele edap ngan inam pagita mambe eababa. §†† 3.1 PA 20.28 §§ 3.2 Tt 1.6-9 §†† 3.7 2Ko 8.21

† 1.20 1Ko 5.5, 2Ti 4.14-15 †† 2.6 Ro 3.29-30, Gal 1.4 † 2.7 PA 9.15, Gal 2.7-8, 2Ti 1.11 †† 2.9 1Pe 3.3-5 †† 2.10 1Ti 5.10

ngan gid. Be irangrang ngan maed rua mao, ga tilasu ununnga mao, ga tikado aleburo ngan pat aea badanga mao pade. ⁹ Manta tiuatai kemi mambe lolod kelede toman ngan Deo, be lolod matua ngan posanga tautaunga toa Deo ipasolan pagita. ¹⁰ Be eao manta toba gid ngan led naurata bua. Ta oangga gera led idil eta paeamao mao, tota dol gid ga timan panua naurata ad.

¹¹ †Be gid taine pade manta tinasi kadonga tutui, ta panua tilolon ngan gid. Irangrang ngan tikado posanga papaeamao ngan panua padengada mao. Be tipakala gid mulian ngan kadonga sasat. Be ngan led naurata toa ngada oa, manta matad tutui.

¹² Be gid panua naurata ad toa oa, irangrang ngan tiuai kiai mao, be timugamuga kemi ngan adadaoad ga led gergeu. ¹³ Ta oangga tikado kemi led naurata, eine ga tibada edaeda kemi. Be Deo ga ipamatua gid ta lolod matua tau ngan Iesus Kristus.

Posanga mumulnga toa Deo ipaola ga inam pagita, eine danga kapei tau

¹⁴ Gau naeadi mambe teta pade gau ga nalat pago. Be naoangga kemi ngan nabode renrennga oaine ga ila pago bua. ¹⁵ Ta oangga naot pago manmanae mao, eao ga gera posanga toaine ta oatai kemi ngan saoa kadonga gid iaoa kelede ton Kristus manta tinasnasi. Gita iaoa kelede ton Kristus, gita panua ton Deo toa imamado somisomi. Be iaoa kelede ton Kristus eine mambe kadanga matua ibisi posanga tautaunga ton Deo. ¹⁶ ††Posanga mumulnga toa Deo ipaola ga inam pagita ngan nasinga gid kadonga toa ei ikim, eine danga kapei tau. Ta gita toa ngada ne loloda matua ngan ga taposa ngan ga bedane:

Ei iuot eababa tautaunga.

Itautau Tutui ipasolan gita mambe ele idil eta paeamao mao.

Gid anggelo tigera ei.

Ele panua tipaola ele ato ga ila ngan alu busa tanoelai.

Gid panua tanoelai lolod matua ngan ei.

Deo isoa ei ta idae ga ila idudunga ngan ele taranga kapei.

Posanga pakakanga togid panua aleburo ad

4 Be Itautau Tutui iposa masaeai ngan gid ado toa ilalala ga inam, ngan panua edengada ga titnan led kadonga lolo matua aea ta tinasi gid iriau papaeamao ga antu led paoatainga pakakanga. ² Paoatainga toa bedane iuotot ngan gid panua aleburo ad. Gid tiuangga tipasolan gid mambe panua kemikemi, be mao, tipakaka. Tipul murid ngan Itautau Tutui somisomi tau, ta irangrang ngan tinaman ele patutuanga lolodeai pade mao. ³ †Gid tipaidi gid panua ngan oaioainga ga tikeo ga gid panua manta tiplese annga edengada. Be gita panua toa loloda matua ngan Deo,

taoatai posanga tautaunga mambe ei ikado gita ngan taoaioai ga ikado annga imata ede ga ede ngan taeanean, ta taposa kemi pan ngan gid danga toa ne. ⁴ Ngansa danga toa ngada ne Deo ikado eine kemi. Leda ipu ngan plesenga danga eta mao. Gita tabada ta taposa kemi pan, ⁵ ngansa Deo ele posanga toman ngan leda raring ikado ga iuot danga tutui Deo imatai.

Timoti manta iuot eaba kemi naurata aea ton Iesus

⁶ Oangga eao palongo oaeoaeda ngan gid posanga toa ne, eao ga ot eaba kemi naurata aea ton Iesus Kristus, ta somisomi eao ga bada pamatuanga ngan posanga tautaunga toa lolom matua ngan ga ngan paoatainga kemikemi toa eao nasnasi. ⁷ ††Be irangrang ngan eao longo gid ninipunga sapaeen tanoelai aea mao, be manta pamatua go mulian ngan kadonga lalaede mambe Deo ikim. ⁸ Ngansa tinida aea pamatuanga eine kemi tede, be loloda aea pamatuanga ngan kadonga Deo ikim, eine ga ilua gita kapei tau ngan leda madonga tanoelai ga buburial pade.

⁹ Posanga ga oaine tautaunga tau, ta panua toa ngada ne tirangrang ngan lolod matua ngan. ¹⁰ ††Deo toa imamado somisomi ne irangrang ngan ibada mulian panua toa ngada ne, be gita panua toa loloda matua, ei ga ibada gita mulian tautaunga. Ngansa taoatai kemi mambe ei ga ilua gita toa bedaoa, ta tinida igelgel ngan sanganga ei. Tota somisomi urada pakpakia ngan kadonga ele naurata.

¹¹ Manta posa matua ga papaoatai gid panua ngan gid posanga toa ne. ¹² †††Irangrang ngan eao longean eaba eta imata ibiu go mambe kakau pau sapaeen mao. Be manta pasolan lem kadonga kemikemi ta tigera ga tinasnasi ga bedane: lem posanga kemikemi, ga lem lalalanga tutui, ga lem kadonga kimnga aea, ga lolom matua ngan Deo, ga lolom aea muk eta Deo imatai mao. ¹³ Be oangga nala pago manmanae mao, manta oatoato Deo ele laulau ga ila pagid ipom somisomi, ta paola ga paoatai ele posanga pagid pade.

¹⁴ †††Matam nanan pamatuanga toa Deo ibada pago ngan ado toaiua gid madidnga ngan iaoa kelede ton Kristus tidol baged ga idae ngan eao ga tibada Deo iaoa ngan go pade. Deo ele pamatuanga toa ne, eine mambe ele tenainga ila pago. Irangrang ngan eao ntnan tenainga toa ne ga idio sapaeen mao.

¹⁵ Toa somisomi ne manta marum ngan lem naurata toa ne ga longean go tautaunga ngan aea kadonga. Toa bedaoa ta panua toa ngada na ga tigera lem naurata iuot kemi ga ilalala ga idae. ¹⁶ Matam inasi kemi lem lalalanga ga lem paoatainga. Kaput ngan mao, ngansa oangga kado kemi lem naurata toa bedaoa, Deo ga ibada go mulian toman ngan gid panua tilongolongo lem posanga.

† 3.11 Tt 2.3 †† 3.16 Mk 16.19, Ins 1.14, Kol 1.23 † 4.3 OM 9.3, Ro 14.6, 1Ko 10.30-31

†† 4.7 1Ti 1.4 †† 4.10 1Ti 2.3-4 ††† 4.12 Tt 2.15 ††† 4.14 2Ti 1.6

Timoti manta igera gid panua mambe iaoa kelede ei ton

5 Irangrang ngan eao eaba kapei eta mao. Be patutui ei ngan posanga meles, mambe eao posa pan tamam. Lem posanga pagid kakau iririau ga oaoinga papau manta iuot lalaede mambe eao kado pagid am kapeipei ga am kakakau. ² Be lem posanga pagid taine kapeipei manta iuot lalaede mambe eao kado pagid tnatnam. Be lem posanga pagid taine blalala ga taine oaoinga papau, manta iuot lalaede mambe eao kado pagid liulium, be nasi kadonga itutui tau Deo imatai.

Manta talua gid asapsape

³ Be gid asapsape tautaunga toa ad luanga eta mao, manta lolon ngan gid. ⁴ Be oangga asape eta ele gergeu ga itubtub timamado, gid manta tibada oatainga kemi ngan nasinga Deo ele posanga bua ta tilualua ei. Ngan kadonga toa bedaoa, tikoli mulian tnad ga tamad ga tibud led lualuanga mugaeai aea, ngansa kadonga toa bedane ikado ga Deo itin igelgel. ⁵ Be oangga asape eta imamado ei kekelen ga aea luanga eta mao, ei asape tautaunga ede. Ei ilolo iminmin ngan Deo ele luanga ta iraring bong ga ado somisomi ga iansaban ei. ⁶ Be oangga inasi kimnga papaeamao tanoeai aea, ngan Deo imata, ei mambe taine ede imate. ⁷ Palongo gid iaoa kelede ton Kristus ngan renrennga toaine ngan luanga gid asapsape. Ngan kado ta eaba eta isebele gid. ⁸ Be oangga sai ilualua isobosobo ga gid iaoa kelede ei ton mao, ei ipasolan mambe ei itnan ele kadonga lolo matua aea na. Ta ngan Deo imata, ele kadonga sat iasal kadonga togid panua toa tipul lolod maitne.

⁹ Be gid asapsape toa eao gera mambe kemi ngan tibada luanga inam pagid iaoa kelede ton Kristus, bode edad ga idae ngan laulau. Be oangga ad rai gadio ngan sangalima sangaul ede, irangrang ngan eao bode edad ga idae ngan laulau toa oa mao. Be manta matad tutui ngan adadaoad toa timate oa. ¹⁰ Be manta oalud kemi ngan gid kadonga kemikemi ga bedane: matad ikikisi kemi led gergeu ga tidae kapeipei, ga timariala kemi ngan ad kaluae, ga tikado naurata paeaeanga mambe sigiringa Deo ele panua tututui aed, [†] ga luanga tal mon panua ad kadonga kulupulupu, ga somisomi tikado kadonga kemikemi imata ede ga ede.

¹¹ Be gid asapsape toa tinid gargar maitne, bode edad ngan laulau toa na mao. Ngansa oangga kimnga tanoeai aea idada gid ga matad sapian Kristus, tota tikim oaininga pade. ¹² Ngan kadonga toa bedaoa, Deo ga ipanas gid, ngansa mugaeai tikado posanga tautaunga imatai, ngan gid ga tiuai pade mao, be tinasi led posanga tautaunga toa oa mao. ¹³ ^{††} Be kadonga ede pade tikakado eine ga bedane: Timalai alele be tila

[†] Ngan gid panua mugaeai ad, oangga eaba eta inam pagid, eine ga tisigiri iae ngan pasolannga kadonga kemi pan. ^{††} 5.13 2Te 3.11

ngan luma ga luma. Be tikado bedaoa kekelen mao, gid tikim tau ngan longonga posanga salsal togid panua padengada ga tipatoi gid sapaeen ga tidudunga ngan panua padengada led posanga. Be tikakado posanga itutui mao. ¹⁴ [†] Tota naoangga kemi ngan gid asapsape toa tinid gargar maitne, manta tiuai pade, ga tipopo gergeu, ga timariala ngan led luma lolo. Toa bedaoa ta tipakala ada isat ngan seelenga gita. ¹⁵ Tautaunga, edengada ngan gid titnan edap kemi ga tinasi Satan na.

¹⁶ Oangga taine sai ilolo matua ngan Iesus be isobo eta iman asape, manta ilua ei. Ngan kado ta ipaieiei gid iaoa kelede ton Kristus ngan luanga ei. Toa bedaoa ta gid asapsape padengada toa ad luanga eta mao, eine iaoa kelede ton Kristus tirangrang ngan tilua gid.

Manta takado kemi ngan gid madidnga ngan iaoa kelede ton Kristus

¹⁷ Be gid madidnga ngan iaoa kelede ton Kristus, oangga timugamuga kemi ngan Deo ele naurata, manta talua gid ngan kadonga rua: Talolon ngan gid ga taol gid pade. Be luanga toa ne, kapei ga ila pagid madidnga toa tipaola ga tipapaoatai ngan Deo ele posanga. ¹⁸ ^{††} Ngansa Deo ele laulau ikeo ga bedane, "Oangga bulmakao ikakado lem naurata, irangrang ngan eao pakala iaoa ngan eaneannga mao." Be Deo ele posanga ede pade ikeo ga bedane, "Gid panua naurata ad manta tibada ad ololnga." ¹⁹ ^{††} Be irangrang ngan eao longo eaba kelede ele seelenga ngan madidnga eta ngan iaoa kelede ton Kristus mao. Be oangga panua rua mao tol tiselele, ta eao longo ga matam inasi. ²⁰ ^{††} Oangga sai ngan iaoa kelede ton Kristus ikakado kadonga sat, manta daba ei panua busa matadeai, ta gid panua padengada ga timataud ngan nasinga kadonga toa bedaoa.

Timoti irangrang ngan inasi kadonga bagbage kelede mao

²¹ Ngan Deo imata ga Iesus Kristus imata ga gid anggelo toa Deo isio gid oa matad, naposa matua pagobedane: Nasi tutui gid renrennga toa ne, be irangrang ngan eao nasi kadonga bagbage kelede ngan eaba eta mao.

²² Irangrang ngan eao dol bagem manmanae ga idae ngan eaba eta ngan pamatuanga ei mao. Irangrang ngan eao sokon panua padengada ngan led kadonga sasat mao pade. Matam inasi kemi lem kadonga, ngan kado ta lolom aea muk.

²³ Un eau kekelen padam, be un oain kauteta ta ilua mogalim, ngansa eao dibal somisomi tau.

²⁴ Panua edengada led kadonga sasat iuot masaeai. Timadid ngan posanga maitne, be eao ga oatai ngan led kadonga sat. Be kadonga sat togid panua padengada ienono mumulnga, ta muriai ga iuot masaeai.

²⁵ Toa bedaoa pade ngan kadonga kemikemi. Panua

[†] 5.14 1Ko 7.9 ^{††} 5.18 Lo 25.4, Mt 10.10, Lu 10.7, 1Ko 9.9 ^{†††} 5.19 2Ko 13.1 ^{††††} 5.20 Ep 5.11

edengada led kadonga kemikemi iuot masaeai, ga panua toa ngada ne tiuatai ngan. Be oangga kadonga kemikemi edengada ienono mumulnga, irangrang ngan idio bedaoa mole mao. Muriai panua ga tiuatai ngan.

Gid paeaeanga sapaean manta tikado naurata kemi

6 †Gid panua toa lolod matua ngan Iesus be timan paeaeanga sapaean ton eaba ede pade, gid manta tilolon kemi ngan ad maron, ngan kado ta panua tiselele Deo ieda ga leda paoatainga. ² ††Be oangga ad maron toa oa ilolo matua ngan Iesus, irangrang ngan tigera mambe ei iaoo kelede ton Kristus, ta matad ibiu ei ngan ipu toaine mao. Be gid manta timarum tau ngan kadonga ele naurata ga iuot kemi. Ngansa eaba toa tikakado ele naurata oa, ei ilolo matua ngan Iesus ga tikim ei pade. Ta eine tutui ngan tilualua ei. Timoti, eao manta posa matua ga paoatai gid iaoo kelede ton Kristus ngan gid posanga toa ne.

Tagabit kemi ngan paoatainga pakakanga ga pat aea kimnga

³ †Oangga sai ipananale ngan posanga pakakanga, be ilolo kelede ngan ada Maron Iesus Kristus ele posanga tautauanga mao, ga ilongolongo paoatainga ngan nasinga Deo ele kimnga mao pade, ⁴ eaba toa oa iparim sapaean ngan ei mulian. Ei iuatai ngan danga eta mao. Be ikim tau aoa kaukau ngan posanga sapaean idil imata ede ga ede. Ele kimnga paeamao toa ne ipapot gid kadonga sasat ga bedane: mata eanean, ga ariapolpol, ga dabanga sasat, ga galnga panua padengada ngan posanga sapaean, ⁵ ††ga ikado gid panua toa lolod aea muk ga tikuk lolod pol ngan gid mulian. Gid panua toa oa tirangrang ngan tibada oatainga ngan posanga tautauanga mao. Gid tiuangga nasinga Deo ele kimnga eine edap ngan badanga pat.

⁶ ††Be oangga tanasi Deo ele kimnga ga loloda kemi ngan saoa danga ibada pagita, eine tagera leda madonga iuot kemi tau. ⁷ †††Ngansa ngan ado toaiua tnatnada tipopo gita, eine takisi danga eta ngan bageda mao. Ga oangga tamate, irangrang ngan tabada danga eta ga ila mao pade. ⁸ Be oangga ada annga ga pononga ienono, eina ga tinida igelgel. ⁹ Be gid panua toa tikim tau ngan badanga pat, eine kadonga sasat idada gid ta titap ga tisulug mambe gaea itap ngan nasulung. Lolod ikim tau ngan kadonga mangamanga ta tipapaeabu ngan gid mulian, ta titap ngan kadonga kulupulupu ga tiduaea. ¹⁰ †††Ngansa pat aea kimnga eine ipu ngan kadonga sasat imata ede ga ede. Panua edengada tikim tau pat, ta titnan led kadonga lolo matua aea ta tibuobuo alele, be tugal nanan gid mulian ngan kadonga kulupulupu imata ede ga ede.

Eao uram pakpakia ngan salisalinga ta bada madonga kemi

¹¹ §Be eao Deo ele eaba, eao la aluai ngan gid kadonga papaeamao toa ne. Be manta uram ngan nasinga kadonga tutui, ga kadonga mambe Deo ikim, ga lolom matua ngan Deo, ga kadonga kimnga aea, ga madidnga matua ngan kadonga kulupulupu, ga kadonga lolo marum aea. ¹² §†Leda kadonga lolo matua aea eine mambe salisalinga. Eao manta uram pakpakia ngan salisalinga toa ne. Kisi matua madonga kemi somisomi aea. Be ngan ado toaiua eao paola eao mulian panua busa matadeai ta keo ga lolom matua ngan Iesus, eao pasolan mambe Deo ibaba go tautauanga ngan badanga madonga kemi toa ne. ¹³ §††Matam nanan Deo toa ikado danga toa ngada ne ga matad bibita, ga Iesus Kristus toa ipaola posanga tautauanga ngan ei mulian pan Pontius Pailat imatai. Ngan gisirua matad naposa matua pago bedane: ¹⁴ Nasi tutui renrennga toaine. Toa bedaoa ta lem idil eta paeamao mao, ga eaba eta irangrang ngan iseलेle go mao pade. Nasi tutui toa bedaoa ga ila irangrang ngan ada Maron Iesus Kristus ele namanga. ¹⁵ §†Ele namanga toa oa ga iuot ngan ado toa Deo isio. Danga toa ngada ne ienono Deo kekelen ibageai ga tasoa ieda somisomi. Ei Maron ngan gid maron toa ngada ne ga ei kapei ngan kapeipei toa ngada ne. ¹⁶ Ei kekelen irangrang ngan imate mao, be imamado ngan taranga kapei toa eaba eta irangrang ngan ila boloma ngan mao. Mugaeai ga inama ga labone pade, eaba eta irangrang ngan igera ei mao. Gid panua ga tilolon ngan ei ga tikeo ga ei Deo matua soke tau somisomi ga ilalala ga ila. Eine tautauanga.

Gid panua led danga sisid busa manta tiadi Deo ga tilualua panua padengada

¹⁷ §††Posa matua pagid panua toa led danga sisid busa ngan tano toa ne, ngan gid tirangrang ngan tiparim ngan gid mulian mao ga tiadi led pat ga danga sisid mao. Ngansa danga sisid tano aea ga imotmot. Be gid manta tiadi Deo toa ikakado ele mamaron ga inam pagita somisomi ngan kadonga tinida igelgel. ¹⁸ Led kadonga kemikemi ngan luanga panua padengada manta iuot busa mambe led danga sisid. Irangrang ngan titolatola ngan kadonga mamaron mao. ¹⁹ §†Ngan kadonga toa bedaoa, eine mambe tikado luma matua ga tigorgor led danga sisid busa buburiai. Tikado bedaoa ta tikisi matua madonga kemi tautauanga.

Timoti manta imariala ngan ele naurata

²⁰ O Timoti, manta mariala kemi ngan naurata toa Deo iadi go ngan aea kadonga. Pul murim ngan posanga sapaean alele toa inasi Deo ele kimnga mao,

† 6.1 Ep 6.5 †† 6.2 Plm 16 † 6.3 Gal 1.6-9 †† 6.5 2Ti 3.8, 4.4, Tt 1.14 †† 6.6 Plp 4.11-12, 1Ti 4.8, Ibr 13.5 ††† 6.7 Jop 1.21 ††† 6.10 Ep 5.5

§ 6.11 2Ti 2.22 §† 6.12 1Ko 9.25-26, 2Ti 4.7 §†† 6.13 Ins 18.36-37 §† 6.15 PM 17.14 §†† 6.17 Lu 12.20-21 §† 6.19 Mt 6.20

ga la aluai ngan gid panua toa tikeo ga led oatainga kapei be tipakaka. Led paoatainga iparau toman ngan Deo ele posanga tautaunga. ²¹†Panua edengada tinasi

† 6.21 1Ti 1.6, 2Ti 2.18

paoatainga toa bedaoa ta tisuus ga titnan led kadonga lolo matua aea.

Kemi ngan Deo ele kadonga lolo marum aea idio pagimi.

2 Timoti

1 Gau Paulus, eaba ato aea ton Iesus Kristus. Ngan Deo ele kimnga, idol gau ngan kadonga naurata toa ne. Naurata toa ne eine ngan palongonga gid panua ngan ele posanga tautaunga ngan badanga madonga kemi ga ila pan eaba sai toa ilup toman ngan Iesus Kristus.

²†Timoti, nabode laulau toa ne ga ila pago. Gau nakim go tau mambe leg gergeu tautaunga.

Kemi ngan Deo Tamada ga Iesus Kristus ada Maron, gisirua led kadonga lolo marum aea, ga lolo isat aea, ga lolo tarui aea idio pago.

Paulus iposa kemi pan Deo ga ipamatua Timoti ilolo

³††Naposi kemi ga ila pan Deo. Lologei nanaman mambe lolog keleda toman ngan ei, ta nakado ele naurata lalaede mambe tibutibug tikakado mugaeai. Be ngan leg raring somisomi bong ga ado, matag nanan eao ta naposa kemi bedaoa ga ila pan. ⁴Matag nanan matam sul ta naoangga nagera go pade. Toa bedaoa ta tinig igelgel. ⁵†Matag nanan mambe lem kadonga lolo matua aea eine tautaunga. Lolom matua lalaede mambe tibun taine Lois ga tnam Iunis lolod matua ngan ei mugaeai. Naoatai kemi mambe lolom matua toa bedaoa, ⁶††ta ngan ipu toaine naoangga napapei matam ngan Deo ele pamatuanga toa ibada pago mugaeai mambe tenainga. Eao manta longean pamatuanga toa ne ga idae kapei lolomeai, mambe eaba itama dinga ga irarabal kapei. Eao bada pamatuanga toa ne ngan ado toaiua nadol bageg ga idae ngan go. ⁷††Ngansa Itautau Tutui toa Deo ibada pagita ne, eine mataudnga aea mao, be ikado ga urada kapei, ga takim panua padengada, ga tanasnasi oatainga kemikemi.

⁸Tota irangrang ngan maeamaea go ngan paolanga ada Maron ele posanga mao. Gau naman ele eaba, be ngan ipu toaine tidol gau ngan luma panasnga aea. Be irangrang ngan maeamaea go ngan idil toaine mao pade. Be eao manta bada Deo ele pamatuanga ta madid matua toman ngan gau ngan ada kadonga kulupulupu toa tababada ngan paolanga ele ato kemi. ⁹††Deo ibada gita mulian ta ibaba gita ngan pasolannya mambe ele ul ienono ngan gita. Ei ikado toa bedane ngan kolinga gita leda kadonga eta mao. Be mugaeai tau ikado danga eta ga iuot maitne, be inasi ele kimnga mulian ga ele kadonga lolo marum aea ta ibaba gita. Ele kadonga lolo marum aea toa ne inam

pagita ngan leda lupnga toman ngan Iesus Kristus.

¹⁰††Be labone Deo ele kadonga lolo marum aea toa ne iuot masaeai ngan Iesus Kristus ele namanga. Ei eaba toa ibada gita mulian. Ei ipakala matenga iura ga kus, ta ngan ele ato kemi, ikado ga madonga kemi somisomi aea iuot masaeai. ¹¹†Ei idol gau ga naot ele eaba ato aea ngan paolanga ele ato kemi ta napapaoatai gid panua ngan. ¹²Be ngan ipu toaine, gid danga kulupulupu iuotot ngan gau. Be maeamaea gau ngan mao, ngansa naoatai kemi ngan eaba toa lolog matua ngan ei. Ta naoatai mambe ei iura kapei ta irangrang ngan imariala ngan naurata toa idol ga idae bagegeai ne. Ei ga ikakado toa bedane ga ila irangrang ngan Iesus Kristus ele namanga.

¹³Gid posanga kemikemi eao longo pagau, manta matam nanan, ta kado posanga lalaede ngan lem paoatainga. Kado posanga toa oa toman ngan lem kadonga lolo matua aea ga kadonga kimnga aea toa iuot ngan lem lupnga toman ngan Iesus Kristus.

¹⁴††Naurata kemi toa Deo idol ga idae bagemeai, eao manta mariala kemi ngan. Itautau Tutui toa imamado lolodai, eine ga ilua go ngan kadonga toa ne.

¹⁵Eao oatai, panua toa ngada ne ngan tibur kapei Esia titnan gau ga kus. Be Pigelus ga Ermogenes, gid pade titnan gau.

¹⁶Gau nararing ga ila pan Maron ngan ilolo isat ngan Onesiporus asingada ele luma lolo, ngansa ei ikado kemi gau lolog somisomi. Be maeamaea ei ngan tidol gau ngan luma panasnga aea ne mao. ¹⁷Be ngan ado toaiua inama Rom, ei imarum tau ngan ilonga gau ga irangrang ngan iuot ngan gau. ¹⁸Nararing ga ila pan Maron, ngan ilolo isat ngan ei ngan ado kapei toa ipamadid gid panua ngan posanga. Be eao oatai kemi ngan ele luanga busa toa ikado mugaeai ngan tuanga Epesus pade.

Timoti manta imadid matua mambe eaba paraunga aea

2 Tota leg gergeu, somisomi eao manta longean Iesus Kristus ele kadonga lolo marum aea ipamatua go. ²Be saoa posanga eao longo napaola pagid panua busa matadeai, eao manta dol ga idae pagid panua bagedeai toa matad tutui ngan Deo. Be gid manta lolod iutai kemi ngan paoatainga panua padengada. ³††Eao manta ot eaba kemi paraunga aea ton Iesus Kristus, ta bada ieieinga toman ngan gai.

† 1.2 PA 16.1, 1Ti 1.2†† 1.3 PA 23.1 ‡ 1.5 PA 16.1 †† 1.6 1Ti 4.14 †† 1.7 Ro 8.15 ††† 1.9 Ep 2.8-9, Tt 3.5

††† 1.10 Ibr 2.14 § 1.11 1Ti 2.7 †† 1.14 1Ti 6.20 ††† 2.3 2Ti 1.8

⁴ Eao oatai, oangga eaba ikado naurata paraunga aea, ei irangrang ngan ikado naurata padengada alele mao. Be ei ikado naurata paraunga aea kekelen, ngansa iuangga ikado ta aea madidnga itin igelgel.

⁵ †Eine lalaede pade ngan gid panua salisalinga ad. Oangga eaba imuga ngan salisalinga, be inasi apu salisalinga aea mao, eine irangrang ngan ibada lasunga mao. ⁶ ††Be oangga dadanga itama ikado naurata kapei ngan dadanga, ei kekelen ga imuga ngan badanga annga imatua dadangai. ⁷ Matam nanan kemi leg posanga, ngansa Maron ga ibada oatainga kemi pago ngan danga toa ngada ne ipu.

⁸ †Matam nanan Iesus Kristus. Ei iuot ngan iaoa kelede pan Devit, be idae mulian ngan ele matenga, lalaede mambe ato kemi toa napapaola ne ikeo ngan. ⁹ ††Ngan ipu toaine, panua tikado kadonga kulupulupu imata ede ga ede ngan gau, ta tipakala gau mambe eaba paeamao. Be irangrang ngan tipakala Deo ele posanga mao. ¹⁰ Tota namadid matua ngan bisinga kadonga kulupulupu toa ngada ne, ngansa naoangga nalua gid panua toa Deo isio gid. Gau nakim Deo ibada mulian gid pade ta tibada madonga kemi ngan led lupnga toman ngan Iesus Kristus ta timado ngan ele taranga kapei somisomi.

¹¹ ††Posanga ga oaine tautaunga:

Oangga tamate toman ngan ei,
eine ga tamado kemi toman ngan ei.

¹² ††Oangga tamadid matua ngan kadonga kulupulupu,

eine ga taot mamaron kapeipei toman ngan ei.
Oangga tapul murida ngan ei,
eine ga ipul imur ngan gita.

¹³ ††Be oangga matada tutui ngan leda posanga mao, ei somisomi ga imata tutui ngan ele posanga, ngansa irangrang ngan imae rua ngan ele posanga mao.

Timoti manta iura pakpakia ga iuot eaba naurata aea kemi ton Deo

¹⁴ †Eao manta papei panua matad ngan gid posanga toa ne. Ngan Deo imata, manta pabib led ta irangrang ngan aoad kaukau ngan gid posanga sapaeen alele mao. Posanga sapaeen toa bedaoa irangrang ngan ilua gid mao, be sapadua tilongolongo posanga toa oa, eine ga ipaeabu ngan led madonga. ¹⁵ †Eao manta uram pakpakia ngan pasolannga eao mulian pan Deo mambe eaba kemi naurata aea. Toa bedaoa ta lem ipu eta ngan maeamaea go mao, ngansa eao paola tutui Deo ele posanga tautaunga. ¹⁶ ††Be manta la aluai ngan posanga sapaeen alele toa inasi Deo ele kimnga mao, ngansa posanga toa bedaoa ga idada gid panua ta tipul murid ngan Deo, ta led kadonga papaeamao ilalala ga idae kapei. ¹⁷ ††Led paoatainga ga iuasasa mambe eaba aea nasimou irorokul ga ila kapei. Panua

† 2.5 2Ti 4.8 †† 2.6 1Ko 9.7 † 2.8 Ro 1.3, 1Ko 15.4 †† 2.9 Ep 3.1, 13, Plp 1.12-14 †† 2.11 2Ko 4.11 ††† 2.12 Mt 10.33 ††† 2.13 Ro 3.3-4, Tt 1.2 § 2.14 1Ti 6.4, Tt 3.9 †† 2.15 1Ti 4.6 ††† 2.16 1Ti 4.7 §† 2.17 1Ti 2.10

rua ngan gid eine Imeneus ga Piletus. ¹⁸ Gid tibuobuo ga titnan posanga tautaunga ton Deo, ta tikeo ga panua matemate tidae mulian ngan led matenga ga kus. Ngan posanga toa bedaoa tipaeabu ngan panua edengada lolod, ta lolod matua ngan Iesus pade mao. ¹⁹ ††Be iaoa kelede ton Kristus eine mambe kadonga matua toa Deo ipagun, be gadae ngan kadonga toa oa Deo ibode posanga bedane, "Maron iuatai ngan panua sapadua ei ton," ga "Oangga sai ikeo ga inasi Maron, manta ila aluai ngan kadonga sat."

²⁰ Ngan luma kapei ede, gid danga sisid eaneannga aea imata ede ga ede ienono. Be danga sisid toa oa, tikado ngan gol ga silva kekelen mao, be tikado ngan abei ga tano pade. Edengada iman naurata kemikemi aea, be padengada iuot mambe ulo pesa. ²¹ Tota oangga sai ipul ei ngan kadonga sat ta ilolo aea muk eta Deo imatai mao, ei ga iuot mambe danga kemi ede toa Deo idol ele ul ngan ta ikakado naurata kemi ngan. Eaba toa oa imata ila pan aea Maron somisomi ngan saoa naurata iuangga ibada pan.

²² †Be la aluai ngan kimnga papaeamao toa iuotot ngan gid kakau iririau. Manta marum ngan nasinga gid kadonga ga bedane: kadonga tutui, ga kadonga lolo matua aea, ga kadonga kimnga aea, ga kadonga lolo tarui aea rabu ngan panua padengada. Nasi kadonga kemikemi toa oa toman ngan gid panua toa tiraring ga ila pan Deo be lolod aea muk eta imatai mao. ²³ ††Be irangrang ngan eao longolongo gid posanga buobuonga ga mangamanga mao, ngansa eao oatai, posanga toa bedaoa ipapot aoa kaukau. ²⁴ Be oangga sai ikakado Maron ele naurata, irangrang ngan iaoa parau mao. Be manta ilolo kemi ngan panua padengada, ga iuot eaba kemi paoatainga aea, be ilolo bake manmanae mao. ²⁵ Oangga panua tiririak ngan ele posanga, manta ilolo marum ga ipananale gid kemi. Toa bedaoa ta irangrang ngan Deo ilongean gid ta tipul lolod ga tibada oatainga ngan posanga tautaunga. ²⁶ Ngansa eaba paeamao iul gid ngan ele puo ta ikado ga tinasi ele kimnga. Be oangga Maron ele eaba naurata aea ipananale gid kemi bedaoa, eine ga lolod iluai mulian ta titnan eaba paeamao ele puo.

Boloma ngan ado muriai ga muriai tau kadonga papaeamao ga iuot

3 ††Be eao manta oatai kemi bedane: Boloma ngan ado muriai ga muriai tau, eine kadonga kulupulupu ga iuot. ² Ngansa panua gau tikim gid kekelegid. Ga tikim tau pat. Ga tiparim ngan gid mulian. Ga tisoa edad mulian. Ga tipaeabu ngan panua padengada edad. Ga tilongolongo tnad ga tamad linged mao. Be oangga panua tikado kemi ngan gid, eine tiposa kemi pagid mao. Ga tilolon ngan Deo mao. ³ Ga tikim panua padengada mao. Ga tinid ngan patuuinga led aoa kaukau mao. Be tidabadaba sat. Be tipakala gid mulian ngan kadonga sasat mao. Be tipa-parau alele. Be saoa kadonga eine kemi, irangrang

††† 2.19 Nam 16.5, Ins 10.14, 1Ko 8.3 †† 2.22 1Ti 6.11 §† 2.23 1Ti 4.7 §†† 3.1 1Ti 4.1

ngan tinid igelgel ngan mao. ⁴ Gid tidol oaeoed ga tidae pagid ad isat bagedeai. Ga manmanae tau tila ngan kadonga buobuonga. Ga tiuangga gid kekelegid edad kapepei. Ga somisomi tikim danga tanoelai aea ta tinid igelgel ngan, be tikim Deo mao. ⁵ †Matad mambe tinasnasi Deo, be led kadonga ipasolan mambe lolod matua ngan Deo iura mao. Be eao la aluai ngan gid panua toa bedaoa.

⁶ Ngansa gid panua toa bedaoa tiparumrum gid taine buobuonga ad ta tidudunga led lumaeai ta tika-do ga tinasi linged. Gid taine toa oa tikado kadonga sat somisomi tau ta tinaman tinid kulupu, be kimnga papaeamao imata ede ga ede idada gid tau. ⁷ Gid taine toa oa lolod ikim tau ngan longonga paoatainga imata ede ga ede, be tirangrang ngan badanga oatainga ngan posanga tautaunga mao. ⁸ ††Gid arangaranga toa oa tiparau ngan posanga tautaunga lalaede mambe Ianes ga Iambres aoad parau pan Moses mugaeai. Lolod aea muk somisomi tau. Deo imata inasi led kadonga lolo matua aea ta iuatai mambe lolod matua tautaunga ngan ei mao. ⁹ Be led pakakanga irangrang ngan ienono mole mao, ngansa led kadonga buobuonga ga iuot masaeai ngan panua busa matad, lalaede mambe Ianes ga Iambres led kadonga mugaeai.

Timoti manta ikisi matua Deo ele posanga

¹⁰ Be eao matam inasi kemi leg paoatainga, ga leg naurata toa ngada ne ipu, ga leg kadonga. Eao oatai mambe lolog matua ngan Deo, ga naririak manmanae mao, ga nakim panua padengada, ga namadid matua ngan ag kadonga kulupulupu. ¹¹ †Eao oatai ngan gid danga papaeamao toa panua tikado ngan gau, ga ag ieieinga toa iuot ngan gau ngan tuanga Antiok ga Aikoniam ga Listra. Be Maron ibada gau mulian ngan danga toa ngada ne. ¹² ††Tautaunga, oangga sapa dua tikeo ga tilup toman ngan Iesus Kristus ga tinasi kadonga mambe Deo ikim, eine panua ga tipaieiei gid. ¹³ Be kadonga togid panua papaeamao ga panua aleburo ad ga ila paeamao ga paeamao tau. Gid ga tipakaka panua padengada, be panua padengada ga tipakaka gid pade. ¹⁴ Be eao manta kisi matua posanga toa eao bada oatainga ngan ga lolom matua ngan, ngansa eao oatai kemi ngan gai panua toa apaoatai go ngan. ¹⁵ Ga pade, ngan eao kakauede ga irangrang ngan labone, eao oatai kemi ngan Deo ele laulau tutui aea posanga. Laulau toa ne irangrang ngan ikado ga lem oatainga kemikemi ta lolom matua tau ngan Iesus Kristus. Ta ngan lem kadonga lolo matua aea toa ne Deo ga ibada go mulian. ¹⁶ ††Deo ia oa uru ipapot posanga toa ngada ne ienono ngan ele laulau, ta gid posanga toa ne eine kemi tau ngan paoatainga gid panua, ga dabanga gid panua toa tikado paeamao, ga patutuinga gid panua toa tibuobuo, ga pananalenga panua ngan kadonga tutui. ¹⁷ Toa bedaoa ta Deo ele

† 3.5 Mt 7.15, 21, Tt 1.16 †† 3.8 IM 7.11 ‡ 3.11 PA 13.14-52, 14.5, 8-20 †† 3.12 Mt 16.24, Ins 15.20, PA 14.22 †† 3.16 Ro 15.4

panua tinanale kemi ga led oatainga imata karanga. Ta matad idae somisomi ngan kadonga naurata kemikemi imata ede ga ede.

Timoti manta imadid matua ngan paolanga Deo ele posanga

⁴ Muriai, oangga Iesus Kristus inama ta danga toa ngada ne ienono ibageai, ei ga ipamadid panua matad bibita ga panua matemate toa ngada ne ngan posanga. Be ngan ei imata ga ngan Deo imata pade, naposa matua pago bedane: ² Paola Deo ele posanga! Eao manta lalo lem posanga ga ienono motean lolomeai. Ta oangga tinid igelgel ngan aea longonga, mao tinid ngan mao, eao ga paola kemi ga ila pagid somisomi. Patutui panua tibuobuo, ga daba panua tikakado kadonga sat, ga pamatua panua lolod pade. Kado lem paoatainga kemi, be irangrang ngan lolom bake pagid manmanae mao. ³ ††Ngansa teta pade, panua ga tinid ngan longonga paoatainga tutui mao, be gid ga tigor gid panua busa paoatainga ad, ngansa tangad ikim tau ngan longonga saoa posanga inasi led kimnga papaeamao. ⁴ Gid ga tipaki tangad ngan posanga tautaunga, be tilado manmanae ngan longonga gid ninipunga sapaeai. ⁵ Be ngan danga toa ngada ne, eao manta matam inasi go mulian, ga bisi kadonga kulupulupu, ga kado naurata ngan paolanga ato kemi. Deo ele naurata toa ienono bagemeai na, eao manta kado ga iuot kemi.

Paulus teta pade imate

⁶ †††Naposa pago bedaoa ngansa teta pade namate ga singig itoki mambe tenainga oain titok ga ila pan Deo. Matag boloma ngan natnan tano toa ne. ⁷ †Be gau naparau ala ngan ato kemi ton Iesus, ga naeasal salisalinga toa ne, be gau nakikisi posanga tautaunga ga lolog matua ngan ga irangrang ngan labone. ⁸ ††To ta labone ga ila, lasunga salisalinga aea isanga gau buburiai. Lasunga toa ne ipu ga bedane: Maron ikeo ga gau eaba tutui. Ei eaba kemi patutuinga posanga aea, ta ei ga ilasu gau ngan ado toaiua ipamadid gid panua ngan posanga. Be ei ga ilasu gau kekelegau mao, ei ga ilasu panua toa ngada ne lolod ikim tau ngan geranga ei.

Timoti manta ila manmanae pan Paulus

⁹ Eao manta toba namanga manmanae pagau. ¹⁰ †††Ngansa Demas ikim tau danga sisid tanoelai aea, ta itnan gau ga ila ngan tuanga Tesalonika. Be Kresens ila ngan tibur kapei Galesia. Be Taitus ila ngan tibur kapei Dalmesia. ¹¹ Lukas kekelen idio toman ngan gau. Manta bada Markus ta gimirua anama, ngansa ei ilu-alua gau ngan leg naurata. ¹² Tikikus, nasula ei ga ila ngan tuanga Epesus na. ¹³ ††Be oangga eao nama, bada pononga mamarae toa natnan ga idio pan Karpus ngan tuanga Troas. Ga pade, bada gid laulau ga inam.

††† 4.3 1Ti 4.1 ††† 4.6 Plp 2.17 § 4.7 1Ti 6.12 §† 4.8 1Ko 9.24-25 §†† 4.10 PA 15.37-39, 2Ko 8.23, Kol 4.14 §† 4.13 PA 20.6

Be danga kapei tau nakim, eine gid laulau toa tikado ngan sipsip itin kukul.

¹⁴ †Aleksanda, eaba toa ikakado danga sisid ngan bras, ikado kadonga papaeamao busa ngan gau. Maron ga ipanas ei ngan ele kadonga. ¹⁵ Eao pade gabit kemi ngan ei, ngansa ei iaoa parau matua ngan leda posanga.

¹⁶ Be ngan ado toaiua tipamadid gau ngan posanga toa matamata aea oa, eaba eta ilua gau ngan posanga mao, be gid kus ga titnan gau. Be nararing ga ila pan Maron ngan ei imata nanan led idil paeamao toa ne mao. ¹⁷ Be ei imadid saligeai ta ipamatua gau. Toa be daoa ta napaola ele ato kemi toa dodol oa ga ila pagid alu busa ta tilongo. Gid panua tiuangga tirau gau ga namate, be Maron ibada gau mulian pan laion iaoai.

††¹⁸ Be Maron ga ibada gau mulian ngan kadonga pa-

† 4.14 Ais 59.18, Ro 2.6

paeamao toa ngada ne ta idol gau ga namado kemi ibageai ngan ele tuanga kemi buburiai. Manta tasoa ieda somisomi ga ilalala ga ila. Eine tautaunga.

¹⁹ †Bada leg ado kemi ga ila pan Prisila ga Akuila ga gid iaoa keledede ton Onesiporus. ²⁰ †Erastus idio ngan tuanga Korin. Be Tropimus aea dibala, ta natnan ei ga idio ngan tuanga Miletus. ²¹ Eao manta toba ngan namanga manmanae, ngan kado ta aoara lolo ipakala go. Iubulus ga Pudens ga Linus ga Klodia ga oaeoaeda toa ngada ne led ado kemi ila pago.

²² Kemi ngan Maron idio toman ngan go. Ele kadonga lolo marum aea idio pagimi.

---

†† *Paulus iposa ngan laion tautaunga mao, be itado oanenga itna ngan Maron ibada ei mulian pan madidnga kapei Rom aea ibageai.* ‡ 4.19 PA 18.2, 2Ti 1.16-17 †† 4.20 PA 19.22, 20.4, Ro 16.23

Taitus

1 Gau Paulus, paeaeanga ton Deo ga eaba ato aea ton Iesus Kristus. Ei isula gau ngan luanga gid panua toa isio gid ga timan ei ele ta lolod matua ngan ei. Ga pade, isula gau ngan luanga gid ta tiuatai kemi ngan posanga tautauanga ga tinasi gid kadonga toa Deo ikim. ²†Mugaeai tau Deo ikado danga eta ga iuot maitne, be ikado posanga tautauanga ngan badanga madonga kemi somisomi aea pagita. Be ei eaba pakakanga aea mao. Ei inasi lalaede mambe iposa tautauanga ngan. Ta gau nalua gid panua toa isio gid oa ta tiuatai kemi ngan ele posanga toa ne ta tisangasanga. ³ Be tutui ngan ado toa ei isio oa, ei ikado ele posanga ga iuot masaeai. Posanga toa ne iuot masaeai ngan ele ato kemi toa iadi gau ngan aea paolanga. Deo ei eaba toa ibada gita mulian. Ei irenren pagau ta nabadanaurata toa ne.

⁴ ††Taitus, nabode laulau toa ne ga ila pago. Eao mambe leg gergeu tautauanga, ngansa gitarua loloda matua ngan Deo toa keledene.

Kemi ngan Deo Tamada ga Iesus Kristus toa ibada gita mulian, gisirua led kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea idio pago.

Taitus ele naurata ngan sionga gid madidnga ngan iaoa keledene ton Kristus

⁵ Gau natnan go ga dio ngan inu Krit ngansa nakim eao patutui saoa danga itutui maitne ga eao sio gid madidnga ngan iaoa keledene ton Kristus ngan tuanga ga tuanga, lalaede mambe nakeo pago ngan. ⁶ †Gid madidnga toa ne, manta led idil eta paeamao mao, ga tiuai kiai mao. Led gergeu manta lolod matua ngan Iesus pade be irangrang ngan tinasi kadonga mangamanga mao ga tangad balbal mao pade. ⁷ Be gid panua timariala ngan iaoa keledene ton Kristus, gid tikikisi Deo ele naurata. Tota irangrang ngan led idil eta paeamao mao, ga tiparim ngan gid mulian mao, ga lolod bake manmanae mao, ga tilasu ununnga eau matua mao, ga tiparau alele mao, ga irangrang ngan tikim tau pat aea badanga mao pade. ⁸ Gid manta timariala kemi ngan ad kaluae, ga tikim tau kadonga kemikemi, ga matad inasi led kadonga toa ngada oa, ga tinasi kadonga tutui, be lolod aea danga eta mao. Manta tipakala gid mulian ngan kadonga papaeamao. ⁹ Gid manta tikisi matua posanga tutui toa tibada paoatainga ngan. Toa bedaoa ta gid ga tirangrang ngan tipamatua panua lolod ngan paoatainga tutui. Be oangga

† 1.2 Kol 1.27 †† 1.4 Ro 1.7, 2Ko 8.23, Gal 2.3 ‡ 1.6 1Ti 3.2-7, 2Ti 2.24-26

sapadua tiposa paeamao ngan paoatainga toa oa, gid madidnga ga tirangrang ngan tipatutui gid kemi.

Ngan inu Krit, panua busa tikado paoatainga pakakanga

¹⁰ ††Nakeo bedane ngansa panua busa ngan iaoa keledene ton Kristus ngan inu Krit tilongolongo gid madidnga led posanga mao. Gid tikakado posanga sapaeen ta tipakaka panua busa. Be busa ngan gid tiparpar ngan panua toa ngada ne manta tibada palunga. ¹¹ ††Gid panua toa ne tipapaoatai gid ipom ngan nasinga gid kadonga toa kemi ngan gita tanas-nasi mao. Tikado bedane ngan pakakanga gid panua ta tidada led pat sapaeen. Eao manta pakoko gid ga mumun, ngansa tipabuobuo gid iaoa keledene ngan luma busa, ta led kadonga lolo matua aea itap. ¹² Be mugaeai tau gid Krit led eaba oatainga aea ede ikeo ngan gid ga bedane, "Gid panua Krit ad somisomi tipakaka. Gid tinasi kadonga papaeamao mambe masilau saksak tikakado. Led eaneannga sat, be tinid imamalai alele." ¹³ †††Ele posanga toa ne tautauanga. Tota somisomi eao manta kado posanga matua ngan patutuinga gid ta irangrang ngan lolod matua kemi ngan Deo. ¹⁴ †††Toa bedaoa ta irangrang ngan tilongo ninipunga panggerenga aea togid Iuda mao. Be gid apu sapaeen togid panua toa tipul murid ngan posanga tautauanga, eine irangrang ngan tilongo mao pade. ¹⁵ Be oangga sapadua lolod aea muk eta Deo imatai mao, eine tigeria mambe danga toa ngada ne eine kemi Deo imatai. Be oangga sapadua tinasi kadonga ngan lolod aea muk Deo imatai, ga lolod matua tautauanga ngan ei mao, eine tigeria mambe danga eta kemi ngan matad mao. Led oatainga ila paeamao, ta lolodeai tirangrang ngan tinaman saoa danga paeamao mao, ga saoa danga kemi mao pade. ¹⁶ †Ngan aoad tikeo ga tiuatai ngan Deo, be led kadonga ipasolan mambe tautauanga tipul murid ngan ei. Led kadonga paeamao ga paeamao tau. Tilongolongo Deo ilinge mao ta tirangrang ngan tikado kadonga eta kemi mao ga mao tau.

Gid kapepei manta tinasi kadonga mambe Deo ikim

2 Be eao manta papaola posanga ila pagid panua ngan posanga isaoa inasi paoatainga tutui. ² Paoatai gid kapepei ta tipakala gid mulian ngan ununnga sat ga kadonga papaeamao padengada. Manta

†† 1.10 1Ti 4.7 †† 1.11 2Ti 3.5-6, 1Pe 5.2 ††† 1.13 2Ti 4.2 ††† 1.14 1Ti 4.7 § 1.16 1Io 1.6, 2.4

tinasi edap tutui ga oatainga kemikemi, ta irangrang ngan gid panua tilolon ngan gid. Ga pade, manta tiuot kemi ngan kadonga ga gid ne: led kadonga lolo matua aea, ga led kadonga kimnga aea, ga led kadonga ngan madidnga matua ngan kadonga kulupulupu.

³ †Lalaede toa bedaoa, eao manta keo pagid taine kapepei ta tinasi edap tutui mambe Deo ikim. Be irangrang ngan tikado posanga papaeamao ngan panua padengada mao, ga tilongean eau matua ipamangamanga laborad mao pade. Manta tipapaoatai panua padengada ngan kadonga kemikemi. ⁴ Toa bedaoa ta tipananale gid taine toa tinid gargar ngan kimnga adadaoad ga led gergeu. ⁵ ††Ta tilua gid taine toa oa ta tinasi oatainga kemikemi ta lolod aea muk eta mao. Ga pade, kemi ngan tipananale gid ngan kadonga naurata kemi ngan luanga led luma lolo, ga lolod marum ngan panua padengada, ga timamado kemi adadaoad bagedeai. Toa bedaoa ta irangrang ngan eaba eta iposa paeamao ngan Deo ele posanga mao.

Gid arangaranga tinid gargar, Taitus manta ipasolan gid ngan edap kemikemi

⁶ Lalaede toa bedaoa, posa matua pagid arangaranga toa tinid gargar, ngan gid manta tinasi oatainga kemikemi. ⁷ †Ngan lem kadonga toa ngada ne, eao pasolan gid ngan edap kemikemi gid manta tinasnasi. Ngan lem paoatainga, eao manta pasolan mambe lolom aea muk eta mao, ta eao kakado posanga kemi ta irangrang ngan gid panua tilolon ngan go. ⁸ ††Ta eao kado posanga tutui mon ta irangrang ngan eaba eta iseleele mao. Toa bedaoa ta oangga ada isat tilongo, eine ga maeamaea gid ta tiposa mao, ngansa tigera edap eta ngan seelenga gita mao.

Gid paeaeanga sapaean manta tilongo kemi ad maron linged

⁹ ††Be gid paeaeanga sapaean, eao manta paoatai gid ta timamado gadio ngan ad maron somisomi. Manta tikado saoa kadonga ikado ga ad maron tinid igelgel, be irangrang ngan tipersak ga ila pagid mao. ¹⁰ Irangrang ngan tilublub ad maron led danga sisid mao. Be somisomi manta tipasolan mambe matad tutui ngan led naurata aea kadonga. Toa bedaoa ta oangga ad maron tilongo paoatainga ngan Deo toa ibada gita mulian, eine ga tigera paoatainga toa ne mambe danga kemi tau.

Gita tanasnasi kadonga Deo ikim ta tasangasanga Kristus ele namanga

¹¹ Eao manta paoatai gid panua toa bedaoa, ngansa Deo ipasolan ele kadonga lolo marum aea ga iuot masaeai pagid panua toa ngada ne ta ikado edap ngan badanga gid mulian. ¹² ††Deo ele kadonga lolo marum aea toa ne ipaoatai gita ngan pulnga murida ngan gid kadonga sasat ga kimnga papaeamao

† 2.3 1Ti 3.11 †† 2.5 Ep 5.22 † 2.7 1Ti 4.12 †† 2.8 1Pe 2.15 †† 2.9 1Ti 6.1 ††† 2.12 1Io 2.16

tanoelai aea. Tautauanga, labone tamamado rabu ngan gid panua tanoelai ad, be Deo ele kadonga lolo marum aea ipaoatai gita ngan nasinga oatainga kemikemi ga gid kadonga tututui toa Deo ikim. ¹³ Takakado bedane be tasangasanga ada Deo Iesus Kristus ele otnga masaeai. Ei Deo toa ieda kapei ga ibada gita mulian. Oangga iluai mulian ga inam, ei ga inam toman ngan iura kapei ga ele taranga. Gita taoatai kemi bedane ta tinida igelgel ga tasangasanga ei. ¹⁴ †††Ei ilongean ei mulian ga imate ngan luanga gita ngansa iuangga ipola gita ta tatnan kadonga papaeamao imata ede ga ede. Ei iuangga isamum leda kadonga sasat, ta taot ele panua tautauanga be tamamarum ngan kadonga kemikemi.

¹⁵ †Somisomi eao manta paola gid posanga toa ne be pamatua panua lolod ga patutui gid. Kado toa bedane be matam nanan mambe eao madidnga ede ta naurata toa ne ienono bagemeai. Irangrang ngan eao longean eaba eta ga imata ibiu go mao.

Manta tanasi kadonga kemikemi

³ ††Papei panua matad ta timamado gadio ngan gid mamaron kapepei ga gid madidnga ta tilongolongo linged. Somisomi manta timarum ngan kadonga kemikemi imata ede ga ede. ² Irangrang ngan tiposa paeamao ngan eaba eta mao, ga aoad kaukau mao pade. Be manta lolod marum ngan panua toa ngada ne ga tisoa edad mulian mao.

³ †††Ngansa mugaeai ngan loloda matua ngan Iesus, gita pade tamangamanga ta talongolongo gid madidnga linged mao. Danga busa ipabuobuo gita ta taman paeaeanga sapaean ngan gid kadonga papaeamao ga kimnga tinida aea imata ede ga ede. Ngan ado toaiua, loloda paeamao ngan oaeoaeda padengada. Panua padengada timan ada isat, ga gita pade taman gid ad isat. ⁴ Be Deo ei eaba toa ibada gita mulian. Ei ikim gita kapei tau ga ilolo marum ngan gita. Ta ngan ado toaiua ele kadonga toa ne iuot masaeai, ⁵ †††ei ibada gita mulian. Imata inasi gita leda kadonga tutui ta ikado bedane mao, be ngan ei ele kadonga lolo isat aea ibada gita mulian. Ei ipaliliu gita ta taot pau tekteknga, ga Itautau Tutui ikado ga taot Deo ele gergeu tautauanga, ta leda madonga iuot pau. ⁶ †††Iesus Kristus ei eaba toa ibada gita mulian. Ngan ei ele naurata, Deo itok Itautau Tutui ga idae ngan gita kapei tau. ⁷ Deo ikado bedane ngansa iuangga gita tabada danga kemikemi toa ngada ne iposa tautauanga pagita ngan. Ta taoatai mambe gita ga tamado kemi toman ngan ei somisomi ga ilalala ga ila. Tota labone tinida igelgel ga tasangasanga madonga toa ne. Kadonga toa ngada ne iuot ngansa ngan ele kadonga lolo marum aea, Deo ikado ga taot tutui imatai. ⁸ Gid posanga toa ne tautauanga, ta irangrang ngan loloda matua ngan. Gau nakim eao posa matua ngan gid posanga toa ne, ta irangrang ngan gid panua toa lolod

††† 2.14 IM 19.5, Lo 7.6, Ese 37.23, Gal 1.4, 1Pe 2.9 § 2.15 1Ti 4.12 §† 3.1 Ro 13.1-7, 1Pe 2.13-14 §†† 3.3 1Ko 6.9-11, Ep 2.1-2, 5.8 §† 3.5 2Ti 1.9, Ibr 10.22 §†† 3.6 PA 2.17-18

matua ngan Deo, matad nanan ngan nasinga gid kadonga kemikemi. Gid kadonga toa ne kemikemi tau ta irangrang ngan ilua panua toa ngada ne.

⁹ †Be eao la aluai ngan gid kadonga papaeamao ga bedane: aoa kaukau ngan gid posanga sapaeane alele, ga titnga sapaeane ngan tibutibuda, ga aoa parau ngan gid apu imata ede ga ede. Eao la aluai ngan gid kadonga toa bedaoa ngansa eine irangrang ngan ilua gita mao ga mao tau. ¹⁰ ††Be eaba sai ipogapoga gid panua lolod, eao pabib ele pakelede mao parua. Be oangga ilongo mao, eao tnan ei paipaia. ¹¹ Eao oatai, eaba toa bedane ilolo ibuda ta ikado kadonga sasat somisomi. Ngan ele kadonga toa bedane, ei isio ele edap motean toa muriai ga ibada panasnga ngan.

Taitus manta ila igera Paulus

¹² †Oangga nasula Artemas mao Tikikus, ta eta ngan gisirua ila iuot pago, eao manta nam manmanae pa-

† 3.9 2Ti 2.14,16 †† 3.10 Mt 18.15-17 ‡ 3.12 Ep 6.21-22, Kol 4.7-8

gau ngan tuanga Nikopolis, ngansa narau posanga ngan madonga toa eoa ga irangrang ngan aoara lolo kus. ¹³ ††Eao manta mariala kemi ngan Senas toa eaba apu aea ga Apolos pade. Manta lua gisirua ngan led lalalanga ta irangrang ngan led danga sisid toa ngada oa imata karanga. ¹⁴ ††Gita leda panua manta tinanale ngan nasinga kadonga kemikemi ta tilualua sapadua toa led danga sisid imata karanga mao. Toa bedaoa ta timamado sapaeane mao, be led kadonga aea annga kemikemi iuotot.

¹⁵ Gid panua toa gaingada amamado, led ado kemi ila pago. Be bada lemai ado kemi ga ila pagid panua toa lolod matua ngan Deo ga tikimkim gai pade.

Kemi ngan Deo ele kadonga lolo marum aea idio pagimi toa ngada na.

---

†† 3.13 PA 18.24, 1Ko 3.5-6 †† 3.14 Ep 4.28

Pilemon

1 Gau Paulus, nakakado Iesus Kristus ele naurata, be ngan ipu toaine tidol gau ngan luma panasnga aea. Gairua oaeda Timoti abode laulau toa ne ga ila pago Pilemon. Gitaingada takakado naurata kelede, ga gairua akim go tau. ² †Be gai abode laulau toa ne pade ga ila pan oaeda taine toa Apia ga pan Arkipus toa imadid matua ngan Deo ele naurata toman ngan gai mambe eaba paraunga aea. Be abode pade ga ila pagid iaoa kelede ton Kristus toa tiluplup lem lumaeai.

³ Kemi ngan Deo Tamada ga Iesus Kristus ada Maron, gisirua led kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea idio pagimi.

Paulus ikado posanga kemi ngan Pilemon ele kadonga

⁴ Somisomi matag nanan eao ngan leg raring ta naposa kemi pan ag Deo, ⁵ ngansa gau nalongolongo ngan eao lolom matua ngan Maron Iesus, ga eao kim ei ga Deo ele panua tututui. ⁶ Eao lolom matua ngan Iesus, ta ngan kadonga toa ne, eao lolom kelede toman ngan ele panua padengada. Ta gau nararing ngan kadonga lolo kelede aea toa ne ilua go ta iran-grang ngan eao oatai ngan danga kemikemi toa ngada ne gita tabada ngan leda lupnga toman ngan Kristus. ⁷ ††Tautaunga oaeg, naposa kemi bedaoa pan Deo ngansa eao kim tau ele panua tututui, be ngan lem kadonga toa bedaoa, eao pamatua lolod. Be kadonga toa na ikado ga tinig igelgel kapei ga lolog kemi ngan eao.

Paulus ibeta Pilemon ngan ilolo marum ngan Onesimus

⁸ Tautaunga, gau narangrang ngan nakado posanga matua pago ngan Kristus ieda ngan saoa danga eao manta kado, ⁹ be nakado toa bedaoa mao. Ngansa kadonga kimnga aea ienono rabu ngan gitarua, tota nakado posanga meles pago. Gau Paulus, gau eaba kapei na, be patautene tidol gau ngan luma panasnga aea ngansa nakado Iesus Kristus ele naurata. ¹⁰ †Be gau nabeta eao ngan lolom marum ngan leg eaba Onesimus ††. Ngansa ei inam ikia gau ngan luma panasnga aea, ta nalua ei ga ilolo matua ngan Iesus. Be ngan kadonga toaine, ei iuot mambe gau leg gergeu. ¹¹ Mugaeai ikado naurata kemi pago mao, †

† 1.2 Kol 4.17 †† 1.7 2Ko 7.4 † 1.10 1Ko 4.15, Kol 4.9 ††
Imata mambe mugaeai Onesimus iman Pilemon ele paeaeanga sapaeen. Be muriai Onesimus iaoa ngan Pilemon. Ngan ado toaiua, oangga paeaeanga sapaeen iaoa ngan aea maron, ga kus ta tiluku ei, aea maron iran-grang ngan ipanas ei paeamao ga ipamate ei. To ta Paulus ibeta Pilemon ngan ilolo marum ngan Onesimus. ††

be labone ei iran-grang ngan ikado naurata kemi ngan luanga gitarua.

¹² Gau nasula ei ga iluai mulian pago, be lolog ila pan kapei tau. ¹³ Gau naoangga napaidi ei ga idio pagau ta ibada eao mulim ngan luanga gau, ngansa gau nama-mado ngan luma panasnga aea ngan paolanga ato kemi ton Iesus Kristus. ¹⁴ Be napaidi ei mao, ngansa oangga eao longo mao, tinig ngan nakado danga eta mao. Toa bedaoa ta saoa kadonga kemi eao kado, eine eao nasi lolom ta kado, be nasusuran go ngan mao. ¹⁵ Onesimus iaoa ngan go be idio mole tau mao. Be imata mambe kadonga toa ne inasi Deo ele kimnga. Ngansa labone eao ga bada ei ga iluai mulian, ta ei ga idio pago somisomi ga ilalala ga ila. ¹⁶ †††Labone ei mambe lem paeaeanga kekelen mao, be gimirua aot iaoa kelede tautaunga ton Kristus. Tautaunga, gau lolog ila pan, be eao lolom ga ila pan kapei ga kapei tau. Ngansa ei eao lem eaba naurata aea, ga pade, gimirua iaoa kelede ngan lemi lupnga toman ngan Maron.

¹⁷ Tota oangga eao gera gau mambe gitarua leda naurata kelede, manta bada ei ga iluai mulian ngan kadonga lalaede mambe eao bada gau. ¹⁸ Be oangga ele idil eta paeamao pago, mao oangga aea gigi etangada pago, goibe, dol ga idae ngan gau edag. ¹⁹ Gau Paulus, ngan bageg nabode posanga ga oaine: Gau ga nakoli ga ila pago. Be oangga nakim, gau narangrang ngan naposa ngan am gigi kapei toa pagau ne, eine ngan nalua go ta lolom matua ngan Iesus, be gau ga naposa ngan idil toaine mao. ²⁰ Oaeg, longo. Ngan Maron ieda, gau nakim eao kado kadonga kemi toa ne ngan gau. Gitarua Kristus ele panua, tota ngan kadonga toa ne, nakim eao kado kemi lolog. ²¹ Gau naoatai mambe eao ga nasi leg posanga, ta nabode laulau toa ne ga ila pago. Be naeadi mambe lem kadonga toa ne ga iasal saoa posanga nabode ngan laulau.

²² †††Be danga ede pade, gau naeadi Deo ga ilongo lemi raring, ta gau ga nanam pagimi. Tota nakim eao kemi bobo eta lem lumaeai iman leg enonga aea.

Paulus gisingada iuaeoe tikado led ado kemi ila pan Pilemon

²³ †Epapras ele ado kemi ila pago. Gairua amamado ngan luma panasnga aea ngan Iesus Kristus ele naurata. ²⁴ ††Be oaeoag naurata ad ga gid ne, Markus ga

Ngan posanga Grik, edaeda Onesimusipu bedane: Ikado naurata kemi. ††† 1.16 1Ti 6.2 ††† 1.22 Plp 1.25, 2.24 § 1.23 Kol 1.7 §† 1.24 Kol 4.10-14

Aristarkus ga Demas ga Lukas, gid pade led ado kemi
ila pago.

²⁵ Kemi ngan Maron Iesus Kristus ele kadonga lolo
marum aea idio pagimi.

Ibru

Deo Inat ikado posanga ga inam pagita

1 Mugaeai tau Deo iposa pagid tibutibuda ngan edap imata ede ga ede. Pabusa isula gid panua tibabada iaoa ta tila tiposaposa pagid. ² †Be labone, boloma ngan ado muriai ga muriai tau, Deo ikado posanga ga inam pagita ngan Inat iaoa. Ngan Inat toa oa, ikado danga toa ngada ne ga iuot buburiai ga tanoelai. Be isio ei ngan badanga danga toa ngada ne ga iman ei ele. ³ ††Deo Inat ipasolan Deo ele taranga, be itara kapei, ngansa tautauga ei lalaede tau mambe Deo. Ele posanga iura kapei tau, ta ngan ele posanga toa ne ikikisi danga toa ngada ne ga ienono kemi. Ei ikado edap ngan samumnga panua toa ngada ne led kadonga sasat, ga kus ta idio imado ngan Deo Maron kapei tau ibage oatai toa buburiai oa.

Deo Inat iasal gid anggelo

⁴ †Be Deo Inat iasal tau gid anggelo, ngansa edaeda kapei toa ibada, eine iasal tau gid edad. ⁵ ††Ngansa Deo ikado posanga ngan Inat ga bedane, “Eao leg Gergeu. Labone naot eao Tamam.” Be ikeo ngan ei pade ga bedane, “Gau ga naman Itama, ta ei ga iman leg Gergeu.” Be mugaeai ga inam, ei ikado posanga toa bedane ga ila pan anggelo eta na? Mao tau! ⁶ ††Ga pade, ngan ado toaiua ibada Inat lautabe ga inam tanoelai, ikeo ngan ei ga bedane, “Deo ele anggelo toa ngada ne manta tikor aed ngan ei ga tisoa ieda.” ††† ⁷ †††Be ngan gid anggelo, ikado posanga ga bedane, “Deo ele anggelo timan ele paeaeanga. Ei irangrang ngan ikado gid ga tiuot mambe namule, mao dinga imaemae.” ⁸ †Be ngan Inat, Deo ikado posanga ga bedane, “Deo, eao man Maron kapei ngan danga toa ngada ne, ta gid ga timamado bagemeai somisomi ga ilalala ga ila. Eao nasi kadonga tutui ta madid ga mugamuga ngan panua toa ngada ne. ⁹ Eao kim tau kadonga tutui, be tinim ngan kadonga papaeamao.

Tota am Deo itok bude tingelgel aea ga idae ngan eao.

Ngan kadonga toa ne, ipasolan mambe eao easal oaeoem toa ngada oa.”

¹⁰ ††Be Deo ikeo pan Inat pade bedane, “Maron, mugaeai tau eao dol tano toa ne ga ienono matua,

be mariamba pade iuot eao bagemeai.

¹¹ Gid ga tiduaea, be eao mamado somisomi ga ilalala ga ila.

Gid ga timotmot mambe nables.

¹² Eao ga pol gid mambe eaba ipol malo.

Eao ga pakoli gid mambe eaba idol barikia pau.

Be eao somisomi mamado toa bedana ga ilalala ga ila.

Eao lem madonga irangrang ngan kus mao.”

¹³ †††Mugaeai Deo iposa pan Inat ga bedane,

“Eao dio mamado ngan bageg oatai

ga irangrang ngan nadol am miri itamatama ga tidio aem ibuloloeai.”

Be mugaeai ga inam, Deo ikado posanga toa bedane ga ila pan anggelo eta na? Mao tau! ¹⁴ ††Tota gid anggelo timan saoa aea? Gid timan Deo ele paeaeanga toa tarangrang ngan tagera gid mao, be isula gid ga tila tikakado naurata ngan luanga gita panua toa Deo iuanga ibada gita mulian.

Deo ele naurata ngan badanga gita mulian, irangrang ngan tapul murida ngan mao

2 Deo Inat ibada edaeda kapei toa bedaoa, tota posanga toa talongo ne, manta takisi matua ga tanasnasi. Ngan kado ta matada tnan ta tala aluai ngan Deo. ² †††Ngansa mugaeai Deo isula gid anggelo ngan badanga ele posanga ga ila pagid tibutibuda. Ta posanga toa oa iura kapei ga ienono. Be eaba sai ipul imur ngan posanga toa oa ta inasi mao, eine ibada panasnga tutui ngan ele kadonga sat. ³ †Be labone Deo ikado edap ede ngan badanga gita mulian. Ele naurata ngan badanga gita mulian eine danga kapei tau. Tota oangga tapul murida ngan edap toa ne, eine ga tasapir ngan Deo ele panasnga madongan? Mugaeai Maron Iesus iaoa inasi pagita ngan edap toa ne ngan badanga gita mulian. Ga kus ta gid panua toa tilongo ei, tipamatua posanga toa ne ta tikeo ga eine tautauga. ⁴ ††Be Deo pade ikado gid usinga iman kilala ngan pamatuanga posanga toa ne, ga gid tenain-

† 1.2 Ins 1.3 †† 1.3 Ins 14.9, Kol 1.20, Ibr 8.1 † 1.4 Plp 2.9
 †† 1.5 Sng 2.7, 2Sml 7.14, 1Sto 17.13, PA 13.33 †† 1.6 Lo 32.43,
 Ro 8.29 ††† Posanga toa ne iuot ngan Lo 32.43 ngan posanga
 Grik. ††† 1.7 Sng 104.4 § 1.8 Sng 45.6-7

§† 1.10 Sng 102.25-27 §†† 1.13 Sng 110.1 §† 1.14 Sng 34.7,
 91.11 §†† 2.2 Gal 3.19 §† 2.3 Ibr 10.29, 12.25 §† 2.4 Mk
 16.20, 1Ko 12.4,11

ga inam pan Itautau Tutui. Inasi ele kimnga ta ipota gid tenainga toa ne.

Iesus imugamuga ngan Deo ele naurata ngan badanga ele panua mulian

⁵ Manta tanasi kemi posanga toa talongo ne, ngansa bubur ga tano toa takeo ga muriai iman Inat ele, Deo idol ga idae gid anggelo bagedeai mao. ⁶ †Be ngan tibur ede ngan Deo ele laulau, eaba ede ikado posanga ga ila pan Deo ga bedane,

“Panamon! Eao matam nanan tau gid eababa!

Gid mambe danga sapaeen, be eao mariala ngan gid kemi bedane ngan saoa?

⁷ Ngan ado imata pidaede, eao dol gid ga tidio gadio ngan gid anggelo. ††

Be eao kado edad ga iuot kapei ta soa gid ga tidae mambe mamaron kapeipei.

⁸ Eao dol danga toa ngada ne ga idae bagedeai ta timugamuga ngan.”

Be ngan Deo ele kadonga ngan dolnga danga toa ngada ne ga idae gid eababa bagedeai, ei itnan danga eta ga idio mao. Idol danga toa ngada ne idae bagedeai. Be labone tagera mambe danga toa ngada ne idae bagedeai mao. ⁹ †Be tagera Iesus. Ngan ado imata pidaede, Deo idol ei ga idio gadio ngan gid anggelo. Be labone tagera ieda iuot kapei, ga Deo isoa ei ga idae mambe maron kapei, ngansa ei ibada ieieinga ga imate. Deo ilongean ei ga imate ngansa ngan ele kadonga lolo marum aea, Iesus ibada panua toa ngada ne mulid ga imate ngan luanga gid.

¹⁰ Deo iuangga ibada mulian ele gergeu busa ta timado kemi tau ngan ele taranga. Be ei Deo toa ikado danga toa ngada ne ga iuot, ta danga toa ngada ne ienono ngan kadonga ei ga itin igelgel. Tota isula Iesus, eaba toa imuga ngan ele naurata ngan badanga gid mulian. Deo ilongean ei ga ibada ieieinga ga imate, ta ngan edap toa ne, iuangga ikado ga Iesus ele idil kemikemi imata karanga. Deo ele kadonga ngan Iesus ne itutui. Tota Iesus irangrang tau ngan badanga gid mulian. ¹¹ ††Ngansa gid panua toa Deo ele ul ienono ngan gid ga Iesus pade, eaba toa idol ele ul ngan gid, tiuot iaoo keledede. Ngan ipu toaine, Iesus itin igelgel ngan oatonga gid aea kakakau, be maeamaea ei ngan gid mao. ¹² ††Ei ikeo ga bedane,

“Gau ga napakuru ngan eao edam ga ila pagid ag kakakau.

Rabu ngan rourounga togid lem panua, gau ga nakado baunga ngan soanga edam.”

¹³ ††Ta ikeo pade ga bedane,

“Gau ga lolong matua ngan Deo kekelen.”

Ta ikeo pade bedane,

“Gau tota eko. Gau toman ngan gid gergeu toa Deo ibada pagau.”

† 2.6 Sng 8.4-6 †† Posanga Grik ngan idil toaine Ngan ado imata pidaede, eao dol gid ga tidio gadio ngan gid anggelo, ipu ede pade eine Eao dol gid ga tidio gadio tede ngan gid anggelo. ‡ 2.9 Plp 2.8-9 †† 2.11 Mt 25.40 †† 2.12 Sng 22.22 ††† 2.13 Ais 8.17,18

Iesus iuot eababa ta irangrang ngan luanga gita eababa

¹⁴ ††Be gid gergeu toa Iesus ikeokeo ngan, eine gid eababa. Tota ei iuot eababa lalaede mambe gid, ngansa iuangga ei pade ga irangrang ngan imate. Ta ngan edap toa ne, ei iuangga ipaeabu ngan Satan, eaba toa iura kapei ngan pamatenga gid eababa. ¹⁵ Gid panua timataud ngan matenga. Ta ngan led madonga tanoelai ga irangrang ngan led matenga, mataudnga toa ne iaud gid ta timado kemi mao. Be Iesus, ngan ele matenga, iuangga ipola gid ta titnan mataudnga toa oa. ¹⁶ Be tautaunga Iesus ikado naurata toa ne ngan luanga gid anggelo mao. Ei ikado ngan luanga gid Abraam itubtub. ¹⁷ Tota ngan edap toa ngada ne, ei manta iuot lalaede mambe gid iaoo keledede ei ton. Toa bedaoa ta ei ga irangrang ngan iuot ad madidnga kapei tenainga aea. Ei imata tutui ngan Deo ele naurata tenainga aea toa ne ga ilolo isat ngan gid. Toa bedaoa ta irangrang ngan ikado edap ngan led kadonga sasat aea samumnga ta Deo ilolo bake ngan gid pade mao. ¹⁸ Gid tobanga iuotot ngan ei ta ibada ieieinga kapei, be ei imadid matua ngan. Tota ei irangrang tau ngan luanga sapadua toa tobanga iuotot ngan gid.

Iesus ieda kapei iasal Moses

3 ¹ †Oaeoag, Deo toa imamado buburial ibaba gimigi ta alup toman ngan ei, ta ele ul ienono ngan gimigi. Be matami nanan kemi Iesus. Ei Deo ele eaba ato aea ga madidnga kapei tenainga aea. Ei eaba toa loloda matua ngan ei ga tapaola aea posanga. ² Ei imata tutui ngan Deo toa ibada naurata pan, lalaede mambe Moses imata tutui ngan naurata toa Deo ibada pan mugaeai. Moses ikado naurata toa ne rabu ngan Deo ele panua. Gid tilup keledede ga tiuot mambe Deo ele luma. ³ Be eaba sai toa ikado luma, oangga ikado ga iuot kemi, eine ga tisoa ieda ga idae. Be ei ieda iasal edaeda kapei toa idae ngan luma isaoa ei ikado. Lalaede toa bedaoa ngan Iesus, ei ieda kapei tau ga iasal Moses. ⁴ Ngansa luma toa ngada ne, aea panua tipagun. Be Deo ipagun danga toa ngada ne. ⁵ ††Moses ei mambe paeaeanga iboko ngan Deo ele luma. Ei imata tutui ngan ele naurata toa ne ta ikado posanga ngan gid danga toa muriai Deo ipaola ga iuot. ⁶ Be Kristus imata tutui ngan Deo ele luma pade. Be ei paeaeanga mao. Ei gergeu ton Deo toa imugamuga ngan ele luma. Ta oangga gita tamataud mao, be takisi matua leda kadonga lolo matua aea toa somisomi tapakuru ngan ga tasangasanga, eine gita pade taman Deo ele luma.

††† 2.14 1Io 3.8, PM 12.10 § 3.1 Nam 12.7, Ibr 4.14, 7.26
§† 3.5 Lo 18.15-19

Eaba sai ilolo matua ngan Deo mao, irangrang ngan
ila ngan ele tibur earainga aea mao

⁷†Gita taman Deo ele panua, tota manta talongo
posanga toa Itautau Tutui ikeo pagita ngan ga be-
dane,

“Labone, oangga tangami ibada ele posanga,

⁸†irangrang ngan lolomi itola ngan mao.

Tibutibumi tikado toa bedaoa ngan ado toaiua tipul
murid ngan gau

ga tipamasmasi lolog ngan tibur modamodanga.

⁹Ngan rai sangaul pange, tigera gid naurata kapeipei
nakakado,

be somisomi titobatoba gau ngan edap imata ede
ga ede.

¹⁰Tota lolog bake ngan gid panua ngan ado toaiua.

Ta nakeo ngan gid ga bedane, ‘Somisomi lolod ila
aluai ngan gau.

Gid edap toa nasio ngan tinasi, eine tinid ngan mao.’

¹¹†Tota lolog bake ta nakado posanga tautauga
gadae ngan gid ga bedane,

‘Irangrang ngan tila ngan leg tibur earainga aea
mao ga mao tau.’”

¹²Oaeoag, manta matami idae kemi. Ngan kado ta
eaba eta ngan gimi ilolo ibuda ta ipul imur ngan Deo
toa imamado somisomi ne ga ilolo matua ngan ei
mao. ¹³Posanga idil ga oaine “Labone” ikeo ngan taun
toaine Deo ele edap madonga kemi aea maknga ga
ienono. Tota ngan taun toaine, manta apamatua lolomi
pol ngan gimi ado ga ado. Ngan kado ta kadonga
sat ipakaka eaba eta ngan gimi, ta ilolo itola ngan Deo
ele posanga. ¹⁴Ngan ado toaiua tapul loloda ga ila pan
Deo, eine loloda matua kemi ngan ei. Be manta loloda
matua kemi toa bedaoa ga ila irangrang ngan leda
madonga tanoelai kus. Toa bedaoa ta gita taman Kris-
tus iuaeoae tautauga. ¹⁵†Be posanga toa patautene
taposa ngan ikeo ga bedane,

“Labone, oangga tangami ibada ele posanga,

irangrang ngan lolomi itola ngan mao.

Tibutibumi tikado toa bedaoa ngan ado toaiua tipul
murid ngan gau.”

¹⁶†Be sapadua tangad ibada Deo ele posanga ga tipul
murid ngan? Eine tibutibuda toa Moses ibada gid ta
titnan Isip ga tila. ¹⁷††Be Deo ilolo bake ngan sapadua
ga irangrang ngan rai sangaul pange? Eine ilolo bake
ngan gid panua toa tikado kadonga sat ga patid ibuda
ngan tibur modamodanga. ¹⁸Be Deo iposa ngan
sapadua ta ikeo ga tirangrang ngan tila ngan ele tibur
earainga aea mao? Eine gid panua toa tipul murid
ngan ele posanga. ¹⁹Tota taoatai, gid tirangrang ngan
tila ngan ele tibur earainga aea mao, ngansa lolod
matua ngan ei mao.

Tibur earainga aea ienono maitne ngan Deo ele panua

4 Mugaeai Deo iposa tautauga ngan badanga gi-
ta ga tala ngan ele tibur earainga aea. Be posan-
ga toa ne ienono maitne. Tota manta tamataud. Ngan
kado ta eaba eta ngan gimi isapir ngan tibur toa oa ta
ila ngan mao. ²Ngansa gita tabada ato kemi lalaede
mambe gid pade, be posanga toa tilongo oa ilua gid
eta mao, ngansa tilongo sapaeen, be lolod matua
ngan mao. ³††Be gita panua toa loloda matua ngan ei,
gita tadudunga ngan tibur earainga aea toa oa. Be gid
panua toa lolod matua ngan ei mao, gid tidudunga
mao. Eine lalaede mambe Deo ikeo ngan ga bedane,
“Tota lolog bake ta nakado posanga tautauga gadae
ngan gid ga bedane,

‘Irangrang ngan tila ngan leg tibur earainga aea
mao ga mao tau.’”

Be tautauga Deo ikado tibur toa oa ga ienono mu-
gaeai ga inam. Ngansa ngan ado toaiua ikado bubur
ga tano ga iuot, ipasala ele naurata toa ngada oa ga
kus. ⁴†Ngansa Deo ele laulau aea posanga ede ikeo
ngan ado lima ga rua aea ga bedane, “Be ngan ado li-
ma ga rua aea, Deo igera naurata toa ngada oa
ipasala ga kus, ta iarai ngan ado toaiua.” ⁵††Be ele
laulau aea posanga toa ede pade oa ikeo ga bedane,
“Irangrang ngan tila ngan leg tibur earainga aea mao
ga mao tau.”

⁶Tota gita taoatai mambe Deo ele tibur earainga aea
ienono maitne, ta panua edengada ga tirangrang
ngan tidudunga ngan tibur toa oa. Be gid panua toa ti-
lono ato kemi aea paolanga mugaeai, tidudunga
mao ngansa titolatola ngan posanga toa oa. ⁷††Be
muriai tau ngan ado toaiua, Deo idol ado ede pade. Ta
ngan Devit iaoa, iuato ado toaiua “Labone.” Ikeo ga
bedane,

“Labone, oangga tangami ibada ele posanga,
irangrang ngan lolomi itola ngan mao.”

⁸††Ngansa oangga Iosua ibada gid ga tila ngan tibur
earainga aea tautauga, irangrang ngan Deo ikeo
ngan ado eta pade mao. Be eine mao. Deo ikeo ngan
ado ede pade. ⁹Tota taoatai, earainga ede ta ienono
maitne ngan Deo ele panua. Toa eoa ga tiaragid
mambe Deo iarai ngan Ado Earainga aea. ¹⁰††Ngansa
eaba sai idudunga ngan Deo ele tibur earainga aea, ei
ipasala ele naurata ga kus ta iarai, lalaede mambe Deo
ipasala ele naurata ta iarai. ¹¹Tota gita manta
tamarum tau ta irangrang ngan tadudunga ngan tibur
earainga aea toa oa. Ngan kado ta eaba eta ngan gimi
inasi edap lalaede mambe tibutibuda tinasi, ta ipul
imur ngan Deo ta iduaea.

¹²††Ngansa Deo ele posanga imata bibita ta iboko
matua ga ienono. Eine imata tau ga iasal didi imata
rua. Eine irangrang ngan igal eaba ta ila iuot tutui
iloleai ta ipoga ilolo ga itautau. Eine irangrang ngan
iket aea gitnga ga ituatua iuto. Deo ele posanga toa

† 3.7 Sng 95.7-11 †† 3.8 IM 17.7, Nam 20.2-5 ‡ 3.11 Nam
14.21-23 †† 3.15 Sng 95.7-8 †† 3.16 Nam 14.1-35 ††† 3.17
1Ko 10.10

††† 4.3 Sng 95.11, Ibr 3.11 § 4.4 OM 2.2 †† 4.5 Sng 95.11
§†† 4.7 Sng 95.7-8 §† 4.8 Lo 31.7, Jos 22.4 §†† 4.10 Ibr 4.4
§† 4.12 Ep 6.17, PM 1.16, 19.13-15

ne irangrang ngan imata inasi eaba ele kimnga ga saoa danga imata nanan iloleai. ¹³ Rabu ngan danga toa ngada ne Deo ikado ga iuot, danga eta irangrang ngan imumul ngan Deo imata mao. Danga toa ngada ne ibangabanga ga ienono masaeai Deo imatai. Deo toa ne imata inasi leda kadonga ta ipamadid gita ngan posanga.

Iesus ei gita ada madidnga kapei tenainga aea

¹⁴ †Tota gita manta takisi matua leda kadonga lolo matua aea toa taoaoa ngan somisomi, ngansa ada madidnga kapei tenainga aea ila idudunga buburiai o. Eine Iesus Deo Inat. ¹⁵ Be kado gimi aoangga ada madidnga kapei tenainga aea toa ne irangrang ngan inaman saoa danga toa itobatoba gita ne mao. Eine mao. Tobanga isaoa iuotot ngan gita, eine iuot lalaede ngan ei pade. Be ei ikado kadonga sat eta mao. Ei iuatai mambe urada mao ga tabuobuo alele, ta ilolo isat ngan gita. ¹⁶ ††Tota kemi ngan tala boloma pan Deo toa imamado ngan ele mul maron aea, be tamataud mao. Toa eoa ilolo marum ngan gita. Ta tutui ngan ado imata isaoa tapapauis ngan ele luanga, eine ga ilua gita ngan ele kadonga lolo isat aea ga lolo marum aea.

Iesus ada madidnga tenainga aea irangrang tau ngan badanga gita mulian

5 Gid madidnga tenainga ad tibada led naurata sapaeen mao. Be Deo kekelen isio gid ta idol gid ga timadid rabu ngan ei ga gid panua, ta timan gid panua bebed. Led naurata eine ngan kadonga tenainga imata ede ga ede ngan samumnga gid panua led kadonga sasat. ² Be panua sapadua toa tibuobuo ga led oatainga imata karanga mao, gid panua tenainga ad tirangrang ngan tikado kadonga marum pagid, ngansa gid pade eababa, ga urad tau mao lalaede mambe gid. ³ †Ngan ipu toaine, gid madidnga tenainga ad manta tikado tenainga ngan samumnga gid led kadonga sasat ga kadonga sasat togid panua pade.

⁴ ††Be irangrang ngan eaba eta isio ei mulian ngan kadonga naurata toa ne mao. Edaeda kapei ngan kadonga naurata toa ne inam pan Deo kekelen. Manta Deo ibaba ei lalaede mambe ibaba Aron ngan kadonga naurata toa ne mugaeai. ⁵ ††Be Kristus pade lalaede toa bedaoa. Ei isoa ieda mulian ngan badanga naurata mambe madidnga kapei tenainga aea ne mao. Be Deo ikeo pan bedane,

“Eao leg Gergeu.

Labone naot eao Tamam.”

⁶ ††Be Deo ele laulau aea posanga ede pade ikeo ga bedane,

“Eao ga man madidnga tenainga aea somisomi ga ilalala ga ila.

Eao bada naurata ton Melkisedek ta bokoboko ngan.”

† 4.14 Ibr 3.1, 10.23 †† 4.16 Ibr 10.19 † 5.3 Wkp 9.7, 16.6
†† 5.4 IM 28.1 †† 5.5 Sng 2.7 ††† 5.6 Sng 110.4, Ibr 6.20, 7.1,17

⁷ †††Ngan Iesus ele madonga tanoeai, ei iraring somisomi ga ila pan Deo ta iansaban ei be itangtang kapei ga imata sul isulug. Ei iuatai mambe Deo kekelen irangrang ngan ibada ei mulian ngan matenga. Ta Deo igera mambe Iesus ilolon ngan ei kemi ga ilongo ilinge, ta Deo ilongo ele raring. ⁸ Tautauंगा Iesus ei Deo Inat, be ibabada ieieinga kapei. Ta kadonga toa ne ipananale ei ngan nasinga Deo ilinge. ⁹ Be ngan ado toaiua ele kadonga kemikemi toa ngada oa imata karanga ga kus, Deo idol ei mambe edap ngan badanga mulian panua sapadua toa tilongo ilinge. Ta gid ga timado kemi somisomi ga ilalala ga ila. ¹⁰ Tota Deo idol ei ga iuot madidnga kapei tenainga aea ga ibada naurata ton Melkisedek ta ibokoboko ngan.

Irangrang ngan tadio mambe gergeu gereirei pade mao

¹¹ Posanga idil busa ienono maitne ngan Iesus ele naurata tenainga aea, ta gai aoangga apanasi gimi ngan, be gai agera mambe gid posanga toa ne ikulupu ngan aoamai inasi pagimi, ngansa gimi ababada oatainga manmanae mao. ¹² †Ngansa lolomi matua ngan Deo toa mugaeai ga inam, ta irangrang ngan gimi aot panua paoatainga ami ngan Deo ele posanga, be mao. Lemi oatainga imata karanga maitne ta apapauis ngan gid panua tipaoatai gimi ngan Deo ele posanga idil malamalan pade. Gimi arangrang ngan aeanean annga matua mao. Gimi mambe gergeu gereirei tidudud maitne. ¹³ Ngansa gergeu sai iunun tud kekelen, taoatai mambe ei kakauede maitne. Ei iuatai ngan posanga ipu ngan kadonga tutui mao. ¹⁴ Be annga matua eine ngan gid panua kapeipei toa tinanale somisomi ga lolod iuatai, ta tirangrang ngan matad inasi saoa danga kemi ga saoa danga paeamao.

Irangrang ngan tapul murida ngan Deo mao, ngan kado ta tatap ga taduaea

6 Tota manta taesal gid posanga idil malamalan ta tala pan matada ga tabada oatainga ngan Kristus mambe gid panua kapeipei tikakado. Be gid posanga idil toa matamata aea, irangrang ngan aada inasi pade ngan mao. Eine gid posanga idil mambe pulnga loloda, ga tnannga gid kadonga papaeamao toa ipaeabu ngan gita, ga loloda matua ngan Deo, ga paoatainga ngan paliliunga imata ede ga ede, ga dolnga bageda ga idae ngan gid panua ngan leda raring, ga daenga mulian ngan matenga, ga Deo ele naurata ngan pamadidnga gita ngan posanga ta isio leda madonga isaoa somisomi ga ilalala ga ila. Oangga tadio ngan gid posanga toa ne kekelen, eine mambe tapagun kadanga somisomi, be taeaud luma eta gadae ngan mao. ³ Be oangga Deo ilongo, eine ga taesal gid posanga toa ne.

⁴ Ngansa panua edengada tipul murid ngan Deo, ga kus ta tiuangga tiluagid mulian pan, be tirangrang

††† 5.7 Mt 26.36-46, Plp 2.6-8 § 5.12 1Ko 3.1-3

mao. Tautaunga, mugaeai titnan madonga dodom aea ta tiuot ngan Deo ele taranga, ga titoba Deo ele tenainga buburiala aea, ga tilup keledede toman ngan Itautau Tutui, ⁵ ga titoba Deo ele posanga ta tiutai mambe eine kemi, ga tinaman Deo iura toa muriai ga iuot masaeai. ⁶ †Be oangga gid panua toa bedane tipul murid ngan Deo, eine led edap eta ngan pulnga lolod mulian ga ila pan mao. Ngansa eine mambe tipatoto Deo Inat ga idae ngan abei tabala pade ta tipamaeamaeai ei panua busa matadeai.

⁷ Ngansa gita eababa mambe tano toa iunun aora somisomi. Oangga tano toa oa ipapot annga kemikemi ngan luanga gid panua toa tiarum, eine Deo ele pamatuanga ga ienono ngan tano toa oa. ⁸ ††Be oangga tano ipapot oaroaro aea gigi ga purup papaeamao, eine kemi ngan danga eta mao. Mole mao Deo ga ikeo ngan tano toa oa manta iduaea. Muriai ta dinga inono ga ila paeamao.

⁹ Oaeoag kemikemi, tautaunga gai akado posanga matua bedane pagimi, be gai aeadi mambe gimi ga aduaea toa bedaoa mao. Gai aeadi mambe Deo ga ibada gimi mulian ta ilualua gimi. ¹⁰ †Ngansa Deo ei eaba bagbage keledede aea mao. Irangrang ngan imata sapian lemi naurata kemikemi ga lemi kadonga kimnga aea mao. Ei ga imata nanan lemi kadonga kimnga aea toa apasolan pagid ele panua ngan ei ieda. Ta ei iuatai mambe gimi alualua gid maitne. ¹¹ Be gai akim gimi keledede keledede manta apasolan lemi kadonga kemikemi toa bedaoa ga ila irangrang ngan leda madonga tanoelai kus. Toa bedaoa ta gimi ga aoatai kemi mambe ei ga iparangrang ele posanga tautaunga pagimi ta asangasanga. ¹² Toa bedaoa ta irangrang ngan tinimi imalai alele mao, be gimi ga anasi edap lalaede mambe gid panua toa lolod matua ngan Deo. Gid timadid matua ngan ad kadonga kulupulupu, ta gid ga tibada danga toa ngada oa Deo iposa tautaunga ngan.

Gita tarangrang ngan loloda matua ngan Deo ele posanga tautaunga

¹³ ††Ngansa ngan ado toaiua Deo ikado posanga tautaunga ga ila pan Abraam, Deo iposa tautaunga gadae ngan ei mulian ngansa eaba eta imamado gadae ngan Deo mao. ¹⁴ Ta ikeo, "Tautaunga, gau ga nakado kemi tau ngan eao. Napakaka mao. Gau ga nakado ga lem gergeu ga tibutibum tiuot busa." ¹⁵ Tota Abraam ilolo itarui ta isangasanga ga ila irangrang ngan Deo iparangrang ele posanga tautaunga toa oa.

¹⁶ Ngansa somisomi panua tikado posanga tautaunga gadae ngan eaba ede pade ieda toa iasal gid. Ta led posanga tautaunga gadae ipamatua saoa posanga toa tikado, ta ipakoko gid panua ta irangrang ngan aoad isokangai ngan mao. ¹⁷ Be Deo ipamatua ele posanga pan Abraam ngan ado toaiua ta ikado posanga tautaunga gadae, ngansa gid panua toa isio gid ngan badanga gid danga toa iposa tautaunga

ngan, ei iuangga ipasolan gid mambe ei irangrang ngan ipalele ilolo mao ga mao tau. Be saoa posanga toa irau oa, eine ga ienono toa bedaoa. ¹⁸ ††Tota posanga idil rua ienono. Ede eine Deo ele posanga tautaunga pan Abraam, ga ede pade eine posanga tautaunga gadae toa ikado ngan pamatuanga ele posanga pan Abraam. Posanga idil toa rua ne irangrang ngan Deo ipakaka ngan mao, ga irangrang ngan eaba eta ipalele mao pade. Toa bedaoa ta oangga talado ga tala pan Deo ngan imariala ngan gita, eine posanga toa rua ne ga ipamatua loloda kemi, ta takisi matua ele posanga tautaunga toa ienono matadai ta tasan-gasanga. ¹⁹ ††Danga kemi toa tasangasanga Deo ngan ne, eine ipamatua loloda mambe nagun ikisi matua oaga ta ding ga ienono ta irangrang ngan ipatpat alele mao. Danga toa ne ila idudunga Deo ele lumaeai, toa malo kapei idibe iadag. Eine Deo ele tibur madonga aea toa ele ul kapei tau ienono ngan. ²⁰ Toa eoa Iesus imuga ngan gita ta ila idudunga ngan luanga gita. Ei ibada naurata ton Melkisedek ta iuot madidnga kapei tenainga aea somisomi ga ilalala ga ila.

Melkisedek ieda kapei tau

⁷ ††Be Melkisedek ei maron kapei tuanga Salem aea. Ga pade, ei madidnga tenainga aea ton Deo Gadae Tau. Ei ila iuot pan Abraam ngan ado toaiua Abraam iasal gid mamaron kapeipei ngan paraunga ta iluai mulian ga inam. Melkisedek ila iuot pan ta ikado posanga kemi ngan pamatuanga ei. ² Ngan ado toaiua, Abraam ipota gid danga sisid toa ibada ngan paraunga ga iuot suknga sangaul. Ta ipan Melkisedek ele suknga ede. Be edaeda Melkisedek ipu mambe "maron kapei kadonga tutui aea." Ga pade, ei maron kapei tuanga Salem aea. Be edaeda toa ne ipu mambe "maron kapei lolo tarui aea." ³ Melkisedek itama ga itna mao, ga aea titnga eta pan itubtub mao pade. Aea ado eta poponga aea mao, ga ele matenga mao pade. Ei iman madidnga tenainga aea somisomi ga ilalala ga ila, lalaede mambe Deo Inat.

⁴ Ega, gimi agera eaba toa ne ieda kapei tau. Ngansa tibuda Abraam pade ipota danga sisid toa ngada oa ibada ngan paraunga ga iuot suknga sangaul. Ta ipan suknga ede ga ila pan Melkisedek. ⁵ †Be gid iaoo keledede pan Livai toa tibada naurata tenainga aea, gid panua padengada Israel ad tipota led danga sisid ga iuot suknga sangaul ta tipan gid Livai led suknga ede. Tautaunga gid toa ngada oa tiuot iaoo keledede pan Abraam, be tikado toa bedaoa ngan oaeoaed, ngansa Deo ele apu ikeo toa bedaoa. ⁶ Tautaunga Melkisedek aea titnga inam pagid iaoo keledede ton Livai mao, be ikado posanga kemi ngan pamatuanga Abraam, eaba toa Deo ikado posanga tautaunga pan, ga ibada iana ga inam pan Abraam pade. ⁷ Be taoatai kemi mambe eaba sai ipamatua eaba ede pade, ei ieda kapei ga iasal eaba sai toa ibada pamatuanga. Irangrang ngan eaba eta iaoo isokangai ngan idil toaine mao. ⁸ Be gid

† 6.6 Ibr 10.26-27, 1Io 5.16 †† 6.8 OM 3.17-18, Mt 13.7,22
‡ 6.10 Ibr 10.32-34 †† 6.13 OM 22.16-17

‡‡ 6.18 Nam 23.19 ††† 6.19 Wkp 16.2-3 ††† 7.1 OM
14.17-20 § 7.5 Nam 18.21

Livai toa tibada anad inam pagid Israel, gid eababa toa timatemate pade. Be Melkisedek toa ibada iana ga inam pan Abraam, Deo ele laulau ikeo ga imamado ga ilalala ga ila. ⁹ Tota tarangrang ngan takeo ga gid Livai toa timan Abraam itubtub, gid pade tipan anad ga ila pan Melkisedek. ¹⁰ Ngansa ngan ado toaiua Melkisedek iuot pan Abraam, gid Livai timamado maitne ngan tibud Abraam ising.

Iesus ele naurata tenainga aea iasal naurata tenainga aea togid Livai

¹¹ Gid Livai ga iaoa keledede ton Aron tibada naurata tenainga aea ta tipanasi gid Israel ngan apu ton Moses toa matamata oa. Be oangga naurata tenainga aea togid Livai irangrang ngan ikado ga gid panua tiuot tutui Deo imatai tautaunga, ikamado ga Deo ele laulau ikeo ngan madidnga tenainga aea ede pade manta inam ta ibada naurata ton Melkisedek, be ton Aron mao? ¹² Oangga naurata tenainga aea idae pagid iaoa ede pade bagedeai, manta apu pau pade iuot. ¹³ Eaba toa Deo ikeo ga iman madidnga tenainga aea toa somisomi ne, ei iuot ngan lum ede pade. Be mugaeai ga inam, eaba eta ngan lum toaine ikado naurata tenainga aea mao. ¹⁴ †Ngansa gita taoatai, ada Maron Iesus iuot ngan lum pan Iuda. Be Moses ikeo ngan eaba eta ngan lum toaine ga ibada naurata tenainga aea mao. ¹⁵ Tota oangga madidnga tenainga aea pau iuot ta ibada naurata ton Melkisedek, eine taoatai kemi tau mambe ei ele naurata tenainga aea iasal tau gid Livai led naurata tenainga aea. ¹⁶ Gid Livai tibada led naurata tenainga aea ngansa apu ton Moses ikeo ga gid arangrang ngan lum toaine manta tikisi naurata tenainga aea. Be Iesus ibada ele naurata toa ne ngan edap ede pade. Ei ibada ngansa ele madonga irangrang ngan kus mao. Ei iura kapei ta imamado somisomi ga ilalala ga ila. ¹⁷ ††Ngansa Deo ikeo pan ga bedane,
“Eao ga man madidnga tenainga aea somisomi ga ilalala ga ila.

Eao bada naurata ton Melkisedek ta bokoboko ngan.”

¹⁸ Posanga toa ne ipasolan gita mambe Deo itnan apu mugamuga ga idio ngansa imanggurenggureng na. ¹⁹ †Ngansa apu irangrang ngan ikado ga danga eta iuot tutui Deo imatai mao. Tota Deo ikado edap ede pade ga iasal tau apu. Ngan edap pau toa ne, tinida igelgel ngan sanganga leda madonga kemi, be tala boloma pan Deo.

²⁰ Iesus iuot madidnga tenainga aea sapaeen mao. Deo iposa tautaunga gadae ta idol ei. Be Deo ikado posanga tautaunga gadae eta ngan gid panua tenainga ad padengada mao. ²¹ ††Deo iposa tautaunga gadae, ta Iesus ibada ele naurata tenainga aea. Ngan ado toaiua, Deo ikeo pan bedane,

“Maron Deo ikado posanga tautaunga gadae, ta irangrang ngan ipul ilolo pade ngan mao.

† 7.14 Ais 11.1, Mt 2.6, PM 5.5 †† 7.17 Sng 110.4, Ibr 5.6 † 7.19 Ibr 10.22, Jms 4.8 †† 7.21 Sng 110.4, Ibr 5.6

“Eao ga man madidnga tenainga aea somisomi ga ilalala ga ila.”

²² ††Ngan posanga tautaunga gadae toa ne, taoatai kemi mambe Iesus kekelen ikado ga posanga pau toa Deo irau ngan ele panua ngan badanga gid mulian, eine ga iuot tautaunga. Posanga pau toa ne iasal tau posanga mugamuga toa Deo irau ngan gid mugaeai.

²³ Mugaeai panua busa tibabada naurata tenainga aea, ngansa eaba ede imate ga kus ta eaba ede pade ibada imul. Ta matenga ipakala gid ta irangrang ngan tikisi naurata toa ne somisomi mao. ²⁴ Be Iesus imamado somisomi ga ilalala ga ila. Tota ele naurata tenainga aea irangrang ngan kus mao, be eaba eta irangrang ngan ibada imul mao pade. ²⁵ †††Tota ei irangrang ngan ibada mulian sapadua tinam pan Deo ngan ei ieda, ta ele naurata ngan badanga gid mulian ila iuot lai. Ei irangrang ngan ikado bedane ngansa imamado somisomi ngan kadonga raring ngan luanga gid.

²⁶ Ngansa gita tapapauis ngan madidnga kapei tenainga aea tota bedane ngan luanga gita. Ngansa Deo ele ul ienono ngan ei, ga ele idil eta paeamao mao, ga ilolo aea muk eta Deo imatai mao, ga ele kadonga ede pade tau ngan gid panua kadonga sasat ad, ga Deo idol ei gadae tau buburiai. ²⁷ †††Ele ipu eta ngan kadonga mambe gid madidnga padengada tenainga ad tikakado ne mao. Gid manta tikado tenainga ado ga ado ngan gid led kadonga sasat bua, ga kus ta tikado tenainga ngan kadonga sasat togid panua. Be ngan ado toaiua Iesus ilongean ei mulian ga imate, ei ikado tenainga pakelede ngan gid panua led kadonga sasat. Ta tenainga toa oa kemi ga ienono somisomi ga ilalala ga ila. ²⁸ Apu ton Moses idol gid madidnga tenainga ad toa urad mao. Be Deo ele posanga tautaunga gadae inam muriai ngan Moses ele apu. Ngan posanga toa ne, Deo idol Inat ga iman madidnga kapei tenainga aea. Inat toa ne ele idil eta paeamao mao somisomi ga ilalala ga ila.

Iesus ei madidnga kapei tenainga aea buburiai

8 Be posanga toa takeo ngan ne ipu ga bedane: Gita ada madidnga kapei tenainga aea labone ta imamado. Ei idae ga ila buburiai ta idio imado ngan Maron Deo Gadae Tau ibage oatai. ² Ei ikakado naurata tenainga aea ngan Deo ele palata tautaunga buburiai aea. Eaba eta ikado palata toa ne mao. Deo kekelen ikado.

³ Ngansa gid madidnga tenainga ad toa ngada oa manta tikakado tenainga imata ede ga ede. Tota Iesus pade manta ikado tenainga. ⁴ Be oangga Iesus imamado tanoeai maitne, irangrang ngan ikado naurata tenainga aea mao, ngansa gid panua tenainga ad timamado ta tikakado gid tenainga lalaede mambe apu ikeo ngan. ⁵ †Gid tikado naurata tenainga aea ngan palata tanoeai aea toa imata boloma lalaede mambe palata tautaunga buburiai aea. Palata tanoeai

†† 7.22 Ibr 8.6, 12.24 ††† 7.25 Ro 8.34 ††† 7.27 Ibr 5.3 † 8.5 IM 25.40, Kol 2.17, Ibr 10.1

aea iman palata buburiai aea ianun. Ngan ipu toaine, Deo ipabib Moses ele ngan ado toaiua iuangga ipagun palata, ta ikeo pan bedane, "Oangga eao kado danga sisid toa ngada ne, manta nasi tutui ga iuot lalaede mambe ianun toa napasolan pago lusiai." ⁶†Be naurata tenainga aea toa Iesus ibada, eine iasal gid led, ngansa ei iman berbeda ngan Deo ele posanga pau toa irau ngan badanga mulian ele panua. Ta posanga pau toa Deo irau ne, eine iasal tau posanga toa irau toman ngan Moses mugaeai, ngansa gid posanga tautaunga toa Deo ikado ngan edap pau toa ne, eine iasal gid posanga tautaunga mugaeai aea.

Posanga pau toa Deo irau ngan ele panua, iasal posanga toa irau mugaeai

⁷ Ngansa posanga toa Deo irau ngan ele panua mugaeai, irangrang ngan ilua gid mao. Oangga posanga toa oa kemi tau, eine Deo ele ipu eta ngan dolnga edap pau mao. Be mao. ⁸††Deo igera mambe gid panua tirangrang ngan tinasi posanga toa oa mao, ta ele laulau ikeo ga bedane,

"Maron ikeo ga, 'Ega, ngan gid ado toa ilalala ga in-

am, gau ga narau posanga pau toman ngan gid Israel ga gid Iuda.

⁹ Posanga toa pau ne irangrang ngan iuot lalaede mambe posanga toa narau toman ngan tibutibud mugaeai mao.

Ngan ado toaiua, nakisi baged ta natal gid ga titnan Isip.

Narau posanga pau toa ne ngansa gid matad tutui ngan nasinga leg posanga mugaeai aea oa mao.

Tota napul murig ngan gid ngan ado toaiua.

¹⁰ Be posanga pau toa muriai ga narau toman ngan gid Israel eine ga bedane:

Gau ga nadol leg apu ga ienono laboradeai

ga nabode leg posanga ga idae lolodeai.

Gau ga naman ad Deo,

be gid ga timan leg panua.

¹¹ Labone panua tipananale oaeoed padengada ga gid iaoo keledede togid ngan posanga

ta tikeo bedane, "Eao manta oatai kemi ngan Maron."

Be ngan ado toaiua muriai, irangrang ngan tikado posanga toa bedaoa mao, ngansa gid toa ngada oa ga tiuatai kemi ngan gau.

Gid panua toa edad kapeipei ga gid panua edad mao, gid toa ngada oa ga tiuatai ngan gau.

¹² Ngansa gau ga lolog isat ngan gid ta nasamum led kadonga sasat.

Ta gau ga matag nanan led kadonga papaeamao pade mao."

¹³ Deo ikeo ga posanga toa irau ne eine pau. Ta posanga idil toa ne "pau" ipasolan mambe ei igera ele posanga mugaeai aea mambe danga imanggureng-gureng na. Ta saoa danga imanggureng-gureng, eine ga ienono mole mao. Teta pade ga iduaea.

† 8.6 Ibr 7.22 †† 8.8 Jer 31.31-34

Naurata tenainga aea ngan Deo ele palata tanoelai aea

⁹ †Ngan posanga toa Deo irau ngan ele panua mugaeai, apu imata ede ga ede raring aea ienono, ga tipagun luma tanoelai aea toa Deo ele ul ienono ngan. ² Luma toa tipagun oa eine Deo ele palata. Toa gadudunga oa, malo kapei ipoga ilolo ga iman rua. Ngan ilolo pan gaot, tidol lam iae ga popou tenainga bret aea toman ngan aea bret. Tibur toa oa tiuato "palata ilolo aea ul kapei tede." ³††Be palata ilolo ede pade, toa malo kapei gadudunga aea idibe iadag, eine tiuato "palata ilolo aea ul kapei tau." ⁴††Ngan palata ilolo toa ne, tidol popou tenainga nabene aea toa tika-do ngan gol, ga korol apu aea toa tiluga pan gaot ngan gol ikatinge babanga. Be gadudunga ngan korol toa oa, tidol ulo gol toa mana ††† ienono ngan, ga Aron ele toto lalalanga aea toa mugaeai isalugaluga ga itau-tau iuot, ga pat apu aea rua. ⁵†††Gadae ngan korol apu aea, kerubim [§] rua tipasolan Deo ele taranga, ga bag-baged irobi korol ipao. Ngan korol ipao toa oa, sing isamum panua led kadonga sasat ga ila, ta Deo ilolo itarui mulian ngan gid. Be patautene leda ado imata irangrang ngan taposa ngan gid danga toa ne ipu kelede kelede mao.

⁶ ††Io, tidol danga sisid toa ngada oa ga kus, ta gid panua tenainga ad tidudunga ado ga ado ngan palata ilolo pan gaot, ta tikakado led naurata tenainga aea.

⁷ ††Be ngan palata ilolo gadudunga aea, madidnga kapei tenainga aea kekelen idudunga pakelede mon ngan rai ga rai. Be irangrang ngan idudunga sapaean mao. Manta ibada masilau ising ta idudunga. Gid panua led kadonga sasat toa tiuatai ngan mao be tikakado, madidnga kapei tenainga aea itenai sing toa oa ngan aea samumnga. Be itenai sing toa oa ngan samumnga ei ele kadonga sasat pade. ⁸ Ngan kadonga toa ne, Itautau Tutui ipasolan gita ga bedane: Ngan ado toaiua palata toa matamata aea oa imadmadid, edap ila ngan tibur toa aea ul kapei tau, eine ienono mumulnga maitne. ⁹ ††Deo ele palata toa oa eine mambe oanenga itna toa ipaoatai gita ngan saoa danga iuotot labone. Ipasolan gita mambe gid tenainga imata ede ga ede toa tikakado, eine irangrang ngan ipatutui panua lolod mao. Goibe tikakado naurata raring aea kemi, be tinaman mambe led kadonga sasat ienono maitne. ¹⁰ Gid tenainga toa oa, eine danga tanoelai aea sapaean. Tikakado ngan eaneannga ga ununnga ga ngan sigiringa ga paliliunga imata ede ga ede tinida aea. Naurata tenainga aea toa oa ienono ga ila irangrang ngan Deo ikado edap pau ga ipakoli edap mugamuga.

‡ 9.1 IM 25.23-26.30 †† 9.3 IM 26.31-33 †† 9.4 IM 16.33, 25.10-16, 30.1-6, Nam 17.8-11, Lo 10.3-5 ††† Manaeine annga toa Deo ikado ga itap buburiai ga isulug ta gid Israel tian. ††† 9.5 IM 25.18-22 § Eaba eta labone iuatai kemi ngan kerubimeine saoa danga mao. Somisomi led naurata ngan timariala ngan tibur isaoa Deo ele ul ienono ngan. Panua matad inasnasi Deo ele laulau ta tiadi mambe gid boloma lalaede mambe masilau saksak, be bagbaged ga aed pange. †† 9.6 Nam 18.2-6 ††† 9.7 Wkp 16.2-34 †† 9.9 Ibr 10.1-2

Kristus itenai ising mulian

¹¹ Be Kristus inama na. Ei madidnga kapei tenainga aea ngan gid danga kemikemi toa ikado ga iuot tau-taunga ga ienono. Ei idudunga ngan palata kemi tau buburiai aea toa iasal palata tanoeai aea. Eaba eta ikado palata toa oa ngan ibage mao, ga iuot ngan tano toa ne mao pade. ¹² Ei idudunga toman ngan meme ga bulmakao singid mao, be ibada ising mulian ta idudunga pakelede mon ngan tibur toa aea ul kapei tau. Ngan ising toa oa, ibada gita mulian ngan leda kadonga sasat ta tabada panasnga ngan mao be tamamado kemi somisomi ga ilalala ga ila. ¹³ †Mugaeai oangga tisigiri panua tinid aea muk, eine ga tinono bulmakao taine daenga papau ngan dinga ga timomout ga kus, ta tibada dinga itae toa oa ta titil ga idae ngan gid panua. Be ngan edap ede pade, eine ga tibada gid meme ga bulmakao arangaranga singid ta titil ga idae ngan gid panua ngan sigiringa tinid aea muk Deo imatai. Tikakado toa bedaoa ta tinid pan gaot iuot kemi, ga ipasolan mambe Deo ele ul ienono ngan gid. ¹⁴ ††Be Kristus ising iasal tau gid danga toa bedaoa. Ngansa ele idil eta paeamao mao. Ta ngan Itautau Tutui toa imamado somisomi ne iura, ei itenai ei mulian ga ila pan Deo. Ta ele tenainga toa ne ikado ga tinida pan gaot kekelen iuot kemi Deo imatai mao, be isigiri loloda aea muk pade. Ta labone tanaman mambe leda idil eta paeamao mao. Mugaeai gid kadonga papaeamao iuangga idada gita ga tala ngan dinga imperno, be labone tarangrang ngan takado naurata ton Deo toa imamado somisomi ne.

Kristus ising iparangrang posanga pau toa Deo irau ngan ele panua

¹⁵ Ngan ipu toaine, ta Kristus iman berbeda ngan posanga pau toa Deo irau ngan ele panua. Toa bedaoa ta gid panua toa Deo ibaba gid, eine ga tibada gid danga kemikemi toa Deo iposa tautau ngan ta timamado kemi somisomi ga ilalala ga ila. Ei irangrang ngan ikado bedane ngansa ei imate ngan luanga ele panua. Ngan ado toaiua posanga matamata aea toa Deo irau ngan ele panua ienono maitne, manta tikakado tenainga pabusa ngan samumnga led kadonga sasat ado ga ado. Be ngan Iesus ele matenga, ei ikado edap ngan badanga gid mulian ta tibada panasnga ngan gid kadonga sasat toa oa mao.

¹⁶ Somisomi oangga eaba eta ikeo ga isio motean sai ga sai ga tibada ele danga sisid muriai ngan ele matenga, ei ga ibode posanga toa oa ga idae ngan laulau. Be oangga eaba toa oa imata bibita maitne, posanga toa ibode oa ienono sapaeen. Be oangga eaba toa oa imate ga kus ta panua toa ngada ne tiutai mambe ei imate, eine laulau toa ibode motean oa aea posanga iura ga ienono. Ngansa ele matenga iparangrang posanga toa oa. ¹⁸ Ngan ipu toaine,

† 9.13 Wkp 16.15-16, Nam 19.9,17-19, Ibr 10.4 †† 9.14 1Pe 1.18-19

posanga toa Deo irau ngan ele panua toa matamata oa, imatua ga ienono sapaeen mao. Sing iparangrang posanga toa oa pade. ¹⁹ †Ngan ado toaiua Moses ipao-la apu aea posanga toa ngada oa ga ila pagid ipom ga kus, ei ibada abei isop †† iboga ga sipsip ilaun toa tiloi ga iman oaro singsingia. Ta idol danga toa rua oa ga idudunga ngan bulmakao daenga pau ising, ga meme ising, ga eau. Ga kus ta itil ga idae ngan laulau apu aea ga ngan gid ipom pade. ²⁰ Ta ikeo, “Sing toa ne iparangrang posanga toa Deo irau ngan gimi, be Deo ikeo ga gimi manta anasnasi gid posanga toa ne.” ²¹ ††Ngan kadonga lalaede toa bedaoa, ei itil sing ga idae ngan Deo ele palata toman ngan danga toa ngada oa tikakado naurata tenainga aea ngan. ²² †††Be apu ikeo ga tinasi kadonga toa bedane ngan sigiringa danga sisid busa ga iuot kemi Deo imatai. Boloma danga toa ngada oa ibada sigiringa ngan edap lalaede toa bedaoa. Be oangga sing itoki ga isulug mao, irangrang ngan panua led kadonga sasat aea samumnga mao.

Kristus itenai ei mulian ngan samumnga kadonga sat

²³ †††Deo ele palata tanoeai aea toman ngan aea danga sisid, eine iman palata buburiai aea ianun. Gid tibada masilau singid ta titil ngan sigiringa gid danga sisid toa oa. Be palata buburiai aea manta ibada sigiringa pade. Be tenainga ngan sigiringa gid danga sisid buburiai aea manta iasal tau tenainga toa tikado ngan sigiringa gid danga sisid tanoeai aea. ²⁴ Ngansa Kristus idudunga ngan palata tanoeai aea mao. Palata toa oa gid panua tikado ngan baged ta iman palata tautau ngan buburiai aea ianun. Be labone Kristus idudunga tutui buburiai o. Ta ei ipasolan ei ga iuot Deo imatai ngan luanga gita. ²⁵ Be ei idudunga buburiai pabusa ngan itenai ei mulian ga ila pan Deo mao. Tautau ngan, gid madidnga tenainga ad tibada masilau singid ta tidudunga ngan tibur toa aea ul kapei tau ngan rai ga rai. Tibada singid mulian ga tidudunga mao, be tibada masilau singid ta tidudunga. Be Iesus ikado toa bedaoa mao. ²⁶ †Oangga bedaoa, Kristus ga ibada ieieinga pabusa, mugaeai ngan tano ga bubur led otnga ga irangrang ngan patautene. Be mao. Labone, boloma ngan ado muriai ga muriai tau, Kristus ipasolan ei ga iuot pakelede mon ngan tenainga ei mulian ngan samumnga kadonga sasat. ²⁷ Panua toa ngada ne manta timate pakelede, ga kus ta tila timadid ngan posanga toa Deo imatai. ²⁸ Lalaede toa bedaoa, Kristus ilongean ei mulian ga iman tenainga ila pan Deo toa pakelede oa. Ei ikado toa bedaoa ngan badanga panasnga ngan kadonga sasat togid panua busa. Be muriai, ei ga inam parua aea. Ngan ado toaiua, ei ga inama ngan samumnga kadonga sasat mao, be ei ga inama ngan badanga mulian sapadua toa tigaga matad ngan sanganga ei.

‡ 9.19 IM 24.6-8 †† Abei isopeine abei ede togid Israel mugaeai. Ibogaboga gereirei, be somisomi tikakado ngan tilnga eau ga sing ngan led naurata tenainga aea. Gera posanga pade ngan Ins 19.29. †† 9.21 Wkp 8.15,19 ††† 9.22 Wkp 17.11 ††† 9.23 Ibr 8.5, 10.1 § 9.26 Ibr 10.10

Gid tenainga tanoelai aea irangrang ngan isigiri panua lolod aea muk mao

10 ¹Gid danga kemikemi toa iuangga iuot muriai, eine Moses ele apu iposaposa ngan, be tagera masaeai tau mao. Moses ele apu ipasolan gid danga toa oa ianun kekelen. Be iman danga toa oa itautau mao. Ngan ipu toaine, gid tenainga toa apu ikeokeo ngan ga tikakado somisomi ngan rai ga rai, eine iran-grang ngan ikado ga gid panua raring ad tiuot tutui Deo imatai mao. ²Oangga bedaoa, eine ga tikaput ngan kadonga gid tenainga toa oa, ngansa tenainga toa tikado pakelede mon, eine ga isigiri lolod aea muk ga ila o. Toa bedaoa ta tinaman mambe led idil eta paeamao mao. ³Be mao. Ngan rai ga rai, tenainga toa tikakado oa ipapei matad mambe led kadonga sasat ienono maitne. ⁴Ngansa bulmakao ga meme singid iura eta ngan samumnga gid panua led kadonga sasat mao.

⁵†Tota ngan ado toaiua Kristus isulug ga inam tanoelai, ei iposa ga bedane,

“O Deo, gid tenainga imata ede ga ede, eao tinim ngan mao.

Be eao dol patig mambe danga kemi tenainga aea.

⁶Gid tenainga toa tinono ngan dinga ga imomout ga kus, ga gid tenainga tikado ngan samumnga kadonga sasat,

eao tinim igelgel eta ngan mao.

⁷Tota nakeo ga bedane,

“Ega, gau tota eko. Ag posanga ta ienono ngan lem laulau.

Gau nanama ngan nasinga eao lem kimnga.”

⁸Matamata ikeo ga, “Gid tenainga imata ede ga ede, ga gid tenainga tinono ngan dinga ga imomout ga kus, ga gid tenainga tikado ngan samumnga kadonga sasat, eine ikado ga tinim igelgel mao ga lolom ikim mao pade.” Be tautauga apu ikeo ga gid manta tika-do tenainga toa bedaoa. ⁹Ga kus ta ikeo, “Ega, gau to-ta eko. Gau nanama ngan nasinga eao lem kimnga.” Ngan posanga toa ne, ei dol nasinga mugamuga ga idio rol, ta ikado nasinga pau ga ibada imul. ¹⁰Ngan Deo ele kimnga toa Iesus Kristus iposaposa ngan, ei itenai ipat mulian ga ila pan Deo. Ta ngan kadonga toa ne, idol Deo ele ul ngan gita pakelede ta ienono somisomi ga ilalala ga ila.

Iesus ele tenainga irangrang tau ngan samumnga kadonga sasat

¹¹†Be gid panua tenainga ad toa ngada oa timadid ado ga ado ta tikakado led naurata tenainga aea imata ede ga ede. Tikakado gid tenainga lalaede toa bedaoa pabusa, be irangrang ngan isamum kadonga sasat mao. ¹²Be Kristus ikado tenainga ngan samumnga kadonga sasat pakelede mon. Be tenainga toa oa kemi ga ienono somisomi ga ilalala ga ila. Ga kus ta idio

† 10.4 Ibr 9.13 †† 10.5 Sng 40.6-8 ‡ 10.10 Ibr 9.12 †† 10.11 IM 29.38

imado ngan Deo ibage oatai. ¹³††Ta labone ga ila, ei isangasanga ado toa Deo ga idol aea miri itamatama ga tidio iae ibuloloeai. ¹⁴Ngansa ele tenainga toa kelede oa ikado ga gita Deo ele panua taot tutui imatai. Deo ipul gita kautede kautede ta tapasolan mambe ele ul ienono ngan gita, be Iesus ele tenainga toa kelede oa ikado gita ga taot tutui somisomi ga ilalala ga ila.

¹⁵Be Itautau Tutui pade iposa pagita ngan gid danga toa ne ta mugaeai ikeo ga bedane,

¹⁶††“Maron ikeo ga, ‘Posanga pau toa muriai ga na-rau toman ngan gid eine ga bedane:

Gau ga nadol leg apu ga ienono laboradeai.

Ga nabode leg posanga ga idae lolodeai.”

¹⁷††Ga kus ta ikeo,

“Led kadonga sasat ga gid kadonga tikakado ngan pulnga murid ngan leg apu,

eine ga matag nanan pade mao.”

¹⁸Tota oangga Deo isamum gid kadonga sasat ga kus, eine ipu eta ngan kadonga tenainga ngan samumnga kadonga sasat pade mao.

Manta loloda matua ta tala boloma pan Deo

¹⁹§Oaeoag, Iesus ising isamum leda kadonga sasat ga ila o. Tota tarangrang ngan tadudunga ngan Deo ele palata ilolo toa aea ul kapei tau be tamataud mao. ²⁰§†Tanasi edap pau madonga kemi aea toa Iesus isaoa ngan gita. Ta tadudunga ga tala ngan Deo ele palata ilolo, toa malo kapei idibe iadag. Malo kapei toa ikan-tutu oa eine mambe oanenga itna ngan Iesus ipat. ²¹Ta ei iman gita ada madidnga kapei tenainga aea ta imugamuga ngan Deo ele luma aea naurata toa buburiai oa. ²²§††Tota kadonga pakakanga isaoa ienono lolodai, manta tatnan ga iduaea ta tala boloma pan Deo, ngansa Iesus itil ising ga idae ngan loloda na. Ta labone tanaman mambe leda idil eta paeamao Deo imatai mao. Ga pade, isigiri tinida ngan eau kemi mambe gid madidnga tenainga ad tikakado. Tota iran-grang ngan tamataud mao, be manta loloda matua ngan Deo ta tala boloma pan. ²³Be ato kemi toa taoaoa ngan somisomi ga gid danga kemikemi iposa ngan ga tangasanga, manta takisi matua, be loloda ruangada ngan mao. Ngansa eaba toa ikado posanga tautauga pagita, ei eaba mata tutui aea. ²⁴Gita kelede kelede manta matada bada oaeoaeda ta tailoi-lo edap ngan papeinga lolod ngan kadonga kimnga aea ga naurata kemikemi. ²⁵§†Be irangrang ngan takaput ngan leda lulupnga mao. Panua edengada titnan kadonga ngan lulupnga, be irangrang ngan tanasi gid mao. Manta tapamatua ngan loloda somisomi, be tamarum tau ngan kadonga toa bedaoa, ngansa tagera mambe ado toa Kristus iluai mulian ga inam, ta boloma ne.

†† 10.13 Sng 110.1 ††† 10.16 Jer 31.33, Ibr 8.10 ††† 10.17 Jer 31.34 § 10.19 Ibr 4.16 §† 10.20 Mt 27.51 §†† 10.22 Wkp 8.30, Ese 36.25, Ep 5.26 §† 10.25 Ibr 3.13

Irangrang ngan tapul murida ngan Deo Inat mao

²⁶ †Be oangga tabada oatainga ngan posanga tau-taunga ga kus, be taparpar ngan nasinga kadonga sasat, eine tenainga eta ienono ngan samumnga leda kadonga sasat pade mao. ²⁷ ††Toa bedaoa ta tamataud be tasangasanga ado kapei toa Deo ipamadid gita ngan posanga. Toa eoa dinga kapei bil ga bil ga inono Deo aea miri itamatama. ²⁸ †Gita taoatai, mugaeai oangga eaba eta ipul imur ngan Moses ele apu be panua rua mao tol tigera ga tiuaoa ngan, irangrang ngan gid panua tuangai lolod isat ngan eaba toa oa mao. Eine ga tirau ei ga imate. ²⁹ ††Oangga bedaoa, gimimi agera eaba toa ipul imur ngan Deo Inat, eine ga iuot madongan? Eaba toa ne ga ibada panasnga paeamao ga paeamao tau, ngansa ei itado Deo Inat ga iduaea. Ga igera Iesus ising mambe danga buligaliga. Tautauunga, Iesus ising idol Deo ele ul ngan eaba toa oa ga iparangrang posanga toa Deo irau ngan ele panua, be oangga eaba toa oa ipul imur ngan, eine ga Deo ilolo isat ngan ei mao. Ngansa ei iaoo ibiu Itautau Tutui toa mugaeai ilolo marum ngan ei. ³⁰ ††Ngansa gita taoatai ngan Deo toa ikado posanga ga bedane, "Kolinga paeamao eine naurata togau. Gau ga napanas gid panua ngan led kadonga papaeamao." Be ikeo pade bedane, "Maron ga ipamadid ele panua ngan posanga ta imata inasi led kadonga." ³¹ Tota oangga tadae Deo toa imamado somisomi ne ibageai ngan ada panasnga, eine ga tamataud paeamao tau.

Manta loloda matua ngan Deo ta tamadid matua ngan ada kadonga kulupulupu

³² Be manta matami nanan gid ado toa ila oa. Ngan ado toaiua, gimimi abada oatainga ngan ato kemi mambe taranga itara gimimi. Tautauunga, gid panua tipaieiei gimimi paeamao tau, be gimimi amadid matua ngan ami kadonga kulupulupu. ³³ Ado edengada gid panua aoad ibiu gimimi, ga tikakado paeamao ngan gimimi, ga tipamaeamaea gimimi panua busa matadeai. Be ado padengada gimimi asokon oaeoemi toa tinaman ieieinga lalaede toa bedaoa ta alualua gid. ³⁴ †††Ngansa oaeoemi toa tila ngan luma panasnga aea, gimimi lolomi isat ngan gid ta akado kemi ngan gid. Be ngan ado toaiua gid madidnga tigou lemi danga sisid ta tibada ga ila, tinimi igelgel kekelen ta alongean gid ga tikado, ngansa gimimi aotai mambe lemi danga sisid kemikemi ienono buburiai somisomi ga ilalala ga ila.

³⁵ Mugaeai gimimi amataud mao, be amadid matua ngan saoa kadonga iuotot ngan gimimi. Be irangrang ngan atnan lemi kadonga toa oa mao. Ngansa oangga amadid matua toa bedaoa ga ilalala ga ila, eine Deo ga ilasu gimimi kapei tau. ³⁶ Gimimi manta amadid matua ta anasi Deo ele kimnga. Toa bedaoa ta gimimi ga abada gid danga toa Deo iposa tautauunga pagimi ngan.

³⁷ †††Ngansa teta pade,

† 10.26 Ibr 6.4-8 †† 10.27 Ais 26.11 † 10.28 Lo 17.6, 19.15
 †† 10.29 Mt 12.30-32, 1Ko 11.27-29 †† 10.30 Lo 32.35-36, Sng
 135.14 ††† 10.34 Mt 5.11-12, 6.20 ††† 10.37 Hab 2.3-4

"Eaba toa iuangga inam, ei ga inam, be ei ga ikado aea gerei mao.

³⁸ Be leg panua tututui, eine ga lolod matua ngan gau. Ta gid ga tibada madonga kemi ngan led kadonga lolo matua aea.

Be oangga timataud ta kos ga tiluagid mulian, irangrang ngan tinig igelgel ngan gid mao."

³⁹ Be gita tamadid toman ngan gid panua toa kos ga tiluagid mulian mao. Gid ga tiduaea. Be gita tamadid toman ngan gid panua lolo matua ad ta tabada madonga kemi.

Kadonga lolo matua aea ipu madongan?

11 ¹ Be kadonga lolo matua aea ipu ga bedane: Taoatai mambe gid danga kemikemi toa ngada oa Deo iposa tautauunga pagita ngan ga tasangasanga, eine ga tabada tautauunga. Goibe, tagera gid danga toa oa ngan matada mao, be taoatai kemi mambe gid danga toa oa ienono. ² Ngan kadonga lolo matua aea toa bedane, gid panua mugaeai ad tibada ad pakurunga inam pan Deo.

³ ††Ngan leda kadonga lolo matua aea, taoatai mambe Deo ikado posanga kekelen ta tano ga mari-amba tiuot toman ngan danga toa ngada ne. Toa bedaoa ta gid danga toa labone tagera, eine mugaeai Deo ikado ga tiuot ngan gid danga toa tarangrang ngan tagera mao.

Abel ga Enok ga Noa lolod matua ngan Deo

⁴ ††Be ngan Abel ele kadonga lolo matua aea, ei ikado tenainga kemi ga iasal Kain ele tenainga. Deo igera Abel ele kadonga lolo matua aea ta ipakuru ngan ei ta ikeo ga ei eaba tutui, ngansa igera mambe ele tenainga eine kemi. Tautauunga Abel imate na, be ngan ele kadonga lolo matua aea, eine mambe iposaposa pagita maitne.

⁵ †Be ngan Enok ele kadonga lolo matua aea, Deo isoa ei ga idae ga ila, be imate mao. Gid panua tiloilo ei, be tiuot ngan ei mao, ngansa Deo isoa ei ga idae ga ila. Be mugaeai ngan isoa ei ga ila, Deo itin igelgel ngan ei ta ipakuru ngan ei. ⁶ Be eaba sai ilolo matua ngan Deo mao, irangrang ngan ikado ga Deo itin igelgel mao. Ngansa eaba sai iuangga ila boloma pan Deo, ei manta iadi mambe Deo imamado ga ilasu gid panua sapadua timarum tau ngan ilonga ei.

⁷ ††Be Noa pade ilolo matua ngan Deo. Ta Deo ipabib ele motean ngan gid danga toa iuangga iuot muriai. Eine gid danga toa Noa igera ngan imata mao. Be ei ilongo kemi Deo ilinge ta ikado oaga kapei ta irangrang ngan Deo ibada ei mulian toman ngan ele luma lolo ta tiduaea mao. Ngan ele kadonga lolo matua aea toa ne, ipasolan mambe gid panua toa ngada oa tanoelai, ad panasnga itutui. Ta ibada edaeda kapei toman ngan gid panua toa Deo iuato gid panua tututui ngan led kadonga lolo matua aea.

§ 11.1 2Ko 5.7 §† 11.3 OM 1.1, Sng 33.6, Ins 1.3 §†† 11.4
 OM 4.3-10 §† 11.5 OM 5.21-24 §†† 11.7 OM 6.13-7.1

Abraam ga Sara lolod matua ngan Deo

⁸ †Be ngan Abraam ele kadonga lolo matua aea, ei inasi Deo ilinge ta itnan aea tano ta ila ngan tibur ede toa Deo iuangga ipan ga iman ei ele. Tautauanga iuatai ngan ila sida mao, be ei ilalala ga ila. ⁹ ††Ngan ele kadonga lolo matua aea, ei ila imado ngan tano toa Deo iposa tautauanga pan ngan. Ta imamado toa eoa mambe kaluae ede ta iraurau gid palata. Imamado toa bedaoa toman ngan inat Aisak ga itub Iakop. Deo isio gid ga tilup toman ngan Abraam ngan badanga gid danga toa iposa tautauanga pan ngan. ¹⁰ Abraam imamado mambe kaluae, ngansa ilolo iminmin ngan tuanga toa Deo ikado. Tuanga toa oa matua ga ienono somisomi ga ilalala ga ila. Deo kekelen ikado tuanga toa oa aea mosi.

¹¹ †Be Abraam iadaoa Sara pade, ei ilolo matua ngan Deo. Ngan ado toaiua, aea rai poponga aea ila o, ga iuot taine lasi, be Deo ipamatua ei ngan poponga gergeu. Ngansa ei iuatai mambe Deo toa ikado posanga tautauanga ga ila pan, ei imata tutui ngan ele posanga. ¹² ††Tota ngan ado toaiua Abraam iuot eaba kapei tau ga ele matenga imata boloma, Deo ilua ei ta iadaoa ipopo gergeu. Ta muriai ikado ele gergeu ga tiuot busa mambe gigima mariambai ga riringa lab aea, ta irangrang ngan eaba eta iuade gid mao. Be eaba toa keledede ne iman gid gergeu toa ngada ne tibud.

¹³ ††Gid panua toa ngada ne, lolod matua ngan Deo ga irangrang ngan led matenga. Tibada gid danga toa Deo iposa tautauanga pagid ngan oa mao. Be eine mambe timadid ta tigera gid danga toa oa ienono aluai, ta tinid igelgel ngan aea geranga. Tiuaoa ngan gid mulian ta tikeo, "Tano toa ne eine gai lemai tuanga tautauanga mao. Gai aman kaluae ngan tibur toa ne." ¹⁴ Ngansa oangga sapa dua tikado posanga ngan gid mulian toa bedaoa, eine tipasolan mambe tiloilo tibur kemi ede ga iman gid led. ¹⁵ Be oangga lolod iminmin ngan ad tano toa titnan ga idio, eine irangrang ngan tisio ado kemi eta ngan tiluagid mulian. ¹⁶ Be mao. Lolod iminmin ngan tibur kemi ede ga iasal tano toa titnan ga idio. Gid tikim tibur kemi ede buburial aea. Ngan ipu toaine, oangga tiuato Deo eine gid ad Deo, ei maeamaea ei ngan posanga toa tikado ngan ei oa mao, ngansa ei ikoromot tuanga ede ga iman gid led.

¹⁷ ††Ngan Abraam ele kadonga lolo matua aea, ei ilongo Deo ilinge ngan ado toaiua Deo itoba ei. Muga ei Deo ikado posanga tautauanga ga ila pan ta ikeo, "Gid gergeu busa toa naposa tautauanga pago ngan, eine ga tiuot ngan Aisak." Ga kus ta Deo ikeo pan ngan ipamate ele gergeu toa keledede oa ga iman tenainga ga ila pan. Ta Abraam ilongo ta ilongean inat ga ila pan. ¹⁹ †††Abraam iadi mambe oangga inat imate, Deo irangrang ngan ipei ei mulian. Ta gita tarangrang ngan tatado oanenga itna ngan posanga idil toa ne, ta

† 11.8 OM 12.1-5 †† 11.9 OM 35.12 ‡ 11.11 OM 18.11-14, 21.2, Ro 4.19 †† 11.12 OM 15.5, 22.17 †† 11.13 OM 23.4, 1Sto 29.15, Sng 39.12, 1Pe 2.11 ††† 11.17-18 OM 21.12, 22.1-14 ††† 11.19 Ro 4.17

takeo ga Deo ipei Abraam inat mulian ngan ele matenga.

Aisak ga Iakop ga Iosep lolod matua ngan Deo

²⁰ †Ngan Aisak ele kadonga lolo matua aea, ei ikado posanga kemi ngan pamatuanga Iakop ga Iso, ta iposa ngan saoa danga ga iuot ngan gisirua muriai.

²¹ ††Ngan Iakop ele kadonga lolo matua aea, boloma ngan ele matenga, ei ikado posanga kemi ngan pamatuanga Iosep inat toa rua oa. Be igalterean ei ngan toto ta isoa Deo ieda.

²² †††Ngan Iosep ele kadonga lolo matua aea, boloma ngan ele matenga, iposa motean pagid Israel ngan muriai ga titnan Isip. Ta irenren pagid ngan tibada ituatua ga ila pade.

Moses ilolo matua ngan Deo

²³ ††Be Moses itna ga itama lolod matua ngan Deo pade. Muriai ngan Moses aea poponga, timudan ei ga irangrang ngan aea taiko tol, ngansa tigera mambe ei gergeu kemi tau, be timataud ngan maron kapei Isip aea ele apu mao.

²⁴ Be Moses pade ilolo matua ngan Deo. Ngan ado toaiua idae kapei, ei itin ngan gid panua tiuato ei maron kapei Isip aea inat taine ele gergeu mao. ²⁵ Be ikim ibada ieieinga toman ngan Deo ele panua. Ei iadi mambe edap toa ne kemi ga iasal edap tingelgel aea ngan kadonga sasat ngan ado pidaede. ²⁶ Ei iuangga gid pat ga danga sisid kemikemi togid Isip eine danga sapaeen. Be ikeo ga oangga tipamaeamaea ei ngan Kristus ieda, kadonga toa ne kemi ga iasal gid danga toa oa, ngansa ei igaga imata ngan lasunga kemi toa Deo iuangga ibada pan. ²⁷ Ngan ele kadonga lolo matua aea, itnan Isip ga ila. Maron kapei togid Isip ilolo bake ngan ei, be ei imataud mao. Ei imadid matua. Tautauanga, eaba eta irangrang ngan igera Deo ngan imata mao, be eine mambe Moses igera Deo ngan imata ta imadid matua. ²⁸ †††Ngan ele kadonga lolo matua aea, ei ikado eaneannga Pasova aea ga nasinga ngan tiltilnga sipsip ising ga idae ngan led atama iaoa. Toa bedaoa ta irangrang ngan anggelo pamatenga aea irau gid Israel led gergeu lautabtabe mao.

Panua busa Israel ad lolod matua ngan Deo

²⁹ ††Gid Israel pade lolod matua ngan Deo ta tilalala ga tiuore ngan tad Singsingia mambe tilalala ngan tano mamasa. Ga kus ta gid Isip tiuangga titoba kadonga toa bedaoa pade, be tad kapei ipamadi gid ga timate.

³⁰ †††Ngan gid Israel led kadonga lolo matua aea, tilalala ga tibaliu ngan tuanga Ieriko ga irangrang ngan ado lima ga rua. Ga kus ta tuanga toa oa aea ala grok ga isulug.

§ 11.20 OM 27.27-29, 39-40 †† 11.21 OM 47.31-48.20 ††† 11.22 OM 50.24-25, IM 13.19 †† 11.23 IM 1.22, 2.2 ††† 11.28 IM 12.21-30 †† 11.29 IM 14.21-31 †† 11.30 Jos 6.12-21

³¹ †Be taine edap aea Raap ilolo matua ngan Deo pade. Ei ilolo itarui ngan gid panua taleleanna ad ta ibada gid ga tila ele lumaeai. Toa bedaoa ta ei imukuru toman ngan gid panua tanga balbal ad oa mao.

³² ††Be gau ga nasalangan saoa posanga pade? Ngansa leda ado imata eta mao ngan naninipu pagimi ngan Gideon ga Barak ga Samson ga Iepta ga Devit ga Samuel ga gid panua toa tibada Deo iaoa. ³³ †Ngan led kadonga lolo matua aea, gid panua toa ne tiparau pagid mamaron kapepei busa led panua paraunga ad ta tiasal gid. Ga timadid ga timugamuga ngan led panua ta tilualua gid ngan kadonga tutui. Ga edengada ngan gid tibada saoa danga toa Deo iposa tautaunga pagid ngan. Ga tikapin gid laion aoad. ³⁴ ††Ga tipamate dinga kapepei. Ga tiaoa ngan gid panua toa tiuangga tugal gid ngan didi paraunga aea, ta timate mao. Gid urad mao, be tibada pamatuanga ta tirangrang ngan tikado paraunga pagid alu padengada led panua paraunga ad, ta tipakoso gid ta tiaoa ga tila. ³⁵ ††Gid panua timate ga kus ta tidae mulian, ta tnatnad tinid igelgel ngan badanga gid mulian. Be panua padengada tibada ieieinga pagid ad isat bagedeai ga irangrang ngan timate. Ad isat tikeo ga oangga tipul murid ngan Deo, eine ga tilongean gid ga tila, be gid panua toa oa tinid ngan mao, ngansa tiadi oangga timate, eine ga tidae mulian ta tibada madonga kemi ga kemi tau. ³⁶ ††Panua edengada, ad isat tigalinge paeamao ngan gid ga timui gid. Be panua padengada ad isat tiaud gid ngan sen ga tidol gid ngan luma panasnga aea. ³⁷ †††Panua padengada ad isat tirau gid ngan pat, ga tiket panua padengada patid ngan so ga timan rua, ga tugal padengada ngan didi paraunga aea ga timate. Gid panua toa oa, led danga sisid imata karanga mao. Tipitpit sipsip ga meme tinid kukul ta tilalala alele. Ad isat tipaieiei gid ga tikado paeamao ngan gid. ³⁸ Time-lengle alele ngan tibur modamodanga, ga tidaedae lusiai, ga timamado ngan gid pat ibaba ga gid baba padengada tanoeai. Be itutui ngan gid panua tanoeai ad tisokon gid mao, ngansa gid panua toa oa kemikemi tau.

³⁹ Gid panua toa ngada ne lolod matua ngan Deo, ta Deo ipakuru ngan gid. Be ngan led madonga tanoeai, eta ngan gid ibada danga toa Deo iposa tautaunga ngan ne mao. ⁴⁰ Ngansa mugaeai tau ga inam, Deo ikoromot madonga kemi ede toa iasal madonga tanoeai ta isio gita ngan badanga madonga toa oa. Be ikeo ga gid ga timuga ngan badanga madonga toa oa mao. Manta tilup toman ngan gita ta Deo ikado ga gitaingada taot tutui tau. Ga kus ta tala ngan madonga kemi toa oa.

† 11.31 Jos 2.1-21, 6.21-25, Jms 2.25 †† 11.32 Het 6.11-8.32, 4.6-5.31, 13.2-16.31, 11.1-12.7, 1Sml 16.1-1Kin 2.11, 1Sml 1.1-25.1 † 11.33 Dan 6.1-27 †† 11.34 Dan 3.23-27 †† 11.35 1Kin 17.17-24, 2Kin 4.25-37 ††† 11.36 1Kin 22.26-27, Jer 20.2, 37.15, 38.6 ††† 11.37 2Sto 24.21

Manta matada idae ga ila pan Iesus

12 [§]Gid panua mugaeai ad toa oa dabad kapei tau be timadid ga tibalil ngan gita mambe panua tipasolan gita ngan edap lolo matua aea. Tota saoa danga ipakala gita, manta tatado ga iduaea toman ngan gid kadonga sasat toa iuangga idada gita. Manta urada pakpakia ta taladlado ngan salisinga toa Deo idol ga ienono matadai. ² Manta matada idae ga ila pan Iesus. Ei eaba toa iman leda kadonga lolo matua aea ipu, ga iparangrang leda kadonga lolo matua aea pade. Iesus imata nanan tingelgel toa Deo idol ga ienono imatai, ta imadid matua ngan aea ieieinga ga ele matenga ngan abei tabala. Posanga maeamaea aea toa tikado ngan ei, ei imata ila ngan mao. Be imadid matua ga irangrang ngan ele matenga. Ga kus ta idio imado ngan Maron kapei Deo ibage oatai.

Deo ipatutui gita mambe ele gergeu

³ Be matami nanan Iesus. Mugaeai gid panua kadonga sasat ad timan aea isat ta tikado paeamao ngan ei, be ei imadid matua. Manta matami nanan ei toa bedaoa, ta irangrang ngan akado apalase mao ga lolomi itola mao pade.

⁴ Gimi apararau matua ta aoangga aeasal kadonga sat, be ngan lemi paraunga toa ne, eta ngan gimi ising itoki ga imate mao. ⁵ ††Be kado gimi matami sapian posanga toa Deo ikado ngan pamatuanga lolomi. Ei iuato gimi ele gergeu ta ikeo ga bedane, "Leg gergeu, irangrang ngan eao gera Maron ele patuuinga mambe danga sapaeanao mao.

Be oangga idaba go, irangrang ngan lolom itola ngan mao.

⁶ Ngansa Maron ipatutui sapadua toa ikimkim gid.

Be sapadua toa ibada gid ga timan ele gergeu, ei ipanas gid pade."

⁷ †††Manta amadid matua ngan ami kadonga kulupulupu ta agera mambe Maron ipatutui gimi. Ta matami nanan: Deo ikado kadonga pagimi mambe gimi ele gergeu. Ngansa gergeu eta imamado be itama iuatai ngan patuuinga ei mao na? Mao tau. ⁸ Deo ipatutui ele gergeu toa ngada ne. Be oangga Deo ipatutui gimi mao, eine mambe gimi ele gergeu tautaunga mao. Gimi budibala. ⁹ Be matami nanan pade, gita toa ngada ne tamatamada tanoeai ad tipatutui gita, ta tatada ngan gid ngan led kadonga toa bedaoa. Tota oangga Tamada buburiai aea ipatutui gita, manta talolon ngan ei kapei tau ta tabada madonga kemi. ¹⁰ Be tamatamada tanoeai ad tinasi kadonga isaoa itu-tui ngan matad ta tipatutui gita ngan rai pidaede. Be Deo ipatutui gita ngan luanga gita, ngansa iuangga iparangrang gita ta tapasolan tautaunga mambe ele ul ienono ngan gita. ¹¹ †††Tautaunga, irangrang ngan patuuinga eta ikado ga tanaman kemi mao. Iman ieieinga aea. Be muriai oangga tananale kemi ngan

§ 12.1 1Ko 9.24-25 †† 12.5 Jop 5.17, Snd 3.11-12, PM 3.19 ††† 12.7 Lo 8.5 †† 12.11 Jms 3.17-18

kadonga toa oa, eine ga ipapot kadonga tutui ga kadonga lolo tarui aea, mambe annga kemikemi iuot tot dadangai.

Manta tagabit kemi, ngan kado ta tasapir ngan Deo ele kadonga lolo marum aea

¹² †Tota oangga gimi anaman mambe urami ngan madidnga matua ngan ami kadonga kulupulupu mao, mambe eaba ibage ga iae imanggolenga, manta apamatua gimi mulian. ¹³ †††Be apatutui lemi edap lalalanga aea, ta anasnasi kadonga tutui.” Toa bedaoa ta gid panua toa tiuangga lolod itnan Deo, irangrang ngan tidio toa bedaoa mao, be gid ga tibada keminga, mambe eaba iae imate ibada keminga ta ilalala pade.

¹⁴ Manta urami pakpakia ta apei kadonga lolo tarui aea rabu ngan oaeoaei. Ga pade, manta urami pakpakia ngan pasolannga mambe Deo ele ul ienono ngan gimi tautauanga. Ngansa eaba sai toa ipasolan mambe Deo ele ul ienono ngan ei mao, irangrang ngan igera Maron mao ga mao tau. ¹⁵ Be agabit kemi, ngan kado ta eaba eta ngan gimi isapir ngan Deo ele kadonga lolo marum aea. Irangrang ngan alongean eaba eta ga ipamuga kadonga paeamao rabu ngan gimi mao. Ngan kado ta ikado ga gimi busa aot paeamao Deo imatai. Kadonga toa oa eine lalaede mambe purup paeamao ipaeabu ngan dadanga. ¹⁶ †Be irangrang ngan eaba eta ngan gimi ikado kadonga arala mao, ga inasi kadonga tanoelai aea mao pade. Ngan kado ta iuot mambe Iso. Eaba toa oa pitoreanei, ta ngan olnga annga ado kelede aea, ilongean imul gergeu lautabe aea ga ila pan itar kakau. ¹⁷ ††Be gimi aotai, muriai ei iuangga ibada pamatuanga toa oa pan itama, be itama ilongo mao. Tautauanga Iso imata sul isulug, be irangrang ngan ibada pamatuanga toa oa mao, ngansa ele edap eta ngan palelenga ele kadonga mulian mao.

Gita taot ngan tuanga Ierusalem buburiai aea

¹⁸ ††Be gita leda edap ngan tala boloma pan Deo, eine mambe edap toa tibutibuda tinasi mugaeai oa mao. Gid tila ngan lusi ede tanoelai aea ieda Sainai. Gid tila tigera dinga kapei irarabal, ga laulau iluga tibur ta dodom kapei tau, ga rai kapei iaoa ingongo. ¹⁹ †††Gid tilongo taule ele tandanga ga Maron ilinge iposaposa, ta timataud kapei tau ta tiparpar pan Moses ta tikeo ga, “Gai arangrang ngan alongo posanga idil eta pade ne mao.” ²⁰ †††Gid timataud toa bedaoa ngansa Deo irenren kapei pagid ga bedane, “Oangga eababa mao masilau eta ilaputian lusi toa ne aea but, manta atata do pat ngan ei ga imate.” ²¹ †Gid danga toa tigera, ipamataud gid kapei tau, ta Moses pade ikeo, “Gau namataud tau ta nasamimi.”

²² Be gimi anama aot ngan gid danga toa bedaoa mao. Gimi aot ngan lusi Saion, eine tuanga ton Deo

† 12.12 Ais 35.3 †† 12.13 Snd 4.26 † 12.16 OM 25.29-34
 †† 12.17 OM 27.30-40 †† 12.18 IM 19.16-20, Lo 4.11-12 †††
 12.19 IM 20.18-21, Lo 5.22-27 ††† 12.20 IM 19.12-13 § 12.21 Lo 9.19

toa imamado somisomi ne. Tuanga toa ne eine Ierusalem buburiai aea. Be toa nene, gid anggelo bunoringring busa tau tiluplup ga tinid igelgel. ²³ Gimi anama aot ngan rourounga togid Deo ele gergeu lautabtabe, toa edad ienono ngan Deo ele laulau buburiai. Gimi anama aot pan Deo toa ipamadid panua toa ngada ne ngan posanga. Toa nene gid panua tututui timamado. Mugaeai timate, be Deo ipatutui gid ta led idil eta paeamao mao. ²⁴ ††Gimi anama aot pan Iesus toa iman bebeda ngan posanga pau toa Deo irau ngan gita. Ta gimi aot ngan Iesus ising toa itil ngan pamatuanga posanga toa Deo irau oa. Iesus ising toa ne iposaposa pagita ngan posanga kemi tau toa iasal posanga toa Abel ising iposaposa ngan mugaeai. Ngansa Abel ising iposaposa ngan kadonga sat aea kolinga, be Iesus ising iposaposa ngan kadonga sasat aea samumnga.

Irangrang ngan tapaki tangada ngan Deo ele posanga mao

²⁵ †††Be manta agabit kemi. Ngan kado ta apaki tangami ngan Deo toa iposaposa pagimi ne. Matami nanan. Mugaeai Deo ilinge iuot tanoelai ngan ado toaiua Moses imamado ta ipabib gid panua led. Ta oangga tipaki tangad ngan ele posanga, irangrang ngan tiaoa ga tisapir ngan ad panasnga mao. Tota oangga gimi apul murimi ngan ele babanga toa ipabib lemi buburiai ga inam, eine ga aeaoad madongan? ²⁶ ††Mugaeai Deo ilinge inuga tano ga inogonogoi. Be labone ikado posanga tautauanga pagita ta ikeo ga, “Gau ga nanuga tano pakelede pade. Be gau ga nanuga tano kekelen mao. Eine ga nanuga mariamba pade.” ²⁷ Be ngan posanga idil toaine “pakelede pade,” Deo ipasolan gita mambe ei ga itilak gid danga sisid toa irangrang ngan inogonogoi. Eine gid danga toa ngada ne ikado ga iuot mugaeai. Toa bedaoa ta gid danga sisid toa irangrang ngan inogonogoi mao, eine ga ienono matua ga ilalala ga ila.

²⁸ Deo iuangga ibada madonga kemi pagita toa ei ibageai oa. Be madonga toa oa irangrang ngan inogonogoi mao. Tota manta taposa kemi ga ila pan Deo, ga tararing ga ila pan, ga tasoa ieda ngan edap isaoa toa ikado ei ga itin igelgel. Be manta tamataud Deo ga talolon ngan ei ta takado toa bedaoa. ²⁹ †††Ngansa ada Deo, ei mambe dinga oanaoana tau toa irangrang ngan inono danga toa ngada ne.

Gita kelede kelede manta takim panua padengada

13 Manta akimkim pol ngan gimi mambe gimi iaoa kelede. Be lemi kadonga kimnga aea toa ne manta ilalala ga ila. ² ††Lemi kadonga ngan badanga gid kaluae ga tinam lemi lumaeai, irangrang ngan atnan mao. Ngansa panua edengada tibada gid anggelo ta timariala ngan gid, be tiutai ngan mao. ³ Be matami bada gid panua timamado ngan luma panasnga

§† 12.24 OM 4.10, Ibr 8.6 §†† 12.25 Ibr 2.1-3, 10.26-29 §†
 12.26 Hag 2.6 §†† 12.29 Lo 4.24, 9.3 §† 13.2 OM 18.1-8, 19.1-3, Ro 12.13

aea. Alualua gid mambe gimi pade amamado ngan luma panasnga aea toman ngan gid. Ga pade, matami bada gid panua toa ad isat tikado paeamao ngan gid. Alualua gid mambe abada ieieinga ngan tinimi lalaede toa bedaoa.

⁴†Gimi toa ngada na manta alolon ngan gid panua led oaioainga. Be manta amariala kemi ngan lemi enonga toman ngan adadaoami. Ta alongean eaba eta, mao danga eta pade ipaeabu ngan mao. Ngansa Deo ga ipanas sapadua tikado kadonga arala ga kadonga iriau imata ede ga ede. ⁵††Be irangrang ngan alongean mogal buda ga kadonga ngan kimnga pat iuot ngan lemi madonga mao ga mao tau. Be manta agera saoa danga toa ienono bagemiai na mambe imata karanga ngan gimi. Ngansa Deo ikeo ga bedane,

“Gau ga natnan go ga dio sapaeen mao.

Be irangrang ngan napul murig ngan eao mao ga mao tau.”

⁶†Tota tarangrang ngan tapamatua loloda ta takeo ga bedane,

“Ag Luanga eine Maron. Tota gau ga namataud mao.

Gid eababa tirangrang ngan tikado kadonga eta ngan gau mao.”

Irangrang ngan tatnan Deo ele edap mao

⁷†Matami nanan ami madidnga toa tipaola Deo ele posanga ga ila pagimi toa mugaeai ga inam. Matami nanan, edap toa somisomi tilalala ngan, ila sida? Manta anasnasi gid ngan led kadonga lolo matua aea.

⁸ Iesus Kristus, ei lalaede mugaeai, ga labone, ga somisomi muriai ga ilalala ga ila. ⁹††Be irangrang ngan alongean gid paoatainga papau imata ede ga ede ida-da gimi ta atnan Deo ele edap mao. Ngansa eine kemi ngan lolomi ibada pamatuanga ngan Deo ele kadonga lolo marum aea. Be apu imata ede ga ede ngan annga, irangrang ngan ipamatua loloda mao. Gid panua tinasnasi gid apu toa oa, eine tibada luanga eta ngan mao. ¹⁰ Gita leda popou tenainga aea ienono. Eine popou toa Iesus itenai ei mulian ngan. Be sapadua tiparpar ngan nasinga gid apu imata ede ga ede ngan Deo ele palata tanoelai aea, gid tirangrang ngan tibada anad eta inam pan Iesus mambe gita ne mao.

¹¹††Ngansa madidnga kapei tenainga aea somisomi itenai gid masilau, ta ibada singid ga idudunga ngan Deo ele palata ilolo toa aea ul kapei tau ta iman tenainga ngan samumnga kadonga sasat. Be gid masilau patid, idol ga idae dingaeai ngan tibur ede gaot ngan led saupu. ¹²†††Lalaede toa bedaoa, Iesus ibada ieieinga ga imate gaot ngan tuanga aea ala. Ta ngan ising toa oa, ei idol Deo ele ul ga idae ngan gid panua. ¹³†Tota kemi ngan gita pade tatnan tuanga ga tala gaot toman ngan ei. Ta posanga paeamao tikado ngan ei ga maeamaea ei ngan, eine ibada gita pade. ¹⁴††Ngansa tanoelai ne, gita leda tuanga eta ienono

somisomi ga ilalala ga ila mao. Be tasangasanga tuanga toa iuanga iuot muriai.

¹⁵††Tota ngan Iesus ieda, kemi ngan tapakuru ngan Deo somisomi. Ta kadonga toa ne iuot mambe gita leda tenainga ga ila pan. Eine annga kemi iuotot ngan leda kadonga lolo matua aea ngan Iesus toa taoaoa ngan somisomi. ¹⁶††Be irangrang ngan atnan lemi kadonga kemikemi ngan panua padengada mao. Manta alualua gid ngan lemi kadonga mamaron. Ngansa kadonga toa ne eine mambe tenainga ede ikado ga Deo itin igelgel.

Manta talongo ada madidnga linged ta talolon ngan gid

¹⁷††Ami madidnga toa timariala ngan gimi, manta alolon ngan gid ta alongo kemi linged. Ngansa gid ga tikoli posanga ga ila pan Deo ngan led naurata toa ne. Oangga akado toa bedaoa, gid ga tinaman mambe led naurata kulupu ngan gid mao, be gid ga tinid igelgel ngan. Ngansa oangga akado ga led naurata kulupu, kadonga toa ne ga ilua gimi mao.

¹⁸††Be manta araring ngan luanga gai pade. Gai anaman mambe lemali idil eta paeamao mao, ta lolomai ikim tau ngan nasinga kadonga kemikemi somisomi. ¹⁹ Be danga kapei toa nakim gimi araring ngan, eine ngan Deo isaoa leg edap ta naluagau mulian pagimi manmanae.

Posanga pamatuanga aea ila pagid Ibru

²⁰††Deo ei ipu ngan kadonga lolo tarui aea. Ei ipei mulian ada Maron Iesus ngan ele matenga. Ada Maron Iesus toa oa iura kapei ta imariala kemi ngan gita ele sipsip. Deo ipei ei mulian, ngansa ising itoki ga isulug ngan pamatuanga posanga toa Deo irau ngan gita. Posanga toa irau ne ienono somisomi ga ilalala ga ila. ²¹ Kemi ngan Deo toa ne iparangrang gimi ngan kadonga kemikemi imata ede ga ede ta irangrang ngan anasi ele kimnga toa ngada ne. Ga pade, kemi ngan ibokoboko lolodai ngan Iesus Kristus ele naurata ta ipapot gid kadonga toa ikado ei ga itin igelgel. Taso a ieda somisomi ga ilalala ga ila. Eine tautauanga.

²² Be oaeoae, nabeta matua gimi, manta adol tangami kemi ngan leg posanga toa nabode ne ngan pamatuanga lolomi. Ngansa leg posanga toa ne mamarae tau mao.

²³ Nakim napalongo lemi ngan oaeda Timoti, ti-longean ei ta itnan luma panasnga aea ga iuot. Ta oangga inam pagau manmanae, eine gairua ga anam agera gimi.

²⁴ Abada lemali ado kemi ila pagid ami madidnga ga pagid panua tututui toa ngada na ton Deo. Be oaeoae-da Itali ad, tiabalan led ado kemi ga ila pagimi pade.

²⁵ Kemi ngan Deo ele kadonga lolo marum aea idio pagimi toa ngada na.

††† 13.12 *Ins* 19.17 § 13.13 *Ibr* 12.2 †† 13.14 *Ibr* 11.10, 16, 12.22 ††† 13.15 *Sng* 50.14, 23 §† 13.16 *Plp* 4.18 §†† 13.17 *1Te* 5.12 †† 13.18 *PA* 24.16, 2*Ko* 1.12 §† 13.20 *Jer* 32.40, *Ese* 37.26, *1Pe* 2.25

† 13.4 *Ep* 5.5 †† 13.5 *Lo* 31.6, 8, *Jos* 1.5 † 13.6 *Sng* 118.6-7
 †† 13.7 *1Ko* 4.16 †† 13.9 *Ro* 14.17 ††† 13.11 *Wkp* 16.27

Jems

1 †Gau Jems, paeaeanga ton Deo ga Maron Iesus Kristus.

Nabode laulau toa ne ga ila pagimi lum sangaul igegea rua togita Israel. Gimi atnan lemi tuanga ipu ta abilin ga amamado alele ngan tibur padengada. Leg ado kemi ila pagimi.

Kadonga kulupulupu ipamatua gita

² †Oaeoæg, oangga tobanga imata ede ga ede iuotot ngan gimi, manta agera mambe danga tingelgel aea. ³ †Ngansa gimi aoatai, oangga kadonga iuotot ngan tobanga lemi kadonga lolo matua aea, eine ipaot kadonga ngan madidnga matua. ⁴ Be manta alongean kadonga ngan madidnga matua idae ga ila kapei lolomia. Toa bedaoa ta gimi ga aot tutui tau ga lemi kadonga kemikemi toa ngada oa ga imata karanga ga ienono.

Oangga sai ele oatainga imata karanga mao, manta ibeta Deo

⁵ †Be oangga eaba eta ngan gimi ele oatainga imata karanga mao, manta ibeta Deo. Ngansa Deo ei eaba mamaron ngan gid panua toa ngada ne. Deo idaba eaba eta toa ibeta ei ngan saoa danga oa mao. Be ei ga ibada pan. ⁶ Be eaba toa oa manta ilolo matua ngan Deo ga ilolo ruangada mao. Ngansa eaba sai toa ilolo ruangada, ei mambe ngalu toa rai ipei ga ila ga inam. ⁷ Oangga eaba toa bedane iadi mambe Maron ga ibada danga eta ga ila pan, eine ipakaka ei mulian. ⁸ Ei ilolo matua eta mao. Ngan kadonga toa ngada ne iuangga ikado, ilolo ede ga ede tau.

Posanga ila pagid panua toa led danga sisid imata karanga mao, ga panua led danga sisid busa

⁹ Oangga oaeda sai ngan iaoa keledede ton Kristus ele danga sisid imata karanga mao, kemi ngan itin igelgel. Ngan Deo imata, ei ieda kapei. ¹⁰ †Be eaba toa ele danga sisid busa, oangga ieda isulug, kemi ngan itin igelgel ngan aea kadonga toa bedaoa. Ngansa eaba sai ilolo ikim tau pat, eine ga iduaea mambe gilgilnga ipur. ¹¹ Oangga ado ipara ga idae, aea oanaoana ga ipamalai ipur toa oa ta mole mao imalai ga itap, ta aea sogonga toa oa iduaea. Lalaede toa bedaoa, gid panua toa led danga sisid busa, eine ga tiduaea. Led nau-rata iuraura maitne be tiduaea.

Deo ikado kemi ngan gita, be idada gita ngan kadonga sasat mao

¹² Kemi tau ngan eaba sai toa imadid matua ngan aea tobanga. Ngansa oangga iasal gid tobanga toa ngada oa, eine ga ibada madonga kemi iman aea la-sunga. Gid panua toa tikimkim Deo, ei iposa tau-taunga ngan ilasu gid tota bedaoa.

¹³ Oangga tobanga iuangga idada eaba eta ngan kadonga sat, iranrang ngan eaba toa oa ikeo ga Deo idada ei ngan kadonga sat mao. Ngansa kadonga sat eta iranrang ngan idada Deo mao, ga Deo idada eaba eta ngan kadonga sat mao pade. ¹⁴ Be eaba keledede ilolo buk ga idae ngan kadonga sat oangga ei ele kimnga papaeamao idada ei. Toa bedaoa ta ilolo iparumrum ei mulian ta ipakaka ei ngan nasinga kadonga sat. ¹⁵ Be kimnga papaeamao toa bedaoa ipaot kadonga sat mambe taine iapa ta ipopo gergeu. Be oangga kadonga sat ilalala ga idae kapei, eine ipaot matenga.

¹⁶ Oaeoæg kemikemi, iranrang ngan alongean eaba eta ipakaka gimi mao. ¹⁷ Saoa danga itutui tau ga tenainga kemikemi toa ngada ne, eine isulug ga inam pagita ngan Deo Tamada ibage. Ei iman ado ga taiko ga gigima tamad. Be ele taranga ipul ei alele mambe gid taranga toa oa mao. Ele kadonga kemikemi ienono lalaede somisomi. Gid danga toa ado igal ianun ga ila mamarae ga kus ta ila bolobolo, Deo ei mambe gid danga toa oa mao ga mao tau. ¹⁸ †Ngan ele tingelgel, isio gita ngan longonga ele posanga tautau. Ta ngan edap toa ne ikado ga leda madonga iuot pau. Ei ikado bedane ngansa iuangga rabu ngan danga toa ngada ne ikado ga iuot, ei ikim gita taot mambe annga papau imatua dadangai toa tatenai ga ila pan.

Manta talongo posanga ga tanasi pade

¹⁹ Oaeoæg kemikemi, manta aoatai kemi ngan posanga ga oaine: Gimi keledede keledede manta adol tangami manmanae ngan longonga posanga. Be iranrang ngan asensen ngan lemi posanga mao. Ga iranrang ngan lolomi bake manmanae mao pade. ²⁰ †Ngansa gid eababa led kadonga lolo bake aea iranrang ngan ipaot kadonga tutui toa Deo ikim oa mao. ²¹ †Tota manta akaput ngan saoa kadonga ikado ga loloda aea muk ga kadonga papaeamao toa iuotot somisomi. Manta adol edami ga isulug ta abada Deo ele posanga mambe annga ipuapua toa ei iarum lolo-

† 1.1 Mt 13.55, PA 15.13, Gal 1.19, 1Pe 1.1 †† 1.2 Ro 5.3-5
‡ 1.3 1Pe 1.7 †† 1.5 Snd 2.3-6 †† 1.10 Ais 40.6-7

††† 1.18 Ins 1.13 ††† 1.20 Sav 7.9 § 1.21 Kol 3.8, 1Pe 2.1

miai. Posanga toa ne irangrang ngan ibada gimi mulian.

²² †Be posanga toa gimi alongo, manta anasi pade. Irangrang ngan alongo sapaeanao. Oangga be-
daoa, eine apakaka gimi mulian. ²³ Eaba sai toa alongo
sapaeanao posanga, be inasi mao, ei iuot mambe eaba
ede itlo ianun ta igera imata. ²⁴ Igera imata ga kus ta
ila, be mole mao imata sapian imata iuot madongan.
²⁵ ††Be Deo ele apu itutui tau. Eine ipola gita ta tatnan
madonga paeamao. Oangga eaba sai imata inasi kemi
apu toa oa somisomi ta inasi, be imata sapian saoa
posanga toa alongo oa mao, eine Deo ga ikado eaba
toa oa ele naurata ga iuot kemi tau.

²⁶ †Oangga eaba eta ikeo ga ei eaba raring aea be
irangrang ngan ipakala ei mulian ngan posanga pa-
paeamao mao, eine ipakaka ei mulian. Ele kadonga
raring aea toa oa eine danga sapaeanao. ²⁷ Kadonga raring
aea toa itutui tau Deo Tamada imatai ga ikado ga
loloda aea muk eta mao, eine ga bedane: Manta taki-
akia gid asapsape ga akonokono ta talua gid ngan ad
kadonga kulupulupu. Ga pade, irangrang ngan ta-
longean kadonga paeamao eta tanoelai aea ibul gita
mao.

Irangrang ngan takado kadonga bagbage kelede mao

² ††Oaeoag, gimi lolomi matua ngan ada Maron
Jesus Kristus toa ele taranga kapei tau. Tota iran-
grang ngan akado kadonga bagbage kelede mao ga
mao tau. ² Matami nanan idil ede ga oaine: Oangga
eaba ede idol danga sisid kemikemi ga ibage igonga
aea pato gol ta inam idudunga ngan lemi rourounga,
be eaba ede pade lululunga aea toa ele danga sisid ra-
gragia, ei pade inam idudunga, eine ga akado mado?
³ Kado gimi agera eaba toa ele danga sisid kemikemi
ta akeo pan bedane, "Nam dio mado ngan mul kemi
ga oaine." Be akeo pan eaba lululunga aea bedane,
"Eao la madid ga eoa." Mao akeo pan bedane, "Eao dio
mado tanoelai, boloma ngan aeg." ⁴ Oangga akado toa
bedane, eine lolomi paeamao ta matami inasi gid pa-
nua ngan edap itutui mao. Gimi anasi kadonga ede
ngan panua toa edad kapeipei, be anasi kadonga ede
pade ngan gid panua toa edad mao.

⁵ †Oaeoag kemikemi, alongo. Gid panua toa led
danga sisid tanoelai aea imata karanga mao, Deo isio
gid ngansa ikim led kadonga lolo matua aea idae ga
ila kapei. Madonga kemi ibageai toa iposa tautaunga
ngan pagid panua toa tikim ei, Deo iuangga madonga
toa oa iman gid panua toa bedaoa led. ⁶ Be gimi apa-
maeamaea gid panua toa led danga sisid imata
karanga mao na. Matami nanan. Gid panua toa led
danga sisid busa, eine tikado kulupu ngan gimi ga
tipamadid gimi ngan posanga somisomi. ⁷ Gid panua
toa led danga sisid busa, tipapaeabu ngan Kristus ieda
kemi toa Deo idol ga idae ngan gimi.

⁸ ††Deo ele apu kapei ngan madonga ibageai toa ele
laulau iposaposa ngan, ikeo ga bedane, "Eao manta

† 1.22 Mt 7.26, Ro 2.13 †† 1.25 Ro 8.2, Jms 2.12 † 1.26 Sng
141.3 †† 2.1 PA 10.34, Jms 2.9 †† 2.5 1Ko 1.26-28

kim oaem ede pade mambe kim go mulian." Oangga
anasnasi Deo ele apu kapei toa ne, eine ga lemi
kadonga iuot kemi. ⁹ †††Be oangga akado kadonga
bagbage kelede, eine gimi akado kadonga sat, ta apu
toa ne ipasolan mambe lemi idil paeamao. ¹⁰ †Ngansa
oangga eaba sai inasnasi apu toa ngada oa, be itap
ngan apu idil keleta, eine ele idil paeamao lalaede
mambe eaba toa itnan apu aea posanga toa ngada oa.
¹¹ ††Ngansa Deo ikeo, "Irangrang ngan apaeabu ngan
oinga ngan kadonga arala mao." Be Deo toa kelede
ne ikado posanga ede pade ga bedane, "Irangrang
ngan apamate eaba ede pade mao." Tota oangga eao
kado arala mao, be eao pamate eaba ede pade, eine
eao laputian apu na.

¹² †††Deo ele apu ipola gita ta tatnan madonga pae-
mao. Be Deo ga imata inasi lemi kadonga ngan nasin-
ga apu toa ne. Ngan lemi posanga ga lemi kadonga
toa ngada ne, manta aot mambe panua tinasnasi apu
toa ne. ¹³ ††Eaba sai toa ilolo isat ngan eaba ede pade
mao, eine Deo ga ipamadid eaba toa oa ngan posan-
ga, be ilolo isat ngan ei mao. Be eaba sai toa ilolo isat
ngan panua padengada, eine ga iasal posanga toa
imadid ngan oa.

Kadonga kemi manta itlan leda kadonga lolo matua aea

¹⁴ Oaeoag, oangga eaba ede ikeo ga ilolo matua
ngan Deo, be ele kadonga kemi itlan ele kadonga lolo
matua aea mao, eine ele kadonga lolo matua aea
iman danga sapaeanao. Kadonga lolo matua aea bedane
irangrang ngan ibada ei mulian pade? Mao tau!
¹⁵ †††Oangga oaeda aranga mao taine ngan iaoo kelede
ton Kristus aea barikia mao ga aea annga imata
karanga mao, ¹⁶ be eaba eta ngan gimi ikado posanga
sapaeanao pan bedane, "Eao lolom itarui ta la. Kemi
ngan Deo ibada am barikia pago ga ipan am annga,"
posanga toa bedane ga ilua ei madongan? Gimi manta
alua ei ngan ele saoa danga toa imata karanga mao.
¹⁷ Kadonga lolo matua aea eine lalaede toa bedaoa.
Oangga kadonga kemi itlan leda kadonga lolo matua
aea mao, eine leda kadonga lolo matua aea itautau
eta mao. Eine mambe eaba imate.

¹⁸ ††Be eaba ede ga iririak ta ikeo, "Deo ibada panua
edengada mulian ngan led kadonga lolo matua aea,
be ibada panua padengada mulian ngan led kadonga
kemikemi."

Be gau ga nakoli posanga toa ne bedane: Oangga
eaba toa oa ele kadonga kemi itlan ele kadonga lolo
matua aea mao, irangrang ngan eao pasolan mambe
ele kadonga lolo matua aea tautaunga mao. Be gau
ga nakado kadonga kemikemi ngan pasolannga
mambe leg kadonga lolo matua aea eine tautaunga.
¹⁹ Eao lolom matua ta keo ga Deo toa kelede oa ima-
mado. Eine kemi, be gid iriaua papaeamao, gid pade

††† 2.8 Wkp 19.18, Mt 19.19, Gal 5.14 ††† 2.9 Lo 1.17 §
2.10 Wkp 19.37, Nam 20.7-12, 24, Mt 5.19 §† 2.11 IM 20.13-14, Lo
5.17-18, Ro 13.9 §†† 2.12 Gal 6.2, Jms 1.25, 1Pe 2.16 §† 2.13 Mt
5.7, 18.32-35 §†† 2.15 1Io 3.17 §† 2.18 Gal 5.6

lolod matua mambe Deo toa keleda oa imamado, be timataud ga tisamimi.

²⁰ Eao buobuonga am tau! Oangga lolom matua sapaeen be kado kadonga eta kemi mao, lem kadonga lolu matua aea toa ne aea annga eta mao. Eao kim napasolan go mambe posanga toa ne tautauanga na? Longo. ²¹ †Mugaeai tibuda Abraam idol inat Aisak ga idae ngan popou tenainga aea ta iman ele tenainga ila pan Deo. Be Deo igera ele kadonga toa bedane ta iuato ei eaba tutui. Eine tautauanga na? ²² ††Gera kemi. Ele kadonga lolu matua aea ilup toman ngan ele kadonga kemikemi, ta ele kadonga kemikemi iparangrang ele kadonga lolu matua aea. ²³ †Ta Deo ele laulau aea posanga ga oaine iuot tautauanga, "Abraam ilolu matua ngan Deo, ta ngan ipu toaine Deo irau posanga ngan ei ta ikeo ga ei eaba tutui." Ta Deo iuato ei iuae. ²⁴ Tota gimi agera, Deo ikado eaba eta ga iuot tutui imatai ngan ele kadonga lolu matua aea sapaeen mao. Be Deo ikado ei ga iuot tutui imatai ngan ele kadonga kemikemi.

²⁵ ††Lalaede toa bedaoa, taine edap aea toa Raap iuot tutui Deo imatai ngan ele kadonga kemi, ngansa ei ibada gid panua toa Iosua isula gid ta imudan gid ngan maron kapei Ieriko aea. Ga kus ta isula gid ta tinasi edap ede pade ta tiaoa ga tila. ²⁶ Tota taoatai, oangga tautaudida ienono tinidai mao, eine tamate. Be lalaede toa bedaoa, oangga kadonga kemikemi itlan leda kadonga lolu matua aea mao, eine leda kadonga lolu matua aea imate pade.

Manta tagabit kemi ngan leda posanga

3 Oaeoag, irangrang ngan panua busa ngan gimi tiuot panua paoatainga ad mao. Ngansa gimi aoatai, muriai oangga Deo ipamadid gita ngan posanga, eine ga inasi edap oanaoana tau ngan patutuinga posanga togai panua paoatainga amai. ² Ngansa gita toa ngada ne tabuobuo ngan edap imata ede ga ede. Be oangga eaba ede ibuobuo eta ngan ele posanga mao, ei eaba tutui tau, ta irangrang ngan ipakala itin toa ngada oa ngan kadonga sat.

³ Gita tadol aen kakauede ga itabala os iaoai ta takaukau ngan oaro ta irangrang ngan tapatutui itin toa ngada oa ngan ele lalalanga. Toa bedaoa ta os ilongo lingeda. ⁴ Ga pade matami nanan oaga kapepei. Gid eine danga kapei tau ga rai kapei isusuran gid ga tila, be kepenga kakauede ipatutui led ladladonga ngan tibur isaoa toa oaga itama ikim ila ngan. ⁵ Lalaede toa bedaoa, maeda eine danga kakauede rabu ngan tinida idanga sisid, be ilasu parimnga ngan ei tau. Matami nanan. Dinga kakauede tau irangrang ngan ian ga ila kapei ta isara saru dodol ga kus. ⁶ ††Maeda pade eine mambe dinga. Eine tinida idanga keleda rabu ngan tinida idanga toa ngada oa, be irangrang ngan ipapot kadonga papaeamao imata ede ga ede. Ikado ga loloda aea muk ta ipaeabu ngan

† 2.21 OM 22.9-12 †† 2.22 Ibr 11.17-18 † 2.23 OM 15.6, 2Sto 20.7, Ais 41.8 †† 2.25 Jos 2.1-21, Ibr 11.31 †† 3.6 Mt 12.36-37, 15.11, 18-19

leda kadonga toa ngada ne mambe dinga isara. Dinga imperno kekelen ipaeen dinga toa ne.

⁷ Gita eababa tapamol masilau saksak imata ede ga ede. Tapamol gid man ga paria ga mota ga masilau tad aea pade. Masilau edengada, gid panua tipamol mugaeai ga inam, ga padengada tipamol toa patautene. Ta gid panua tipakala gid ta tilongo linged. ⁸ ††Be irangrang ngan eaba eta ipakala imae mao. Ngansa maeda irangrang ngan ilongo lingeda mao ga mao tau. Eine mambe nou itekea paeamao toa irangrang ngan ipamate gita.

⁹ Ngan maeda, tasoa Deo Tamada ada Maron ieda. Ga kus ta maeda iposa paeamao ngan gid panua toa Deo ikado gid ga tiuot mambe ei. ¹⁰ Aoada toa keleda ne ipaot posanga kemikemi ga posanga papaeamao pade. Oaeoag, gid kadonga toa bedane manta iuot mao. ¹¹ Irangrang ngan eau kemi ga eau masmasi buk ga idae ngan eaumata keleda na? Mao tau!

¹² Oaeoag, irangrang ngan abei fik itautau iuot mambe oliv pade? Be abei oain irangrang ngan itautau iuot mambe fik pade? Mao tau! Toa bedaoa ta posanga kemi toman ngan posanga paeamao irangrang ngan iuotot ngan aoada mao, lalaede mambe eau kemi irangrang ngan iuotot ngan tad mao.

Oatainga tanoeai aea ga oatainga buburiai aea

¹³ Be eaba eta ngan gimi ele oatainga kapei ga ilolu iutai kemi? Manta ipasolan ele oatainga kapei ngan nasinga kadonga kemikemi. Oangga ele oatainga tautauanga, eine ga isoa ieda mulian mao, be ipasolan ele kadonga kemikemi. ¹⁴ Be oangga lolomi paeamao ga somisomi ailolo edap ngan soanga edami mulian, irangrang ngan apakuru ngan lemi oatainga toa oa mao. Toa bedaoa ta gimi apakaka ta apaeabu ngan posanga tautauanga. ¹⁵ Oatainga toa bedane isulug buburiai ga inama mao. Eine tanoeai aea ga inasi gid kimnga papaeamao tinida aea. Satan ipaot oatainga toa oa. ¹⁶ Ngansa oangga lolomi paeamao ga ailolo edap ngan soanga edami mulian, eine kadonga tanga balbal aea ga kadonga papaeamao imata ede ga ede ga iuotot.

¹⁷ Be sapadua tinasi oatainga tautauanga toa isulug buburiai ga inam, led kadonga ga bedane: gadae ngan danga toa ngada ne, lolod aea danga eta mao, ga tikim kadonga lolu tarui aea pol ngan oaeoag, ga lolod marum ngan gid, ga tilongolongo posanga, ga lolod isat kapei ngan gid panua, ga led naurata aea annga kemikemi iuotot, ga led kadonga lalaede ngan panua toa ngada ne, ga tipakaka ngan led kadonga mao. ¹⁸ †††Be oangga takado ga panua lolod itarui pol ngan gid, kadonga toa ne eine mambe annga ipuapua taearum dadangai. Ta muriai leda kadonga tututui ga iuotot mambe annga imatua dadangai.

††† 3.8 Ro 3.13 ††† 3.18 Mt 5.9, Ibr 12.11

Eaba sai ikim tau kadonga tanoeai aea, ei iman Deo aea isat

4 †Gid paraunga ga ariapolpol toa iuotot rabu ngan gimi, ikamado ga iuotot? Kado iuot ngan lemi kimnga papaeamao tinida aea toa ipaparau lolomia? ² Lolomi iminmin ngan badanga danga ede, be irangrang ngan abada mao. Ta gimi arau oaemi ede pade ga imate. Ga lolomi paeamao ta angale ele danga sisid, be irangrang ngan abada mao ta apaparau kapei tau. Gimi abada mao ngansa gimi abeta Deo mao. ³ Be oangga gimi abeta Deo, gimi abada mao ngansa lolomi paeamao ta abeta ei. Ngansa gimi aoangga abada danga toa oa ta aean ga kus ngan lemi tingelgel sapaeaan.

⁴ †Gimi apul murimi ngan Deo mambe taine itnan iadaoa ta ikado kadonga arala alele. Alongo. Kadonga ngan kimnga gid danga tanoeai aea eine ipaot ariapolpol toman ngan Deo. Be gimi aoatai mao? Tota oangga sai ilolo ikim tau kadonga tanoeai aea, ei iman Deo aea isat. ⁵ †Deo ele laulau ikeo ga bedane, "Itautau Tutui toa Deo idol lolodai, iparpar tau ngan gita ta ikim gita taman Deo kekelen ele." Gimi aoangga Deo ikado posanga toa ne sapaeaan? ⁶ †Be Deo ilolo marum kapei tau ngan gita. Tota ele laulau ikeo ga bedane, "Gid panua tiparim ngan gid mulian, Deo iman ad isat.

Be ilolo marum ngan gid panua toa tidol edad ga isulug."

⁷ †Tota gimi manta amamado gadio ngan Deo ta alongolongo ilinge. Apul murimi pan eaba paeamao toa Satan, ta ei ga iaoa ngan gimi ga ila. ⁸ †Ala boloma pan Deo, ta ei ga inam boloma pagimi. Gimi panua kadonga sat ami, manta asigiri lolomi aea muk ga iduaea mambe eaba isigiri ibage ga iuot kemi. Gimi panua lolomi ruangada, manta atnan kadonga lolopaeamao aea ga iduaea. ⁹ Manta lolomi iketi ga atangtang. Lemi ngingdanga, manta apul ga iuot tandanga. Be lemi tingelgel, manta apul ga lolomi isat. ¹⁰ †Ngan Maron imata, manta adol edami ga isulug. Toa bedaoa ta ei ga isoa gimi ga adae.

Irangrang ngan taselele oaeoaeda padengada mao

¹¹ Oaeoag, irangrang ngan aposa paeamao ngan oaeoaeami mao. Ngansa eaba sai iposa paeamao ngan iuae ede pade, mao iselele ei, eine iposa paeamao ngan apu ta iselele apu. Ta oangga eao selele apu, eine eao nasnasi apu mao. Be eao dol go mulian mambe madidnga ngan patutuinga apu. ¹² †Deo kekelen idol apu, ga ei kekelen iman eaba patutuinga posanga aea. Ei kekelen irangrang ngan ibada panua mulian, ga irangrang ngan ipaeabu ngan gid pade. Be eao sai toa keo ga selele oaem ede pade?

Saoa danga iuot maitne, irangrang ngan taparim ngan mao

¹³ †Gau leg posanga ede ila pagimi panua toa akeo ga bedane, "Labone mao sabale, gai ga ala ngan tuanga ede ta akado naurata pat aea ngan rai dodol ede ta abada pat busa." ¹⁴ †Gimi akado posanga toa bedaoa, be aoatai ngan saoa danga ga iuot sabale mao. Lemi madonga tanoeai eine mambe saoa danga? Eine mambe eau oanaoana aea basu toa puk ga idae kautede, ga kus ta isapa ga ila. ¹⁵ Be kemi ngan gimi akeo ga bedane, "Oangga Maron ikim, eine gai ga amamado ta akado naurata ede toa bedaoa." ¹⁶ Be mao. Gimi aparim ngan gimi mulian ta asoa edami sapaeaan. Be parimnga toa bedane eine paeamao. ¹⁷ †Tota oangga sai iuatai ngan kadonga kemi ede toa ei manta ikado, be ikado mao, eine eaba toa oa ele kadonga sat.

Posanga ila pagid panua toa led danga sisid busa ga tipaieiei panua padengada

5 Be leg posanga ede pade ga oaine ila pagimi panua toa lemi danga sisid busa. Gimi manta atangtang ga asolil ngan ami kadonga kulupulupu toa teta pade ga iuot ngan gimi! ² †Lemi danga sisid imotmot be gid naus tianean ami barikia. ³ Lemi pat gol ga silva ienono mole ga aea sapur iuot ngan, ta aea sapur toa ne ga ipasolan lemi mogal buda ga iuot masaeai. Ta Deo ga ipanas gimi ngan kadonga toa ne mambe dinga isalaba gimi. Ngansa teta pade ado muriai ga muriai tau ga iuot, be gimi asuksuk sapaeaan lemi pat ga danga sisid. ⁴ †Gid panua toa tiboko pagimi ngan badanga ami annga dadangai, gimi aol gid tutui mao. Be ega, pat toa gimi adangadangan pagid eine ipasolan lemi mogal buda ga iuot masaeai. Eine mambe paeaeanga titang ga tiansaban Maron Deo Matua Soke Tau. Ta ei ilongo led tandanga na. ⁵ †Mugaeai ga inam, lemi madonga tanoeai kemi tau ta iman lemi tingelgel aea kekelen. Apapatub gimi mulian mambe panua tipapatub masilau mud, ga kus ta titotoi. ⁶ Gimi apamadid gid panua tututui ngan posanga sapaeaan, be tikoli lemi kadonga paeamao eta mao. Be gimi arau gid ga timate.

Manta tapamatua loloda ta tamadid matua ngan kadonga kulupulupu

⁷ †Tota oaeoag, manta amadid matua ngan ami kadonga kulupulupu ta asangasanga Maron ele namanga. Gimi aoatai, dadanga itama ilolo matua ga imamado ta isangasanga aoara ga ado tikakado led naurata ga ila irangrang ngan annga itautau iuot kemi dadangai. ⁸ †Gimi pade manta apamatua lolomi ngan ami kadonga kulupulupu ta asangasanga Maron. Ngansa teta pade ei ga inam. ⁹ Oaeoag, irangrang ngan aririak pol ngan gimi mao. Ngan kado ta amadid

† 4.1 Ro 7.23 †† 4.4 Ro 8.7, 1Io 2.15 † 4.5 IM 20.5, 34.14
†† 4.6 Snd 3.34, 1Pe 5.5 †† 4.7 Ep 6.12 ††† 4.8 Ais 1.16, Sek
1.3, Mal 3.7 ††† 4.10 Jop 5.11, 1Pe 5.6 § 4.12 Ro 2.1, 14.4

§† 4.13 Lu 12.18-20 §†† 4.14 Sng 39.5, 11, Snd 27.1 §†
4.17 Lu 12.47 §†† 5.2 Mt 6.19 §† 5.4 Lo 24.14-15 §† 5.5 Lu
16.25 §†† 5.7 Lo 11.14, Jer 5.24 §†† 5.8 Ro 13.11-12, 1Pe 4.7

ngan posanga. Ngansa Maron toa ipamadid gid panua ngan posanga, ei ta imadmadid atama iaoai!

¹⁰ Oaehoeg, matami nanan gid panua toa tibada Deo iaoa mugaeai. Gid tibada ieieinga imata ede ga ede ngan posanga toa tikado ngan Maron ieda, be timadid matua ngan. Gimi manta amadid matua lalaede mambe gid pade. ¹¹ †Ega, gita taoatai mambe kadonga kemi tau ga iuot ngan gid panua toa timadid matua ga tiasal ad kadonga kulupulupu. Be gimi alongo Iop aea ninipunga pade. Ei ibada ieieinga imata ede ga ede, be imadid matua ngan. Ta gimi agera saoa kadonga Maron ikado ngan luanga ei. Ngansa Maron ei eaba lolo isat aea ga uduangga aea.

Irangrang ngan takado posanga tautauga gadae mao

¹² ††Oaehoeg, manta matami nanan danga kapei tau ga oaine: Oangga aposa tautauga ngan kadonga ede aoangga akado, irangrang ngan aoato Deo ieda ngan pamatuanga lemi posanga mao. Be irangrang ngan aoato danga eta tanoelai ngan pamatuanga lemi posanga mao pade. Be manta akeo ga, “Be. Gau ga nakado.” Oangga mao, akeo ga, “Gau ga nakado mao.” Posanga toa bedane ikaranga. Ngan kado ta Deo ipanas gimi.

Eaba tutui ele raring aea annga ga iuot

¹³ Eaba eta ngan gimi aea kadonga kulupu na? Manta iraring. Be eaba eta ngan gimi itin igelgel na? Manta

† 5.11 IM 34.6, Jop 1.21-22, 2.10, 42.10-17, Sng 103.8 †† 5.12 Mt 5.34-37

ikado baunga ngan soanga Maron ieda. ¹⁴ †Be eaba eta ngan gimi idibal na? Manta ibaba gid madidnga ngan iaoa keledede ton Kristus ga tinam pan ta tisama bude ga idae ngan ei ta tiraring ngan luanga ei ngan Maron ieda. ¹⁵ ††Ta raring toa tikado ngan led kadonga lolo matua aea, eine ga ikemi eaba toa oa aea dibala. Ta Maron ga ipei ei mulian. Be oangga ele kadonga sat eta, eine Maron ga isamum. ¹⁶ Tota gimi keledede keledede manta aoaoa pol ngan gimi ngan lemi kadonga sasat. Ta akado raring ngan luanga oaehoemi ta irangrang ngan aot kemi. Eaba tutui ele raring iura kapei, ta aea annga ga iuot.

¹⁷ ††Elaija ei eababa mambe gita. Be iura pakpakia ngan ele raring ta ibeta Deo ngan ipakala aoara. Tota aoara itap mao ga irangrang ngan rai tol ga taiko lima ga ede. ¹⁸ †††Ga kus ta iraring pade ta Deo ikado ga aoara itap ta gid annga ipara ga idae tanoelai pade ta itautau iuot.

Oangga oaeda eta isusu ngan Deo ele edap, manta tabada ei mulian

¹⁹ †††Oaehoeg, oangga oaemi eta isusu ngan Deo ele edap ta itnan posanga tautauga, be eaba eta ngan gimi ilua ei ta ipul ilolo, ²⁰ †manta matami nanan posanga ga oaine: Eaba sai toa ilua eaba kadonga sat aea toa isusu ngan Deo ele edap ta iluai mulian, ei ibada ei mulian ngan matenga. Ta ngan kadonga toa ne, Deo ga isamum ele kadonga sasat busa.

‡ 5.14 Mk 6.13 †† 5.15 Mt 17.18-20 †† 5.17 1Kin 17.1, 18.1 ††† 5.18 1Kin 18.42-45 ††† 5.19 Gal 6.1 § 5.20 Snd 10.12, 1Pe 4.8

1 Petrus

1 Gau Petrus, eaba ato aea ton Iesus Kristus. Nabode laulau toa ne ga ila pagimi panua toa Deo isio gimi. Gimi aman panua patpatnga ami ta amamado alele ngan tibur Pontus ga Galesia ga Kapadusia ga Esia ga Bitinia. ² †Mugaeai tau Deo Tamada iuatai motean ngan gimi ta isio gimi. Ikado bedane ngan Itautau Tutui iura ta idol ele ul ngan gimi. Ei isio gimi ngansa ikim gimi alongolongo ilinge ga aot pau tekteknga ngan Iesus Kristus ising toa itil ga idae ngan gimi.

Kemi ngan Deo ele kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea ilalala ga idae kapei lolomia.

Madonga kemi tau isanga gita buburiai

³ Taso Deo ieda! Ei ada Maron Iesus Kristus Itama. Ngan ele kadonga lolo isat aea, ikado ga taot panua papau. Ngan leda madonga pau toa ne, taoatai kemi mambe ei ga ibada madonga kemi tau pagita ta tasangasanga. Kadonga toa ne inam pagita ngan Iesus Kristus ele daenga mulian ngan matenga. ⁴ ††Ta Deo idol anami ngan gid danga kemikemi toa ikoromot buburiai ngan gimi. Gid danga kemikemi toa ne eine pau tekteknga Deo imatai, be irangrang ngan imotmot mao ga imata ipuluanga mao pade. ⁵ †Gimi lolomi matua ngan Kristus, ta Deo imariala ngan gimi ngan iura kapei. Ei ikado bedane ngansa iuangga ibada gimi mulian. Be ele kadonga ngan badanga gimi mulian ga iuot masaeai ngan ado muriai ga muriai tau. ⁶ ††Matami nanan gid danga toa ne ta tinimi igelgel kapei. Tautaunga labone tobanga imata ede ga ede ikakado ga lolomi itang kautede, be tinimi igelgel maitne. ⁷ ††Deo ilongean gid tobanga toa ne iuotot ngan gimi ngansa iuangga ipasolan mambe lemi kadonga lolo matua aea eine tautaunga. Lemi kadonga lolo matua aea toa ne, eine danga kemi ga kemi tau ta iasal gol. Tautaunga gid panua tinono gol ngan dinga oanooana tau ngan geranga mambe gol tautaunga, be muriai gol ga iduaea. Be lemi kadonga lolo matua aea, oangga iasal tobanga toa ngada ne ga kus, eine ga ikado ga Deo isoa edami ga ipakuru ngan gimi. Ta gimi ga amado kemi tau ngan ele taranga ngan ado toaiua Iesus Kristus iuot masaeai ga iluai mulian. ⁸ †††Tautaunga gimi agera ei ngan matami mao, be akim ei tau. Tautaunga labone gimi agera ei mao, be lolomi matua ngan ei ta tinimi igelgel kapei tau, ngansa gimi asangasanga madonga kemi tau

† 1.2 Ro 8.29, 2Te 2.13 †† 1.4 Kol 1.12 † 1.5 Ins 10.28, 17.11 †† 1.6 Jms 1.2, 1Pe 5.10 †† 1.7 Snd 17.3, Sek 13.9, Mal 3.3, Jms 1.3 ††† 1.8 Ins 20.29, 2Ko 5.7

ngan ele taranga. Leda tingelgel toa ne kapei tau ta irangrang ngan aoad a inasi kemi ipu mao. ⁹ Ta gimi ga abada annga kemi toa iuot ngan lemi kadonga lolo matua aea. Annga kemi toa ne, eine Deo ibada gimi mulian.

¹⁰ †††Be posanga ngan Deo ele naurata ngan badanga gita mulian ienono mugaeai ga inam. Gid panua toa tibada Deo iaoa mugaeai, tiposa motean ngan Deo ele kadonga lolo marum aea ngan gimi. Be lolod ikim tau ngan badanga oatainga ngan Deo ele naurata toa ne, ta tugal nanan ngan aea posanga ipu. ¹¹ ††Tautaunga Itautau Tutui ton Kristus ibokoboko lolodeai ta tiposaposa motean ngan Kristus †† aea ieieinga, ga ele matenga, ga ngan edaeda kapei toa Kristus ibada muriai. Be tusalusalu ngansa tiuatai kemi mao ngan kadonga toa oa ga iuot madongan, ga tiuatai ngan iuot ngeda mao pade. ¹² Be Deo ipasolan gid mambe posanga toa tikakado, eine ngan luanga gid ngan ado toaiua timamado mao, be ilualua gimi panua toa labone ami. Ta labone Itautau Tutui isulug buburiai ga inam ta ipamatua gid panua ngan ato kemi aea paolanga, ta gimi alongolongo. Be gid anggelo pade lolod ikim ngan badanga oatainga ngan gid danga toa ne.

Manta tapasolan mambe Deo ele ul ienono ngan gita

¹³ Tota gimi manta matami iualai ngan badanga oatainga ta apakala gimi mulian ngan kadonga papaeamao. Be matami nanan, oangga Iesus Kristus iuot masaeai ta iluai mulian ga inam, gimi ga abada Deo ele kadonga lolo marum aea kapei tau. Ta gimi manta adol posanga toa ne ga imuga ngan laborami ta asangasanga. ¹⁴ †††Gimi manta aot mambe gergeu kemikemi tilongolongo posanga. Mugaeai lemi oatainga eta mao ta anasnasi gid kimnga papaeamao. Be labone irangrang ngan anasnasi gid kadonga toa oa pade mao. ¹⁵ Be aot lalaede mambe Deo toa ibaba gimi. Ei tutui tau, ta gimi pade manta alalala tutui. Ta ngan lemi kadonga toa ngada ne, apasolan mambe ele ul ienono ngan gimi. ¹⁶ †††Ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane, "Gimi manta alalala tutui ta apasolan mambe leg ul ienono ngan gimi. Ngansa gau eaba tutui tau."

††† 1.10 Mt 13.16-17 § 1.11 Sng 22, Ais 53, Lu 24.26-27 †† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. ††† 1.14 Ro 12.2, Ep 2.3, 4.17-18 ††† 1.16 Wkp 11.44-45, 19.2, 20.7, Mt 5.48

Deo ibada gita mulian ngan Kristus ising

¹⁷ †Gimi aoatoato Deo eine Tamami. Ei imata inasnasi eaba kelede kelede ele naurata, ta irau aea posanga. Be ikado kadonga bagbage kelede mao ga mao tau. Tota gimi manta alolon ngan Deo ado ga ado ngan lemi madonga tanoelai. Matami nanan, lemi tuanga tautau nene mao. Be gimi amamado mambe panua patpatnga ami. ¹⁸ Ngansa gimi aotai, mugaeai gimi amamado ngan tibutibumi led nasinga toa irangrang ngan ilua gimi mao. Be Deo ibada gimi mulian ngan madonga paeamao toa oa. Ei ikado bedane ngan olnga kapei tau. Be olnga toa oa eine mambe gid danga toa irangrang ngan iduaea mambe gol ga silva mao. ¹⁹ ††Ei iuol gimi mulian ngan Kristus ising toa aea olnga kapei tau. Kristus ei mambe sipsip toa itin aea tibun eta mao ga aea gil mao pade. ²⁰ †Mugaeai tau, Deo ikado tano toa ne ga iuot maitne, be ei isio Kristus ngan badanga gimi mulian. Ta patautene, boloma ngan ado muriai ga muriai tau, Kristus iuot masaeai ngan luanga gimi. ²¹ ††Ei ilua gimi ta lolomi matua ngan Deo. Deo toa ne ipei ei mulian ngan ele matenga ta idol ieda gadae tau. Toa bedaoa ta lolomi matua ngan Deo ta asangasanga ei ngan luanga gimi.

Manta takimkim oaeoaeda

²² ††Gimi apul lemi kadonga ta anasi posanga tautau. Ta ngan kadonga toa ne, gimi asigiri lolomi ta aea muk eta mao. Ta labone anasnasi kadonga kimnga aea tautau. Tota irangrang ngan lolomi aea danga eta mao, be manta amarum ngan nasinga kadonga kimnga aea pol ngan gimi. ²³ Gimi aot panua papau, mambe annga papau iuotot dadangai. Be annga ipuapua toa gimi aot ngan ne, eine irangrang ngan ibuda mao. Ienono somisomi. Deo ele posanga madonga kemi aea kekelen ikado ga gimi aot panua papau. Ele posanga toa ne ienono somisomi ga ilalala ga ila. ²⁴ †††Ngansa Deo ele posanga ikeo ga bedane, "Panua toa ngada ne mambe gilgilnga.

Be edad kapepei ienono mole mao, mambe gilgilnga ipur.

Gilgilnga imalai ta ipur itap ga isulug.

²⁵ Be Maron ele posanga ienono somisomi ga ilalala ga ila."

Be posanga toa ne eine ato kemi toa tipaola ga ila pagimi.

Kristus mambe kadanga pat ede imata bibita

² ††Gimi aot panua papau, tota gimi manta atado kadonga papaeamao toa ngada oa ga iduaea toman ngan kadonga pakakanga, ga aleburo, ga lolo paeamao, ga posanga papaeamao toa ngada oa. ² Deo ele posanga aea muk eta mao. Gimi manta lolomi ikim posanga toa ne ta alongean ga ipapatub tau-

† 1.17 Ro 2.11, PM 2.23 †† 1.19 PA 20.28, Ibr 9.12-14 †
1.20 Ep 1.4, 2Ti 1.9-10 †† 1.21 Ins 14.6, Ro 5.1-2 †† 1.22 Ins
13.34, Ro 12.10 ††† 1.24 Ais 40.6-8 ††† 2.1 Ep 4.22, Jms 1.21

taudimi mambe tud toa gergeu puruanga ikimkim. Toa bedaoa ta gimi adaedae kapepei ta amadid matua ngan madonga pau toa Deo ibada gimi mulian ngan. ³ †Ngansa gimi atoba Maron ele edap na, ta aotai mambe ei kemi ga kemi tau.

⁴ Maron ei mambe kadanga pat ede imata bibita. Tautau ngan gid panua tikakado luma tiuangga ei paeamao ta titado ga iduaea. Be Deo isio pat toa ne ngansa igera mambe danga kemi ga kemi tau. Ta oangga gimi anam boloma pan, ⁵ ††gimi pade ga aot mambe gid pat toa Deo ikakado luma ngan, be matami bibita. Ta ei ipatoi gimi ta ikado ga aot mambe luma kemi raring aea ei ton. Ga pade, gimi aot mambe panua tenainga ami toa ele ul ienono ngan gimi. Ta lemi kadonga kemikemi iuot mambe tenainga ga ila pan, ta ngan Yesus Kristus ele naurata, lemi tenainga toa ne ikado ei ga itin igelgel. ⁶ †††Ngansa Deo ele laulau aea posanga bedane,

"Ega, ngan bereo Saion †† nadol pat ede ga idio.

Pat toa ne kemi ga kemi tau,

ta nasio ngan iman luma kapei aea kisinga.

Be eaba sai toa ilolo matua ngan ei,

eine ga maeamaea ei mao ga mao tau."

⁷ †††Tota ngan gimi panua lolo matua ami, pat toa ne eine kemi ga kemi tau. Be ngan gid panua toa lolod matua ngan ei mao, Deo ele laulau iuot tautau ngan ga bedane,

"Pat toa ne, gid panua tikakado luma tiuangga eine paeamao ta titado ga iduaea.

Be labone iman luma aea kisinga."

⁸ ††Be Deo ele laulau aea posanga ede pade iuot tautau ngan ga bedane,

"Pat toa ne ga ikado gid panua ga tikot aed ngan ta titap."

Titap ngansa tinasi Deo ele posanga mao. Be Deo irau posanga motean ngan ad kadonga toa bedaoa.

⁹ ††Be gimi aman Deo ele panua toa isio gimi. Gimi ga amamado ei ibageai ta akado ele naurata mambe gid panua tenainga ad, ngan luanga gid panua ga tinam boloma pan. Ele ul ienono ngan gimi, ta gimi aot ele panua tututui rabu ngan gid alu padengada. Ei ibada gimi ta aman ei ele, ngansa iuangga gimi apaoasasa posanga ngan gid naurata kemikemi toa ei ikakado. Ei Deo toa ibada gimi ta atnan lemi madonga dodom ta ala amado ngan ele taranga kemi ga kemi tau.

¹⁰ †††Mugaeai gimi panua sapaeana. Be labone gimi panua ton Deo. Mugaeai abada Deo ele kadonga lolo isat aea mao. Be labone ei ilolo isat ngan gimi.

Gita manta taot mambe Deo ele paeaeanga

¹¹ †††Leg panua kemikemi, lemi tuanga tautau ngan nene mao. Gimi amamado ngan tano toa ne mambe panua patpatnga ami. Tota nakeo pagimi, manta aplese gid kimnga papaeamao tinida aea. Ngansa gid

§ 2.3 Sng 34.8 †† 2.5 Ep 2.21-22, PM 1.6 ††† 2.6 Ais 28.16, Ep 2.20 †† Bereo Saioneine tuanga Ierusalem aea bereo. †††
2.7 Sng 118.22 †† 2.8 Ais 8.14 †† 2.9 Lo 7.6, 14.2, Ais 9.2, PA
26.18, Ep 5.8 ††† 2.10 Hos 2.23 ††† 2.11 Gal 5.17, 24

“Eaba sai toa ikim madonga kemi
ga iuanga igera ado kemikemi,
manta ikaput ngan posanga papaeamao
ga ipakala iaoa mulian ngan posanga pakakanga.
¹¹ Ei manta ipul imur ngan kadonga papaeamao ta
ikado kadonga kemikemi.

Ei manta iloilo edap lolo tarui aea toman ngan panua padengada ta ilalala ngan edap toa oa.

¹² Ngansa Maron imata kikisi gid panua tututui
ga ipagege itanga ngan led raring.
Be ei iman gid panua papaeamao ad isat.”

Oangga tabada ieieinga ngan leda kadonga kemikemi, eine kemi

¹³ Be oangga gimi amarum ngan nasinga kadonga kemikemi, sai ga ipaieiei gimi? ¹⁴ †Be oangga abada ieieinga ngan lemi kadonga tututui, eine kemi tau ngan gimi. Ta oangga tipamir ami, irangrang ngan amataud mao, ga lolomi ede ga ede mao pade. ¹⁵ Be adol Kristus kekelen ga imugamuga ngan lolomi ta alolon ngan ei mambe ami Maron. Ta oangga gid panua tibeta gimi ngan danga kemi toa gimi asangasanga ne ipu madongan, manta alalo lemi posanga motean ngan kolinga pagid. ¹⁶ †Be manta lolomi marum ngan gid ta alolon ngan gid. Be anaman lolomia mambe lemi idil eta paeamao mao ta akoli led posanga. Toa bedaoa ta oangga gid panua tiposa paeamao ngan gimi, eine ga tigera lemi kadonga kemikemi ngan nasinga Kristus, ta maeamaea gid ngan led solsolnga sapaean. ¹⁷ Ngansa oangga Deo ilongean gimi ta abada ieieinga, kemi ngan abada ieieinga toa oa ngan lemi kadonga kemikemi. Be oangga abada ieieinga ngan lemi kadonga papaeamao, eine kadonga toa ne ga ilua gimi mao.

Kristus imate ta idae mulian ngan badanga gita mulian

¹⁸ Ngansa Kristus ibada ieieinga ga imate pakelede ngan samumnga kadonga sasat. Ei eaba tutui, be ibada gimi panua papaeamao mulimi ngan ieieinga toa oa, ngansa iuanga ibada gimi ga ala pan Deo. Ngan itin, inaman ieieinga ga imate, be ngan Itautau Tutui iura, idae mulian ta imata bibita. ¹⁹ Ngan Itautau Tutui toa ne, ei ila ipaola posanga pagid lausio toa timamado ngan tibur panasnga aea. ²⁰ †Gid lausio toa oa tangad balbal ngan Deo ele posanga ngan ado toaiua Noa imamado. Ngan ado toaiua, kadonga papaeamao ilalala ga idae kapei, be Deo ikoli manmanae mao. Ei isangasanga gid panua ga ila irangrang ngan Noa ipasala ele oaga kapei aea naurata. Ta ngan oaga toa oa, Deo ibada mulian panua pidaede, irangrang ngan lima ga tol mon. Ta tiburisinga ngan eau be timado kemi oagaeai. ²¹ Eau toa ne idodo eau toa gimi abada

† 3.14 Ais 8.12-13, Mt 5.10, 1Pe 2.20, 4.14 †† 3.16 1Pe 2.12
‡ Ngan posanga Grik, lain toa ne ikeo ngan lausio. Be panua oatainga ad busa tede tiuanga idil toaine ikeo ngan gid anggelo papaeamao ton Satan. Be padengada tiuanga ikeokeo ngan gid panua matemate tautaudid. †† 3.20 OM 6-7

paliliunga ngan pade, ngansa Deo ibada gimi mulian ngan eau toa ne. Paliliunga toa ne eine ngan sigiringa tinimi aea muk mao. Be eine ipasolan mambe gimi abeta matua Deo ngan isamum lemi kadonga sasat, † ta labone anaman lolomia mambe lemi idil eta paeamao mao. Ngan badanga gimi mulian, Deo ipei Iesus Kristus mulian ngan ele matenga, ²² ta idae ga ila buburiai. Ta labone imamado ngan Deo ibage oatai. Be gid anggelo ga antu imata ede ga ede toa urad ga edad kapepei, Kristus iasal gid ta labone timamado ei ibageai.

Manta tapul murida ngan gid kimnga papaeamao tinida aea

4 ††Tota gimi manta apamatua lolomi, ta lolomi iboko lalaede mambe Kristus toa ibada ieieinga ngan itin, ta amadid matua lalaede mambe ei. Ta matami nanan: Panua sapadua toa tibada ieieinga ngan tinid, eine tipul murid ngan kadonga sasat. ² Tota ngan led madonga tanoelai ga irangrang ngan led matenga, eine ga tinasnasi kimnga papaeamao tinida aea pade mao. Be gid ga timamado ngan nasinga Deo ele kimnga. ³ ††Ngansa mugaeai gimi anasnasi kimnga papaeamao mambe gid panua timangamanga ngan Deo tikakado. Be labone lemi kadonga toa bedaoa ikaranga na. Nakeo ngan lemi kadonga mugaeai aea ga bedane: nasinga kadonga mambe kua, ga kimnga papaeamao, ga eaneannga sat, ga ununnga sat, ga kadonga mangamanga togid panua ununnga ad, ga pulnga murimi ngan Deo ele apu, ga kadonga raring aea ngan gid deo pakakanga ad namer. ⁴ Be labone gid panua toa oa tikakrik ngan gimi, ngansa asokon gid ngan led kadonga mangamanga toa oa pade mao, ta tiposa paeamao ngan gimi. ⁵ †Be muriai gid ga timadid ngan posanga kapei ta tikoli posanga ila pan Deo ngan led kadonga toa bedaoa. Ei isangasanga ado toaiua ngan ipamadid gid panua ngan posanga. Eine ga ipamadid gid panua toa matad bibita ga gid matemate pade. ⁶ Ngansa ato kemi aea paolanga ila pagid matemate †† ngan ipu ga oaine: Tautau ngan tibada panasnga lalaede mambe panua tanoelai ad ga timate, be lolod matua ngan ato kemi ta tiasal posanga toa timadid ngan. Ta ngan Itautau Tutui iura, tibada madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila, lalaede mambe Deo.

Manta taboko kemi ngan tenainga isaoa Deo ibada pagita

⁷ ††Ado muriai ga muriai tau ta inam boloma o. Tota gimi manta anasnasi oatainga kemikemi ta apakala gi-

†† Panua edengada tiuanga posanga idil toa ne Be eine ipasolan mambe gimi abeta matua Deo ngan isamum lemi kadonga sasat ...aea pulnga ede pade ga bedane: Be eine ipasolan mambe aposa tautau ngan Deo ngan gimi ga anasi kadonga tutui ...
††† 4.1 Ro 6.2,7 ††† 4.3 Ep 2.2-3 § 4.5 PA 10.42 †† Kado gimi aoangga gid panua toa ne timate ga kus ta tilongo ato kemi. Eine mao. Petrus iposa ngan gid panua toa tilongo ato kemi ngan led madonga tanoelai, ga kus ta timate. ††† 4.7 Ro 13.11-12

mi mulian ngan kadonga papaeamao. Toa bedaoa ta irangrang ngan gimi araring kemi. ^{8†}Gadae ngan kadonga toa ngada ne, gimi manta amarum ngan nasinga kadonga kimnga aea pol ngan gimi. Ngansa eaba sai inasi kadonga kimnga aea, ei ga imata tnan kadonga sasat busa togid panua padengada. ^{9††}Be oangga oaeoemi ngan iaoa keleda ton Kristus timan ami kaluae, manta amariala kemi ngan gid, be lolomi ngur ga ngur mao. ^{10‡}Ngan Deo ele kadonga lolo marum aea, ei ipan tenainga imata ede ga ede pagimi keleda keleda. Ta gimi manta aboko kemi ngan tenainga isaoa toa Deo ibada pagimi ngan luanga oaeoemi padengada ta matami tutui ngan. ¹¹Oangga eaba ede ele tenainga eine ngan paolanga posanga, ei manta iposa mambe ibabada Deo iaoa. Be oangga eaba ede ele tenainga eine ngan luanga panua padengada, ei manta ikado ngan pamatuanga inam pan Deo. Toa bedaoa ta panua ga tisoa Deo ieda ngan Iesus Kristus ele naurata ngan danga toa ngada ne. Ei kekelen ieda kapei ga iura matua soke tau somisomi ga ilalala ga ila. Eine tautauga.

Oangga tabada ieieinga lalaede mambe Kristus, irangrang ngan tinida igelgel

¹²Leg panua kemikemi, tobanga toa iuotot ngan gimi mambe dinga inono tinimi ne, irangrang ngan atogragimi ngan mao. Kado gimi aeadi mambe kadonga toa ne ede pade tau. Eine mao. ^{13‡}Be manta lolomi kemi ngansa gimi alup toman ngan Kristus ngan aea ieieinga. Toa bedaoa ta muriai, oangga ele taranga per ga iuot masaeai, gimi ga tinimi igelgel kapei ga kapei tau. ^{14‡‡}Gimi iaoa keleda ton Kristus. Be oangga panua tiposa paeamao ngan gimi ngan ipu toaine, kemi tau ngan gimi. Ngansa Deo Itautau Tutui toman ngan iura kapei ga ele taranga idio pagimi. ¹⁵Be kado eaba eta ngan gimi ibada ieieinga ngan ele kadonga paeamao mambe raunga eaba ede pade ga imate, mao lublubn-ga, mao ipatoi ei sapaeang ga idudunga ngan panua padengada led posanga, mao kadonga sat eta pade. Eine kemi mao. ¹⁶Be oangga abada ieieinga ngansa gimi Kristien, irangrang ngan maeamaea gimi mao. Manta asoa Deo ieda, ngansa edaeda Kristien toa ne idae ngan gimi. ¹⁷Ngansa Deo ele ado ngan pama-didnga gid panua ngan posanga, tota patautene. Eine ga ipamuga naurata toa ne ngan gita panua ei ton. Be oangga gita panua kemikemi tamadid ngan posanga ga tamuga, saoa kadonga ga iuot ngan gid panua toa tipul murid ngan ele ato kemi? ^{18‡‡‡}Eine lalaede mambe Deo ele posanga ga bedane, "Oangga panua tututui tinaman oanaoana ngan Deo ibada gid mulian, gid panua papaeamao ga kadonga sasat ad ga tinaman kulupu ga kulupu tau."

¹⁹Tota oangga Deo ilongean panua sapadua ga tibatada ieieinga, gid manta tidol gid mulian ga tidaed ad

Dolnga ibageai ta tisalangan led kadonga kemikemi. Ngansa ei eaba mata tutui aea.

Gimi madidnga manta amariala kemi ngan Deo ele panua

⁵Gau leg posanga ede ila pagimi madidnga ngan iaoa keleda ton Kristus. Nabeta matua gimi ngansa gau pade naman madidnga ngan iaoa keleda ton Kristus, be nagera Kristus aea ieieinga ngan matag. Ga pade, muriai gau ga nalup toman ngan gimi ngan badanga madonga kemi tau ngan ele taranga. Ele taranga toa ne, teta pade ga iuot masaeai. ^{2‡‡‡}Manta amariala kemi ngan Deo ele sipsip toa timamado bagemiai. Manta tinimi igelgel ta amamoto ngan gid lalaede mambe Deo ikim. Be kado gid panua tisuusuran gimi ta akado naurata toa ne. Eine kemi mao. Irangrang ngan matami nanan pat aea badanga mao pade. Be manta amarum kemi ngan naurata toa ne aea kadonga. ^{3‡}Irangrang ngan akado kulupu ngan Deo ele sipsip toa bagemiai na mao. Be manta amugamuga kemi ngan gid ga apasolan gid ngan edap kemikemi gid manta tinasnasi. ⁴Ta muriai oangga gid sipsip Tamad per ga iuot masaeai, gimi ga abada lasunga kemi tau buburiala aea toa irangrang ngan imata ipuluanga mao.

Tadol gita mulian ga tadae Deo ibageai

^{5‡†}Lalaede toa bedaoa, gimi arangranga toa tinimi gargar, gimi manta alongolongo gid kapeipei linged. Gimi toa ngada ne manta adol gimi ga adio gadio ngan oaeoemi padengada, ta adol kadonga toa ne mambe tinimi aea pononga. Ngansa Deo ele laulau ikeo ga bedane,

"Gid panua tiparim ngan gid mulian, Deo iman ad isat.

Be ilolo marum ngan gid panua toa tidol gid mulian ga tidio gadio."

^{6‡††}Tota gimi manta adol gimi mulian ga adio gadio ngan Deo ibage toa iura kapei tau. Toa bedaoa ta ngan ado imata toa ei isio oa, ei ga isoa gimi ga adae. ^{7‡‡}Saoa danga ikado ga lolomi ede ga ede, manta adol ga idae Deo ibageai, ngansa ei imata bada gimi.

^{8‡††}Matami idae ta agabit kemi. Ngansa ami isat toa eaba paeamao ilalala alele mambe laion iaoa ingongo, be iloilo eaba eta ngan isama ei ga kus. ^{9‡†}Gimi manta apul murimi pan ga amadid matua ngan lemi kadonga lolo matua aea. Ngansa gimi aoatai mambe oaeoemi ngan iaoa keleda ton Kristus ngan tibur toa ngada ne tanoelai tibabada ieieinga lalaede toa bedaoa.

¹⁰Deo ei eaba lolo marum aea. Ngan lemi lupnga toman ngan Kristus, ei ibaba gimi ngan badanga madonga kemi tau ngan ele taranga toa ienono somisomi ga ilalala ga ila. Ta oangga gimi abada ieieinga kauteta pade ga kus, ei ga ikemi gimi ta ipamatua lemi

‡‡‡ 5.2 *Ins* 21.15-17, *PA* 20.28 § 5.3 *2Ko* 1.24, *Plp* 3.17, *Tt* 2.7
 §† 5.5 *Snd* 3.34, *Ep* 5.21, *Jms* 4.6 §†† 5.6 *Mt* 23.12, *Lu* 14.11, *Jms* 4.10 §‡ 5.7 *Mt* 6.25-30 §‡† 5.8 *1Te* 5.6 §† 5.9 *Ep* 6.11-13, *Jms* 4.7

† 4.8 *1Pe* 1.22 †† 4.9 *Ibr* 13.2 ‡ 4.10 *Ro* 12.6-8 †† 4.13 *PA* 5.41, *Jms* 1.2, *1Pe* 1.6-7 ‡‡ 4.14 *1Pe* 2.20 ‡‡† 4.18 *Snd* 11.31

kadonga lolo matua aea, ta aemi pu ga amadmamid.
 11 Ei kekelen iura matua soke tau somisomi ga ilalala
 ga ila. Eine tautaunga.

Petrus ipasala ele posanga

12 †Oaeda Sailas ilua gau ngan bodenga laulau toa ne
 ga ila pagimi. Gau nagera mambe ei imata tutui ngan
 Kristus. Ngan laulau toa ne, nakado posanga toa
 tedane ngan pamatuanga lolomi. Gau nagera Deo ele
 kadonga lolo marum aea ngan matag ta nakeo pagi-
 mi: Deo ele kadonga lolo marum aea tautaunga tota

† 5.12 PA 15.22,40

bedane. Gimi manta amadid matua ngan. 13 ††Gid pan-
 ua ngan iaoa keledede ton Kristus ngan tuanga Babilon ‡
 toa Deo isio gid lalaede mambe gimi, led ado kemi ila
 pagimi. Ga pade, natug Markus ele ado kemi ila pagi-
 mi. 14 Oangga agera ngan gimi, kemi ngan anasi
 kadonga kimnga aea ta abusum ngan papami. Gimi
 sapadua toa alup toman ngan Iesus Kristus, Deo ele
 kadonga lolo tarui aea idio pagimi.

---

†† 5.13 PA 12.25, 2Ti 4.11 ‡ Panua oatainga ad busa tikeo ga
 Petrus itado oanenga itna ta ikeo ngan tuanga Babilon. Be ele oa-
 nenga itna ipu eine ngan tuanga Rom.

2 Petrus

1 Gau Saimon Petrus, eaba ato aea ga paeaeanga ton Iesus Kristus.

Gau nabode laulau toa ne ila pagimi panua toa lolomi matua ngan ada Deo. Lemi kadonga lolo matua aea toa ne kemi tau lalaede mambe gai lemai pade. Gimi abada kadonga lolo matua aea toa ne ngan kadonga tutui ton ada Deo Iesus Kristus toa ibada gita mulian.

² Gimi abada oatainga kemi ngan Deo ga ada Maron Iesus, ta kemi ngan oatainga toa ne ikado ta kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea ilalala ga idae kapei lolomia.

Deo ibaba gita ga isio gita

³ Iesus Kristus iura kapei lalaede mambe Deo. Ta ngan iura kapei toa ne ga ngan leda oatainga ngan ei, ipan danga toa ngada ne gita takim ngan luanga leda madonga ga ngan nasinga saoa kadonga ei ikim. Ngan ele kadonga kemikemi ga ele taranga kapei, ei ibaba gita ⁴ ta ibada danga kemikemi toa ngada ne toa iposa tautaunga pagita ngan mugaeai. Gid posanga tautaunga toa ne eine danga kapei tau, ngansa ei iuanga ilua gimi ngan gid posanga toa ne ta arangrang ngan aot lalaede mambe ei. Ngansa gimi ala aluai ngan gid kimnga papaeamao tinida aea toa ipapaeabu ngan gita.

⁵ Be ngan ipu toaine, gimi manta urami pakpakia ngan pamatuanga lemi kadonga lolo matua aea ta agaltatan kadonga kemikemi toman ngan. Be gadae ngan lemi kadonga kemikemi, manta agaltatan oatainga toman ngan. ⁶ †Be gadae ngan lemi oatainga, manta agaltatan kadonga ngan pakalanga gimi mulian ngan kadonga sasat. Be gadae ngan lemi kadonga ngan pakalanga gimi mulian, manta agaltatan kadonga ngan madidnga matua ngan ami kadonga kulupulupu. Be gadae ngan lemi kadonga ngan madidnga matua, manta agaltatan kadonga ngan nasinga Deo ele kimnga. ⁷ Be gadae ngan nasinga Deo ele kimnga, manta agaltatan kadonga lolo marum aea pagid oaeoemi ngan iaoa keledede ton Kristus. Be gadae ngan lemi kadonga lolo marum aea, manta agaltatan kadonga kimnga aea. ⁸ Ngansa oangga gid kadonga toa ne ilalala ga idae kapei lolomia, eine ga ilua gimi ngan oatainga kemi ngan ada Maron Iesus Kristus ta irangrang ngan tinimi imalai mao ga amamado sapaeana alele mao pade. ⁹ Be oangga sai inasnasi gid kadonga toa ne mao, ei mambe eaba imata

† 1.6 Gal 5.22-23

sususu ta irangrang ngan igeragera kemi mao, ngansa imata sapian mambe Deo isamum ele kadonga sasat mugamuga ga ila na.

¹⁰ Tota oaeoag, manta urami pakpakia ngan pasolannga mambe Deo ibaba gimi tautaunga ga isio gimi. Ngansa oangga anasnasi gid kadonga toa ne, irangrang ngan atap eta mao. ¹¹ Toa bedaoa ta ada Maron Iesus Kristus toa ibada gita mulian ne, ei ga itin igelgel kapei ta irepe atama ngan gimi ta adudunga ngan madonga kemi somisomi toa ei ibageai oa.

¹² Tautaunga gimi aotai kemi ngan gid danga toa ne ga kus, ta amadmadid matua ngan, be kemi ngan napapei matami ngan gid posanga tautaunga toa ne pade. ¹³ Be oangga nasoaso patig toa ne maitne, gau naoangga eine kemi ngan napapei matami.

¹⁴ ††Naoatai, teta pade gau ga natnan patig toa ne ga idio, lalaede mambe ada Maron Iesus Kristus ipasolan gau ngan. ¹⁵ Tota gau ga urag pakpakia ngan saoa edap ngan gimi. Ta oangga muriai ngan leg matenga, eine gimi ga matami nanan kemi gid posanga toa ne.

Iesus ele panua ato ad tigera taranga ton Deo ienono ngan ei

¹⁶ †Ngansa ngan ado toaiua gai akeo pagimi ngan ada Maron Iesus Kristus iura kapei ga ngan ele namanga, gai anasnasi gid ninipunga sapaeana toa iuotot panua laboradeai oa mao. Be gai agera iura kapei tau ngan matamai, ta aoamai inasnasi ngan. ¹⁷ ††Ngansa Deo Tamada idol ieda kapei ga ele taranga iuon ngan ei. Ta ngan ado toaiua babanga isulug Deo ele tarangai ga inam, ikeo ga bedane, "Eine gau Natug. Gau nakim ei tau. Lolog kemi ngan ei." ¹⁸ Be ngan ado toaiua gai amamado toman ngan ei ngan lusi toa Deo ele ul ienono ngan, gai alongo ilinge toa ne isulug buburial ga inam.

¹⁹ Be danga toa gai agera ne ipamatua gai ta aotai kemi tau mambe posanga togid panua tibada Deo iaoa mugaeai eine tautaunga. Ta oangga gimi alongo kemi ga anasnasi posanga toa ne, eine ga aot kemi. Manta anasi kemi mambe taranga itara ngan tibur dodom ga irangrang ngan gaga itakai. Ta Iesus ga itara lolomia mambe gigima gaisala aea idae. ²⁰ Be danga kapei manta aotai kemi ngan eine ga bedane: Gid panua toa ngada oa tibada Deo iaoa mugaeai ga tibode ngan ele laulau, eta iaoa inasi sapaeana ngan ilolo mao. ²¹ ††Ngansa mugaeai ga inam, eaba eta inasi

†† 1.14 Ins 21.18-19, 2Ko 5.1 † 1.16 Mt 17.1-5 †† 1.17 Mt 17.5, Mk 9.7, Lu 9.35 †† 1.21 2Ti 3.16, 1Pe 1.11-12

ele kimnga mulian ta ibada Deo iaoa mao. Be Itautau Tutui ilua gid kelede kelede ta ikado posanga ga iuotot aoadeai.

Panua aleburo ad tiuanga tipabuobuo gid iaoa kelede ton Kristus

2 [†]Be rabu ngan gid Israel mugaeai, panua edengada tipakaka ngan badanga Deo iaoa. Eine ga iuot lalaede pagimi toa bedaoa. Panua aleburo ad ga tiuot rabu ngan gimi ta timan panua paoatainga ad. Gid ga tikasek ga tududunga ta tibada paoatainga papaeamao ta tipaeabu ngan gid panua toa lolod matua ngan Kristus. Be eine ga tikado bedane kekelen mao. Eine ga tipul murid ngan Maron toa mugaeai iuol gid mulian ngan ising. Ngan led kadonga toa ne, manmanae ga tipaeabu ngan gid mulian. ² Gid panua toa oa led kadonga mambe kaua, ta panua busa ga tinasi gid ngan. Ngan led kadonga toa ne, panua busa ga tiposa paeamao ngan edap tutui aea nasinga. ³ Gid panua toa ne panua ngalenga ad tau ta tipapot gid ninipunga sapaean laboradeai ngan dadanga lemi pat ga danga sisid ga iman led. Be mugaeai tau, Deo isio ado ede ngan pamadidnga gid ngan posanga. Posanga toa irau ngan ad panasnga ne iuot tautau maitne be iura ga ienono.

⁴ ^{††}Ngansa gimi aoatai, mugaeai gid anggelo tikado kadonga papaeamao, be Deo ilolo isat ngan gid mao. Ei iaud gid ngan sen ta isere gid ga tila ngan baba kilikilinga ngan tibur dodom tau. Gid ga timamado toa eoa ga irangrang ngan ado toa Deo isio ngan pamadidnga gid ngan posanga. ⁵ [‡]Ga pade, ei ilolo isat ngan gid panua mugaeai ad mao. Be ikado ga oanga kapei iuot tanoeai ta ipaeabu ngan gid panua papaeamao, be ibada mulian eaba ede toa ipapaola posanga tutui, ieda Noa. Ngan ado toaiua, ibada ei mulian toman ngan panua lima ga rua. ⁶ ^{††}Ga pade, ei itado dinga ga isulug ngan tuanga Sodom ga Gomora ta inono gid ga kus be asaso kekelen ienono. Ipaeabu ngan gid toa bedane ta iman kilala ngan gid panua papaeamao ad panasnga. ⁷ ^{††}Be ibada mulian eaba tutui ede ieda Lot. Gid panua toa tipul murid ngan Deo ele apu, led kadonga arala imata ede ga ede ikado ga Lot ilolo kulupu tau. ⁸ Ei eaba tutui be imamado rabu ngan gid, ta ado ga ado ilongolongo ga igeragera led kadonga ngan pulnga murid ngan Deo ele apu ta ilolo itola. ⁹ Be Deo ele kadonga bedane ipasolan gita mambe ei iuatai kemi ngan badanga mulian panua tututui ngan tobanga imata ede ga ede, ga pade iuatai kemi ngan panasnga gid panua papaeamao, tutui ngan ado panasnga aea. ¹⁰ ^{†††}Kadonga toa ne ga iuot kapei tau ngan gid panua toa lolod ikim kadonga arala ta lolod aea muk. Gid tiadi mambe Deo ele posanga ga posanga togid madidnga eine danga sapaean.

Matad ila ngan danga eta mao, be tinasi gid led kimnga. Tipaeabu ngan gid anggelo kapeipei edad be timataud mao. ¹¹ ^{†††}Be gid anggelo tiasal gid panua toa

ne ngan urad ga edad kapeipei. Gid pade tisolpol pol ngan gid mulian ngan posanga papaeamao toa Maron imatai oa mao. ¹² [§]Be gid panua toa ne tiposa paeamao ngan saoa danga tiuatai ngan mao. Gid mambe masilau toa led oatainga eta mao, be tinasnasi kimnga tinid aea kekelen. Gid mambe masilau saksak toa panua tiluku ga tipamate. Ngan kadonga lalaede toa bedane, gid pade ga timukuru. ¹³ Deo ga ikoli led kadonga ta ipaieiei gid kapei tau, lalaede mambe gid tipaieiei panua padengada. Gid tiuanga tinasi kadonga tingelgel aea bong kekelen mao be ado pade. Tianean toman ngan gimi, be tinid igelgel ngan led aleburo. Tilasu eaneannga ga ununnga tau ta tikado ga lemi eaneannga iuot paeamao mambe muk ibul ada malo. ¹⁴ Irangrang ngan tikaput ngan led kadonga papaeamao mao. Gid matad arala aea somisomi tau. Tidada sapadua toa lolod matua tau ngan Iesus mao. Gid tinanale tau ngan dadanga panua padengada led danga sisid ga iman led. Deo ga ipanas gid. ¹⁵ ^{§†}Tipul murid ngan edap tutui ta tibuobuo alele ta tinasi edap lalaede mambe Balam toa Beor inat. Eaba toa oa ibada Deo iaoa, be ilolo ikim tau ngan badanga pat ngan ele kadonga paeamao. ^{§††} Be Deo ikado ga donki ede iposa mambe eababa ta idaba ei ta ipakala ei ngan kadonga mangamanga toa iuanga ikado.

¹⁷ ^{§††}Gid panua toa ne mambe eamata imisi ga mambe laulau kusuksuk rai ipabak ga ila ta aoara irangrang ngan itap mao. Ta tipapot naurata eta mao. Deo idol motean tibur dodom kapei tau ngan gid. ¹⁸ Tikado posanga kulupu sapaean be aea annga eta mao. Tiparumrum gid panua ngan nasinga kimnga tinida aea ga kadonga mambe gid kaua. Ngan kadonga toa ne, tidada gid panua toa patautene tiuanga tinasi edap tutui, be mao. Tibuobuo ta tinasi gid panua papaeamao toa oa. ¹⁹ Tikado posanga tautau pagid ta tikeo ga danga eta ga ipakala gid mao, be irangrang ngan tikado saoa danga tikim. Tiposa bedaoa, be mao. Gid timan paeaeanga sapaean ngan kadonga papaeamao. Be kadonga toa oa ga ipaeabu ngan gid. Ngansa oangga sai ilongean kadonga eta ga iman aea madidnga, ei tota iman paeaeanga sapaean ngan kadonga toa oa. ²⁰ ^{§††}Ngansa oangga tibada oatainga ngan ada Maron Iesus Kristus toa ibada gita mulian, ta titnan gid kadonga papaeamao toa ikado ga loloda aea muk, ga kus ta tiluagid mulian ngan gid kadonga toa oa, eine ga tiuot paeamao tau. Mugaeai ngan tibada oatainga ngan Iesus, led madonga paeamao tede. Be muriai led madonga ga iuot paeamao ga paeamao tau. ²¹ ^{§†}Kemi oangga tibada oatainga ngan edap tutui motean oa mao. Ngansa labone tiuatai ngan edap toa oa, be tipul murid ngan apu tutui toa mugaeai tilongo. ²² ^{§†}Gid tiparangrang oanenga itna ede ga iuot tautau ga bedane, "Kaua iruarua ga kus ta ian mulian ele ruaruanga." Ga posanga ede pade ga bedane,

† 2.1 Mt 24.11, 17, 24.11, 24.11
†† 2.4 Mt 24.11, 24.11
††† 2.6 Mt 24.11, 24.11

§ 2.11 Mt 24.11, 24.11
§† 2.12 Mt 24.11, 24.11
§†† 2.13 Mt 24.11, 24.11
§††† 2.14 Mt 24.11, 24.11
§†††† 2.15 Mt 24.11, 24.11
§††††† 2.16 Mt 24.11, 24.11
§†††††† 2.17 Mt 24.11, 24.11
§††††††† 2.18 Mt 24.11, 24.11
§†††††††† 2.19 Mt 24.11, 24.11
§††††††††† 2.20 Mt 24.11, 24.11
§†††††††††† 2.21 Mt 24.11, 24.11
§††††††††††† 2.22 Mt 24.11, 24.11

“Gaea ililiu eaiuai ga kus ta iluai mulian ta ibulbul ei ngan aea papo.”

Tautaunga Iesus ga iluai mulian

3 Leg panua kemikemi, eine leg laulau parua aea ila pagimi. Nabode laulau toa rua ne ngan papein-ga matami ngan gid posanga toa ne ta irangrang ngan lemi oatainga kemi ga lolomi aea danga eta mao. ² †Gau nakim matami nanan posanga togid panua tututui tibada Deo iaoa mugaeai, ga matami nanan posanga ton ada Maron toa ibada gita mulian. Ele posanga matua toa ne, gid panua ato ad tibada ga ila pagimi.

³ ††Be danga kapei gimi manta matami nanan eine ga bedane: Boloma ngan ado muriai ga muriai tau, eine gid panua ga tinam ta tinasnasi led kimnga tinid aea, be tikado galingenga paeamao ⁴ †ta tikeo, “Ei iposa tautaunga ngan ele namanga, be ei sida? Mugaeai ngan tibutibuda timate ga inam labone, danga toa ngada ne ienono lalaede mambe led otnga mugaeai.” ⁵ ††Tiposa bedaoa be tinid ngan matad nanan mambe mugaeai tau Deo iposa ta bubur ga tano iuot. Ikado ga eau ila ilup kelede, be tano mamasa pok ga idae rabu ngan. ⁶ ††Be ngan eau toa ne, ei ikado ga oanga kapei iuot ta ipaeabu ngan tano ngan ado toaiua. ⁷ Be ngan Deo ele posanga toa lalaede ne, ei ikeo ga mari-amba ga tano toa labone ienono, eine ga dinga inono. Kadonga toa ne ga iuot tutui ngan ado toaiua ipama-did gid panua papaeamao ngan posanga ta ipaeabu ngan gid.

⁸ ††Leg panua kemikemi, irangrang ngan matami sapian posanga ede ga oaine mao: Ngan Maron ima-ta, rai bunoringring eine mambe ado kelede, be ado kelede eine mambe rai bunoringring. ⁹ ††Maron ikado aea gerei ngan iparangrang ele posanga tautaunga mao, mambe panua edengada tikeokeo. Eine mao. Ilo-lo bake manmanae mao. Be idada ele kadonga lolo isat aea ngan gimi ngansa itin ngan eaba eta iduaea mao, be ikim gita toa ngada ne tapul loloda ga tala pan.

Mariamba ga tano ga isapa

¹⁰ §Be ado toa Maron ga inama ngan, eine ga ipatogran panua lalaede mambe eaba lublubnga aea

† 3.2 *Jut* 17 †† 3.3 *1Ti* 4.1, *Jut* 18 † 3.4 *Mt* 24.48 †† 3.5 *OM* 1.6-9 †† 3.6 *OM* 7.11, *2Pe* 2.5 ††† 3.8 *Sng* 90.4 ††† 3.9 *Hab* 2.3, *1Ti* 2.4 § 3.10 *Mt* 24.29,35, *Lu* 12.39, *1Te* 5.2

ele namanga. Ngan ado toaiua, mariamba ga iaoa in-gongo kapei ta isapa ga ila. Be danga toa ngada ne ienono tanoelai, eine dinga ga inono ga imomout ga kus ta irangrang ngan ienono pade mao.

¹¹ Io, gimi aoatai mambe danga toa ngada ne ga is-apa ngan kadonga toa bedane, tota gimi manta aot panua madongan? Manta apasolan mambe Deo ele ul ienono ngan gimi ta anasnasi kadonga lalaede mambe Deo ikim. ¹² Ngan kadonga toa bedane, gimi manta asanga Deo ele ado toa ne be apasensen ngan ele otnga. Ngan ado toaiua, dinga ga inono mariamba ta ipaeabu ngan. Be danga toa ngada ne tanoelai, din-ga aea oanaoana ga ilaba ta iuot mambe eau. ¹³ §†Be gita tasangasanga Deo ele posanga tautaunga ngan ikado tano ga mariamba ga iuot pau pade. Toa eoa panua ga tinasnasi kadonga tutui kekelen.

Manta tagabit kemi ta tasanga Maron

¹⁴ Tota leg panua kemikemi, gimi asangasanga gid danga toa ne led otnga, be manta urami pakpakia ga aot panua tututui tau, ta irangrang ngan eaba eta isol gimi ngan posanga mao. Ta gimi ga lolomi itarui toman ngan Maron. ¹⁵ §††Be matami nanan mambe Maron idada ele kadonga lolo isat aea ila mamarae ngansa iuangga ibada gita mulian. Oaeda Paulus toa takim ei tau ibode posanga lalaede toa bedane ngan oatainga kemi toa Deo ibada pan. ¹⁶ Ngan ele laulau toa ngada ne, ibode posanga lalaede ta iposaposa ngan gid danga toa ne. Be ele laulau aea posanga edengada kulupu ngan aea oatainga, ta gid panua toa led oatainga eta mao ga lolod matua ngan Iesus tau mao, gid tipakongge posanga toa ne. Tikado toa be-daoa ta tipaeabu ngan gid mulian. Eine tipakongge Deo ele laulau aea posanga padengada ngan edap lalaede toa bedaoa.

¹⁷ §†Leg panua kemikemi, gimi aoatai motean ngan gid danga toa ne, tota manta agabit kemi, ngan kado ta gid panua toa titnan Deo ele apu tipabuobuo gimi ta tikado ga lemi kadonga lolo matua aea itap. ¹⁸ Be ada Maron Iesus Kristus toa ibada gita mulian, gimi manta alongean ele oatainga ga kadonga lolo marum aea iuon ngan gimi ta ipamatua gimi. Tasoia ieda somi-somi labone ga muriai ga ilalala ga ila. Eine tautaunga.

§† 3.13 *Ais* 65.17, 66.22, *PM* 21.1,27 §†† 3.15 *Ro* 2.4 §† 3.17 *Mk* 13.5,33, *1Ko* 10.12

1 Ioanes

Kristus eine Posanga madonga kemi aea toa iuot masaeai

1 †Gai apalongo ngan Posanga madonga kemi aea. Posanga toa ne ienono matamata ngan danga toa ngada ne led otnga. Gai alongo ngan ga agera ngan matamai. Gai matamai inasi Posanga toa ne ga asibo ngan bagemai. ² ††Madonga kemi ipu toa ne imamado toman ngan Tamada Deo ga kus ta iuot masaeai pagai. Ta gai agera ei ta apamatua ele posanga. Ta apaola posanga pagimi ngan madonga kemi ipu toa imamado somisomi ga ilalala ga ila. ³ Posanga madonga kemi aea toa gai agera ga alongo ngan ne, tota apaola ga ila pagimi. Gai apaola pagimi ngansa akim gimi pade alup keledede toman ngan gai. Be gai lemali lupnga toa ne eine toman ngan Tamada Deo ga Inat Iesus Kristus. ⁴ †Gai abode posanga toa ne ta iran-grang ngan leda tingelgel ila iuot lai.

Manta talalala ngan taranga

⁵ †Gai alongo Iesus Kristus ipaola posanga, ta apaola pade ga ila pagimi ga bedane: Deo ei mambe taranga kapei. Be dodom eta ienono pan mao. ⁶ ††Oangga takeo ga talup keledede toman ngan ei, be talalala ngan dodom, eine tapakaka. Toa bedaoa ta tanasnasi posanga tautauga mao. ⁷ Be oangga talalala ngan taranga, lalaede mambe ei imamado ngan taranga, eine talup keledede pol ngan gita, ta Deo Inat Iesus ising isamum leda kadonga sasat toa ngada oa.

⁸ ††Oangga takeo ga leda kadonga sat eta mao, eine tapakaka gita mulian. Toa bedaoa ta posanga tautauga ienono lolodai mao. ⁹ Be oangga taoaoa ngan leda kadonga sasat, ei ga isamum leda kadonga sasat ta isigiri loloda aea muk toa ngada oa, ngansa ei eaba mata tutui aea ga inasnasi kadonga tutui. ¹⁰ Oangga takeo ga bedane, “Gau nakado kadonga sat eta mao,” ngan posanga toa ne, eine mambe takeo ga Deo ei eaba pakakanga aea. Toa bedaoa ta ele posanga ienono lolodai mao.

Kristus ei gita berbeda Tamada Deo imatai

2 ††Leg gergeu, nabode posanga toa ne ga ila pagimi ngan luanga gimi ta akado kadonga sat mao. Be oangga eaba eta ikado kadonga sat, gita berbeda ede ta imamado Tamada Deo imatai. Ei eaba tutui tau

toa Iesus Kristus. ² †Ele matenga ipatarui Deo ilolo ta iman edap ngan leda kadonga sasat aea samumnga. Be eine ngan gita kekelegita leda kadonga sasat mao. Eine edap ngan samumnga kadonga sasat togid panua toa ngada ne tanoelai.

Manta tanasnasi kadonga lalaede mambe Kristus

³ Oangga tanasnasi kemi Deo ilinge, kadonga toa ne iman kilala ga ipasolan mambe gita taoatai kemi ngan ei. ⁴ Oangga eaba sai ikeo ga bedane, “Gau naoatai kemi ngan ei,” be inasnasi ilinge mao, ei eaba pakakanga aea. Posanga tautauga eta ienono iloleai mao. ⁵ †Be oangga sai inasnasi ele posanga, tautauga eaba toa oa ele kadonga ngan kimnga Deo ila iuot lai. Ngan idil ga oaine taoatai mambe talup tautauga toman ngan ei: ⁶ Eaba sai ikeo ga ilup toman ngan ei ga imulmuli, manta inasnasi kadonga lalaede mambe Kristus ikakado.

⁷ ††Leg panua kemikemi, apu toa nabode pagimi ne, eine pau mao. Apu toa ne mugamuga. Ienono pagimi mugaeai ga inam. Apu toa mugamuga ne eine posanga toa gimi alongo na. ⁸ ††Be apu toa nabode pagimi ne eine pau pade. Iuot tautauga ngan Kristus ele madonga ga iuot tautauga ngan gimi lemi madonga pade. Ngansa dodom iuangga kus. Be taranga tautauga ta itara ga ienono.

⁹ ††Oangga sai ikeo ga imamado tarangai, be ilolo paeamao ngan iuae ede pade, ei imamado dodomeai maitne. ¹⁰ ††Be oangga sai ikimkim iuae ede pade, ei imamado tarangai. Danga eta toa iloleai oa ga iran-grang ngan ikado ei ga itap mao. ¹¹ ††Be eaba sai toa ilolo paeamao ngan iuae ede pade, ei imamado dodomeai ga ilalala alele dodomeai. Ei iuatai ngan ila sida mao, ngansa dodom ipadodom imata.

¹² Nabode posanga toa ne ga ila pagimi gergeu, ngansa ei isamum lemi kadonga sasat ga kus ngan Kristus ieda.

¹³ Nabode posanga toa ne ga ila pagimi gergeu tamatamad,

ngansa aoatai kemi ngan eaba toa imamado mugaeai tau ga iran-grang ngan labone.

Nabode posanga toa ne ga ila pagimi arangaranga toa tinimi gargar,

ngansa aeasal eaba paeamao ga kus.

¹⁴ Nabode posanga toa ne ga ila pagimi gergeu, ngansa aoatai kemi ngan Tamada Deo.

† 1.1 Ins 1.1 †† 1.2 Ins 1.14 † 1.4 Ins 16.24 †† 1.5 1Ti 6.16, Jms 1.17 †† 1.6 1Io 2.4 ††† 1.8 Sng 32.5, Snd 28.13 ††† 2.1 Ibr 7.25-26

§ 2.2 Ins 1.29, Kol 1.20, 1Io 4.10 †† 2.5 Ins 14.21, 23 ††† 2.7 Ins 13.34, 2Io 5-6 †† 2.8 Ins 1.9, Ro 13.12 ††† 2.9 1Io 4.20 †† 2.10 Ro 14.13 †† 2.11 Ins 12.35

Nabode posanga toa ne ga ila pagimi gergeu tamata-mad,

ngansa aoatai kemi ngan eaba toa imamado mugaeai tau ga irangrang ngan labone.

Nabode posanga toa ne ga ila pagimi arangaranga toa tinimi gargar,

ngansa urami kapei,

ga Deo ele posanga ienono lolomia,

ga aeasal eaba paeamao ga kus.

Irangrang ngan loloda ikim tano toa ne mao

¹⁵ †Irangrang ngan lolomi ikim tano toa ne mao, ga gid danga sisid tanoelai aea mao pade. Oangga sai ilolo ikim tano toa ne, kadonga ngan kimnga Deo Tamada ienono pan mao. ¹⁶ ††Ngansa kadonga toa ngada ne togid panua tanoelai ad, mambe kimnga papaeamao tinida aea, ga ngalenga paeamao ngan saoa danga tagera ngan matada, ga parimnga sapaeang ngan leda danga sisid, gid kadonga toa ne inam pan Deo Tamada mao, be inam tanoelai ga inam. ¹⁷ †Be tano toa ne teta pade isapa ga ila toman ngan gid kimnga papaeamao tanoelai aea. Be eaba sai inasnasi Deo ele kimnga, eine ga imamado somisomi ga ilalala ga ila.

Kristus aea isat ta iuot

¹⁸ ††Leg gergeu, ado muriai ga muriai tau ta inam boloma na. Mugaeai gimi alongo mambe Kristus aea isat ga inam, be labone panua busa tinam ta timan Kristus aea isat. Ta kadonga toa ne ipasolan gita mambe teta pade ado muriai ga muriai tau ga iuot.

¹⁹ ††Mugaeai gid panua toa oa timamado toman ngan gita iaoa keledede ton Kristus, ga kus ta titnan gita ga tila. Be tautaunga gid pagita ad mao. Ngansa oangga gid pagita ad, eine ga tidio pagita. Be mao. Titnan gita ga tila o. Ta kadonga toa ne ipasolan gita mambe gid panua toa oa pagita ad mao.

²⁰ ††Be Deo itok Itautau Tutui ga idae ngan gimi na. Ta gimi toa ngada ne lemi oatainga imata karanga.

²¹ Kado gimi aoangga naeadi mambe gimi aoatai ngan posanga tautaunga mao ta nabode posanga toa ne ga ila pagimi. Eine mao. Nabode ngansa gimi aoatai ngan posanga tautaunga. Ga pade, gimi aoatai mambe posanga tautaunga irangrang ngan ipaot posanga eta pakakanga mao. ²² ††Eaba pakakanga aea sai toa? Eine eaba sai toa ikeo ga Iesus ei Kristus [§] mao. Eaba toa bedane, ei ipul imur ngan Deo Tamada ga Inat pade. Tota iman Kristus aea isat. ²³ ††Eaba sai ipul imur ngan Deo Inat, eine ilup toman ngan Deo Tamada mao. Be eaba sai toa iuaoa masaeai mambe Iesus ei Deo Inat, eine ilup toman ngan Deo Tamada pade.

Itautau Tutui ipaoatai gita ngan posanga tautaunga

²⁴ Posanga toa gimi alongo mugaeai ga inam, manta ienono lolomia. Oangga posanga toa gimi alongo mugaeai ga inam ne ienono lolomia, eine gimi ga mulmulimi pan Tamada Deo ga Inat pade. ²⁵ Be ikado ele posanga tautaunga pagita ga bedane: Gita ga tamado kemi somisomi ga ilalala ga ila.

²⁶ Nabode posanga toa ne ga ila pagimi ngan gid panua toa titoba ngan pabuobuonga gimi. ²⁷ ††Be Kristus itok Itautau Tutui ga idae ngan gimi ta ienono lolomia. Tota lemi ipu eta ngan eaba sai ipaoatai gimi mao. Ngansa Itautau Tutui ipapaoatai gimi ngan danga toa ngada ne, ga Itautau Tutui ele posanga eine tautaunga. Eine pakakanga mao. Tota gimi manta mulmulimi pan, lalaede mambe Itautau Tutui ipaoatai gimi ngan.

Gita taman Deo ele gergeu

²⁸ Tota leg gergeu, gimi manta mulmulimi pan Kristus. Toa bedaoa ta oangga ei per ga iuot masaeai ngan ado toaiua iluai mulian ga inam, eine ga tamataud mao, ga maeamaea gita mao pade.

²⁹ ††Oangga gimi aoatai mambe Kristus ele kadonga itutui tau, aoatai pade mambe panua toa ngada ne tinasnasi kadonga tutui eine timan Deo ele gergeu.

3 ††Panamon! Tamada Deo iuato gita ele gergeu!

Ngan kadonga toa bedane, ei ipasolan mambe ei ikim gita kapei ga kapei tau. Ta gita taot ele gergeu tautaunga. Ngan ipu toaine, gid panua tanoelai ad tiuatai ngan gita mao, eine ngansa tiuatai ngan ei mao.

² ††Leg panua kemikemi, tautaunga gita Deo ele gergeu. Be muriai gita taot madongan, eine taoatai maitne. Be gita taoatai, muriai oangga Kristus iuot masaeai, eine ga taot lalaede mambe ei, ngansa gita ga tagera imata tautaunga. ³ Be sapadua tiuatai kemi ngan danga toa ne ga tisangasanga ei ngan, eine tisi-giri lolod ta aea muk eta mao, lalaede mambe ei ilolo aea muk eta mao.

⁴ Panua sapadua tikado kadonga sat, eine titnan Deo ele apu na. Be kadonga sat eine kadonga ngan tnannga Deo ele apu. ⁵ ††Gimi aoatai mambe Kristus isulug ga inam tanoelai ngan samumnga kadonga sasat. Be tautaunga ei ele kadonga sat eta mao. ⁶ Eaba sai toa ilup toman ngan ei, ei inasnasi kadonga sat ga ilalala ga ila mao. Be eaba sai toa inasnasi kadonga sat ga ilalala ga ila, tautaunga igera ei mao, ga iuatai ngan ei mao pade.

⁷ Leg gergeu, alongean eaba eta ipabuobuo gimi mao. Eaba sai toa inasnasi kadonga tutui, ei eaba tutui, lalaede mambe Kristus ei eaba tutui. ⁸ ††Eaba sai toa inasnasi kadonga sat, ei inam pan eaba paeamao. Ngansa mugaeai tau ga inam, eaba paeamao ikakado kadonga sasat. Be ngan ipu ga oaine Deo Inat isulug ga inam tanoelai, eine ngan ipaeabu ngan eaba pae-

† 2.15 Ro 8.7†† 2.16 Ro 13.14‡ 2.17 Mt 7.21†† 2.18 Mt 24.5, 24, 2Io 7†† 2.19 PA 20.30††† 2.20 1Ko 2.15, 2Ko 1.21, 2Io 2††† 2.22 1Io 4.3, 2Io 7§ Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. †† 2.23 Ins 5.23, 1Io 4.15, 5.1

††† 2.27 Ins 16.13‡‡ 2.29 1Io 3.10‡†† 3.1 Ins 1.12-13, 16.3‡† 3.2 2Ko 3.18‡‡ 3.5 Ins 1.29, 1Pe 2.22-24, 1Io 2.2‡‡† 3.8 Ins 8.44

mao ele naurata. ⁹†Be eaba sai toa iuot Deo ele gergeu, ei inasnasi kadonga sat mao. Ngansa Deo Itautau ienono pan eaba toa oa mambe annga ipua-pua iarum iloleai. Tota irangrang ngan inasnasi kadonga sat mao, ngansa ei Deo ele gergeu. ¹⁰Ngan idil ga oaine taoatai ngan sapadua timan Deo ele gergeu ga sapadua timan eaba paeamao ele gergeu: Eaba sai toa inasnasi kadonga tutui mao, ei inam pan Deo mao. Be eaba sai toa ikimkim iuae ede pade mao, ei pade inam pan Deo mao.

Iesus ipasolan gita ngan kadonga kimnga aea tautauga

¹¹††Ngansa posanga toa gimi alongo mugaeai ga inam, eine ga bedane: Manta tanasnasi kadonga kimnga aea pol ngan gita. ¹²‡Irangrang ngan tanasi Kain ele kadonga mao. Ei inam pan eaba paeamao ta irau aea kakau ga imate. Be ikamado ga irau ei ga imate? Eine ngansa ei ele kadonga paeamao, be aea kakau ele kadonga itutui. ¹³‡†Oaeoæg, oangga gid panua tanoeai ad lolod paeamao ngan gimi, irangrang ngan atogragimi mao. ¹⁴‡†Leda kadonga ngan kimnga oaeoæda padengada ipasolan mambe tatnan matenga ga idio, ta tala tabada madonga kemi. Be eaba sai toa inasnasi kadonga kimnga aea mao, ei idio maitne mambe eaba imate. ¹⁵‡†Be eaba sai toa ilolo paeamao ngan iuae ede pade, ei lalaede mambe eaba ipapamate panua. Be gimi aoatai mambe eaba sai toa ipapamate panua, ei ibada madonga kemi somisomi aea mao.

¹⁶‡†Gita taoatai mambe kadonga kimnga aea eine saoa danga, ngansa Iesus Kristus ilongean ei mulian ga imate ngan luanga gita. Toa bedaoa ta gita pade manta talongean gita mulian ga tamate ngan luanga oaeoæda padengada. ¹⁷§Be oangga sai ele danga sisid tanoeai aea ienono, ga igera iuae ede pade toa ele danga sisid imata karanga mao, be ilolo isat ngan ei mao, eine taoatai, Deo ele kadonga kimnga aea ienono pan eaba toa oa mao. ¹⁸§†Leg gergeu, irangrang ngan takeo sapaeen ngan aoadamambe takimkim oaeoæda padengada mao. Be manta takimkim gid tautauga ngan leda kadonga.

Gita tarangrang ngan loloda pu ga tamadmadid Deo imatai

¹⁹Oangga takimkim oaeoæda, eine taoatai kemi mambe tanasnasi posanga tautauga. Oangga bedaoa, tapamatua loloda ta loloda itarui Deo imatai. ²⁰Goibe danga etangada igalgal loloda, be loloda itarui maitne, ngansa Deo iuatai ngan danga toa ngada ne, ga ele oatainga iasal tau oatainga isaoa ienono lolodai.

²¹§††Leg panua kemikemi, oangga danga eta igalgal loloda mao, eine loloda pu ga tamadmadid Deo

† 3.9 1Io 5.18†† 3.11 Ins 13.34† 3.12 OM 4.8†† 3.13 Ins 5.18-19‡† 3.14 Ins 5.24‡†† 3.15 PM 21.8‡††† 3.16 Ins 13.1, Gal 1.4§ 3.17 Lo 15.7§† 3.18 Jms 2.15-16§†† 3.21 Ibr 4.16

imatai. ²²Be saoa danga tabeta ei ngan, eine tabada, ngansa talongolongo ilinge ga tanasnasi gid kadonga toa ikado ei ga itin igelgel. ²³§†Be ele posanga ga bedane: Manta loloda matua mambe Iesus Kristus ei Deo Inat. Ga pade, manta tanasi kadonga kimnga aea pol ngan gita, lalaede mambe irenren pagita ngan. ²⁴§††Eaba sai inasnasi ele posanga, ei imamado pan Deo, ga Deo imamado pan eaba toa oa. Be taoatai mambe Deo imamado pagita tautauga madongan? Eine taoatai ngansa ibada Itautau Tutui ga inam pagita.

Matada inasi posanga tautauga ga posanga pakakanga

⁴§†Leg panua kemikemi, panua sapadua tikeo ga Itautau Tutui ibada posanga pagid, irangrang ngan aeadid gid toa ngada oa led posanga mao. Be manta atoba gid ta aoatai, tautauga led posanga inam pan Deo, mao madongan. Ngansa panua busa tilalala alele ngan tibur toa ngada ne tanoeai ta tikeo ga tibada Deo iaoa, be tipakaka. ²§†Ngan idil ga oaine irangrang ngan aoatai mambe Deo Itautau Tutui imamado pagid: Oangga tikeo ga Iesus Kristus iuot eababa tautauga, eine led posanga inam pan Deo. ³§††Be oangga eaba eta ikado posanga bedane ngan Iesus mao, eaba toa oa inam pan Deo mao. Eine Kristus aea isat. Gimi alongo mambe Kristus aea isat iuangga inam, be patautene inam tanoeai ta imamado.

⁴§§†Leg gergeu, gimi anam pan Deo ta aeasal gid, ngansa Itautau Tutui toa imamado lolomiaai eine iasal eaba paeamao toa imamado pagid panua tanoeai ad. ⁵§§§Gid panua toa oa tanoeai ad, ta ngan ipu toaine tikado posanga imata ede ga ede tanoeai aea, ta gid panua tanoeai ad tilongolongo gid. ⁶Be gita tanam pan Deo, ta eaba sai toa iuatai kemi ngan Deo, eine ilongolongo gita. Be eaba sai toa inam pan Deo mao, eine ilongolongo gita mao. Ngan idil toaine, taoatai ngan posanga tautauga toa inam pan Itautau Tutui, ga posanga pakakanga toa inam pan eaba paeamao.

Eaba sai ikim Deo, ei manta ikimkim iuaeuae padengada

⁷Leg panua kemikemi, manta tanasi kadonga kimnga aea pol ngan gita. Ngansa kadonga kimnga aea inam pan Deo. Ga pade, eaba sai toa inasnasi kadonga kimnga aea, ei Deo ele gergeu ga iuatai kemi ngan Deo. ⁸Eaba sai toa inasi kadonga kimnga aea mao, ei iuatai ngan Deo mao, ngansa Deo ei kadonga kimnga aea ipu. ⁹††Deo ipasolan ele kadonga kimnga aea pagita ga bedane: Ei isula Inat toa keleda oa ga inam tanoeai, ngansa ikim gita tabada madonga kemi tautauga. ¹⁰†††Irangrang ngan taeadi mambe gita tapamuga leda kadonga kimnga aea ngan Deo mao. Eine mao. Be ei ipamuga ele kadonga kimnga aea ngan gita, ta isula Inat ga imate ngan leda kadonga sasat. Ta

§† 3.23 Ins 6.29, 13.34§†† 3.24 1Io 4.13§† 4.1 Mt 7.15, 1Te 5.21, 1Io 2.18, 2Io 7§† 4.2 1Ko 12.3§§† 4.3 1Io 2.18§§† 4.4 Mt 12.29, 1Io 5.4-5§§§ 4.5 Ins 8.47, 15.19 18 4.9 Ins 3.16 19 4.10 Ro 5.8-10, 1Io 2.2

Inat ele kadonga toa ne ipatarui Itama ilolo mulian. Kadonga kimnga aea tautaunga tota bedaoa. ¹¹ Leg panua kemikemi, oangga Deo ikim gita kapei toa bedane, gita pade manta tanasi kadonga kimnga aea pol ngan gita. ¹² †Eaba eta igera Deo ngan imata mao. Be oangga tanasi kadonga kimnga aea pol ngan gita, Deo imamado pagita, ta ele kadonga kimnga aea ienono lolodai ga ila iuot lai.

¹³ ††Ngan idil ga oaine gita taoatai mambe ei imamado pagita ga gita tamamado pan: Eine ngansa ipota anada ngan Itautau Tutui. ¹⁴ Be gita tagera mambe Deo Tamada isula Inat ga inam ngan badanga mulian panua toa ngada ne tanoeai. Ta gita tapamatua posanga toa ipasolan pagita ne. ¹⁵ Oangga sai iuaoa masaeai mambe Iesus ei Deo Inat, eine Deo imamado pan, ga eaba toa oa imamado pan Deo pade. ¹⁶ Ta gita taoatai kemi ga loloda matua mambe Deo ikim gita kapei tau. Ta kadonga kimnga aea toa ne ienono lolodai.

Deo ei kadonga kimnga aea ipu. Oangga sai imulmuli ngan kadonga kimnga aea, eine imulmuli pan Deo, ga Deo pade imulmuli pan. ¹⁷ Ngan edap toa ne leda kadonga kimnga aea ila iuot lai, ta irangrang ngan loloda pu ga tamataud mao ngan ado toaiua Deo ipamadid panua toa ngada ne ngan posanga. Ngansa leda kadonga rabu ngan panua tanoeai ad, eine lalaede mambe Kristus ele kadonga. ¹⁸ Eaba sai inasnasi kadonga kimnga aea, ei imataud danga eta mao. Be oangga kadonga kimnga aea ila iuot lai, eine ipamate mataudnga. Ngansa eaba sai imataud, eine iadi mambe Deo ga ipanas ei. Tota oangga sai imataud, eine taoatai, ele kadonga kimnga aea imata karanga maitne.

¹⁹ Gita tanasnasi kadonga kimnga aea ngansa Deo ikim gita mugaeai. ²⁰ Oangga sai ilolo paeamao ngan iuae ede pade be ikeo ga bedane, "Gau nakimkim Deo," eaba toa oa pakakanga aea. Ngansa eaba sai ikim iuae ede pade mao, eine irangrang ngan ikim Deo mao pade. Ngansa ei igera Deo ngan imata mao. Somisomi igera iuae ede pade, be ikim ei mao. ²¹ †Be Deo ele posanga toa ibada pagita eine ga bedane: Eaba sai toa ikimkim Deo, ei manta ikimkim iuae ede pade.

Ngan leda kadonga lolod matua aea, taesal eaba paeamao

5 ††Panua sapadua lolod matua mambe Iesus ei Kristus †, gid tiuot Deo ele gergeu. Be panua sapadua tikimkim gergeu tamad, eine tikimkim gid gergeu pade. ² Oangga takimkim Deo ga tanasnasi ilinge, eine taoatai tautaunga mambe takimkim gid ele gergeu pade. ³ †††Ngansa kadonga ngan kimnga Deo eine ga bedane: Manta tanasnasi ilinge. Be ele posanga aea nasinga eine kulupu ngan gita mao. ⁴ Ngansa sapadua timan Deo ele gergeu, eine tiasal eaba paea-

† 4.12 Ins 1.18 †† 4.13 2Ko 1.22, 1Io 3.24 † 4.21 Mk 12.29-31 †† 5.1 1Io 4.15 †† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. ††† 5.3 Ins 14.15,23-24

mao toa imadid ga imugamuga ngan tano toa ne. Be leda edap ngan easalnga tano toa ne aea madidnga, eine leda kadonga lolod matua aea. ⁵ Be sapadua tiasal tano toa ne aea madidnga? Eine gid panua toa lolod matua mambe Iesus ei Deo Inat.

Deo ipaola posanga masaeai ngan Inat

⁶ †††Jesus Kristus ei eaba toa inam tanoeai ta ibada paliliunga ngan eau ga ngan ising toa itoki ngan abei tabala. Ei ibada paliliunga ngan eau kekelen mao. Be ibada paliliunga ngan eau ga ising pade. Be Itautau Tutui ipamatua aea posanga toa ne pade. Ngansa Itautau Tutui ei eaba posanga tautaunga aea. ⁷ Ngansa idil tol ienono ngan pamatuanga Iesus aea posanga: ⁸ †Eine Itautau Tutui ga eau ga sing. Be idil toa tol ne tikado posanga lalaede. ⁹ ††Gita taeadi posanga togid eababa ngan soa danga tigera ngan matad. Be posanga toa Deo ikakado ngan gid danga toa ei igera ngan imata, eine iasal posanga togid eababa, ngansa eine Deo ele posanga toa ikado ngan Inat. ¹⁰ †††Eaba sai ilolo matua ngan Deo Inat, posanga toa Deo ikado ne ienono iloleai. Be eaba sai ilolo matua ngan Deo ele posanga mao, eine mambe iuato Deo eaba pakakanga aea. Ngansa ei iadi posanga toa Deo ikado ngan Inat oa mao. ¹¹ Be posanga toa Deo ikado ne, eine ga bedane: Deo ibada madonga kemi somisomi aea pagita. Be madonga kemi toa ne inam pan Inat. ¹² ††Eaba sai toa ibada Deo Inat, ei ibada madonga kemi toa ne. Be eaba sai toa ibada Deo Inat mao, ei ibada madonga kemi toa ne mao.

Tarangrang ngan taoatai mambe gita tabada madonga kemi

¹³ †††Gau nabode gid posanga toa ne ga ila pagimi panua toa lolomi matua ngan Deo Inat ieda, ngansa nakim aotai kemi mambe gimi abada madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila. ¹⁴ ††Oangga tabeta Deo ngan soa danga toa inasi ele kimnga, eine taoatai mambe ilongo gita. Loloda pu tota bedaoa ta tala boloma pan. ¹⁵ Be oangga taoatai kemi mambe ei ilongo gita ngan soa danga tabeta ei ngan, eine taoatai pade mambe gita tabada soa danga toa tabeta ei ngan.

¹⁶ ††Oangga eaba eta igera iuae ede pade ikado kadonga sat, be kadonga sat toa oa irangrang ngan idada ei ga ila ngan dinga imperno mao, ††† kemi ngan ibeta Deo ta ibada madonga kemi pan eaba toa oa. Gid panua toa tikado kadonga sat, be irangrang ngan idada gid ga tila ngan dinga imperno mao, tirangrang ngan tibada madonga kemi. Be kadonga sat ede irangrang ngan idada panua ga tila ngan dinga imperno. Eine nakeo ga gimi manta abeta Deo ngan gid panua

††† 5.6 Ins 1.29-34 § 5.8 Ins 15.26 †† 5.9 Ins 5.32-37 ††† 5.10 Ins 5.36-40 †† 5.12 Ins 3.36 ††† 5.13 Ins 20.31 †† 5.14 Ins 14.13-14, 1Io 3.21-22 †† 5.16 Mt 12.31 ††† Ngan posanga Grik, posanga idil toa ne kadonga sat idada ei ga ila ngan dinga impernoeine ga bedane: kadonga sat idada ei ga ila ngan matenga, be posanga idil toa ne iposaposa ngan led matenga parua aea. Gera posanga ngan PM 21.8.

led kadonga sat toa bedaoa mao. ¹⁷ Kadonga isaoa itu-tui mao, eine kadonga sat. Be kadonga sat edengada irangrang ngan idada panua ga tila ngan dinga imperno mao.

¹⁸ †Gita taoatai, panua sapadua tiuot Deo ele gergeu tirangrang ngan tikado kadonga sat ga ilalala ga ila mao. Be Deo Inat imariala ngan gid ta irangrang ngan eaba paeamao ipaeabu ngan gid mao. ¹⁹ Gita taoatai

† 5.18 1Io 3.9

mambe gita tanam pan Deo, be tibur toa ngada ne tanoeai ienono eaba paeamao ibageai. ²⁰ Be taoatai mambe Deo Inat inam ngan paoatainga gita, ta irangrang ngan taoatai kemi ngan Deo tautaunga. Be gita talup toman ngan Deo tautaunga toa ne ga Inat Iesus Kristus pade. Ei kekelen Deo tautaunga ga iman edap ngan badanga madonga kemi somisomi aea.

²¹ Leg gergeu, gimi manta agabit kemi ga ala aluai ngan gid deo pakakanga ad.

2 Ioanes

1 Gau madidnga ngan iaoa kelede ton Kristus, nabode laulau toa ne ga ila pago taine kapei † toman ngan lem gergeu. Deo isio go ta eao man ei ele. Tautauga gau nakim go. Be eine gau kekelegau nakim go mao. Panua toa ngada ne toa tiutai ngan posanga tautauga, gid pade tikim go. ² Gai akim go tau ngansa posanga tautauga ienono lolodai. Be posanga tautauga toa ne ga ienono toman ngan gita somi-somi ga ilalala ga ila.

³ Deo Tamada ga Inat Iesus Kristus, gisirua led kadonga lolo marum aea, ga lolo isat aea, ga lolo tarui aea eine ga ienono pagita toman ngan posanga tautauga ga kadonga kimnga aea.

Manta tanasi kadonga ngan kimnga oaeoaeda padengada

⁴ †† Tinig igelgel kapei ngansa nagera lem gergeu edengada tinasnasi posanga tautauga, lalaede mambe Deo Tamada irenren pagita ngan. ⁵ † Be patautene nakeo pago, taine kapei, manta takimkim pol ngan gita. Posanga toa nabode pago ne pau mao, be ienono pagita mugaeai ga inam. ⁶ Kadonga kimnga aea eine ga bedane: Manta tanasnasi Deo ele posanga. Be posanga toa ne eine lalaede mambe alongo pan mugaeai ga inam. Eine ga bedane: Manta tanasnasi kadonga kimnga aea.

† Panua edengada tiadi mambe Ioanes ibode laulau toa ne ga ila pan taine ede, be panua padengada tikeo ga itado oanenga itna ngan taine kapei, be ele oanenga itna ipu eine ngan iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga ede. †† 1.4 3Io 3-4 ‡ 1.5 1Io 2.7

Manta tanasnasi tutui Kristus ele paoatainga

⁷ † Nakeo bedane ngansa panua pakakanga ad busa tila ngan tibur toa ngada ne tanoeai, ta tikeo ga Iesus Kristus inam tanoeai ga iuot eababa mao. Gid panua tikeo toa bedane, gid pakakanga ad be timan Kristus aea isat. ⁸ Agabit kemi ngan gimi mulian, ngan kado ta danga toa gimi aboko matua ngan ne, abada mao. Manta agabit kemi ta abada ami lasunga toa dodol oa. ⁹ Eaba sai toa inasi tutui Kristus ele paoatainga mao, be ipanggere ele posanga ga idae ngan, ei ilup toman ngan Deo mao. Be eaba sai toa inasnasi tutui Kristus ele paoatainga, ei ilup toman ngan Deo Tamada ga Inat pade. ¹⁰ Oangga eaba eta inam pagimi be ele posanga inasi paoatainga toa ne mao, irangrang ngan abada ei ga ila lemi lumaeai mao ga akeo “ado kemi” pan mao pade. ¹¹ Ngansa eaba sai toa ikeo “ado kemi” pan eaba toa bedaoa, eine isokon ei ngan ele kadonga papaeamao.

Ioanes ipasala ele posanga

¹² Gau leg posanga busa pade ngan bodenga pagimi, be tinig ngan nakado ngan laulau ga pulo mao. Be nakim nagera gimi ta taposa ngan aoad. Toa bedaoa ta leda tingelgel ga ila iuot lai.

¹³ Sobom taine toa Deo isio ei ne, ele gergeu led ado kemi ila pago.

‡† 1.7 1Io 4.1-3

3 Ioanes

1 †Gau madidnga ngan iaoa keleda ton Kristus, nabode laulau toa ne ga ila pago, oaeg Gaius. Tautauga nakim go tau.

² Oaeg kemi, nararing ga ila pan Deo ta ilua go ngan edap imata ede ga ede ta lem madonga kemi ga tinim kemi, lalaede mambe lem kadonga lolo matua aea eine kemi. ³ †Ngansa tinig igelgel kapei ngan oalum inam pagid oaeoaeda edengada toa tinam ta tipalongo gau ngan eao ta tikeo ga eao nasnasi posanga tautauga. Be naoatai mambe lem kadonga somisomi inasnasi posanga tautauga. ⁴ Somisomi oangga nalongo mambe leg gergeu tinasnasi posanga tautauga, eine tinig igelgel kapei. Be tautauga danga eta pade ikado ga tinig igelgel kapei toa bedane mao.

Gaius ikado naurata kemi

⁵ Oaeg kemi, eao matam tutui ngan naurata toa ngada ne eao kakado ngan luanga oaeoaeda ngan iaoa keleda ton Kristus. Tautauga, edengada ngan gid, led tuanga ede pade ta eao oatai ngan gid mao, be eao lualua gid. ⁶ †Gid tikeo pagid iaoa keleda ton Kristus ngan eao lem kadonga kimnga aea. Ta oangga tikakagid ngan lalalanga, kemi ngan eao lua gid ta tal gid ga tila ngan kadonga lalaede mambe Deo ikim.

⁷ †Tikakado naurata ngan Iesus ieda ta tilalala ga tila, be tibada luanga eta inam pagid panua kusukusu mao. ⁸ Tota gita manta tabada gid panua toa bedane ga timan ada kaluae ta tamariala kemi ngan gid. Toa bedaoa ta talup toman ngan gid ngan pamatuanga posanga tautauga aea naurata.

Diotrepes ele kadonga papaeamao

⁹ Nabode laulau ede ila pagid iaoa keleda ton Kristus, be Diotrepes toa somisomi idada ei ga imugamu-

† 1.1 PA 19.29, Ro 16.23 †† 1.3 2Io 4 † 1.6 Tt 3.13 †† 1.7 1Ko 9.11-12

ga, ei ipul imur ngan gai. ¹⁰ Tota oangga nanam, eine ga naoaoa masaeai ngan ele kadonga papaeamao ga bedane: Ei ipapaeabu ngan edamai ngan posanga sapaeaan. Be kadonga toa bedao itara ei mao. Ei ipul imur ngan oaeoaeda toa tiboko ngan iaoa keleda ton Kristus pade. Be oangga sapadua tikeo ga tibada oaeoaeda toa oa ga timan ad kaluae, ei ipaidi gid ta isuk gid ta tirangrang ngan tilup toman ngan gid iaoa keleda ton Kristus mao.

Demitrius ele kadonga kemikemi

¹¹ †Oaeg kemi, irangrang ngan eao nasnasi kadonga papaeamao mao, be nasnasi kadonga kemikemi. Eaba sai ikakado kadonga kemikemi, ei inam pan Deo. Be eaba sai toa ikakado kadonga papaeamao, ei iuatai ngan Deo mao. ††¹² Be Demitrius, panua toa ngada ne tipakuru ngan ei. Aea pakurunga toa ne itutui, ngansa ei inasnasi posanga tautauga. Gai pade apakuru ngan ei, be eao oatai mambe lemai posanga eine tautauga.

Ioanes ele ado kemi ila pan Gaius

¹³ ††Gau leg posanga busa pade ngan bodenga pago, be tinig ngan nakado ngan danga bodenga aea ga pulo mao. ¹⁴ Be nakim teta pade nagera go ta gitarua taposa ngan aoda.

¹⁵ Kemi ngan kadonga lolo tarui aea idio pago. Oaeoaeda toa nene led ado kemi ila pago. Bada lemai ado kemi ila pagid oaeoaeda keleda keleda toa nena.

---

‡‡ 1.11 1Io 3.6-10 ††† Posanga idil toaine iuatai ngan Deo mao, ngan posanga Grik ikeo ga igera Deo mao, be posanga idil toa rua ne ipu lalaede. ††† 1.13 2Io 12

Jut

1 †Gau Jut, paeaeanga ton Iesus Kristus, be gau Jems itar kakau.

Nabode laulau toa ne ga ila pagimi panua toa Deo ibaba gimi. Deo Tamada ikim gimi kapei tau, ga Iesus Kristus imariala ngan gimi.

² Kemi ngan Deo ele kadonga lolo isat aea ga lolo tarui aea ga ele kadonga kimnga aea iuon lolomia.

Panua papaeamao tiuen ga tidudunga ngan iaoa kelede ton Kristus

³ Leg panua kemikemi, tautaunga lolog ikim kapei tau ngan bodenga laulau ga ila pagimi ngan Deo ele kadonga ngan badanga mulian gita toa ngada ne. Be mao. Manta nabode posanga matua ga ila pagimi ta aparau ala ngan paoatainga toa Deo ibada pakelede mon pagita ele panua tututui ga loloda matua ngan.

⁴ ††Ngansa panua edengada tiuen ga tidudunga rabu ngan gimi. Be Deo irau posanga motean ngan gid ad panasnga. Gid panua toa ne tilolon ngan Deo mao, ta tipul nanan Deo ele kadonga lolo marum aea ga ila iman led ipu ngan nasinga kadonga mambe gid kaua. Ga tipul murid ngan ada Maron Iesus Kristus toa iman ada madidnga.

⁵ †Tautaunga gimi aoatai ngan gid posanga toa ngada ne, be naoangga napapei matami ngan, ta matami nanan mambe mugaeai Deo ibada ele panua mulian ta titnan Isip, ga kus ta ipaeabu ngan gid panua toa lolod matua ngan ei mao. ⁶ ††Ga pade, matami nanan gid anggelo toa Deo ibada naurata pagid, be tikisi mao ta titnan led tuanga. Deo iaud gid ngan sen toa ienono somisomi ga ilalala ga ila, ta idol gid ngan tibur dodom kapei tau ga irangrang ngan ado kapei toa isio ngan panasnga gid. ⁷ †Be matami nanan tuanga Sodom ga Gomora ga gid tuanga toa boloma pagid. Gid tinasi kadonga lalaede mambe gid anggelo toa oa, be tikado kadonga arala imata ede ga ede ngan gid taine ga arangaranga pade. Ta ad panasnga iman kilala ta idodo panasnga isaoa ga iuot ngan gid panua toa tidio ngan dinga imperno somisomi ga ilalala ga ila.

⁸ Gid panua toa ne tinasi anunud ta idada gid ngan nasinga kadonga ngan lolod aea muk, lalaede mambe gid Sodom ga Gomora. Be tiuanga ada Maron ei danga buligaliga ga tipapaeabu ngan gid anggelo kapepei edad pade. ⁹ ††Be ngan ado toaiua gid anggelo ad madidnga Mikael iaoa isokangai toman ngan ea-

† 1.1 Mt 13.55 †† 1.4 Gal 2.4, 2Pe 2.1 † 1.5 IM 12.51, Nam 14.29-30 †† 1.6 2Pe 2.4 †† 1.7 OM 19.1-25, 2Pe 2.6, 10 †† 1.9 Dan 10.13,21, 12.1, Sek 3.2, 2Pe 2.11, PM 12.7

ba paeamao Satan ngan sai ga ibada Moses ipat, ei pade iposa paeamao ngan Satan mao, be ikeo ga bedane, "Maron kekelen ga idaba go." ¹⁰ ††Be saoa danga kemikemi toa gid panua toa ne tiutai ngan mao, eine tiselele ta tikado posanga paeamao ngan. Gid mambe masilau toa led oatainga eta mao. Tiutai ngan kimnga papaeamao tinid aea kekelen. Be oatainga paeamao toa ne eine ga ipaeabu ngan gid.

¹¹ †Paeamao tau ngan gid! Ngansa tinasi Kain ele edap. Tilado manmanae ngan pat aea badanga mambe Balam, ta tinasi ele kadonga buobuanga aea. Gid tipul murid ngan Deo mambe Kora ikado mugaeai, ta gid ga timukuru lalaede mambe ei. †

¹² ††Somisomi oangga gimi akado eaneannga ngan pasolannga mambe kadonga kimnga aea ienono rabu ngan gimi, gid panua toa ne tinam ta tikado ga lemi eaneannga iuot paeamao, mambe muk ibul ada malo ga paeamao. Tilasu eaneannga ga ununnga be maeamae gid mao. Tipanpan gid mulian. Gid mambe laulau kusuksuk iuangga ikado aoara ga itap, be mao. Rai itilak ga ila. Gid mambe abei toa itautau mao ngan aea laoe. Panua tigera mambe abei toa oa imate ga imisi ta tikule ipu ga iuot. ¹³ Gid mambe tad aea sobo paeamao. Led kadonga papaeamao toa maeamae gid ngan mao oa, iuotot mambe tad ingarongaro. Gid mambe gigima titnan led edap mariambai. Ta Deo ital dodom kusuksuk kapei tau motean ga ienono ngan gid, ta gid ga tidio toa eoa somisomi ga ilalala ga ila.

¹⁴ †Be Enok ibada Deo iaoa ngan gid panua toa ne. Enok toa ele odoa pesa Adam, ikeo ga bedane, "Ega, Maron ta inam toman ngan ele anggelo tututui bunoringring busa. ¹⁵ Ta ei ga ipamadid panua toa ngada ne ngan posanga, ta ipanas panua toa ngada ne tilolon ngan ei mao, ngan gid led kadonga papaeamao toa tikakado ngan pulnga murid pan. Ta ei ga ipanas gid ngan led posanga papaeamao toa ngada oa tikakado ngan ei." ¹⁶ Be gid panua toa ne ngun ga ngun ga tikaado seelenga somisomi. Tinasnasi led kimnga papaeamao. Be tiparim ngan gid mulian ga tiparumrum panua padengada ngan badanga danga kemikemi pagid sapae.

Manta tapamatua loloda ngan paoatainga tutui tau

¹⁷ Be leg panua kemikemi, matami nanan posanga toa ada Maron Iesus Kristus ele panua ato ad tipabib

††† 1.10 2Pe 2.12 § 1.11 OM 4.7-8, Nam 16.1-35, 22.4-8, 2Pe 2.15, 1Io 3.12, PM 2.14 †† Mugaeai tano ipokakai ta ison Koratoman ngan ele panua. Gera aea ninipunga ngan Nam 16.1-35. ††† 1.12 2Pe 2.13, 17 †† 1.14 OM 5.18, 21-24

lemi mugaeai ngan. ¹⁸ †Tikeo ga boloma ngan ado muriai ga muriai tau, gid panua galingenga paeamao ad ga tiuot, be tinasnasi led kimnga papaeamao ta tipul murid ngan Deo. ¹⁹ Gid panua toa ne tipapaeabu ngan lemi madonga ta lolomi kelede mao. Somisomi matad nanan danga sisid tanoeai aea. Itautau Tutui ienono lolodeai mao.

²⁰ ††Be leg panua kemikemi, gimi manta apamatua gimi mulian ngan paoatainga tutui tau toa lolomi matua ngan, ga araring ngan Itautau Tutui iura. ²¹ Alongean Deo ele kadonga kimnga aea imariala ngan gimi somisomi, be agaga matami ngan sanganga ada Maron Iesus Kristus ele kadonga lolo isat aea inam pagimi ta ibada gimi ga ala ngan madonga kemi somisomi ga ilalala ga ila.

²² Be oangga panua lolod ruangada, manta lolomi isat ngan gid. ²³ †Be panua padengada, manta asar gid mulian. Ngan kado ta tidae ngan dinga imperno. Be panua padengada, oangga lolomi isat ngan gid, man-

† 1.18 2Pe 3.3 †† 1.20 Kol 2.7 † 1.23 Sek 3.2, PM 3.4

ta amataud pade. Gid tinasi tau kimnga papaeamao tanoeai aea, ta led kadonga sat aea muk ibul ad malo ga danga sisid. Manta ala aluai ngan led danga sisid toa oa, ngan kado ta led kadonga sat aea muk ibul gimi pade.

Tasoa Deo kekelen ieda

²⁴ Be Deo irangrang ngan imata kikisi gimi ta ikado ga gimi atap eta ngan kadonga sasat mao. Ei irangrang ngan idol gimi ga adio imatai ngan ele taranga kapei, be lemi idil eta paeamao mao ga tinimi igelgel kapei. ²⁵ ††Ei kekelen Deo. Ei ibada gita mulian ngan ada Maron Iesus Kristus ele naurata. Tasoa ieda ga takeo ga ei Maron kapei tau, ga iura ga ieda kapei, ga danga toa ngada ne ienono ei kekelen ibageai. Mugaeai ngan danga toa ngada ne led otnga, ei imamado toa bedane, be imamado toa bedane labone, ga muriai pade ga ilalala ga ila. Eine tautaunga.

†† 1.25 Ro 16.27, 2Pe 3.18

Posanga Mumulnga

Posanga toa ne iuot madongan

1 †Deo ele posanga mumulnga ga oaine, Iesus Kristus ipaola ga iuot. Deo ibada posanga toa ne ga ila pan Iesus ngansa iuangga ipasolan gid ele paeaeanga ngan saoa danga ga iuot teta pade. Iesus iuangga ipaola ga iuot masaeai, ta idol ga idae ele anggelo ibageai, ta isula ei ga ila pan ele paeaeanga Ioanes. 2 Gid danga toa ne, Ioanes igera ngan imata ta ikado posanga ngan. Eine Deo ele posanga toa Iesus Kristus pade ipamatua. 3 ††Gau Ioanes nabada Deo iaoa ta nabode posanga toa ne ga idae ngan laulau. Be kemi tau ngan eaba sai toa iuatoato laulau toa ne aea posanga, ga kemi tau ngan eaba sai ilongo gid posanga toa ne ga inasnasi. Ngansa teta pade, gid kadonga toa ngada ne ga iuot.

Ioanes ibode posanga ga ila pagid iaoa keleda ton Kristus ngan tuanga lima ga rua

4 †Gau Ioanes, nabode posanga toa ne ga ila pagimi iaoa keleda ton Kristus ngan tuanga lima ga rua ngan tibur kapei Esia.

Kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea ila pagimi. Inam pan Deo toa imamado somisomi ne. Ei imamado labone ga mugaeai, be muriai ei ga inam pade. Ga pade, kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea inam pan Itautau Tutui toa idaba lima ga rua. †† Ei imamado boloma ngan Deo ele mul maron aea. 5 ††Gau pade, kadonga lolo marum aea ga lolo tarui aea inam pan Iesus Kristus toa imata tutui tau ngan pamatuanga Deo ele posanga. Be panua toa ngada ne tidaa mulian ngan led matenga, ei imuga ngan gid mambe ad lautabe. Ei Maron gadae ngan gid mamaron toa ngada ne tanoelai.

Ei ikim gita kapei tau, ta ngan ei ising, ipola gita ta tatnan leda kadonga sasat. 6 †††Ei idol gita ga tamado ibageai ta takado naurata mambe gid panua tenainga ad, ngan luanga gid panua ga tinam boloma pan Itama Deo. Taso a ieda gadae tau. Ei ieda kapei ga iura, ta ei irangrang ngan imadid ga imugamuga ngan danga

† 1.1 PM 22.6 †† 1.3 PM 22.7, 10 † 1.4 IM 3.14-15, PM 3.1, 4.5 †† Posanga idil toaine Itautau Tutui toa idaba lima ga rua ipu madongan? Somisomi oangga Deo ele laulau iposa ngan idil toaine lima ga ruaeine iposa ngan saoa danga imata karanga ga ienono, mao saoa kadonga ila iuot lai. Tota tarangrang ngan takeo ga posanga idil toa ne iposa ngan Itautau Tutui iura imata karanga ga ienono. †† 1.5 Sng 89.27, Kol 1.18 ††† 1.6 1Pe 2.9, PM 5.10, 20.6

toa ngada ne somisomi ga ilalala ga ila. Eine tau-taunga.

7 ††Ega, ei inam toman ngan gid laulau. Ta panua toa ngada ne ga tigera ei ngan matad. Be gid panua toa tugal ei ngan ido, gid pade ga tigera ei.

Gid alu toa ngada ne tanoelai ga lolod isat ngan ei ga titangtang.

Be. Tautauanga eine ga iuot tota bedaoa. 8 †Maron Deo ikeo ga bedane, "Gau kekelegau namuga ngan danga toa ngada ne ga nasomur pade. Gau namamado mugaeai ga labone, be muriai eine ga nanam pade. Gau Deo Matua Soke Tau."

Ioanes igera Kristus

9 Gau oaemi Ioanes, nalup toman ngan gimigi ngan badanga ieieinga, ga ngan madonga Deo ibageai, ga ngan madidnga matua ngan ada kadonga kulupulupu. Kadonga toa ngada ne iuot ngan gita ngan leda lupnga toman ngan Iesus. Be gau napapaola Deo ele posanga ga napamatua Iesus aea posanga pade. Ta ngan ipu toaine, tiluku gau ta tidol gau ga nadio namamado ngan inu toa tiuato Patmos. 10 Be ngan ado raring aea ton Maron, ngan tautaudig namamado. Be murigeai, nalongo babanga ede kapei tau mambe taule ele tandanga. 11 Babanga toa oa ikeo ga bedane, "Danga saoa eao gera, bode ga idae ngan laulau, ta eabalan ga ila pagid iaoa keleda ton Kristus ngan tuanga lima ga rua ga gid ne: Epesus ga Semerna ga Pergamum ga Taiataira ga Sardis ga Piladelpia ga Laodisia."

12 Io, napul gau ngan geranga eaba sai toa iposaposa pagau, ta nagera lam iae gol lima ga rua imadmadid ga ianean. 13 ††Be rabu ngan gid lam iae toa oa, nagera eaba ede imata mambe Eaba Inat. Ei idol pononga mamarae ede isulug iaepuiai. Be ipit aea pus gol ga idae igogoeai. 14 †††Ilabora ga ilaun bodbode tau mambe sipsip launid, mao mambe laulau bodbode mariambai. Be imata kadlo mambe dinga irarabal. 15 Be iae mil ga mil mambe bras tinono ngan dinga oanaoana tau. Be ilinge itang mambe eau busa aea salia kapei. 16 ††Ngan ibage oatai, ikikisi gigima lima ga rua. Be imata itara mambe ado kapei ele taranga. Be ngan iaoa, didi kapei toa imata rua iuot ga inam. Be didi toa oa imata tau.

††† 1.7 Dan 7.13, Sek 12.10, Mt 24.30, Ins 19.34-37, 1Te 4.17 § 1.8 PM 21.6, 22.13 †† 1.13 Dan 7.13, 10.5 ††† 1.14 Ese 43.2, Dan 7.9, 10.6, PM 2.18, 19.12 †† 1.16 Ibr 4.12, PM 2.12, 19.15

¹⁷ †Gau nagera ei ta natap ga nadio iaepuiai mambe namate. Be ei idol ibage oatai ga idae ngan gau ta ikeo, "Eao mataud mao. Gau kekelegau namuga ngan danga toa ngada ne ga nasomur pade. ¹⁸ Gau nama-mado somisomi. Mugaeai namate, be ega, labone namamado somisomi ga ilalala ga ila. Gau edag kapei ta narangrang ngan napei mulian gid matemate. Be atama ila ngan Matenga ga Tibur togid Panua Matemate, gau kekelegau nakikisi aea kuklang.

¹⁹ "Tota eao manta bode posanga ngan saoa danga eao gera. Eine gid danga toa ienono labone, ga gid danga toa iuangga iuot muriai. ²⁰ Be posanga ipu mumulnga ngan gigima lima ga rua toa eao gera ngan bageg oatai ga lam iae gol toa lima ga rua oa, eine ga bedane: Gigima toa lima ga rua oa eine gid anggelo †† toa timarjala ngan iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga lima ga rua. Be gid lam iae lima ga rua, eine gid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga toa lima ga rua oa."

Posanga ila pagid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Epesus

2 †Eaba toa oa iposa pade ga bedane, "Be nakim eao bode posanga ga ila pan anggelo toa imarjala ngan gid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Epesus ga bedane:

Posanga ga gid ne inam pan eaba toa ikikisi gigi-ma lima ga rua ngan ibage oatai, ga ilalala rabu ngan gid lam iae gol toa lima ga rua oa. ² ††Gau naoatai ngan lem kadonga toa ngada ne, ga lem naurata kapei, ga lem kadonga ngan madidnga matua ngan am kadonga kulupulupu. Be naoatai pade mambe eao longean gid panua papaeamao ga timamado rabu ngan gimi mao. Gid panua toa oa tiuato gid mulian panua ato ad be tipakaka, eao toba gid ga kus ta oatai mambe gid panua pakakan-ga ad. ³ Tautauanga, gid panua tigera mambe eao nasnasi gau ta tikado kadonga kulupulupu imata ede ga ede ngan eao, be eao tinim imanggolenga mao.

⁴ Be gau leg posanga oanaoana ede pago ga bedane: Eao kamado tnan lem kadonga kimnga aea toa nasnasi matamata? ⁵ ††Eine mambe eao tap pan gadae ga sulug. Nakim eao matam nanan tibur toa mugaeai eao mamado ngan, ta pul lolom ta nasi lem kadonga kemikemi mugaeai aea. Be oangga eao pul lolom mao, eine ga nanam pago ta napaepaoa lem lam iae ga ila, ta idio imuliai pade mao. ⁶ Be lem kadonga kemi ede ga bedane: Eao tinim ngan kadonga togid Nikolas ele panua. Gau pade tinig ngan led kadonga toa oa.

⁷ ††Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine Itautau Tutui ikado ga ila pagid iaoa kelede ton Kristus. Oangga sai iasal paraunga, eine ga na-

longean ei ta ian abei itautau madonga kemi aea. Abei toa ne imadmadid ngan dadanga kemi ton Deo."

Posanga ila pagid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Semerna

⁸ Eaba toa oa iposa pade ga bedane, "Be eao bode posanga ga ila pan anggelo toa imarjala ngan gid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Semerna ga bedane:

Posanga ga gid ne inam pan Eaba toa imuga ngan danga toa ngada ne ga isomur pade. Ei imate ga kus ta idae mulian pade. ⁹ ††Gau naoatai ngan am ieieinga ga mambe lem danga sisid imata karanga mao. Be tautauanga ngan lem kadonga lolo matua aea, eine mambe lem danga sisid busa ienono. Ga pade, naoatai mambe gid panua papaeamao tipae-abu ngan edam. Gid tikeo ga gid panua Iuda ad, ⁵ be mao. Tipakaka. Gid timan iaoa raring aea ede ton Satan. ¹⁰ ††Be gid ieieinga toa iuangga iuot pago, mataud ngan mao. Ega, eaba paeamao iuangga idol edengada ngan gimi ga tila ngan luma panasnga aea. Toa bedaoa ta ami tobanga ga ieieinga ga ienono irangrang ngan ado sangaul. Be manta lolom matua ga ila irangrang ngan lem matenga. Ta gau ga nabada madonga kemi pago iman am la-sunga.

¹¹ ††Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine Itautau Tutui ikado ga ila pagid iaoa kelede ton Kristus. Oangga sai iasal paraunga, eine matenga parua aea irangrang ngan ipaeabu ngan ei mao ga mao tau."

Posanga ila pagid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Pergamum

¹² Eaba toa oa iposa pade ga bedane, "Be eao bode posanga ga ila pan anggelo toa imarjala ngan gid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Pergamum ga bedane:

Posanga ga gid ne inam pan Eaba toa ikikisi didi kapei iaoai. Didi toa ne imata rua be imata tau.

¹³ Gau naoatai ngan tuanga toa eao mamado ngan. Toa nena Satan ele mul maron aea ienono. Be eao kikisi matua lem kadonga lolo matua aea ngan gau edag. Be eao pul murim eta ngan lem kadonga lolo matua aea ngan gau ne mao. Ngan ado toaiua tipamate leg eaba kemi Antipas, eao madmadid matua toa bedana. Ei imata tutui ngan pamatuanga leg posanga, be tirau ei ga imate toa lem tuangai na. Toa nena Satan imamado pade.

¹⁴ ††Be leg posanga edengada oanaoana pago ga bedane: Ikamado ga lem panua edengada tikikisi Balam ele paoatainga? Mugaeai Balam ipaoatai Balak ta iparumrum gid Israel ta titap ngan kadonga

† 1.17 Ais 44.6, 48.12, PM 2.8, 22.13 †† Ngan posanga Grik idil toaine anggeloaea posanga ipu ede pade eine eaba ato aea. † 2.1 PM 1.16 †† 2.2 1Io 4.1 †† 2.5 PM 3.3 ††† 2.7 OM 2.9, PM 22.2, 19

††† 2.9 2Ko 11.14-15, PM 3.9 § Gid panua toa ne timan sing kelede pan Abraam, be Iesus ikeo ga tipakaka ngansa tinasi kadonga mambe Deo ele panua tautauanga tikakado mao. †† 2.10 2Ti 4.8, Jms 1.12 ††† 2.11 PM 20.14, 21.8 †† 2.14 Nam 22.1-25.3, 31.16, 2Pe 2.15

sat. Ta gid tian annga toa titenai ga ila pagid deo pakakanga ad namer ga tikado kadonga arala pade. ¹⁵ Lalaede toa bedaoa, lem panua edengada tikikisi paoatainga togid Nikolas ele panua. ¹⁶ Tota manta pul lolom. Oangga mao, gau ga nanam manmanae pago ta naparau pagid lem panua toa oa ngan didi kapei toa ienono aoageai ne.

¹⁷ †Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine Itautau Tutui ikado ga ila pagid iaoa kelede ton Kristus. Oangga sai iasal paraunga, gau ga napan aea mana †† toa labone ienono mumulnga. Ga pade, gau ga nabada pat bodbode ‡ ede ga ila pan. Ngan pat toa ne tibode edaeda pau ga idae ngan. Be eaba eta iuatai ngan edaeda toa oa mao. Eaba toa ibada pat, ei kekelen iuatai.”

Posanga ila pagid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Taiataira

¹⁸ ††Eaba toa oa iposa pade ga bedane, “Be eao bode posanga ga ila pan anggelo toa imariala ngan gid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Taiataira ga bedane:

Posanga ga gid ne inam pan Deo Inat. Ei eaba toa imata kadlo mambe dinga irarabal, be iae mil ga mil mambe bras tisama ga iuot kemi tau. ¹⁹ Gau naoatai ngan lem kadonga kemikemi ga bedane: lem kadonga kimnga aea, ga lem kadonga lolo matua aea, ga lem naurata ngan lualuanga, ga lem kadonga ngan madidnga matua ngan am kadonga kulupulupu. Be naoatai pade mambe lem kadonga toa kemikemi ne, labone iasal lem kadonga kemikemi matamata aea.

²⁰ ††Be gau leg posanga oanaoana ede pago ga bedane: Eao kamado longean taine toa Iesebel imamado toman ngan gimigi? Ei iuato ei mulian taine ibada Deo iaoa. Be ei ipapaoatai gid paeaeanga togau ta ipakaka gid ta tikado kadonga arala ga tian annga toa titenai ga ila pagid deo pakakanga ad namer. ²¹ Nasangasanga ei mole tede ngan ipul ilolo ta ipalele ele kadonga, be mao. Ei itin ngan ipul ilolo mao. Ei iuanga ikakado ele kadonga arala maitne. ²² Ega, gau ga nakado ei ta ibada dibala kapei ta imanman mul aea. Be panua sapadua tikakado kadonga arala toman ngan ei, oangga titnan ele kadonga toa oa mao, eine ga tibada ieieinga kapei tau. ²³ †††Be gau ga narau ele gergeu ga timate. Toa bedaoa ta gid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga ga tuanga ga tiuatai kemi mambe gau matag inasnasi gid panua lolod ga laborad. Ta gau ga nakoli tutui ga ila pagimi kelede kelede ngan saoa kadonga akakado. ²⁴ Be gimigi panua padengada ngan tuanga Taiataira anasnasi ele paoatainga toa oa mao. Gid posanga toa tiuato ‘Satan ele posanga

mumulnga,’ gimigi ananale ngan mao. Ta gau ga nadol danga kulupu eta pade ga idae ngan gimigi mao. ²⁵ †††Be manta akikisi matua lemi kadonga kemikemi ga irangrang ngan naluagau mulian.

²⁶ Eaba sai iasal paraunga ga inasnasi kemi leg kadonga ga irangrang ngan madonga tanoelai kus, eine ga nadol gid alu busa ga tidae ibageai.

²⁷ †Ta ei ga imadid ga imugamuga ngan gid, mambe eaba ikikisi ele toto aen ta imariala kemi ngan gid ele sipsip,

ga mambe eaba ipoga ulo ga irumrum alele.’

Eine ga imugamuga ngan gid lalaede mambe Tamag idol gau ga namugamuga ngan gid panua. ²⁸ ††Ga pade, gau ga nabada gigima gaisala aea ††† ga ila pan. ²⁹ Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine Itautau Tutui ikado ga ila pagid iaoa kelede ton Kristus.”

Posanga ila pagid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Sardis

3 ††Eaba toa oa iposa pade ga bedane, “Be eao bode posanga ga ila pan anggelo toa imariala ngan gid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Sardis ga bedane:

Posanga ga gid ne inam pan Eaba toa ikikisi gigima lima ga rua ga ikikisi Deo Itautau Tutui toa idaba lima ga rua †††. Gau naoatai ngan lem kadonga toa ngada ne. Panua tipakuru ngan go ta tikeo ga lem kadonga lolo matua aea imata bibita kemi, be tau-taunga lem kadonga lolo matua aea imate. ² Tota dae ngan lem enonga! Lem kadonga isaoa ienono kemi be imate maitne, eao manta pamatua! Ngansa gau nagera mambe lem kadonga kemikemi ngan ag Deo imata, eine imata karanga maitne. ³ ††Tota matam nanan posanga kemi toa tipaola pago ga eao longo. Manta nasnasi kemi ta palele lem kadonga. Be oangga eao dae ngan lem enonga mao, gau ga nanam pago mambe eaba lublubnga aea, ta irangrang ngan eao oatai ngan ado imata isaoa gau ga nanama ngan ne mao.

⁴ ††Be eao lem panua pidaede ngan tuanga Sardis tipamukmuknga led danga sisid mao. Gid ga tidol danga sisid bodbode ta tilalala toman ngan gau, ngansa nagera mambe led idil kemikemi imata karanga. ⁵ †††Oangga sai iasal paraunga, ei ga idol danga sisid bodbode lalaede mambe gid pade. Ta gau ga nasamum ieda ngan laulau madonga kemi aea mao ga mao tau. Be gau ga naoaoa ngan ieda toa Tamag imatai ga gid ele anggelo matadeai pade. ⁶ Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine Itautau Tutui ikado ga ila pagid iaoa kelede ton Kristus.”

† 2.17 IM 16.4,14-15,33-34, Ais 62.2, Ins 6.48-50 †† Maneaine annga toa Deo ikado ga itap buburiala ga isulug ta gid Israel tian.

‡ Gid pat bodbodengan ado toaiua iman gid panua ad kilala. Ipa-solan mambe edad kemi ngan tila tidudunga ngan gid eaneannga ga tibur padengada. †† 2.18 PM 1.14-15 †† 2.20 1Kin 16.31, 2Kin 9.22 ††† 2.23 Sng 7.9, Jer 17.10, PM 20.12-13

††† 2.25 PM 3.11 § 2.27 Sng 2.8-9 †† 2.28 PM 22.16 ††† Gigima gaisala aeaeine oanenga itna idodo Kristus ele taranga ga ieda kapei toa Itama ibada pan ngan imadid ga imugamuga ngan gid alu toa ngada ne. †† 3.1 PM 1.4,16 ††† Gera palongonga ngan posanga idil toaine Itautau Tutui toa idaba lima ga ruangan 1.4. †† 3.3 Mt 24.43-44, 1Te 5.2, PM 2.5, 16.15 †† 3.4 Jut 23 ††† 3.5 IM 32.32-33, Mt 10.32, Lu 12.8

Posanga ila pagid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Piladelpia

⁷†Eaba toa oa iposa pade ga bedane, “Be eao bode posanga ga ila pan anggelo toa imariala ngan gid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Piladelpia ga bedane:

Posanga ga gid ne inam pan Eaba toa imata tutui tau ga ipasolan mambe Deo ele ul ienono ngan ei. Ei ikikisi maron kapei Devit ele atama aea kuklang. Oangga ei irepe atama, irangrang ngan eaba eta pade isaisai mao. Be oangga isaisai atama, irangrang ngan eaba eta irepe mao pade. ⁸††Gau naoatai ngan lem kadonga toa ngada ne. Ega, nadol atama ede matameai toa eaba eta pade irangrang ngan isaisai mao. Gau naoatai mambe eao uram kautede, be eao nasnasi kemi leg posanga. Ta lem kadonga lolo matua aea ngan gau edag, eao pul murim ngan mao. ⁹†Ega, gid panua toa timan iaoa raring aea ton Satan, ga tipakaka ta tikeo ga gid Iuda ad, gau ga nasusuran gid ga tinam ta tikor aed boloma aempuiai, ta gid ga tiuatai mambe gau nakim go tau toa mugaeai ga inam. ¹⁰††Leg posanga pago ngan madidnga matua ngan am kadonga kulupulupu, eao kikisi kemi. Tota gau pade ga nakikisi go ta irangrang ngan gid panua toa ngada ne tanoelai ad tobanga paeamao iuot ngan go mao.

¹¹ Gau nalat pago manmanae. Saoa danga eao kikisi, manta kisi matua. Ta irangrang ngan eaba eta ipaeaoa am lasunga ga ila mao. ¹²††Oangga sai iasal paraunga, gau ga napagun ei mambe kadanga matua ede ngan ag Deo ele luma. Ei ga itnan luma toa oa mao ga mao tau. Be gau ga nabode ag Deo ieda ga idae ngan ei ga ag Deo ele tuanga ieda pade. Eine Ierusalem pau toa isulug buburiai ga inam pan ag Deo. Be eine ga nabode gau edag pau ga idae ngan ei pade. ¹³ Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine Itautau Tutui ikado ga ila pagid iaoa kelede ton Kristus.”

Posanga ila pagid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Laodisia

¹⁴ Eaba toa oa iposa pade ga bedane, “Be eao bode posanga ga ila pan anggelo toa imariala ngan gid iaoa kelede ton Kristus ngan tuanga Laodisia ga bedane:

Posanga ga gid ne inam pan Eaba toa tiuato ei Tautaunga. Ei imata tutui tau ngan pamatuanga Deo ele posanga. Be somisomi ikakado posanga tautaunga kekelen. Ei iman ipu ngan Deo ele naurata ngan kadonga danga toa ngada ne ga iuot.

¹⁵ †††Gau naoatai ngan lem kadonga toa ngada ne. Gau naoatai mambe eao memednga mao, be eao oanaoana mao pade. Man ga eao memednga, mao eao oanaoana, ta kemi. Be mao. ¹⁶ Eao oanaoana tede, be oanaoana tau mao, ga memednga mao pade. Tota gau ga naluatan go ga ot aoageai.

† 3.7 Ais 22.22 †† 3.8 1Ko 16.9 † 3.9 Ais 45.14, 49.23, 60.14, PM 2.9 †† 3.10 Lu 21.19, 2Ti 2.12 †† 3.12 Ais 62.2, 65.15, PM 14.1, 21.2 ††† 3.15 Ro 12.11

¹⁷ †††Eao keo ngan go mulian ga bedane, ‘Gau leg pat busa. Gau nasuk gid danga sisid kemikemi busa, be napapauis ngan danga eta mao.’ Be mao. Eao oatai mao mambe lem madonga paeamao tau, ta irangrang ngan gid panua lolod isat ngan eao. Lem danga sisid imata karanga mao, be matam sususu ga eao bangabanga pade. ¹⁸ †Tota napabib lem ga bedane: Manta ol leg gol kemikemi. Gol toa ne, nanono ngan dinga ga ila maraka, ta nasile aea sakirkir toa ngada oa. Toa bedaoa ta lem pat ga danga sisid busa. Be manta ol leg danga sisid bodbode ta pono ngan tinim. Toa bedaoa ta irangrang ngan eao bangabanga ga maeamaea go mao. Be manta ol leg danga matada aea keminga, ta sama ngan matam kadlo ta geragera pade.

¹⁹ ††Panua sapadua nakimkim gid, eine nadaba gid ga napatutui gid. Tota manta marum tau ngan pulnga lolom. ²⁰ †††Ega, gau namadmadid atama iaoai ta natintin. Oangga sai ilongo lingeg ta irepe atama ngan gau, eine ga nadudunga ta naean toman ngan ei, ta ei ga ian toman ngan gau.

²¹ Oangga sai iasal paraunga, gau ga nalongean ei ta idio imado toman ngan gau ngan leg mul maron aea, lalaede mambe gau naeasal paraunga ta nadio namado toman ngan Tamag ngan ei ele mul maron aea. ²² Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toaine Itautau Tutui ikado ga ila pagid iaoa kelede ton Kristus.”

Deo ele mul maron aea buburiai

⁴ ††Ga kus ta matag ila ta nagera atama ede ipokakai buburiai. Be babanga toa mugaeai nalongo iposa pagau mambe taule ele tandanga, eine ikeo ga bedane, “Dae ga nam toa eko, ta gau ga napa-solan go ngan saoa danga manta iuot muriai.” ² †††Be mole mao, ngan tautaudig nagera mul maron aea ede ienono buburiai, ta Eaba ede imamado ngan. ³ ††Be Eaba toa imamado oa, ele taranga birbirianga mambe pat iaspa ga singsingia mambe pat sardoniks. Be danga mambe aoara aea mariluangge ibaliu ngan mul maron aea toa oa. Be mariluangge toa oa birbirianga mambe pat emeral. ⁴ †††Be mul maron aea sangaul rua igegea pange tibalil ngan mul kapei maron aea toa rabu oa. Be gadae ngan gid mul maron aea toa oa, madidnga sangaul rua igegea pange timamado. Gid led danga sisid bodbode, be tidol nakala gol labo-radeai. ⁵ †††Ngan mul maron aea toa rabu oa, nagera gla isamil ga nalongo tandanga kapeipei ga mariamba kluk. Be toa mul imatai oa, nagera usi lima ga rua irarabal ga ienono. Gid usi toa oa eine Deo Itautau Tutui toa idaba lima ga rua. ^{§§†6} ††††Be toa mul imatai oa,

††† 3.17 Lu 12.21, 1Ko 4.8 § 3.18 Ais 55.1 †† 3.19 1Ko 11.32, Ibr 12.6, PM 2.5 ††† 3.20 Ins 14.23 §† 4.1 PM 1.1, 10 §†† 4.2 Ais 6.1 †† 4.3 Ese 1.28 §† 4.4 PM 3.18 §†† 4.5 Ese 1.13, Sek 4.2, PM 1.4, 8.5, 11.19, 16.18 §§† Gera palongonga ngan posanga idil toaine Itautau Tutui toa idaba lima ga ruangan 1.4. §§§ 4.6 Ese 1.5-10, 22, 10.14

nagera danga mambe tad kapei toa imata iuot merengai tau lalaede mambe adial bodbode.

Be boloma ngan mul maron aea toa oa, masilau pange toa matad bibita timadmadid ga tibalil ngan. Be gid masilau toa oa, matad kadlo busa tau matadeai ga murideai. ⁷ Be masilau toa imuga oa, ei imata mambe laion ede, be masilau ede pade imata mambe bulmakao daenga pau aranga ede, be masilau tol aea imata mambe eababa, be masilau pange aea imata mambe man abalem ede irororo. ⁸ †Be gid masilau toa pange oa, gid kelede kelede bagbaged lima ga ede, be matad kadlo busa tau ipakaranga tinid ga bagbaged ibulolo pade. Be somisomi ado ga ado ga bong ga bong, tikakado posanga be tikaput ngan mao. Tikeo ga bedane,

“Maron Deo Matua Soke Tau

ei tutui, ei tutui, ei tutui.

Ei imamado mugaeai tau,

be labone imamado,

ta ei ga inam muriai pade.”

⁹ Gid masilau toa matad bibita oa tisoasoa Deo ieda toa imamado ngan ele mul maron aea. Ei imamado somisomi ga ilalala ga ila. Gid tilolon ngan ei ga tiposa kemi ga ila pan. Ta somisomi oangga tikakado toa bedaoa, ¹⁰ ††gid madidnga toa sangaul rua igegea pange oa tikor aed Deo imatai. Ei Deo toa imamado ngan ele mul maron aea, be imamado somisomi ga ilalala ga ila. Gid tisoa ieda be titatado ad nakala gol ga idio toa mul maron aea imatai. Ta tikeo,

¹¹ “O Deo amai Maron, eao lem kadonga kemikemi imata karanga ga ienono!

Tota kemi ngan panua toa ngada ne tisoa eao edam, ga tilolon ngan eao, ga tipakuru ngan uram.

Ngansa eao kado danga toa ngada ne ga iuot.

Be ngan eao lem kimnga, gid danga toa kelede kelede ne tiuot ga timamado.”

Ioanes igera laulau ede tipol ga tisaisai

⁵ †Be nagera Eaba toa imamado ngan mul maron aea ikikisi laulau ede ngan ibage oatai. Ngan laulau toa oa tibode posanga ga idae iloleai ga idibeai. Be tipol laulau toa oa, ta tipatoi abei itekea ga idae laulau iaoai palima ga rua ngan saisinga laulau toa oa. Be ngan gid patoinga toa lima ga rua oa tidol kilala ede. ² Ta nagera anggelo ede iura kapei ipotalae ta ikeo, “Eaba sai kemi ta irangrang ngan ipela laulau toa ne aea patoinga ta ipaola ga iuot?” ³ Be eaba eta buburiai, ga tanoelai, ga tano iloleai pade irangrang ngan ipaola laulau toa oa mao. Eaba eta irangrang ngan imata igera ga idudunga ngan mao pade. ⁴ Tota natangtang kapei ngansa eaba eta kemi irangrang ngan ipaola laulau toa oa ga imata igera ga idudunga ngan mao. ⁵ ††Be ede ngan gid madidnga ikeo pagau ga bedane, “Tang mao. Ega, Laion toa iuot ngan lum pan Iuda, ei iasal paraunga. Ei mambe abei isalud pau ede pros ga idae ngan iaoa kelede pan maron kapei

† 4.8 Ais 6.2, 3, Ese 1.18, 10.12 †† 4.10 PM 19.4 ‡ 5.1 Ais 29.11, Ese 2.9-10 †† 5.5 OM 49.9, Ais 11.1, 10, PM 22.16

Devit. Ei ga irangrang ngan ipela laulau toa oa aea patoinga lima ga rua ta ipaola ga iuot.”

Ioanes igera Sipsip Inat

⁶ ††Idio ta nagera Sipsip Inat ede imadmadid rabu ngan mul kapei maron aea toa oa, ga rabu ngan gid madidnga ga gid masilau pange toa matad bibita. Sipsip toa oa imata mambe mugaeai tirau ei ga imate. Ei aea pelenga lima ga rua ga imata kadlo lima ga rua pade. Imata kadlo toa oa eine Deo Itautau Tutui idaba lima ga rua †† toa isula gid ga tila ngan tibur toa ngada ne tanoelai. ⁷ Ta Sipsip Inat toa oa ila ibada laulau ga ikikisi. Laulau toa oa inam pan Eaba toa imamado ngan mul maron aea ga ienono ngan ibage oatai.

⁸ †††Ibada laulau toa oa ga kus ta gid masilau pange toa matad bibita oa ga gid madidnga sangaul rua igegea pange tikor aed toa Sipsip Inat imatai. Gid kelede kelede tikikisi led arp ngan kadonga baunga, ga tikikisi gid loba gol toa nabene iuon ngan. Be nabene toa oa idodo Deo ele panua tututui led raring.

⁹ †Ta tikado baunga pau ede ga bedane,

“Eao eaba kemi tau, ta eao rangrang ngan badanga laulau toa oa

ta pela aea patoinga ga blos.

Ngansa tirau go ga mate,

ta ngan eao singim, eao ol mulian gid panua ga timan Deo ele.

Gid panua toa oa tinama ngan gid alu toa ngada ne, ga tibur toa ngada ne tanoelai, ga posanga toa ngada ne tanoelai, ga tinid imata ede ga ede.

¹⁰ ††Eao dol gid ga timamado Maron kapei ibageai ta tikado naurata mambe gid panua tenainga ad, ngan luanga gid panua ga tinam boloma pan Deo.

Ta gid ga timadid ga timugamuga ngan tibur toa ngada ne tanoelai.”

Tisoa Sipsip Inat ieda

¹¹ †††Ga kus ta matag ila ta nalongo anggelo busa linged. Gid timadid ga tibalil ngan mul kapei maron aea, ga gid masilau pange toa matad bibita, ga gid madidnga. Be dabad iuot busa tau, mambe bunoringring ga ringring ga ringring. ¹² Linged kapei ta tikeo ga bedane,

“Sipsip Inat toa mugaeai tirau ei ga imate, ei kemi tau,

ta gid panua toa ngada ne manta tipakuru ngan ieda kapei, ga iura, ga ele oatainga, ga ele danga sisid kemikemi busa,

ga tibaba taran ei, ga tilolon ngan ei, ga tisoa ieda!”

¹³ Ga kus ta nalongo danga toa ngada ne buburiai ga tanoelai ga tano iloleai ga tadiai ga danga toa ngada ne ienono ngan, linged kelede ta tikeo,

‡ 5.6 Sek 4.10, Ins 1.36, PM 13.8 ††† Gera palongonga ngan posanga idil toaine Itautau Tutui toa idaba lima ga ruangan 1.4.

††† 5.8 Sng 141.2, PM 8.3-4 § 5.9 Sng 33.3, 40.3, 96.1, 98.1

†† 5.10 IM 19.6, Ais 61.6, PM 1.6, 20.6 ††† 5.11 Dan 7.10, Ibr 12.22

“Eaba toa imamado ngan ele mul maron aea, ga Sipsip Inat pade,

gisirua tirangrang ngan panua toa ngada ne tiposa kemi ga ila pagid, ga tilolon ngan gid, ga tisoa edad, ga tipakuru ngan urad ga edad kapepei somisomi ga ilalala ga ila!”

¹⁴ Be gid masilau pange toa matad bibita oa tikeo ga, “Eine tautaunga!” Ta gid madidnga tikor aed ga tisoa gisirua edad.

Sipsip Inat ipela gid patoinga toa ienono ngan laulau iaoa

6 [†]Idio ta matag ila ta nagera Sipsip Inat ibada laulau toa aea patoinga lima ga rua ienono ngan, ta ipela patoinga toa imuga oa. Ga kus ta nalongo ede ngan gid masilau pange toa matad bibita oa iposa. Be ilinge mambe mariamba itang ta ikeo, “Eao nama!”

^{2 ††}Be mole mao, nagera os bodbode ede. Be eaba toa imamado gadae ngan, ikikisi pandenga. Be tibada nakala ede ga ila pan mambe nakala togid panua tiasal paraunga. Ta ei ilalala ga ila ngan kadonga paraunga ta iuanga iasal gid alu busa ngan paraunga.

³ Idio ta Sipsip Inat ipela patoinga ede pade, ta nalongo masilau ede pade toa imata bibita oa ikeo ga bedane, “Eao nama!” ⁴ Tota nagera os ede pade iuot ga inam, be itin singsingia mambe dinga. Be eaba toa imamado gadae ngan, tibada edaeda kapei pan ta irangrang ngan ipaeabu ngan madonga lolo tarui aea. Ta ikado ga gid panua tanoelai tiparau pol ngan gid ga tipapamate ngan gid. Tibada didi kapei paraunga aea ga ila pan ngan kadonga naurata toa ne.

⁵ Idio ta Sipsip Inat ipela patoinga tol aea, ta nalongo masilau tol aea toa imata bibita oa ikeo ga bedane, “Eao nama!” Be mole mao nagera os kusuksuk ede, be eaba toa imamado gadae ngan ikikisi sikel ede ibageai. ⁶ Ta nalongo babanga ede iuot rabu ngan gid masilau pange toa matad bibita oa ikeo ga bedane, “Eao la ta kado sapanga ga iuot tanoelai. Ta annga aea olnga ga idaedae. Gid panua tiboko ngan ado dodol kelede, eine ga tibada pat irangrang ngan olnga wit ngan ulo kakauede kelede, mao tiuol bali plaoa irangrang mambe ulo gereirei tol. Be irangrang ngan eao paeabu ngan bude oliv aea ga oain mao.”

⁷ Idio ta Sipsip Inat ipela patoinga pange aea, ta nalongo masilau pange aea toa imata bibita oa ikeo ga bedane, “Eao nama!” ^{8 †}Be mole mao nagera os ede itin eangonga tede, be itin ilaun imata puluanga. Be eaba toa imamado gadae ngan, ei ieda Matenga. Be Tibur togid Panua Matemate eine ilalala ga inasnasi ei. Gisirua tibada edaeda kapei ngan pamatenga gid panua tanoelai. Ta tirangrang ngan tipota gid ga tiuot iaoa pange. Be gisirua tirangrang ngan tipamate iaoa ede ngan gid toa pange oa. Ta gid ga timatemate ngan didi paraunga aea, ga sapanga, ga dibala, ga gid masilau saksak tanoelai aea tian gid.

⁹ Idio ta Sipsip Inat ipela patoinga lima aea, ta nagera panua matemate tautaudid timamado gadio ngan popou tenainga aea. Mugaeai ad isat tirau gid ga timate ngansa tikikisi matua Deo ele posanga ga tipapamatua posanga toa oa pade. ¹⁰ Gid tibaba kapei ta tikeo, “Maron, eao tutui tau ga nasi posanga tautaunga somisomi. Ngeda be eao pamadid gid panua tanoelai ngan posanga ta koli ga ila pagid ngan amai pamatenga?” ^{11 ††}Idio ta tibada pononga bodbode mamarae ga ila pagid panua toa kelede kelede oa. Be tikeo pagid ga bedane, “Aearagimi kauteta pade ga ila irangrang ngan ami isat tipamate oaeoemi padengada ga gid panua toa lemi naurata kelede. Oangga tipamate gid lalaede mambe gim, ta tiparangrang dabami ga imata karanga ga kus, eine Deo ga ikoli pagid ami isat ngan ami pamatenga.”

^{12 ††}Idio ta nagera Sipsip Inat ipela patoinga lima ga ede aea. Be mole mao nauruge kapei ede iuot tanoelai, ta ado imata ipul ei ga iuot dodom ga kusuksuk mambe danga sisid mok aea. Be taiko ipul ei pade ga iuot singsingia mambe sing. ^{13 †††}Be gid gigima mariambai titap ga tisulug tanoelai mambe rai kapei inuga abei fik ta itautau toa iblabla maitne oa titap ga tisulug. ^{14 †††}Be mariamba itakai ga manmanae ipolei mambe laulau ede tipol. Be gid lusi ga inu toa ngada oa titnan mulid ga tidio alele.

^{15 †}Be gid mamaron kapepei tanoelai ad, ga gid panua toa edad kapepei, ga gid madidnga togid panua paraunga ad, ga gid panua toa led pat ga danga sisid busa, ga gid panua toa urad kapepei, ga gid paeaeanga sapaeang, ga gid panua toa tiboko mambe paeaeanga sapaeang mao, gid toa ngada oa timumul ngan gid pat ibaba ga gid pat kapepei lusai. ^{16 ††}Ta tibaba ga ila pagid lusi ga pat kapepei ta tikeo ga bedane, “Atap ga asulug ta apamumul gai! Toa bedaoa ta gai arangrang ngan amumul ngan Eaba toa imamado ngan ele mul maron aea, ta Sipsip Inat ele kadonga lolo bake aea irangrang ngan iuot ngan gai mao. ^{17 †††}Ngansa gisirua led ado kapei ngan pasolannga led kadonga lolo bake aea, ta iuot ne. Be sai ga irangrang ngan imadid matua?”

Gid panua toa tibada Deo ele kilala

7 ^{††}Ga kus ta nagera anggelo pange timadmadid ngan tano igal toa pange oa, be tipakala gid rai toa pange oa ta irangrang ngan tiuso tano mao, ga tad mao, ga gid abei mao pade. ² Be gid anggelo toa pange oa tibada edaeda kapei ta tirangrang ngan tipaeabu ngan tano ga tad. Ga kus ta nagera anggelo ede pade idae toa ado ele parangai ga inam, be ikikisi Deo toa imamado somisomi ne ele kilala. Ei ipotatae kapei ga ila pagid anggelo toa pange oa ^{3 †††}ta ikeo ga, “Irangrang ngan gim, apaeabu ngan tano ga tad ga gid abei maitne. Asanga gai ta adol Deo ele kilala ga

†† 6.11 PM 7.9, 13, 19.14 ††† 6.12 Mt 24.29, PA 2.20, PM 8.12, 11.13, 16.18 †††† 6.13 Ais 34.4 †††† 6.14 PM 16.20 § 6.15 Ais 2.10, 19, 21 †† 6.16 Lu 23.30 ††† 6.17 Jol 2.11, Mal 3.2 †† 7.1 Jer 49.36, Dan 7.2 ††† 7.3 Ese 9.4, 6, PM 9.4

† 6.1 PM 4.6-7, 5.1, 6 †† 6.2 Sek 1.8, 6.1-6 † 6.8 Jer 15.1-3, Ese 5.12, 17, 14.21

idae gid ele paeaeanga bolaboladeai ge. Ga kus ta ala apaeabu ngan gid danga sisid.”⁴ †Idio ta nalongo tiua-to gid panua toa tibada Deo ele kilala oa, dabad iuot bunoringring buno, bunoringring sangaul pange, igegea bunoringring pange (144,000). Gid panua toa oa tinama ngan lum toa ngada ne Israel aea.

⁵ Ngan lum pan Iuda, gid panua toa tibada Deo ele kilala, dabad iuot bunoringring sangaul, bunoringring rua (12,000).

Be ngan lum pan Ruben, dabad iuot bunoringring sangaul, bunoringring rua.

Be ngan lum pan Gat, dabad iuot bunoringring sangaul, bunoringring rua.

⁶ Be ngan lum pan Aser, dabad iuot bunoringring sangaul, bunoringring rua.

Be ngan lum pan Naptali, dabad iuot bunoringring sangaul, bunoringring rua.

Be ngan lum pan Manase, dabad iuot bunoringring sangaul, bunoringring rua.

⁷ Be ngan lum pan Simeon, dabad iuot bunoringring sangaul, bunoringring rua.

Be ngan lum pan Livai, dabad iuot bunoringring sangaul, bunoringring rua.

Be ngan lum pan Isakar, dabad iuot bunoringring sangaul, bunoringring rua.

⁸ Be ngan lum pan Sebulun, dabad iuot bunoringring sangaul, bunoringring rua.

Be ngan lum pan Iosep, dabad iuot bunoringring sangaul, bunoringring rua.

Be ngan lum pan Benjamin, dabad iuot bunoringring sangaul, bunoringring rua. Gid toa ngada oa tibada Deo ele kilala.

Ipom kapei tau toa tidol pononga bodbode mamarae tisoa Deo ieda

⁹ Ga kus ta nagera ipom kapei ede. Be dabad kapei tau ta irangrang ngan eaba eta iuade gid mao. Gid tinama ngan gid alu toa ngada ne, ga tibur toa ngada ne tanoelai, ga posanga toa ngada ne tanoelai, ga tinid imata ede ga ede. Timadmadid mul kapei maron aea imatai ga Sipsip Inat imatai. Be tidol pononga bodbode mamarae ga tikikisi abei babaka ilaun ngan baged. ¹⁰ ††Ta timemetae kapei ngan posanga ta tikeo, “Tapakuru ngan ada Deo toa imamado ngan mul maron aea ga Sipsip Inat pade!

Gisirua kekelegid tibada gita mulian ta tamamado kemi.”

¹¹ Be gid anggelo busa toa timadmadid ga tibalil ngan mul kapei maron aea, ga gid madidnga, ga gid masilau pange toa matad bibita, gid toa ngada oa timouru ga matad isulug tanoelai, be tisoa Deo ieda ¹² ‡ta tikeo, “Eine tautaunga!

Gita toa ngada ne takado posanga kemi ngan ada Deo ga tasoa ieda.

Tapakuru ngan ieda kapei ga iura ga ele oatainga kapei.

† 7.4 PM 14.1,3†† 7.10 PM 5.6-7‡ 7.12 PM 5.12

Taposa kemi ga ila pan, ga talolon ngan ei somisomi ga ilalala ga ila.

Eine tautaunga!”

Gid ipom toa tidol pononga bodbode, ad kadonga kulupulupu kus

¹³ Idio ta ede ngan gid madidnga ibeta gau bedane, “Gid panua toa tidol pononga bodbode mamarae ne, gid sapadua, be tinam sida?”

¹⁴ ††Ta nakoli ele posanga bedane, “Maron, eao oatai.” Ta ikeo ga, “Gid ipom toa ne timadid matua ga tiasal kadonga kulupulupu kapei tau. Gid timum led pononga mamarae ngan Sipsip Inat ising, ta iuot bodbode tau.

¹⁵ “Tota timadmadid Deo ele mul maron aea imatai ta tikakado naurata raring aea ado ga ado ga bong ga bong toa Deo ele lumaeai.

Ta Deo toa imamado ngan ele mul maron aea, ei ga irobi gid ngan aea molomolo ta imariala kemi ngan gid.

¹⁶ ††Be gid ga pitoreagid pade mao, ga marumian gid pade mao.

Be ado ga ilang karkar gid pade mao, ga danga eta pade irangrang ngan ilaba tinid mao ga mao tau.

¹⁷ †††Ngansa Sipsip Inat toa imamado rabu ngan mul kapei maron aea, ei ga imariala kemi ngan gid mambe eaba imariala ngan ele sipsip.

Ta ei ga imugamuga ngan gid ta ibada gid ga tila ngan gid eamata kemikemi tilelele.

Be Deo ga ipusi matad sul toa ngada oa ga ila, ta gid ga titang pade mao.”

Sipsip Inat ipela laulau aea patoinga lima ga rua aea

8 Idio ta Sipsip Inat ipela laulau aea patoinga lima ga rua aea, ta tibur toa ngada oa buburiai ikuranono ga ila irangrang ngan ado imata ilia kelede.

² Ta nagera gid anggelo lima ga rua timadmadid Deo imatai. Be tipan gid anggelo toa kelede kelede oa led taule.

³ †††Ga kus ta anggelo ede pade inam ta imadid boloma ngan popou tenainga aea. Ei ikikisi loba gol nabene aea, be tibada nabene kapei tau ga ila pan, ngan itenai toman ngan gid panua tututui toa ngada oa led raring. Tenainga toa oa, ei ga ikado ngan popou gol toa ienono mul maron aea imatai. ⁴ Ta nabene toa ienono anggelo ibageai oa, aea basu toman ngan gid panua tututui led raring puk ga idae ga ila pan Deo.

⁵ †Idio ta anggelo ibada dinga igirar ngan popou tenainga aea, ta inonoi ngan loba nabene aea toa oa ga iuon. Ga kus ta itado ga isulug tanoelai. Tota pelaker, ga tandanga kapeipei iuotot, ga gla isamil alele, ga nauruge inuga tano.

†† 7.14 Dan 12.1, Mt 24.21 †† 7.16 Ais 49.10 ††† 7.17 Sng 23.2, Ais 25.8, PM 21.4 †††† 8.3 IM 30.1-3, PM 5.8 § 8.5 IM 19.16-19, Wkp 16.12, PM 11.19, 16.18

Anggelo pange tiuso led taule

⁶Idio ta gid anggelo toa lima ga rua oa tisoa led taule ga idae aoadeai.

⁷†Io, anggelo toa imuga oa iuso ele taule. Be mole mao aoara idildil matua mambe patpat itap toman ngan dinga toa tibul ngan sing. Titado gid danga toa oa ga isulug tanoelai, ga kus ta dinga inono tano. Ta eine mambe tipota tibur toa ngada oa tanoelai ga iuot tol. Ta tano idanga ede ngan gid tol, dinga inono ga kus toman ngan aea abei. Be gilgilnga toa ngada oa, dinga inono ga kus pade.

⁸Idio ta anggelo ede pade iuso ele taule. Be mole mao titado danga ede ga isulug tadiai. Danga toa oa mambe lusi kapitnami toa dinga inono ga irarabal. Danga toa oa isulug tadiai ga kus ta eine mambe tipota tad ga iman tol. Ta tad idanga ede ngan gid toa tol oa ipul ei ga iuot sing. ⁹Ta gid ia ga masilau tad aea ngan tad idanga ede ngan gid toa tol oa timate. Be gid oaga toa ngada oa ngan tad idanga ede toa oa tidu-aea ga kus pade.

¹⁰Idio ta anggelo tol aea iuso ele taule. Be mole mao gigima kapei ede toa irarabal mambe usi, itap mari-ambai ga isulug. Ta eine mambe tipota gid eau ga gid eaumata ga tiuot iaoa tol. Ta gigima toa oa itap ga isulug ngan iaoa ede ngan gid toa tol oa. ¹¹†Gigima toa oa ieda Ipaipai. Ta ikado ga gid eau ngan iaoa ede ngan gid toa tol oa manad paipai. Ta panua busa tiun eau toa oa ga timatemate, ngansa ipaipai paeamao tau.

¹²†Idio ta anggelo pange aea iuso ele taule. Be eine mambe tipota ado ga taiko ga gid gigima ga tiuot iaoa tol. Ta tipaeabu ngan iaoa ede ngan gid toa tol oa, ta ado idanga ede itara mao, ga taiko idanga ede itara mao, ga gid gigima iaoa ede ngan gid toa tol oa titara mao pade. Tota bong ilia ede ga ado ilia ede aea taranga eta mao.

¹³†Idio ta matag ila ta nalongo man abalem ede iro-ro mariamba irabuiai. Ta ipotale kapei ga bedane, "Paeamao, paeamao, paeamao tau ngan gid panua tanoelai! Ngansa oangga gid anggelo tol pade tiuso led taule, eine kadonga kulupulupu tau ga iuot ngan gid panua."

Anggelo lima aea iuso ele taule

⁹†Idio ta anggelo lima aea iuso ele taule. Ga kus ta nagera gigima ede itap buburial ga isulug tanoelai. Be tibada atama ede aea kuklang ga ila pan gigima toa oa. Atama toa oa ipakala baba kilikilinga iaoa. Baba kilikilinga toa oa isulug ga ila, be ipu eta mao. ²†Idio ta gigima irepe atama toa oa, ta basu kapei puk ga idae mambe suksuknga kapei ede aea basu. Be basu toa oa iuon mariambai ta ipakala ado imata ga ila dodom. ³Be gid gurisi tiuot basu iloleai ta tisolug ga tinam tanoelai. Gid tibada pamatuanga ta

urad mambe apap tano aea, ta tirangrang ngan tingotgot gid panua. ⁴††Gid gurisi toa oa tinasi renrennga ede toa ipaidi gid ta tirangrang ngan tipaeabu ngan gid abei ga gilgilnga mao. Tinasi renrennga toa oa ta tila tipaeabu ngan gid panua kekelegid toa Deo ele kilala ienono ngan bolabolad mao. ⁵Be tibada pamatuanga ngan pamatenga gid panua mao. Tirangrang ngan tipaieiei gid ga ila irangrang ngan taiko lima mon. Be ieieinga toa tikado, eine lalaede mambe apap tingot gid panua. ⁶†Ngan ado toaiua, gid panua ga tiloilo edap ngan matenga ga mao. Lolod ga ikim tau ngan timate, be led edap eta mao.

⁷†Gid gurisi matad mambe os toa tipasogo ngan paraunga. Be laboradeai, tidol danga ede mambe nakala gol. Be matad mambe gid eababa matad. ⁸††Launid mamarae mambe gid taine launid, be luod mambe laion luod. ⁹†Be gogod aea pakalanga eine mambe gid pakalanga aen, be bagbaged ele tandanga eine klok ga klok mambe os busa tiladlado ga tidada karis ga tila ngan paraunga. ¹⁰Uuid mambe gid apap uuid, be led ido toa ienono ngan uuid, iura kapei ta irangrang ngan ipaieiei gid panua ngan taiko lima. ¹¹Ad maron toa imugamuga ngan gid, eine anggelo baba kilikilinga aea. Anggelo toa oa ieda ngan posanga Ibru eine Abadon. Be ngan posanga Grik ieda Apolion. ^{††}

¹²Io, danga paeamao ede ila na. Be teta pade danga paeamao rua pade ga tinam.

Anggelo lima ga ede aea iuso ele taule

¹³Idio ta anggelo lima ga ede aea iuso ele taule, ta nalongo babanga ede iuot rabu ngan gid pelenga ngan popou tenainga aea igal toa pange oa. Popou gol toa oa ienono Deo imatai. ¹⁴Babanga toa oa ikeo pan anggelo lima ga ede aea toa ikikisi ele taule. Ikeo ga bedane, "Gid anggelo pange toa tiaud gid ga timamado eau kapei Iupretis isaleai, la pola gid ta longean gid ga tila." ¹⁵Tota ila ipola gid anggelo toa pange oa ta irangrang ngan tipota gid panua toa ngada ne tanoelai ga tiuot iaoa tol, ta tiuangga tirau iaoa ede ngan gid toa tol oa ga timate. Gid anggelo toa oa tirere ga tisangasanga led ado imata toa oa. Mugaeai ga inam, Deo isio ado imata ga taiko ga taun ga rai toaiua ngan tikado naurata toa ne. ¹⁶Be gid panua paraunga ad toa timamado ngan os, nalongo tikeo ga dabad iuot bunoringring bunoringring, be tibalbatan pabuno rua (200 milion).

¹⁷Ngan danga toa Deo ipasolan pagau mambe anunug, nagera gid os ga gid panua timamado gadae ngan gid, gogod aea pakalanga eangonga ga bil ga singsingia mambe dinga. Be gid os laborad imata mambe ga laion laborad. Be ngan aoad, dinga iuotot toman ngan basu ga pat kaeau kakatol. ¹⁸Ta eine mambe tipota gid panua toa ngada ne tanoelai ga tiuot iaoa tol. Ta dinga ga basu ga pat kaeau kakatol toa oa ipamukuru panua busa, ta panua iaoa ede

† 8.7 IM 9.23-26, Ese 38.22, Jol 2.30 †† 8.11 Jer 9.15 † 8.12 Ese 32.7, PM 6.12-13 †† 8.13 PM 9.12, 11.14 †† 9.1 PM 20.1 ††† 9.2 OM 19.28, IM 10.12-15, Jol 2.2, 10

††† 9.4 PM 7.3 § 9.6 Jop 3.21, Jer 8.3 †† 9.7 Jol 2.4 ††† 9.8 Jol 1.6 †† 9.9 Jol 2.5 ††† Edaeda toa rua ne Abadonga Apolionipu ga eine eaba toa ele paeabunga sat.

ngan gid toa tol oa timate. ¹⁹ Gid os toa oa, urad ienono ngan aoad ga uuid. Ngansa uuid lalaede mambe mota. Be uuid toa oa, laborad pade, ta ngan laborad toa oa tipapaeabu ngan gid panua.

²⁰ †Be gid panua padengada tanoeai, dinga ga basu ga pat kaeau kakatol toa oa ipamukuru gid mao. Be gid tipul lolod eta mao. Tiparpar maitne ngan kadonga raring ngan gid danga toa tikakado ngan baged. Tota tiraring ngan gid antu ga deo pakakanga ad namer gol, ga silva, ga bras, ga pat, ga abei. Gid namer toa oa tirangrang ngan tigeragera mao, ga tilongolongo mao, ga tilalala mao pade. ²¹ Gid panua toa oa led kadonga sasat ga bedane: Tiraurau panua padengada ga timate, ga tikakado borou, ga tikakado kadonga arala, ga tilublub panua padengada led danga sisid. Be gid tipul lolod eta ngan led kadonga sasat toa oa mao.

Anggelo ibada laulau ede ga ila pan Ioanes ta ian

10 Idio ta nagera anggelo ede pade iura kapei. Ei isulug buburiai ga inam, be ipono itin ngan gid laulau buburiai aea. Be gadae ngan ilabora, nagera aoara aea mariluangge. Be imata itara mambe ado, be iae imata mambe luma aea kadanga toa dinga irarabal ngan. ² Toa ibageai oa ikikisi laulau kakauede ipokakai ga ienono. Ngan iae oatai iuad tad, be ngan iae angas iuad tano. ³ Ei ingangar kapei tau mambe laion iaoo ingongo. Be ingangar kapei toa bedaoa ga kus ta nalongo pelaka toa lima ga rua oa tikururu ga tiposaposa. ⁴ ††Pelaka toa lima ga rua oa tiposaposa ga kus, ta naoangga nabode led posanga ga idae ngan laulau. Be nalongo babanga ede isulug buburiai ga inam ta ikeo ga, “Posanga toa gid pelaka lima ga rua tiposaposa ngan ne, eao kapin ga idio. Irangrang ngan eao bode mao.”

⁵ †Idio ta anggelo toa imadmadid ga isakaka ngan tano ga tad, ei isoa ibage ga idae buburiai. ⁶ Ta ikado posanga tautaunga ede ngan Deo ieda toa imamado somisomi ga ilalala ga ila. Ei Deo toa ikado bubur ga tano ga tad ga danga toa ngada ne ienono ngan. Ta anggelo iposa tautaunga gadae ta ikeo, “Tautaunga, Deo ga ikado aea gerei mao ga mao tau. ⁷ ††Be ngan ado toa anggelo lima ga rua aea iuangga iuso ele taule ga ele tandanga iuot, posanga toa Deo irau ga ienono mumulnga mugaeai ga inam, eine ga iuot tautaunga, lalaede mambe ipaola posanga ngan pagid ele paeaeanga toa tibabada iaoo.”

⁸ Ga kus ta babanga toa nalongo buburiai ga inam, iposa pagau pade ta ikeo, “La pan anggelo toa isakaka ngan tano ga tad ta bada laulau toa ipokakai ga ienono ibageai.”

⁹ ††Tota nala pan anggelo toa oa ta nabeta ei ngan ibada laulau kakauede toa oa pagau. Ta ikeo, “Bada ta ean. Eine ga ikado ga apam ipulpul ei. Be aoameai eine ga imana marilonga mambe bon isul.” ¹⁰ Tota nabada laulau kakauede toa ienono ibageai oa ta

naean. Aoageai, imana marilonga mambe bon isul, be nason ga ila ga kus, ta ikado ga apag ipulpul ei. ¹¹ Ga kus ta tikeo pagau ga bedane, “Eao manta bada Deo iaoo pade, ta kado posanga ngan gid alu busa, ga tibur busa, ga gid tuanga busa led posanga, ga gid mamaron kapepei busa.”

Panua rua tipamatua Deo ele posanga

11 ††Idio ta tibada toto leoanga aea ede pagau, imata mambe toto lalalanga aea, ta tikeo pagau ga bedane, “Bada toto toa ne ta leoa ngan Deo ele luma ga popou tenainga aea, ga oade gid panua raring ad toa eoa. ² ††Be irangrang ngan eao leoa tibur rourounga aea rabu ngan Deo ele luma aea ala toa rua oa mao. Eao tnan ga idio, ngansa tibur toaine iman gid alu padengada led. Ta tuanga toa Deo ele ul ienono ngan toman ngan tibur toa oa, eine ga ienono ngan gid alu padengada baged, ta gid ga tipakiuki tibur toa oa ga ila irangrang ngan taiko sangaul pange igegea rua. ³ Ta gau ga nabada edaeda kapei pagid leg panua rua toa tipamatua leg posanga, ta gisirua ga tidol danga sisid mok aea ta tibabada aoag ga ila irangrang ngan ado bunoringring ede, buno rua, sangalima sangaul ede (1,260) [§].” ⁴ ††Panua toa rua ne mambe abei oliv rua ga mambe lam iae rua toa timadmadid Maron imatai. Maron toa oa imadid ga imugamuga ngan tibur toa ngada ne tanoeai. ⁵ ††Be oangga sai itoba ngan paieieinga gisirua, eine ga dinga iuot gisirua aoadeai ta inono ad miri itamatama ga kus. Panua sapadua tiuangga tipaieiei gisirua, manta timate tota bedaoa. ⁶ ††Panua toa rua ne tibada edaeda kapei ta tirangrang ngan tipakala mariamba, ta aoara ga itap mao ngan gid ado toa tibada Deo iaoo ngan. Ga pade, tibada edaeda kapei ta tirangrang ngan tipul gid eau ga tiuot sing ga tikado pamukurunga imata ede ga ede iuotot tanoeai. Gisirua tirangrang ngan tikakado gid danga toa ne ga iuot ta inasi led kimnga.

⁷ ††Be oangga gisirua tipasala led naurata ngan pamatuanga Deo ele posanga ga kus, eine masilau saksak ga itnan baba kilikilinga ga idae ta iparau pagisirua ta iasal gid ga ipamate gid. ⁸ ††Ta gisirua patid ga idio ienono tuanga kapei aea edap isaleai. Tuanga toa oa tatado oanenga itna ngan ta taoato ieda Sodom ga Isip. Toa eoa tipatoto gisirua ad Maron ngan abei tabala ga imate. ⁹ Be panua edengada ngan alu toa ngada ne, ga tibur toa ngada ne tanoeai, ga gid posanga imata ede ga ede, ga tinid imata ede ga ede, gid ga timamaran gisirua patid be tilongean eaba eta ga itaian gid mao. Tikakado toa bedaoa ga ila irangrang ngan ado tol ga ilia. ¹⁰ Ta gid panua tanoeai ga tinid igelgel ngan gisirua led matenga, ta tikado tingelgel ga tiabalan gid tenainga pol ngan gid. Ngansa panua

††† 11.1 Ese 40.3, Sek 2.1-2 ††† 11.2 Lu 21.24, PM 13.5 § Ado bunoringring ede, buno rua, sangalima sangaul ede (1,260), oangga taoade ga tapaluplup, eine lalaede mambe taiko sangaul pange igegea rua (11.2), ga mambe rai tol ga ilia (12.14). †† 11.4 Sek 4.3, 11-14 ††† 11.5 2Sml 22.9, Sng 97.3 †† 11.6 IM 7.17-20, 1Sml 4.8, 1Kin 17.1 ††† 11.7 Dan 7.21, PM 12.17, 13.7, 17.8 †† 11.8 Lu 13.34

† 9.20 Sng 115.4-7, 135.15-18, Dan 5.23, PM 16.9, 11 †† 10.4 Dan 12.4, 9 † 10.5 Lo 32.40, Dan 12.7 †† 10.7 Amo 3.7 †† 10.9 Ese 2.8-3.3

toa rua oa tibada Deo iaoa be tipaieiei gid panua tanoeai.

¹¹ †Be ado tol ga ilia kus, ta Deo iaoa uru mata bibita aea ila idudunga ngan gisirua, ta tidae timadid. Tota gid panua toa timamaran, timataud kapei tau. ¹² ††Be gisirua tilongo babanga kapei ede isulug buburiai ga inam ta ikeo, “Gimirua adae ga anam toa eko!” Tota gisirua tidae ga tila buburiai, be ad miri itamatama matad inono gid. Be laulau ede irobi gid ta tidae ga tila.

¹³ †Be tutui ngan ado imata toaiua, nauruge ede kapei tau inuga tano, ta tuanga kapei idanga ede aea luma toa ngada oa grum ga tisulug. Be ngan tuanga idanga lima ga pange, gid luma timadmadid kemi maitne. Be panua toa timate ngan nauruge toa oa, dabad iuot bunoringring lima bunoringring rua (7,000). Be gid panua padengada toa timukuru mao, timataud ta tisoa Deo buburiai aea ieda.

¹⁴ ††To, danga paeamao rua inam ga ila na. Be danga paeamao tol aea, teta pade ga inam.

Anggelo lima ga rua aea iuso ele taule

¹⁵ ††Idio ta anggelo lima ga rua aea iuso ele taule. Ta ipom buburiai tipotalae kapei ta tikeo,

“Tibur toa ngada ne tanoeai toman ngan aea danga sisid kemikemi, labone iman tibur ton ada Maron Deo ga ton ele eaba toa tiuato ei Kristus ††.

Ta ei ga imadid ga imugamuga somisomi ga ilalala ga ila.”

¹⁶ Ta gid madidnga sangaul rua igegea pange toa timamado ngan led mul maron aea toa Deo imatai oa, timouru ta tidol matad ga isulug tanoeai. Ta tisoa Deo ieda ¹⁷ ta tikeo,

“O Maron Deo Matua Soke Tau, eao mamado labone ga mugaeai pade.

Gai aposa kemi ga ila pago, ngansa ngan uram kapei tau eao madid patautene ta mugamuga ngan tibur toa ngada ne tanoeai.

¹⁸ ††Gid alu tanoeai ad lolod bake, be eao lem kadonga lolo bake aea inam.

Ta labone eine eao lem ado ngan pamadidnga gid matemate ngan posanga.

Ta eao ga lasu kemi gid lem paeaeanga toa tibabada aoam.

Ga pade, eao ga lasu kemi gid panua tututui ga gid panua toa tilolon ngan eao edam.

Eine eao lem panua toa edad kapeipei ga gid panua toa edad mao pade.

Ta labone eine eao lem ado ngan paeabunga gid panua toa tipaeabu ngan tano.”

¹⁹ †Ga kus ta Deo ele luma toa buburiai oa ipokakai. Ta ele korol apu aea ienono masaeai toa ele luma iloleai oa. Be gla isamil alele, ga tandanga kapeipei

† 11.11 Ese 37.5, 10 †† 11.12 2Kin 2.11 † 11.13 PM 6.12, 16.18 †† 11.14 PM 9.12 †† 11.15 IM 15.18, Sng 10.16, Dan 2.44, 7.14 ††† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16. ††† 11.18 Sng 110.5, 115.13, Ro 2.5, PM 20.11-13 § 11.19 Ibr 9.4, PM 8.5, 15.5, 16.21

iuotot, ga pelaka ger, ga nauruge kapei inuga tano, ga aoara idildil matua mambe patpat itaptap.

Ioanes igera taine ede ga ureru kapitnami

12 Ga kus ta kilala kapei ede iuot mariambai. Taine ede ipit ado ngan itin mambe pononga. Be taiko ienono iae ibuloloeai. Be ngan ilabora, idol gigima sangaul igegea rua mambe aea nakala. ² ††Ei iapa ta teta pade iuangga ipopo gergeu. Ta ieieinga poponga aea iuot ngan ei ta ingangar. ³ †††Be mole mao kilala ede pade iuot mariambai. Ureru kapitnami ede iuot, be itin singsingia ga ilabora lima ga rua. Be ilabora aea pelenga sangaul. Be ngan ilabora toa lima ga rua oa, idol nakala lima ga rua mambe nakala togid mamaron kapeipei. ⁴ ††Be ngan iuui, ipopor gigima busa mariambai ta itado gid ga tisulug tanoeai. Eine mambe ipota gid gigima mariambai ga tiuot iaoa tol. Ta iaoa ede ngan gid toa tol oa tisulug tanoeai. Be ureru imadmadid boloma ngan taine toa iuangga ipopo. Ta oangga taine ipopo gergeu ga kus, eine iuangga ison ele gergeu toa oa ga ila. ⁵ †††Idio ta taine toa oa ipopo gergeu aranga. Gergeu toa oa eine ga imadid ga imugamuga ngan gid alu toa ngada ne tanoeai mambe eaba ikikisi ele toto aen ta imariala kemi ngan gid ele sipsip. Be taine toa oa ipopo ga kus ta tisoa ele gergeu ga idae ga ila pan Deo toa imamado ngan ele mul maron aea. ⁶ Be taine toa oa iaoa ga ila ngan tibur modamodanga. Deo ikoromot tibur ede toa eoa ngan ei, ta iuangga imariala kemi ngan ei ga ipanpan aea annga ga ila irangrang ngan ado bunoringring ede, buno rua, sangalima sangaul ede (1,260).

⁷ ††Idio ta paraunga kapei iuot buburiai. Mikael toman ngan ele anggelo tiparau pan ureru toa oa, be ureru toman ngan ele anggelo tikoli paraunga ga ila pagid. ⁸ Be ureru iura irangrang mao. Tota led tibur eta buburiai pade mao. ⁹ ††Titado ureru toa kapitnami oa ga isulug tanoeai. Ureru toa oa ei mota mugaeai aea toa tiuato ei eaba paeamao ga Satan. Ei ipakaka gid panua toa ngada ne tanoeai. Be titado ei ga isulug tanoeai toman ngan gid ele anggelo.

¹⁰ †††Ga kus ta nalongo babanga kapei ede buburiai ikeo ga bedane,

“Patautene ada Deo ibada gita mulian, ta iura kapei iuot masaeai. Ta danga toa ngada ne ga ienono ei kekelen ibageai.

Ei ibada edaeda kapei ga ila pan ele eaba toa tiuato ei Kristus †††.

Ngansa eaba paeamao toa isolsol gid oaeoaeda ngan posanga somisomi bong ga ado toa ada Deo imatai oa, patautene titado ei ga isulug tanoeai.

¹¹ Be oaeoaeda toa oa tiasal eaba paeamao ngan Sipsip Inat ising

ga ngan led posanga toa tikado ngan pamatuanga Deo ele posanga.

† 12.2 Mai 4.10 ††† 12.3 Dan 7.7 †† 12.4 Dan 8.10 ††† 12.5 Sng 2.9, Ais 7.14, 66.7, PM 19.15 †† 12.7 Ibr 9.14 † 12.9 OM 3.1, 14, Lu 10.18, PM 20.2 ††† 12.10 Jop 1.9-11, Sek 3.1 ††† Gera palongonga ngan posanga idil Kristusngan Mt 1.16.

Be gid tikim tau led madonga tanoelai mao.

Tota lolod matua ngan pamatuanga Deo ele posanga ga irangrang ngan led matenga, be timataud mao.

¹²†Tota eao bubur, manta tinim igelgel toman ngan gid panua toa timamado nena!

Be eao tano ga tad, paeamao tau ngan gimil!

Ngansa eaba paeamao isulug ga ila pagimi na.

Ei ilolo bake tau,

ngansa iuatai mambe ele ado imata mamarae mao.”

¹³Io, ureru igera mambe titado ei ga isulug tanoelai. Tota ila ibutatan taine toa ipopo gergeu aranga. ¹⁴††Be

tibada man ibagbage rua ga ila pan taine toa oa, mambe man abalem kapei ede ibagbage. Toa bedaoa

ta irangrang ngan iroro ga ila ngan tibur modamodanga, aluai ngan ureru toa oa. Toa eoa Deo ga imariala

ngan ei ga ipanpan aea annga ga irangrang ngan aea rai tol ga ilia. ¹⁵Be ureru iluatan eau ga iuot iaoai ta

iuot mambe eau aea salia kapei ta iuanga itilak taine toa oa ga ila. ¹⁶Be tano ilua taine toa oa, ta ipokaka

iaoa ta ison eau kapei toa ureru iluatan ga iuot. ¹⁷†Tota ureru ilolo bake pan taine toa oa ta ila ikado paraunga

kapei pagid ele gergeu padengada. Gid gergeu toa oa tinasnasi Deo ilinge ga lolod matua ngan Iesus ele posanga.

¹⁸Be ureru imadmadid labiai, boloma ngan tad.

Masilau saksak iuot tadiai

13 †Ga kus ta nagera masilau saksak ede idae tadi-ai ga inam. Ei ilabora lima ga rua be aea pelenga

sangaul. Be ngan aea pelenga toa kelede kelede oa imata, nakala ienono mambe nakala togid mamaron

kapeipei. Be ngan ilabora toa kelede kelede oa, gid edaeda ienono. Gid edaeda toa oa eine ngan badanga

Deo imul. ²††Masilau saksak toa nagera oa imata lalaede mambe lepat ††. Be iae imata lalaede mambe

bea iae. Be iaoa imata lalaede mambe laion iaoa. Ure-ru ibada iura ga ila pan masilau saksak toa ne, ta idol

ei ga iuot maron kapei ede ta ieda kapei tau. ³†††Be ngan masilau saksak toa ilabora ede oa, aea tibun

ienono. Imata mambe mugaeai tirau ei ga imate, be aea tibun toa oa imisi ga iuot kemi. Gid panua toa

ngada ne tanoelai timatala ga tinasnasi masilau saksak toa oa. ⁴Gid panua tisoa ureru ieda ngansa idol eda-

eda kapei ngan masilau saksak toa oa. Be tisoa masilau saksak ieda pade ta tikeo, “Eaba eta lalaede mambe

masilau saksak toa ne mao! Sai ga irangrang ngan ikado paraunga ga ila pan? Oo, eaba eta mao!”

⁵†Deo ilongean masilau saksak toa oa ta ikado posanga parimnga aea kapei tau ga posanga papaea-

mao. Ta ei imadid ga imugamuga ngan tibur toa ngada oa ga ila irangrang ngan taiko sangaul pange

igegea rua. ⁶Iaoa ikakai ngan posanga ta iposa paeamao ngan Deo ga ipaeabu ngan ieda. Ga iposa paea-

mao ngan Deo ele tuanga ga gid panua toa buburiai oa pade. ⁷†Deo ilongean ei ta ikado paraunga ga ila

pagid ele panua tututui ta iasal gid. Ei ibada edaeda kapei ta imadid ga imugamuga ngan gid alu toa nga-

da ne, ga tibur toa ngada ne tanoelai, ga posanga toa ngada ne tanoelai, ga gid panua tinid imata ede ga

ede. ⁸††Be gid panua sapadua toa Deo ibode edad ga idae ngan Sipsip Inat ele laulau madonga kemi aea

mao, gid toa ngada oa ga tisoa masilau saksak ieda.

Laulau madonga kemi aea toa oa, Deo ibode mugaeai ngan ikado danga toa ngada ne ga iuot. Be eine ton

Sipsip Inat toa mugaeai tirau ei ga imate. ††

⁹Eaba sai itanga, manta ilongo kemi posanga toa ne.

¹⁰††Oangga Deo isio eaba sai ngan ila ngan luma panasnga aea,

ei ga ila ngan luma panasnga aea.

Be oangga Deo isio eaba sai ngan tugal ei ngan didi ga imate,

eine ga tugal ei ngan didi ga imate.

Io, oangga kadonga toa bedane iuotot, gid panua tututui ton Deo manta timadid matua ga tikisi botbot led

kadonga lolo matua aea.

Masilau saksak ede pade iuot tanoelai

¹¹Ga kus ta nagera masilau saksak ede pade iuot tanoelai ga inam. Aea pelenga rua imata lalaede

mambe sipsip ele gergeu aea pelenga, be ele posanga mambe ureru ele posanga. ¹²Edaeda kapei toa masi-

lau saksak matamata aea ibada, masilau saksak toa ede pade ne ibada pade, ta imadid ga imugamuga ta

ilualua masilau saksak toa matamata aea oa. †† Ei ikado ga gid panua tanoelai ad tisoa masilau toa matama-

ta aea oa ieda. Eiu masilau toa aea tibun kapei ngan tirau ei ga imate, be aea tibun toa oa imisi pade.

¹³††Masilau toa ede pade ne ikado gid uisinga kapeipei iman kilala. Ta irangrang ngan ikado ga dinga isulug

buburiai ga inam tanoelai ta panua tigera. ¹⁴Be Deo ilongean masilau saksak toa ne ta ikakado gid uisinga

iman kilala ta ipakaka gid panua tanoelai ad, be ilualua masilau saksak toa matamata aea oa. Ta ikeo pagid

panua tanoelai ad ta tikado namer ede inasi masilau toa matamata aea oa ianun. Eina masilau toa aea ti-

bun ngan tirau ei ngan didi mugaeai ga imate, be idae mulian pade. ¹⁵Deo ilongean masilau saksak toa ne ta

ibada iaoa uru mata bibita aea ga ila pan masilau toa matamata aea oa aea namer. Toa bedaoa ta oangga

sapadua tisoa namer toa oa ieda mao, eine namer toa oa irangrang ngan iposa ta tirau gid ga timate.

¹⁶††Masilau toa ede pade ne ikado ga panua toa ngada ne tanoelai manta tibada kilala ede ga idae ngan

† 12.12 Ais 44.23, 49.13 †† 12.14 Dan 7.25, 12.7 †† 12.17 PM 11.7 †† 13.1 PM 12.3, 17.3, 7-12 †† 13.2 Dan 7.4-6 ††† Lep-ateine pusi saksak ede toa itin ilaun igalkomokomo. ††† 13.3 PM 17.8 † 13.5 Dan 7.8, 25, 11.36, PM 11.2
 †† 13.7 PM 11.7 ††† 13.8 Sng 69.28, PM 17.8, 20.12, 15, 21.27 †† Panua edengada oatainga ad tiuanga tapul lain 8b ngan edap ede pade ga bedane: Laulau madonga kemi aea toa oa eine ton Sipsip Inat toa Deo irau posanga ngan ele matenga toa mugaeai ngan ikado danga toa ngada ne ga iuot. ††† 13.10 Jer 15.2, 43.11, PM 14.12 †† Panua edengada tiuanga posanga idil toa ne ilualua masilau saksakaea posanga ipu ede pade ga bedane: ikakado ele naurata masilau saksak toa oa imatai. Posanga idil toa ne iuot

† 12.12 Ais 44.23, 49.13 †† 12.14 Dan 7.25, 12.7 †† 12.17 PM 11.7 †† 13.1 PM 12.3, 17.3, 7-12 †† 13.2 Dan 7.4-6 ††† Lep-ateine pusi saksak ede toa itin ilaun igalkomokomo. ††† 13.3 PM 17.8 † 13.5 Dan 7.8, 25, 11.36, PM 11.2

baged oatai, mao ngan bolabolad. Gid panua toa edad mao ga panua toa edad kapepei, ga gid panua toa led danga sisid busa, ga gid panua toa led danga sisid imata karanga mao, ga gid panua toa timan paeaeanga sapaeang, ga gid panua toa timan paeaeanga sapaeang mao, gid toa ngada oa manta tibada kilala toa oa. ¹⁷ Ta oangga sai ibada kilala toa oa mao, ei ga irangrang ngan iuol danga sisid mao, ga irangrang ngan ilongean ele danga sisid ga panua tiuol pan mao pade. Kilala toa ne eine masilau toa matamata aea oa ieda, mao ieda idaba.

¹⁸ Ikulupu ngan gid panua tiuatai ngan masilau ieda idaba toa ne ipu madongan. Be eaba sai toa ele oatainga kemi, ei ga irangrang ngan iuade ga ipaluplup posanga ipu ngan edaeda toa ne. Ngansa ieda idaba toa ne eine eaba ede ieda. Idaba eine buno lima buno ede, sangalima sangaul ede, igegea lima ga ede (666).

Sipsip Inat ele panua tikado baunga pau

14 Idio ta matag ila ta nagera Sipsip Inat imadid ngan bereo Saion †. Be ele panua toa dabad iuot bunoringring buno, bunoringring sangaul pange, igegea bunoringring pange (144,000), gid timadmadid toman ngan ei. Sipsip Inat ieda ga Itama ieda pade ienono bolaboladeai. ² ††Be nalongo tandanga ede buburiai ga inam, iaoa ingongo mambe eau busa imasesel ga mambe pelaka itang kapei. Be tandanga toa oa itang kemi mambe gid panua tiraurau led arp. ³ †Be tikado baunga pau toa mul maron aea imatai, ga gid masilau toa matad bibita oa matadeai, ga gid madidnga matadeai pade. Eaba eta pade irangrang ngan inanale ngan baunga toa oa mao. Gid panua toa dabad iuot bunoringring buno, bunoringring sangaul pange, igegea bunoringring pange (144,000), gid kekelegid tirangrang ngan tikado. Gid panua toa oa, Deo iuol gid ga timan ei ele rabu ngan gid panua toa ngada ne tanoelai. ⁴ Gid panua toa ne tieno toman ngan gid taine mao ta muk eta ibul gid mao. Tiplese kadonga togid oaoinga, be tinasnasi Sipsip Inat ngan tibur isaoa ei ila ngan. Deo iuol gid ga timan ei ele rabu ngan gid panua tanoelai ad, ta tiuot mambe annga papau imatua dadangai toa titenai ga ila pan Deo ga ila pan Sipsip Inat pade. ⁵ Posanga pakakanga eta iuot aoadeai mao. Led idil eta paeamao mao ga mao.

Anggelo tol tipaola posanga

⁶ Ga kus ta nagera anggelo ede pade iroro ga ila mariamba irabuiai. Ei ibada ato kemi toa ienono somisomi ga ilalala ga ila, ta uangga ipaola ga iuot pagid alu toa ngada ne, ga tibur toa ngada ne tanoelai, ga posanga toa ngada ne tanoelai, ga gid panua tinid imata ede ga ede. ⁷ Ei ipotatae kapei ta ikeo, "Gimi

manta amataud Deo ta asoa ieda. Ngansa ado imata toa ei idol ngan pamadidnga gid panua ngan posanga ta iuot ne. Gimi manta akado raring ga ila pan Deo toa ikado bubur ga tano ga tad ga gid eaumata toa ngada oa."

⁸ ††Ga kus ta anggelo ede pade inasi ei ta ikeo, "Tuan-ga kapei Babilon, tiasal ei ngan paraunga ta itap ga isulug! Mugaeai ga inam, ei ipaun gid alu toa ngada ne ngan oain matua ga ipamangamanga laborad ta tikadung kadonga arala imata ede ga ede. Be ei itap ga isulug na!"

⁹ †Idio ta anggelo tol aea inama ta inasi gisirua toa timuga oa. Ei ipotatae kapei ngan posanga bedane, "Oangga sai isoa masilau saksak ieda, mao isoa aea namer ieda, ga ibada aea kilala ga idae ngan ibolabola, mao ngan ibage, ¹⁰ †††ei pade ga iun oain. Be eine oain lolo bake aea ton Deo. Deo ibul danga eta ngan oain toa oa mao. Ei iparere oain kekelen ngan ele loba toa lolo bake aea oa. Ta eaba sai toa iun oain toa oa, eine ga ibada ieieinga kapei ngan dinga ga pat kaeau kakatol toa gid anggelo tututui matadeai ga Sipsip Inat imatai pade. ¹¹ †††Be basu ngan dinga toa ieieinga aea oa, eine ibungbung somisomi ga ilalala ga ila. Ta gid panua toa tisoa masilau saksak ieda, ga aea namer ieda, ga tibada ieda aea kilala, gid tiaragid teta mao. Tinaman ieieinga somisomi ga ilalala ga ila." ¹² †Tota oangga kadonga toa bedaoa iuotot, gid panua tututui ton Deo manta timadid matua. Eine gid panua toa tinasnasi Deo ilinge ga tikisi botbot led kadonga lolo matua aea ngan Iesus.

¹³ Ga kus ta nalongo babanga ede inam buburiai ga inam ta ikeo, "Bode posanga ga bedane, 'Toa labone ga ila, kemi tau ngan sapadua toa tilup toman ngan Maron ga timate."

Be Itautau Tutui ikeo pade ga bedane, "Eine tau-taunga. Gid ga tibada earainga kemi ngan led naurata kulupulupu. Be gid ga tila sapaeang mao. Led kadonga kemikemi, Deo ga imata nanan ta ikoli kemi pagid."

Ado imata iuot ngan annga imatua aea badanga

¹⁴ †Idio ta matag ila ta nagera laulau bodbode ede, be eaba ede imamado laulau toa oa ipaoelai. Ei idol nakala gol ilaborai ga imata lalaede mambe eaba inat. Be ngan ibage, ikikisi didi mamarae toa imata tau.

¹⁵ Ga kus ta anggelo ede pade iuot Deo ele lumaeai ga inam ta ipotatae kapei ga ila pan eaba toa imamado laulau ipaoelai ta ikeo, "Bada lem didi mamarae ta ket gid annga imatua. Ngansa ado imata ngan annga aea badanga ta iuot ne. Gid annga tanoelai imatua ga ienono." ¹⁶ Tota eaba toa imamado laulau ipaoelai ikisi ele didi mamarae ngan ibage ta itado ngan ketnga gid annga imatua tanoelai. Ta iket tano aea annga imatua toa ngada oa ga isulug.

pade ngan lain 14. † 13.13 1Kin 18.24-39, Mt 24.24, PM 19.20
 †† 13.16 PM 14.9-11, 16.2, 20.4 † Bereo Saioneine bereo toa
 tuanga Ierusalem ienono ngan. †† 14.2 PM 1.15, 19.6 † 14.3
 Ais 42.10, PM 5.9, 7.4

†† 14.8 Ais 21.9, Jer 51.7-8, PM 17.2, 18.2,3 †† 14.9 PM
 13.12-17 ††† 14.10 OM 19.24, Sng 75.8, Ais 51.17, 22, Jer 25.15-16,
 Ese 38.22, PM 16.19, 20.10 ††† 14.11 Ais 34.10 † 14.12 PM
 13.10 † 14.14 Dan 7.13

¹⁷ Ga kus ta anggelo ede pade itnan Deo ele luma toa buburiai oa ta iuot ga inam. Ei pade ikikisi didi mamarae ede toa imata tau. ¹⁸ †Ga kus ta anggelo ede pade itnan popou tenainga aea ga inam. Ei ele naurata ngan imariala ngan popou toa oa aea dinga. Be ipotalae kapei ga ila pan anggelo toa ikikisi didi mamarae toa imata tau ta ikeo, “Bada lem didi mamarae toa imata tau, ta ket gid oain iparoparo toa ngada oa tanoelai ta suk gid ga tidio. Ngansa gid oain itautau iblabla ga ienono.” ¹⁹ Tota anggelo toa oa ikikisi ele didi mamarae ta itado ngan ketnga gid oain itautau toa ngada oa tanoelai. Isuk gid ga kus, ta itado ga tidie ngan Deo ele tibur oain aea bibnga. Oain itautau toa oa aea bibnga idodo Deo ele kadonga lolo bake aea. ²⁰ ††Idio ta tibib oain itautau toa oa gaot ngan tuanga, ta sing ilele ga iuot. Be sing toa oa isum ga idae ga iluai ngan gid os aoad aea oaro. Ta sing toa isum oa ilele ga ipakaranga tibur kapei ga ila irangrang ngan kilomita bunu tol.

Gid anggelo lima ga rua tikikisi gid danga pamukurunga aea lima ga rua

15 Ga kus ta nagera kilala ede pade kapei tau ipamatala gita ga iuot buburiai. Eine gid anggelo lima ga rua tikikisi gid danga pamukurunga aea lima ga rua. Be gid pamukurunga toa oa eine tinam muriai ngan Deo ele pamukurunga toa ngada oa, ngansa oangga tiuot ga kus, eine ipasala Deo ele kadonga lolo bake aea ga kus. ² Idio ta nagera danga mambe tad kapei ede toa imata mambe adial tibul toman ngan dinga. Be gid panua toa tipaparau ga tiasal masilau saksak ga aea namer ga ieda idaba, gid timadmadid ngan tad toa oa. Be tikikisi gid arp toa Deo ibada pagid. ³ †Gid tibau baunga ton Deo ele paeaeanga Moses ga baunga ton Sipsip Inat ga bedane, “Maron Deo Matua Soke Tau, eao lem naurata kapeipei tau ipamatala gai. Lem kadonga toa ngada ne itutui ga ipasolan mambe lem posanga tautauanga.

Eao Maron kapei tau ngan alu toa ngada ne tanoelai. ††

⁴ ††Maron, sai ga imataud go mao?

Gid panua toa ngada ne ga tisoa eao edam.

Ngansa eao kekelego tutui tau.

Gid alu toa ngada ne ga tinam

ta tikado raring ga ila pago.

Ngansa eao pasolan lem kadonga toa itutui tau ga iuot masaeai na.”

⁵ ††Gid danga toa ne iuot ga kus ta nagera luma tutui ton Deo ipokakai buburiai ga ienono. Eine Deo ele palata toa ele posanga tautauanga ienono ngan. ⁶ Be gid anggelo lima ga rua toa tikikisi pamukurunga toa

† 14.18 Jol 3.13 †† 14.20 Ais 63.3, PM 19.15 † 15.3 IM 15.1, Sng 139.14, 145.17 †† Posanga idil toa ne Maron kapei tau ngan gid alu toa ngada ne tanoelai ienono ngan laulau edengada ngan posanga Grik mao, be ngan laulau padengada tidol posanga idil ede pade ga bedane: Maron kapei tau toa somisomi ga ilalala ga ila.

†† 15.4 Sng 86.9, Jer 10.6-7 ††† 15.5 IM 38.21

lima ga rua oa tiuot Deo ele lumaeai ga tinam. Gid tidol pononga mil ga mil toa aea muk eta mao. Be tipit led pus gol ga idae gogodeai. ⁷ Ta ede ngan gid masilau pange toa matad bibita oa, ibada tabla gereirei gol lima ga rua toa iuon ngan Deo toa imamado somisomi ne ele kadonga lolo bake aea, ta ibada ga ila pagid anggelo toa lima ga rua oa. ⁸ ††Tota Deo ele luma iuon ngan basu toa iuot ngan ele taranga ga iura kapei. Ta eaba eta irangrang ngan idudunga ngan luma toa oa mao ga irangrang ngan gid anggelo lima ga rua tipasala gid pamukurunga toa lima ga rua oa.

Gid anggelo titok tabla gereirei lima ga rua ga isulug

16 Idio ta nalongo babanga kapei ede iuot Deo ele luma iloleai ga inam ta ikeo pagid anggelo lima ga rua ga bedane, “Gid tabla gereirei lima ga rua toa Deo ele kadonga lolo bake aea iuon ngan, gimi ala ta atok ga isulug tanoelai.” ² †Tota anggelo toa imuga oa ila ta itok ele tabla kakauede ga isulug tanoelai. Be mole mao gid boto papaeamao iuotot ngan gid panua tinid toa tibada masilau saksak aea kilala ga ngan gid panua toa tisoa aea namer ieda. Ta tibada ieieinga kapei.

³ ††Ga kus ta anggelo ede pade itok ele tabla kakauede ga isulug tadiai. Be mole mao tad ipul ei ga iuot sing. Sing toa oa eiua mambe burua mate ising. Tota gid danga matad bibita toa ngada oa tadiai timate gid.

⁴ Ga kus ta anggelo tol aea itok ele tabla kakauede ga isulug ngan gid eau ga ngan gid eaumata. Ta gid eau toa ngada oa tiuot sing. ⁵ Be anggelo toa ele naurata ngan imariala ngan gid eau, nalongo ikeo ga bedane,

“Deo, eao eaba tutui tau.

Eao mamado labone ga mugaeai pade.

Eao lem kadonga itutui ngansa eao rau posanga ngan ad panasnga toa bedaoa.

⁶ Ngansa gid tirau lem panua tututui ga gid panua toa tibabada aoam ga timate ta singid itoki.

Ta eao paun gid ngan sing.

Sing toa tiun ne, ikoli tutui led kadonga papaeamao.”

⁷ ††Be nalongo popou tenainga aea ikado posanga ga bedane,

“Tautauanga, Maron Deo Matua Soke Tau!

Eao lem panasnga toa ne itutui ga ipasolan mambe lem posanga eine tautauanga.”

⁸ Ga kus ta anggelo pange aea itok ele tabla kakauede ga idae ngan ado. Ta Deo ilongean ado ta ilaba panua tinid ngan dinga. ⁹ ††Ta ado ilang karkar panua tinid paeamao tau, ta tikado posanga papaeamao ngan Deo toa imadid ga imugamuga ngan gid pamukurunga toa ne. Be gid tipul lolod eta mao ga tisoa ieda mao pade.

††† 15.8 1Kin 8.10-11, 2Sto 5.13-14, Ais 6.4 § 16.2 IM 9.10, PM 13.12-17 §† 16.3 IM 7.17-21 §†† 16.7 Sng 19.9, PM 15.3 §† 16.9 PM 9.20-21

¹⁰ †Ga kus ta anggelo lima aea itok ele tabla kakauede ga idae ngan masilau saksak ele mul maron aea. Be mole mao tibur kapei toa masilau saksak imadid ga imugamuga ngan oa iuot dodom. Gid panua tingotngot maed ngansa ieieinga toa tinaman oa paeamao tau. ¹¹ Ta tikado posanga paeamao tau ngan Deo buburiai aea ngansa ad boto papaeamao ga tinaman ieieinga kapei. Be gid tipul lolod eta ngan led kadonga papaeamao mao.

¹² ††Ga kus ta anggelo lima ga ede aea itok ele tabla kakauede ga isulug ngan eau kapei Iupretis. Be mole mao eau toa oa imamasa. Kadonga toa ne iuot ta isaoa edap ngan gid mamaron kapepei ado ele parangai ad ta tidadal ga tinam ngan paraunga. ¹³ Ga kus ta nagera iriau papaeamao tol tiuot ga tinam be matad mambe gid kalo. Ede iuot ureru iaoai, ede pade iuot masilau saksak iaoai, be ede pade iuot eaba iaoai toa idadada gid panua ngan posanga pakakanga. ¹⁴ ††Gid iriau toa ne papaeamao tau. Tikakado gid uisinga iman kilala ta tila tipaluplup gid mamaron kapepei toa ngada oa tanoelai ta tinam tiluplup ngan ado kapei paraunga aea ton Deo Matua Soke Tau.

¹⁵ ††Ega, gau nanama mambe eaba lublubnga aea! Kemi tau ngan eaba sai igabit kemi ta imariala ngan ele pononga. Toa bedaoa ta irangrang ngan gid panua tigera ei ibangabanga ga ilalala alele mao ta maeamaea ei mao."

¹⁶ †††Tota gid iriau papaeamao tipaluplup gid mamaron kapepei toa oa ga tinam tiluplup ngan tibur toa tiuoto ngan posanga Ibru Armagedon.

¹⁷ Ga kus ta anggelo lima ga rua aea itok ele tabla kakauede ga idae mariambai. Ta babanga kapei ede iuot ngan mul maron aea toa Deo ele lumaeai ta ikeo, "Tota kus!" ¹⁸ †††Be mole mao gla isamil ga tandanga kapepei iuotot ga mariamba kluk. Be nauruge kapei ede inuga tano paeamao tau. Ngan ado toaiua gid eababa tiuot pau tanoelai ga irangrang ngan labone, nauruge kapei eta bedaoa iuot mao. ¹⁹ †Ta tuanga kapei Babilon imapoga ga iuot tol. Be gid tuanga kapepei togid alu toa ngada ne tanoelai, titap ga tislug. Deo imata nanan tuanga kapei Babilon ele kadonga papaeamao, ta ipaun ei ngan loba oain toa ele kadonga lolo bake aea kapei tau iuon ngan. ²⁰ ††Gid inu toa ngada oa timadi ga tislug. Be gid lusi tisapa ga tila. ²¹ †††Be gid aoara idildil matua mambe patpat titap mariambai ga tislug ta tirau gid eababa. Gid aoara idildil matua toa kelede kelede oa aea kulupu irangrang mambe kilo sangaul pange. Ta gid panua tikakado posanga paeamao tau ngan Deo, ngansa ele pamukurunga ngan aoara idildil matua eiua paeamao tau.

† 16.10 IM 10.22, Ais 8.21-22 †† 16.12 Ais 11.15 † Eaba toa idadada gid panua ngan posanga pakakangaieine masilau saksak ele aluagau. Ga pade, ei masilau saksak ede pade toa ikeo pagid panua ngan tikado namer ga inasi masilau toa matamata aea oa ianun. Gera posanga ngan 13.11-15. †† 16.14 PM 19.19 †† 16.15 Mt 24.43-44, PM 3.3 ††† 16.16 Sek 12.11 ††† 16.18 PM 4.5, 8.5 § 16.19 PM 14.10 †† 16.20 PM 6.14 ††† 16.21 IM 9.23-24, PM 11.19

Taine edap aea ibada aea panasnga

¹⁷ ††Gid anggelo lima ga rua toa tikikisi gid tabla gereirei lima ga rua, ede ngan gid iposa toman ngan gau ta ikeo, "Eao nama. Gau ga napasolan go ngan panasnga isaoa ga iuot ngan taine edap aea ieda kapei toa imamado ngan gid eau busa. ² †††Gid mamaron kapepei tanoelai ad tikado kadonga arala toman ngan ei, be gid panua tanoelai ad tikado kadonga arala toman ngan ei pade ta timangamanga mambe gid panua tiun oain ga timangamanga."

³ ††Be mole mao anggelo toa oa isoa tautaudig, ta gairua ala ngan tibur modamodanga. Toa eoa nagera taine ede imamado masilau saksak ede ipaoelai. Masilau saksak toa oa itin singsingia be iuon ngan gid edaeda papaeamao. Gid edaeda toa oa eine ngan badanga Deo imul. Masilau saksak ilabora lima ga rua, be aea pelenga sangaul. ⁴ ††Taine toa oa ele pononga ede singsingia ga ede pade singsingia tede ga bil mambe pononga togid mamaron kapepei. Be aea songongol imata ede ga ede. Ga idol gid nagemgem toa tikado ngan pat naol ga gid pat aea olnga kapepei. Be toa ibageai oa ikikisi loba gol ede iuon ngan gid danga papaeamao tau ga danga sisid aea muk toa iuotot ngan ele kadonga arala. ⁵ Be toa ibolabolai oa tibode ieda ipu mumulnga ga bedane:

EINE TUANGA KAPEI BABILON. EI IPAPOT GID KADONGA PAEAMA O TAU IUOTOT TANOELAI GA IMAN GID TAIN E EDAP AD TOA NGADA NE TNAD.

⁶ †††Mugaeai ga inam, taine toa ne ipamate Deo ele panua tututui ga gid panua toa tipamatua Iesus ele posanga. Ta taine toa ne iun singid, ta nagera mambe ei ilabora imangamanga mambe gid panua tiun ga timangamanga.

Nagera ei ta natogragau kapei tau. ⁷ †††Be anggelo ikeo pagau ga bedane, "Eao kamado togrago? Gau ga aoag inasi pago ngan posanga mumulnga ipu ngan taine toa ne, ga ngan masilau saksak toa ibisibisi ei, ga ngan ilabora lima ga rua, ga ngan aea pelenga sangaul. ⁸ †††Masilau saksak toa eao gera, ei imamado mugaeai, be labone mao. Be muriai ei ga itnan baba kilikilinga ta idae ga inam. Be ei ga iduaea ga ila. Be gid panua tanoelai ga timatala kapei ngan ei. Gid panua toa oa, mugaeai ngan Deo ikado danga toa ngada ne ga iuot, ei ibode edad ga idae ngan laulau madonga kemi aea mao. Be gid ga timatala kapei ngan masilau saksak toa oa ngansa ei imamado mugaeai, be labone mao, be ei ga inama pade.

⁹ "Ikulupu ngan gid panua tiutai ngan posanga toa ne ipu. Be oangga sai ele oatainga kemi, eine ga ilabora ibada. Masilau saksak ilabora lima ga rua eine gid lusi lima ga rua toa taine edap aea imamado gadae ngan. ¹⁰ Ga pade, ilabora lima ga rua eine gid mamaron kapepei lima ga rua. Lima timate ga tila na. Ede labone ta imamado. Be ede pade iuot maitne. Be

†† 17.1 Jer 51.12-13 ††† 17.2 Ais 23.17, Jer 51.7, PM 14.8 †† 17.3 PM 13.1 †† 17.4 Jer 51.7, PM 18.16 ††† 17.6 PM 18.24, 19.2 ††† 17.7 PM 13.1 ††† 17.8 Dan 12.1, PM 11.7, 13.1-8

oangga inama, ei manta imadid ga imugamuga, be mole tau mao. ¹¹ Be masilau saksak toa imamado mugaeai ga imamado labone mao, ei maron kapei lima ga tol aea. Ei toman ngan gid mamaron toa lima ga rua oa timan iaoa ede. Be ei ga ila ta iduaea.

¹² [†]Be aea pelenga sangaul toa eao gera, eine gid mamaron kapepei sangaul, be timadid ga timuga maitne. Gid toman ngan masilau saksak ga tibada edaeda kapei mambe mamaron kapepei ga irangrang ngan ado imata kelede. ¹³ Gid ga lolod kelede ta ti-longean edaeda kapei ga urad ga idae masilau saksak ibageai. ¹⁴ Gid ga tikado paraunga ga ila pan Sipsip Inat, be ei ga iasal gid. Ngansa ei Maron gadae ngan gid mamaron toa ngada ne, ga ei kapei ngan gid kapepei toa ngada ne. Gid panua toa timamado toman ngan ei, ei ibaba gid ga timan ei ele, ga isio gid, ga gid matad tutui pan."

¹⁵ Ga kus ta anggelo ikeo pagau ga bedane, "Be eao gera gid eau toa taine edap aea imamado ngan oa, eine gid alu ga ipom busa, ga gid posanga busa, ga gid panua tinid imata ede ga ede. ¹⁶ ^{††}Be masilau saksak ga gid pelenga sangaul toa eao gera, gid ga timan taine edap aea toa oa aea isat. Ta gid ga tipaeabu ngan ei ga titaka ele danga sisid ga ibangabanga. Ta gid ga tian imedameda ga tinono ei ngan dinga.

¹⁷ Ngansa Deo ipei lolod ngan nasinga posanga toa ei kekelen irau, ta gid ga lolod kelede ngan tilongean tibur kapepei toa timadid ga timugamuga ngan oa ga idae masilau saksak ibageai. Eine ga ienono toa bedaoa ga ila irangrang ngan Deo ele posanga iuot tau-taunga. ¹⁸ Be taine toa eao gera, eine tuanga kapei toa imadid ga imugamuga ngan gid mamaron kapepei toa ngada ne tanoelai."

Tuanga kapei Babilon itap ga iduaea

18 Gid danga toa ne iuot ga kus, ta nagera anggelo ede pade isulug buburiai ga inam. Ei ieda kapei tau be ele taranga itara tibur toa ngada ne tanoelai. ² [†]Ei ipotale kapei ta ikeo,

"Tuanga kapei Babilon, tiasal ei ngan paraunga ta itap ga isulug! Be, tautauanga itap ga isulug ta ele panua toa ngada oa tiduaea!

Ta labone iman tibur puda, ta gid iriau papaeamao ga antu timamado ngan.

Gid man papaeamao toa tinid aea muk pade timamado ngan.

³ Ngansa gid alu toa ngada ne tikado kadonga arala toman ngan ei

ta timangamanga alele mambe gid panua tiun oain matua ga timangamanga.

Gid mamaron kapepei tanoelai aea pade tikado kadonga arala toman ngan ei.

Be gid panua oalo ad ngan tibur toa ngada ne tanoelai tibada pat kapei tau iuot ngan ei, ngansa ei ilasu kadonga tingelgel aea tau ta iuolol led danga sisid."

† 17.12 Dan 7.7,24 †† 17.16 PM 18.8 ‡ 18.2 Ais 13.21, 34.11-14, Jer 50.39, PM 14.8

⁴ ^{††}Ga kus ta nalongo babanga ede pade iuot buburiai ikeo ga bedane,

"Leg panua, manta atnan ei ta aot ga anam!

Ngan kado ta asokon ei ngan ele kadonga sasat ta abada panasnga.

Ala aluai ngan ei ta irangrang ngan aea pamukurunga iuot ngan gimimao.

⁵ ^{††}Ngansa ei igalbatan ele kadonga sasat ga idae ga ila buburiai,

ta Deo imata nanan ele idil papaeamao.

⁶ ^{†††}Matami nanan ele kadonga papaeamao ngan panua padengada ta akoli ga ila pan.

Ngan ele kadonga papaeamao toa ngada oa, akoli parua ga ila pan.

Danga paeamao toa ei ipaun panua padengada ngan, gimimao abul ngan aea loba ta apaun ei parua ngan.

⁷ ^{†††}Ei ikado ele madonga mulian ga iuot kemi tau ga ilasu ele kadonga tingelgel aea kapei.

Tota lalaede mambe ikado toa bedaoa ngan ei mulian kapei, gimimao abada ieieinga kapei ga kadonga kulupulupu kapei tau ga ila pan.

Ngansa iloleai, iparim ngan ei mulian bedane:

'Gau naman taine nagerara. Gau asape mao.

Irangrang ngan namokmok mao ga mao tau!

⁸ [§]Tota ngan ado kelede gid pamukurunga papaeamao ga iuot ngan ei ga bedane:

ele panua ga timatemate, ta ei ga imokmok, be sapanga kapei ga iuot ngan ei pade.

Dinga kapei ga inono ei ga imomout ga kus, ngansa Maron Deo toa ipanas ei ne iura kapei tau.

⁹ ^{§††}Mugaeai ga inam, gid mamaron kapepei tanoelai aea tikado kadonga arala toman ngan ei ga tilasu kadonga tingelgel aea toman ngan ei. Be oangga tigera aea basu puk ga idae, eine ga titangtang kapei ga tiansaban ei. ¹⁰ Gid ga timataud ngan aea ieieinga kapei ta timadid aluai ta tikeo,

"Aiao! Talo, tuanga kapei Babilon!
Mugaeai uram kapei tau.

Be ngan ado imata toa kelede ne, am panasnga iuot ngan go paeamao tau!"

¹¹ ^{§†††}Be gid panua oalo ad ngan tibur toa ngada ne tanoelai eine ga titangtang ga tiansaban ei, ngansa eaba eta imamado ngan olnga led danga sisid pade mao. ¹² ^{§†}Led danga sisid toa panua tiuolol eine ga bedane: gol, ga silva, ga gid patpat toa ad olnga kapepei, ga pat naol, ga malo kemikemi, ga malo singsingia, ga malo singsingia tede ga bil, ga malo sili-

ka, ga abei sitron imata ede ga ede toa iuad kemikemi, ga danga sisid imata ede ga ede tisap ngan elepan iluo, ga danga sisid imata ede ga ede tikado ngan abei aea olnga kapepei, ga bras, ga aen, ga pat mabel, ¹³ ga sinamon toa tibul ngan ad annga, ga danga padengada tibul ngan annga ga imana kemi, ga

†† 18.4 Ais 48.20, Jer 50.8, 51.6, 45, 2Ko 6.17 ††† 18.5 OM 18.20-21, Jer 51.9 †††† 18.6 Sng 137.8, Jer 50.15, 29, 2Te 1.6 †††† 18.7 Ais 47.7-9 § 18.8 PM 17.16 §† 18.9 Ese 26.17, 27.30-35 §†† 18.11 Ese 27.36 §† 18.12 Ese 27.12-13, 22

nabene, ga bude iuad kemikemi, ga abei itekea iuad kemikemi, ga oain, ga abei oliv aea bude, ga plaoa kemikemi nononga aea, ga wit, ga bulmakao, ga sip-sip, ga os, ga karis, ga gid eababa toa matad bibita ga timan paeaeanga sapaeana.

¹⁴“Ta gid panua oalo ad ga tikeo ga bedane, ‘Abei itautau toa lolom iminmin ngan, eine itnan go ga ila o! Be gid danga sisid toa ikado ga lem madonga kemi ga tinim igelgel ngan, ga gid sogonga mil ga mil imata ede ga ede, eine iduaea, ta eao rangrang ngan gera pade mao ga mao tau.’ ¹⁵ ‘Gid panua oalo ad toa tibatada pat kapei ngan danga sisid toa gid Babilon tiuol, kapei ga timadid aluai be timataud ngan aea ieieinga kapei ta titangtang ga tiansaban ei ¹⁶ ††ta tikeo, “Aiao! Talo, tuanga kapei!

Mugaeai eao doldol gid malo kemikemi, ga malo singsingia, ga singsingia tede ga bil, ga sogonga gol imata ede ga ede, ga patpat toa ad olnga kapeipei, ga gid naol.

¹⁷ †Be ngan ado imata kelede, lem pat ga danga sisid busa tau iduaea ga ila o!

“Be gid oaga ad madidnga, ga led panua naurata ad, ga gid panua toa tiladlado tadiai, ga gid panua toa tibabada pat ngan led naurata tadiai, oangga tigera aea basu puk ga idae, gid ga timadid aluai ta titangtang paeamao ta tikeo, ‘Tuanga kapei eta mambe Babilon mao ga mao tau!’ ¹⁹ Eine ga titado tano aea kangkanga ga idae laboradeai ta titangtang ga tiansaban ei ta tikeo,

“Aiao! Talo, tuanga kapei!

Gid oaga itamatama toa ngada oa tibabada pat kapei ngan led danga sisid kemikemi toa mugaeai ei iuolol pagid.

Be ngan ado imata kelede, ei iduaea ga ila o!

²⁰ ††“Eao bubur toman ngan Deo ele panua tututui, ga panua ato ami, ga gimi panua toa ababada Deo iaoa, manta tinimi igelgel!

Ngansa Deo ipanas ei ngan ele kadonga papaeamao ngan gimi.”

²¹ ††Ga kus ta angelo ede iura kapei ibada pat ede kapei tau mambe pat toa tilumulumu wit ipuapua ngan, ta itado ga isulug tadiai. Ta ikeo,

“Ngan kadonga lalaede toa bedane, gid panua ga urad ngan tadonga tuanga kapei Babilon ga isulug.

Ta irangrang ngan eaba eta igera ei pade mao ga mao tau.

²² ††O Babilon! Gid panua baunga ad toa tiraaurau arp ga tiusouso piloli ga taule,

eine irangrang ngan led baunga iuot lem tuangai pade mao.

Be eaba eta ele mosi ngan naurata imata ede ga ede ga ibokoboko pago pade mao.

Be ngiri ele tandanga eta ga iuot lem tuangai ngan annga aea kadonga mao.

²³ ††Be lam eta ga itara lem tuangai pade mao.

Be tandanga tingelgel aea togid oinga papau ga iuot lem tuangai pade mao.

Lem panua oalo ad, mugaeai tiasal panua toa ngada ne tanoeai.

Ngan eao lem borou toa mugaeai ga inam, eao paka-gid alu toa ngada ne tanoeai.

²⁴ †Deo ele panua tututui, ga gid panua tibabada iaoa, ga gid panua padengada tanoeai, Deo igera mambe idil paeamao ngan ad pamatenga ienono ngan tuanga kapei Babilon.”

Gid panua buburiai ad tipakuru ngan Deo

19 Gid danga toa ne iuot ga kus ta nalongo arerenga mambe ipom kapei tau buburiai tipotalae bedane,

“Aleluia!

Gita ada Deo, ei eaba toa ibada gita mulian. Ei kekelen iura ga ieda kapei tau.

² ††Ngansa gid panasnga toa Deo irau posanga ngan, eine itutui ga ipasolan mambe ele posanga eine tautaunga.

Ngansa Deo ipanas taine edap aea toa ieda kapei.

Taine toa oa idada gid panua tanoeai ad ngan ele kadonga arala ta tiuot paeamao.

Ei ele idil paeamao ngan pamatenga gid paeaeanga ton Deo, ta Deo ikoli tutui ga ila pan.”

³ †Idio ta tipotalae pade bedane,

“Aleluia!

Dinga toa inono ei, aea basu puk ga idae somisomi ga ilalala ga ila.”

⁴ Be gid madidnga sangaul rua igegea pange ga gid masilau pange toa matad bibita oa tikor aed ga tisoa Deo ieda toa imamado ngan ele mul maron aea ta tikeo,

“Eine tautaunga! Aleluia!”

⁵ Ga kus ta babanga ede iuot ngan mul maron aea ga inam ta ikeo,

“Gimi paeaeanga toa ngada ne ton ada Deo, toa edami kapeipei ga edami mao, gimi panua toa amataud ei,

gimi toa ngada ne manta apakuru ngan ei.”

Eaneannga oinga aea ton Sipsip Inat

⁶ †††Ga kus ta nalongo arerenga ede mambe ipom kapei tau, ga mambe eau busa aea salia iaoa ingongo, ga mambe pelaka ger kapei tau. Be gid ipom toa oa tipotalae bedane,

“Aleluia!

Ngansa ada Maron Deo Matua Soke Tau imadid ga imugamuga ngan tibur toa ngada ne.

⁷ †††Tinida igelgel kapei ga loloda kemi ta tasoa ieda!

Ngansa ado imata ngan Sipsip Inat ele oinga ta iuot ne.

Be iadaoa ††† isogo motean ta imamado.

† 18.15 Ese 27.31,36 †† 18.16 PM 17.4 † 18.17-18 Ais 23.14, Ese 27.27-29,32 †† 18.20 Lo 32.43, Ais 44.23, Jer 51.48 †† 18.21 Jer 51.63-64, Ese 26.21 ††† 18.22 Ais 24.8, Ese 26.13

††† 18.23 Jer 7.34, 16.9, 25.10 † 18.24 Jer 51.49, PM 17.6 †† 19.2 Lo 32.43, PM 6.10 ††† 19.6 PM 14.2 †† 19.7 Ais 61.10, PM

⁸ Deo ipan aea malo kemikemi ta idol.

Gid malo toa oa aea muk eta mao, be mil ga mil tau."

(Gid malo toa kemikemi ne idodo gid kadonga tutui togid Deo ele panua tututui.)

⁹ †Ga kus ta anggelo ikeo pagau, "Bode posanga ga bedane, 'Kemi tau ngan gid panua toa Deo ibaba gid ga tinam ngan eaneannga kapei oainga aea ton Sipsip Inat.'" Ga kus ta ikeo, "Eine posanga tautauanga ton Deo."

¹⁰ ††Tota nakor aeg boloma anggelo iaepuiai ta naoangga nararing ga ila pan, be ikeo pagau, "Kado bedane padam! Gau pade naman Deo ele paeaeanga toman ngan eao ga oaeoem padengada toa tipamatua Iesus ele posanga. Eao manta raring ga ila pan Deo kekelen. Ngansa posanga toa ngada ne panua tikakado ngan badanga Deo iaoa, aea posanga ipu eine ngan pamatuanga Iesus ele posanga."

Eaba imamado os bodbode ipaoeai

¹¹ †Idio ta nagera bubur ipokakai. Be mole mao, nagera os bodbode ede, be eaba toa imamado os ipaoeai, tiuato ei Eaba Imata Tutui ga Eaba Posanga Tautauanga aea. Ei inasnasi kadonga tutui ta ipamadid gid panua ngan posanga ga ikakado paraunga.

¹² ††Imata kadlo mambe dinga irarabal, be toa ilaborai oa gid nakala busa ienono mambe nakala togid mamaron kapeipei. Edaeda ede ienono ngan ei, be eaba eta pade iuatai ngan edaeda toa oa mao. Ei kekelen iuatai. ¹³ ††Ei idol pononga mamarae, be ele pononga toa oa tigasi ga idudunga ngan sing. Tiuato eaba toa oa ieda Posanga ton Deo. ¹⁴ Gid panua paraunga ad toa buburiai oa tinasnasi ei ngan gid led os bodbode. Be tidol malo kemikemi ga bodbode toa aea muk eta mao. ¹⁵ †††Be ngan iaoa, didi kapei toa imata tau iuot ga inam. Ngan didi toa oa ei isabesabe gid alu toa ngada ne. "Ta ei ga imadid ga imugamuga ngan gid, mambe eaba ikikisi ele toto aen ta imariala kemi ngan gid ele sipsip." Ei ibib oain itautau ngan Deo Matua Soke Tau ele tibur oain aea bibnga. Oain itautau aea bibnga toa oa idodo Deo ele kadonga lolo bake aea. ¹⁶ †††Ngan ele pononga ga ngan ibule, tibode edaeda ede ga bedane:

MARON GADAE NGAN GID MAMARON TOA NGADA NE, GA KAPEI NGAN GID KAPEIPEI TOA NGADA NE.

¹⁷ †Ga kus ta nagera anggelo ede imadmadid ado ipaoeai. Ei ipotale kapei tau ga ila pagid man toa ngada ne tiroro alele mariamba irabuiai ta ikeo, "Gimi anama aluplup ngan Deo ele eaneannga kapei. ¹⁸ Ngansa ei ikim gimi aean gid mamaron kapeipei medamedad, ga gid madidnga paraunga ad medamedad, ga gid panua urad kapeipei, ga gid os, ga gid panua tiladlado

21.2 †† Sipsip Inat iadaoa eine posanga oanenga itna idodo gid iaoa keleda ton Kristus. † 19.9 Mt 22.2 †† 19.10 PA 10.25-26, PM 22.8-9 † 19.11 Sng 96.13, Ais 11.4, PM 1.5, 6.2 †† 19.12 Dan 10.6, PM 1.14, 2.17 †† 19.13 Ais 63.1-3, Ins 1.1, 14 ††† 19.15 Sng 2.9, PM 1.16, 14.20 ††† 19.16 PM 17.14 † 19.17 Ese 39.17-20

ngan os, ga gid paeaeanga sapaeen, ga gid panua toa tiboko paeaeanga mao, ga gid panua edad kapeipei, ga gid panua edad mao. Gimi ga aean gid toa ngada oa medamedad."

¹⁹ Ga kus ta nagera masilau saksak toman ngan gid mamaron kapeipei tanoeai ad ga led panua paraunga ad. Gid tinam tiluplup ngan kadonga paraunga ga ila pan eaba toa imamado os bodbode ipaoeai toman ngan ele panua paraunga ad. ²⁰ ††Be ei iluku masilau saksak toman ngan eaba toa idadada gid panua ngan posanga pakakanga. Eaba toa oa mugaeai ikakado uisinga iman kilala ngan luanga masilau saksak. Be ngan kadonga toa bedaoa, ei ipakaka gid panua toa ngada oa tibada masilau saksak aea kilala ga tisoaso aea namer ieda. Eaba toa imamado os ipaoeai itado masilau saksak toman ngan eaba posanga pakakanga aea ga tisulug ngan liu kapei dinga aea toa pat kaeau kakatul ianean ngan. Gisirua matad bibita maitne be tisulug ngan liu toa oa. ²¹ Be gid padengada, eaba toa imamado os ipaoeai isabe gid ngan didi kapei toa iuotot iaoai, ta gid toa ngada oa timate. Tota gid man toa ngada oa tianean medamedad ga irangrang ngan apad kerkeronga.

Satan ila ngan tibur panasnga aea irangrang ngan aea rai bunoringring ede

²⁰ ††Idio ta nagera anggelo ede isulug buburiai ga inam. Ngan ibage, ikikisi baba kilikilinga aea kuklang ga sen ede kapei tau. ² ††Ei iluku ureru kapitnami. Urueru toa oa, ei mota mugaeai aea toa tiuato ei eaba paeamao ga Satan. Ta iaud ei ngan sen ga ila irangrang ngan aea rai bunoringring ede. ³ Ta itado ei ga isulug ngan baba kilikilinga ta isaisai baba toa oa aea atama, be ipatoto aea kuklang ga matua. Toa bedaoa ta irangrang ngan ipakaka gid alu toa ngada ne tanoeai pade mao ga irangrang ngan rai bunoringring ede toa kus. Be muriai ngan, manta tipola ei ta ilalala alele kauteta.

⁴ †††Ga kus ta nagera gid mul maron aea. Be gid panua timamado ngan gid mul toa oa, Deo ibada naurata pagid ngan matad inasnasi posanga toa gid panua timadid ngan ta tiraurau ad posanga. Ga pade, nagera gid panua matemate tautaudid toa panua padengada tiket gagalid ga put. Ad miri itamatama tipamate gid panua toa oa ngansa ngan ado toaiua timamado tanoeai maitne, tipamatua Iesus aea posanga ga tipapaola Deo ele posanga pade. Gid tisoa masilau saksak ieda mao ga aea namer ieda mao pade. Ga tibada aea kilala ga idae ngan bolabolad mao, ga ngan baged mao pade. Gid panua toa oa tidae mulian ngan led matenga ta timadid ga timugamuga toman ngan Kristus ga irangrang ngan ad rai bunoringring ede.

⁵ Daenga mulian toa ne eine matamata aea. Be gid matemate padengada tidae mulian ngan ado toaiua mao. Gid tisanga rai bunoringring ede toa kus bua.

⁶ ††Kemi tau ngan gid panua tidae mulian toa matama-

† 19.20 PM 13.12-17, 20.10 ††† 20.1 PM 9.1 † 20.2 OM 3.1, PM 12.9 ††† 20.4 Dan 7.9, 22, 27, 1Ko 6.2, PM 13.17

ta oa. Deo idol ele ul ngan gid. Matenga parua aea † irangrang ngan ipamukuru gid mao. Be gid ga tikakado naurata tenainga aea ton Deo ga ton Kristus. Ta gid ga timadid ga timugamuga toman ngan ei ga irangrang ngan ad rai bunoringring ede.

Satan aea panasnga

⁷ Be oangga rai bunoringring ede toa kus, eine ga tipola Satan ta itnan tibur panasnga aea. ⁸ ††Ta ei ga iuot ga ila ta ipakaka gid alu toa ngada ne ngan tano igal toa pange ne. Eine gid ipom ton Gok ga ton Magok. Ta ei ga ipaluplup gid ngan kadonga paraunga. Dabad iuot busa tau mambe riringa lab aea. ⁹ †Gid tiama ngan tibur toa ngada ne tanoai ga tinam ta tibaliu ngan Deo ele panua tututui led saupu ga ele tuanga toa ilolo ikim tau. Be mao. Dinga isulug buburial ai ga inam ta inono gid ga kus. ¹⁰ ††Be eaba paeamao toa ipakaka gid, Deo itado ei ga isulug ngan liu dinga aea toa pat kaeau kakatol ianean ngan. Toa eoa masilau saksak ga eaba pakakanga aea tisulug mugaeai. Ta gid ga tibada ieieinga bong ga ado somisomi ga ilalala ga ila.

Gid matemate timadid ngan posanga

¹¹ Ga kus ta nagera mul maron aea kapei ede be bodbode. Be nagera Eaba ede idio imamado ngan mul toa oa. Tano ga mariamba tiaoa ngan ei ta tisapa ga tila. ¹² ††Ta nagera gid matemate toa edad kapeipei ga edad mao, toa ngada oa timadid mul maron aea imatai. Be gid laulau toa panua keledede led kadonga aea ninipunga ienono ngan oa, gid laulau toa oa ipokakai ga ienono. Be laulau ede pade ipokakai, eine laulau madonga kemi aea. Eaba toa imamado ngan mul maron aea, imata inasi laulau aea posanga ngan gid panua led kadonga, ta irau gid keledede led ad posanga. ¹³ †††Be gid matemate toa tienono tadiai, tad ilongean gid ta tidae ga tinam. Be Matenga ga Tibur togid Panua Matemate, gid pade tilongean led panua matemate ta tidae ga tinam. Ta Eaba toa imamado ngan mul maron aea irau gid keledede led ad posanga ngan saoa kolinga ga tibada ngan led kadonga. ¹⁴ Ga kus ta itado Matenga ga Tibur togid Panua Matemate ta danga toa rua oa tisulug ngan liu kapei dinga aea. Liu kapei dinga aea eine matenga parua aea. ¹⁵ Be oangga sai ieda ienono ngan laulau madonga kemi aea mao, eine titado ei ga isulug ngan liu kapei dinga aea.

Deo ikado danga toa ngada ne ga iuot pau

21 †††Ga kus ta nagera mariamba pau ga tano pau ienono. Ngansa mariamba ga tano toa matamata aea isapa ga ila o. Be tad ienono pade mao. ² †Idio ta nagera tuanga toa Deo ele ul ienono ngan, toa

Ierusalem pau, isulug buburial pan Deo ga inam. Tuanga toa oa tipasogo motean mambe taine ede tipasogo ngan oainga iadaoa. ³ ††Be nalongo babanga kapei ede iuot ngan mul maron aea ga inam ta ipotaelae bedane, "Ega, Deo imulmuli ga imamado toman ngan gid eababa! Ei ga imulmuli toman ngan gid, be gid ga timan ele panua. Ei ga imamado toman ngan gid ga iman ad Deo. ⁴ †††Ei ga ipusi matad sul toa ngada oa ga ila. Be mate ga iuot pade mao, ga mokmoknga mao, ga tandanga mao, ga ieieinga mao pade. Ngansa gid danga toa matamata aea oa isapa ga ila o!"

⁵ ††Be Eaba toa imamado ngan mul maron aea ikeo ga bedane, "Ega, nakado danga toa ngada ne ga iuot pau!" Ga kus ta ikeo, "Bode posanga toaine, ngansa eine tautauga, ga gid panua tirangrang ngan lolod matua ngan."

⁶ †††Ta ikeo pagau ga bedane, "Tota kus ne. Gau kekelegau namuga ngan danga toa ngada ne ga nasomur pade. Naman danga toa ngada ne ipu ga napasala danga toa ngada ne pade. Oangga sai marumian ei, gau ga nalongean ei ta iun ngan eumata toa eau madonga kemi aea ienono ngan. Be ei ga iuol mao. Eine leg tenainga ila pan. ⁷ ††Oangga sai iasal paraunga, eine danga toa ngada ne ga iman ei ele. Be gau ga naman ei aea Deo, ta ei ga iman leg gergeu. ⁸ ††Be gid panua toa timataud ga kos ga kos, ga gid panua toa lolod matua mao, ga gid panua tinasnasi kadonga papaeamao tau, ga gid panua tipapamate panua padengada, ga gid panua arala ad, ga gid panua borou ad, ga gid panua tikakado raring ngan gid deo pakakanga ad namer, ga gid panua posanga pakakanga ad, gid ga tila ngan led tibur, eine liu kapei dinga aea toa pat kaeau kakatol ianean ngan. Eine matenga parua aea."

Tuanga Ierusalem iuot pau

⁹ Idio ta anggelo ede inam pagau. Ei ede ngan gid anggelo lima ga rua toa tikikisi tabla gereirei lima ga rua iuon ngan gid pamukurunga lima ga rua. Gid pamukurunga toa oa ipasala Deo ele kadonga lolo bake aea ga kus. Anggelo toa oa iposa toman ngan gau ta ikeo, "Eao nama ta gau ga napasolan go ngan Sipsip Inat iadaoa toa iuangga iuai ei." ¹⁰ ††††Ga kus ta isoa tau-taudig ta gairua adae ga ala ngan lusi kapei ede gadae tau. Ta ipasolan gau ngan tuanga Ierusalem toa Deo ele ul ienono ngan. Tuanga toa oa isulug pan Deo toa buburial ga inam. ¹¹ ††††Deo ele taranga itara tuanga toa oa, be tuanga mil ga mil tau mambe pat ede aea olnga kapei tau ga mambe pat iaspa. Be taranga toa oa merengai tau mambe adial bodbode. ¹² †††††Tuanga toa oa aea ala eine kapei ga gadae tau. Aea atama san-

† 20.6 PM 1.6 † Matenga parua aea eine panasnga ngan dinga imperno somisomi ga ilalala ga ila. Gera posanga ngan 21.8. †† 20.8 Ese 38.2,9,15-16 † 20.9 2Kin 1.10 †† 20.10 Sng 11.6, PM 19.20, 21.8 †† 20.12 Dan 7.9-10, Mt 25.31-46, PA 17.31, 2Ko 5.10, PM 13.8 ††† 20.13 Ro 2.6, 1Pe 1.17, PM 2.23, 22.12 †††

21.1 Ais 65.17, 2Pe 3.13 § 21.2 Ais 52.1, 61.10, Ibr 11.16, 12.22, PM 3.12 §† 21.3 Wkp 26.11-12, Ese 37.27, Sek 2.10, 2Ko 6.16 §†† 21.4 Ais 35.10, 65.19, PM 7.17 §† 21.5 2Ko 5.17 §†† 21.6 Ais 55.1, Jer 2.13, Ins 7.37, PM 1.8, 17, 22.17 §† 21.7 2Sml 7.14, 1Sto 17.13, Sng 89.26-27 §† 21.8 Mt 25.41, PM 20.15, 22.15 §†† 21.10 Ese 40.2 §†† 21.11 Ais 60.1-2, 19 §§§ 21.12 Ese 48.30-35

gaul igegea rua ienono, be gid anggelo sangaul igegea rua timariala ngan gid. Be gadae ngan gid atama, tibode gid lum sangaul igegea rua togid Israel edad. ¹³ Ngan ala ikarkare toa ado ele parangai, atama tol ienono. Be ngan ikarkare iadag, toa ado ele dilngai, atama tol pade ienono. Be ngan ikarkare pan not, atama tol pade ienono. Be ngan ikarkare pan saut, atama tol pade ienono. ¹⁴ Ngan tuanga toa oa aea ala, toa ipuai oa, aea kisinga sangaul igegea rua ienono. Be gadae ngan gid kisinga toa kelede kelede oa tibode Sipsip Inat ele panua ato ad sangaul igegea rua edad.

¹⁵ †Anggelo toa iposaposa toman ngan gau ikikisi toto gol ede iman leoanga aea, ngan ileoa tuanga, ga tuanga aea ala, ga gid atama pade. ¹⁶ Tuanga ikarkare toa pange oa aea leoanga iuot lalaede. Aea mamarae ga aea babanga ad leoanga iuot lalaede. Anggelo toa oa ileoa tuanga ngan ele toto ga iuot mambe kilomita bunoringring rua, bunu rua (2,200) ††. Be aea gadae pade inasi leoanga lalaede mambe aea mamarae ga aea babanga. ¹⁷ Ei ileoa ala aea matoltol ga iuot mambe sangaul tol leoa lima leoa ede. Anggelo toa oa inasi gid eababa led leoanga ta iuot toa bedaoa. ¹⁸ †Ala toa oa tikado ngan pat iaspa. Be tuanga dodol tikado ngan gol kekelen. Ngan gol toa oa, tibul danga eta pade ngan mao. Imata merengai mambe adial bodbode. ¹⁹ Be tipasogo ala toa oa aea kisinga ngan gid pat imata ede ga ede aea olnga kapei tau. Aea kisinga toa imuga oa, tikado ngan pat iaspa birbirianga. Be aea kisinga ede pade, tikado ngan pat bil ede taoato sapaia. Be aea kisinga tol aea tikado ngan pat aget kusuksuk tede ga bodbode. Be aea kisinga pange aea tikado ngan pat ede pade birbirianga taoato emeral. ²⁰ Be aea kisinga lima aea tikado ngan pat ede marilutangge taoato sardoniks. Be aea kisinga lima ga ede aea tikado ngan pat konilian singsingia. Be aea kisinga lima ga rua aea tikado ngan pat krisolait eangonga. Be aea kisinga lima ga tol aea tikado ngan pat birbirianga ede pade taoato beril. Be aea kisinga lima ga pange aea tikado ngan pat eangonga ede pade taoato topas. Be aea kisinga sangaul aea tikado ngan pat birbirianga ede pade taoato krisopres. Be aea kisinga sangaul igegea ede aea tikado ngan pat bil ede pade taoato aiasin. Be aea kisinga sangaul igegea rua aea tikado ngan pat ametis singsingia tede ga bil. ²¹ Ala aea atama sangaul igegea rua tikado ngan pat naol sangaul igegea rua. Be gid atama kelede kelede eine tikado ngan pat naol dodol kelede kelede. Be tuanga aea melemele tikado ngan gol kekelen. Imata merengai mambe adial bodbode.

²² Be toa tuangai oa, nagera Deo ele luma eta mao. Ngansa Maron Deo Matua Soke Tau ga Sipsip Inat, gisirua kekelegid timan luma raring aea. ²³ ††Tuanga toa oa aea ipu eta ngan ado ga taiko titara ngan mao,

† 21.15 Ese 40.3, PM 11.1 †† Ngan posanga Grik, posanga idil toaine kilomita bunoringring rua, bunu ruaeine ga bedane: 12,000 stadia. Eine leoanga mugaeai aea togid Grik. Be idaba toa ne idodo gid panua ato ad sangaul ga igegea rua ga gid lum sangaul ga igegea rua togid Israel. † 21.18 Ais 54.11-12 †† 21.23 Ais 60.19-20, PM 22.5

ngansa Deo kekelen ele taranga itara tuanga toa oa. Be Sipsip Inat iman tuanga toa oa aea lam. ²⁴ ††Ta gid alu toa ngada ne ga tilalala alele ngan tuanga aea taranga toa oa. Be gid mamaron kapeipei tanoeai ad ga tibabada led danga sisid kemikemi ga inam idudunga ngan. ²⁵ ††Ado ga ado tisaisai tuanga toa oa aea atama mao. Ngansa bong iuotot toa eoa mao. ²⁶ Gid alu toa ngada ne ga tibabada led pat ga danga sisid kemikemi ga inam idudunga. ²⁷ ††Be danga eta aea muk, ga eaba eta inasnasi kadonga papaeamao ga pakakanga, eine ga irangrang ngan idudunga ngan tuanga toa oa mao ga mao tau. Be gid panua kekelegid toa edad ienono ngan laulau madonga kemi aea ton Sipsip Inat, gid kekelegid tirangrang ngan tududunga.

Eau madonga kemi aea ga abei madonga kemi aea

22 †Idio ta anggelo ipasolan gau ngan eau kapei ede. Eau toa oa eine eau madonga kemi aea be eine merengai tau mambe adial bodbode. Eau toa oa iuotot ngan mul maron aea ton Deo ga ton Sipsip Inat ² ††be ilele rabu ngan tuanga aea melemele. Be ngan eau isal iadag ga iadag, abei madonga kemi aea imadmadid. Ngan taiko ga taiko, abei toa oa ipalaurerean ^{††} itautau imata ede ga ede, irangrang ngan taiko sangaul igegea rua. Be abei toa oa ilaun iman dibala aea keminga ngan gid alu toa ngada ne. ³ Be gid danga toa ikado ga Deo ilolo bake ga iuangga ipanas gid panua ngan, eine ga iuotot toa eoa pade mao ga mao. Be mul maron aea ton Deo ga ton Sipsip Inat ga ienono toa eoa. Be gid ele paeaeanga ga tikakado ele naurata raring aea. ⁴ ††Gid ga tigera imata, be ei ieda ga ienono bolaboladeai. ⁵ ††Bong ga iuotot toa eoa pade mao. Be gid taranga mambe ado ga lam, led naurata eta ngan titara pade mao, ngansa Maron Deo ga itaratara gid. Ta gid ele paeaeanga ga timadid ga timugamuga mambe mamaron kapeipei somisomi ga ilalala ga ila.

Teta pade Iesus ga inam

⁶ †Idio ta anggelo ikeo pagau bedane, "Gid posanga toa ne eine tautaunga ta irangrang ngan gid panua lolod matua ngan. Maron Deo, ei Deo toa ipei ele panua lolod ta tibabada iaoa. Ei isula ele anggelo ngan papolannga gid ele paeaeanga ngan saoa danga manta iuot teta pade."

⁷ ††"Be ega, gau Iesus teta pade nanama! Kemi tau ngan eaba sai toa inasnasi laulau toa ne aea posanga. Eine laulau toa ibada Deo iaoa."

⁸ ††"Be gau Ioanes, gau eaba toa nalongo ga nagera gid danga toa ne. Nalongo ga nagera ga kus, ta nakor

†† 21.24 Ais 60.3,5 ††† 21.25 Ais 60.11 ††† 21.27 Ais 52.1, Ese 44.9, 1Ko 6.9-10 § 22.1 Ese 47.1 †† 22.2 OM 2.9, Ese 47.12, Jol 3.18, Sek 14.8 ††† Panua edengada oatainga ad tiuangga abei toa oa ipalaurerean itautau mao, be itautau toa imata lalaede oa iuotot taiko ga taiko. §† 22.4 Mt 5.8, PM 3.12 ††† 22.5 Dan 7.18,27, PM 5.10, 20.6, 21.23,25 †† 22.6 PM 1.1 †† 22.7 PM 1.3 ††† 22.8 PM 19.10

aeg boloma anggelo iaepuiai toa ipasolan gau ngan gid danga toa ne, ta naoangga nararing ga ila pan.
⁹ Be ikeo pagau bedane, "Kado bedane padam! Gau pade naman paeaeanga toman ngan eao ga oaeoem padengada toa tibabada Deo iaoa ga tinasnasi laulau toa ne aea posanga. Eao manta kado raring ga ila pan Deo kekelen."

¹⁰ Ga kus ta anggelo ikeo pagau bedane, "Laulau toa ibada Deo iaoa ne, iranrang ngan eao kapin aea posanga mao. Ngansa aea ado imata ta boloma ne.

¹¹ †Eaba sai ikakado kadonga papaeamao, goibe ikakado kadonga papaeamao. Be eaba sai toa inasnasi kadonga ngan ilolo aea muk, goibe inasnasi. Be eaba sai toa inasnasi kadonga tutui, kemi ngan inasnasi kadonga tutui ga ilalala ga ila. Be eaba sai toa ipasolan mambe Deo ele ul ienono ngan ei, kemi ngan ipasolan ele kadonga toa bedaoa ga ilalala ga ila.

¹² ††Ega, gau Iesus, teta pade ga nanam. Nanam toman ngan leg lasunga ila pagimi eaba kelede kelede ngan saoa kadonga akakado. ¹³ ‡Gau kekelegau namuga ga nasomur pade. Naman danga toa ngada ne ipu ga napasala danga toa ngada ne pade. Gau namamado mugaeai tau ga nanam muriai pade.

¹⁴ ‡†Kemi tau ngan sapadua toa timum led pononga ga iuot kemi. Toa bedaoa ta gid ga tirangrang ngan tian abei madonga kemi aea itautau, ga tidudunga ngan ala aea atama ta tila tuanga iloleai. ¹⁵ Be gid panua toa timangamanga ngan Deo mambe kua, ga gid panua borou ad, ga gid panua arala ad, ga gid panua tipapamate panua padengada, ga gid panua tikakado raring ga ila pagid deo pakakanga ad namer, ga eaba sai toa ikim posanga pakakanga ga inasnasi kadonga aleburo aea, gid toa ngada oa tidio gaot ngan tuanga.

† 22.11 Dan 12.10 †† 22.12 Ais 40.10, Jer 17.10, PM 2.23 ‡ 22.13 Ais 44.6, PM 1.8, 17, 21.6 ‡† 22.14 OM 2.9, 3.22

¹⁶ ‡†Gau Iesus, nasula leg anggelo ga ila pagimi ngan paolanga posanga toa ne ga ila pagid iaoa kelede to-gau. Gau abei isalud pau pros ga idae ngan iaoa kelede pan maron kapei Devit, be gau Devit itub. Ga pade, gau gigima gaisala aea toa itara kapei tau."

¹⁷ ‡†Itautau Tutui toman ngan Sipsip Inat iadaoa tikeo ga bedane, "Eao nama!" Be eaba sai ilongo posanga toa ne, kemi ngan ikeo ga bedane, "Eao nama!" Be eaba sai marumian ei, kemi ngan inam, be eaba sai toa ikim, kemi ngan inam ta ibada eau madonga kemi aea mambe Deo ele tenainga ila pan.

Posanga pabibnga aea ila pagid panua tiuato laulau toa ne aea posanga

¹⁸ ‡†Gimi sapadua alongo laulau toa ne aea posanga ngan badanga Deo iaoa, gau napabib lemi ga bedane: Oangga sai ngan gimi igalbatan ei ele posanga ga idae ngan laulau toa ne aea posanga, Deo ga igalbatan gid pamukurunga toa laulau toa ne iposaposa ngan ga idae ngan eaba toa oa. ¹⁹ Ga pade, oangga sai itnan laulau toa ne aea posanga etangada ngan badanga Deo iaoa ta ienono ngan laulau toa ne pade mao, Deo ga ibada mulian eaba toa oa iana ngan abei madonga kemi aea toa laulau toa ne iposaposa ngan, ga ngan tuanga kemi toa ele ul ienono ngan, ta eaba toa oa iana ga ienono pade mao.

²⁰ §Eaba toa ipapaola gid posanga toa ne ikeo ga bedane, "Be. Gau teta pade ga nanam."

Eine tautaunga. Maron Iesus, eao nama!

²¹ Kemi ngan Maron Iesus ele kadonga lolo marum aea idio pagid panua toa ngada ne.

‡† 22.16 Nam 24.17, Ais 11.1, 10, Ro 1.3, PM 2.28, 5.5 ‡†† 22.17 Ais 55.1, PM 21.6 ‡††† 22.18 Lo 4.2, 12.32 § 22.20 Mt 24.30-31, 1Ko 16.22